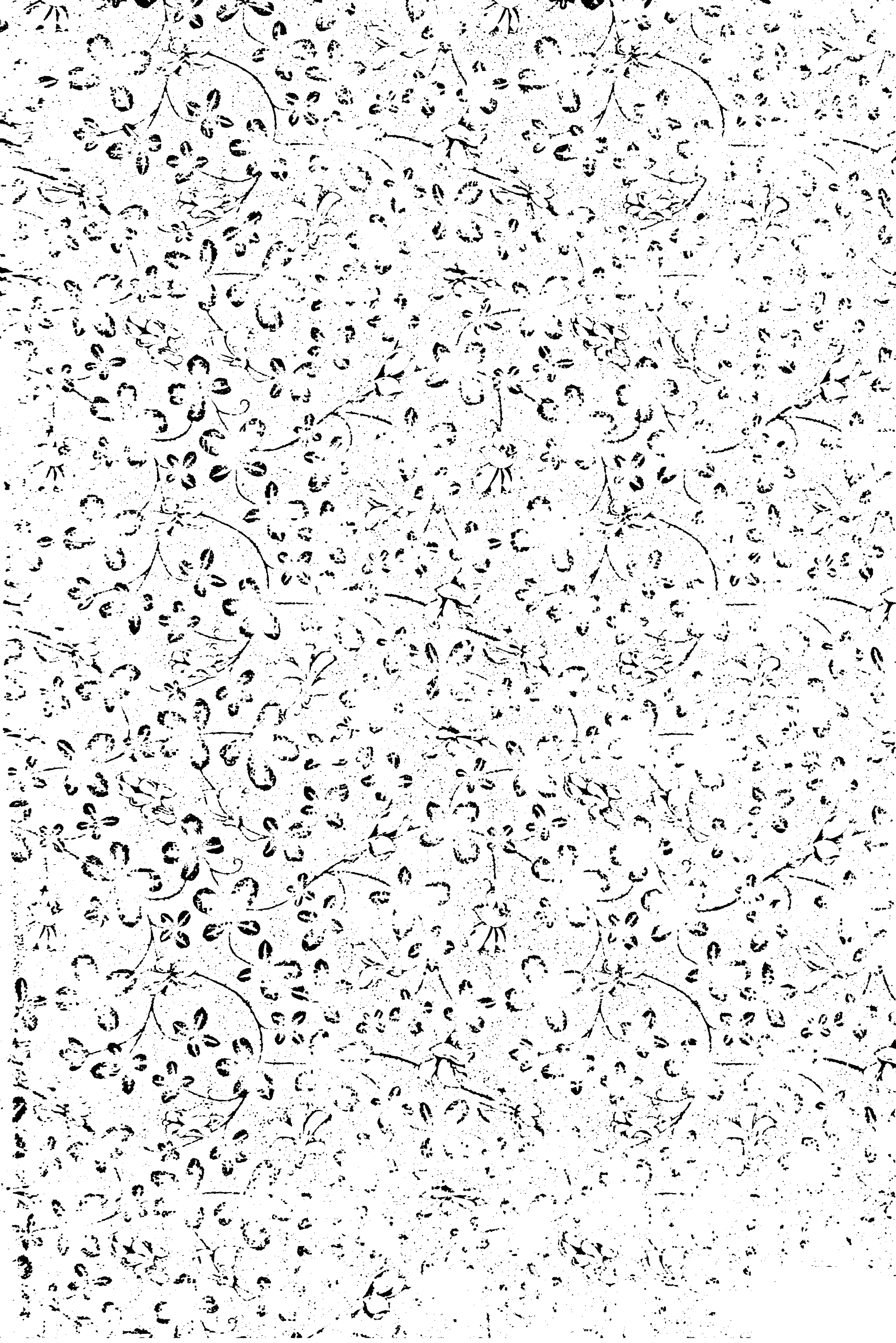

VALVOJA

KOLMASKOLMATTA VUOSIKERTA

1903.

TOIMITUS:

E. N. SETÄLÄ. ZACH. CASTRÉN. KUSTAVI GROTENFELT.
U. KARTTUNEN. O. MANNINEN.

AVUSTAJIA:

JUHANI AHO. J. H. ERKKO. A. V. FORSMAN. J. FORSMAN. HANNES GEBHARD.
A. GROTENFELT. HJ. HAHL. O. HANNIKAINEN. K. F. IGNATIUS.
SANTERI INGMAN. MIKAEL JOHNSSON. O. A. KALLIO. GUST. KOMPPA.
KAARLE KROHN. EINO LEINO. N. LIAKKA. V. MALIN. KUST. MELANDER.
TEUVO PAKKALA. E. G. PALMÉN. O. RELANDER. HEIKKI RENVALL.
M. RUUTH. K. J. STÅHLBERG. W. SÖDERHJELM. K. TALLQVIST.
O. E. TUDEER. YRJÖ WICHMANN. Y. M.

HELSINGISSÄ
SUOMALAISEN KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ
1903.

Ainehisto.

Kirjoituksia valtion, yhteiskunnan, tieteen, kirjallisuuden ja taiteen aloilta.

Kirjeitä Helsingistä

kirj. *Spectator.*

Kaunokirjallisuutta.

Arvosteltuja ja ilmoitettuja teoksia.

Muist. Useita teoksia on sitäpaitsi lyhyesti arvosteltu »Katsauksessa joulukirjallisuuteen v. 1903;» näitä arvostelnja ei ole tähän luetteloon otettu.

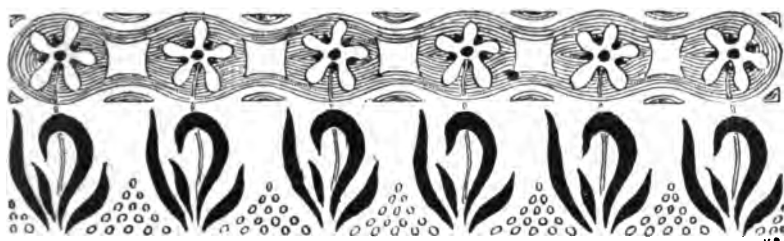
Suomi ulkomailla.

Kuvia.

Karttoja.

DEÁK FERENCZ
(FRANS DEÁK)

Kaksi unkarilaista valtiomiestä.

Kirjoittanut

KUSTAVI GROTENFELT.

———

ANTTI JALAVA, Tapani Széchenyi. (Elämäkertoja, Kansanval.-seuran toimittama sarja, 4.) Helsingissä 1901. 127 siv. 8:o. Hinta sid. vaatekansiin 1:50.

ANTTI JALAVA, Frans Deák. (Elämäkertoja, Kansanval.-seuran toimittama sarja, 8.) Helsingissä 1902. 180 siv. 8:o. Hinta sid. vaatekansiin 2: —.

Heimokansamme unkarilaisten historia viimekuluneella vuosisadalla tarjoo katsojalle monta mieltäkiinnittävää ja jaloa kohtaa. Jo uudenajan alussa oli Unkarin valtiollinen itsenäisyys sortunut, osa siitä joutunut turkkilaisten saaliiksi, osa Habsburgin suvun valtaan, ja kova aika koittanut magyarikansalle, eikä ollut kansallisessa suhteessa apua Karlovitzin rauhanteostakaan (v. 1699), jolloin koko Unkari jälleen oli tullut yhdisdistetyksi Itävallan hallitsijan Leopold I:n valtikan alle. Itävaltalaiset näet kaikin voimin koettivat saattaa Unkaria, joka lain mukaan yhä oli eri itsenäisenä valtakuntana, pelkän maakunnan asemaan ja sitä saksalaistuttaa. Vasta viime vuosisadan kuluessa onnistui unkarilaisten sitkeällä taistelulla, missä into, urhollisuus ja valtioviisaus ihmeteltävällä tavalla yhtyvät, saada maansa itsenäisyys ja kansallinen erikoisuutensa tunnustetuiksi. Unkari on tätä nykyä Itävallan rinnalla täysin yhden-

vertaisena ja vapaana valtakuntana, vieläpä on tuo vapaudentaistelussa ilmitullut kansallinen voima vaikuttanut sen, että Unkari, vaikkapa Itävaltaa vähempänä, valtiollisiin asioihin nähden on saavuttanut määräävän aseman yhteisvaltakunnassa.

Suomalainen yleisö on ANTTI JALAVAlle suuressa kiitollisuuden velassa siitä, että hän on useilla teoksilla tutustuttanut meitä Unkarin oloihin ja kirjallisuuteen. Entisten lisäksi on hän äsken julkaissut ylempänä mainitut elämäkerrat kahdesta miehestä, jotka ensimäisinä ovat ottaneet osaa Unkarin uudestisyntymiseen, kreivi Tapani Széchenyistä ja Frans Deákista. Näistä elämäkerroista on edellinen toinen painos tekijän „Unkarin albumissa“ (v. 1881) tavattavasta kirjoituksesta, jälkimäinen sitä vastoin uusi teos. Kun nämä kuvaukset monessa suhteessa ovat omansa meitä viehättämään, tahdon yleensä niihin perustuen esittää muutamia kohtia mainittujen miesten elämäntyöstä, kehoittaen sitä, jonka on halu laajemmaltikin siihen tutustua, hankkimaan itsellensä hra Jalavan kirjat, jota varmaan ei tule katumaan.

*

Niinkuin monasti muulloinkin ihmiskunnan historiassa on tapahtunut, niin Unkarissakin sorto on ollut kansallistunteen herättäjänä. Jooseppi II, tuo valistusajan aatteita harrastava ruhtinas, Itävallan ja Unkarin hallitsija vv. 1780—1790, ryhtyi monien muiden muutoshankkeittensa ohessa, myöskin muodostelemaan Unkarin laitoksia samanlaisiksi kuin muualla valtakunnassaan ja asettamaan saksan kieltä latinan sijaan viralliseksi kieleksi Unkariin. Nämä toimenpiteet kuitenkin kohtasivat ankaraa vastarintaa ja peruutettiin Joosepin kuoltua. Napoleonin aikuisten sotien tauottua hallitsi Frans I yhtä mielivaltaisesti. V:n 1812 jälkeen hän ei enää kutsunut valtiopäiviä kokoon. Itsevaltaisesti julkaisi hän sellaisia säädöksiä ja asetuksia, joista ainoastaan Unkarin valtiopäivät olivat oikeutetut päättämään, koroitti veroja y. m. Tyytymättömyys kasvamistaan kasvoi ja kun vihdoin 1820-luvun alussa 35,000 uutta rekryyttiä määrättiin otettavaksi sotaväen lisäämiseksi, puhkesi se ilmi vastarintaan hallitusta vastaan. Useimmissa komitaateissa kieltäydyttiin veroja maksamasta ja sotamiehiä asettamasta, sekä pidettiin kokouksia, joissa vaadittiin valtiopäiväin kokoontulemista. Kun hallitus nyt väkivallalla

koetti pakoittaa uppiniskaisia, kasvoi ainoastaan kiihko: useat komitaattihallitukset kielsivät virkamiehiään tottelemasta hallituksen lähettämiä komisariuksia, virkamiehet luopuivat viroistaan, hallinto seisahtui, oikeuslaitos joutui täyteen sekasortoon. Yleinen kuninkaallinen syyttäjä Juhana Németh, jonka toimeksi annettiin nostaa kanne tottelemattomia vastaan, ilmoitti kuninkaalle personallisesti, ettei minkään lain pohjalla voitu sitä tehdä ja että hallituksen omat toimenpiteet olivat perustuslakien loukkausta. Ja kun kuningas vihdoin suuttuneena huudahti: „unohdatteko, että minä olen keisari ja kuningas ja että, jos tahdon, saatan laskea päänne jalkojenne juureen", vastasi Németh vakavasti: „tiedän kyllä, että se on teidän käsissänne, mutta isänmaani vapaus ja hallitsijani kunnia ovat minulle omaa' henkeäni kalliimmat." — Tämä kaikkialla ilmenevä vastarinta sai vihdoin Frans I:n huomaamaan, että oli mahdotonta jatkaa hallitusta entiseen tapaan, ja näin kutsuttiin Unkarin valtiopäivät vuonna 1825 kokoon.

Näissä oloissa alkaa kreivi Tapani Széchenyin (lue: Seetsheenjin) valtiollinen ura.

Széchenyi olikin juuri se mies, jota sillä hetkellä tarvittiin unkarilaisen kansallisuuden pelastamiseksi. Siksi teki hänet hänen tulinen isänmaanrakkautensa, hänen jalo sydämensä ja ihmeteltävä kyky ikäänkuin aavistaen huomata, mitä kulloinkin oli tehtävä ja oli mahdollinen saavuttaa isänmaan hyväksi. „Kreivi Széchenyi koetteli aikakautensa valtimoa ja ymmärsi sen tykytyksen. Ja sentähden minä pidän häntä suurimpana unkarilaisena; sillä en tunne ketään toista historiassamme, josta saattaisi sanoa, että hän ei ole ryhtynyt vuosisatoja tarkoittaviin toimiinsa liian aikaisin eikä liian myöhään." Nämä sanat on Széchenyistä lausunut hänen vastustajansa Ludvik Kossuth, siten hänelle antaen sen kunnianimen suurin unkarilainen, joka sittemmin on häneen pysyväisesti kiintynyt, ja ne ilmaisevatkin varsin sattuvalla tavalla hänen merkityksensä sisimmän syyn. Ulkonaisesti oli Széchenyi säätynsä ja varallisuutensa puolesta semmoisessa asemassa, että tämäkin suuresti helpoitti hänen harrastustensa menestymistä.

Se tarkoitusperä, jonka Tapani Széchenyi asetti kaikkien tointensa johtovaloksi, oli *unkarilaisen kansallisuuden vahvistaminen.* Hereillä oleva kansallisuus on voima, joka kestää kovankin onnen päiviä, mutta heikon henkisesti nukkuvan kansan jo ensimäinen tuulenpuuska kaataa maahan.

Vaan Unkarissa oli kansallinen henki ja sivistys siihen aikaan vielä vasta taimellaan. Ylemmät ja rikkaammat luokat olivat melkein kokonaan vieraantuneet kansasta ja saksalaistuneet. Nämä epäkohdat olivat poistettavat. Ja varmalla silmällään huomasi Széchenyi kohta että kansallishengen vartuttamiseksi kansan taloudellisenkin tilan kohottaminen oli välttämätön ehto: henkisen ja aineellisen edistyksen tuli kulkea käsikkäin.

Juuri äsken mainittuna vuonna, 1825, saapui 34-vuotias kreivi Széchenyi, siihen saakka huomaamaton husaariupseeri, ensi kerran valtiopäiville, ottamaan sijansa ylähuoneessa, ja muutama viikko myöhemmin oli hänen nimensä tunnettu ympäri Unkaria. Tämä tapahtui varsin omituisella tavalla. Alahuoneessa keskusteltiin eräänä päivänä kansallisen kielen ja kirjallisuuden edistämisestä, ja eräs puhuja toivoi että niiden hoitamiseksi aikaan saataisiin unkarilainen akatemia, jonka perustamiseksi rikasten magnaattien (ylimysten) olisi avaaminen rahapussinsa, koska asiasta muuten ei rahanpuutteen takia mitään synny. Puheen jälkeen, joka silloisen tavan mukaan pidettiin latinaksi, Széchenyi, joka kuulijana oli läsnä, astui esiin ja lausui unkarin kielellä, jota hän silloin vielä ainoastaan kankeasti puhui: „Minulla tosin ei täällä ole sananvaltaa, en ole myöskään valtakunnan suuria, vaan olen tilanhaltia, ja jos syntyy semmoinen laitos, joka edistää Unkarin kieltä ja sen kautta kansalaistemme unkarilaista kasvatusta, niin annan minä sille yhden vuoden tulot tiloistani.“ Tämä esiintyminen tietysti synnytti hämmästystä kokouksen jäsenissä. „Paljonko se lienee“, kysyi epäillen joku ääni joukosta, johon Széchenyi vastasi: „60,000 floriinia“ (lähes 150,000 markkaa). Esimerkki vaikutti: lahjoja karttui, toinen antoi vähemmän, toinen enemmän, ja näin perustettiin Unkarin akatemia.

Mutta Itävallan hallitus ja sen tähän aikaan kaikkivaltias ministeri, ruhtinas Metternich, ei ollutkaan tyytyväinen kreivi Széchenyin esiintymiseen unkarilaisen kansallisuuden herättämiseksi. Metternich kutsui kohta nuoren husaarikapteenin luoksensa ja kehoitti häntä luopumaan puuhistaan, jotka vain veisivät huonoon loppuun, ilmoittaen samalla keisarin syvää paheksumista hänen käytöksestään, mutta kuvitellen hänelle loistavaa tulevaisuutta, jos mukautuisi hallituksen tahtoon. Vaan Széchenyi vastasi levollisesti:

»Teidän ylhäisyytenne sanoi että minulle tulee huono loppu. Minä vakuutan teille, se on minulle aivan yhdentekevää. Minä en tunne, jos

minulla on lupa puhua, Teidän todellista valtiollista uskontunnustustanne eli, suoraan sanoen, minä en tunne Teidän periaatteitanne. Minullakin on periaatteita; Herra varjelkoon minua sanomasta, että ne ovat paremmat kuin Teidän. Mutta jos eivät minun periaatteeni ole Teidän, on tarpeetonta asiasta sanaakaan enemmän puhua, sillä minä aion järkähtämättä astua eteenpäin suoraa, kunniallista tietäni. Minun käsitykseni mukaan ei voi ikinä kohottaa kansallisuutta tarpeeksi korkealle asteelle. Sanalla »isänmaanystävä» minä en saata ymmärtää muuta ihmistä kuin semmoista, joka isänmaansa ja kuninkaansa edestä on valmis kaikkiin uhrauksiin, vieläpä hengenkin, ei ainoastaan sanoilla, vaan töillä.

Kuinka huono ajatus Hänen Majesteetillansa lieneekään minusta ja niistä nuorista miehistä, joiden seurassa olen, yhtä suureksi tunnustan uskollisuutemme Hänen Majesteettinsa hallitsijasukua ja personaa kohtaan semmoisina hetkinä, jolloin se vaaraan joutuu, josta Jumala armollisesti varjelkoon! Teidän ylhäisyytennekin huomaa, kuinka Unkarin kuningaskunnan magnaatit ovat huonontuneet suvustansa. Tietysti on Hänen Majesteettinsakin siihen syypää, sillä hänkään, siltä näyttää, ei tahdo että he häntä palvelisivat. Mutta vielä suurempi vika on meissä, jotka yleensä mieluummin etsimme omaa etuamme kuin yhteistä parasta. Nyt tahdomme tehdä itsemme palvelukseen-kykeneviksi, ja kuningas, jos hän kerran oppii meitä tuntemaan, on varmaan meidänkin hyödyllisyyttämme käsittävä.»

Tämän jälkeen tulee kreivi Széchenyistä Unkarin johtava mies. Kansallinen liike kasvaa kasvamistaan; maan ylimyksetkin siihen liittyvät, omistavat jälleen unkarin kielen ja muuttuvat puoli- tai kokosaksalaisista unkarilaisiksi. Yleisön herättämiseksi ryhtyy Széchenyi m. m. uutteraan kirjalliseen toimintaan. Hän esittää ehdoitukset moneen maan edistykselle tärkeään uudistustyöhön, joissa hän ihmeteltävällä tavalla osaa yhdistää käytännöllisiä ja aatteellisia harrastuksia, ja ryhtyy itse väsymättömällä tarmolla niitä johtamaan ja loppuun saattamaan. Suuri hevoshoito-yhdistys perustetaan, Tonava ja Tisza-virtoja järjestetään laivakulkua varten, Unkarin kansallisteatteri avataan (v. 1837), ketjusilta rakennetaan Tonavan yli Pestiin — ja nämä kaikki hankkeet tulevat samalla Széchenyin johdolla aseiksi kansallisen liikkeen palveluksessa.

Ei voi tulla kysymykseen tässä esittää Széchenyin kaikkia toimia valtiomiehenä. Huomautettakoon niistä ainoastaan paria kohtaa. Välttämättömäksi ehdoksi isänmaan menestymiselle käsitti hän sen juovan poistamisen, joka oli vallinnut aateliston ja talonpoikien välillä. Jälkimäiset olivat tehtävät vapaiksi kansalaisiksi ja aatelisten muita säätyjä loukkaa-

vat etuoikeudet, esim. vapaus veroista, poistettavat. Tämä asia sai sentähden useilla valtiopäivillä hänen hartainta osanottoansa puolelleen ja erittäinkin hänen personallisen vaikutuksensa kautta tulivatkin, kiihkeän taistelun jälkeen, nämä parannukset hyväksytyiksi.

Széchenyi oli, niinkuin kerrottu, ennen kaikkea unkarilainen patriootti. Sen hän itse eräässä valtiopäiväpuheessaan lausuu seuraavilla jyrkillä sanoilla: „vaikkapa voittaisin kaikki maailman aarteet, minä koko sielustani vihaan kaikkea edistystä tässä maassa, joka ei ole unkarilainen. Minulle on uskollisuus kansaa kohtaan, järkähtämätön uskollisuus Unkaria kohtaan kaiken perustuksena.“ Mutta kuitenkin hän aina kehoitti maltillisesti ja oikeudenmukaisesti kohtelemaan niitä muita kansallisuuksia, jotka magyarien rinnalla Unkarissa asuvat. Sillä hän ymmärsi, että ainoastaan siten, että kaikki voimat yhdistettiin yhteiseen rientoon, ja että koko Unkari yhtenä miehenä puolusti oikeuksiansa ulkonaista vihollista vastaan, voitiin toivoa menestystä uhkaavissa vaaroissa. Varsinkin se oli tarpeen semmoisessa maassa kuin Unkarissa, jossa varsinaiset unkarilaiset eli magyarit olivat ainoastaan runsas kolmas osa koko väestöstä (siihen aikaan noin 5 $^1/_2$ miljoonaa 14 $^1/_2$:sta). Tässä asiassa kuitenkin hänen varoittava äänensä kohtasi kuuroja korvia.

Mitä sitten tuli Unkarin suhteeseen Itävaltaan ja yhteisvaltakuntaan, niin tahtoi Széchenyi siinäkin noudattaa maltillista ja varovaista politiikkia. Mutta samalla kertaa hän kuitenkin katsoi välttämättömäksi suoraan ja peittelemättä lausua ilmi kansan mielen ja moittia hallituksen erehdyksiä. Valtiopäivillä 1840 oli taistelu hallituksen ja kansan edustajain välillä erittäin kiihkeä, kun edellinen taas oli ruvennut varsin mielivaltaisesti menettelemään. Oli vangittu useampia henkilöitä, jotka olivat kuuluneet vapaamielisiin yhdistyksiin tai puhuneet hallitusta vastaan, niiden joukossa myöskin Kossuth. Eduskunta arveli, että tässä oli perustuslakia loukattu. Näistä asioista keskusteltaessa, esiintyi myöskin Széchenyi ja piti yhden etevimmistä puheistaan, jossa m. m. lausui:

»Syy meidän onnettomuuteemme ei mielestäni ole niin paljon yksityisissä henkilöissä, kuin meidän valtioyhdistyksemme eriluontoisuudessa, että nimittäin meillä on konstitutsioni (valtiosääntö), Itävallalla ei. Mutta juuri sen vuoksi, että niin on laita, on meidän velvollisuutemme pitää konstitutsioniamme saastuttamattomassa puhtaudessa, niinkuin se myöskin olisi hallituksen asia ja sille edullista vilpittömästi ylläpitää valtiosäännöllistä elämäämme,

jos se tahtoo elää sopusoinnussa meidän kanssamme. Vaan sitä se ei tee, jonka katkeruudeksemme näemme siitäkin, että se näiden valtiopäiväin alusta alkaen maksetuilla miehillä kirjoituttaa niin paljon parjauksia meistä, siinä selvässä tarkoituksessa, että ulkomaan mielipidettä ärsytettäisiin meitä vastaan. Kun ajattelen kaikkia niitä hävyttömyyksiä, joita minun ulkomaan sanomalehdissä on täytynyt lukea sillä tunteella, ettei niihin koko laajuudessaan ja niitä täydellisesti perättömiksi osoittamalla voisi eikä saisi vastata: silloin, minä tunnustan sen, kiehuu minussa veri. Eräs lause näissä kiihottavissa kirjoituksissa sisälsi muun ohessa, ettei tarvitsisi muuta kuin avata eräitä sulkuja ja koko etuoikeuksilla varustettu, ylimysvaltainen osa valtiopäiviä olisi loppunut. Todellakin kaunis keino sovintoon, varsinkin siellä, missä laillisuuden pyhyyttä niin usein vedetään esiin! Kun Europan jättiläisvalloittaja Napoleon tahtoi saattaa uskollisuutemme kansamme hallitsijaa kohtaan kiusaukseen, silloin olisimme ehkä mekin saattaneet sanoa: ei tarvitsisi muuta kuin avata eräitä sulkuja ja . . . korkeasukuiset magnaatit ymmärtävät, mitä tarkoitan. Vaan meidän isänmaassamme ei löytynyt ainoatakaan pahantekijää, joka olisi tullut sitä ajatelleeksi — jonka minä kansallisella ylpeydellä saatan mainita, samalla kuin julistan, ettemme me unkarilaiset tarvitse maksettuja kynäilijöitä emmekä ympärikuljeksivien herttuain neuvoja tahi varoituksia, täyttääksemme velvollisuuttamme kuningasta ja isänmaatamme kohtaan.»

Näiden valtiopäiväin jälkeen näytti ensin parempi sopu syntyvän kansan ja hallituksen välillä. Valtiolliset vangit laskettiin vapaiksi; laki talonpoikain vapaaksiostosta sai kuninkaan vahvistuksen; unkarin kieli tehtiin latinan sijaan virkakieleksi useammissa hallinnonhaaroissa, kunnes se seuraavilla valtiopäivillä 1844 julistettiin yksinomaiseksi valtion ja valtiopäiväin kieleksi. Vaan samaan aikaan rupesi enteitä lähenevästä myrskystä näkymään. Széchenyi kohotti taas varoittavan äänensä, vaan joutui tästä Kossuthin kanssa kiivaaseen sananvaihtoon ja menetti entisen kansansuosionsa.

Tällä kannalla olivat asiat kuin vallankumouksen vuosi 1848 koitti. Tämän vuoden merkilliset ja vaiherikkaat tapaukset jääkööt tässä syrjään. Kreivi Széchenyin kohtaloon ne vaikuttivat kamalalla tavalla. Kossuthin uhkarohkea ja Itävallalle vihamielinen politiikki synnytti hänessä alusta alkaen paheksumista ja syvää huolta isänmaan tulevaisuudesta. Ensi aluksi kaikki kuitenkin näytti menestyvän. Itsenäinen unkarilainen ministeristö asetettiin kreivi Batthyányn johdolla ja jäseneksi tuli siihen Széchenyi Kossuthin, Deákin y. m. rinnalla. Mutta pian asema kiristyi kiristymistään, johon suurena syynä oli Kossuthin intohimoisuus. Széche-

nyin levottomuus yhä kasvoi, hän tunsi varman häviön olevan lähellä. Eräänä päivänä heinäkuussa muudan tuttava kohtasi hänet. Hän oli silloin kuumeentapaisessa liikutuksessa ja puhui kiivaudella Kossuthin toimista, jotka saattavat isänmaan perikatoon. Lopuksi hän huudahti: „luen tähdistä verta, kaikkialla verta! Veli on teurastava veljensä, heimo heimonsa, leppymättömästi, raivoisasti! Verellä he maalaavat ristejä niihin taloihin, jotka ovat poltettavat. Pest on hävitettynä. Vimmastuneet joukot tekevät lopun kaikesta, minkä me olemme rakentaneet. Oi tuuleen haihtunutta elämääni! Taivaan kannella hohtaa leimuavilla kirjaimilla Kossuthin nimi — flagellum Dei (Jumalan vitsa)!" — Kaksi päivää tämän jälkeen saapui Széchenyi Wieniin — mielipuolena; hänen sielunsa ei ollut voinut kestää sitä iskua, jonka näki olevan tulossa onnettomalle, armaalle isänmaalle.

Kreivi Tapani Széchenyin kohtalo on tosiaankin traagillinen. Mutta meidän tulee vielä seurata sitä loppuun asti. Kaksitoista pitkää vuotta, jolla ajalla hänen isänmaansa huokaili Itävallan raskaan ikeen alla, eli hän Döblingin hulluinhuoneessa likellä Wieniä. Ensi aikana siellä oli hän kokonaan sairasmielisenä, kuvitellen itselleen mitenkä hän muka oli syynä isänmaansa turmioon. Mutta vähitellen hänen järkensä taas selkeni, ja hän voi ruveta tapauksia seuraamaan ja arvostelemaan. Silloin ilmestyi v. 1857 eräs kirja „Jälkikatsaus Unkarin uusimpaan kehityskauteen", jonka tarkoitus oli näyttää mitenkä Unkari muka vain oli vaurastunut ja päässyt parempaan tilaan jouduttuaan Itävallan itsevaltaisen hallituksen alle. Kaksi vuotta myöhemmin painettiin vastaukseksi tähän Lontoossa „Silmäys nimettömään jälkikatsaukseen", jonka tekijä, „eräs unkarilainen", järjestänsä kumoo edellisen kirjasen väitteet, tehden ne murhaavan arvostelun esineeksi. Ensin ei tekijää tunnettu, mutta sitten rupesi huhu leviämään, ettei se ollutkaan kukaan muu, kuin Széchenyi. Ja niin olikin asian laita. Muuanna päivänä maaliskuussa 1860 saapui poliisijoukko Döblingin hulluinhuoneeseen kotitarkastusta pitämään Széchenyin luona. Poliisineuvoksen kysymykseen, oliko hänellä kiellettyä kirjallisuutta, vastasi kreivi: „Hyvä herra, kaikki mitä te täällä näette on alusta loppuun kiellettyä tavaraa, sillä sen ostamiseen, mitä teidän sensuurinne päästää läpi, en tosiaankaan rahojani tuhlaisi." Poliisi ei kuitenkaan kirjoista huolinut, vei vain mennessään kaikki Széchenyin kirjoitukset ja paperit. Tämä tapaus tietysti koski Széchenyiin. Pari viikkoa myöhemmin pyysi

hän kirjeellisesti saada takaisin erään hänelle rakkaan lippaan, vaimonsa lahjan, joka oli tarkastuksessa häneltä viety. Lipas silloin toimitettiin takaisin, mutta samalla lisättiin tuo kurja uhkaus: „hulluinhuone on lakannut olemasta minään turvapaikkana teille!“ Nämä sanat mursivat Széchenyin mielen. Hän kävi tämän jälkeen synkäksi ja äänettömäksi. Muutamia päiviä myöhemmin, se oli pääsiäispäivä, 8 p. huhtik., hän aamulla ei tullut ulos huoneestaan. Kun vihdoin avattiin ovi ja astuttiin sisään, kohtasi tulijoita hirvittävä näky. Nojatuolissaan istui Széchenyi, vaatteet yllään, pää läpi ammuttuna. Uudessa mielisairauden kohtauksessa oli „suurin unkarilainen“ epätoivossaan itse tehnyt lopun elämästään.

Tämä on jylhä historian draama, mahtavampi kuin minkään runoilijan sepittämä. Suuri ylevä henki sammuu itsevalitsemaansa kuolemaan, murtuneena isänmaan onnettomuuden alle, ainoastaan muutamia kuukausia ennen kuin uuden päivän ensi välähdys näkyy taivaanrannalla. Mutta Széchenyin elämäntyö ei ole hukkaan mennyt, niinkuin hän itse epätoivon hetkillä luuli, se versoo nyt laajana ja mahtavana, ja „suurimman unkarilaisen“ nimi pysyy kunnioitettuna jälkeläisten muistossa ja on vuosituhansia niin pysyvä, niin kauan kuin Unkarin kansa elää.

* * *

Kreivi Széchenyin työn jatkaminen ja Unkarin pelastaminen siitä tilasta, johon se oli joutunut onnettoman vapaudentaistelunsa jälkeen, tuli Frans Deákin tehtäväksi, miehen, joka jo edellisenäkin aikana oli valtiopäivillä esiintynyt vapaamielisen puolueen johtajana.

Frans Deák oli syntynyt v. 1803 Zalan komitaatissa (lounais-Unkarissa), missä hänen isänsä oli maanomistaja. Harjoitettuansa perinpohjaisia lakitieteellisiä opintoja ja ruvettuansa asianajajaksi, valittiin hän v. 1833 ensi kerran valtiopäiville vanhemman veljensä Antonin jälkeen, joka oli valtiopäivämiestoimesta luopunut. Muutamille ystäville, jotka valittivat hänen luopumistaan, mainitaan Antonin silloin sanoneen: „älkää olko millännekään, minä lähetän sijaani semmoisen nuoren miehen, jonka pikkusormessa on enemmän järkeä ja tietoja, kuin minussa kokonaan.“ Eikä tämä luottamus veljen kykyyn joutunut häpeään. Valtiopäivillä liittyi Frans Deák siihen edustajapiiriin, joka oli omistanut kreivi

Széchenyin kansalliset ja vapaamieliset mielipiteet, ja oli pian ensimäisiä niiden joukossa.

Monessa suhteessa olivat kuitenkin nämät samaa asiaa ajavat miehet, Széchenyi ja Deák, erilaisia. Széchenyi oli etupäässä tunteen mies Deák järjen, tietysti ei siten käsitettynä ettei Széchenyissä olisi ollut järkeäkin suuressa määrin eikä Deákissa tunnetta, mutta heidän luonteittensa perussävy oli erilainen. Suuret aatteet ja suuret suunnitelmat olivai Széchenyin alaa, mutta häneltä puuttui tuo selvä, johdonmukainen ohjelma, joka yksin ajan pitkään kokoaa voimat ympärilleen ja turvaa menestyksen. Tähän tehtävään oli kaitselmus määrännyt Frans Deákin, ja siten tämä tuli suuren edelläkävijänsä aatteiden ja työn täyttäjäksi.

Isänmaan vapaus oikeuden vankalla pohjalla: siinä Deákin valtiollinen ohjelma, lyhyesti lausuttuna. Laki ja vapaus ovat kansan turvana. Ei ainoastaan koko kansan oikeuksien polkeminen ole hänestä yhteinen kansallis-asia, vaan myöskin yksityisen kansalaisen kärsimä oikeuden loukkaus on koko kansan turvallisuutta koskeva asia, koska se järkyttää lakia. Oikeuden voimassa pitäminen on siveellisen maailmanjärjestyksen välttämättömänä ehtona.

»Laki pitää väkivaltaa aisoissa», sanoo Deák, »ja lain voimasta etsivät kansalaiset suojaa mielivaltaa vastaan. Mutta lakia itseään ja sen suojelevaa voimaa turvaa ainoastaan kansan siveellinen voima mielivallalta. Jos kansa, siveellisen voiman puutteessa, on kykenemätön pitämään lakiensa pyhyyttä korkealla ja hankkimaan niille kunnioitusta, niin se joutuu arvaamattomien sattumusten leikkikaluksi, jota eivät uudet ja yhä uudet laitkaan enää voi perikadosta varjella. Jos kansa ei pane vastalausetta lakiensa loukkaamista vastaan, vaan vaitiololla kärsien loukkauksen hankkii uuden lain jokaisen loukatun sijaan, niin vähentää se itse lakiensa arvoa, sillä vaitiolo merkitsee samaa, kuin sen hyväksyminen tai anteeksi antaminen, mitä on tapahtunut. Jos ei niissä tapauksissa, jolloin valta on astunut lakien rajojen yli, kansa kohota ääntänsä sitä vastaan, kuka on saattava sen taas palaamaan lain tielle? Koroittamalla vakavasti ja arvokkaasti äänensä loukatun lain suojaksi, kansa myös osoittaa hallitsijaa kohtaan enemmän kunnioitusta kuin pelokkaalla vaitiololla, sillä edellisellä tavalla näytetään miehuullista luottamusta hallitsijan oikeudenrakkauteen, jälkimäisellä arkaa epäluottamusta siihen, ja se kansa, joka pelokkaalla vaitiololla kärsii lakiensa, kansalaisoikeuksiensa loukkausta, jättäisi vaaran hetkenä myös hallitsijansa pulaan. Pelkurimaisesta kansasta ei ole hallitsijallekaan iloa, sillä arkuus ja luottamus, pelkuruus ja uskollisuus eivät kansoissa koskaan viihdy toistensa rinnalla.»

Ja pitkän valtiomies-uransa lopulla lausuu Deák:

»Yksityisten lakien tarkoituksenmukaisuudesta saattavat mielipiteet suurestikin eritä. Hallitusmuodot, perustuslait, valtio-oikeuden perusteet ja lainlaatijakunnassa vallitsevat periaatteet saattavat muuttua ja ovatkin aika-ajoin muuttuneet kaikilla kansoilla. Mutta on yksi ikuinen ja muuttumaton perusaate, jota kaikkialla, missä laki hallitsee, täytyy loukkaamatta aina voimassa pitää, ja se on se aate, että lait ovat tarkasti noudatettavat ja että ainoastaan laillinen lainlaativa valta voipi lakkauttaa niiden velvoittavan voiman. Ilman tätä siveellistä aatetta, ei ole siveellistä sidettä, joka pitää valtiota koossa. Se on luotettavin perustus sekä kansojen oikeuksille että hallitsijan vallalle. Historia todistaa, että missä sisälliset eripuraisuudet ja siveellinen rappio syöksivät kerran mahtavatkin maat ja vallat perikatoon, siellä oli kaikkialla pahan alkulähteenä se, ettei lakeja noudatettu. . .»

Ja toisella kertaa:

»Kun on puhe siitä, että toimeenpaneva valta noudattakoon voimassaolevaa lakia, silloin opportunismi (soveliaisuus-näkökanta) ei saa olla määräävä, sillä lakia, jota ei ole laillisella tavalla muutettu, täytyy tarkasti noudattaa.»

Näitä mielipiteitään oli Deákin kohta tilaisuus kaikella selvyydellä esiintuoda. Hallituksen mielivalta, josta edempänä jo on ollut puhe, antoi 1830-luvun valtiopäivillä aihetta moniin valituksiin. Kiihkeästi riideltiin eduskunnassa siitä, oliko käsittelyssä etusija annettava kuninkaallisille esityksille vaiko noille valituksille. Deák puolusti empimättä sitä mieltä, ettei saanut lykätä valituksia syrjään ja ensin ottaa vain kuninkaallisia esityksiä käsiteltäviksi, koska molemmat olivat yhtä tärkeitä. Puolustipa hän sitäkin, että verojen ja sotamiesten myöntäminen tehtäisiin riippuvaksi valitusten huomioon-ottamisesta. Kun tähän aikaan eräs vapaamielisen puolueen johtaja, parooni Nikolaus Vesselenyi, oli vangittu erään pitämänsä puheen johdosta ja syytetty majesteettirikoksesta, esiintyi Deák pontevasti hänen puolustuksekseen ja kumosi tehdyt syytökset. Hallitsijan persona on kyllä, lausui hän, Unkarissa, samoin kuin muuallakin, pyhä ja loukkaamaton. Mutta kuninkaan persona ei ole sama kuin hallitus. Jos kiellettäisiin hallitusta mainitsemasta yleisessä keskustelussa, sen erehdyksiä tai hallinnon puutteita ja väärinkäytöksiä esiintuomasta, niin se olisi samaa kuin kieltäisi kaiken neuvottelun yleisistä asioista, kaikkien toivomusten ja parannusehdoitusten tekemisen, ja se olisi valtiolle mitä turmiollisin toimenpide. Deák siis eh-

doitti, että valtiopäivät kuninkaalle valittaisivat Vesselenyin osaksi tulleesta kohtelusta.

Eräs siihen aikaan huomiota nostanut muotoasia oli kysymys siitä, tuliko uuden hallitsijan Ferdinandin, joka v. 1835 valtiopäivien vielä koossa ollessa nousi valtaistuimelle ja Itävallan keisarina oli Ferdinand I, Unkarin kuninkaana olla Ferdinand I vai V. Deák puolusti jyrkästi jälkimäistä kantaa, ja sen johdosta, että vastustajain puolelta oli lausuttu se peloitus, että hallitus muutoin hajoittaisi valtiopäivät, hän lisäsi: „on tuotu esiin se uhkauskin, että jos ei kunink. kirjelmässä tehtyä esitystä hyväksytä, valtiopäivät hajoitetaan. Siihen vastaan, että semmoinen toimi olisi laiton eikä siis luvallinen. Ja mikä ei ole luvallista, sitä en voi otaksua hallitsijan tekevän, joka on vannonut noudattavansa lakeja ja joka on velvollinen valansa pitämään."

Jo näillä ja varsinkin seuraavilla 1839—40 vuosien valtiopäivillä Deák esiintyy vapaamielisen oppositsioni-(vastustus-)puolueen varsinaisena johtajana. „Verrattoman terävän ja voimakkaan älynsä", niin lausuu unkarilainen historioitsija Mikael Horváth, „itselleen aina uskollisen maltillisuutensa sekä luonteensa järkähtämättömän lujuuden ja rehellisyyden vuoksi hän jo nautti siihen määrin yleistä luottamusta, että, vaikka hän ei etsinyt johtajan virkaa, jokainen ilolla asettui hänen johdettavakseen." Mitä muuten tulee niihin asioihin, joita Deák mainituilla valtiopäivillä erityisesti harrasti, mainittakoon vain tässä painovapaus, talonpoikien vapauttaminen ja uusi rikoslaki.

Valtiopäiviin 1843—44 ei Deák ottanut personallisesti osaa. Syynä siihen olivat surkeat Zalan komitaatin vaalitoimituksessa tapahtuneet mellakat, joissa vertakin oli vuotanut, ja vaikkapa Deák olikin valituksi tullut, niin hän ei tahtonut semmoista vaalia vastaan-ottaa, osoittaen sitenkin harvinaista lain- ja oikeudenkunnioitustaan. Turhat olivat kaikki ystävien yritykset muuttaa hänen päätöstänsä, jonka suorastaan sanoivat rikokseksi isänmaata vastaan. Deák vain vastasi: „luopuessani edusmiehen toimesta en tee rikosta isänmaata vastaan, sillä mitä teenkin, teen sen vakaumuksesta. Jos vakaumukseni sotii vaikkapa koko maailman mielipidettä vastaan, niin se on minuun nähden vain vastoinkäyminen, mutta ei rikos. Ja vakaumukseni on, että olen velvollinen luopumaan."

Mutta vaikkapa Deák jäikin valtiopäiviltä pois, ei hän kuitenkaan ollut osaa ottamatta yleisiin asioihin. Niin esimerkiksi kun kysymys

aateliston verovapauden lakkautuksesta oli hylätty, Deák useiden muiden aatelismiesten kanssa, jotka pitivät tuota etuoikeutta vääränä, kirjoitutti itsensä vapaaehtoisesti veronmaksajien joukkoon.

Näin läheni se aika, vallankumouksen aika, joka ensin näytti tekevän Deákin kaikki toiveet isänmaan vapaasta ja oikeudenmukaisesta edistyksestä turhiksi, vaan samalla loi sen asiain tilan, joka antoi hänelle tilaisuuden suorittaa suurimman, ikimuistettavan tekonsa, isänmaansa vapautuksen sorron alta.

(Jatk.)

Suomen rakennustaide meidän päivinämme.

Kirjoitti

GUSTAF STRENGELL.

Kun rakennustoiminta meillä viime vuosisadan alussa, samalla kuin Helsingin kaupunki muodostettiin pääkaupungiksi, äkkiä alkoi vilkastua, asetettiin kehitystä johtamaan mies — ENGEL —, joka, vaikka olikin ulkomaalainen ja sellaisena enemmän tai vähemmän meikäläisille oloille vieras, sen sijaan oli suuri taiteilija, vieläpä nero. On kyllä totta, että traditsionit tämän johdosta murtuivat ja että siten sai alkunsa se vieras valta taideaistin alalla, mikä vasta lähellä vuosisadan loppua oli vähenevä. Mutta toiselta puolen ei myöskään pidä unohtaa, että rakennustaiteellisella traditsionilla meidän maassamme ei oikeastaan ollut minkäänlaisia vankkoja juuria ja että siitä saatettiin imeä vain perin vähän, tuskinpa ollenkaan mehua. Yleensä oli rakennustaide meillä yhdeksännentoista vuosisadan alussa tykkönään lamassa. Kaupungeissa oli enimmäkseen vain matalia puutaloja ja vaikka meidän sietämättömimpään kuivuuteen tottunut aikamme niissä voisikin nähdä paljon mieltäkiinnittäviä aiheita, eivät nämät tietysti kuitenkaan ensinkään kelvanneet lähtökohdaksi niihin suuriin tehtäviin, mitkä oli annettu Engelin suoritettaviksi. Yhtä vähän apua hän saattoi saada rakennustaiteesta maaseuduilla. Suomen aateli ei milloinkaan ole rikkaudessa eikä mah-

dissa voinut kilpailla muiden maiden aatelin kanssa eikä Suomessa myöskään milloinkaan ole ollut mitään, joka olisi vastannut Ruotsin komeita aatelisasuntoja. Ellemme ota lukuun Turun, Hämenlinnan, Savonlinnan ja Viipurin linnoja ja niiden vankkaa ja ainepaljoutensa vuoksi monumentaalisesti vaikuttavaa linna-arkkitehtuuria, ei Suomen muinaisella maallisella rakennustaiteella ole juuri mitään näytettävänä. Kirkot ne ovat taiteellisessa suhteessa arvokkain perintöosamme. Pyhä äitihän oli vuosisatoja yksinvaltiattarena, ja hänelle kannettiin suurimmat uhrit. Kautta maan kohoavat vieläkin nuo kunnioitusta herättävät temppelit muistona ajalta, joka enemmän kuin meidän aikakautemme oli uskoonsa harrastunut. Mutta näiden yksinkertaisten harmaakivikirkkojen kauneutta tajuamaan ei aika vielä ollut kypsynyt eikä näiden perustuksella myöskään vielä mitään uutta oltu voitu rakentaa. Vasta meidän aikanamme on uudestaan huomattu niiden ryhdin jalous, vasta meidän kiusaantuneet silmämme tarvitsevat jälleen sen puolihämärän hoivaa, joka vallitsee niiden holveissa.

Näin ollen oli Engel suorastaan pakoitettu tehtäväänsä ratkaistessaan etsimään tukea muilta tahoilta, välttämättömyys, jonka olemassaoloa hän kuitenkaan itse tuskin milloinkaan lienee tullut itsetietoisesti ajatelleeksi. Hän oli, vaikka kohta olikin paljon edellä sen maan oloista, missä hänen tuli toimia, sittenkin oikea aikansa lapsi. Ja tälle ajalle oli antiikki kaikki kaikessa. Kasvaneena Berliinissä oli Engel, samoin kuin hänen kanssaan yhdenikäinen Schinkelkin, siellä saanut voimakkaita vaikutteita uusklassisuudesta. Taideaistikin oli Saksassa samoin kuin Ranskassakin vuosisadan alussa antiikkia suosiva; ainoastaan se ero oli huomattavissa, että Ranskassa roomalaisen antiikin vaikutus jäi vallitsevaksi, kun sitä vastoin taideaisti Saksassa sai enemmän vaikutteita kreikkalaisesta. Engelillä ovat nämät lähteet yhtyneet toisiinsa.

Harvoin lienee niin laaja tehtävä, kuin Engelille uskottu, tullut yksityisen miehen osaksi. Tehtävähän käsitti kokonaisen pääkaupungin luomisen maalle ja kansalle, jonka nyt tuli alkaa itsenäistä elämäänsä. Mitä Engel odotti Suomen tulevaisuudesta, siitä todistaa kaunopuheisesti hänen työnsä suunnittelu. Hänen aikalaistensa mielestä oli se liian suuri. Se kylmä välinpitämättömyys, jolla hänen työtänsä katseltiin ja se ymmärtämättömyys, mikä sivistyneidenkin puolelta tuli taiteilijan osaksi, näyttää myöhemmälle sukupolvelle kerrassaan käsittämättömältä.

Samalla kuin rakennus toisensa perästä ja toinen toistaan yhä valtavampana kohosi maasta, mainitsivat maan sanomalehdet tuskin niiden luojan nimeä. Äänettömyyden jäätämänä ja vastoinkäymisistä pahastuneena vaipui Engel hautaansa. Mutta me nuoretkaan emme aina ole tehneet hänelle täyttä oikeutta. Aivan samoin kuin lastenlapset halveksivalla pilkallisuudella häpäisevät isoisänsä vanhanmuotista hattua, samaten mahtaileva puhetapa nykyään ivailee Engelin töitä. Ja kuitenkin — missä on meidän päivinämme tavattavissa sitä yksinkertaista suuruutta ja sitä aatteiden syvyyttä, joka oli hänelle ominainen! Kuinka monella niistä, jotka nyt olkapäitään kohauttaen menevät hänen ohitsensa, on lähimainkaan sitä milloinkaan uupumatonta innostusta ja taiteellista vakavuutta kuin Engelillä. Luulenpa tähän vastattavan: ei kenelläkään!

On kyllä totta, että se muotokieli, jota Engelin rakennukset puhuvat, on meille vieras ja niiden suunnittelu tuntuu meistä kylmältä ja kuivalta. Meidän aikakaudellamme on toiset ihanteet, romantiikki sinisumeisine, tunnelmaraskaine hämärineen kaareilee taaskin yllämme. Antiikissa ilmenevä selvyys, avonaisuus ja valoisuus ei meitä miellytä, useimmat meistä tuntevat olevansa paljoa enemmän kotiutuneita keskiajan hämärissä kujosissa, joille tuttavallisen läheisyyden tunnelma ja eloisa epäjärjestys on ominainen. Sellainen paikka kun Senaatin tori näyttää meistä liian jyrkästi geometriselta ja kuivan järkevältä sekä rakennukset sen ympärillä raskailta latinalta helähtävine retoriikkineen. Mutta siitä huolimatta on tunnustettava se suurenmoisuus, mikä on tämän keskuskohdan aihelmassa. Ja tuskinpa kukaan tahtoneekaan kiistää sitä, että Engel muodonluomisessaan on osoittanut harvinaista jaloutta ja suhteiden suunnittelun taiteessa kohonnut korkeammalle kuin useimmat muut.

Sitä yksinkertaisilla keinoilla saavutettua monumentaalisuutta, joka on Engelin tuntomerkkinä, ei kukaan hänen seuraajistaan ole saavuttanut, mutta useat hänen aatteistaan jäivät kuitenkin määrääviksi, ja niinpä kaupungin keskustassa vielä tänäkin päivänä leijailee Engelin henki. Sen tyylialueen rajat, joiden sisällä hän liikkui, tosin laajentuivat, ja jos Engel monessa suhteessa sai innostavat aiheensa suoraan antiikista, sekä kreikkalaisesta että roomalaisesta, niin asettui hänen kuolemansa jälkeen renessansi yksinvaltiaaksi. Mutta yhteistä Engelille ja häntä seuraavalle ajanjaksolle on se, että kaunoaistin suunta kulkee latinalaisten kansojen vanhaan taiteeseen perustuvaa rakennustaidetta kohti. Myöskin renessansi-

tyyleistä on italialainen enin suosittu; omituista kyllä valitaan saksalainen ja hollantilais-pohjoismainen tyyli, vaikka se paljon paremmin soveltuu meidän maahamme ja kansanluonteeseemme, ainoastaan poikkeustapauksissa malliksi.

Engelin jälkeisen ajanjakson arkkitehdeistä näytti Sjöström toivehikkaimmalta, mutta hänen uransa katkaisi liian aikainen kuolema. Kohtalon sallimasta tuli hänen pääasiallinen merkityksensä olemaan opetustoimessa. Suuresti mieltyneenä toimeensa hän harvinaisella tavalla osasi temmata oppilaat mukaansa, ja yksimielisellä ihailulla mainitsevat hänen nimeänsä ne arkkitehdit, joiden opintoja hän aikoinaan oli ohjannut. Ollen itse Scholanderin oppilas, oli hän kokonaan renessansin mies, sekä meillä se, joka pitkiksi ajoiksi ohjasi kehityksen tähän suuntaan. — Ne Sjöströmin rakennuksista, jotka ovat päässeet toteutumaan, ovat kenties vähemmän huomattavia, kuin ne, jotka paperille jäivät, ja näiden viimeksi mainittujen joukossa on erittäin huomattava hänen ehdoituksensa säätytalon rakennukseksi, joka loistaa tyyntä ja jaloa kauneutta.

Hänen entiselle oppilaalleen Gustaf Nyströmille jäi tämän tehtävän suorittaminen, samalla kuin hän peri Sjöströmin opettajapaikankin. Tämä Nyströmin ensimäinen työ täyttää hyvin paikkansa Engelin rakennusten vierellä, joiden läheisyyteen se on sijoitettu. Samalla kuin sen keskustana on kolmiopäädyksi muodostettu frontoni eli otsama, mikä muistuttaa Engeliä, samalla se muuten osoittaa ylempänä mainittua kehitystä tämän enemmän klassillissävyisestä tyylisuunnasta puhtaampaan renessansiin. Runsaammasta ornamentaalisesta koristelusta, joka on vastakohtana Engelin jäykänylhäiselle yksinkertaisuudelle, voi myös havaita uuden ajan olevan tulossa. Samaten kreikkalaissuuntainen on Nyströmin toinen suuri julkinen rakennus, valtioarkisto. Tässäkin on pylväillä koristettu keskus- ja sisäänkäytäväosa ja sivuilla pilasteririvit, jotka kulkevat kaikkien kerrosten läpi jättäen välillensä tilaa suurille ikkunoille. Näissä kahdessa rakennuksessa on uudenaikuis-klassillinen taideaisti saanut meillä aikaan parhaimmat teoksensa.

Ollen luonteeltaan vilkkaampi kuin Nyström joutuu Höijer, toinen saman ajan lahjakkaimpia rakennustaiteilijoita, alusta pitäen italialaisen renessansin käsiin, jonka muotoaarteita hän vapaasti käsittelee yhdistäen niihin mielellään aiheita ranskalaisestakin renessansista ja saaden siten aikaan tavallansa silmiin tehoavan vaikutuksen. Nykyään jo melkoisesti

laajennettu Ateneum-rakennus on Höijerin paras teos tältä hänen ensimäiseltä kehityskaudeltaan. Tässä on eloisuus vielä hillittyä ja vaikutus myös sen vuoksi eheä. Mutta useimmissa muissa rappaus- eli laasterakennuksissaan on hän antanut taipumuksensa vaikutuksen etsimiseen johtaa itseään liian pitkälle ja syystä kyllä suuntausi myöhemmin vastustus juuri tätä harhaanjohtunutta kipsityyliä ja sen liiallista koristelua vastaan. Hän kasaa aiheen aiheen päälle — rustiikkisia neljäkässarjoja ja runsaasti koristeltuja ikkunakehystyksiä, pylväitä ja pilastereja, konsoleja ja voluutteja, listasovituksia ja voimakkaasti esiinpistäviä kattosimsejä: kaikki kipsistä valmistettuja. Mutta nämät aiheet yhdistää Höijer kieltämättä leikintapaisella helppoudella, ja huimaa rohkeutta eivät hänen ankarimmatkaan vastustajansa voine häneltä kiistää. Muuten on hänellä ollut kyllin sulavuutta ja arvostelukykyä taipuakseen, kun uudet tuulet alkoivat puhaltaa. Myöhemmin hän etusijassa tekee työtä tiiliaineksilla ja liikkuu romanilaisissa muodoissa. Tässä hän kuitenkin johtuu jonkunlaiseen karkeuteen yksityisseikkoihin nähden, ja me, jotka olemme tottuneet uudenaikaisiin englantilais-amerikkalaisiin tiilirakennuksiin ja niiden pohjois-italialaisten tiilityylien vaikutuksen alaiseen hienon hienoon pintakäsittelyyn, emme voi olla pitämättä hänen ulokkeitaan liian voimakkaina ja hänen ornamenttejaan liiaksi kohoavina tasapinnasta. Yhden monumentaalisen rakennuksen hän kuitenkin on saanut aikaan toisenakin kehityskautenaan, vallitsevalla paikalla olevan kaupungin palokunnantalon, jossa erittäinkin torni, vapaasti muovailtuna lähimmin italialaisten raatihuoneiden esikuvan mukaan, kohoaa vaikuttavalla voimalla korkeuteen.

*

Pääpiirteissään kuvastuu siis Suomen oloissa mannermaalla tapahtunut kehitys, ainoastaan sillä eroituksella, että kehityksen kulku täällä muodostui paljoa tasaisemmaksi. Keski-Europan suurissa sivistysmaissakin alkaa vuosisata klassillisella liikkeellä, joka Ranskassa on roomalais- ja Saksassa Winckelmannin vaikutuksesta kreikkalaissävyinen; tämän antiikkia jumaloivan ajan jälkeen seuraa viehättyminen renessansiin. Mutta tätä virtausta vastaan syntyy mainituissa maissa toinenkin suunta, nimittäin romantinen. Rakennustaiteen alalla ilmenee romantiikki alussa vanhojen muistomerkkien uudistamisessa — Viollet de Duc'in uudistelutoiminta ja Kölnin tuomiokirkon loppuun saattaminen kuuluvat juuri tä-

hän ajanjaksoon. Mutta niinkuin on luonnollistakin, ei kauan kestä, ennenkuin uudenaikaistenkin tehtävien suorittamisessa aletaan panna käytäntöön täten saavutettuja oppeja. Ei Saksassa enempää kuin Ranskassakaan tämä romantinen liike kykene kilpailemaan klassillisen suunnan kanssa, mutta Englannissa se saavuttaa täydellisen voiton ja juuri sen traditsioneille rakentaa suureksi osaksi meidän aikamme englantilainen rakennustaide. Tästä kiivaasta kiistasta on meille tuskin kaukainen kaikukaan saapunut. Gootilaisuus ei meillä saanut ketään innostunutta edustajaa, vaikka se pian kirkkorakennustaiteessa suuressa määrin sai alaa. Kaikkialla maassamme kohoaa nykyään näitä kääpiötemppeleitä, hannoverilaisen koulun „rohbau"-arkkitehtuurin pohjoismaisia istukkaita, ja väärinymmärrettyinä jäljennöksinä suuren taidekauden suurista luomista ovat ne kaikessa kerskailevaisuudessaan ehkä paraimpana todistuksena taiteellisesta surkeudesta.

Ulkomailla ilmaantuneella rajulla tyylinhaullakaan ei meillä ollut varsinaista vastinetta, mikä seikka osaksi saanee selityksensä olosuhteittemme pienuudesta, osaksi hitaasta luonnonlaadustamme. Tästä tyylinhausta on meidän päivinämme liiankin paljon kirjoitettu, joten tässä yhteydessä lienee tarpeetonta ryhtyä sitä tarkemmin kuvailemaan. Ollen kroonillisen tyytymättömyyden ilmauksena oli tämä tyylinhaku, se että kaikkia renessansin jälkeisiä tyylilajeja, barokista empireen asti, toinen toisensa perästä koetettiin ottaa käytäntöön, paraana todistuksena näiden kelpaamattomuudesta vastaamaan uudenaikuisia tarpeita. Meillä taas oli renessansi yksin vallitsevana, ainoana poikkeuksena se taipumus gootilaisuuteen, mikä yllä mainittiin. Siksipä olikin nuorten hyökkäys suunnattava juuri tätä vastaan.

Mutta tämä vastustus ilmenee eri tavoilla ja pyrkii esiin eri teitä. Sen perusteena on kaksi periaatetta. Toinen on ratsionalistinen ja ajaa etenemisen asiaa, toinen taas uusromantinen ja siis luonteeltaan taantuvainen. Nämät kiistaiset virtauksethan ne ovat kaikilla aloilla viime vuosikymmenien henkistä elämää tulleet näkyviin, milloin vihaisesti murtaen laineitaan toisiansa vastaan, milloin taas virraten yhdessä yhteisessä uomassa. Lähimpänä tarkoituksena tällä kirjoituksella onkin ollut antaa vaikkakin vain pikainen kuvaus siitä tavasta, miten tämä taistelu meillä kuvastuu rakennustaiteen alalla.

* * *

Se sotahuuto, millä naturalismi ryhtyi hyökkäykseen, oli totuus. Totuuden rinnalla kalpeni kauneus, ja taisteluun vaatien laulaa Strindberg: „Tosi on ruma niin kauan kuin valhe on kauneutta. Rumuus on totuutta!“ Mutta valhetta ja ulkokuorta oli juuri se kauneus, jota lähinnä edellisen ajan taide useinkin oli tavoitellut, ja tämä koskee suuressa määrin rakennustaidettakin. Valhetta oli menneiden taideaikakausien muotojen mukaileminen; nehän olivat oman aikansa omia, mutta olivat vieraita meille. Valhetta oli vuokrakasarmien peittäminen italialaisista renessansipalatseista lainattujen fasadien taakse, ja valhetta itsekohonneen teollisuudenharjoittajan salin varustaminen sillä ylhäisellä hienoudella mikä aikoinaan oli ollut „ancien régime“lle ominainen. Mutta ei tässä kylliksi. Se seikka, että rakennustaide etupäässä oli muodostunut fasadiarkkitehtuuriksi, sai aikaan, että sisäpuoli sai, mikäli se kävi laatuun, muodostua ulkopuolen mukaan, ydin kuoren mukaan, vaikka asianlaidan olisi pitänyt olla päinvastainen. Italialainen renessansi ehkäisi siis pakkopaidan tavoin kaiken mahdollisuuden yksilölliseen huonemuodosteluun yksin sillä, että se kauttaaltaan vaati yhtäpitkiä välimatkoja ikkunain välille. Ja vielä yhteen valheeseen olivat olosuhteet pakoittaneet, valheeseen aineen käsittelyssä. Syrjäyttämällä sen lain, että kullakin aineella on oma tekniikkansa, käsiteltiin muun muassa rappausta kivenä ja maalaamalla annettiin halpa-arvoiselle puulle jalo ja ylevä ulkomuoto. Tahdottiin jäljitellä, mutta jäljitellä halvalla. Rautaa sitä vastoin pidettiin „epätaiteellisena“, ja missä sitä käytettiin, siinä se peitettiin ainoastaan siitä syystä, etteivät vanhat epätäydellisillä teknillisillä menetelmillään olleet voineet sitä käsitellä. Vain puhtaissa „hyötyrakennuksissa“, joilla oli yksinomaan käytännöllinen tarkoitus, niinkuin rautatieasemilla y. m. uskallettiin jättää se näkyviin. Mutta sellaisia rakennuksia ei pidettykään rakennustaiteeseen kuuluvina.

Juuri näitä kolmea kohtaa vastaan keskitti rakennustaiteellinen naturalismi eli ehkä sopivammin sanottuna ratsionalismi hyökkäyksensä. Totuutta tahdottiin, ei siis enää mitään lainattuja muotoja; ennemmin pois kaikki koristelu kuin että käytettäisiin semmoista, mikä oli varastettua. Totuutta tahdottiin ja sen vuoksi täytyi asemapiirroksen olla määräävänä ja fasadien mukaantua huoneiden vaatimusten mukaan. Totuutta vaadittiin ja siksi täytyi joka aineen jäädä sellaiseksi mikä se oli, ja se oli säälimättä paljastettava silmien nähtäväksi.

Kuvaavaa kyllä, tuli tämä suunnanmuutos Englannista, käytännöllisten brittein valtakunnasta, mukavuuden maasta. Ei missään muualla kodin mukavuutta pidetäkkään suuremmassa arvossa, ja juuri mahdollisimman tarkoituksen mukainen asemasovittelu onkin siksi se päämäärä, mihin englantilainen arkkitehti pyrkii. Vaikkapa taiteellinen rappiotila ei tuolla puolen kanavan koskaan ole ollut niin suuri kuin mannermaalla, on englantilaisillakin ollut rappioaikansa — „the Elisabethan age“ — jota he nyt halveksien katselevat. Kohoaminen tapahtui Norman-Shawin ja hänen koulunsa kautta. Jatkaen vanhan kansallisen tiilirenessansin perustalle — „queen Anne style“ — saivat nämät arkkitehdit aikaan vaikutuksia, jotka olivat paljoa puhtaampia ja saavutettuja paljoa yksinkertaisemmilla keinoilla kuin mitä milloinkaan heidän edeltäjänsä olivat saavuttaneet rehevällä konglomeraattiarkkitehtuurillaan. Mutta kehitys meni vielä etemmäksi yksinkertaisuutta kohti, niin että uudenaikaisimpien arkkitehtien — esim. Voyseyn — rakennuksissa fasadit ovat tykkönään koristelusta paljaat.

Tällä yksinkertaisuudella, mikä oli seurauksena siitä, että historialliset tyylipuvut viskattiin pois harteilta, on vastapainona vankkojen ja osaksi kallisarvoistenkin ainesten käyttäminen sekä ennen kaikkea se erinomainen huolellisuus, millä näitä käsitellään. Käsityön kohoaminen Englannissa on kai etupäässä luettava Ruskinin ja hänen seuraajiensa m. m. Morrisin käänteen tekevän toiminnan ansioksi. Vapautuminen siitä kaavamaisesta joukkovalmistuksesta, jonka koneet olivat aikaan saaneet ja joka turmeli taideaistin, oli ensimäinen vaatimus, minkä nämä miehet tekivät. Koneita he pitävät koko pahan alkujuurena; vasta kun yksityinen työmies jälleen, niinkuin keskiaikanakin, sai painaa teokseen yksilöllisen leimaansa, sai se sisällystä ja sielua, ja vasta silloin voi taide kohota.

Tässä on suurin eroitus Englannin ja Belgian välillä, missä viimeksi mainitussa maassa uusia aatteita intohimoisimmin toteutettiin. Yleensä joutuu englantilainen terveessä vanhoillisuudessaan harvoin äärimäisyyksiin — englantilaisen sosialismin luonne onkin senvuoksi paljoa idyllisempi, kuin „mustassa maassa“ versoneen. Mutta ihannellessaan käsityötä pyrkii Morris päämäärään, mikä on ihan vastakkainen kehityksen kululle. Tämän käsittävät belgialaiset ja menetellen perille asti täysin johdonmukaisesti he käyttävät mitä laajimmassa mitassa

hyväkseen koneiden antamaa tavattoman tehokasta apua. Ensimäisenä tuloksena tästä on raudan ottaminen rakennusaineeksi ennen aavistamattomassa määrässä, sillä ainoastaan konevoiman avulla voidaan tämä aine runsaammassa mitassa tehdä käytettäväksi. Ja kaikki nämät rautaosat — laattatuet ja valssatut profiilit esiintyvät paljaina siinä tehtävässään, mikä niillä rakennussuunnitelmassa on. Se vaikutus, minkä arkkitehtien semmoisien kuin Hortan ja Hankarin rakennukset tekevät, on sen vuoksi jyrkän milteipä törkean suoruuden, mutta samalla rehellisyyden ja peittelemättömän totuuden vaikutus. Kovaa, ankaraa ja loogillista on niiden puhuma muotokieli, ja vanha koulu katsoo niitä enemmin insinöörien töiksi, kuin rakennustaiteellisiksi luomiksi. Tämä kallistuminen tieteellisyyteenhän on naturalismille ominainen kaikilla eri taidealoilla. Ei siinä kyllin, että kirjallisuus asetti „tehtäviä väittelyn alaisiksi“, se lisäksi vielä, esimerkiksi sovelluttaessaan perinnöllisyysteorioja ja lakia ympäristön vaikutuksesta, noudatti täydelleen tieteellistä menetelmää. Samalla tavoin muodostui maalaustaide impressionismin värinerittelykokeissa sovelletuksi fysiikaksi. Ei ole siis ihmeteltävää, jos rakennustaiteessakin esiintyy samanlaisia piirteitä ja se pyrkii tulemaan yksinomaan teknilliseksi tieteeksi. Insinööri on — sanoo van de Velde — tulevaisuuden rakennustaiteilija.

*

Suomeen tulivat nämät uudet virtaukset Ruotsin kautta. Ruotsissa oli eritoten kiinnytty yhteen kohtaan koulun ohjelmassa, siihen, mikä koski aineen käsittelyä. Vastavirtauksena aatteettomalle ja tykkönään harhateille joutuneelle laastearkkitehtuurille, syntyi täällä voimakas liike siihen suuntaan, että vaadittiin luonnollisia rakennusaineita uudestaan käytäntöön otettaviksi. Mutta aluksi pysähdyttiinkin siihen. Historiallisten tyylilajien käyttämistä ei lopetettu, mutta esikuvat kyllä valittiin ja jäljennökset tehtiin monta vertaa paremmalla aistilla kuin ennen, ja siten luotiin rakennustaide, „jossa vanhempia muotoja taidokkaalla tavalla käytettiin taiteellisesti selvän ja tarkoitustaan vastaavan ajatuksen esittämiseksi.“ Meillä oli kehitys menevä vielä pitemmälle.

Jo aikaisemmin, kuten on mainittu, oli meillä Höijer siirtynyt yksinomaan laasteen käyttämisestä tiileen, jonka ohessa käytettiin kehystyksiä, koristeita ja listasovituksia, tehtiinpä ne sitte laasteesta tai sementistä. Tätä ei ole unohdettava, kun tilit vanhemman polven kanssa sel-

vitetään. Kuitenkin on todennäköistä että rakennuksellinen totuus on taiteilijalle ollut vähemmän sydämellä kuin eloisan värivaikutuksen aikaansaaminen. Täysin itsetietoisesti uudenaikaisessa hengessä otetaan oikea aine käytäntöön kahdessa rakennuksessa, jotka muodoillaan paremmin kuin mitkään muut osoittavat mistä päin herätykset ovat saapuneet. Ne ovat nimittäin syntyneet kahden Tukholman rakennustaiteellisen

GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNA *Vaasan pankin talo.*

teoksen vaikutuksesta, joiden molempien luojana on sama rakennustaiteilija, se mies, joka Ruotsissa sai aikaan murroksen — ISAAC GUSTAF CLASON. Toinen näistä on P. Esplanadi- ja I. Heikinkatujen kulmassa seisova Argos-yhtiön talo, jonka on rakentanut arkkitehti-toiminimi GRAHN, HEDMAN ja WASASTJERNA, ruotsalaisen arkkitehdin herra Settergrenin avustamana. Se on pääasiallisesti suunniteltu Tukholman Strandvägenillä sijaitsevan suuren Bünsowin talon aiheiden perustalla ja samoin kuin tä-

mäkin rakennettu tiilestä ja kalkkikivestä käyttämällä yksityiskohdissa ranskalaista Francois-premier-tyyliä. Toinen on Vaasan pankin suuri talo E. Esplanadikadulla, jonka pääfasadit kokonaan ovat rakennetut ihanasta vaaleanpunaisesta hietakivestä, joka on tuotu Orsasta Taalainmaalta; tämänkin arkkitehtina oli yllämainittu toiminimi. Tätä pankkipalatsia ei samassa määrässä kuin Argoksen taloa voida sanoa jäljennökseksi, mutta sen luojat ovat tyyliä valitessaan ilmeisesti saaneet vaikutusta Clasonin pienestä mestariteoksesta, Tukholman Hamngatan varrella olevasta Hallwylin palatsista; hekin perustuvat espanjalaisiin aiheisiin, jotka ovat peräisin siirtymisajalta gootilaisuudesta renessansiin. Oli miten oli, joka tapauksessa se on harvinaisen kaunis teos, tyyni ja ylevä: sen suuret sileät muuripinnat saavat aikaan sen, että aineen kauneus täysin esiintyy edukseen, ja koristelu, jota on säästeliäästi käytetty ja keskitetty seinän yliosaan, on vaikutukseltaan sitä voimakkaampi.

Molemmat nämät ovat siis rakennuksia, jotka ovat rakennetut oikeasta aineesta, mutta kuitenkin sellaisesta, joka täytyi maahan tuottaa, koska niitä ei omassa maassa ole rakennustarkoituksiin sopivassa muodossa eikä riittävässä määrässä. Kummassakin tapauksessa on edelleen käytetty sellaisia historiallisia tyylilajeja, joiden sopivaisuus meidän kansallisluonteeseemme on suuresti epäilyksen alainen. Ainakin mitä viimeksi mainittuun tulee, tekevät tämän pankkipalatsin espanjalais-ritarilliset fasadit jossakin määrin saman vaikutuksen kuin jos niiden edustalla esplanadilla kävelevien varatuomarien jonakin kauniina päivänä kuultaisiin puhuvan Cidin ja Cervantesin kieltä.

On ilmeistä, että jos uusi suunta, joka vaatii oikeiden rakennusaineiden käyttämistä, saattaa toivoa saavansa jalansijaa ja pääsevänsä muuksi kuin päivän muodiksi, muutoksen tapahtuminen näissä olosuhteissa on välttämätön. Ja ennen kaikkea rakennusaineen laadussa, sillä rakennuskiven tuottaminen ulkomailta käy aina kalliiksi. Omasta maasta pitää sitä löytyä. Ja eikös sitä sitten löydy? Eikö kaikkialla Suomessa kohoa vuoria, ja mikäs aine voisi olla vankempaa ja arvokkaampaa kuin niiden kivigraniitti! Sen käyttökelpoisuus rakennustarkoituksiin oli muualla ja omassakin maassamme jo aikaisemmin koeteltu. Skotlannissa on graniitti jo kauan ollut rakennustaiteen palveluksessa, vieläpä siinä määrin, että kokonaisia kaupunkeja, niinkuin esim. Aberdeen, on rakennettu tykkönään tästä kivestä. Siellä on se samoin kuin Ame-

rikassakin, missä se Richardsonin koulun rakennuksissa on tullut erittäin suureen käytäntöön, kovuudestaan huolimatta näyttänyt voivansa taipua melkeinpä minkälaisiin muotoihin tahansa, vieläpä niinkin hienoihin kuin gootilaisiin. Ja täällä kotonahan on meillä vanhat harmaakivikirkkomme, jotka tosin ovat suoritetut kömpelöllä tekniikalla mahtavista vierinkivi-

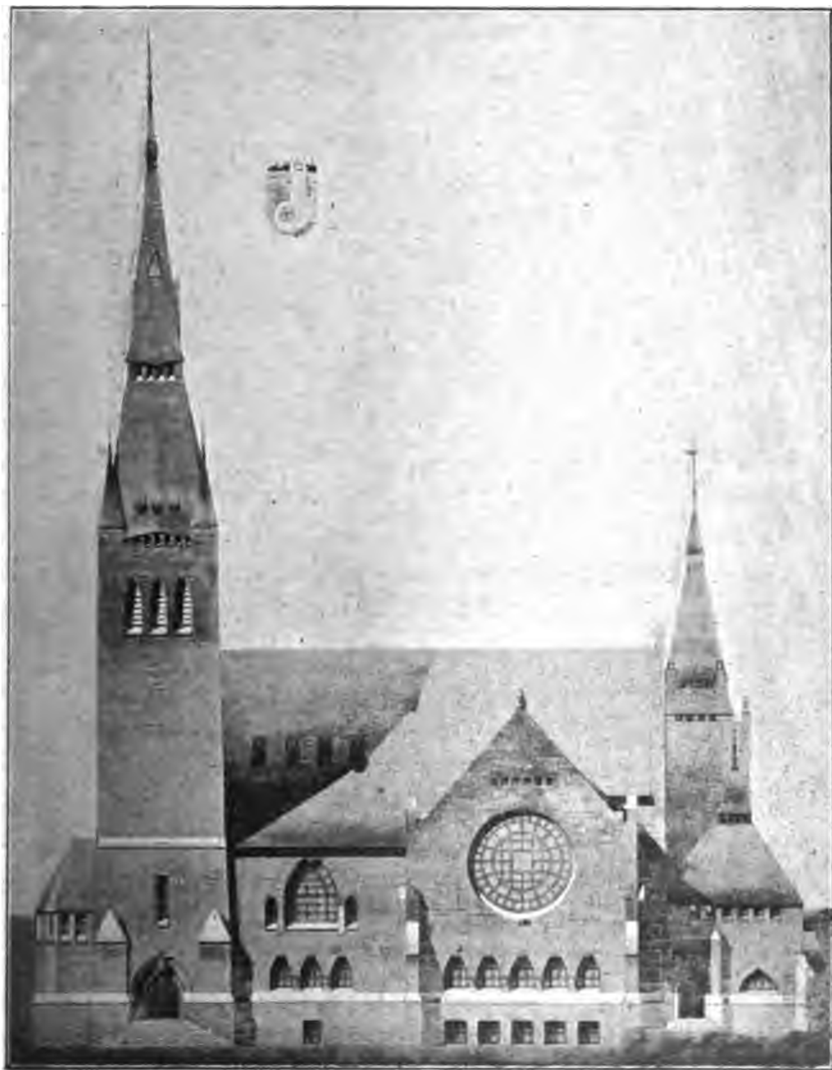

GUSTAF NYSTRÖM *Yhdyspankin talo.*

möhkäleistä, mutta jotka kuitenkin valtavasti vaikuttavat kauneudenaistiin monumentaalisilla viivoillaan ja kehoittavat noudattamaan muotoja, jotka ovat sukua näissä rakennuksissa esiintyvien kanssa.

Tätä kehoitusta ei tietenkään heti kuultu. Se talo, jonka Gustaf Nyström, arkiston ja säätytalon luoja, rakensi Yhdyspankille Aleksanterin kadulle, ensimäinen ja tätä kirjoitettaessa [lokak. 1902] meillä ainoa yksistään

graniitista tehty rakennus — osoittaa kylläkin, ettei sen mestari ole romantikko, vaan renessansin mies. Niinpä esimerkiksi aedicula ikkunoiden

LARS SONCK *Tampereen Johanneksen kirkko.*

ympärillä sivustaosastoissa on puhdas renessansihenkinen koristus. Nämät molemmat joonilaislaatuiset pylväät ja niiden päällä lepäävä palkisto eivät oikeastaan kannata mitään, sillä niiden päällä istuva vertauk-

sellinen naiskuva on liian pieni näyttääkseen silmälle riittävältä kuormitukselta. Mutta rakennus on erinomainen teos; valitettavaa vain on että se on saanut sijansa varjopuolella ahtaan kadun varrella, missä sen hyvät ominaisuudet eivät voi täysin tulla esiin. Jalustana käytetyn alakerran rustiikki pinta esiintyy erinomaisena vastakohtana rakennuksen kevyemmälle yläosalle; tämä puolestaan on jaettu osiin solakoilla pilastereilla, jotka yläpäästään kaartuvat kokoon voimakkaasti muodostetuiksi voluuteiksi. Mezzaniniksi suunnitellun kolmannen kerroksen ikkunain välistä pistävät esiin tukea-antavat graniittilevyt, mitkä eroitukseksi rakennuksen muusta, punaisenruskeasta graniitista ovat harmaat. Kokonaisvaikutus on vankka ja vakava kuten rahalaitoksen tuleekin olla, erityissuhteet ja ainepaljoudet ovat hienosti punnitut ja mahtavat listasovitukset varmalla ja kokeneella kädellä piirretyt. Se on työ, jonka on tehnyt ammattinsa teknilliseen puoleen hyvin perehtynyt mies, työ, joka todistaa hyvää historiallisen menneisyyden tuntemista, mutta jossa, olematta siltä mikään pelkkä tyylituote, vaan rakennustaiteellinen luoma, — ensi kertaa meillä — vanhojen muotojen pohjalla ilmenee uusi sisällys.

Niinkuin jo on mainittu, on Yhdyspankin talo meillä toistaiseksi ainoa yksinomaan graniitista rakennettu rakennus, mutta pitkälti ei se ainoaksi jää. Polyteknikkojen yhdistyksen pienen talon muurit ovat jo pystyssä — arkkitehteinä Thomé ja Lindahl —, ja Tampereella on ryhdytty rakentamaan Lars Sonckin piirustusten mukaan uutta suurta kirkkoa. Molempien näiden rakennusten fasadit tehdään graniitti-nupukivestä englantilais-amerikkalaiseen rubble-sitomukseen. Jo tämän vuoksi ne ehdottomasti eriävät Nyströmin pankkipalatsista, missä harkot renessansin tapaan ovat ladotut päällekkäin yhdensuuntaisiin kerroksiin, ja ne todistavat tällä kallistumisellaan elokkaan-tehoisaan laatuun kuuluvansa yhteen sen kanssa, mitä meillä sopisi nimittää romantiseksi kouluksi.

Vielä on graniittia myöskin käytetty suomalaisen teatterin uuden valtavan rakennuksen pääfasadissa, mikä talo muilta osiltaan on laasteeseen käsitelty. Arkkitehti Onni Törnqvist on tässä liittynyt romaanisiin esikuviin siinä muodossa, johon Richardson ja hänen koulunsa Amerikassa ne on muodostellut. Katsottuna vastapäätä olevalta Ateneumilta ei rakennus näyttäydy oikein edukseen, sillä silloin fasadi esiintyy kylläkin laatikkomaisesti, raskaana ja painettuna, mutta katsottuna vinosti sivulta se osoittaa valtavasti vaikuttavan ainepaljouden. Kattamiseen on käytetty

voimakkaasti vaarainvärisiä lasitiiliä; tavalliset kiillottomat, himmeät keltaiset tai punaiset olisivat varmaan vaikuttaneet miellyttävämmin. Samalla kuin sisälaitokset, sen mukaan kuin olemme kuulleet mainittavan, ovat

SONCK & TÖRNQVIST »*Suomen*» *talo*.

kaikissa suhteissa erittäin tarkoituksenmukaiset, samalla todistaa Suomen Kansallisteatteri[1] kauttaaltaan luojansa käytännöllistä aistia ja teknillistä kykyä, ominaisuuksia, jotka tapauksessa semmoisessa kuin tämä ovat ol-

[1] Suomen Kansallisteatterin kuva on ollut julkaistuna Valvojan huhtikuun vihossa viime vuonna.

leet erittäin paikallaan — rakennus on näet rakennettu uskomattoman halvalla. Tämä seikka — ne vähät varat, jotka arkkitehdillä on ollut käytettävänä — selittää myös sen yksinkertaisuuden sekä sisä- että ulkopuolisessa koristelussa, jota on noudatettu ja joka niin jyrkästi eroaa siitä stukkiornamenttien ja kultauksen tuhlauksesta, mikä nykyaikuisissa teatterirakennuksissa on tavaksi tullut. Sitä enemmän syytä on onnitella rakennustaiteilijaa siitä onnistuneesta vaikutuksesta, jonka erittäin salonki nykyään tekee. Se on ilmaisa ja tilava kaksine parvineen, siinä on oivalliset suhteet ja siinä on lisäksi semmoista sanoin määrittelemätöntä, joka vaikuttaa että siinä istuessaan tuntee viihtymyksen tunnetta.

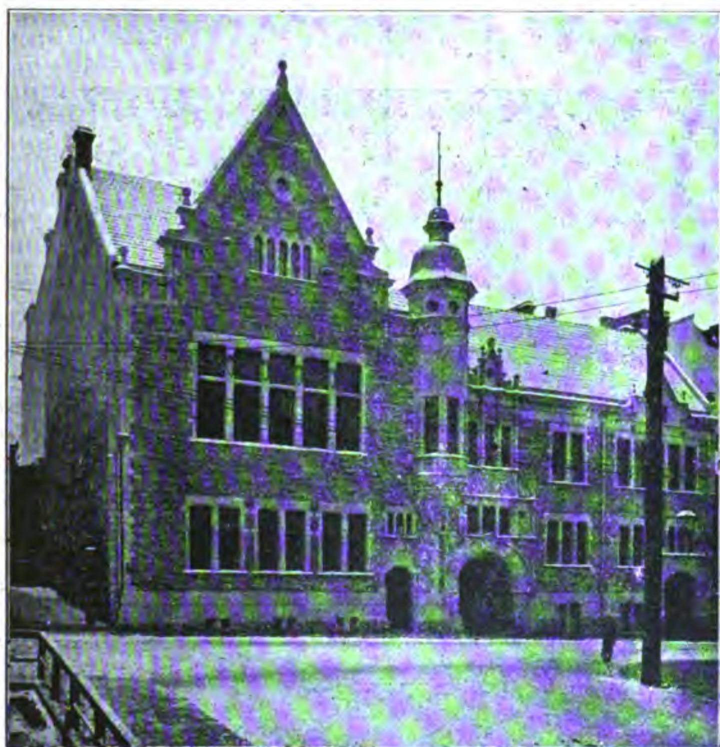
Graniitti on vieläkin tullut käytäntöön fasadipeitteenä yhdessä tiilen ja laasteen kanssa. Niinpä on sitä käytetty m. m. entresolikerroksessa muutamassa henkivakuutusyhtiö Suomen talossa Uudenmaankadun varrella, minkä uljas siluetti perustuu Sonckin skitseihin. Samaten on graniittia käytetty säästöpankin talossa Tampereella. Tässä ovat arkkitehdit GESELLIUS, LINDGREN ja SAARINEN, joita voidaan pitää meidän kansallis-romantillisen suunnan esilletuojina, tähänkin vaikeasti käsiteltävään aineeseen soveltaneet omituisen ornamentiikkansa.

Mutta graniitti ei ole ainoa kivilajimme, jota viime vuosina on ruvettu käyttämään fasadipeite-aineena. Suuret vuolukivilöydöt Nunnanlahden kylässä Juuan pitäjässä Pielisjärven rannalla ovat nimittäin äkkiä rikastuttaneet rakennusteollisuutemme sellaisella raaka-aineella, joka katsoen siihen, että sitä niin runsaasti on tarjona ja että sitä voidaan murtaa miltei rajattoman suuriin lohkareihin, epäilemättä on tuleva enimmin käytetyksi ja todella jo onkin käytäntöön päässyt.

Tähän vuolukiven nopeaan edistymiseen lienee etupäässä vaikuttanut sen erinomaiset ominaisuudet, se kun päinvastoin kuin graniitti on erittäin helposti käsiteltävä ja sen vuoksi erittäin hyvin sopiva koristeihin. Huolimatta raskaasta lyyjynharmaasta väristään on sillä karkeaksikin hakattuna eloisa pinta, ja sahattuna se saa pehmeän hopeanvivahduksen, mikä kauneudessa kilpailee marmorin kanssa. Lisäksi kuuluu sen ominaisuuksiin hyvin vähäinen huokoisuus, joten se ei helposti murene, sekä suuri tulenkestävyys, jonka vuoksi sitä on ruvettu uuneinakin käyttämään.

Nämät vuolukiven ominaisuudet keksittiin ja koeteltiin yksi toisensa perästä. Aluksi sitä käytettiin ainoastaan erikoisosissa, kehystyk-

sissä ja listasovituksissa, mutta kauan ei kestänyt, ennenkuin se omaksuttiin fasadipeitekiveksikin, ja samana vuonna — vuonna 1901 — rakennettiin kaksi rakennusta tykkönään vuolukivestä. Toinen näistä on Uusmaalaisen osakunnan talo ja toinen, jota yhteydessä seuraavien kanssa tullaan koskettelemaan, Aleksanterin- ja Mikonkatujen kulmassa oleva palovakuutusyhtiö Pohjolan talo, teos, joka varmaankin on mieltä-

HÅRD AF SEGERSTAD *Uusmaalaisen osakunnan talo.*

kiinnittävin kaikista meillä viime aikoina syntyneistä rakennustaiteellisista teoksista.

Uusmaalaisen osakunnan talon arkkitehti HÅRDH AF SEGERSTAD oli aikaisemmin tehnyt itsensä tunnetuksi erään uudenaikaiseen henkeen suunnitellun tiilirakennuksen kautta, missä Argoksen talo oli ollut lähimpänä esikuvana. Tämä pieni, mutta palatsimaisesti vaikuttava Uusmaalaisen ylioppilasosakunnan kokoushuone on toistaiseksi hänen paras työnsä, joskaan ei moitteeton. Se on vielä jossakin määrin tyylituote,

jossa erikoisosat noudattavat ranskalaisen uusrenessansin rakastettavan hienoa aistisuuntaa ja jossa, niinkuin luonnollista on, muovailukelpoinen aine on houkutellut runsaaseen koristeluun. Porraskäytävässä on rakennuksen paras kaunistus, Albert Edelfeltin maalaama suuri lasimaalaus, mikä esittää viikinkilaivoja myrskyssä, — sekä värinsä että muotonsa puolesta erittäin vaikuttava taideteos.

Mutta tässä eivät vielä ole kaikki maassamme olevat rakennustarpeisiin soveltuvat kivilajit. Ruskealassahan on jo pitkät ajat louhittu

Albert Edelfelt *Lasimaalaus.*

kaunista vaaleanharmaata marmoria, jota kuitenkin vasta aivan viime aikoina on otettu käytäntöön fasadikivenä. Viime kesänä riisuuntuivat telineet Kasarmitorin varrella olevan Helsingin säästöpankin uuden talon ympäriltä, mikä kivijalasta kattolistaan asti on rakennettu tästä aineesta. Sekä karkeaksi hakattuna että sileäpintaisena esiintyy kotimainen marmori tässä oivallisesti; muodon suunnittelu ei ikävä kyllä ole kohonut keskitasapintaa ylemmäksi.

Porin seudulla tavataan vielä hietakiveäkin irtonaisina lohkareina, mutta ei kuitenkaan niin runsaasti, että sitä suuremmassa määrin voitai-

siin rakennusteollisuuteen käyttää. Eräs hautakappeli, Juseliuksen mausoleumi, jonka kaunistamisessa nerokas maalarimme Axel Gallen parhaillaan työskentelee, on äskettäin rakennettu siitä.

Myöskin tiili on, paitsi jo aikaisemmin mainituissa tapauksissa, viime vuosien rakennustaiteessa, joskaan ei usein, joutunut käytäntöön

ONNI TÖRNQVIST *Kansakoulutalo.*

ja on sitä silloin kauttaaltaan käsitelty järkevällä ja kauniilla tavalla. Esimerkkinä voidaan mainita Törnqvistin kansakoulutalo Nikolainkadun päässä, työ, joka aivan liian vähän on tullut huomion esineeksi. Tämä pohjoissaksalaisen tiiligotiikin sävyyn suoritettu rakennus, laastittuine nauhuksineen ja täytteineen muistuttaa sitä tyyliä, mitä Möller on esittänyt rakennuksissaan Tukholmassa. — Seuraten englantilais-amerikkalaisia esikuvia on

Gustaf Nyström suuressa tulli- ja pakkahuoneessaan Katajanokalla Eteläsatamassa saanut aikaan erittäin jalon teoksen. Päinvastoin kuin Höijerillä on erityiskohtain käsittely tässä, liittyen pohjois-italialaisiin tiilityyleihin, jotka myöskin ovat vaikuttaneet englantilaisiin ja amerikkalaisiin, hyvin diskreetti ja listojen kohoaminen heikko. Ainoana koristuksena on paitsi muutamia majolikakilpiä komea vuolukiviportaali. Keskusosaa peittävä katto ei vaikutukseltaan ole täysin onnistunut, mutta useilla muilla osilla, erittäinkin kulmilla, on erinomainen vaikutus.

GUSTAF NYSTRÖM *Tulli- ja pakkahuone.*

Lundqvistin talosta Aleksanterinkadun varrelta, jonka on piirtänyt SELIM LINDQVIST ja joka on valmistettu kokonaan graniitista, tiilestä, lasista ja raudasta, on Helsinki saanut, joskaan ei ensimäistä, niin ainakin kauneimman ja täysin ajanmukaisten periaatteiden mukaan sunnitellun liikepalatsinsa. Lundqvistin liikepalatsi on pääasiassa sen kansainvälisen tyypin istukas, joka aikaisemmin on muodostunut mannermaalla ja jonka klassillisena esimerkkinä on tunnettu Wertheimin makasiini Leipzigerstrassen varrella Berlinissä. Suurimman mahdollisen tilan, valon ja ilman tarve on päävaatimus, mikä asetetaan nykyaikaiselle liikepalatsille. Sen vuoksi

ovat seinät kuten gotiikissa hajoitetut kannattaviksi osiksi, pilareiksi, jotka solakkoina kohoavat maasta kattolistaan asti ja joiden välillä lepäävät

SELIM LINDQVIST *Lundqvistin liikepalatsi.*

valssatut levykannattajat, jotka ovat lattioiden tukena. Täten syntyneitä aukkoja täyttämässä ovat suuret peililasilevyt ja vielä varmuuden

vuoksi paikoittain luxferprismat, jotka taittaen valonsäteitten suunnan vahvistavat valoa palatsin sisällä.

Liikepalatsit, samoinkuin asemakartanohallit ovat rakennustaiteellisen ratsionalismin äärimäisimmät ilmaukset, ne ovat myöskin itsenäisimmät luomat, mitä nykyajan arkkitehdit ovat saaneet aikaan, ja ne antavat parhaimmat tulevaisuuden toiveet. Ne osoittavat nimittäin jälleen, että uudet tarpeet nyt, niinkuin ennenkin, luovat uusia muotoja.

*

Täten on tehty selkoa yhdestä puolesta rakennustaiteellista todellisuudentavoittelua eli „verismiä", nimittäin luonnollisten rakennusaineiden käytäntöön ottamisesta. Samalla on kuitenkin huomautettava että laasteseenkin nähden, mikä luonnollisesti halpuutensa vuoksi aina on saava runsaan käytännön ja jota meillä viime aikoina jälleen on paljon käytettykin, on ruvettu oikeampia menetelmiä käyttämään. Laaste, jolla hienosti profileeratuissa listasovituksissa ei milloinkaan ole kyllin ytimekkyyttä, käytetään nykyään melkein poikkeuksetta ainoastaan pinnan peitteenä joko sileän tai useammin rosorappauksen muodossa, ja maalattuna vaalean, heikon kellahtavan tai harmaan sävyiseksi se silloin tekee erittäin silmäähivelevän vaikutuksen. Yleensä vältetään teräviä reunoja ja kaikki rosokulmat pyöristetään sen vuoksi kevyesti.

Muista suunnan mukanaan tuomista edistysaskeleista mainittakoon tässä ainoastaan se, että pohjasuunnitteluun nykyään on entistä enemmän ruvettu panemaan huolta. Huoneet koetetaan tehdä „kodikkaiksi" ja muodostaa ne yksilöllisiksi, pimeitä käytäviä ja etehisiä vältetään mikäli mahdollista ja luontevuuteen ja mukavuuteen nähden otetaan alati uusia parannuksia käytäntöön. Tämän alan seikkaperäisempi käsittely veisi meidät kuitenkin liian pitkälle.

(Jatk.)

Hulluuksia.

Kirjoittanut

J. H. Erkko.

I. Hulluuden kaaos.

Sairaudenlähde on raakuus;
terveyden ihanteellisuus.

Onkohan maailmassa
muita kuin hulluja?
Toki eri hulluutta hoippuu
kullakin portaalla.

Himokin, kiihko ja raivo
sairast' on hulluutta;
Kaikki mikä rantansa rikkoo,
purkaen kaaosta.

Juonien koukut ja konnuus,
viekkaus, kavallus —
Eläimen viisaus niiss' on,
ihmisen hullaannus.

Verenjano, ahneus vallan,
sorranta heikomman —
Sitähän laatua sairas
villi on Afrikan.

Hulluinhuoneessa valvoo
eläimen kiihkot vaan,
Jollei jo voimien lähde
ehtynyt juostessaan.

Raakuus, hulluuden kaaos,
vielä on valloillaan;
Viljelty mieli, oi milloin
tahtona ohjaat maan?

Pahuuden paisumus silloin
tulvana juoksis pois,
Kuka vain mielensairaat
terveiksi tehdä vois.

4/1 1903.

---

2. Mielen mato.

Oli ystävä mulla terve,
Oli muinen mielevä;
Kuin hyvän vuodèn sato,
Niin auli, lempeä.

Nyt raukka on mielisairas,
Eksynyt suunniltaan,
Ja ymmärryksen kato
Vei sydämenkin maan.

Nyt ylpeä hän on, karsas,
Kateinen kaikillen;
Pää harva heinälato
Ja sydän hallainen.

Olen verrannut häntä muihin,
Viisaihin muodoltaan,
Niin sama mielen mato
On heilläkin vaivanaan.

8/1 1903.

---

3. Ulla Riepu.

Ei saarnan loimia, kuteita
Ulla Riepu kuullut kirkossa;
Vaan kuulipa hän säveleitä
Ja näki ympärillään meitä.

Hän yhtyi veisumme hyrinään,
Vaikk'ei värsystä hän tiennytkään.
Hänt' ääni vei ja tunne johti,
Yks kaikki sitten mitä kohti.

Kun missä näki hän kyyneltä,
Alkoi hänkin raukka tyrskiä.
Niin taudin laajemmas hän johti,
Ei tiennyt miksi, mitä kohti.

Kun tultiin kirkosta maailmaan,
Ulla nouti joka tunnettaan:
Sen armaan, jota tänään kätti,
Hän vaihtoi huomenna ja jätti.

16/1 1903.

---

4. Tunnelman valta.

Juveliseppiä maailmassa
Ne naiset hartaimmin rakastaa,
Ja kellä suuri on kultakassa,
Ne sille kaikkensa lahjoittaa.

Niin Ulla Riepu, kun ikkunassa
Hän näki kiiltävän koristeen,
Hän syttyi, leimusi valkeassa,
Möi itsensä — osti sen omakseen.

21/1 1903.

Sveitsin Rheinillä.

Kirjoittanut

J. H. Erkko.

Sinä Rheinin rannan viinirinta impi,
Terve kuin äidiksi syntynyt;
Sinä toimentyttö, voimakas kuin Rheinvuo,

Vapaa kuin Rheinfall kahleeton.
Sinä tohdit nostaa pääsi korkealle,
Viehätyslaulujas kuunnellaan;
Europan kansoja sun vapautes hurmaa,
Sorretut onneas kaipaavat.
Kaipaavat kuin alppivuorten raikast' ilmaa,
Terveinä päitänsä nostaakseen:
Rinnalleni riennä, suori, tyttö, Suomeen
Vapauden lapsia synnyttään!

Viron elo vai Viron kuolo?

Kirjoittanut

G. S—s.

Kokoelmasta »Kiired» III (pain. Tartossa 1902) suom. U. K.

Kohisten lähenee kaukaa aavalta mereltä vaahtoisa aalto ja vieree pauhinalla Itämeren rantakaltaita vasten. Tuskin on sen kohina rauennut, kun jo toisen vihainen harja tulee näkyviin ja toinen hyöky samoin tohahtaa rantaan. Ja tätä seuraa kolmas, neljäs — ja niin jatkuu loppumaton laineitten leikki.

Kauanko kestää kallas?

*

Myrsky käy, meri mylleröi, mustat pilvet piirittävät taivaan. Sankea usma, hämäryys, vetten kuohu. Salamat kirjailevat uhkaavia sanoja pilvien partaille, ukkonen kuuluttaa häviötä kaikille maalla ja merellä. Veden pinnalla, hypäten aallolta toiselle, tanssivat tummat varjot, pimeyden henget, ja lipuvat uhmaillen rannalle — musta parvi mustine mietteineen. Ja äärettömältä näyttää hämärä joukko ... Oi maa, missä on sulhasesi, elonvalosi, joka sinut lunastaisi, joka valkeu-

dellaan pimeyden henget kauemmas karkoittaisi!... Päivä, joudu ja päästä morsiamesi! Lähetä ainakin yksi kipuna pimeyteen, joka pahansuovat peloittaisi ja morsianta tukisi! — Mutta paksut, paksut pilvet ovat edessä...

Kumpi voittaa nyt, päiväkö vai pimeyden henget?

*

Kuin saari olet sinä suuressa maailman meressä, kansani, pienoinen saari, jonka ympärillä myrskyt ovat alati mylleröineet ja laineet leikkineet, jonka yli ukkospilvet ovat käyneet pimentäen koko taivaankannen sinun päälläsi ja kylväen surmaa ja tuhoa. Pilkkoinen pimeys on vuosisatoja sinun pintaasi peittänyt, pimeyden henkien painajaisesta et ole minnekkään päässyt. Kuitenkin olet sinä vielä kestänyt — ja vielä sykkii sinun elinsuonesi. Mutta ei sinulla ole loistavaa nykyisyyttä, eikä tulevaisuutesi hymyile. Syvälle, synkeän osan orjaksi on kohtalon rautainen käsi sinut sysännyt. Tänään sinä elät ja olet vielä, ja kamppailet niiden vaatimusten kanssa, jotka joukoittain kokoontuvat olkapäillesi, mutta ken voi olla siitä varma, ettei huominen päivä tuo sinulle vielä raskaampaa — kuolemaasi?

Onko sinulla missään lunastajia, auttajia, ystäviä, kansani?... Jos kerran sinun olemassaolosi loppu lähestyy, — tuleeko silloin kukaan edes surullisella mielellä hautasi ääreen, antaako kukaan myötätuntoisuudelle sijaa häviösi jälkeen? Kostuttavatko ystäväin kaipauksen kyyneleet sinun hautakumpuasi vai eikö huoli sinusta kukaan? Ja kun vuosisadat vierivät, kansat nousevat ja kukistuvat, muistetaanko silloinkin vielä, että Itämeren kaltailla kerran eli kansa, joka vaikeasti taisteli elon myrskyissä ja koetti kunnialla täyttää kutsumustaan?...

Joka tapauksessa — kunnialla pitää sinun elää, kunnialla myös kuolla, jos niin on määrätty. Kun jo yhdestä ihmisestä, joka kunnialla on päivänsä elänyt, hyvä muisto pysyy kauan jälkipolvissa, eikö kokonaisesta kansasta sitä enemmän säily sellainen muisto, joka myöhäisen iltaruskon tavoin vielä kauan sen haudalla liekehtii?

Tahdonko soittaa sinulle kuolinkelloja, kotimaa? Tahdonko kuolinvirttä laulaa haudalla, jota vielä ei ole olemassa?

Ei, haudanhankkijoita on kyllä!

Vaikka raskaat ukkospilvet kattavat taivaan ja silmä tuskin valopilkkua selittää, ei murra musta suru mun sydäntäni vielä maahan asti.

Miksi?

Vielä ei kaikki ole mennyttä.

Tulkaa, katsokaa noita tulia, jotka siellä täällä pimeydessä tuikkavat. Jos yksi sammuu, syttyy toinen sijalle. Ne ovat kuin juhannustulet. Toinen palaa heleämmin, toinen himmeämmin, sen verran kuin kussakin on palamisen ainetta.

Tiedättekö, mitä tulia ne ovat? Ne ovat isänmaanrakkauden ja oikeudentunnon liekit, jotka paistavat kauas läpi pimeyden ja nousevat korkealle taivasta kohti. Luottamus on se öljy, joka tätä leikkiä yhä ja alati uudistaa. Nämä tulet palavat yksityisten kansalaisten povessa omaa kansaa kohtaan. Onni kansalle, jolla senkaltaisia tulia on paljon, sillä ne jakavat valoa ja herättävät uneliaita!

*

Olin laaksossa, usva ympäröi minut. Kun kerran satuin juhannusyönä olemaan vähän korkeammalla paikalla, josta katse kantoi kauemmaksi, niin näin minä lähellä ja kaukana satain juhannustulten ympärilläni leimuavan. Innostuksesta sykähti sydämeni nähdessäni niin paljon leimuavia liekkejä. — Minäkin koetan juhannustulta tehdä!... ajattelin itsekseni. Ja minä löysin povestani tulosen, jonka olemassaoloa ennen en ollut aavistanutkaan. Se oli kyllä heikko ja kituva — joka tuulenhenkäys yritti sen sammuttaa, — mutta minä koetin sitä vaalia ja kohennella, ja lopuksi nousi se leijaillen siivellisenä tulenkielenä iloisasti ylöspäin.

Ja tämä liekki ei sammunut juhannusyön mukana, vaan palaa yhä edelleen. Hoitaakseni sitä uhraan kaikki, mitä minulla on. Se on minun kaikkein kallein aarteeni. Kuolemaani saakka se on valaiseva elämäni tietä, — tämä vähäinen valoni, joka minulle pohjattomien elon pyörteiden läpi paistaa ja joka purevimpinakin talvipakkasina ei laske sydäntä kylmettymään.

Mutta taivas on sateenkarvainen, ankara sade on tulossa, — jo pisarteleekin. Kuitenkaan ei minun tultani voi mikään sammuttaa. Ja kun en voi sitä julkisesti polttaa, pidän sitä vireillä oman sydämeni syvimmässä, — ja sitä ei voi kukaan minulta kieltää!

Kantakaamme kokoon aineita ja aatteita sekä sytyttäkäämme yhteisvoimin uhritulta isänmaan-alttarille! Kun se voimakkaasti siellä leimuaa, kun Viron voimat eivät väsy sitä hoitamasta, jää valo meille eikä meidän tarvitse silloin enää kysyä, Viron elo vaiko Viron kuolo?

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Kansanvalistusseuralta: *E. G. Palmén,* Antti Chydenius. (Elämäkertoja 9.) 2: —.

Tilastolliseata toimistosta: Rautatietilasto. XX.

Maanviljelyshallitukseata: Maanviljelyshallituksen kertomus v. 1901 — Maanviljelyshallituksen tiedonantoja. N:ot 39—41. 1902.

Werner Söderströmiltä: *Cristian de Wet,* Buurien ja englantilaisten sota. 3 vhk. —: 60. — Vänrikki Stoolin miehet. 2 vhk. 1: 15. — *Gustav Bang,* Europan sivistyshistoria. 3 vhk. —: 55. — *K. O. Lindeqvist,* Yleinen historia. 11 vhk. —: 55. — *Elis Bergroth,* Suomen kirkko. 7 vhk. 1: 10.

Otavalta: Yleinen kirjallisuuden historia. 37 vhk. —: 90. — *John Bunyan,* Kristityn vaellus. 2, 3 vhk. à —: 55. — *Alli Trygg-Helenius* ja *Matti Helenius,* Alkoholin vaikutukset. —: 50. — *Nemirovitsh-Dantshenko,* Majurin holhokit. Suom. Emil Mannstén 1: 50.

G. W. Edlundilta: *M. G. Schybergson,* Suomen historia. Suom. O. Manninen. III vhk. 2: 50. — *Eliel Vest,* Johan Ludvig Runeberg. Suom. 2 vhk. 1: 25. — *Edv. Bergh,* Asianajaja. Suom. Samuli Koski. 1 vhk. 2: —. — Pieni asetuskokoelma. n:ot 48, 49 (Vesioikeus- ja kalastuslainsääntö). à —: 80 ja —: 35. — *Zach. Topelius,* Samlade skrifter. Ser IV. 1: 30. — *Elis Furuhjelm,* Ur Finlands kulturhistoria. I. 3: —. *Tor Carpelan,* Finsk biografisk handbok. 13 vhk. 3: —.

Hagelstamin kirjakaupasta: Finländische Prosa in Auswahl. Aus dem Schwedischen überszetzt von Erna Voos. 3: 50. — Författningar rörande elementarläroverken i Finland 1896—1902, koonnut Th. Helander. 5: —.

Wahlström & Widstrandilta: Den finska militären. — Suomen sotalaitos. IV vhk. 3:75.

K. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*, 23 vuotta Etelä-Afrikassa. 5—8 vhk. à —: 40.

Boman & Karlssonilta: *Niilo Mantere*, Elämän polulla. 3: 50.

K. E. Sundvallilta: *Hilja Liinamaa*, Kyllikki ja Lemminkäinen. Laulurunoja. 1: 80.

Eesti üliöplaste seltsiltä: Eesti üliöplaste seltsi album. Seitsmes leht.

Karjalan kirjakauppa- ja kustannusliikkeestä: Fabiola eli katakombien kirkko. Suom. Emil Mannstén. 2: 50. — *Egerton R. Young*, Indiaanien maassa I. Suom. Samuli S. 1: 75. — *Aliqvis*, Soitto on suruista tehty. —: 75. — Laulan lapsille iloksi. —: 60.

Raittiuden ystäviltä: Raittiuden ystävien kirjasia, n:ot 1—7. — Vuorokeskusteluja n:o 5. — Nykterhetsberättelser: —: 50. — *C. Wagener*, Nykterhetssträfvandena i Danmark. —: 50. — *Fielden Thorp*, En kort redogörelse öfver nykterhetsarbetets uppkomst och utveckling i Storbritanien och Irland. —: 75.

Yrjö Weilinillä: *Alarik Hernberg*, Laki maanvuokrasta maalla kesäk. 17 p:ltä 1902. 1: 50.

Finsk tidskrift, joulukuu: E. Hasselblatt, Björnstjerne Björnson. — Wilhelm Chydenius, Några kyrkopolitiska frågor. — Jac. Ahrenberg, Konstöfversigt. — O. Grotenfelt, Elias Lönnrots reseskildringar. — Tammik.: Arvid Mörne, Nytt år. — Georg Schauman, Söndagen — sabbat? y. m.

Dansk Tidsskrift, tammikuu: Georg Brandes, Christian Richard. — Henry Gamél, Den franske Kulturkamp. — Axel Olrik, Danerne vid deres Fremtræden i Historien.

Ateneum, n:o 8—9: Rafael Lindqvist, Japans själ. — Henrik Pontoppidan, Livets Kilde. — Hjalmar Christensen, Ivar Aasen, y. m.

Suomen museo, n:o 4: U. T. Sirelius, Ostjakkien ja vogulien hautaustavoista ja heidän käsityksestään elämästä kuoleman jälkeen. — Pieniä tietoja, y. m. — *Finskt museum*, n:o 4: Juhani Rinne, Sällningsarbetena i Åbo slott och deras resultat, y. m.

Vartija, n:o 1: J. Sahlberg, Mietteitä luonnosta ja raamatusta sekä näiden oikeasta tutkimisesta. — Hannu Hahnsson, Epäkohta pappien ja pappilain alustalaisten välisissä oloissa, y. m.

Kansakoulun lehti, n:ot 1—2: Volter Högman, Lasten alkuopetuksen järjestäminen. — K. L., Vuosikatsaus. — A. Hornæus, Kansakoulunopettajain eläkeasia I.

Duodecim, n:o 12: E. Luukkonen, Ataxia juvenilis hereditariasta eli Friedreichin taudista. — Referaatteja, y. m.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 6: A. E. Alfthan, Hafsutterns och pelssälens geografiska utbredning. — J. E. Rosberg, Sydamerikas stater, y. m.

Teologinen aikakauskirja, n:o 10: G. G. Rosenqvist, Några ord om personlighet och sinlighet. — Muistosanoja, y. m.

Euterpe, n:ot 45—46.

Pyrkijä, n:o 12: S. A., Kaksi lippua. — J. H. A., Itsekasvatus nuorisoseuroissa liike- ja tehdaspaikoilla. — N:o 1: S. A., Kaksi unkarilaista suurmiestä, y. m.

Kyläkirjaston kuvalehti, A-sarja, tammik.: Thw. Klaweness, Kuninkaamme. — i, Kotipolton ajoilta, y. m. — B-sarja, tammik.: Antti Rytkönen, J. J. Nervander ja hänen runoutensa. — V. W., Forssan ja Jokioisten tehdasseutu, y. m.

Suomen urheilulehti, n:o 1: Kirjoituksia voimistelun, metsästyksen, purjehduksen, soudun, y. m. urheilujen aloilta. Runsaasti kuvia.

Uusi kuvalehti, n:o 24 ja n:o 1.
Lukutupa, joululehti.
Kanerva, n:ot 1, 2.
Puutarha, n:o 12.
Kodin ystävä, n;o 12 (1902) ja n:o 1.
Finsk veterinärtidskrift, n:o 6.
Työmiehen illanvietto, n:o 16.
Suomen aistivialliskoulujen lehti, n:o 9, n:o 1.
Toukomettinen, n:o 12.
Vakuutuslehti, n:o 12.
Metsän ystävä, n:o 9, n:o 1.
Postimees, n:ot 271—289, 1—10.

Taidetta.

Suomen kuvaamataide v. 1902.

Kirjoittanut

ARMAS LINDGREN.

„Enemmän kultuuria!“ on ollut tavallinen vaatimus viime vuoden taidearvosteluissa, kun on ollut puhe nuorempien taiteilijaimme tuotteista. Mutta paljoa painostavammalta on tuntunut se fantasian ja rohkeiden ideain puute, joka loi leimansa viime vuoden tavanmukaisiin näyttelyihin. Ei rahtuakaan jäljellä siitä innosta ja voimasta, joka johti taiteemme kunniakkaihin voittoihin maailmannäyttelyssä. Entäs Pirtin „käsi“? Ovatko sen jänteet kuivettuneet, koskei se jaksa puristua nyrkiksi, väkeväksi jätin nyrkiksi, joka iskullaan maahan nujertaisi kaiken mieliä masentavan pikkumaisuuden. Vai olisiko viimevuosien virkeys ollut edellisten aikojen loppukukoistusta ja kytisikö nykyisen laimentumisen alla uuden tulen syntykipinät? Niin ei tuntunut pari vuotta sitten. Silloin jo oltiin uuden uran alussa, uusien toiveitten nousussa. Eikä vielä näy merkkiä suunnan muuttamisesta.

Tällaiset mietteet johtuvat mieleen muistellessa sitä, mitä vuoden taidetyö tarjosi nähtäväksi vuosiparaadissaan, taiteilijain syysnäyttelyssä. Sillä joskin muutamat valokohdat olivat omiansa mieliä kiinnittämään,

oli näyttelyn yleisvaikutus kuitenkin varsin masentava. Tähän oli tietysti suurimmaksi osaksi syynä se, että useat etevimmistä taiteilijoistamme, kuten Gallén, Järnefelt, Pekka Halonen, Blomstedt, Engberg ja Hugo Simberg eivät ollenkaan ottaneet osaa näyttelyyn, seikka, joka sekin puolestaan osoittaa, että taiteellinen työ tätä nykyä käy hiljennetyllä vauhdilla.

Toinen seikka, joka myöskin puolestaan vähensi näyttelyn yleisarvoa, oli se, että arvostelulautakunta tänä vuonna oli menetellyt entistä suuremmalla laupeudella, joten monta ala-arvoista taulua oli päässyt joukkoon.

Näyttelyn valokohtana olivat muutamat muotokuvat — kuvaava piirre sekin kansallisluonteessamme, jossa mielikuvitus on kärkkäämpi havaintoja tekemään ja niitä analyseeraamaan kuin uusia ideoja luomaan. — ALBERT EDELFELTin kolme muotokuvamaalausta oli epäilemättä etualalla. Etenkin herätti professori J. W. Runebergin mestarillisesti tehty kuva sattuvan luonnekuvauksensa ja muuten kauttaaltaan sympaattisen käsittelynsä vuoksi yleistä ihailua. Toinen hänen taulunsa, jossa Wiipurin kolme johtomiestä Clouberg, Hackman ja Hoving kuvataan yhdessä ryhmässä, on niinikään huomattava teos, joskaan ei edelliselle vertoja vetävä. Kolmas, arvokkaasti sekin liittyen Edelfeltin neron paraimpiin tuotteihin, esittää Iida Aalbergia Hedda Gablerin osassa. Uuden Kansallisteatterin lämpiötä kaunistaa nyt tämä teos asettaen silmiemme eteen suurimman näyttämötaiteilijan, jonka suomalainen teatteri on omistanut.

Näyttelyn muut merkkiteokset maalaustaiteen alalla olivat niinikään muotokuvia. ENCKELLin kaksi runollisesti käsiteltyä naisenkuvaa, toinen hieno ja syväilmeinen, diskreetti väreiltään, toinen loistovärinen, vilkas ja iloinen, ovat omiansa todistamaan, kuinka korkealle älykästä käsitystä ja yksinkertaista, selvää tekotapaa kohti taiteilija on kehittynyt. Taiteilija, joka myös on viime vuoden kuluessa astunut suuren askeleen eteenpäin taiteensa käsittämisessä ja hallitsemisessa, on W. SJÖSTRÖM. Sitä todistaa hänen onnistunut muotokuvansa itsestään. Muista tauluista ei monikaan ole erityistä huomiota ansaitseva. GEBHARDilta oli näytteillä rouva A:n muotokuva, ilman erityistä intressiä, joskin tunnollisesti tehty. Hauskempi oli hänen poikansa kuva. Väriltään kaunis oli savolaisen tuvan sisusta.

Edelfelt oli paitsi mainittuja muotokuvia näytteille pannut muutamia väririkkaita katukuvia Porvoosta, Enckell erään alastoman naisen harjoitelman ja pari akvarellia, Lagerstam yövalaistustunnelmia, Haartman pari maisematunnelmaa, Tuhkanen, Munsterhjelmit, Westerholm, Keinänen, Helmi Biese, Elin Danielson-Gambogi maisemakuvia j. n. e. Enimmäkseen siis noita vanhoja, tunnettuja maisematunnelmia ja pikkusituatsioneja, joiden kuvaamisessa taiteilijamme itsensä „vähittäin anniskelevat", noita lastuja, joiksi he runkonsa lopullisesti sydäntä myöten veistelevät.

Ensikertalaisista herätti FAVÉN huomiota suurella taulullaan Kiven „Seitsemästä veljeksestä". Joskaan taulu ei ole ansioitta dekoratiivisessa suhteessa, ja jos kohta siinä on vilkkautta ja vaikka se osoittaa kehittynyttä piirustustaitoa, niin siltä kuitenkin puuttuu tuo leveä eepillinen huumori, joka Jukolan veljekset on ikuistuttanut sympaattisiksi, klassillisiksi henkilöiksi. Sama on laita LAURÉNinkin kuvassa, joka esittää seitsemän veljeksen tappeluun lähtöä. Sekä Favén että Laurén ovat muissa tauluissaan enemmän onnistuneet; etenkin oli jälkimäisen vilkas „Markkinoilta palaaminen" huvittava.

Huomattava on se innostus, jolla taiteilijamme viime aikoina ovat ryhtyneet radeerausta harjoittamaan. Tämä taiteenala, joka vähillä keinoilla voi aikaansaada hyvin vaikuttavia tuloksia, on HILDA FLODINista saanut hartaan edustajan. Tämän taiteilijan on onnistunut töihinsä saada omituisen viehättävä tunnelma, joskin hänen piirustukseltaan tekisi mieli vaatia suurempaa voimaa ja varmuutta.

Taiteilija, jonka uupumaton harrastus tällekin alalle riittää, on ALBERT EDELFELT. Hämmästyttävä on todella hänen melkein rajaton työkykynsä ja väsymätön intonsa. Siitä todistuksena oli viime vuosi, joka hänelle sukeusi todelliseksi loistovuodeksi. Taide-elämämme tärkeimpiä merkkitapauksia oli nimittäin Edelfeltin toimeenpanema erikoisnäyttely vuoden alussa. Ateneumin juhlasaliin hän oli kerännyt viime vuosien töistään kokoelman, jossa suurinta huomiota herätti maailmanmainetta saavuttanut Aino Achtén kuva. Liioiteltu ei sen maine suinkaan ollut, sillä elävästi ja voimakkaasti vaikutti sen henkevä ja sielurikas ilme. Siinä, jos missään, on Edelfelt onnistunut tuomaan esille kuvattavansa sielun. Paitsi Aino Achtén kuvaa oli tässä näyttelyssä muitakin huomattavia muotokuvia, joista etenkin mainittakoon maist. Nordströmin ja prof. Pietro Krohnin ja hänen poikansa kuvat. Erityisen huomion alaisia

olivat hänen ehdoituksensa yliopiston juhlasalin freskomaalauksia varten, jotka tosin eivät ole uudet, mutta joihin suurella yleisöllä vasta nyt oli tilaisuus tutustua. Tämä kuvaryhmä, joka kolmijaksoisena käsittelee Pietari Brahen juhlakulkuetta yliopiston vihkiäisissä v. 1640, tulee kerran valmiina epäilemättä tekemään erinomaisen ryhdikkään ja dekoratiivisen vaikutuksen. Paitsi näitä pääteoksia oli näyttelyssä suuri joukko muita, jotka puoleksi täyttivät Ateneumin suuren juhlasalin seinät. Toinen puoli salia oli omistettu Vänrikki Stoolin Tarinoitten kuville. Nämä isänmaallista henkeä uhkuvat kuvat ovat siksi tunnettuja, ettei niistä tässä tarvitse selkoa tehdä. Toivottavaa on, että nekin tulevat liitettäviksi julkisiin kokoelmiimme.

ENCKELLin näyttely myöhemmin keväällä oli omiansa ilahuttamaan tämän taiteilijan ystäviä. Jo edellä mainitut kaksi naisen muotokuvaa ja etenkin valtioneuvos Reinin yksinkertaisilla keinoilla luotu, vaikuttava kuva olivat tämän näyttelyn pääteokset. Huomiota herätti myös hänen „kulta-aikakautensa“, loistava, antiikin elämänriemua mieleen johtava taulu. Alttaritaulu „Jeesus Getsemanessa“ ei täysin voinut herättää sitä hartautta, jota aihe olisi vaatinut. Pienet tunnelmarikkaat harjoitelmat ja akvarellimaisemat, väreissään usein vallan hurmaavat, lisäsivät tämän pienen, mutta arvokkaan näyttelyn kokonaisvaikutusta.

*

Työ, jolla arvattavasti taiteemme historiassa tulee olemaan tärkeä sija, on Juseliuksen mausoleumin kaunistamistyö Porissa. Tämä meidän oloissamme harvinaisen suuri tehtävä on omistanut GALLÉNin kaiken harrastuksen viime vuoden kuluessa. Puolivalmista työtä ei tietysti tässä voi ruveta arvostelemaan ja selvittelemään, etenkin kun ei sitä itse ole nähnyt, mutta luonnoksista ja näkijäin kertomuksista päättäen lupaa se suuria. Viime vuoden lopulla oli myöskin PEKKA HALONEN osallisena tämän rakennuksen maalaamisessa.

*

Kuvanveistotaiteella, joka meillä yleensä on verrattain kituvaa elämää viettänyt, oli viime vuonna kukoistusaika. Lönnrotin patsas, joskin pääasiallisesti edellisen vuoden työtä, valmistui vasta viime syksynä paljas-

tettavaksi. Yleistä ihastusta se on herättänyt ja sen se on ansainnutkin. Sillä sellaisen inspiratsionin työtä, jota on ukko Lönnrot ja vaka vanha Väinämöinen, saa turhaan hakea julkisista muistopatsaista, etenkin täällä Suomessa, jossa muistopatsaita on kovin vähän. Mutta onpa se, joutunut arvostelun, hyvinkin ankaran, alaiseksi. Eikä voi kieltää että sillä on heikkoutensa. Pronssin liika jyrkkä ero graniitista pilaa ja vahingoittaa suuresti sitä vaikutusta, joka Väinämöisen tulisi herättää. Se katkaisee hänet polvia myöten, ja Vipunen graniittiin hakattuna on heikko ja epäselvä. Kanteletar-immen asento, joskin kasvojen ilme on tuntehikas ja selvä, tuntuu banaalilta ja hänen yhteytensä muuhun patsaaseen on löyhästi komponeerattu. Jos Vipunen, Väinämöinen ja impi olisivat graniitista ja Lönnrot yksinään pronssista, olisi patsaan aate varmaan paljon voimakkaampana saatu esiin. Silloin olisi Lönnrot historiallinen, meidän aikamme mies ja vastakohtana hänelle olisi sadun abstraktiset henkilöt, itse kansallishenki kovaan graniittiin kivettyneenä. Näillä muistutuksilla ei tietysti mitään voiteta, mutta toivomus, jota ei olisi mahdoton toteuttaa, olisi patsaan alla olevan kummun kohottaminen — toimenpide, joka epäilemättä olisi eduksi kompositsioniin ja skaalaan nähden. Kaikessa tapauksessa on Wikström tällä työllään Suomen kuvanveistotaiteen historiaan kunniakkaasti nimensä piirtänyt.

Syysnäyttelyssä olivat kuvanveistäjämme harvinaisen rikkaasti edustettuina. Emil Halosen impi, jonka valmistamisessa hän jo pari vuotta uutteraan on työskennellyt, esiintyi puhtaana, valkoiseen marmoriin veistettynä, joka jäsen tunnetta väristen. Wikströmiltä oli tässä näyttelyssä pari harjoitelmaa sekä pieni puuleikkaus „Päästä meitä pahasta“, neiti Flodinilta haavaa sitova poika, klassilliseen henkeen tehtynä. Voimakas korpimaan kuva oli Viktor Malmbergin mies käsikähmässä karhun kanssa. Sitä paitsi oli hän pannut näytteille pari hienoa, puusta leikattua pienempää teosta. Vähäpätöisempiä olivat Stigellin, Winterin, Liipolan ja Bruno Aspelinin työt. Ensikertalaisista käänsi Emil Cedercreutz enimmän huomion puoleensa, etenkin eloisilla hevosharjoitelmillaan.

*

Taideteollisuus on yhä enemmän kääntänyt taiteilijain harrastusta puoleensa. Väinö Blomstedt, joka vuoden ajan on ollut Käsityön Ystävien vakituisena avustajana, on tällä alalla luonut joukon hauskoja

töitä. G. ENGBERGin vuoden työ on niinikään suureksi osaksi kohdistunut tälle alalle, jolle hänen hieno väriaistinsa ja dekoratiiviset taipumuksensa ovat hänet johtaneet. LOUIS SPARRE, joka jo vuosikausia on yksinomaan toiminut taideteollisuuden palveluksessa, on työpajastaan Porvoossa maailmalle lähettänyt huonekalustoja ja sisustuksia y. m. Viimeksi oli taiteilijain syysnäyttelyssä häneltä näytteellä sirotekoinen naissekretääri, joka ei kuitenkaan muodoissaan eikä piirteissään erikoista omintakeisuutta ilmaissut.

Samassa syysnäyttelyssä oli taideteollisuudella verrattain huomattava sija. Enimmät esineet tässä osastossa olivat ERIC EHRSTRÖMin tekoa. Toiset näistä, kuten kauniisti patineerattu tuhkakuppi, pari hopeaista hiussolkea y. m. osoittivat taiteellista aistia ja jotenkin kehittynyttä kykyä aineen käsittelyssä.

Emil Halosella oli samassa osastossa lamppu, jonka säiliötä koristi 4 kupariin pakoitettua, tunteellista kuvaa. Kovaan teräksiseen solkeenkin oli hänen onnistunut painaa taiteellisuutensa syvätunteinen leima.

*

Rakennustaiteella on myöskin ollut huomattavat merkkitapauksensa: Uuden teatterirakennuksen valmistuminen, museokilpailu, Tampereen Pyynikin järjestämiskilpailu y. m. — Ryhtymättä lähemmin selkoa tekemään arkkitehtuurielämämme ilmiöistä, en voi kuitenkaan olla huomauttamatta eräästä epäkohdasta, joka taidetyötämme siinä suhteessa haittaa. Tarkoitan asiaaymmärtäväisen julkisen arvostelun puutetta. Rakennustaide on, joskin tavallaan hyvin kansantajuista, toiselta puolen taas abstraktisine aatteineen siksi vaikeasti käsitettävää, että kehittymätön maku vielä vaatii paljon kasvatusta ja kehitystä voidakseen sitä oikein ymmärtää. Tämä kasvatus on tietysti pääasiallisesti taiteen itsensä tehtävänä, mutta ymmärtävällä ja myötätuntoisella kritiikillä on yleisön ja taiteilijan välittäjänä tässä suhteessa suuri merkitys — sitä suurempi, kun taide on murrostilassa kuten nykyään meillä.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

AINO KALLAS, *Kirsti*. Sielunkuvaus. Helsingissä 1902, Otava. 182 siv. 8:o Hinta 2: 75.

Kirsti on sielunkuvaus, tosi ja hieno. Me seuraamme mielenkiinnolla alusta alkaen loppuun asti päähenkilön Kirstin kehitystä. Ensin tapaamme hänet lapsena kotona. Isä kuolee aikaisin, isä, joka voimakkaana olisi kyennyt Kirstiä ohjaamaan. Äiti on „niitä naisluonteita, joitten suurin sulo on lapsellisuudessa, minkä he vuosikausia säilyttävät, kevyttä, taipuvaa, pehmeää lapsenmieltä, joka ei näy koskaan aikovan vanheta". Kirsti on kauttaaltaan isänsä tyttö, voimakas, vilkas, täynnä mielikuvitusta ja tunnetta. Äiti on vallan liian heikko voittaakseen valtaa tyttärensä yli. Tyttö kehittyy vapaasti oman luontonsa mukaisesti. Hän täyttää 20 vuotta. Silloin hän lähtee äitinsä ja siskojensa kanssa maalle Leppäniemeen kesää viettämään. Ensi kerran vaikuttaa nyt kesä häneen omituisella lumousvoimalla. „Se sykkii ja tykkii hänessä itsessään."

Ja silloin hänessä herää tuo odottava kaiho, jolle hän ei enää löydä viihdykettä mistään. Hän odottaa, odottaa, ei tiedä itsekään mitä. Mutta hän oppii tietämään mitä on odottanut, kun Pentti Airisto tulee hänen tielleen. Melkein ensi silmäyksellä he ovat selvillä kohtalostaan, ja kolme päivää oltuaan yhdessä he ovat kihloissa.

Ja sitten, heidän oltuaan kihloissa noin vuoden verran, ovat häät vietettävät. Vähää ennen on Kirsti kuitenkin käydessään kahden Pentin kanssa Leppäniemessä antautunut hänelle kokonaan ja hänellä on jo ennen vihkimistä tieto siitä että hän tulee äidiksi. Tuo tapaus katkeroittaa sen jälkeen hänen elämänsä ja surmaa tavallaan hänen avioonnensa. Lapsi syntyy tapaturmaisesti ennen aikojaan ja kuolee. Muita lapsia heillä ei ole. Kirsti vaipuu rauhattomaan synkkämielisyyteen eikä löydä rauhaa, ennenkuin hän on tunnustanut tekonsa Tupa-Leenan langenneelle tyttärelle, Siinalle, joka yrittää epätoivoisena surmata lapsensa ja on siitä syystä joutuva oikeuden käsiin. Kirsti ottaa Siinan lapsen omakseen ja nyt alkaa hänelle elämä uudestaan.

Kuten jo sanoin, on tämä kirja tosi ja hieno sielunkuvaus. Tämä koskee erittäinkin kirjan ensi osaa, jossa Kirstin kehitys on esitetty johdonmukaisesti ja totuuden voimalla. Siirto ensimäisestä osasta toiseen osaan ei ole yhtä onnistunut. Pentin kanssa kysyy lukija ehdottomasti: „Miksi se sitten on rikos — voitko sinä selittää", kun Kirstin ilo näyt-

tää iäksi menneen sen tapahtuman tähden, jota hän „rikokseksi“ nimittää. Kirstin vastaus: „Se on rikos, koska minä sen rikokseksi tunnen“ tyydyttää kyllä lukijaa ja samoin Kirstin selitys että hän olisi tahtonut vapaasti itsensä antaa, ei tulla yllätetyksi. Mutta miksi tuota hienoa ja sielutieteellisesti totta kuvausta on turmeltu Kirstin selityksellä siitä, kuinka hän vapaasta tahdostaan alistuu kaavoihin ja kirkon sanoihin? Lukija saa helposti sen käsityksen, että siksi vain se mikä tapahtui oli „rikos“ ja „yllätys“, että ulkonaisia muodollisuuksia ei vielä oltu vaarinotettu. Ja silloin koko toinen osa saa sairaalloisen vivahduksen, joka ei mitenkään sovi yhteen ensimäisen osan voimakkaan, luonnollisen kuvauksen kanssa. Mutta aiheetonta lienee lukijan tarttua kiinni noihin muutamiin häiritseviin lauseisiin, joita lukuunottamatta saamme Kirstistä selvän ja johdonmukaisen kuvan.

Mitä sivuhenkilöihin tulee, ovat esim. äiti ja vanha professori rouvineen sattuvasti ja selväpiirteisesti esitetyt, mutta tärkein sivuhenkilö Pentti valitettavasti jotenkin hämärä. Hänestä vakuutetaan kyllä että hän ennen kaikkia on voimakas, henkisesti ja ruumiillisesti voimakas. Saattaa olla ruumiillisesti vaikka kuinka väkevä, mutta ei hänen henkinen voimansa missään näyttäydy. Huolimatta Kirstin uskosta sen olemassa oloon saa lukija vallan toisen käsityksen siitä. Pentti esiintyy hyväluontoisena, hiukan flegmaattisena aviomiehenä, jolla kihlausajan jälkeen ei ole pienintäkään vaikutusvaltaa Kirstiin, mutta joka alistuu kohtaloonsa ja odottaa parempia aikoja.

Tämä kirja on nuoren tekijänsä ensimäinen pitempi kertomus ja semmoisena omiaan herättämään suurta mielenkiintoa ja paljon toiveita.

—o-g.

JOSEPH VICTOR VON SCHEFFEL, *Ekkehard.* Kertoelma kymmenenneltä vuosisadalta. Suom. O. A. Joutsen. Porvoossa 1901 - 1902, Werner Söderström. 536 siv. 8:o. Hinta 4: 50, sidott. 5: 50.

J. V. VON SCHEFFELin kirjat ovat Saksassa sitä lajia tavaraa, että ne „kuluvat kaikkien käsissä“. Saksalaisen perheen kirjavarastoon kuuluu ainakin joku hänen teoksistaan yhtä välttämättömästi kuin Goethen ja Schillerin korukantiset, helppohintaiset „Sämmtliche Werke“. Ja Scheffelin kirjojen kohtalo on sen lisäksi vielä paljon onnellisempikin, kuin suurten klassikoiden: niitä luetaan ahkerasti, kun sen sijaan jälkimäiset saavat useinkin olla vain kirjakaapin kaunistuksena. Varsinkin kaksi Scheffelin teosta, runomittainen „Der Trompeter von Säkkingen“ ja ilmoitet-

tavanamme oleva romaani „Ekkehard" ovat saavuttaneet harvinaisen suuren menestyksen. Sitä todistanee parhaiten se seikka, että ne kumpikin ovat ilmestyneet tavattoman monina sekä huokeampina että kuvitettuina loistopainoksina. Niinpä on Ekkehard suomennettu 175:nnestä saksalaisesta painoksesta. Edellisestä on sitäpaitsi muodostettu kovin suosittu ooppera.

Scheffel (1826—86) kuuluu Saksan kansallis-romantiseen kouluun, jonka voitokas vapautussota oli henkiin herättänyt. Huomio ja harrastus oli kääntynyt keskiajan kansallisiin, kirjallisiin muistomerkkeihin, jotka tuntemattomina ja pölyisinä viruivat kirjastojen kätköissä. Ne tarjosivat kielimiehille ja historiantutkijoille arvaamattomia aarteita ja niissä avautui myöskin runoilijoille aivan uusi maailma. Niistä kuohahti vastaan elämä, niin rikas toimista ja taisteluista, iloista ja suruista, että se vielä vuosisatojenkin kuluttua kahlehti lukijan. Eipä ihme, että noista ehtymättömistä lähteistä ammennettiinkin täysin mitoin. Se oli saksalaisen historiallisen romaanin kulta-aika.

Näitä vanhoja kalleuksia oli Scheffelkin penkonut. Ja hän löysi Sankt Gallenin luostarikertomusten joukosta kirkkaan helmen, jonka hän puhdistettuna tarjosi aikalaistensa ihailtavaksi. Se oli gallenilaisen munkin Ekkehardin ja Schwabin nuoren leskiherttuattaren Hadvigin alakuloisen kaunis lemmentarina. Ekkehard on säilyttänyt kirjallisuushistoriassa nimensä latinalaisen, kielimiehille tutun Waltharius-laulun („Waltharius manu fortis") sepittäjänä. Runo, joka kuvailee Walther Akvitanialaisen ja hänen morsiamensa Hildgundin pakoa hunnilaiskuninkaan Etzelin (Attilan) hovista ja hänen myöhempiä voitokkaita seikkailujaan, perustuu ikivanhoihin saksalaisiin satuihin, jotka ikävä kyllä kuitenkin ovat hävinneet. Aitogermaaninen sankarihenki ja taisteluilo ovat vain vaivoin ottaneet taipuakseen oppineen munkin latinalaisiin heksametreihin, mutta sittenkin on niissä vielä paljon jäljellä sitä samaa rajua voimaa, joka on niin tuntuvasti painanut leimansa Saksan kansalliseepokseen, Niebelungenliediin. Tämän Waltharius-laulun on Scheffel käännöksenä liittänyt romaaniinsa.

Historiallinen romaani on — sanoo tekijä esipuheessaan — kappale kansallista historiaa taiteilijan laatimassa kehyksessä, jonka sisään tämä varmoin piirtein kuvaa sarjan haamuja ja väkevässä valaistuksessa kuljettaa ne ohitsemme. Ja myöntää täytyy, että Scheffel on hyvin osannut tätä periaatetta käytännössä seurata. Kuvaus on vauhdikasta ja suppeata vailla väsyttävää liiallista leveyttä. Tapaukset seuraavat toisiaan ripeästi ja johdonmukaisesti perusteltuina, lukijan huomio pysyy kaiken aikaa vireillä seuraten jännityksellä juonen kehittymistä. Kuin panoraamassa vierii ohitsemme tuon raa'an ja rauhattoman, mutta kuitenkin niin raittiin ja voimakkaan 10:nnen vuosisadan kirjava elämä, ilmautukoonpa se sitten hunnilaisleirissä tai aatelislinnassa, hiljaisissa

luostarikammioissa tai Alppien ylävillä, vehmaisilla rinteillä. Ja ajan historiallinen väritys on hyvästi saatu esille, huolimatta siitä, että tekijä on rajoittanut varsinaisen sivistyshistoriallisen apparaattinsa pääasiallisesti erityisiin muistutuksiin sivujen alla.

Luonteet ovat varmalla kädellä kuvattuja, selväpiirteisiä ja siinä määrin yksilöllisiä, kuin yleensä voi vaatia historialliselta kertomukselta, jonka tehtävänä ei tietenkään olekkaan syvempien sielutieteellisten ongelmien selvitteleminen. Varsinkin päähenkilöt Hadvig herttuatar ja Ekkehard munkki ovat eläviä ihmisiä haluineen ja taisteluineen: edellinen lempivä, mutta ylpeä nainen, joka kerran rakkautensa turhaan tarjottuaan ei enää taivu tekemään sitä uudestaan, mutta ei myöskään voi sitä koskaan rinnastaan riistää; jälkimäinen mies, jolle velvollisuus ja kerran tehty munkkilupaus on elämän onneakin kalliimpi, mies, jolle sisäinen taistelu lopuksi suo hiljaisen rauhan ja jolle suru tuo soiton, runouden jumalaisen lahjan, kun hän yksin elämänsä ihanimpien muistojen kanssa viettää vuorimailla pakolaisvuosiaan. Eivätkä ole elottomia haamuja muutkaan henkilöt: kaunis ja veitikkamainen, mutta hyväsydäminen kreikkalaistyttö Praxedis, Bakkusta palveleva Spazzo herra, suorapuheinen ja karkeakätinen kansanpappi Moengal, kostonhimoinen kellarimestari Rudiman ja monet muut, joihin tekijä meidät kertomuksen kululla tutustuttaa.

Terveellisenä suolana, joka on estänyt kirjoittajaa vaipumasta hentomieliseen tunteellisuuteen ja romantiseen liioitteluun, on kaiken matkaa raikas, hyväntahtoinen huumori, joka leviää kuin päivänpaiste kuvauksien yli miedontaen piirteiden jyrkkyyttä ja värien räikeyttä. Sukkeluudet ovat sattuvia ja vallankin on se tapa, jolla tekijä kuvailee hengellisten miesten heikkouksia, verraton. — Alppiseutujen luonnonkuvaus on sellaista, että sitä pystyy luomaan vain se, joka itse on seisonut noilla huimaavilla rinteillä, juonut vuoriston kuulakan kirkasta ilmaa ja antanut katseensa kiitää yli autereisten avaruuksien ja jolle Luoja on suonut taiteilijan silmän näkemänsä kauneutta tajuamaan.

Ekkehard on kansankirja sanan parhaassa merkityksessä: puhdashenkinen, rikassisältöinen, jännittävä ja hauska. Ken tahtoo hyvässä ja rattoisassa seurassa talvi-iltojensa pitkät pimeät kuluttaa, hän sen lukekoon. Ja niille, joita muinaissaksalainen runous erityisemmin intresseeraa, tarjoaa kirja aiheensa vuoksi paljon hauskoja kosketuskohtia.

Suomennos on kaikin puolin oivallisesti suoritettu. Kieli on sattuvata, kaunista ja notkeata. Että suomentaja tarkoin on seurannut kirjakielemme kehitystä, todistaa sekin, että hän ainakin paikoin siteeraa raamattua — raamatunkäännöskomitean hiljan julkaiseman Mateuksen evankeliumin mukaan. Ekkehardin Waltharin laulun — tiedemiesten ratkaistavaksi jääköön, onko sen tekijä kertomuksemme päähenkilö, Ekke-

hard *nuorempi* vaiko, kuten kirjallishistorijoitsijat väittävät, Ekkehard *vanhempi* († 973) —, on Scheffel vapaasti kääntänyt saksalaiseen loppusointuiseen sankarirunomittaan. Sen on sujuvasti suomentanut Em. Tamminen.

F. L.

Jumaluusopillista kirjallisuutta.

M. ROSENDAL, *Suomen heränneisyyden historia XIX:llä vuosisadalla.* I osa. Oulussa 1902, Herättäjä. 408 siv. 8:o. Hinta 6: —

Viime kevännä ilmestyi ensimäinen osa teosta, jota oli useissa piireissä suurella jännityksellä odotettu aina siitä saakka kuin tiedettiin rehtori Rosendalin vuosia sitten ryhtyneen vakavaan työhön viime vuosisadan heränneisyyden tutkimiseksi. Ihastus teoksen ilmestymisestä oli heti yleinen, mutta arvostelut ovat sitä hitaammin esiintyneet. Syy on helposti ymmärrettävissä. Ei teoksesta, johon on pantu monen vuoden uuttera työ, tee mieli yhtäkkiä arvosteluansa antaa.

Teoksen nyt ilmestynyt ensimäinen osa käsittää vuodet 1796—1835; toisen on määrä käsittää vuodet 1836—1844, kolmannen 1845—1852 ja neljännen 1853—1900. Koska siis ainoastaan pieni osa teosta vasta on ilmestynyt, ei vielä voi tulla kysymykseen varsinainen arvostelu. Se tai tämä esimerkiksi aineen dispositsionia koskeva seikka, josta nyt saattaisi olla eri mieltä tekijän kanssa, saa mahdollisesti seuraavissa osissa luonnollisen selityksensä. Niinikään moni teoksen ansio varmaankin on toistaiseksi piilossa, kunnes teos kokonaisuudessaan on ilmestynyt. Kuitenkin lienee lupa nyt jo ottaa puheeksi muutamia kohtia.

Arvostellessaan Elis Bergrothin Suomen kirkon historiaa U. S:n numerossa 261 viime vuonna lausuu Z. Yrjö-Koskinen: „Ajatukseni — — — — on, että kirkko sinänsä, s. o. kirkollisena yhteiskuntana, ei ole semmoinen inhimillisen kehityksen ala, joka muodostaisi itsenäisen historian, vaikka kirkolliset aatteet useinkin ovat olleet tärkeinä, joskus tärkeimpinäkin vaikuttimina ja käyttiminä ihmiskunnan yleisessä historiassa. Inhimillinen yhteiskunta, joka on ihmiskunnan historian esineenä, ei voi jakaantua kahtia, kahteen rinnakkaiseen kehityssarjaan. Kirkollinen kehitys, milloin sitä on olemassa, välttämättömästi sisältyy yleiseen. Yleensä kirkolta mielestäni puuttuu se yhtenäinen kehitys, joka selvästi viittaisi erinäiseen kirkolliseen tarkoitusperään; sillä tuskinpa mikään kirkkokunta on antanut eskatologisille tarkoituksille varsinaista merkitystä.“ Z. Yrjö-Koskisen käsitys, josta hän itse myöntää, että se „saattaa kuulua kummalliselta“, ei kaipaa vastausta. Selityksenä

semmoisen käsityksen mahdollisuuteen on ehkä osaltaan hyvinkin yleinen nurja tapa käsitellä kirkkohistoriallisia aineita: unohdetaan tai aivan kielletään kirkon sisäpuoli, Kristuksen seurakunta, Herran kansa ja kiinnytään joko kokonaan tahi melkein kokonaan sen ulkokuoreen, ulkonaiseen kirkkolaitokseen ja viralliseen, usein sangen kaavamaiseen ja kylmään kirkonoppiin. Rehtori Rosendalin teoksella on se suuri ansio, että siinä avoimin silmin luodaan katse Herran kansan omituiseen elämään ja on siinä niinmuodoin elävä todistus erityisen kirkkohistorian tai — olkoon menneeksi — seurakunnanhistorian oikeutuksesta.

Ala, jolla kysymyksessä oleva teos liikkuu, tunnustettaneen Suomen kirkkohistorian tärkeimmäksi. Mutta niinkuin yleensä Suomen kirkon vaiheet ovat toistaiseksi vähän tutkitut, niin erittäin on viime vuosisadan heränneisyys ollut enimmäkseen „terra incognita". Eikä kumma. Sillä ilmiö on vielä verrattain uusi, jotta se olisi voinut ennättää olla perinpohjaisen tutkimuksen esineenä. Tuntuupa hieman rohkealta tekijän aie kuvata heränneisyyden historiaa aina niin läheiseen vuoteen kuin 1900. — Kokonaan tutkimaton ei kuitenkaan ole kysymyksessä oleva ala. Tunnettu on M. Akianderin runsas ainekokoelma „Historiska upplysningar om religiösa rörelserna i Finland". Yksityisistä henkilöistä on sitä paitsi ilmestynyt varsin ansiokkaita teoksia, joista tuoreimmassa muistissa on Eliel Aspelinin 584 sivua käsittävä, miellyttävä esitys Lauri Stenbäckistä. Mutta koko liikettä yhtäjaksoisesti kuvaavaa teosta ei ole ennen ilmestynyt. Rehtori Rosendalilla on siis alallaan ollut uudisviljelijän vaikea työ. Hän on saanut uurastaa voimiensa takaa usein sangen hajallaolevien lähteiden kokoamisessa milloin arkistoista ja vanhoista sanomalehdistä, milloin yksityisten kirjeistä ja muistiinpanoista, milloin suullisesta traditsionista. Näin saaduista lähteistä ovat epäilemättä tärkeimpiä talonpojan L. J. Niskasen „Hengellisten asiain muistokirja", joka tosin ei ole ollut Akianderillekaan tuntematon, ja aivan uusi lähde, tohtori J. Fr. Berghin päiväkirja, josta paljon uutta valoa on tullut heränneisyyden historiaan. Mitä suullisten lähteiden merkitykseen tulee, niin täytyy tunnustaa, ettei rehtori Rosendal ole suotta uhrannut aikaansa ja vaivaansa niiden keräämiseksi. Paitsi esityksen elävyyttä ja tuoreutta, joka ilman personallista perehtymistä vanhoihin heränneihin ei niin suuressa määrässä olisi ollut mahdollista, on niistä moni asia saanut uutta valaistusta, moni aukko tullut kertomuksessa täytetyksi, jopa on ihan uusia tärkeitä asianhaaroja tullut ilmi. Esimerkkinä mainittakoon tieto Paavo Ruotsalaisen kahdesta käynnistä seppä Högmanin luona. Moni Högmanin neuvo Paavolle, niinkuin kehoitus julkisesti esiintymään, tuntuu ihan luonnottomalta ensimäisen käynnin aikana, jolloin ne tähänastisen esityksen mukaan annettiin, mutta on vallan paikallaan niissä oloissa, joissa Paavo oli toista kertaa käydessään sepän luona. Tieto Paavo Ruotsalaisen toi-

sesta käynnistä seppä Högmanin luona antaa siis ihan uuden valon näiden merkillisten miesten keskinäiseen suhteeseen.

Pari kohtaa rehtori Rosendalin teoksessa saattaa antaa aihetta eriäviin mielipiteisiin. Toinen koskee XIX:n vuosisadan heränneisyyden edellytyksiä; toinen tekijän arvostelua toiselta puolen heränneisyydestä, toiselta sen vastustajista. Mitä edelliseen kysymykseen tulee, niin näyttää siltä kuin tekijä puhuessaan Savon heränneisyydestä näkisi siinä vallan uuden ilmiön, joka olisi erillään kaikista edellisistä hengellisistä liikkeistä. Hän näet sanoo, että „Savon herännäisyyden alku on Jumalan ihme", tarkoittaen sillä tunnettua ekstaatista kohtausta Savojärvellä 1796. Oltakoon tuosta ilmiöstä samaa mieltä tekijän kanssa tahi ei, pääasia on se ettei XIX:n vuosisadan heränneisyyden historiallisia edellytyksiä ole sillä kielletty, että sen esiintymisessä Savossa 1796 nähdään Jumalan ihme yhtä vähän kuin Kristuksen esiintymisen historiallisia edellytyksiä on sillä tyhjäksi tehty, että pidetään hänen inkarnatsioninsa Jumalan ihmeenä. Ettei tekijä ummista silmiänsä historialliselle kehitykselle, näkyy jo periaatteessa niistä sanoista, jotka hän tuohon väitteeseensä, että Savon heränneisyys on Jumalan ihme, liittää, nimittäin: „Näissä syrjäisissä seuduissa oli sanan siemen kauan salassa itänyt ihmisten sydämissä, kunnes armonaurinko murti talven vallan ja oras pääsi nousemaan." Ja käytännössä tekijä osoittaa tuntevansa XIX:n vuosisadan heränneisyyden historiallista yhteyttä edellisien hengellisten liikkeiden kanssa, kun viittaa savolaisten kauppayhteyteen Pohjanmaan kanssa, jossa hengellisiä liikkeitä vaikkapa vähemmässä määrässä sitten Vegeliusten aikojen oli olemassa ja josta oli kotoisin sekä puuseppä Juhana Lustig että ennen mainittu Högman, joiden molempain, mutta varsinkin jälkimäisen vaikutus Paavoon oli suuri. Ilmeisesti liittää tekijä lounais-Suomen hengellisen liikkeen edelliseen kertoessaan laajasti Vehmaan kappalaisesta Antti Björkqvististä, joka on tavallaan XVIII:n ja XIX:n vuosisadan heränneisyyden rajalla. Hupaista olisi ollut, jos tekijä olisi voinut seikkaperäisemmin ottaa esiin historiallisen kehityksen säikeitä, mutta kuinka se tutkimuksen nykyisellä kannalla olisi ollut mahdollista, sitä ei tämän kirjoittaja pysty arvostetemaan. Sen sijaan on varmaan tekijälle eduksi, ettei hän prameile keinotekoisilla muka historiallisilla liittymiskohdilla, vaan ymmärtää, että Jumalan Henki seurakunnassa ei ainoastaan kehitä vanhaa, vaan myös luopi uutta, niin että Herran kansan sisällinen elämä ei vain täällä maan päällä käy perintönä polvesta polveen, liikkeestä liikkeeseen, mutta on samalla uutta elämää, joka vuotaa ihmissydämiin ylhäältä Jumalasta, jopa silloinkin, kun ei mitään historiallisia edellytyksiä ihmissilmä huomaa, niinkuin Jeesus sanoi Nikodemukselle: „Tuuli puhaltaa, kussa hän tahtoo, ja sinä kuulet hä-

nen humunsa ja et tiedä, mistä hän tulee taikka kuhunka hän menee; niin on jokainen, kuin hengestä syntynyt on."

Yleisesti on tunnustettu, että tekijä, joka sydämen lämmöllä ainettansa käsittelee, tahtoo arvosteluissaan olla puolueeton. Miten hän siinä onnistuu, ei vielä ole täysin nähtävissä, sillä luonnollisesti vasta teoksen seuraavissa osissa varsinainen arvostelu tulee kysymykseen. Väärin olisi, jos siitä, että tekijä koko sydämellään heränneisyyttä rakastaa, a priori pitäisi mahdottomana puolueettoman arvostelun. Silloin ei mitään kelvollista teosta koskaan syntyisi, sillä joka ei ainettansa vilpittömästi rakasta, ei sitä perusteellisesti tunne, ja joka ainettansa rakastaa ja jolla siis on edellytykset sen perinpohjaiseen tuntemiseen, olisi mahdoton puolueettomasti sitä arvostelemaan. Ei järkevän rakkauden tarvitse olla sokea. Mikäli ilmestyneestä osasta saattaa päättää, ei tekijä turhaan ole taistellut monta ankaraa sisällistä taistelua päästäkseen objektiiviseen käsitykseen asioista. Mutta hän arvostelee omalta kannaltaan, niinkuin jokainen itsenäinen kirjailija on oikeutettu tekemään. Siinä merkityksessä on jokaisen ihmisen arvostelu ainoastaan relatiivisesti pätevä. Siitäpä, että rehtori Rosendal arvostelee omalta kannaltaan, seuraa esimerkiksi hänen jyrkkä lausuntonsa Elias Lönnrotista, joka lausunto kuitenkin on suopeampi kuin Lönnrotin arvostelu heränneisyydestä kirjoituksessa „Lahkolaisuudesta Kajaanin tienoilla" Helsingfors Morgonbladissa 1835. Elias Lönnrot, jonka luonteen jaloutta ei tämän kirjoittaja enemmän kuin rehtori Rosendalkaan millään tavalla tahdo halventaa, oli toisella kannalla kuin tekijä. Hän oli aikansa uushumanismin vaikutuksen alainen niinkuin Runeberg ja Topeliuskin, kun taas rehtori Rosendal useissa teoksissaan on osoittanut olevansa nimenomaisen kristinuskon kannalla. Lönnrot on arvostellut heränneisyyttä omalta kannaltaan, Rosendal omaltaan. Toinen on kysymys, miltä kannalta kirkon historiassa on hengellisiä liikkeitä arvosteltava. Vastaus riippuu siitä, millä kannalla kukin vastauksenantaja itse on. Että tekijän kanta, jolta hän hengellisiä ilmiöitä katselee, ei ole ahdas puoluekanta, tulee näkyviin hänen erinomaisen myötätuntoisesta arvostelustaan Henrik Renqvististä, jonka kristillisyydenkäsitys ei ollut lainkaan tekijän ja joka oli vanhojen heränneiden ehkä kiivain riitaveli.

Tekijän tarkoitus on ollut „koettaa kuvata Suomen herännäisyysliikkeen vaiheita historiallisen kertomuksen muodossa". Siihen tarkoitukseen on teoksen ensimäinen osa sangen lupaava. Sillä oltakoon mitä mieltä tahansa tekijän historiallisesta tutkimustavasta ja kriitillisestä menettelystä, jokainen Herran seurakunnan vaiheita rakastava mielihyvällä lukee Rosendalin heränneisyyden historiaa, varsinkin kun sisällyksen arvokkuuden lisäksi tekijän esteettisesti kehittynyt kynä antaa herännei-

syyden historialle kaunokirjallisen teoksen värityksen, teoksen, jonka hyvin voipi asettaa kirjallisuutemme parhaimpien tuotteiden joukkoon.

M. P.

LAURI POHJALA, *Vietämmekö sabattia vai sunnuntaita?* Viipurissa 1902, Akateemisen kirjakaupan jaettavana. (Ylipainos Viipurin Realilyseen vuosikertomuksesta.) 109 siv. 8:o. Hinta 2: —

Protestanttikunnassa on sunnuntaikysymykseen nähden kaksi vastakkaista katsantotapaa olemassa. Toinen, lakisuuntainen identifioitsee sabatin ja sunnuntain ja katsoo vanhatestamentillisen sabattilain olevan vielä voimassa. Toinen, evankeelinen katsoo sabattisäännösten kuuluvan vanhan testamentin seremoniaalilakiin, joka oli annettu vain Juudan kansalle, eikä ole kristittyjä sitova. Sunnuntai ei sentähden ole sama kuin sabatti, vaan se on alkuaan kristittyjen yhteinen jumalanpalveluspäivä, joka sittemmin luonnollisen kehityksen tietä on myöskin lepopäiväksi muodostunut. Nykyaikana, kun suurteollisuus ja vilkastunut liike pyrkivät anastamaan sunnuntain arkipäivien lisäksi, ja kun toiselta puolen lepopäivän viettäminen kuuluu työväen kalliimpiin oikeuksiin, ja sosiaaliset näkökohdat yleensä ovat astuneet etualaan, on kysymys sunnuntailevosta vähitellen alkanut käydä polttavaksi. Luonnollista on, että edellä mainitut kaksi katsantotapaa suuresti vaikuttavat siihen perusteluun, jolla sunnuntailevon tarpeellisuutta tahdotaan osoittaa. Kun väärä perustelu melkoisessa määrässä voi hyvää asiata ehkäistä, niin on jokaista selvitystä tässä tärkeässä asiassa mielihyvällä tervehdittävä. Sellaisen selvityksen tarjoaa meille yllä mainittu lehtori Pohjalan kirja: „Vietämmekö sabattia vai sunnuntaita?“

Perin tärkeä ja kristitylle suorastaan ratkaiseva on tietysti Jeesuksen suhde kysymykseen. Nyt tiedämme, että yksi syy siihen auttamattomaan ristiriitaan, johon Jeesus joutui juutalaisten johtajien kanssa, oli hänen vapaampi käsityksensä sabatista. Kun hän paransi sairaita sabatinpäivänä ja fariseukset siitä loukkaantuivat, sanoi hän: „sabatti on ihmistä varten, eikä ihminen sabattia varten“. Tällä lauseella on Jeesus periaatteessa kumonnut lakisuuntaisen käsityksen sabatista. Sabatti ei ole ihmiselle mikään orjuuttava kahle tahi täytettävä käsky, vaan se on lahja onneksi ja siunaukseksi hänelle. Usein kuulee vedottavan siihen, että Jeesus vuorisaarnassa sanoo, ettei hän ole tullut lakia päästämään, vaan täyttämään ja ettei pienimmän piirronkaan laista pidä jäämän täyttämättä. Aivan mielivaltaista on sovittaa tämä Jeesuksen lausunto dekalogiin, kun ei Jeesus itse lainselityksissään (Math. 5: 20 ss.) siihen rajoitu. Ilmeistä on, että Vapahtajan yllä mainitut sanat paradoksisessa muodossa tuovat esiin

sen totuuden, että vanhan testamentin laki on uudessa testamentissa saavuttava korkeamman hengellisen täyttämyksen. Ja sabattilain täyttämys on siinä, ettei kristitty uhraa ainoastaan yhtä päivää viikossa Herralle, vaan kaikki, sillä hän tekee kaikki työnsä Jeesuksen nimeen ja Jumalan kunniaksi [1].

Sitä vapautta sabattilaista, jonka Jeesus on perustanut, on sittemmin varsinkin apostoli Paavali teroittanut (Ram. 14 l., Kol. 2: 16). Ja muut apostolit ovat pakanakristittyihin nähden samalla kannalla. Apostolien kokouksessa Jerusalemissa, jossa kysymys pakanakristittyjen suhteesta Mooseksen lakiin ratkaistiin, ei sanallakaan mainittu sabatista. Apostolien aikana ruvettiin sitten sunnuntaita viettämään, mutta ei sitä milloinkaan esitetty sabatin jatkoksi. Vasta keskiaikana, kun vanhatestamentilliset säädökset yleensä pääsivät valtaan kirkossa, ruvettiin sabattisäännöksiä sovittamaan sunnuntaihin.

Sitä huomattavampi on uskonpuhdistuksen kanta tässä kohden. Augsburgin uskontunnustuksen 28:nnessa artikkelissa luemme: „ne erehtyvät suuresti, jotka arvelevat kirkon auktoriteetillaan määränneen, että sabatin asemasta olisi aivan välttämättömänä asiana otettava vaari sunnuntaista. Raamattu on kumonnut sabattijärjestyksen opettaessaan, että kaikki Mooseksen lain seremoniat voidaan jättää syrjään, sitten kun evankeliumi kerran on ilmoitettu. Koska kuitenkin oli tarpeen asettaa varma päivä, jona kansa tietäisi kokoontua, niin kristillinen kirkko on tätä varten määrännyt sunnuntain. Tämä päivä tuntuu siitäkin syystä sopivammalta, että ihmisillä olisi esimerkki kristillisestä vapaudesta ja he tietäisivät, ettei sabatin eikä minkään muunkaan päivän viettäminen ole itsessään välttämätöntä.“ Nimenomaan siis teroitetaan, ettei sunnuntaita ole pidettävä sabatin jatkona, vaan se on kirkollisen järjestyksen vuoksi olemassa, jotta kansalla silloin olisi tilaisuus kokoontua jumalanpalvelukseen. Tällä Augsburgin tunnustuksen kannalla ovat myöskin sekä Luther että Calvin. Edellinen huomauttaa isommassa katekismuksessaan varsinkin sunnuntailevon merkityksestä kovassa työssä olevalle työkansalle. Näihin kahteen kohtaan kohdistuukin sunnuntain merkitys. Se on seurakunnan jumalanpalveluksellinen kokoontumisaika ja samalla yhteiskunnallisen levon päivä. Ja siksi se on Jumalan Hengen ja kristillisen tavan vaikutuksesta tullut.

---

[1] Huomiota ansaitseva on Codex Bezaessä oleva lisäys kertomukseen opetuslasten tähkäpäiden noukkimisesta Luuk. 6: 1—5: »samana päivänä, kun hän näki erään tekevän sabattina työtä, sanoi hän hänelle, ihminen, jos tiedät, mitä teet, niin autuas olet sinä, vaan jollet tiedä niin olet kirottu ja lainrikkoja.» Joka pahalla omallatunnolla tekee sabattina työtä, on lain rikkoja, mutta joka hyvällä omallatunnolla tekee tarpeellisen työn, häntä ei tuomita.

Mutta uskonpuhdistajain tosievankeelinen käsitys ei saanut kauan vallita protestanttisissa kirkoissa. Reformeeratussa kirkossa pääsi ensiksi lakisuuntainen katsantotapa valtaan. Varsinkin tapahtui tämä Englannissa. Täällä ruvettiin ylipäänsä vanhan testamentin järjestyksiä suosimaan ja samalla myös sen sabattisäännöksiä. Ja englantilainen hurskaus on sittemmin mitä suurimmassa määrässä vaikuttanut luterilaiseen kirkkoon, jossa muutenkin jo puhdasoppisuuden ajoista vahva lakisuuntainen virtaus on huomattavissa. Siten on alkuperäinen evankeelinen kanta sunnuntaikysymykseen nähden melkein unohtunut, ja lepopäivän viettämisen tarpeellisuutta perustellaan meilläkin usein aivan epäluterilaisella tavalla.

Lehtori Pohjalan kirja on niin perinpohjainen ja valaiseva, että jokaisen asiaa harrastavan tulisi siihen tutustua. Paperi ja paino ovat harvinaisen hyvää laatua. Toivomme, että kirja osaltansa on edistävä sunnuntailevon tärkeätä asiaa.

E. J—n.

Tietoja eri aloilta.

Taloudellinen pula Saksassa.

Kirjoittanut

K. H. MAJANDER.

RUD. EBERSTADT, Der deutsche Kapitalmarkt. Leipzig 1901.
JULIUS STEINBERG, Die Wirtschaftskrisis 1901, ihre Ursachen, Lehren und Folgen. Bonn 1902.

Vuonna 1900 Saksassa alkanut ja yhä vieläkin jatkuva taloudellinen pula on siellä synnyttänyt laajahkon kirjallisuuden, jossa koetetaan selvittää pulan todellisia syitä, etsiä keinoja sen voittamiseksi sekä kerätä saavutettuja kokemuksia opiksi ja neuvoksi vastaisuuden varalle.

Kun meilläkin nykyään vallitsee taloudellinen pula ja useilla yllämainituissa teoksissa esitetyillä seikoilla on vastineensa meidänkin oloissamme, huvittanee lyhyt katsaus tähän kirjallisuuteen ainakin niitä Valvojan lukijoita, jotka joko toimivat käytännöllisillä aloilla tai muuten harrastuksella seuraavat kansantaloudellisia kysymyksiä.

Ansiokkaassa teoksessaan »Geschichte der Handelskrisen» määrittelee Max Wirth kansantaloudellisen pulan seuraavasti:

Kansantaloudelliset pulat ovat tilapäisiä (acute) sairaudenilmauksia tuotanto- ja vaihtoelimistössä, jollaiset sairaudet saattavat esiintyä ainoastaan kansojen kehittyneimmissä kultuurioloissa.

Hän jakaa kansantaloudelliset pulat kahteen suurempaan ryhmään nimittäin 1) vaihtovälineiden ja 2) pääoman aikaansaamaan pulaan. Jälkimäisen hän taas jakaa eri ryhmiin mikäli pulien aiheena ovat olleet, a) ylituotanto, b) pörssikeinottelut, eritoten uusien liikeyritysten perustaminen, c) kiinteän omaisuuden arvon vaihtelut sekä d) varsinaiset liike- eli kauppapulat s. o. seisahdukset tehdas- ja siirtomaatavarain sekä maalaistuotteiden vaihdossa.

Varsinainen erimielisyys Saksassa nykyistä taloudellista pulaa käsittelevien kirjailijain välillä vallitsee juuri siitä, onko nykyinen pula ainoastaan pörssikeinottelujen liiallisen arvopaperien nousun synnyttämä, vai onko se ylituotannon aikaansaama. Edellisessä tapauksessa kulkisi tuuliaispää ikäänkuin liike-elämän valtameren pinnalla ja sen aikaansaamat tuhot olisivat helpommin ja nopeammin korjattavissa, jälkimäisessä tapauksessa olisivat pahan juuret syvemmällä, jolloin siitä pääseminen tulisi vaatimaan, kuten potevaan ruumiiseen, ainakin syvän leikkauksen sellaista parannuskeinoa seuraavine pitkine toipumisaikoineen.

Edellisen mielipiteen kannattaja on RUD. EBERSTADT, joka laajassa teoksessaan »Der deutsche Kapitalmarkt» ja siinä löytyvillä runsailla tilastollisilla tauluilla tieteellisellä perusteellisuudella koettaa esittää todisteita mielipiteelleen, mikä todistelu kaikessa laajuudessaan kuitenkin tekee sen vaikutuksen, että se on osalta pelkkää »teoretiseerausta» ja näyttääpä siltä, kuin tekijältä puuttuisi sekä käytännöllistä kokemusta että luontaista taipumusta sovittamaan teorioja oleviin oloihin, ja tarkastamaan yhtähaavaa sekä syitä että seurauksia.

Mutta seuratkaamme Eberstadtin esitystä, joka kuitenkin ansaitsee suurta huomiota teoksessa esiintyvän uutukaisen katsantokannan takia, jolta ei puutu merkitystä käytännölliseen elämäänkin sovitettuna.

Esityksensä hän alkaa mainitsemalla Saksassa yleisenä mielipiteenä nykyään olevan sen, että Saksalta muka puuttuu tarpeeksi pääomaa, joka voisi tyydyttää liian nopean taloudellisen edistymisen synnyttämää rahantarvetta, ja että tahdotaan työntää teollisuuden niskalle se raskas syytös, että teollisuus olisi nykyisen pulan aiheuttaja. Tämän mielipiteen kannattajat vaativat, että Saksan teollisuuden enempää kehitystä olisi ehkäistävä. Sellaisen katsantokannan väittää Eberstadt kuitenkin olevan kokonaan väärän ja perustuvan puuttuvaan tosiasioiden tuntemiseen. Erityisen painon hän panee huomautukseensa, että hänen tutkimuksensa koskee *pääoma-* eikä *rahamarkkinoita.*

Lähtiessään tarkastelemaan arvopaperien hintoja kuluneina vuosina hän asettaa niille kolme eri arvoperustetta: niiden 1) *nimellisarvon,* 2)

pörssihinnan ja 3) arvoperusteen, jolle hän on antanut nimen »*Kapitalreinanspruch*», minkä käsitteen voinee merkitä sanoilla *todellinen pääomaarvo*. Kaksi ensiksi mainittua nimitystä eivät kaivanne lähempää selvitystä, vaan mitä kolmanteen Eberstadtin muodostamaan käsitteeseen tulee, jolle hän panee erittäin tärkeän merkityksen ja joka onkin hänen esityksensä ytimenä, niin tarkoittaa hän sillä sitä rahamäärää, minkä pääoman hakija todellisuudessa saapi käytettäväkseen tarkoituksiinsa. Minkä verran arvopapereista yli tämän määrän maksetaan, sen hän katsoo tulevan käytetyksi etupäässä arvopapereita ostavan yleisön pelihalun tyydyttämiseksi.

Arvopaperimarkkinoilla ovat teollisuuspapereista sekä Saksassa että muuallakin suurinta huomiota puoleensa vetäneet vuoriteollisuuden, varsinkin rautavalimoiden ja hiilikaivosten liikkeeseen laskemat arvopaperit, niiden osakkeet ja obligatsionit. Raudan sekä hiilen valmistus ja kulutus onkin kaiken teollisuustoiminnan pohjana. Näiden tavarain suureen merkitykseen nähden Eberstadt erittäin perusteellisesti käsitteleekin niitä valmistavien laitosten kehitystä Saksassa ja esittää tilastollisissa tauluissa obligatsionien ja osakkeiden arvoja, joita 36 sellaista laitosta v. 1899, emissionitoiminnan ollessa vilkkaimmillaan, Berlinin pörssin kautta laski liikkeeseen. Laskujensa mukaan, jotka hän ilmoittaa perustuvan eri teollisuuslaitosten ja pankkien auliisti antamiin tietoihin, ovat tällaiset laitokset laskeneet liikkeeseen mainitunlaatuisia arvopapereita 114,6 miljonan Saksan markan nimellisarvosta ja saaneet niitä vastaan käytettäväkseen 126 miljonaa (»Kapitalreinanspruch»). Mutta samojen arvopaperien pörssihinta oli 1 p. huhtikuuta 1900, jolloin kaikkien arvopaperien hinnat olivat korkeimmillaan, 227 miljonaa. Vähemmässä kuin yhdessä vuodessa, sanoo Eberstadt, käytettiin siis 107 miljonaa yksinomaan keinotteluun. Huomautettava on kuitenkin, että Eberstadtin laskujen perusteena on hinta, joka on maksettu vain pienestä osasta vastaavia papereja, sillä onhan selvää, ettei kaikkia tähän ryhmään kuuluvia papereita edes ole tarjottu kaupaksi, vielä vähemmän ne ovat joutuneet uusiin käsiin.

Edelleen luetellaan teoksessa tammikuun 1 p. 1895 toiminnassa ollutta 133 eri osakeyhtiötä, joiden osakepääoman yhteenlaskettu nimellisarvo silloin teki 661 miljonaa Saksan markkaa ja oli niiden silloinen kurssiarvo 777 miljonaa, sekä mainitaan, että 1 p:ään huhtik. 1900 näiden osakkeiden kurssiarvo oli noussut 1,475 miljonaan markkaan. Saman ajanjakson kuluessa on laskettu liikkeeseen uusia osakkeita 299 milj. markan nimellisarvosta, joiden kurssiarvo mainittuna päivänä teki 611 miljonaa. Tästä määrästä on teollisuuden hyväksi tullut 329 miljonaa ja »keinottelutarkoituksiin» on käytetty 282 miljonaa. Lisäämällä tähän summaan edellämainittujen vanhojen osakkeiden arvonnousun tu-

lee Eberstadt siihen tulokseen, että »keinottelutarkoituksiin» yksin rauta- ja hiiliteollisuuspapereissa vähän päälle viiden vuoden kuluessa olisi Saksan rahamarkkinoita veroitettu lähemmäs yhdellä miljardilla Saksan markalla! Vaan rahamarkkinoita itse ei ole teollisuus liiaksi rasittanut, koskapa se osakkeiden osinkoina ja obligatsionien korkoina on yksistään v. 1899 antanut 134 miljonaa markkaa, eli 7 miljonaa enemmän, kuin mitä se samana vuonna on rahamarkkinoilta saanut. Saattaa syyllä kuitenkin epäillä vastaavatko nämä numerot tosioloja, kun ottaa huomioon että Eberstadt laskunsa perusteeksi panee paperien *kurssiarvon* 1 p:nä huhtikuuta 1900 ja tälle arvolle sitten keskimäärin laskee 6 % koron osakkeille ja 4 % koron obligatsioneille!

Vielä tuntuvammin on keinottelu kohottanut konerakennus-, rautatietarpeidenvalmistus- ja muiden metalliteollisuustehtaiden osakkeita ja obligatsioneja. Ero tällaisten laitosten osakkeiden nimellisarvon ja kurssiarvon välillä teki yllämainittuna päivänä 86 miljonaa markkaa eli noin 94 % paperien nimellisarvosta, josta teollisuus sai »todellisena pääomaarvona» noin 37 miljonaa ja loput tuli »spekulatiivisen arvonnousun osalle».

Vuoriteollisuuden jälkeen on nopeimmin edistynyt sähköteollisuus, jota teollisuudenhaaraa onkin edellä esitettyjen teollisuudenhaarojen kanssa syytetty Saksan rahamarkkinoiden huonon tilan aiheuttajaksi. Vieläpä on tätä teollisuudenhaaraa moitittu siitäkin, että se, perustamalla sähkölaitoksia vieraisiin maihin, muka on Saksasta vienyt pääomia, joita kipeästi olisi kotimaassakin kaivattu. Tosin on tämä teollisuudenhaara vuonna 1899 laskenut liikkeeseen osakkeita ja obligatsioneja 126 miljonan markan arvosta ja teollisuuden hyväksi on niitä vastaan annettu 143 miljonaa, mutta keinottelu näissäkin papereissa on taas vaatinut osalleen 51 miljonaa markkaa. Itse asiassa on kuitenkin sähköteollisuuden osalle tullut ainoastaan 6,31 % kaikista vuonna 1899 pörssin kautta liikkeeseen lasketuista arvopapereista. Esitettyään sitte useita syitä, joiden nojalla hän katsoo tämän teollisuuden kehityksen olevan Saksalle mitä suurimman arvoisen, lopettaa Eberstadt sähköteollisuutta koskevan esityksensä seuraavasti:

»Kuullaan paljon kiitosta siitä etevästä asemasta, minkä saksalainen sähköteollisuus on hankkinut itselleen maailmanmarkkinoilla. Tämän aseman säilyttäminen ei ole ainoastaan kunnianasia, vaan myös välttämättömyys Saksalle. Taantuminen tällä teollisuuden alalla, jolla on suurin tulevaisuus kaikista teollisuudenhaaroista, saisi aikaan laajalti vaikuttavan ja yleisen vahingon kansalliselle taloudellemme. — — — Tarua Saksan kykenemättömyydestä hankkimaan sen teollisuuden vaatimia pääomia ei kauemmin voida pitää uskottavana.»

Muutamien pienenpuoleisten teollisuudenhaarojen, kuten kivi-, sementti-, kutomo- ja paperiteollisuuden vaatimat pääomat voimme tässä jättää

sikseen. Sitävastoin ansaitsee mainitsemista, että uusiin kulkulaitoksiin on pantu kiinni rahoja 152 miljonaa, josta määrästä laivakulun osalle on tullut 54,5 milj. ja loput pantu uusiin rauta- ja raitioteihin. Näiden arvopaperien arvonnousu yli niiden nimellisarvon tekee ainoastaan 9,45 miljonaa eli noin 19,10 %, josta mainitut laitokset ovat saaneet käytettäväkseen 53 % ja keinottelu 47 %. Syynä siihen, ettei näitä papereita keinottelu ole enemmän suosinut, arvelee Eberstadt olevan sen seikan, että kaupunkikunnat ovat yhä enemmän alkaneet ottaa haltuunsa raitiotieliikenteen ylläpitämisen.

Pääpainon esityksessään Eberstadt kiinnittää pankkien kehitykseen, koskapa hänen mielestään nykyinen rahapula asettaa pankkeihin suuremmat vaatimukset, kun mikään edellinen pula viimeisinä vuosikymmeninä.

Mitä ensinnä kysymykseen pankkien itsensä rahamarkkinoilta vaatimiin varoihin tulee, niin on uusien pankkilaitoksien osakkeisiin vuonna 1899 pantu 21 miljonaa sekä samaten uusien pankkien liikkeeseen laskemiin obligatsioneihin 55 miljonaa; entiset pankit taas ovat samana vuonna antaneet uusia osakkeita 177 miljonan markan arvosta. Näiden kaikkien paperien nimellis- ja kurssiarvon ero tekee 65 miljonaa markkaa, josta määrästä pankit itse ovat saaneet 62,29 % ja loput ovat tulleet »keinottelevan arvonnousun osalle». Tämän seikan sanoo Eberstadt osoittavan, että pankkihallintojen pyrintönä on ollut olla vetämättä rahamarkkinoilta enemmän pääomaa, kuin mikä osakkeita antaneen laitoksen tarkoituksiin (»Zwecke») on ollut välttämättömästi tarpeen, ja että monta epäkohtaa olisi ollut vältettävissä, jos teollisuuslaitoksetkin olisivat seuranneet pankkien tapaa, s. o. uusia osakkeita liikkeeseen laskiessaan määränneet niiden hinnan vanhojen osakkeiden todellista arvoa lähemmäksi, jonka kautta keinotteluun olisi jäänyt vähemmän tilaisuutta. Hän jatkaa:

»Pankkien käyttämä tapa ihan selvästi osoittaa, että suurissakin osake-emisioneissa saattaa hyvällä menestyksellä asettaa osakkeiden hinnat varsin lähelle niiden todellista arvoa.»

Ei voi olla huomauttamatta tähän, että osakkeita liikkeeseen laskevat laitokset epäilemättä ovat ottaneet osakkeistaan niin korkean hinnan, kuin vain ovat voineet saada.

Että pankkeihin tällaisena taloudellisen kehityksen aikana on asetettu erittäin suuria vaatimuksia, se on varsin luonnollista ja selvää on ettei ilman niiden apua arvopaperien tavaton nousu olisi saattanut olla mahdollinen. Varoituksia keinottelijoille oli kyllä pankkien puolelta annettukin, mutta vain rajoitetussa määrässä ne saattoivat vastustaa yhä kohoavaa rahankysyntää keinottelutarkoituksiin. Paitsi niitä rahamääriä, joita keinottelu arvopapereissa vaati, kysyttiin äärettömiä summia keinotteluihin kiinteimistöjen arvoissa. Luonnollisena seurauksena kaikesta tästä oli se, että teollisuus ja varsinainen kauppa saattoivat pankkien

puolelta odottaa kannatusta sitä vähemmässä määrässä, mitä enemmän pankit sitoivat pääomiaan edellämainittuihin tarkoituksiin. Nykyisen aseman pahin seuraus onkin se, »että teollisuuden tullessa aterialle, kaikki paikat pöydän ääressä ovatkin jo vallatut».

Mutta millä keinoin ovat pankit voineet saada varoja kasvaviin rahantarpeisiin?

Ensimäinen käytettävissä oleva keino oli pankkien omien varojen lisääminen. Sitä keinoa onkin käytetty siinä määrin, että vuodesta 1895 vuoteen 1899 osakepääomia on kohotettu 771,4 miljonalla, ja samana aikana ovat pankkien vararahastot kasvaneet 163,3 miljonalla. Suurimman osan tämän erän nousuun on aiheuttanut uusien osakkeiden annossa saavutetut kurssivoitot.

Toisen keinon, millä pankit hankkivat itselleen varoja, mainitaan olleen ulkomaisten liiketuttavien maksettavaksi trasseeratut vekselit ja omien akseptien liikkeeseen paneminen, joita papereita kaupiteltiin ulkomaisilla rahamarkkinoilla, kuten Lontoossa, Pariisissa ja New-Yorkissa. Mutta tällaiseen keinoon turvautuminen, mikä meidän pankkioloissa on ihan tuntematonta, ellei ehkä ota huomioon konkurssitilaan joutunutta Maanviljelys- ja Teollisuuspankkia, onkin Saksan pankkiliikkeen varjopuolia. Miten suuret määrät tällaisilla lainapapereilla on kaikkiaan rahoja hankittu, siitä ei teoksessa mainita mitään varmoja numeroita, mutta yksistään osakepankkien akseptien mainitaan vuonna 1899 tehneen 1,153,2 miljonaa markkaa, jota vastoin vastaava määrä neljää vuotta aikaisemmin teki ainoastaan 706,4. Näistä määristä puuttuu tietenkin pankkiirien liikkeeseen laskemat akseptit, ja tällaisten henkilöiden lukumäärä ei suinkaan ole Saksassa vähäinen. Onpa heidän joukossaan useita, joiden nimet voivat vastata monista miljonista. Varmasti arvelee Eberstadt kuitenkin voivansa arvioida tällaisten vekselien koko määrän kahdeksi miljardiksi! Ne saivat koron ollessa alhaisena helposti ostajia ulkomaisilla markkinoilla, mutta suunnan muuttuessa ne antoivat aihetta vakavaan huoleen. Että Saksan pankit tuon koetuksen kuitenkin kestivät, sitä pitää Eberstadt hyvänä todistuksena niiden vakavaraisuudesta ja taidokkaasta hoidosta. Mutta hyvälläpä syyllä hän huomauttaakin, että tällainen rahanhankkimiskeino on mitä vaarallisinta peliä, koska se luonnollisesti lakkaa olemasta käytettävissä juuri silloin, kun siihen paraiten olisi tarvis turvautua, nimittäin liikepulan sattuessa, saattaen silloin aseman vieläkin uhkaavammaksi.

Kolmantena pankkien käyttämänä rahansaantikeinona mainitaan valtion arvopaperien myynti ulkomaille. Pari vuotta sitten onnistuttiin saamaan oikeus myydä Pariisin pörssissä myöskin muutamien Saksan suurimpien vuoriteollisuuslaitosten osakkeita.

Mainiten esimerkkinä Englannin erinomaisen shekkijärjestelmän, neu-

voo Eberstadt Saksassakin ottamaan käytäntöön sitä vastaisten rahapulien välttämiseksi. Mutta jotta shekit voisivat päästä yleisempään käytäntöön, olisi pankkien englantilaiseen malliin melkoisesti lisättävä haarakonttoriensa lukumäärää. Saksan yksityispankit eivät näykkään erityisesti suosivan haarakonttorien perustamista, koskapa vuonna 1900 Saksan 15 suurimmalla yksityispankilla oli yhteensä ainoastaan 105 haarakonttoria, jotavastoin Englannin, Skottlannin ja Irlannin 20 yksityispankilla samana vuonna oli 3,174 haarakonttoria. Sitä paitsi olisi Saksan pankkien opittava paremmin seulomaan liiketuttavansa ja siinäkin otettava Englannin olot esimerkiksi.

Runsas toinen puoli teosta käsittelee kiinteimistöjen ja tonttien arvojen kohoamisia, hypoteekkipankkien toimintaa ja kuntien velkaantumista, vaan kun näillä seikoilla ei vielä kovin suuressa määrässä liene vastinetta meikäläisissä oloissa, niin siirrymme seuraamaan käytännönmiehen, pankinjohtaja JULIUS STEINBERGin esitystä nykyisen pulan syistä.

Liike-elämään itse perehtyneenä käy Steinberg kirjasessaan arvostelemaan pulaa, sekä siitä saatavia neuvoja ja opetuksia katsellen miltä tapahtumat näyttävät käytännön miehestä.

Mainiten aluksi, ettei lähestyvää pulaa aikanaan tahdottu katsoa silmään eikä tunnustaa sen lähestymistä, tuskinpa sen olemassa-oloakaan pulan jo vallitessa, vaan että päinvastoin niitä merkkejä, jotka tavallisesti käyvät liikepulien edellä ja joita nytkään ei näy puuttuneen, pidettiin vain satunnaisen, pian ohimenevän liikeseisauksen ilmauksina. Luonnollistahan onkin, sanoo Steinberg, että tehtailijat viimeiseen saakka asettuvat optimistiselle kannalle, pitääkseen siten yllä hyviä toiveita ostajissaankin.

Taloudellisen elämän historia opettaa, että liikepulien edellä toimeliaisuus teollisuuden alalla aina on erittäin vilkas; varsinkin se on havaittavissa rauta- ja hiiliteollisuuden alalla. Tämä tosiasia oli Saksassa ilmeinen tälläkin kertaa ennen nykyisen pulan puhkeamista. Niinpä on valmistamattoman raudan käytäntö vuosina 1893—99 kohonnut 98 kilosta 154 kiloon ja hiilen 1,940 kilosta 2,470 kiloon asukasta kohti. Mutta tuollaisessa äkillisessä kulutuksen kasvamisessa on aina olemassa jotakin epätervettä. Luonteenomaista liikepulille on myöskin se, että liikepulan jo vallitessa näiden aineiden, raudan ja kivihiilen, tuotanto pysyy jotakuinkin entisellään ilman mainittavaa vähennystä. Niinpä nytkin Saksassa. — Ja tätä ilmiötä ovat ne, jotka väittävät liikepulaa olemattomaksi, käyttäneet mielipiteensä tukena. Koska rautaa ja kivihiiliä, sanovat he, ahkerasti kysytään, ei todellisesta pulasta saata olla puhetta. Tähän väitteeseen Steinberg vastaa kokemukseen perustuen siten, että tuollainen ilmiö saa varsin luonnollisen selityksensä siitä seikasta, että kysynnän ollessa kiivaimman valmistajat pakoittivat ostajiaan tekemään si-

toumuksia tavaran ostamisesta pitemmän ajan, jopa parin kolmen vuodenkin kuluessa.

Nykyään (viime v. alussa) ei kuitenkaan enää väitellä siitä, onko pulaa olemassa vai eikö. Numerot puhuvat selvää kieltänsä. Niinpä kymmenen luetellun suurimman rautateollisuusyhtiön osakkeet, joiden kurssi vuosina 1898—1900 niiden ollessa korkeimmillaan oli keskimäärin 276,5 % yli nimellisarvon, olivat 31 p:ään viime joulukuuta laskeneet keskimääräkurssiin 98 %. Jako-osuudet taas, jotka vastamainittuina vuosina olivat keskimäärin olleet 19 %, olivat vuosilta 1900—01 laskeneet 2 %:iin. Samanlaisia numeroita, jopa huonompiakin, mainitaan usemmista konerakennus- ja metallitavarain valmistusyhtiöiden osakkeista. Mutta jos olisi mahdollista antaa kokonaiskuva kaikkien teollisuusyritysten toiminnasta, ei se varmaan kuitenkaan olisi niin perin huono, kuin miltä yllä esitetyt numerot näyttävät. Ero on luonnollisesti tehtävä hyvin ja huonosti hoidettujen yhtiöiden välillä. Sen johtopäätöksen yllämainituista numeroista kuitenkin voi tehdä, että nämät yhtiöt ovat seuranneet huonoa osingonjakopolitiikkia ajattelematta ensinkään tulevia aikoja. Ja tällainen hairahdus ei ole mikään harvinainen ilmiö.

Liiallisen tuotannon luonnollisena seurauksena on ollut yritteliäisyyden taantuminen. Kun esim. pankit ja teollisuuslaitokset vuonna 1899 laskivat liikkeeseen uusia osakkeita 1,168 miljonan markan arvosta, teki vastaava summa vuonna 1901 ainoastaan 211 miljonaa.

Teollisuuspaperien antaessa huonoja osinkoja etsii joutilas raha sijoituksia valtion ja kuntien obligatsioneissa, joiden arvo sen johdosta kohoaa. Niinpä Preussin 3 % consolsseista 1899 maksettiin 88,70 % nimellisarvosta, vaan v. 1901 90,40 %. Samalla kun teollisuuspapereita kysynnän puutteessa ainoastaan vähässä määrässä voidaan liikkeeseen laskea, ovat markkinat sitä auliimmat tyydyttämään valtion ja kuntain rahantarpeita. Tätä asianhaaraa valaisevana seikkana mainitaan että v. 1901 on tämänlaisia papereita laskettu liikkeeseen 845 miljonan markan arvosta, mutta vuosina 1898—1900 keskimäärin ainoastaan 468 miljonan arvosta.

Pulan syntymisen pääasiallisimpina syinä mainitaan nuo kaikkiin varsinaisiin liikepuliin tavalliset syyt: liiallinen keinottelu kauppatavaroilla ja arvopapereilla, josta seurauksena on ollut liiallinen hintojen nousu ja ylenmääräinen luoton käyttö.

Vuosikymmenen alussa vallinneen edellisen liikeahdingon seurauksena oli ollut, että joutilasta rahaa kerääntyi liiaksi pankkeihin, aiheuttaen koron alenemisen. Kun sitten viennille edullinen kymmenvuotinen kauppasopimus ulkomaiden kanssa oli saatu aikaan, kun varsinkin sähköteollisuus näytti lupaavan hyviä voittoja pääomille, kun rautatieverkon laajennus ja sotalaivaston enentäminen näytti tulevan kohottamaan rau-

dan ja hiilen kysyntää, antautui joutilas pääoma niin suurenmoiseen yritteliäisyyteen, etteivät rohkeimmatkann olleet voineet sellaista odottaa. Arvopaperipörssit kävivät kaiken yritteliäisyyden etunenässä. Uusia ja yhä uusia liikeyrityksiä perustettiin. Pankit välittivät hyvää palkkiota vastaan osakkeiden ja obligatsionien myyntiä ja yleisö näytti olevan taipuvainen maksamaan vaikka millaiset ylihinnat niistä. Mutta vakavien pankkilaitosten osakkeet ennemmin laskivat kuin nousivat, sillä niiden konservatiivinen osingonjakopolitiikki ei kiihoittanut yleisön kuvitteluja suuresta osingosta ja kurssivoitosta.

Kaikenlainen teollisuus oli siinä määrin kasvanut, että syntyi todellinen puute tärkeimmistä raaka-aineista, raudasta ja hiilestä. Näitä valmistavat laitokset olivat joutuneet syndikaattien haltuun, jotka osasivat pitää valmistusmäärän sopivissa rajoissa ja ottaa hyviä hintoja tavaroistaan. Miten haitallisesti tällaiset syndikaatit vaikuttivat itse Saksan oloihin, se selvinnee siitä seikasta, että kun esim. tässä maassa hiilten hinta vuodelta 1902 on määrätty 15 markaksi tonnilta, on suuria kauppoja ulkomaille päätetty 11 markasta tonnilta, ja että lankanaulatehtaiden yhdistys vuoden 1900 loppupuoliskolla möi Saksassa lankanauloja 22 milj. kiloa 25 markan hinnasta 100 kilolta, mutta samaan aikaan ulkomaille 19 milj. kiloa 14 markan hinnasta 100 kilolta.

Kun jousi on liiaksi kiristetty, ei paljoa tarvita sen katkeamiseen. Ja katkeamisen, liikepulan varsinaisen puhkeamisen vaikuttikin siksi vähäpätöinen seikka, kuin Amerikasta saapunut tieto, että joukko suuria rautateollisuustehtaita oli siellä suljettu, koska ylituotantoa uhkasi syntyä. Tästä pelättiin seurauksena olevan, että amerikkalaisia rautateollisuustuotteita alkaisi polkuhintoihin tulvia Europpaan. Arvopaperipörssi Berliinissä kävi levottomaksi, paperien hinnat alkoivat aleta kovasti. Tila Amerikassa vakaantui kyllä pian Mac Kinley'n tultua uudelleen valituksi presidentiksi, arvopaperipörssit ponnistelivat pitkään saadakseen hintoja nousemaan, vaan kun tuli kerta oli pantu sytytyslankaan, ei sitä enää saatu sammutetuksi ja niin räjähtikin ruutiastia.

Toiveet paremmista ajoista asetettiin Transvaalin sodan päättymiseen, sotalaivaston lisäämiseen ja senkin seitsemään seikkaan, mutta niistä toiveista ei ollut apua.

Syksyllä 1900 joutui häviöön Preussiläinen hypoteekkipankki ja sen jälkeen muitakin samanlaatuisia laitoksia. Rakennustoiminta lakkasi melkein kokonaan, tuottaen vahinkoa monelle teollisuushaaralle.

Pankkienkin vuoro oli tullut. Nurin menivät Dresdner Kredit-Anstalt, jolla oli 20 milj. markan osakepääoma, ja Leipziger Bank, jonka osakepääoma ja vararahastot tekivät 65 milj. markkaa. Jälkimäisellä oli saatavaa »Casseler Trebertrocknungs-Gesellschaft» nimiseltä huijausliikkeeltä 84 milj. markkaa. Epäluulo kasvoi korkeimmilleen, ja yleisö al-

koi vaatia saataviaan pankeilta. Mutta ne kestivät kun kestivätkin ryntäyksen ja yleisö alkoi rauhoittua.

Kysymykseen, mistä varat tulivat tuohon tavattomasti kasvaneeseen liiketoimintaan, vastaa Steinberg samaten kuin Eberstadt, että ne etupäässä saatiin pankkien omia varoja kohottamalla. Mutta joskin tällaiset varat yksistään niissä pankeissa, joilla ei ole setelinanto-oikeutta, olivat 887 miljonasta markasta vuonna 1886 kohonneet 2,350 miljonaan vuonna 1900 ja pankkien omat sekä niiden käytettävinä olleet vieraat varat olivat yhteenlaskettuina samassa ajanjaksossa kasvaneet 2,283 miljonasta 6,958 miljonaan, eivät nekään pitkälle riittäneet. Steinbergkin mainitsee pankkien käyttäneen omia akseptejaan rahojen hankkimiseksi, ja ilmoittaa niiden määrän v:n 1900 lopussa tehneen 1,294. Tästä päättäen ne eivät olisi pulan vallitessa vähentyneet, kuten Eberstadtin esityksestä tahtoisi päättää, vaan päinvastoin kasvaneet.

Vastoin Eberstadtin mielipidettä väittää Steinberg, että suurin osa näistä varoista on tullut kaupan ja teollisuuden hyväksi, koskapa pankkien vekselisalkku vuosina 1893—1900 on kasvanut 705 miljonasta markasta 1,583 miljonaan ja saatavien kokonaissumma 1,471 miljonasta 3,603 miljonaan. Jos edellämainittua käytettävinä olleiden varojen loppusummaa 6,958 miljonaa vertaa vastamainittuun saatavien loppusummaan, 3,603 miljonaan markkaan, niin saattaa syylläkin kysyä, mihin on ollut sijoitettuna tuo tavaton näiden summièn ero 3,355 miljonaa markkaa. Epäilemättä niistäkin on suuri osa tullut kaupan ja varsinkin teollisuuden hyväksi. Sillä Saksan pankit ovat tavattomilla määrillä suoranaisesti osallisia teollisuusyrityksissä, n. s. »Konsortsiaaleina», ja teollisuuden hyväksi ovat suurimmaksi osaksi tulleet nekin rahat, mitkä pankit ovat sijoittaneet teollisuuslaitosten osakkeisiin ja obligatsioneihin; mutta onpa vastamainituissa miljonissa vielä kyllästi tilaa »spekulatiivisiin arvon kohoamisiin» sidottuihin varoihin, tueksi Eberstadtin väitteelle.

Mitä sitten tulee siihen pankkeja kohtaan tähdättyyn moitteeseen, että nämät olisivat syypäät nykyiseen pulaan, niin myöntää Steinberg että suurempi varovaisuus (»Zurückhaltung») pankkien puolelta olisi voinut estää pulaa pääsemästä nykyiseen suureen valtaansa. Hän epäilee kuitenkin, tokko pankit todella olivat siinä asemassa, että ne saattoivat asettua vastustavalle kannalle krediittivaatimuksiin nähden, varsinkin kun pankkilaitosten johtajat katsoivat itsellään olevan velvollisuuksia pankkien omiakin osakkaita kohtaan ja pankkien niinmuodoin oli otettava vaari edullisista olosuhteista. Tämä käsityskanta tuntuu oudolta, ja varsin omituiselta näyttää Steinbergin esittämä mielipide, ettei »pankkiiri useimmissa tapauksissa ole siinä asemassa, että hän voi arvostella, onko pyydetty krediitti tai teollisuuslaitoksen vaatima osakepääoman koroitus kansantaloudelliselta kannalta oikeutettu taikka terveellinen. Sellaista ar-

vostelua ei pankkiiri ole katsonut tehtäviinsä kuuluvaksi, hänen on vain ollut katsottava, onko krediitin pyytäjä voinut tarjota tarpeellisen vakuuden ja onko pankkiirin välitys uusien osakkeiden annossa hänelle itselleen ollut hyvä 'geschäfti' ja ettei hänen liikkeensä hyvä maine välityksen johdosta tulisi kärsimään.» »Ja siksipä ovat moninaiset moitteet pankkeja kohtaan merkittävät perusteettomiksi», lopettaa Steinberg. Tällainen mielipide saattaa olla ominainen Saksan lukuisille *pankkiireille*, vaan eipä luulisi varsinaisten pankkilaitosten johtajilla olevan yhtä itsekkään ja lopultakin omaan vahinkoon johtavan katsantokannan. Toiselle kannalle näyttävät asettuneen ainakin useat puhujat viime syyskuun 19—20 päivinä Frankfurt am Mainissa pidetyissä pankkien ja pankkiirien kokouksessa, jossa edustettuina oli 100 saksalaista pankkia ja läsnä yli 500 pankkiiria. Muun muassa lausui siinä kokouksen puheenjohtaja t:ri Riesser avauspuheessaan että oli kasvatettava sellaisia pankkien johtajia, joilla on selvä tietoisuus niistä rajoista, jotka yleishyvää silmällä pitäen rajoittavat jokaista taloudellista toimintaa, ja joilla on elävä tunne siitä raskaasta vastuunalaisuudesta, mikä kunkin pankin johtajan tärkeänä jäsenenä taloudellisen sotajoukon taistelurintamassa tulee ottaa kannettavakseen.

Steinberg myöntää kuitenkin, että erehdyksiä on tehty myönnettäessä yksityisille liian suurta luottoa, arvopaperien ostoissa, akseptikrediitin liikanaisessa käyttämisessä sekä liiallisessa »gründer-» ja konsortsiaalitoiminnassa, vieläpä siinäkin, etteivät pankit ole panneet tarpeellista huomiota siihen, että heidän varansa olisivat kyllin helposti rahaksi muutettavissa (»Flüssigkeit ihrer Mittel»).

Paremmat toiveet tulevaisuuteen nähden asettaa Steinberg Transvaalin sodan päättymiseen, jolloin arvelee Englannin teollisuustoiminnan tulevan kasvamaan ja vaikuttavan edullisesti kauppaoloihin Saksassakin, jonka teollisuustuotteiden etupäässä tulisi hakea suurenevia markkinoita Kiinassa. Mutta ennen kaikkea ovat toiveet asetettavat hyviin vuodentuloihin, sillä viimevuotiset vuodentulot Saksassa ovat olleet keskinkertaista huonommat, vähentäen maalaiskansan ostokykyä ja kohottaen kullan ulosvientiä viljan ostoon.

Vakavana hetken kysymyksenä on myös kysymys, viljatullien kohotus, josta, jos se tulisi toteutumaan, seurauksena olisi, että Venäjä vastaisi kohottamalla tullia Saksan teollisuustuotteille, arvaamattomaksi vahingoksi niille.

Kotimaisen kulutuksen kohottamiseksi olisivat varsinkin asunto-olot suurkaupungeissa parannettavat kaikilla valtion ja kuntien käytettävinä olevilla keinoilla, koskapa tuntuva osa työväestön ansioista nykyään menee kaupunkikiinteimistöjen omistajien taskuihin vähentäen työväestön hyvää toimeentuloa ja ostokykyä.

Lopuksi Steinberg koettaa vastata kysymykseen, ovatko kauppapulat yleensä vältettävissä. Esittäen muutamien taloustieteilijäin mielipiteitä tästä asiasta hän tulee siihen omaan loppupäätökseen, että ainakin kauppapulien tähänastiseen ankaraan esiintymismuotoon on syynä kauppiasten ja teollisuuslaitosten johtajien liian pieni teoreettinen kehitys. Asetettakoon tässä suhteessa suuremmat vaatimukset ja vaadittakoon varsinkin tukkukauppiailta ja pankki- sekä teollisuuslaitosten johtajilta käytännöllisen kehityksen ohella perusteellisia tietoja taloustieteessä, niin kauppapulat, joskaan eivät kokonaan jää tulematta, ovat ainakin esiintyvät vast'edes entistä lievemmässä muodossa ja siten tulevat olemaan helpommin voitettavissa.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Yhteinen pohja. — Tietosanakirja.

„Omnia in pejus ruunt“ (kaikki syöksyy pahempaan päin), sanoi kerran roomalainen runoilija aikakaudesta, joka osoitti arveluttavia oireita siveelliseen rappeutumiseen päin. Ja samat sanat tunkeuvat väkisinkin mieleen, kun ajattelee sitä aikakautta, jossa meidän kansamme nykyään elää.

Me olemme usein kerskanneet kansamme korkeasta siveellisestä kannasta, mutta eikö meidän ole myöntäminen, että viime aikoina on yhä tiheämpään nähty ilmiöitä, jotka ovat omansa painamaan kerskauksen äänen hyvinkin matalalle? Ja eikö meidän ennen kaikkea ole myöntäminen että eripuraisuus ja viha kansalaisten kesken, hetkenä semmoimoisena kuin nykyinen, on suoranainen siveellinen rikos kansaa kohtaan.

Mutta kenen on syy? Kuka on aloittanut? „Kuka julkaisi?“ Ne ovat kysymyksiä, joita nykyään yhä uudelleen tehdään ja joihin eri tahoilta eri tavalla vastataan. Mutta nämä kysymykset eivät suinkaan ole pääkysymykset, etenkin jos alkusyyllisiksi koetetaan etsiä yksityisiä henkilöitä. Nykyisissä oloissa jos missään ei minun ymmärtääkseni kansa kokonaisuudessaan voi vetäytyä yhteisvastuusta siitä, mitä on tapahtunut eikä kukaan voine edes itseään sanoa täysin syyttömäksi. Joku sanoo: mutta marraskuun kansalaiskokous on julistanut kansalaissodan, se on alkusyyllinen. Että se, joka näin puhuu, ei näe pintaa syvemmälle, ei tarvinne suinkaan laajaperäisesti selitellä; ovathan juuret kieltämättä paljoa syvemmällä. Jos sanotaan että kansalaiskokous on päättänyt „boi-

kotata" niitä sanomalehtiä, jotka ajavat isänmaan asioita tavalla, jota kokouksen jäsenet eivät hyväksy, niin kysytään: miksi juuri ne, jotka vastustavat „boikottausta", panevat sitä toimeen vastakkaisella kannalla olevia lehtiä vastaan? Jos sanotaan, että kansalaisviha lähtee puheenalaisesta kokouksesta, niin kysytään: miksi juuri ne, jotka valittavat kansalaissotaa, lopulta ovat ainoat, jotka heiluttelevat aseitaan taistelutanterella? Jos moititaan sitä kieltä ja esitystapaa, joka esiintyy nimettömässä sensuurittomassa kirjallisuudessa, niin miksi samalla tavoin nimettömästi esiintyvät kirjoittajat sensuurillisessa sanomalehdistössä käyttävät semmoista kieltä kuin että he esim. sanovat sen, joka rohkenee olla kirjoittajan kanssa eri mieltä, olevan „silmittömän raivon" vallassa tai sanovat kirjoitusta, joka itse asiassa on siivompi kuin heidän omansa, „nimettömän rakkarin" tekemäksi?

Mutta tämähän kaikki on yksityisten henkilöiden syytä, sanottaneen Minä en luule tästä vain sillä päästävän. Eivät semmoiset asiat kuin raaka ja epärehellinen polemiikki, eivätpä edes semmoiset erittäin surkuteltavat ilmiöt kuin „Kansalaiskatkismus" tai kiertokirje „Herää Suomi", ole luettavat vain alkuunpanijainsa laskuun, vaan epäilemättä ne ovat samalla katsottavat todistukseksi siitä, että kansan siveellinen yhteistunto ei ole kyllin voimakas että se kykenisi tämmöiset ilmiöt ja niiden jatkumisen estämään.

Mutta niinkuin sanottu, pääkysymys ei ole: kenen on syy? vaan: olisiko mitään mahdollisuutta päästä pois siltä uralta, joka vie turmioon? Turhaa on tietysti vastata kehoittaen noudattamaan käskyä: „mitä te tahdotte että ihmisten pitää teille tekemän, se myös heille tehkäät." Eihän tämä ole „käytännöllistä politiikkia". Mutta eikö olisi mahdollista löytää mitään yhteistä pohjaa, jolle koko kansa kokonaisuudessaan voisi asettua?

Niin puolelta kuin toiseltakin on viime aikoina suuresti ylistetty sitä kantaa, jolle Unkarin suurin valtiomies Frans Deák asettui isänmaallensa vaikeina aikoina. Deákin käsityskanta sisälsi kaksi yksinkertaista periaatetta. Toinen oli: lakia on ehdottomasti noudatettava, ja ainoastaan laillinen lakia säätävä valta voi lakkauttaa lain velvoittavan voiman; laillisuudesta poikkeaminen on varsinaisena alkusyynä kaikkeen sisälliseen eripuraisuuteen ja siveelliseen rappioon, joka syöksee kansan perikatoon. Toinen oli: lakia laillisella tavalla säädettäessä tai muutettaessa on tehtävä myönnytyksiä ja uhrauksiakin, mikäli ne eivät hävitä kansan perustuslaillista ja kansallista elämää. Olisiko tämmöinen ohjelma todellakin semmoinen, josta kaikki voisivat yhtyä?

Jos todellakin on mahdollista saada yhteinen pohja, niin etsittäköön se pian, ennenkuin siveellinen rappio ja eripuraisuus kaikki turmelee. Sillä ei saata kyllin voimakkaasti teroittaa mieliin, että ne onnettomuudet, mitkä kohtaavat kansaa ulkoa päin, eivät koskaan ole kan-

sanelämälle niin tuhoisat kuin se turmio, joka lähtee kansan omasta povesta. Kansa saattaa kovienkin ja pitkäaikuisimpienkin onnettomuuksien jäljestä kohota uudelleen, jos sen siveellinen voima on säilynyt. Mutta jos se sen on menettänyt eikä kärsimyksien aikana kykene sitä takaisin saamaan, niin sen tuho on peruuttamaton. Ja ennen kaikkea opettaa historia, että semmoinen kansa, joka vaaran hetkenä ei kykene unohtamaan omia keskinäisiä kiistojaan, vaan jossa eripuraisuus vallitsee, että semmoinen kansa auttamattomasti joutuu perikatoon.

Tätä nykyä on kaikkialla ikäänkuin ilmassa tunne, että on tarpeellista jollakin tavoin kokoilla ja yleisön käytettäviin asettaa niitä tuloksia, jotka tutkimus ja kekseliäisyys meidän päivinämme on saavuttanut. Kaikki työalat ovat viime aikoina yhä enemmän erikoistuneet, niin että toisella alalla työskentelijä ei tiedä toisestaan. Ja vielä vähemmän saattaa tietysti suuri yleisö saada tietoa siitä väsymättömästä työstä, joka on joka taholla käynnissä. Tätä puutetta on osittain koetettu auttaa yleistajuisilla tieteellisillä teoksilla. Mutta levoton aikamme ei malta lukea laajoja esityksiä, joista sitä paitsi kenties vasta pitkän etsimisen perästä löytää juuri sen asian, jota sillä hetkellä tahtoi tai tarvitsi tietää, ja sitä paitsi tulisi erikoisteosten hankkiminen kaikilla aloilla tietenkin yksityiselle mahdottomaksi. On sen vuoksi eri maissa huomattu tarpeelliseksi koettaa yhteen ainoaan helposti käytettävään teokseen koota koko aikamme tietämys, ja tämä ajatus on n. s. konversatsioni- eli ensyklopedisten sanakirjojen perustuksena. Suuret sivistyskansat ovat tässä kulkeneet edellä, ja sivistyksessä nuoremmat, vieläpä pienetkin kansat ovat seuranneet heidän jälkiänsä. Kaikkien muiden edellä on käynyt Saksa, jossa yhä uudelleen ilmestyy uusia painoksia suurista konversatsionisanakirjoista. Puhumatta Ranskasta ja Englannista, mainittakoon tässä vain, että venäjäksi paraikaa ilmestyy laaja ensyklopedinen sanakirja, että Unkarissa pari vuotta sitten saatiin päätökseen konversatsionisanakirja, joka kooltaan on yhtä laaja kuin Brockhausin tunnettu saksalainen, että Tanskassa paraikaa on ilmestymässä samanlainen sangen laajasuuntainen teos sekä Ruotsissa tekeillä uusi painos „Nordisk Familjebok"ia, ja vihdoin että yksin Virossakin on aloitettu yritys julkaista konversatsionisanakirjaa perin laajaperäisen suunnitelman mukaan.

Entä meillä Suomessa? Meillä ei suomalaisen yleisön käytettävänä ole ollut mitään muuta tämänlaatuista teosta kuin Meurmanin toimittama pieni sivistyssanakirja, jota tietysti jo sen pienen laajuuden ja suunnitelman vuoksi ei saata mitenkään verrata niihin, jotka äsken olivat puheena. Vieraita kieliä ymmärtävällä on kyllä ollut tarjona vieraskieliset tietosanakirjat, josta hän on saattanut saada tietoja yleisiltä aloilta ja

muiden maiden asioista. Mutta jos hän on jonkin tiedon tarpeessa, joka koskee omaa maata, niin yleiset konversatsionisanakirjat tavallisesti jättävät hänet pulaan. Onhan meillä tosin joitakuita käsikirjoja olemassa, niinkuin esim. „Biografinen Nimikirja“ ja „Sukukirja“, mutta nämä teokset käsittävät tietysti vain aivan pienen erikoisalan. Sitävastoin jos tarvitsee tietoja esim. jostakin Suomen paikkakunnasta, sen historiasta ja väkiluvusta, maamme sivistyksellisistä, hallinnollisista, luonnonhistoriallisista y. m. y. m. oloista, niin on pakko joka eri tapauksessa lähteä pitkältä tietoja etsimään, jos niitä sittenkään löytää. Mutta kerrassaan avutonna on se suuri osa suomalaista yleisöä, joka ei voi käyttää vieraskielisiä suuria konversatsionisanakirjoja ja jolla ei ole tilaisuutta oman maan asioista lähteä etsimään tietoja kaikenlaisista hajanaisista lähteistä. Monelle suomalaisesta yleisöstä on edelleen — niinkuin Valvojan toimitukselleldn on usein valitettu —, suurta haittaa niistä vieraista sanoista, joita runsaasti käytetään nykyisessä aikakautisessa ja muussa kirjallisuudessa. Eikä suinkaan ainoastaan vieraiden sanojen ymmärtäminen tuota lukijalle vaikeuksia, vaan myöskin kielen omat tai omalla pohjalla muodostetut sanat, joita käytetään oppisanoina, määrätyssä täsmällisessä merkityksessä, saattavat olla aivan yhtä vaikeat ymmärtää, sillä useinkaan ei päävaikeus ole sanan muodossa, vaan sitä vastaavan käsitteen täsmällisessä tuntemisessa. Käytännön avulla tämmöiset sanat tavallisesti lopulta tulevat yleisölle tutuiksi, mutta kuinka paljoa helpompi vaiva olisi käytännöllisesti järjestetystä sanakirjasta saada heti paikalla selko sekä sanasta että asiasta!

On siis ilman pitkiä selityksiä ymmärrettävissä, kuinka suuressa määrässä laajasuuntainen tietosanakirja olisi omansa kohottamaan suomalaisen yleisömme sivistyskantaa ja että siis semmoisen aikaansaaminen olisi epäilemättä tärkeimpiä kirjallisia tehtäviä, mihin nykyään saatetaan ryhtyä. Vaikeudet tämmöisen yrityksen toteuttamisessa ovat epäilemättä kuitenkin sangen suuret katsoen kansamme vähäiseen ostokykyyn ja sivistyneen yleisömme kahtiajakoon, joka haitallisesti vaikuttaa sekä toimitustyöhön että menekkiin. Kaikista vaikeuksista huolimatta näyttävät kuitenkin kustantajamme nyt aikovan ryhtyä tietosanakirjaa aikaansaamaan, eikä siinä kyllä että olisi yksi yritys tulossa, vaan kokonaista kaksi kustantajaa on yleisölle ilmoittanut heillä olevan yrityksen hankkeissa, vieläpä on kumpikin sanonut ajaneensa asiata niin pitkälle, etteivät enää voi aikeestansa luopua. On ilmeistä että jos jo yhden yrityksen toteuttaminen on vaikea, kaksi kilpailevaa yritystä on sula mahdottomuus. Siihen ei meiltä riitä aineellisia ja vielä vähemmän henkisiä voimia. Sen vuoksi on kustantajiemme velvollisuus asettaa niin, ettei luonnoton kilpailu tuhoa koko hyvää ajatusta.

28. I. 03. Spectator.

VALTER JUNG — *Vuolukivikoriste Turun uuteen kirkkoon.*

Suomen rakennustaide meidän päivinämme.

Kirjoitti

GUSTAF STRENGELL.

(Jatkoa viime vihkoon.)

Naturalismi tai ratsionalismi tai verismi, miten sitä nimittääkin, on varsin selvästi kosmopoliittinen liike, ja ne periaatteet, joihin se perustuu, pääasiassa samat kaikissa maissa, joskin ilmaisukeinot jossakin määrin vaihtelevat. Näiden rivien kirjoittajan mielestä on senvuoksi edellä annettu suurin piirtein tehty kuvaus sen synnystä ja kehityksestä Europan sivistysmaissa — niissä, jotka ovat kehitystä ohjanneet — ollut sekä oikeutettu että tarpeellinen. Toinen on seuraavassa esitettävien virtausten laita.

Monessa kohden on tosin romantiikkikin yleismaailmallinen liike, ja syy sen esiintymiseen meidän päivinämme, samoin kuin joka kerta ennenkin, milloin se on ilmaantunut, on epäilemättä etsittävä samalta taholta: siitä reaktsionin hengestä, joka raskaana usvana lepää yli maailman. Mutta romantiikin tunnusmerkillisiä ominaisuuksia on aina ollut että se etupäässä on kansallinen, ja sen kehitys rakennustaiteen alalla onkin eri maissa käynyt olennaisesti eri suuntiin, joten se siis siinä suhteessa poikkeaa aikaisemmin kuvaillusta verismistä. Senvuoksi tuntuu

tarpeettomalta edes viittailemalla seurata sen vaiheita omain rajaimme ulkopuolella.

Aallonharjaa seuraa aallonpohja, ja kaikkialla ilmenee romantiikki merkkinä kyllästymisestä jo kypsyneeseen ja kuluneeseen ratsionalismiin. Meillä sitävastoin missä ratsionalismi vielä on nuori, on se lisäksi ja ehkä pikemmin katsottava pienen mitä vaikeimpaan valtiolliseen asemaan joutuneen kansan yritykseksi taiteellisesti löytää ja esittää oma itsensä. Tätä kansaa tahtoo väkevämpi mahti sulattaa ja samallaistuttaa, mutta se puolustaupi epätoivoisesti kaiken voimansa ponnistaen. Ikäänkuin lähestyvää tuhoa aavistaen se kokoaa voimansa viimeiseen ponnistukseen, ja taiteessa antaen muodon ja kuvan omalle kansalliselle ominaisluonnolleen se huutaa maailmalle: tämä olen minä, tämä on minun sieluni, minä en voi enkä saata enkä saa hukkua. —

Siten ainakin mielellään haluaisi selittää ne ilmiöt, jotka etempänä kerrotaan.

*

Omituista kyllä ovat herätteet rakennustaiteen alalla maalareista lähteneet.

Ruotsalaissyntyinen, nykyään jo aikaa sitten suomalaistunut taiteilija, kreivi LOUIS SPARRE, oli palannut turistiretkeltä Suomen itäisimmistä seuduista innostuneena siellä näkemäänsä rahvaantaiteeseen ja mukanaan tuoden valokuvia karjalaisesta talonpoikais-rakennustaiteesta. Nämät herättivät nuoremmissa arkkitehtipiireissä vilkasta huomiota ja seuraavana kesänä — tämä tapahtui v. 1894 — piti kolmen vasta valmistuneen arkkitehdin Suomen Muinaismuistoyhdistyksen avustamina lähteä Karjalan sydämeen, rajan toiselle puolelle, sikäläisten suomalaisten kansan heimojen luona kuvatakseen ja mitatakseen esimerkkejä tästä alkuperäisestä ja silloisen luulon mukaan perikansallisesta rakennustaiteesta. Näistä kolmesta arkkitehdistä läksi vain kaksi matkalle, nim. SUCKSDORFF ja BLOMSTEDT; kolmas, jo mainittu Lars Sonck, oli kilpailun perusteella saanut tehtävän, jommoinen harvoin tulee sen ikäisen miehen osaksi, uuden, suuren kirkon rakentamisen Turun kaupunkiin, eikä tämän esteen vuoksi voinut lähteä mukaan. Pieni retkikunta palasi salkut täynnä piirroksia ja muistiinpanoja [1], ja pian tiesi kaikki kansa että nyt oli

[1] Painosta julkaistu nimellä: YRJÖ BLOMSTEDT ja VICTOR SUCKSDORFF, Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja. Helsingissä 1901.

meillä uusi „suomalainen tyyli". Ei sillä hyvä, että rakennuksia tehtiin sen sääntöjen mukaan, myöskin taideteollisuus otti nuo uudet tai, jos niin halutaan, vanhat muodot käytäntöön, ja taloustarpeiden kaupat ilmoittelivat ahkerasti samaan aitosuomalaiseen tyyliin tehtyjä huonekaluja.

Mutta miksi ivata! Kaikki tämä oli tosin kuvittelua, mutta kaunista kuvittelua; sääli että sen kerran täytyi raueta, ja pian kyllä se raukesikin. Olihan ensinnäkin kova kolaus taiteelliselle kansallis-itserakkaudelle että nousi epäilyksiä noiden muotojen perisuomalaisuudesta. Niiden varsinainen alkuperä on näet ainakin toistaiseksi ratkaisematta. Kansanomaisen koristetaiteen — yhtä hyvin kuin kansanrunoudenkin — aiheihin soveltuu täysin määrin sananlasku: ei mitään uutta auringon alla. Toinen kansa on lainannut aiheita toiseltaan, ja kunkin kansan erikoistyötä on enintään aiheiden käsittely ja yhdistely, eikä aina sekään.

Tämän seikan ei kuitenkaan olisi tarvinnut estää tai rajoittaa näiden koristemuotojen käyttämistä. Syy n. s. „suomalaisen tyylin" pikaiseen loppuun oli itse asiassa juuri siinä, että se melkein yksinomaan perustui vain koristemuotoihin. Mutta milloinkaan ei ole vielä nähty, että pelkät ornamentit olisivat riittäneet rakennustyylin luomiseen; sellaisen pohjana on aina ollut joko uusi konstruktsioniprinsiippi tai muutos tilasuhteiden käsityksessä. Mutta karjalaisten talonpoikaisrakennukset eivät enemmän kuin heidän kotoiset käsityötuotteensakaan lopulta voineet meille antaa muuta kuin koristeellisia aineksia, enintään koristeellisia prinsiippejä. Ensiksikin heidän rakennustaiteensa oli vain puuarkkitehtuuria eikä sillä siis ollut merkitystä kiviarkkitehtuuriin nähden, joka kuitenkin tietysti on tärkein. Primitiivisen luonteensa vuoksi ei se ole voinut tulla — eikä ole tullutkaan käytäntöön muualla kuin huvilarakennuksissa, kioskeissa, näyttelyvitriineissä ja semmoisissa, tahi toisin sanoen: pienissä tehtävissä, missä erikoisesti on tavoiteltu alkuperäistä ulkotehoa. Suuremmista tehtävistä on se a priori ollut pois suljettu.

Karjalaisen rahvaantaiteen tarkempi selitteleminen tässä yhteydessä veisi liian loitolle, mutta jotakin on kuitenkin sanottava sen tunnusmerkillisistä piirteistä. Rakennukset tehdään kauttaaltaan veistämättömistä pyöreistä hirsistä, jotka salvetaan makuulleen, ja koristeet ovat keskitetyt rakenteellisessa suhteessa tärkeimpiin kohtiin. Akkunoita ympäröivät siten kaareviin tai suoriin muotoihin tehdyt lautaiset kehystykset, joita

mittausopilliset leikkaukset kaunistavat — karjalaisiin koristemuotoihin sisältyy yksinomaan mittausopillisia muotoja, ei mitään luonnon jäljittelyä ole olemassa, ei kasvien, ei ihmisten eikä eläinten mukaan. Kantavat osat ovat runsaasti profiloidut, näemme niissä äkkinäisiä syvennysleikkauksia ja ulonnuksia, joita vuorostaan kaunistavat yksinkertaiset vinkkuraviivat tai nauhakoristeet. Mainittavat ovat vielä ulkonevat räystäspuut, joiden päät ovat herkästi kaareviin muotoihin muovatut.

Tämä karjalainen rahvaan rakennustapa antaa arvon aineen ominaisuuksille ja on siis todellinen puutyyli. Sen käytäntöön ottaminen on siis katsottava varsin kiitettäväksi, kun se tapahtui ajalla, jolloin mitä suurimmalla mauttomuudella italialaisen renessansin kivimuotoja sovellettiin puuhun, ja jolloin ornamentiikki oli muuttunut äitelän laimeaksi sahauskoristeluksi. Tässä suhteessa ovat ne nuoret arkkitehdit, jotka innolla käytäntöön soveltivat karjalaiset rakennusaiheet, toimittaneet perkaustyön, jonka arvoa ei voida liian suureksi arvata.

Suurimmalla menestyksellä käytti LARS SONCK karjalaista tyyliä huvilarakennuksissaan, ja tällä alalla ovat sen hyvät puolet parhaiten tunnustustakin saaneet. Molemmat tyylin keksijät taas ovat tehokkaasti sitä soveltaneet huonekalurakenteluun. Eritoten ovat heidän tuolinsa, jotka ovat taitavasti komponeeratut käyttämällä aiheita kuontalonlavoista ja pesukurikoista, sekä alkuperäisiä että kauniita.

Pääasiassa kuuluu kuitenkin karjalais-„suomalainen“ tyyli jo menneisyyteen; se on tehnyt paljon positiivista hyvää, ja sen muisto ansaitsee kunnioittamista. Mutta nyt puhutaan taas uudesta sellaisesta, ja päivälehdissä mainitaan taloja ja huonekaluja vielä kerran „suomalaiseen tyyliin“ tehdyiksi; onko se uusi utukuva, joka sekin yhtä pian on hajoova? Sen saa tulevaisuus osoittaa. Sillä nyt olemme paraillaan keskellä kehitystä. Senverran sanottakoon kuitenkin heti, että tämä on vähemmän kansallinen elikkä oikeammin kansanomainen kuin edellinen; se antaa yksilöllisyydelle paljon laajemman liikuntatilan ja on itse asiassa saanut alkunsa eräistä yksilöllisyyksistä, jotka ovat olleet muita voimakkaammat. Että virtaus kuitenkin tähtää syvemmälle ja todellakin lienee saavuttanut jotakin kansallemme ominaista, sitä tuntuu todistavan sen suuri ja huomattavan nopea menestys.

Tälläkin kertaa lähtee heräte maalarista, AXEL GALLÉNista. Tämän taiteessa tapahtuu yhdeksänkymmenluvun ensi vuotten kuluessa omitui-

nen muutos. Oltuaan ennen täysverinen naturalisti, joka meillä maalauksen alalla edusti tätä suuntaa sen äärimäisessä muodossa, kääntyy Gallén nyt toisille teille ja yhtämukaisesti niin monen heimolaisensa kanssa kirjallisuuden alalla hän nyt astuu romantiikin ja symbolistisen maalauksen urille. Aluksi haparoituaan hän pian löytää oikean alansa. Suomen kansalliseepos Kalevala, joka samaan aikaan innostaa Jean Sibeliuksen säveltaidetta, antaa Gallénille aiheet useimpiin hänen seuraavista huomattavimmista teoksistaan; valamalla sen jumalaistarut ja sadut maalaukselliseen muotoon hän tahtoo uudestaan sitoa nykyajan menneisyyteen ja ohjata taiteensa ja kansansakin alkulähteelle, mistä se voisi juoda uutta elämää. Täysin sopusoinnussa aihepiirinsä tarunomaisen, aikojentakaisen luonteen kanssa kehittyy nyt hänen valitsemansa käsittelytapa — primitiivinen, synteettisesti yksinkertaiseksi tehty, usein suorastaan raakakin, aina voimakas, aina vaikuttava. Ja oikein eläytyäkseen sen luonnon ja sen kansan yhteyteen, jonka uumeniin hän tahtoo päästä käsiksi, hän asettuu maalle asumaan kauniiseen erämaahan ja rakentaa itselleen oman kodin, muinaisaikaisesti karkean ja valtavan, ikäänkuin sen tehtävänä olisi turvata asujiansa metsänpedoilta yhtä paljon kuin talven kylmältäkin.

Kestää kumminkin vielä aikansa, ennenkuin hänen aatteensa tarttuvat muihin. —

Tuskin polyteknillisestä laitoksesta päässeinä lyöttäytyi 1890-luvun lopulla kolme nuorta arkkitehtia yhtiöksi, joka sen jälkeen alkoi usein antaa mainitsemisen aihetta. He voittivat useissa kilpailuissa, rakensivat ensimäisen talonsa ja heille uskottiin Suomen paviljongin rakentaminen Pariisin näyttelyyn v. 1900, sekin kilpailun perustalla. Tästä pienestä valiotyöstä sukesi heille suuri voitto. Se herätti paljon huomiota, sitä selitettiin sanomalehdissä, kuvattiin taidelehdissä ja yleensä sen katsottiin kuuluvan koko näyttelyn huomattavimpiin rakennuksiin. Noiden kolmen arkkitehdin nimet tulivat tunnetuiksi.

Ne ovat Gesellius, Lindgren ja Saarinen.

Heidän esikoistyössään, eräässä asuintalossa Katajannokalla, ilmenee monessa suhteessa sen luojain nuorekkuus sekä sen eduissa että vioissa. Vikoihin on luettava aiheiden melkein liiallinen runsaus, joka vaikuttaa rauhattomasti — tuntuu siltä kuin taiteilijat eivät olisi malt-

taneet odottaa, vaan yhdellä iskulla vuodattaneet esille kaikki ne aarteet, jotka heidän mielikuvituksensa runsaudensarvi sisälsi; myöhemmin he osoittavat paljoa vaikuttavampaa itsensähillitsemistä. Mutta samaa nuorekasta lajia ovat hyvät puoletkin. Kokonaisuudessa ilmenee innostuk-

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Suomen paviljonki.*

sen raitis tuulahdus, ja tekijäin pääpyrkimys nähtävästi on ollut tähdättynä kuluneisuuden, arkipäiväisyyden ja tyhjänpäiväisyyden välttämiseen. Kaikki tavoittaa maalauksellista vaikutusta, siinä on joukko vaihtelevia ikkunanmuotoja ja niiden etäisyydet toisistaan ovat eri suuret, siinä on joukko pieniä päätyjä ja torneja, ja ensi kerran on meillä taas katto fasadin kompositsionissa saanut huomattavan osan. Ja porraskäytävän

koristelussa kohtaamme kotimaisia kasviaiheita — ulpukoita, lennokkaan soreasti piirrettynä.

Tässä suhteessa — kotimaisten kasvi- ja eläinaiheiden liittämisessä koristeluun — oli Suomen paviljonki saava käänteentekevän merkityk-

Gesellius, Lindgren & Saarinen *Suomen paviljonki: ovi.*

sen. Epäilemättä se jo oli sinänsä tavattoman kaunis rakennusluomus; matalain seinäinsä ja korkean, jyrkän kattonsa vuoksi se pani muistamaan — ensi kerran — vanhoja harmaakivikirkkojamme, ja kokonaisuutena, suhteiden punnitsemisessa, viivain taivuttelussa ilmenee harvinainen muototajunta ja varma aisti. Mutta sen etevyyden ponsi oli

kuitenkin koristelussa ja siihen panivat ulkomaalaisetkin arvostelijat suurimman huomion. Se olikin todella erinomainen. Metsistämme saatuna oli siinä petäjä, jonka oksistossa oravat kisailivat, niistä myös karhut jotka uhkaavina tornia ympäröivät. Ja järvistämme olivat ulpukat, joi-

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Suomen paviljonki: katto.*

den lehtien lomista lystikkäät sammakot kurkistivat. Tämän luonnonraittiin koristelun rinnalla teki ranskalaisten palatsien akantus-flora lakastuneen ja harmaan vaikutuksen.

C'est de l'art nouveau, tämä on uutta taidetta — niin lopettivat ranskalaiset lehdet tavallisesti kuvauksensa. Ja niin kyllä saatettiinkin

syystä sanoa. Se oli kieltämättä uutta taidetta, personallista, yksilöllistä, mutta samalla taidetta, joka oli kotimaan kamarasta kasvanut.

Suomen paviljonki oli kevyt, leikkivä ja siro, niinkuin näyttelyra-

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Kasarmitorin laidassa oleva asuintalo.*

kennuksen tuleekin olla, mutta yleensäkin olivat nämät ominaisuudet tähän aikaan noiden kolmen arkkitehdin taiteelle tunnusmerkilliset; varsinkin heidän huonekaluillaan oli tämä leima — tällä alalla oli englantilaisen Studio-tyylin vaikutus ilmeinen. Myöhemmin tapahtui tässä

suhteessa muutos. Missä nyt syy lieneekin ollut, niin ainakin tuntuu siltä kuin gallénilaiset aatteet nyt tälläkin puolella alkaisivat vaikuttaa. Joka tapauksessa heidän kehityksensä tästälähtien alkaa kulkea uraa, joka on hänen uransa kanssa yhdensuuntainen.

Heidän seuraavat rakennuksensa herättävät paljon huomiota ja paljon väittelyä. Toiset kiittävät yhtä kiivaasti kuin toiset moittivat — välinpitämättömäksi ei jää kukaan — ja samalla näyttää viimeisten aikain rakennustaide yhä huomattavampaa taipumusta kääntyä kulkemaan näiden tietä.

Asuintalo Kasarmitorin laidassa: porraskäytävä.

Samana kevännä — se oli vuonna 1901 — puretaan telineet kahdesta rakennuksesta, varsin erilaisesta ja kuitenkin hyvin likisukuisesta. Toinen on asuintalo Kasarmitorin laidassa ja toinen palovakuutusyhtiö Pohjolan suuri talo Mikon- ja Aleksanterinkatujen kulmauksessa.

Ensimäinen vaikute mainitusta asuintalosta on yllättävä. Viisikertainen rakennus, jonka muurit nousevat sileänä pintana ilman ainoatakaan varsinaista vaakasuoraa taittavaa listaa. Pystysuunnassa niitä jakaa joukko kolmen kerran läpi ulotettuja umpiparvennoksia, joista yksi aika suuri muodostaa kulmaosakon; pieni karnappi ja ulkoneva loggia ja vieläkin yksi pienempi umpiparveke täydentävät vaikutuksen. Ikkunat ovat suorastaan sileään muurin pintaan upotettuja, ilman minkäänlaisia kehystyksiä; kooltaan ja muodoltaan vaihtelevina ne näennäisesti päästävät liian vähän valoa takanaan oleviin huoneisiin. Rosolaastetut muurit ovat kermankeltaisiksi väritetyt, kaikki ikkunain puuaine häikäi-

sevän valkeaksi; kaiken tämän yli, loistava keltaisenpunainen tiilikatto. Värivaikutus on herkullinen, varsinkin siihen aikaan kuin torin lehmukset ovat vihreät. Pienen holvatun etuhuoneen perällä — joka päivisin on auki ja öisin rautaristikolla suljettu — on varsinainen sisäänkäyntiovi, raskas tammitekele, mahtavasti kiskoitettu ja ankaralla rautarivalla varustettu. Sievästi kaarretussa porraskäytävässä pistää silmään alkuperäinen rauta-aidake veistettyine tolppineen ja ikkunat, jotka alikerrassa ovat koristetut värikkäillä lasimosaikeilla ja muualla katedraalilasilla, mikä antaa valolle lämpimän keltaisen vivahduksen. Eri asuntojen eteisten ovet ovat myöskin koristetut vahvoilla raudoituksilla, jotka samoinkuin sähkövalo-lyhdytkin ovat käsitakeita. Johonkin asuntoon tultuamme kiinnittyy huomio huoneiden yksilölliseen luonteeseen. Ruokasalissa on vaatimaton mutta vaikuttava puupaneli ja siinä samoinkuin salissakin on lattiasta koroitettu ulkoneva osasto tukevatekoisine kiinteine penkkeineen; akkunain vaihteleva korkeus, joka ulkoapäin kummastutti, saa tästä selityksensä. Kaikissa huoneissa omituiset uunit, meillä tavallisista tyypeistä eroavia — matalia, leveitä joko kauniinkiiltävistä tasakaakeleista tai vuolukivestä, välistä myös rappaamattomasta tiilestä. Syvävärisillä, rauhallisilla tapeteilla peitetyt seinät yhtyvät kokovalkoiseen kattoon suorastaan heikosti taivutetun kourumuodon välityksellä ilman mitään profiloimista.

Tätä arkkitehtuuria lähemmin analyseeratessa huomaa pian, että se on varsin erisyntyisistä aineksista kokoonpantu. Siinä on koko lailla ratsionalismia; fasadissa, jonka merkitys ihan astuu varjoon sisäpuolen tieltä, löydämme purismin, joka tuskin olisi pitemmälle kehitettävissä; mallikelpoinen on myöskin laastekäsittely siihen arkatuntoiseen huomioon nähden, mikä on tullut aineen omituisuuksien osalle. On todella vaikea ajatella tavalliselle vuokrakasarmityypille suurempaa vastakohtaa, kuin tämä siisti, koruton ja tyven rakennus, joka on niin täysin vapaa kaikesta kuluneesta helppohintaisesta tyylistä. Sisustan suhteen taas huomaa arkkitehtien tarkoituksen luoda todellisia koteja, ei vain vuokra-asuntoja kaavamaisesti ruutuilemalla vierekkäin huoneita, joihin muutetaan asumaan ja joista taas muutetaan pois hetkeäkään tuntematta kodikkaisuuden lämmittävää tunnetta. Tässä suhteessa talo toivottavasti tulee esimerkilliseksi meillä.

Mutta siinä on muitakin aineksia, jotka hyvinkin ilman välitystä esiintyvät edellä kosketeltujen rinnalla. Pääovien puisevuus ja niiden jykevä kiskoitus esim. varsin vähän soveltuvat yhteen uudenaikaisen pienen amerikkalaisen varmuuslukon kanssa, jonka avainta kannetaan liivintaskussa; nämät ja muut erikoiskohdat sitävastoin helposti johtavat ajattelemaan keskiaikaista linnaa. Ylipäänsä on useassa tapauksessa

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Olofsborg.*

havaittavissa luopuminen loogillisesti lähinnäolevasta, mielivaltaista leikkiä muodoilla, taiteilijafantasian oikkuilua, joka ei aina mukaannu käytännöllisen tarkoituksellisuuden vaatimuksiin. Tässä ne romantikot pistävät esiin.

Näiden kolmen arkkitehdin viimeisessä työssä, joka sekin on yhtiötalo Katajanokalla, ovat nämät romantisuuteen taipumukset selvästi havaittavissa rakennuksen kokonaiskompositsionissa. Syyttä ei se kan-

nakkaan nimeä „Olofsborg“, sillä selvästi keskiaikainen linnatyyli on tässä tullut käytäntöön. Mahtava torni, onnistuneesti kavennettu, ja siinä riippuva pieni karnappi, umpiparvennos alempana ja portaalin li-

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Pohjolan talo.*

kistetyt holvit — kaikki tämä vaikuttaa keskiaikaisesti. Voitaneen panna kyseeseen, missä määrin nämät muodot luontuvat meidän edistyneemmän vuosisatamme kultuuriin, mutta siitä lienee vain yksi mieli, että niillä on erikoinen viehätys ja että rakennus on suoritettu mitä hienoim-

malla tunteella ja tositaiteellisella aistilla. Muuten tässä ollaan varsin etäällä edellisten aikain sieltä täältä valikoivasta eli eklektisestä tyyliteleilystä; tässä ei ole mitään suorastaan kopiotua, ei edes mitään eri-

Gesellius, Lindgren & Saarinen *Pohjolan talo: porttaali.*

koisosissa matkittua — kokonaisuuden hengessä, pohjasävyn yhtäpitäväisyydessä siinä se ilmenee tuon vanhan vaikutus.

Mutta jo aikaisemmin olivat nämät taipumukset hakeneet itselleen vielä selväsanaisemman muodon. —

Pohjola on pimeän ja pakkasen valtakunta, talviyön maa. Pimeys väijyy poluttomilla mailla ja pakkanen paukkuilee hongan kaarnoissa.

Pohjola — se on satujen ja aavetarinain maailma. Sen metsissä kummitukset lymyilevät. Kaahailee siellä karhu ja hukka hiipii. Ja ilvesveskissan silmät kiiluvat hämärän läpi. —

Siltä saattaisi suunnilleen kuulua ohjelma, jota arkkitehdit noudattivat suurta Pohjola-taloaan tehdessänsä. Sillä siten vaikuttaa tämä rakennus — kuin Wagnerin musiikki, kuin sinfoninen runoelma, joka kehittelee omituisia ja voimallisia johtomotiiveja.

Ensi vaikutus on valtavuuden ja paisuvan voiman. Vuolukivi, jota fasadeissa, kivijalan graniittipilareita lukuun ottamatta, yksinomaan on käytetty, on jätetty raakapintaiseksi paitsi listoissa ja ikkunanpäällisissä, jotka, samoinkuin läpeensä jatkuvan konsolirivin kantama ylikertakin, ovat sahatusta kivestä pannut. Kulmaosakkoon on voima keskitetty. Toisen kerroksen valtavat ikkunaholvit turpoavat voimaansa, ylhäällä kohoaa kaksi lopettavaa kolmiopäätyä ja kaiken yli nousee omituinen kupolinmuotoinen torni, kokonaan vaskella verhottu.

Pohjolan talo: ovi.

Tässä vaikuttavassa ulkoarkkitehtuurissa ei oikeastaan ole mitään, jota voitaisiin sanoa suomalais-kansalliseksi; kokonaisuutena se sitten pikemmin vaikuttaa uus-amerikkalaisesti. Koristelusta on kansallinen aines etsittävä. Tuolla karhunpäät katselevat alas kolmannen kerran ikkunain päältä ja soihtuja kantavat karhut istua kököttävät portaalin pie-

lissä [1]. Oravia on ylinnä lopettavassa friisissä ja on niitä muutamia alempanakin, käpyjä nakertelemassa; susi ja ilves irvistävät avonaisen sisäänkäytävän holviripain kapiteleista. Sisäpuolella alastomat villi-ihmiset lyhdynpatsaissa kiipeillen kaamein silmin katselevat miten valo (sähkövalo!) pääsee voitolle.

Ja kasviaiheina vaihdellen petäjää ja kallio-imarretta, mestarillisesti tyyliteltyjä.

Pohjolan talo: toimistosali.

Kaikki pyrkii tässä fantastis-dekoratiiviseen suuntaan. Ratsionalistis-käytännöllinen puoli on sen sijaan jossakin määrin laiminlyöty; niinpä pohjakerran liikehuoneustot ovat koko lailla ahtaat eikä fasadeissa ole mitään kyltin tiloja osoitettuina tai ylipäänsä edes varattuina — ilmeisesti sellaisia ei ensinkään ole haluttu saada; ne häiritsisivät kokonaisvaikutuksen. Vertaus vastapäätä seisovaan aikaisemmin mainittuun Lundqvistin liikepalatsiin on tässä suhteessa varsin mieltäkiinnittävä.

Sisälläkin on sovituksia, jotka todistavat taiteilijain vastahakoisuutta antaa konstruktiivisten osain päästä sinänsä peittelemättä vaikuttamaan. Siinä seisoo toimistosalissa valurautainen patsas, tarpeellinen ylemmän kerran lattian kannatukseen. Tämmöisen näyttäisi esimerkiksi uudenaikainen belgialainen arkkitehti ehdottomasti verhoamattomana, sellaisena kuin se luonnostaan on! Mutta tuollainen kapine on sinänsä perin vähän runollinen, ja arkkitehdit ovatkin tässä tapauksessa pukeneet sen

[1] Tämä soihdunkantaja karhu on Pohjolan vaakunasta.

lautakuoreen. Siinä seistessään se nyt vaikuttaa jykevänä täysipuisena tukkina, joka rautavanteisten vitapuittensa kanssa kantaa järeitä lakiparruja. Mutta puupilarin sisään on kätketty rautarunko, ja järeät lakiparrut ovat nekin vain ohuista laudoista päällenaulattu koristus. —

Siten näemme näiden arkkitehtien rakennuksissa ratsionalismin ankaran totuudenpyrinnön vähitellen taas vaihtuvan romantiikin oikulliseen taiteeseen. Edellisen kuivanselvän ajatuksen sijaan on astunut elokas

ELIEL SAARINEN *Sisusta* (väripiirroksen mukaan).

mielikuvitus, joka enää tyytymättä vain siihen, mikä on kuivasti käytännöllistä ja lujaa, luopi itselleen oman maailman, ihmemaailman taivaan ja maan vaiheelle. —

Tunnusmerkillistä Gesellius, Lindgren & Saarisen taiteelle tässä sen viimeisessä vaiheessa, vastakohtana ensimäiselle, on sen kieltämätön ja johdonmukainen pyrkimys suurimpaan mahdolliseen raskauteen ja voimaan.. Muodot eivät voi tulla kyllin jykeviksi, ja tuntien vastenmielisyyttä uudenaikaisen ylellisyystavan haurautta ja äitelää siroutta vastaan

he harrastavat kömpelyyttä, joka ainakaan ei ole arkipäiväinen. Selvimmin esiintyvät nämät taipumukset heidän viime vuosina piirtämissään huonekaluissa; ne ovat aikamoisia kempaleita, jotka tuntuvat miltei mahdottomilta siirrellä, saranat ja kiskoitukset raskaita käsitakeita. Onko tämä muuta kuin vallattomia taiteilijan päähänpistoja ja voiko se tulla pysyväisemmäksi kuin päivän muoti? Ja tehdäksemme toisen kysymyksen, mikä on tässä taiteessa ulkoa tullutta vaikutusta, mikä yksilöllistä panosta siihen ja mikä siinä on semmoista, joka ulottuu kansallisen tun-

ELIEL SAARINEN *Sisusta* (väripiirroksen mukaan).

temuksen pohjaan asti sanan parhaassa merkityksessä? — Luulen jälkimäisestä kysymyksestä saatavan vastauksen ensimäiseenkin.

Ulkonaista vaikutusta ei ole vaikea etsiä esiin. On jo huomautettu, että eräät vaikutteet voidaan johtaa amerikkalais-englantilaisista lähteistä. Aivan pohjasovittelua huomioon ottamatta tapaa heidän fasadeistaan paljon, mikä puhuu englantia. Ornamentiikki taas epäilemättä on saanut innosteensa romanilaisen taide-ajanjakson fantastisesta koristelusta, samaten kuin myöskin puristettu sävy koko tilasuhteiden käsityksessä elävästi muistuttaa tuota aikaa. Mutta — sitä ei kyllin usein saata huomauttaa — tässä ei ole suoranaista matkimista. Näillä nuorilla taiteilijoilla on voi-

makas itsenäisyystunne ja voimakkaasti personallinen luomiskyky; he työskentelevät vaan menneen ajan hengessä — ei sen muodoissa. Taidehistoriaa he eivät tahdo tehdä, vaan tervettä ja elävää, hyvää taidetta.

Mutta myöskin meidän oman vanhan taiteemme yhteyteen he ovat varsin läheisesti asettuneet, ja siinä ehkä onkin syy heidän aatteidensa meillä jo saavuttamaan suureen menestykseen. Lindgren on

GESELLIUS, LINDGREN & SAARINEN *Huvila Helsingin saaristossa* (perspektiivinen luonnos).

vanhoissa kirkoissamme säilyneiden taiteellisten aarteiden hieno ja varma tuntija, eikä itse näiden kirkkojen mahtava arkkitehtuuri suinkaan ole ollut jättämättä tuntuvia jälkiä hänen ja hänen ystäväinsä tuotteisiin. Tässä suhteessa he ovat kansalliset. Ja paljon kansallista tapaa heidän koristelussaankin. Paitsi kasvi- ja eläinaiheiden kotimaisuutta on itse käsittelytavassa koko joukko tieten-taiten tehtyä, joka vaikuttaa alkuperäisen kansantaiteen tapaan, ja heidän muotojensa eriskummaisuudesta tuntuvat muinaisten aikain muistot astuvan esiin. Sellainen kuin Pohjo-

lan talo ei vaikuta historian-, vaan sadunomaisesti, se palauttaa pakanuudenajan mielikuvituksemme eteen.

Viimekesänä päättyneessä kilpailussa sivistyshistoriallisen museon piirustuksista voittivat nämät kolme arkkitehtia ensi palkinnon. Heidän ehdoittamansa rakennus on koruton, karkea, melkein köyhä, selvästi kirkollista tyyppiä. Tässä ovat vanhat kivikirkkomme, joista Engelin aikalaiset vielä eivät osanneet välittää, väikkyneet taiteilijain mielessä. Ja

Gesellius, Lindgren & Saarinen *Sisusta.*

tämä monumentaalinen työ on, kerran valmiina, parhaiten todistava heidän aatteidensa elinvoimaa.

*

Tämän museorakennuksen esihistoria antaa hyviä lisiä niiden virtausten yhdistävään luonnekuvaukseen, jotka näinä aikoina rakennustaiteessamme ovat huomattavissa. Virkatietä oli eräs museoehdoitelma tehty ja hyväksytty, kun oppositsioni heräsi. Yleisten rakennusten ylihallituksen ehdoitus oli laadittu pitkäkkääksi renessansihalliksi palatsityypin mukaan, mutta tämä ratkaisu ei nuoria tyydyttänyt. Kaunisasuisessa ja

innostuksella kirjoitetussa pienessä lentokirjassa muutamat heistä puoltivat n. s. paviljonki- eli agglomeratsionisysteemin mukaista rakennusta, joka vapaasti komponeerattaisiin epäsäännölliseen pohjasovitukseen. Tässä on koko heidän ohjelmansa in nuce. Sillä nuoren koulun pääpyrkimys on elokkaan massainvaikutuksen saavuttaminen eikä yhtenäisen eheämuotoisuuden, jota renessanssi tavoittaa. Halutaan vaihtelua ja elävyyttä, ei kuollutta symmetriaa. Tässä tarkoituksessa pannaan kattoon suurta huomiota ja peitetään se halusta tiilillä, iloisemman värivaikutuksen aikaansaamiseksi. Korkealla nousullaan ja äkkinäisesti taittuvilla viivoillaan on sen määrä antaa rakennukselle repäisevä rajaviiva. Yksityisiä rakennusosia vedetään vahvasti esiin, toisia lykätään taaksepäin; siten syntyy mahtavat heittovarjot ja perspektiivi saa syvyyttä. Käytetään umpiparvennoksia eli erkereitä, karnappeja ja torneja elähyttämään fasadeja ja pohjaa. Sen sijaan pidetään muurit sileinä, ilman profiilllistoja, ja ornamenttia, jolle omistetaan suurta huolta, käytetään säästellen, mutta sensijaan se sovitetaan huomattuun kohtaan. Ja mitä sen käsittelyyn tulee, on sääntönä, että se pyritään tekemään yksilölliseksi. Kotimaisen floran ja faunan kasvi- ja eläinaiheita saa usein nähdä, ja niiden rinnalla kaikenlaiset ihmeelliset fantasialuomukset leikkiänsä lyövät. — Silminnähtävästi ovat suuret, tukevat, raskaat muodot suosiossa; hienouksiin ulotettua detaljeerausta harvoin tapaa.

Eräällä toisellakin alalla, joka ei ole varsinaista arkkitehtuuria, esiintyvät samat luonteenomaiset piirteet; tarkoitan kaupunginasemakaavataidetta, joka meillä viime aikoina on saanut paljon huomiota osakseen. Hylkäämällä dekadensiajan symmetrian ja sieluttoman ruutusysteemin tavoittavat taiteilijat nyt vilkastehoista vaikutusta kaarrettujen katujen ja säännöttömien paikkain avulla — pyrkivät ylipäänsä vapaampaan suunnittelutapaan samalla kuin tarkasti ottavat varteen maa-alan vaatimukset. Kaikessa tässä on helppo havaita vaikutuksia itävaltalaisen arkkitehdin SITTEn kirjasta, joka kaupunginrakennustaiteen alalla on tullut käänteen tekeväksi.

* * *

Sellaisena esiintyy suurissa piirteissään nuorempi ja nuorin rakennustaiteemme. Sen luomuksilla on vahvat yhteiset sukumerkit ja siinä suhteessa voi ehkä suunnasta kokonaisuutena rohjeta käyttää lausumaa

„tyyli". Se on silloin tyyli, jonka mielivaltaisuus tuottaa monta vaaraa; tässä eivät enää hallitse mitkään yleiset lait, tässä määrää lopultakin vaan luovan taiteilijan kauneustaju. Se on tyyli, joka tosieteväin rakennustaiteilijain käsissä voi johtaa mitä kauneimpiin tuloksiin, mutta jonka myös keskinkertaisuus saattaa ihan pilalle hutiloida. Ja liikkeen lukuisain seuraajain töissä ovat nämät vaarat jo tulleet näkyviin; mikä mestarien töissä heidän liioitellessaankin osoittaa taiteellisen hengen leimaa, muodostuu epigonien käsissä helposti mauttomuudeksi.

„Babel-Bibel" väittelyä.

Kiistelyä nuolenpääkirjoitusten merkityksestä raamatun selittämiselle.

Kirjoitti

KNUT TALLQVIST.

FRIEDRICH DELITZSCH, *Babel und Bibel.* Leipzig 1902. 52 s. 8:o ja 50 kuvaa.
EDVARD KÖNIG, *Bibel und Babel, eine kulturgeschichtliche Skizze.* Sechste erweiterte Auflage. Berlin 1902.
SAM. OETTLI, *Der Kampf um Bibel und Babel. Ein religionsgeschichtlicher Vortrag.* Leipzig 1902.

Muutamia vuosia sitten perustettiin — jollen erehdy etupäässä Berlinin professorin, tunnetun assyriologin FRIEDRICH DELITZSCHin toimesta — seura nimellä *Deutsche Orientgesellschaft,* jonka ohjelmaan muun muassa kuuluu kaivamistöiden toimeenpaneminen itämailla. Jo neljättä vuotta on eräs tämän seuran toimittama retkikunta työskennellyt Babyloniassa, jossa se erityiseksi tehtäväkseen on ottanut muinaisen Babelin raunioiden perinpohjaisen tutkimisen. Tuloksia retkikunnan työstä on jo nähtävissä. Niinpä Babelin kaupungin todellinen pinta-ala, josta ennen oli hyvin liioiteltu käsitys, on saatu pääkohdissaan määrätyksi. Useiden rakennusten paikat on voitu varmaan määritellä. Kuvilla ja mosaikilla Kaunisteltu katu, jota pitkin Nebo jumala uudenvuoden juhlana kannettiin isänsä Marduk jumalan luo, on paljastettu. Joukko kuvia, kuvapatsaita ja kirjoituksia on löydetty y. m.

Hankkiakseen rahallista kannatusta tälle retkikunnalle piti Delitzsch viime vuoden tammikuussa Berlinin lauluakatemiassa julkisen esitelmän, jota kuulemassa muiden muassa itse keisari oli. Keisarin pyynnöstä piti Delitzsch saman esitelmän uudestaan keisarillisessa linnassa, ja lopuksi hän julkaisi esitelmänsä erityisenä, hyvin valituilla ja onnistuneilla kuvilla kaunistettuna kirjana nimellä „Babel und Bibel". Tämä kirjanen, jonka reklamitarkoitusta itse nimikin osoittaa, on herättänyt erittäin suurta huomiota. Sitä on levinnyt hyvä joukko toista kymmentä tuhatta kappaletta ja sen ohessa se on aiheuttanut koko joukon kirjoituksia, jotka enimmäkseen sisältävät polemiikkia Delitzschiä vastaan, muodostaen tässä nyt puheeksi otettavan „Babel-Bibel"-väittelyn.

Kirjan sisällys on pääkohdissaan seuraava.

Useat raamatussa mainitut paikat, joista ennen ei tunnettu muuta kuin nimet, on assyriologisen tutkimuksen avulla voitu tarkkaan määrätä. Niinpä muutamista kauppakirjoista Artakserksen ajoilta (noin 450 e. Kr.), jotka eräs amerikkalainen retkikunta löysi Nippurin raunioista, käy selville että niissä mainittu suuri *Kabaru* niminen kanava Nippurin läheisyydessä on sama kuin raamatun Kebar virta, jonka rannalla profeetta Hesekiel vankien joukossa ollessaan näki merkilliset näkynsä. Samoissa kauppakirjoissa mainitaan useita juutalaisia — maahan jääneitä maapakolaisia — sellaisilla tunnetuilla nimillä kuin Natanael, Haggai ja Benjamin. Abrahamin syntymäkaupungin, Kaldealaisten *Ur*in, todisti Henry Rawlinson jo v. 1849 olevan saman kuin nykyinen elMuqajjar. Nuolenpääkirjoitusten tarkkojen tiedonantojen mukaan päätti George Smith v. 1876, että kuuluisa khetalaiskaupunki *Karkemish*, jonka luona Nebukadnesar v. 605 e. Kr. voitti farao Nekhon ja jota Smithin päiviin saakka turhaan oli etsitty, on sama kuin nykyinen *Djerabis*.

Niinikään useat vanhassa testamentissa esiintyvät henkilöt nuolenpääkirjoitustutkimuksen kautta ovat astuneet täydelliseen päivänvaloon. Jesajan kirjassa (20,1) mainittu assyrialainen kuningas *Sargon* oli ihan tuntematon, kunnes Emile Botta v. 1843 *Khorsabad*in raunioista kaivatti esille hänen palatsinsa. Nyt meillä on seikkaperäiset esitykset hänen sodistaan Palestinassa. Vieläpä hänen kuvansakin on meille säilynyt. Toinen kuva esittää *Sanherib* kuninkaan tarkastamassa *Hiskia*n Lakishiin lähettämää veroa (2 Kk. 18, 14 ss.). *Merodak-baladan*ista, joka raamatun mukaan onnitteli Hiskiaa, kun tämä toipui taudistaan, anta-

vat nuolenpääkirjoitukset tarkat tiedot, ja hänen dioriittiin hakatun kohokuvansa saatamme nähdä Berlinin museossa. Itse Abrahamin aikalainen *Amrafel* eli *Hammurabi* on sanoin ja kuvin edustettu. Sama on *Darius Hystaspis* kuninkaan ja monen muun laita.

Eivät ainoastaan yksityiset kuuluisat henkilöt ole meillä silmästä silmään nähtävinä, assyriologinen tutkimus saattaa kokonaiset kansatkin jälleen eloon. Kuvista, jotka vuosituhansia ovat maanneet maan povessa, voimme nyt tutkia koko joukon kansantyyppejä, sumerilaisia, babylonialaisia, assyrialaisia, elamilaisia, arabialaisia, juutalaisia y. m. Ja kuinka tarkkaan babylonialaisten ja assyrialaisten koko elämä rauhan ja sodan, ilon ja ja murheen aikana esiintyykään heidän tekemissään kirjoituksissa ja kuvissa, joilla heidän kuninkaansa koristelivat palatsejaan!

Tämä kaikki on omiaan suuressa määrässä valaisemaan raamatun esitystä ja ikäänkuin elähyttämään sitä. Sama on laita babylonialais-assyrialaisen kielen, jonka tunteminen on äärettömän tärkeä vanhan testamentin oikealle ymmärtämiselle. Toiselta puolen babylonialais-assyrialainen ajanlasku, joka perustuu tarkkoihin tähtitieteellisiin havaintoihin, on tehnyt raamatullisen kronologian tieteellisen määräämisen mahdolliseksi. Tärkeämpi kuitenkin on se suoranainen vaikutus, joka babylonialaisella kultuurilla on ollut heprealaisiin ja koko länsi-Aasiaan nähden.

On muistettava että Babylonian viljavassa maassa jo Hammurabin aikakautena eli noin v. 2250 e. Kr. oli valtio, jossa vallitsi vakaantunut oikeustajunta ja sivistys, joka veti vertoja meidän päiviemme sivistykselle. Hammurabi, joka perusti tämän valtion, koetti luoda sille yhteisen oikeusjärjestelmänkin ja toimitti sitä varten lakikokoelman, josta muutamia jäännöksiä on meille säilynyt. Valtion korkein tuomioistuin oli Babelissa. Leimattua rahaa näkyy jo tähän aikaan olleen Babyloniassa käytännössä. Runsaat tältä ajalta säilyneet nuolenpääkirjoituksella kirjoitetut kirjeet, joita yksityiset henkilöt jopa naisetkin lähettivät toisilleen ja joissa kosketellaan yksin vähäpätöisiä perheasioitakin, tekevät todennäköiseksi että jonkinlainen postilaitos oli olemassa. Elinkeinot, kauppa ja teollisuus, karjanhoito ja maanviljelys kukoistivat, ja tieteet semmoiset kuin mittausoppi, matematiikka ja ennen kaikkea tähtitiede olivat jo kehittyneet kannalle, joka hämmästyttää meidänaikuisia tiedemiehiä. Että olot Babyloniassa vielä Nebukadnesarin aikoina olivat samanlaiset, todistaa raamattukin. „Kultainen malja oli Babel Jahven kädessä, koko

maailmaa juovuttavainen", huudahti Jeremias (51,7), ja vielä ilmestyskirjassa kuvastuu Babelin ääretön rikkaus, loisto ja voima. Lyhyesti sanoen: Babel oli kultuurin, tieteiden ja kirjallisuuden keskipiste, länsi-Aasian „aivot", aina kolmannelta vuosituhannelta alkaen. Siihen asemaan nähden, joka Babelilla täten kahden vuosituhannen aikana oli kultuurielämän suhteen, on se verrattava ainoastaan Roomaan.

Egyptin *elAmarnasta* v. 1887 löydetyt nuolenpääkirjoitukset [1] osoittavat, että koko länsi-Aasia Eufratista Nil-virran rannoille saakka viidennellätoista vuosisadalla e. Kr. oli babylonialaisen kultuurin vaikutuksen alainen. Niin muodoin oli Kanaanin maakin aikana, jolloin israelilaiset heimot saapuivat sinne, babylonialaista kultuurialuetta. Babylonian kauppa ja oikeus, tavat ja tieteet olivat vallassa Kanaanin maassa. Tämä seikka selittää sen, että vanhan testamentin raha-, mitta- ja painojärjestelmä sekä lakien ulkonainen muotokin ovat ihan babylonialaiset ja että vanhan testamentin uhri- ja pappisjärjestelmässä havaitaan babylonialaista vaikutusta [2].

Merkillistä on ettei israelilaisella traditsionilla enää ollut varmaa tietoa sabattipäivän viettämisen alkuperästä (vrt. 2 Mk. 20,11 ja 5 Mk. 5,15). Koska babylonialaisillakin oli sabattipäivä (Šabattu) ja eräässä Babyloniasta löydetyssä uhri- ja juhlakalenterissa kuukauden 7:s, 14:s, 21:n ja 28:s päivä merkitään päivinä, joina ei saa tehdä työtä, joina kuninkaan ei ole sallittu vaihtaa takkiaan, nousta vaunuihinsa, uhrata, tuomita tai syödä paistettua taikka keitettyä lihaa, joina ei lääkärinkään ollut lupa auttaa sairaita, ja kun sitä paitsi joka seitsemännen päivän määrääminen jumalien lepyttämiseksi babylonialaisten kannalta katsottuna on selitettävissä, „niin tuskin voitanee epäillä, että meidän on tuota vanhaa kultuurikansaa Eufratin ja Tigrisin rannoilla viime kädessä kiittäminen sabatti- eli lepopäivän tuottamasta siunauksesta". Berliinin museossa säilytetään eräs elAmarnasta löydetty nuolenpääkirjoitustaulu, jossa koetetaan selittää minkä tähden ensimäinen ihminen ei saanut kuolemat-

[1] Vrt. kirjoitustani: *Eräs Aasian ja Egyptin välinen kirjeenvaihto viidennellätoista vuosisadalla e. Kr.* Valvoja 1891, siv. 527—540.

[2] Tällaista vaikutusta on varsinkin PAUL HAUPT koettanut todistaa kirjoituksissa: *The Origin of the Mosaic ceremonial* ja *Babylonian Elements in the Levitic Ritual.*

tomuutta osaksensa[1]. Tämä taulu on varustettu runsailla punaisilla merkeillä, jotka osoittavat, kuinka egyptiläiset oppineet ovat vaivanneet itseään tuon vieraskielisen tekstin lukemisella ja ymmärtämisellä. Se siis *ad oculos* todistaa, että babylonialaista kirjallisuutta tutkittiin kautta Kanaanin maan aina Egyptiin saakka. Näin ollen ei sovi ihmetellä, että koko joukko raamatullisia kertomuksia yhtäkkiä puhtaammassa ja alkuperäisemmässä muodossa astuu valoon babylonialaisten aarrekumpujen yöstä.

Babylonialaiset jakavat historiansa kahteen aikakauteen: vedenpaisumuksen edelliseen ja jälkeiseen. Babylonia oli vedentulvien varsinainen maa. Senpätähden wieniläinen geologi EDUARD SUESS on osoittanut[2] että babylonialainen vedenpaisumuskertomus, joka pääpiirteissään oli kirjoitettuna jo v. 2000 e. Kr., kaikin puolin on sopusoinnussa sellaisten syklonien kanssa, joita todistettavasti tuon tuostakin on esiintynyt sekä etelä-Babyloniassa että muissa samankaltaisissa maissa. Meri, se babylonialaisen kertomuksen mukaan vaikutti tuon suuren tulvan. Muuten tämä kertomus on meille vanha tuttu. Koko tämä babylonialainen taru siirtyi Kanaanin maahan. Mutta täällä tämän maan erilaisen luonnon tähden unhotettiin, että meri oli tulvan aikaan saanut. Senpätähden raamatussa tavataan kaksi eri kertomusta, jotka ovat ristiriidassa sekä keskenään että luonnontieteellisten mahdollisuuksien kanssa. Myös ne kymmenen kuningasta, jotka babylonialaisen kertomuksen mukaan hallitsivat ennen suurta tulvaa, ovat kymmenenä vedenpaisumuksen edellisenä kantaisänä siirtyneet raamattuun.

Paitsi Gilgamesh-kertomarunoa[3], josta vedenpaisumuskertomus muodostaa osan, oli babylonialaisilla toinen suuri eepos: luomiskertomus. Sen mukaan vallitsi alussa *Tiâmat* niminen musta kaoottinen alkuvesi. Kun jumalat ryhtyivät järjestettyä maailmaa luomaan, niin Tiâmat, joka

---

[1] Tarkoitetaan n. s. *Adapa*-tarua, vrt. *Keilschriftliche Bibliothek* VI, 1 siv. 92—101 ja ZIMMERN, Biblische und babylonische Urgeschichte, siv. 23—26.

[2] EDVARD SUESS, Syndafloden. Öfvers. af A. G. Nathorst. Tukholmassa 1887.

[3] Tämän runon sankarin nimi luettiin ennen *Izdubar* tai *Gishdubar*. Erään PINCHESin löytämän nuolenpääkirjoituksen mukaan on nimi luettava *Gilgamesh*, joka on sopusoinnussa Aelianuksella tavattavan *Gilgamos* muodon kanssa.

tavallisesti kuvataan hydrana eli seitsenpäisenä käärmeenä, nousi jumalia vastaan. Niin syntyi vimmattu taistelu, jossa jumalia edusti kevätauringon jumala, Babelin kaupungin haltia, Marduk. Tämä urhoollinen jumala voitti Tiāmatin, leikkasi hirviön kahtia, teki toisesta puoliskosta taivaan ja toisesta maan, asetti taivaalle kuun, auringon ja tähdet, varusti maan kasveilla ja eläimillä ja vihdoin luotiin ensimäinen ihmispari maasta ja jumalanverestä. Tämäkin tässä vain pääpiirteissään kerrottu taru siirtyi Kanaanin maahan. Vanhan testamentin runoilijat ja profeetat käyttivät tarua siihen määrään, että suoraan Jahvelle omistivat Mardukin urostöitä (vrt. Ps. 74,13 seur., 89,11. Job. 9,13. Jes. 51,9 y. m.). Sitä vastoin Genesiskirjan 1:sen luvun papillinen tekijä koetti tarkkaan kertomuksesta karsia kaikki mytologiset ainekset. Sittenkin jäi hänen esitykseensä nimi Tehōm-Tiāmat. Mutta tavataanpa raamatussa muitakin jälkiä babylonialaisesta kertomuksesta. Niinpä Mikaelin ja hänen enkeleinsä sota „sitä suurta lohikäärmettä, sitä vanhaa matoa vastaan, joka perkeleeksi ja saatanaksi kutsutaan“ (Ilmestysk. 12), on selvä muisto Mardukin ja Tiāmatin taistelusta.

Delitzsch esittää sitten muutamia babylonialaisen siveysopin piirteitä. Viidennellä, kuudennella ja seitsemännellä käskysanalla on selvä vastine babylonialaisilla. Jyrkät tekosynnit olivat heillä kielletyt, totuudessa pysymistä ja lupauksen pitämistä he katsoivat velvollisuudeksi. Tälläisten määräysten rikkominen oli heidänkin käsityksensä mukaan syntiä. Hekin pitivät kärsimystä, sairautta ja kuolemaa synnin tuottamana rangaistuksena. Suurinta huomiota ansaitsee eräs babylonialainen kuva: keskellä hedelmäpuu, toisella puolella mies, toisella puolella nainen, joista kumpikin ojentaa kätensä puun hedelmiä kohti, ja naisen takana käärme. „Eikö tällä muinaisbabylonialaisella kuvalla ja Raamatun syntiinlankeemuskertomuksella olisi mitään yhteyttä?“ kysyy Delitzsch.

Kun ihminen kuolee, joutuu hänen sielunsa babylonialaisten käsityksen mukaan „maahan, josta ei kenkään palaa“, „sheoliin“, jossa kaikki on pimeän ja tomun peitossa. Sentähden ei ole ihmettelemistä, että babylonialaiset samoin kuin heprealaiset pitivät pitkän maallisen elämän suurimpana siunauksena, ja että rukous semmoinen kuin: „Marduk, anna kauan kestävä elämä“ oli babylonialaisten tavallisimpia rukouksia. Mutta merkillistä kyllä tunsivat babylonialaiset hurskaille varatun tuo-

nelan takaisen palkan, „jossa saavat levätä vuoteilla ja juoda kirkasta vettä". Tämän mukaan muu osa tuonelaa nähtävästi oli vedetön, janon paikka. Niinpä Jobin kirjakin, joka yleensä osoittaa suurta tuttavuutta babylonialaisten käsitysten kanssa, eroittaa kuivan vedettömän erämaan, joka on määrätty rikoksentekijöille, ja kirkasvesisen puutarhan, johon hurskaat pääsevät. Uudessa testamentissa sopusoinnussa tämän kanssa puhutaan tulisesta tuonelasta, jossa rikas mies kärsii janon tuskia, sekä paratiisista, jossa Latsarus nauttii raitista vettä. Vieläkin pitemmälle tuo vanha yksinkertainen babylonialainen käsitys kirkkaasta vedestä, jota hurskaat manalassa nauttivat, on kehittynyt muhamettilaisilla, puhumattakaan siitä miten runoilijat, papit ja muut kuvaavat paratiisia ja helvettiä.

Käsitys jumaluuden sanansaattajista eli enkeleistä, joista egyptiläiset eivät tiedä mitään, on sekin babylonialainen. Babylonialainen hallitsija tarvitsi joukon sanansaattajia, jotka veivät hänen käskynsä kaikkiin maihin — siitä syntyi käsitys että jumalillakin oli käytettävinään sanansaattajia eli enkelejä. Enkeleitä kuvasivat babylonialaiset pääasiassa samalla tapaa kuin heprealaisetkin.

Raamatun välityksen kautta on siis joukko babylonialaisia uskonnollisia käsityksiä siirtynyt meidän uskontoomme.

Vieläpä enemmän! Itse se, mikä määrää raamatun maailmanhistoriallisen merkityksen: monoteismi, saa Babelista uutta valoa. Mitä sana jumala (Gott) merkitsee, sitä ei kukaan saata varmaan sanoa. Mutta muinaisseemiläinen pieni sana *El* (jumala) merkitsee „määrää" (Ziel). Tätä päämäärää, „jota kaikki ihmiset ihantelevat ja kuolevaiset kaukaa katsovat" (Job. 36,25), kutsuivat siis muinaisseemiläiset paimentolaiset nimellä *El* eli Jumala. „Ja koska tämä päämäärä luonnollisesti on vain yksi, niin tapaamme jo muinaisilla kanaanilaisilla heimoilla, jotka noin 2500 e. Kr. olivat asettuneet Babyloniaan ja joihin Hammurabi itse kuului, niin kauniit nimet kuin „Jumala on antanut", „Jumala kanssani", „Jumalani avulla vaellan" y. m. Ja vieläkin enemmän! Parissa pienoisessa nuolenpääkirjoitustaulussa Hammurabin ajoilta on luettava nimi: „Jahve on Jumala." Siis: „Jahve oli niitten kanaanilaisten heimojen jumala, joista sitten vuosisatojen kuluttua israelin kaksitoista heimoa syntyi."

Babyloniaan siirtyneitten kanaanilaisten heimojen uskonto hukkui pian Babyloniassa vallitsevaan polyteismiin. Mutta tämä polyteismi ei

ole vastenmielistä laatua. Babylonian jumalat olivat eläviä, kaikkitietäviä ja kaikkialla läsnäolevia olentoja, jotka ihmisten rukouksia kuuntelivat ja syntisiäkin armahtivat. Se tapakin, jolla näitä jumalia kuvattiin, on kaikkea rumaa, halpaa ja luonnotonta vailla ja muistuttaa usein hämmästyttävässä määrässä raamatussa tavattavia jumalankuvauksia.

Tämä on pääpiirteissään Delitzschin kirjasen sisällys. Onko siinä siis jotakin erinomaista, uutta? On todellakin. Kuitenkin enin osa on semmoista, minkä ainakin kaikille, jotka raamatuntutkimusta harrastavat, pitäisi olla tuttua. Kirjan tarkoitus lähinnä on osoittaa, kuinka perin tärkeä assyriologinen tutkimus on raamatun selittämiselle ja ymmärtämiselle, koska useat raamatussa esiintyvät ilmiöt juuri nuolenpääkirjoitustutkimuksen avulla saavat selityksensä. Mutta tällaisten kysymysten käsitteleminen on, kuten kokemus osoittaa, yleensä hyvin arkaluontoista laatua, ja kun lisäksi tulee että Delitzsch innostuneena esittää varmoina tosiasioina hypoteeseja ja sellaisiakin kysymyksiä, joista tutkijain keskuudessa vielä ollaan eri mieltä, niin ei sovi ihmetellä, että hänen kirjasensa on joutunut väittelyn alaiseksi.

Ainakin neljä kirjaa[1] on Delitzschin esitelmän johdosta ilmestynyt, puhumattakaan useista ulkomaisissa aikakauskirjoissa esiintyneistä kirjoituksista. Näistä kirjoista on ainoastaan kaksi ollut käytettävissäni. Mutta niissä löytyvistä sitaateista ja aikakauskirjojen referaateista päättäen kaikilla, jotka ovat käsitelleet Delitzschin kirjaa, on ollut paljonkin moittimisen aihetta.

Suurimmalla tarmolla on Delitzschiä vastaan esiintynyt Bonnin tunnettu professori EDUARD KÖNIG, jonka kirjasta *Bibel und Babel* jo on ilmestynyt kuudes painos.

König menee osittain Delitzschin koskettamien kysymyksien ulkopuolellekin. Annettuaan lyhyen selonteon tärkeimmistä Assyriassa ja Babyloniassa toimitetuista kaivamistöistä ja nuolenpääkirjallisuuden yhä lisääntyvästä laajuudesta, ottaa König määritelläkseen assyrialais-babylonialaisen kirjallisuuden arvoa historiallisena lähteenä. Hän huomauttaa,

---

[1] Paitsi otsakkeen alla lueteltuja kirjoituksia ovat mainittavat: J. BARTH, *Babel und israelit. Religionswesen* ja W. KNIESCHKE, *Bibel und Babel, El und Baal.* Osaa väittelyyn ovat muiden muassa vielä ottaneet tunnetut kirjailijat HUGO WINCKLER, P. JENSEN, KITTEL, CORNILL, P. VOLZ, HILPRECHT, ZIMMERN, BEZOLD, WALLIS BUDGE y. m.

etteivät kaikki löydetyt nuolenpääkirjoitukset ole alkukirjoituksia. Niinpä Assurbanipalin (668—626) kirjastosta löydetyt taulut enimmäkseen ovat kopioita vanhemmista tauluista. Sellainen jäljennös 7:nneltä vuosisadalta on Gilgamesh-runokin, jonka tähden se mahdollisuus on olemassa, että vedenpaisumuskertomuksessa, joka muodostaa runon 11:nnen taulun, joku muutos on tehty. Itse asiassa on vanhempi, eriävä teksti löydetty. Toiseksi huomauttaa König, että babylonialais-assyrialaisissa teksteissä tavataan eriäviä lukutapoja ja kolmanneksi tekstitaulut usein ovat särkyneet, jonka ohessa kirjoitusmerkkejä välistä ei saata eroittaa, jollei käytä suurennuslasia. Tämä kaikki tietysti on totta. Mutta eikö käsikirjoitusten laita ylimalkaan ole sama! Ja mitä Assurbanipalin kirjastosta löydettyihin kopioihin tulee, on muistettava että ne nykyään muodostavat pienemmän osan tähän saakka löydetyistä nuolenpääkirjoituksista, joista enin osa on originaaleja. Painavampi on muistutus että nuolenpääkirjoitus on polyfoninen s. o. samalla merkillä tarkoitetaan useita eri tavuja ja eri käsitteitä, ja että siinä käytetään „vähintään kolmeasataa eri merkkiä" — sopii sanoa kuudetta sataa —, jonka vuoksi lukeminen usein voi olla vaikea. Königin olisi kuitenkin pitänyt muistaa, että ainakin foneettisella nuolenpääkirjoituksella on se suuri etu, että siinä sekä konsonantit että vokaalit tulevat merkityiksi, kun sitä vastoin hepreassa alkuaan kirjoitettiin ainoastaan konsonantit. Vanhan testamentin tekstiin vokaalimerkit lisättiin vasta 6:nnella tai 7:nnellä vuosisadalla jälkeen Kr. Näin ollen on hyvin luultava, että vanhan testamentin nykyinen n. s. masoreettinen teksti monissa kohdin eriää alkuperäisestä ja vanhemmasta tekstistä yleensäkin. Että todellakin näin on laita, osoittaa selvästi muun muassa n. s. septuagintakäännös.

Mitä taas tulee Königin huomautukseen, että assyrialaisista historiallisista esityksistä usein puuttuu objektiivisuutta, niin tämä kyllä on oikeutettu. Mutta objektiivisuuden puute valitettavasti ei ole harvinainen muidenkaan kansojen historiankirjoituksessa. Eikä heprealaisiakaan voitane tästä viasta aivan vapaiksi selittää.

Sitten König koettaa todistella että heprealaiselta historianesitykseltä ei puutu luotettavuuden tunnusmerkkejä. Tätä Delitzsch ei kumminkaan ole väittänyt, eikä ymmärtääkseni sellaiseen väitteeseen ole syytäkään. Mahdollista on että WELLHAUSEN on arvostellut heprealaisten historian esitystä liika ankarasti väittäessään, että esim. kuningasten kir-

joissa ei missään osoiteta historiallisen aineen asiallista harrastusta. Tämä arvostelu on kuitenkin minusta oikeutettu siihen nähden, että heprealaisten historialliset kirjat ilmeisesti vähemmän tavoittelevat historiallista opetusta kuin tendensimäisellä tavalla ajavat määrätyn uskonnollisen aatteen asiaa. Mitä kronologiaan tulee, myöntää König, että vanhan testamentin ajanmääräyksissä on ilmeinen sekaannus, mutta luulee, että useat uudenaikuiset arvelut tästä asiasta liioittelevat. Delitzschin huomautukseen että assyrialainen ajanlasku perustuu tarkkoihin tähtitieteellisiin havaintoihin ja antaa mahdollisuuden tieteelliseen ajanlaskujärjestelmään sovittaa kuningasten kirjoissa mainitut tapahtumat, Königillä ei ole mitään sanomista. Kuitenkaan hän ei myönnä, että vanhan testamentin ajanlasku olisi laadittu erään pyhien lukujen järjestelmän mukaiseksi, niinkuin Delitzsch Robertson Smithin ja Wellhausenin tutkimusten nojalla väittää.

König teroittaa mieliin että, kun tahtoo antaa oikean kuvan Babylonian ja Palestiinan välisistä kultuurisuhteista, molemmat kirjallisuudet ovat huomioon otettavat, ne kun täydentävät toinen toistaan, jos kohta valo, joka babylonialaisista lähteistä virtaa vastaamme, monessa suhteessa on voimmakkaampi.

Tärkeä kysymys on asuiko kerran kanaanilaisia sekä Kanaanin maassa että Babyloniassa. König syyllä huomauttaa, että tämä kysymys monesta tuntunee oudolta — mutta Deliztsch on tähän kysymykseen antanut myöntävän vastauksen, sillä hän puhuu „kanaanilaisista heimoista, jotka noin v. 2500 e. Kr. olivat asettuneet Babyloniaan ja joitten jäseniä Abrahamin aikalainen Hammurabikin oli“. Kysymyksen esihistoria on seuraava. Jo v. 1880 käänsi PINCHES huomion siihen, että ensimäisen babylonialaisen hallitsijasuvun jäsenillä, joihin Hammurabi kuului, on muukalaiset ei-babylonialaiset nimet. V. 1887 ranskalainen konsuli POGNON arveli, että tuo hallitsijasuku oli arabialaista eli aramealaista alkuperää. V. 1890 SAYCE tuli johtopäätökseen, että puheenaoleva dynastia oli lähtenyt “arabiansukuisista heimoista Babylonian läntisiltä ja itäisiltä rajamailta“. V. 1894 HUGO WINCKLER teoksessaan *Geschichte Israels* selitti tuon dynastian olevan lännestä tulleita kanaanilaisia valloittajia. V. 1895 Sayce uudestaan perusteli ja osaksi muodosteli arveluaan Hammurabi suvun arabialaisesta alkuperästä väittäen, että se kuului kansaan, „joka puhui hepreaa ja samalla oli eteläarabialainen“. Samana vuonna ilmestyi HOMMELin merkillinen teos *Die altisraelitische Über-*

lieferung, jossa hän seikkaperäisesti koettaa todistaa, että Hammurabi-Amrafel suku todellakin oli arabialaista syntyperää, mutta sen lisäksi vielä, että heprealaisetkin aina Josuan aikoihin saakka vielä olivat puoli-arabeja, jotka puhuivat arabialaista murretta ja vasta tultuaan Kanaaniin ottivat tämän maan asukasten kielen omakseen — mutta tämä kieli oli, kuten elAmarna taulut osoittavat, noin v. 1400 e. Kr. melkein sama kuin heprea.

Näihin seikkoihin perustuu nyt Delitzschin yllä mainittu lausetapa. Delitzsch nimittää Hammurabi-Amrafel suvun kanaanilaiseksi, König näkyy enemmän suosivan nimitystä „arabialainen". Pääasia on olettaminen, että Hammurabi suku oli länsimainen ja hallitsi sekä Babyloniassa että lännessä — ja tämä seikka luo uutta valoa Abrahamin ja Amrafelin suhteihin (Gen. 14).

Läheisessä yhteydessä tämän kysymyksen kanssa on se, ovatko Israelin kaksitoista heimoa lähteneet niistä kanaanilaisista heimoista, joitten jäseniä Hammurabi oli, niinkuin Delitzsch näyttää arvelevan. König sanoo sen seikan, ettei israelilaisten traditsionilla ole mitään tietoa tästä, enemmän puhuvan tällaista hypoteesia vastaan. Raamatussa näet tehdään aina jyrkkä eroitus kanaanilaisten ja heprealaisten välillä, eikä egyptiläisissäkään kirjoituksissa Kanaanin asukkaita pidetä samoina kuin israel. Tämä on oikein. Mutta König näyttää unohtavan ettei Delitzsch tarkoita varsinaisia kanaanilaisia, vaan puhuu kanaanilaisista heimoista. Minun ymmärtääkseni hänen olisi sopinut selvemmin kutsua niitä länsiseemiläisiksi. Niinpä Winckler (*Altorientalische Forschungen* II, siv. 396) nimittäessään Babelin ensimäistä hallitsijasukua „kanaanilaiseksi" lisää: „s. o. se kuului siihen kansanryhmään, joka on antanut Foinikialle ja Kanaanille niiden asukkaat." Osoittavathan sitäpaitsi elAmarna-kirjeiden kanaanilaiset sanat että, kuten jo huomautettiin, varsinaistenkin kanaanilaisten kieli oli melkein sama kuin heprealaisten. Eikä se mielipide ole kannattajia vailla, että etnologista eroitusta ei ollut olemassa varsinaisten kanaanilaisten ja heprealaisten tulokasten välillä.

König siirtyy sitten tarkastamaan babylonialaisten kultuurihistoriallista vaikutusta. Että babylonialaisten mitta-, paino- ja rahajärjestelmä, tähtitieteelliset tiedot, ajanlaskutapa ja paljon muuta on siirtynyt heprealaisille ja Europpaankin, hän pitää ilmeisenä. Sama on osaksi babylonialaisen taiteen laita. Mutta juuri taiteen alalla on huomattava vastakkainenkin virtaus lännestä itäänpäin, kuten esimerkiksi EVANSin Kreta-

saaressa tekemät löydöt osoittavat. Useita babylonialaisilla ja heprealaisilla yhteisiä kultuuriaineksia voidaan tyydyttävästi selittää olettamatta lainaa toiselta tai toiselta taholta. Niin on enkelikäsityksen laita, jota paitsi jyrkkä eroitus molemmilla kansoilla on huomattava enkeleihin nähden. Se mahdollisuus tietysti on olemassa, että enkelikäsitys on saattanut itsenäisesti syntyä muinaisisraelilaisillakin. Mutta sittenkin Delitzschin selitys monesta syystä mielestäni tuntuu oikealta. Ja siitä, että babylonialainen astraaliuskonto myöhempänä aikana vaikutti juutalaisten enkelikäsitykseen joko suoranaisesti tai persialaisen välityksen kautta, ei voi olla epäilystäkään.

Kun puhuu kahden kansan yhteisiä kultuuri-ilmiöitä koskevista esityksistä, ei pidä jättää mahdollisia aukkoja huomioon ottamatta. Babylonialaisilla ei ole tavattu mitään kertomusta syntiinlankeemuksesta. Mitä tuohon kuvaan tulee, jonka Delitzsch näyttää tahtovan asettaa yhteyteen raamatun kertomuksen kanssa — niinkuin tavallisesti on tehty [1] aina siitä kuin George Smith v. 1875 tämän kuvan julkaisi — niin König samoin kuin Halévy, Schrader, Tiele, Dillmann, Budde y. m. hyvällä syyllä epäilee, että se tarkoittaa syntiinlankeemusta. On näet epävarma kuvataanko siinä miestä ja naista, vaiko jumalaa ja ihmistä. Molemmat henkilöt tämän lisäksi ovat täydellisesti puetut, joka on kokonaan ristiriidassa raamatullisen kertomuksen edellytyksen kanssa. Eikä ole varmuudella todistettavissa, että babylonialaisilla oli käsitys ihmiskunnan polveutumisesta jumalien luomasta ihmisparista. Mahdollista vihdoin on, ettei tuo oletettu käärmeenkuva ole muuta kuin — halkeama kivessä.

Että raamatun luomiskertomuksella on babylonialainen pohja, sitä König ei kiellä. Hän myöntää, että Job. 9,13 ja 26,12 luultavasti tavoittelevat alkumeren kukistamista (Mardukin kautta), mutta kieltää, että raamatun esityksillä Rahabista, Tanninista ja Leviatanista (Jes. 51,9 Ps. 74,13 seur. 89,11 y. m.) on mitään yhteyttä babylonialaisen Tiāmat-Marduk-myytin kanssa. Tätä selitystapaa, jota Gunkel kirjassaan *Schöpfung und Chaos* (1895) ensimäisenä seikkaperäisesti on perustellut, hyväksyvät kuitenkin useat hyvinkin etevät kommentaatorit ja kuten näyttää pääasiassa myös Oettli ja Barth. Oettli nimenomaan

[1] Vrt. A. H. Sayce, Raamatun totuus. Helsingissä 1895, siv. 20.

sanoo: „meidän täytyy tyytyä siihen, että mitä käsitys materiaalin aineksiin tulee eräät ikivanhat babylonialaiset traditsionit jonkinlaisessa määrässä ovat vaikuttaneet raamatun ensimäiseen luomiskertomukseen.“ Raamatun kirkas yksinkertainen maailmankuva ei ole pidettävä pitkällisen puhdistusprosessin lopputuloksena, niinkuin esim. ZIMMERN näkyy olettavan, vaan sen on korkeampi henki kuin Israelin kansallishenki, profeettaisuus, kritiikillään aikaansaanut.

Delitzschin esitystä vedenpaisumuskertomuksen babylonialaisesta alkuperästä pitää König yksipuolisena ja vaillinaisena, koska Delitzsch ei ole huomauttanut, että molempien kertomusten henki on perin erilainen. Tämäkin muistutus on oikeutettu. Se sopii myös esitykseen sabattipäivän alkuperästä. Shab(p)attum oli babylonialaisilla paha päivä, jolloin jumalien mieltä piti lepyttää ja joka oli viikkojaosta riippumaton. Joskin heprealaisten sabatilla on alkuperäistä yhteyttä babylonialaisen „katumuspäivän“ kanssa, heprealaiset kuitenkin ovat tälle päivälle antaneet kokonaan toisen merkityksen, se kun on heillä määrätty lepoon ja inhimillisyyden osoittamiseen.

Samanlaisen muistuksen König vihdoin tekee Delitzschin esitystä vastaan luomisesta. Delitzschin väitettä, että koko joukko raamatullisia kertomuksia nuolenpääkirjoituksissa esiintyy „puhtaammassa ja alkuperäisemmässä muodossa“, pitää hän vallan perusteettomana. Hän lisää: „samalla syyllä olisi metsäpurossa syöksyvä vesi pidettävä „puhtaampana“ kuin kristallikirkas vesi, joka hengen työllä on puhdistettu.“ On kuitenkin ilmeistä, että Delitzsch on käyttänyt sanaa „puhtaampi“ ainoastaan samassa merkityksessä kuin „alkuperäisempi“. Kiinnittäessään huomiota sivuseikkaan Delitzschin esityksessä, König ei kuitenkaan tahtone kieltää, että yhteyttä on olemassa babylonialaisen ja raamatullisen luomiskertomuksen välillä.

Kaikinpuolin oikeutettua on sitä vastoin minusta mitä König ja Oettli esiintuovat Delitzschin mielipidettä vastaan seemiläisen monoteismin alkuperästä. Tarkkaavainen lukija helposti huomaa, että Delitzschin esitys Hammurabi suvun *El* jumalasta ja monoteismista on loogillisestikin aivan mielivaltainen. Sitä paitsi hänen asettamansa *El* sanan merkitys „päämäärä“ — jonka Lagarde ensin on keksinyt — on ihan tuulesta temmattu. Tärkeämpi on että Hammurabi suvun jäsenien nimistä muutamat osoittavat ilmeistä polyteismia — sekä auringon että kuun palvele-

mista. Raamatussakin selvään sanotaan, että Abrahamin-sukuiset heimot „virran tuolla puolella“ ja muuallakin palvelivat monta jumalaa. Jos „vapaat valistuneet henkilöt“ Mesopotamiassa olisivat, kuten Delitzsch väittää, julkisesti opettaneet että Nergal ja Nebo, auringonjumala ja kuunjumala, ukkosenjumala Ramman ja kaikki muut jumalat olivat yhtä valon jumalassa Mardukissa, niin tämä todellakin JENSENin kanssa olisi tunnustettava tärkeimmäksi löydöksi mikä uskonnonhistorian alalla voidaan tehdä. Mutta tähän saakka tunnetuissa nuolenpääkirjoitusteksteissä tästä ei mainita mitään. Sopiiko meidän toivoa että Delitzsch todistelee väitettään julkaisemalla tällaisen tekstin, vai onko hän perin moitittavalla tavalla liioitellut? Ainoa mitä babylonialaisten uskonnosta varmuudella voi sanoa, on se, että se oli polyteismiä, jonka jumalilla jalojen ja kiitettävien ominaisuuksien rinnalla, joihin Delitzsch viittaa, oli inhimilliset heikkoudet ja viat. Sittenkään ei saata kieltää, että tuossa monarkisessa monijumaluudessa havaitaan pyrkimystä monoteismiin päin.

Laajaperäisesti König käsittelee niitä nuolenpääkirjoituksia Hammurabin ajoilta, joissa Delitzsch luulee löytäneensä nimen: *Jahve-il* „Jahve on Jumala“ ja joitten perusteella hän väittää Jahven olleen Hammurabin aikalaisille tuttu. Tähän sopii lyhyesti vaan sanoa, että Delitzschin lukutapa on kovin epävarma. Kysymyksessäolevia nuolenpääkirjoitusmerkkejä voi lukea ja selittää monella muullakin tavalla. Että Jahve tai Jahu niminen jumala on ollut muillakin kansoilla kuin israelilaisilla, on usein väitetty ja luultava. Mutta että näillä kansoilla myös olisi ollut sama käsitys Jahvejumalasta kuin israelilaisilla, sitä tuskin koskaan voitanee todistaa.

Lopuksi König ottaa tarkastaaksensa babylonialais-assyrialaisten ja heprealaisten siveellisen kannan mikäli se heidän kirjallisuudessaan ilmenee. Etupäässä hän pitää silmällä heidän sodankäyntiänsä ja tapaa, millä he kohtelivat voitettua vihollista. Kuvaus, jonka hän antaa babylonialaisten ja assyrialaisten tavoista, ei ole kaunis. Sillä he olivat kieltämättä julmaa kansaa. Niinpä heidän kuninkaansa kerskailevat: „3000 vangittua poltin tulessa“, „heidän poikansa ja tyttärensä poltin liekissä“, „monta miestä otin vangiksi: toisilta katkaisin kädet ja kainalot, toisilta nenän ja korvat, monilta lävistin silmät“, taikka: „revin kielen heidän suustaan“ y. m. Königin olisi sopinut lisätä, että assyrialaisilla erään Layardin julkaisemaan kuvan mukaan oli tapana elävältä nylkeäkkin voi-

tettu vihollinen. Mitä taas heprealaisiin tulee, niin König myöntää, että hekin sodan vimmassa harjoittivat paljon julmuutta, mutta arvelee, että heillä siinä tapauksessa oli päteviä syitä julmuuteen. Semmoista muka harjoitettiin ainoastaan kansoja vastaan, joitten rajaton siveellinen turmelus joka tapauksessa ennen pitkää oli tuova heille tuomion, taikka sellaisia vihollisia vastaan, jotka kuten amalekilaiset salaviekkaasti hyökkäsivät heidän päällensä (1 Sam. 15,2, 6) tai kieltäysivät antamasta marssilla oleville sotajoukoille ruokaa (Tuom. 8,6). Tässä tarkoitetut julmuudet minun ymmärtääkseni eivät kumminkaan muuta luontoaan siitä, että heprealaisilla oli erityiset syyt ankaraan menettelyyn. Ja joskin Juudan lapsilla oli oikeutettu syy kostaa verivihollisilleen edomilaisille, eikö heidän kostonsa ollut julma, kun veivät kymmenentuhatta vankia kukkulalle ja „sysäsivät heidät kukkulalta maahan, niin että he kaikki musertuivat liivaksi“ (2 Aikak. 25,12). Lisäksi König näkyy unhoittaneen että heprealaiset harjoittivat ihan samanlaisia julmuuksia kuin assyrialaiset. Kerrotaan (Tuom. 1,6): Juudan lapset saivat Adoni Besekin kiinni ja leikkasivat häneltä „peukalot käsistä ja jalvoista“, ja kun olivat valloittaneet Jerusalemin, „löivät he sen (s. o. sen asukkaat) miekan terällä ja polttivat kaupungin“. Elävänä polttaminen näkyy heprealaisilla olleen määrätyissä tapauksissa tavallinen rangaistus (Gen, 28,34. Lev. 21,9).

Iljettävän raakuuden osoitteena pitää König babylonialaisten tapaa hakata kumoon vihollisten hedelmäpuita ja istutuksia, jota vastoin Deut. 20,19 nimenomaan kieltää sellaista. Tämä esitys on vallan eksyttävä. 2 Kk. 3,19 sanoo Elisa israelilaisille, että Jahve on antava kaikki moabilaiset heidän käsiinsä, „niin että kaadatte kaikki hyvät puut ja tukitsette kaikki vesilähteet ja turmelette kaikki hyvät pellot kivillä“. Heprealaiset menettelivät siis samalla tapaa kuin assyrialaiset ja kuin medianitit ja amalekitat (Tuom. 6,3 seur.). Tosin tällainen menettely deuteronomionissa kielletään, mutta vasta tässä lainsäädännössä, joka yleensä muodostaa suuren edistysaskeleen inhimillisyyteen päin. Sitä paitsi israelilaiset julmuudessaan riehuivat eläimiäkin vastaan. Niinpä antaa Samuel Jahven nimessä Saulille käskyn (1 Sam. 15,3): „mene ja lyö Amaleki ja hukuta kaikki mitä hänellä on ja älä säästä häntä, vaan tapa sekä vaimo että mies, lapset ja imeväiset, karja ja lampaat, kamelit ja aasit!“ Monta muuta esimerkkiä voisi esiintuoda,

mutta tämä minusta jo riittää todistamaan, että israelilaisia tuskin voi sanoa vähemmän julmiksi kuin babylonialaisia ja assyrialaisia.

Mitä tulee muutamissa nuolenpääkirjoituksissa esiintyviin rivoihin paikkoihin, jotka Königin mielestä osoittavat, että babylonialaisten siveyden tunto oli peräti kehno, tahdon vain huomauttaa, että tuo kuuluisa paikka kertomuksessa Istarin retkestä manalaan tuskin on ymmärrettävä aivan sananmukaisesti. En liioin tahdo kosketella esim. esitystä Gen. 38. Että heprealaiset ovat antaneet ihmiskunnalle jalomman siveydenlain, kuin mikään senaikainen kansa olisi voinut antaa, on luettava heidän ikuiseksi ansiokseen. Eikä liioin kukaan toden teolla tahtone asettaa jotakin babylonialaista jumalaa Jahven sijaan.

Delitzschin kirjasesta voipi sanoa, että hän siinä suurella innostuksella on esittänyt nuolenpääkirjoitustutkimuksen suurta merkitystä raamatun selittämiselle ja valaisemiselle ja että hän myös on huomauttanut useita kohtia, joissa babylonialaisen kultuurin vaikutus israelilaisten ja raamatun kautta länsimaidenkin kansojen käsityksiin ja kultuurimuotoihin on huomattavissa. Hän on täten puoltanut samaa ajatusta kuin se, minkä Hugo Winckler hiljakkoin on pukenut sanoihin: „me tulemme lopulta siihen, että yleensä ainoastaan kaksi maailmankatsantoa on olemassa: muinaisbabylonialainen ja uudenaikainen havaintoperäis-luonnontieteellinen, joka vasta on kehittymäisillään ja monella uudenaikaisen yhteiskuntaelämän alalla vielä taistelee vanhaa katsantotapaa vastaan.“ Tämän ajatuksen asiata Delitzsch tavallaan on ajanut hyvällä menestyksellä osoittaessaan että babylonilaisten kultuurissa oli suuri joukko aineksia, jotka tavataan heprealaistenkin kultuurissa ja jotka sen kautta ovat siirtyneet länsimaihin. Mutta tapaamiansa yhtäläisyyksiä hän on osaksi arvostellut pintapuolisesti. Hän ei ole yhtäläisyyksien rinnalla pitänyt eroavaisuuksia silmällä, joka olisi ollut sitä tärkeämpi, koska niillä useinkin on suurempi asiallinen merkitys. Ja yhtäläisyyksiä hän välistä on selittänyt olettamalla lainaa, vaikka sellaiseen oletukseen ei ole pakko.

Tämän ovat Delitzschin kirjan arvostelijat yleensä oikein esittäneet. On kuitenkin huomattava, ettei Delitzschillä lyhyessä esitelmässä ole ollut tilaisuutta laajaperäisesti perustella esitystään ja kosketella kysymysten eri puolia. Useita huomiota herättäviä ilmiöitä babylonialaisessa uskonnossa ja sivistyksessä hänen on ollut pakko jättää kokonaan mainitsematta. Sitä vähemmän hänen on sopinut selittää niiden suhdetta

raamatussa tavattaviin ilmiöihin. Onpa Königin vastakirjoitelma paisunut Delitzschin kirjaa paljoa suuremmaksi, vaikkei se edes kaikkia Delitzschin esiintuomia kysymyksiä koskettelekkaan eikä siinäkään ole käytetty koko materiaalia, joka kunkin kysymyksen valaisemiseksi nykyään on käytettävissä. Ei liioin voitane kieltää, että Königkin puolestaan on tehnyt itsensä syypääksi liiallisuuksiin ja yksipuoliseen arvosteluun. Tämä osaksi riippuu siitä, että König vanhan testamentin tutkimukseen nähden on periaatteellisesti toisella kannalla kuin Delitzsch ja sentähden pyrkii vastakkaisen suunnan mielipiteitä yleensä kumoamaan.

Delitzschin käsitys babylonialaisen kulttuurin suuresta vaikutuksesta heprealaisiin on epäilemättä yhtä oikeutettu kuin luonnollinen. Olivathan babylonialaiset ja heprealaiset vähintään yhtä läheistä sukua kuin saksalaiset ja ruotsalaiset. Babel oli kautta kahden vuosituhannen länsi-Aasian etevin kultuurivaltio, josta kultuuriaineksia kaupan ja liikeyhteyden kautta todistettavasti jo toisella vuosituhannella suuressa määrin levisi länteen päin. Sittemmin israelilaiset kansat parisataa vuotta olivat assyrialais-babylonialaisen valtakunnan alamaisia. Ja vihdoin juutalaiset monta vuosisataa elivät Babyloniassa, jossa suuri osa heidän kirjallisuuttaankin syntyi. Tutkimus babylonialaisten ja israelilaisten kultuurimuotojen keskinäisestä suhteesta liikkuu siis vankalla historiallisella pohjalla, ja siltä saattaa syyllä odottaa monta hämmästyttävääkin tulosta. Kuinka suuresti tällä alalla viime aikoina on edistytty, huomaa selvästi, jos esim. vertaa EBERHARD SCHRADERin *Die Keilinschriften und das alte Testament* nimisen teoksen toista painosta vuodelta 1883 saman teoksen kolmanteen paraikaa ilmestyvään painokseen. Edellisessä ei anneta kuin hajanaisia nuolenpääkirjoituksista poimittuja tietoja raamatun valaisemiseksi. Uudessa painoksessa esitys jo on voitu laatia systematiseeraavaksi. Ja joskin aukkoja vielä on olemassa, niin ne varmaankin pian saadaan täytetyiksi. Sillä nuolenpääkirjoitusainehisto yhä karttuu ja tietomme yhä syventyvät.

Lopputuloksena „Babel-Bibel" väittelystä sopinee pitää tunnustus, että assyriologia ansaitsee yhä suurempaa huomiota raamatuntutkijain puolelta ja että Babel kultuuriin nähden todellakin oli länsi-Aasian ja suuremmankin maailmanosan „aivoina". Mutta olkoon myös tunnustettu että, kuten König sanoo: „Babelissa pyrkii ihmiskunta taivaaseen, Bibliassa ulottuu taivas kurjan ihmiskunnan keskuuteen."

Kaksi unkarilaista valtiomiestä.

Kirjoittanut

KUSTAVI GROTENFELT.

(Jatkoa.)

Unkarin valtiopäivät kokoontuivat jälleen vuoden lopulla 1847, vaan Deák ei nytkään, heikon terveytensä takia, alusta ottanut niihin osaa. Mutta ystäviensä pyynnöstä hän kuitenkin kirjoitti vapaamielisen oppositsionipuolueen silloin julkaistun ohjelman. Siinä sanottiin puolueen pääharrastuksiksi: 'pitää hallituksen koko toimintaa, sen tekoja ja laiminlyömisiä silmällä, vastustaa toimenpiteitä, jotka ovat lainvastaisia tai perustuslaillisuuden kehitykselle vahingollisia, sekä ajaa hallituksen vastuun-alaisuuden asiaa; Unkarin valtion yhtenäisyyden aikaansaaminen, s. o. Siebenbürgenin yhdistäminen muuhun Unkariin; talonpoikien alamaisuustjlan lakkauttaminen ja kaikkien säätyjen yhdenvertaisuus lain edessä sekä osanotto samalla tavalla veroihin y. m. velvollisuuksiin. Varsin merkillinen, Deákin seuraavaan vaikutukseen katsoen, on se kohta, jossa puhuttiin Unkarin asemasta yhteisvaltakunnassa ja suhteesta Itävaltaan.

»Me emme tahdo», sanottiin siinä, »asettaa maamme etuja ristiriitaan koko-valtakunnan yhteyden ja voimassapidon etujen kanssa, mutta toiselta puolen me emme pidä lakien eikä oikeuden eikä kohtuuden mukaisena, että Unkarin edut oikeudettomasti alistetaan Itävallan perintömaitten etujen alle, niinkuin jo kauan aikaa on ollut ja yhä on laita meidän kauppaamme ja teollisuuteemme nähden. Olemme valmiit ojentamaan kättä perintömaitten etujen kanssa ehkä ristiriidassa olevien unkarilaisten etujen sovittamiseen oikeuden ja kohtuuden pohjalla, mutta emme ikinä suostu siihen, että yhteisen hallitusjärjestyksen yhteydelle, jonka muutamat ovat luulotelleet olevan samaa kuin monarkian yhteys, uhrataan kaikki meidän etumme, jopa perustuslaillisuutemmekin. Perustuslaillisuus on meille semmoinen aarre, jota emme saa uhrata millekään vieraille eduille eikä millekään vaikkapa kuinkakin houkuttelevalle aineelliselle hyödylle, vaan jonka voimassa pitäminen sekä laajemmalle ja lujemmalle pohjalle asettaminen on meidän ensimäinen ja pyhin velvol-

lisuutemme. Vieläpä me olemme varmat siitä, että jos Itävallan perintömaitten vanha perustuslaillinen vapaus vielä nytkin olisi voimassa, taikka jos ne ajan ja oikeuden vaatimusten mukaisesti astuisivat perustuslaillisesti hallittujen kansojen joukkoon, ja koko monarkian hallitusta, niin yleisjärjestelmään kuin yksityiskohtiinkin nähden, elähyttäisi perustuslaillisuuden henki, meidän etumme ja heidän etunsa, jotka nyt joskus ovat käyneet hajalle, joskus ehkä olleet toistensa kanssa ristiriidassa, helpommin voitaisiin sovittaa.»

Ei ollut kulunut vuottakaan, kun maailmanhistoriallisten tapausten pyörteessä nuo Deákin ohjelman tärkeät vaatimukset jo olivat toteuneet. Maaliskuussa 1848 oli keisari-kuningas Ferdinand, jonka valtaistuinta kaikkialla kansojen vapaudenhuudot ympäröivät, suostunut itsenäisen vastuun-alaisen ministeristön asettamiseen Unkarille. Frans Deákin maatilalle, Kehidaan, oli valtiopäiviltä saapunut lähetystö pyytämään, ettei hän tällä ratkaisevalla hetkellä antaisi isänmaan olla ilman hänen kokemustaan, ja Deák katsoi velvollisuudekseen vastaan-ottaa hänelle tarjotun edusmiestoimen ja astui oikeusministerinä ministeristöön. Ja seuraavassa kuussa (huhtik.) olivat useimmat muutkin parannusvaatimukset hyväksytyt ja vahvistetut. Ministerinvirassaan osoitti Deák erinomaista toimeliaisuutta. Mutta tuo levoton kiihkon aika ei ollut kuitenkaan oikea toiminnan aika Deákin luontoiselle miehelle; intohimoinen, kansajoukot mukaansa tempaava Ludvig Kossuth oli päivän sankari. Deák esiintyi noinakin aikoina oikeuden ja järjestyksen lahjomattomana puolustajana, mutta tapausten kulku vei taisteluun ja verenvuodatukseen. Kun esim. oikeusministerille tahdottiin, syntyneiden levottomuuksien johdosta, antaa erityisiä lisävaltuuksia, niin Deák pani vastaan: „me tarvitsemme kanunia ja sotamiehiä, emmekä hirsipuita!“ On moitittu Deákia siitä, ettei hän v. 1848 kyllin pontevasti ryhtynyt Kossuthin liiallisuuksia hillitsemään. Siihen hän on itse vastannut eräällä vertauksella — jommoisten sepityksessä ja käytännössä hänellä oli suuri taito —: jos joskus hevoset pillastuvat ja lennättävät vaunut kantojen ja kivien yli, voipi olla mahdollista, että ajopelit eivät mene kumoon, jos kuski yksinään saa ohjaksia pidellä, mutta aivan varmaan käy hullusti, jos joku muukin niihin tarttuu, ja toinen tempoo oikealle, toinen vasemmalle.

Jo syyskuussa Deák tästä syystä luopuu paikaltaan ministeristössä, mutta yhtä vähän hän enää voi olla sen hallituksen palvelijana, joka on

ryhtynyt väkivallalla Unkarin oikeuksia polkemaan. Deákille, jolle laki ja oikeus oli koko hänen toimintansa luopumatonna pohjana, ei enää ollut sijaa, kun kummallakin puolella oli luovuttu oikeudesta ja pantu valta sijaan. Eräässä kirjeessä noilta ajoilta hän sanoo:

»Mitenkä saattaisin minä olla sen vallan ministerinä ja välikappaleena, joka käy sotaa isänmaatani vastaan ja rauhan ehdoksi vaatii kansallisen itsenäisyytemme ja perustuslaillisen vapautemme olennaisimman osan uhrattavaksi? Monarkiassa on ministeri aina kuninkaan ministeri ja semmoisena maalle vastuunalainen; mutta kun kuninkaan nimessä ja hänen tietäen, vieläpä hänen suostumuksellaankin, sotaa kansaamme vastaan jatketaan, kuinka voisin minä olla sellaisen kuninkaan ministerinä? Ehkäpä sanot, että minun tulisi olla maan ministerinä, mutta monarkiassa on erikoinen, kuninkaasta eroitettu, hänen vastakohtanaan oleva maan ministeristö mahdoton. Voi vallankumouksen tapahtuessa löytyä väliaikainen hallitus, diktaattori» — — —

Eduskunnan jäsenenä Deák kuitenkin yhä pysyy. Pari päivää sen jälkeen, kuin oli ministerinpaikastaan luopunut, määräsi kunink. käskykirje valtiopäivät lopetettaviksi. Asiasta keskusteltaessa esiintyi Deák ja luki tyvenellä äänellä maaliskuun laista sen kohdan, jossa säädetään, ettei valtiopäiviä saa hajoittaa, ennenkuin valtion tilit edelliseltä vuodelta sekä kulunkiarvio seuraavaksi vuodeksi on esitetty, joten valtiopäivät eivät siis voineet muuta, kuin pysyä koossa. Kun valtiopäivät, sodan sytyttyä, siirrettiin Debreczeniin, aikoi Deákkin lähteä sinne, mutta joutui tiellä itävaltalaisten vangiksi ja estettiin siten aikeestaan. Myöhemmin, niinkuin kaikki muutkin Unkarin vapaussodan tapauksiin osaa ottaneet, syytettynä sotaoikeudessa valtiokavalluksesta, hänet vapautettiin, koska hän muka, niinkuin sanat kuuluivat, „ei ollut mennyt Debreczeniin ottamaan osaa kapinoitsijain konventin keskusteluihin". Näin sattumus — tai oikeammin sallimus — pelasti Deákin hengen isänmaalle.

Toivottomalta näytti tosiaankin Unkarin kohtalo onnettoman vapaudentaistelun jälkeen. Neljättäsataa maan johtavaa miestä, joiden joukossa ministeripresidentti kreivi Batthyány, monta maineensa voittanutta kenraalia j. n. e. hirtettiin tai ammuttiin, monta tuhatta teljettiin Itävallan vankityrmiin, toiset pelastivat henkensä ainoastaan pakenemalla ulkomaille, niistä mainittakoon Kossuth. Unkari julistettiin menettäneeksi kaikki valtiolliset oikeutensa ja tehtiin Itävallan maakunnaksi, jossa Itävallan lait pantiin voimaan; Siebenbürgen, Kroatia ja Banaatti eroitettiin

siitä kokonaan; vanha komitaattijakokin lakkautettiin ja maa jaettiin viiteen hallintopiiriin; saksa tehtiin hallinnon ja opetuksen kieleksi. „Unkari", lausui Itävallan ministeri von Bach, „on 25 vuodessa muuttuva saksalais-slaavilaiseksi maakunnaksi; magyarilaisuus on oleva vain olleena satunnaisena, ohimenneenä ilmiönä." Tässä Bach kuitenkin oli erehtyvä.

Ei sopisi ihmetellä, vaikkapa kohtalon kova isku olisi monelta murtanut rohkeuden ja luottamuksen tulevaisuuteen. Mutta niitä miehiä ei ollut Deák. Pian levisi Kehidasta ympäri Unkarin uusi tunnussana: se oli *passiviteetti* eli niinkuin me sanoisimme passiivinen vastarinta. Yritys asevoimin voittaa Unkarille sen vapaus oli veriin tukehtunut, siitä oli siis luovuttava ja tartuttava toisenlaiseen aseeseen. Kansan tuli kaikkialla ja kaikissa tilaisuuksissa osoittaa, ettei se tunnusta laillseksi sitä asiaintilaa, joka nyt väkipakolla oli toimeenpantu, vaan että se piti sitä laittomuutena ja vääryytenä. Laiksi tunnustettiin vain 1848 v:n hallitsijan ja eduskunnan yhteisesti hyväksymä perustuslaki. Sen hallituksen toimia, joka oli ottanut maan lakeja hävittääksensä, tuli kaikilla tavoilla estää ja vaikeuttaa; yhäti tuli näyttää että oltiin ja aiottiin pysyä ainoastaan unkarilaisina, ei itävaltalaisina tai saksalaisina.

Näin oli Deák löytänyt ja kansalaisilleen esittänyt selvän ja varman menettelytavan politiikille Unkarin sortajaa vastaan, menettelytavan, joka johdonmukaisesti oli seurauksena hänen aina osoittamastansa, järkähtämättömästä lain- ja oikeudenkunnioituksesta. Ja samalla tuo politiikki Itävallan hallitukselle oli kovin epämukava siinä, että sen estäminen ja rankaiseminen hallituksen voimakeinoilla oli sangen vaikea, se kun aina tarkoitti vastarintaa vain laillisuuden rajojen sisässä.

Deákin ohjelman käytäntöönpano jokapäiväisessä elämässä tapahtui lukemattomilla tavoilla. Hyvällä ei yhteiskunta antanut mitään apua vihatulle hallitukselle; kunnat ja yksityiset kieltäysivät jokaisesta yhteistoiminnasta sen kanssa. Virkamiehet luopuivat paikoiltaan. Veroja ei maksettu kuin pakosta, rettelöitten ja ryöstön jälkeen, joten valtiolle niistä usein oli enemmän hankaluuksia ja menoja kuin hyötyä. Sotaväkeen otettavat nuorukaiset välttivät paolla kohtaloansa. Kaikki oli kansasta väkivallalla ulospuserrettava. Kansallisuuden ulkonaiseksi merkiksi ruvettiin käyttämään unkarilaista kansallispukua, ja tässä harrastuk-

sessa mentiin niinkin pitkälle, että Pestin kaduilla kourlintuntuvasti ahdistettiin muunlaisessa puvussa esiintyviä.

Kuinka johdonmukaisesti Deák itse noudatti mielipidettä, että oli pysyttävä poissa kaikesta yhteydestä epälaillisesti toimivan hallituksen kanssa, näkyy siitä että hän kieltäysi vastaanottamasta hänelle tarjottua paikkaa eräässä unkarilaisessa lakikomiteassa: „viime aikojen surullisten tapahtumain jälkeen, nykyään vielä vallitsevissa oloissa, on minulle mahdotonta ottaa osaa työhön yleisiä asioita varten.“ Niinkuin hra Jalava oikein huomauttaa, Deák ymmärsi että pysyväisestä sovinnosta voi olla puhetta vasta silloin, kun toiseltakin puolelta osoitettiin halua myönnytyksiin. Vielä v. 1859, kun Itävallan hallitus erään luottamusmiehensä kautta kuulusteli, tahtoisiko Deák saapua Wieniin neuvotteluihin ja millä tiellä hän arveli mahdolliseksi selvittää Unkarin asiaa, vastasi hän kuivasti ensimäiseen kysymykseen kieltämällä ja toiseen, että ainoastaan 1848 v:n perustuslain nojalla kokoonkutsutut valtiopäivät voivat palauttaa laillisen järjestyksen.

Itävallan hallituksen asema oli tällä välin käynyt yhä tukalammaksi. Valtakunnan ulkonainen tila oli järkytetty, sillä Unkarista ei hädän hetkellä olisi mitään apua — se tiedettiin hyvin — pikemmin vaaraa. Taloudellinen ahdinkotila kasvamistaan kasvoi, valtiovelka lisääntyi 12:ssa vuodessa 1,000 miljonalla floriinilla, sillä hallitus, joka oli voimassa pidettävä vain sotamiehillä ja poliiseilla, nieli suunnattomia summia. Hallitus rupesi haluamaan sovintoa ja taipumaan jonkunlaiseen myöntyväisyyteen. Ja näin käännyttiin useampia kertoja „vanhan herran“ s. o. Deákin [1] puoleen ja koetettiin saada häntä tinkimään vaatimuksistaan. Niin eräskin hallituksen lähetti koetti kumota Deákin vaatimusta, että oli välttämätöntä palata asiain tilaan ennen vapaussotaa, ja koki näyttää että unkarilaisten täytyi sovittautua tosiolojen mukaan. „Herranen aika“, sanoi Deák, „jos joku pannessansa nappiin takkiansa, huomaa alkaneensa yhtä napinreikää liian ylhäältä, silloin ei

[1] Deák oli v:sta 1854 asettunut asumaan Pestiin, sen jälkeen kuin kreivi Széchenyi, joka jo tähän aikaan oli mielisairaudestaan parantumassa, oli hänelle tehnyt tämän muuton mahdolliseksi ostamalla Deákin maatilan. Pestissä Deákilla oli »Englannin kuningatar»-nimisessä hotellissa kaksi huonetta, jotka muodostuivat ikäänkuin valtiolliseksi salongiksi, josta kaikki isänmaan ystävät puolueihin katsomatta kävivät etsimässä neuvoa ja lohdutusta.

hänen auta muu, kuin päästää kaikki napit auki ja aloittaa aivan uudestaan." Kun vastaus tuotiin ministeri Bachille, niin tämä, koettaen vertauksesssa pysyä, arveli: „se ei ole oikein, on kyllä olemassa toinenkin keino: voidaan leikata yksi nappi pois". Mutta Deákilla oli vastaus siihenkin valmiina: „sillä ei suinkaan ole takkia saatu nappiin, vaan päinvastoin . . ." — Toisella kertaa eräs hallituksen luottamusmies pitkät tunnit tahtoi häntä vakuuttaa Itävallan uuden yhtenäisen hallitusjärjestelmän voimasta, joka kyllä kestäisi unkarilaisten vastarinnasta huolimatta. Lopuksi lausui silloin Deák: „olette varmaan kuullut, Teidän Ylhäisyytenne, että meidän unkarilaisissa herraskartanoissamme usein on tuommoinen vanha uskollinen palvelija, joka kaikki paikat ennestään tuntee paremmin kuin isäntä, pehtori ja kaikki muu palvelusväki yhteensä. Noh niin, tämmöinen vanha palvelija sanoi kerta herralleen: „herra, on tarpeellista että korjaamme tuota latoa, muuten se kaatuu". „Mitä vielä", sanoi isäntä, „se kestää vielä hyvin kymmenen vuotta". „Aivan oikein, herra", vastasi palvelija, „jollei sill'aikaa käy tuuli!"

Ja v. 1859 tuulenpuuska puhalsi; Itävalta joutui tappiolle Italian sodassa ja kiiruhti rauhaa tekemään. Siihen oli erittäinkin syynä pelko, että Unkarissa syttyisi kapina, jota Kossuth ja muut maanpakolaiset valmistivat; heidän tarkoituksensa oli salaa tuoda maahan kiväärejä ja ampumavaroja, ja Kossuth arveli aivan oikein, että miehiä kyllä saataisiin tarpeeksi. Nämä tapaukset vihdoinkin saivat Itävallan hallituksen huomaamaan mahdottomaksi jatkaa entiseen tapaan; sovinto Unkarin kanssa oli välttämätön.

Valtioministeri v. Bach sai nyt eron ja kahdessa uudessa valtioasiakirjassa n. s. lokakuun-diplomissa (1860) ja helmikuun-patentissa (1861) keisari Frans Josef ilmoitti päätöksensä antaa kansalle osanoton hallitukseen ja että kukin kruunun-alusmaa saisi takaisin omat lakinsa ja omat valtiopäivänsä, kuitenkin niin että valtakunnan yhteiset asiat ratkaistaisiin yhteisillä valtiopäivillä Wienissä. Nämä myönnytykset eivät kuitenkaan Unkarissa saaneet ollenkaan sitä kiitollista vastaanottoa, kuin Itävallan hallitus oli odottanut. Päinvastoin oltiin kohta alusta siellä selvillä siitä, ettei lähetetä edustajia Wieniin. — Toisessakin asiassa tuli tähän aikaan Unkarissa vallitseva mieliala ilmeisellä tavalla esiin. Hallitus oli julkaissut asetuksen, jolla Unkarin protestanttisen kirkon asiat järjestettiin uudelle ja monessa suhteessa entistänsä paremmalle kannalle,

mutta protestantit kieltäytyivät uhkauksista huolimatta suurella yksimielisyydellä tätä lahjaa vastaan-ottamasta, koska se oli annettu epäperustuslaillisella tavalla.

Tällä kannalla olivat asiat, kun Unkarin valtiopäivät hallitsijan käskystä kokoontuivat huhtikuussa 1861. Siitä ettei voitu suostua hallituksen ehdoituksiin oltiin yksimieliset, mutta erimielisyyttä oli siitä, *millä tavoin* tämä oli ilmilausuttava. Deák tahtoi että käytettäisiin tarjottua tilaisuutta keskusteluun ja että eduskunta alamaisessa adressissa eli esityksessä hallitsijalle esiintoisi oikeuskantansa ja toivomuksensa; toinen jyrkempi puolue ei tahtonut ryhtyä mihinkään keskusteluihin hallituksen ja kruunaamattoman kuninkaan kanssa, ennenkuin kaikki laittomat toimenpiteet oli poistettu ja 1848 v:n perustuslait kokonaan taas toimeen pantu. Eroitus puolueiden välillä oli itse asiassa varsin vähäinen: toinen tahtoi lausua kansan oikeuskäsityksen valtiopäiväpäätöksenä, toinen adressissa hallitsijalle; luopumista Unkarin oikeuksista ja perustuslaista ei ajatellut kukaan.

Deák laatikin ehdoituksen tuommoiseksi adressiksi. Siinä Unkarin valtio-oikeudellinen asema juuriaan myöten esitettiin, ja osoitettiin että Unkari oli eri valtio itsenäisine lainsäädäntöineen ja hallituksineen ja ettei voitu millään muotoa suostua ehdoitettuihin yhteisiin valtiopäiviin. Kuitenkaan ei tahdottu suinkaan kieltää kaikkia velvollisuuksia yhteisvaltakuntaankin nähden eikä olla eri tapauksissa suostumatta semmoisten määräämiseen, kunhan se vain laillisella tavalla tapahtuu. Mutta välttämättömänä ehtona sovittelujen mahdollisuudelle oli tarpeen, että edusmiehiä oli kutsuttava valtiopäiville myöskin Siebenbürgenistä, Kroatiasta, Slavoniasta ja Sotilasrajasta sekä että 1848 v:n perustuslait olivat voimaan pantavat.

»Puolustaessamme Unkarin perustuslaillista itsenäisyyttä mahtikäskyä vastaan», sanottiin siinä, »emme tahdo heittää yhteis-valtakuntaa ja Itävallan perintömaitten kansoja alttiiksi; olemme päinvastoin taipuvaiset tekemään mitä suinkin, perustuslakejamme loukkaamatta, tehdä voimme jottei heidän ja samalla meidän edistyksemme sortuisi niiden raskasten rasitusten alle, joita tähänastinen itsevaltainen hallitustapa on niin suurissa määrin tuottanut ja jotta menneitten kovien aikojen seuraukset poistuisivat heistä ja meistä. Mutta vain itsenäisenä vapaana kansana tahdomme heidän kanssaan, itsenäisinä vapaina kansoina, keskustelemuksiin ryhtyä, ainoastaan sitä tietä voidaan meidän etumme ja heidän

etunsa sopusointuun saattaa, ja jyrkästi torjumme kaikkea alistusta, kaikkea yhteensulatusta niin lainlaadinnan kuin hallituksenkin alalla, sillä se olisi itsenäisyytemme uhraamista, jota meidän on kerrassaan mahdoton tehdä.

Katsomme sentähden tarpeelliseksi juhlallisesti ilmoittaa, ettemme minkäänlaisten näkökohtien ja etujen vuoksi voi uhrata perustuslaillista itsenäisyyttämme, joka meille on vakuutettu liittokirjojen, lakien, hallitsijavakuutusten ja kruunausvalain kautta, ja että pidämme siitä kiinni kansallisen olemuksemme perusehtona. Samasta syystä emme saata suostua siihen, että yleisiä veroja ja sotamiesten asettamista koskevat kysymykset eroitetaan pois niistä, joita Unkarin valtiopäivänä on ratkaistava. Niinkuin me emme halua muihin maihin nähden käyttää lainsäätäjäoikeutta, niin me Unkariin nähden emme voi harjoittaa tätä oikeutta yhdessä kenenkään muun kuin Unkarin kuninkaan kanssa.»

Eduskunnan keskusteluissa törmäsivät adressipuolue ja päätöspuolue kiivaasti toisiaan vastaan. Deák puolusti ehdoitustansa parikin kertaa mainioilla puheilla, joissa kumosi sitä vastaan tähdätyt muistutukset.

»Me edustamme kansaa», lausui hän m. m., »joka käsiimme on laskenut kohtalonsa, kunniallemme, ymmärryksellemme uskonut tulevaisuutensa turvaamisen. Tehtävämme on tärkeä, asemamme vaikea, sillä tila, johon olemme joutuneet, on tavaton. Perustuslaillisessa elämässämme on ennenkin ollut tapauksia, jolloin tärkeihin valtio-oikeudellisiin kysymyksiin nähden hallitsija ja kansa eivät olleet yksimielisiä; on ollut aikoja, jolloin väittelyistä on syntynyt vahingollisia riitoja. Mutta silloin sentään hallitsija ja kansa ovat seisoneet samalla pohjalla, yhteisesti tunnustetun Unkarin perustuslain pohjalla; kumpikin puoli vetosi samoihin lakeihin ja väittelyn esineenä oli vain lakien selittäminen, ei niitten pätevyys. Vaan nyt emme seiso yhteisesti tunnustetulla pohjalla; ei yksityisiä valtio-oikeudellisia kysymyksiä, ei lakien ymmärrystä, vaan koko valtiosääntömme olemusta, perustuslakiemme pätevyyttä epäillään. Perustuslaki kyllä tahdotaan meillekin antaa, mutta ei sitä, joka meiltä väkivallalla on riistetty, vaan toinen, uusi, vieras, palanen siitä yhteisestä perustuslaista, joka on valmistettu yhteisvaltakuntaa varten. Mutta siitä perustuslaista me emme huoli. Me vaadimme takaisin vanhat perustuslakimme, jotka eivät olleet mikään lahja, vaan molemminpuolisen sopimuksen kautta vahvistetut ja kansan elämästä kehittyneet; ne perustuslait, jotka aika-ajoin itse olemme sovittaneet ajan vaatimusten mukaan ja itse tahdomme vastedeskin sovittaa; ne perustuslait, joitten periaatteita vuosisadat ovat pyhittäneet. Puolellamme ovat oikeus ja laki ja sopimusten pyhyys, vastassamme on aineellinen voima.»

Näin suuressa vaivassa ja vaarassa on tarvis etenkin kahta asiaa: lujuutta ja varovaisuutta. Myötenantaminen siinä, missä myötenantaminen on itsemurhaa, vaaralle alttiiksipaneminen silloin kun tarve ei siihen pakoita, olisi kumpikin rikos kansaa vastaan.»

Erittäin hän torjui tehtyä syytöstä pelkuruudesta:

»Omasta kohtalostamme saatamme itse määrätä, ja jos sen panemme alttiiksi, kärsimme itse siitä vahingon. Mutta toisten kohtaloa, jonka luottamus on meille uskonut, isänmaan kohtaloa, joka on meille kalliimpi kuin henkemme, meidän täytyy varovalla rakkaudella suojella kaikesta vaarasta; me voimme panna kaikki alttiiksi isänmaan tähden, mutta isänmaata emme saa panna alttiiksi.»

Mutta samalla kertaa hän teroitti muistiin, että itse pääasiassa kaikki olivat yhtä mieltä, että kaikkien tuli seista, ja jos tarvis oli, kärsiä yhtenä miehenä isänmaan puolesta:

»On mahdollista että raskaat kärsimykset odottavat meitä, ja joka tapauksessa taistelu ja ankara työ; jos me emme siinä jok'ainoa seiso toistemme vieressä ja toistemme puolesta, niin isänmaa siitä kärsii vahingon. Vastuuta älkäämme työntäkö toistemme niskoille, siitä vain vihollisemme iloitsisivat; me vastaamme ja taistelemme kaikin korkean päämäärän eteen: isänmaan onnen puolesta. Isänmaan kohtalo on meidänkin kohtalomme, yhden puolen niinkuin toisenkin, sanalla sanoen meidän kaikkien. Ja jos silloin-tällöin erikoiskohdissa mielipiteet kenties eriävätkin, älkäämme unohtako, että pääasiassa olemme yksimieliset: siihen nähden me emme keskenämme milloinkaan hajaannu.»

Pitkien keskustelujen tuloksena oli, että viimein 5 p. kesäk. adressi 155 äänellä 152 vastaan hyväksyttiin lähetettäväksi. Niin tasaväkiset olivat puolueet olleet, ja selvä on että ilman Deákin pontevaa esiintymistä, päätös olisi tullut toisenlaiseksi. Tuskin hän lienee kuitenkaan itsekään toivonut adressille suotuisaa vastausta, siksi oli se vielä hallitukselle liian jyrkkä. Mutta Deákin mielestä oli sillä saavutettu tulevaisuudelle tärkeä voitto, kun oli saatu suoraan hallitsijalle lausutuksi kaksi asiaa: Unkarin kansan horjumaton oikeuskanta ja samalla taipuvaisuus laillisella tavalla tekemään uhrauksia yhteisvaltakunnan hyväksi. Tämä oli poliittinen menettely, jota voitiin noudattaa loukkaamatta oikeutta ja kansakunnan arvoa, ja jota siis olikin noudatettava.

Vastaukseksi tuli kuninkaallinen kirje, jossa koetettiin näyttää Unkarilla ja Itävallalla olevan yhteisiäkin etuja ja asioita ja 1848 v:n perustuslakien niitä vahingoittavan, mistä syystä hallitsija, joka omasta

puolestaan ei koskaan ollut noita lakeja vahvistanut, kehoitti Unkarin valtiopäiviä pysymään hänen äsken julkaisemainsa perustuslakien rajoissa. Tämä hallitsijan mielen ilmaisu vaati tietysti valtiopäiviltä uuden vastauksen, jossa eduskunnan kantaa jälleen laajasti perusteltiin, ja ennalta pantiin vastalause valtiopäivän lakkauttamista ja kaikkia ilman niiden myötävaikutusta julkaistuja lakeja vastaan. Sekin oli Deákin kirjoittama, ja tuli yksimielisesti hyväksytyksi.

»Enimmin», sanottiin tässä toisessa adressissa, »on meitä ja luullaksemme kaikkia perustuslaeista kiinni pitäviä kansalaisia koko maassa hämmästyttänyt sen perustuslainvastaisen periaatteen esiin tuominen, että Teidän Majesteettinne »ei katso itseään personallisesti velvoitetuksi tunnustamaan 1848 vuoden lakeja». Jos hallitsijalla on oikeus olla tunnustamatta edeltäjänsä vahvistamia lakeja itselleen sitoviksi, mikä silloin on perustuslakiemme, maan laillisen vapauden sekä säädettyjen ja vasta säädettävien lakiemme vakuutena? Mihinkä nojautuvat silloin ne valtakunnan kansat, joille Teidän Majesteettinne on antanut perustuslaillisen vapauden, tämän vapauden pysyväisyyteen nähden? Kuka hyvänsä teidän Majesteettinne jälkeläisistä saattaa samalla tapaa sanoa, että hän ei katso sitä tai tätä hänen edeltäjänsä vahvistamaa lakia, joka hänen mielestään on ristiriidassa valtakunnan etujen kanssa, itselleen sitovaksi. Jos perustuslaillisuudesta pyyhitään pois se velvoituksen yhtäjaksoisuus, joka siirtyy sukupolvesta sukupolveen ja ulottuu samalla tapaa hallitsijoihin kuin kansoihinkin, niin kaikki perustuslaillisuus ja kaikki valtion turvallisuus tulee vain tapausten leikkikaluksi. Tämä yhtäjaksoisuus on sekä kansan vapauden että hallitsijan valtaistuimen ja perintöoikeuden pohjana. Tämän yhtäjaksoisuuden kieltäminen hävittää sen välittävän voiman, jota vailla etujen yhteentörmäyksessä jokainen kysymys olisi ratkaistava vain mielivallan voimalla taikka aseilla, eikä kansoilla ja hallitsijoilla olisi muuta valittavana kuin itsevalta taikka vallankumous. Tuo hyväätekevä välittävä voima on usko ja luottamus oikeuden pysyväisyyteen, joka ilman edellämainittua velvoituksen yhtäjaksoisuutta ei ole ajateltavissakaan. Me lausumme syvimmän surkuttelumme siitä, että moinen periaate, jonka esiin tuominen ei voi vaikuttaa hyvää Teidän Majesteettinne eikä valtion etuihin nähden, on lausuttu julki arm. kuninkaallisessa kirjelmässä.»

Lopuksi lausuttiin:

»Saattaa tapahtua, että raskaat ajat taas kohtaavat isänmaatamme, mutta me emme saa poistaa niitä rikotun kansalaisvelvollisuuden hinnalla. Maamme perustuslaillinen vapaus ei ole sillä tavoin omaisuutemme, että voisimme sen kanssa vapaasti menetellä. Kansa on uskonut sen suojeltavaksemme kunniamme kautta ja me olemme siitä isänmaalle ja

omalletunnollemme vastuunalaiset. Jos kansan täytyy kärsiä, niin se sen tekee, pelastaaksensa jälkeläisilleen sen perustuslaillisen vapauden, minkä se on esi-isiltään perinyt. Se on kärsivä lannistumatta, niinkuin kärsivät sen esi-isät, puolustaaksensa maansa oikeuksia. Sillä mitä ylivoima ja väkivalta siltä riistävät, sen saattavat aika ja suotuisa onni taas takaisin tuoda, mutta sen takaisin saavuttaminen, josta kansa itse, kärsimysten pelosta, on luopunut, on aina vaikea ja aina epävarma. Kansa on kärsivä, toivoen parempaa tulevaisuutta ja luottaen asiansa oikeuteen.»

Toista adressia seurasi, niinkuin oli odotettukin, valtiopäiväin hajoitus, joka tarvittaessa oli määrätty toimeenpantavaksi asevoimalla. — Tämän johdosta lausui Deák m. m. seuraavat ylevät sanat:

»Meidän ainoa aseemme on laki ja asiamme oikeus, ja siihen nojautuen meidän on asettuminen vallan asevoimaa vastaan. On vanha väite, ja historian todistuksen mukaan se tuskin milloinkaan on pettänyt, että oikeus lopulta voittaa, ja siihen meidän on kaikki toivomme rakennettava. Voidaksemme tällä uralla turvallisesti astua, me emme saa, emme voi laillisuuden tietä milloinkaan minkään varjon alla eikä missään tapauksessa jättää, sillä se on se varma ala, jossa me ilman asevoimaa saatamme aseellista voimaa vastustaa. — — Minä palaan siihen yksityis-elämään, josta läksinkin, sillä puhtaalla vakaumuksella että minä niinkuin edusmies-kumppaninikin pyhästi parhaan omantuntomme mukaan täytimme sen, jonka olimme velkaa isänmaalle, valitsijoillemme ja omalletunnollemme. Ja samalla minulla on se vakaumus povessani, että valtiopäiväin esimerkkiä tässä kohden tulevat uskollisesti seuraamaan sekä tuomioistuimet maassa että yksityiset kansalaiset, s. o. että he lain pohjalla pysyen eivät laista poikkea, lujasti pitävät laista kiinni, eivätkä oikealle tai vasemmalle väistyen milloinkaan hyväksy tai seuraa sitä, mikä lakia vastaan on. Niin kauan kuin tuomioistuimet tällä kannalla pysyvät, niin kauan kuin ne työskentelevät lain mukaisesti, silloin eivät tee itsemurhaa, vaan voivat rauhallisin povin odottaa kohtalon iskua. Yksityiset kansalaisetkin pitäkööt kiinni laista. Laki antaa mielelle sellaisen levollisuuden, että siihen turvautuen voimme alistua kovimpienkin kohtalojen alaisiksi, ja tämä juuri vaikuttaa sen, mikä kärsimyksessä on pääasia, että me kärsimme arvokkuudella, sillä arvokkuutta antaa vain laillisuus eikä mikään muu.»

Valtiopäivät menivät hajalle huudoilla: eläköön Deák! eläköön isänmaa! Huolimatta sovinnon-yrityksen raukeamisesta oli Frans Deákin maine ja suosio kuitenkin nyt ylimmillään. Oliko se tunnelmaa siitä että hän sittenkin oli voittava ja hänen politiikkinsa lopulta tuottava isänmaan menestyksen?

Yritys aikaansaada sovinto oli siis 1861 v:n valtiopäivillä päättynyt ilman mitään tulosta. Hallitus ryhtyi taas entiseen kuristuspolitiikkiinsa. Koko Unkari julistettiin piiritystilaan, sensuuri tukahutti kaikki julkiset tyytymättömyyden ilmaukset, epämieluiset henkilöt vangittiin j. n. e. Mutta kansakin ryhtyi uudestaan entiseen passiiviseen vastarintaansa, ja kahta innokkaammin, sillä sen merkitys ja vaikutus oli nyt käynyt kaikille selväksi, ja viha itävaltalaisia vastaan oli, jos mahdollista, entistänsä vielä suurempi. Ja uudestaan tulivat Itävallan ministerit kokemaan, kuinka kansasta, joka ainoastaan pakosta alistuu sorron alle, on valtakunnalle enemmän vastustusta ja vaaraa, kuin hyötyä. Varsinkin itse hallitsijaperheessä sai viihtymättömyys asiaintilaan ja halu sovintoon yhä enemmän sijaa.

Keväällä 1865 Deák, joka, vaikka ulkonaisesti elikin syrjässä, tarkoin seurasi kaikkea, julkaisi „Pesti Napló“ lehdessä kirjoituksen, n. s. pääsiäisartikkelin, jossa hän historian esimerkeillä osoitti, miten Unkarin valtiosääntö ei koskaan ollut vahingoittanut yhteisvaltakuntaa, vaan että unkarilaiset sen suojassa aina tarmokkaasti olivat velvollisuuksiansa valtakuntaa kohtaan täyttäneet. Syynä riitoihin Unkarin ja Itävallan välillä olivat aina olleet Itävallan valtiomiesten hyökkäykset tuota valtiosääntöä vastaan. Mutta usein olivat hallitsijain oma hyväntahtoisuus ja oikeudentunto sekä asiaan ryhtyminen palauttaneet loukattujen lakien voiman ja uudestaan elähyttäneet kansakunnan luottamusta hallitukseen.

Tämä vetoaminen hallitsijaan personallisesti ei jäänytkään vaikutuksetta. Jo pari kuukautta myöhemmin poistettiin pahin sorto Unkarissa; Itävallassa nimitettiin uusi sovintoon taipuisa pääministeri ja vuoden lopussa kutsuttiin Unkarin eduskunta kokoon. Valtiopäivät avasi nyt kuningas itse puheella, jossa lausui toivonsa sovinnon aikaansaamisesta. Siihen valtiopäivät vastasivat Deákin kirjoittamalla adressilla, jossa lausuttiin niiden harras kiitos hallitsijalle hänen toimistansa sovinnon hyväksi ja taipuvaisuus ottamaan käsittelyn alaiseksi kysymys Unkarille ja Itävallalle yhteisistä valtakunta-asioista sekä siinä suhteessa osoittamaan niin suurta myöntyväisyyttä, kuin suinkin voitiin, Unkarin valtiollista itsenäisyyttä loukkaamatta. Deákin ehdoituksesta asetettiin sen jälkeen suuri 67-miehinen valiokunta asiata pohtimaan. Tämä vaati kuitenkin tietysti paljon aikaa, ja ennenkuin valiokunta sai työnsä tehdyksi, oli puhjennut Itävallan sota v. 1866 Preussia ja Italiaa vastaan, jonka johdosta valtiopäiväin istunnot keskeytettiin.

Valtiopäivät olivat tällä kertaa vastauksessaan Deákin ehdoituksesta nimenomaan lausuneet tunnustavansa olevan koko valtakunnalle yhteisiä asioita, ja täten jälleen todistaneet sovinnonhaluansa. Mitään poikkeusta Deákin entisestä kannasta se ei kuitenkaan ollut, niinkuin jo katsaus 1847 v:n ohjelmaan ja 1861 v:n edelliseen adressiin näyttää. Tuo tunnustus on tässä vain esiintuotu selvemmin ja tarkemmin kuin ennen.

Sota antoi uuden todisteen sovinnon välttämättömyydestä, sillä Unkarissa kohosi mielten kiihko jälleen siihen määrään, että kapinaa joka hetki oli pelättävä; maanpakolaisista muodostui vapaaehtoinen unkarilainen legioona, joka taisteli preussilaisten riveissä Itävaltaa vastaan. Sadovan eli Königgrätzin onnettoman päivän jälkeen täytyi Itävallan sentähden taas kiiruhtaa rauhan tekoa.

Jo sodan kestäessä oli Frans Josef kutsunut Deákin luokseen neuvotteluun. Kuningas pelkäsi että Deákin ja unkarilaisten vaatimukset nyt olisivat vielä lisääntyneet Itävallan vastoinkäymisten jälkeen, mutta Deák ilmoitti, ettei ole koskaan vaadittu Unkarille muuta kuin oikeutta, eikä oikeus muutu voittojen eikä tappioitten johdosta. Kuningas sitten kehoitti häntä rupeamaan perustettavan unkarilaisen ministeristön johtajaksi, mutta Deák kieltäytyi. Samalla hän kuitenkin siksi ehdoitti kreivi Julius Andrássyn, joka valtiollisten asiain suhteen oli samalla kannalla, kuin hän. Niin tapahtuikin. Oudolta varmaankin tuntui Frans Josefille neuvon-antajaksensa ja valtakuntansa ensimäiseksi mieheksi ottaa mies, joka 17 vuotta ennen hänen käskystään oli maankavaltajana kuolemaan tuomittu ja jonka nimi silloin oli kaakinpuuhun naulattu! Olot olivat tosiaankin muuttuneet.

Tämän jälkeen ei enää tarvittu sovinnon aikaansaamista epäillä. Hallitus ryhtyi toimiin, jotka selvästi osoittivat käännettä sen kannassa. 1848 vuoden peruslait astuivat jälleen voimaan; kaikille valtiollisista syistä tuomituille julistettiin täydellinen anteeksianto; valtiopäivät kokoontuivat ja niille esitettiin valmistettu ehdoitus laiksi Itävallan ja Unkarin välisistä yhteisistä asioista, joiksi luettiin ulkomaan politiikki ja sotalaitos.[1] Nämä asiat olivat ratkaistavat yhteisessä delegatsionissa, johon

[1] Kuitenkin niin että Unkarilla sotalaitoksen suhteen on oikeus määrätä sotajoukkojen täydentämisestä, palvelus-ajasta ja sijoituksesta (rauhan aikana).

kuului yhtä monta jäsentä kummastakin valtiosta, ja jossa molempien valtioiden edustajat keskustelevat erikseen, mutta kokoontuvat yhteisiin äänestyksiin. Tosin oli vielä valtiopäivillä puolue, joka ei tahtonut myöntää tuommoisten yhteisten asiain olemassaoloa, mutta se oli ehdottomasti vähemmistönä.

Keskustelussa esiintyi Deák nytkin ratkaisevalla lausunnollansa. Hän näytti, mitenkä kaikki väitteet, että ehdoitettu sopimus hävittäisi Unkarin valtiollisen itsenäisyyden olivat perusteettomat. Hän lausui että kansa kaipasi rauhan palaamista hämmingin ja epäjärjestyksen ajan jälkeen ja varmaankaan ei tulisi kiittämään niitä, jotka hylkäisivät nyt tarjona olevan sopimuksen. Lakia laadittaessa voidaan tehdä myönnytyksiä, ei sitä noudatettaessa. „Kun on puhe siitä, että toimeenpaneva valta noudattakoon voimassaolevaa lakia, silloin *opportunismi ei saa olla määräävä*, sillä lakia, jota ei ole laillisella tavalla muutettu, täytyy tarkasti noudattaa. Mutta *lakia laadittaessa on juuri opportunismi se, jota ei käy syrjäyttäminen.*“ — — „Tätä olen sanonut“, hän lisäsi, „silloinkin, kuin tässä valtiopäiväkokouksessa puhuin niitä vastaan, jotka lakien noudattamiseenkin nähden lähtivät opportuniteetin kannalta.“

Ehdoitus hyväksyttiin pää-äänestyksessä 257 äänellä 117 vastaan. Frans Josef hyväksyi lain ja kruunattiin 8 p. kesäk. 1867 loistavilla menoilla Budapestissä juhlallisesti Unkarin kuninkaaksi.

Näin oli Frans Deák saattanut suuren työnsä, isänmaansa vapauttamisen loppuun, sillä että ansio asiain onnellisesta ratkaisusta ennen muita tulee hänen viisaalle ja lujalle johdollensa, on selvää. Viisineljättävuotinen sen jälkeen kulunut ajanjakso on näyttänyt, että Itävallan ja Unkarin sopimus on poistanut ennen vallinneet alinomaiset riidat näiden valtioitten välillä ja lisännyt valtakunnan ulkonaista ja sisällistä voimaa. Suhde hallitsijan ja kansan välillä, jota ennen alinomaiset epäluulot olivat häirinneet, on muuttunut mitä herttaisimmaksi, ja entiset väärinkäsitykset ovat unohtuneet.

Hallitsijaperheeltä itseltään saikin Deák vastaan-ottaa useampia todistuksia sen ystävyydestä ja kiitollisuudesta. Mutta näiden täytyi tapahtua aivan yksityisesti, sillä Deák kielsi jyrkästi vastaan-ottamasta kaikkia ulkonaisia suosion-osoitteita tai korkeita arvoja, joita varmaankaan ei muuten olisi säästetty. Kieltäysipä hän vastaan-ottamasta hallitsijaparin muotokuviakin kallisarvoisissa puitteissa, lausuen: „heti voitaisiin sanoa:

kuinka paljon timantteja lienee ollutkaan kehyksissä!" Kun kreivi Andrássy, jonka toimena oli ollut lahjaa tarjota, kysyi eikö hänellä ole mitään toivomusta kuninkaalta, vastasi Deák: „Onpa kyllä, Hänen Majesteettinsa elää luultavasti kauemmin kun minä. Minä toivon että hän kuoltuani sanoo minusta: Frans Deák oli rehellinen mies." — Tuo yksinkertainen maanmies, jonka luonteesta hänen kuvansakin antaa meille käsityksen, tunsi itsensä yhtä oudoksi hovin saleissa kuin ylhäisessä asemassakin. Hän oli tehnyt kaikki ainoastaan velvollisuuden tunnosta, ja sentähden hän ei siitä mitään palkintoa tahtonut.

Ja kiitoksen siitä, mikä hänen oli onnistunut aikaansaada, hän lopulta antoi Hänelle, jolta kaikki hyvät lahjat tulevat. Kun valtiopäiväin loputtua v. 1868 lähetystö Pestin porvariston puolesta, jonka edustajana Deák oli ollut, kävi hänelle lausumassa heidän ja isänmaan kiitoksen hänen vaikutuksestansa, vastasi Deák:

»Vaatimattoman yksinkertaisuuteni tunteessa, minä punastuisin minulle ylenmäärin tuhlatusta ylistyksestä, ellen tietäisi, että se on isänmaallisuuden, rakkauden puhetta, joka vielä silloinkin, kun se on liioiteltua, alkujuurensa tähden ansaitsee suurinta kunnioitusta. Mitä on tapahtunut, se on jumalallisen kaitselmuksen työtä. Monta kertaa noina raskaina aikoina seisoimme tehtävien suuren paljouden edessä huolestuneina, jopa vavistenkin tulevaisuuden tähden. Ja Jumala auttoi siinä, missä me emme olleet rohjenneet toivoakaan, niin että sitä ennakolta oli ollut mahdoton laskea. Hänen siis on kunnia, meidän oli hyvä tahto, heikkoon kykyyn yhdistyneenä, joka vain sentähden tuotti menestystä, että Herra auttoi . . .»

Tosin Deákkaan ei jäänyt ilman soimaajia, jotka moittivat hänen käytöstänsä isänmaalle turmiota tuottavaksi, ja erittäinkin on mainittava, että Kossuth kohta valtiosopimuksen hyväksymisen jälkeen avoimella kirjeellä teki tuiman hyökkäyksen Deákia ja hänen politiikkiansa vastaan. Mutta kansansa suuren enemmistön kannattamana ja nähden työnsä siunausta tuottavat hedelmät, voi hän levollisin mielin tätä moitetta kantaa.

Hänen työpäivänsä läheni jo loppuansa, mutta se oli tuottanut rikkaan, pysyvän tuloksen. Vielä kaksi kertaa Deák lisääntyvästä kivulloisuudesta huolimatta edustajana otti suurella kokemuksellaan osaa valtiopäiväin toimiin. V. 1876 tammik. 28 p. kuolema lopetti hänen elämänsä. Hänen haudallansa seisoi koko Unkari surren, kuninkaasta ja

kuningattaresta alkaen köyhään maanmieheen saakka, ja hautakumpu luotiin kokoon Unkarin kaikista komitaateista tuodusta mullasta.

„Onnellinen se kansa, jolla on semmoinen valtiomies, ja kolmenkertaisesti onnellinen se, joka tietää häntä seurata" — näin lausui Deákin kuoleman johdosta tunnettu englantilainen sanomalehti, Times. Ja tähän lausuntoon on historiankin syy yhtyä arvostelussaan. Frans Deák ei ole ainoastaan suuri valtiomies, hän on lisäksi niitä suuria henkilöitä, jotka ratkaisevalla tavalla vaikuttavat kansansa kohtaloon, ja joihin aikanansa koko heidän kansansa kehitys ikäänkuin keskittyy. Mutta hän on vielä enemmän: hän on niitä maailmanhistorian suuria henkilöitä, joiden maine on puhdas ja tahraton ja joiden muisto meille puhuu oikeuden ikuisesta voitosta vääryyden ja sorron yli.

Venäjän valtiokulunkiarvio vuodelle 1903.

Kirjoittanut

E. G. PALMÉN.

Vuosi sitten kirjoitimme tässä lehdessä Venäjän finansseista 1887—1902, antaen samassa jonkun verran numeroja edellisistäkin ajoista, jotta voisi suuremmalla varmuudella arvostella kehityksen yleistä suuntaa. Kysymyksen tärkeys lienee riittävänä puolustuksena, kun me nyt, kuukausi sitten ilmestyneen tämänvuotisen valtiokulunkiarvion perustuksella, otamme saman aineen uudestaan puheeksi.

Venäjän nykyinen finanssiministeri WITTE vietti äskettäin 10-vuotisjuhlaa virassaan, — tärkeimmässä, jonka valtakunnan hallitsija voi kellekään alamaisistaan uskoa, — ja paljon sen johdosta Venäjän sanomissa kirjoitettiin hänen ylistyksekseen. Näistä arvosteluista kiintyi erikseen mieleemme, että valtiokulunkiarvion kohoaminen kahdenkertaiseksi, eli kahdeksi miljardiksi ruplaksi, esitettiin aivan ihmeellisen taidon ja menestymisen todistuksena.

Johonkin määrin voi kyllä tämän arvostelutavan oikeaksi tunnustaa Uudenaikaisen valtion toiminnan ulottaminen kaikille henkisen ja aineel-

lisen elämän aloille sekä lukemattomien parannusten aikaansaaminen, joista lähinnä edellisellä sukupolvella ei aina ollut aavistustakaan, on suorastaan mahdoton, ottamatta nykyisten ja vieläpä tulevienkin sukupolvien verokykyä käytäntöön ennen kuulumattomassa määrässä. Siltä kannalta katsoen mainittu menojen enennys siis kyllä voi käydä yhteiskunnallisen kehityksen pettämättömästä todisteesta. Kukapa meillä Suomessa tahtoisi siirtyä takaisin niihin aikoihin, jolloin kyytihevoset olivat ainoa keino päästä paikasta paikkaan, jolloin koko maassa ei ollut kuin neljäkymmentä postitoimistoa, lääkärejä yhtä harvassa, ja kansakouluja tuskin nimeksi, tai jolloin raipparangaistus ja Siperiaan karkoittaminen olivat tärkeimmät keinot, joilla rikoksentekijöitä koetettiin parantaa? Vaikka uudistuksista kyllä on seurannut tuntuvia taakkoja, siitä puhumatta, ettei ole aina voitu ilmeisiä erehdyksiä välttää, niin ei kenkään kuitenkaan toivone entisten olojen palauttamista, ja jos joku todellakin sitä toivoisi, saisi hän kyllä asiaan tarkemmin perehtyneenä, samoin kuin Andersenin tunnetussa sadussa „Onnen kalossien“ käyttäjät, havaita, että omaan aikaan palajaminen sittenkin olisi parempi. Tietysti varsinainen kultuurikehitys nyt on puheena; että kehitys välistä voi toisissa suhteissa mennä taaksepäin, on valitettavasti kyllin tunnettu.

Mutta asetettakoon kuinkakin korkealle uudenaikaisen valtion oikeutta välttämättömien parannusten aikaansaamiseksi siirtää syntymättömienkin polvien niskoille suurta maksuvelvollisuutta, — liian pitkälle voi siinäkin kohden mennä. Europan kansat ovat saaneet siitä kokemusta; eipä vielä ole kulunut vuosisataa siitä, kuin useissa Europan maissa sellaisten erehdysten tähden täytyi tehdä raha-arvon alennuksia, joiden kautta kurja vararikko ei tullut kuin vähimmäksi osaksi verhotuksi. Napoleonin aikuiset sodat veivät miljonia ihmisiä ennenaikaiseen hautaan, mutta kansojen uutteralla työllä koottu varallisuus sen ohessa samojen sotien johdosta väheni, muun muassa monella sadalla miljonalla, joita valtiot ikuisiksi ajoiksi jättivät veloistaan maksamatta. Ettei samanlainen vaurio nytkään ole mahdoton, osoittavat esim. Turkin, Portugalin ja Venetsuelan raha-asiat. Ja muistellessa, miten kipeästi jo erään pienenlaisen yksityispankin vararikko on meillä tuhansiin koteihin tuntunut, voimme helpommin aavistaa kuin sanoin lausua, minkä kurjuuden se tuottaisi, jos valtio tekisi vararikon, — jolloin sata-, ehkäpä tuhatkertainen määrä entisten aikojen säästöjä äkkiä olisi ikään kuin pyyhkimällä poistettu. Uuden-

aikainen luottojärjestelmä tuopi sen mukanaan, ettei ole yhtään maata, tuskin yhtään kansanluokkaa, joka ei saisi tuntea siitä mitä katkerimpia seurauksia.

Niinpä onkin, kuten finanssiministeri Witte 1896 vuoden valtiokulunkiarviota esittäessään on huomauttanut, pääkysymys siinä, mitä kansan talouden alalla saadaan aikaan; valtion finanssit voivat ainoastaan johonkin määrin ja lyhyeksi aikaa versoa, jollei niitä kannata koko kansan yhä edistyvä vauraus. „Finanssihoito ei ole silmänkääntäjätemppuja“, lausutaan mainitussa virallisessa asiakirjassa; „kestävää menestymistä finanssihoidon alalla ei voi saada aikaan, jollei itse kansan aineellinen toimeentulo ole hyvällä kannalla.“

Näistä periaatteista ei voi erimielisyyttä olla. Sitä vastoin vallitsee Venäjällä vastakkaisia mielipiteitä siitä, missä tilassa kansan taloudellinen elämä nykyänsä on, ja yhä selvemmin se osaksi virallinen, osaksi epävirallinen keskustelu, joka siitä on kestänyt ja joka yksinään riittäisi muodostamaan sievän kirjaston [1], näyttää vievän siihen suuntaan, että Venäjällä ja varsinkin sen sisäosissa (missä ammoisista ajoista asti venäläisyyden varsinainen voima on ollut), taloudellinen voimattomuus vuosi vuodelta lisääntyy. Nykyistä valtiokulunkiarviota tarkastellessa voi helposti tutustua tähän merkilliseen keskusteluun, josta sanomalehtemme tuskin ovat ylimalkaisimpiakaan tietoja antaneet, vaikka tässä on kyseessä olot, jotka voivat arvaamattomassa määrässä saada vaikutusta meikäläisiinkin oloihin.

Venäjän viimeistä valtiokulunkiarviota tarkastaessamme otamme tietysti ensin menopuolen huomioon. Yleiset tarpeet jokaisessa hyvin järiestetyssä valtiotaloudessa määräävät, mitä kansalta verojen muodossa on vaadittava.

Etupäässä ne menot, jotka ovat *sotavarustusten* kanssa yhteydessä, silloin tulevat huomioon. Finanssiministeri valittaa tämän vuoden kertomuksessa sitä „rautaista lakia“, joka nykyään ulkonaisen turvallisuuden suojelemiseen vaatii Europan kansoilta uhrauksia niin runsaasti, ettei muita ja tärkeitä valtiontarpeita voi muuta kuin jäännöksillä tyydyttää. Täydel-

[1] Johdoksi niille lukijoille, jotka tahtovat tähän kysymykseen tarkemmin tutustua, riittänee mainita sellaiset nimet kuin Sharapov, Issajev, Schwanebach, Jermolov, Poljenov, Lochtin, Boutmi. Ulkomailla on myös ilmestynyt paljon teoksia samasta aineesta.

leen oikeutettu hänen valituksensa onkin, ainakin mitä Venäjään tulee, sillä kymmenen vuotta sitten sotamenot tekivät lähes 288 miljonaa ruplaa vuodessa, viime vuonna ne laskettiin 420,9 miljonaan, mutta nyt summa jo on kohonnut 445 miljonaan! Jos Kiinan rettelöt aikanaan tuottivat satunnaisia ja kovin tuntuvia lisämenoja, olisi ainakin ollut syytä odottaa jotakin helpoitusta tältä vuodelta, — mutta paikkansa tuo „rautainen laki“ yhä pitää; 5—6 % lisäys vuotta kohti näyttää tulleen säännöksi. Yksinään koroitus vuodesta 1902 vuoteen 1903 nousee summaan lähes yhtä suureen kuin Suomen valtion kaikki varsinaiset tulot koko vuoden kuluessa. Jos kehitys yhä käy tällä vauhdilla, niin vuotuiset sotatarpeet kymmenen vuoden päästä yksinään vaativat summia, joilla Aleksanteri III:n hallituksen alussa saatiin Venäjän valtakunnan kaikki vuotuiset tarpeet tyydytetyksi!

Paljon lohduttavamman kuvan tarjoovat tietysti *kulkulaitoksen* edistämiseksi myönnetyt summat, jos kohta ne itsessään osoittavat suhteellisesti vielä jyrkempää nousua. V. 1887 44 miljonaa, v. 1893 77, v. 1902 435 ja nyt 458 miljonaa, — se ei ole vähäinen eneneminen, vaikkakin suurenmoinen rautatieverkko on vastineeksi saatu.

Periaatteessa ei voi näitä menoja moittia: edullisempi on vastaisten sukupolvien periä kehittyneet kulkuneuvot velkoineen kuin kulkuneuvojen puutteessa riutua äärettömien luonnonrikkauksien vieressä. Mutta aivan huoleton ei tämä kehitys sittenkään ole. Sillä vaikka valtiovelkaa määrättäessä tavallisesti on tehty eroa rautatierakennuksista aiheutuvan ja muun velan välillä, on silloin välttämättömänä olettamuksena, että nuo rautatiet todellakin jaksavat korkojaan, jollei sovittua kuoletustakaan kannattaa; muuten raskas lisätaakka tässäkin kohden siirtyy nykyisen ja tulevien sukupolvien hartioille.

Ja finanssiministerin omat julkaisut ynnä muut viralliset asiakirjat luovat juuri siinä suhteessa arveluttavan varjon asian tilaan: valtion rautatiet eivät anna riittävästi tuloja. Ilmeistä on, että alkuperäiset rakennuskustannukset ovat korkeat, (niitä sopinee Venäjällä lukea keskimäärin 50,000 ruplaksi kilometriä kohti, siis yli 60 % kalliimmiksi kuin Suomen rautatiet ovat olleet) ja ilmeisesti puutteellinen varustus, joko sitten rakennustapaan tai liikkuvaan kalustoon nähden, on jäljestäpäin vetänyt mukanaan paljon lisäkustannuksia. Ettei näissä kohdin vielä ole kaikkia ikävyyksiä voitettu, on helposti nähty; ovathan Venäjän sanomalehdet

joka syksy täynnänsä valituksia siitä, että satatuhansittain tshetverttiä kallista viljaa vaunujen puutteen takia pilaantuu rautatieasemilla, viikkokaudet perättäin säilytettyinä taivasalla, ja äskettäin kerrottiin, että on täytynyt ainakin osaksi keskeyttää itse postin kuljettaminen Siperian radalla, joka kauan kävi Venäjän suurimmasta kultuurivoitosta kaukaisessa idässä, mutta jonka arveluttavat puutteet nyt kaikkialla tunnustetaan. Finanssiministeri ei tämän vuoden kulunkiarviossa oleta kuin vähäläntää voittoa rautateistä, mutta muut asiantuntijat väittävät oikeammaksi päätökseksi laskea niistä vuotuista tappiota. Ero riippuu etupäässä siitä, luetaanko välttämättömät lisätyöt vuoden menojen tai pääoman lisäysten tilille.

Siksi suuresti nuo esitetyt laskut poikkeavat toisistaan, ettei täällä kaukana uskalla mennä yksityiskohtia arvostelemaan, mutta todennäköiseltä, suorastaan varmalta näyttää sittenkin, että varsin tuntuvia lisäkustannuksia vielä tarvitaan ratoihin, jotka jo ennestään ovat ylen kalliiksi käyneet. Että Venäjä on rautatieverkkonsa aikaansaamiseen maksanut 3 $^1/_2$ *miljardia ruplaa*, on yhtä varmaa kuin etteivät nuo radat parhaassakaan tapauksessa anna kuin puolesta summasta korkoa; sen mukaan lukevatkin luotettavat Venäjän finanssien tuntijat yllämainittua arvoa vain 1 $^3/_4$ *miljardia ruplaa* vastaavaksi. Jos tarpeelliset lisäkustannukset lasketaan sataan miljonaan — vähemmäksi niitä ei ainakaan voi arvata, pikemmin voisi summaa lukea kahden-, kolmenkertaiseksi, — ja 50—70 miljonaa sen lisäksi täytyy joka vuosi korkoihin suorittaa, kunnes rataverkko ehkä rupeaa kannattamaan, niin ei Venäjänkään tulolähteiden äärettömyys ajan pitkään myöntäne uusiin rautatierakennuksiin menevää vuotuista 400—500 miljonan menoa.

Jos asiantuntijain erimielisyys jo rautatieverkon arvoon ja kannattavaisuuteen nähden on suuri, avautuvat suorastaan huimaavat kuilut eteemme, kun koetamme tulla selvyyteen Venäjän *valtiovelan* määrästä. Finanssiministeri ja semmoinen asiaintuntija kuin venäläinen finanssimies Schwanebach seisovat siinä vastatusten, ja ilmeisesti on jälkimäisellä kannatusta sekä omassa että liioinkin vieraissa maissa.

Asian todellinen tila ei ole helposti selitettävissä, koska viralliset tiedot eri ajoilta eivät hyvin sovi keskenään, jonka ohessa finanssiministerin tiedot eroavat valtakunnan kontrollin antamista, jotka kaikesta päättäen ovat varmimmat, joita voi saada. Kultakantaa määrättäessä tapahtunut rupla-arvon alennus ynnä epävarmuus muutamissa asiaan kuulu-

vissa seikoissa vähentävät vieläkin päätösten arvoa. Joka tapauksessa on valtakunnalla kyllä takanaan suuren suuri kultamäärä sekä edellisinä vuosina osaksi verojen koroittamisella, osaksi lainojen avulla kerätty säästö („disponibilité du Trésor"), mutta kun menoja tämän ja viime vuoden kulunkiarvioiden mukaan on kuudettasataa miljonaa ruplaa enemmän kuin odotettuja tuloja, täytyy tietysti ennemmin tai myöhemmin tämän loven täyttämiseksi turvautua ulkomaan raharuhtinaiden apuun, ja näiden epäilykset eivät liene helposti voitettavissa.

Viimeisten kahden vuosikymmenen kuluessa Venäjän valtiovelka on kasvanut keskimäärin noin 300—400 miljonalla markalla vuodessa, sanokaamme tasaisuuden vuoksi yhdellä miljonalla markkaa päivää kohti. Vähintään kuudesosa valtion menoista menee nykyään velkojen ylläpitämiseen; Schwanebach tekee vielä paljoa epäedullisemman laskun, koska kruunun yksinoikeutta Venäjällä käytetään enemmän kuin muualla tulolähteenä. Englannin ja Ranskan kansallinen varallisuus on niin suuri, että tuommoisetkin taakat siellä ovat siedettäviä, mutta muistakaamme, miten kipeästi viime sodan tuottamat verolisäykset koskivat Englannin kansaan; muistakaamme, millä äärettömällä huolella Ranskassa nykyänsä tartutaan jokaiseen mahdollisuuteen verojen enentämiseksi, ja me näemme, ettei nykyinen velkakuorma noissa Europan rikkaimmissakaan maissa ole mikään leikin asia. Että Venäjän kansa luonnon tarjoomista rikkauksista huolimatta vielä kuuluu Europan köyhimpien kansojen joukkoon, siitä ei ole kuin yksi mieli. Mutta siitä seuraakin, että siellä varsinkin velkaantumisen mahdollisuudella on rajansa, kenties lähelläkin.

Veisi liian pitkälle seurata menoja kaikissa maksuluokissa; poikkeustilassa vain muutokset voivatkin yhdessä vuodessa tulla aivan tuntuviksi. Maanviljelysministerion menojen koroitus 6 miljonalla eli 14 %:illa viittaa kuitenkin siihen, että pannaan yhä enemmän huomiota valtakunnan tärkeimmän elinkeinon kohottamiseen; sisäasiain ministerion kulunkiarvion lisäys 6,5 miljonalla aiheutunee poliisivallan lisäämisestä. Mitenkä se on selitettävissä, että menojen vähennystä tulee finanssi- ja opetusasiain ministerioissa näkyviin, ei selviä esilläolevasta esityksestä.

Kun tulemme kulunkiarvion vastaavien puoleen, pistää ensiksi silmään, että tuloja lasketaan noin sata miljonaa ruplaa enemmän kuin viime vuotena. Summa on itsessään suuri ja jakautuu eri luokkiin sillä tavoin, että välittömien verojen, lunastusmaksujen sekä ennakkomaksujen

korvausten muodossa arvellaan lähtevän — etupäässä maalaisväestöstä — 16 miljonaa enemmän kuin v. 1902. Välillisten verojen ja maksujen muodossa on 19 + 6 miljonan koroitus odotettavissa, jonka ohessa kruunun oikeuksista (= viinamonopolista) on odotettavissa yli 40 ja valtion omaisuudesta 15 miljonaa enemmän kuin viime vuotena.

Mitä tulee niihin maksuihin, jotka kohdistuvat talonpoikaissäätyyn, lienee ensiksi mainittava, että nykyhetken edellytykset kyllä ovat tavallista paremmat. Kymmeneen vuoteen Venäjä ei ole toista niin hyvää satoa saanut kuin v. 1902, joten verojen suorittaminen nyt on helpompi kuin ennen, jolloin rästiksi usein on jäänyt kymmenittäin miljonia, osaksipa ikuisiksi ajoiksi. Mutta viime sadon paremmuus ilmoitetaan etupäässä ilmasuhteista riippuvaksi; parannettu hoito on tuskin ensinkään ollut siihen vaikuttamassa, — joten kenties saapi odottaa kymmenen vuotta kuin jälleen saa yhtä hyvän sadon.

Tämä ei itsessään synnytä luottamusta edistymisen tasaiseen jatkumiseen, ja kun sisä-Venäjän kuvernementtien enenevä rappeutuminen jo kauan on ollut pysyvänä valituksena, jota Venäjän sanomalehdet mitä räikeimmin värein kuvaavat, ja hallituskin tämän asianlaidan todellisuutta tunnustaen on asettanut tutkijakuntia, joiden laajat ja seikkaperäiset kertomukset sisältävät peloittavia paljastuksia taloudellisesta häviöstä mustanmullan alueella, niin jokainen käsittää, ettei ole mielellään lisätty tämän väestön taakkaa.

Tuntunee kummalta, että kansa, joka asuu alkujaan luonnon runsaimmilla antimilla siunatuissa seuduissa ja joka vielä vuosikymmeniä sitten, ilman rautateitä ja ilman suurteollisuutta, tuli hyvästi toimeen, nyt olisi aineelliseen kurjuuteen joutumaisillaan, mutta mahdotonta on sittenkin tätä asianlaitaa epäillä. Ja selitettävissä ilmiö on. Sillä ensiksi väestö puolessa vuosisadassa on kasvanut suuressa määrässä, joten menneen ajan tulolähteet, vaikka olisivatkin entisellään, eivät enää mitenkään riittäisi. Toiseksi väestö verojen yhtämittaisen lisääntymisen ja hintojen kohoamisen tähden elää ahtaammissa oloissa kuin ennen. Pakoitettuna tulojaan lisäämään se on tehnyt entisen ryöstöviljelyksen monin kerroin tehokkaammaksi. Maata kyllä ei ennen hoidettu eikä lannoitettu sen paremmin kuin nytkään, mutta siitä puhumatta, että maa ennen v. 1861 oli suurtilallisten hallussa sekä suhteellisesti huolellisessa hoidossa, jota vastoin talonpoikien osa nyt on suurempi, löytyi toista miespolvea sitten

paljon maata, jota ei oltu käytetty viljelykseen. Jos vanha pelto silloin kävi huonoksi, saattoi uutta maata ottaa kynnettäväksi; mehuttomaksi viljelty ala sai jäädä niityksi tai pelloksi. Mutta kun yhä pakoittavampi rahantarve sitten on saanut väestöä ahneesti käyttämään miltei jokaista viljanviljelykseen sopivaa tilkkaa; kun sekä metsät että niityt suureksi osaksi ovat tulleet uhratuiksi yksipuolisen peltoviljelyksen hyväksi, ja metsien häviö on itse ilmastoa huonontanut, niittyjen katoominen sitä vastoin yhä supistaa mahdollisuuden pitää hevosia ja karjaa, ovat olot käyneet peräti arveluttaviksi. Näistä muutoksista seuraa sekin, että kääntyminen järkiperäiseen viljelystapaan vuosi vuodelta tulee vaikeammaksi.

Eräs tutkija huomauttaa pientä piirrettä, joka jo itsessään kuvastaa yleisen tilan erilaisuutta ennen ja nyt. Hän kertoo, että vielä miespolvi takaperin tavallisesti kylään tullessa jo kaukaa ja ympäri vuotta saattoi nähdä aumoja puimatonta eloa, vieläpä menneenvuotisia aumoja, jotka harmaalla värillään erosivat tuoreemmista. Taisipa siihen aikaan olla tapa täten ylvästellä osoitteeksi, ettei vilja talosta tyyten loppunut, ja koska kelvollisten teiden ja rautateiden puutteesta ei voitu viljaa pitkälle kuljettaa, kävi helpoksi tuommoisia säästöjä tehdä. Ei siihen aikaan tarvinnut nälkävuotta pelätä, eikä sellaisista kuultukaan, muuta kuin kenties kerran tai kahdesti vuosisadassa.

Toisin nykyänsä. Viime vuosikymmenen kolmesta katovuodesta puhumatta täytyy ottaa lukuun, että talonpoikainen kansa nykyään säännöllisesti on pakoitettu myymään suurimman osan viljaansa jo syksyn alussa, jolloin viimeinen määräaika on käsissä edellisen vuoden verojen suorittamiseen. Rautatiet välittävät viljan kuljettamisen ulkomaille, mutta maakansa saa enimmiten tyytyä polkuhintaan, vieläpä luopua työnsä tuotteista silloinkin, kun varsin hyvin tiedetään, että kuukausien perästä kaikki vilja on lopussa, — jolloin täytyy pyytää apua kruunulta. Tämä on virheellinen kiertokulku ja päälle päätteeksi kovin kallis sekä kruunulle että yksityisille. Uskaltavatpa muutamat taloudentutkijat väittää sitäkin, että jos mieli suoda Venäjän rahvaalle tilaisuus syödä kyllikseen leipää samoin kuin Saksan kansa, niin ei pitäisi viedä maasta pois ainoatakaan tshetverttiä viljaa. Kuten jo vuosi sitten huomautimme, antavat Venäjän viralliset tilastolliset tiedonannot tukea tälle väitteelle. Ainakaan ei kansalla ole riittävästi leipää ja muuta ravintoa, ja keripukki sekä muut taudit raivoavat sen mukaan.

Mutta suo siellä, vetelä täällä, kuivaa ei missään. Vilja, se se Venäjällä etupäässä vientitavarana vastaa niiden tavarain hintaa, joita joka vuosi ulkomailta tarvitaan. Jos tämä tärkein vientitavara katoaisi, pitäisi jollakin muulla maksaa nuo tuontitavarat, joita tuontikielloista ja suojelustulleista huolimatta tarvitaan, ja lähinnä olisi silloin vaarassa se vaivoin koottu aarre kultaa, joka nykyänsä turvaa ruplan arvoa. Joutua uudelleen arvoltaan horjuvan setelien varaan, se muun muassa tekisi monin kerroin vaikeammaksi suorittaa ulkomaalle lainojen vuotuismaksut, jotka sopimuksen mukaan ovat täysiarvoisessa rahassa maksettavat. Kaikki ne voitot, joiden saavuttamiseksi Vyshnegradski ja Witte vuosikymmeniä ovat jättiläisvoimin ponnistelleet, kamppailleet, olisivat silloin vaarassa tai suorastaan hukassa.

Tässä näkyy muuten, miten tuntuva ero on rikkaan ja köyhän välillä valtioelämässä — samoin kuin yksityistenkin kesken. Ylen rikas Englanti voipi vuosi vuodelta ostaa ulkomailta tavaroita enemmän kuin se niille myy, sillä korvaus käy melkoisessa määrässä rahalähetysten kautta, jotka eivät tullitilastossa tule näkyviin. Valtiovelan korot jäävät siellä suureksi osaksi oman maahan. Mutta Venäjä on vastakkaisessa asemassa. Sillä 17 miljardin markan velka edellyttää 4 %:in mukaan 680 miljonan vuotuiset korkomaksut, kuoletuksista puhumatta, mitkä maksut suurimmaksi osaksi ovat ulkomaille suoritettavat, ja sen ohessa tulee Venäjän vielä maksaa, — etupäässä Ranskan ja Belgian rahamiehille — hyvitystä niistäkin miljonista, jotka ovat sijoitetut viime vuosikymmenien synnyttämiin tehtaisiin; ainakin ajaksi tämä maksuerä on noussut suuriin summiin. Kaukana siitä, että kuten Englannissa näkymätön kultavirta itsestään valuisi maahan, taipuu kulta päinvastoin vuotamaan pois Venäjältä lukemattomien reikien kautta, ja ainoastaan tuontia väkisin supistamalla, vientiä edistämällä, lienee onnistuttu miten kuten ylläpitämään kaupan tasapainoa.

Olemme tällä tulleet puhumaan tuloksista, jotka kauan näyttivät olevan Venäjän finanssiministerien varsinainen ihmetyö, jota tarpeen mukaan onkin ihmetelty, — tarkoitamme tuota ikään kuin taikasauvalla aikaansaatua suurteollisuutta, josta toivottiin rahamyllyä verratonta.

Mutta kaikkien aikojen osoittama totuus, että useiden sukupolvien kehittämä kätevyys vain antaa kyllin tukevat perusteet suurteollisuudelle, sekä kokemus, ettei terveellistä liike-elämää voi taikatempuin luoda, to-

teutuvat tässäkin. Jo toista vuotta ahdinko on tälläkin alalla ollut ylen tuntuva. Ankaran suojeluksen turvassa kasvanut teollisuus ei tuota huokeita tavaroita, eikä esim. raudanvienti Venäjältä muuhun Europpaan tule kysymykseenkään. Englannin, Saksan ja Belgian vanha liike kykenee sitä vastoin yhä vähentämään rautatuotteittensa hintaa. Joku määrä Venäjän rautatuotteista menee Aasian kansoille, ei kuitenkaan aivan paljon. Kotoisesta kulutuksesta tämän tuotannon menestys siis lopulta riippuu, mutta rahvaan äärettömiin menevä köyhyys tuopi mukanaan, että kansan mies käyttää puuta ja muuta pikemmin kuin menee siksi kallista tavaraa kuin rautaa ostamaan! Pitkälle on siinä jouduttu, koska kuuluu tultavan puisilla auroilla, puisilla pyörillä, vieläpä puisilla saranoillakin toimeen; kuluneen hevosenkengän löytö tuottaa jo suurta iloa. Tämä köyhyys pitää tietysti tuota äkkiään kasvanutta rautateollisuutta lamassa. Enemmän kuin puolet kotimaisesta kulutuksesta riippuu niistä suurista tilauksista, jotka kruunu tekee, etupäässä rautatierakennuksia varten. Radat ovat tulleet noin 200 miljonaa kalliimmiksi sen tähden, että hinnasta huolimatta on hankittu kiskot y. m. kotimaasta, mutta tämä kannatus on yhä edelleen tarpeen; jos valtio syystä tai toisesta äkkiä supistaisi uusien ratojen rakentamista, olisi usean suuren rautatehtaan häviö samassa auttamaton.

Eivätkä kutomateollisuus ja sokurinvalmistus ole nekään hyvässä asemassa. Edellisellä on arvaamatonta etua siitä, että huokeata raaka-ainetta, pumpulia, saadaan Kaspianmeren takaisista maista, mutta valmisteet tulevat sittenkin kalliiksi, ja heikko on oman kansan ostokyky. Valtion suomien etujen avulla sanotaan Venäjän sokurin joskus tulleen Englannissa niin huokeaksi, että muka siellä on kannattanut sillä syöttää sikoja, mutta kotoiset hinnat ovat samaan aikaan pysyneet siksi korkeina, että yhteinen kansa kovin vähässä määrin pääsee nauttimaan tavaraa, jota muualla luetaan jokapäiväisten tarpeiden joukkoon. Muut suurteollisuuden haarat eivät liene kovin tärkeitä.

Tämmöisten taakkojen tullessa ennestään täyden kuorman kukkuraksi ei tietysti voi pitää todennäköisenä, että kansan varallisuus Venäjällä voi karttua 5—6 %:illa vuodessa, mikä kuitenkin vähintään olisi tarpeen, jotta se pysyisi ripeästi kasvavien valtiomenojen tasalla. Ja jos uskaltaisikin olettaa, että varallisuuden kokonaismäärä vuotuisesti näin suuresti edistyy, tulee sekin huomioon, että väestön luku on kaikkien

vertausten perusteeksi otettava. Puute voi olla kasvamassa, vaikka viljantuotanto enenee, sillä 120 miljonan väestö syö enemmän kuin 100 miljonaa. Ja kuinka vaikeata onkin tämmöisissä asioissa saavuttaa ehdotonta varmuutta, viittaavat kaikki merkit siihen, että Venäjän kansan keskimääräinen varallisuus on pitkien aikojen kuluessa mennyt huomattavasti taaksepäin.

Mutta mistä tulee sitten tuo voima, joka tarvittaessa on miljardeja miljardien perästä tuottanut valtakunnan tarpeiden tyydyttämiseksi? Eikö tämmöinen rikkauksien hankkiminen ikään kuin ilmasta jo itsessään ole todistus kansan varallisuuden loppumattomuudesta?

Verojen asteettaisesta kohottamisesta olemme jo puhuneet; valtiovelan karttumisesta samoin. Ollaanko näissä kohdin pysytty oikeiden rajojen sisässä, on kysymys, jonka vasta tulevaisuus voi varmuudella arvostella. Vaikka ammoisista ajoista ylen tärkeä viinavero sillä välin monopolin tähden on poistettu välillisten verojen joukosta, on näiden loppusumma vuodesta 1887 ehtinyt nousta nelikertaisiksi, mikä sekin kuvailee verokuorman ripeätä enenemistä.

Mutta muuten otettakoon huomioon, että tulojen lumenvyöryntapainen kasvu, itsessään kyllä merkillinen, melkoiseksi osaksi on saavutettu keinoilla, joiden terveellisyydestä tiede ei ainakaan vielä ole tullut varmaan päätökseen.

Kruununoikeudet (lähinnä äsken mainittu viinamonopoli) ja tulot valtion omaisuudesta (muun muassa puiden myönti valtion metsistä), ne ne yhteensä lasketaan v. 1903 tuottavan yli miljardin ruplaa, vaikka eivät v. 1887 tuottaneet kuin vähän yli sata miljonaa. Tämä puolessa toista vuosikymmenessä saatu 950 $^0/_0$:in lisäys tuloihin saattaa kyllä todistaa finanssitaitoa ja verratonta rohkeutta, mutta tulos ei tietysti ole karttuneen kansallisvarallisuuden kuvastimena.

Vaikea on päättää, ovatko asianomaiset — kuten usein väitetään — liiankin rohkeasti ruvenneet kuluttamaan valtion metsiin säästynyttä omaisuutta, mutta siitä ei ole epäilystä, että vaaralliselle polulle on astuttu, kun on otettu viinanvalmistus ja myynti valtion yksinoikeudeksi. Hetkeksi saadaan kyllä suunnattomia tuloja siitä, kun tuottavia oikeuksia ilman korvausta siirretään valtiolle, mutta kipu kymmenkertainen tulee varmaan seuraukseksi, jollei juopumuksen ehkäiseminen ole tämän toiminnan

ehdottomana lopputarkoituksena, vaan tulojen hankinta käy vallitsevaksi näkökohdaksi.

Työläämpi kuin kenties millään muulla alalla on taloudellisella mennä tulevaisuutta ennustamaan. Kaksisataa vuotta sitten suuri Montesquieu — emme varmaan muista missä teoksessa — uskalsi ennustaa, että pikainen häviö tulisi seuraukseksi, jolleivät Europan vallat kiireen kautta vähentäisi silloisia muka kärsimättömän raskaita sotavarustuksiaan. Hänen aikanaan ei kumminkaan tähän tarkoitukseen vuodessa uhrattu kenties tuhattakaan osaa siitä, mitä kansat nykyään, jos kohta nurkuen, samassa suhteessa kannattavat.

Kaikesta päättäen sotavarustusten loppu pikemmin onkin ihmismateriaalin kuin varojen puutteesta odotettava. Mutta onpa taloudellisellakin kehitysmahdollisuudella rajansa, sen osoittaa esim. nykyisen Italian kurjuus, verrattuna siihen kukoistukseen, joka samassa maassa on vuosisatoja sitten vallinnut. Loppumattomiin ei voi varoja panna hedelmättömiin tarkoituksiin; ennemmin tai myöhemmin luonnollinen vastavaikutus on odotettavissa, jos liikoihin mennään. Ja murtumaton on yhteys kansan talouden ja valtion talouden välillä; ajan pitkään jälkimäinen ei voi versoa, jos kansa köyhtyy.

Se ylen vilkas ja valaiseva, Venäjällä tapahtunut, mutta Suomessa melkein huomaamatta jäänyt keskustelu, jonka pääpiirteet olemme ylempänä koettaneet esittää, on erinomaisen arvokasta selvitystä antanut näille historiallisille ja kansantaloudellisille totuuksille, joista jokaisella yleistä hyvää harrastavalla kansalaisella voi olla opetusta.

Panu.

Näytelmä neljässä näytöksessä.

Kirjoittanut

JUHANI AHO.

TOINEN NÄYTÖS (loppuosa).

(*Panulan tupa.* — Allaolevan ymmärtämiseksi mainittakoon, että toiminta on edellä kehittynyt niin, että karhun kaatajat ovat palanneet metsältä ja laulaen tuoneet saaliinsa tupaan ja laulaen sen sieltä ulos saattaneet sekä sitten taas tulleet tupaan. VOUTI, PANU y. m. vanhemmat miehet ovat menneet toiseen tupaan juomaan ja aterioimaan. PANU on luvannut Annikin voudille. Karkelo alkaa, Kari ja Annikki tanssivat vastatusten.)

KARI: Soitto soimaan, Jorma!

JORMA: Vieläkö vanhan sormet nuorten jalkoja juoksuttamaan. Te laulatte, minä soitan. *(hyräilee)*

Yks' on ystävä minulla
Tämän ilman kannen alla,

Kas niin! Ala, Kari! *(karkelo alkaa)*

KARI: Yks' on ystävä minulla
Tämän ilman kannen alla,
Yksi armas ainokainen
Koko kolmessa kylässä,
Muut ne mustaksi sanovat,
Kekäleeksi kelleävät,
Minun on silmästä simana,
Mesimarja mielestäni,
Vaan on vaiva vuottaessa
Yksin ollessa ikävä.

MUUT *(kertovat):*

Vaan on vaiva vuottaessa
Yksin ollessa ikävä.

KARI: Harvoin yhtehen yhymme
Saamme toinen toisihimme,
Vesi on virtanen välissä,
Mieron vihat virtaisemmat,
Vihat voitan, virrat kierrän,
Kannan kotihin omani.

MUUT: Vihat voitan, virrat kierrän
Kannan kotihin omani.

ILPOTAR: *(Annikille)* Keiku, mitä keikut — et siinä kauan keiku.

ANNIKKI: *(iloisesti)* Entäpä kerran keikkuisin minäkin!

KARI: Kun sa istuit, maa iloitsi,
Kun kävit, käki kukahti,
Kussa seisoit, päivä paistoi,
Kussa tanssit, tanhut keikkui,
Tuost' olet tullut, tuosta mennyt,
Tuossa istunut aholla,
Kivi on tullut kirjavaksi,
Paasi on toistansa parempi,
Korpi kuutta kukkeampi,
Lehto viittä lempeämpi.

JORMA: *(yhtyy ihastuen kerrontaan)*
Korpi kuutta kukkeampi,
Lehto viittä lempeämpi.

On ihana kaunisten karkelo! On suloista laulu ja soitto! On kuin Kalevalaisten kisat edessäni näkisin. *(Panulle, joka tulee)* Anna, Panu, anna Karille Annikkinsa. Anna nuoret toisillensa! Kontion peijaiset hänen kaatajansa kihlajaisiksi muutamme!

PANU: Mikä on tämä nyt aika naimakaupan hierontaan?

JORMA: Naimakauppa kaupoista nopehin.

PANU: Vaan ei ajoin kaikin kannattavin.

JORMA: Olisipa ollut alku ihanan tarun, että sinä päivänä, kun Kari Panun hengen pelasti, Panu hänelle siitä palkkioksi immen ihanan omaksi antoi. Virren sinusta sepittäisin. Vanhat vihat sopisimme. Minäkin sinut silloin tietäjäksi tunnustaisin!

ÄÄNIÄ: Anna Annikki Karille!

PANU: Vouti lähtöään laittaa. Puhutaan siitä — hänen mentyään.

JORMA: Lähtöään? Yön selkään?

ILPO: *(on tullut Voudin viinalekkeri mukanaan)* Kesken syöntinsä nousi.

JOUKO: *(luukusta ulos katsoen)* Ilpotar jo rekeen peittää . . . mitä se . . . rekivaatetta huutaa!

PANU: *(repäisee orrelta ryijyn)* Vie, Annikki, jouduta!

EMÄNTÄ: Elä sitä, Karittaren Annikille kutomaa!

PANU: Vie kunhan on . . . joudu . . . riennä! *(Annikki rientää ulos.)*

JORMA: Mikä sillä semmoinen hoppu . . . ei kylpenytkään?

JOUKO: *(luukulla)* Vouti tempasi —!

ANNIKKI: *(ulkoa)* Auttakaa, auttakaa! — Kari! Kari!

JOUKO: Vouti vei Annikin, rekeensä reutoi. *(Kari hyökkää ovelle. Se ei aukea, syöksee luukulle ja siitä taas ovelle ja lennättää sen selälleen.)*

IKKUNASSA OLIJAT: Ei saavuta Kari! — Jo sai reen perästä kiinni! — Nahka repesi käteen! — Jo on jäällä vouti — täyttä laukkaa!

NAISET: Annikin vei! — Naisen ryösti! Missä miehet?

PANU: Miehet voudin viinoja särpää! Pitää kokko minkä kynsiinsä sai!

JORMA: Möitkö tytön, Panu?

KARI: *(syöksee sisään)* Hevosesi anna, Panu!

PANU: Hiihdä — olethan hyvä suksimies, — ken karhun saavutti, saavuttanee hevosenkin.

KARI: Et anna? — Sinunko olikin työtäsi tämä? *(karkaa Panun kimppuun, vetää karhukirveen huotrastaan, vaan ennenkun ehtii iskeä, putoaa hänen päähänsä Panun nyrkki ja Kari luuhahtaa lattialle.)*

PANU: Pysykää loitolla minusta!

JORMA: Henkesi pelastajaa löit! — Tuhoksesi tulkoon! — Kari, odota minua! *(Kari nilkuttaa ulos. Jorma menee mukana.)*

EMÄNTÄ: *(huojutellen ruumistaan)* Antoi Annikin hyvänimisen, antoi Annikin hyvänimisen, antoi ainoan iloni.

KARITAR: Voi poikaani! Voi miniätäni toivottua!

PANU: *(rivosti)* Ja mikä hätänä? Ei vouti iäksensä vienyt! Takaisin tuopi, vähän vaan lainana pitää.

NAISET: Voi kelvotonta mitä puhuu!

PANU: Eikö ole lämmin ollaksensa, omalla morsiusryijyllä maatessansa?

NAISET: Voi häpeämätöntä pilkan tekijätä!

PANU: Pois täältä akat, ulos ulisemaan! *(ajaa ulos heidät)* Häitä juomaan miehet! Häitä kuninkaan pojan, joka köyhää kosihin tuli! Vieläkö siellä on viinaa lekkerissä? *(Miehiä on tullut toisesta tuvasta humalassa.)*

ILPO: Viel' on viinaa!

PANU: Kuulkaa, miehet . . .

MIEHET: Viel' on viinaa, makeata viinaa!

ILPO: Kuulkaa, miehet, mitä Panu puhuu!

MIEHET: Kuullaan, kuullaan . . .

PANU: Ei nyt tästä päivin puute panulaisia paina. Me ollaan kuninkaan metsästäjiä!

MIEHET: Kuninkaan metsästäjiä?

PANU: Suoraan kuninkaalle myymme *me* eikä kukaan muu. Kymmeneksi vuodeksi on Panun heimo veroista vapaa! Oman keihään kärellä käännytämme kaikki, jotka tänne kaskeamaan ja kalastamaan tunkevat. Ei pane estettä vouti! Se oli hinta orjattaren! Oliko kauppa kehnosti solmittu?

ILPO: Voi tekoja tietäjän!

PANU: Ei nyt papista pelkoa, jos ei hänestä hyvin ennenkään! On verivihoin voudin kanssa. Uhanneen kuului tullaksensa, ei usalla! Ei ketänä kanssansa saa!

ILPO: Siin' on mies!

PANU: Täss' on mies, jonka tekoja vielä taruissa mainitaan ja lauluissa lauletaan! Reidan lappalaisen kukistin ja kaikki tietonsa anastin!

ILPO: Onko ne jo sinulla? Saitko ne jo? Milloin sait?

PANU: Tyttärellänsä iki-onnet heimolleni ostin!

MIEHET: Hih Panulle!

PANU: Kirkon kirosin, panin papin pataluhaksi! Jos minä teidät oman onnenne nojaan heitin, Ruotsin orjia kohta olitte, Kiesuksen kumartajia! — Jouko, semmoinen on sinulla isä — maista viinaa eläkä noljota, että mies sinustakin kerran tulisi, tietäjä isäsi veronen; hyvä, jos suurempikin vielä: ettäs osaisit loveen langeta, tulevia tiedustella . . . vaan vielä keinot siihenkin keksitään, Reidan henki on hallussamme . . . kun ei vaan sen oma poika . . . ei se . . . Ette nähneet, miten Kari kaatui?

MIEHET: Nähtiin!

PANU: Vaipui kuin vaate kokoon. Kuka on voimakkaampi: sekö, joka karhun kaatoi, vaiko' se, joka karhun kaatajan? *(miehet hohottavat)* Se Jorman kanssa minulle aina hammasta hioo. Vaan sen minä sanon, että ennen Väinämöstä ja seposta Ilmarisesta loppuu tarujen tieto kuin Panusta tietäjästä ja kaikkein tarujen taitajasta, kaikkein haltijain haltijasta! Ja vielä senkin karsikkoon tuleva kansa kerran uhrinsa kantaa! — Juokaa miehet! *(Jorma tulee)* Juo sinäkin, Jorma! Kevennä mielesi kaiveet! Nyt on ilon päivä!

JORMA: *(sysää haarikan luotaan)* Voi surkeutta! Voi kauhun päivää!

PANU: Mikä hätänä?

JORMA: Voi surkeutta! — Tulimme Karin kanssa Korpikosken niskaan — siinä naisen jälet lumessa — raiskaajansa reestä oli irti reutoutunut — oli kaatunut ja aina noussut — jyrkimmän kallion kohdalla oli koskeen syössyt.

NAISIA: *(joita on tullut Jorman jälestä)* Koskeen syössyt!

JORMA: Siell' on nyt Annikki ja kosken kurkulla sinulle, Panu, kostoa huutaa . . . huutaa, huutaa, eikä ikänä ääni sorru.

ILPO: Liekö ollut Annikki?

JORMA: Kenen lienee tämä punanen päähinenauha? Katajaan oli tarttunut, siitä löysin.

EMÄNTÄ: Annikin on nauha —

PANU: Välipä orjattarella! Reidan sikiöllä!

JORMA: Ei ole orja enää Annikki. Vapaa on vainaja. Eivät ole henget hallituksesi alaiset; eivät ole milloinkaan olleet. — Kosken kivissä hento ruumis kolajaa, ei raukka haudan rauhaa löydä.

MUUAN MIES: Ei ollut hyvä teko tämä Panulta.

EMÄNTÄ: Voi ainoiseni Annikkini, lempilapseni, tytär tuiretuinen, onneton sinuas: hoidin, huolehdin äiditöntä, vaalin, varjella koetin; veden alle valvattini, kosken kuohuihin kultaseni, silmäteräni suosittuni. — Voi omani, voi iloni, sinua ikäni itken, elinikäni suren, huolin hoilaelen . . .

KARITAR: *(vuorotellen emännän kanssa. Jorma soittaa kannelta)* Voi toivottuni, tyttäreni, voi lapseni laatuiseni, voi miniäni mielitiettyni, — toivoin liekun liekuttajaksi, kehtoisen keinuttajaksi, iloksi öitteni yksinäisten — sinne katosit kaunoiseni, kainoiseni, suistuit surujen suuriin

suvantoihin, et tulle takaisin ilmoisna ikänä ilmoille näille ihaloille, kovin kurjille kujille, et pihoillemme pahaisille, armas Annikki omani *(menevät itkien).*

(Äänettömyys.)

MIEHET: Voi, voi, ei olisi pitänyt —

TOISET: Pahoin teit, Panu!

ILPO: Kun ei vaan alkaisi kummitella haudaton henki. Uhrataksesi pitäisi, Panu, kotihaltija lepyttääksesi, että tuon tulemasta estäisi.

MIEHET: Uhraa, Panu, lepytä, anna pitoherkuista parasta!

PANU: Mitä ma sille suun tukkeeksi! Jouko, tule tänne! — Pane ovi kiinni, ettei kuulu akkain ulina. — Vie uhri kuolleen muistoksi saunakuusen juureen haltialle.

JOUKO: Mitä ma vien?

PANU: *(etsien)* Vie . . . vie . . . Tuoss' on, kaada kaikki, valele, että kerran saa tarpeensa — viinaa se on!

JOUKO: Viinaa!

PANU: Ka, viinaa, voudin viinaa! Vie koko lekkeri! Vouti kun tuhosi tytön, niin on sen tavara lepytysuhriksi omansa.

JOUKO: Vaan jos —

PANU: Mitä sinä vapiset? Tee sinä niinkuin minä käsken. Opi kerrankin tietäjän toimia tekemään! Annetaan äijälle viinaa, ei ole eläissään viinaa saanut, maitoa on kaiken ikänsä lakkinut, akkain elätti . . . jospa nyt vanha mies saisi kerran vähän karvaampaakin!

JOKU MIES: Elä häpäse kotihaltiaa — ei hyvä peri!

ILPO: Jos ottaa pilkaksi ja suuttuu?

PANU: Aina minä yhden pikku haltian . . . on niitä isompiakin!

ILPO: Vaan jos humaltuu ja yltyy tuhojaan tekemään, hyvä haltia?

PANU: Olisi soma kerran nähdä humalaisenkin haltian tekoja. Olisi soma nähdä, saisiko tuon taialla taltutetuksi? — Sinun pitää oppia uhraamaan, Jouko! Elä pelkää! Annetaan äijälle viinaa!

MIEHET: Annetaan äijälle viinaa! *(Jouko menee.)*

JORMA: *(itsekseen)* Pyhän haltian karsikkokuusi häväistään, jonka alle ensimäiset Panut majansa rakensivat, jonka juurella esi-isät lepäävät, jota on satoja vuosia vaalittu ja hoideltu ja hyvitelty . . . jossa haltia milloin käkenä kukkuu, milloin peippona pesii, milloin oravana kurakehtelee, milloin myyränä juuria kaivaa.

PANU: Minulla on paremmat haltiat! Pyhemmät puut!

JORMA: *(yhtäkkiä kimmastuen, ääni vavisten)* Paremmat haltiat! Pyhemmät puut! On sinulla epähaltiat! Omat tekemäsi ja omat näköisesi! Puujumalat, Lapista lainatut, variksen pelätit, uhreille ahnaat, veroille persot, koko heimon köyhdyttäjät. Ei Väinö semmoisia, ei Väinö puujumalia —

PANU: *(pilkallisesti)* Väinö, Väinö — —

1:NEN MIES: Totta on mitä Jorma sanoo!

2:NEN MIES: Loruja Jorman puheet!

(Jouko tulee.)

PANU: No, mitä sanoi? Joiko viinaa Jorman jumala? *(Toiset nauraa, toiset panee vastaan.)*

JOUKO: Tohisi ja kohisi . . . ritisi ja rusahteli . . . minä kaukaa . . . minä viskasin . . .

ILPOTAR: *(syöksyy sisään)* Panu! Panu! Sinne tuli mies meille — suksella hiihtäen — mustissa vaatteissa — sanoi olevansa Kontolan pappi.

PANU: *(hypähtäen)* Kontolan pappi? — Yksinkö tuli?

ILPOTAR: Oli toinenkin pieni mies mukanaan. Reita sanoi olevansa, Reita Reidanpoika.

PANU: Reita!

JORMA: Annikin veli.

PANU: Elä päästä häntä sisään!

ILPOTAR: Tuli jo. Ei lupaa kysynyt. Sanoi kansaa kastamaan tulleensa ja huomenna Panulassa saarnaavansa.

JORMA: Siinä se nyt on!

PANU: Mikä on?

ILPO: *(Panulle)* Minä tapan hänet, jos sallit!

ILPOTAR: *(kunnioituksen ja ihmettelyn ilme äänessään)* Se on niin pitkä, että kun oikasihe, niin lakki lakea hipoi.

Taidetta.

Suomen Kansallisteatteri.

1.

Teatterin osakeyhtiö. — Joulunäytännöt. — Kyynelten hirmuvalta. — Mestari Gert eli lörpöttelevä parturi. — Hänsel ja Gretel. — Tilapäänäytännöt.

Tällä vuodella on kansallisteatterin elämässä tapahtunut se muutos, että se on saanut uuden omistajan — „Suomen kansallisteatterin osakeyhtiö" on muodostunut. Osakeyhtiön pääoma on 50,000 markkaa, josta puolet on hankittu uudella osakkeenkirjoituksella, toista puolta taas vastaa teatterin ennestään oleva omaisuus. Jälkimäisestä puoliskosta on annettu osakkeita teatterin varsinaisille perustajille, tohtori Kaarlo ja neiti Emilie Bergbomille sekä sitä paitsi yksi osake kullekin kannattajalle v. 1893—1903. Näin ollen siis teatterin omistajat ovat pääasiassa samat kuin ennenkin ja avustustapa itse asiassa sama kuin ennen, sillä eroituksella vain, että kannatus eli garantia nyt maksetaan osakemaksuna liikkeeseen lasketuista tai vasta laskettavista osakkeista. Osakeyhtiön muodon valitsemiseen oli pääasiassa käytännölliset syyt ja erittäinkin tarve saada taidelaitoksen laillinen omistus varmalle pohjalle.

Yleensä on yhtiöjärjestyksessä mahdollisuutta myöten noudatettu niitä periaatteita, joita taiteellisten ja tieteellisten yhdistysten toiminnassa on ollut tapana noudattaa. Yksi poikkeus on kuitenkin tehty, poikkeus, joka monenkin mielestä on tuntunut kovin ikävältä. Teatterin johtokunta oli yksimielisesti ehdoittanut että kullakin osakkeenomistajalla äänestyksissä olisi vain yksi ääni, mutta kannattajien kokouksessa tähän

saatiin aikaan se muutos, että pantiin käytäntöön ääniasteikko, vieläpä niin jyrkkään nouseva, ettei kaikissa taloudellisissakaan yhtiöissä ole moista. Kun ottaa huomioon ettei Kansallisteatterin osakeyhtiö ole mikään yhtiö taloudellisia, vaan taiteellisia tarkoituksia varten, on ääniasteikon sovelluttaminen tähän yhtiöön katsottava yhdenveroiseksi kuin jos pantaisiin ääniasteikko käytäntöön Taideyhdistyksessä, Suomalaisen Kirjallisuuden tai Suomalais-ugrilaisessa Seurassa, niin että kukin saisi ääniä sen mukaan kuin on yhdistykselle maksanut (esim. viimeksi mainitussa seurassa vaihtelevat maksetut erät 8,000:sta 20:een markkaan). On sitä oudompaa että ääniasteikon istuttaminen taiteelliselle alalle tapahtuu juuri suomalaisen teatterin hallinnossa, kun suomenmieliset valtiollisessa elämässä, seisoessaan toista puoluetta vastaan, periaatteellisesti ovat vastustaneet ääniasteikkoa.

Kaikesta huolimatta tahdomme kuitenkin toivoa että kansallisteatterimme hallinnossa edelleenkin yksistään taiteelliset näkökannat jäävät määrääviksi ja että se kultuurilaitoksena on jäävä ulko- ja yläpuolelle kaikkia valtiollisia ja personallisia, usein pikkumaisia kiistoja ja juonia, joista meidän yhteiskuntamme nykyään on niin rikas, mutta joilla ei ole mitään tekemistä kansallisen teatterin suurien tarkoitusperien kanssa.

*

Joulun aikana näyteltiin kansannäytäntöinä „Tukkijokea“, „Myrskyä“ ja „Orleansin neitsyttä“ täpötäysille huoneille. Uutuutena oli Topeliuksen lastennäytäntö »*Hyrrä*», ja uusintona „Setä Bräsig“, joka ikävä kyllä meni vain yhden ainoan kerran.

Heti uudella vuodella oli ensimäinen teatterin ensi ilta. Tarjottiin silloin nähtäväksi yksi noita moderneja salonkikappaleita, joita viime aikoina monikin on kaivannut teatterissamme, — »*Kyynelten hirmuvalta*», jonka nimestäkin voi päättää sen tahtovan esittää jotakin traagi-koomillista. Sen englantilainen tekijä ei ole kuitenkaan kyennyt ranskalaisen keveydellä ja sukkeluudella kuvailemaan perhedraamaa, ukkosilmoineen, kiistoineen, kyyneleineen, ripityksineen ja lopullisine sovintoineen, vaan paikka-paikoin on kappaleeseen pujahtanut mauttomuuksia, samoin kuin sitä myös osittain vaivaa pitkäpiimäisyys. Molemmat ensi näytökset kutkuttivat kuitenkin katselijoiden nauruhermoja, ja monen naispuolisen katselijan täytyi kai sydämensä pohjassa myöntää tekijän osuneen heidän heikkouksiinsa ja vikoihinsa. Mutta viimeiset näytökset pilasivat alkupuolen hauskan pilan ikävällä tragedian-tavoituksellaan. — Näytteleminen ei kohonnut keskinkertaista korkeammalle. Rouva Suonion parhaat osat eivät kuulu salonkeihin, eikä hän tästäkään vuoroin hymyilevän, vuoroin kyyneleihin sulavan nuoren aviovaimon osasta mitään erikoisempaa saanut luoduksi. — Herra Suonio kiusaantuneena ja kasvattavana

aviomiehenä oli varsin jokapäiväinen. — Rouva Olga Leino kirjurina ja herra Weckman talon ystävänä täyttivät paikkansa varsin hyvin, vaikka eivät hekään vähäsisältöisistä osistaan mitään mieltäkiinnittävämpää saaneet aikaan. — Herra Salmelan naamioitus appiukkona oli erittäin hyvä.

Puolen iltaa täyttävänä kappaleena annettiin sitten Holbergin »*Mestari Gert* eli lörpöttelevä parturi", jossa herra Weckman nimiosassa oli kuin oikeassa elementissään. Niin vähäpätöinen kuin kappale itsessään onkin, ja niin mahdotonta kuin sitä olisi jaksaa katsella ilman herra Weckmanin taitavaa näyttelemistä, oli silläkin mielenkiintonsa ja viehätyksensä, joka aina seuraa suuren tanskalaisen näytelmänkirjoittajan teoksia. Muut osat olivat vähäpätöisiä, ja varsinkin viehättävä Leonora ja hänen kaunis kosijansa Leonard esitettiin varsin heikosti.

Teatteri on tänä talvena ulottanut toimintansa ooperankin alalle esittäessään Humperdinckin »*Hänsel ja Gretel*»in melkein yksinomaan teatterin omilla voimilla. Jättäen sen arvostelemisen Valvojan musiikkiarvostelijan huoleksi pyydämme vain lausua ilmi ilomme tämän esityksen johdosta, toivoen että joskus muulloinkin teatterin ohjelmistoon otettaisiin ooperoita, joissa annettaisiin esiintymisen tilaisuutta laulajattarillemme.

Tilapää- ja juhlanäytäntöjä on teatterissa ollut useampiakin. Ensinnäkin Topeliuksen syntymäpäivänä esitetty „Regina von Emmeritz", jossa „Orleansin neitsyenä" niin suurta suosiota voittanut nuori taiteilijamme neiti Högdahl sai taaskin voimiaan koetella. Hänen esityksensä oli viime vuodesta suuresti edistynyt, voittanut sekä eheydessä että syvyydessä. — Runebergin päivänä oli vaihteluksi otettu „Salaminin kuninkaat", jossa muut, paitsi Tekmessan osa, olivat enimmäkseen vanhoissa, tottuneissa käsissä. Rouva Suonio onnistui Tekmessana varsin hyvin, voimatta kuitenkaan korkeampaan taiteeseen kohota. — Helmikuun 7 p:nä oli herra Axel Ahlbergin resettinäytös, ensimäinen, mikä tällä etevällä näyttelijällä on ollut 25-vuotisen työtaipaleensa kuluessa. Calderonin „Elämä on unelma", joka oli valittu illan esitettäväksi, oli sekä sisällyksensä että tunnelmansa puolesta erittäin sopiva juhlatilaisuuteen. Herra Ahlbergin esitys oli voimakas ja vaikuttava, vaihdellen tunnelmasta tunnelmaan ja hän tulkitsi suuren espanjalaisen sanoja sydämeen käyvällä tavalla. — Viikkoa myöhemmin herra Benjamin Leinon täyttäessä 50 vuotta vietettiin tämän teatterin vankimman pylvään lähes 30-vuotisen työn riemujuhlaa. Hänen elävästi tulkitsemansa pastori Valtari on entuudestaan kaikille teatterin ystäville tuttu. Illan juhlallisuutta kohotti vielä rouva Olga Poppiuksen esiintyminen Hannana.

H.

2.

Kustaa Eerikinpoika.

Santeri Ingmanin uusi historiallinen näytelmä »*Kustaa Eerikinpoika*» ei, valitettavasti kyllä, näy herättäneen mitään suurempaa vastakaikua yleisössä; toinen näytäntö meni jo jokseenkin tyhjälle huoneelle. Turhaa lienee tästä syyttää yleisöä. Se on kyllä osoittanut tietävänsä panna arvoa hyville kotimaisille kappaleille, olkootpa kuinka romantillisia tahansa — esim. Regina von Emmeritz. Teatteri teki myöskin puolestaan voitavansa: näyttämöllepano oli läpeensä komea, paikoittain, kuten kolmannessa näytöksessä (suomalainen maisema laskevan auringon ja iltaruskon kultaamana) se tarjosi todellakin hämmästyttävän kauneita vaikutuksia; eri osien kannattajat suoriutuivat huolellisesti tehtävistään. Siis mahtaa syy olla itse kappaleessa. Ja totuudenmukaisesti täytyy sanoa että niin oli asian laita. Tämä tosiasia on kyllä ikävä sekä tekijälle että teatterille; mutta toiselta puolen se näyttää että yleisömme jo on taiteellisessa suhteessa siksi kehittynyt, ettei se enää tyydy yksinomaan kappaleen suomalaiseen alkuperäisyyteen.

Mielestäni on tekijä suuresti erehtynyt siinä, että hän on käsitellyt aiheensa draamallisessa eikä eepillisessä muodossa. Sangen helposti ymmärtää että Erik XIV:n onnettoman pojan kohtalo on pannut historiallisella mielikuvituksella varustetun runoilijan luomishalun liikkeelle. Kustaa Eerikinpojan satu tarjoo kiitollisia tilaisuuksia monenlaisiin kuvauksiin. Ajan levoton elämä antaa sille vaihtelevaisen taustan, näyttämö siirtyy yhtä mittaa eri aloille, kertoja tapaa tiellänsä eri kansoja ja erilaisia ihmisiä, ja heidän olosuhteensa, keskinäiset riitansa, juonensa ja vallanhimonsa muodostavat aineksia, joitten pitäisi houkutella taitavan sivistyshistoriallisen maalarin värikykyä ja leveätä sivellintä. Keskellä tätä elämää seisoo prinssi, tuo onneton kuninkaanpoika, joka syntyessään oli määrätty kruunun kantajaksi, jota sitten koetettiin murhata ja joka, pelastettuna, vaelsi ympäri Europan, antautuen kieliopintoihin ja tähtien tutkimiseen, onnettaren leikkikaluna, aina muitten heiteltävänä, luonteeltaan haaveksivana ja kykenemättömänä, saamatta mitään aikaan, joutumatta mihinkään todelliseen valtiolliseen tehtävään ja vihdoin heittäen henkensä eräässä Venäjän pikkukaupungissa. Tällainen läpeensä heikko olento ei juuri ole omansa mieltä kiinnittämään, jos häntä ai-

noestaan sellaisena esitetään. Mutta jos runoilijan mielikuvitus ottaa hänestä muutamia ominaisuuksia, etupäässä hänen sielunsa puhtauden ja hänen isänmaanrakkautensa, suuremmassa määrin alleviivatakseen, niin hänestä voi saada vaikuttavan vastakohdan poliitilliselle ympäristölleen ja hänen kohtalonsa muuttuu jossakin määrin traagilliseksi ja ainakin myötätuntoa herättäväksi; hänestä voi tulla kiitollinen päähenkilö taitavasti sommitellussa, lämmöllä ja myötätuntoisuudella kirjoitetussa kertomuksessa. Mutta draamalliseksi henkilöksi häntä on mahdoton saada, jollei historiallista olentoa kokonaan muuta.

Sitä tehdäksensä on tekijä ollut liian tunnollinen historiantutkija. Ja kumminkin odottaisi, sen suuren ja voimakkaalla painolla lausutun suunnitelman jälkeen, jonka Sigrid Vasa ja Pater Laurentius esiintuova ensimäisen näytöksen loppukohtauksessa, että tekijä vapaalla mielikuvituksella käyttäisi ainoata vaikuttavampaa konfliktin mahdollisuutta mikä on tarjona. Tarkoitan että todellakin yrityksiä tehtäisiin Suomen valloittamiseksi, yrityksiä, joilla olisi laajempi pohja ja lujemmat onnistumisen toiveet kuin mitä kolmannessa näytöksessä hierotusta sopimuksesta talonpoikain kanssa voi päättää, ja että sitten nämät yritykset, juuri onnistumisen hetkellä, raukenisivat Kustaan heikkouden johdosta. Ja sellaisen konfliktin katkerana sisällisenä vastakohtana pitäisi olla ristiriita prinssin isänmaanrakkauden ja hänen haaveksivan, toimettoman luonteensa välillä.

Mitä nyt on tehty tuosta ensimäisen näytöksen pontevasta alusta? Ei mitään muuta kuin että Kustaa Eerikinpoika esitetään useissa eri situatsioneissa aina samana tositoimiin pystymättömänä henkilönä, sillä eroituksella vain, että hänen käytöksensä muutamissa kohtauksissa riippuu hänen saamattomasta, haaveiluun ja taikauskoon käännetystä luonteestaan, muutamissa taas rehellisestä isänmaallisesta katsantotavasta. Tekijä näyttää meille tällä tavalla yhä uudelleen sankarinsa eri puolia, mutta ne ovat meille jo alustaan tuttuja, niin pian kuin olemme prinssin kerran tavanneet; ja me odotamme turhaan, melkein maltittomina, että joku todellinen murros kerran väkisenkin panisi tämän luonteen pingoittamaan kaikkia mahdollisuuksiaan ja kehittämään kaikkia ominaisuuksiaan — niin että jännittävä sisällinen konflikti vihdoin syntyisi. Me saamme odottaa aina viimeiseen näytökseen saakka, ennenkuin jotakin senlaatuista tapahtuu; ja siinäkin se pieni surunvoittoinen puuska, joka

meitä sivelee, saa alkunsa pikemmin runollisesti ja tunnelmarikkaasti kuvatusta kohtauksesta kuin mistään syvemmästä inhimillisten intohimojen taikka traagillisten voimain yhteentörmäyksestä.

Muitten henkilöiden osa asiain kehittymisessä jää miltei yhtä passiiviseksi. Me kuulemme heidän paljon puhuvan, mutta tointa me näemme sangen vähän. Myös tuo voimakas Pater Laurentius deklamoi paljon enemmän kuin mitä hän toimii, ja Sigrid Vasa, Kustaan innokas sisar, ei tee mitään totista yritystä pitääksensä ensimäisessä näytöksessä tekemiänsä komeita lupauksia. Hän saapuu, totta kyllä, miehensä kanssa Suomesta Rääveliin tavatakseen siellä veljensä, mutta vaikka ovat tilaisuudessa näkemään, kuinka vähän luotettava hän on, he kuitenkin lähtevät paluumatkalle muutaman hetken kuluttua; sitten yllyttää hän veljeään Suomessa, kun tämä taas heittäytyy nahjukseksi, mutta epäonnistuminen antaa hänelle aihetta vain tyhjiin ruikutuksiin, ja sen jäljestä hän katoaa näyttämöltä.

Sanalla sanoen, kappale on kokoonpantu neljästä kuvaelmasta, joilla ei ole mitään draamallista yhteyttä ja joista jokainen — viimeistä ehkä lukuunottamatta — on itsessään draamallista eloa vailla. Pitkäveteinen vuoropuheilu ensimäisessä näytöksessä, alituinen tuleminen ja meneminen toisessa (joka ehdottomasti on huonoin kaikista) sekä heikosti solmittu toiminta kolmannessa antoivat mitä selvimpiä todistuksia tekijän kykenemättömyydestä kukistamaan epädraamallisen aiheen näyttämöllistä mahdottomuutta. Se minkä hänen taitava kirjailija-aistinsa oli keksinyt tämän kuolleen mateerian elävyttämiseksi — Anitan osa ja siitä seuraavat tunnelmakohtaukset, venäläisen ruhtinattaren ilmestyminen — on tavallaan hyvinkin vaikuttavaa, mutta ei riitä korvaamaan lukuisia sekä yleisiä että yksityisiä draamallisia puutteita.

Jos esitys usein tuntui hiukan laimealta, niin syy oli suurimmaksi osaksi kappaleessa. Näyttelijä ei voi parhaallakaan tahdolla muuttaa tyhjää ilmaa ja onteloa sanahelinää lihaksi ja vereksi. Repliikeissä usein ei ole pontta eikä vaikutusvoimaa, ne eivät anna näyttelijälle mitään ohjetta hänen mykälle toiminnalleen, vaan jättävät hänet haparoimaan omin käsin. Herra Salolla oli kiitollisin osa, prinssin, jolle hän kauniilla äänellään välistä antoi jonkinmoista viehätystä, etenkin loppukohtauksessa, jossa hänen vain olisi pitänyt välttää muutamia jokapäiväisiä äänivivahduksia. Esitys oli muuten kaikin puolin huolellista ja hyvin punnit-

tua sekä luettava hra Salon onnistuneimpiin tehtäviin; jollei hän saattanut antaa luonteelle sitä syvyyttä, mikä sillä pitäisi olla, niin se, kuten sanottu, ei ole hänen syynsä. — Rouva Salo oli Sigrid Vasasta tehnyt energisen ja voimakkaan tyypin; paljon hovinaista ja kuninkaantytärtä hänessä juuri ei ollut, päinvastoin vivahti komean puvun alta välistä joku Madame Sans-Gêne kaltainen piirre. No niin, siltä, jonka taipumus kohdistuu realistiseen huvinäytelmään, ei voi odottaa suuria romantillisessa surunäytelmässä. — Hra Lindfors sanoi sanottavansa hyvin, usein liian hitaasti, niinkuin olisi hän tahtonut antaa kuulijoille tilaisuutta hakemaan puheestaan sen syvempää sisällystä; hän oli muuten vaikuttavasti naamioitu. Rouva Leino lausui ja lauloi miellyttävästi ja aistikkaasti Anitan pienen osan.

Hra Tuulos Flemingin airuena ja hra Kallio talonpoikana ansaitsevat mainitsemista selvästä ja pontevasta lausumistavastaan. Ylimalkaan tuntui siltä kuin olisivat näyttelijät hyvin vähän intreseeratut tehtävästään — mikä ei voi ketään kummastuttaa.

Kerran ainoastaan lensi näyttämöltä yli salongin sellainen tuulahdus, joka virkistyttää korvia ja mieltä teatterissa ja joka syntyy siitä että todellinen taide saa puhevuoron. Se oli silloin kuin rouva Rautio esiintyi venäläisenä ruhtinattarena. Hyvästi keksitystä tyypistä hän antoi erinomaisen kuvan. Yhtäkkiä tuntui kaikki kohoavan monta askelta korkeammalle, ja hänen ulkonainen esiintymisensä, hänen intohimoinen, kirkkaasti helisevä, voimakkaasti ja hienosti nyanseerattu lausumisensa vaikutti kuin kiiltävä väripilkku tuossa yleisessä, harmaassa yksitoikkoisuudessa, kuin elämän ääni kaikessa tuossa näennäisessä todellisuudessa.

Näyttämöllepano koetti korvata sisälliset puutteet. Ensimäisessä näytöksessä oli kruunauskohtaus keskipisteenä, toisessa venäläisten lähettiläitten loistavat puvut, kolmannessa kolme hevosta, jotka kahdesti ilmaantuivat näyttämölle, neljännessä taas venäläiset puvut, joista hra Raution oli säilynyt ihmeteltävän puhtaana ja uutena läpi parinkymmenen vuoden. Hevoskohtaus ei vaikuttanut liiaksi sirkusmaiselta; hienot englantilaiset satulat muistuttivat kumminkin enemmän Siltasaaren maneesia kuin Klaus Flemingin aittaa.

W. Söderhjelm.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

IGINO COCCHI, *La Finlandia.* Ricordi e studi. 330 siv. suurta 8:o. Firenze 1902.

Tämä typografiselta asultaan hieno teos on erittäin kaunis todiste siitä lämpimästä huomiosta, joka nykyään tulee maamme osaksi Alppien eteläpuolellakin. Tekijä IGINO COCCHI, geologian professori Firenzen yliopistossa, kävi Suomessa (elo- ja syyskuussa) 1897, jolloin kansainvälisen geologikongressin jäsenet tekivät retkeilyjä maassamme, sekä oleskeli myös jonkun aikaa Lepaan kartanossa Hattulassa, nyt kuolleen kenraali Packalénin luona. Täkäläisiä muistiinpanojansa hän on jälkeen päin täydentänyt lisätutkimuksilla, jotka kuitenkin sekä kielen että lähdeteosten tuntemattomuus on jättänyt vain pintapuolisiksi. Niin ollen ei voi myöskään herättää ihmettelyä, että hän toisinaan tekee itsensä vikapääksi virheisiin ja väärinkirjoittamiseen. Teoksesta käy kuitenkin selville että Cocchi on innokas Suomen ystävä.

Hänen teoksensa sisältää, paitsi esipuhetta ja muutamia liitteenäolevia italiaksi käännettyjä otteita Kalevalasta, 35 lukua, joiden päällekirjoituksista lukija voi saada käsityksen sen suunnitelmasta. Luvut ovat: 1 Maa, 2 Vesistösuhteet, 3 Itämeri, 4 Maan rakenne, 5 Itämeren rannikko, 6 Ilmasto, 7 Sisävesistöt, 8 Rantamuodostumat, 9 Talvi, 10 Kalastus, 11 Petoeläimet, 12 Metsänriista ja metsästys, 13 Metsät, 14 Suomalaiset [a) lappalaiset, b) suomalaiset], 15 Kansa, 16 Eepillinen ja lyyrillinen runous, 17 Runosto, 18 Otteita Kalevalasta, 19 Vielä runostosta, 20 Muistutuksia ja aikamääräyksiä, 21 Kielitutkimus, 22 Soitto ja laulu, 23 Vaatetus, 24 Perhe-elämä, 25 Vähän tilastoa, 26 Asetukset ja lait, 27 Virallinen hallitus, 28 Luotsilaitos, kanavat ja tiet, 29 Maanviljelys, 30 Maan vapaus, 31 Köyhälistön kohottaminen, 32 Karjanhoito ja metsänviljelys, 33 Koulut, 34 Tiede ja taide ja 35 Tulevaisuus. Niinkuin jo tästä jaoittelusta käy ilmi, ei teos anna täydellistä eikä systemaattista esitystä maastamme ja kansastamme. Mutta sitä kaunistaa kuudettakymmentä hyvin onnistunutta kuvaa, joihin hra Edlund täältä lienee lainannut klisheat. Lopussa on kaksi kaunista kuvaa, toinen Aino Achté-Renvallin muotokuva Edelfeltin, toinen Aino-taru Gallénin taulun mukaan.

Se seikka, ettei tekijä ole ymmärtänyt suomea, on vaikuttanut että kuvien allekirjoitukset joskus ovat tulleet sekaviksi. Niin esim. „Veduta

pressa da Mustiala, Kaukolan Karjulta", joka italialaiselle on vaikeasti käsitettävä; tarkoitus on luonnollisesti: „Näköala Mustialan läheltä Kaukolan harjulta". Toisen kuvan alla on „Foresta di Polivaaralta a Hajane", jossa tekijä tuntematta suomen sijapäätteitä ei ole ymmärtänyt merkitä paikannimeä nominatiivissa. Painovirheitä, sellaisia kuin *k* *h*:n asemesta ja päinvastoin, esiintyy usein. Kirjan lopussa on kenraali Gustaf Grönhagenin muotokuva, jonka henkilön tekijä nähtävästi on jossakin tavannut. Että hän kuitenkin aivan varmaan on väärinkäsittänyt hra Grönhagenia, käy selville siitä että hän ilmoittaa Viaporin tulleen kuuluisaksi pitkällisestä puolustaumisestaan englantilais-ranskalaista laivastoa vastaan 1854 ja että puolustusta johti kenraali Grönhagen. Kenties on tämä maininnut että hän nuorempana upseerina oli Viaporissa linnoituksen pommituksessa 1855, ja hra Cocchi on tämän ymmärtänyt väärin ja esittänyt tavalla, joka ei voi olla mieluista hra G:lle.

K. F. I.

— Prof. Jaakko Gummerus on Ruotsin kirkkohistoriallisen yhdistyksen kirjasarjassa („Skrifter utgifna af Kyrkohistoriska föreningen") julkaissut kokoelman tähän asti painamattomia latinan- ja ruotsinkielisiä Ruotsin keskiajan kirkkoa valaisevia asiakirjoja nimellä „Synodalstatuter och andra kyrkohistoriska aktstycken från den svenska medeltidskyrkan". Johdatus sisältää m. m. muutamia tutkimuksia joistakuista näistä asiakirjoista.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

»Onneton pyrintö päästä yksimielisyyteen». — Henkilö ja asia eroitettavat.

Viime kirjeessäni puhuin yhteisen pohjan välttämättömyydestä kansallemme, jotta kansamme ei syöksyisi auttamattomaan perikatoon. Samalla viittasin muutamiin edellytyksiin tämmöisen yhteisen pohjan saavuttamiseksi, edellytyksiin, joiden toteuttamisesta eräät julkisuudessa esiintyneet lausunnot olivat antaneet heikon toivonkipinän.

Tämä toivon kipinä on todellakin varsin heikko päättäen myöskin erinäisistä viime kirjeeni ilmestymisen jälkeen esiintyneistä ilmiöistä. U. S., joka alakerrassaan otti kirjoitukseni puheeksi — tavalla semmoisella, ettei siihen edes saata koskea — ei yleisöllensä ensinkään puhunut siitä yh-

teisestä pohjasta, jonka etsimistä ja saavuttamista kirjoitukseni koski. Ja vähää sen jälkeen levitti lehti tilaajilleen kirjoitusta, jossa pyrkimistä yhteiselle pohjalle sanotaan — suoranaiseksi onnettomuudeksi. Tämä kirjoitus, jota tarkoitan, on esitetty alustuksena „kansalaiskokouksessa“ Viipurissa; se on nimeltään „Mikä menettelytapa on kansalle paras nykyisissä oloissa?“ ja sen kirjoittaja on Suomen luterilaisen kansankirkon pappi, kirkkoherra Elis Bergroth.

Tähän asti on kansamme valtiollisella toiminnalla ollut ainakin se yhteinen pohja ja lähtökohta, että se kanta, jolle Suomen kansan laillinen eduskunta väliaikaisilla valtiopäivillä 1899 sekä koko kansan suuri joukko suuressa kansalaisadressissa asettuivat, on yhteisesti tunnustettu ainakin sinä hetkenä oikeaksi. Herra Elis Bergroth kirjoituksessaan kieltää, „desavueeraa“ sekä väliaikaiset valtiopäivät, joilla hän itse on ollut mukana, että adressin.

Adressi esitetään hra Bergrothin kirjoituksessa vain kaikuna „huudoille“, joilla, „olkootpa kuinka vähäjärkisiä tahansa, on se ominaisuus että herättävät kaikua“, ja suuri lähetystö „itsevalittuna eduskuntana“, jossa „maltittomat ainekset heti ottivat ohjakset käsiinsä“.

Vaikka suuren adressin oli allekirjoittanut verrattomasti suurempi osa Suomen kansaa kuin mikä valitsee valtiopäivämiehet, vaikka suuren lähetystön jäsenet valittiin kansalaiskokouksissa ja vaikka tuskin kukaan saattanee epäillä sitä, että se toi esiin kansan mielipiteen, tulee sittenkin tietysti myöntää että adressi ja lähetystö eivät laillisesti edustaneet Suomen kansaa. Näin ollen on siis vielä käsitettävissä, että joku saattaa suurta adressia ja sen merkitystä vähentää. Mutta hra Elis Bergroth menee vielä pitemmälle.

Herra Bergroth kieltää myöskin väliaikaiset valtiopäivät. Niissäkin pääsivät muka maltittomat, „ruotsinmieliset“ ainekset voitolle. Että oli olemassa „maltillisempi suunta“, kuin mitä valtiopäivien yhteinen päätös edustaa, ei tule näkyviin syystä että valtiopäivillä oli „*onnelon pyrintö päästä yksimielisyyteen*“. Ja seurauksena siitä, että jyrkempi suunta pääsi voitolle, oli, että valtakunnanneuvostossa „ei yksikään jäsen voinut puolustaa säätyjen ehdoitusta kokonaisuudessaan“.

Summa kaikesta on siis se, että helmikuun manifesti ja uusi asevelvollisuuslaki hra Bergrothin mielestä ovat seurauksia osittain valtiopäiväin, osittain niiden ulkopuolella toimineiden kansalaisten menettelystä; itse hra Bergrothin alustus, jonka laajempaan esittämiseen en tässä tahdo ryhtyä, sisältää loppuponnessaan sen toivomuksen, „ettei niitä Suomen miehiä, jotka *kutsuntaan saapuvat*, sijoiteta venäläisiin joukkoihin“.

Minun ei tarvitse selittää että se käsitys, joka yleisössä on ja on ollut 1899 v:n valtiopäivistä, on melkoisesti toinen kuin se, minkä hra Bergroth esittää. Kaikki, yksin nekin, jotka kuuluvat samaan ryhmään kuin

hra Bergroth, ovat olleet siinä käsityksessä että 1899 v:n valtiopäivillä juuri maltillisemmat ainekset pääsivät voitolle, ja niinikään on yleensä kaikkialla käsitetty väliaikaisten valtiopäiväin päätöstä arvokkaaksi kansan todellisen mielipiteen ilmaisuksi.

Hra Bergrothin „alustuksella“ on muuten sama yleinen kantavirhe kuin „Kuka julkaisi?“ nimisellä kirjoituksella, nim. että se ryhtyy kaivellen etsimään, kuka on syynä siihen, mitä on tapahtunut. Tämmöinen syyn työnteleminen toisen niskoille ei valtiollisessa keskustelussa voi vaikuttaa muuhun kuin vahingolliseen suuntaan.

En voi olettaa, että hra Bergrothin kirjoitus saa osakseen kannatusta edes hänen lähimpien hengenheimolaisiensa puolelta, vaan uskallan luulla ettei itse U. S., vaikka se on kirjoitusta levittänyt, sitä voi hyväksyä. Enkä missään tapauksessa luule olevan monta, jotka vastoin kaikkia historian opetuksia sanovat onnettomaksi kansan pyrintöä päästä elämänsä ratkaisevana hetkenä yksimielisyyteen. Päinvastoin rohkenen uskoa ja toivoa että kansamme käsittää tämän pyrinnön elinehdokseen ja ettei se tästä pyrinnöstä koskaan ole luopuva.

*

Puheenalaista hra Bergrothin kirjoitusta ei voi pitää tyynen, maltillisen harkitsemisen tuotteena, vaan se on epäilemättä katsottava harhaan joutuneiden tunteiden kuohun synnyttämäksi. Ja tämä antaa aihetta sanoa pari sanaa niistä ehdoista, jotka ovat kaiken yhteisymmärryksen alkamisenkin ensimäisenä edellytyksenä.

Minun ymmärtääkseni yhtenä tämmöisenä ehtona on että jokainen kansalainen, olipa hän millä puolella ja mitä mieltä tahansa, kokisi ensi sijassa oppia hillitsemään itseänsä, tekemään sitä, vaikka sydän verta vuotaisikin tuskasta ja häpeästä. Jos hillitsemätön personallinen katkeruus saa vallan ihmisten mielissä, katkeruus, joka vaikeuttaa tai estää yhteistoiminnan viljelyksen yhteisillä aloilla, niin se on epäilemättä koko yhteiselle isänmaalle arvaamattomaksi vahingoksi. En tahdo tällä sanoa suinkaan sitä, että tulisi asettua vastakkaisten mielipiteiden suhteen laimealle ja kritiikkiä välttävälle kannalle. Mutta sen tahtoisin sanoa, että nyt jos milloinkaan tulee jokaisen kansalaisen muistaa että asia ja henkilö ovat tarkoin pidettävät erillään. Tulee muistaa että personallisten vaikuttimien, motiivien arvostelemisessa jokaisen kansalaisen, joka itse toivoo että hänen vaikuttimiansa oikein arvostellaan, on noudattaminen mitä suurinta maltillisuutta. Toinen puoli muistakoon ettei suinkaan kaikki varovaisuus ole heikkoutta ja ettei heikkous ole sama kuin petos. Tulee muistaa ettei esim. ole oikeutta ennakolta asettua ehdottomasti moittimaan ja tuomitsemaan sitä, että kotimaiset miehet nykyisissä oloissa ottavat vastaan valtion luottamusvirkoja; oikea tuomion aika on

vasta sitten kuin arvostelulla on tosiasioita edessään. Mutta toisen puolen tulee myöskin muistaa ettei kaikkea arvostelua saa katsoa personalliseksi loukkaukseksi, mikä muka oikeuttaa vierittämään vastuuta närkästyksen vallassa tehdyistä maltittomista teoista arvostelijain kannettavaksi. Edelleen tulee pitää mielessä että semmoiset oldt kuin nykyiset ovat omansa synnyttämään yltiöpäisiä mielenilmaisuja, joiden ehkäiseminen on mahdoton, mutta jotka eivät saa estää ajattelevia aineksia etsimästä yhteistä pohjaa toiminnalleen. Ja jokaisen julkisen sanan käyttäjän sanomalehdistössä tulee käsittää, ettei säädytön ja totuutta polkeva esiintyminen sillä muutu paremmaksi ja puolustettavammaksi, että asianomaisella lehdellä on nimitetty vastuunalainen toimittaja, vaan että näiden lehtien itsensä, sisällyksensä ja kirjoitustapansa puolesta, tulee asettua korkeammalle sitä kantaa, jota he nimettömissä lehdissä paheksuvat.

Siis malttia, itsensähillitsemistä, personan ja asian eroittamista ennen kaikkea! Jätettäköön kerrassaan pois syyn syyteleminen toinen toisensa niskoille, sillä siitä ei asia askeltakaan edisty! Jos nämä toivomukset eivät toteudu, on kovin pelättävä että puolueiden eroittimiksi ja puoluekiihkon esineiksi asetetaan asioita, joiden pitäisi olla tässä maassa, niinkuin jokaisessa muussa, yläpuolella puoluetaisteluita.

24. II. 03. Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Aleksis Kivi,* Lea. —: 40.

Ruotsalaiselta Kirjallisuusseuralta: Förhandlingar och uppsatser. 16. 3: —.

Otavalta: Yleinen kirjallisuuden historia. 38 vhk. —: 90. — *Aug. Hjelt,* Työväen tapaturmavakuutus Suomessa. —: 50. — *John Bunyan,* Kristityn vaellus. 4 vhk. —: 55.

Werner Söderströmiltä: *Santeri Ingman,* Kustaa Eerikinpoika. 4-näytöksinen historiallinen näytelmä, 2: 75. — *K. O. Lindeqvist,* Yleinen historia. 12 vhk. —: 55. — *Gustav Bang,* Euroopan sivistyshistoria. Suom. O. A. Forsström. 4 vhk. —: 55. — Vänrikki Stoolin miehet. 3:s vhk. 1: 15. — *E. V. Vretlind,* Huono ruuansulatus ja vatsasairaudet. Suom. 1: —. — *Mikael Nyberg,* Opettajan laulukirja. 3: 25. — Presidentti Paul Krügerin elämänmuistelmat. II. vhk. 1: 15. — *Christian de Wet,* Buurien ja englantilaisten sota. 4 vhk. —: 60.

Det Jydske Forlag'ilta (Aarhus): *Morten Eskesen,* Mit Samliv med Björnstjerne Björnson og andre Oplevelser.

Pellervolta: *August Ramsay,* Karjanvakuutusyhdistyksistä. —: 75.

Toimittajilta: Koiton vuosikertomus v. 1902. — Tampereen Osake-Pankki 1902. — Kansallis-Osake-Pankki 1902.

Aino Ackté Margaretana
(oop. Faust).

Aino Ackté Juliettena
(oop. Romeo et Juliette).

Aino Ackté Elsana
(oop. Lohengrin).

Aino Ackté Elisabethina
(oop. Tannhäuser).

AINO ACKTÉ BENJAMININA
(oop. Joseph).

Aino Ackté Neddana
(oop. Paillasse).

Aino Ackté-Renvall

Aino Ackté-Renvall

Pariisin ooperassa.

Kirjoittanut

Jalmari Hahl.

Kun suomalainen, joka Pariisin ooperassa on ihaillut Aino Acktén kaunista taidetta, ryhtyy siitä kirjoittamaan, saattaisi luulla sen vaaran olevan tarjona, että kotimaalaisen hyvin ymmärrettävä ylpeys tämän kuuluisan suomalaisen naisen harvinaisesta taidemenestyksestä viekoittelisi objektiivisuutta kaipaavaan panegyriikkaan. Tämä vaara kuitenkin vältetään siten, että annetaan tosiseikkojen puhua — ja kieltämätöntä on, että nämä saattavat taidekoelman kirjoittajan luomaan kauttaaltaan päivänpaisteisia kuvia ja keväistä kehitystarinaa kertomaan. Eikä kukaan voine oudoksua sitä, ettei suomalainen innostuksessaan jää jäljelle pariisilaisista, noista „kauniin Lutetian" hemmoitelluista lapsista, jotka ovat tottuneet taiteen alalla nauttimaan ja vaatimaan parasta, mitä nykyaika voi tarjota. Heidän keskuudessaan liikkuessa huomaa, että heillä on vain yksi mielipide Aino Acktésta: että hän on heidän kaikkein ensimäisiä laulutaiteilijoitaan ja ooperan kirkkain tähti. Ranskalaiset kirjailijat ovat erityisten esseeoiden muodossa käsitelleet hänen taidettaan, sanomalehdet ja aika-

kauskirjat julkaisevat tuon tuostakin hänen kuviaan ja kirjoituksia hänen taiteestaan, ja ne lukuisat arvostelut, jotka olemme läpikäyneet, osoittavat mitä ylistävintä arvonpanoa. Tässä suhteessa ulkomaalaiset kilpailevat pariisilaisten kanssa. Suomennamme tähän näytteeksi ainoastaan yhden otteen englantilaisesta taidelehdestä „The Candid Friend“:

»Aino Ackté! Mikä sievä nimi! Mitkä suloiset kasvonpiirteet! Ja mikä oivallinen taiteilija. Tähän asti Pariisilla yksin kaikista suurista musiikkikeskuksista on ollut etuoikeus häntä ihailla, ja »valo»-kaupunki näyttää edelleenkin tahtovan säilyttää tämän oikeuden ja estää ulkomaalaisia jakelemasta ihailevaa ylistelyään tälle Pariisin lempi-laulajattarelle. — — Siis sen, joka mielii kuulla Aino Acktéta, täytyy matkustaa Pariisiin; ja hänen vaivansa tulee runsaasti palkituksi. Hän on kuuleva lauluäänen, joka on aikamme kauneimpia, ja on huomaava, että tätä ääntä kannattaa erehtymätön tekniikka, ja täydelliseksi kehittynyt laulutaito sekä lyyrillinen deklamatsioni. Nämä ovat rouva Acktén etevän taiteen huomattavimmat piirteet, mutta eivät suinkaan suurimmat. Hänen esityksessään on sielua, hänen liikkeissään, plastiikassaan ja koko olemuksessaan on viehkeyttä ja selittämätöntä suloa, joka valtaa sydämet paljoa ennen kuin järki vahvistaa tämän ensi vaikutteen.

Rouva Ackté on kotoisin kaukaisesta Suomesta ja hänen kirkkaassa katseessaan piilee salaperäisten ja majesteetillisten pohjoismaalaisten maisemien näkyjä ja ikäänkuin parempia ja terveempiä taidelupauksia.»

Me suomalaiset saatamme olla ylpeät siitä, että köyhä, syrjäinen maamme ja sen nuori kultuuri on synnyttänyt tällaisen taiteilijan, jonka nimi mainitaan nykyajan parhaiden joukossa. Seuratkaamme nyt tämän valoisan taiteilija-ilmiön kehitystä sen pääpiirteissä.

Aino Acktéssa ilmeni jo aikaisin taipumusta ja kiintymystä laulutaiteeseen ja musiikkidraamaan. Lapsena leikkiessään hän jakeli nukeilleen eri osia, jotka olivat hänen oman mielikuvituksensa keksimiä: itse hän näet sepitti sanat ja sävelsi melodiat. Hänen rikkaat äänilahjansa eivät kauan voineet jäädä herättämättä vanhempien huomiota. Ensimäisen koulutuksensa ne saivat äidiltä, rouva Emmy Achtélta, joka musiikkihistoriassamme ja -elämässämme on huomattavia henkilöitä. Äidiltään niinikään näyttää laulajatar saaneen perintönä vilkkaan ja henkevän draamaattisen kykynsä. — Viisaasti kyllä vanhemmat pitivät nuoren laulajattaren erillään kaikesta julkisesta esiintymisestä, täten karkoittaen kaikki ne haitat ja vaarat, joille

useimpien „ihmelasten“ vanhemmat panevat alttiiksi nuoren taiteilija-alun. Pian kuitenkin kotimaan opetus kävi riittämättömäksi, sillä nuoren laulajattaren tavattoman kaunis ja suuri ääni viittasi loistavaa tulevaisuutta kohti ja vaati laajempaa kehitysalaa. Täksi valittiin Pariisi, jonne nuori laulajatar saapui äitinsä kanssa syksyllä v. 1895. Pariisin konservatorioon pääseminen tuottaa muukalaiselle kovin suuria, usein voittamattomia vaikeuksia. — suljettiinhan aikoinaan tämän arvokkaan taidekoulun ovet Liszt'iltä! — mutta nuoren oppilaaksi pyrkivän neitosen äänilahjat saivat konservatorion opettajat ihastumaan, ja kuuluisa mestari Edmond Duvernoy otti hänet oppilaakseen.

Nyt alkoi väsymätön työ. Se, jolla on ollut tilaisuus läheltä kokea, mitä oppilailta tässä taidekoulussa vaaditaan, miten ankaria ollaan ja miten ainoastaan kaikkein etevimmät onnistuvat pääsemään huomatuiksi satalukuisten kilpailijoiden joukossa, täysin ymmärtää, mihin ahkeraan työhön, mihin ponnistuksiin Aino Ackté antautui tämän konservatorion oppilaaksi päästyään. Ihmetellen ranskalaisetkin arvostelijat hänen ahkeruudestaan kertovat. Vähässä ajassa näet oli perehdyttävä uuteen laulumetodiin, solfeezhiin, ranskan kielen hienoimpiin ääntämisvivahduksiin. Yhtä suurta ihmettelyä kuin työn uutteruus heissä herättävät sen nopeat ja huomattavat tulokset. Ymmärrettävästi suuri luontainen lahjakkaisuus melkoisesti edisti niiden saavuttamista. Aino Acktélla, kuten esim. Kristina Nilssonilla, oli luontainen kyky, vallan kuin jaloilla laululinnuilla, viserrellä vaikeita liverryksiä, joita eivät toiset pitkällisellä matkimisella eivätkä millään koulutuksella voi oppia. — Lauluopintojen ohella Aino Ackté ahkerasti opiskeli ranskaa ja onnistui lopulta siihen määrään omistamaan ranskalaisen ääntämisen, että tässä suhteessa perin vaativaiset pariisilaiset siihen ovat täysin tyytyväiset.

Aino Acktén kehitys konservatoriossa oli hämmästyttävän nopea. Kolmen vuoden kuluttua hän sai ensi palkinnon, joka oikeuttaa valtion kustantamille suurille näyttämöille pääsemään. Mutta jo paljoa ennen konservatorio-kurssin loppua suuren ooperan tirehtörit olivat huomanneet hänen ihanan äänensä ja etevän laulutapansa ja valmistaneet hänelle tilaisuuden esiintyä, ja kun mainittu palkinto oli hänelle annettu, riensivät he kontrahdilla kiinnittämään hänet ooperaan.

Tämä lyhyt ja menestyksellinen konservatorio-aika oli varma enne tulevasta taidemenestyksestä. Harvoin taiteilija uransa alussa saavuttanee niin monta taidevoittoa ja niin yksimielistä tunnustusta yleisön ja arvostelijain puolelta kuin Aino Ackté. Tällä verrattain lyhyellä ajalla, jonka hän on ollut sidottuna Pariisin ooperaan, hän on ehtinyt esiintyä kymmenessä eri ooperassa, jotka ovat seuraavat: Gounodin „Faust", saman säveltäjän oopera „Romeo et Juliette", Samuel Rousseaun oopera „La Cloche du Rhin", Richard Wagnerin „Lohengrin" ja „Tannhäuser", Méhulin „Joseph", Gluckin „Alceste", A. Duvernoyn „Hellé", Paul ja Lucien Hillemacher veljesten oopera „Orsola", ja Leoncavallon oopera „Paillasse" (Pagliacci).

Aino Acktén debyyttiosa oli „Marguerite" Gounodin Faustissa. Debyytti tapahtui lokakuun 8 päivä v. 1897. Etevä taidearvostelija ja kirjailija Ghensi puhuu siitä esseeassaan „Une Étoile" seuraavasti:

»Aino Acktén nimi kohosi pilviin; sanomalehdet vertasivat häntä niihin maailmanmainetta saavuttaneihin laulajattariin, jotka ennen häntä olivat esiintyneet tässä osassa, mainiten mitä kuuluisimpia nimiä, sellaisia kuin Kristina Nilsson, Sigrid Arnoldson ja rouva Carvalho. Hän oli vasta lapsi, ja jo puhuttiin hänen eilisiltana saavuttamastaan kuuluisuudesta kuin yleisesti tunnetusta tosiseikasta ja sanottiin sen lupaavan tulevaisuutta, täynnä valoa ja mainetta. — — — 'Faustin' puutarhakohtaus on hieman muuttunut tämän uuden Margaretan jalkojen juuressa. Mutta tuon upean koristelippaan aarteet eivät hämmästyttäneet häntä, tottunut kun oli ihailemaan synnyinmaansa vedenneitosten rikkaita satuaarteita ja aallotarten hohtavia helmiäisiä; hänessä ei ollut jälkeäkään pienestä saksalaisesta ompelijattaresta, jota loistavat, mutta räikeän koreat lippaat häikäisevät.»

Seuraava esiintyminen, nimittäin Juliana ooperassa „Romeo et Juliette" ei tuottanut yhtä suurta menestystä, arvatenkin sen vuoksi, ettei osa ollut yhtä kiitollinen nuoren taiteilijan esitysluonteelle.

Viitaten tähän lisää taidearvostelija Adolphe Jullien:

»Neiti Ackté saavutti loistavan korvauksen luomalla ooperassa »La Cloche du Rhin» (8 p. heinäk. 1898) kristityn neitosen Herwinen osan, tuon nuoren nunnan, joka riistetään Vilmichin luostarista ja syöstään Rhein virtaan, mutta joka lopulla palaa säteilevänä ilmestyksenä, keinuen aalloilla ja vastaanottaen lempijänsä, nuoren germanilaisen päällikön viimeisen huokauksen ja vieden hänet ikuisen lemmen valoisaan maahan.

Pyhä Herwine näet on lunastanut hyvän ja ihmisrakkautta harjoittavan pakanan. Neiti Ackté ylensi viehkeillä kasvoillaan ja puhtaalla äänellään tämän satumaisen henkilön runoutta, hänen olennossaan ilmeni niin selkeä vilpittömyys ja viattomuus ja hänen suuret syvät silmänsä loivat niin viehkeitä katseita, että hän todella, kohotessaan liikkumattomana tuon suuren joen aalloista, näytti yliluonnolliselta näyltä. Siinä siveä nuori impi ja puhdas taiteilija vietti voittoansa yhtä paljon kuin pyhän Herwinen valkoiseen vaippaan verhoutunut laulajatar.»

Hyvin huomattava puoli Aino Acktén toimintaa Pariisin ooperassa on hänen esiintymisensä Wagner-ooperoissa „Lohengrin“ ja „Tannhäuser“. Hänen pohjoismaalainen syntyperänsä ja kauneutensa ja hänen äänensä raikas ja valoisa väritys saattavat hänet erityisesti soveliaaksi mainittujen ooperojen pääosia suorittamaan. Epäilemättä hän kaikista Pariisin ooperan diivoista on siihen sopivin, sekä mainittujen ominaisuuksiensa nojalla, että syvän ja kaikesta maneerimaisuudesta vapaan käsityksensä vuoksi. Elsana Lohengrinissa hän on mielestämme vallan verraton. Tämän kirjoittajalla on ollut tilaisuus nähdä ja kuulla häntä kuusi eri kertaa tätä osaa esittävänä ja siis tarkasti tutkia taiteilijan eteviä puolia ja hienoja vivahduksia. Sellaiset kohtaukset, kuin esim. esiintyminen kuninkaan edessä (1:nen näytös), missä hän yksinkertaiseen valkeaan pukuun puettuna naistensa seuraamana hitaasti astuu esiin, osoittaen kainoutta, väärin syytetyn viattomuutta, pelkoa, sitten toivoa ja viimein puhdasta riemua pelastavan saturitarin, Lohengrinin, ilmestyessä joutsenen vetämässä venosessa, — lisäksi kuistikohtaus, missä Elsa laulaa hienon onnea uhkuvan yölaulunsa iltatähdelle, ja vihdoin runollinen hääkohtaus — kaikki nämä hänen esittämänsä ooperan kohdat kohottavat hänet nykyajan etevimpien näyttämötaiteilijain joukkoon. Paitsi sitä, että ääni taipuu tulkitsemaan mitä erilaisimpia tunnevivahduksia, on plastiikka sulava ja yksityiskohtia myöten tutkittua, mikä ei kuitenkaan estä hetken innostuksen aiheuttamaa välitöntä taideluomista. — Tila ei salli meidän tehdä selkoa Aino Acktén esiintymisestä Elisabethina ooperassa „Tannhäuser“. Mainittu osa on sekin hänen loisto-osiaan. — Klassillisen musiikin alalta on Aino Acktén ohjelmistoon kuuluvana mainittava Benjaminin osa Méhulin ooperassa „Joseph“. Tätä ooperaa ei meillä ole ollut tilaisuutta nähdä. Muudan arvostelija lausuu siitä muun muassa seuraavaa:

„Neiti Ackté tulkitsi oivallisen tyylikkäästi ja mitä näppärimmällä tavalla Benjaminin osaa; hän esitti tunnetun romansin ihanteellisen puhtaasti ja loi äärettömän syvää hellyyttä ihanaan duettiin Jakobin kanssa."

Aino Acktén viimeinen taideluoma on „Nedda" Leoncavallon ooperassa „Paillasse" (Pagliacci). Tämän kuuluisan musiikkidraaman ilmestyminen Pariisin ooperan näyttämölle nosti ensin paljon vastustusta musiikkimiehissä. — „Eikö meillä ole itsellämme nuoria säveltäjiä?" — „Onko 'Paillasse' todella niin arvokas oopera, että sitä kannattaa meidän ensimäisellä näyttämöllämme esittää?" — Tuontapaisia kysymyksiä sai ensimäisen esityksen jälkeisenä päivänä kosolta lukea lehdissä. Ulkomaalainen, joka kykenee asiaa tasapuolisemmin arvostelemaan, pitää Leoncavallon lyhyttä ooperaa etevänä musiikkidraamana, täynnä etelämaalaista hehkua, elämää ja syvää tunnetta. On totta, että itse aihe voisi helposti viedä banaalisuuteen, mutta kaikki riippuu siitä, miten sitä käsittelee, ja Leoncavallo on tavallaan mesrillisesti sen käsittelystä suoriutunut. Varsinkin hän on onnistunut miespuolisesta päähenkilöstään, Caniosta, luomaan syvästi vaikuttavan traagillisen henkilön. Hänen uskoton vaimonsa, Nedda, voisi helposti tehdä joko kylmän tai kevytmielisen vaikutuksen, ellei ota huomioon, että hän on vilkas, ajattelematon etelän lapsi, joka ei rakkaudesta ole mennyt miehelleen, vaan jossa päinvastoin on herännyt rakkaus toiseen mieheen. Se viehkeä tapa, jolla Aino Ackté tätä perin arkaa osaa tulkitsee, luo siihen suurempaa mielenkiintoa. Olisi voinut luulla että Neddan osa hänelle, joka on tottunut esittämään sellaisia klassillisen puhtaita osia kuin „Elsan" Lohengrinissa, ei olisi soveltunut. Mutta hänen esiintymisensä kumosi sellaisen luulon. Suurta draamaattista käsitystä osoittaen hän on tähän vaikeaan osaan syventynyt. Alkukohtauksessa hän on vilkas ja vallaton, sitten lemmenkohtauksessa hurmaava ja hellä, näyttämökohtauksessa ensin perin lystikäs ja leikkisä — uusi puoli hänen taipuisaa draamattista kykyään — ja viimein ennen kuolinhetkeään liikuttavan kärsivä.

„Paillasse"n yleisharjoitus oli juhlallinen musikaalinen hetki. Säveltäjä itse, joka aikoinaan köyhänä viuluniekkana elätti itseään soittamalla viulua jossakin Pariisin pikkukahvilassa, oli läsnä, istuen

kunniasijalla Italian lähettilään aitiossa. Saapuvilla oli muuten koko Pariisissa oleskeleva italialainen hienosto.

Tämä selonteko Aino Acktén taidetoiminnasta Pariisin ooperassa ei likimainkaan ole tyhjentävä. Sen tarkoitus onkin vain ollut esittää muutamia puolia ja piirteitä hänen rikkaasta taiteestaan niille suomalaisille, joilla ei ole ollut tilaisuutta häntä nähdä ja kuulla Pariisin ooperan näyttämöllä.

Vastaiseksi kontrahti sitoo hänet Pariisin ooperaan, eivätkä pariisilaiset hevillä tahtoisi hänestä luopua edes lyhyeksikään ajaksi. Aino Acktén taide näet vaikuttaa yhäti nuorekkaan raikkaasti ja virkistävästi, sillä hän pysyy erillään kaikista Pariisin turmeltuneen taide-elämän haitallisista vaikutuksista, alati rakastavasti kehittäen ja viljellen taidettaan, joka hänelle on pyhä. Kun hän kuitenkin kerran pariisilaisten mielipahaksi vapautuu ooperan rajoittavista siteistä ja lähtee suurille turneeoilleen Europpaan ja Amerikkaan, on toivottavaa, että hän usein tarjoaa kotimaalaisilleen tilaisuuden nauttia hänen kirkkaiden säveltensä tenhoavaa kaikua. Sillä huolimatta suuressa maailmassa saavuttamastaan taidemaineesta ja ihailevista ystävistä Aino Ackté alati suuresti ikävöi kotimaataan ja rakastaa sitä taiteilijasielunsa koko hehkulla.

Pariisissa, helmikuulla 1903.

Kuntain työnvälitys.

Kirjoitti

SANTERI INGMAN.

Tämän vuoden alusta on Helsingissä saatu toimeen, aluksi väliaikaisena laitoksena ja jonkinlaisessa pienoiskoossa, kunnan järjestämä ja kustantama, puolueeton ja ilmainen työnvälitystoimisto, saman mallin mukaan, joka Saksassa viime vuosina on päässyt niin yleiseen käytäntöön ja joka sieltä on siirtynyt myöskin Skandinavian maihin. Se huolestuttava työnpuute, joka parin viime vuoden useina talvikuukausina entistä enemmän on vallinnut pääkaupungissamme, niinkuin muutamissa muissakin kaupungeissa, on antanut lähimmän ja suoranaisen aiheen tämän laitoksen perustamiseen meille. Sillä kovin kiusalliseksi käy tämä usein palaava työttömyys asianomaisille kunnille, se on pakoittanut kunnan viranomaisia vakavasti miettimään keinoja sitä vastaan. On järjestetty hätäaputöitä työttömille, mutta tämä on tilapäinen toimenpide, johon totuttaminen voi käydä kunnille arveluttavammaksi, jos työttömyys talvikuukausina muuttuu säännölliseksi, jommoiseksi se viime aikoina on näyttänyt muodostuvan. Minkäänlaisen yleisen työttömyysvakuutuslaitoksen aikaansaamisesta läheisessä tulevaisuudessa ei meillä ole toiveita, sellainen suurenmoinen hanke kun vaatii paljon valmistuksia ja sittenkin paljon kustannuksia. On senvuoksi koetettu turvautua huokeampaan ja helpommin toteutettavaan keinoon, kuntain työnvälitykseen, toivossa että siitä lähtisi jotakin apua työttömyyttä vastaan.

Näiden laitosten nimi jo ilmaisee, ettei tämä järjestelmä voi olla mikään yksin riittävä keino työttömyyttä vastaan. Milloin sellainen täydellinen työnpuute vallitsee, ettei työn tilaisuutta lähempää eikä etempää ollenkaan ole saatavissa, silloin on tietysti työnvälityslaitos, järjestettynä miten tahansa, voimaton; se ei voi silloin täyttää tehtävätään. Työttömäin joukossa onkin kaikkialla, missä näitä laitoksia ensiksi on perustettu, vallinnut niistä ensi viikkoina väärä käsitys: kaikista selityksistä huolimatta on laitosta käsitetty sellaiseksi, jonka pakosta on hankittava

työttömille työtä, ja kun se ei sitä kaikille ole voinut tehdä, on käyty tyytymättömiksi. Tällainen laitos ei voi, ainakaan suoranaisesti, avata uusia työn tilaisuuksia. Mutta sen tarkoitus on koettaa saada kaikki ne työn tilaisuudet, joita etempänä tai lähempänä voi olla olemassa, mutta jotka syystä tai toisesta ovat jääneet käyttämättä, täytetyiksi. Tuntuu yleensä omituiselta, että tällaisia työn tilaisuuksia työttömänä aikana minkään välitystoimiston avulla ollenkaan avautuu, mutta kokemus on osoittanut, että nämä toimistot työttöminäkin aikoina voivat sijoittaa kumminkin joukon työttömiä töihin; onhan yksin jo Helsingin kunnan väliaikainen työnvälitystoimisto muutaman kuukauden toiminnallaan sen osoittanut, vaikkakin pienessä määrässä. Tämä riippuu siitä, että työnantajat ja työntekijät, kun järjestettyä työnvälitystä ei ole olemassa, eivät aina löydä toisiaan ja että varsinkin työvoiman sijoittaminen paikasta, jossa työttömiä on, toiseen, jossa työtä on saatavissa, käy hankalasti. Siten on esim. Helsingistä nyt tänä talvena saatu sijoitetuksi joukko työväkeä maaseudulle, josta tietysti myös on hyötyä kunnalle, koska se täten pääsee valmistamasta hätäaputöitä näille työttömille ja vapautuu ainakin osasta liikatyöväkeään.

Miksikään ehdottomaksi parannuskeinoksi työttömyyttä vastaan kuntain työnvälitystä siis ei ole katsottava, sellainen harhakäsitys on koko yritykselle turmiollisena kohta poistettava. Mutta siitä huolimatta on näillä laitoksilla siksi suuri merkitys taistelussa työttömyyden lieventämiseksi, että nämä laitokset ovat voittaneet jalansijaa useissa maissa ja nopeasti levinneet ja kehittyneet siellä, missä niitä on ruvettu käyttämään. Näyttääpä jo siltä, kuin näitä laitoksia läheisessä tulevaisuudessa tulisi perustettavaksi useihin Suomenkin kaupunkeihin. Lienee senvuoksi sekä huvittavaa että hyödyllistä tehdä vähän tarkemmin selkoa näiden laitosten järjestämisestä ja toiminnasta.

Entisinä ammattikunta-aikoina, jolloin lukuisat, sisällisesti tarkoin järjestetyt ammattikunnat ainakin jossakin määrin pitivät huolta työn ja työvoiman hankinnasta, ei mitään erityisiä työnvälityslaitoksia tarvittu. Mutta kaupan ja teollisuuden kehittyessä, koneiden ja suurtuotannon asettaessa vanhat työolot uudelle kannalle, muuttui vanha patriarkkaalinen

suhde työnantajain ja työntekijäin välillä ja silloin kävi tarpeelliseksi ruveta järjestämään työn kysyntää ja tarjoilua. Tämä tarve kävi erityisesti tuntuvaksi vähänkin suuremmissa yhteiskunnissa; niissä on työntekijäin vaikea saada selvää, missä milloinkin työtä voisi olla saatavissa; ja siitä riippuu, että näissä yhteiskunnissa miltei aina on olemassa työkuntoisia miehiä ja naisia, jotka pitemmän tai lyhyemmän ajan ovat työttöminä. Niin on laita tavallisina ja säännöllisinä aikoinakin. Mutta senlisäksi vaikuttavat monet epätasaisuudet tuotanto-oloissa, että teollisuudessa aika-ajoin on työvoimasta puute, vaan niitä aikoja seuraa pian toisia, jolloin työtä on vähän; yhdellä teollisuusalalla voi olla työnpuute, toisella työvoiman tarvetta; eri paikkakunnissakin voivat olot näin vaihdella. Työvoimaa hakiessaan ja epätietoisina työmarkkinain tilasta keräytyvät työttömät tavallisesti kaupunkipaikkoihin, vaikka näissä ei työnansiota olisikaan saatavissa, ja kaupunkikunnat joutuvat siten tätä liikatyöväkeä hätäaputöillä elättämään. Nämä epätasaisuudet vaikuttavat, että kaikki saatavissa olevat työtilaisuudet eivät tule käytetyiksi.

Työpuutteinen työmies kulkee tavallisesti itse työpaikasta toiseen työtä kyselemässä. Sattumuksesta riippuu silloin, saako hän työtä ja milloin; ainakin hän saa pitkät ajat kierrellä paikasta toiseen, menettäen siihen aikaa ja varoja ja tottuen kiertelyelämään, joka etenkin naistyöntekijöille on siveellisestikin turmiollista. Ja juuri tästä työnetsintätavasta on m. m. seurauksena tuo runsas maalaistyöväen tulviminen kaupunkeihin, jonka kautta kaupunkien oma työväki joutuu hätään. Työnantajillekin tämä työnhakijain alituinen juoksu heidän työmaillaan on harmillista, ja jos he työvoimaa tarvitsevatkin, saavat he tällä tavoin minkälaista sattuu. Sanomalehti-ilmoitusten kautta on toki helpompi hakea työtä ja työvoimaa, mutta ainakin työntekijöille käy se siksi kalliiksi, että he harvoin siihen keinoon voivat ryhtyä. Siitä syystä on perustunut yksityisiä asioimiskonttoreita työnvälitystä varten; meillä tällaiset konttorit toimivat melkein yksinomaan palvelusväen välityksen alalla, ulkomailla ne sitävastoin ovat kehittyneet paljon laajemmalle ja paljon suurempaan määrään. Mutta niissä on siellä huomattu useita vikoja ja epäkohtia, jotka juuri osaltaan ovat pakoittaneet yhteiskunnan, valtion ja kunnan, ottamaan tämän työnvälityksen omaan huostaansa. Niiden maksut, jotka kannetaan sekä toimistoon ilmoittauduttaessa että paikkaa välitettäessä, ovat tavallisesti varsin kalliit, kun laitokset ovat ansion

vuoksi perustetut; sitäpaitsi eivät toimistot ole aivan tarkkoja hyvän työväen hankkimisesta, niille kun on vain eduksi, kuta useammin välitystä tarvitaan. Näitä väärinkäytöksiä on kyllä koetettu lainsäädännön kautta ehkäistä, vaan lakimääräyksiä on kierretty.

Senvuoksi ovat useissa maissa sekä työnantajat että työmiehet ryhtyneet perustamaan kumpaisetkin tahollaan omia erikoisia välityslaitoksia, ja siten ovat syntyneet esim. Saksan työnantajain ja ammattiyhdistysten välitystoimistot. Näilläkin laitoksilla on kumminkin aina yksipuolisuuden ja puolueellisuuden viat. Työnantajat eivät luota työmiesten toimistoihin eivätkä niitä käytä — ja päinvastoin —, ja näistä toimistoista on usein muodostunut agitatsionin ja taistelun välikappaleita. On siitä syystä koetettu perustaa puolueettomia yksityisiä työnvälityslaitoksia ja m. m. ovat kaikenlaiset hyväntekeväisyysseurat siihen ryhtyneet. Mutta nämäkään toimistot eivät ole saavuttaneet täyttä luottamusta, koska ne samalla ovat olleet jonkunlaisia armeliaisuuslaitoksia, joiden puoleen enimmäkseen suoranaisen avun tarpeessa on käännytty, joten nämä toimistot eivät ole voineet hankkia oikein kelvollista työväkeä; usein on myös näillä laitoksilla jotakin erityistä uskonnollista tai valtiollista väritystä. Myöskin on koetettu yhteensulattaa työmiesten ja työnantajain erikoisia välitystoimistoja, mutta näitä tällaisia on yleensä käynyt vaikeaksi saada toimeen.

Yhteiskunnan, valtion tai kunnan, väliintulo on siitä syystä huomattu tarpeelliseksi. Työnvälityksen on oltava julkisen ja yleisen, ja välityslaitoksilta, jotta ne voisivat täydellä menestyksellä toimia, on sitäpaitsi vaadittava, että ne ensiksikin ovat ehdottomasti puolueettomat ja että ne toiseksi käsittävät työmarkkinat mikäli mahdollista kokonaisuudessaan, voidakseen antaa luotettavan työtilaston, jota niin hyvin työnantajat ja työmiehet kuin yhteiskunta kokonaisuudessaankin kaipaa. Näitä tarkoitusperiä tavoittelevat siis ne julkiset työnvälityslaitokset, joita „kuntain työnvälitystoimistojen“ nimellä viimeisten 7—8 vuoden kuluessa on perustettu useiden Europan maiden kaupunkeihin.

Tämä laitos on saavutetun kokemuksen perustuksella käynyt yhä tarkkapiirteisemmäksi, vaan vielä on kumminkin eri maiden yleisillä työnvälityslaitoksilla osaksi erilainen leima ja järjestelmä. Vaikka näiden laitosten varsinainen kotimaa on Sveitsi, ovat ne kumminkin Saksassa yleisimmän käytännön ja kehityksen saavuttaneet. Muissakin maissa on on kyllä vastaavia laitoksia olemassa, kuten Ranskassa kuntain kannatta-

mat „työpörssit“ ja Englannissa ammattiyhdistysten toimistot. Se järjestelmä, joka on kehittynyt etelä-Saksan valtioissa, on kumminkin osoittautunut tehoisimmaksi ja otettu malliksi m. m. pohjoismaissa. Siihen kuuluu, että työnvälityslaitokset suuremmassa piirissä taikka koko maassa muodostavat yhteisen keskusjohdon alaisia yhteyksiä, vaikka kukin laitos samalla itsenäisesti toimii työnantajista ja työntekijöistä kokoonpannun johtonsa alla. Samoin, että työnvälitys on ainakin suurimmaksi osaksi ilmaista, koska kunnat katsovat laitoksista olevan itselleen siksi suurta hyötyä — sekä vaivaishoitorasitusten keventymisen että erinäisten sosiaalisten epäkohtain välttymisen kautta, — että ne suorittavat kustannukset näistä laitoksista. Valtiotkin avustavat näitä laitoksia, myöntämällä sekä raha-apua että huojennuksia postimaksuissa ja rautatiematkoissa. — Vanhin ja enimmin mallina käytetty laitos Saksassa on Münchenin työnvälityskonttori ja siitä lienee siis syytä tehdä vähän tarkemmin selkoa. Se perustettiin v. 1894 käsityöyhdistyksen aloitteesta ja sen järjestämiseen on Bayerin hallituskin ottanut tehokasta osaa.

Münchenin työnvälityskonttori toimii komitean johdolla, jonka puheenjohtajana on käsityötuomioistuimen päällikkö sekä jäseninä kolme työnantajaa ja kolme työmiestä. Jäsenet saavat joka kokoukselta palkkaa 4 markkaa. Toimistossa on kaksi osastoa, miespuolinen ja naispuolinen, ja sen työnvälitys on ilmaista. Työlakkojen ja työsulkujen sattuessa määrää toimisto ajan, jonka kuluessa molemmat riitapuolet saavat jättää asiansa käsityöoikeuden sovintotuomioistuimen ratkaistavaksi; ellei niin tapahdu, harkitsee toimisto, keskeyttääkö se asianomaisen ammatin alalla toimintansa vai eikö. Miespuolista osastoa hoitaa laitoksen johtaja, naispuolista johtajatar, molemmilla useampia apulaisia. Konttorissa on eri odotushuoneet työnhakijoita varten, mutta sitävastoin ei eri huoneita työnantajille, nämä kun voivat neuvotella toimitushuoneessa. — Työnvälitys tapahtuu n. s. listajärjestelmää noudattaen. Listoissa on joukko luokkia, joihin eri ammatit mahdutetaan; eri listoja on työnantajille, työmiehille ja palvelijoille tilastollisen ainehiston helpoittamista varten. Joka lajia listoja on kaksi ryhmää, toinen työnvälitystä varten kaupungissa, toinen sen ulkopuolelle. Muuten tapahtuu työnvälitys siten, että työnhakija (tai työvoiman kysyjä) odotushuoneessa saa ilmoituslipun, johon hän merkitsee vaaditut tiedot ja jonka hän jättää toimitushuoneeseen, siten hakien työpaikkaa. Jos ei sopivaa työtä heti ole tarjottavana, on

hakijalle hänen ilmoittamisensa voimassa 14 päivää, jonka jäljestä hänen on tehtävä uusi ilmoitus, ellei hän sillävälin ole saanut työtä. Mutta jos toimistoon on saapunut ilmoitus työpaikasta, joka hakijalle soveltuu, lähetetään hänelle heti osoituslippu työnantajan luo sekä kirjekortti, jolla hänen heti on velvollisuus ilmoittaa toimistolle, mikä tulos työnvälityksestä on ollut.

Konttorin toiminta on vuosi vuodelta lisääntynyt. V. 1900 tehtiin sille 65,158 työvoiman ja 67,139 työpaikan hakemusta, joista se välitti 53,409. Jokainen laitokselle uskottu toimi tulee maksamaan noin 22 pfennigiä ja jokainen välitys noin 57 pfennigiä, joka on pieni kustannus siihen nähden, mitä yksityiset välitystoimistot tehtävistään perivät. Syystäpä tämän laitoksen esimerkkiä onkin yleisesti seurattu, niin että semmoisia pian on joka kaupungissa. Ja samalla on niiden yhteistoimintakin kehittynyt. V. 1898 perustettiin tätä yhteistoimintaa varten „Saksan työnvälitystoimistojen liitto“ ja siihen kuului jo kolmatta vuotta sitten 121 laitosta, niistä 66 kunnallista.

Norja omisti ensimäiseksi pohjoismaista tämän laitoksen pääasiallisesti saksalaisen mallin mukaan, mutta sitä on siellä kumminkin jossakin määrin itsenäisestikin kehitetty. Melkein yksiin aikoihin, alussa vuotta 1898, perustettiin kunnan työnvälityskonttorit Kristianiaan ja Bergeniin, ja on tämä edellinen sittemmin ollut mallilaitoksena kuntain välitystoimistoja perustettaessa Tanskassa, Ruotsissa ja nyt viimeksi Suomessakin. Se eroo Münchenin välityskonttorista pääasiallisesti kirjanpitotapansa puolesta. Sen johtaja Ole Groth on näet keksinyt erityisen n. s. lehtiöjärjestelmän, joka helpoittaa sekä jokapäiväistä merkitsemistyötä että tilaston laatimista konttorissa. On olemassa irtonaisia lippuja tai lehtiöitä erikseen työnantajia ja työnhakijoita, erikseen miehiä ja naisia varten, ja niihin merkitään sekä ilmoittautumisen että välityksen tapahtuessa kaikki tarvittavat tiedot, kullekin hänen omaan lehtiöönsä. Muuten eroo Kristianian työkottorin toiminta saksalaisista siinä, että se, riitaisuuksien sattuessa työnantajain ja työntekijäin välillä, keskeyttää toimintansa sen ammatin taikka työpaikan suhteen, jota riitaisuus koskee. Tämä menettely on tosin sielläkin huomattu epäkäytännölliseksi syystä, että työnantaja, jolle konttori kerran on kieltäytynyt hankkimasta työväkeä, ei toisellakaan kertaa sen puoleen käänny; mutta vastaiseksi tätä määräystä ei vielä ole muutettu. Laitoksen johtokunta tai „tarkastuskomitea“, jonka

kaupungin valtuusto valitsee kaupungin työnantajain ja työntekijäin yhdistysten esittämistä ehdokkaista, on myös velvollinen sovittelemaan työriitoja, jos toinen riitapuoli tai molemmat sitä pyytävät. Jos molemmat riitapuolet selittävät alistuvansa komitean päätökseen, on se velvollinen muodostumaan sovinto-oikeudeksi. Kaikki työväen tai työn hakemukset suoritetaan siinä järjestyksessä kuin ne saapuvat. Kumminkin on etuoikeus niillä, jotka ovat kotoisin Kristianiasta. Jos yksiin aikoihin ilmoittautuu perheellinen ja yksinäinen työmies, on edellisellä etuoikeus, jos he muuten työkuntonsa y. m. puolesta ovat samanarvoiset.

Muut pohjoismaiden työnvälitystoimistot ovat, kuten mainittu, järjestetyt pääasiassa Kristianian mallin mukaan. Suurin eroavaisuus on se, että ne jatkavat keskeyttämättä toimintaansa riippumatta sattuneista työlakoista tai suluista. Työnvälitys on yleensä maksuton; kumminkin toiset konttorit perivät kaupungin ulkopuolelta olevilta pienen maksun, joka on arvattu vastaavan välityksestä johtuvia suoranaisia kustannuksia. Näitä välitystoimistoja on vastaiseksi Kööpenhaminassa, jossa sellainen avattiin heinäkuulla 1901 ja jossa se on menestynyt erittäin hyvin, vaikuttaen enemmänkin kuin Kristianian työkonttori; Göteporissa, jossa välitystoimisto alkoi vaikutuksensa marraskuulla 1902, sekä Helsingborgissa ja Trondhjemissa. Tekeillä on laitos parastaikaa Tukholmassa ja vielä parissa muussakin Ruotsin kaupungissa.

Kokemus näistä laitoksista on yleensä ollut hyvä; niiden on onnistunut hankkia työpaikkoja varsin suurelle joukolle työväkeä, joka muuten on työtönnä kulkenut. On m. m. voitu sijoittaa melkoisia määriä työväkeä kaupungeista maaseudulle ja siis helpoittaa erityisesti kaupunkipaikoissa vallitsevia vaikeita työoloja. Aivan vaikeuksitta ja vastarinnatta ei näitä laitoksia tosin eri maissa ole saatu perustetuksi. Niin on työnantajain taholta esitetty epäilyksiä, että kunnalliset työtoimistot, juuri niiden suuren puolueettomuuden takia, ehkä eivät ole omiaan hankkimaan parasta työväkeä ja että niiden toiminta yleensä on liian kaavamaista. Kun työmiehille osoitetaan työtä siinä järjestyksessä miten ovat ilmoittautuneet, tulevat huonot ja työtaitoiset työmiehet olemaan yhtä oikeutetut saamaan työpaikkoja. Niin ovat työnantajat arvelleet ja senvuoksi aluksi (esim. Norjassa) olleet kääntymättä työkonttorin puoleen, työväkeä kun muutenkin huonon ajan vuoksi on ollut enemmän kuin riittävästi saatavissa. Tuo moite työtoimistoja vastaan ei kumminkaan

ole aiheutettu. Sillä jos mieli työtoimiston voida voittaa luottamusta, täytyy sen tarkoin ottaa huomioonsa sekä työnantajain että työmiesten toivomukset ja sitä varten on sen myös otettava selko työmiehen taidosta ja muista ominaisuuksista. Niin onkin useiden työtoimistojen työohjeissa nimenomaan määrätty, että se seikka, onko työmies ilmoittautunut ennen toista, hankkii hänelle etuoikeuden paikan saamisessa ainoastaan, jos muilla hakijoilla ei ole suurempia ansioita kuin hänellä. Kokemus onkin osoittanut, että toimistojen on varsin suuressa määrin onnistunut tässä kohden tyydyttää työnantajain toivomukset, koska esim. Münchenissä 86 % ja Kristianiassa 80 % kaikista tarjotuista paikoista on voitu täyttää. Vähitellen ovatkin työnantajat voittaneet epäilyksensä tässä kohden. Heilläkin on melkoisia etuja tällaisista laitoksista. Tällaisen välitystoimiston kautta saavat he työvoiman tarpeensa helposti ja heti tyydytetyksi, joka heille useinkin on hyvin tärkeää. Senlisäksi voi työnantaja, jahka toimisto on tehtäväänsä perehtynyt ja tutustunut työväkeen, saada luotettavia tietoja työnhakijain kelvollisuudesta ja entisistä työpaikoista. Kuta enemmän työväki huomaa, että työtaitoisten on helpompi saada työtä, on tämä seikka omiaan lisäämään ammattitaitoakin. Alkutoimet tällaiselle toimistolle ovat, ennenkuin se on ehtinyt saavuttaa luottamusta, vaikeimmat. Senvuoksi onkin, suuremman merkityksen hankkimiseksi työtoimistolle, muutamissa kaupungeissa (kuten Bergenissä ja Trondhjemissa) määrätty, että kunnan töiden johtajain on aina työvoimaa tarvitessaan käännyttävä välitystoimiston puoleen.

Työtoimistojen tehtävistä on niiden tilastollinen puoli varsin tärkeä; sitä pidetään esim. Saksassa yleiseltä kannalta kaikkein tärkeimpänä, koska tämän tilaston avulla käy mahdolliseksi joka aika saada yleissilmäys työmarkkinain tilasta. Mutta tätä varten on tarpeellista, että samaan tapaan järjestettyjä työtoimistoja on olemassa useammissa kaupungeissa ja että nämä ovat toistensa kanssa alituisessa vuorovaikutuksessa. Saksassa ovat olot tässä kohden täydellisimmiksi kehittyneet; siellä ovat (esim. Bayerissa ja Württembergissä) hallitukset järjestäneet tuon yhteistoiminnan ja määränneet eri piirit, jotka toimivat yhteisen keskusjohdon alla. Eri laitosten keskenäinen työnvälitys tapahtuu siten, että työnantajat ja paikanhakijat kääntyvät lähimmän välitystoimiston puoleen, joka, jos ei se itse voi hakijain tarvetta tyydyttää, lähettää (kirjeellä, telefonilla tai sähkösanomalla) anomuksen lähimpään keskus-

johtoon eli sentraaliin, joka sitten piirissään tiedustelee haettuja paikkoja tai työväkeä ja viipymättä ilmoittaa tuloksen asianomaiselle toimistolle. Yhtäläisen toiminnan aikaansaamista varten lähetetään mallikaavoja jokaiselle uudelle toimistolle. Näiden kaavain mukaan laaditut kuukauskertomukset lähetetään joka toimistosta keskusjohtoon, joka julkaisee selonteot työmarkkinain tilasta piirissään.

Tällaista eri toimistojen yhteistoimintaa ja alituista vuorovaikutusta on ajateltu toimeenpanna Suomessakin, kunhan täälläkin useampia kuntain työnvälitystoimistoja syntyy. Sitä silmälläpitäen on se ehdoitus laadittu, jota varten edustajia seitsemän Suomen eri kaupungin puolesta äsken on ollut koolla yhteisessä „työnvälityskomiteassa". Tämän komitean ehdoituksen perustuksella tulee työnvälityskysymys koko laajuudessaan lähimmässä tulevaisuudessa keskusteltavaksi mainittujen kaupunkien valtuustoissa ja on tämä kysymys siis nykyisin Suomessakin tavallaan päivän kysymys.

Sen tähänastiset vaiheet meillä ovat lyhyesti mainiten olleet seuraavat. Ensi ehdoitus kunnallisen työnvälityslaitoksen perustamisesta Helsinkiin tehtiin jo 1896, jolloin valtuustossa komitea asetettiin harkitsemaan erinäisiä pääkaupungin työväen aseman parantamista koskevia seikkoja. Komitea puolustikin kunnan työtoimiston perustamista, vaan asia raukeni kumminkin sillä kertaa pääasiallisesti vaivaishoitohallituksen lausunnon perustuksella, joka pelkäsi tällaisen toimiston vain vetävän uutta työväkeä pääkaupunkiin. Mutta alussa vuotta 1902 nousi kysymys uudelleen päiväjärjestykseen yksiin aikoihin Helsingissä ja Viipurissa silloin vallitsevan työnpuutteen johdosta. Ja silloisista käsittelyistä juuri oli seurauksena, että Helsingin kaupunginvaltuusmiesten ehdoituksesta seitsemän Suomen kaupunkia, nim. Helsinki, Kotka, Oulu, Tampere, Turku, Vaasa ja Viipuri, valitsivat edustajia yhteiseen komiteaan, „joka ottaisi kysymyksen kuntain työnvälityksestä harkittavakseen sillä silmämäärällä, että samoihin aikoihin toistensa yhteydessä toimivia työtoimistoja perustettaisiin sanottuihin kaupunkeihin". Tämä komitea oli tammikuulla 1903 koolla Helsingissä ja laati laajanlaisen mietinnön asiasta. Silläválin oli kumminkin jo, kuten edellä mainittiin, väliaikainen kunnan

työnvälitystoimisto perustettu Helsinkiin, ja tälle laitokselle vahvistetut ohjesäännöt otti sanottu komitea työnsä perustukseksi.

Tämä komitea tuli käsittelyjensä perustuksella ja huomioonottaen olot niissä kaupungeissa, jotka olivat komiteassa edustettuina, siihen käsitykseen, että kuntain työnvälitys, järjestettynä muualla pohjoismaissa saavutetun kokemuksen mukaisesti, on meilläkin sekä tarpeenvaatima että mahdollinen toteuttaa. Ovatpa työolot meillä vuodenajoista, pääomain niukkuudesta y. m. seikoista riippuen usein vielä epätasaisemmat kuin muualla, joten laitos, joka koettaisi tasoittaa työvoiman kysyntää ja tarjoilua, olisi Suomessa sitä hyödyllisempi. Kunnille olisi myös erittäin hyödyllistä voida tällaisten laitosten kautta aina seurata, milloin todellista työnpuutetta vallitsee, josta muuten ei ole helppo saada varmaa selkoa, ja laitosten pyrintö sijoittaa kaupunkien liikatyöväkeä työpaikkoihin maaseudulle olisi omiaan melkoisesti helpoittamaan kaupunkien vaivaishoitokustannuksia ja vähentämään ylimääräisten hätäaputöiden vaatimuksia. Pienemmissäkin kaupungeissa, joissa runsaammin työväkeä liikkuu, on katsottu tällaisista välitystoimistoista voivan olla hyötyä. Sillä työnansion aikoina kerääntyy niihin muualta paljon työväkeä, joka sitten työttömäksikin ajaksi jää sinne, tuottaen kunnalle ja sen vaivaishoidolle vaikeuksia, ja jolle olisi tärkeä koettaa saada muualta työpaikkoja. Siitä syystä kannattaisi pienempäinkin kaupunkien kustantaa välitystoimistoja, jotka kumminkin niissä voitaisiin järjestää yksinkertaisemmin ja huokeammin siten, että toimiston ei tarvitsisi olla auki joka päivä, joten joku henkilö voisi sitä sivutoimenaan hoitaa.

Tärkeätä olisi, että ne työnvälitystoimistot, joita maassamme mahdollisesti ja toivottavasti syntyy, perustettaisiin yhteisen järjestelmän mukaisesti, käyttäen samanlaisia ohjesääntäjä ja kaavoja, koska niiden välinen yhteistoiminta siten käy helpommaksi. Tätä tarkoitusta varten on edellämainittu komitea valmistanut ohjesääntöehdoituksen Suomen kunnallisille työnvälitystoimistoille ynnä kaavat laitosten kirjanpitoa ja työnvälitystä varten, käyttäen siinä mallina Kristianian, Kööpenhaminan ja Göteporin työtoimistoja. Useissa yksityiskohdissa on kumminkin ehdoitettu erikoisia määräyksiä ja menettelytapoja, joita on katsottu meikäläisten olojen aiheuttamiksi. Niin on esim. ehdoitettu, että, vaikka työnvälitys yleensä olisi ilmaista, niiltä, jotka eivät ole kaupungin kirjoissa, perittäisiin pieni välitysmaksu, jotta ei toimisto tulisi houkutel-

leeksi maaseudulta työväkeä kaupunkeihin. Samasta syystä ehdoitetaan myös kaupungin kirjoissa oleville etuoikeus työpaikkojen saamisessa. Kaikissa toimistoissa Saksassa ja Skandinavian maissa on erikoiset naisosastot. Sitä on kyllä Suomessakin pidetty suotavana, vaan aivan välttämättömäksi ehdoksi sitä ei ole ehdoitettu, koska tuollainen erikoinen naisosasto melkoisesti kohottaa laitoksen kustannuksia, jotka varsinkin pienemmissä kaupungeissa ovat supistettavat mahdollisimman pieniksi. Kumminkin pitäisi kaikissa laitoksissa olla naisapulainen naistyöntekijäin palvelemista varten.

Työlakkoihin ja työsulkuihin nähden on ehdoitettu, että toimistot niistä huolimatta keskeyttämättä jatkavat toimintaansa. Kumminkin toimisto, tällaisen työriitaisuuden vallitessa jossakin ammatissa tai työpaikassa, ilmoittaa hakijan tiedoksi sen asian, jättäen hänen itsensä päätettäväksi, tahtooko hän näin ollen välitystä vai ei. Mutta näiden laitosten johtokuntain tehtäväksi on myös tahdottu antaa koettaa sovitella työriitaisuuksia. Sitä varten on ohjesääntöihin Kristianian työkonttorin esimerkin mukaan pantu määräys, että jos työriitaisuuksien sattuessa paikkakunnalla työnantajain ja työntekijäin välillä molemmat riitapuolet pyytävät johtokunnan ratkaisua, selittäen alistuvansa sen päätökseen, on johtokunta velvollinen toimimaan sovintotuomioistuimena.

Ehdoituksen useampiin yksityiskohtiin ei ole tässä tilaisuus kajota. Kuten edellä mainittiin, on silmämääränä pidetty, että laitokset, sittenkuin niitä useampia syntyy, toimisivat alituisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, välittäen työvoimaa sellaiselta paikkakunnalta, missä sitä on liiaksi, toisiin, missä mahdollisesti työtilaisuuksia on tarjolla. Tätä yhteistoimintaa varten ei vastaiseksi kumminkaan ole ajateltu mitään erityistä keskusjohtoa tarvittavan, vaan olisi toimistojen suoraan käännyttävä toistensa puoleen, yhden taikka useamman puoleen samalla kertaa, ja aina, saatuaan tarpeensa tyydytetyksi, siitä kohta ilmoitettava toisille. Kumminkin olisi kaikkien välitystoimistojen kuukautisista kertomuksista, jotka valaisevat työmarkkinain tilaa eri kaupungeissa ja koko maassa, jossakin keskustoimistossa laadittava yhteenveto, joka olisi säännöllisesti julkisuuteen saatettava. — Tämän yhteistoiminnan järjestämistä varten, sekä muutenkin laitosten sisällisen järjestyksen ja kehittämisen vuoksi, olisi eri välitystoimistojen johtajain silloin tällöin pidettävä kokouksia ja

sitten alistettava ehdoituksensa asianomaisten kaupunkien valtuustojen harkittaviksi.

Eihän voi teoreettisten suunnitelmain nojalla, olivatpa ne kuinka hyvännäköisiä tahansa, päättää mitään varmaa käytäntöön sovelletun laitoksen vaikutuskyvystä. Tällaisessa laitoksessa erityisesti riippuu m. m. hyvin paljon välitystoimistoille saaduista johtajista, heidän innostaan, heidän ihmistuntemuksestaan ja lahjoistaan kohdella niitä moninaisia aineksia, joiden kanssa he joutuvat tekemisiin. Missä määrin edellisessä kerrotut kuntain työnvälitystoimistot meillä siis voivat vastustaa työttömyyttä, sitä on etukäteen vaikea käydä määrittelemään; sekä ensiksi että viimeksi on muistettava, että jos yleensä työntilaisuuksia ei ole löydettävissä, silloin on kuntain työnvälityskin turhaan ponnisteleva työttömyyttä vastaan. Mutta senverran voi toki sanoa, että edellytyksiä tällä laitoksella näyttää olevan onnistuakseen meilläkin melkoisessa määrin toimimaan tarkoitusperiensä hyväksi, niinkuin se muissa maissa on tehnyt. Sitä varten se tarvitsee kuitenkin, varsinkin ensi aikoinaan, avukseen yleisön ja etenkin työnantajain myötätuntoisuutta ja luottamusta.

Dekadensi ja kasvatus.

Kirjoitti

WALD. RUIN.

Kun pääkaupunkimme kasvatusopillisen yhdistyksen keskusteluohjelmaan [1] asetetaan kysymys dekadensista, voisi sen sellaiseen aikaan, jolloin mielet ovat ankarasti kiihoituksissa, käsittää suorastaan hälytysmerkiksi. Tiedetäänhän mitä rappeutuminen siveellisessä suhteessa yhteiskunnalle tavallisesti merkitsee, se on mitä vakavin vaara, melkein kuin sisäinen häviö. Tuskinpa ryhdytään puhumaan rappeutumisesta siellä, missä on kysymys vain jostakin satunnaisesta pahasta, yksityisistä

[1] Alkujaan pidetty esitelmänä Kasvatusopillisen yhdistyksen keskusosaston kokouksessa. Kirjoitus ilmestyy samaan aikaan ruotsiksi „Kasvatusopillisen yhdistyksen aikakauskirjassa".

rappeutuneista henkilöistä, joita kyllä tavataan kaikkina aikoina ja kaikissa yhteiskunnissa. Huomiota vetää ilmiö sitä vastoin puoleensa, niin pian kun se jossakin suhteessa alkaa näyttäytyä joukkoilmiöltä tai esim. johtaa asettamaan ohjelman, kehittämään teorioja, joiden kautta rappeutumissuunnan kannattajat, enemmän tai vähemmän asiastaan vakautuneina, voivat levittää mielipiteitään laajoihin piireihin. Silloin ainakin kasvattajien, henkisten harrastusten vartiain, on aika ottaa asia puheeksi.

Kuitenkin olen kaukana siitä, että tahtoisin hälyttää. Se mitä nimitämme yleiseksi siveellisyydeksi, lienee, juurtunut kun se on kansan syviin riveihin, tuskin taantunut, pikemmin päinvastoin. Yksistään raittiusaatteen suuri leveminen todistaa jonkunlaista moraalista edistystä, samoinkuin myös yleensä lisääntynyt valistus, jonka eteen meillä niin innokkaasti puuhataan, aina jossakin määrin merkitsee tapojen jalostumista. Ja jos erityisesti tarkastamme sitä suurta nuorten joukkoa, ylioppilasnuorisoa, joka niin elävästi kiinnittää meidän kasvattajien mieltä, koska se on kouluista lähtenyt, niin luulen että olot siinäkin ovat kehittyneet parempaan päin. Kurinpitoviranomaisille antaa tämä nuoriso nykyään perin vähän aihetta toimenpiteihin. Vaikea on tosin tällaisia asioita tutkia pohjaa myöten. Mutta ainakin ulkonaisesti katsoen on tapojen hienostus entiseen nähden aivan ilmeinen: säädyllisyys on tullut yleiseksi, joka muuten suureksi osaksi luetaan ylioppilaselämään osaaottavan naisaineksen vaikutuksen ansioksi. Tässä suhteessa on tärkeätä että voimakas opinioni, hyvä katsantotapa itse ylioppilasten keskuudessa antaa pontta siivon käytöksen vaatimuksille, niin että pahe tuntee itsensä häpeällä merkityksi, että omantunnon herkkyys ikäänkuin tulee suuremmaksi, ja että kaikenlaisen huonouden, missä se esiintyy, — ja sitä ei luonnollisesti voi poistaa, niin kauan kuin huonoja luonteita on olemassa — täytyy ainakin piillä päivänvaloa, mikä on eduksi sille heikkoluontoiselle joukolle, joka muutoin esimerkin voimasta joutuu turmioon. Hyvä tapa ei tosin millään muotoa ole sama kuin siveellisyys, mutta se asettaa kuitenkin terveellisiä siteitä, poistaa kiusauksia ja on siten pelastuksena monelle, joten yleinen siveellisyyskanta pysyy korkeammalla. Näissä suhteissa luulen siis voivani merkitä ilahuttavia edistysaskeleita viime vuosien ajalta. Kunniallinen perhe voi luullakseni nykyään lähettää turmeltumattoman lapsensa yliopistoon vähemmällä mielenahdistuksella kuin muutamia vuosikymmeniä takaperin, jolloin ensimäinen toveriseura

juomaurotöineen ja melkeinpä asiaan kuuluvine jälkinäytelmineen on voinut ratkaisevasti kääntää nuorten kehityksen turmiolliseen suuntaan.

Jos nyt kaikki tämä on omiaan tyynnyttämään mieliämme ja jos siis en ole tahtonut väittää rappeutumisen päässeen valloilleen, niin on kuitenkin rappeutumisen vaara huomattavana. Vaaranuhkaa tietävät ne uskaliaat teoriat, joiden kannattajiksi monet terävimmät yliopiston nuorisopiiristä ovat tekeytyneet. Siveellisten asiain harkinta on tullut murroskauteen, on saavuttanut sen kohdan, jossa siveellisyyden täydellinen höltyminen oikeastaan on yhtä helposti odotettavissa, kuin sen tarpeellinen syventyminen ja uudistus. Puheenaoleva kanta on miltei sama, kuin se, jolla vanhat sofistit aikoinaan olivat lausuessaan että ihminen, yksilö on kaiken mitta, pannen siten epäilyksen alaiseksi kaikki objektiiviset arvot, jokaisen yleisen sitovan säännön ja kaiken, mitä yhteiskunta oli pyhittänyt hyväksi tavaksi. Sanalla sanoen, individualismi, yksilöllisyys tekee tuloaan, jonka mukaan ei mikään ole niin kallista kuin yksilön oikeus elää luontonsa mukaista elämää, käyttää lahjojaan ja taipumuksiaan kokonaan ja hillitsemättä, tinkimättä ja ottamatta huomioon sovinnaista yhteiskuntasiveysoppia, jolla on vain ominaisuutena kaiken suuren ja itsenäisen tasoittaminen ja alaspainaminen ja josta alkuperäisyys on melkein kuin rikos. Tämä yhteiskuntamoraali, niin sanotaan, painaa yksilön numeroksi tuhansien joukkoon, lamauttaa hänessä voimakkaan personallisen elämäntunteen ja tuskin suo tilaa niille suurille onnelliseksi tekeville hetkille, jolloin yksilö jonkunlaisena mittaamattomana jättiläishenkilönä nauttii itsestään, väräjää ylevästä tunteesta. Itsetunnon kehittäminen, ei itsensä unohtaminen, itsensä tehostaminen („självhäfdelse“), ei itsensä kieltäminen, se on ohjelma! Erityisellä mieltymyksellä haetaan siitä syystä korvausta taiteessa, joka juuri panee painoa voimakkaihin tunnearvoihin, sytyttää mitä rikkainta sisällistä elämää. Eipä yleensä voi ajatella mitään suurempaa vastakohtaa, kuin toisella puolen taiteen maailma, jossa kaikki henkii täyttä yksilöllistä vapautta eikä mikään saa muistuttaa yleisiä kaavoja, sekä toisella puolen historiallinen yhteiskuntalaitos, jossa kaikki päinvastoin on merkittävä yhteisellä leimalla ja sulatettava yhteen muotoon, ennenkuin se tunnustetaan hyvän katsantotavan mukaiseksi ja käyväksi tavaraksi. Ei ole kovin vaikeata ymmärtää että tämä kollektivistinen yhteiskuntamoraali, joka itse asiassa usein tuomitsee ilmiöt aivan ylimalkaisesti varsin köykäisten arvomittojen perustuksella, nostaa nuorten

individualistiemme mielet kuohuksiin ja että se näyttää heistä typerältä, arvottomalta, poroporvarilliselta, jonka tähden yhteiskunnalliset laitokset, yksi toisensa jälkeen, tulevat heidän arvosteluissaan kovin ahtaalle. Niinpä varsinkin avioliittolaitos saa iskuja kestää. Puolestani myönnän että tämä laitos usein onkin siveettömyyden ja alennuksen, sanomattoman kärsimyksen peite, jota ei yhteiskuntamoraali halua nostaa samalla kun se armottomasti tuomitsee n. s. vapaat yhteydet, kysymättä eivätkö ne useissa tapauksissa sisällä paljoa terveempää sekä siveyden että onnen ydintä. Puolinaisuutta, epärehellisyyttä, tekopyhyyttä, niitäpä juuri, niin arvellaan, tämä tavallinen moraali sellaisten olosuhteiden vallitessa edistää. Lainmukaisuuden ulkokiilto, se on sille kaikki kaikessa, ihmiskohtalosta ei välitetä, kuori on suurempiarvoinen kuin sydän, totuus — se poljetaan maahan.

Tällainen on lyhykäisyydessä individualistinen kritiikki, ja ken voi kieltää, ettei se paljasta useita heikkoja kohtia olevissa oloissa ja vallitsevissa ajatustavoissa. Mikäli se taistelee sovinnaista valhetta vastaan, suomme sille empimättä täyden myötätuntomme. Sen taistelu personallisuuden oikeuden hyväksi ei ole oleva turha. Valitettavasti käy kuitenkin niin että innostuksesta ollaan valmiit menemään liiallisuuteen ja arvaamaan aivan ala-arvoisiksi kollektiivisten näkökohtien arvo ja oikeutus. Kun ennen kaikkea tahtoo elää omaa vapaata, ihanaa personallista elämätään, katoavat yhä enemmän näkyvistä objektiivisesti pätevät tarkoitusperät, n. s. yleiset harrastukset saavat jäädä, ryhti herpoutuu, se ryhti, jonka yhteinen innokas pyrkimys yhteisten päämääräin saavuttamiseksi tavallisesti antaa yksilölle. Ja siitä kohdasta alkaa helposti rappeutuminen. Personallisuuden oikeudesta tulee luonnon oikeus, sitten intohimon oikeus, veren ääni ja mitä nuo lumoavat tunnussanat lienevätkään; nautinnon malja houkuttelee puoleensa kuohuen yli äyräittensä. Katkeralta tuntuu kyllä aavistus tunteen kestämättömyydestä, intohimon katoavaisuudesta, mutta silloin otetaan lohdutukseksi uusi teoria: haihtuvaa nykyhetkeä ylistetään ja periaatteellisesti käsitetään sen sisältävän elämän koko täyteisyyden, samalla kuin tulevaisuuden ajatteleminen leimataan hulluudeksi. (Niinpä on saatu lukea miten nuori nainen tähän tapaan sysää syrjään lemmittynsä viimeisen epäilyksen, kun on kysymys elämännautintoon antaumisesta, epäilyksen, minkä aavistus uskollisuuden

haihtumisesta oli herättänyt.) Siten on sofistein todisteista siirrytty kyrenaikein katsantotapaan hetkellistä nautintoa puolustamaan.

Tämä kehitys on aivan luonnollinen. Sillä se mikä ihmisessä itse asiassa on pois juurittamatonta, on se, mitä sanotaan intohimoiksi: poista niistä jalommat ja paremmat — ja ne menevät suureksi osaksi hukkaan, missä siveellisen yhteellisyyden suuresta ohjelmasta luovutaan — jäljelle jäävät alhaisemmat, jotka vain vaanivat tilaisuutta päästä ulkonaisesti kiilloitettuina esiintymään ja jotka nyt, tervetulleiden teoriojen turvissa, sitä paremmin menestyvät. Täten saattaa se individualismi, jonka nuoriso innostuneesti kirjoittaa ohjelmaansa, vuorostaan tulla monenlaisen kurjuuden, melkeinpä minkälaisten hillitsemättömien pyyteiden peitteeksi tahansa, koska toiselta puolen jokainen pyyde voi vedota luonnon hyvään oikeuteen ja toiselta puolen tuskin tunnustetaan korkeampia periaatteita yksilön rajattomasti oikeutetun mielihalun yläpuolella. Vapaudeksi tätä sanotaan — mikä ihana sana, mutta kuinka usein väärinkäytetty! Ylipäänsä peittävätkin kauniit sanat, pitkälle kehittynyt sanataituruus, sellaisissa tapauksissa huolettomalta tai pintapuoliselta lukijalta ajatustavassa piilevät rappeutumisen oireet, jota paraiten todistaa se seikka, että niin monet naiset yhtyvät riemastuksissaan ylistämään uutta „puhdistettua" sukupuolisiveyttä. Siveellisestä rappeutumisesta, ainakin teoriassa, on aivan varmaan oikeutettu puhumaan, silloin kun toiselta puolen personalliset taipumukset ja pyyteet päästetään valloilleen ja niitä kaikin tavoin kauniiden oppien nojassa yllytetään, kun toiselta puolen yhteishyvän harrastus tylsistytetään, kansan kunnianarvoisia käsityksiä kohdellaan ilkkuvalla sukkeluudella, yhteiskunnan olemassaolon ehtoja pintapuolisesti pohditaan ja yleisarvoiset kysymykset alennetaan toiseen sijaan. Ja tässä on sitten se kohta, missä käytännöllinenkin dekadensi alkaa tai ainakin saa lisävauhtia. Taipumusta siihen on tietysti verrattomasti useammilla, kuin niillä harvoilla, jotka niin taitavasti osaavat käyttää kynäänsä. Vieläpä on luultavaa että nämät jälkimäiset monenlaisten harrastusperiensä ja sielullisen joustavuutensa varassa säilyvät teoriansa viimeisiltä käytännöllisiltä johtopäätöksiltä paljoa paremmin kuin ne lukemattomat muut, jotka ilman arvostelukykyä lukevat näiden maailmanparantajain kirjoituksia. Osaamatta arvata, että kirjoittajat oudoilla väitteillään haluavat ensi sijassa herättää huomiota, lukijat ottavat ne tosiksi suuremmissa määrin kuin ne kai oikeastaan ovat tarkoitetut.

Nyt nousee niinmuodoin kysymys: mitä voidaan koulun puolelta mahdollisesti tehdä, jotta estettäisiin tuollaisia individualismin liioitteluja syntymästä, katsantokannan, joka olemisjuureltaan, edustaen voimakasta ja rehellistä personallisuuden tarvetta, on täysin oikeutettu.

Ensimäinen tehtävä, johon viisas ja samalla jalomielinen menettely vaatii opettajia, on vakavasti syventyä tähän individualismiin ja harkita eikö perinnäismuotoinen koulu ole laiminlyönyt ottaa huomioon sen oikeutettuja vaatimuksia ja eikö se yksipuolisesti pitämällä kiinni yleisistä ihanteista, s. o. sellaisista, joissa kokonaisuus — yhteiskunnan tai kansan yhteinen hyvä — painaa paljon enemmin kuin yksityinen elämänkohtalo, ole kerrassaan kyllästyttänyt mieliä näihin ihanteisiin nähden, niin että vastavaikutus on ollut välttämätön seuraus. Äsken päättyneen vuosisadan tunnusmerkkinä on yleensä ollut universalismi, voimakas yleismieli, joka on tehnyt suurtöitä, herättäen ja yhteenliittäen kansoja, levittäen kansansivistystä aavistamattomassa määrässä, luoden kultuuria ulkonaisesti suurenmoista. Mutta tämä kehitys varmaankaan ei ole samassa määrin tuonut yksityiselle lisättyä onnea ja elämäntuntoa. J. V. Snellman oli meidän maassa tämän sankarimaisen, historiallisesti ja sosiaalisesti innostuneen suunnan huomattavin edustaja, ja meidän suuri runoustaiteemme on täynnä siitä saatuja aiheita, etenkin tuota suurta perusaihetta: Herra maata varjelkohon! Vähät muusta huolikaan. Koulukirjallisuuden helmi, Vänrikki Stoolin tarinat, on niin ollen universalististen ihanteiden muistopatsas: uhrautuva miehuullisuus, uskollisuus kansaa kohtaan ja kuolo isänmaan edestä loistavat tarinoissa korkeimpana kunniana. Mitään kaikesta tästä ei saa hukata, nyt vähemmän kuin koskaan ennen, mutta tärkeätä on että muitakin säveliä, personallisesti lämmittävämpiä värejä näiden ohella johdetaan koululukuihin, tuotakoon nämä sitten joko koti- tai ulkomaisesta kirjallisuudesta. Viimeksi mainittu tarjoo siinä suhteessa kenties enemmän ja olisi jo siitä syystä huomattava että yksipuolisuus on vältettävä. Ei sitä myöskään saa viljellä paljastaan kielellisen hyödyn vuoksi.

Tässä tahdon erityisesti panna painoa siihen että Saksan klassillisen kirjallisuuden kukoistus sattuu aikaan, jolloin personallisen elämän kysymykset ehdottomasti enemmän olivat etualalla, jolloin kaunosielujen haluama vuorovaikutus saattoi aiheuttaa laajan kirjeenvaihdon, joka meille myöhäsyntyisille antaa tilaisuuden luoda tutunomaisen silmäyksen moneen

ihmeteltävään sielunsyvyyteen; jolloin ihmisyksilön suhdetta luontoon, luvattuun satumaailmaan, ihanteisiin ja taiteeseen, hänen suhdettaan ystäväpiiriin, rakkauden ja uskonnon mysterioihin lämmöllä pohdittiin. Mikä voikaan personallisen tunteen värikkyydessä ja hehkussa vetää vertoja Göthen balladeille — Kennst du das Land, wo die Citronen blühn — Das Wasser rauscht', das Wasser schwoll — Wer reitet so spät durch Nacht und Wind? Ja mikä luonteenomaisten, puhtaasti inhimillisten aiheiden rikkaus meitä kohtaakaan Schillerin ihanassa lyriikassa, jossa kaikki keskitetään tekemään yksilöä suureksi, vapaaksi, onnelliseksi, runoissa sellaisissa kuin: Lied an die Freude, Macht des Gesanges, Götter Griechenlands, Ideal und Leben. Tämänkaltaisissa runoissa kosketetaan ja tyydytetään personallisuuden tarpeita, jotka meidän kouluopetuksen luomassa henkisessä ilmakehässä enimmäkseen vielä saavat jäädä syrjään niiden jalompien arvojen rinnalla, joita kollektivististen näkökohtien arvellaan tarjoavan: sen yhteisen hyvän edessä, jota on palveltava ja joka vaatii paraimmat voimamme, on yksilö mitätön, ja se rahtunen tyydytystä ja sisällistä rikkautta, jonka hän mahdollisesti onnistuu hankkimaan itselleen, suodaan hänelle kenties, mutta sitä ei erityisesti kysytä. Sanoin jo ettei tämän voimakkaan kansalaismoraalin, jossa pannaan pääpaino uhrautuvaisuuteen ja velvollisuuteen ja joka sellaisena on tulos 19:nnen vuosisadan sosiaalisesta ja poliitillisesta päävirtauksesta, saa antaa mistään hinnasta hävitä. Kuitenkin on tämän moraalin universalismi ja ankarapiirteisyys pedagogisesti katsoen verrattava vahvistavaan tunturiseutuun, jossa silmä ohuessa kirkkaassa ilmassa aina vain tähyilee ulospäin suuria etäisiä rajaviivoja, etsien katseille kiinnityskohtaa avaruudessa, tuskin huomaten kulkijan omia askeleita: ajanpitkään tuntuu siellä kylmältä ja melkein kammottavan tyhjältä, yhä voimakkaampi halu syntyy palata takaisin oman personallisuutensa keskustaan sekä, kääntyen astumaan tuttuja ihmispolkuja, antaa elämänsä suoraan säteillä olentoja kohti, joilla on liha ja veri. Tällaisessa suhteessa on siis kasvatusopilla paljon opittavaa individualistisesta ohjelmasta. Kun koulu ajoissa yhdistää sen vanhoihin ja korkeahuippuisiin ihanteisiin, jotka asettavat ihmisen pyrkimyksen yleispätevälle pohjalle, on koulu kykenevä ehkäisemään pelättyjä liioitteluja. Semmoinen liioittelu on dekadensi, joka käytäntöön katsoen on yhtä kuin velka ja täydellisesti hedelmätön oman voiman kuluttaminen, suurten päämääräin puutteessa.

Toivomme siis tässä kohden jotenkin paljon kaunokirjallisuuden kasvatusopillisesta valinnasta ja käyttämisestä. Mutta ylipäänsä pitäisi taiteen saada virrata runsaammin ja monipuolisemmin kouluun, jotta se aikanaan nuorissa harjoittaisi tuota verratonta kykyä lämpenemään ulkoapäin saaduista vaikutteista, viehättymään täydellisyydestä, missä tahansa ja minkä muotoisena se esiintyykin. Miten paljon hillitseekään esteettinen käsitys raakaa mielitekoa! Ja kun mieli kerran on kehittynyt tajuamaan kauneutta, tarjoo elämä melkein joka askeleella arvoja eikä henki kaipaa koskaan ravintoa jaloimmassa merkityksessä. Näin vältetään tuo elämän yksinäisyyden ja personallisen kolkkouden tunne, jota nuorukainen muuten kenties koettaa tukehuttaa alempien intohimojensa pyörteissä.

Yksi opetuksen ala mainittakoon vielä tässä yhteydessä. Individualistisen katsantokannan mukaan pitäisi varsinkin historiakurssimme tarkastettaman: valtiotoiminta ja sotatapahtumat, jotka historian opetusta varmaankin vielä liiaksi rasittavat, olisivat lykättävät vieläkin syrjemmälle historiallisten, harrastusta herättävien personallisuuksien tieltä, jotka antaisivat tyydytystä oppilaan yleisinhimilliselle seurustelutarpeelle käyttääkseni Herbartin kasvatusopista lainattua lausetapaa. Tähänkin nähden tahtoo näet sydän ehdottomasti lämmetä enemmän, kuin mikä on mahdollista syyjohtoisen ja poliittisen historian kautta, jota kouluissamme etupäässä tarjotaan oppilaalle. Voihan kuulua epäväitteeltä: me tahdomme puolustautua individualismin vaaroja vastaan perehtymällä sen ohjelmaan, siis jossakin määrin edistämällä sen tarkoitusperiä. Mutta minusta näyttää itse asiassa tärkeimmältä tällaisilla keinoilla estää nuorisoa joutumasta siihen, että se huomattuaan, miten vähän perinnäinen sivistys on vastannut sen personallisia tarpeita, jäljestäpäin perinpohjin kostaa saamansa sivistyksen yksipuolisuudet osoittamalla tylsää välinpitämättömyyttä sen ihanteille ja antautumalla individualistisiin yksipuolisuuksiin.

Ylipäänsä pitäisi nuorison tunteenomaista sielunelämää voimakkaasti viljeltämän eikä alinomaa tukahutettaman teorioilla ja moraalisaarnoilla. Tässä kohden on kasvatuksella kyllä satavuotisia laiminlyöntejä. Kategorisen imperatiivin avulla on koulu luullut voivansa saavuttaa melkein koko tarkoitusperänsä ja niin on ollut jo kauan, ennenkuin Kant antoi siveyslaille sen ankaran muodon. Kategorisen imperatiivin piti tarpeen tullen loihtia esiin silmänräpäyksellistä tarkkaavaisuutta ja hiljaisuutta, sen piti siis voida yhtäkkiä poispyyhkiä joukon rakkaaksi käyneitä

mielikuvia, jotka lapsi kouluhuoneeseen tullessaan tuo mukanaan elämän ja leikkien valoisilta temmellystantereilta ja jotka houkuttelevat mielen pois koululäksyistä samassa määrin kuin näiltä puuttuu omaa viehätysvoimaa. Onpa itse tätä viehätysvoimaa, jota olisi pitänyt saada syntymään itse opetusesineestä, kovin kauan luultu voitavan ulkoapäin korvata kategorisella imperatiivilla, jonka kasvatusopillinen voima muka riittää ei ainoastaan ehkäisemään kaikkea vallattomuutta, vaan myöskin positiivisesti edistämään intoa ja ahkeruutta. Turha, psykologisesti valistumaton luulo! Vuosisatojen kuluessa ovat koulun vaivat ja vastukset osoittaneet sen perättömäksi ja meidän päiviimme saakka on se pitänyt vireillä puheenpartta koulumestaritoimen epäkiitollisuudesta niin paljon kuin olot ovatkin muuttuneet paremmiksi. Ei, mikään ei voi korvata välttämätöntä lämmintä kiintymystä, jonka oppiaine tai työ saattaa herättää nuoressa mielessä.

Tämän voimme lausua yleisemmässä muodossa.

Mikä tahansa ihmisen sielussa tahtoo saada pysyvän sijan ja osoittautua eläväksi, sen täytyy saada vastakaikua tunteista, sitä täytyy mielihalun kannattaa, mielihalun, joka saattaa kohota innostukseen asti, missä jotakin suurta on odotettavissa. Ei edes älyllinen elämäkään voi kohota suuruuteen, jos sydän ei ole mukana. Ilman tämän osuutta, ilman suuria tunteita, ei meillä varmaankaan olisi Newtonia, Kantia, Darwinia. Tehotonta on ennen kaikkea perustaa hyve abstraktiseen imperatiiviin, riistäen siltä niin sanoaksemme kaikki personallinen sulo ja kieltäen siltä lapsenluonteen oma alttius. Tässä on vahva, haluun juurtunut mieleninto sitäkin tarpeellisempi, kun hyve usein saa suorastaan koetella voimiaan — intohimojen kanssa. Kuinka voimaton onkaan useinkin koulumme kelmeine teorioineen näitä vastaan! Sen pitäisi muistaa Spinozan viisasta oppia, että intohimoja vastaan käy vain intohimoilla taisteleminen, yhtä viettiä vastaan toisella, s. o. niitä pitää korvata toisilla korkeimmilla ja vahvemmilla, eikä yrittää niitä varsinaisesti hävittämään. Viljelkäämme siis jossakin määrin intohimoja, koettaen varata lapsen innolle niin paljon kuin mahdollista se etu että se saa perustua vahvan luonnollisen taipumuksen pohjalle! Älkäämme siinä suhteessa koskaan arvatko lasten intoa pieneksi, vaan pitäkäämme silmällä heidän selvästi esiintyviä mielitekojaan, heidän urheiluintoansa, kokoamishaluansa, heidän taiteellisia taipumuksiansa ja heidän usein aikaisin ilmenevää tieteellistä työsuuntaansa. Näköalat voivat näissä lapsellisissa toimissa aluksi näyttää kovin rajoite-

tuilta, päämäärät melkein naurettavan pieniltä. Ne kyllä laajenevat, kun vain yksilöllistä uraansa kulkevaa toimintaintoa pidetään voimassa ja ohjataan; yhä suurempia tehtäviä esiintyy, tarkoitusperät kasvavat ja — „es wächst der Mensch mit seinen grössern Zwecken". Pääasia on ettei elävä työhalu saa hävitä, tämä tärkein sulku intohimoja vastaan, — tavallaan sekin intohimo. Ja jollei meidän onnistukkaan välttää kaikkea yksipuolisuutta harrastaessamme individuaalisen luonteen kehitystä, niin on sellainenkin tulos meistä kuitenkin tervetulleempi, kuin tuollainen monipuolisuuden laimea ihmisluonne, joka on menettänyt kykynsä viehättyä ja hurmautua ja joka hajautuen pelkästään vähäpätöisiin yrityksiin ei osaa koota voimia yhteen yhteiseen valtasuuntaan. Ennen kaikkea tahdomme päästä noista hyperkriitillisistä nuorukaisista, noista, joilla ei ole mitään harrastusperiä ja jotka lopuksi pelkästä ikävystymisestä heittäytyvät dekadensin syliin.

Säännöistä välittämättä dekadensin edustaja seuraa mielen tilapäisiä johteita, katsoo yhteiskuntaa toisistaan välinpitämättömien yksilöjen summaksi, kutsuu sellaista vapaudeksi! Sentähden tahdon koulun erityisen huolenpidon esineeksi suosittaa toverikuntaharrastuksia, jotka niin suuressa määrin ovat omiaan vastustamaan velttoa itsekkäisyyttä, vahvistamaan yhteistunnetta, elähyttämään hyvää kansalaismieltä. Toverielämällä on se erityinen etu että, samassa kun se asettaa terveellisiä siteitä ja laajentaa harrastusta universalistiseen suuntaan, se kuitenkin perustuu johonkin, joka vastaa lämmintä personallisuuden tarvetta, nimittäin ystävyyteen, mikä julkisessa elämässä valitettavasti on kokonaan syrjäytetty ja mikä 19:nnellä vuosisadalla on ylipäänsä laiminlyöty. Olen saanut sen vaikutuksen että toveriharrastus kouluissa on johonkin määrään mennyt alaspäin. Se olisi kylläkin valitettava. Ainakin on yliopistossa enemmän kuin ennen noita erakkomaisia olentoja, jotka vikkelästi tehtyään itselleen opintosuunnitelman keskinkertaisen erotutkinnon saavuttamiseksi hoitavat opintojaan veltosti, koneellisesti ja samalla vähän vaivaavat itseään toveruuden vaatimuksilla, kenties eivät koko ylioppilasaikanaan ota osaa yhteenkään osakunnan vuosijuhlaan, eikä tämä suinkaan tapahdu taloudellisista syistä. Sellaisissa lukukammioissa, joissa ei edes Minervan hengen pyhä tuulahdus tuota vaihtelua, vaan kaikki tuntuu harmaan harmaalta, tapahtuu hyvin helposti että arvot irroittuvat totutuilta sijoiltaan ja että dekadensin surullista ihannetta tervehditään elämän kultaisena puuna. Näin

käy, jollei toinen harrastusperä, mikä on yhtä vähän miellyttävä, kuivan järkevä pyrkimys päästä nousemaan virka-arvojen uralla, pidä puoltansa eikä kyllin voimakkaasti kehoita itsesäilytykseen. Kuinka kaikki tämä onkaan vastakohtana sille minkä ainakin me vanhemmat ylioppilaspolvet niin hyvin tunnemme: toverielämän runoudelle?

Lopuksi tahdon vielä, huolimatta nykyhetken käytännöllisistä vaikeuksista, huomauttaa pienenpuoleisen kurssin toivottavuutta filosofisessa etiikassa koulun korkeimmilla luokilla, johon kehoittavia esimerkkejä ulkomailla, esim. Ranskassa, on olemassa. Aineen pitäisi suuressa määrin voida olla sekä harrastusta herättävä että kehittävä, eikä sitä vakaumukseni mukaan täydellisesti voida korvata uskonnonopetuksella, jolla puolestaan on koulussa useita vaikeuksia voitettavana ja joka vain epätäydellisesti näyttää pääsevän siihen vaikutukseen mielenlaadun kehittämisessä, joka kuitenkin on kaikkien meidän toivomuksenamme. Tieteellisellä ponnella, mutta luullakseni etupäässä historiallisessa muodossa, olisivat eetilliset aatteet tarjottavat nuorisollemme. Plato ja Sokrates — mitkä erinomaiset oppi-isät! Tämä opetus vähentäisi, niin voinee toivoa, halua kritiikittömästi hyväksyä ensimäistä dekadensioppia, mikä saataviin sattuu, se auttaisi poistamaan haavekuvalta lumousvoiman ja ehkä jossakin määrin vaikuttaisi siihen ettei vanhoja oppeja päiväkirjallisuudessa uudelleen ja alituisesti kerskattaisi uusiksi.

Hulluuksia.

Kirjoitti

J. H. Erkko.

---

5. Ken on järjessään?

Kun juhannus lunta tuopi
Ja halloja heinäkuu
Ja tammikuu vettä vihmoo —
Jo luontokin hullaantuu.

Kun lapsina vanhoiks tullaan,
Että sydämen voittaa pää,
Mut vanhus on hurjan teillä —
Siin' onkohan mielevää?

Kun kiroaa äiti lastaan
Ja lapsi lyö äitiään
Esvalta kun kansaa puijaa —
Ken silloin on järjessään?

Jos eksyykin luonnonvoima,
Se sokko ja tunnoton,
Mut missä on ihmisjärki,
Hyvä tahtokin — missä on?

⁹/₂ 1903.

---

6. Outo.

Tuli matkustaja kerran kaupunkiin,
Uus, outo — siksi sille juhlittiin.
Hän kuunteli muita lailla oppilaan,
Mut ilmi toi tuskin mitään omiaan.

Hän miellytti — se vasta kunnon mies!
Ja oudosta vain hyvää kaikki ties.
Hän kunniapöytiin vietiin vierahaks
Ja viisaat etsivät häntä tuttavaks.

Toki matkustajan poltti aivoja
Ja sana kuuma syti rinnassa: —
Hän, hillitön, päästi irti totuuden!
Se lensikin läpi ihmissydänten!

Siit' asti vierasta ei suosittu.
Hän kaupungist' on ulos laahattu.
Ei anneta yötä — joskus torppihin
On rohkea sentään päässyt yöksikin.

Ja totuuden ken pääsi paikallen? —
Se juoru ilkeä on, valheinen.
Se kyyn on kylväjä; häijy häväistys
Sen jälkiä juokselee kuin ilkimys.

¹¹/₂ 1903.

---

7. Myrsky hullujen huoneessa.

Eilen ilma viihtyi rauhassa,
Vähentyi holhoushuolet.
Monta viisasta sanaa lausuivat
Hullut ja mielipuolet.
Toivottiin parempaa.

Mutta yölläpä jo vaihtui sää —
Myrsky lentäen pauhaa
Eikä hullujen huonekunnassa
Tunneta viisaan rauhaa,
Levoton pelko vaan!

Tuonpa aivot myrsky herpaisee:
Hän on neuvoton, myöntää
Kuinka holhoja tehdä tahtookin;
Aivotyön itse hän työntää
Luotansa, loikoen.

Tuon taas aivot myrsky kiihottaa! —
Hurja hän riehuu ja liehuu,
Itse yltyen, muihin hyökäten,
Tuskissa kuumeen kiehuu,
Myrskyten myrskyssä.

Suurin hulluus kohtaa holhojan: —
Sairaita tyrmiin sulkee,
Jäänä kylmänä kuulee huutoja, —
Julminta tehdä julkee
Hullujen päämies tää.

Taivas pilvess', usva aivoissa,
Mielissä myrsky pauhaa.
Taivas, seesty jo, päivä paljastu,
Lahjoita, luonto, rauhaa
Hulluuden kurjuuteen!

Luonto sairastaa kuin ihmiset,
Luonnon taudit on meidän.
Missä tahtomme, mielentarmomme? —
Teidän on voitto, teidän
Vallassa myrskyt myös!

---

8. Pieni.

„Olen pieni, oi, liian pieni,
Ketä puoltaa voisin tai vastustaa?
Ovat pieniä polkuja tieni!" —
Viheliäinen raukka näin ruikuttaa.

Olet pieni, halpa ja pieni,
Et Daavidin uskoa tunnekaan;
Sinä vaivainen tattisieni,
Joka maailman jalkoihin tallataan.

Olet pienisieluinen raiska,
Suurt' itseäs, kansaasi, hyljeksit,
Oman onnesi onkija laiska,
Joka maasi mainetta syljeksit.

Sin' et näe kuin itses aina,
Omat hetkiset toivos ja nautintos,
Sua maasi murheet ei paina —
Siin' on sun pienuutes, turmios.

Mene, kurja! — Meillä on muuri:
On turvamme kansain oikeus.
Kun Jumala on pienissä suuri,
On hänestä meidänkin rohkeus.

17/2 1903.

Taidetta.

Suomen Kansallisteatteri.

3.

Lyyli. — Panu.

Niistä kolmesta suuresta draamasta, jotka suhteellisesti lyhyen ajan kuluessa ovat esiintyneet Kansallisteatterin näyttämöllä, on ainoastaan yhdellä ne edellytykset, joista yleisön kestävä myötätuntoisuus ja kappaleen syvempi menestys on riippuva; tarkoitan, että ainoastaan yksi näistä kuvaa tunteita ja ristiriitoja, jotka välittömästi vaikuttavat katsojan tunteihin ja, ikäänkuin täyttäen näyttämön ja salongin välillä olevan aukon, panevat katsojan hetkeksi elämään samaa elämää, mitä kappaleen henkilöt elävät. Tässä suhteessa vaatii nuoren ensikertalaisen *Lyyli* jo edeltäkäsin paljoa enemmän huomiota, kuin kahden tunnetun, taitavan ja niin suuressa arvossa pidetyn kirjailijan uudet draamalliset tuotteet, „Kustaa Eerikinpoika“ ja *Panu.* Ei niinkuin ei tällaisten historiallisten kappaleitten ytimenä voisi, huolimatta ulkonaisesta ajanpuvusta, olla niin voimakkaita yleisinhimillisiä tunteita, että ne vaikuttavat meihin samalla tavalla kuin jos näkisimme omia aikalaisiamme näyttämöllä ja kuulisimme heidän esittävän omia tunteitamme — muutamat Shakesperen draamat ovat siitä lähimpänä esimerkkinä; mutta historiallisessa näytelmäkappaleessa on suuressa määrin se vaara tarjona että itse toiminta sisällinen henki, sie-

lujen taistelut ja mielipiteiden murrokset painuvat liian syvälle houkuttelevan ulkonaisen koneiston ja romantisuuden alle. Etenkin on tämä vaara tarjona kirjailijalle, joka on tottunut mielikuvituksessaan näkemään aineitaan eepillisen kertojan silmällä. Ja jos vielä lisäksi tällainen historiallinen draama syntyy ennen olemassaolevan kertomuksen pohjalla, niin on tekijällä todellakin suuria esteitä voitettavina, ennenkuin hän saattaa antaa draamalliselle ainekselle sen voiman, että kappale tässä suhteessa aivan välittömästi vaikuttaa katsojaan.

Mutta palatkaamme Lyyliin.

Neiti Elvira Villman, joka, harjoitettuaan yliopistossa kirjallisia ja kielitieteellisiä opinnoita, palavasta halusta antautui teatterin palvelukseen, otti ensimäiset askeleet näyttämöllä näyttelijättärenä, mutta kun ei se oikein ottanut onnistuakseen, niin hän päätti kääntyä toiselle uralle. Olen kuullut sanottavan ettei Lyyli olisikaan hänen ensimäinen kappaleensa, vaan että niitä olisi hänellä pöytälaatikoissaan useampiakin, molemmilla kielillä. Lyylistä kyllä voisi päättää, että se kynä, joka on nämät sattuvat repliikit kirjoittanut, ei ole ensikertalaisen, niinkuin myös että se mielikuvitus, joka on näytelmän eri osat yhteen sovittanut, on ollut tilaisuudessa tekemään näyttämöllisiä kokemuksiaan itse ahjon lähimmässä läheisyydessä. Sillä tässä suhteessa on Lyyli sanalla sanoen hämmästyttävän kypsä teos. Lukuunottamatta muutamia kuolleita kohtia — niinkuin kolmannen näytöksen alku — täytyy sanoa että kappaleessa on liikuntoa ja elämää alusta loppuun saakka. Tekijä on vanhaa ainettaan niin itsenäisellä taidolla käsitellyt, että se tuntuu yhtä vähän vanhalta kuin itse elämän yhä uudistuvat tapaukset. Ja toiminnan menossa ei hänessä huomaa juuri mitään tavanmukaisista, shablonimaisista esikuvista. Mainitsen esimerkiksi sangen onnistuneen loppukäänteen; tekijä, jolla ei olisi ollut niin paljon draamallista aistia, olisi epäilemättä, saavuttaakseen aika pontevan loppuvaikutuksen, antanut isän tappaa joko viettelijän taikka vietellyn tyttärensä. Neiti Villman tyytyy siihen, että hän antaa raukkamaisen rakastajan, epämääräisillä ja halpamaisilla tulevaisuuden lupauksilla irtautuen tyttö parasta, paljastaa oman kurjuutensa kaikkien nähtäväksi, sekä tytön, joka vihdoin huomaa hänen todellisen luonteensa, myöskin irtautua hänestä ja päättää elää yksinään lapsensa vuoksi. Muita esimerkkiä samaan suuntaan voisi mainita.

Tällä en tahdo sanoa, että koko se draamallinen tyyli, joka on tullut käytäntöön nti Villmanin kappaleessa, olisi hänen omaansa. Sen lähde on epäilemättä haettava Sudermannin taitavista kappaleista, etupäässä sellaisista kuin „Kunnia“ ja „Koti“-nimisistä, mutta nuori suomalainen kirjailija on käyttänyt tästä lähteestä ainoastaan sen raitista vettä ja varonut hakemasta sen pohjalta sitä mutaa, mitä siinä usein ehkä on. Niin hän on luonut elävän kuvan työväen piiristä, kuvan, jossa — huolimatta henkilöiden vähälukuisuudesta ja toiminnan erittäin ankarasti konsentreeratusta muodosta, mikä ehkä vaikuttaa hieman köyhästi — on kylliksi draamallista vilkkautta ja vaihtelevaisuutta ylläpitääkseen huomiota läpi viiden näytöksen ja jossa etupäässä ja ennen kaikkea on siksi paljon todellista ja totista tunnetta, että se panee mielet ja ajatukset liikkeelle. Lyyli on älykkään ja lämpimästi tuntevan alkajan teos; jos siitä puuttuu itsenäinen runollinen henki, niin siinä sen sijaan on peräti draamallisia ominaisuuksia, jotka muodostavat lujan pohjan suuremmille yrityksille tulevaisuudessa.

Ensimäinen näytös tekee selon ympäristöstä ja edellytyksistä, kuten olla pitää — vanhemmat, joista etenkin äiti on hyvästi kuvattu, naapurinaiset, onnistuneita tyyppejä nekin, vaikka heidän vuoropuheluissaan voisi olla vähän enemmän vauhtia ja sukkeluutta, palvelustyttö, jonka kohtalossa Lyylin tuleva kohtalo kuvastuu. Emme ainoastaan tämän kautta, vaan myöskin vanhempain puheesta saamme selvästi tietää, mitenkä heidän tyttärensä — joka on paperikaupassa ja seurustelee nuorten medisiinarien kanssa — tulee käymään. Ehkä tekijä on tässä suhteessa tavoittanut liiankin yksinkertaista ja selväpiirteistä esitystä, noudattaakseen draaman vaatimuksia; hän on kyllä huomannut, että hänen menettelytapansa tulisi jossakin määrin vähentämään draamallista „jännitystä“ ja mielenkiintoa, ja koettanut sen korvata panemalla pääponnen henkilöihin, ja etenkin Lyyliin ja hänen kehitykseensä — millä menestyksellä, sen olen jo ylempänä maninnut. Näytöksen loppu on mainio — ei mikään ponteva „sortie“ taikka muu jännittävä kohtaus: kaikki ne neljä ihmistä, jotka asuvat huoneessa, alkavat rauhassa riisua vaatteitansa pois, mennäksensä levolle, ja keskellä heidän välinpitämättömiä puheitaan sulkeutuu esirippu. En tiedä, mutta minusta tuntuu kuin olisi tämä hyvin edullisesti vaikuttava pikku teknillinen piirre kotoisin jonkun venäläisen, ehkä Gorkin, kappaleista.

Toinen näytös: Lyyli on kihloissa kandidaatti Ekmanin kanssa, äiti varoittaa, ilma tytön ympärillä käy yhä kuumemmaksi ja ratkaiseva tapaus lähestyy. Seuraavan näytöksen ensimäisessä, sangen pitkäveteisessä kohtauksessa, eräs Birgerin ystävä saarnaa hänelle mitenkä hänen pitää käyttäytyä, jos tahtoo pysyä kunnon miehenä; Lyyli tulee käymään Birgerin luo, mutta keskellä kuherrusta saapuu Lyylin äiti ja tyttö pakenee Birgerin makuuhuoneeseen. Kohtaus äidin ja Birgerin välillä on maltillinen ja hyvä. Äidin poistuttua ilmestyy Lyyli, hellä duetto alkaa uudelleen ja esirippu laskee hyvissä ajoin. — Neljännessä näytöksessä alkaa sitten tekojen tulos versoa. Sangen yksinkertaisesti — siinä se on juuri konsti! — ja luonnollisesti keksityllä tavalla äiti saa tietää että hänen tyttärensä on useita kertoja käynyt Birger Ekmanin luona; sen johdosta häntä kohtaa sydämenkouristus ja tytön onnettomuus ilmenee kaikille. Tämä näytös on taas hyvin hyvä. Vahinko kyllä, „Lyyli" ei ole ilmestynyt kirjana, ja sentähden en voi viitata yksityiskohtiin; se kohtaus kumminkin, missä Helena — palvelustyttö, jonka lapsi sillä välin on kuollut — pyytää Lyyliä hänelle lukemaan virttä, minkä Lyyli tekee yhä enenevällä mielenliikutuksella ja lopuksi toivottomuuden valtaamana — tämä kohtaus on kerrassaan merkillinen todiste tekijän draamallisesta lahjakkuudesta ja se vaikuttaa syvästi ja kestävästi mieleen.

Loppunäytös tapahtuu sen saman Birger Ekmanin ystävän luona, joka häntä kolmannessa näytöksessä ripitti. Hän on ollut kutsuttuna Lyylin äidin sairasvuoteelle, oppinut tuntemaan koko jutun ja koettaa nyt saada Birgerin parantamaan tuhotyönsä naimalla Lyylin. Tätä varten hän on kutsunut molemmat luokseen; mutta siinä viimeisessä vuoropuhelussa, joka nyt seuraa, esiintyy Birger niin raukkamaisena, epäsuorana ja halpamaisena, että Lyylin silmät äkkiä aukenevat ja hän, kuten mainittu, lähtee yksinään käymään raskasta elämäntietään.

Sielunkuvausta syvemmässä merkityksessä kappale ei juuri sisällä. Lyyli itse olisi pidettävä ainoana poikkeuksena; mutta myös hänen luonteesaan kaipaa niitä tunteiden äkkinäisiä vivahduksia, jotka vaihtelevat kuin auringon leikki laineiden päällä, tunteita, jotka toki ovat olemassa yksinkertaisenkin tytön povessa ensimäisen rakkauden ja ensimäisen rakkaudensynnin ratkaisevina aikoina. Etenkin olisi tekijän pitänyt enemmän syventyä Lyylin tunne-elämään kappaleen alkupuolella; neljännestä näytöksestä lähtien hän on siihen pannut suurempaa huolta, mutta sitä oli-

kin silloin helpompi kuvata. — Toinen päähenkilö, Birger Ekman, on epäilemättä luonnonmukaisesti esitetty, mutta kaikki minkä kaduilla tapaa, ei kelpaa näyttämölle. Minkätähden tehdä hänestä ihan tavallinen, kurja viettelijä-tyyppi? Eiköhän olisi ollut kappaleen arvolle edullisempi, jos hänessäkin olisi kuvattu heikko ja kevytmielinen ihminen, joka luulee toden todella rakastavansa Lyyliä ja vakavasti on päättänyt naida hänet, mutta joka sitten, kun kaikki nautintojen huumaus on mennyt ohi, kylmän aamukoiton valossa näkee asiat muuttuneina ja heikkoudesta ja tulevata onnettomuutta peläten vetäytyy takaisin, uhraten rakkautensa itsensäsäilytyksen alttarille? Tämä kysymys vie pitemmälle ja aiheuttaa toisen: pitääkö tuo tuhansissa romaaneissa ja draamoissa matkittu juttu miehen pirullisesta syyllisyydestä ja tytön enkelimäisestä syyttömyydestä näissä asioissa enää paikkaansa niinkään suuressa määrin kuin ennen? Eivätkö nykyajan valistusriennot ja peittämätön keskustelu kaikista asioista ole antaneet myöskin alhaisemman luokan naisille parempaa käsitystä heidän itsenäisestä asemastaan, heidän omasta arvostaan ja vastuunalaisuudestaan elämän vaiheissa kuin ennen? Ja eikö se sodi sitä tasa-arvoisuuden periaatetta vastaan, mitä naisvapautus niin jyrkästi ajaa, että nainen tällaisissa tapauksissa kuvataan niin suunnattoman heikoksi olennoksi, niin helposti valloitettavaksi saaliiksi mille roistolle tahansa? Lakkaako hänen edesvastuunsa täydellisesti niin pian kuin tasaarvoisuus-kysymys siirtyy rakkauden asiain alalle, ja jos niin on, mitä johtopäätöksiä siitä voi tehdä hänen voimiensa suhteen muilla aloilla? Minä vain kysyn.

Että nti Villman paremmin onnistuu yksinkertaisten, luontevien tyyppien kuvaamisessa kuin sellaisten, joitten pitäisi edustaa aatteellisia käsitteitä, sen osoittaa myöskin Birgerin ystävä, nuori lääkäri Bergenstråle, joka muitten henkilöiden rinnalla tuntuu hieman abstraktiselta. Muuten olisi ehkä, jos tarttuisi yksityiskohtiin, yhtä ja toista sanottavaa vuoropuhelua vastaan, jossa muutamissa kohdin olisi toivonut enemmän hienoutta — siinä suhteessa oli m. m. eräs paikka viidennen näytöksen alussa peräti mauton.

„Lyyli“ esitettiin sangen tyydyttävästi, muutamien sivuosien suhteen kerrassaan hyvästi. Tarkoitan etupäässä rouva Saloa, joka oli tutkinut Lyylin äidin roolia suurella huolellisuudella ja sai aikaan johdonmukaisen luonteen ja varmaan tyyliin luodun henkilön. Mainitsen esimerkkinä hänen oivallista esitystään kohtauksessa Birgerin kodissa. Hänen

puolisoaan, Siivosta, esitti hra Lattu; se oli niitä rooleja, joissa hra L:n tarvitsee olla vain oma itsensä saavuttaakseen menestystä — siltä ainakin näyttää, mutta mahdollisesti siinä on paljonkin taidetta mukana. Naapurivaimot olivat oivallisia, etenkin nti Lähteenoja. Erityistä kiitosta ansaitsevat neidit Malm ja Auer, jotka näyttivät noita kahta onnetonta Lyylille ikäänkuin varoittavaksi esimerkiksi asetettua tyttöä (heidän kohtalonsa ja luonteidensa erilaisuuden on tekijä muuten sangen hienolla aistilla kuvannut), sekä nti Hildén.

Lyylin osassa oli nti Högdahlilla sangen hyviä kohtia, ja läpeensä huomasi taas mikä älykäs ja tehtäväänsä innostunut näyttelijätär hänestä on tullut. Loppupuolella oli hän moitteeton; alkuosassa olisi hän voinut jossakin määrin, täyttää niitä aukkoja, jotka tekijä oli siihen jättänyt ja joista jo ylempänä huomautin. Hra Weckmanista Birgerinä ei ole mitään sanottavaa, hän näytteli roolia niinkuin se kai oli tarkoitettu näyteltäväksi, ja tottuneen näyttelijän rutiiniista on turha ruveta uudelleen puhumaan. — Hra Ahlman Bergenstrålena oli miellyttävä, mutta tottumaton, etenkin liikunnoissaan.

— Toivon nuorelle tekijälle onnea. Toivon hänen pysyvän sillä alalla, mitä hän tuntee ja millä hän on „Lyylin“ kautta saavuttanut niin kauniin menestyksen, ja toivon lopuksi että tämä menestys ei häneltä salaa mitä hänen vielä on opittava.

* * *

Panun dramatiseeraamisesta oli niin paljon puhuttu, että se yleisö, joka viimeiseen paikkaan asti täytti teatterin ensi näytännössä, epäilemättä odotti ties mitä kummia. Juhani Ahon maine ja hänen suuren romaaninsa menestys olivat hänelle tällä kertaa haitaksi. Yleisö ei tullut ajatelleeksi, että sellainen aine kuin Panun väkisinkin menettää suurenmoisen eepillisen viehätyksensä, jos se supistetaan näyttämön tarpeita varten ja jos sen peräti eepilliset henkilöt, joita kertomuksessa ympäröi mieltäkiinnittävä hämäryyden mystiikka, asetetaan kouraantuntuvan todellisuuden valoon. Tekijää itseänsä oli ehkä helposti ymmärrettävä rakkaus omiin luomiinsa tässä suhteessa vienyt harhaan; hänellä on monta edelläkävijää tällaisessa menettelyssä ja niistä voi sanoa *vestigia terrent* — jäljet peloittavat; sitäpaitsi oli hänellä ehkä liian paljon luottamusta omaan

draamalliseen kykyynsä ja silmäänsä. Mutta sellaiseen tehtävään kuuluu, paitsi hyvä aine, aivan erityinen taipumus ja koulutus.

Suurella huolella ja rakkaudella on Aho tarttunut vaikeaan tehtäväänsä ja moni mahtava kuvaus on sovitettu näyttämölle yhtä kauniin kuin se on kirjassa. Katsojaan, joka ei ole kirjaa lukenut, vaikuttaa „Panu" draamallisessa asussaan ehkä paremmin kuin sellaiseen, jolla vielä on kertomuksen voimakas tunnelma muistissaan, ja kaikissa tapauksissa pitäisi siitä tulla miellyttävä kansannäytelmä. Mutta draaman vaatimuksia se ei täytä.

Panun taistelu kristinuskoa vastaan on huono draamallinen aihe, etupäässä siitä syystä että Panussa ei sorru mikään suurenmoinen maailmankatsanto eikä mikään suurenmoinen henkilö. Voittaja taas ei myöskään esiinny suurenmoisena uskonsa kantamana, kaiket vaikeudet palavalla innollaan voittavana, vaaroista välinpitämättömänä sankarina, vaan jonakin Jumalan välikappaleena, joka ilman mitään ponnistuksia astuu voiton suoraa tietä eteenpäin. (Tässä suhteesssa olisi kolmannessa näytöksessä tarjottu tilaisuutta vaikuttaviin kohtauksiin; saunan polttaminen on sellaiseksi aiottu, mutta pappi pelastuu siitä aivan kuin Phoenix lintu eikä ole juuri millänsäkään hengenvaaransa johdosta.)

Panua sanotaan jo alussa *piruksi,* ja siinä on koko hänen heikkoutensa kuvattuna. Paholainen ei ole draamallinen henkilö, sillä hänessä ei ole kehityksen mahdollisuuksia — piru on piru ja pysyy piruna. Keskiajan draamallisessa taiteessa hänellä kyllä on osansa: hän riitelee Jumalan kanssa ihmisten sieluista, ja Jumala syöksee vihollisen lopulta takaisin helvetin kuiluun, mutta itse toiminta ei suinkaan kohdistu siihen. Samalla tavalla Panu ja pappi riitelevät ihmisten sieluista, mutta tämä riita on samalla kertaa päätoimintana. Jorma Panun sijassa — se olisi ollut aivan toista!

Ensimäinen näytös on saavuttanut paljon kiitosta. Epäilemättä siinä on hyviä kohtia. Romaanin ensimäisen luvun vaikuttava loppukohtaus antaa Kaarinan suussa kerrottuna heti hyvän taustan, ja jutut Panun taikakonsteista vielä enemmän. Rampa-Riitan esiintyminen, Joukon ja Reidan vuoropuheilu, Panun ja pastorin riita — kaikki tämä on hyvin keksittyä, voimakasta ja jännittävää. Mutta tässäkin näytöksessä huomaa jo helposti niitä virheitä, jotka kappaletta draamallisessa suhteessa rasittavat: toiminnan eri vaiheet ja käänteet eivät ole välittömässä yhteydessä

toinen toisensa kanssa, ne eivät muodosta renkaita yksissä vitjoissa, vaan ikäänkuin vierekkäin asetettuja lätysköitä — siitä johtuu sitten, että ihmiset hyörivät ja pyörivät edestakaisin (Panu ilmestyy tämän näytöksen kuluessa *kolme* eri kertaa papin tupaan!), ja kun yksi juttu on lopussa eikä muuta siitä sanottavaa, niin se ikäänkuin vuotaa hiekkaan ja toinen lähde avautuu sen sijaan toiselle paikalle; repliikit eivät tahdo kantaa ja ovat välistä siksi paljon draamallista elämää vailla, että ne melkein muuttuvat jokapäiväisiksi. Toisessa näytöksessä kerrotaan se tapaus, mikä romaanissa esiintyy niin perin draamallisena kohtana: Annikin ryöstö ja kuolema. Jorma esiintyy, mutta ei pääse vaikuttamaan niinkuin tekijä epäilemättä on tarkoittanut. Kauniin kuvaelman muodostaa karhun tappajaiset, mutta tämä kohtaus siirtää kappaleen aivan toiselle alalle (tuolle kansallis-etnografillis-operettimaiselle, jota suomalaisessa teatterissa on niin suurella hartaudella viljelty) ja (neliääniset!) laulut heittävät meidät mitä puhtaimpaan Merikanto-tunnelmaan. Kolmannen näytöksen pääkohtaa olen jo kosketellut. Ikävä kyllä, itse konflikti siinä ei tule suuresti näkyviin, vaikka vaikuttavia kohtia on olemassa. Viimeinen näytös on pääasiallisesti lyyrillis-eepillinen ja kerrassaan draamallista keskittymistä vailla. Panun vangitseminen on huono loppu, etenkin kun hänen täytyy jäädä näyttämölle niin pitkäksi aikaa, toimittamatta siellä oikeastaan mitään. Ja päällepäin tulee vielä niin sanoakseni kaksi loppua: pappi esiintyy voittajana, mutta viimeinen sana annetaan Jormalle. Tällä on tekijä nähtävästi tahtonut viitata siihen, että Jorman oppi oli puhtain ja jaloin kaikista, samalla kuin hän, antamalla papin uhata Panua roviokuolemalla, näyttää kristinuskon tunnustajien julmaa suvaitsemattomuutta. Mutta tällainen oikeuden jakaminen on draamassa mahdoton, etenkin sen loppupontena. Taistelu on keskittynyt Panuun ja pappiin sekä heidän edustamiinsa uskontoihin; toinen sortuu ja toinen voittaa, julistamalla kansan kastettavaksi. Siinä ei ole enää vastalauseille tilaa, ja Jorman joukko olisi voinut vetäytyä takaisin ennenkuin pappi puhuu kasteesta. Sellainen loppu edellyttäisi myös, että Panu olisi Karin kädestä saanut avonaisessa taistelussa loppunsa. Draamalle ei ole eduksi että ajatus saa tilaisuutta mietiskelemään, mitä Panulle mahdollisesti vielä voi tapahtua.

Kaikki tämä riippuu siitä, että tekijän ei ole onnistunut solmia toiminnan lankoja yhteen kerään ja siitä taas niitä suoria, eikä myöskään asettaa henkilöitänsä oikeaan suhteeseen toinen toiseensa. Mutta, kuten sanottu,

suurin vika on itse aiheessa. Mitä siitä on voitu tehdä, sen on Aho tehnyt, mikäli hänen draamalliseen tuotantoon epäilemättä vähemmin taipuvainen kirjailijaluonteensa on sen sallinnut. — Muodollisessa suhteessa tarjoo draama viehättäviä kohtia — Jorman runomitalla lausumat sanat lopussa ovat ylen kauniita; vahinko vain että tällaiset puolet menevät näyttämöllä enemmän tahi vähemmän hukkaan.

Hra Leinon Panu alleviivasi heti alusta liian voimakkaasti tuota pirullista piirrettä, jonka tähden ei ollut näyttelijälläkään tilaisuutta kehittääkseen luonnetta tähän suuntaan. Sitävastoin olisi Panun musertuminen kolmannesta näytöksestä alkaen antanut aihetta kiitollisiin vivahduksiin esityksessä. Mutta toiselta puolen minun ei tarvinne sanoa, että esityksessä oli voimakkaita kohtia. Muista näyttelijöistä tahdon mainita ainoastaan hra Närhin Reitana ja hra Kallion Joukona. Hra Salo ei nähtävästi koettanutkaan syventää papin roolia, joka tuskin olisi sellaisista yrityksistä kostunut. Ettei hra Rautio saanut Jormasta mitään, se ei ehkä ollut vain hänen syynsä; kumminkin olisi voinut ajatella roolia sopivampiin käsiin.

Näyttämöllepano oli suurenmoinen. E. Järnefeltin maalaama maisema loppunäytöksessä oli kauneinta, mitä tässä suhteessa saa nähdä.

W. Söderhjelm.

Kirjallisuutta.

Historiallista kirjallisuutta.

KUSTAVI GROTENFELT, *Suomen historia uskonpuhdistuksen aikakaudella 1521—1617.* Jyväskylässä 1899—1902, K. J. Gummerus. XII + 480 siv. 8:o. Hinta 7: 65.

„Kuvallista Suomen historiaa" on ilmoitettavanamme oleva kolmas, dosentti Grotenfeltin toimittama osa tieteellisessä suhteessa perusteellisin. Kustantajaa täytyy onnitella, että hän tämän osan tekijäksi sai tutkijan, joka aikaisemmin laajojen tutkimusten kautta oli aikakauteen varsin perehtynyt. Dosentti Grotenfelt on nim. paitsi laajaa ja perusteellista väitöskirjaa „Suomen kaupungeista ja kaupasta ensimmäisten Vaasan kuninkaitten aikoina",

Historialliseen arkistoon, Suomikirjaan ja Suomen Museoon painattanut useita tärkeitä lisiä tämän ajan kultuuri- ja kirjallisuushistoriaan. Paljon lienee dosentti Grotenfeltilla ollut painamatta kokoamiansa aineksia tältä ajalta, kun ryhtyi nyt puheenaolevan teoksen valmistamiseen.

Siinä esitetään maamme historia uskonpuhdistuksesta Stolbovan rauhaan asti kuudessa pääosassa, jotka kukin käsittävät maamme vaiheet jonkun hallitsijan aikana. Aineen jo mainitusta rajoituksesta seuraa, että Kustaa Aadolfin hallituksesta ainoastaan alkupuoli esitetään. Elämän ja sivistyksen tältä ajalta on tekijä eroittanut seitsemänneksi pääosaksi ja kuvannut niitä yhtenäisenä jaksona teoksen viimeisessä luvussa.

Alkaessaan kuvauksensa maamme vaiheista uskonpuhdistuksen aikakaudella luo tekijä katsauksen sen rajoihin ja hallinnolliseen jakoon uuden ajan alussa. Hän huomauttaa, miten itäinen rajamme keskiajan kuluessa uudisasutuksen kautta etelä- eli Suur-Savossa oli siirtynyt kotvasen matkaa toiselle puolelle Pähkinäsaaren rauhan määräämää rajaa. Todistuksena niistä monista historian unohtamista pikku taisteluista ja kahakoista, jotka uutterat uutisasukkaat olivat sillä aikakaudella saaneet kestää, mainitsee tekijä useita sotaa ja vainoa muistuttavia paikannimiä tästä rajaseudusta.

Maamme hallinnollisesta jaosta puhuessa luetellaan paitsi kihlakuntia, hallinnolliset ja kirkolliset pitäjät, joihin ne jakaantuivat. Samalla annetaan myöskin tietoja hallinnollisiin pitäjiin kuuluvain verokuntain (bol) neljännes- ja kolmanneskuntain (fjerdningar o. tridingar) lukumääristä. Pitäjistä puhuessaan tekijä mainitsee tarkasti sekä aikaisemmat sekä nykyiset nimet ja antaa selityksiä muutamien nimien synnystä. Mitä viimeksi mainittuihin tiedonantoihin tulee, on jäänyt mainitsematta että Elimä on lyhennys alkuperäisestä nimestä Elimäki, jota vielä keskivaiheilla 17:ttä vuosisataa joskus käytettiin. Selittäessään veroyksilöitä, joiden mukaan eri maakunnissa ja kihlakunnissa verot suoritettiin, lausuu tekijä varsin oikean arvostelun, että koukun aikaisempi suomalainen nimitys on „atra“. Hän lisää vielä, että se varmaankin niinkuin sen toinen nimitys „ardha“ on sama kuin Viron „ader“. Mutta Suomessa käytettiin „ader“ nimitystä paljon myöhemminkin, se tavataan vielä 17:nnellä vuosisadalla Käkisalmen läänin eteläosassa. Luonnollista onkin, että vanha ruotsalainen sana krok, jolla tarkoitettiin kyntöasetta, suomeksi käännettäisiin sanalla „atra“.

Monessa kohden ovat tekijän pienet aikaisemmin painetut erikoistutkimukset olleet suureksi hyödyksi tälle julkaisulle. Tahdomme tässä vain mainita Hannu Gerichiä, Juhana herttuan hovia, hänen antautumistaan Turun linnassa ja Jaakko Finnon eli Suomalaisen virsikirjaa koskevat julkaisut. Toisissa paikoin on tekijän perusteellisuus johtanut hänet tätä teosta varten aikaa ja vaivaa kysyviin tutkimuksiin, niinkuin Suomen

verosummasta Kustaa Vaasaan aikana, Eerikki Flemingin ja Tallinnan kaupungin välisestä riidasta vuonna 1547, Suomen herttuakunnan hallituksesta Juhana herttuan aikana, lukuisista talonpoikain valituksista Juhanan kuninkaana ollessa y. m.

Muutaman tärkeän oikaisun entiseen historialliseen käsitykseen aikakauden tapahtumista etenkin Juhana III hallitusajalta sisältää tämä teos. Semmoisena on mainittava Turun tuomiorovastin Henricus Canutin suhde liturgiaan. Tohtori Grotenfelt tulee hänestä siihen päätökseen ettei hän ollut liturgian varsinainen ystävä, jonka tähden kuningas ei tahtonut häntä piispaksi nimittää, vaan ainoastaan superintendentiksi. Asiakirjat sisältävät valitettavasti varsin vähän tästä asiasta, joten sitä ei vielä voine pitää aivan lopullisesti ratkaistuna. Suuremmalla varmuudella on tekijä voinut lausua mielipiteensä Juhana kuninkaan päätöksestä rikkoa Venäjän kanssa tehty aselepo, jolleivät venäläiset suostuisi hänen esittämiinsä rauhanehtoihin. Sitä varten oli Juhana vienyt suuret määrät sotaväkeä Viron puolelle, ja sieltäpäin oli päähyökkäys tehtävä, kun sota alkaisi.

Hauskimpia puolia teoksessa on esitys tuosta Juhana III:n aikana alkavasta tuumasta saada Käkisalmen läänin rajat ulotetuksi Vienan merelle saakka. Juhana arveli nimittäin Aunuksen maan ynnä Turjanniemen kuuluvan tähän lääniin. Niinkuin Juhanalla oli myöhemmin Kaarle IX:llä sama tuuma. Hän väitti nimittäin saaneensa lupauksen tsaari Vasili Shuiskilta antamastaan avusta tulla palkituksi Kuolan niemimaalla ja Jäämeren rannikkoseudulla. Tämän Kaarlen väitteen selittää tekijä perustuvaksi käsitykseen, että Käkisalmen läänin rajat ulottuivat näin kauas, sillä mitään suoranaista lupausta Jäämeren seudun luovuttamisesta ei tunneta. Kun sitten saman sodan kestäessä Kustaa Aadolf vuonna 1613 lähetti veljensä Kaarle Filipin Venäjän kruunua vastaan ottamaan, saivat hänen kanssaan lähtevät Ruotsin valtuutetut toimekseen vaatia Ruotsille Inkerin ja Käkisalmen läänin, jonka myöhemmän rajan edelleen arveltiin kulkevan Jää- ja Vienanmerelle saakka. Tämä puuha ulottaa Ruotsin alue Jäämeren rannoille ei kuitenkaan tähän loppunut, niinkuin tekijä vähän myöhemmin Stolbovan rauhanteosta puhuessaan lausuu luultavaksi. Vaikkei rauhakirjassa tästä mitään lausuta, näemme rauhan jälkeen että rajankäyntiä valmistettaessa sama tuuma johti Ruotsin hallituksen toimia. Niin sai Käkisalmen läänin käskynhaltia Hannu Stålhandske kohta rauhanteon jälkeen käskyn koettaa saada selville, ulottuivatko Käkisalmen läänin rajat Vienan merelle. Mutta sittemmin ei itse rajaa käydessä enää pidetty kiinni tästä vaatimuksesta.

Runsaasti uusia elämäkerrallisia tietoja tämän aikakauden toimivista henkilöistä on tohtori Grotenfelt painattanut teokseensa. Niitä on varmaankin toistakymmentä. Semmoisena voimme tässä mainita sen selvi-

tyksen, jonka tekijä antaa Arvi Henrikinpoika Tavastin sukujohdosta. Vasta vuonna 1588 Juhana III vahvisti hänen aatelisarvonsa, joka ei olisi ollut tarpeen, jos hän olisi ollut vanhaa Tavast sukua. Hän oli nähtävästi naiskannalta tätä sukua. Samaten on teoksessa muutamia uusia tietoja vuonna 1553 Kivennavan voudiksi nimitetystä Antti Niilonpojasta, joka myöhemmin aateloittiin nimellä Sabelfana. Piispa Juusténin suvun alkuperäisen nimen Juustinen on tekijä niinikään saanut selville.

Viimeiseen lukuun teostansa on tohtori Grotenfelt, niinkuin jo kerroimme, koonnut tietoja elämästä ja sivistyksestä uskonpuhdistuksen aikakaudelta. Tämä on kyllä poikkeus siitä aineen jaosta, jota teoksessa muuten on noudatettu, mutta sen kautta saa lukija yhtäjaksoisen esityksen aikakauden ehkä tärkeimmästä kehitysalasta. Enemmän kuin usea edellisistä luvuista sisältää tämä uutta, jota tekijä aikaisemmin on valaissut pienissä erikoistutkimuksissa tai varta vasten tätä teosta julkaistessaan tutkinut. Etupäässä koskee tämä esitystä elinkeinoista ja tavoista, jossa tavataan paljon tiedonantoja maastamme saadusta metsänriistasta, kaupassa kulkevasta kauppatavarasta y. m. Tärkeä uutuus on myöskin laaja ja sisältörikas Margareetta Slatten pesäluettelo, sillä niin aikaiselta ajalta kuin vuodelta 1530 ei toista senkaltaista liene tavattavissa. Ainoa huomautus, joka sen suhteen sopinee tehdä, on että se paremmin kuuluisi muistutukseen kuin itse tekstiin.

Teos on runsaasti kuvilla ja facsimileillä eli käsialanjäljennöksillä varustettu. Tekijä ei ole katsonut vaivojansa niitä valitessaan aikaisemmista teoksista sekä käsikirjoituksista. Monta hauskaa kuvaa näkyy hän löytäneen myöskin Eerikki Sorolaisen katkismuksesta. Teoksessa on sen lisäksi kolme karttaa nim. Pohjoismaat Zieglerin kartan mukaan vuodelta 1532, Suomi Johannes Magnin kartasta vuodelta 1554 ja Turun kaupungin kartta vuodelta 1652. Mitä viimeksi mainittuun tulee, lienee se n. s. regleerauskartta, jossa muutamia katuja on oikaistu suoremmiksi, joten ne eivät esiinny semmoisina kuin todella olivat. Tätä seikkaa ei tutkija tule huomanneeksi, jollei hän vertaa vuoden 1652 karttaa myöhemmänaikaisiin Turun karttoihin. Niistä näkee myöskin, että vuoden 1652 karttaan on merkitty kaupunkiin kuuluvina aivan rakentamattomia tontteja, joista suuri määrä, esim. uuden torin luoteispuolella sijaitsevat, vielä 1800-luvun alkuvuosina oli autiona. Olisi ehkä suuremmalla syyllä voinut tähän teokseen painattaa se ennen vuotta 1652 tehty Turun kartta, joka on toisessa vihossa kokoelmaa „Bidrag till Åbo stads historia“.

Lopuksi on tunnustettava, että esitys on varsin selvä ja lukijata miellyttävä sekä kieli puhdasta. Tekijä on siten mielestämme hyvin voittanut sen vaikeuden, jota hän teoksensa alkulauseessa sanoo enimmin pelänneensä, nim. „kansantajuisen esityksen ja tieteellisen tutkimuksen vaatimusten yhteen sovittamisen“. Teoksella on, niinkuin tässä arvoste-

lussamme jo useamman kerran olemme lausuneet, monta ja suurta ansiota, jotka tekevät sen tervetulleeksi lukemiseksi kaikille isänmaan historiaa harrastaville kansalaisille. Me voimme sentähden hyvällä syyllä yhtyä tekijän toivomukseen, että se leviäisi yli kaiken Suomen kertoen kansallemme, miten esi-isät vaivoissa ja taisteluissa ovat luoneet sen valtiojärjestyksen ja sivistykseen, joka meille on perintönä tullut.

K. R. M.

KYÖSTI JÄRVINEN, *Yleinen kauppahistoria*. Lyhyt esitys kansainvälisen kaupan ja myöskin Suomen kauppaolojen kehityksestä 1900-luvun alkuun asti. Ulkomaisten ja kotimaisten lähteiden mukaan tehnyt — —. (Suomen Liikemiesten Kauppaopiston julkaisuja II). Helsingissä 1902, Lindstedtin Antikvaarinen kirjakauppa. 227 ss. 8:o. Hinta 3: 75.

Suomen Liikemiesten Kauppaopisto Helsingissä edustaa tätä nykyä korkeinta kauppa-ammattiopetusta Suomessa. Siinä on, kuten lukija kenties muistaa, kolmivuotinen kurssi niitä varten, jotka ovat suorittaneet vaillinaisen, ja kaksivuotinen kurssi niitä varten, jotka ovat suorittaneet täydellisen lyseon oppimäärän sekä ylioppilastutkinnon.

Hra Kyösti Järvisen „Yleinen Kauppahistoria" lienee etupäässä tarkoitettu oppikirjaksi mainittua kauppaoppilaitosta varten, mutta sen ohessa oppaaksi liikemiehille, jotka tahtovat hankkia itselleen ammattiinsa kuuluvaa yleistä sivistystä. Kauppahistoria ja kauppamaantieto ovat laadultaan semmoisia aineita, että niillä oikeastaan vain kaikkein korkeimmassa kauppaopetuksen asteessa, kauppayliopistoissa eli akatemioissa, voi olla merkitystä varsinaisina ammattiaineina. Kun kauppayliopistoissa tarkoituksena on valmistaa oppilaita niille ammattielämän korkeimmille asteille, joissa ammattilaisen tulee laajalti ja syvälti käsittää kaikkia aikansa taloudellisia ilmiöitä ja näiden tuntemiseen perustaa ammattilaskelmansa sekä suunnittelemansa uudet yritykset, muuttuu kauppamaantieteen ja siihen välttämättä liittyvän uusimman kauppahistorian tutkiminen sellaisissa oppilaitoksissa suorastaan opetusohjelman keskipisteeksi. Sitävastoin kauppa-ammatin alemmilla asteilla, jossa ammattilaisella yleensä ei ole tilaisuutta käyttää kauppamaantieteellisiä ja kauppahistoriallisia tietoja hyväkseen, on näiden aineiden merkitys siinä että ne opiskelevaiselle selvittävät puheenaolevan ammatin asemaa inhimillisen ja kansallisen kultuurin palveluksessa. Mainittujen aineiden tunteminen on siinä suhteessa tärkeä kohta hänen yleissivistykessään. Sellaisissa oppilaitoksissa, joihin, kuten Suomen liikemiesten kauppaopistoon, oppilaat tulevat ilman minkäänlaisia alustavia ammattitietoja tai korkeintaan alemmassa, yksi- tai kaksiluokkai-

sessa kauppakoulussa saaduilla tiedoilla, jäävät kauppamaantiede ja kauppahistoria etupäässä vaan yleissivistyksellisiksi apuaineiksi, niinkuin myös yleinen valtiotieto, ainekirjoitus ja muu äidinkielen opetus.

Tältä kannalta katsoen hra Kyösti Järvisen oppikirjakin nähtävästi on kirjoitettu. Se antaa maailmankaupan kehittymisestä aikakausittain ja alueittain tietoja, joiden tarkoitus on yleisen historian koulukurssia tuntevalle lukijalle selvittää historian kansallistaloudellista puolta ja erittäinkin kaupan merkitystä historiassa. Koulussa käytettäessä tätä teosta tuskin voinee luettaa oppilailla muuten kuin että opettaja samalla ehtimiseen kysymyksillä tarkastaa, onko oppilailla aineen ymmärtämiseen tarpeelliset yleisen historian alkutiedot muistissaan. Semmoisissa kauppaoppilaitoksissa, joihin pääsyvaatimuksena ei ole lyseon historiaoppimäärän tunteminen, en luulisi puheenaolevaa kauppahistoriaa voitavan ollenkaan käyttää. Se on siksi liian laaja. Lukijoille liikemiesten ja liikeapulaisten piiristä voi teos olla hauska ja hyödyllinen, koska tyylikin yleensä on helppotajuinen, mutta heillekin teos voi olla todellisesti opettavainen ainoastaan ehdolla, että käyttävät sitä jonkun yleisen historian käsikirjan rinnalla. Yleensä voi kumminkin olettaa että vanhempi lukija, jolla kerran on niin paljon harrastusta opintoihin, että ryhtyy kauppahistoriaa lukemaan, kuuluu niihin, jotka vähäisistäkin koulutiedoistaan säilyttävät muistissaan pääkohdat ja ovat opettavaisen lukemisen sekä sivistävän seurustelun kautta täydentäneetkin niitä. Sitävastoin nuorukaisilta, jotka meidän aikana epälukuisin tulvaavat ammattiopistoihin varustautuakseen leipätyöhön, ei suinkaan saa odottaa että heidän entiset koulutietonsa todellisuudessa likimainkaan vastaavat sitä mitä heidän suorittamistaan oppimääristä voisi päättää. Mainitakseni muutamia äärimäisyyksiä, voin omasta kokemuksestani kertoa esim. seuraavat osoitteet siitä, missä määrin historian ja maantieteen alkeistiedot voivat muutamissa vuosissa kulua jäljettömiin. Eräs korkeamman maalaiskansakoulun läpikäynyt ei jaksanut muistaa, oliko hänen koulualkanaan luettu historian nimellistä oppiainetta, vai ei. Eräs valtion tyttökoulun neljä luokkaa käynyt ei voinut sanoa, mikä valtameri on Europan ja Amerikan välillä. Eräs lyseon seitsemän luokkaa käynyt muisti vanhan ajan kuuluisista hallitsijoista Aleksanteri Suuren ja Kaarle Suuren ja oli varma siitä, että edellinen eli jälkeen Kristuksen syntymän, mutta ei uskaltanut ottaa omalle tunnolleen vastata, oliko jälkimäinen uskonnoltaan pakana, vai kristitty. Sama tutkittava ei osannut nimittää yhtään Suomen lahden rannalla Helsingin ja Viipurin välimatkalla olevaa kaupunkia.

Jos Suomen liikemiesten kauppaopisto Helsingissä on oppilasvarastonsa suhteen kehittymässä siihen toivottavaan suuntaan, että yhä suurempi osa pyrkijöitä on koulukurssinsa huolellisesti suorittaneita ylioppilaita tai eteviä jatko-oppilaita alemmista kauppaoppilaitoksista, saattaa

hra Järvisen kauppahistorian oppikirja kylläkin olla tarkoitukseensa nähden sopivan laajaksi ja tarkaksi suunniteltu. Asiallisia puutteellisuuksia minusta ei tunnu siinä paljon olevan. Pyydän kumminkin saada huomauttaa muutamia kohtia, jotka teosta lukiessani olen pannut muistiin, joko sen vuoksi että sisältävät perustelemattomia väitteitä, epätarkkoja arvostelemia, huomaamattomuusvirheitä, tai ovat kielellisessä suhteessa onnistumattomia.

Siv. 60 väittää tekijä että Amerikkaan (1500-luvun lopulla ja 1600-luvulla) tulvaili tuhansittain europpalaisia, ensin Espanjasta ja sitten muista osista Europpaa, ja että köyhyys sen johdosta väheni meidän maanosassamme, koska muka luonnollisesti juuri varsinkin köyhemmät kansanluokat lähtivät Amerikasta etsimään toimentuloansa ja siten köyhien luku väheni Europan valtioissa. Semmoisen työvoimien vähennyksen täytyi muka koroittaa työpalkkoja. Tämän väitelmän kaikki kohdat ovat järjestään vääriä, paitsi tietysti se että tuhansittain ihmisiä muutti Amerikkaan. Muuttajia tietystikin oli tuhansittain, jopa sadoin tuhansin. Mutta lähtijäthän eivät olleet niinkään etupäässä köyhiä; olihan emigranteissa joukoittain espanjalaisia aatelismiehiä herttuoihin asti, ja olivathan Englannin emigrantit 1600-luvulla enimmäkseen varakasta, osaksi upporikasta väkeä (William Penn, Etelän plantaasien perustajat y. m.). Espanjahan emigratsionin parhaimmillaan ollessa silmin nähtävästi köyhtyi. Missä Europan valtiossa köyhien luku emigratsionin vuoksi todistettavasti väheni? Luullakseni kaikki työpalkkojen historian tutkijat ovat olleet yksimieliset että työpalkat tavara-arvossa laskettuina ainakin 1500-luvulla melkoisesti vähenivät, paitsi kenties palkkasoturien palkat!

Siv. 62 ja 63 tekijä selvittelee merkantilistista politiikkia. Hän sanoo ensiksi että keskiajan käsityksen mukaan valtion tehtävä rajoittui oikeusjärjestyksen voimassa-pitoon ja maan puolustukseen ja että vasta »renesanssi» perusti käsityksen valtion tehtävän laajemmuudesta. Oikeampaa olisi ollut sanoa että keskiajalla valtio — tai ainakin kansallisvaltio — yleensä oli liian heikko jaksaakseen tuntuvassa määrin ulottaa toimintaansa kaupan ja teollisuuden alalle. Itse ajatus valtion tehtävistä tällä alalla ei ainakaan ole renessansille omituinen. — Kun merkantilistisen ajan politiikki piti yhtä tärkeänä valtion alueen suurentamista alituisilla sodilla kuin taloudellisen elämän vaurastuttamista, repi se, sanoo tekijä, toisella kädellä alas mitä toisella rakensi, ja »koko tämä uusi hallitusjärjestelmä päättyi täydelliseen vararikkoon, hätään ja köyhyyteen uneksitun rikkauden sijasta». Tässä on taas aivan ajattelematon arvostelma. Eihän edes Espanja merkantilisen aikakauden lopulla enää ollut semmoisessa täydellisessä vararikkotilassa. Jos jokaisen maan tilaa 1750:n tai 1780:n paikkeilla tarkastamme erikseen, täytyyhän myöntää, että se oli tuloksena monista eri asianhaaroista, ei ainoastaan siitä kuinka hyvin nuo alituiset alueenlaajentamis-sodat olivat onnistuneet, vaan monista muistakin seikoista, niinkuin yhteiskuntalaitoksen ja hallitusjärjestelmän laadusta, kansakunnan uskonnollissiveellisestä kannasta ja edistyksen halusta, vallitsevasta kansalaiskunnon määrästä y. m. Osoittaahan kaikkein useimpien Europan maiden, muun muassa Ruotsin ja Suomen tila merkantilistisen ajan lopulla suurta ja melkein kaikinpuolista edistystä edellisiinaikoihin verraten eikä suinkaan yleistä häviötä ja köyhyyttä.

Siv. 71 sanotaan että Methuenin kauppasopimuksessa Englannin ja Portugalin välillä (1707) kaikki edut olivat Englannin puolella ja että Englanti sen johdosta sai haltuunsa Portugalin viinintuotannon ja »kaikki elinkeinot». Tämä arvostelma osoittaa hämmästyttävän sokeata luottamusta juuri merkantilismin oppien ehdottamaan pätevyyteen. Englanti tinkasi itselleen mainitussa sopimuksessa oikeuden viedä Portugaliin tullitta useita teollisuustavaroitaan ja myönsi Portugalin viininviennille omalla rajallaan suuria helpoituksia. Minä en tahdo väittää että jonkun maan kansallistaloudelle on yhdentekevää, elääkö se yksinomaan maataloutensa varassa, vai osaksi myös teollisuudella. Mutta olettamus että suojelustullien puute välttämättä johtaa siihen, että maatalouden tärkeimmät vientiä varten työskentelevät haarat ja yleensä maan »kaikki elinkeinot» joutuvat ulkomaalaisten liikemiesten käsiin, menee epäilemättä liian pitkälle. Semmoiseen tulokseen vaaditaan varmasti ennen kaikkea, että puheena oleva kansakunta jo ennestään on joko raakalaiskannalla tai yhteiskunnallisessa ja valtiollisessa rappiotilassa. Yleensä on väärin koettaa kauppapolitiikin tosiasioista selittää kaikkia taloudellisen historian ilmiöitä, samoinkuin on väärää materialistista doktrinarismia koettaa taloudellisen kehityksen tosiasioista löytää syyt kaikkiin yleisen historian ilmiöihin. Onhan meillä suomalaisilla Venäjän suhteen ainakin yhtä epäedullinen kauppa-asema kuin Portugalilla oli Englannin suhteen, koska venäläiset saavat tullitta tänne kuljettaa melkein kaikkia tuotteitaan eikä meillä ole edes niin suuria helpoituksia tärkeimmille sinne meneville tuotteillemme kuin Portugalin viineillä oli Englantiin vietäessä. Eivätkä venäläiset sentään ole saaneet käsiinsä meidän paperiteollisuuttamme, saatikka yleensä »kaikkia elinkeinojamme».

Siv. 208 sanotaan että Japanin kotimaisen teollisuuden kehittyminen ja kaupan joutuminen japanilaisten omiin käsiin (vv. 1870—1900) ovat syynä, etteivät Europan kansat siellä ole saaneet laajemmassa määrässä menekkialuetta tuotteilleen. Millähän varoilla japanilaiset »laajemmassa määrässä» ostaisivat Europan tuotteita, jollei heillä olisi syntynyt kotimaistakin teollisuutta ja jolleivät he saisi tuloja kauppaliikkeestään? Japanin tuonti Europasta — ja Amerikasta — on lisääntynyt vuosi vuodelta; niinkuin luettelosta siv. 209 näkyy, oli tämä tuonti ennen Japanin suojelustullien aikaa v. 1869 20,783 milj. yeniä hopearahaa, v. 1899 220,401 milj. yeniä kultarahaa. Voiko enempää vaatia maalta, jolle luonto ei ole antanut aivan erinomaisia etuja minkään erityisen kauppakasvin viljelemiseen tai muuhun semmoiseen elinkeinoon, jolla lukuisa väestö saattaisi melkein yksinomaisesti elää, niinkuin Brasilia kahvinviljelyksellään?

Siv. 31 luetaan: ». . . Saksassa ja Italiassa, jotka meidän päiviimme saakka ovat olleet lukemattomiin pikkuruhtinaskuntiin pilstottuina». Tämä lauselmakaan ei pidä paikkaansa ainakaan Italiaan nähden. — Siv. 133 selitetään Englannin siirtomaajärjestelmää ja mainitaan eroitus tavallisten kruununkoloniain ja vapaiden siirtomaiden välillä, mutta ei sanallakaan viitata Intiaan, jolla on aivan ominainen hallitusjärjestelmänsä.

Siv. 42 sanotaan Narbonnen väkiluvun sadassa vuodessa (1129—1229?) vähentyneen 200,000:sta 3000:een. Että missään Europan kaupungissa, paitsi kenties Cordovassa, olisi 1100-luvulla ollut 200,000 asukasta, on aivan mahdotonta olettaa. Venetsiassa, jonka väkilukusuhteet

ovat ainoat jotenkin varmasti tunnetut, oli sen paraimpana kukoistusaikana yleensä puolentoista sadan tuhannen hengen paikkeilla asukkaita. — Nantesin ediktin lakkautuksen ja hugenottivainojen johdosta sanoo tekijä siv. 87 Toursin kaupungin väkiluvun vähentyneen 80,000:sta 20,000:een, Lyonin, Nimesin, ja Normandien väkiluvun vieläkin enemmän. Että protestanttisvoittoisen Nimesin väkiluku vähentyi suuremmassa määrin kuin Toursin tai Lyonin, on hyvinkin luultavaa. Mutta mitä Normandian maakuntaan tulee, jossa todennäköisesti ennen vainoja asui 1—1 1/2 miljonan hengen väestö, kaikkein suurimmaksi osaksi katolilaisia, tekisi tekijän olettama vähennys noin 900,000 henkeä, s. o. paljon enemmän kuin yleensä oletettu, kolme kertaa niin paljon kuin tekijän olettama väestön kokonaisvähentyminen Ranskassa mainittuna aikana ja mainitusta syystä. Niin suuri ei vähentyminen tässä viholliselta suojassa olevassa ja paremmin hallittuihin Pays-d'Etats-maakuntiin kuuluvassa seudussa saattanut olla edes Ludvig XIV:n koko onnettoman loppuhallituksen (1683—1715) kuluessa.

Siv. 117 sanotaan maailmannäyttelyjä olleen m. m. Berlinissä 1896 ja Tukholmassa 1897. Edellinenhän oli vain Berlinin kaupungin näyttely, jälkimäinen ruotsalaispohjoismainen.

Siv. 187 luetellaan Alankomaiden kauppatavaroista (1898) ensimäisten joukossa kiinankuori, jota sanotaan tuodun 211 miljonan guldenin arvosta ja viedyn 215 miljonan guldenin arvosta. Tokkohan aina kiniinin tunnetuksi tulemisesta saakka Europassa kuumetautiset ovat niin suurien summien edestä tätä lääkettä nauttineet? Tietysti tässä on se erehdys että 211 miljonan guldenin edestä on tuotu kiinankuorta ja muita rohdoksia, maustimia, väri- ja lannoitusaineita y. m. kemiallisia teoksia. — Siv. 193 mainituista Espanjan vientitavaroista puuttuu villa, tuontitavaroista liha, jotka ovat pääasiana, toinen 53 milj:aan pesetaan nousevassa eläinten ja eläimellisten tuotteiden vientiryhmässä, toinen 84 milj:aan nousevassa samojen aineiden tuontiryhmässä. — Siv. 196 sanotaan Italiasta vietävän vuosittain silkkitavaroita 450 miljonan liiran edestä, joka on erehdyttävää, koska pääasiana tässä vientimäärässä on raakasilkki. Sveitsin viennistä puhuttaessa tekijä päinvastoin käyttää yhteisnimitystä silkki (224 milj. fr.), vaikka tässä kohdassa juuri silkkitavarat, langat ja kankaat, ovat pääasiana. — Siv. 209 mainitaan Japanin tärkeimmäksi tuontitavaraksi riisi. Tieto on vuodelta 1898, jolloin mainittua vilja-ainetta riisikadon vuoksi Japaniin todella tuotiin 48,2 milj:an yenin edestä, samalla kun riisin vienti oli ainoastaan 5,92 milj. yeniä. Riisin merkityksestä Japanin ulkomaankaupassa saa lukija täten aivan väärän käsityksen, sillä riisin tuonti ja vienti olivat v. 1895 4,357: 7,2, v. 1896 5,66: 7,9, v. 1899 5,96: 10,28, kaikki miljonissa yeneissä laskettuna.

Siv. 201 mainitsee tekijä, että Turkin valtakunnan kauppalaivaston suuruus v:lta 1891 »ilmoitetaan» 541 purje- ja 43 höyrylaivaksi, joiden kantavuus yhteensä oli 1,2 miljonaa tonnia. Laivojen yllämainittu luku voi todella olla peräisin jostain ilmoituksesta, mutta tonnimäärässä arvatenkin on numeroerehdys: 1,2 pro 0,2 milj. tonnia. Minulla käsillä olevien numerojen mukaan oli Turkin kauppalaivasto v. 1893 981 purjelaivaa, 194,515 reg. tonn.. ja 91 höyrylaivaa, 71,120 reg. tonn., v. 1900 177 höyrylaivaa, 55,983 rgt, ja 2205 purjelaivaa, 141055 rgt, jotka nu-

merot kyllä nekin osoittavat »ilmoitusten» suurta häilyväisyyttä, mutta joissa tonniluku verraten laivalukuun sentään pysyy järjellisyyden rajoissa!

Siv. 7, johdannossa, sanotaan Alankomaiden hallussa olevia Banca- ja Billiton-saaria maailman tinatuotannon tärkeimmiksi keskustoiksi. Tieto on jonkunverran vanhettunut. Noiden saarien yhteensä 17,703 engl. tonniin nouseva tinasaalis (1898—99) ei pysty kilpailemaan Englannin Straits-Settlements-siirtoloista tulevan määrän kanssa, sillä viimemainituista Perak v. 1899 tuotti 18,960, Selangor 15,185 ja Negri Sembilan 3,700 tonnia tinaa.

Maantieteellisten nimien oikeinkirjoituksessa hra Järvinen noudattaa sitä minunkin mielestäni ainoata oikeata perustetta, että harvinaisemmat eli vähemmän tunnetut nimet kirjoitetaan asianomaisessa maassa käyvällä tavalla tai, jollei se sovi, niin kumminkin siellä vallitsevan europpalaisen liikekielen mukaan, ja että sitävastoin ne nimet, joiden tunteminen kuuluu laajempienkin piirien yleissivistykseen, saavat sopivan suomenkielisen asun, ainakin kaikissa tapauksissa, joissa semmoinen suomalaistunut nimi jo on muodostunut. Myöskin välttää tekijä yleensä viimemainitun ryhmän nimien rumaa venyttämistä ruotsin kielen ääntämisestä joutuvilla vokaalinpidennyksillä. Että johdonmukaisuuden puutetta joskus sittenkin tapaa, ei ole kummeksuttavaa, kun tälläisessä teoksessa nimiä esiintyy niin tavaton paljous.

Minkätähden tekijä esim. käyttää saksalaista väännösmuotoa *Venedig*? eihän sitä mitenkään voi sanoa suomen kieleen vanhastaan perehtyneiksi. Miksi *Geenua* kahdella *e*:llä? Lyybekin nimi esiintyy muodoissa *Lübeck*, *Lübekin*, *Lybekin*, *lyybekkiläisten*. — *Hampuri* saa välistä tämän suomalaisen muotonsa, välistä alkukielisen *Hamburg*-muodon. *Peeru* kirjoittaa tekijä ruotsalaissaksalaisen ääntämisen mukaan; parempi olisi *Peru* tai *Peruu*. — Riian kaupungin nimeä tavataan jo suomalaisessa kansanrunoudessakin, ollen nominatiivina tietysti *Riika*, mutta hra Järvinen kirjoittaa *Riiga*. *New-Skotlanti* on ruma sekamuoto, pro *Uusi-Skotlanti* tai *New-Scotland*. Kirjoitustapoja *Saksen* ja *Böhmi*, *Mähri* lienee mahdotonta puolustaa yhteisestä perusjohteesta. Ensimainitussa on ainoastaan nimen alkutavu saatettu suomalaiseen muotoon, jälkimäisissä ainoastaan lopputavu; vai onko tarkoitus että nämä kaksi nimeä lausuttaisiin kuuluvalla h-äänellä? Nimiyhtymässä *Kristoffer Columbus* ei eri osien oikeinkirjoitus myöskään ole sopusoinussa. Johdonmukaisia olisivat kirjoitustavat Kristofer Kolumbus, Christophorus Columbus, Cristoforo Colombo t. Colon.

Siv. 65: *von Thurn und Taxis*-suvulle. Tämähän ei ole mikään tavallinen aatelissuku, jonka arvoa von'in pois heittäminen loukkaisi, vaan *Thurnin* ja *Taxisin ruhtinassuku*. Nimissä esiintyviä W- ja V- kirjaimia käyttää tekijä — antikvalla painetussa kirjassaan — miten sattuu: *Sweitsi* ja *Sveitsi*, *Wenäjä* ja *Venäjä*, *Wiipuri* ja *Viipuri*, *Nowgorod* ja *Novgorod*. Mitä tekee c-kirjain *Wladiwostock*'in nimessä; eihän lopputavulla siinä ole mitään tekemistä germanilaisen stock sanan kanssa. — *S:t Gothardt* siv. 44 lienee satunnainen erehdys, koska muualla on *S:t Gotthard*.

Tekijä noudattaa sanomalehdissä viime aikoina versomaan päässyttä svetisismiä, jonka mukaan on sanottava: Jaava*lla*, Sokotra*lla*, Ceyloni*lla*,

Sisilia*lla*, jopa Irlanni*lla*, ei suinkaan mistään muusta syystä kuin että ihana yhdenmukaisuus ruotsin kielen kanssa saavutettaisiin.

Erehdyttävä konstruktsionivirhe on siv. 172: »Keisarikunnassa oli .... korotettu .... voimassa olevat tullit 10:stä 50 prosenttiin.» Puhe on 10:een jopa 50:een prosenttiin nousevasta koroituksesta. Tonavan Rautaportit eivät ole *Orsovan luona* (s. 199), vaan *O:n kohdalla*. — *Väkiviinalla* on kansan suussa nimenä myös *pirttu*, hra Järvinen käyttää ensinmainitun ohella myös *sprii*-sanaa, joka on suomen kielessä erittäin epämukava, parempihan *spiritus*'kin olisi, vaikka tarpeeton sekin. — *Ryöväys* rosvoilemisen toisintonimenä on myös turha ja erehdyttäväkin, se kun merkitsee hetkellistä eikä tavaksi käynyttä tekoa.

Sivumennen mainittakoon vielä muutamia muitakin kielivirheitä. »... kaupan *surullisimmaksi* (pro surkeimmaksi) liikehaaraksi tuli ... orjakauppa» (siv. 67). — »ja jos vielä jotakin pääomia olikin, niin pitivät sen omistajansa menettämisen pelosta piilossa». (s. 87). — »... mutta varomalla sitä (setelimäärää) liiaksi lisäämästä pysyttäisivät setelit arvonsa.» (87). — »Kutomateollisuus yksin edusti noin $^5/_7$ koko teollisuudesta ja vielä *suuremman osan* teollisuustyöväestä.» (s. 110).

Luetellut esimerkit riittänevät osoittamaan, ettei tekijä aina ole pannut kylliksi huolta teoksensa yksityiskohtiin eikä myöskään kielellisen asun lopulliseen tarkkaamiseen. Itse kielen varat tuntuvat hänellä kyllä olevan hyvästi vallassaan ja kielikorva on hänellä yleensä oikea.

O. H–nen.

Kertomuksia ja kuvauksia.

LAURA KIELER, *Sinun kansasi on minun kansani!* Avioliittotarina Eteläjyllannista. Suom. Helmi Setälä. Kuopiossa 1902, Otava. XII + 216 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Surullisista „avioliittotarinoista“ ei ole suomalaisessakaan kirjallisuudessa puutetta. Aiheet voivat vaihdella. Varsin tavallinen on tämä: kauniiden silmien kaihoisa katse synnyttää tunteitten hehkua, jota elämää ymmärtämättömät nuoret kuvittelevat rakkaudeksi. Näin „rakastuneet“, joilla todellisesta rakkaudesta ei ole aavistustakaan, vaan joille tuo tulinen tunteensa on ylin tuomari elämänsä kohtaloa ratkaistessa, menevät avioliittoon. Jos hyvin käy, voi heidän rakastumisestansa kasvaa rakkaus. Vastakohta on kuitenkin tavallisempi. Ja siitä alkaa onnettomuus, jonka painoa ulkonaiset olot lisäävät.

Norjalais-tanskalainen kirjailija rouva L. Kieler on asettanut tämän ihmiselämän haaksirikkoutumisen ympäristöön, jossa sitä harvoin on kuvattu. Kirjalla onkin toinen tarkoitus, kuin yksityisen ihmisen elämänonnen häviön kuvaaminen. Eteläjyllannin sorretun tanskalaisväestön

keskuudessa arvokkaaseen, kansallisuudentunnoltaan heränneeseen talonpoikaissukuun kuuluva tyttö rakastuu saksalaiseen nuoreen mieheen, joka on asettunut paikkakunnalle maanviljelijäksi ostettuaan taloudelliseen ahdinkoon joutuneelta tanskalaiselta maatilan (Egtvedin). Saksalainen mieltyy myöskin tyttöön, joka tukehuttaa perityn vastenmielisyytensä saksalaisia vastaan, hellät tunteensa serkkuansa, oivallista tanskalaista nuorukaista kohtaan, ei välitä omaisten ja ystäväin ankarista varoituksista, vaan menee naimisiin oudon tulijamen kanssa. Tyttö tekee sen melkein omaistensa uhalla, todistaaksensa itsenäisyyttänsä. Kuvaus on tässä, niinkuin yleensäkin kirjassa, sielullisesti oikeaan osattua ja runollisestikin kaunista. Tyttö kuvittelee rakkautensa voiman suunnattomaksi. Mies onkin pehmeäluontoinen ja taipuisa. Hän ei ole kansallisesti niin herännyt kuin vaimonsa, joka on muutenkin hengenlahjoiltaan häntä etevämpi. Egtvedissä alkaa siis elämä tavallaan lupaavana. Molemmin puolin koetetaan vaatia itseltään suvaitsevaisuutta niin paljon kuin suinkin. Kaikkea kinaa kartetaan, vaikka ei voidakaan puhua asioita puhtaaksi. Esikoispojan ristiäispäivänä vetää mies Saksan lipun alas salosta, kun vaimonsa sitä pyytää. Päivällispöydässä ovat punavalkeat „dannebrogit“ jalustoilla koristeina.

Mutta preussilaisuus asuu kuitenkin miehen veressä. Hän ei voi sitä voittaa. Hän rupeaa tuntemaan erehtyneensä vakuuttaessansa rakastumisen huumeessa morsiamellensa: „Sinun kansasi on oleva minun kansani.“ Tila rupeaa häntä kyllästyttämään olletikin sen jälkeen kuin taloon otetaan asumaan „kotisaksalainen“ nainen, joka miestä kiihoittaa ja ilmiannoillansa muutenkin katkeroittaa vaimon ja hänen omaistensa välejä. Kotionni häviääkin kokonaan, kun v. Köllerin säälimätön karkoituspolitiikki kohtaa vaimon omaisia. Veli vaimoinensa, yksinpä 88-vuotias naispalvelijakin karkoitetaan maasta valtakunnalle „haitallisina“.

Kumpikin aviopuoliso rupeaa tuntemaan, ettei voi eroittautua kansastansa. Poikakin käy riidanaiheeksi, eroittajaksi, sillä kumpikin tahtoisi voittaa hänet puoleensa ja suruksensa havaitsee toisensa vaikutusta lapsen alkavissa elonilmauksissa.

Ristiriita ei selviä tapausten ja henkilöiden sisällisen kehityksen kautta. Mies on jonkun aikaa hakenut olutseidelistä lohdutustansa. Hän on riutunut henkilö. Hän lähtee käväsemään kodiseudullansa Reinin maakunnissa, vaan ei palaa sieltä jouluksi, niinkuin oli aikonut. Vaimo koristaa parhaillaan joulukuusta, kun postinkuljettaja tuo kirjeen, jossa eräs miehen ystävä ilmoittaa hänen hukkuneen Rein-virtaan.

Taiteelliselta kannalta tämä loppu on kirjan heikkouksia. Mutta todellisuuden väritystä ei siitä puutu.

Kertomukseen on muuten kiedottu paljon muitakin henkilöitä, jotka yhdessä kuvaavat sitä pontevaa väestöä, joka Eteläjyllannissa ylläpitää

tanskalaista kansallisuutta luonnotonta saksalaista ylivoimaa vastaan. Kuvaus on paikoin purevan ivallista, toisinaan syvästi liikuttava, esim. kohtaus etevän talonpojan Borris'in kuolinvuoteella. Kokonaisuudessansa se on räikeän valaiseva, vaan samalla kuitenkin luotettava kuvaus siitä suunnattomasta säälimättömyydestä, jolla saksalaiset koettavat hävittää tanskalaisen kansallisuuden pohjoisesta rajamaakunnastansa, mitä petoksen varassa pitävät vallassaan.

Kirjaan on liitetty tanskalaisen toht. L. Moltesenin tekemä johdanto, jossa lyhyesti ja selvästi kerrotaan pääpiirteet Eteläjyllannin vaiheista. Tässä kertomuksessa on eräitä huomattavia kohtia. Ensi alussa tanskalaiset pysyttelivät erillään kaikesta kansalaiselämästä Preussin alamaisina; heitä pakeni paljon maasta pois, Tanskaan ja Amerikkaan, osa pysyi maassa Tanskan alamaisina, n. s. optantteina. Mutta havaitessaan taistelun käyvän pitkäaikaiseksi tanskalaiset ovat muuttaneet menettelytapaa. He oppivat saksan kieltä ja suorittavat sotapalveluksensa Saksassa, jotta voivat säilyttää kansalaisoikeutensa. Ja sitten he ovat ruvenneet taistelemaan Preussin alamaisina asemansa säilyttämiseksi. Tämä kansallisuustaistelu on pääasiallisesti talonpoikien varassa, sillä virkamiehistö, papistokin ja opettajat, ovat kerrassaan saksalaisia; samoin varakkaampi porvaristo. Talonpojat saarnaavat, antavat opetusta lapsillensa, pitävät monenlaisia esitelmiä, lukevat runoteoksia, esittävät seuranäytelmiä y. m. Mutta niinpä ovatkin sitten nämät talonpojat, sen tämä ilmoitettava kirjakin osoittaa, harvinaisen valistuneita ja kehittyneitä. Eikä se epätasainen taistelu, jota he ovat miespolven ajan käyneet, ole saanut järkytetyksi heidän uskoansa oikean voittoon. „Älkää menettäkö rohkeuttanne! Tulevaisuus on meidän! Jos kansa menettääkin valtiollisen itsenäisyytensä, ei sen siltä tarvitse menettää kansallisuuttansa!"

Tämä on Eteläjyllannin tanskalaisten kanta, ja se on heidän opetuksensa ja kehoituksensa osaveljillensä kovassa kohtalossa, muille sorretuille pikkukansoille.

Rouva Helmi Setälän suomennos ansaitsee täyden tunnustuksen huolellisuudestansa ja taidokkuudestansa. Kirja on siis erinomainen luettava; jännittävä ja opettava.

N. L.

Tietoja eri aloilta.

Lisää „Babel-Bibel“ väittelyyn.

Sen jälkeen kuin Valvojan helmikuunvihossa julkaistu kirjoitus „Babel-Bibel väittelyä“ oli kirjoitettu ja jo ennen kuin se ehti tulla painetuksi, on „Babel-Bibel“ kysymys käynyt entistään polttavammaksi, aiheuttanut yhä lisääntyvän kirjallisuuden ja osaksi myös joutunut uudelle alalle.

Tammikuun 12 p. tänä vuonna piti prof. DELITZSCH toisen esitelmän, joka heti painatettiin ja josta jo on levinnyt ainakin 25,000 kappaletta. Tekijä, jolla viime vuonna oli tilaisuus neljä kuukautta oleskella siinä maassa, Babyloniassa, jonka muinaisia oloja hän niin suurella tarmolla ja asianymmärryksellä kuvaa, antaa uudessa esitelmässään joukon lisätietoja assyriologian merkillisistä tuloksista. Yhä selvemmin ilmenee, sanoo esitelmänpitäjä, suuri yhtäläisyys, joka kielen sekä kirjoitus-, ajatus- ja käsittelytavan puolesta on olemassa babylonialais-assyrialaisen kirjallisuuden ja raamatun välillä. Nämät yhtäläisyydet, valo, jonka assyriloginen tutkimus luo raamattuun, ja vanhan testamentin oma sisällinen luonne pakoittavat meidät huomaamaan ääretöntä erehdystä, johon ihmishenki on tehnyt itsensä syypääksi, se kun vuosisatojen kuluessa on pitänyt muinaisheprealaisen kirjallisuuden verrattomat jäännökset ilmestyneenä pyhänä kaanonina. Tätä nykyä kaikki tieteellisesti sivistyneet teologit, evankeliset samoin kuin katoliset, ovat luopuneet verbaali-inspiratsionin opista. Emmekä sen jumalallisen ilmestyksen ohessa, joka kullakin on omassatunnossaan, ole ansainneetkaan mitään personallista jumalanilmestystä, sillä varsin mielivaltaisesti, jopa kevytmielisesti ihmiskunta on kohdellut pyhän Jumalan alkuperäistä ilmestystä, kymmeniä käskyjä, niinkun helposti huomaa, jos vertaa Martti Lutherin pikkukatkismusta raamattuun (2 Mk. 20, 17, 5 Mk. 5, 18). Käskysanat ovat säilyneet kahdessa eri muodossa, ne eivät ole lähteneet Jumalan omakätisesti kirjoittamista lakitauluista, vaan perustuvat vanhempiin muistiinpanoihin. Israelilaisten lakien inhimillinen alkuperä on kylliksi ilmeinen, ja sama on Hammurabin äskettäin julkaistun lakikokoelman laita, joka on Mooseksen lakia paljon vanhempi ja jonka Hammurabi kertoo saaneensa auringon jumalalta. Tekijä kääntyy sitten heprealaisen monoteismin puoleen ja uudistaa väitteensä, että Jahve nimi tavataan Hammurabin-aikuisten seemiläis-

ten heimojen henkilönimissä. Tämä seikka on herättänyt niin ääretöntä hämmästystä ja kauhua sen tähden, että se voi muodostaa Jahve-uskonnon historiallisen kehityksen lähtökohdan ja tekee tämän uskonnon ilmestysluonteen epäiltäväksi. Israelin siveellisenkin monoteismin arvoon nähden on suurempi maltti paikallaan, eikä Israelin siveellistä kantaa varsinkaan maanpaon edellisellä ajalla saa pitää babylonialaisten siveyttä korkeampana. Naista esim. pidettiin babylonialaisilla kieltämättä suuremmassa arvossa kuin israelilaisilla.

Käsityksemme heprealaisesta kirjallisuudesta kaipaa muutosta. Mutta jos kohta sitä ei enää pidetä ilmestyksenä, se kuitenkin aina säilyttää suuren arvonsa, sillä se on mahtavan, meidän päiviimme saakka ulottuvan uskonnonhistoriallisen kehityksen merkillisimpiä muistomerkkejä, joka uhkuu suurta kauneutta ja vahvaa luottamista Jumalaan. Muistettava on että kaikkialla maailmassa tapahtuu kehitys. Uskonpuhdistus oli vain askel Jumalan meille asettaman totuuden päämäärää kohti. Sitä kohti pyrimme nöyryydellä, mutta käyttämällä kaikkia tieteellisen tutkimuksen välikappaleita, ilolla yhtyen ylevän kaukosilmän koko maailmalle julistamaan tunnussanaan *uskonnon kehityksestä.*

Tämä Delitzschin esitelmä herätti vielä suurempaa huomiota kuin edellinen ja puhdasoppisella kannalla esitelmää on kohdannut sekä kiivas vastustus että pelko ja pilkka. Siitä pelättiin varsinaista vaaraa kirkolle, etenkin koska keisari tätäkin esitelmää oli kuuntelemassa ja näytti hyväksyvän siinä lausuttuja mielipiteitä. Rauhoittaaksensa kiihtyneitä mieliä keisari itse, jonka eräässä tilaisuudessa pitämään puheeseen Delitzsch esitelmänsä lopussa oli viitannut, tarttui kynään ja julkaisi pitkän kirjeen, jonka sisällys ainakin pääkohdissaan sanomalehtien kautta lienee yleisesti tunnettu. Keisari ei näy asiallisesti tahtovan kumota Delitzschin mielipiteitä ja väitteitä. Hän vaan paheksuu sitä, ettei Delitzsch pysynyt varsinaisella alallaan, vaan on assyriologisten tutkimusten esittämiseen sekoittanut siihen kuulumattomia uskonnollisia mietteitä, jopa semmoisia, jotka loukkaavat yleisön pyhimpiä tunteita ja joista keskusteleminen olisi jätettävä tiedemiesten keskinäiseksi tehtäväksi j. n. e.

Keisarin kirjoituksen johdosta „Babel-Bibel“ väittely osaksi on joutunut uusille aloille, varsinkin koska keisari kirjoituksessaan vedoten yksityiseen keskusteluun Delitzschin kanssa on ottanut puheeksi kysymyksen Kristuksen jumaluudesta, josta Delitzschin esitelmässä ei puhuta mitään.

En katso syytä olevan seurata tätä riitaa pitemmälle. Muistutan vain, että kuuluisa professori Adolf Harnackkin on sekaantunut asiaan kirjoituksella, jossa hän antaa ansaitun tunnustuksen sekä Delitzschille että keisarille. Mitä Delitzschiin tulee, niin hänen esitelmänsä suurelle yleisölle on huomauttanut epäkohdan, että useat tieteen tulokset esim. ilmestyksestä, joista tiedemiesten kesken jo aikoja sitten on ollut jotensakin vakaantunut käsitys, kirkossa ja koulussa yhä vielä ovat tuntemattomat ja kielletyt. Keisarin kirjoitukseen Delitzsch ei ole suoraan vastannut eikä — helposti ymmärrettävistä syistä — aikonekkaan suoraan vastata. Keisarin kirjoitus ei ole rikkonut hänen ystävällistä suhdettaan „hyvään professoriin“ ja se on ennen kaikkea pidettävä personallisen uskonnollisen vakaumuksen ilmaisuna. Mutta toisen esitelmänsä vastikään ilmestyneessä yhdeksännessä painoksessa Delitzsch on julkaissut „selityksen“, jonka juuri keisarin kirje näkyy aiheuttaneen — ja tässä selityksessä hän kaikin puolin pysyy ennen lausumissaan mielipiteissä. Piakkoin pidettävässä kolmannessa esitelmässä Delitzsch vihdoin on osoittava, että hänen tarkoituksensa ei ole ainoastaan järkyttää ja hävittää „horjuvia pylväitä“, vaan vielä enemmän säilyttää ja rakentaa.

Tällä välin alkuperäinen riita „Babel-Bibelistä“ ei ole tauonnut. Delitzschin ensimäisestä esitelmästä on nyttemmin ilmestynyt uusi korjattu ja runsailla muistutuksilla lisätty painos, jossa tätä kirjasta on levinnyt 40,000 kappaletta. Delitzsch ei ole katsonut syytä olevan ensimäisessä painoksessa muuttaa muuta kuin pari yksityiskohtaa. Niin esim. hän nyt kutsuu nuo Hammurabi-sukuiset heimot pohjoisseemiläisiksi eikä enää kanaanilaisiksi. Käsityksensä Jumala*(ilu)*-sanasta hän pääasiassa ylläpitää. Seikkaperäisesti hän tukee väitettään Jahve nimen esiintymisestä Hammurabin-aikuisissa henkilönimissä. Ja lopuksi hän antaa otteen eräästä nuolenpääkirjoituksesta, joka todellakin näyttää antavan perustetta väitteelle, että Nergal ja Nebo, kuun ja auringon jumalat y. m. olivat yhtyneinä valon jumalassa Mardukissa. Yleensä sopii sanoa, että Delitzsch näillä muistutuksilla on onnistuneella ja arvokkaalla tavalla perustellut entisiä väitteitään. Toivottavasti nekin ovat omiaan vähitellen tukkimaan suun niiltä suuriäänisiltä vastustajilta ja herjaajilta, jotka ovat purkaneet vihaansa Delitzschiä kohtaan — samoin kuin aikoinaan hänen arvoisaa isäänsä Franz Delitzschiä kohdeltiin vielä kuolinvuoteellaan syystä että hän taipui hyväksymään uudenaikuisen pentateukikritiikin tuloksia.

K. T.

Suomi ulkomailla.

— Prof. EDV. HJELT on erääseen ammattimiesten kesken hyvin tunnettuun sarjaan *Sammlung chemischer und chemish-technisher Vorträge* (Stuttgart 1903. Verlag von Ferdinand Encke) kirjoittanut monografian Ueber die Laktone (61 siv. suurta 8:o). Teoksesta näkyy kaikkialla että tekijä liikkuu alalla, jolla hän on vuosikymmeniä työskennellyt.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Työttömyys ja hätäapu Helsingissä. — Vaatimusten johdosta.

Monenmoisia tunteita ja mietteitä on kansalaisten mielissä varmaankin herättänyt se kokemus, jonka pääkaupunkimme on näinä päivinä saanut tehdä talvikaudella vallinneeseen työnpuutteeseen ja siitä aiheutuneeseen hätään nähden. Kokemus ei ole sellaisenaan ilahuttavaa laatua, mutta sillä on se hyvä puoli, että se tuntuu voivan saattaa yleisön huomattavaksi kysymyksen, joka ei ole menestyksellä ratkaistavissa ilman tämän myötävaikutusta. Kysymys koskee tarvetta *järjestää*, organiseerata niitä toimenpiteitä, joiden avulla toiselta puolen kunnallinen hallinto, toiselta puolen yksityiset n. s. hyväntekeväisyysseurat ja yksityiset henkilöt pyrkivät lieventämään todellista hätää, milloin se pääkaupungin köyhissä kerroksissa esiintyy.

Epäilystä ei ole siitä että pääkaupunkimme varakkaammat kansanryhmät sekä pystyvät että tuntevat velvollisuutensa toimimaan niin, ettei varsinainen hätä pääse ahdistamaan niitä työmiesjoukkoja, joita pääkaupungin ripeä kasvaminen ja siitä johtuva ajoittainen suuren työvoiman tarve houkuttelee tänne asettumaan. Mutta asian menestymiselle on välttämätöntä että itsekullekin toimintapiirille kuuluvat tehtävät ja velvollisuudet tarkasti määritellään ja että voimat kootaan järjestettyyn, itsetietoiseen yhteistyöhön.

Kaupunkimme valtuusto on tunnustanut kunnalliseksi velvollisuudeksi huolenpidon siitä, etteivät sattuvat työttömyyskaudet pääse pakollisen työnpuutteen muodossa kovin tiukalle ahdistamaan sitä runsasta työväestöä, jonka työvoimaa pääkaupunki liikekausina välttämättä tarvitsee. Tämä huolenpito tietää olojen järjestämistä sille kannalle, että kunnan puolelta on n. s. kuolleinakin sesonkeina työtä riittävässä määrin tarjot-

tavana, osaksi sovittelemalla kunnan tarpeelliset työt mahdollisuutta myöten niiksi vuodenajoiksi, joina työnpuutetta on odotettavissa, osaksi myöskin tositarpeen vaatiessa panemalla toimeen hätäaputöitä. Luonnollista on että kunta näiden viimeisten toimeenpanemisessa tahtoo noudattaa varovaisuutta ja yleensä sellaisia periaatteita, joita täytyy kaikkeen hätäaputyöhön terveiden yhteiskuntaolojen ylläpitämiseksi soveltaa. Ei sovi esim. kenenkään kohtuudella vaatia että yleisissä hätäaputöissä kunnan tulisi suorittaa yhtä suuri, jopa suurempikin päiväpalkka kuin mikä muuten on paikkakunnallisten ehtojen mukainen. On kyllä myönnettävä, että kansalaisella, joka vastoin omaa tahtoaan ja ponnistustaan on epäedullisten olojen vallitessa joutunut välttämättömäin elintarpeiden puutteeseen, on siveellinen *oikeus* vedota onnellisempain apuun, että siis tässä tapauksessa vasten tahtoaan työttömäksi jääneellä on oikeus turvautua kunnan järjestettäviin hätäaputöihin. Sydämetöntä ja väärää on viitata työttömäksi joutunutta armoa pyytämään eikä oikeutta. Mutta yhteiskunnan oikeutena on järjestää hätäaputyönsä sitä tarkoitusperää huomioonottaen, että sen tulee tarjota jotakin, jos kohta tavallista niukempaa toimeentuloa tilapäiseen pulaan joutuneille, ja hätäaputyön tulee voida väistyä syrjään sitä myöten kuin liikeolojen vilkastuessa edullisempia ehtoja on työmiesten hankittavana. Muille periaatteille rakennettuna yleinen hätäaputyö on omiansa tylsyttämään sitä vastuunalaisuuden ja oman yritteliäisyyden henkeä, joka kuitenkin lopulta on itsetietoisen työväestön paras turva.

Kaupungin valtuuston päätös koroittaa hätäaputöissä maksettavaa palkkaa osoittaa mielestäni, että se on tahtonut yleiseen hätäaputyöhön sovellettavaa periaatetta tulkita niin ihmisellisesti kuin se on katsonut suinkin mahdolliseksi. Tähän nähden sillä on ollut oikeus luottaa siihen, että itsetuntoiset työmiehet turvautuvat käyttämään tarjottua väliaikaista ansiotilaisuutta kernaammin kuin tahtovat antautua kokonaan toisen armoilla elämään.

Toivottavaa olisi vain ollut kaupungin viranomaisten toimenpiteisiin nähden, että aikaisemmin olisi pidetty huolta työtilaisuuden järjestämisestä kaupungin työttömälle väestölle. Kun on kysymys toimenpiteistä sen johdosta, että melkoiset työmiesjoukot kärsivät työttömyyttä ja todellista hätää, niin ei saa kenenkään viranomaisen puolelta vedota siihen, että jokainen asia, siis sellainenkin, mikä koskee hädänalaisten auttamista, on tavallisessa järjestyksessä ja kaavamaisuutta syrjäyttämättä valmistettava. Sitäkään ei olisi tarvinnut epäröiden pelätä, että kunnan järjestettävät hätäaputyöt voisivat tulla pääkaupungin kulunkiarviota liiaksi rasittamaan ja että ne myöskin saattaisivat olla omiansa heikontamaan kunnalliseen apuun luottavain siveellistä ryhtiä. Sillä, kuten jo olen sanonut, kunnalliset hätäaputyöt ovat järjestettävissä siihen muotoon, että

niiden väliaikaisuus ja satunnaisuus kyllä käy riittävän selvästi ilmi niillekin, jotka niihin turvautuvuat. Ja toiseksi on huomattava että tarjotun työtilaisuuden muodossa annettu apu on vähimmissä määrin seurauksiltaan epäilyksenalainen.

Mitä taas siihen tulee, että on lausuttu epäilyksiä todellisen hädän olemassaolosta tai ainakin katsottu sitä suuresti liioitellun työttömien demonstratiivisissa kokouksissa, jopa arveltu, että työttömien johdossa on esiintynyt heidän avuntarpeilleen vallan vieraita näkökohtia, niin on nähtävästi kaikessa tässä kyllä jotakin perää, sellaista, mikä ei ole ollut omiansa hankkimaan myötätuntoa työttömien asialle. Tässä kohden ansaitsee huomiota se selitys, minkä työväenpuolueen edustaja valtuustossa antoi, että varsin pieni lukumäärä järjestynyttä työväestöä on ollut mukana työttömien puuhissa. Mutta jos onkin ollut muistuttamista työttömien esiintymistä vastaan, niin on kuitenkin osoittaunut kieltämättömäksi tosiasiaksi, että talven kuluessa on pääkaupungissa todellista hätää vallinnut — missä laajuudessa, se on vieläkin selvittämätön kysymys. Ja tämäpä seikka se juuri osoittaa sen puutteen asian järjestämisessä, ettei ole ollut keinoja täysin vakuuttavalla tavalla osoittaa hädän laajuutta ja tarjota kyllin pikaisia keinoja sen poistamiseksi.

Vastaisuutta varten ovat asiat asetettavat sille kannalle että pääkaupungissamme on täysi mahdollisuus saada ajoissa varmat tiedot asiain tilasta ja myöskin toimia tarkoitusta vastaavalla tavalla. Sitä varten ei tunnu kuitenkaan olevan oikeutta vaatia kunnalliselta hallinnolta periaatteellisesti muuta sen lisäksi, mihin se tähän asti on katsonut voivansa suostua — olettamalla että toimenpiteitä työn tarjoamiseksi työttömyyskausina ei mitenkään vastedes viivytellä. Kaupungin valtuusto menetteli mielestäni periaatteellisesti oikein, kun se ei tahtonut kunnan järjestetyn vaivaishoidon lisäksi asettaa mitään virallista hätäapukomiteaa hädän laajuutta pääkaupungissa tutkimaan ja mahdollisesti varoja tarvitseville jakamaan. Sillä tällaiset toimenpiteet sopivat epäilemättä paremmin yksityisten hyväntekeväisyysseurojen järjestettäväksi yleisön kannatukseen vetoamalla kuin virallisesti ja kaavamaisesti toimivan kunnalliskomitean asiaksi. Mutta siksipä onkin näiden seurojen ja yleisön velvollisuus käydä asiaan todenteolla käsiksi.

Tarkoitusperäksi on asetettava toiselta puolelta se, että todellisen hädän olemassaolo ja laajuus voidaan sen sattuessa saada kyllin ajoissa ilmi ja että toiselta puolen riittävää mahdollisuutta hankitaan avun antamiseen niille, joiden todellinen avuntarve on saatu selville.

Yksityisten hyväntekeväisyysseurojen toiminnassa on täydellä syyllä sanomalehdistössä huomautettu järjestetyn yhteistoiminnan tarvetta. Jos tällainen järjestys saadaan aikaan — varmaankin „Yhdistys hyväntekeväisyyden järjestämiseksi“ tässä suhteessa paraiten sopisi keskustaksi

—, niin olisi johto aikaansaatu toimeentulevan yleisön velvollisuudenmukaisille pyrkimyksille tarjota apuaan niille, jotka sitä tarvitsevat. Tässä tulee erityisesti muistaa se, että yksityiset hyväntekeväisyysseurat ovat velvolliset aktiivisesti toimimaan puutteen selvillesaamiseksi ja poistamiseksi. Varsinkin sellaiseen aikaan, jolloin työttömyyttä ja hädänoireita on suuremmassa määrin huomattavana, tulee hyväntekeväisyystoiminta asettaa vilkkaalle kannalle. Se merkitsee sitä, ettei mikään hyväntekeväisyysseura saa sellaiseen aikaan vetäytyä velvollisuudesta pyrkiä laajentamaan toimintaansa olosuhteiden mukaan. Ei riitä se, että seura jakaa säännölliset varansa tavalliseen toimintapiiriinsä rajoittuen, vaan seuran tulisi kaikin voimin toimia niin, että se oikein etsimällä ja yksissä toimin työväestöön kuuluvien ainesten kanssa saisi todelliset hädänalaiset ilmi ja autetuiksi. Hädän laajuus on saatava ilmi silläkin uhalla että seuran säännölliset varat osoittautuisivat riittämättömäksi avustukseksi. Sillä aktiivisesti toimien todellisten hädänalaisten ilmisaamiseksi hyväntekeväisyysseuralla on oikeus vedota toimeentulevan yleisön velvollisuuteen lisätä avunantonsa määrää samassa suhteessa kuin auttamisen tarpeellisuus pätevällä tavalla osoitetaan. Ja jos hyväntekeväisyysseurat käsi kädessä toimien selvittävät aseman olevan sellaisen, että ylimääräistä apua on tarpeen, sopii vaatia että yleisöltä niin varakkaassa kunnassa kuin Helsingissä saadaan riittävästi varoja kokoon.

Vielä tärkeämpi kuin yksityisten hyväntekeväisyysseurojen — tunnustan ettei sana „hyväntekeväisyys“ ole onnistunut, mutta siitä ei taida päästä — järjestäminen yhteisen keskustan ympärille on levittää yleisöön oikeata käsitystä siitä, mitä velvollisuuksia sillä puutteenalaisia kohtaan on. Kenties tässäkin suhteessa seurat voisivat tehdä enemmän kuin tähän asti.

Hädänalaisen ihmisen auttaminen ei ole niinkään yksinkertainen asia silloinkaan, kun on olemassa sekä hyvä sydän että yltäkyllin varoja auttamista varten. Umpimähkäisten almujen jakeleminen tuntemattomalle joukolle ei kyllä vaikeata ole sille, jolla varoja riittää. Mutta autetaanko sillä todellakin tilapäisesti ahdinkoon joutunutta pääsemään taaskin omille jaloilleen, se on silloin syrjään jätetty seikka. Se on tässä kuitenkin tärkein asia. Että tilapäisten lahjojen antaminen ilman tietoa siitä, mihin tarkoitukseen saaja sen käyttää, useimmiten aikaansaa onnettomia seurauksia, se kokemus on tunnollisissa ihmisystävissä hyvin elävästi esiintynyt Ihmisystävyydestä kuuluisia henkilöitä on ollut, jotka ovat tunnustaneet voivansa omassatunnossaan iloita siitä, etteivät ole koko elämässään „almua“ antaneet. Mutta jos sitä menettelyä, ettei tuntemattomalle mitään ilmaiseksi anna, tahtoo siveellisesti puolustaa, niin edellytys on, että avunantoon pystyvä aktiivisessa toiminnassa osoittaa haluansa lieventää sitä hätää, jonka hän voi saada selville. Auttajan ja autettavan välillä

tulee olla olemassa sitä, mitä on sanottu „naapuruussuhteeksi", auttajan velvollisuutena on hankkia itselleen sellainen tuntemus autettavan elämänoloista, joka entisten aikojen naapureilla oli toisistaan. Kivikasarmien täyttämissä kaupungeissa kaikella naapuruussuhteella on taipumus hävitä, mutta se on sopivien keinojen avulla järjestettävissä niiden välille, jotka voivat, ja niiden, jotka tarvitsevat apua. Työnjakoa on kyllä siinä järjestämisessä tarpeen, mutta sitä ei saa niin pitkälle kehittää, että kaikki personallinen ja lämmittävä suhde antajan ja autettavan välillä häviää. Jokainen perhe, joka voi toista auttaa, voi joko suorastaan tai yhdistyksien välityksellä antautua „naapuruussuhteeseen" parin, kolmen, neljän sellaisen perheen kanssa, joka apua todistettavasti tarvitsee, ja kun avunantoon valmis perhe on yhdistetty renkaaseen, joka käsittää satoja ja tuhansia perheitä, niin apua voidaan suuressakin kaupungissa antaa tuntuvassa määrin ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Sanotaan kenties että on epähienoa ja sydämetöntä vaatia läheistä tuntemusta sen olosuhteista, joka on avun tarpeessa. Mutta jos vaatimus saada tieto niistä toiselta puolen vastaa siihen, että apua todellisesti tarvitsevalla on *oikeus* saada apua, niin jälkimäisen ei tarvitse tuntea ihmisarvonsa loukkaantuvan. Mikä on esim. parempi, että annan armopaloja köyhälle lapselle, joka käy kerjuulla, taikka että saan selville, ettei lapsen isä satunnaisen sairauden tähden pysty perhettään elättämään sekä hankin perheenelättäjälle tarpeellista lääkärinhoitoa ja oloja, joissa hän saa työkykynsä takaisin?

Kaiken avunannon pyrkimyksenä tulee olla tehdä avunsaaja kykeneväksi tulemaan itsenäisesti toimeen, mikäli mahdollista. Ilman pakoittavia syitä ei ole yksilöllä oikeutta turvautua muiden avusta elämään. Yhtä itsetuntoisesti kuin jokaisen yksilön, tulee jokaisen kunnan, jokaisen kansan pyrkiä tulemaan omillaan toimeen. Järjestetyillä yhteistöillä se ei ainakaan Suomen pääkaupungille tarvitse olla mikään kaukaisen tulevaisuuden ohjelma.

Saattaa toivoa että pääkaupungin yleisö tämäntalvisten kokemusten johdosta on valmis tuntuvasti kannattamaan niitä toimia, jotka tarkoittavat yksityisen hyväntekeväisyyden järjestämistä, kunhan vain käytännöllisesti pätevältä taholta tähän yleisöön vedotaan.

Viime aikoina on tuon tuostakin sanomalehdissä näkynyt vaatimuksia että „arvokkaiden kansalaisten", „perustuslaillisten suomenmielisten" j. n. e. tulisi julkaista vastalauseensa erinäisiä paheksuttavia tapahtumia vastaan. Muuten, niin arvellaan, he ovat vastuunalaiset siitä pahasta, mitä tapahtuu. „Vaikeneminenkin saattaa olla rikos."

Ei voine olla mahdollista, että näiden vaatimuksien esiintuojat todella tahtoisivat yleisenä periaatteena lausua, että kansalainen, joka ei julkisuudessa lausu paheksumistansa paheksuttavasta teosta, on tehnyt itsensä syylliseksi sen hyväksymiseen. Onhan tietysti itsestään selvää, ettei samalla uhalla vaadita kansalaisia julkisuudessa selittämään, että he paheksuvat varkautta, rääkkäämistä, murhaa j. n. e., sillä onhan tämmöisen vaatimuksen mielettömyys ilmeinen. Tarkoitus kaiketi on, että puheenalainen vaatimus rajoitetaan nimenomaan valtiolliselle alalle ja arvatenkin tekoihin, joita joko ei voi tai on ainakin vaikea yleisen lain avulla saattaa rangaistuksen alaisiksi.

Mutta onko vaatimus näinkään rajoitetussa muodossa mahdollinen ylläpitää tai edes oikeutettu?

Minä jätän sikseen sen käytännöllisen kysymyksen, *kenen* tämmöisessä tapauksessa tulee astua esille, kenen tulee katsoa itsensä kyllin „arvokkaaksi" julkisuudessa esiintymään tai mahdollisesti siihen määrään epäilyksenalaiseksi asianomaisen paheksuttavan teon hyväksymisestä, että hänen täytyy esiintyä — sillä eihän kaikkien julkisuudessa esiintymisestä saata olla kysymys. Mutta oletettakoon että on selvää, kutka ovat velvolliset astumaan esille, kysytään vain, onko sittenkään tämänlaatuisen vaatimuksen käytännöllinen toteuttaminen mahdollinen. Onko politiikki juuri se ala, jossa vapaa julkinen arvostelu ja mielipiteen lausuminen nykyjään meillä paraiten on mahdollinen? Onko todella tilaisuutta joka kerta kuin jotakin moitittavaa tapahtuu, saada siitä moite selvästi lausutuksi?

Eikö ole päinvastoin tarpeeksi selvää, että kaikesta, mitä tahtoo saada sanotuksi, saa esille vain toisen puolen, mutta asioiden kaikinpuolinen valaistus on mahdoton, niin että vaikka kylläkin on asioita, joista on erittäin vapaa tilaisuus lausua paheksumisensa, toiselta puolen ehkäpä useimpien niiden yhteydessä olevainkin asioiden suhteen tätä tilaisuutta ei ole olemassa? Eikö edelleen ole ilmeistä, että julkisen asiain käsittelyn mahdottomuus juuri on pääsyynä siihen, että mielipiteet pyrkivät esille osittain yksipuolisella, osittain väärällä ja paheksittavalla tavalla?

Minun ei tarvinne uudistaa sitä, mitä tässä aikakauskirjassa jo niin usein on sanottu, että paheksin ja syvästi valitan kaikkia epäjärjestyksiä, laittomuuksia ja väkivaltaisuuksia. Sen mukaan kuin minä voin ymmärtää, on ainoa pohja kansamme tulevaisuudelle laillisuudessa pysyminen; jokainen poikkeus siitä tai kehoitus siitä poikkeamaan, tapahtui se miltä puolen tahansa, on sen vuoksi mitä suurimmassa määrässä moitittava.

27. III. 03. Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *D. E. D. Europæuksen* kirjeitä ja matkakertomuksia. Julk. A. R. Niemi. 8: —. — *Heikki Ojansuu,* Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Konsonantit. 2: 50.

Muinaismuistoyhdistykseltä: Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja. XXII. (Jakaja: maist. Yrjö Weilin.)

Werner Söderströmiltä: *Juhani Aho,* Panu. Nelinäytöksinen näytelmä. 2: 75. — *Christian de Wett,* Buurien ja englantilaisten sota. 6, 7 vhk. —: 60. — *K. O. Lindeqvist,* Yleinen historia. 14 vhk. —: 55. — *Gustaf Bang,* Europan sivistyshistoria. 6 vhk. —: 55. — *Elis Bergroth,* Suomen kirkko. 8 vhk. 1: 10. — Vänrikki Stoolin miehet. 4 vhk. 1: 15.

Otavalta: *John Bunyan,* Kristityn vaellus. 5—7 vihk. à 1: 10. — *Kyösti Järvinen,* Tiede ja liike-elämä. —: 50. — Vesioikeuslaki ja kalastussääntö. 1: 15.

G. W. Edlundilta: *Zach. Topelius,* Samlade skrifter. Ser. IV: 12, 13 vhk. 1: 50. — *Aina,* Kotona Kerttulassa. Suom. Th. Yrjö-Koskinen. 2: —. Riita-asia. Ilveilys 1:ssä näytöksessä. —: 50.

Söderström ja kumpp:lta: *Nessuno,* Kärlek och äktenskap. 2: —.

K. A. Malmströmiltä: *Adolf Schiel,* 23 vuotta Etelä-Afrikassa. 11, 12 vhk. à —: 40.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Bertel Gripenberg,* Dikter. 3: 75. — *V. K. E. Wichmann,* Grunddragen till Finlands uppfostrings- och undervisningsväsendes historia. 3: 75. — *J. E. Rosberg,* Land och folk. 2. 1: 40. — *A. E. Becker,* Finska öfversättningar för skolans högre klasser. 1. 50.

Boman & Karlssonilta: *Santeri Rissanen,* Iimäellä. — *Heikki Soisalo,* Kulkijan palatessa. (Seuranäytelmiä, n:o 7, 8). à —: 75. — Pitkiksi puhteiksi. III. —: 60.

Yrjö Weilinilta: *Yrjö Blomstedt,* Mitenkä yhteistoiminnan kautta käsiteollisuutta ja käsityötaitoa maaseudulla olisi kehitettävä. —: 75.

Tekijältä: *J. W. Hummelin,* Harjoituskokoelma liikemiehen laskutehtäviä. I. 2: 25.

Finsk tidskrift, n:o 2: Georg Schauman, Anders Chydenius. — F. G., Ett inlägg i rösträttsfrågan. — P. Nordmann, Det svenska partiet och rösträttsfrågan.

Ateneum, n:ot 8—9: V. H., Konstskatter på gamla herresäten i Finland, y. m.

Dansk Tidsskrift, helmik., maalisk.: Aug. Goll, Samfundet og Forbryderne. — C. Reventlow, Lidt om konservativ Politik. — J. H. Monrad, Hvorledes kan Præster i Folkekirken ønske Indførelse af allmindelig borgerlig Ægteforening?

Duodecim, n:o 1: G. J. Winter, Angiotrypsian käyttämisestä kirurgisissa leikkauksissa. — Referaatteja.

Kansakoulun lehti, n:ot 3—6: Katsaus Tanskan kansakouluoloihin. — Uno Cygnæuksen kasvatusopillisia periaatteita. — Lyhyt katsaus Norjan kansakouluoloihin 1902. — Kouluhuoneiden kaunistamisesta kuvilla.

Teolooginen aikakauskirja, n:ot 1—3: G. G. Rosenqvist, Religionen, särskildt kristendomen, och det närvarande lifvet. — Jaakko Gummerus, Mikael Agricola Suomen papiston kasvattajana. — Herman Råbergh, Blad ur de förgätnas historia. — J. A. Eklund, Om auktoritet, y. m.

Vartija, n:o 2: K. Aug. Hildén, „Herra pelasta, me hukumme!" — Kaarlo Rahikainen, Pyhäkoulun-alalta. — Kirjallisuutta.

Luonnon ystävä, n:o 1: O. Hynén, Eläimiemme talvipuvuista. — A. J. Mela, Luonnonhistoria kouluissa. — K. Envald, Kaarlonsaaret Gotlannin länsirannikolla. — Pieniä tietoja, y. m.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 1: Georg Nummelin, Från Petschora till Kama. — A. H-l., Mietteitä geologian opetuksesta kouluissa, y. m.

Kyläkirjaston kuvalehti, A-sarja, n:ot 2, 3: Mikael Johnsson, Palanen kansantajuista sielutiedettä. — i, Se Mari. — E. Melander, Jouluaatto ilman joulukuusta. — B-sarja, n:ot 2, 3: Antti Chydeniuksen sanoja. — V. V., Jokioisten ja Forssan tehdasseutu. — Kaarle Fredrik Mennander.

Uusi kuvalehti, n:o 3, 4: Kirjailija Selma Lagerlöf. — P. P., Pielisen varrella. Pamilo. — Tapani Orasmaa, Onnistumattomia yrityksiä, y. m.

Nutid, n:ot 1, 2: Vid årsskiftet. — Hedvig Gebhard, Arbetarskyddslagstiftningen och kvinnorna. I, II. — G., I kvinnofrågan, y. m.

Pyrkijä, n:ot 2, 3.

Pellervo, n:ot 1—3.

Kanerva, n:ot 3—6.

Kodin ystävä, n:ot 2, 3.

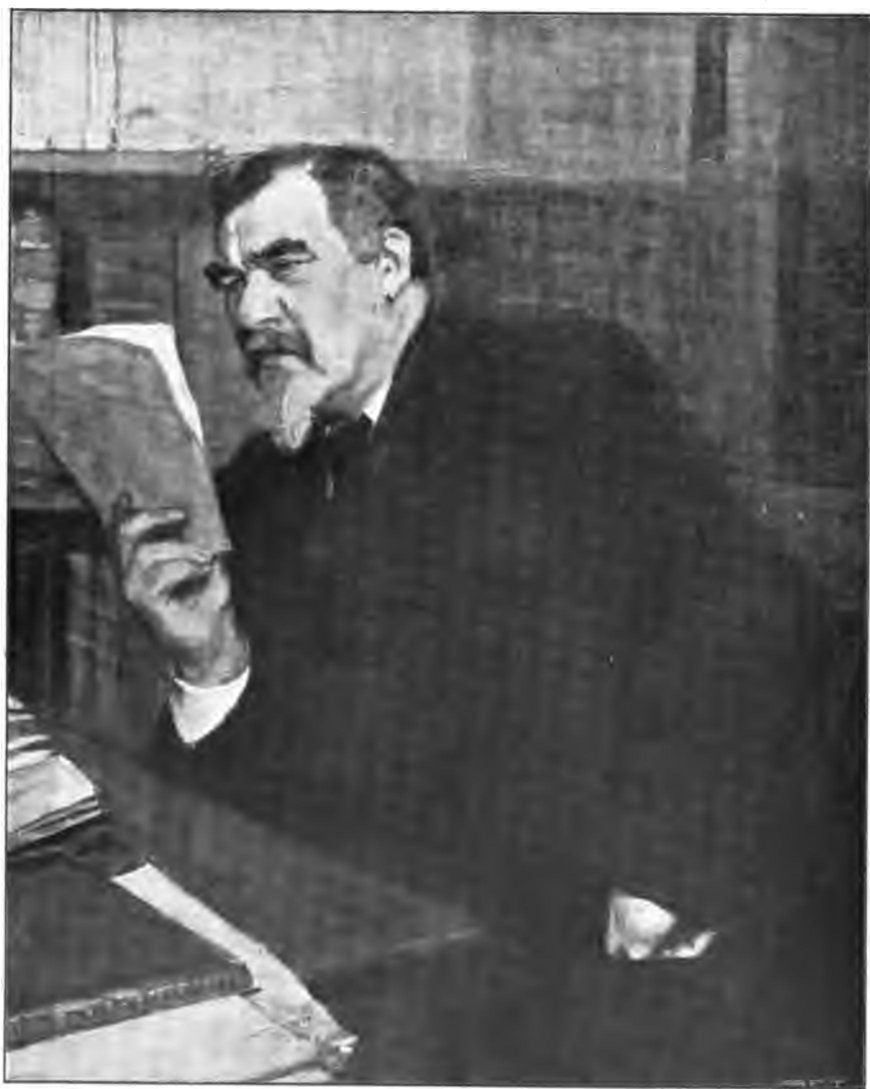
Puutarha, n:ot 1, 2.

Metsän ystävä, n:o 2.

Tuulispää, näytenumero.

Postimees, n:ot 11—60.

Th. Rein.

VALTIONEUVOS

TH. REININ

EROTESSA YLIOPISTON SIJAISKANSLERIN VIRASTA.

Hän tammi muodoltaan on vakava
Ja yhtä vankka oikeudessa.
Ei suutaan soita, vaan kun lausahtaa,
Niin kultaa lausuu paljon painavaa.
Kun Miestä aattelen, niin innostun
Ja kyyneleihin asti liikutun!
On onnellinen kansa, joka ties,
Ett' oma poika sill' on moinen mies;
Viel' onnellisempi, jos seuraamaan
Se valmis on tät' uskollisintaan.

Mit' olet meille, mitä tuleville,
Ei kerrota nyt näille kuuleville.
Se siemen, jota kylvit, viljoina
Se nousee nousevissa polvissa.

Ja taas, kun tässä maassa harhaus
On selvinnyt, kun voittaa oikeus,
Niin tahtos voittaa, nimes uudestaan,
Kuin johtotähti, käypi paistamaan,
Ja Suomen kansan kunniasta se
Ei sammu yössäkään, ei himmene.

4/4 1903. J. H. Erkko.

Antti Chydenius.

Satavuotismuisto.

Kirjoitti

GUNNAR PALANDER.

E. G. PALMÉN, Antti Chydenius. (Elämäkertoja, Kansanval.-seuran toimittama sarja, 9.) Helsingissä 1902. 172 siv. 8:o. Hinta sid. vaatekansiin 2: —.

Vapaudenajan ruotsalaiset mainitsivat mielihyvällä laajaa valtiollista vapautta, hienostunutta sivistystä ja kukoistavaa taloudellista tilaa aikakautensa viljelystyön parhaimpina voittoina. Ne näyttivät valmistelevan kansakunnalle sitä yleistä onnellisuutta, joka itsetietoisesti tunnustettiin kaiken ihmispyrinnön lopulliseksi päämääräksi.

Oli siitä kuitenkin paljon epäilyäkin. Tarkatessansa vapaudenajan lopulla vallitsevia oloja oli näet ajatteleva yleisö löytänyt niissä epäkohtia, jotka olivat viemässä kehitystä kerrassansa harhaan. Valitettiin, että itsekkyys sai esteettä rehotella, että intohimot olivat päässeet purkautumaan ennen kuulumattomalla tavalla, että sekä yksilöllinen että valtiollinen moraali olivat perinpohjin turmeltuneet. „Koko maailma pyrkii kirjoittamaan ja kirjapainomme käyvät yötä päivää", kirjoittaa vanha Warmholtz „laskeaksensa maailmaan kiihkon tahi puoluehengen sepittelemiä häväistyksiä. Me olemme vielä lapsen tilassa, jossa ajatellaan vain intohimojensa tyydytystä: me väärinkäytämme vapauttamme, joka meille on annettu; mutta aika on tuleva, jolloin maltillisempina ja viisaampina taidamme sitä paremmin käyttää." — Ruotsin valtiollinen itsenäisyyskin näytti olevan vaarassa, kun näet naapurivallat kiivaista puolueriidoista saivat aiheen pahaa ennustavalla tavalla sekaantumaan sisällisiin oloihin. Tätä ajatellen oli turkulainen yliopistomies Wallenius lopettanut synkät mietteensä kansansa tilasta toivomuksella: „Jumala kääntäköön kaiken parhaaksi ja auttakoon onnetonta valtakuntaamme. — — — Mutta jos valtakunnat tärisevat, horjuvat ja kukistuvat, niin ylläpitäköön ja levittäköön Herra omaa valtakuntaansa ihmisten joukossa keskellä sekasortoa."

Helposti huomasi, että rajaton yksilöllisyys oli valloittanut kansan ylimmät kerrokset. Seurapiirit kävivät yhä hienostuneemmiksi ja huolettomammiksi, ne vetivät ja viehättivät aatelisnuorisoa jättäen sen maansa yhteiskunnallisista oloista välinpitämättömäksi. Ei tahtonut loppua tulla monista huvituksista, iltamista ja huviretkistä, naamiohuveista ja tanssiaisista. Nautintoa janottiin lakkaamatta; mainitaan harmaantuneiden valtaneuvosten tavoitelleen sitä kilvan ennen aikojaan elähtäneen nuorison kanssa. Varakas virkamiehistö ja porvaristo kiirehti mukailemaan samaista elintapaa, mikäli se heille oli mahdollista; ja valtakunnan pääkaupungista Tukholmasta levisi se helposti maaseuduillekin.

Väitettiin, että yliluokat nopeata nautintoa tavoitellessaan olivat vieraantumassa kaikesta syvällisestä sivistyksestä; heidän henkiset harrastuksensa supistuivat keveitten ranskalaisten romaanien lukuun taikkapa vapaa-ajattelijain lempilauseitten toistelemiseen. Hallituksen katsottiin suosikkijärjestelmällään epäkohtia enentävän. Todella oppineet ja virkakelpoiset miehet joutuivat näet varsin usein virkoja hakiessaan syrjäytetyiksi kyvyttömien kumartelijain rinnalla, joten perinpohjaisuutta ja hiljaista ahertelemista muutamissa piireissä pidettiin joutavana turhantarkkuutena taikkapa suorastaan naurettavana.

Monet kantoivat kyllä kielellänsä vapauden ja yhdenvertaisuuden aatteita, jotka Ranskasta käsin tullen nopeasti olivat saavuttaneet suosiota. Mutta useimmat heistä käsittivät vapaudeksi mahdollisimman suuren elämännautinnon oikeuden ja tasa-arvoisuus jäi muutamiin kauniisiin kuvitteluihin huolettomasta maalaiselämästä ja paimenidylleistä, millään lailla vaikuttamatta todellisuuteen. Omistaen hienoja ranskalaisia tapoja ja ulkomaista ajatustapaa vieraantuivat sivistyneet entistä enemmin kansasta.

Mutta maan taloudellinen vaurastuminen? Sitähän kaikki harrastivat, hallitus ja kansa, ylhäiset ja alhaiset. Siinä oli intoa ja virkeyttä, siinä oli paljon tehtynä ja enemmän tekeillä. Oliko siinäkin sitten muistutuksen sijaa?

Hallitus oli vaalinut elinkeinoja parhaimman kykynsä mukaan ja varsinkin teollisuus oli joutunut sen hellivän huolenpidon esineeksi. Sitä edistettiin jakamalla tehtailijoille ilmaiseksi maata ja helppoja lainoja sekä turvaamalla heidän tavarainsa menekkiä. Annettiin heille tarkkoja neuvoja ja ohjeita, annettiin palkintoja niille, jotka noita neuvoja noudattaen olivat parhaimmat tulokset saavuttaneet. Eikä kauppaakaan oltu laimiin-

lyöty. 1724 vuoden tuoteplakaatilla oli tarkka työnjako kaupan alalla toimeenpantu. Ulkomaankauppa oli keskitetty tapulikaupunkeihin, erityisesti Tukholmaan, jonne lukuisien maakaupunkien oli määrä kuljettaa tuotteensa ja josta heidän tuli saada tarpeensa. Täten saattoivat pääkaupungin kauppiaat kilpailun puutteessa määrätä ostettavain tavarain hinnat jotenkin omavaltaisesti ja itsellensä edullisiksi. Korvataksensa saamansa kauppavoiton vähyyttä ottivat maakaupungit ympäristöjensä rahvaalta suhteettoman halvalla sen tuotteet, sillä maalaisväestö oli vuorostansa velvoitettu viemään tavaransa määrättyjen maakaupunkien markkinoille kaupaksi. Näin kiskoi pääkaupungin varakas porvaristo lopullisesti köyhältä maalaisrahvaalta suuret tulonsa, joilla kohotettiin pääkaupunkielämän paljon ylisteltyä loistoa.

Sen sijaan olivat maanviljelijät jääneet hallituksen kannatuksesta jotensakin osattomiksi. Lukuisilla raha-avuilla ja etuoikeuksilla varustettuina tulivat teollisuudenharjoittajat tilaisuuteen hankkimaan itsellensä runsaasti työvoimia maanviljelyksen tappioksi. Kun maanomistajat näin ollen alkoivat työväenpuutetta valitella, ehätti hallitus heitä auttamaan pakoittamalla kaikkea tilapäisesti irtainta väestöä sotapalvelukseenjoutumisen ja muitten pakkokeinojen uhalla rupeamaan maanviljelijäin palvelijoiksi tahi muuten kiintymään maanviljelykseen. Sen johdosta siirtyi suuret määrät palvelijoita ja työväkeä, tyytymättöminä isäntiensä tarjoamiin epäedullisiin ehtoihin sekä huomaten vapaan elannon mahdottomaksi, kotimaastansa pois.

Kaikilla yhteiskunnallisen elämän aloilla suosittiin siis etuoikeutettuja kansalaisryhmiä muitten kustannuksella. Seurauksena siitä oli, että hienostus ja ylellisyys versoivat luonnottoman uhkeina sellaisella maaperällä, jonne keinotekoisella tavalla oli johdettu yhteisestä kansasta puserrettua elinvoimaa. Toisin sanoen vapaudenajan Ruotsissa ja Suomessa oli runsaasti samantapaisia vanhettumassa olevia yhteiskunnallisia oloja kuin esimerkiksi Ranskassa, joka juuri kulki valtavaa vallankumousta kohti.

Tyytymättömyys, joka ruotsalaisessa yleisössä piili ainakin useita yhteiskunnallisten olojen ilmauksia vastaan, käy 18:nnen vuosisadan keskivaiheilta alkaen silmiinpistäväksi. Yksityisistä kirjeistä ja muistiinpanoista saattaa seurata virkeän yleisen mielipiteen muodostumista maan sivistyneessä keskiluokassa. Ranskalaisten ajattelijain vapaamielisiä aat-

teita omaksuttiin täälläkin, mutta ne sovellutettiin paljoa enemmän kuin ylimmissä kerroksissa kansassa vallitsevan katsantokannan mukaisiksi. Ne yhtyivät isiltä perittyyn isänmaallisuuteen ja velvollisuudentuntoon taikkapa kristilliseen ajatustapaan. Niinpä hylättiin itsekäs nautinnon evankeliumi, jota monet valistusfilosofit olivat saarnanneet, ja pyrittiin sen sijaan uusien oppien mukaisesti edistämään kaikkien kansalaisten yhteistä menestystä. Omaksuttiin oppi kaikkien ihmisten yhdenvertaisuudesta ja vapauden-oikeutuksesta, ihailtiin luojan säätämää luonnonjärjestystä ja uneksittiin olevien olojen saattamista sen kanssa sopusointuun. Sitä pidettiin näet varsin mahdollisena, vieläpä jokaisen kunnon kansalaisen velvollisuutenakin ja tämä vakaumus sai monen isänmaallisen miehen viehätytetyksi sitä sanoin ja toimin toteuttamaan.

Yksi niitä, vieläpä ihan huomattavimpia oli ANTTI CHYDENIUS. Monessa suhteessa oli hän uuden ajatustavan tienraivaaja ja omintakeinen alkaja.

Chydenius syntyi Sotkamon pitäjässä Pohjanmaalla helmikuun 24 päivänä 1729. Tultuansa ylioppilaaksi vuonna 1745 opiskeli hän Turussa ja Upsalassa lueskellen ajan tavan mukaan hyvinkin monia aineita kääntyäksensä sitten tutkintonsa suorittaneena papinuralle. Yliopisto-opetus pyrki oppilaissa herättämään käytännöllisiä yleishyödyn harrastuksia tieteellisten lukujen yhteydessä; todistuksena siitä ovat muun muassa monet väitöskirjat ja luennot, joissa teroitettiin milloin mitäkin yhteiskunta-opin puolta taikkapa kansalaisvelvollisuuksien kohtaa nuorison mieliin. Siihen liittyy kansataloudellisten taikkapa yleensä taloustieteellisten kysymysten käsitteleminen tuollaisissa tilaisuuksissa. Tätä lajia olivat myöskin Chydeniuksen puoltamat vähäiset väitöskirjat. Taloudellisten kysymysten harrastus oli yleisössä siksi suuri ja sitä pidettiin siksi tärkeänä, että sitä katsottiin miltei jokaisen valistuneen kansalaisen velvollisuudeksi.

Alavetelin pienen seurakunnan kappalaiseksi nimitettynä vuonna 1753 joutui Chydenius sovittamaan kirjaoppejansa käytännölliseen elämään. Harvinaisen hartaasti hän täytti papinvirkansa velvollisuudet, sillä hän oli varmasti vakuutettu uskontonsa voimasta sekä sen siunausta tuottavasta vaikutuksesta kansaan. Yhtä innokkaasti auttoi Chydenius seurakuntalaisiansa silloinkin, kun ruumiillinen kurjuus pakoitti näitä häneen turvaamaan: ammattilääkärin puutteessa sai Chydenius hänen tointansa toimittaa.

Melkeinpä käsiintuntuvalla tavalla saattaa itseksensä kuvitella miten Chydenius pienessä 30 talonsavua käsittävässä seurakunnassansa toimien läheisesti tutustui kansaan, tunsi sen puutteet ja kärsimykset, kuuli sen tarpeet ja toiveet ja teki voitavansa edistääksensä vähäväkisten asiaa. Hänelle näyttäytyi palanen ruotsalaista isänmaata, kappale suomalaista kotiseutua koko todellisuudessaan. Valistusaatteet muuttuivat tällaisessa ympäristössä ylimalkaisista kamarimietteistä tosiolojen tukemaksi ja inhimillisen myötätuntoisuuden vaatimaksi vakaumukseksi. Ja varmaankin kiertyi se selvinä ja muodollisesti valmiina ajatuksina nuoren papin mieleen. Jos innostus antoi hänen lauseilleen lentoa ja akatemiassa opittu kaunopuheisuus totutti puhujaa selvyyteen, niin varmaan Chydenius sielunpaimenena tottui sanomaan sanottavansa sillä havainnollisella, sattuvista vertauksista rikkaalla tavalla, joka sittemmin oli hänen esitystensä parhaita omituisuuksia.

Täällä Alavetelissä Chydenius aloitti kirjailijatoimensa vastaamalla muutamiin taloutta koskeviin palkintokysymyksiin. Itse hän kertoi kirjoitelleensa myöhäisinä iltahetkinä, kun päivän työt olivat päättyneet, silloin kun muut kuluttivat aikaansa unen helmoissa tahi turhissa huvitteluissa. Hän ei aavistanut kirjoituksillaan suurta huomiota herättävänsä, vielä vähemmin saavansa niistä jälkimaailman mainetta. Suuresta maailmasta aivan erillänsä eläen ei hän ollut tottunut mukauttamaan mielipiteitänsä yleisön vaatimuksiin eivätkä yksityiset suhteet olleet tylsyttäneet hänen katsettansa tarkkaamasta epäkohtia, joiden olemassaoloon yleisö täydelleen näytti tottuneen. Näissä oloissa kirjoitti Chydenius — vuonna 1763 — vastauksen Ruotsin tiedeakatemian asettamaan palkintokysymykseen: „Mikä lienee sen syynä, että niin paljon ruotsalaista rahvasta vuosittain muuttaa maasta ja millä säädöksillä tätä parhaiten voisi estää?"

Vastauksessansa Chydenius rohkeasti selitti huolettavan väenvähentymisen johtuvan vallitsevasta holhousjärjestelmästä. Hän lähti kuvailemaan tätä järjestelmää koko laajuudessaan esittäen kaikinpuolista vapautta sen parhaimmaksi parannuskeinoksi. Niin muodostui hänen kirjoituksensa suurisuuntaiseksi kumoukselliseksi ohjelmakirjoitukseksi.

Chydenius kirjoitti lennokkaasti ja vakuuttavasti. Hän vertasi Ruotsia huonoon isäntään, joka pakkoa suosimalla ajaa palvelusväkensä muitten, ystävällisempäin ihmisten palvelukseen. Ja tuon pakon seuraukset

hän selitti yhtä havainnollisella tavalla. Ruotsin yhteiskunta muistutti näet hänestä puuta, joka latvaltaan kyllä on tuuhea ja kaunis, mutta jonka ravintoa hankkivat juuret ovat kuivettuneet. Hän vaati maan hienostoa kunnioittamaan ruumiillisen työn sankareita, joiden riutunut ruumis ja vapisevat jäsenet todistivat heidän ansioitansa, hän vaati yliluokkia luopumaan kaikesta holhouksesta työväestöön nähden. Chydenius puolsi elikeinovapautta, lainkäytön yleistä ja yhtäläistä oikeutta, vieläpä painovapauttakin.

Hallitus oli käyttänyt holhousjärjestelmäänsä mitä parhaimmassa tarkoituksessa. Mutta ehkäpä osaksi itsetiedottomasti olivat säädyt harjoittaneet lainsäädäntöä muutamain kansalaisryhmäin, etenkin työnantajain eduksi, ja niin oli yleishyvän nimessä jouduttu pahasti sortamaan alempia kansanluokkia. Käytännöllisyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta muka tavoitellen sekauduttiin loukkaavalla tavalla työväestön yksityisiin toimiin. Mentiinpä niinkin pitkälle, että ehdoitettiin palvelusväen jakamista arvan kautta isäntäväen kesken. Chydeniuksen suurimpia ansioita on että hän näytti tuontapaisen tunnottomuuden oikean laadun.

Myöhemmillä kirjoituksillaan ja julkisella toiminnallaan Chydenius ryhtyi toteuttamaan ohjelmaansa, tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin sitä perustellen.

Pian tuli Chydenius tilaisuuteen vaatimansa vapauden nimessä erikoisesti edistämään oman synnyinseutunsa oikeutettuja etuja. Pitkin 18:tta vuosisataa oli kuulunut silloin tällöin katkeria valituksia ruotsalaisesta sorrosta Suomessa; sanottiin synnyltään ruotsalaisten virkamiesten syrjäyttävän kotimaiset sekä toiminnallaan laiminlyövän rahvaan tarpeita. Syrjäisten maakuntain etua oli yleensä huonosti vaarinotettu, varsinkin Suomen.

1760-luvulla oli kysymys Pohjanmaan kaupunkien vapaasta kauppaoikeudesta tullut tuontapaisten valitusten pääaiheeksi. Viimeinen Venäjän sota oli riistänyt Savon ja Karjalan luonnolliset vientisatamat, joten noiden seutujen asukkaat olivat pakoitetut viemään tuotteensa kaupaksi Pohjanmaan kaupunkeihin. Kun nämät kaupungit olivat tulleet näin laajain seutujen kauppapaikoiksi, tuntuivat Tukholman yksinoikeudet raskailta koko tällä alueella. Siitä lähtien tuli yksinoikeuksien kumoaminen polttavimmaksi kysymykseksi.

Asia oli kerran valtiopäivilläkin ollut esillä, mutta lopuksi rauennut. Nyt asettui Chydenius sitä ajamaan. Valittuna 1765—1766 vuosien valtiopäiville hän rohkeasti esiintyi sen hyväksi sekä säädyssänsä että suuren yleisön edessä. Hänen kaksi kirjoitustansa, „Niitten syitten kumoaminen, joilla koetetaan kieltää Pohjanmaan ja Länsipohjan sekä läntisen Norrlannin kaupungeilta vapaata purjehdusoikeutta" sekä „Valtakunnan vapauden lähde" vaikuttivat käänteen yleisessä mielipiteessä ja hankkivat pohjalaisille voiton. Säädyt suostuivat näet antamaan pohjalaisille vapaat kauppaoikeudet kaikissa valtakunnan satamissa ynnä kolmelle kaupungille Vaasalle, Kokkolalle ja Oululle oikeuden lähettää laivojansa ulkomaittenkin satamiin.

Vapaakaupan periaatteet toteutettiin toisessakin samansukuisessa kohdassa. Poistettiin näet — Chydeniuksen tehokkaalla välityksellä — kieltosäädös, jolla rannikkorahvaan vapaata purjehdusta oli estetty; nyt sai se viedä tavaransa kaikkialle, missä vain ne kaupaksi kävivät.

Näillä valtiopäivillä poistettiin painopakkokin; sekin ensi sijassa Chydeniuksen toimesta. Tosin siinä kuten elinkeinopakonkin alalla yleinen mielipide oli kääntymässä vapauksille suosiolliseksi. Vallitseva hattupuolue oli jo parisenkymmentä vuotta sallinut valtiollisia ja yhteiskunnallisia julkaisuja, kun ne vain kävivät sille otolliseen suuntaan. Tunnettu sensori Oelreich oli tuollaisten yritysten etunenässä hyväksyen aina silloin tällöin varsin vapaamielisiäkin kirjoituksia. Kun yleisö kerran pääsi niiden makuun, oli vaikeata enää estää yhä laajempaa painovapauden kaipuuta.

Chydeniuksen laatiman ehdoituksen mukaan otettiin painovapaus käsiteltäväksi; ehdoitus oli maltillinen, se jätti sensuurin edelleenkin voimaan muutamissa kohdissa, kuten uskonnollisessa kirjallisuudessa ja mieskohtaisia suhteita koskevissa julkaisuissa. Vanha sensori Oelreich sitä vastusti; hänestä sensori oli välttämätön henkilö, hänen tuli edistää kirjallisuuden kukoistusta: ei vain estämällä huonoa kirjallisuutta, vaan myöskin erikoisesti levittämällä hyvää. Mutta yleisö ei enää suosinut hänen patriarkaalista ihannettansa, se oli jo vanhentunut. Niinpä kiivaitten riitojen jälkeen hyväksyttiin pääpiirteissään Chydeniuksen ehdoitus.

Käytännöllisten valtiopäivätointen ja jo mainitsemamme kirjallisen toiminnan lisäksi riitti Chydeniukselta vielä aikaa ja intoa uuden merkittävän lentokirjasen kirjoittamiseen. Merkillisen täyteläiseksi muodostui siis

hänen vaikutuksensa, pitkällisen opinto- ja ajatustyön tulokset tulivat aavistamattoman runsaina, aiheita ja aatteita uhkuvina näkyviin. Ihmetystä herättää se voimakas ja iloinen into, joka niitä elähytti. Uusi lentokirjanen „kansallisesta voitosta“ oli noista tuotteista ehkä huomattavin, siinä näet oli yleinen esitys tekijänsä edustamasta katsantotavasta. Erityisesti on siinä painostettu sitä vaatimusta, että elinkeinoja oli suosittava niiden tuottaman voiton tähden eikä siksi, että ne olivat vielä vähän tunnettuja tahi uusia.

Chydeniuksen esiintyminen uudistajana niinhyvin valtiopäivillä kuin kirjailijanakin ansaitsee täyttä ihailua. Hän esiintyi avomielisesti ja rohkeasti, innostuneestikin, mutta milloinkaan ei hän antautunut vihansa valtaan siihen määrin että olisi unohtanut säädyllisyyden vaatimuksia. Hänen kirjoituksistaan ei tapaa solvauksia eikä vihanpurkauksia, mitkä tällä ajalla kuitenkin olivat varsin tavallisia lentokirjallisuuden puutepuolia. Chydeniuksen toiminta oli yhtä puhdasta kuin hänen tarkoituksensakin enkä luule siitä mitään mieskohtaista kostonhimoa taikkapa vahingoniloa löytyvän.

Mielestäni saa Chydeniuksen toiminnan luonteesta tässä suhteessa parhaan käsityksen, jos vertaa häntä joihinkin muihin silloisen ajan uudistuskirjailijoihin. Vapaudenaika oli niitä kyllä kasvattanut, rohkeita ja taistelunhaluisia kuten Chydenius, mutta heiltä puuttui hänen puhdas mielensä. — Asetan rinnan Chydeniuksen ja kuuluisan taistelupukarin Höppenerin. Tämän kynästä oli vuonna 1765 niinikään lähtenyt mietelmä „rahvaan maastamuuton syistä“, jonka kamariherra Wattrang esitti saman vuoden valtiopäivillä. Siinäkin vaaditaan maanviljelykselle enemmän kannatusta ja maanviljelijöille enemmän arvoa, siinäkin ahdistellaan ylimysmielisyyttä ja ammattipakkoa, mutta ero on siltä sangen tuntuva. Siinä kuten Höppenerin muissakin kirjoituksissa on näet sisällystä vähän, mutta paljon onttoa sanakoreutta ja korkealle tavoittelevia, kukkeita lauseparsia. Niistä näkyy, että kirjoittaja näytteli uudistajan ja vapaudensankarin osaa ja näytteleminen sinänsä tuotti hänelle huvia ja nautintoa. Toisin Chydenius. Hänen valtiollinen uransa tänä sekavana ja kiihkoisena dekadensiaikana on yhtä suora ja vilpitön kuin se kauaksi tähtäävä yhteiskunnallisten parannusten unelma, jonka hän syrjäisessä Alavetelissä piirsi paperille.

Sama mutkistelematon suorasanaisuus näyttää lopulta aiheuttaneen hänen sortumisensa. Säädyt olivat aina tienneet estellä toimenpiteittensä joutumista kovin ankaran arvostelun alaiseksi; valtiollinen vaino ja kiusalliset oikeusjutut olivat tässä pelottamassa vastustajia. Kumminkin olivat monet liukkaat puoluemiehet osanneet hallituksentoimenpiteitä ahdistaa käyttäen hyväksensä vaikuttavia suhteitaan taikkapa joitakin räikeitä erehdyksiä. Chydenius ei tainnut näin viekkaasti menetellä.

Kun hän rohkeni arvostella vallalla-olevaa rahajärjestelmää, joutui hän säädyssänsä syytteeseen ja tutkinto päättyi niin, että hänen täytyi luopua edusmiehenpaikastaan silloisten sekä seuraavain valtiopäiväin ajaksi.

Chydenius pysyi siltä aatteillensa uskollisena elämänsä loppuun asti. Vuonna 1777 puolusti hän vapaata maakauppaa. Seuraavana vuonna kosketteli hän lentokirjasessa tuota arkaa kysymystä isäntien ja palkollisten keskinäisestä suhteesta asettuen nytkin puolustamaan heikompain asiaa. Valtiopäivillä vuosina 1778—1779 oli Chydenius jälleen läsnä pappissäädyn edustajain joukossa. Näillä valtiopäivillä aikaansaatiin hänen aloitteestaan ja ehdoituksestaan jotenkin täydellinen uskonvapaus. Pappissääty sitä kiihkeästi vastusti, mutta kolmen säädyn sekä eritenkin Kustaa III:n kannattamana se hyväksyttiin. Vastustajien joukossa oli vanha arkkipiispa Mennanderkin, joka suomalaisena miehenä maamme viljelyshistoriassa on tunnettu valistuneen ajatustavan tienraivaajana.

Valtiollisen toimintansa ohella Chydenius tunnollisesti hoiti papillista tointansa. 1770 oli hänet siirretty Kokkolaan kirkkoherraksi ja täällä hän vaikutti kuolemaansa asti. Hän kuoli helmikuun 1 p. 1803.

Koko loppuikänsä näki Chydenius yhteiskunnallisen taantumuksen merkkejä hallituksen toimenpiteissä. Kustaa III kävi yhä vanhoillisemmaksi ja Kustaa IV Aadolf asettui vielä paljoa jyrkemmälle kannalle. Painovapaus oli monien vaiheitten alaisena ja aika ajoin niin ahtaalla, että moni harras hengenviljelyksen ystävä oli kokonaan epätoivoon joutumassa. Samana vuonna kuin Chydenius kuoli, lakkautettiin Turun Literaturtidning, joka sinä hetkenä oli ainoa kirjallistieteellinen aikakauskirja koko valtakunnassa. Vaivoin alullepantu elinkeinovapaus oli niinikään ollut suuressa vaarassa; jo vuonna 1774 oli muun muassa ehdoitettu uutta entiseen pakkojärjestelmään palajavaa purjehdussääntöä. Uskonnollinenkin ahdasmielisyys tuntui Kustaa IV Aadolfin hallituskautena uudel-

leen elpyvän. Suuren ranskalaisen revolutsionin kauhujen ja salaliittojen sekä kuninkaanmurhan peloittelemana näytti yleisökin taantumukseen taipuvan.

Mutta niin ainoastaan näytti. Uudistustyö, jossa Chydenius niin voimakkaalla tavalla oli mukana ollut, ei enää ollut pysäytettävissä. Kuninkaanmurha maalisk. 16 p. 1792 oli samalla kuitenkin Ruotsi-Suomen historiassa uuden aikakauden merkkipäiviä, sillä Kustaa III:n mukana katosivat ainaiseksi vanhat kustaviaanisen ajan olot. Rococo-ajan loistavaa nautintoelämää siroine mutkikkaine muotoineen, ranskalaisine tapoineen ja upeine ylimyksineen ei kohta enää ollut. Uusi kuningas Kustaa IV Aadolf, vaikkapa muuten olikin varsin suuressa määrässä taantumista suosiva, poisti näet kuitenkin Ruotsin yhteiskunnasta sen ylimysvaltaisen leiman. Niinpä jo hänen hallituskautenansa rupesi sarastamaan uusi kansanvaltainen tahi ainakin porvarillinen kilpailun, työteliäisyyden ja yhdenvertaisuuden aikakausi.

Monet seurasivat haikein mielin ajanluonteen muutosta valitellen elämänilon ja ruotsalaisen kunnian katoavan. Mutta kansan suuri enemmistö lienee katsellut asiaa toiselta kannalta.

Chydenius oli niitä suuria työntekijöitä, jotka pohjakerrosta myöten toteuttamalla valistusajan vapaudenihannetta, loivat kansansa viljelystyössä uuden ajanjakson. Paljon siitä, jota nyt olemme tottuneet pitämään ihmisarvon ja henkilöllisen vapauden luonnollisina ilmauksina, oli kerran Chydeniuksen pyrkimyksen päämääränä. Tämä on huomattava Chydeniuksen elämäntyötä arvosteltaessa. Mutta kumminkin on ensi sijassa muistettava, että hänen puoltamansa periaatteet tähtäsivät pitemmälle. Chydenius katsoi näet kansalaisvapauden ja yhdenvertaisuuden johdonmukaista ja jyrkkää toteuttamista sekä sen yhteydessä henkisen ja aineellisen vaurauden yleistä ja tasapuolista levenemistä kaikkiin kansakerroksiin kansansa ainoaksi pelastukseksi sinä valtiollisen ja siveellisen vaaran aikana, jolloin isänmaa näytti olevan perikatoon joutumassa.

Sananen „naisasiassa“.

Kirjoittanut

VÄINÖ BORG.

Tuskinpa voinee kieltää, että viime aikoina ovat meillä herättäneet suurtakin huomiota ne ajatukset sukupuolielämästä ja sukupuolisiveydestä, joita eräiden nuorten sekä miesten että naisten puolelta on esitetty erinäisissä aikakauskirjoissa (Euterpe ja Nutid) sillä otsakirjoituksella, jota olen tällekin kyhäykselleni käyttänyt. Siihen kysymykseen, jota nämät lausunnot käsittelevät, tahdon puolestani kajota erittäinkin sen vuoksi, että luulen monenkin, joka ei ole asiaa syvemmin punninnut, tuominneen liian yksipuolisesti. Enin osa yleisöämme lienee nimittäin asettunut jyrkästi paheksuvalle ja tuomitsevalle kannalle, ottamatta selvää olisikohan ehkä mitään oikeutettua puheenalaisissa lausunnoissa. Tämä on minusta väärin tehty. Sanon heti väärinkäsitysten välttämiseksi, että jyrkästi vastustan niitä tuloksia ja niitä vaatimuksia, joita mainituissa aikakauskirjoissa erinäiset kirjoittajat ovat esittäneet, mutta että myönnän heidän lähtevän ainakin osittain aivan oikeutetuista vaikuttimista. Katson uudistuksen tarpeelliseksi siveellisissä käsitteissämme, siinä yhteiskuntalaitoksessa, johon he moitteensa kohdistavat, avioliitossa ja koko suhteessa sukupuolten välillä. Ja toiseltakin näkökannalta katsoen on minusta väärin asettua jyrkästi tuomitsevalle kannalle tässä asiassa, koettamatta ymmärtää ja antamatta tunnustusta sille, mille voi sitä antaa. „Elämme murrosajassa siveellisten asiain arvostelemisen suhteen. Siveellisyyden täydellinen höltyminen on yhtä helposti odotettavissa kuin sen tarpeellinen syventyminen ja vakaantuminen.“ Tämä lienee pääasiassa joskin ei ehkä sananmukaisesti se ajatus, jonka prof. Ruin hiljan lausui esitelmässään „rappeutumisesta ja kasvatuksesta“. Yhdyn siihen täydellisesti. Ja juuri estääkseen tuota käännettä „höltymistä“ kohden täytyy ehdottomasti kaikkien niiden, joille „siveellisyyden tarpeellinen syventyminen ja vakaantuminen“ on kallis, koettaa ymmärtää niitäkin suuntia, joiden vaatimuksia he eivät hyväksy, myöntää olevat epäkohdat

todellisiksi, myöntää mikä uudessa voimakkaasti esiintunkevassa yksilöllisyyden vaatimuksia kannattavassa suunnassa on oikeutettua. Jollemme koeta johtaa sitä kapinaa vallitsevia siveellisyyskäsitteitä vastaan, joka ehdottomasti on nousemassa, niin että siitä on seurauksena siveellisyyden syventyminen ja vakaantuminen, se varmaan tokeensa murtaneen joen lailla saa aikaan hävitystä siveellisessä elämässä. Emme siis ole oikeutettuja ylhäisellä paremmuuden tunteella vain tuomitsemaan ja hylkäämään, se ei vaikuta mitään nuoriin mieliin, meidän täytyy koettaa ymmärtää ja tunkea asian ytimeen. — Saattaa näyttää kovin vaativaiselta allekirjoittaneen puolelta nuorena ja kokemattomana ryhtyä puhumaan tässä asiassa, ja epäillen sen teenkin. Mutta luulen toiselta puolen, että nuoret paraiten ymmärtävät, mitä toisten nuorten mielessä liikkuu, uskallan väittää, että nuoret ehkä ennakkoluulottomammin kuin monet vanhat voivat kysymyksessä olevaan asiaan tarttua. Tahdon jo ennakolta sanoa, etten kykene enkä yritäkkään käsittelemään kysymystäni teoreettiselta ja filosofiselta kannalta, tyydyn vain suorastaan käytännöllisiin näkökohtiin, tyydyn esittämään ajatuksia ja tunteita, joita tiedän, riippumatta mistään filosofisista, teoreettisista ennakkokäsityksistä, liikkuvan monen nuoren mielessä, vaikkeivät ehkä kaikki kaikessa voikkaan yhtyä sanoihini. Tahdon myöskin heti ennakolta huomauttaa, että tulen käsittelemään ainoastaan niitä vaatimuksia ja näkökohtia sukupuolielämän suhteen, joita muutamat yksilöllisen, individualistisen ajatustavan kannattajista ovat esittäneet, en suinkaan tätä suuntaa kokonaisuudessaan.

Arvaan kyllä, että minua tullaan moittimaan siitä, että liian suoraan ja peittelemättä olen puhunut asioista, joita tavallisten „sopivaisuuskäsitteiden“ mukaan ei saisi kosketella. Teen sen kumminkin senvuoksi, että olen varmasti vakuutettu siitä, että ainoastaan täysi selvyys tässä niinkuin muissakin asioissa auttaa. Se, joka pahenee suorapuheisuudestani, tarkastelkoon omaa itseään ja puhdistakoon sielunsa ja erittäinkin mielikuvituksensa siitä loasta, jonka hän varmaan sieltä on löytävä. Luonnolliset asiat ja suhteet eivät itsessään ole huonoja, ainoastaan likainen, alhainen käsityskanta tekee ne sellaisiksi. En suinkaan puolusta julkeutta ja häveliäisyyden puutetta, en, sillä hienoutta ja puhdasta ajatustapaa vaadin, ainoastaan väärää, luonnotonta kursastelemista vastustan.

Kukapa oikein ja lämpimästi ajatteleva henkilö saattaneekaan kieltää, että sukupuolielämän, sukupuolisuhteiden alalla nykyään vallitsee

surkeita epäkohtia, vallitsee siinä yhteiskuntalaitoksessakin, avioliitossa, jolla yhteiskunta on koettanut näitä elonilmiöitä järjestää. Prof. Ruinin lausunto jo mainitsemassani esitelmässä, että avioliitto „usein onkin siveettömyyden ja alennuksen, sanomattoman kärsimyksen peite", herättänee vastakaikua monen sydämessä. Ja varsinkin, jos ennakkoluuloitta tarkastelee naisten asemaa sukupuoliolentona, puolisona ja äitinä, eipä voi kummaksua, että ajattelevat ja syvästi tuntevat' naiset tuntevat olevansa kurjassa alennustilassa, että he nousevat kapinaan niitä olosuhteita vastaan, jotka tämän aiheuttavat. Pikemmin voi ihmetellä, ettei tämä kapina ole jo aikoja sitten puhjennut monin verroin rajumpana ja hillittömämpänä kuin nyt. Vallitseva kaksinainen moraali suvaitsee, pitääpä toisinaan tarpeellisenakin miehelle vallatonta vapautta intohimojensa, viettiensä tyydytyksessä, samalla kun naisen erehdys tuomitaan ankarimman mittakaavan mukaan. Onhan jo tässäkin räikeä vääryys. Miksi tuomita miestä helpommin kuin naista? Ja kun mies on turmellut tunne-elämänsä, turmellut ehkä ruumiinsakin, ainakin hillitsemättömässä vapaudessaan antanut itsensä himojensa tyydyttämiseksi alhaisille, langenneille naisille, katsoo hän, ja sovinnainen moraali häntä kannattaa, itsensä oikeutetuksi tarjoamaan saastutetut jäännöksensä naiselle, jolta hän vaatii täyttä puhtautta, mutta jonka tulee tyytyä hänen tarjoomiinsa jäännöksiin, jalomielisesti antaa anteeksi hänen „välttämättömät" nuoruuden vallattomuutensa. Naisen tulisi vain tyytyä siihen, että hän saa miehen, saa ruumiillisen sukupuoliviettinsä tyydytetyksi, sillä enempää ei tuollainen mies voi antaa hänelle. Vapaasta, iloisesta antaumisesta toisilleen, joka on rakkauden ydin, ei tuollaisessa avioliitossa voi olla puhettakaan. Kun tällaista ajattelee — ja uskallan väittää etteivät tällaiset avioliitot ole niinkään poikkeustapauksia — täytyyhän silloin myöntää, että „naisen rakkauselo useimmissa tapauksissa on kurjuutta alusta loppuun" (R. Lagerborg Euterpessä). Ja jollei ajattelekkaan tällaisia surkeita oloja, vaan useimpia nykyajan paraimpiakin avioliittoja, niin uskallan väittää, että ehkä useimmiten niissäkin nainen jo mitä aviollisen yhteyden ruumiilliseen puoleen tulee, on täydelleen miehensä mielivallan alainen, on sittenkin siveellisessä alennustilassa, sillä vapaa molemminpuolinen antautuminen, vaimonsa kunnioittaminen, yhtä vapaana, itsensä veroisena, yhtä oikeutettuna olentona lienee surkea kyllä useimmille miehille vieras. „Nainen on olemassa vain miehen huviksi", olen itse kuullut miesten sanovan, jotka

muissa asioissa kyllä voivat ajatella jalosti ja oikeudenmukaisesti. Sen vaatimuksen, että vaimolla on oikeus saada avioliitossa jakaa miehensä koko sielunelämä ja samoin jakaa omansa miehensä kanssa, leimaavat useimmat miehet — ja useat naisetkin — haaveiluksi, jos se ollenkaan käsitetään. Vaimo on miehelle enemmän tai vähemmän leikkikalu ja jonkunlainen tarvekapine, olkoonpa rakaskin, hyvinkin rakas, mutta ei hänen oman itsensä veroinen personallisuus, joka voi ja tahtoo kaikin puolin, täydellisesti liittyä ja sulautua miehen personallisuuteen, jotta molemmat kaksin verroin rikastuisivat.

Tuskinpa lienee yksipuolinen ja liioiteltu se kuvaus, jonka saksalainen kirjailijatar Elisabeth Dauthendey antaa vanhempainsa avioliitosta kirjasessaan „Das neue Weib und ihre Liebe". Tätä kirjaa muuten lämpimästi suosittelisin jokaiselle, jolle miehen ja naisen välisen suhteen kohottaminen ja kehittäminen on kallis asia; se on suomennettunakin nimellä „Uusi rakkaus". Hän kutsuu sitä kyllä „eilispäivän avioliiton esikuvaksi", pitää siis sitä parainten joukkoon kuuluvana, mutta kuvailee sitä seuraavalla tavalla. „Isäni kulki ylpeänä ja pystyssä päin, oman mielensä mukaisesti; äitini polvistui hänelle ja palveli hänen tahtoaan. Palkaksi tästä suuteli isäni häntä ja kantoi käsillään ulkonaisen elämän vastusten läpi. — — — Mutta miehensä sielusta ei äitini mitään tiennyt." Ja toisenlainen suhde oli hänelle samoin kuin ehkä useammille miehille mahdoton käsittää. Tekijätär jatkaa kuvaustaan seuraavalla tavalla. „Sillä kun äitini, hänen hellistä hyväilyistään ja kuumista suuteloistaan huolimatta, rakkauden pyhinä öinä sanoi isälleni: sinä et sittenkään minua sillä tavalla rakasta, kuin tahdon tulla rakastetuksi, silloin tämä suuresti hämmästyi, eikä käsittänyt, mitä muuta äitini taisi häneltä pyytää." Enpä voi näin ollen kummeksia, että naiset tuntevat, etteivät ole „vapaita rakkaudessaan". Ei ole ollenkaan perää vailla esim. se nimimerkki G:n Nutidissa tekemä väite, että miehet yleensä eivät kärsi ja suosi itsenäisyyttä, päättäväisyyttä ja itsetietoista sielunelämää ja tahtoa naisessa, kaikkein vähimmin vaimossaan, juuri sitä, jonka pitäisi heidän silmissään antaa naiselle uutta arvoa, kohottaa hänet täysin miehen rinnalle niissäkin suhteissa, missä olot ovat estäneet hänen kehitystään. Miehet eivät yleensä käsitä, että vasta se nainen voi tehdä miehen elämän täydelliseksi, jossa, kuten äsken siteraamani tekijätär lausuu, „on kehittynyt selvästi erottava, vaalissaan varma, rohkea tahto siihen mie-

heen nähden, jolla on vastaus, voima ja lunastus sen naisen sielulle, joka on valoa ruvennut kaipaamaan“, he eivät käsitä, että naisen, täyttääkseen täysin paikkansa elämässä, täytyy olla itsenäisen, säilyttää „oma erikoinen olemuksensa vapaana — — — pysyä sielunsa ja ruumiinsa aarteiden herrana“.

Entä sitten koko nykyajan käsitys sukupuolisuhteista, eipä voine kieltää, että se on sairaalloinen ja luonnoton. Salaamis-, vaitiolojärjestelmä on tehnyt luonnollisista ja itsessään jaloista toiminnoista ihmiselämässä jotakin pahaa ja saastaista. Se on ensinnäkin kiihoittanut mielikuvituksen äärimmilleen, saastuttanut ja turmellut sen. Voitanee kyllä sanoa, että ei tahdota turmella lapsien viattomuutta, mutta minä väitän, ainakin mitä poikiin tulee, että lapset eivät pääse paljoakaan toiselle kymmenelle, — tiedän sen omasta ja monien muiden kokemuksesta — ennenkuin lapsellinen viattomuus on kokonaan poissa, mielikuvitus kiihoittunut ja valmis käsittämään kaikki likaisella ja alhaisella tavalla. Luulenpa, että jokainen, joka vähänkin, esim. opettajana, on ollut lasten kanssa tekemisissä, on huomannut, miten arka ja ärtynyt heidän mielikuvituksensa on. Tiedonhalu herää lapsessa aikaisin, ja kun se ei saa oikeita ja puhtaita tietoja, hankkii se niitä salateitä, palasen sieltä, toisen täältä, saa ne likaisina, intohimojen ja raakuuden saastuttamina, lisäilee niihin omia arveluitaan ja siten on mielikuvitus saastutettu, lapsi on saanut sen käsityksen, että sukupuolielämä on jotain saastaista, pahaa. Miten voi sellaisesta lapsesta tulla mies, joka kerran voi tyydyttää oikeutetun rakkauden kaipuun puhtaassa naisessa? Hän katsoo miehenäkin sukupuolielämää samalta alhaiselta, raa'alta kannalta, näkee siinä vain itsekkään nautinnonlähteen ja halveksii naista sen nautinnon välikappaleena, ei näe hänessä pohjaltaan muuta. Ja jos sitten totinen rakkaus hänessä syttyy, vaikeuttaa tämä alhainen katsantotapa sen syvenemistä, jalostumista. Rakkaudessa on sittenkin hänestä pohjaltaan jotakin, jota hän ei saa sopusointuun sen jaloimpien tunteiden kanssa, joka jää salaperäiseksi, hämäräksi, jota ei uskalla kosketella ja vetää päivänvaloon, pelosta, että se silloin turmelisi, likaisi kaikki. Ankarat taistelut saa sellainen mies kestää, paljon kärsiä, jos hän mielii puhdistua, päästä selvyyteen itsestään. Ja entä mitä seurauksia on naiseen nähden tästä kiihoittuneesta, likaisesta katsantokannasta? Tuskinpa liioittelen, että naisen alennustila avioliitossa johtuu juuri tästä katsantotavasta, se laskee into-

himot irti aviollisessa yhteydessä ja vaimo muuttuu enemmän tai vähemmän miehensä intohimojen välikappaleeksi. Kun vaimo sitten tulee äidiksi, miten kohdellaan häntä? Yleisen mielipiteen silmissä on hän raskauden aikana alennustilassa, hänen ei sovi näyttäytyä, siksi että hän kantaa ruumiissaan lasta, täyttää naisen jaloimman ruumiillisen tehtävän. Mutta eipä ole kummakaan, että asiaa näin katsotaan, kun koko sukupuoliyhteydestä on tehty likainen, salattava seikka, himojen temmellystanner. Ei ole kummaa, että naisesta itsestään äitiys, johon miehensä himojen tyydyttämishalu on syynä, tuntuu pakolliselta, äitiyden tuskat katkerilta, taikka että hänen käsityksensä äitiydestä muuttuu alhaiseksi ja huonoksi.

Sanotaan, että avioliittolaitos ja prostitutsioni välttämättömästi kuuluvat yhteen. Minä väitän, että näillä kahdella asialla ei oikeastaan ole mitään toinen toisensa kanssa tekemistä, väitän, että prostitutsioni suureksi osaksi riippuu siitä, että nykyisen katsantotavan vallitessa miesten sukupuolinen sielunelämä ja mielikuvitus ovat äärimmilleen kiihtyneet, että heidän ruumiillinen ja sielullinen sukupuolielonsa on siihen määrin sairaalloisesti kehittynyt että suorastaan ruumiillisen sukupuolivietin tyydyttämisen tarve ja välttämättömyys on käynyt heille miltei uskonkappaleeksi. Sillä siitä käsityskannastahan lähtee tuo väite, että avioliitto ja prostitutsioni kuuluvat yhteen. Kun ei mies saa tyydyttää viettiään „vapaissa“ yhdistyksissä, eikä voi rakentaa avioliittoa, tyydyttää hän sen prostitutsionin avulla, sillä tyydyttää hänen se täytyy, niin ajattelevat tällaisten mielipiteitten kannattajat. Että mies voi ja että hänen täytyy voida tulla viettiensä herraksi, se ei johdu heille mieleen, sillä niin luonnottomaan ja likaiseen sukupuolielämän käsitykseen he ovat kasvatetut ja sen mukaan mielensä kiihoittaneet.

Epäkohtia siis on nykyisissä oloissa, on paljonkin ja surkeita, sitä ei voi kieltää. Kysymys on nyt vain siitä, miten saada ne korjatuksi. Se suunta, jota R. Lagerborg, „andra unga kvinnor“, nimimerkki „G“ y. m. edustavat, tahtoo korjata epäkohdat n. s. „vapaan“ rakkauden avulla, se on rakkauden, joka ei tunne muuta rajoitusta kuin kunkin yksilön omat halut ja tunteet, „vapaiden“ avioliittojen avulla, jotka eivät alistu yhteiskunnan valvonnan alle, jotka eivät muka liikuta muita kuin asianomaisia itseään, jotka eivät ole sitovia muuta kuin niin kauan, kuin kumpikin liiton tekijä siinä pysyy, jotka siis milloin tahansa saa-

tetaan purkaa. Silloin muka nykyistä avioliittolaitosta haittaavat epäkohdat, etupäässä prostitutsioni, häviävät, siveellisyys tulee vallitsevaksi.

Sanon heti aluksi, että kyllä myönnän tällaisten „vapaampien“ liittojen erikoistapauksissa voivan olla pohjaltaan paljon siveellisempiä kuin monet avioliitot, ja että jos ne muodostuvat elinaikuisiksi liitoiksi oikean ja syvän rakkauden pohjalla, sellaisena kuin seuraavassa koetan sen esittää, ne vastaavat ihannettani siveellisestä avioliitosta. En nimittäin yleensä voi katsoa liiton siveellisyyden riippuvan ulkonaisista seikoista, kuten yhteiskunnan eli kirkon vahvistuksesta, vaan sisällisistä, molempain liittoon ryhtyneitten keskinäisestä suhteesta. Mutta „vapaassa“ rakkaudessa on useita heikkoja puolia, jotka tekevät sille tällaisen kehityksen yleensä mahdottomaksi. Koetan seuraavassa näyttää, mihin tällainen „vapaa“ rakkaus minusta ehdottomasti johtaa, millaiseksi miesten ja naisten personallinen suhde sen vallitessa muodostuu. Jätän toistaiseksi kokonaan syrjään kysymyksen avioliiton suhteesta yhteiskuntaan.

Jos kerran käsittää avioliiton siksi vapaasti taikka kuten pikemmin sanoisin kevyesti, että se on vain tilapäinen liitto, joka vaihtelevien tunteiden mukaan milloin tahansa voi hajota, täytyy myöskin käsittää se rakkaus, joka on tämän liiton pohjana, hyvin alhaiseksi, etupäässä aistilliseksi rakkaudeksi, aistilliseksi huumaustilaksi. En saata käsittää, että tällaisissa oloissa mikään syvä sielullinen rakkaus, sieluelämäin yhteensulautuminen on mahdollinen, sillä se johtaa ehdottomasti elinajan kestävään yhdyselämään, sellaisen rakkauden vallitessa on ero jotakin, joka ei tule edes kysymykseen. Jonkinlainen sielullinen yhteys voi tosin tuon aistillisen huumauksen aikana olla mahdollinen, mutta se jää ehdottomasti pintapuoliseksi sellaisessa yhdyselämässä, joka vain on aiottu kestäväksi ja kestää jonkun ajan. Joskaan ei otaksuisi, että kaikki „vapaan“ rakkauden kannattajat tahdovat antaa puhtaasti animaaliselle, eläimelliselle vietille täyden vapauden, joskin he vaatisivatkin muuta, sielullista yhteyttä, on kumminkin itse teossa vietillä niin suuri ylivalta sellaisessa liitossa, että se ehdottomasti ryöstäytyy irti, tulee ihmisen käskijäksi. Myönnän että päinvastainen, yleneväkin kehitys on poikkeustapauksissa mahdollinen, mutta se ei suinkaan silloin ole „vapaasti“ käsitetyn rakkauden ansio, vaan pikemmin tapahtuu siitä huolimatta.

Vaan useimmat „vapaan“ rakkauden kannattajista tuskin tahtonevatkaan viettiä hallita. He pitävät sitäkin luonnonvoimana, jolle on an-

nettava täysi vapaus. Senhän esim. Lagerborg lausuu jotenkin suoraan Euterpessä vaatiessaan naisille samaa oikeutta viettiensä tyydyttämiseen kuin se on, minkä tapa ja traditsioni kaikissa kristillisissä maissa vuosisatojen kuluessa ovat sallineet miehille, johon vaatimukseen nimim. G. Nutidissa „ehdottomasti" yhtyy. He tahtovat saada ihmiset eläinten kaltaisiksi, asettavat suoraan, kuten G., eläimen ihanteeksi, aivan unohtaen ettemme me ihmiset ole eläimiä, vaan että meillä on paljon korkeammalle kehittynyt sielunelämä, joka saattaa meidät aivan toisella tavalla käsittämään viettejämme. Eläin, samoin kuin luonnonkansat, tyydyttää viettinsä tavallaan naivisti ja viattomasti, tyydyttää sen luonnonvoimana, joka vaatii tyydytystä. Ja kun se on tyydytetty, on se asia lopussa eikä enää vaikuta sielunelämään. Jo rajoitetut paritteluajat aiheuttavat sukupuolivietin hillitsemistä, estävät sitä pääsemästä hillittömään vapauteen. Muistaa tulee myöskin, että useilla korkeammilla eläinmuodoilla on vallitsevana selvästi esiintyvä yksiavioisuus, joten siis eläinkunnassa kaikki kehitys kulkee päinvastaiseen suuntaan kuin „vapaa" rakkaus. Luonto ei ihmisessä hallitse viettejä samoin kuin eläimissä. Ihmisellä täytyy järjen, kehittyneemmän sielunelämän astua viettien hallitsijaksi. Itsetajuisena olentona ihminen ei voikkaan käsittää viettiään niin yksinkertaisesti kuin eläin. Hän alkaa tarkata sitä, se kietoutuu hänen sielunelämäänsä ja vaikuttaa koko hänen personallisuuteensa. Ja jos ihminen siitä huolimatta antaa vieteilleen vapaan vallan, kuten useimmat, jollei kaikki n. s. „vapaan" rakkauden puolustajat tahtovat, niin tulee niistä hänen personallisuutensa käskijät. Ihmisessä kääntyy silloin etupäässä huomio vietin tyydytyksen tuottamaan nautintoon, ja tämä käy pääasiaksi, ihmisessä syttyy nautinnonhimo, ja hän joutuu tämän himonsa orjaksi. Ja tuskinpa nekään, jotka äärimmäisintä yksilöllistä vapautta puoltavat, voivat asettaa ihanteekseen ihmistä, joka on himojensa vallassa, niiden hallitsemana. On mahdotonta antaa vieteilleen vapautta joutumatta niiden hallittavaksi, „vapaa" rakkaus johtaa ehdottomasti siveelliseen rappiotilaan.

Vielä toinenkin heikko puoli on „vapaan" rakkauden puoltajien järjestelmässä. He tahtovat rakkaudessaan ainoastaan asettaa oman itsensä, oman minuutensa oikeuksiinsa. Tämä „självhäfdelse" on esim. nimim. G:llä läpikäyvänä koko hänen käsityksessään rakkaudesta. Silloin ei luonnollisesti voi tulla kysymykseen mitään lähempää sielullista

yhteyttä, sillä kummankin tarkoitus on itsekäs, kumpikin tahtoo vain nauttia toisesta. Silloin käsitetään ruumiillinenkin sukupuoliyhteys vain itsekkään nautinnon kannalta.

Tällainen kevyt käsitys rakkaudesta, miehen ja naisen välisestä suhteesta, ei siis voi parannusta aikaan saada. Syvempi ja parempi täytyy sen rakkauden olla, joka voi hallita viettejä, ottaa ne palvelukseensa ja pyhittää ne, pyhittää koko sukupuoliyhteyden. Sellainen syvempi rakkaus on kyllä yhteydessä aistillisten voimain kanssa ihmisessä, mutta se jaksaa ne jalostaa, pyhittää siten, että se asettaa etusijalle sielullisen yhteyden, joka sulkee piiriinsä ja jalostaa koko elämän, kaikki olosuhteet. Tällaisessa yhteydessä toisiaan rakastavat täydelleen avaavat sielunsa toisilleen, molemmin puolin koettavat kohottaa, rikastuttaa ja kehittää toinen toistaan, tahtovat antaa toinen toiselleen kaikki ja etupäässä paraan, minkä itse omistavat. Sellainen rakkaus sulattaa yhteen kaksi sielunelämää, rikastuttaa, jalostaa kumpaakin, se kun tekee kummankin sielunelämän osalliseksi toisen rikkauksista, jotka vielä molemminpuolisen kehityksen, kasvatuksen ja vuorovaikutuksen kautta karttuvat entistä suuremmiksi. Siksipä täytyy sanoa täysin oikeutetuksi sitä vaatimusta, jonka yllä mainitsemani saksalainen kirjailijatar asettaa miehille, vaatiessaan heiltä rakkaudessa kaikki, yksin hienoimmankin sielunelämän, ja etupäässä juuri sen. „Ihmistä miehessä, hänen erikoista personallisuuttaan, sisintä, parasta, hienointa hänessä me juuri pyydämme.“ Vaan tekijätär ei tyydy edes siihen, mitä „tämän päivän“ miehet voivat tarjota, sillä, sanoo hän, heillä sitä sisintä, hienointa personallisuutta ei vielä ole, he eivät ymmärrä sitä kaivata. Miehet ovat etupäässä järkiolentoja, „terävä, alaston ajatteleminen on ensimäisenä kaikessa heidän elintoiminnassaan“, väittää tekijätär, ja tuskinpa voinee kieltää, että hän yleensä on oikeassa. „Ja jos he tuntevat, tapahtuu se toisilla elimillä kuin naisella. Heidän tuntemisensa johtuu aina sukupuolivietistä. Ja tämä loukkaa naista — — —.“ Paljon on totta tässäkin, totta myös siinä, kun tekijätär väittää, että „miehen sukupuolielämässä ei ole mitään syvyyttä“. Ja sattuvasti selittää hän syyn tähän. „Sillä hänen ei milloinkaan ole sukupuolielämänsä takia tarvinnut kärsiä.“ Miehet yleensä ovat antaneet vieteilleen vallan, senkautta alentaneet sukupuolielämänsä pintapuoliseksi, he eivät yleensä tiedä, miltä tuntuu kieltäytyä, voidakseen sitten antaa ja saada kaikki, tai kieltäytyä kerrassaan, jos ei kerran saa sitä korkeinta,

parasta onnea, jota on tahtonut. Ja tämä on loitontamistaan loitontanut naisen miehestä, sitä myöten kuin nainen on kehittynyt itsetajuntaan ja itsetietoisuuteen. Voidakseen tyydyttää „uuden“ naisen rakkauden tarvetta, täytyy siis miehen kehittää ja syventää tunne-elämää, rikastuttaa sieluaan. Miehen tulee „puolestaan tehdä voitavansa käsittääkseen sen mitä ammoisista ajoista naiselle on ollut erikoista, hänen rikkaan, liikkuvan tunnemaailmansa. Miehen tulee antaa oman sielunelämänsä lämmetä ja vahvistua, että hänkin voittaisi sen sielunkauneuden, mikä ulottuu naisen sielun tasalle. — — — Hänen sielunsa täytyy olla niin vahvan, ja niin rikkaan, että se uskaltaa olla pehmeä ja hyvä. — — — Naisessa täytyy olla jotakin miehestä ja miehessä jotakin naisesta“. Ja mitenkä tämä muutos, tämä kehitys on tapahtuva. Siihen antaa tekijätär jo edellisestä johtuvan vastauksen seuraavissa sanoissa: „Hänen (miehen) täytyy oppia naisen takia kärsimään. Hänelle täytyy kieltäymyksen tulla välttämättömäksi ja kieltäymyksen tuskassa hänen täytyy löytää halu korkeimpaan täydennykseen. Vaan yhden naisen oma mies saa olla. Ja odottaa tätä yhtä ja etsiä häntä naissielun tuskalla, joka myöshin tahtoo vain yhtä. Yksi jumala rakkauden autuaassa temppelissä, missä pappi ja papitar uhraavat puhtailla käsillä.“

Tällainen kaikinpuolinen, etupäässä kuitenkin syvä sielullinen rakkaus ei voi käsittää rakkautta itsekkään nautinnon lähteenä, se tahtoo antaa rakastetulle paraansa, kaikkensa, mutta valmistaa kuitenkin sille, joka on voinut sen omistaa, puhtaimman ilon ja nautinnon lähteen. Sellaiselle rakkaudelle on ruumiillinen sukupuoliyhteyskin rajatonta itsensä antamista, parainten, jaloimpain ruumiillisten voimainsa antamista rakastetulle, juuri hänelle, mutta ei muille. Silloin on mahdollinen se ylevä käsitys miehen ja naisen ruumiillisesta yhteydestä avioliitossa, jonka „uuden rakkauden“ tekijätär tuo ilmi lausuessaan: „Sen ikuisen ihanuuden voimasta, minkä jokainen luja ja puhdas ihminen voi itseensä luoda, hän (uusi nainen) tahtoo rakkauden huumeen innossa tuntea itsensä nostetuksi yläpuolelle ruumiillisen olemassaolonsa maallisuutta ja tulisen lennon jäljestä kautta ilon kaikkien taivasten saavuttaa täydellisyyden kukkulan, sen uuden tulevan täydellisyyden, joka hänen sisimmästä olemuksestaan on kasvava esiin, tuleva, arvokkaampi, — niin että se muodostaa uuden kehitysrenkaan, nousevan portaan muuttumattomuuden ikuisuuteen.“ Silloin on mahdollinen se ylevä käsitys äitiydestä, joka ilme-

nee tekijättären lennokkaassa kuvauksessa äidinonnesta, sekä hänen, tahtoisin sanoa, valtavasta kehoitushuudostaan miehille. „Tehkää sellaiset naiset äideiksi, te miehet, jotka jo nyt voitte tämän suuren, harvinaisen rakkauden arvon käsittää! — Tehkää hänet vihdoin äidiksi, nainen tältä päivältä, jotta hän saisi istuttaa uuden olentonsa uuteen sukupolveen, jotta tämä kykenisi väkeväin säteilevää onnea nauttimaan.“ Vaan sellainen täydellinen, kaikinpuolinen rakkaus on kuten sanottu mahdollinen ainoastaan koko elämän käsittävässä avioliitossa, jossa mies ja vaimo antautuvat kokonaan toisilleen ja ainoastaan toisilleen. Se on mahdoton vapaissa avioliitoissa, sillä sen vallitessa ei tule ero ja vaihteleminen kysymykseen, se kun liittää kaksi personallisuutta eroittamattomasti yhteen. Siksipä ei „vapaa“ rakkaus muuta kuin ehkä poikkeustapauksissa kykene kohoamaan tälle korkealle kannalle, siksipä „vapaat“ avioliitot ehkäisevät oikean syvän sielullisen rakkauden syntyä. Siksipä täytyy ehdottomasti tulevaisuuden ohjelmaan asettaa samat siveyden vaatimukset miehille kuin naisille, miesten täytyy, kuten naistenkin, säästää sukupuolelliset voimansa nuoruudessaan, voidakseen sitten kokonaisina antautua rakastetulleen. Ei siis vaatimuksia pidä höllentää naisten suhteen, vaan tiukentaa miesten suhteen.

Yllä esitetyn kaltaiseksi tahtoisin siis sen ihanteen, johonka miesten ja naisten, meidän kaikkien tulisi suhteissamme toisiimme, rakkaudessamme pyrkiä. Sellainen syvä käsitys rakkaudesta ja avioliitosta yksin voi johtaa parannuksiin, ei vapaa ja kevyt katsantokanta, kaikkein vähimmin viettien vapaiksi julistaminen. Koetan seuraavassa selvyyden vuoksi yhdistää vaatimukseni lyhyihin ponsiin.

1) Ihmisen on päästävä aistillisuutensa herraksi, ei alennuttava sen hallittavaksi.

2) Jalompi, luonnollisempi ja terveempi käsitystapa sukupuolisuhteista on saatava syntymään, alhaisen, likaisen salaperäisyyden leima on niistä poistettava.

3) Kaksoismoraali on poistettava, mies saa antautua vain yhdelle naiselle samoin kuin nainen vaan yhdelle miehelle.

4) Rakkaudessa on täydellinen sielullinen yhteys ja kehitys oleva pääasia, ja miehen ja naisen on yhdyttävä täysin vapaina, tasa-arvoisina personallisuuksina.

5) Miehen täytyy kehittää ja rikastuttaa sielunelämäänsä, tunne-elämäänsä, voidakseen täysin käsittää ja tyydyttää naista, ennen kaikkia on hänen puhdistettava ja syvennettävä sukupuolinen tunne-elämänsä.

Olen edellisessä ehdollani tykkönään jättänyt huomioon ottamatta yhteiskunnan suhteen avioliittoon. Sanoin sentään jo, etten saata pitää yhteiskunnan vahvistusta oleellisena osana avioliitossa, en katso sen vaikuttavan mitään sen siveellisyyteen, sillä tämän täytyy, jos ymmärretään siveellisyydellä muuta kuin muotoa, ehdottomasti olla riippuvainen aviopuolisojen keskinäisestä suhteesta. Tahtoisin „sitoa“ avioliiton etupäässä sisällisesti, ei vain muodollisesti, ja arvelen, että missä tämä sisäinen side puuttuu, ei muodollinenkaan tee oikeata avioliittoa. Siitä ei sentään suinkaan johdu, että hylkäisin ne muodot, jotka yhteiskuntamme on avioliitolle laatinut, sillä ne ovat minusta ne muodot, joita käyttämällä ihanteeni siveellisestä avioliitosta yksin on mahdollinen toteuttaa. Niille muodoille tulee meidän koettaa hankkia vastaava sisällys, vaan ei suinkaan hylätä niitä sen vuoksi, että todellisuus yleensä ei niitä vastaa, että ne, kuten kaikki muodot, eivät yksin riitä epäkohtia poistamaan. Jo esittääkseen kantansa täytyy yhteiskunnan pitää kiinni näistä muodoista, jo ulkonaisen järjestyksen vuoksi täytyy sen se tehdä, vaikkakin nämä muodot yksin ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Ja niille, jotka käsittävät rakkauden ja avioliiton niin kuin yllä olen koettanut esittää, eivät nämä muodot tunnukkaan pakolta, ne ovat vain muodollisuus, joka heille ei aseta mitään esteitä. (Huomautan tässä sivumennen, etten nyt puhu lainkaan niistä, jotka kirkollisessa vihkimisessä näkevät muuta kuin liittonsa virallisen vahvistuksen.) Jos hylkäämme nämä muodot, avaamme samalla ovet selkoselälleen vallattomuudelle ja siveelliselle rappeutumiselle. Niistä voisi kyllä luopua, jos ihmiset olisivat täydellisiä, mutta tosioloissa johtuu niiden hylkäämisestä, että ihmiskunnan kehitys parempaa ja korkeampaa siveellisyyttä kohti käy mahdottomaksi. Joka ei sitä muuten usko, joka ei ihmisluonnetta siksi tunne, ajatelkoon, mihin kehitys johti vanhassa Roomassa, mihin Atenassa, mihin se on johtanut nykyisissä sivistysmaissa, kun on alettu halveksia yhteiskunnan vaatimaa yksiavioisuutta. En myöskään voi katsoa miehen ja naisen liittoa asiaksi, joka liikuttaa ainoastaan heitä. Puuttumatta lähemmin tähän seikkaan, huomautan vain, että vanhemmat ovat edesvastuussa jo lapsistaan lapsille itselleen ja yhteiskunnalle, jonka jäseniksi heidän lapsensa tulevat.

Yhtä vähän kuin kummankaan, miehen ja naisen itsekäs nautinnonhimo avioliitossa on oikeutettu, yhtä vähän saavat he molemmat asettua itsekkäälle kannalle yhteiskunnan suhteen.

Mitä sitten pitäisi tehdä? Se kysymys nousee ehdottomasti jokaisen mieleen, jolle tämä asia on kallis. En voi tässä ruveta laajempia ohjelmia laatimaan, saanen ehkä toisten siihen tilaisuutta tavalla tai toisella, teen kumminkin muutamia viittauksia. Tässä ei muu auttane kuin kasvatus, kaikinpuolinen kasvatus ja vakuuttava, voimakas esitys asiassa. Ensin alkakoon jokainen itsestään, puhdistakoon oman mielensä, ajatus- ja tunnemaailmansa, kasvattakoon ja kehittäköön niitä. Vasta sitten kun itse olemme vapautuneet tuosta salaperäisestä, kivulloisen ärtyneestä, alhaisesta käsityskannasta, vasta kun voimme ajatella ja tuntea puhtaasti, luonnollisesti, kauniisti ja ylevästi sukupuolisuhteista, vasta sitten kykenemme muita opettamaan. Ensi sijassa tahtoisin huutamalla huutaa kaikkien vanhempain, etupäässä äitien, mutta myös isien korviin: herättää välinpitämättömyyden unestanne, huomatkaa, miten lapsenne astuvat äkkijyrkänteen reunaa tietämättä siitä, katsokaa, miten he joukoittain suistuvat siitä alas ja saavat vaivaloisesti, paljon voimia kuluttaen kavuta ylös, jos ollenkaan pääsevät. Tehkää jotain heidän hyväkseen, valaiskaa heille äkkijyrkänne, neuvokaa, miten sitä välttää. Antakaa heille puhtaita, oikeita tietoja ruumiistaan, sen toiminnoista, opettakaa heitä ajattelemaan siitä ja sukupuolielämästä kauniisti, puhtaasti ja jalosti, silloin lapsenne siunaavat teitä, kun sitä vastoin nyt monen mielessä kytee katkera ajatus: „olisivatpa vanhempani ajoissa minua opastaneet ja varoittaneet“.

Missä koti laiminlyö, täytyy koulun korjata. Niinhän vaaditaan. Paljon voisivatkin opettajat tehdä oppilastensa kyväksi. Kauniin yhteistoiminnan alan tarjoisi tämä asia uskonnon ja luonnontieteiden opettajille. Voimistelun opettaja voisi myös tehdä paljon, ja muuten jokainen lämminsydäminen, jalosti ajatteleva opettaja. Nuorilla opettajilla olisi tässä kaunis työala lyseoittemme konventeissa. Ja lopuksi kaikki, jokainen, voimme jossain piirissä vaikuttaa, herättää välinpitämättömiä, tukea taistelevia, molemminpuolisesti jalostaa toinen toisiamme. Ja tahtoisin erikoisesti kutsua naisemme tähän työhön. Vapautukaamme siitä käsityksestä, että nuorten, täysin kehittyneiden miesten ja naisten välinen keskustelu sukupuolielämästä on kaksimielistä, sopimatonta. Us-

kon varmasti, että asiamme siitä hyötyy, molemminpuolinen toistensa käsittäminen kasvaa. Ja lopuksi, koettakaamme, etenkin me miehet, rikastuttaa, jalostaa ja kehittää tunne-elämäämme, kasvattakaamme sielustamme „niin voimakas, että se uskaltaa olla pehmeä ja hyvä“. Silloin vasta opimme oikein käsittämään naisten paraita.

Lopetan esitykseni tähän. Tahtoisin kohottaa mahtavan herätyshuudon kautta maamme, mutta tiedän ääneni heikkouden. Ehkäpä se sentään on kuulunut sekin muiden samanlaisten joukossa muutamien korviin, ehkäpä he antavat „viestin kulkea“. Silloin olisin saavuttanut, mitä tällä vaatimattomalla esitykselläni olen tarkoittanut.

Selma Lagerlöf.

Muutamia mietelmiä.

Kirjoittanut

EINO LEINO.

Skandia! Skandia!

Monia ääniä herättää sinun nimesi minun mielessäni. Meren ääniä, metsän ääniä, pilvenkorkuisten tunturien ääniä. Kaikki ne yhtyvät lauluksi minun pääni pohjiin, kaikki ne syntyvät soitoksi minun sydämessäni, kauniiksi ja surunvoittoiseksi.

Skandia! Skandia!

Todellakin onnellinen olet sinä, Skandia, meren suolaisen ympäri huuhtelema. Raittiit tuulet puhaltavat sinun ylitsesi, ilman että ne sinua vahingoittavat, vapaat joet virtaavat sinun ylängöiltäsi, ilman että ne patojaan murtavat! En tiedä, miksi minun mieleni käy niin lämpimäksi, kun minä sinun kultuuriasi ajattelen.

Taiteet kukoistavat sinun helmassasi, hyvinvointi lisääntyy sinun kansoissasi. Harmaasta muinaisuudesta nousten seisot sinä omilla jaloillasi, meren suolaisen ympäri huuhtelema, ikäänkuin olisit sinä vasta eilen sen sylistä astunut. Vuosisadat ovat vierineet sinun ylitsesi, riimukirjaimin ovat sinun vuoresi vihityt ja kuningashaudoin sinun kumpusi kau-

nistetut, ja kuitenkin: Nuori olet sinä sittenkin, Skandinavia, kun sinä vanhan Europan edessä ylenet ja näytät nerojesi säteilevää kruunua.

Skandia! Skandia!

Meren ääniä, metsän ääniä, pilvenkorkuisten tunturien ääniä! Missä maailman kolkassa elää nykyään niin pienellä alalla neljä sellaista miestä kuin Ibsen, Björnson, Brandes, Strindberg? Ranskalla oli Zolansa, Venäjällä on Tolstoinsa, ketä muita voimme me heidän rinnalleen asettaa?

Mutta ei ainoastaan miehiä ole sinulla. Myöskin naisia on sinulla, sivistyneitä ja kuitenkin sydämellisiä, älykkäitä ja kuitenkin tunteellisia. Eräästä sellaisesta on meidän tarkoituksemme tällä kertaa puhua.

— — —

Selma Lagerlöf!

Kun minä häntä ajattelen, ajattelen minä aina metsää. Ei mitään pientä vesakkoa taikka tavallista kotihakaa, vaan aivan oikeata, suurta, humisevaa metsää, jossa puut kohoavat korkeina ja päivää pimentävinä ja polut kiertelevät kummina ja salaperäisinä. Joka askeleella kohtaat sinä jotakin uutta, joka pensaalla on sinulle jotakin aivan erikoista sanottavaa. Maa kasvaa täynnä miehenkorkuisia kukkia, suuret perhoset lentelevät niiden vehmastossa, ja kun päivän säde pilkistää läpi tiheikön, kimaltelevat ne kaikki mitä erivärisimmissä valoissa. Sitäpaitsi on koko metsä täynnä linnunlaulua, lakkaamatonta, joka oksa elää, joka lehvällä keinuu sadun lempeä haltiatar, kultakuontalo kädessä. Etkö eteenpäin astuisi, etkö salon sinisen polkuja poimettelisi?

Tällainen on Selma Lagerlöf päivällä. Mutta kun yö joutuu ja illan varjot metsässä vaeltavat, silloin kertoo hän sinulle niin kaihomielisiä tarinoita entisistä ajoista, voimakkaista miehistä, kauniista naisista, muinaisten jättiläis-aikojen ihmisistä, joiden tunteet olivat voimakkaat kuin vuori ja joiden teot uljaat kuin kotka. Eivät he koskaan epäilleet elää niinkuin heidän sydämensä käski, jos heidän vaistonsa kerran jotakin neuvoi, ei heidän mieleensä johtunut kysyä enää järjeltään: miksi ja minkätähden? Paljon he saivat kärsiä, monet heistä sortuivat, mutta he olivat elämänsä eläneet ja he päättivät päivänsä ilolla, sillä he olivat olleet itselleen uskollisia.

Jättiläisiä ovat Selma Lagerlöfin ihmiset, jättiläisiä tunteittensa ja mielikuvitustensa puolesta. Järkensä puolesta he sen sijaan ovat suuria lapsia. Ainakin tuntuvat he niin meistä myöhäisemmän ajan ihmisistä,

joilla niin usein viisaus saa korvata voiman ja erittelevä järki johtavan vaiston puutteen. He tuntuvat meistä suurilta lapsilta, menneiden aikojen jättiläis-olennoilta, nuo ihmiset, jotka syöksyvät teosta tekoon ikäänkuin side silmillään ja jotka kuitenkin pelkän aavistuksensa valossa näkevät sentään niin selvästi ja suoraan. Siksi juuri me heitä niin kadehdimmekin ja siksi juuri käy meidän sydämemme niin surulliseksi, kun Selma Lagerlöf meille runoutensa puolihämärässä heistä tarinoi.

Rajaton mielikuvitus yhtyneenä yhtä rajattomaan tunteen voimaan, tavaton luomiskyky liittyneenä yhtä tavattomaan personalliseen näkemykseen, — se on Selma Lagerlöf, metsän ääni Skandinavian runoudessa.

— — —

Tällaisena on hänestä myöskin tullut se uuden uran aukaisija, joka hän todella on Skandinavian, taikka ainakin Ruotsin kirjallisuudessa. Siinä valossa katsottuna saa hänen kirjallinen toimintansa oikean taustansa.

Kun Selma Lagerlöfin esikoisteos, sittemmin niin kuuluisaksi tullut ja nyt suomeksikin käännetty „Gösta Berlingin satu“ noin kymmenen vuotta sitten ilmestyi, vallitsi ruotsalaisessa, samoin kuin koko skandinavisesa kirjallisuudessa vielä realismin ja naturalismin kultainen aika. Taide oli mennyt järkeilyyn, elämän kuvaaminen elämän käsitteiden etsimiseen. Mielikuvituksen vallaton leikki oli muka vanhanaikaista romantiikkaa, liiaksi esiinpistävä personallisuus muka epätaiteellisuutta. Tekijän piti mikäli mahdollista kätkeytyä oman teoksensa taakse, hänen mielikuvituksensa tuli ennen kaikkea liikkua olevissa oloissa eikä jumalan tähden liikkua missään olemattomissa maailmoissa. Korkeintaan voi tämä olla sallittua jollekin eripitkien rivien ja yhteensointuvien sanojen kirjoittajalle, mutta ei suinkaan kenellekään, joka kulki ja hautoi mielessään jotakin pitempää romaanin-aihetta. Häneltä ainakin oli meidän oikeus odottaa jotakin tosi-olojen kuvausta, hänellä ainakaan ei mielikuvitus saanut ruveta kilpailemaan todellisuuden kanssa. Toisin sanoen, totuuden pyrkimys oli vähällä tappaa kauneuden pyrkimyksen.

Ilmestyy silloin äkkiä kirja, jossa ei ollut hituistakaan niin sanottua todellisuuden kuvausta. Se vei meidät metsien keskelle, asetti meidät entisiin aikoihin, mielikuvituksen maailmoihin, jossa kaikki oli mahdollista, suurensi kaikki olot ja tapaukset aivan äärettömiksi ja näytti meille ihmisiä, joiden vertaisiin me emme koskaan olleet realistisessa kir-

jallisuudessa tutustuneet. Eikä tämä kuitenkaan ollut vanhanaikaiseen palaamista. Tähän oli tullut lisää eräs piirre, jota ei romantiikassa ollut, nimittäin personallisuuden tunne, itsetiedottomana voimana, ihmisten sydämiin kätkettynä, kaikkien aatteiden ja käsitteiden alla, yksinvaltiaana, kohtalojen määrääjänä, tekojen ja toimien ainoana oikeana ohjaajana. Menetellä sen mukaan oli menetellä oikein. Menetellä sitä vastaan oli tehdä kuoleman synti. Tämä oli kuin olikin uusromantiikkaa, joka täydellisesti yhtyi samaan aikaan heränneeseen syvemmän personallisuuden ja aavistuksen tapaisen tiedon etsimiseen. Ihmiset olivat eläneet liian kauan päivän valossa, he olivat ajatelleet ja toimineet liiaksi, heidän täytyi jälleen sukeltautua tunteittensa ja mielikuviensa puolihämärään, tullakseen tuntemaan oman syvimmän itsensä. Sellainen puolihämärä maailma, unelma takkavalkean valossa, oli Selma Lagerlöfin esikoisteos, ja siksi häntä myöskin heti tervehdittiin uuden ajan airuena.

Kahta laatua on Selma Lagerlöfin merkillisyys Ruotsin kirjallisuudessa ollut. Hän on jälleen eloon herättänyt mielikuvituksen lumotut henget ja hän on vienyt ihmiset lähemmäksi sitä vaiston valtakuntaa, josta he olivat liiaksi irtautuneet. Hänen tuotantonsa on myöskin todellisuuden kuvausta, mutta sen syvemmän todellisuuden, joka ei ole ajasta eikä paikasta riippuvainen, vaan joka asuu syvällä kunkin ihmisen sydämessä. Siitä johtuu myös se mahtava vaikutus, jonka hänen kirjansa lukijaan tekevät.

— — —

Ei ollut mikään sattuma, että hän, joka tämän teki, oli nainen. Juuri naisellisen olentonsa kautta voi Selma Lagerlöf vapautua niin täydellisesti ainoan autuaaksi tekevän aate- ja käsiteuskon ikeestä, syventymällä oman itsensä syvyyksiin, tuli hän juuri seisomaan vastakkain sen tunteiden ja vaistojen valtakunnan kanssa, josta yllä olemme puhuneet. Mutta mistä tuo mielikuvituksen loisto, mistä tuo vanhojen tarujen tuoksu, joka hänen tuotantoaan ympäröi?

Metsistä, metsistä! Vermlannin ja Taalain metsistä, joiden huminaa hän oli kuunnellut nykyaikaisen, rikkinäisen ihmisen korvalla, joiden kuiskimat kansantarinat olivat hänen sielunsa jälleen ehyeksi soinnuttaneet. Kuullut oli hän entisajan miehistä, jotka olivat voimakkaat teoissa ja rajut rakkaudessa, kuullut entisajan naisista, jotka rakastivat vain yhden kerran elämässään, mutta silloin joko elämäkseen taikka kuolemakseen.

Toisin sanoen, hän oli mennyt takaisin siihen maaperään, jossa kansanlauluja luodaan ja josta kansanballaadit syntynsä hakevat, siihen maaperään, jossa ainoastaan on sankareita. Jos Selma Lagerlöf olisi syntynyt johonkin toiseen aikaan, olisi hänkin epäilemättä kirjoittanut ballaadeja. Nyt syntyi hän käytännölliseen aikaan, keskelle realismin kuohua, ja siksi hän kirjoitti romaanin.

Mutta minkä romaanin!

Se oli korvapuusti kaikelle, mikä oli ollut realismille tunnusmerkillistä, hurja, salamoiva protesti järjen jääkautta vastaan, tunteen ja mielikuvituksen apologia, runoteos, yhtä itsenäinen tyyliltään kuin sisällykseltään, kertovainen runoelma, täynnä kansantarun tapaista viehätystä ja syvää tunteellisuutta. Ja kaiken tämän alla nykyaikaisen, sivistyneen, paloiksi pirstatun ja jälleen ehjänä tuntevan naisen nyyhkivä, kärsivä ja riemuitseva sydän!

Kummako, jos mekin hänen kanssaan nyyhkimme, kärsimme ja riemuitsemme, kummako, jos me hänen runoutensa edessä laskemme aseet alas?

— — —

„Gösta Berlingin satu“ on niitä kirjoja, joita tehdään vain yksi elämässä. Se, joka kerran on näin täyteläisen muodon omalle personallisuudelleen löytänyt, — hänellä on tavallisesti vähemmän sen jälkeen sanomista. On niin lähellä vaara, että tekijä, ensimäisen luomisriemunsa unesta herättyään, joko eksyy hänelle oudoille urille taikka kaataa vain vanhaa viinaa uusiin leileihin, jolloin lisääntynyt taiteellisuus ja taituruus saa korvata luomisvoiman laimistumisen. Selma Lagerlöf on kuitenkin kunnialla tämän tulikokeen kestänyt.

Seuraavassa suuressa kirjassaan „Antikristuksen ihmeet“ vie hän meidät aivan toiseen maaperään, keskelle italialaisia, kukoistavia maisemia, avaa meille sen kansanluonteen pohjattoman mystillisyyden kaipuun, taas samalla ehtymättömällä mielikuvituksen runsaudella. Suurenmoiset luonnonkuvaukset, jotka kaikki muodostuvat hurmaaviksi saduiksi tekijän taikasauvan alla, sekä väririkkaat kansanelämän kuvaukset antavat tälle kirjalle omituisen tenhon, jota vielä ylentää se nykyaikaisten aatteiden, sosialismin pisara, johon koko tämä mielikuvituksen sädesuihku taittuu ja josta se heijastuu tuhansissa värivivahduksissa. Kuitenkin kaipaamme me tässä teoksessa jotakin, joka juuri oli „Gösta Berlingin sadun“ vah-

vin puoli, nimittäin tuota tunteen lämpöä ja sydämellisyyttä. Tekijän nerokkaisuus hämmästyttää meitä, se hurmaa meitä ja täyttää meidät kummastelevalla kunnioituksella, mutta emme tempaudu mukaan muuta kuin paikoitellen. Samoin hänen molemmissa seuraavissa teoksissaan „Herraskartanon tarina" ja „Kungahällan kuningattaret", joista jälkimäinen lumoaa kuitenkin juuri tuolla balladintapaisella kansanhengellään, josta yllä huomautimme.

Uusimmassa teoksessaan „Jerusalem" liikkuu tekijä taas sillä kotoisella pohjalla, joka nähtävästi on hänelle kiitollisin, Taalain talonpoikaiskansan keskuudessa, jonka voimakkaat luonnepiirteet tarjoavat erityisesti sopivan tilaisuuden tekijälle niihin jättiläistettyihin sielunelämän kuvauksiin ja luonnon-mystillisiin toiminnan juoksutuksiin, jotka ovat hänelle ominaista. Täällä, perittyjen tarujen ja katsantokantojen luvatussa maaperässä, johon uusi uskonnollinen tuuli puhaltaa, esiintyy Selma Lagerlöf todellisena ruotsalaisena kansalliskirjailijana, jolle kansansielu avaa salatut aarteensa ja joka ne voi laulaa ilmi koko maailman kuultaviin. Ollen toiselta puolen kansaneepos, toiselta puolen nykyaikainen uskonnollissielullinen tutkielma, on „Jerusalem" epäilemättä tekijänsä kypsin teos, kuohuvan mielikuvituksen, lämpimän tunteen, nerokkaan sielullisen kaukonäkemyksen tuote. Mikä sen arvo vastaisuudessa tulee olemaankin, kuuluu se ainakin nykyään maailmankirjallisuuteen, johon se on heti ilmestyttyään liitettykin, käännöksinä viidelle kuudelle eri kielelle.

„Jerusalemin" jälkeen on meillä oikeus odottaa Selma Lagerlöfiltä mitä parasta. Siinä ei hän ole enää vain pelkkä luonnonnero „Gösta Berlingin sadun" malliin, vaan kypsä, suuri taiteilija, joka on luonut itselleen oman personallisen tekotapansa ja käy omaa polkuaan varmasti, itsetietoisesti. Kaikesta päättäen on hänellä vielä paljon, paljon kaunista ja syvää sanomista.

— — —

Yrittämättä tässä ryhtyä Selma Lagerlöfin teosten yksityiskohtaisempaan esittelyyn, tahdon vielä huomauttaa erästä puolta hänen nerokkaassa tuotannossaan. Se on hänen mielikuvituksensa koristeellisuus. Tavallisimmatkin aineet saavat hänen kädessään eräänlaisen suuruuden leiman, mitä realistisimpaan, jokapäiväisimmän todellisuuden kuvaukseen pudottaa hän pienen pisaran tarumaisuutta, joka yhtäkkiä muuttaa meidät ulkopuolelle kaikkia olevaisuuden rajoja. Me emme

koskaan tiedä, milloin me liikumme todellisuuden, milloin puhtaan mielikuvituksen pohjalla. Tämä on samalla Selma Lagerlöfin runottaren heikkous. Siinä, missä ei voimakas tunnelma ole tuota todellisuuden ja tarun ylimenoa auttamassa, voivat tuollaiset hyppäykset helposti meitä väsyttää, meistä tuntuu ikäänkuin tekijä leikkisi meidän kanssamme, ikäänkuin hän ihan ilkkuen näyttäisi meille rajatonta valtaansa ajan ja paikan yli. Todellisuus voi siten helposti kadottaa meille merkityksensä, me emme seuraakaan sitä enää samalla mielenkiinnolla, me olemme varoillamme, sillä me tiedämme, että se kuitenkin on vain näennäistä ja että tekijän taikasauva voi sen seuraavassa silmänräpäyksessä hävittää. Näin voivat hänen teoksensa monin paikoin saada satunäytelmän vivahduksen, jonka vaihettelevia kuvasarjoja me seuraamme silmän nautinnolla, mutta odottamattakaan mitään opetusta elämän syvemmille kysymyksille.

Me emme tarkoita mitään käsitteellistä opetusta. Mutta metsän huminalta on meillä aina oikeus odottaa vastausta sydämen hiljaisille kysymyksille.

Historioitsijoista historian filosofeina.

Kirjoittanut

K. R. Brotherus.

Historianfilosofia on inhimillisen tutkimuksen ala, jolla tapaa sangen erilaisia tutkijoita. Moni suuri filosofi on yleisen maailmankatsomuksensa yhteyteen koettanut asettaa käsityksensä historian kulusta. Ja onhan, sellaisenaankin, ihmiskunnan mahtava historia, suuri kehitys hamasta tuntemattomasta alkuperäisyyden tilasta yhtä tuntemattomaan tulevaisuuden tilaan saakka kiitollinen aines filosofin levottomalle ajatukselle, peräti viehättävä tanner sille, joka tahtoo tuulentupia rakennella tahi ajatuskelpoisuutta harjoitella.

Mutta toiselta puolen liikkuu historianfilosofian alalla muunkinlaisia tutkijoita. Ei näet filosofinen ajatteleminen, pyrkimys historian

parempaan ja täydellisempään ymmärtämiseen ole varsinaiselle historioitsijallekaan vieras. Sen takaa hänelle tieteensä laatu. Historian joka sivulla esiintyy ikäänkuin itsestänsä vastattavaksi kysymys: mistä syystä? ja vastaus ei aina ole riittävä, vaikka historikko tarkoin koettaisi eritellä historiallisiin erikois- ja yksisyisilmiöihin vaikuttavia asianhaaroja. Kaikista ei koskaan voida lukua pitää, ja eri asianhaarojen keskinäistä tärkeyttä ja suhdetta on vaikea mitata. Se tehtävä epäilemättä vaatii todellista, syvällisempää, filosofista ajattelua.

Kahdelta taholta saatetaan siis historianfilosofiaa harjoittaa, yleisen filosofian ja yleisen historian. Minkälainen on laadultaan historianfilosofia, sellainen, joka historian leveällä pohjalla on syntynyt? Se kysymys on tämän kirjoituksen esineenä.

On tässä kohdin heti huomattava, että eroitus, joka on olemassa historioitsijan ja filosofin välillä, kun he ihmiskunnan historian asioita ajattelevat, ei ole mikään kaikin puolin selvärajainen ja tarkoin huomattu. Filosofi, ajattelijana, harrastaa luoda historiankäsityksensä mahdollisimman eheäksi kokonaisuudeksi, jota aukot ja vajavaisuudet eivät riko. Onpa sellaisia historianfilosofeja, jotka asettavat inhimillisen kehityshistorian loogilliseen yhteyteen sen käsityksensä kanssa, mikä heillä on maailman yleisestä kulusta, kasvi- ja eläinkunnan muodostumisesta, hengestä ja aineesta y. m. s. Kaikki eivät toki mene niin pitkälle, vaan käsittelevät ihmiskunnan historiaa yksinänsä, ilman „korkeampaa yhteyttä“, koettaen korkeintain historian kulusta keksiä yhden yleispätevän syyn eli perustuksen, jonka vaikutuksesta viimeisessä kädessä voisi historian asiat, mieluimmin kaikki tyyni, selittää johtuvan. On esimerkiksi sellaisia, jotka luulevat, että kunkin aikakauden taloudelliset seikat muodostavat sen perussyyn, josta kaikki historialliset ilmiöt johtuvat, yhteiskunta-institutsionit, oikeus, uskonto, moraali, tieteen ja taiteen kanta j. n. e. Historian sisin juoni on siis jokin aineellinen edistys. Tämänkinlaatuinen historianfilosofia tahtoo siis luoda kokonaiskuvan historian sisällyksestä ja antaa niinmuodoin tukea arvelulle, että filosofit historinkäsityksissään kovasti rakastavat systemaattista ajatukselle ihanata eheyttä. Ainakin he ylipäänsä niin tekevät. Tämä lisäys on kenties varovaisuuden vaatima. On näet olemassa tutkijoita, nykyajan n. s. sosiologit, jotka kyllä usein filosofien nimellä kulkevat, mutta jotka kuitenkin puhtaasti empiirisellä tavalla har-

joittavat tutkimuksiaan eivätkä paljon välitä koko historian kulkua käsittävistä systeemeistä.

Entä historioitsijat historianfilosofeina? Filosofin conditio sine qua non oli johonkin määrin harrastus spekulatiiviseen ajattelemiseen, historioitsijan on varmasti taipumus „tieteelliseen“, empiiriseen tutkimustapaan. Voi pelkäämättä lausua, että ammattihistorikon filosofisilla yrityksillä yleensä on „empiirinen väritys“. Hän ei ylipäänsä etsi eikä kaipaa loogillisen eheätä kuvaa historian kulusta ja kun historia eri kohdissaan panee hänet miettimään, silloin tämän miettimisen tuloksena myöskin on vain yksityisten eli erikoisten historiallisten seikkain tarkempi ymmärtäminen eikä niin paljon minkään „kokonaiskäsityksen“ saavuttaminen. Onpa sen tähden usein hyvin vaikeata eroittaa, mikä historikon esityksessä on hänen omaa filosofista ajatteluaan, mikä puhtaasti deskriptiivistä historiankirjoitusta, kun hän esim. esittää syyt johonkuhun historialliseen ilmiöön. Huomaamatta pääsee näet tällöin monasti vaikuttamaan kunkin historikon oma, usein hyvinkin subjektiivinen käsitys historiallisten seikkain keskinäisestä tärkeydestä ja vaikutuksesta, mikä omintakeinen käsitys tietysti riippuu asianomaisesta tutkijasta, hänen luonteestaan, kyvyistään, mielipiteistään, koko hänen enemmän tai vähemmän selvästä maailmankatsomuksestaan. Mutta joskin empiirinen tieteellisyys, ellemme ota lukuun tällaista usein vallan itsetiedotonta ajatussommittelua ja subjektiivisuuden vaikutusta, kuvaavana piirteenä vallitsee historioitsijan tavassa käsitellä tutkimusainettaan, niin se, jyrkkänä vastakohtana korkeammalle lentävälle ajatukselle, ei kuitenkaan ole poikkeukseton sääntö. Yleisempi ajatteleminen, varsinainen spekulatsionikin on yleisinhimillinen ominaisuus, joka aivan jokapäiväisenä ilmiönä esiintyy ihmisten keskuudessa ilman että varsinaisia ammattiedellytyksiä ollenkaan tarvitaan. Onhan moni luonnontutkija tieteensä alalla esittänyt yleisiä teorioja, joista filosofisissa piireissä pidetään lukua. Minkä tähden ei historioitsija, jonka tieteen alaan kuuluu inhimillinen elämä, ollut ja mennyt, monipuolisimmassa väririkkaudessaan, voisi muodostaa itselleen oman eheämmänkin filosofiansa ja historiankäsityksensä? Hän sen toisinaan tekeekin. Mainitsemme tässä yhteydessä esimerkiksi yhden nimen: englantilaisen n. s. kultuurihistorikon Henry Thomas Bucklen.

Eroitus historioitsijan ja filosofin historianfilosofisen esiintymisen välillä ei siis ole mikään yksinkertainen ja selvä. Se ryhmä, jonka his-

torioitsijat muodostavat, ei ole mikään aivan luja ja eheä kokonaisuus, päinvastoin hajanainen, mutta se on kaikissa tapauksissa ryhmä, ja sellaisena on sillä omat erikoisuutensa ja tunnusmerkkinsä ja kaikista poikkeuksista huolimatta on se empiirinen tendensi, josta olemme puhuneet, yksi tätä ryhmää kuvaava ominaisuus.

Ne teokset, joista tämän „ryhmän“ historiallinen filosofia tulee ilmi, ovat kahta lajia: 1:o. Kirjaset, joissa suorastaan filosofisesti käsitellään historian yleisempiä kysymyksiä. Ne ovat useimmiten pienenpuoleisia julkaisuja, ja niistä lukija helposti saa käsityksen asianomaisten historianfilosofiasta. 2:o. Varsinaiset historialliset teokset, lukuisat roomalais-, saksalais-, ranskalais-, ynnä muut historiat. Epäilemättä nämä viimemainitut eivät kuulu historianfilosofiseen kirjallisuuteen, mutta se ei estä filosofista ajatusta, jos kohta hämäränä ja usein itsetiedottomana, niissäkin tavalla taikka toisella pyrkimästä esiin. Se tapahtuu tällaisissa teoksissa yhtä hyvin pienten yksityiskohtien käsittelyssä, kuin teosten kokoonpanossa, yleisessä juonessa ja sisällyksessä, ja etenkin juuri tässä. „Yleinen sisällys“ saattaa näet olla erilainen: se esim. saattaa olla pääasiallisesti valtiollista laatua, taikka pääasiallisesti sivistyshistoriallista laatua. Leopold v. Ranke, Heinrich v. Sybel, Ottokar Lorenz y. m. m. edustavat historiankirjoituksessa sitä suuntaa, joka valtiollisille seikoille panee pääpainon. Muutamat tämän suunnan miehet tekevät näin vain siitä syystä, että arvelevat, kuten sanovat, määritelmänsä historiatieteestä niin vaativan (Lorenz); toiset taas seuraavat vain sokeasti sitä menettelytapaa, minkä vanha tapa, heidän omat opettajansa ja muut historikot ovat heille osoittaneet. Kuitenkaan ei voitane epäillä sitä, että pohjaltaan tällaisen historiallisen suunnan olemassa-olon perustuksena on todellinen käsitys siitä, että valtiolliset seikat inhimillisen kehityksen yleisessä kulussa itse asiassa ovat tärkeimmät, ne, jotka eniten ovat vaikuttaneet.

Kaikista niistä teoksista, joissa historioitsijat tavalla taikka toisella tulevat esiintuoneeksi filosofisia arvelujaan, huomaa historioitsijoita ja heidän varsinaisiin filosofeihin verrattuina empiirisiä tendensejään kuvaavana ominaisuutena, että se ajatuskulku, se tapa katsella historian todellisuutta, mikä heidän keskuudessaan vallitsee, sisälliseltä rakenteeltaan eroaa filosofian asian syvempää totuutta etsivästä mietiskelystä. Todellisuus esiintyy historioitsijalle niin sanoaksemme praktillisesti vain sellaisena, jommoisena se arkipäiväymmärryksen valaisemana on; hän toi-

sin sanoin ei spekuleeraa sen viimeisistä perustuksista. Yksi esimerkki riittää valaisemaan sitä, mitä olemme tarkoittanet: vapaan tahdon probleemi. Onko ihmisen tahto vapaa, vai onko se sidottu? Ovatko hänen tekonsa vapaan olennon tekoja, vai ovatko ne kaikki sulaa mekaanista välttämättömyyttä? Ei ole tarvis tarkemmin selittää kuinka tärkeä tämä kysymys on jokaiselle, joka ihmiskunnan asioita tutkii. Eipä ole kummallista, että se on yksi filosofian perusprobleemeja ja tosiaankin hienon hienoa on se spekulatsioni, se laaja filosofinen ajatteleminen, jonka tarkoituksena on ollut tämän kysymyksen ratkaiseminen. Historioitsija puolestaan ei tämän laatuista ratkaisua etsi eikä kaipaa. Hän katsoo kysymystä toisessa valossa, ottaa koko asian praktilliselta kannalta. Annamme Karl Lamprechtin asiasta lausua ajatuksensa. Hän puhuu kirjoituksessaan „Was ist Kulturgeschichte?“ tahto-probleemista. „On eroitus“, sanoo hän, „kysymyksen spekulatiivisen ja praktillisen käsittelyn välillä.“ Empiirisenä tieteenä on historiatieteen tunnustettava vapautta ja välttämättömyyttä historiassa rinnatusten aivan niinkuin praktillinen silmä kumpaistakin todellisuudessa havaitsee. Historioitsijan ei pidä tunkeutua syvemmältä kysymystä ratkaisemaan, hänen ei pidä takertua spekulatsioneihin siitä, mitenkä kenties lopullisesti se, mikä vapaalta näyttää, kuitenkin itse asiassa lieneekin epävapaata välttämättömyyttä taikka päinvastoin mitenkä se, mikä praktilliselle silmälle näyttää ankaralta lainmukaisuudelta, lopulta kenties vain on, idealisen selityksen mukaan, sulaa vapautta.

Olemme jo huomauttaneet siitä kuinka historiatieteen empiirinen luonne vaikuttaa historioitsijain historianfilosofiaan niin, että se ei tahdo muodostua filosofisesti eheäksi. Historioitsijalla siis ei ole *filosofista* kokonaiskuvaa aineestaan, mutta se ei suinkaan sisällä, että häneltä puuttuisi kaikkinainen pyrkimys järjestelyyn tutkimuksissaan. Nämä asiat ovat toisistaan varsin riippumattomia. Osoittavathan esim. lukuisat yritykset, joita eri näkökohtia seuraamalla on tehty laajan historian jakamiseksi määrättyihin aikakausiin, historioitsijoissakin halua luoda tieteensä hajanaisista osista kokonainen, eheä muoto. Tällainen „eheä muoto“ on kuitenkin jotakin aivan toista kuin esim. materialistinen historiasysteemi. Sehän vain koskee historian ulko-asua, ei sen sisällystä ja tämä eroitus on suuri. Sopiva esimerkki valaisemaan tämänlaatuista eroitusta on se historianfilosofinen järjestelmä, jonka tapaamme tunnetun historioitsijan,

prof. TH. LINDNERin toissa vuonna ilmestyneessä teoksessa: „Geschichtsphilosophie. Einleitung zu einer Weltgeschichte seit der Völkerwanderung." Ensimäinen luku kirjassa on nimeltään „Die Beharrung", pysyväisyys; toinen on nimeltään „Die Veränderung", muuttuvaisuus. Näissä luvuissa selittää tekijä, että historian kulkuun vaikuttavat kahdenlaiset, toisilleen vastakkaiset „voimat", toiselta puolen ne, jotka pyrkivät oloja entisellään pysyttämään ja toiselta ne, jotka pyrkivät niitä toisenlaisiksi muuttamaan. Selvyyden vuoksi mainittakoon pari esimerkkiä: edellistä lajia ovat muun muassa ruumiillinen ja henkinen, s. o. aatteiden, tapojen y. m. perinnäisyys, ulkonaisten, fyysillisten olosuhteiden aina pääasiassa samanlainen pakko j. n. e. Nämä „voimat" muodostavat ikäänkuin jonkinlaisen historiallisen kitkan eli friktsionin, joka olojen välttämättömässä vaihtelussa rajoittaa liian kiivasta liikkumista. Jälkimäisiä „voimia" ovat esim. kaikki se uusi, minkä ihmiset ja kansat oppivat tietämään, tuntemaan ja tahtomaan taistelussaan luontoa vastaan ja keskinäisessä kanssakäymisessään, suurten miesten mullistava esiintyminen y. m. s. „Pysyväisyys ja muuttuvaisuus, kontinuiteetti ja variatsioni ovat historian edellytyksinä; näiden suhde määrää kaikkea historiallista elämää." (s. 3). Tällainen on Lindnerin järjestelmä. Eheä se kyllä on, mutta kuitenkin perinpohjin eroava varsinaisista filosofisista historiasysteemeistä. Se näet sellaisenaan ei laisinkaan anna selitystä historian sisällykselle, vaan ainoastaan sen muodolle. Se ei ole ristiriidassa materialistisen yhtä vähän kuin idealistisenkaan historian-filosofian kanssa, sillä se ei senkaltaista asiaa ollenkaan käsittele. Vasta sitten kun tekijä valaa elämää järjestelmänsä kaavoihin, tarkasti selittää, mitkä seikat ja asianhaarat vaikuttavat olojen kehitykseen, vaihteluun, muuttuvaisuuteen, mitkä taas kaikkea tätä pidättävät, vasta silloin tekijä kajoaa historian varsinaiseen sisältöön ja tällä alalla hän saattaisi riippumattomana yllä mainitusta teoriastaan myöskin esiintya systemaatikkona, jos hän niin tahtoisi. — Sivumennen mainittakoon tässä siitä, kuinka tämän kaltainen „muodollinenkin" teoria on hyödyllinen ja kykenevä avustamaan sisältörikkaan, todellisen historiankäsityksen saavuttamista. Se helpoittaa suuresti tutkimusta antaen sopivan jakoperusteen laajan historiallisen ja historianfilosofisen aineksen käsittelyssä. Myöskin antaa se näkökohtia, joiden valossa eri historiallisia kysymyksiä sopii tarkastella.

Lindner itse seuraa teoksessaan jokseenkin tarkasti juuri tämän teoriansa tarjoomia näkökohtia.

Yllä-olevassa teorissaan Lindner siis tosin järjestelee historian kysymyksiä, mutta hän ei siinä niitä itseään tutki. Kun viimemainittu, varsinainen filosofinen tunkeutuminen historian probleemien itsensä perille on kysymyksessä, silloin on kaikissa tapauksissa enin osa historioitsijain ajattelemista hajanaista ja useinkin vain yksityisiä historiallisia tapahtumia koskevaa; ja tällainen filosofeeraaminen tapahtuu noudattamatta johdonmukaisia, tukevia prinsiippejä. Lindner jo mainitussa kirjassaan käsittelee ylipäänsä itsenäisinä kysymyksinä ihmismassan ja yksityisten indiviidien, kaikenlaisten aatteiden, kansain oman psyykillisen luonteen, oikeuden, taloudellisten seikkain, uskonnon, maantieteellisten olosuhteiden y. m. s. historiallista vaikutusta tutkien missä määrin ja milloin mitkin vaikuttavat ja kuinka.

Mainitsemme esimerkin siitä, kuinka historioitsijat, yksityisiä historiallisia asioita esittäessään niiden johdosta voivat saada aihetta erilaisiin enemmän taikka vähemmän filosofisiin selityksiin. On kaksi hyvin erilaista käsitystä Saksan suuresta talonpoikaissodasta (1524—1525). Toiset sanovat, että yhä kasvava sorto, taloudellinen etupäässä, muodosti varsinaisen syyn sotaan (Karl Lamprecht). Toiset ovat sitä mieltä että sodan aikaansai sekaannus ajan uskonnollisissa ja moraalisissa käsitteissä, Tuomas Münzer, Zwickaun profeetat, jopa johonkin määrin itse uskonpuhdistuskin (Joh. Janssen). Historialliset suoranaiset tosiasiat tuosta tapahtumasta tunnetaan, mutta kun näitä tosiasioita on täytynyt ruveta selittämään, silloin on erilaisuus käsitystavoissa tullut näkyviin. Toinen on ollut Lamprechtilla, toinen Janssenilla se filosofinen ja psykologinen ajatuskulku, jota myöten ovat tahtoneet pyrkiä tämän yksityisen historiallisen tapahtuman, Saksan talonpoikaissodan, syvempään ymmärtämiseen. Mikäli tuo filosofeeraaminen vain koskee yksityistä historiallista tapahtumaa, kuten tässä, esiintyy se vallan irtanaisena yrityksenä ilman välttämätöntä yhteyttä varman ja vakaantuneen filosofisen ajatussuunnan kanssa, mikä asianomaisten „historiallisessa selitystoimessa“ aina ilmenisi. Kuitenkin saattaa yksityistä historiallista tapahtumaa koskeva filosofeeraaminen siirtyä yleisempiinkin asioihin. Onko taloudellisilla seikoilla ylipäänsä historiassa suuri merkitys? Kuinka suuri merkitys? Millä lailla ne vaikuttavat? Missä olosuhteissa ne vaikuttavat? Entä uskonto, mitä sen

vaikutuksen suuruudesta, tavasta, laadusta y. m. on sanottava? Lamprecht kuuluu niiden joukkoon, jotka historiassa mielellään tahtovat huomata taloudellisia syitä. Janssen on teologi. Hän panee uskonnon historialliselle merkitykselle mitä suurinta painoa.

Voi kenties sanoa, että sellainen hajanainen ajatteleminen, josta on ollut puhe, mikäli siltä puuttuu periaatteellista eheyttä, ei ole ollenkaan filosofiaa. Se on jonkinlaista juttelemista, causerie'aa, usein tosin viehättävää ja henkevää, mutta ilman tieteellistä merkitystä. Emme takerru sanoista väittelemään. Oli miten oli, kaikissa tapauksissa tuonlaatuisessa „juttelemisessakin" ilmenee ihmisen oma ajatus muovaillen ja selitellen sitä ainesta, jonka tutkimus on sille osoittanut. —

Kun tieteellisen empiirisyyden lisäksi on tahdottu etsiä erikoissyitä siihen „systeemikammoon", mikä, kuten näyttää, historioitsijoilla on, niin on joskus sanottu, että heidän historiankäsityksensä on laadultaan skeptillinen. Jos tällä arvelulla vain tahdotaan ilmaista sitä tosiseikkaa, että historioitsija ei systeemejä rakenna ja niistä on välinpitämätön, niin on se vallan oikea. Mutta jos luullaan, että historioitsija yleensä on aivan itsetietoinen siitä, että historia, kuten on sanottu, itse muka kumoo kaikki systeemit, joita siitä tehdään, ja sen tähden hylkää ne, ja on skeptillinen, niin on tämä luullakseni erehdys. Itsetietoisen hylkäämisen edellytyksenä on myöskin filosofinen spekulatsioni ja sellaiseen historioitsija ylipäänsä ei ryhdy siitä yksinkertaisesta syystä, että se on jotakin, joka ei kuulu hänen, vaan filosofin harrastuspiiriin. Filosofi, hän on spesialisti kaikkialla, missä syvempien, systemaattisten kokonaiskäsitysten rakentaminen on kysymyksessä.

Muutamalla taholla on varsin sattuvasti sanottu syynä historioitsijain epäsystemaatillisuuteen olevan ei vain historian laadun, empiirisena tieteenä, vaan sen lisäksi sen luonteen erikoisesti historiana, sen „historiallisuuden". Tuntuu kenties ensituokiossa epäjohdonmukaiselta, että historia itse, joka, kuten olemme sanoneet, on filosofisille yrityksille mitä kiitollisin tiede, toiselta puolen oman luonteensa pakosta vastustaa liian teoreettista filosofiaa. Niin kuitenkin on. Useassa tieteessä on 19:nnellä vuosisadalla n. s. historiallinen oppikunta päässyt suureen vaikutukseen. Tämä oppikunta koettaa ylipäänsä tutkimuksesta poistaa liiallisen luottamuksen yleisiin, teoreettisiin, tieteen kokonaisuutta käsittäviin periaatteihin ja panee päinvastoin painoa siihen, että joka asialla on oma erikoisuutensa, jonka

valossa sitä on tutkittava. Yksinvaltius sortaa vapautta ja luonnollisia ihmis- ja kansalaisoikeuksia, se on siis väärä valtiomuoto, sanoo periaatteen mies. On asianhaaroja, jotka tekevät yksinvaltiuden välttämättömäksi ja hyödylliseksi, sanoo historiallisen oppikunnan edustaja. — Kuten nimikin osoittaa, on historiallinen katsantokanta syntynyt historiantutkimuksen vaikutuksesta. Historiassa ei ole samanlaista lainmukaisuutta, kuin luonnontieteissä. Tapahtumien moninaisuus historiassa on rajaton. Ei ole kummallista jos sillä on ollut seurauksena, että historioitsija myöskin historianfilosofiassaan kiinnittää huomionsa yksityiseen asiaan enemmän kuin koko historian sisällystä selittävään oppiin. Sellainen menettely on ikäänkuin historiallisuuden vaaatima. Onpa joskus sen tähden saatu aihetta siihen dogmaattiseen ja jyrkkään vaatimukseen, että historikon tulisi, „historiallisuuttaan" puhtaana säilyttääkseen, aina itsetietoisesti välttää yleiskäsityksiä. Tämmöinen vaatimus, joka liian ankarasti kieltää historioitsijoilta yleisinhimillistä oikeutta vapaasti saada ajatuksiaan ja tutkimuksiaan ohjata, on kuitenkin tästä syystä jo itsessään vähemmän luonnollinen.

Olemme tähän saakka koettaneet pitää silmällä erittäinkin niitä kohtia „historioitsijain historianfilosofiasta", jotka seisovat varsinaisesta filosofiasta kauimpana. Etenkin on epäsystemaatillisuus ajatustavassa vetänyt huomiomme puoleensa ja sitä olemme, eri näkökohtia silmälläpitäen, koettaneet tarkastella. Mutta historioitsijain ryhmä historianfilosofian alalla ei, kuten aikaisemmin jo on huomautettu, ole mikään tarkka kokonaisuus. On kyllä olemassa historioitsija-teoreetikkojakin. Nämä teoreettiset mielipiteet esiintyvät, kuten myöskin jo on sanottu, enimmäkseen pienemmissä kirjasissa, joiden tarkoituksena onkin niitä suorastaan tuoda ilmoille. Kuitenkin saattaa löytyä varsinaisia historiallisia teoksiakin, joista tekijäin teoreettinen kanta aivan itsetietoisesti tulee esiin. Sellainen on esim. H. Tainen: Les origines de la France contemporaine. Eräs Tainen teoriojen tuntija (Dutoit) lausuu, että mainittu teos on syntynyt kategorisesta päätöksestä praktillisessa historiankirjoituksessa tuoda ilmoille tekijän käsityksen historiasta, kuuluisan milieu-teorian. Mielipide on siis tavallaan käynyt tutkimuksen edellä.

Koska nyt aiomme ottaa puheeksi historioitsijoita vähäsen teoreettisemmassa potensissa, niin sopii heti mainita että kyllä heissä sittenkin saattaa huomata piirteitä, jotka nimenomaan historioitsijaa osoittavat.

Paitsi sitä esim., ettelvät hekään historianfilosofisessa spekulatsionissaan niin korkealle lennä kuin varsinaiset filosofit eivätkä ammattifilosofian probleemeihin mielellään takerru, voi myöskin muun muassa huomata, mitenkä heidän filosofinen ajattelunsa usein aivan kauttaaltaan on sekaantunut historian n. s. metodologisten kysymysten käsittelemiseen. Jokaisen tieteen metodi on mitä lähimmässä yhteydessä samaisen tieteen tutkimustarkoituksen kanssa. Metodillahan ymmärrämme sitä tietä, jota myöten määrätty tarkoitusperä saavutetaan. Jos viimemainittu on epämääräinen, silloin on metodikin hämärä. Ken historiatieteen metodia tutkii, hänen tulee myös sen tieteen tarkoituksesta pyrkiä selvyyteen. Ja mikä on historiatieteen tarkoitus? Mikä on historia itse, sen sisäinen olemus? Siinä kysymyksiä, joita filosofinen historiantutkimus tahtoo ratkaista. Metodologisten tutkimusten kautta historioitsija siten painuu helposti ja ikäänkuin itsestään historianfilosofiaan.

Karl Lamprechtin historiallisissa teorioissa huomaa kuinka, ikäänkuin asian luontoon kuuluvasti, metodologinen ja filosofinen ajatteleminen ovat toisiinsa kietoutuneet. Hänen tässä suhteessa huomattavimmat kirjoituksensa ovat „Alte und neue Richtungen in der Geschichtswissenschaft“, „Was ist Kulturgeschichte?“ ja „Die historische Methode des Herrn von Below“. Se tieteellinen riita, johon Lamprecht näissä kirjoituksissaan niin voimakkaasti on ottanut osaa, on riita kollektivistisen ja individualistisen historiankirjoituksen välillä. Lamprecht on kollektivisti. Kollektivistisen käsityksen mukaan historian kulku on kehitys, jossa olosuhteet kullakin aikakaudella ovat, tarkka seuraus edellä käyneistä olosuhteista. Tämä kehitys kulkee omaan suuntaansa, ja sitä suuntaa eivät yksityiset henkilöt, valtiomiehet tahi muut, ole kyenneet muuttamaan tai siihen sanottavasti vaikuttamaan, vaikka olisivat olleet kuinkakin „suuria“ miehiä. Näennäisesti he ovat voineet paljonkin tehdä, mutta itse asiassa he ovat itse siksi paljon oman aikansa lapsia, kasvatuksen y. m. „ympäröivien olosuhteiden“ tuloksia, että heidän tekonsa, jos tarkemmin lasketaan, ovatkin vain noiden „olosuhteiden“ tuloksia.

Sellainen on, aivan lyhykäisesti, kollektivistisen historiankirjoituksen filosofia. Individualismin filosofinen käsitys historiasta on toinen. Sen suunnan kenties radikaalisin edustaja on englantilainen Carlyle, mies, joka kenties enemmän oli haaveksija kuin vakava ajattelija. Hän sanoo teoksessaan „Sankareista, sankarinpalvelemisesta ja sankariteoista historiassa“

että „ihmiskunnan historia pohjaltaan ei ole muuta kuin suurten miesten historiaa“. Ne ne ovat historian luoneet. Suunnan pääajatus on se, että yksityisten henkilöiden, tapahtumien ja etenkin valtiollisten mullistusten ja olosuhteiden vaikutus historiassa on suurempi kuin miksi kollektivistit sitä tahtovat tunnustaa.

Tämä eroitus käsityksissä historiasta itsestään ilmenee historiankirjoituksessa toisistaan perinpohjin eroavien metodien käyttämisessä. Kokonaan toinen tapa tutkia ja kirjoittaa esiintyy Lamprechtin Saksan historiassa kuin Leopold v. Ranken, joka on individualistisen suunnan varsinainen oppi-isä. Johdonmukaisesti kollektivististen periaatteiden kanssa esitetään edellisessä aikakausien yleisiä olosuhteita, yhteiskunnallisia tiloja, jälkimäisessä n. s. historiallisia tapahtumia. Lamprecht itse panee pääpainon tuohon metodi-eroitukseen ja arvelee, että erimielisyys oikeastaan vain sitä puolta asiasta koskeekin. Tästä saa selityksensä hänen suvaitsevainen mielipiteensä, ettei individualismikaan ole ehdottomasti väärä. Sehän vain on kirjoitustapa, metodi ja sellaisena siis se ainoastaan on huonompi kuin kollektivistinen; sen avulla ei näet niin hyvin saa historian todellista kulkua kerrotuksi kuin viimemainitun. Lamprecht nimenomaan arvelee, että eri metodien käytäntöön eivät yhdy mitkään filosofiset erimielisyydet. Hän ei huomaa, että hänen omat yllämainitut kirjoituksensa suurella selvyydellä osoittavat, kuinka mielipiteet metodologisten kysymysten alalla eivät ole voineet olla sekoittumatta määrättyihin käsityksiin historian kulusta itsestään. Korkeintain voidaan sanoa että Lamprechtilla metodologiset kysymykset ovat etualalla; niitä tutkiessaan ja niiden välityksellä on hän ollut pakoitettu luomaan itselleen oma historianfilosofinen käsitys.

Ylläkerrotusta kollektivistis-individualistisesta erimielisyydestä voi syyllä sanoa, että se on ikäänkuin jokin sentraalinen ala historioitsijain teoreettisessa filosofeeraamisessa. Onkin varsin luonnollista, että se, mikä historijantutkijan silmään selvimmin pistää, juuri on yksityisten henkilöiden ja kollektiivisten ryhmäin, ihmisryhmäin, institutionien y. m. erilainen vaikutus kehityksen kulkuun. Sitä koskevat ensimäiset havainnot, joita edes johonkin määrin filosofinen historioitsija tekee, ja kun nämä havainnot toisinaan esitetään erikoistutkimuksissa historian aineellisista ja psyykillisistä tekijöistä, joskus yhdestä institutsionista, joskus toisesta, niin voidaan sanoa, että nämä tutkimukset eivät muuta ole kuin erikois-

puolia tuosta yhdestä kollektivistis-individualistisesta kysymyksestä, jonka ratkaisu tahtoo kaikinpuolisesti tehdä selkoa konkreettisesta historiankulusta. Ne teoriat siis, joita muiden muassa Lamprecht käsittelee, ovat jonkinlainen runko eli perustus, jonka ympäri historioitsijan teoreettiset tutkimukset kaikin puolin kasaantuvat. Jossakin yhteydessä tämän rungon kanssa näyttää suurin osa noita tutkimuksia aina olevan. —

Yksi piirre teoreettisten historioitsijain mielipiteissä oli siis niiden johtuminen metodologisista kysymyksistä. Tämä ei kuitenkaan ole kauttaaltaan vallitseva. Historiatieteen metodin ei aina tarvitse olla välittäjänä, kun historiantutkija lähenee filosofista käsittelyä. Viimemainittuun hän saattaa suorastaankin takertua. Sellaisessakin kirjassa, joka siihen määrin kuin Th. Lindnerin „Geschichtsphilosophie“ perustuu vuosikausien kuluessa koottuihin, tarkkoihin tieteellisiin havaintoihin, voi, ikäänkuin hairahduksesta, jossakin kohdassa varsin lennokaskin spekulatsioni saada jalansijaa. Teoksensa kolmannessa luvussa Lindner puhuu aatteista ja niiden vaihtelusta historiassa ja muodostaa niistä teorian. Yleiset, suuret aatteet historiassa syntyvät, kukoistavat ja lakastuvat. Uudet astuvat vanhojen sijaan ja kun taas aikoja on vierinyt, pyrkivät vanhat aatteet, muodoltaan johonkin määrin muuttuneina jälleen valtaan, kunnes puolestaan uudestaan joutuvat rappiolle ja kuolevat. Aatteiden vaihtelussa vallitsee välttämättömästi jonkunlainen pendeli- eli kontrastiliike, jos kohta ei matemaattisen tarkka. Yleismaailmallinen kultuuri vallitsi Rooman keisarikunnan aikana. Kansainvaellukset sen hajoittivat. Keskiajalla kirkollis-kristillinen aate jälleen rakensi eheän kultuurin. Uuden ajan sarastaessa individualisatsioni uskonnon alalla ja eri maiden historiassa kumosi keskiaikaisen kultuurieheyden. Valistusajan kosmopoliittinen luonne jälleen teki yhdistämistyönsä. Kansallisuusaate ja vapaa kilpailu ovat 19:nnellä vuosisadalla puolestaan aikaansaaneet hajaannuksen. Nykyaika on, mitä kultuuriin tulee, siis hajaannuksen aika. — Ei kuulu asiaan tätä teoriaa teoriana arvostella, missä määrin se sellaisena on oikea tai väärä, vaikka, siitä olen vakuutettu, se ei aivan ankarata kritiikkiä sietäisikään. Huomautettakoon vain, että se laadultaan on kaikkea muuta kuin suoranainen tulema induktiivisestä historiantutkimuksesta: se on päinvastoin hyvinkin suuressa määrin ajatuksissa konstrueerattu. Kuvaavaa on, että Lindner itse, ennenkuin hän induktiivisesti teoriaansa perus-

telee esimerkeillä, deduktsionin avulla sitä selittelee vetoomalla aatteiden ominaisuuksiin y. m. s. —

Toisenlainen aatteiden „filosofia" esiintyy Yrjö-Koskisen kirjassa „Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa", jota teosta ei tässä kirjoituksessa sovi olla huomioonottamatta, eikä ainoastaan sen tähden, että se on kotimaisen miehen tekemä. Se varsin tyypillisenä edustaa eräänlaista etenkin vanhempien historioitsijain keskuudessa levinnyttä käsitystä n. s. „aatteista", sitä nim., että ne eivät ole pelkästään ja paljastaan ihmisten ajatuksia, vaan joitakin itsessään todellisia, ihmisistä riippumattomia voimia, jotka historian kulkua ja suuntaa ohjaavat. Ne tulevat siten olemaan jotakin mystillistä ja yliluonnollista — „Jumalan sormi historiassa", sanoo Yrjö-Koskinen. Vanhaan aikaan esim. oli olemassa „Rooman valtakunnan aate" eli „yleinen tarkoitus", joka konkreettisten tapausten takana johti kehitystä määrättyyn suuntaan, sulatti kansallisuuksia toisiinsa, kutoi melkein koko silloisen tunnetun maailman yhteen eheään kultuuriverkkoon j. n. e. „Rooman valtakunnan aatteella" oli historiassa määrätty tehtävänsä. Vasta silloin kun se sen oli suorittanut, lakkasi sen vaikutus. Mutta sitä ennen se voitokkaana kukisti kaiken sen, joka sitä yritti vastustamaan.

On epäilemättä hyvin viehättävää historian kulussa koettaa huomata jotakin johtavaa tarkoituksenmukaisuutta. Sellaiset yritykset ovat varmasti ihmisen mieltä varsin lähellä ja niihin kyllä, ilman kehoitusta ja elleivät periaatteet ja ennakkopäätökset niistä suojele, tulee ajatuksensa ohjanneeksi. Saattaa kuitenkin, mitä Yrjö-Koskisen teokseen tulee, otaksua, että siinä esiintyvä aateoppi suorastaan on saanut vaikutusta siitä filosofisesta oppikunnasta, joka suuren saksalaisen filosofin Hegelin vaikutuksesta oli syntynyt ja jota meillä etevällä tavalla edusti J. V. Snellman. Hegelkin selittää historiaa aatteiden ja määrätyn aatteellisen kehitystarkoituksen avulla. Suuri on kuitenkin eroitus hänen, filosofin, ja historioitsijain, kuten Yrjö-Koskisen tahi esim. L. v. Ranken aatteiden välillä. Viimemainitut puhuvat niistä ikäänkuin itsetiedottomasti, epäselvemmin ja ilman johdonmukaista ajatuseheyttä. Hegel, kuten tunnettu, koettaa puristaa nuo „aatteensa" niin kaikin puolin eheään systeemiin kuin mahdollista. —

Eräässä toisessakin suhteessa edustaa Yrjö-Koskisen jo mainittu teos muudanta lajia historiallista kirjallisuutta, johon muun muassa myöskin

kuuluu E. Lavissen kirjanen: „Vue générale de l'histoire politique de l'Europe.“ Eroitus näiden kahden teoksen välillä on tosin tavattoman suuri, mitä käsittelytapaan tulee. Jälkimäisessä ei ole mitään mystillistä aateoppia. Tekijä tahtoo pysyttäytyä puhtaan tieteellisyyden kannalla. Totta on, että myöskin hän puhuu „yleisistä piirteistä“ (caractères généraux), jotka eri aikakausina vallitsevat. Mutta ne ovat piirteitä, ei aatteita, ne ainoastaan vallitsevat, eivät hallitse. Ne ovat siis kotoisin historiasta itsestään, eivätkä mistään sen yläpuolella olevasta yliluonnollisesta. — Kokoonpanoonsa nähden sitä vastoin molemmat yllämainitut teokset kuuluvat samaan ryhmään. Niissä näet, kuten nimistäkin voi päättää, vain puhutaan pääasioista historiassa: ne ovat yleiskatsauksia kehityksen kulkuun. Sen laatuisessa kirjassa kukin tekijä on tilaisuudessa tuomaan esille omat ajatuksensa siitä, mikä historian kehityksessä on tärkeätä, mikä ei: kunkin historiallinen kanta tulee tämmöisessä teoksessa näkyviin. E. Lavisse tosin väittää yllämainitun kirjansa alkulauseessa, että historian yksityiskohdat usein saattavat olla hämäriä, suuret tosiasiat sitä eivät ole, mutta tämä ei ehdottomasti pidä paikkaansa. Usein on asian laita päinvastainen. On helpompi yksimielisesti ymmärtää, minkä tähden Napoleon sotilaallisesti Leipzigin tappelussa tuli voitetuksi, kuin sitä „suurempaa tosiseikkaa“, kansallista innostusta vapaustaistelussa, joka asiain kulkua Leipzigiin johti. Suuret tosiasiat antavat enemmän aihetta filosofisiin selityksiin kuin pienet syrjäseikat. Ja sitäpaitsi: mitkä ovat suuria ja mitkä pieniä asioita historiassa? Jo tämän määräämisessä tulee filosofinen valitseminen kysymykseen.

Viimeksi puheenalaisena olleeseen ryhmään kuuluu myöskin tunnetun saksalaisen valtiollisen ja kirjallisuushistorioitsijan G. G. Gervinuksen kuluneen vuosisadan keskivaiheilla ilmestynyt kirjanen „Einleitung in die Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts“. Kuitenkin on tällä kirjalla myöskin omat silmäänpistävät erikoisuutensa. Ohimennen mainittakoon siitä, että Gervinuskin, kuten niin moni muu, väittää löytäneensä lain eli suunnan, joka punaisena lankana kulkee kautta historiallisen menneisyyden, sisältäen, että valtiollinen kehitys yksinvaltiudesta alkaen (itämaiset valtiomuodot), aristokraattisten valtio- ja yhteiskuntamuodostuksien kautta kulkien (vanha-aika, keskiaika) vähitellen, mutta varmasti päättyy demokratian voittoon (uusiaika, nykyaika). Paljon tämä teoria ei meitä tässä yhteydessä huvita. Riittää, kun huomau-

tamme, että sitä ei voida minäkään varsinaisena „systeeminä“ pitää. Tekijä vain kertoo historian kulun, tosin siinä arvelussa, että kunkin aikakauden historiassa, on vallinnut jonkinlaisia säännöllisyyksiä kehityksen suunnassa, mutta kuitenkin aivan deskriptiivisesti. Sen tähden hänen teoriansa loppuukin nykyaikaan. Se ei määrää mitään tulevaisuudesta, koska tulevaisuus vielä on tuntematon. Onhan tämäkin kuvaavaa ja sen vastakohdaksi sopii mainita, että varsinaiset systeemit, kuten esimerkiksi Marxin tahi Bucklen, eivät tunne itseänsä sidotuiksi määrätyistä historian aikakausista, vaan tahtovat, aivan yleisesti vallitsevina periaatteina, olla ikäänkuin edellytyksinä koko historialle, sellaisenaan.

Eniten huomiota Gervinuksen teoksessa herättää kenties kuitenkin se erinomaisen vilkas into, jolla hän kuvailee eri aikakausien poliittisia situatsioneja sekä selittelee mitenkä toiset toisistansa ovat kehittyneet. Tätä tehdessään joutuu hän vähitellen oman aikansa valtiollisen elämän alalle, ja hänen teoksensahan tahtookin olla johdantona oman vuosisatansa, 19:nnen vuosisadan, valtiollisten pyrkimysten ymmärtämiseen. Tämä valtiollisiin seikkoihin kiintyminen ei kuitenkaan ole vain tiedemiehen teoreettisesta harrastuksesta lähtenyt. Aikakauskirjassa „Deutsche Jahrbücher“, jota Gervinus vuonna 1835 rupesi toimittamaan, on hän nimenomaan lausunut, että tieteellisen historiankirjoituksen ja käytännöllisen politiikin tulee kulkea käsi kädessä, ja hän väittää sen lisäksi, että tiede, jos se kuivasti vain sulkeutuu omaan kuoreensa ja tyytyy pelkkään tutkimukseen ilman mitään praktillisia sivutarkoituksia, kulkee kohti perikatoaan.

Historiatieteen tulisi siis tehdä liitto praktillisen yhteiskuntaelämän, puolueharrastusten y. m. s. kanssa! Missä määrin tämä vaatimus on oikea, missä määrin väärä, se kysymys jääköön ratkaisematta. Tosiolot kumminkin osoittavat, että käytännöllinen elämän puuhat helposti liittyvät historiantutkijain harrastuksiin. Historioitsijat ottavat enemmän osaa valtiollisten seikkain pohtimiseen, kuin botaniikan ja zoologian professorit. Eivätpä juristitkaan, yhteiskunnan miehet ex professo, heistä joka katsannossa voittoa vie. Olisi helppoa todistaa tämä vetoomalla kotimaan puolue-oloihin. Mainitsemme kuitenkin pari ulkomaalaista esimerkkiä. Historikus-politikoitsijana par préférance astuu joukosta esiin Ludvig Filipin mahtava pääministeri Ranskassa 1840-luvulla, kuuluisa Guizot. Hänen vertaisensa maineessa oli vallankumouksen ja Napoleonin keisarikunnan his-

torijoitsija, ranskalainen valtiomies A. Thiers. Englannin suuri historioitsija Macauley oli lämmin whig-puolueen kannattaja ja kansanvaltaisuudella ei luultavasti ole ollut loistavampaa puolustajaa kuin suuri ranskalainen J. Michelet. Hans Delbrückin nimi puoluejohtajana Saksassa on nykyisin tunnettu ja kun englantilaiselta taholta joku vuosi takaperin pyydettiin saksalaista lausuntoa buurikysymyksessä, silloin käännyttiin vanhan Mommsenin puoleen.

Esimerkkien lukua voisi tehdä monenkertaiseksi. Mainitut kuitenkin riittäkööt. Niillä ei mitenkään voi todistaa, että historioitsijalla yleensä olisi jokin erityinen, sama ohjelma käytännöllisen yhteiskunta- ja valtioelämän alalla. Mielipiteet päinvastoin toisistaan erkanevat. Mutta yhden seikan todistavat epäämättömästi esimerkkimme: valtiollisella ja yhteiskunnallisella toimella, oli se sisällöltään toinen tahi toinen, näyttää olevan aivan erikoinen viehätyksensä historikkoihin nähden. Ja kummallistahan tämä ei ole. Eihän historia itse pääsisällykseltään muuta olekkaan, kuin kertomus praktillisen yhteiskunta- ja valtioelämän kehityksestä.

Selvää on ettei jokainen valtiollinen tai yhteiskunnallinen harrastus ole filosofiaa. Ei jokainen talonpoika, joka valtiopäiville pääsee, ole filosofi. Mutta tässä onkin asia johonkin määrin toinen. Kun historia itse on lähteenä valtiollista elämää koskeville mielipiteille, kun historiantutkimusta itseään harjoitetaan sillä nimenomaisella sivutarkoituksella, että tahdotaan keksiä oman ajan vaatimuksia ja tulevaisuuden kohtaloita arvata, silloin mielestäni tuonkaltaista tutkimusmenettelyä jommoisellakin syyllä voi kutsua praktilliseksi historianfilosofiaksi.

Veisi kuitenkin liiaksi syrjään, jos tarkemmin tätä historianfilosofian „praktillista“ puolta tässä kirjoituksessa ryhtyisimme tarkastamaan.

Jos lopuksi luomme silmäyksen taaksepäin, niin huomaamme helposti, että historioitsijoita historianfilosofeina ei kuvaa mikään tarkka, yhteinen ja samalla jotakin positiivista sisältävä piirre. Ne probleemit, jotka kulloinkin joutuvat eri historioitsijain tutkimuspiireihin eivät ole tarkoin määrätyt eivätkä säännöllisessä suhteessa toisiinsa. Yhtymäkohtia eri historioitsijain välillä on tosin olemassa, sen olemme nähneet. Mutta erilaisuuksia on kenties vielä suurempi määrä. Ja sen tähden ovat ne näkökohdat, joiden valossa eri historioitsija-ryhmiä olemme tarkastaneet, hyvin erilaisia ja oikeastaan rinnakkain asetettavat. Ne eivät systemaat-

tisesti toisistaan johdu. Niinmuodoin on tämänkaltaisen kirjoituksen pääpainokin yksityiskohdissa eikä kokonaisuudessa. Mutta jos tuleekin luopua ajatuksesta keksiä jotakin yhteistä ja samalla positiivista juonta historioitsijain historianfilosofisissa ajatuksissa, niin sen ei tarvitse merkitä, ettei minkäänlaista samankaltaisuutta ole. Päinvastoin on seikkoja, jotka, tosin eivät positiivisesti sisällysrikkaina, mutta kuitenkin yhteisinä, kuultavat läpi kaikkien niiden hajanaisten historianfilosofisten yritysten, joita historioitsijain edustamassa kirjallisuudessa tapaamme: Historian oma kulku, vain sellaisena kuin sen empiirinen tiede esittää, on ollut se viehättävä aines, jonka läpi kulloinkin tutkijan ajatus ja mieli on tahtonut tunkeutua. Ja historiallinen tutkimus itse on ollut se ensimäinen toimi, josta ajatuksen ohjaaminen syvempien, historiallisten ilmiöiden takana piilevien totuuksien löytämiseen on alkunsa saanut.

Musta joki.

Kirjoitti

AINO KALLAS.

Nevasta on monta kertaa isketty suonia: siitä on johdettu jokia ja kaivettu kanavia. Mutta sen jättiläisruumis ei näytä siitä kärsivän eikä heikontuvan, elinvoimaisena ja uhmaavana se levitteleksen, ojennellen sivujokiaan ja kanaviaan soiseen suistomaahansa.

Yksi sen monista lonkeroista on Musta joki. Näen sen joka päivä ikkunastani, jonka alla se huomaamattoman hitaasti virtaa.

Musta joki . . . oikeastaan on se kanava, — johdettu kaupungin laidetta myöten, kautta tehdaspiirien, jotka jokainen siihen tyhjentävät lokansa ja likansa, — siitä sen nimi.

Sen äyräillä on melkein yksinomaan tehtaita, toinen toisensa jäljestä, savuavia, pahanhajuisia, jotka tupruttavat ilman nokea ja karstaa täyteen. Eräässä kohden se juoksee omituisen raunion ohi, — korkeat punaiset tiiliseinät puoleksi pystyssä, katto luhistunut aikoja sitten, ikkunoissa vielä rikkinäiset, tulen nuolemat ruudut, — tehtaan savutorni pit-

känä, alastomana, kuin karsittu puunrunko. Rakennus on joskus palanut eikä kukaan ole sitä entiselleen kohentanut eikä raunioita pois korjannut.

Jonkun matkaa se juoksee hautausmaan alitse, — rikkaitten täpötäyden ja köyhien vieläkin täyteen ahdetumman, jossa risti lahoo ristin vieressä . . .

Se ei koskaan keinuta huvipurtta, ainoastaan kuormia kuljettelee, suuria muodottomia hietaproomuja ja halkolotjia, jotka liikkuvat eteenpäin yhtä kömpelösti ja hitaasti kuin sekin.

Vesi siinä on mustaa ja likaista, jäittenlähdön aikana uiskentelee sen pinnalla öljymäinen, tahmea kerros, joka välkkyy kaikissa sateenkaaren väreissä, kuten vanha lasi.

Se on työmies, tämä Musta joki, kuormien kantaja, mustan työn tekijä, kuten ne joukotkin, jotka pitkin sen rantoja aamuisin rientävät työpaikoilleen. Vaan vapaa työmies se ei ole, se on työorja, työjuhta, — ja sillä on orjan mieli. Se on kahleissa syntynyt ja kasvanut, alustaan saakka juossut paalutettuna eikä se parempaa tunne. Se ei ymmärrä napista eikä valittaa, se nielee viskatun loan ääneti, luullen, että niin pitää olla. Missään kohden ei sen juoksu ole virtavaa eikä äänekästä. Mutta se tekee työnsä tynpeänä, riemutta ja haluttomana, niinkuin tekee orja.

Sen koko juoksu on kuin pitkä työviikko, raskas ja rasittava, ilman lepohetkiä. Ainoastaan yhdessä kohden kasvaa sen rannalla yksinäinen, suuri raita, jonka terävät, suipot lehdet pysyvät vihreinä, kun muut puut jo ovat omansa karistaneet; siinä kohden on vesi kirkkaampaa, se levähtää lyhyttä sunnuntaihetkeään ja kuvastaa hetkeksi veden rajassaan kirkon kullattua kupua.

Toisinaan luulisi sen juoksevan taaksepäin, vähinkin tuulenpuuska saa sen vedet vastavirtaa lainehtimaan. Mutta se matelee kohti päämääräänsä sekin, liikuttelee mustia vesiään merta kohti. Harmaan likakalvon alla on hämäränä aavistus jostakin paremmasta, himmeä muisto vapaasta, ruhtinaallisesta virrasta, josta se on lähtenyt. Mutta ennenkuin se on rannan saavuttanut, on se väsynyt ja uupunut ja katoaa mereen, joka pelastajana sen vastaan ottaa.

Se on kuin ihminen ummehtuneessa ilmastossa, ahtaissa oloissa, jotka eivät salli minnekkään päin päästä kehittymään. Odotat ja odotat

raitista tuulahdusta, uusia vaikutteita, hedelmöittävää virtausta, — mutta turhaan. Ja vihdoin tyydyt kohtaloosi, kumarrut taakkojen alle, jotka selkääsi sälytetään, taivut kulkemaan kuten Musta joki paalurantojen lomitse ja uneksit siitä ainoasta vihreästä raidasta, jonka oksat viistävät vettä . . .

Myrsky.

Omistettu Th. Reinille $19^{14}/_{4}03$.

Ihmissielus' oli myrsky. Tunteet
kuohui, vaahtos vaiston lakkalaineet,
tuhat mielikuvaa tunki, toinen
toista ajoi, alkuvietit villit
myrskysivät myötä pohjiansa.
Vihdoin vilkkui aatteen armas päivä.

Ihmissielus' oli myrsky. Aatteet
toistaan ajoi, voimakkaampi voitti,
kävi sotaa käsitteiden parvet,
kiisti velvoitukset keskenänsä,
taistelivat tieto ynnä tahto.
Vihdoin teko mielen rauhan antoi.

Vaan kun myrsky raivoo maailmassa,
silloin käyvät työt ja teot sotaa,
mieli nousee vasten mieltä, miesi
vasten miestä, kansa vasten kansaa,
taivas salamoi, maan pimeys peittää.
Mistä silloin meille päivän pilke?

Siitä silloin päivän pilke,
koska teot sotaa käyvät,
että aate ohjaa miestä,
että kalskuu kirkkaat kalvat,
siitä silloin päivän pilke,

koska kalskuu kirkkaat kalvat,
että alla aattehien
puhdas, tuores tunto asuu.

Mutta mistä päivän pilke,
koska kansat sotaa käyvät?

Siitä silloin päivän pilke,
koska kansat sotaa käyvät,
että voittaa voimakkaampi,
ett' on oikeus voimakkaalla,
että on se voimakkaampi,
joll' on aatteet voimakkaammat,
jonka mieliss' aatteen miesten
tuorehemmat tunteet asuu.

EINO LEINO.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

KALLE KAJANDER, *Pahkakuppi* ynnä muita kertomuksia. Porvoossa 1902, Werner Söderström. 166 siv. 8:o. Hinta 2: 75.
K. A. JÄRVI, *Sanomalehti-poika* y. m. kertomuksia. Hämeenlinnassa 1902, Boman & Karlsson. 113 siv. 8:o. Hiuta 1: 25.

Hämäläistä Kalle Kajanderia ja pohjalaissyntyistä K. A. Järveä tuntuisi olevan suurempikin syy mainita kirjailijoina tasarinnan kuin se pelkkä sattuma, että heidän novellikokoelmansa joutuvat nyt yhtaikaa Valvojan palstoilla arvosteltaviksi. Ensiksikin heillä on molemmilla jotenkin samanlainen kehitys takanaan. Kumpikin he ovat ylioppilaina antautuneet kirjailemaan ja päässeet toinen 4:nteen, toinen 5:nteen kirjajulkaisuun, lukuunottamatta heidän molempien toimintaa sanomalehtikirjailijoina. Ja kumpikin he ovat sisällisissä kokemuksissaan, vaikka eri teitä ehkä, päätyneet jotenkin samanlaiseen vakavaan elämän katsomukseen, mikäli sitä heidän teoksistaan voi päättää. Toiseksi — ja se on tärkein syy, mikä oikeuttaa heitä rinnan asettamaan — he ovat molemmat aiheidenvalinnassaan ja käsittelytavassaan samanlaisia realisteja, ja heillä on erityinen kuivan asiallisuuden sävy kirjoituksissaan. Siinä ei ole lyyrillistä tunnelman pehmeyttä ja mielikuvituksen rikkautta niinkuin Juhani Aholla, ei sitä sieluelämän pikku piirteiden runsautta kuin Teuvo Pakkalalla eikä sitä intohimoista tendensimäisyyttä kuin Minna Canthilla hänen realisminsa voimakaudella. Kajanderin ja Järven muodostustapa on kovempiluontoista kuin Ahon, psykologisesti niukempaa kuin Pakka-

lan ja miedompaa kuin Canthin. Se on tasaista ja tervettä, melkeinpä liian normaalia, tekisi mieli sanoa. — Aleksis Kivi oli realisti hänkin — tosin hänen ajoistaan on jo kulunut lähes miespolven ikä — mutta hänellä oli mielikuvituksen eläväksi tekevä taikavoima, tunteen syvyys ja alkuperäisyys, joka painoi oman aatelismerkkinsä kulumattomasti kaikkiin tuotteisiinsa. Hänessä yhtyivät eri ominaisuudet harvinaiseksi kokonaisuudeksi, siksi hän kohosi päätä korkeammaksi muita aikalaisiansa ja jälkeläisiään, joissa vain joku yksityinen puoli on päässyt hyvin kehittymään. Ja varsinkin tähän esikuvaan viitaten täytyy sanoa siitä realismista, jota Kajander ja Järvi edustavat, että se on liian typistettyä, liian jokapäiväisen asiallista ja liian hengetöntä. Mutta muuten he ansaitsevat nykyisten kirjailijaimme joukossa huomiota sen takia, että he edustavat koko olemuksellansa juuri tuota seoittumatonta realistista ainesta kirjallisuudessamme. Ja heistä on Kajander edellä Järveä siinä kohden, että hänen muodostelutapansa on varmempi ja eheämpi sekä henkensä voimakkaampi kuin Järven. Muitakin erilaisuuksia voitaisiin mainita, niinkuin että Järvi näyttää aikoinaan saaneen vaikutuksia Minna Canthista (esim. „Työmiehiä“ kirjassaan v. 1891), sen sijaan kuin Kajander on lähempänä Aleksis Kiveä ja että Järvellä tuntuisi pikemmin olevan taipumusta humoriin ja Kajanderilla taas satiiriin. Mutta riittäköön jo sanottu heidän tähänastisen kehityksensä keskinäisestä vertailusta.

Kalle Kajanderin viime jouluksi ilmestynyt kokoelma sisältää 12 lyhyttä novellia, joista monet ovat ennaltaan albumijulkaisuista ynnä muualta meille tuttuja. Aiheiltaan ne liikkuvat pääasiassa hämäläisen maalaisväen piireissä, ja enin osa niistä on luettava paraimpiin, mitä novellimuotoisia kansanelämän kuvauksia meillä on kirjoitettu. Niin objektiivisen tyynesti ja ehyesti suoritettuja kertomuksia kuin „Tukkijoella“ ja „Vala“ ei ole kirjallisuudessamme paljon. Edellinen on kuvaus Hämeen salomailta: köyhä heikkovoimainen tukinhakkaaja ottaa uhmakaupalla juodaksensa kannullisen kahvia, turmelee terveytensä ja kituen kuolee, jättäen perheensä kurjuuteen. Kirjailijan myötätunto pysyy siinä ilmeisesti puutteessa eläneen tukkilaisen puolella samaten kuin „Valassa“ varattoman mökin miehen puolella, joka vihastuksissaan on tehnyt rikoksen, ampunut hirven, heinäsuovansa syöjän, ja sitten oikeuden käsiin joututtuansa turvautuu väärään valaan. „Pahkakuppi“ on myös oivallinen kertomus. Se kuvaa itsepintaista hämäläistä vanhoillisuutta, joka on luja kuin monasti vannehdittu pahkakuppi ja vaatii rohkeata ja voimakasta moukariniskua ennenkuin murtuu. „Eräs joulu“-niminen, leikin- ja vakavansekainen novelli on ainoa, jossa tekijän mielikuvitus on synnyttänyt tunnelman ja kohtauksen semmoisen, että se melkein sopisi välikertomukseksi Kiven „Seitsemään veljekseen“. Pimeänä jouluyönä heräävät heinämatkalla olevat veljekset salolla heinäladossa pitkästä unestaan ja huma-

lastaan. He eivät tiedä ajan säällistä kulkua eivätkä tajua nukkuneensa vuorokaudesta toiseen, vaan aamusarastusta turhaan odotellessansa alkavat peloissaan ja synnintunnossaan tuumia taivaan ihmeen tapahtuneen ja auringon seisahtuneen, taikkapa sitten ristityn sotajoukon toisessa maanääressä rynnistävän pakanoita vastaan ja tarvitsevan siellä sen vuoksi päivää tavallista pitemmältä. Viimein kotimatkalle suoriuduttuaan selviää heille koko arvoitus, kun väkeä tulee vastaan menossa joulukirkkoon. — Räikeitä vastakohtia rinnakkain asettamalla herättää tekijä kertomuksissa „Köyhän hauta“ ja „Lesken ruusu“ lukijan tuntemaan elämän syviä ristiriitoja: edellisessä, mitenkä jyrkkä ero tehdään köyhän ja rikkaan välillä vielä haudan partaallakin, ja jälkimäisessä, mitenkä suuri vääryys on riistää kevytmielisesti köyhältä ainoa ilonaihe, olkoonpa se sitten vaikka vain ikkunalaudalla kasvava ruusu. Muista kertomuksista mainittakoon vielä leikilliset „Mies, jolla oli peukalo keskellä kämmentä“ ja „Ratsumestari“ sekä vienoa tunnelmaa huokuva „Äidin kuoltua“. — Voimaton mukaansa tempaamaan on vertauskuvallinen kertomus „Meren valloittaja“ niinkuin myös „Suuri hyväntekijä“, jossa elämäntotuus ja elämänvalhe toisiansa täydentävät. „Vanhapoika“-nimisessä novellissa ei lyhyillä piirteillä ole saatu syntymään traagillisuuden tunnelmaa, vaan esitys tuntuu heikonlaiselta referaatilta kamalasta itsemurhatapauksesta.

Jos vertaa Kalle Kajanderin kansankuvauksia, joissa usein näkee pohjalla ilmeistä tarkoitusperäisyyttä Minna Canthin kiihkomielisiin työväenkuvauksiin, niin huomaa edellisissä suuren tasoituksen tapahtuneen. Tarkoituksellisuus ei esiinny niissä ulkoa päin tulleena kiihkeänä ja mullistavana parannusvaatimuksena, vaan pikemmin olojen nurjuudesta syntyneenä järkevänä johtopäätöksenä. Näkyy että Kalle Kajander on kuvaamiensa olojen ylä- tahi ainakin ulkopuolella ja tuntuu ikäänkuin hän tyynen lääkärin tavoin laskisi käden sairaan sydämelle ja tunnustelisi sen sykintää. Ei hän kiihkoile, ei hän liioittele, merkitsee vain asiallisesti tosiseikat, niin että hänen oma mielipiteensä kuultaa esityksen läpi. Hän on hyvin suuressa määrin objektiivinen. Epäilyttää välistä, että tokkohan hänen rintansa on liikahtanutkaan, kun hän on piirtänyt noita tasaisia, rauhallisia kuvia maalaiskansamme sydämenkärsimyksistä ja murroksista. Mutta epäilys haihtuu, kun tulee ajatelleeksi että hänellä on ollut kykyä siksi syventyä sen sieluelämään ja ajatustapaan, ettei lukijan mielessä herää vähintäkään epäluuloa niiden todenmukaisuudesta. Se jo vaatii lämpöä ja myötätuntoa, ja silloin tuo kirjailijan pidättyminen omakohtaisista tunteenpurkauksista kasvaa silmissä taiteelliseksi ansioksi. Lisäksi tulee vielä huomio, että jotkut kertomukset, nim. „Lesken ruusu“ ja „Äidin kuoltua“ ovat välittömistä, vaikkeikaan kovin voimakkaista, sydämen sykkeistä saadut. Ei Kajander myöskään pelkän eriskummaisuuden vuoksi näkemiään kerro eikä prameillakseen kansan-

omaisuudellaan. Sen näkee siitä etteivät hänen kuvaamansa henkilöt ole romanttisia kaunosieluja eivätkä uudistushaluisia kiihkoilijoita maalaispukuihin puettuina, vaan he ovat lihassaan ja veressään todellisia maalaisiamme. He ovat nykyistä Suomen kansaa, korutonta ja arkipäiväistä ja leipähuolien painamaa. Mistä heihin olematonta intoa ja kiihkoa? Mistä suuria sivistysaatteita tai onnentunteita? Mistä säkenöivää henkevyyttä tahi elämän ihannoimista? Heissä kertaantuu vain elämisen ja olemassaolon mieltä kiinnittävä ilmestys kussakin, olkoonpa heidän elämänsä sitten vaikka vain pienen kituvan tuikun kaltainen, joka salopirtin tummia seiniä valaisemaan pystyy, vaikka voimakkaampien valojen rinnalla mitättömäksi hupenee. — Toinen asia tietysti on, eikö yleisömme parhaimmisto sittenkin vaadi kirjailijalta voimakkaampia tunnearvoja — suurempia sankareita, rohkeampaa mielikuvitusta ja väririkkaampaa eläelämää — ja eikö se mieluummin näkisi matalan kansan sijasta kuvatuksi niitä ylemmäs tähtääviä pyrkimyksiä ja sydämen taisteluita, joita varmaankin liikkuu itse kirjailijoissa, kansan huipuissa. Mutta Kajander nyt kerran on käytännöllinen suhdallisuuden mies, joka ei näkemiinsä paljoakaan lisää runoile eikä kuvittele. Siinä nähdäkseni hänen vahvuutensa ja heikkoutensa myös. — Hänen kielenkäyttönsäkin kuvastaa mallikelpoisella, teeskentelemättömällä asiallisuudellansa samaa raitista kohtuutta.

Samanlainen fantasian niukkuus, tunteen liioittelemattomuus, esitystavan asiallisuus ja vakava, lämmin pohjasävy ovat myös K. A. Järven novellikokoelman tunnusmerkkejä, vaikka kertomusten vähälukuisuus ja aineiden hajanaisemmuus ei tee sitä niin tuntuvaksi tässä. Kotoisia, vaikka selvää paikallisväritystä vailla, ovat kaikki hänenkin aiheensa ja suurelta osalta ruumiillista työtä tekevän väestön keskuudesta saatuja. Niissäkin tuntuu usein tendensiä pohjalla. Ne julistavat tavallaan työn evankeliumia meillä: pois veltot unet ja turhat haaveet ja pois kaihoilevat trubaduurirunoilijat ja kalpeat kaunosielut tieltä, pontevan työn ja hyödyllisen toiminnan on aika! — Paras kokoelman 7:stä novellista on mielestäni „Lokki“, jonka jo ennestään tunnemme eräästä tilapääjulkaisusta. Se on kertomus koulusivistystä saamattomasta käytännön miehestä, joka omin neuvoin ponnistaa eteenpäin, hankkii mainetta rakentamallaan laivalla ja luopi itse onnensa kosimalla kaupungin kauneinta tyttöä. Sen jälkeen tuntuu luontevimmalta „Kaunosielu“, vaikka se ikäänkuin kesken katkeaa. Kaunosielu on pääkaupungissa liian vapaasti elellyt ja velkaantunut kirjailijaylioppilas, joka joutuu maalle isänsä ruumisarkun ääreen omaa entistä elämätänsä ja tulevaisuuttansa vakavasti ajattelemaan, vaikka vielä onkin liian heikko astuaksensa ratkaisevaa askelta uuteen vakavampaan toiminnan suuntaan. „Kuvaus ylimaasta“ sisältää aiheen, joka olisi ansainnut tulla eheämminkin käsitellyksi: Reeta, joka on synnyttänyt kaksi yksi-

näistä lasta ja niistä toisen tuhonnut, tulee mielipuoleksi ja kuristaa itsensä kuoliaaksi, kun ei seppä, lasten isä, hänestä huoli, vaikka oli ennen luvannut; seppä itse pakenee maailmalle pillojansa piilemään. Sitä vastoin on „Lulle"-niminen leikillinen kertomus hyvin hallittu ja kokonainen sommittelultaan. Aihe siinä on jotenkin vähäpätöinen: nautinnonhimoinen sanomalehtimies haluaa kerran kesäkuumilla, puuhiensa lomassa, vähän herkutella samppanjalla ja hyvällä aterialla, mutta virkatoverinsa hänen rauhaansa silloin häiritsee, niin että koko tuo kallis nautinto hätäisesti hotkaistuna menee piloille. — Muut kertomukset ovat vähemmin onnistuneita. „Sanomalehtipoika" on käsitelty kuivakiskoisesti ja ylimalkaisesti, samaten „Pääkaupunkiin", joka sitä paitsi on liian tavallinen juttu. „Saiturin alussa", jota saattaa verrata Kajanderin „Vanhapoika"-nimiseen kappaleeseen, ei itsemurhateko referaattimaisesti esitettynä pysty tekemään sitä vaikutusta kuin jos se olisi tarkemmin analyseeratun sielunhistorian loppuna. Alkuosa tätä kuvausta on liian karikeerattua. — Mielestäni on hra Järvi, vaikka onkin vanhempi kirjailija, tässäkin pienessä kokoelmassansa kompastunut useammin kuin Kajander omassaan. Mutta kuitenkin osoittavat nuo neljä sievää novellia, että hänelläkin on kykyä välistä pienessä muodossa varmoilla piirteillä luoda koko onnistuneita ja tasaisia kuvia.

Puheina-olleen kirjailijaparin entiseen tuotantoon katsoen on meillä ymmärtääkseni syytä iloita kummassakin rauhalliseen objektiivisuuteen ja henkevämpään käsitystapaan päin käyneestä edistymisestä. — Tekee mielelle hyvää lukea meidän aikanamme semmoista suorastaan elämästä kasvanutta realismia kuin Kalle Kajanderin novelleissa ja nähdä semmoista positiivisen työn raikasta ihailua kuin K. A. Järven kertomuksissa. Ollen voimakkaana vastapainona meilläkin itävän uusromantiikan subjektiivisuuden ihailulle ja työnarvon kieltämiselle ei niiden vaikutus voi olla muuta kuin terveellinen. Arvonsa uusromantiikallekin, ajan muotisuunnalle, joka herättäen epämääräisiä tunnelmia, haaveita ja hahmoja peittää varsinaisen jokapäiväisen elämän taaksensa näkymättömiin, siltä on tällä realistisella kirjallisuudella puolellansa totuuden voima, joka ei tosin häikäise mielikuvituksen-rikkaudellaan eikä lumoa salaperäisillä aavistuksillaan, vaan puhuu kestäväksi karaistuneen elämänkäsityksen vakuuttavaa kieltä. Siinä on allekirjoittaneen mielestä jotain, jota uusromantiikankin kannattaisi tavoitella, nim. ajatuksen kirkasta selvyyttä ja elämän syvää totuutta, samaten kuin toiselta puolen ei olisi haitaksi, että realistimme oppisivat romantikoilta henkevyyttä, sielukkaisuutta, mielikuvitusta ja tunteen palavaa voimaa.

V. T.

ZAKARIAS NIELSEN, *Murrosaikana*. Suom. Tyyne H. Kuopiossa 1902, Otava (Helppohint. kirjasto 68). 253 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

ZAKARIAS NIELSEN on Tanskan suuren yleisön suosituimpia kirjailijoita. Suomalainen lukijakunta tutustunee kuitenkin nyt ensi kertaa hänen suurempaan teokseensa. Toivottavasti tätä tuttavuutta jatketaan. Onpa siis kaiketikin paikallansa lyhyt tekijän esittäminen Valvojan lukijoille.

Maalaissepän yksinkertaisessa kodissa, missä ei kuitenkaan toimeentulohuolia tunnettu, hän kasvoi viime vuosisadan puolivälissä Seelannin länsirannikolla. Äiti oli koulunopettajan tytär ja lahjakas ihminen. Poika peri häneltä rakkauden runouteen ja soitantoon, joita varhain harjoitti omavaraisen kehityksen nojassa. Iloinen ja reipas mieliala veti poikaa seuroihin; talonpoikien pidoissa hän esiintyi soittomiehenä ja tutustui siis elämän vaihteleviin puoliin.

Vakavat harrastukset eivät kuitenkaan silti jääneet unohduksiin. Hyvällä menestyksellä hän suoritti seminaarin oppimäärän ja ryhtyi parinkymmenen vuotiaana koulunopettajan toimeen Seelannin pohjoisosassa, missä pietismi siihen aikaan mieliä kuohutti ja jännitti. Näihin pyörteisiin joutui nuori opettajakin joksikin ajaksi, mutta ei tyytynyt niihin, vaan vapautti itsensä omistaen vähitellen grundtvigianien iloisamman ja toivehikkaamman käsityksen elämän peruskysymyksestä.

Kun 1864 vuoden kova koettelemus Tanskan kansaa kohtasi, osoittivat varsinkin grundtvigianit omistavansa sen lujan luottamuksen Jumalaan ja kansaan, jota silloin kysyttiin. He astuivat kukin kyvyllänsä ja lahjoillansa kehittämään ja kartuttamaan kansan voimia tulevaisuuden turvaamiseksi. Z. Nielsen pysyi koulussansa, työskenteli kaksinkertaisella innolla, päivin lasten kanssa, iltaisin jatkokurssia tahi esitelmiä pitäen, laulu- tahi lukuseuraa johtaen y. m. s. Tahtoipa hän kynääkin käyttää valistustyössä, ja kun ei siihen päivillä aikaa ollut, pani öitä lisäksi. Tähän aikaan syntyi Tanskassa n. s. „koulumestarikirjallisuus", joka kaunosielujen arvostelijain puolelta on saanut ylenkatsetta osaksensa, mutta jolla on ollut suuri merkitys viime vuosikymmenien yleisessä kehityksessä.

Kovaa on N. kokenut yksityisessä elämässänsäkin. Viisi lasta lyhyessä ajassa menetettyänsä, hän jäi kolmen pienokaisen kanssa leskeksi. Tämän ohessa ja lisäksi hermostus, parantumaton vika kuuloon ja kaulatauti, joka lopetti opettajatoimen.

Ei murtunut kuitenkaan mies näissä vaivoissa. Toisissa naimisissa saavutti hän jälleen perheellisen onnen. Toinnuttuaan hän antautui kokonansa kirjailijaksi, ja yhä kasvava menestys rohkaisi mieltä. Hänen kertomuksistansa ja runoistansa rupesi jälleen kajahtamaan elämänilo, sitä

syvällisempi ja tehoisampi, mitä suurempien surujen aikana se oli hänen sydämensä pohjasävyksi sukeutunut. On luonnollista, ettei täten valmistunut kirjailija harjoittanut „taidetta taiteen vuoksi". Mutta ei taiteellisuutta hänen tuotannossansa kuitenkaan puuttunut, ja se on kehittynyt uusissa tehtävissä.

Murrosaikana, joka nyt on suomalaisillekin lukijoille tarjottu, on Nielsenin ensimäinen yleisen tunnustuksen saavuttanut teos. Sillä hän laajensi tanskalaisen kirjallisuuden alaa. Talonpoikaiselämää on kyllä tanskalaisessa kirjallisuudessa ennenkin kuvattu, mutta sitä murroskautta, jonka monet uudet liikkeet, valtiollinen taistelu oikeiston ja vasemmiston välillä, kansanopisto, ampujaseurat y. m. s. ovat panneet käyntiin, ei ollut ennen häntä käsitelty.

Tässä niinkuin melkein kaikissakin N:n kirjoissa on tendensiä, kuvauksen tarkoituksena on näyttää kieroutta oloissa ja ihmisissä. Mutta henkilöt eivät ole suinkaan silti paljaita aatteita. Sellaiset luonnonkuvaukset kuin opettajan, nuoren talollisen Knuutin, ravintoloitsija Besserin y. m. jäävät elävinä lukijan mieleen, sillä ne ovat elämästä otettuja eläviä ihmisiä.

Useissa seuraavissa kertomuksissa N. on jatkanut samaan suuntaan, kuin tässä kirjassansa alkoi. Hän on mielellänsä valinnut aiheiksensa taisteluita ja ristiriitoja, jotka eivät viehätä häntä sen vuoksi, että saisi paljastaa ihmisten huonoutta, vaan pikemmin sen vuoksi, että saisi näyttää missä sovituksen ja rauhan tie kulkee. Rauhaa ei saavuteta ilman taistelua. Zakarias Nielsenin vahvoja puolia on sisällisten taistelujen kuvaaminen. Erittäinkin kahdessa viimeisessä romaanissansa hän on käynyt käsiksi vaikeihin sielullisiin kysymyksiin. „Den store magt" kirjassa taistelu on ihmisellisen rakkauden ja jumalatunnon eli Jumalan rakkauden välillä. „Kilderne" on hyvin vaikuttava kehityshistoria. Siinä näytetään, kuinka keveään pääkaupunkilaiselämään tottunut pintapuolinen nainen, joka ei tunne, jopa suorastaan vieroo sitä, mikä taivuttaa mielen vakavaksi ja vaatii kieltäymystä, kohtaa elämässä sen lähteen, minkä vesi vähitellen muuttaa ihmisen, syventää hänen mielensä, kohoaa, liittää siihen, mikä ylläpitää onnessa ja onnettomuudessa, elämässä ja kuolemassa.

Viimeksi on N. julkaissut runokokoelman, jonka johdosta hänet on tunnustettu eteväksi lyyrilliseksi runoilijaksi. Hän toimittaa myös „Söndagsbladet"-nimistä kansanlehteä, joka on hyvin levinnyt, ja on osallisena monessa muussakin kansaista valistusta tarkoittavassa kirjallisessa hankkeessa.

Tosin eivät esteetikot liene vielä yleisesti täyttä tunnustustansa antaneet Z. Nielsenille. On kuitenkin eteviä arvostelijoita, jotka asettavat hänet pohjoismaiden ensimäisten kirjailijain joukkoon. Ja vaikka esteetikot nyrpistäisivätkin nenäänsä, ei se tässä paljoa merkitse. Paik-

kansa pitää erään arvostelijan lausuma: „Taiteellisuus, jolla kirja on tehty ja se henkilöllinen panos, minkä se sisältää, ovat eri asioita. Jos puutteellisuutta jommassakummassa kohdassa ilmestyy, niin ei ole vaikea ratkaista, kummassa sen mieluummin soisi olevan."

Tätä henkilöllistä panosta on Z. Nielsenin kirjoissa ja se antaa niille arvon. Niitä ei lue ainoastaan hetkelliseksi nautinnokseen selvän kirjoitustavan ja sattuvien luonteenkuvauksien, yleensä taiteellisen arvon vuoksi, vaan niistä rikastuu lukijan mieli, saa syvällisemmän mielihyvän kuin paljaan taidenautinnon.

Ilmoitettavan kirjan suomennos menee mukiin, vaikka useita lukijoita varmaan tulee häiritsemään se paikkakunnallisten sanojen ja lausumatapojen käyttö, jota suomentaja suosii.

N. L.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Toht. ARTHUR HJELTin teos *„Die altsyrische Evangelien übersetzung und Tatians Diatessaron"* on nykyään ollut arvosteltuna aikakauskirjoissa „Theologische Litteraturzeitung" (1903, n. 2) „Kyrklig Tidskrift", (1903, v. 1). Edellisen arvostelun kirjoittaja prof. EB. NESTLE sanoo teosta arvokkaaksi osaksi sarjaa „Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons" j. n. e., johon teos on otettu. Jälkimäisessä arvostelussa lausuu arvostelija, Lundin professori S. HERNER, että tekijä yleensä on hyvin perustellut johtopäätöksensä ja että hän niissä tapauksissa, missä hän on tullut samoihin tuloksiin kuin useat hänen edeltäjistänsä, ei ole rajoittunut vain heidän esityksensä refereeraamiseen, vaan tuonut uusia todisteita entisten lisäksi.

— Toht ARVI GROTENFELTin historianfilosofinen kirjoitus *„Ueber Wertschätzung in der Geschichtsbehandlung"*, josta Valvojassa aikaisemmin jo on mainittu (1902, siv. 239), on Henri Berrin toimittamassa aikakauskirjassa „Revue de synthèse historique" (helmikuun n:ro 1903) joutunut varsin suosiollisen huomion esineeksi. Arvostelija, L. RÉAU, pitää sitä „erinomaisen oppineena", se valaisee „erästä metodiopin tärkeimpiä kysymyksiä", siltä ei puutu „selvyyttä eikä kriitillistä terävyyttä".

— Unkarilainen toht. ALBERT POPINI, jonka nimi meilläkin on tunnettu suomalaisten teosten unkarintajana, on alkanut Unkarissa panna toimeen iltamia, joissa sanoin, sävelin ja esinein Suomea tehdään tunnetuksi unkarilaisille. Ensimäinen tämmöinen iltama pantiin toimeen Debreczenissä 22 p. maaliskuuta, ja sanomalehtiarvostelujen mukaan on vaikutus ollut valtava. Ohjelma sisälsi prologin, toht. Popinin esitelmän Suomesta sekä erinäisiä musiikkikappaleita, kansan- ja taidelauluja, duetteja, piano-, kööri- ja orkesterikappaleita, melodraamallisen kuvaelman, jossa joukko kaupungin nuoria naisia oli avustamassa, sekä erään Juhani Ahon lastun, muuta mainitsematta. Säveltäjistämme olivat edustettuina m. m. Pacius, Faltin (Suomen rukous, joka sekaköörin laulamana saavutti suurta suosiota), Kajanus (rapsodia D-moll), Sibelius (Tuonelan joutsen, Finlandia), Melartin (legenda). Suurinta mieltymystä näyttää saavuttaneen rouva Popini, joka suomalaisessa kansallispuvussa erinomaisella taiteellisuudella esitti useita suomalaisia lauluja. Täysi syy on suomalaiseltakin puolelta lausua kiitollisuutemme toht. Popinille, joka on tällä tavoin ottanut herättääkseen myötätuntoa kansaamme kohtaan etäisen sukulaiskansamme luona.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Mikä voi estää mielenmasennusta?

Koettelemusten hetkellä ei kansan käy vetoaminen vain menneisyyteen tai tulevaisuuteen, vaan sen tulee ennen kaikkea vedota itse elämään, rohkeaan työhön ja toimintaan. Jos kansa on lähtemättömästi kiinnittänyt tuntonsa kansallisiin tarkoitusperiin, niihin, jotka antavat sen työlle ihmisyyden puolesta itsenäisen arvon, niin se vaikeissa oloissa saa tilaisuuden elämällään ja toiminnallaan epäilemättömäksi todistaa olevansa elämään kelpaava kansa.

Epäilystä ei ole siitä, että Suomen kansalla on tarkoitusperiä, joista ihmisyyden asia vaatii sitä itsetietoisesti pitämään kiinni. Jos kansa voi koettelemuksissakin osoittaa tahtovansa elää, niin se saa lohdutusta siitä historiallisesta kokemuksesta, että, niinkuin kansallissankarimme Snellman sanoo, kansalla, joka todella t a h t o o pitää kiinni omasta olemuksestaan, myöskin aina on voimaa sitä puolustaa.

Kansallinen sivistys ei ole paljastaan ulkonainen lainatavara eikä onnellisten olosuhteiden antama lahja. Kansan varsinaiseksi omaksi sivistyselämä todistautuu vasta silloin, kun koettelemukset tuovat ilmi sen, että kansa todellakin saattaa luottaa jäsentensä siveelliseen ryhtiin ja elämänrohkeuteen.

Yksilö voi siveellisen ryhtinsä varmasti säilyttää kansalliseen sivistyselämään kiintyneenä. Osanotto siihen, työ kansan henkisen ja aineellisen vaurastuksen edistämiseksi ja levittämiseksi, kansallisen yhteistunnon ja oikeudentunnon lujittamiseksi, kansan kielen kehittämiseksi kodin, sivistyksen ja tieteen kieleksi, tämä kaikki muodostaa yksilölle pysyvästi arvokkaita tarkoitusperiä, jotka suurentavat hänen voimiansa ja vapauttavat hänen mielensä arastelemasta yksityisen mukavuuden ja hetkellisten etujen menettämistä. Se kansalainen, joka pystyy kansallisen historian silmällä arvostelemaan omaa toimintaansa, kohottaa omanarvontuntonsa voittamaan masentavia mielenjohteita. Historian silmä kysyy oikeatuntoista elämää ja pysyväistä arvoa. Se ei ole koskaan pysähtynyt ihailemaan niitä, jotka koettelemusten aikana ovat ennen muuta pyrkineet säilyttämään yksityisten totuttuja ja mukavia olosuhteita. Ainoastaan niiden toiminnan se hyväksyy, jotka kansallisia päämääriä palvellen ovat horjumattomina pysyneet.

Koettelemusten ja kiusausten aikana esiintyy kansoissa aina niitä, jotka tahtovat säästää kansaansa ulkonaisilta kärsimyksiltä silläkin uhalla, että kansan siveellinen tarmo menehtyy. Niiden toiminta saattaa kylläkin lähteä hyväntahtoisesta ja vilpittömästä mielestä, mutta jos kansa ymmärtää ja tahtoo pitää kiinni historiallisesta tehtävästään, niin se jättää heidän neuvonsa huomioonottamatta. Se tekee sen siitäkin huolimatta, että yksityiset yllyttäjät vetoavat ihmismielen huonompiin vaikuttimiin saadakseen tälle neuvolle huomiota. Surkuttelunsa kansan tunto, jos se elävänä pysyy, suopi niille, joiden arka mieliala johtaa siihenkin ajatukseen, että itsekunkin tulee vakavalla hetkellä katsoa, miten pelastaa oma itsensä ja omat hetkelliset etunsa. Ja surkuttelu muuttuu vieläkin vakavammaksi niitä kohtaan, jotka hetkellisten etujensa pelastamiseksi alentuvat osoittamaan vainon esineeksi siveellisesti ja kansallisesti hyväksyttävää toimintaa.

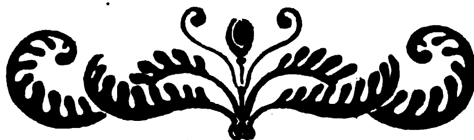
Ainoastaan siinä tapauksessa että kansan siveellinen ydin on mätä, tai myös siinä tapauksessa, että kansa on vielä liiaksi kehittymätön ja kypsymätön, — ainoastaan siinä tapauksessa pääsevät nuo huonot neuvot ja yllytykset kansassa vaikuttamaan; mutta silloin ne saavatkin kansassa aikaan täydellisen sekasorron ja hajaannuksen, joka kansan johtaa lopulliseen auttamattomaan perikatoon. Me rohkenemme uskoa siihen, että kansamme siveellinen ydin on vielä siksi terve ja kansamme myöskin siksi kypsynyt, että se osaa pelastua hajaannuksen turmiosta, että se

pystyy tajuamaan, mitä sen tehtävä siltä vaatii, tajuamaan, kuinka välttämätön kansan kaikkia kerroksia yhdistävä yhteistunto on kansalliselle elämälle. Jos kansamme sen tajuaa ja tuntee ja myöskin tekee kaikkensa sen saavuttamiseksi, silloin se voi kovan koettelemuksenkin hetkellä, kärsimyksistä huolimatta, masentumattomana säilyttää elämänluottamuksensa.

Silloin yksityinen kansalainen saa tyhjentymättömän toivon ja rohkeuden lähteen kansan yhteishengestä. Ja koko kansan elämänluottamus saa aina uudelleen viriketta siitä historian opetuksesta, että työ kansallisen sivistyksen ja ihmisyyden tarkoitusperien eteen pitää kansan pystyssä. Koko kansan elämäntoivo ja elämänrohkeus saapi sytykettä siitä tietoisuudesta, että kansan suurimmat ja pyhimmät oikeudet, joita ei mikään mainen mahti voi lakkauttaa, asuvat kansan omassa povessa ja että niiden tunnustaminen ja toteuttaminen saavutetaan kansan omalla työllä siveellisten voimien palveluksessa.

27. IV. 03.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Tilastolliseata toimistosta: Suomen virallinen tilasto. XXII. Vakuutusolot. — XXI. Köyhäinhoitotilasto. — VI. Väkiluvuntilastoa.

Werner Söderströmiltä: *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 13, 14, 15 vhk. à —: 55. — *Th. Kolde*, Martti Luther, 7 vhk. 1: 10. — *Christian de Wet*, Buurien ja englantilaisten sota. 5, 8, 9 vhk. à —: 60. — *Gustaf Bang*, Europan sivistyshistoria. 5 vhk. —: 55. — *Matti Helenius*, Alkoholikysymys. 3 vhk. 1: 20. — *Juhani Aho*, Lastuja. IV. Toinen painos. 2: 75. — *Santeri Ingman*, Juho Vesainen. Helppohint.-painos. 1: 25. — *Ivar Wilskman*, Palloleikkejä. —: 75. — Paul Krügerin elämän muistelmat. 8 vhk. 1: 15. — Kyläläisten kirjasia, toim. Vihtori Peltonen, n:rot 31, 32, 36, 41, 42 à 5 p. — *Knut Cannelin*, Suomalais-ruotsalainen sanakirja. 2: 75. — Vänrikki Stoolin miehet. 5 vhk. 1: 15. — *Joh. Ludv. Runebergin* teokset. 8 vhk. —: 65. — *E. V. Wretlind*, Huono ruoansulatus ja vatsasairaudet. —: 75.

Otavalta: *Aino Malmberg*, Yksinkö? 2: 50. — *Hilja Haahti*, Kaksi kotimaata. Laulelmia. 1: 75. — *K. Suomalainen*, Suljetuissa kammioissa. Mietelmiä hiljaisina hetkinä. Toinen painos. 1: —. — *Maksim Gorjki*, Kertomuksia. II. Suom. Rob. A. Seppänen. 1: 50. — *John Bunyan*, Kristityn vaellus. 8—9 vihk. à 1: 10. — *Julius Ailio*, Jääkausi ja sen jälkeiset ajat. 1: 50 — *Richard Leander*, Unelmia takkavalkean ääressä. 1: —. — *Volter Kilpi*, Antinous. 2: 50.

G. W. Edlundilta: *Eliel Vest*, Johan Ludvig Runeberg. Suom. 3 vhk. 1: 25. — *Aug. Schauman*, Kuuden vuosikymmenen ajoilta. 7 vhk. 1: 50. — *Zach. Topelius*, Samlade skrifter. Ser. IV: 14, 15 vhk. 1: 50. — *M. G. Schybergson*, Suomen historia. Suom. O. Manninen. IV vhk. 2: 50. — Pieni asetuskokoelma, n:o 14. 1: 10.

C. J. Bergströmiltä: Kotihartaus. Jokapäiväisiä aamu- ja iltatutkistelemuksia. Suom. Nid. 1: 50. (Aamu- ja iltatutkistelemukset myös eripainoksina à —: 75.) — *William Reid*, Jesuksen veri. Suom. 1: —. — —, Jumalan armo. Suom. —: 25. — *C. O. Rosenius*, Jumalan ijankaikkinen liitto Poikansa kanssa. Suom. —: 30. — *T:ri Rosch*, Kirjanen avioliitossa oleville. Suom. —: 60.

Boman & Karlssonilta: *Elisabeth Rundle*, Martti Lutherus. Kertomus uskonpuhdistuksen ajoilta. Suom. Anna Klutas. 1—4 vhk. à —: 40. — *Frans Viitanen*, Tuli on irti. Huvinäytelmä yhdessä näytöksessä. —: 50. — *L. Holberg*, Araapialainen pulveri. Yksinäytöksinen huvinäytelmä Suom. —: 60. — *Gustav v. Numers*, Tuukan poika. Suom. Eero Alpi. —: 60. — Kevättervehdys. —: 40.

Minervan kirjakaupasta: Vuosiluettelo Suomen kirjakauppoihin v. 1902 ilmestyneistä teoksista. —: 75.

Satakunnan kirjakaupasta: *C. E. Bergstrand*, Maanviljelijäin käsikirja. Suom A. Saurio. 12—13 vhk. 1: —.

K. A. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*, 23 vuotta Etelä-Afrikassa. 13, 14 vhk. à —: 40.

Eero Erkolta: *Eino Leino*, Päiväperhoja. 1: 75.

Yrjö Weilinillä: *Elviira Villman*, Lyyli. 2: 75.

Wahlström & Widstrandilta: Den finska militären — Suomen sotalaitos. V vhk.

K. E. Sundvallilta: *Lauri Soini*, Punasta ja vihreää. 1: 25.

Finsk tidskrift, maalis-, huhtik.: A. Wallensköld, Gaston Paris. — Emil Schybergson, I rösträttsfrågan. — M. G. Schybergson, Censurreskriptet af år 1850.

Dansk Tidsskrift, huhtik.: Georg Brandes, Tale for Harald Høffdning. S Nordentoft, Alkoholspørgsmaalet, y m.

Suomen Museo — Finskt Museum, n:o 1: K. K. Meinander, Finska fornminnesföreningens konsthistoriska expeditioner. — U. T. Sirelius, Ostjakkien ja vogulien hautaustavoista sekä heidän käsityksestään elämästä kuoleman jälkeen. II.

Duodecim, n:o 2—3: Osv. Streng, Anaeroobisesti kasvavien bakteerien viljelemisestä. (Vihko omistettu t:ri Konrad Relanderille hänen täyttäessään 50 vuotta).

Kansakoulun lehti, n:ot 7—8: G. Lönnbeck, Seminaariopetuksen pedagogisesta suunnittelusta. — Juho Seppälä, Kaupunkien kansakouluopettajain palkat. — Hämeenlinnan tarkastuspiirin opettajakokous. — Kirjallisuutta.

Vartija, n:o 3: L. Sjöstedt, Synteinanteeksiannon ja lunastuksen vanhatestamentilliset edellytykset Albert Ritschlin mukaan. — Elis Bergroth, Papisto ja politiikka.

Suomen urheilulehti, n:o 2: Voimistelu ja miekkailu. — Metsästys ja kynologia. — Purjehdus. — Soutu. — Kalastus. — Polkupyöräily. — Hiihto ja luistelu. — Matkailu. — Hevosurheilu. — Uinti.

Uusi kuvalehti, n:o 5—6: Antero Pelkonen, Vanhan vainon ajoilta. IV.

Luonnon ystävä, n:o 3—4: A. J. Mela, Hammasvalaitten takaraajat. — Lintujen vaino Italiassa. — K. V. Natunen, Valoelimiä lintujen nokassa. — A. Ruotsalainen, Punatauti ja punkit.

Pyrkijä, n:o 4: S. A., Nuorisoseurat ja J. V. Snellmanin päivä. — Nuorisoseurojen keskustelukokouksia, y. m.

Kyläkirjaston kuvalehti, A-sarja, huhtik.: Thiodolf Rein. — Kristinusko ja vanhan maailman yhteiskunnalliset olot. — B-sarja.

Kanerva, n:ot 7, 8.

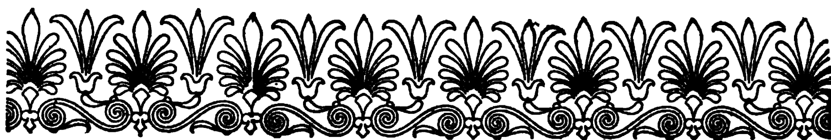
Kodin ystävä, n:ot 4.

Metsän ystävä, n:o 4.

Pellervo, n:ot 4.

Puutarha, n:ot 3.

Postimees, n:ot 61—77.

Äänioikeusasia Ranskan vallankumouksen aikana.

Kirjoittanut

ALMA SÖDERHJELM.

Meidän aikanamme, jolloin äänioikeusasia kuuluu päivän polttaviin kysymyksiin, voi varmaan monesta olla mieltäkiinnittävää oppia tuntemaan, miten tätä kysymystä käsiteltiin ja järjesteltiin Ranskan suuren vallankumouksen ensi vuosina, tuona aikana, jolloin keskusteltiin niin monista uusista kysymyksistä ja uudesti muodosteltiin niin monia olosuhteita, aikana, jolloin Ranskan kansa heräsi tietoisuuteen mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan.

Olisi kyllin syytä luulla, että ne kansanvaltaiset aatteet, jotka kehittyivät vallankumouksen aikana, olisivat peräisin valistusfilosofeilta, ja että nämä, osoittaessaan ranskalaisessa yhteiskunnassa tavattavaa kieroutta ja ruosteisuutta, samalla olisivat lausuneet tuomionsa yksinvaltaisesta hallitustavasta. Niin ei kuitenkaan ollut asian laita. Valistusfilosofeissa emme tapaa ainoatakaan, joka olisi puhunut Ranskan muuttamisesta tasavallaksi. Montesquieu tahtoi Englannin-mallista yksinvaltaa, Voltairen valtio-ihanteena voi pitää valistunutta despotiaa, ja Rousseau tosin puolusti tasavaltaista hallitustapaa, mutta ainoasti pienemmille valtioille. Diderot, d'Holbach ja Helvétius vastustivat kuninkuutta, mutta eivät vaatineet tasavaltaakaan, ja Mably, ensimäisten vallankumousmiesten ihmettelyn ja jumaloimisen esine, piti yksinvaltaa ainoana keinona vastustaa sitä tyranniutta, jota joku erityinen luokka tai puolue voisi harjoittaa.

Kun kukaan valistusfilosofeista ei ollut tasavaltalainen, seuraa itsestään, ettei heistä kukaan vaatinut yleistä äänioikeutta. Eipä edes Rousseaukaan ole lausunut mitään tämänsuuntaista toivomusta.

Ajatus yleisestä äänioikeudesta oli liian rohkea 1789-vuoden miehistäkin. Huolimatta säätyjen kokoonkutsumisesta, niiden kokoontumisesta toukokuussa ja kolmannen säädyn julistautumisesta kansalliskokoukseksi, oli ei ainoasti Ranskan kansa, vaan myös radikaalisimmat johtajatkin vallankumouksen ensi kuukausina täysin vieraita kaikille sekä tasavaltaa että yleistä äänioikeutta koskeville suunnitelmille. Siihen on monta todistusta. Niinpä lausuu esim. muudan innokkaimpia vallankumousmiehiä, nuori kirjailija Camille Desmoulins, lentokirjasessa nimeltä *Vapaa Ranska* kesäkuussa 1789 sen mielipiteen, että oli vallan luonnollista, ettei alhaisin kansankerros saanut mitään osaa valtionasioissa, se kun oli niin kiinni jokapäiväisessä työssään, ettei sille ollut jäänyt aikaa hankkia itselleen sellaiseen tarvittavia tietoja ja kasvatusta. „Jo heidän asemansa tunto", hän lausuu lopuksi, „karkoittaa heidät itsestään kokouksista. Tai voisiko palvelija äänestää yhdessä isäntänsä kanssa ja kerjäläinen sen kanssa, joka on hänelle antanut roposen?"

Ei kuitenkaan viipynyt kauan, ennenkuin muutamat yksityiset henkilöt alkoivat ajatella mahdolliseksi toteuttaa ajatusta kansan itsehallinnosta siihen määrään ettei kukaan olisi poissuljettu valtiollisista vaalikokouksista ja valtiollisista vaaleista. Syynä tähän oli etusijassa kansan osanotto Bastiljin valloitukseen ja sen aktiivinen ryhtyminen asiain menoon. Nythän näet nähtiin, että tällä kansalla, joka jo kyllin kauan oli ollut täydellisessä orjuudessa, oli miehuutta ja tarmoa asettua varmalle kannalle, ja että se oli kyllin valveilla ymmärtääksensä vallankumouksen aatteen. Mutta, kuten sanottu, ainoasti muutamissa yksityisissä henkilöissä syntyi ajatus yleisestä äänioikeudesta, kun sitä vastoin yksikään puolue ei sitä ottanut ohjelmaansa, ja kansa kokonaisuudessaan pysyi sille vieraana.

Että kansalliskokouskin oli samalla kannalla, näkyi vaalijärjestelmää koskevista kohdista niissä hallitusmuoto-ehdoituksissa, jotka Sieyès esitti heinäkuussa ja Thouret hallitusmuotokomitean puolesta syyskuussa 1789.

Sieyès lausui ehdoituksessaan, että oli tehtävä ero *aktiivisten* eli valtiollisten ja *passiivisten* eli luonnollisten oikeuksien välillä ja että, samalla kun kaikkien ihmisten tuli saada osansa jälkimäisistä, joina oli kunkin turvallisuus personansa, vapautensa ja omaisuutensa puolesta,

ainoasti osa voi päästä nauttimaan aktiivisista eli valtiollisista oikeuksista, jotka myönsivät osanoton valtiolliseen elämään. Kykenemättöminä pääsemään osallisiksi aktiivisista oikeuksista pidettiin naiset, ainakin heidän silloisessa asemassaan, lapset, muukalaiset ja alhaisin kansanluokka, joka ei millään tavoin voimillaan avustanut yhteiskuntarakennuksen ylläpitämistä. Sieyès'in hallitusmuotoehdoitus jäi hyväksymättä, mutta sillä on merkityksensä siihen katsoen, että juuri siinä ensi kerran tehtiin ero aktiivisten ja passiivisten kansalaisten välillä, ja että se perusaate, josta tämä yhteiskunnan jäsenten kahtiajako oli ilmaisu, tuli olemaan perustuksena sillekin ehdoitukselle, joka hiukan myöhemmin hyväksyttiin.

Tämän ehdoituksen esitti Thouret 29 p. syyskuuta 1789. Siinä ei ainoasti tehty jyrkkää eroa aktiivisten ja passiivisten kansalaisten välillä, vaan samalla myös määrättiin selvästi ja suoraan sensus, jonka mukaan sekä valitsemisoikeus että vaalikelpoisuus oli laskettava. Tämän ehdoituksen mukaan oli vaalissa otettava huomioon seuraavat asteet.

1) Primeerikokouksiin olivat kaikki aktiiviset kansalaiset vaalikelpoisia. Aktiivisia kansalaisia olivat kaikki ne, jotka maksoivat veroa, mikä vastasi kolmen työpäivän palkkaa.

2) Valitsijoiksi olivat vaalikelpoisia kaikki ne, jotka maksoivat veroa, mikä vastasi 10 työpäivän työpalkkaa.

3) Kansalliskokoukseen olivat vaalikelpoisia ainoasti ne, jotka maksoivat veroa, mikä vastasi n. s. hopeamarkkaa (marc d'argent), vanhaa painomittaa, arvoltaan 54 livreä rahassa.

Erään senaikuisen laskun mukaan oli Ranskassa 1789 26 miljonaa asukasta, mutta sensusjärjestelmän mukaan oli näistä ainoasti noin 4 $^{1}/_{4}$ miljonaa oleva valitsijoita.

Lokakuun 20 p. 1789 alkoi keskustelu aktiivisen kansalaisoikeuden ehdoista. Kaikki puhujat olivat täysin yksimieliset siitä, että oli asetettava vaalisensus; niin, eipä ollut ketään, joka olisi edellyttänytkään muuta mahdollisuutta. Mutta kun keskustelua jatkettiin kaksi päivää myöhemmin, nousi äkkiä apotti Grégoire, yksi kansalliskokouksen innokkaimpia uudistusmiehiä ja vallankumouksen omituisimpia personallisuuksia. „Raha", hän lausuu, „on ulkopuolella hallinnollista alaa; aika on hyveiden astua sen sijalle yhteiskunnassa. Sensusjärjestelmän asettaminen on paras keino saattaa meidät jälleen rikkaiden ylimysvallan alaisuuteen. Aika on ruveta kunnioittamaan puutteenalaistakin, sillä vaikkapa hänellä ei olekkaan

mitään varallisuutta, on hänelläkin silti velvollisuuksia täytettävänä yhteiskuntaa kohtaan, ja hänelläkin on sydän, joka sykkii Ranskan menestykselle.“ Grégoire sai kannatusta neljältä muulta edusmieheltä, joista yksi oli Robespierre. He kaikki vaativat yleisen äänioikeuden toimeenpanoa ja perustivat vaatimuksensa tunnettuun ihmisoikeuksien julistukseen, jonka mukaan kaikki kansalaiset olivat oikeuksiltaan tasa-arvoiset. Mutta heidän sanansa eivät herättäneet mitään vastakaikua tai huomiota kokouksessa; selvänä todistuksena siitä on, ettei mitään äänestystä heidän esityksestään tullut kysymykseen.

Keskustelu valitsijain vaalioikeudesta tapahtui seuraavina päivinä, ja oli se lyhyt ja yksimielinen. Ehdoitus hyväksyttiin tässä kohdassa ilman mitään varsinaista vastarintaa.

Sitä kiihkeämpi oli vastustus, kun keskusteltiin vaalikelpoisuuden ehdoista kansalliskokoukseen, mikä keskustelu alettiin 28 p. lokakuuta ja jatkettiin seuraavien päivien myrskyisissä istunnoissa. Toinen tahtoi että välttämättömänä ehtona vaalikelpoisuudelle kansalliskokoukseen tuli olla maaomaisuuden omistus, toinen taas asetti ehdoksi että valittava maksoi veroa, joka vastasi hopeamarkkaa. Muutamat, kuten Petion, Prieur de la Marne ja etenkin Mirabeau vaativat, ettei tätä korkeinta vaaliastetta varten määrättäisi mitään ehtoa, vaan tulisi vaalin riippua kokonaan vaalimiesten luottamuksesta. Mutta viimemainittua ehdoitusta ei ollenkaan otettu keskusteltavaksi, ja lopputulos oli se, että ehdoiksi määrättiin sekä hopeamarkka että jonkun verran maakiinteistöä.

Kuitenkin näyttää siltä, kuin olisi syntynyt jotakin epäilystä siitä että oli menty liian pitkälle rajoituksissa, ja hallitusmuotokomitea koetti tehdä voitavansa kansanvaltaistuttaakseen kansalliskokouksen päätöstä vaalikysymyksessä, tulkitsemalla sitä niin vapaamielisesti kuin mahdollista. Niinpä tuli tavaksi — eikä kenelläkään näyttänyt olevan mitään sitä vastaan — että kaikki, jotka halusivat, voivat vapaaehtoisesti maksaa korkeampaa veroa kuin mikä vastasi heidän tulojaan, hankkiakseen itselleen siten vaalioikeuden. Alempiin asteihin nähden ei välitetty näistä kiertelemisistä, mutta kansalliskokoukseen tapahtuvien vaalien suhteen ei sitävastoin sallittu mitään sovitteluja.

Tämä määräys se oikeastaan olikin ainoa, joka herätti huomiota ja suuttumusta, samalla kun se oli ainoa, jota sanomalehdet vastustivat. Niinkauan kuin keskusteltiin ehtojen määräämisestä aktiiviselle kansalais-

oikeudelle ja vaalikelpoisuuden alemmista asteista, pysyi sanomalehdistö kokonaan passiivisena, ja vasta kun tulee puhe hopeamarkasta ja vaalikelpoisuudesta kansalliskokoukseen, vasta silloin sanomalehdistö ottaa puheeksi vaalikysymyksen. Ylipäänsä voidaan sanoa että koko vallankumouksellinen sanomalehdistö yhtenä miehenä nousi kansalliskokouksen päätöstä vastaan tässä seikassa. Mutta joka tapauksessa oli selvästi huomattavissa suuri eroavaisuus eri sanomalehtien välillä siinä käsityksessä, miten vaalitapa oli järjestettävä. Maltillisemmat lehdet esittävät mielipiteenään, että sensuksen kyllä tuli olla olemassa valitsevia, mutta ei valittavia varten; Marat väkivaltaisessa *Kansan ystävässään* kohottaa äänensä yleisen äänioikeuden hyväksi, mikäli se ei ulottunut naisiin, lapsiin ja hulluihin, ja varoittaa mitä innokkaimmin pitämästä rahaa valistusta parempana. Mutta uskollisena tavoilleen hän ampuu yli maalin ja menee niin pitkälle kiukkuisuudessaan kuninkuutta ja vanhaa yhteiskuntaa vastaan, että hän leimaa mahdottomiksi tulla valituksi kansalliskokoukseen „papit, rahamiehet, parlamentinjäsenet, kuninkaan pensionaarit ja upseerit ja niiden kätyrit“ sekä sen ohella „joukon kehnoja jäseniä hallitusmuotoa säätävässä kansalliskokouksessa“. — Oli toisia vallankumouksellisia sanomalehtiä, jotka kyllä vaativat yleistä äänioikeutta, mutta väittivät ettei sitä voitu ulottaa palvelijoihin; sitä paitsi tahdottiin eroittaa pois sellaiset yhteiskunnan jäsenet, jotka nauttivat erityisesti vähää arvoa kuten esim. pyövelit ja näyttelijät. Oikeastaan olikin vain kaksi sanomalehtimiestä, jotka todella puolustivat yleisen äänioikeuden asiaa, nimittäin nuo molemmat nuoret sanomalehtikirjailijat Camille Desmoulins ja Elysée Loustallot, viimemainittu vallankumouksellisen sanomalehden *Pariisin vallankumoukset* toimittaja.

Camille Desmoulins leimaa uuden vaalijärjestelmän toimeenpanon kansalliskokouksen kehnointen jäsenten työksi ja todistukseksi siitä, että ylimysvalta oli uudelleen saanut jalansijaa yhteiskunnassa. „Saadakseen kaikki älyämään, kuinka kiero sellainen järjestelmä on“, hän lausuu, „tarvitsee vain sanoa, että tämän järjestelmän mukaan eivät Rousseau, Corneille eikä Mably olisi olleet vaalikelpoisia.“ Ja kääntyen pappien puoleen, joiden joukosta vain muutamia ääniä oli kohonnut hopeamarkan suhteen tehtyä päätöstä vastaan, hän jatkoi:

„Ja te halveksittavat, yksinkertaiset papit, ettekö te ymmärrä ettei teidän Jumalanne voisi olla vaalikelpoinen; ja Kristuksen, jonka te saar-

nastuolissa kohotatte Jumalaksi, hänet te karkoitatte alhaisimman roskaväen joukkoon seisoessanne puhujalavalla. Ja te tahdotte, että minun pitäisi kunnioittaa teitä, jotka palvelette proletaarien jumalaa, joka ei edes ollut aktiivinen kansalainen. Miksette te kunnioita sitä köyhyyttä, jonka hän on aateloinut? Ja mitä te oikeastaan tarkoitatte tuolla „aktiivisella kansalaisella“, jota te yhä toistelette? *Aktiivisia* kansalaisia ovat ne, jotka ovat valloittaneet Bastiljin, ne, jotka kyntävät maata, kun sen sijaan laiskiaiset, niin hyvin papistoon kuin hoviin kuuluvat, huolimatta suurista maatiluksistaan, ovat vain toimettomia kasveja, verrattavia siihen puuhun evankeliumissa, joka ei kantanut mitään hedelmiä ja sentähden oli tuleen heitettävä.“

Myöskin Loustallot, joka muutoin edusti tyyntä vakavuutta, muuttui ivalliseksi ruvetessaan puhumaan tästä aineesta.

„Minä odotan“, hän lausui, „saavani vastaisissa vaalikokouksissamme kuulla seuraavanlaisen dialogin: „Hyvä herra, ehdoitan teille edusmieheksi herra M:n. Te tunnette hänet, ja tarvitsee vain mainita hänen nimensä kootakseen hänen ympärilleen kaikki äänestysliput.

— Hän ei maksa hopeamarkkaa vastaavaa veroa.

— Niin, se on totta. Hän on tyytynyt vaatimattomiin tuloihin ja pitänyt huolta vain opinnoistaan, mutta tehnyt sen sellaisella menestyksellä, että hän on tunnettu koko Europassa.

— Se on yhdentekevää, eihän hän maksa hopeamarkkaa.

— Hän on menestyksellä hoitanut useita julkisia virkoja.

— Se on kyllä hyvä, mutta hän ei maksa hopeamarkkaa.

— Teille ei varmaan liene tuntematonta, että useat Europan hallitsijat ovat koettaneet houkutella häntä valtioihinsa, tarjonneet hänelle korkeita virkoja ja suuria omaisuuksia, mutta isänmaanrakkaudeltaan hän ei ole voinut jättää Ranskaa.

— Se on kyllä ihmeteltävää, mutta hän ei maksa hopeamarkkaa.

— Hallitus kyllä tuntee hänen arvonsa, sillä se on koettanut ostaa häntä, mutta turhaan, vaikkapa hän olikin täysin tietoinen siitä, että se voi tapahtua ilman että hänen senkautta tarvitsi komprometteerata itseään. Hän on tehnyt velvollisuutensa. Mutta hän ei maksa hopeamarkkaa.“

Loustallot lopettaa artikkelinsa suorastaan kehoittamalla Ludvig XVI:tta peruuttamaan kansalliskokouksen päätöksen:

„Oi Ludvig XVI, sinä, joka olet palauttanut Ranskan vapauden! Katso, kolmeneljännestä sinun kansastasi on suljettu pois kansalliskokouksesta hopeamarkkasäädöksen kautta. Pelasta ranskalaiset niin hyvin orjuudesta kuin sisällisestä sodasta. Pyhitä suspensiivinen kielto-oikeutesi

käyttämällä sitä kerrankin kunniakkaasti! Sinä, joka olet kansan oikeuksien säilyttäjä, puolusta niitä sen edustajain järjettömyyttä, kevytmielisyyttä, erehdyksiä ja rikollisuutta vastaan — sano heille, kun he pyytävät vahvistustasi näille säädöksille: Kansakunta on täysivaltias, minä olen sen tahdon ylin toimeenpanija, te olette vain sen käskyläisiä ettekä sen tai minun mestareitani."

On tosin luultavaa että näitä kirjoituksia luettiin, mutta tuskin lienee uskottavaa että ne tekivät mitään suurempaaa vaikutusta. Vasta kaksi kuukautta myöhemmin, 17 p. jouluk. 1789, päätti Henrik IV-niminen aluepiiri neuvotella muiden piirien kanssa ja kehoittaa näitä yhteisesti lähettämään rukouksen Ludvig XVI:lle, että tämä kieltäytyisi vahvistamasta hopeamarkkasäädöstä. Ei kuitenkaan näy merkkiäkään siitä, että muut piirit olisivat ottaneet huomioonsa tämän kehoituksen, joka niin hyvin soveltui Mirabeaun käsitykseen että kuninkaan tuli käyttää kielto-oikeuttansa kansaa koskevain etujen vahvistamiseksi. Mutta joka tapauksessa pani joukko piirejä kukin itsekseen vastalauseensa mainittua säädöstä vastaan.

Hopeamarkkaa vastaan virinnyttä liikettä edisti ja auttoi innolla eräs tämän ajan etevimpiä ajattelijoita, Condorcet. Hänkin oli alussa puoltanut sensusjärjestelmää, hänkin oli muuttanut mielipiteensä nähtyään vallankumouksen ensimäisistä tapauksista, ettei kansa pysynyt välinpitämättömänä vallankumouksellisen liikkeen suhteen. Condorcet oli jäsenenä kommuunissa ja puheenjohtajana siinä komiteassa, jolle oli uskottu ehdoituksen tekeminen uuden kunnallishallinnon järjestämiseksi. Puheenjohtajana tässä komiteassa hän 12 p. jouluk. 1789 luki julki memoriallin, jossa hän huomautti sitä ristiriitaa, mikä vallitsi siinä että oikeusjulistus vahvisti kaikkien tasa-arvoisuuden, mutta sensusjärjestelmä puolestaan eroitti kansalaiset useihin eri luokkiin, ja jossa hän muitta mutkitta pyytää hopeamarkkasäädöksen peruuttamista. Tämä asiakirja esitettiin kommuunille, joka ei kuitenkaan aluksi osoittanut mitään erityistä harrastusta asian suhteen.

Sen sijaan toimivat piirit edelleen omin päin. Tammikuussa 1790 kutsui Saint-Jean-en-Grève'n piiri kokoon kokouksen, jossa oli läsnä edustajia useista muistakin piireistä. Nämä toimittivat 8 p. helmik. 1790 adressin, jota tosin ei allekirjoittanut useampi kuin 27 noista 60 piiristä, mutta jonka varmaan useammat hyväksyivät enemmistön mielipiteen ilmauk-

sena. Tässä adressissa rukoiltiin kansalliskokousta ei ainoasti lakkauttamaan määräystä hopeamarkasta ja kansalliskokoukseen vaalikelpoisuuden korkeista ehdoista, vaan myös hylkäämään ylipäänsä jokaisen sensusjärjestelmän. Anojat selittivät kokonaan luonnottomiksi että yhteiskunnassa olisi neljä luokkaa: 1) vaalikelpoiset kansalliskokoukseen, 2) vaalikelpoiset hallinnollisiin kokouksiin, 3) vaalikelpoiset primeerikokouksiin ja 4) kuten anomuksessa lausuttiin — se luokka, jolla ei ollut mitään etuoikeuksia, vaan joka oli taivutettu lain alaiseksi, lain, jota se ei ollut luonut eikä vahvistanut, ollen vailla kaikkia niitä oikeuksia, joita kansa kokonaisuudessaan omisti.

Helmikuun 9 p:nä tosin eräs lähetystö toi tämän adressin kansalliskokoukseen, mutta se palautettiin hallitusmuotokomiteaan, ja kun viimemainittu ei antanut mitään ilmoitusta asiassa, ei adressi saavuttanut mitään merkitystä käytännössä. Yhtä vähän huoli kansalliskokous siitä, että lähetystön puheenjohtaja seuraavana päivänä mitä itsepintaisimmin kirjallisesti anoi saada esittää asiansa, tai siitä että muutamia päiviä myöhemmin työmiehet Saint-Antoinen esikaupungissa lähettivät 27:llä nimellä varustetun adressin, joka tarkoitti panna vastalauseen aktiivisten ja passiivisten kansalaisten välistä eroa vastaan ja pyytää että, jos tätä eroa ei voitaisi poistaa, kaikkien välillisten verojen sijaan pantaisiin välittömät verot, jotta kaikki muuttuisivat aktiivisiksi kansalaisiksi. Anojat vakuuttivat että koko etukaupungin kaikki työmiehet olivat yhtä mieltä heidän kanssaan. Mutta kansalliskokous jätti tämänkin pyynnön varteen ottamatta.

Ensi kerta oli uutta vaalijärjestystä sovellettava käytännössä tammi- ja helmikuussa 1790, jolloin vaalit oli pidettävä uutta kunnallishallintoa varten. Kaikkialla synnytti uusi laki suunnatonta suuttumusta etupäässä sentähden, että jokainen kunnallishallitus oli saanut oikeuden itse ilmoittaa maksimiarvon päivän työpalkoille, samalla kun minimiarvo oli määrätty 20 soliksi, s. o. 1 livreksi. Ensiksi oli luonnollisesti suurena haittana se seikka, ettei päivän työpalkkaa tarkoin määrätty, sillä siitä johtui että se, joka oli vaalikelpoinen yhdessä paikassa, ei ollut vaalikelpoinen toisessa, ja että kaikki vetäytyivät kaupungeista maaseudulle, jossa työpalkat laskettiin alemman määrän mukaan. Minimiarvon määrääminen niin korkealle kuin 20 soliksi oli myös erehdys. Sillä useissa seuduissa ei voitu saada kokoon riittävää lukua valitsijoita, jotka maksoivat 60 solia

veroa. Seuraus tästä oli määrän aivan mielivaltainen alentaminen, niinpä se erääsäkin paikassa alennettiin 20 solista 6 soliin, siitä yksinkertaisesta syystä, että jos se olisi ollut korkeampi, olisi ollut vain 12 vaalikelpoista henkilöä, kun kuitenkin tarvittiin 19 muodostamaan kunnallishallitusta.

Sitäpaitsi tämä laki johti seurauksiin, joita ei oltu voitu edeltäpäin laskea. Niinpä esim. kirjoittaa tähän aikaan eräs maalla asuva kirurgi, että hänellä oli nuori poika, jolle hän oli tahtonut antaa huolellisen kasvatuksen, mikä kuitenkin silloisissa olosuhteissa oli mahdotonta, koska hänen omaisuutensa siten vähenisi sellaisella tavalla, ettei hänen poikansa suureksi tultuaan voisi ajatellakaan pääsevänsä vaalikelpoiseksi. Hän sentähden piti parempana tehdä hänestä vaalikelpoisen ja kasvattaa hänet tietämättömyydessä.

Ne äänet, jotka maaseudulla napisivat uutta vaalijärjestystä vastaan, olivat kuitenkin perin harvat, ja useimmilla tahoilla se otettiin vastaan luonnollisena asiana ja välttämättömänä pahana. Tälläkin kerralla lähti vastustus Pariisista.

Vasta kun nähtiin sensusjärjestelmä toteutettuna käytännössä, alettiin käsittää siinä piilevää epäkäytöllisyyttä ja nurinkurisuutta, ja vasta silloin alettiin ymmärtää sanojen aktiivinen ja passiivinen kansalainen todellista sisällystä. Suurta suuttumusta herättikin eräs säädös, joka annettiin 20 p. huhtik. 1790 uuden lain täydentämiseksi, ja joka tarkoitti, että suoranaiset verot olisi laskettava itse kunkin maksettavan vuokran mukaisesti. Sillä kun vuokrat tähän aikaan olivat verrattain halvat, joutui ainoasti pieni osa vaalikelpoisiksi — ollakseen vaalikelpoinen kansalliskokoukseen täytyi näet maksaa vuokraa 750 livreä tai siitä yli, mutta useimmat ihmiset, jotka asuivat hyvin, asumatta silti ylellisesti, eivät maksaneet huoneuksistaan niin paljoa.

Vetoomalla näissä suhteissa vallitsevaan epäkäytöllisyyteen ja soveltumattomuuteen Condorcet vihdoin 19 p. huhtik. 1790 sai aikaan, että kommuuni päätti, että se memoriali, jonka hän tästä asiasta oli kirjoittanut ja joka on mainittu edellisessä, oli esiteltävä kansalliskokoukselle. Seuraavana päivänä tapahtui esitys, mutta Condorcetin memoriali ei nytkään herättänyt mitään huomiota, kansalliskokous vain kuunteli sitä ja tyytyi senjälkeen pyötäkirjaansa merkitsemään, että se todella oli julkiluettu.

Mutta toiselta puolen näytti siltä kuin olisi viha sensusjärjestelmää vastaan päivä päivältä yhä enemmän kasvanut. Sanomalehtien sävy muuttui yhä uhittelevammaksi ja kiivaammaksi, milloin tuli puhe tästä asiasta. Kesäkuun 30 p:nä 1790 oli Maratin sanomalehdessä luettavana muka passiivisten kansalaisten nimissä tehty rukous — „18 miljonan passiivisen kansalaisen", sanoo Marat.

„Mitä me olisimme voittaneet", sanotaan siinä, „hävittämällä sukuaatelin, jos se korvataan rahaylimystöllä. Ja jos me joudumme huokailemaan näiden uusien nousukasten ikeen alla, niin melkeinpä olisimme pitäneet parempana säilyttää entiset etuoikeutetut säädyt." Ja hän kääntyy sitten suoraan yhteiskunnan rikkaiden puoleen. „Vaviskaa meitä", hän huutaa heille, „sillä kun te kiellätte meiltä kansalaisoikeuden meidän köyhyytemme perustuksella, voi helposti tapahtua että me korvaamme sen riistämällä teiltä ylenkylläisyytenne. Vaviskaa meitä, sillä vääryyksienne kautta te revitte rikki meidän sydämemme. Vaviskaa antaessanne meidän vaipua epätoivoon ja jättäessänne meille ainoaksi keinoksi kostaa teille. Ja muutoin, anastaaksemme teidän paikkanne ei meidän tarvitse muuta kuin istua kädet ristissä. Pakoitettuina auttamaan itseänne omin käsin ja viljelemään vainioitanne te tulisitte meidän vertaisiksemme, mutta meitä vähempilukuisina te tuskin voisitte toivoa saavanne poimia työnne hedelmiä? Meidän epätoivostamme välttämättömästi johtuvan vallankumouksen, sen te kyllä vielä voitte estää. Tehkää meille oikeutta, älkääkä rangaisko meitä kauemmin siitä pahasta, minkä te itse olette tehneet."

Marat on tällä kirjoituksellaan osoittanut olevansa ensimäinen, joka suoraan ja selvästi on esittänyt sosiaalisen problemin. Mutta emme näe merkkiäkään siitä että tätä kirjoitusta olisi milläänsä tavalla otettu huomioon; sitä ei edes mainittu muissa lehdissä.

Edellisestä näkyy, ettei ajatus yleisestä äänioikeudesta lähtenyt kansan omasta keskuudesta. Kansa näet ei ollut kyllin valpas ymmärtämään kadottavansa jotakin hyväksymällä kansalaisten hajoittamisen aktiivisiin ja passiivisiin. Mitä tulee työmiesluokkaan, oli se tähän aikaan paljoa vähempilukuinen kuin meidän päivinämme. Se ei muodostanut mitään erityistä puoluetta, ja työmiehet eivät muutenkaan suinkaan olleet riittävästi hereillä tai riittävästi rohkeita voidakseen panna vireille liikkeen sensusjärjestelmää vastaan. Voidaan sanoa koko alemmasta kansasta ennen vuotta 1791, että se oli antiaristokraattinen, mutta ei silti demokraattinen, että se oli patriottinen, mutta ei silti vallankumouksellinen. Ne olivat, kuten jo olemme huomauttaneet, yksityisiä henkilöitä, jotka

ensiksi puolustivat yleisen äänioikeuden asiaa: kansalliskokouksessa Robespierre, Buzot ja Grégoire, kansalliskokouksen ulkopuolella Marat, Loustallot, Desmoulins ja Condorcet.

Samoin olemme myös jo huomauttaneet, ettei mitään yhteenliityntää ollut olemassa näiden henkilöiden välillä, vaan työskentelivät he kukin itsekseen neuvottelematta toistensa kanssa. Mutta alussa vuotta 1791 syntyi todellinen pieni kansanvaltainen puolue, joka ohjelmaansa heti alusta pitäen kirjoitti yleisen äänioikeuden. Sieluna tässä puolueessa oli eräs nainen, jonka nimi on vähän tunnettu. Se oli Louise Robert, Tiedeakatemian jäsenen Kéralion tytär ja naimisissa kunnollisen sanomalehtimiehen Robertin kanssa. Itsekin hän oli kirjailijatar ja toimitti pientä sanomalehteä, jolla aikoinaan oli hyvin suuri arvo. Juuri hänen salonkiaan tuo pieni kansanvaltainen puolue piti kokouspaikkanaan, samalla kun sillä oli toimeliaimpana tukenaan nuo v. 1790 syntyneet n. s. Veljeysklubit. Nämä klubit olivat äärimäisen radikaalisia, ja niiden toiminta tarkoitti pääasiassa herättää alhaisinta kansaa, passiivisia kansalaisia, tietoisuuteen oikeuksistaan ja levittää heidän keskuuteensa ajatusta yleisestä äänioikeudesta.

Tämä pieni puolue oli alussa sangen vähän tunnettu ja sangen vähän kansanomainen, ja jonkun aikaa oli demokraattien vaikeakin istuttaa aatteitaan alempiin kansankerroksiin. Mutta vähitellen onnistui heidän, osaksi populäärikokousten ja veljeysklubien, osaksi yksityisten keskustelujen ja yksityisen propagandan avulla saada aikaan, että viha sensusjärjestelmää vastaan käy melkeinpä yleiseksi. Yhä enemmän alkavat sanomalehdet nousta sitä vastaan, ja päivä päivältä kasvaa liike, jonka päällikkö ja etevin johtaja nyt ei ole kukaan muu kuin Robespierre.

Huhtikuussa 1791 painatti Robespierre erään puheen, jonka hän oli aikonut pitää kansalliskokouksessa, mutta sitten jättänyt pitämättä, ja jossa hän ehdotti annettavaksi säädöksen, missä yleinen äänioikeus julkisesti julistettaisiin. Ne todisteluperusteet, jotka hän toi esiin, olivat sekä uusia että kaunopuheisia. Kumotakseen tavallisen puhetavan, että muka ne, joilla ei ollut mitään omaisuutta, eivät voineet erityisesti harrastaa yhteiskuntajärjestyksen pysyttämistä ja lakien arvossa pitämistä, hän sanoo että koko maailma on omistaja.

„Eikö köyhä ole karkeiden vaatteidensa omistaja? Eikö köyhällä ole niin hyvin henkensä kuin vapautensakin, joita laki suojelee, ja eikö

hän siten johdu harrastamaan lakien pyhänä pitämistä? Sen sijaan että häntä kohdeltaisiin kansalaisena, hänet asetetaan rikoksellisten arvoluokkaan. Sillä itse asiassa rangaistaan juuri suurimmat kaikista rikoksista kansalaisoikeuden riistämisellä. Siten asetetaan esim. köyhät samaan kategoriaan kuin isänmaankavaltajat. Ja isänmaan kavaltajilla on joka tapauksessa se etu, että he voivat hankkia takaisin kansalaisoikeutensa, kun sitävastoin köyhät eivät sitä voi, mistä käy selville että köyhiä kohdellaan vieläkin huonommin kuin isänmaankavaltajia."

Hän puhuu hyvin kauniisti kansasta ja pitää siitä niin kauniin ylityspuheen, ettei se ennen liene sellaista saanutkaan osakseen.

„Ei ole", hän lausuu, „oikeastaan mitään niin hyvää ja niin oikeaa kuin kansa, kun sitä ei vain panna alttiiksi millekään sorrolle. Se on kiitollinen vähimmästäkin huomiosta, vähimmästäkin hyvyydestä, jota sille osoitetaan, vieläpä pahastakin, jota sille ei tehdä. Kansassa tavataan karkean pinnan alla avoin ja rehellinen sielu, hyvä arvostelukyky ja voima, jollaista saa turhaan etsiä siitä luokasta, joka halveksii kansaa. Kansa pyytää vain mikä sille on tarpeellista; se tahtoo saada vain rauhallisuutta ja oikeutta. Kansan etu on yleinen etu; rikkaiden etu on yksityinen etu. Ja kuitenkin te tahdotte tehdä kansan täysin mitättömäksi ja rikkaat kaikkivaltiaiksi!"

Tämä kirjoitus herätti paljon huomiota. Se luettiin julki cordelierien puhujalavalta 20 p. huhtik. 1791 ja toinen painos päätettiin julkaista siitä ilmoituslehden muodossa. Klubi kehoitti sitäpaitsi ei ainoasti kaikkia populäärisiä klubeja lukemaan sen julki istunnoissaan, vaan vieläpä jokaista perheenisää istuttamaan sen opetuksia vaimoonsa ja lapsiinsa. Eräs toinen klubi, joka kuului veljeysklubeihin, kunnioitti Robespierreä kiitosadressilla. Tuntuukin siltä kuin Robespierren suunnaton kansansuosio olisi johtunut tästä hetkestä.

Näyttää siltä kuin tämän jälkeen kansanvaltainen liike melkoisesti lisääntyisi. Ja etusijassa sillä oli pesäpaikkansa cordelieri-klubissa. Tämä klubi kyllä alistui annettujen säädösten alaiseksi, mutta selitti samalla 30 p. toukok. 1791 ei enää kauemmin aikovansa suvaita annettavan säädöksiä, jotka kokonaan sotivat oikeusjulistusta vastaan. Sen ohella klubi nimitti kuusijäsenisen komitean, jonka tuli tarkastaa kansalliskokouksen antamia lakeja, verrata niitä oikeusjulistukseen ja — jos jotakin oli muistuttamista niitä vastaan — esittää valituksensa kansalliskokoukselle. Tämä päätös lähetettiin kaikille piireille ja populäärikokouksille kehoittamalla näitä yhtymään siihen. Tokko tämä komitea ollen-

kaan oli toimessa, on tietämätöintä; ei ole näet mitään, joka viittaisi siihen. Cordelierit menevät kuitenkin vieläkin pitemmälle päättäessään kesäkuussa 1791 pyytää ei ainoasti kansalliskokousta varten määrättyjen vaalikelpoisuus-ehtojen poistamista, vaan myös kaikkien vastaisten lakien alistamista kansan vahvistettavaksi.

Liike sai uutta vauhtia primeerikokousten kokoonkutsumisesta 15 p. kesäk. 1791. Useat jäsenet eivät ollenkaan ottaneet niihin osaa, he kun paheksuivat sensusjärjestelmää, ja monet kokoukset ilmaisivat vallan avoimesti toivomuksensa yleisen äänioikeuden toimeenpanemisesta. Yksityiset seurat julkaisivat myös tässä tilaisuudessa vastalauseita sensusjärjestelmässä tavattavaa naurettavaisuutta ja nurinkurisuutta vastaan, ja samanaikuisten todistusten mukaan oli liike sensusjärjestelmää vastaan tähän aikaan jotenkin yleisesti levinnyt.

Sitä todistavatkin ne monet puheet, joissa yleinen äänioikeus selitettiin aivan välttämättömäksi, ja anomukset, joissa oli samansuuntainen sisällys. Suurin merkitys oli kuitenkin sillä anomuksella, jonka veljeysklubien keskuskomitea Robert-puolisojen ehdoituksesta hyväksyi samana päivänä, jolloin populääriset kokoukset kokoontuivat. Se kuului seuraavasti:

„Me allekirjoittaneet, yhtyneinä keskuskomiteaksi pääkaupungin eri veljeyskokousten puolesta, jotka valvovat yleisön hyvää, olemme tulleet vakuutetuiksi siitä, että se päivä, joka on näkevä populäärikokousten alkavaksi, on tuleva niiden puolelta lähtevän yleisen vaatimuksen merkiksi, joilta on riistetty kaikki toiveet.

Isänmaan isät! Ne, jotka tottelevat sellaisia lakeja, joita he eivät ole laatineet eivätkä vahvistaneet, ne ovat orjia. Te olette selittäneet ettei laki voi olla muuta kuin yleisen tahdon ilmaus, mutta kansan enemmistön muodostavat sellaiset kansalaiset, joita te kumma kyllä kutsutte passiivisiksi. Jollette te määrää tarkoin päivää, jolloin koko kansa vahvistaisi lait, jollette te lakkauta sitä julmaa eroa veljien muodostaman kansan välillä, jonka te olette panneet toimeen hopeamarkka-laillanne, jollette anna ikiajoiksi kadota noiden vaalikelpoisuuden eri asteiden, jotka niin häpeällisesti loukkaavat oikeusjulistusta, silloin on isänmaa vaarassa. Heinäkuun 14 p. 1789 oli Pariisilla kansallinen 300,000 aseellinen miehen suuruinen sotavoima, kun sen sijaan kunnallishallituksen julkaisema aktiivinen luettelo sisältää ei täyteen 80,000 nimeä. Verratkaa ja päättäkää!“

Tämän anomuksen allekirjoittivat 13 populäärikokousten presidenttiä. Vaikkapa se annettiin kansalliskokoukselle, jäi se siellä lukematta, mutta anojat korvasivat vahinkonsa naulaamalla sen luettavaksi ympäri Pariisia.

Kaksi piiriä seurasi esimerkkiä. Toinen oli Théâtre-français-piiri, jonka anomus, ollen m. m. Dantonin ja Camille Desmoulins'in työtä, oli näin kuuluva:

„Maan isät, peruuttakaa omat säädöksenne! Laki on yleisen tahdon ilmaus, me näemme tuskalla että ne, jotka pelastivat isänmaan 14 p. heinäkuuta ja silloin uhrasivat henkensä pelastaaksensa teidät teitä uhkaavasta vaarasta, eivät ole minkään arvoiset populäärikokouksissa.

Käskeä kansalaisia tottelemaan lakeja, joita he eivät ole laatineet eivätkä vahvistaneet, on sama kuin tuomita juuri ne orjuuteen, jotka ovat kukistaneet sortovallan. Ei, ranskalaiset eivät tule sietämään sellaista; me, aktiiviset kansalaiset, emme tahdo sitä.

Te juuri olette sijoittaneet kansalaisoikeuden menettämisen kaikkein suurimpien rangaistusten joukkoon. Sillä rikoslaki antaa tuomarin sanoa rikolliselle: „Maamme on todistanut teidät syypääksi häpeälliseen tekoon, sentähden teiltä riistetään oikeus olla Ranskan kansalainen."

Mikä sitten on se häpeätyö, johon te olette huomanneet syyllisiksi 200,000 pääkaupungin kansalaista?

Selittää toiselta puolen, että verot on säädettävä vain kansakunnan suostumuksella — ja toiselta puolen taas sulkea pois kansalaisoikeudesta kansalaisten enemmistö, se on kansakunnan tuhoamista. Sosiaalinen problemi vaatii kaiken hallitsemista kaikkien kautta.

Hävittäkää siis nuo säädökset, jotka loukkaavat teidän ylevää oikeusjulistustanne; antakaa meille takaisin veljemme, joiden meidän tavalla täytyy saada nauttia hallitusmuodon etuja, joita he kärsimättömästi odottavat ja joita he ovat verellään puolustaneet! Vahvistakoon koko kansa teidän säädöksenne – muutoin ei ole mitään vapautta eikä mitään hallitusmuotoa."

Tämä anomus, jonka eräs toinenkin piiri oli hyväksynyt, esitettiin 16 p:nä kansalliskokoukselle. Mutta vaikkapa tilapäinen presidentti, nuori Alexandre de Beauharnais, vaati sen lukemista, päätti kokous siitä huolimatta sivuuttaa sen vaitiololla.

Kuten olemme nähneet, oli äänioikeuskysymys vähitellen alkanut herättää yhä useampain mielenkiintoa, ja ajatus yleisestä äänioikeudesta oli syntynyt laajoissa piireissä. Tosinhan se vielä oli vain vähemmistö,

joka innolla omaksui tämän aatteen, mutta sen mukaan kuin kansanvaltaiset aatteet olivat levinneet ja kehittyneet alussa vuotta 1791, voi kansanvaltainen puolue sentään toivoa aatteidensa vähitellen pääsevän voitolle. Mutta nyt sattui tapauksia, jotka ajaksi estivät kansanvaltaista liikettä ja sen sijaan, että olisivat vieneet ajatusta yleisestä äänioikeudesta eteenpäin, joutuivat ehkäisemään sitä. Tärkein niistä tapauksista oli kuninkaan pako ja kiinniottaminen lopulla kesäkuuta 1791. Kuten tunnettu tahtoi Ludvig XVI pelastaa itsensä ja perheensä lähtemällä yöllä kesäkuun 21 päivää vasten 1791 tuntemattomana ja näkemättömänä pois Pariisista paetakseen sitten ulkomaille. Mutta paon valmistelut eivät olleet tehdyt tarpeellisella varovaisuudella; kuninkaallinen perhe tunnettiin, otettiin kiinni ja vietiin takaisin Pariisiin. Tämän tapahtuman seuraukset olivat laajalle ulottuvia, ja kuten sanottu joutui se osaltaan vaikuttamaan äänioikeusasian kehitykseen.

Ensi tiedon levitessä kuninkaan paosta oli kaikki aluksi vallannut hämmästyksen ja kummastuksen tunne, sitten suuttumus ja lopuksi pelko. Mitähän nyt oli tapahtuva, kun kuningas, valtion päämies, oli jättänyt paikkansa? Oltiin vielä niin tottuneita tähän päämieheen, ja huolimatta kaikesta mitä puhuttiin kuninkaan vähäpätöisyydestä, hänen tasa-arvoisuudestaan muiden kansalaisten kanssa ja hänen alistamisestaan kansakunnan alle, oltiin niin piintyneesti tottuneita katsomaan tähän kuninkaaseen, ettei ollenkaan voitu ymmärtää, kuinka hallitus voisi jatkua hänen poissa ollessaan. Silloin, keskellä tätä epävarmuutta, tuli kuin pommi tieto, että kuninkaallinen perhe oli otettu kiinni ja jo palaamassa Pariisiin. Koko Ranska huoahti helpoituksesta. Vaara oli siten vältetty. Niin kuningasmielistä oli kansa vieläkin pohjaltaan, ettei se hetkistäkään epäillyt ottaa Ludvigia vastaan avoimin sylin. Oli kylliksi, kunhan hän vain tuli takaisin ja astui jälleen paikalleen. Voidaan sanoa että oli melkeinpä yksimielinen toivomus, että hän jälleen astuisi valtaistuimelle ja että häntä vastedes paremmin neuvottaisiin ja järkevämmin johdettaisiin.

Huolimatta siitä että kansalliskokous 3-kuukautisen vallasta eroittamisen aikana, joka tuli Ludvig XVI:n rangaistukseksi, tottui pitämään itseään todellisena hallitsijana ja se muistakin tuntui siltä, ei tämä aika ollut omiaan millään tavoin edistämään kansanvaltaisuuden asiaa. Päinvastoin kasvoi rojalistisen puolueen rohkeus ja sen valta melkoisesti tänä

aikana. Sen huomaa etusijassa niistä tapauksista, jotka sattuivat Marskentällä 17 p. heinäk. 1791. Silloin rojalistit kostivat patriooteille joukkomurhalla, joka vaati useita ihmishenkiä ja pitkäksi aikaa eteenpäin löi vallankumouksellisen puolueen sellaisella kauhulla, ettei se enää läheskään niin avoimesti kuin ennen uskaltanut ilmaista aatteitaan ja työskennellä tarkoitusperiensä hyväksi.

Käyttäen hyväkseen tätä asiain tilaa tekivät rojalistit kansalliskokouksessa yrityksen saada aikaan vaalisensuksessa sellaisen muutoksen, että vaalioikeutta vieläkin rajoitettaisiin. Mutta kun oli vaikea koskea niihin perustuslaillisiin säädöksiin, jotka olivat asettaneet sensusjärjestelmän, keksittiin vallan uusi keino. Katsoen siihen että yleinen mielipide yhtenä miehenä oli noussut vastustamaan kansalliskokoukseen vaalikelpoisuudeksi säätettyjä ehtoja, päätettiin kokonaan lakkauttaa säädös hopeamarkasta ja sen sijaan paljon koroittaa valitsijain veroa. Tilaisuus siihen tarjoutui, kun hallitusmuoto-artikkeleja oli tarkastettava vahvennetussa hallitusmuotokomiteassa. Tämä päätti nyt vallan yksinkertaisesti panna toimeen aiotun muutoksen sensusjärjestelmässä, ja 5 p. elokuuta esitti Thouret komitean nimessä kansalliskokoukselle ehdoituksen, että hopeamarkka poistettaisiin, mutta sen sijaan taksaa koroitettaisiin valitsijoihin nähden, kuinka paljon, sitä ei sanottu, vaan 11 p. elokuuta ehdoitti Thouret että se määrättäisiin 40 työpäiväksi.

Oli luultu etteivät demokraatit, iloissaan korkean vaalikelpoisuussensuksen poistamisesta, niin paljon kiinnittäisi huomiotaan uuteen rasitukseen eivätkä käsittäisi sen tarkoitusta. Mutta siinäpä petyttiin. Demokraatit alkoivat heti ääneen moittia tätä ehdoitusta laittomaksi ja vääräksi, ja vaadittuansa ennen kaikin voimin hallitusmuodon tarkastusta juuri tässä kohdassa, he nyt muuttuivat yhtä innokkaiksi hallitusmuodon ja vanhan vaalisensuksen puolustajiksi. Kansalliskokouksessa nousivat sekä Petion että Robespierre ehdoitusta vastaan. Robespierre lausui että tämän järjestelmän mukaan Jean-Jacques Rousseau ei olisi kelvannut vaalimieheksi. „Ja hän on kuitenkin“, lisäsi Robespierre, „valistanut ihmissukua, ja juuri hänen mahtava ja jalo neronsa on valmistanut teidänkin töitänne. Komitean periaatteiden mukaan meidän tulisi punastua pystyttäessämme kuvapatsaita henkilölle, joka ei ole voinut maksaa hopeamarkkaa.“ Hän vaati vanhan sensusjärjestelmän poistamista, mutta antoi samalla huomata, että hän kyllä pysyisi status quo'n kan-

nalla, jos kerran tahdottiin pitää kiinni viimeisestä uutuudesta. Eräs toinen edusmies huomautti, että tämän vaalitavan mukaan tuskin olisi ollenkaan mitään valitsijoita maaseudulla. Korjatakseen tätä epäkohtaa Thouret esitti jälleen uuden ehdoituksen, joka vilkkaan keskustelun ja kiivaan vastarinnan jälkeen hyväksyttiin 27 p. elokuuta 1791. Sen mukaan oli vaalisensus oleva erilainen kaupungeissa ja maalla. Koroitettu sensus jäi kuitenkin pysyväksi. Seuraava artikkeli lakkautti säädöksen hopeamarkasta: „kaikki aktiiviset kansalaiset, riippumatta heidän asemastaan, työstään tai veroistaan, voidaan valita kansakunnan edustajiksi.“

Tätä säädöstä ei kuitenkaan koskaan pantu toimeen. Kokous oli lykännyt sen toimeenpanon siihen ajankohtaan, jolloin jo olevat vaalikokoukset olivat uudistettavat, s. o. kahdeksi vuodeksi eteenpäin. Vaalit lakiasäätävään kokoukseen tapahtuivat siten vielä vanhan järjestelmän aikana, ja kun nuo kaksi vuotta olivat kuluneet, oli koko tämä järjestelmä kadonnut. Tapausten menoon sensuksen kohottaminen valitsijoihin nähden ja hopeamarkan poistaminen eivät saaneet mitään suoranaista vaikutusta, mutta ne ansaitsevat huomiota tuloksena siitä rojalistisesta reaktsionista, joka seurasi kuninkaan pakoa.

Näyttää siltä kuin äänioikeuskysymys aina Marskentän tapauksista saakka heinäkuussa 1791 ja noin vuoden eteenpäin olisi ainoasti vähän liikuttanut mieliä. Itse asiassa kypsyi kuitenkin tämän vuoden aikana ajatus yleisestä äänioikeudesta, kuta enemmän kansanvaltaiset aatteet edistyivät. Kun kapina 10 p. elok. 1792 toi mukanaan väliaikaisen kommuunin asettamisen, toi se samalla mukanaan bourgeoisie'n kukistamisen sen hallituspaikalta ja demokratian asettamisen sijalle sitä seuraavine yleisine äänioikeuksineen. Niinpian kuin oli tehty päätös kansalliskonventin kokoontumisesta, jonka tuli tarkastaa hallitusmuotoa, päätettiin myös että konventin muodostamiseksi jokainen ranskalainen, joka oli 25-vuotias ja vuoden asunut Ranskassa sekä eli työstään, saisi oikeuden äänestää niin hyvin kommuuneissa kuin primeerikokouksissakin. — Seuraavana päivänä muodollisestikin poistettiin eroitus aktiivisten ja passiivisten kansalaisten väliltä, samalla kun määrättiin valitsijoille 21 vuoden ja valittaville 25 vuoden ikä. Vaalit eivät kuitenkaan tapahtuneet välittömillä, vaan välillisillä vaaleilla, niin että primeerikokoukset valitsivat vaalimiehet, ja vaalimiesten kokoukset vasta jäsenet kansalliskonventtiin. Ai-

noasti palvelijat suljettiin pois erityisen säädöksen nojalla, he kun muka olivat sidotut toisen palvelukseen. Naiset tietysti myöskin jäivät poissuljettujen lukuun.

Konventin jäsenet valittiin siten melkeinpä yleisen äänioikeuden nojalla. Poikkeuksia kyllä tavattiin eri seuduilla, mutta ne eivät riippuneet yleisen lain määräyksistä. Eräässä paikassa suljettiin pois vaaleista kaikki rojalistit; eräässä toisessa kaikki ne, jotka olivat allekirjoittaneet jonkun antirevolutsionisen anomuksen. Yhdessä ainoassa kunnassa äänestivät ainoasti aktiiviset kansalaiset. Joskaan siis sekään äänioikeus, johon vaalit konventtiin perustuivat, ei kaikkialla ollut sellainen kuin oli toivottu, niin edusti konventti kuitenkin paljon paremmin kuin sekä edelliset että seuraavat kokoukset koko Ranskan kansaa. Yleinen äänioikeus oli näet tällä kertaa ainoasti nopeasti ohimenevä episodi vallankumouksen kehityskulussa. Robespierren kuoleman jälkeen pantiin nimittäin uudelleen toimeen vaalisensus, ja vasta 1848-vuoden vallankumous, tuo vallankumous, joka niin monessa suhteessa oli suuren vallankumouksen jatkoa ja täyttymystä, antoi Ranskalle pysyväisesti yleisen äänioikeuden aatteen.

Vielä keskustelua Kristuksen personasta.

(Kts. Valvoja 1902, n:o V—VI.)

Kirjoitti

V. SALMINEN.

En olisi suonut, että alettu keskustelu niin pian päättyi. Olen turhaan odottanut, että kykenevämpiäkin keskustelijoita ilmestyisi Valvojassa puolustamaan kirkon perinnäistä uskonkäsitystä. Kun asia on niin äärettömän tärkeä ja kallis, niin ei sitä saisi vaikenemalla tappaa. Valvojan lukijoissa on useita — olen niitä tavannut —, joita tällaiset kysymykset suuresti intresseeraavat ja jotka ovat kiitollisia, kun niitä valaistaan, varsinkin kun monella ei ole tilaisuutta tutustua laveisiin, niitä asioita koskeviin teoksiin. Tämä olkoon puolustuksena uudelle esiinty-

miselleni. Totta on, ettei asiallinenkaan keskustelu suinkaan aina johda siihen, että kahden puolen tultaisiin ihan yhtämielisiksi, mutta tuollainen keskustelu ja väittely ei kuitenkaan jää vaikuttamatta. Sen se ainakin vaikuttaa, etteivät ne, jotka panevat vakaumuksensa vastakkain, pääse liian yksipuolisesti ja toistensa ajatustapaa ymmärtämättä kehittymään.

Edellisessä kirjoituksessani koetin Harnackin tunnetusta teoksesta osoittaa, ettei tieteen eikä paljaan ajatustyön avulla ole voitu päästä selvyyteen Kristuksen yli-inhimillisestä personasta, ja että tieteilijän kaikista ponnistuksista huolimatta aina lopulta täytyy ihmettelevänä pysähtyä ratkaisemattomien arvoitusten eteen. Tätä osoittaissani nojauduin kokonaan Harnackin ja hänen puolustajainsa ja hänen kannallaan seisovien lausuntoihin, enkä koettanut heitä „lyödä Raamatulla". Raamattu kyllä kauttaaltaan osoittaa Kristuksen jumaluutta ja sitä, että, ellei Poika kuulu evankeliumiin, niin ei olekkaan mitään evankeliumia. Mutta kun kirkon ja Raamatun opin arvostelijat ja vastustajat eivät myönnä Raamatulle sitä pätevää arvoa, minkä sille myöntää luterilainen kirkko, niin ajattelen, että meidän, perinnäisen uskonkäsityksen puolustajain, tulee tarttua kiinni siihen, mitä vastapuolelta päteväksi ja todeksi tunnustetaan, ja niin pyrkiä vastustajain leiriin ja kaikessa ystävyydessä ahdistaa heitä heidän omilla aseillaan. — Tälle kannalle koettaisin nytkin asettua.

Harnackin ja hänen kannattajainsa perusteellisten tutkimusten tulos osoittaa (katso edell. kirjoitustani), että Kristus personansa puolesta on niin äärettömän korkealla ja niin lähellä jumaluutta, että hänen asemansa on aivan erikoinen, jota ei kukaan kuolevaisista voi saavuttaa. Mutta sittenkään hän ei muka ole Jumala eikä Jumalana palveltava. Kaikissa tapauksissa hän kuitenkin tunnustetaan ihmiskunnan välittäjäksi ja pelastajaksi. Tällainen hän ei ole personansa, vaan evankeliuminsa kautta. Mutta hänen personansakaan ei suinkaan ole tarpeeton evankeliumin omistamisessa, sillä, sanoo tohtori Castrén (Valvoja 1902, siv. 362), „Jeesus on oman evankeliuminsa personallinen toteutumus. Hän on se *voima,* joka virittää evankeliumin vaikuttamaan ihmisen sydämessä, sillä personallinen elämä syntyy vain personallisen elämän vaikutuksesta".

Jos tätä saa sanojen mukaan ymmärtää, niin se on juuri sitä mitä kirkkokin opettaa. Kristuksen evankeliumi ilman Kristuksen personaa on

paljas oppi, puustavi, joka ei elähytä, vaan kuolettaa. Mutta kun Kristus itse on evankeliumin „voima", niin evankeliumi on Jumalan voima jokaiselle uskovaiselle pelastukseksi (Room. 1: 16).

Tässä kohden näyttäisimme siis arvoisan vastustajamme kanssa olevan yhtä mieltä. Sitä enemmän kun t:ri Castrén sanoo vielä, että „Jeesuksen personalla on olennainen ja elävässä kokemuksessa tunnettava merkitys hänen evankeliuminsa omaksujalle".

Kun näin suuri myönnytys tehdään, niin syystä voi kysyä: minkä tähden sittenkin riidellään Poikaa pois evankeliumista? Ja jos hän sovelluttaessaan evankeliumia ihmisiin on evankeliuminsa ulkopuolella, niin mitä tietää se, että hän on evankeliumissa virittävä voima? Jos tällä tarkoitetaan sitä, että Jeesus personassaan on esikuva ja vain esikuvansa kautta kannustaa ihmistä hänen pyrkimyksissään, niin ei, kuten edellisessä kirjoituksessani jo osoitin, tästä tosiaan lähde suurta „voimaa", koska Jeesus on niin korkealla ja saavuttamattomissa. Mutta jos tällä taas tarkoitetaan sitä, että personallisesti elävä Kristus aktiivisesti vaikuttaa ihmiseen ja niin virittää hänessä evankeliuminsa vaikuttamaan, niin tämähän on samaa kuin mitä kirkkokin opettaa.

Mutta minä arvaan, ettei t:ri C. anna vetää tällaisia johtopäätöksiä hänen lausunnoistaan. Sillä jos tätä tietä päästämme Pojan evankeliumiin, niin hän tuo mukanaan siihen koko kirkollisen kristologian. Ja etukädessä sen kristologisen dogmin, että Kristus on Jumala, s. o. jumaluuden toinen persona.

Mutta vaikka itse asiassa tullaan näin lähelle kirkon (ja Raamatun) kristologista käsitystä, niin mikä estää omaksumasta sitä pääkäsitystä, että Kristus on jumaluuden toinen persona?

Tohtori Castrén sanoo nyt vastauskirjoituksessaan vihdoin syyn tähän niin selvästi ja vakuuttavasti, ettei ole väärinkäsittämiselle tilaa. Hänen sanansa kuuluvat: „Se joka tunnustaa Isän todelliseksi Jumalaksi, ei uskonnollisessa tunnossaan voi Jumalaksi myöntää ketään muuta. Jos hän varsinaisesti rukoilisi toista, uskonnollisesti palvelisi toista kuin ainoaa Isää, niin hän sillä rikkoisi pyhintä tietoisuuttaan vastaan" j. n. e. (s. 363).

Täytyy myöntää, että tämä asia painaa tavattoman paljon, kun sitä katsotaan siltä kannalta kuin t:ri C. ja muut totuuden etsijät. Tässä joudutaan kolmeyhteys-opin alalle, josta niin paljon on riidelty, ja jota, tun-

nustakaamme se nöyrästi, ei tähän päivään asti ole voitu täydellisesti ratkaista. Se on juuri niitä korkeita asioita, joiden edessä kaikki tutkimus ja tiede, teologiakin, on hiljaa, sillä Jumalan sisin olemus on salaisuus. Mitä kirkko tästä lausuu, ei tahdo eikä voi hetkiinkään olla tyhjentävää. Mutta vakaumukseni on, että mitä kirkkomme tästä Raamatun mukaan kansantajuisesti opettaa, vastaa asian olentoa niin hyvin kuin inhimillisten käsitteiden ja sanojen avulla on mahdollista. Saattaa tulla aika ja tuleekin, että tämäkin asia enemmän kirkastuu, mutta siihen tarvitaan — uutta ilmestystä.

Mutta kaikissa tapauksissa on nyt olemassa „uskonnollinen syy kristologista käsitystä vastaan“, sanoo t:ri C. Ja se on se, että jos Isä on tunnustettava Jumalaksi, s. o. absoluuttiseksi olennoksi, niin Poikaa ei saata sellaisena palvella eikä rukoilla, sillä se olisi samaa kuin katolisen kirkon pyhimyspalvelus. Tämä uskonnollinen syy kristologiaa vastaan oli t:ri C:n edellisissä kirjoituksissa jo esiin tuotu, tosin ei niin selvästi kuin nyt; eikä se jäänyt minulta huomaamatta, vaikka t:ri C. otaksuu. Kirjoitukseni lopulla koetin tätä kohtaa psykologisesti valaista. Tiesin kolminaisuuskysymyksen tässä takana olevan, mutta kun se ei sanallisesti ollut esiin tullut, en minäkään siihen tahtonut sen selvemmin kajota. Viitaten siis edelliseen kirjoitukseeni tahdon tässä vielä lausua, että tämä korkea asia kyllä selvenee psykologisesti niin, ettei se ensinkään ole uskovan „pyhintä tietoisuutta vastaan“, vaan ihan sitä vastaava. Ja, ihme kyllä, se selkenee juuri sitä tietä, jota t:ri C. ynnä muut vilpittömät totuuden etsijät kulkevat, mutta jolla he näyttävät alussa kompastelevan, kuten ymmärrettävää on. Tarkoitan rukouselämää, jolle t:ri C. syystä panee suurta painoa. Ihminen saattaa ajatuksellaan ja järjellään operereailla huimaaviin äärettömyyksiin asti uskonnollisissa kysymyksissä, mutta vasta sydämen toimessa, jota rukous on, selkenee hänelle vaikeimmatkin probleemit, ja niin Jumalan kolmeyhteyskin. Jeesus sanoo: „Ei kukaan tunne Isää paitsi Poika ja kenelle Poika tahtoo ilmoittaa“ — ajatus, joka kai tunnustetaan autenttiseksi. Pojan kautta siis, eli, jos niin saan sanoa, Pojan lävitse nähdään ja tunnetaan Isä. Poika ilmoittaa, millainen Isä on, ja Isä ilmestyy Pojassa ihmisen eteen — ei jonakin absoluuttisena, abstraktisena ja saavuttamattomana käsitteenä, vaan konkreettisena, elävänä personallisuutena. Tällaista Jumalaa rukoileva lähestyy, eikä muullaista voikkaan ihminen lähestyä; ja ken on kokenut jo-

tain siitä rukouksesta, jota Raamattu sanoo kumarrukseksi (προσκυνειν; „palvominen", jota on tahdottu, on liian vähän eikä ole vastaava), hän on kyllä saanut uskonnollisen tietoisuuden siitä, että, kuten t:ri C. sanoo, „ei Kristus ole Jumalan sijalle asetettava", mutta myöskin siitä, ettei Kristus ole jumaluudesta eroitettava sillä tapaa kuin kaksi henkilöä täällä maan päällä eroitetaan. Tällöin Isä ja Poika sulavat yhdeksi, eivätkä kuitenkaan sula yhteen. Ja Pyhä Henki — „hän on Jumala meissä . . . Henki ei puhu itsestään, hän puhuu Isästä ja Pojasta" (ks. Klavenessin mestarillista 2 helluntaipäivän saarnaa). Mutta mitä rukouksen pyhäkössä ihmisen sisälliselle silmälle kirkastuu, ei ole mahdollista sanoin kuvailla — yhtä vähän kuin rukoilijakaan joka kerta kun Jumalaa lähestyy, voi kohottautua kumarruksen tilaan. Kehitystä tapahtuu tässäkin.

Näin ollen minusta tuntuu siltä, ettei ole täysin oikeutettu tuo t:ri C:n kategoorinen lause: „Samassa katsantokantojen eroavaisuus jyrkkenee". Ainakaan ei perinnäisen uskonkäsityksen puolustajain puolelta tarvitse jyrkkenemistä tapahtua. Tältä puolen myönnetään: me ymmärrämme puolittain; ehkä toiselta puolen sopii tehdä sama myönnytys. Kristikunta on niin paljon menettänyt ja niin paljon saanut kärsiä kolminaisuusriitojen tähden (muistettakoon missä tästä enin riideltiin ja missä nyt puolikuu on ristin sijassa y. m.), ettei yhdelläkään kristityllä ole vähintäkään halua sytyttää tätä riitaa uudelleen. Mutta ei se riita silti lopu, sillä Kristus on vieläkin se merkki, jota vastaan ihminen viimeiseen asti koettaa jotakin sanoa. Mutta kristitty ja kristillinen seurakunta tahtoisi, että tuo riita siirretään etupäässä — rukouskammioihin. Kirkko kyllä pitää mitä sillä on ja mitä se on saavuttanut tässäkin asiassa, mutta se antaa myös etsiväin jäsentensä pitää mitä *heillä* on ja mitä *he* ovat jo saavuttaneet samassa asiassa, samalla kun se koettaisi, jos mahdollista, antaa heille enemmän.

Tämä on keskustelunalaisen asian ydin. Saanen vielä lausua mieleni muutamista tärkeistä sivuseikoistakin.

Siv. 360 t:ri C. puhuu uudelleen siitä mitenkä evankeliumin omistamisen esteenä on se seikka, että „evankeliumi esiintyy määrätyssä muodossa, yhtyneenä määrättyyn maailmankatsomukseen, joka Jeesuksen aikaan tunnustettiin päteväksi, mutta joka historiallisten muutosten johdosta on ka-

dottanut entisen epäilemättömyytensä". Minä sanoin edellisessä kirjoituksessani tätä estettä hyvin vähäarvoiseksi käytännössä. Tarkoitin sitä, että suurimmalle osalle ihmisiä tämä ei voi olla esteenä, heillä kun ei ole niin paljoa historiallista käsitystä, että voisivat asettua muulle maailmankatsomuskannalle kuin oman aikansa. Mutta onhan niitä tosin paljon sellaisiakin, jotka ovat „historiallisesti sivistyneet". Ja näille kyllä, myönnän sen, voi mainittukin seikka tulla suuremmaksi tai vähemmäksi esteeksi. Mutta mitä kirjoituksessani siv. 355 lausuin ihmisten omista varustuksista ja niiden voittamisesta, soveltuu tähänkin.

Muuten on mielipiteeni tästä asiasta seuraava.

Kun kristillinen kirkko opettaa, että Raamattu on Jumalan sana, jumalallinen ilmestys, niin ei tämä tiedä sitä, että tuo ilmestys olisi ikäänkuin taivaasta pudotettu, kerta kaikkiaan valmis ja ihan itsekseen oleva ilmiö. Ei, vaan niinkuin koko maailma on jumalallinen ilmestys, niin sellainen on myös kaikki se mikä ihmiskunnassa on hyvää, oikeata ja jaloa. Tähän jumalallinen ilmestys liittyy ja ottaa sen itseensä, ja niin voimme sanoa, että ilmestys eli ilmoitus on kaiken, ihmiskunnan kehityksessä esiintyneen hyvän ja oikean sanktsioni, samassa kun se tuo siihen lisäksi jotakin uutta, uuden kehityksen aikaan saajaksi. Otan esimerkin nykyään polttavasta „Babel-Bibel"-väittelystä, johon Valvojan lukijat ovat saaneet tutustua. Tuollainen „löytö", josta tässä on kysymys, on kyllä omansa hämmästyttämään jopa pelästyttämään niitä, joiden usko perustuu — näkemiseen, s. o. tässä tapauksessa tuohon viittaamaani koneelliseen ilmestyskäsitteeseen (mihin kyllä totuuden etsijätkin ovat kietaantuneet). Mutta itse asiassa eivät tällaiset „löydöt" ole ensinkään odottamattomia — paitsi siinä suhteessa, että jumalallinen kaitselmus on antanut sellaistenkin muistojen säilyä meille ihmisille ihailtaviksi ja opittaviksi. Onhan aivan ymmärrettävää, että luomiskertomus, syntiinlankeemus, j. n. e., kuten myös siveyskäsitteet, olivat ihmiskunnan yhteistä henkistä perua, jonka jo Abraham otti sivistyneestä isänmaastaan mukaansa ja istutti huonekuntaansa, ja jota valitussa kansassa sitten Jumalan kasvattavan valistuksen kautta ja erittäin Jumalan innoittamien miesten, profeettain toimesta vaalittiin, muokattiin ja puhdistettiin. Ja Siinain vuoren juhlamenoissa tapahtui m. m. siveyslain jumalallinen sanktsioni. — Ja löydettäköön vaan vielä enemmän ja tehtäköön vielä suurempia paljastuksia. Totinen kristitty voi näistä ainoastaan riemuita — yhdessä

tiedemiesten kanssa. Löydettäköön vaan jo pian tuo Darwinin ketjun puuttuva silmukkakin! Mitä se vaarantaa minun pyhintä uskoani! Olkoon ihmisen kantaisä apina, jos tiede sen todistaa. Ei tämä seikka vähääkään himmennä tuota pyhää, koruttoman ylevää ja totta Raamatun sanaa: „Jumala teki ihmisen maan tomusta ja puhalsi hänen sieramiinsa elämän hengen“. Eihän yksikään aikaihminen, saatikka valistunut kristitty voi tätä sanaa niin käsittää, että Jumala ihmisen tavoin otti käsiinsä multaa, muodosti siitä kuin kuvanveistäjä ihmisen ruumiin ja sitte puhalsi j. n. e. Ei, tämä on pyhää runoa, jumalallista kuvakieltä, joka sanoo *tosiasian* niin että lapsikin sen ymmärtää, ja käsittää, minkä korkean ja rakastavan olennon kädestä hän on lähtenyt.

Tämän ilmestyskäsitteen alle on vedettävä myös Uudessa Testamentissa mainitut „pahat henget“, joiden olemassaoloa t:ri C. näkyy epäilevän (s. 360). Kyllä niitä on pahoja henkiolentoja niinkuin hyviäkin. Se on ihmiskunnan ikivanha tieto, ja Uusi Testamentti antaa jumalallisen sanktsioninsa *oikealle* henkiopille — huolimatta siitä, että *joitakuita* hermotaudin tapauksia, silloisia ja nykyisiä, voidaan selittää fyysillisiksi häiriöiksi. Tarkkaava sielunhoitaja voi nytkin joskus joutua hämmästyksestä mykäksi. Mutta tästä ei tarvitse enempää puhua. Se vain vielä olkoon mainittu, että kilvoitteleva kristitty monasti rukouskammiossaan — ja varsinkin siellä — voi tuntea sitä, mitä sanotaan pahan hengen „tulisiksi nuoliksi“.

Edelliseen katsoen yhdyn siis siihen t:ri C:n lausuntoon, että uskonnonopetuksessa on oltava konservatiivisia, mutta myös otettava vaikutuksia tieteen kehityksestä. „Otettava vaikutuksia“ — mutta siinä mielessä kuin edellä olen viitannut. Voidaan ottaa ja otetaan vaikutuksia myös toisessa mielessä. Ja kyllä uskonnonopettajain, koulussa, niinkuin kirkossakin, tulee aikanamme valmistaa opetettaviaan kohtaamaan jos mitä löytöjä ja paljastuksia, joita tiede saavuttaa — tulee enemmän valmistaa kuin yleensä valmistetaan. Kun uskonnonopettaja tämän tekee, niin ei jumalatonkaan historian- tai luonnontieteen opettaja niinkään revi alas mitä uskonnonopettaja rakentaa, kuten valitettu on ja olen itsekin nähnyt. Mutta sen tehdäkseen täytyy opettajan itse olla kohonnut uskossaan sille kannalle, että voi uskollaan pitää kiinni „näkymättömistä“ eikä tarvitse nojata mihinkään inhimillisiin „horjuviin pylväihin“.

Molière,

Oppineita naisia (Les femmes savantes).

Toinen ja kolmas näytös.

Suomentanut

O. Manninen.

Molière on, kuten luonnollista, ollut näyttämötaiteemme tärkeimpiä kulmakiviä sen alusta asti, jopa siinä määrin että Kansallisteatterimme kuuluu olevan Theâtre français'in jälkeen se, missä Molière-esitysten luku vuosiohjelmistossa on suhteellisesti suurin. Mutta kirjallisessa viljelyksessämme on vielä hänen kohdallaan yksi sen suuria aukkoja. Teatterikäsikirjoituksina vain ovat olemassa useimmat esitettyjen komediain suomennokset — ainoastaan joku vähäpätöisempi kappale on aikoinaan julkaistu — ja hänen suurista runopukuisista mestariteoksistaan ei ole enemmän kuin ylipäänsä koko ranskalaisesta runodraamasta vielä mitään suomen kielellä ilmestynyt. Olkoon tämä seikka jonkunmoisena oikeutuksena alla olevan näytteen Valvojassa esiintymiselle. —

Suomentaja on, noudattaen samaa periaatetta mitä muutamat muutkin Molièren tulkitsijat, luopunut alkuteoksen aleksandriinisäkeisestä runomuodosta, säännöllisesti vuorottelevine loppusointu-pareineen, jolla vain ranskan kielessä on täysi luontainen viehätyksensä, ja koettanut muodostaa sijaan toisen, joka lähimain voisi kuvastaa Molièren runokielen sisäistä luonnetta.

„Oppineita naisia" on Molièren lausunto aikansa „naiskysymyksessä", hänen suuri päärynnäkkönsä sitä kaunosieluista sinisukkaisuutta vastaan, jonka neitsytlinnaa hän jo esim. „Sievistelevissä hupsuissa" ylen pahasti oli järkyttänyt — ja samalla kuuma kujanjuoksu parille kirjalliselle kadehtijalle, jotka hän hyvin helposti tunnettavassa naamiossa toi näyttämölle yleisönsä riemuksi. Se on puhdasverinen klassillinen luonnekomedia, sen juoni noudattaa tarkoin noita kolmea „yhteyttä", ajan, paikan ja toiminnan, sen henkilöt — hyvänsävyinen tohvelisankari Chrysale, hänen vaimonsa, kaikkivaltias Philaminte, ja sisarensa neiti Belise, joka vuosistaan huolimatta uskoo olevansa kaikkien miesten sydämenvaara, ynnä tytär Armande, komedian „oppineet naiset", sekä heidän ihailemansa tieteen ja runouden ihmemestari Trissotin ja tämän virkaveli Vadius ja taas heitä vastassa näytelmän nuori lempivä pari: toinen tytär Henriette ja

tämän kosija Clitandre ynnä heidän puolusmiehensä Ariste Chrysalen miehekäs veli, sekä reipas ja nokkela kyökkipiika Martine — ovat yleisiä luonnetyyppejä, muutamat noita klassillisen komedian vakinaisia, mutta näihin tyyppeihin on puhaltanut elävän hengen Molièren nero, antanut niille ikuisen yleis-inhimillisen kantovoiman, samalla kuin se kuolemattomalla komiikallaan kannustaa niissä huippuunsa saakka kaiken sen nurinkurisuuden ja naurettavaisuuden, jonka kimppuun hän tahtoo käydä. Kaikki tämä on tehty mitä herttaisimmalla luontevuudella ja säkenöivimmällä esprit'illä, niin että Oppineiden naisten komedia, huolimatta hiukan heikkenevästä lopustaan, on hänen näyttämölle kiitollisimpiaan, ellei kaikkein kiitollisinkin.

Sen juoni, joka jo näistä kahdesta näytöksestä kuultaa esiin, on parilla hahmoviivalla kuvaten seuraava: Varakkaan pariisilaisen kelpoporvarin Chrysalen talossa on sen kirjailevan ja tieteilevän naismaailman suosioon sukeltainut kaunosielu Trissotin, jonkunmoinen runouden Tartuffe. Ainoastaan nuorempi tytär Henriette, jota nuori hovilainen Clitandre rakastaa, pysyy vieraana näille riennoille. Avatakseen hänellekin korkeampia näköaloja päättää siis äiti naittaa hänet hra Trissonille, ja tähän päätökseen häntä yllyttää Henrietten sisar Armande, jota Clitandre ennen on turhaan kosinut, mutta joka, huolimatta vihkiytymisestään ainoastaan filosofialle, ei salli Henrietten anastavan, mihin hänellä muka siten on ensioikeus. Clitandren suoramielisyys on tehnyt hänet mahdottomaksi kaunosielujen maailmassa. Hän tietää rouva Philaminten sepittävän runoja, eikä ole koskaan pyytänyt niitä kuullakseen. Päällepäätteeksi hän on esittänyt kosiopyyntönsä ensiksi Henrietten isälle eikä äidille, aineelle eikä hengelle, kuten Philaminte sanoo. Trissotinin koettaa hänen vihastunut ammattiveljensä Vadius paljastaa, niin hänen kirjallisen plagioitsijatoimensa kuin Henrietten käden tavoittelun vain suurten myötäjäisten vuoksi, Clitandre hänet nolaa pahoin sanakiistassa, hänen suosijatartensa kuullen, mutta kaikki tämä ei voi muuttaa, ainoastaan jouduttaa Philaminten päätöstä. Hän tahtoo vielä samana päivänä naittaa Henrietten Trissotinille tuottaakseen pitkän nenän kaikille vastustelijoille. Chrysale on taas puolestaan luvannut Henrietten Clitandrelle ja päättänyt kerrankin näyttää olevansa isäntä talossaan. Notario noudetaan tekemään avioliittosopimusta. Hänen edessään tapahtuu suuri yhteentörmäys, jossa äskensyntyneestä miehuudestaan ylpeillyt Chrysale tietysti heti kohta joutuu ymmälle, kuullessaan rouvansa julistavan että Trissotin on saava Henrietten, mutta että Clitandrelle voidaan antaa Armande. Ainoastaan Aristen väliintulo parilla väärällä kirjeellä, joissa ilmoitetaan Philaminten ja Chrysalen menettäneen kaiken omaisuutensa, saattaa asiat oikealle tolalleen. Trissotin luopuu heti avioaikeestaan, kun sitä muka niin monet karsaasti katsovat, ja katoo tiehensä, ja nuoret rakastavaiset, kuultuaan, että kirjeet, jotka vielä uh-

kaavat nostaa jalon itsekieltäymyksen muurin heidän välilleen, ovatkin perättömät, saavat vihdoin toisensa. Armande jää filosofian korkeuksista katsomaan heidän onneaan, ja Belise neiti näkee taaskin kuinka nuori mies sulasta epätoivosta hänen vuokseen menee avioliittoon, jota sitten saa katua ikänsä kaiken.

Toinen näytös.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

ARISTE *(puhuu vielä Clitandrelle jättäen hänet ovella).*
Niin, tuon heti vastauksen, en varrota teitä.
Ajan asian päätökseen, sit' en kesken heitä. *(Clitandre poistuu).*
Nuo rakastuneet ne sitten ei sanoja säästä,
ja tulena tahtoo ne toivonsa päähän päästä.
En vaan . . .

TOINEN KOHTAUS.

ARISTE. CHRYSALE.

ARISTE. Hyvää huomenta veli.
CHRYSALE. Niin myös, veli, sulle.
ARISTE. Et arvanne syytä, mi tuo minut vierailulle?
CHRYSALE. En ensinkään, mut annahan että kuulen.
ARISTE. Olet tuntenut herra Clitandren jo kauan, ma luulen.
CHRYSALE. Niin olen, ja hänen tääll' usein ma käyvän nään.
ARISTE. Ja mitenkä pidät sä hänestä miehenään?
CHRYSALE. Hyvin! — Käytös, pää, sydän, kaikki miest' oivaa näyttää.
Hänen kaltaisiaan niit' ei joka kulmassa kohtaa.
ARISTE. Eräs toive, joka on hällä, mun tänne johtaa,
ja tuo sun suosios siis minut ilolla täyttää.
CHRYSALE. Isävainaansa kanss' olin Roomassa. Siitä saakka
hänet tunsin.
ARISTE. Sep' oivaa.
CHRYSALE. Siin' oli miesten mies.
ARISTE. Niin sanovat.

Chrysale. Silloin ei painanut vuotten taakka,
ja kelpo veitikoita me oltiin, sen ties.

Ariste. Sen uskon.

Chrysale. Me Rooman naisia liehakoitiin.
Joka paikassa huimuuksistamme pakinoitiin.
Moni mustasukkaisna meidän tähtemme kulki.

Ariste. Erinomaista; mutta jos sallit, en tointani lykkää.

KOLMAS KOHTAUS.

Edelliset. Belise *(tulee hiljaa sisään ja kuuntelee).*

Ariste. Clitandre mun pyytää sen tuntehen tuomaan julki,
hänen sydämessään mi Henriettelle sykkää.

Chrysale. Henriettelle?

Ariste. Niin, hälle palaa Clitandren lempi,
eik' ikinä ketään, kell' liekki ois tulisempi.

Belise. Ei, ei; et asiaa tunne, et tiedä, ma kuulen.
Olet aivan, veikkoni, jäljillä tyhjän tuulen.

Ariste. Mitä sanot sa, sisko?

Belise. Clitandre sult' asian salaa.
Hänen sydämensä se aivan toiselle palaa.

Ariste. Ole nyt! Henrietteä eikö hän lempis, mitä?

Belise. Ei yhtään.

Ariste. Hält' itseltään enkö kuullut sitä?

Belise. Niin kai.

Ariste. Hänen puolestaan — sitä ethän kiellä —
nyt pyytämäss' olen juur' Henrietten kättä.

Belise. Ei haittaa.

Ariste. Ja kiirehtämään hän on pyytänyt vielä
tämän toivonsa toteutumista viipymättä.

Belise. Niin vainen? Ei vois paremmin harhaan viedä.
Henriette on veruke vaan, veli rakas, se tiedä,
salakaapu, naamio, toista mi peittää tulta,
jonk' oikea esine ei ole mulle outo.
Niin, teill' on kummallakin täss' erehdys suuri.

Ariste. Kun noin sun on seikat selvillä, sisko kulta,
niin sano, ken sitten tuo toinen on mielennouto?

BELISE. Se toinenko?
ARISTE. Niin!
BELISE. Minä.
ARISTE. Sinä!
BELISE. Minä juuri.
ARISTE. Ehee, hyvä sisko!
BELISE. Ehee? Mikä antaa syyn
sen kuullessas noin isoon ihmettelyyn?
Ma näköni puolesta hyvin sen virkkaa voinen,
että ollut on vallassain sydän yksi ja toinen.
Damis, Dorante, Cleonte ja Lycidas
voi näyttää, lienkö niin viehätyst' aivan vajaa.
ARISTE. He rakastaa sua?
BELISE. Niin, ihan ilman rajaa.
ARISTE. Sen sanoivat?
BELISE. Ken olis ollut niin uskalias!
He kunnioittavat niin mua korkeasti,
kaikk' ett' ovat vaienneet tähän päivään asti,
mut juuri mykkyys tuo se on kieli herkin,
mi heidän mielensä hehkusta antaa merkin.
ARISTE. Ei herra Damista tääll' edes käyvän nää.
BELISE. Se kunnioitust' on vaan sitä syvempää.
ARISTE. Doranten kompia saa sinust' aina kuulla.
BELISE. Niin, hän mua soimaa mustasukkaisen suulla.
ARISTE. Lycidas ja Cleonte he mennä vuonna jo nai.
BELISE. Epätoivon askel — sen tahtoni aikaan sai.
ARISTE. Rakas sisko, oletko pääst' ihan pyörälle tullut?
CHRYSALE. Jo mene ja mielestä heitä nuo houreet hullut.
BELISE. Mitä, houreet? Vai olen siis minä houriolla!
Vai houreet? No niin, hyvä on, mun suokaa olla.
Siit' uutisesta teille suurkiitos sulin;
en tiennytkään, että hourupääksi ma tulin.

NELJÄS KOHTAUS.

CHRYSALE. ARISTE.

CHRYSALE. Niin, hän on hullu, siskomme.
ARISTE. Yltyy vaan.

Mut vielä kerran, on asia päättämättä.
Clitandre pyytää sun Henriettesi kättä;
siis minkä vastauksen ma hälle saan?

CHRYSALE. Kysyt vielä! No kuinkas! Suon koko sydämestä.
Pidän kunnianain hänet ottaa vävynä vastaan.

ARISTE. Hän ei ole rikas, sa tiedät, hän ainoastaan . . .

CHRYSALE. Oli rikas tai ei — se seikka ei lainkaan estä.
On hällä kuntoa, jota ei korvaa rahat,
ja isänsä kanssa ma jaoinhan hyvät ja pahat.

ARISTE. Nyt puhumme vaimolles, hänet koemme saada
myös suostumaan . . .

CHRYSALE. Minun sanani sait, se pysyy.

ARISTE. Niin, mutta mun mielestäni ei asiaa kaada,
jos varmuudeksi hältäkin vielä kysyy.
Paras siis jos . . .

CHRYSALE. Joutavia, ei tarvis tuota.
Ma vastaan vaimostani, sa minuun luota.

ARISTE. Vaan sentään . . .

CHRYSALE. Ollos huoleti. Siit' ei vikaa.
Hänet käyn ma suostuttamassa tuota pikaa.

ARISTE. Hyv' on. Menen tyttäres luo siis tällä seloin
ja palaan kuulemaan . . .

CHRYSALE. Kaikk' oikeilla teloin.
Käyn vaimoni pakeille nyt heti suoraa tietä.

VIIDES KOHTAUS.

CHRYSALE. MARTINE.

MARTINE. Kas siinä vikkelästi ma ulos lensin.
Kun hukutat koiras, niin sano hulluks ensin!
Ei toisen toimessa vaan pitopäiviä vietä.

CHRYSALE. Mitä nyt, mikä sull' on Martine?

MARTINE. Eipähän mikään.

CHRYSALE. Mik' on tullut?

MARTINE. Vain lämmin lähtöpassi juur' ikään.

CHRYSALE. Mitä, lähtöpassi?

MARTINE. Niin, pois minut rouva ajaa.

CHRYSALE. En käsitä, kuinka?
MARTINE. Jos en heti muuta majaa,
niin kirjavaksi hän minut lyödä käkee.
CHRYSALE. Jää huoleti vaan. Olen sinuun ma tyytyväinen.
Mun vaimoni välistä on vähän tuittupäinen;
vaan minä en . . .

KUUDES KOHTAUS.

EDELLISET. PHILAMINTE. BELISE.

PHILAMINTE *(huomaa Martinen)*. Mitä! Sun vieläkö silmäni näkee!
Ulos, lunttu, tiehes paikalla ilman tenää;
äläkä täällä ikinä näyttäy enää.
CHRYSALE. No, no!
PHILAMINTE. Ulos armotta.
CHRYSALE. Mutta . . .
PHILAMINTE. Tuoss' ovi avoin!
CHRYSALE. Mut mit' on hän tehnyt, että sa tuolla tavoin . . .?
PHILAMINTE. Mitä! puollatko häntä?
CHRYSALE. En suinkaan.
PHILAMINTE. Tai mua vastaan
vedät yhtä köyttä?
CHRYSALE. Ei, en toki, Herran tähden.
Hänen rikostansahan kysyn ma ainoastaan.
PHILAMINTE. Hänet syyttä siis ma karkoitan, sinusta nähden?
CHRYSALE. Et tietysti, vaan minust' oikeampi tok' ois . . .
PHILAMINTE. Ei, peruuttamattomasti, hän lähtee pois.
CHRYSALE. No niin, kuka täss' on muuta tahtonut sanoa?
PHILAMINTE. Minä vaadin sen, enkä salli vastaanpanoa.
CHRYSALE. Niin, niin.
PHILAMINTE. Ja puolison velvollisuus on sulla
mun oikean vihastukseni tueksi tulla.
CHRYSALE. Sen teenkin. *(Kääntyy Martineen)*. Niin, syyst' olet ajettu
pois, älä kiellä
Sun tekos, vintiö, armahtamist' ei siedä.
MARTINE. Mit' olen ma sitten tehnyt?
CHRYSALE *(hiljaa)*. Niin, sitä en tiedä.

PHILAMINTE. Hän ei ole millänsäkään, hän ei väisty vielä!

CHRYSALE. Hält' onko särkynyt jotain arvokasta,
joku peili tai joku vaasi saanut kaatua?

PHILAMINTE. Ja poisajo-asian ma tekisin mokomasta!
Niin vähästä, luuletko, että ma vihaan yllyn?

CHRYSALE *(Martinelle)*. Mitä kuulenkaan? *(Philamintelle)*. Siis vakavampaa laatua?

PHILAMINTE. On tietenkin. Onko mun puheeni järkipuolta?

CHRYSALE. Poiss' onko jotain hopeista kyökkihyllyn?
Hän onko niistä pitänyt huonoa huolta?

PHILAMINTE. Mit' ois se vielä?

CHRYSALE *(Martinelle)*. Oh, kas sitä, peto vie!
(Philamintelle). Hänt' ethän vilpistelystä tavannut lie?

PHILAMINTE. Syy paljon pahempi.

CHRYSALE. Pahempi?

PHILAMINTE. Monta kertaa!

CHRYSALE *(Martinelle)*. Mitä? Hirtehinen sinä! *(Philamintelle)*. Uh, ihan onko siis . . .?

PHILAMINTE. Hän on loukannut julkeudella, jolla ei vertaa,
joka kaikesta neuvonnastani huolii viis,
mun korvaani käyttäen sanaa raakaa ja väärää,
jonka Vaugelas ihan hyljättäväksi määrää.

CHRYSALE. Ja senkö vuoksi . . .?

PHILAMINTE. Ei yhtään rikkoa karta
hän kielioppia, tuota tiedetten pohjaa,
tuota valtiastenkin ylivaltiatarta,
jonk' ylhäiset lait niin heitä kuin muita ohjaa.

CHRYSALE. Sun luulin suuremman syyn toki tuovan kanteeks.

PHILAMINTE. Mitä! Moisen rikoksen voitko sa antaa anteeks?

CHRYSALE. Ei, ei . . .

PHILAMINTE. Hänt' etköpä vaan käy puolustamaankin?

CHRYSALE. En suinkaan.

BELISE. Puolustettava tosiaankin!
Koko kielen rakennus hänell' on mullin mallin,
vaikk' on satakymmentä kertaa sen kuullut lait.

MARTINE. Tuo saarna lie kovin totta ja kaunista kait,
mut minä en vaan opi nuottia koko sen rallin.
PHILAMINTE. Ei häpyä — ralliksi kieltä kutsua julkee,
jossa järjen ja kauneuden lait käsi kädessä kulkee.
MARTINE. Kun puhut ett' ymmärtää, puhut hyvästi aina,
ja ei yhtä piu-pauta siinä muu siperrys paina.
PHILAMINTE. Kas siinä taas hänen kielensä loistokukka!
Ja ei — se on tietty . . .!
BELISE. Voi, mik' olet opin hukka!
Tukoss' onko sun aivoiltas joka akkunareikä?
Sa pilkaks saatatko kaiken huolen ja vaivan,
puhe oikea oppia onko sun mahdoton aivan?
Ei sanota, muista nyt se: *ja ei*, vaan: *eikä!*
MARTINE. Mist' oppisin minä nuo koulitut kommervenkit!
Tätä meidän kieltänne vaan minä meinaan haastaa.
PHILAMINTE. Eikö se ole hirmuista!
BELISE. Korvat se rikki raastaa.
PHILAMINTE. Ken keksis niille julmemmat piinapenkit?
BELISE. Sun järjenjuoksus, poloinen, pahoin liikkaa.
Sama persoona onko nyt *meidän* ja *kieltänne* siis?
Koko ikäskö aiot sa loukata gramatiikkaa?
MARTINE. Ramatiikat ja muut marakatit, ma niistä viis!
PHILAMINTE. Voi taivas!
BELISE. Sen verranko tiedät sa gramatiikasta?
Ma selitinhän jo, mistä on tullut se sana.
MARTINE. Tuli vaikka Turkista tai muusta Ameriikasta,
en kysy passia.
BELISE. Voi, mikä maalaiskana!
Gramatiikka se — kuuletko — ohje on, mistä näet
sa kaikki nominin, verbin ynnä partikkelin
monenkaltaiset lait.
MARTINE. Hyvä neiti, ne herrasväet
on outoja mulle — keit' ovat ne nimin niin vikkelin?
PHILAMINTE. Marttyyri!
BELISE. Ne sanain on nimiä; niiden sopu
on tietää tärkeä, kuin kukin toistaan noutaa.

MARTINE. Sovuss' elleivät elää voi, niin ne tapella joutaa.
PHILAMINTE *(Beliselle)*. Hyvä jumala, eikö jo tuo sananvaihto lopu?
(Chrysalelle). No niin, miten on, hänet aiotko ajaa sa ulos?
CHRYSALE. Heti kohta. *(Erikseen)*. Täss' ois tenän teosta huono tulos.
(Martinelle). Niin, lähde, Martine, nyt, hänen vihaansa vältä.
PHILAMINTE. Hoo! oletko sinä tuon epaton edessä arka?
Puhut, kuin ihan pyytäisit poisajo-lupaa hältä!
CHRYSALE *(Lujalla äänellä)*. Mitä, minäkö? Pois, ulos!
(Hiljaa ja leppeästi). Hyvästi, lapsi parka.

SEITSEMÄS KOHTAUS.

PHILAMINTE. CHRYSALE. BELISE.

CHRYSALE. Kas niin, hän on mennyt. Sa tahtosi päähän pääsit.
Vaan en sua kiitä, että sa noin olit kireä.
Hän on kelpo tyttö, töissään viisas ja vireä,
ja turhan syynpä tähden sa pois hänet hääsit.
PHILAMINTE. Siis tahtoisit, ett' yhä vielä hän talossa ois
ja korviamme tääll' alati kurikois,
että kielen ja mielen lait nurin vääntäis varsin
sekasotkuisin, pöyristyttävin puheenparsin
tuo songerrus raaka, miss' on vika vieressä vian,
mi kasannut kaikk' katuvierten on loan ja lian.
BELISE. Niin, kuunnella häntä se todell' on kova työ.
Vaugelaan joka päivä hän moneksi murskaksi lyö,
ja vähimmät virheet typeriköllä tuolla
on pleonasmit ja kauheat kakofoniiat.
CHRYSALE. Nuo Vaugelas-läksynne hälle ovatkin liiat,
on kyllin, kun ei petä kykynsä kyökkipuolla.
Suon hälle ennemmin kehnon ma kieliaistin,
joka partikkeleihinne pahasti takertuu,
suon ennen, ett' on katusanoja täynnä suu,
kuin liemen jos liiaks suolais ja polttais paistin.
Korukielest' en kostu, vaan ateriasta mi maittaa.
Ei opeta Vaugelas, miten tulee se laittaa;
ja Balzac ja Malherbe, nuo sananvalajat vankat,
ehk' oisivat kyökissä olleet he aika ankat.

PHILAMINTE. Mikä käsityskanta kauhistuttavan raaka!
Miss' ihmisarvo silloin, kun mielen vaaka
noin syvälle vaipuu, noin halut maassa mataa,
eik' ylene rahtuakaan päin aatteen rataa?
Niin kallisko ruumis on siis, tuo möhkäle maata,
sen hyvä ett' asetetaan ihan kaiken yli,
ei hetkeäkään sitä aattelemasta laata?
CHRYSALE. Mun ruumiini on oma itseni, sitä en hyli.
Maamöhkäle — olkoon — se möhkäle mulle on mielu.
BELISE. Tosin meill' on ruumiskin niinkuin henki ja sielu,
vaan kaikilla valistuneill' on se mielipide,
että sielu on korkeampi kuin ruumiin side;
ja henkistä olentoamme on tieteen mehuin
siis ensi ja ylin velvollisuutemme ravita.
CHRYSALE. Jos sillä tulette toimeen, niin laihoin rehuin
te ravitsette itsenne, jumal'avita!
Muut' ettekö todella huoltaa ja homsuta voi . . .?
PHILAMINTE. Uh, homsuta — tuo sana minust' on epähieno,
sitä muut ei käytä kuin joku nurkkatieno.
BELISE. Se on huonosti valittu, rumalta korvaan soi.
CHRYSALE. Nyt sanon sen kerrankin, enää en jaksa säästää,
jo valloilleen mun on sappeni pakko päästää;
teit' ihmiset hulluiksi luulee, ja mieltäni kaivaa . . .
PHILAMINTE. Mikä puuska nyt . . .?
CHRYSALE. Ma sisarelleni puhun.
Sua muiden kielessä vähinkin virhe vaivaa,
mut ei oma hupsuttelus, jok' on huulilla huhun.
Mua kiusaa tuo iankaikkinen kirjaroju;
paitsi paksu Plutarkos, kauluspainoni, lieteen
jok' ainoa joutaa, etteivät tiellä loju.
Saat herroille tohtoreille sa heittää tieteen,
ja myös ole hyvä ja toimita katolta pian
tuo pitkä kiikari pois, tuo ihmisten pelko,
ja muu kama kaikki, mi täällä on saanut sijan.
Suo kuun olla oloillansa ja ota selko
vähän siitä, kuink' oma talo tääll' elää mahtaa,

missä kaikki järki lyö kymmentä kuperkeikkaa.
Ei sovi se naiselle, useista syistä, ett' ahtaa
hän aivoihinsa niin monen monta seikkaa.
Hyvin lapsensa kasvattaa sekä kotinsa hoitaa
ja johtaa taloutta, valvoa palvelijoitaan
ja olla tarkka käytössä talon varain
on tieto ja taito se, joka on hälle parain.
Sen isämme ennen niin sanoivat sattuvasti,
että silloin naisell' on älyä tarpeeks asti,
kun eroittaa vain sen hän selvästi taitaa,
ett' erehtymältä ei sano housuiksi paitaa.
Vähän luki ne naiset, mutta he elää tiesi,
ylin oppiahjo heill' oli kodin liesi,
ja sormustin, rihma ja neula ne kirjat, joita
he tutki ja kasasi tytärten kapioita.
Nyt nykymuodin naisill' on iso ero,
kukin tahtoo kirjailla, runoilla, olla nero.
Joka tieteessä tepastavat he niin että hei,
ja siinä tää talo kaikista voiton vei.
Kaikk' ymmärretään tääll' yhdellä katsannolla,
muu kaikk' on selvillä, paitsi mi pitäis olla,
kuun kulku on tuttu, on laskettu linnunrata,
Mars, Venus, Saturnus ne täällä on hengentärkintä,
ja niissä kun haihattelette, niin hoitaa härkintä
sill' aikaa saa omin päinsä päivällispata.
Ja samaa palvelijat mitä herrasväki,
ei kukaan hoida tääll' enää tointaan, työtään,
nyt järkeä jännitetään vain talossa myötään,
sill' ettei kädessä muu kuin käpälämäki . . .!
Lorukirjan kimpussa paistini polttaa muudan,
runonteoss' on toinen, ei kuule, kun juomista huudan;
niin, kaikki käy ihan esikuvanne mukaan,
on palvelijoita, mut ei mua palvele kukaan.
Yks oikea ihminen täällä tok' ollut ois,
jota villityks saanut ei vielä tuo ilkeä saasta —
vaan hän, ison metelin kanssa hän häätään pois,

kun syntinen ei ota vaaria Vaugelaasta.
Sen sanon ma, että en menoa moista kiitä;
näet sinulle, sisko hyvä, nyt puhun ma siitä.
Mua suututtaa tuo lauma latinasuiden,
ja herra Trissotin yli kaikkein muiden,
runorumpali tuo, tämän riiviön alkuun saaja,
tuo tolkuton hölynpölyri, hosuja tuulen,
jonka vailla pontta ja perää on laverrus laaja,
joka miekkonen on vähän löylynlyömä, ma luulen.

PHILAMINTE. Yht' arvokas ajatusjuoksu kuin sanainvalinta!

BELISE. Ne aivo-atoomit ainett' on kaikkein alinta,
poroporvarimaisuus moinen mist' ilmoille itää.
Ja samaa vertako vielä mun olla pitää?
Tuo mies mun veljeni! — Ei, ei vaikka mik' ois.
En tiedä, mit' aatella enää, ma pakenen pois.

KAHDEKSAS KOHTAUS.

PHILAMINTE. CHRYSALE.

PHILAMINTE. Jos vielä on jotain liitettävää, niin liitä.

CHRYSALE. Niin mullako? Ei. Se on mennyt, ei enää siitä?
Vaan nyt ihan muusta. Ei, näemmä, houkuta liioin
Armande-lastamme siteet avioliiton.
No niin, hän on koulittu korkein filosofiioin —
vain kiittäminen sua kasvatuksesta siit' on.
Mut nuorempi tyttäremme on toista maata,
ja arvelen, että ei haitaksi olla saata,
jos miestä jo mietimme hälle.

PHILAMINTE. On mietitty ammoin,
ja aikeeni saat tuta tällä sa tuokiolla.
Tuo herra Trissotin, jota katselet kammoin,
joll' ei ole onni sun suosiossasi olla,
hän juur' on se mies, joka Henrietten on naiva.
Vait! Vastaanpanosi tässä on turha vaiva.
Ma paremmin tiedän kuin sinä, mi mies hän on.
Olen päättänyt sen, ja se päätös on horjumaton.
Henriettelle vaan tät' et vielä sa virkkaa saa.

Sen itse tahdon ma hänelle ilmoittaa.
Syyt vaatii, ett'ei tätä tiedä hän liian varhain,
ja siis vait olla, sen neuvon, on sulle parhain.

YHDEKSÄS KOHTAUS.

ARISTE. CHRYSALE.

ARISTE. No veikko, ma näin, että rouvasi lähti ulos.
Olit juuri puhelemassa kai?
CHRYSALE. Niin olin.
ARISTE. No saadaanko Henriette? Mik' oli tulos?
Hän suostuiko? Onko jo asia oikeilla tolin?
CHRYSALE. Ei vielä aivan.
ARISTE. Hän kieltää?
CHRYSALE. Ei, ei kiellä.
ARISTE. Siis epäröi?
CHRYSALE. Ei lainkaan, se ei ole tiellä.
ARISTE. Mikä sitten?
CHRYSALE. Kas, hänellä vävy on tarjona toinen.
ARISTE. Vävy toinen tarjona?
CHRYSALE. Niin.
ARISTE. No ja minkä moinen?
CHRYSALE. Herra Trissotin.
ARISTE. Herra Trissotin? Mitä, tuo . . .!
CHRYSALE. Niin, jolta runo ja latina juoksee kuin joki.
ARISTE. Ja sa suostuit?
CHRYSALE. En suinkaan, sit' älä Herra suo!
ARISTE. Mitä sanoit?
CHRYSALE. En mitään; ja se oli viisainta toki,
näes, siitä kun velvoitukset ei seuraa mitkään.
ARISTE. Se on verraton syy se, sun pitihän pitää varas.
Clitandrea tokko sa hälle ees esittelitkään?
CHRYSALE. Niin, kas kun hän puheeksi otti tuon toisen vävyn,
niin arvelin, ett' oli vartoa keino paras.
ARISTE. Olet ovela, täytyy mun sanoa, toden totta.
Sa oletko kadottanut ihan kaiken hävyn?
Miten voi mies olla noin vaimonsa orja, jotta

vain vavisten katsoo kuin mitä valtiastaan,
ei hiiskahdakaan hänen oikkupäitänsä vastaan.

CHRYSALE. Hyvä jumala, kyllähän sun, veli, kelpaa haastaa.
Et tiedä, kuin nuo metelit mieltäni raastaa.
Ma tahdon elää levossa, rakastan rauhaa,
ja vaimoni, hän on hirmuinen, kun hän pauhaa.
Hän kyll' on kantavinaan filosofin nimeä,
mut kiukkunsa silti on kieleltä yhtä kimeä;
ja nuo suurhyveet, niin yläpuolla maata,
hänen sappeaan hidun vertaa ei hillitä saata.
Hänen oikkujaan jos kuin vähän koitat estää,
on koht' ukonilma valmis, mi viikon kestää.
Kun nuotin hän nostaa, niin käy ihan läpi se luiden;
hän kimpuss' on kuin lohikäärme, mi puuskuu tulta,
ja vielä huipuksi pirullisuuksien muiden
sano sitten vaan simasuin: sydänkäpy ja kulta.

ARISTE. Oh, naurettavaa. Ei vaimosi valtikois,
jos moinen nahjus raukka et itse ois.
Sun on oma heikkoutes hänen valtansa pohja,
oma antamas aivan on hänellä hallitusohja,
oma syys se, että rouva on herrana täällä
ja tanssii tohvelineen sun nenäsi päällä.
Sua kaikki julki jo nauraa, sit' etkö nää?
Ole kerrankin mies, joll' on vähän selkärankaa,
kera jonk' ei vetää vaimo saa vastahankaa,
joka sanoa tohtii: ma täss' olen talon pää.
Oman lapses noinko vain uhriks sa saatat myöntää,
mihin nuo muut vimmapäät hänet mielii työntää,
ja suot perijäkses tuommoisen narrin tulla
vain vaivaisella latinan lavertelulla,
tuon kirjakoin, jota vaimosi huutaa ja hokee
filosofina, nerojen nerona kaikkialla,
runoniekkana, vailla vertaa auringon alla,
ja jolla ei hajua siitä mit' olla kokee.
Se on ämmämäistä, sen vielä ma toistan, veli,
ja nauraa sietää mokoma narrinpeli.

CHRYSALE. Niin, oikeass' olet, ma nään menetelleeni väärin
ja lupaan että en täst'edes ole niin heikko.
ARISTE. Hyvä on, tee niin!
CHRYSALE. Se on vihoviimeistä, veikko,
kun mies on vaimonsa vallassa siinä määrin.
ARISTE. Niin on.
CHRYSALE. Olin sävyisä liian, hän ties sitä käyttää.
ARISTE. Se on totta.
CHRYSALE. Siin' oli kiitos mun kilttiyteni.
ARISTE. Niin, niin.
CHRYSALE. Vaan nytpä mä hänelle tahdon näyttää,
minun tyttäreni ett' on minun tyttäreni
ja hänet ett' itse ma naitan, en muita kysy.
ARISTE. Se on järkipäätös. Se mieleeni. Siinä pysy.
CHRYSALE. Sa, jok' olet tuttu, mene Clitandren luo
ja heti, jos tapaat, hänet mun tyköni tuo.
ARISTE. Minä riennän.
CHRYRALE. Kiusaa tät' oli jo sen kuin sies,
ja vaikk' ois lempo, niin näytän ett' olen ma mies.

Kolmas näytös.

ENSIMÄINEN KOHTAUS.

PHILAMINTE. ARMANDE. BELISE. TRISSOTIN. LEPINE *(palvelija).*

PHILAMINTE. Tähän siis runoaterialle nyt asettukaamme,
sana sanalta jotta me oikein nauttia saamme.
ARMANDE. Palan halusta nähdä ne.
BELISE. Ja minä pakahdun.
PHILAMINTE. Teidän kynänne eessä ma ihaillen kumarrun.
ARMANDE. Sen suloudelle ei vertaa, se kaikki varjoo.
BELISE. Mun korvilleni se herkkupitoja tarjoo.
PHILAMINTE. Te sielujemme kaipaus lientäkää jo.
ARMANDE. Ah, pian!
BELISE. Niin, riemuntuoja te, rientäkää jo.

PHILAMINTE. Jo emmekö ihailla saa epigrammianne?
TRISSOTIN. Oh, äskensyntynyt lapsonen vain se on.
Se maailmaan tuli teidän portaillanne;
siks sille varmaan suotte te suosion.
PHILAMINTE. Se lapsi jo isänsä vuoksi on mulle armas.
TRISSOTIN. Tuo hyväksyntänne sille on emonparmas.
BELISE. Miten sielukasta!

TOINEN KOHTAUS.

EDELLISET. HENRIETTE.

PHILAMINTE *(Henriettelle, joka tahtoo vetäytyä takaisin).*
No no, mihin pakenet noin?
HENRIETTE. Tämän seuran hauskuutta ehkä ma estää voin.
PHILAMINTE. Tule tänne lähemmä vaan ja korvas teroita
nyt ihmeitä ihailemaan, mitä nero luo.
HENRIETTE. Minä niiden en ihanuuksia paljon eroita,
yli ymmärrykseni käy neron ihmeet nuo.
PHILAMINTE. Jos kohta, sa minulta kuulla samalla tiellä
saat jotain tärkeää, jot' et tiedä vielä.
TRISSOTIN *(Henriettelle).* Runotaidetta siis ette katsele suosiolla,
teill' on oma taiteenne vaan ihastuttava olla.
HENRIETTE. Ei niin, eikä näin; en halua nyt, en vasta . . .
BELISE. Ah, kuulkaamme äskensyntynyttä jo lasta.
PHILAMINTE *(Lepinelle).* Pian istuimia, missä ne viivästyy?
(Lepine kompastuu kumoon).
Tuo tomppeli! Tarvis kuperkeikkoja ain' on,
vaikk' oppinut lait on kappalten tasapainon.
BELISE. Etkö, hölmö, nää mi ol' lankeemuksesi syy,
sa etkö ymmärrä, että sun kumoon työnti
niin kutsutun painopisteesi laiminlyönti?
LEPINE. Maass' ollessa älysin kyll' että niin oli asia.
PHILAMINTE. Mikä kuhnus!
TRISSOTIN. Onni se, ettei hän ole lasia.
ARMANDE. Oo, älyä pelkkää!
BELISE. Ei koskaan se kuiviin vuoda.
(Kaikki istuutuvat.)

PHILAMINTE. Pian rientäkää jo herkkunne meille tuomaan.

TRISSOTIN. Kun noin ma kaivattavan runon ruokaa huomaan,
vähän silloin on kahdeksan säettä pöytään tuoda,
ja siis mun suonette lisäksi epigrammin —
tai madrigaaliks sen sanoisin oikeammin —
etuleikkeleenä erään sonetin liittää,
jota muuan ruhtinatar on suvainnut kiittää.
Se on Attikan suolalla maustettua ruokaa,
ja toivon että te ehkä pidätte siitä?

ARMANDE. Oo, epäilemättä.

PHILAMINTE. Pian se kuulla suokaa.

BELISE *(keskeyttäen Trissotin, aina kun tämä yrittää lukemaan).*
Mun käy suloväristys pitkin jo selkäpiitä.
Ma runoja rakastan yli kaiken muun,
ja semminkin, kun ne tehty on sievin riimein.

PHILAMINTE. Jos puhumme yhä, ei hän saa vuoroa suun.

TRISSOTIN. „So . . .“

BELISE. Hst, Henriette!

ARMANDE. Suokaa jo alkaa viimein!

TRISSOTIN. Sonetti ruhtinatar Uranialle hänen kuumetta sairastaessaan.
Jos valppautes valvois, ei majaa
noin suurellisesti se sois,
ei omaan linnahas vois
vihamies pahin vieraaks ajaa.

BELISE. Miten ihana alku!

ARMANDE. Mi sointu ja sujuvuus!

PHILAMINTE. Häll' yksin on tuo runon leikkivä mestaruus.

ARMANDE. „Jos valppautes valvois“, mi ihastuttava vertaus!

BELISE. „Vihamies pahin vieraaks“, mi jännittävämpää ois!

PHILAMINTE. Ja entäs: „ei majaa sois“, ja: „ei ajaa vois“,
miten tehoisasti se vaikuttaa se kertaus!

BELISE. Ah, kuulkaamme lisää.

TRISSOTIN. Jos valppautes valvois, ei majaa
noin suurellisesti se sois,
ei omaan linnahas vois
vihamies pahin vieraaks ajaa.

ARMANDE. Jos valppautes valvois!

BELISE. Vihamies pahin vieraaks!

PHILAMINTE. Ei majaa sois — ei ajaa vois!

TRISSOTIN.
Se karkoita — mit' on se vajaa —
majas maireen portille pois,
tuo kiittämätön, joka lois
elos ihanan teille jo rajaa.

BELISE. Seis, hengähtää mun suokaa, pidättäkää.

ARMANDE. Ah, antakaa jo hiukan ihailu-aikaa.

PHILAMINTE. Nuo säkeet ne on täpötäynnä salaista taikaa,
mi sisimmän sielumme huumaa ja päihdyttää.

ARMANDE.
Se karkoita — mit' on se vajaa —
majas maireen portille pois.
„Majas maireen“, voi miten sorjalta sointuu tuo!
Ja kuinka elävän kuvan se eteen luo!

PIHLAMINTE.
Se karkoita — mit' on se vajaa —
Tuo „mit' on se vajaa“ — ah, en sanoa voi,
se käänne on minusta jotain niin verratonta.

ARMANDE. Se „mit' on se vajaa“ — myös minut haltioi.

BELISE. Olen yhtä mieltä; se ylen on osattu hyvin.

ARMANDE. Sen ollapa keksinyt?

BELISE. Draamoja vastaa se monta.

PHILAMINTE. Mut käsittänettehän vaan, mi sen kärki on syvin?

ARMANDE ja BELISE. Ooh, ooh!

PHILAMINTE.
Se karkoita — mit' on sen vajaa —
Jos kuume näät muka mielisi puolustauta —
tipotiehes vaan, ei siinä tinkinät auta;
Se karkoita — mit' on se vajaa —
mit' on se vajaa — —
Tuo „mit' on se vajaa“ enemmän sanoo kuin luulis.
Ei tiedä liekö niin muista, vaan minust' on kuin
miljoonain sanain kuoron sen takaa kuulis.

BELISE. Niin, suuri sisällys, muodoin niin supistetuin.

PHILAMINTE. Vaan silloin kun kirjoititte te sanat nuo,
te tiesittekö, min saivat ne voiman ja väen?
Te aavistitteko itse, mit' ilmi ne tuo,
niiss' että piilee sellainen neron säen?

TRISSOTIN. Hm, hm!

ARMANDE. Myös „kiittämätön" on ihastuttava,
tuo kuume, tuo salakavala, tunnoton tuttava,
joka turmaa tuo, kenen luona se pitää majaa.

PHILAMINTE. Niin, alkusäkeet kaikki on sievän sievät,
nyt lukekaa loput, vieläkö voiton vievät!

ARMANDE. Ah, vielä toistamiseen tuo: „mit' on se vajaa".

TRISSOTIN. Se karkoita — mit' on se vajaa . . .

PHILAMINTE, ARMANDE ja BELISE. Mit' on se vajaa!

TRISSOTIN. Majas maireen portille pois.

PHILAMINTE, ARMANDE ja BELISE. Majas maireen!

TRISSOTIN. Tuo kiittämätön, joka lois . . .

PHILAMINTE, ARMANDE ja BELISE. Tuo kiittämätön kuume!

TRISSOTIN. Elos ihanan tielle jo rajaa.

PHILAMINTE. Elos ihanan tielle!

ARMANDE ja BELISE. Ooh!

TRISSOTIN. Jalon syntys se pilkaksi lyö,
punan poskies ruusuilta syö . . .

PHILAMINTE, ARMANDE ja BELISE. Ooh!

TRISSOTIN. Yöt, päivät on uhkanas aina.
Älä kasvata valtaa sen,
vaan kylpyves'altaasen
ikipäiviks se ilkiö paina.

PHILAMINTE. Se käy yli kaiken.

BELISE. Se huumaa.

ARMANDE. Mun ihastus surmaa.

PHILAMINTE. Kuin jumalten juoma se kuulijan mielen hurmaa.

ARMANDE. Älä kasvata valtaa sen!

BELISE. Vaan kylpyves'altaasen,

PHILAMINTE. ikipäiviks se ilkiö paina.
Niin, sinne se ilkiö — kylpyves'altaasen!

ARMANDE. Uus, ihana kuva jok' askelell' eteen aukee.

BELISE. Joka paikassa siin' ihastukseen sielusi raukee.

PHILAMINTE. Vain näkee helmiä tiellensä heitetyitä.

ARMANDE. Vain astuu polkuja ruusuilla peitetyitä.

TRISSOTIN. Teist' on siis sonetti . . .?

PHILAMINTE. Uutta, suurenmoista.
Sellaisen sepittäjää sit' ei ole toista.

BELISE *(Henriettelle).* Mitä, moista kuulet ja olet kuin kuva puinen!
Tuo käytökses, Henriette, on omituinen!

HENRIETTE. Omituisuutensa ne on joka ihmisellä,
ja mitenkä lentää, kun ei siipiä kellä?

TRISSOTIN. Teist' ehk' on, neiti, mun lukuni häirinnyt.

HENRIETTE. Ei, ei, en kuuntele.

PHILAMINTE. Ah, epigrammi nyt.

TRISSOTIN. Kullattujen vaunujen kera, jotka eräälle ylhäiselle naiselle omisti hänen ihailijansa.

PHILAMINTE. Jo nimiss' on aina jotain niin erikoista.

ARMANDE. Ja sisällys sitten — toinen hienompi toista!

TRISSOTIN. Ei helpot ne kantaa Amorin hellät huolet . . .

PHILAMINTE, ARMANDE ja BELISE. Ooh!

TRISSOTIN. Mun omaisuuttani on ne jo vieneet puolet;
ja vaunut sorjat kun näät sä nää,
joit' ihmeenä katsova kaikki kansa
kuin kultavuorta on konsanansa —
jumalaisna joiss' ajaa Laïs seppelepää —

PHILAMINTE. Ah, Laïs! Niin oppinut tyyli, niin korkeaneroinen!

BELISE. Inkognito ihana, verraton, miljoonan veroinen!

TRISSOTIN. Ja vaunut sorjat kun näät sä nää,
joit' ihmeenä katsova kaikki kansa
kuin kultavuorta on konsanansa —
jumalaisna joiss' ajaa Laïs seppelepää —
niit' ällös kutsuko kullatuiksi,
vaan tuhansikseni tullatuiksi.

ARMANDE. Oo, loppua moista, sit' ei ois osannut luulla!

PHILAMINTE. Niin kultaista sukkeluutta ei kellään muulla.

BELISE. Niit' ällös kutsuko kullatuiksi,
vaan tuhansikseni tullatuiksi.
Mikä soinnutus: tulli—tullatuiksi, kulta—kullatuiksi!

PHILAMINTE. Jo ennen kuin sain ilon teihin ma tutustua,
te teoksillanne ihastutitte jo mua;
niin runo kuin proosa mestarin käsialaa . . .

TRISSOTIN. Jos laatikostanne toisitte, mitä se salaa,
niin meill' ois vuoro ihailla.

PHILAMINTE. Runoelmaa
ei mull' ole yhtään; mut ehkäpä piakkoin

näin tuttavuksin teille ma näyttää voin
kuus lukua akatemiamme suunnitelmaa.
Vain alkuluonnos vasta on arka ja vajaa
tuo Platon valtio; perille asti ajaa
sen aatteen tahdon ma, pohtia perin juurin;
mull' on jo paperilla se piirtein suurin.
Mun sydämeeni näät syvän harmin nostaa
tuo heikommuus muka henkemme lahjoihin nähden,
ja koko naissuvun puolesta tahdon ma kostaa
sen alennuksen, miss' olemme miesten tähden,
vaill' lupaa muuta kuin mitättömyyksissä hääriä,
tie lukossa kohti korkeita hengen määriä.

Armande. Sukupuoltamme kohtaan se loukkaus on liian syvä,
tuo väite, ett'ei muka järkemme muuhun hyvä
kuin valikoijaksi hameen ja vaipan muotein,
kuin tutkijaksi turkis- ja pitsipuotein.

Belise. Me emme tahdo tuot' iestä enää sietää,
me kohottaudumme vapaiksi. Kuolkoon orjuus!

Trissotin. Mun arvonantoni naisille kaikki tietää.
Kuten ansaitsee sen muotonne voittoisa sorjuus,
niin tunnustan myös henkenne herkemmän neron.

Philaminte. Me naiset teemmekin teidän suhteenne eron;
mut eräille kopeilijoille me tahdomme näyttää,
suurviisaille, jotk' yli olkansa katsoo meihin,
että naisetkin voi tieteen aseita käyttää
ja yhtyä, kuin hekin, seuroihin oppineihin
ja työskellä, ett' esikuva on meistä heillä;
me yhdistämme, mi muutoin on eri teillä,
syvän sisällyksen ja kielen keveän sulon,
lait luonnon me tutkistelemme tuhansin kokein,
joka oppisuunnalle suomme me vapaan tulon,
mut mitään emme omaksu mielin sokein.

Trissotin. Mua enimmän miellyttää peripatetismi.

Philaminte. Mua ideainsa vuoksi taas platonismi.

Armande. Minust' ansaitsee Epikuros ylimmän maineen.

Belise. Niin, atoomein kera voin hyvin aikaan tulla,

mut pitää en voi hänen tyhjästä tilastansa,
toki ennemmin omaksun tuon ohuen aineen.

TRISSOTIN. Descartes, hän magnettineen myös mieless' on mulla.

ARMANDE. Hänen pyörteensä — ooh!

PHILAMINTE. Ja suistuvat maailmansa!

ARMANDE. Kun avattu seuramme ois jo, ett' alkumerkin
sen työstä antaa voi joku keksintö loistava!

TRISSOTIN. Siit' odotan suuria, nais-äly vaistoin herkin
joka luonnon salaisuudelt' on hunnun poistava.

PHILAMINTE. Voin kehua, ett' olen yhden jo keksinnön tehnyt,
olen selvään ihmisiä ma kuussa nähnyt.

BELISE. Ma ihmisiä en luule nähneeni vielä,
mut kirkontornit jo näin ihan selvään siellä.

ARMANDE. Kaikk' ohjelmanamme on, fysiikka, gramatiikka,
historia ja moraali, runous ja politiikka.

PHILAMINTE. Kovin viehättää mua moraali. Ennen muinen
se juur' oli suurten henkien suosituinen,
vaan stoalaisill' on siin' etusija. Ei ketään,
ken heidän viisaalleen vois vertoja vetää!

ARMANDE. Ja kielessä uudistusta me teemme monta,
lait ankarammat aiomme sille säätää;
täynn' inhoa syvää, vihaa sammumatonta
me viimeisimpään saakka tahdomme häätää
pois siitä nuo lukemattomat sana-loiset,
nuo sekä verbit että nominit kaikenmoiset;
ja oppinut seuramme alkava istuntonsa
on julistamalla pääntuho-tuomionsa
siis sanoille noille, joista meidän on mieli
nyt puhdistaa niin proosa kuin runokieli.

PHILAMINTE. Vaan akatemiamme ylevin määränpää,
jalo yritys, hanke mun mieleni haltioiva,
työ, jonka maine ei ikinä unhoon jää,
kautt' aikain josta on kilvaten kiitos soiva,
on tappaa nuo rumat tavuut, nuo mätähaavat,
sanan jotka parhaankin saastutetuksi saavat,
nuo kaikkien narrien ainaiset leikkikalut,

pilaseppäin rivojen mieluisat aiheet ja alut,
joist' inhoja sukkeluuksiansa he sorvaa
ja loukkaa kunniallisen naisen korvaa.
TRISSOTIN. Siinä teill' on todella tehtävä suuri täyttää.
BELISE. Teille tahdomme sitten sääntömme valmiit näyttää.
TRISSOTIN. Ne on viisaat ja valistuneet, ma jo ennalta takaan.
ARMANDE. Myös arvostelussa me sanomme sanan vakaan;
niin runon kuin proosan kohtalo meill' on vaassa;
meill' ystävinemme on yksin, mi makua maassa;
me vedämme esiin jokaisen virheet ja viat,
ja itse me olemme vain tosikirjailijat.

KOLMAS KOHTAUS.

EDELLISET. LEPINE.

LEPINE (*Trissotinille*). Eräs mies, joka teitä tahtoisi puhutella!
Puku musta, ja puhuu äänellä hiljaisella. (*Kaikki nousevat*).
TRISSOTIN. Kai ystäväni, tuo kuuluisa oppinut, jolla
niin harras halu on päästä seuraanne jaloon.
PHILAMINTE. Hänet tänne te opastakaa kuin omaan taloon.
(*Trissotin menee Vadiusta noutamaan.*)

NELJÄS KOHTAUS.

PHILAMINTE. BELISE. ARMANDE. HENRIETTE.

PHILAMINTE (*Armandelle ja Beliselle*).
Nyt osottakaamme, ett' osaamme henkevät olla.
(*Henriettelle, joka aikoo poistua*).
Mihin kiire? Kuulithan äsken — eikö se riitä —
ett' olet sa tarpeen!
HENRIETTE. Mit' asiaa tääll' olis mulla?
PHILAMINTE. Käy takaisin vaan, pian pääset selville siitä.

VIIDES KOHTAUS.

EDELLISET. TRISSOTIN. VADIUS.

TRISSOTIN (*Vadiusta esittäen*). Hän on tässä nyt hän, joka tuttavuuteenne tulla

niin toivoi kovin; ja huoleti sanoa tohdin,
ett' ei ken-hyvään se, jonka nyt tykönne johdin.
Hällä sijansa joukoss' on henkisen valioväen.
PHILAMINTE. Hänen esittäjässään siitä jo takeen ma näen.
TRISSOTIN. Kaikki vanhat mestarit tuntee hän perin juurin,
koko Ranskan maassa on kreikan taitaja suurin.
PHILAMINTE *(Beliselle).* Voi taivas, kreikan! kreikkaa ah, sisko hyvä!
BELISE. Ah, kreikkaa, Armande!
ARMANDE. Kreikkaa! mi oppi syvä!
PHILAMINTE. Rakas herra, kreikkaa! Ah, en ihastustani peitä,
tuon kreikan tähden mun täytyy syleillä teitä.
(Vadius syleilee myöskin Beliseä ja Armandea).
HENRIETTE *(Vadiukselle, joka tahtoo syleillä häntäkin).*
Ei, anteeks suokaa, minä en ymmärrä kreikkaa.
(Kaikki istuutuvat).
PHILAMINTE. Nuo Kreikan viisaat on jotain niin jumalaista!
VADIUS. En häirinne vain? Kai jotakin merkkiseikkaa
te tutkitte juuri. Ehk' on kovin tunkeilevaista
se into, mi tervehtimään minut teitä toi!
PHILAMINTE. Kera kreikan vain mielivieraana tulla voi.
TRISSOTIN. Hän kaikkivaltiaasti myös kynää käyttää
ja vois, jos tahtois, jotain kaunista näyttää.
VADIUS. Se vika on runoilijoilla, ett' eivät rauhaa
suo seuralleen, ett' eivät he säästä keitään,
joka tilassa, kutsuilla, käynneill' ett' tekelcitään
he väsyttäväisiä väsymätönnä pauhaa.
Minust' inhoittavinta on tämän ilman alla
runoniekka, ken kerjää kiitosta kaikkialla,
heti kimppuun käy, kenen ensinnä kiinni tapaa,
ja saa runovimmalleen hänest' uhriteuraan.
Olen narrimaisuudesta ma tuosta vapaa
ja mieltä sen viisaan kreikkalaisen ma seuraan,
joka nimenomaan on kieltänyt oppilaansa
lukemasta mitään omaa kirjoittamaansa.
Niin, täss' olis laulunen rakastavaisia varten,
jost' arvostelunne suoraan ma soisin kuulla.

TRISSOTIN. Teill' ain' on ne kauniita, niinkuin ei kellään muulla.
VADIUS. Ja teillä kuin Venuksen leikki ja sulotarten.
TRISSOTIN. Teill' on yhtä valio muoto kuin lentävä aatos.
VADIUS. Teiss' aina tenhoo ylevä eetos ja paatos.
TRISSOTIN. Idyllejä teilt' olen nähnyt niin ihanoita,
että Theokritos ja Vergilius niitä ei voita.
VADIUS. Teill' oodeinne uljas lento voitollisesti
kera Horatiuksen monesti kilvan kesti.
TRISSOTIN. Nuo pikkulaulut ne teill' on niin sievän sievät.
VADIUS. Ja sonetit teill' ihan kaikesta voiton vievät.
TRISSOTIN. Teidän ritornelleinne sointu on vertaa vailla.
VADIUS. Teidän madrigaaleinne hienous samalla lailla.
TRISSOTIN. Vaan ballaadissa te varsinkin olette oiva.
VADIUS. Ja tilapäärunoss' on teill' äly kaikkivoiva.
TRISSOTIN. Jos Ranskanmaa tuta teidän kykynne vois . . .
VADIUS. Tää aika jos suurimmillensa arvon sois . . .
TRISSOTIN. Niin teille vaunut kultaiset valjastettais.
VADIUS. Niin teille kunniapatsaita paljastettais. —
Yhym! Se ballaadi, josta ma arvostelunne . . .
TRISSOTIN. Ette sattumalt' erästä pikku sonettia tunne
prinsessa Uranian kuumeesta?
VADIUS. Kyllä, sain kuulla
sen eilen eräässä seurassa sivumennen.
TRISSOTIN. Ja tiedätte tekijän?
VADIUS. En, vaan tekemätt' ennen
sais olla se hältä, jos sanon suoralla suulla.
TRISSOTIN. Se sentään on hyvin monelta kiitosta saanut.
VADIUS. Sen kehnous silti ei ole lainkaan laannut.
Se lukekaa, niin toistatte tuomioni.
TRISSOTIN. Siit' olen ma ihan päinvastaista ajatusta.
Sellaista sepittämään ei pysty moni.
VADIUS. Mua varjele taivas moisien sepustelusta!
TRISSOTIN. Sanon vielä kerran, sit' ei tee paremmin toinen,
ja tekijänä ma työni tuntea voinen.
VADIUS. Te tekijä?!
TRISSOTIN. Minä.

VADIUS. En käsitä, kuink' oli laita . . .
TRISSOTIN. Mun runoni vaan kovaks onneks ei teistä maita.
VADIUS. Ma kuuntelin varmaankin hajamielisesti,
tai esitys huono sen vaikuttamasta esti . . .
vaan jätämme sen ja katsomme ballaadiani.
TRISSOTIN. Oh, kuka nyt niihin enää arvoa pani!
Ne poiss' on jo muodista, homehtuneita ammoin.
VADIUS. On monta, luulen ma, joita ne vielä lumoo.
TRISSOTIN. Kenties, mun tuomiotani ei se kumoo.
VADIUS. Ne siitä pelastunee hyvin pienin vammoin.
TRISSOTIN. Niin, kelpaavan hyvin näkyvät pedanteille.
VADIUS. Mut eivätpäs näy kelpaavan sentään teille.
TRISSOTIN. Oman nimenne tyhmästi muille te työntää koette.
VADIUS. Kovin nenäkkäästi te omaanne mulle hoette.
TRISSOTIN. Pois, kynäpaturi, hupsu paperin holvaaja.
VADIUS. Pois, kääremaakari, koko ammatin solvaaja.
TRISSOTIN. Pois, matkijavaras, kopioitsija kurja.
VADIUS. Pois, nauta . . .
PHILAMINTE. Mit' on, hyvät herrat, tuo riita hurja?
TRISSOTIN (*Vadiukselle*). Vie takaisin klassikoillesi viipymättä
kaikki, mit' olet heiltä sa kahminut salakättä.
VADIUS. Käy tekemään Parnassolle katumusta,
että runoissas olet runnellut Horatiusta.
TRISSOTIN. Sinun kirjoistas vain toukat on saaneet saaliin.
VADIUS. Sinä kustantajas olet saattanut hospitaaliin.
TRISSOTIN. Mun maineeni kestää, sit' et sinä maahan kaada.
VADIUS. Älä kersku, voit Boileaulta viel' osasi saada.
TRISSOTIN. Sinä myös.
VADIUS. Voin iloita, ett' eri arvo on mulla ja sulla
hänen silmissään, ero kummankin kohtelulla.
Sivumennen saan hänelt' iskun kepeän vain
ma keralla muiden kuulujen kirjailijain,
vaan sinulle hetkeäkään hän ei heitä lomaa,
hänen ivansa hampaissa olet sa alinomaa.
TRISSOTIN. Näet siitä juuri, ken saa hänelt' arvon täyden,
Hänen silmissään olet sinä vain laumaa halpaa,

sinut kerrall' on nutistanut hän vain sivu käyden,
sua kohti ei enää toiste hän kohota kalpaa.
Vaan miehen vastassaan hän minussa näki,
jota varten on ponnistettava kaikki väki,
ja iskuista noista, joit' alati mulle hän jakaa,
näet ettei häll' ole voittonsa koskaan vakaa.

VADIUS. Mun kynäni sulle on kohta antava kurin.

TRISSOTIN. Ja minun sinulta vääntävä niskat nurin.

VADIUS. Runot, proosat, latinat, kreikat ma sinusta sepitän.

TRISSOTIN. Koko Pariisin nauruks sun kirjassani ma kepitän.

KUUDES KOHTAUS.

EDELLISET, paitsi VADIUS.

TRISSOTIN. Mun kiivastumistani ettehän pahaksi panne.
Hän solvasi teidän omaa tuomiotanne,
kun sonettiani hän julkeni sortaa noin.

PHILAMINTE. Saman tunnustuksen toistan ma, jonka jo soin.
Vaan muusta nyt! Henriette, sa käyös tänne;
sun tähtes olen jo kauan ma huolehtinut,
ett' elävämpi ei ole sun henkes jänne,
vaan mull' on nyt keino, mi siit' on auttava sinut.

HENRIETTE. Tuo huolenpitonne minust' on liikaa aivan,
ei minusta oppineeks, sit' ei mieleni janoo.
Mun on hyvä näin; kovin vaatisi suuren vaivan
ain' olla henkevä kaikessa mitä sanoo.
Ei hiukkaakaan sitä kunnianhimoa mulla,
näin typerikkönä voin hyvin toimeen tulla,
ja ennemmin pidän ma arkipäiväisen järjen,
kuin älyä säihkyäkseni päätäni särjen.

PHILAMINTE. Vaan minua loukkaa se, enk' ole siihen ma suostuva,
että suvussani ma moisen häpeän näen;
on kasvojen kauneus koriste kohta ruostuva,
pian kuihtuva kukka, väleen sammuva säen,
epiderminen ilmiö vaan, sen ei enempää,
mut kauneus sielun ei katoo, se iäksi jää.
Olen kauan miettinyt siis, miten sulle sois

tuon kauneuden, jok' on käymätön ajan hampaan,
miten tietoa halajamaan sinut haltiois
ja viisauteen sinut vihkisi korkeampaan,
ja päätös, johonka johti mun tuo päämaali,
on katsoa oppaaks sun tosi aatteen mies . . .
(Osoittaen Trissotinia.)
ja hän on tässä, hän, opas sun tiedonties,
sinut hälle vaimoksi määrää äitisi vaali.

HENRIETTE. Minut, äiti?

PHILAMINTE. Niin, sinut! Kummastelet — se heitä!

BELISE *(Trissotinille).* Näen katseenne kysyvän, saapiko toisen valtaan
näin sydämenne siis siirtyä omistajaltaan.
No niin, ma ilolla suostun, en estä teitä;
tää liitto, sen tiedän, voi toimeentulonne taata.

TRISSOTIN *(Henriettelle).* En ihastustani sanoin ilmaista saata,
rakas neiti; mun huumaa se onni ja kunnia, jolla . . .

HENRIETTE. Hyvä herra, ma pyydän; siell' asti ei vielä olla.
Vähän malttakaa.

PHILAMINTE. Miten vastaat sa! Pidä varas,
ett'en ma . . . No niin, sen kuulit ja sillä hyvä.
(Trissotinille).
Täst' emme piittaa, hän kyllä on järkiytyvä.

SEITSEMÄS KOHTAUS.

HENRIETTE. ARMANDE.

ARMANDE. Noin äidin on huolena, näätkö, sun onnesi paras!
Ei oivempaa ois sulle hän puolisota . . .

HENRIETTE. Kun lie niin oiva, niin miksi et itse ota?

ARMANDE. Sun miehekses, ei mun, hänen määrä on tulla.

HENRIETTE. Olet vanhempi sisar ja siis etusija on sulla.

ARMANDE. Jos miehelä mulle kuin sulle ois onni ylin,
sun tarjouksees toki suostuisin avosylin.

HENRIETTE. Jos kirjakoita sun laillas ma ihannoisin,
niin moiselle miehelle ilolla mennä voisin.

ARMANDE. Niin, vaikk' eri suuntiin käsityksemme käykin,
ei saa toki tehdä vanhempiansa vastaan.

On äidill' ehdoton oikeus vallita lastaan,
ja turhaan toivot sa voivasi mielin jäykin . . .

KAHDEKSAS KOHTAUS.

EDELLISET. CHRYSALE. ARISTE. CLITANDRE.

CHRYSALE. Tule, Henriette, isäs tahtoa tottele. Ota
tuo hansikas pois, kätes herralle tälle anna.
Hän on sun tuleva puolisos, sulho, jota
nyt pyydän tervehtimään sinun morsianna.
ARMANDE. Nyt kai, hyvä sisko, sun estelys ehk' on pienet.
HENRIETTE. Niin, „ei saa tehdä vanhempiansa vastaan,
ja isäll' on ehdoton oikeus vallita lastaan!"
ARMANDE. Myös äidin vallassa vähän sä ehkä lienet.
CHRYSALE. Mitä tarkoitat?
ARMANDE. Sanon, että mun huoleksi käy,
kun äidin kanssa, te täss' ette sopivan näy;
hän valitsi näät . . .
CHRYSALE. Vait, inttäjä, kieles kiini!
Hänen kanssaan filosofeeraa halusi takaa,
vaan älä sekaannu minun päätöksiini.
Sano äidilles mun varoitukseni vakaa,
ettei tule enää korvan kovuksi, eli . . .
Kas niin, mene.

YHDEKSÄS KOHTAUS.

EDELLISET, paitsi ARMANDE.

ARISTE. Oikein! Mainio alku, veli!
CLITANDRE. Mi ilo ja riemu! Ken on mua onnellisempi!
CHRYSALE *(Clitandrelle)*. Kas niin, käsi käteen ja edeltä sisälle menkää,
me tulemme kohta. — *(Aristelle)*. Niin rakkaat, niin hellä lempi!
Läpi sydämeni ihan se hellyys henkää,
valaisee vielä mun eloni illan harmaan
ja mieleen tuo oman nuoruuden ajan armaan.

Taidetta.

Suomen Kansallisteatteri.

4.

Orjan oppi.

Arvid Järnefeltin jouluksi kirjakauppaan ilmestynyt kappale näyteltiin ensi kerran huhtikuussa ja saavutti silloin melkoisen menestyksen, jaksamatta kumminkaan vetää yleisöä muuta kuin kolmeksi kertaa, eikä läheskään täysiä huoneita. Ajat ovat sellaisia, ettei ajattelevaa yleisöä huvita käydä teatterissa eikä muualla, ja että tarvittaisiin jotakin aivan erinomaista voidakseen kääntää huomion pois niistä asioista, jotka öin ja päivin kalvavat ihmisten mieliä.

Voisi otaksua että sellainen vakava kappale kuin „Orjan oppi“ juuri olisi omiaan kiinnittämään huomiota ja vaikuttamaan mieliin aikoina sellaisina kuin nykyinen. Sitä se, kaikesta huolimatta, ehkä olisikin, jos siinä vain tapaisi elävämpää elämänsisällystä, syvempää sielunharkintaa, vuotavampaa verta ja lujempaa lihaa. Yritykset ovat hyviä, niinkuin kaikissa Järnefeltin teoksissa; mutta yhtäkkiä abstraktinen aate pääsee siihen määrin valloittamaan kaikki muut näkökohdat, että päähenkilö, sen sijaan että esiintyisi sen aatteen kannattajana, päinvastoin muuttuu tämän tendensin heiluttamaksi ilmapalloksi, kadottaen kaiken inhimillisen todennäköisyytensä. Katsoja ei ota ymmärtääkseen, yhtä vähän kuin hänen oma ympäristönsäkään, että Titus keisari yhtäkkiä verenhimoisesta

tyrannista muuttuu niin suloisen hyväksi, että hän ilman mitään antaa anteeksi salamurhaajille, jotka olivat ottamassa häneltä hengen, ja pyytää heidät istumaan viereensä keisarilliseen looshin. Se tapa, jolla tämä muutos perustellaan, on tuiki heikko: keisarin henkilääkäri, orja Lysimakos, joka on kristitty, sanoo hänelle että hallitsija ei voi tehdä hyvää, Titus antaa tappaa orjan, mutta tämän sanat eivät häntä jätä ja niiden vaikutuksesta hän sitten muuttuu pirusta enkeliksi, sudesta lampaaksi. Tekijän ihanteellinen usko tällaiseen aivan kuin kumman kautta tapahtuvaan parantumiseen ei riitä selittämään katsojalle sen todennäköisyyttä, niinkuin yleisesti ei kukaan tendensikirjailija onnistu ajamaan asiatansa läpi epäileväisessä yleisössä, jollei hän ota perinpohjin tutkiaksensa ja esittääksensä niitä edellytyksiä, joiden avulla hänen puolustamansa mielipide voi näyttäytyä ainoaksi kelvolliseksi ja sentähden välttämättömäksi. Järnefelt näkee melkein aina tällaisissa tapauksissa psykologisen perspektiivinsä liian jyrkästi lyhentyneenä ja tämä taipumus muuttuu helposti virheeksi. Etenkin kun kysymys on sellaisesta radikaalisesta tendensistä kuin tässä, niin pelkistä sanoista ei ole paljon apua, ja koko tuo kauniisti ajateltu ja ylevä mielenmuutos ynnä siitä seuraavat toimet näyttäytyvät helposti ajattelevien aikaihmisten silmissä hieman lapsellisilta. Se Titus, joka „Orjan opissa" — etenkin hra Ahlbergin edustamana — esiintyy käänteen jälkeen, ei ole koetusten ja katumusten tiellä vakaantunut luonne, jonka sielussa hyvyys, jalomielisyys ja muut korkeat ominaisuudet ankaran taistelun kautta ovat tukehduttaneet kaikki pahat puolet, ja joka vakaumuksesta, otsa pystyssä nyt käy toista polkua kuin ennen, vaan hän on ikäänkuin jumalien koston lyömä mies, jolla ei enää ole mitään omaa tahtoa, joka nöyrtyy kohtalonsa alle, veltosti lavertelee uutta filosofiaansa ja umpimähkään tuhlaa hyviä tekoja ympärilleen. Ja kun tämä paikka kappaleessa on oleva sen huippuna ja päähenkilön luonteen ratkaisevana kohtana, niin ymmärtää helposti, että koko kappale aatteellisena taideluomana jättää jälkeensä ontelon vaikutuksen.

Mutta toiselta puolen sillä on hyviä draamallisia ominaisuuksia, jotka selittävät sen hetkellistä vaikutusvoimaa. Vuoropuheilu on vilkasta ja repliikit täyteläisiä — monologit olisivat pikemmin poistettavat — toiminnassa on jännittäviä kohtia: kahden keisarin kuolema, yksi murha, yksi murhayritys j. n. e. Ensimäisessä näytöksessä on voimakkaita alkuaiheita, viimeisessä on sangen hyvä loppu, joka samalla on

kappaleen paras kohtaus — ja paljon syvempi kuin itse pääkäänne: Tituksen kuolema vastakohtana Domitianuksen riemuitsevalle voitonilolle. Toimintaa on kylliksi, eikä siitä liikuntoa puutu. Hyvällä näyttämön tuntemisella ovat monet kohtaukset järjestetyt, esim. kolmannen näytöksen alku, Domitianuksen juhla. Kun tähän tulee että henkilöt, olematta juuri psykologisesti syvennettyjä, tarjoavat keskenänsä vaikuttavia vastakohtia ja vaihtelevia tyyppejä, niin täytyy sanoa että tekijä aika taitavuudella on pannut liikkeelle kaikki näyttämölliset keinot. Hänen ansionsa siinä suhteessa pääsivät vielä paremmin esiintymään sen vuoksi, että näyttämöllepano oli niin aistikas ja korea.

Näyttelijät tekivät tehtävänsä jotakuinkin. Hra Ahlbergin ei ollut helppo täyttää kaikkia niitä aukkoja, jotka tekijä oli Tituksen luonteeseen jättänyt. Nti Högdahl näytti Berenice'ä, rakkaudesta ja kostonhimosta hehkuvaa juutalaistyttöä, ensimäisessä ja kolmannessa näytöksessä paremmin kuin toisessa, missä hän oli liian jokapäiväinen, hra Kallio onnistui sangen hyvin lääkärinä-orjana. Muutamat sivuroolien omistajat ja etenkin statistit vaikuttivat jokseenkin turmiollisesti roomalaiseen illusioniin ja antoivat eräille kohtauksille sen dilettantimaisen leiman, joka nähtävästi kansallisteatterissamme ei saa puuttua tällaisista kappaleista.

Epäilemättä on syy siihen, että näytteleminen usein jättää toivomuksille niin paljon tilaa, etsittävä siitä valitettavasta seikasta, että aina täytyy harjoittaa uusia kappaleita ja että samat näyttelijät hengästyksissään rientävät toisesta tehtävästä toiseen. Kun ei yleisön myötävaikutus ole siksi suuri, että teatteri pääsisi rauhassa tekemään työtänsä, niin on ainoastaan yksi keino olemassa tällaista kuolettavaa rasitusta vastaan: että vähitellen kasvaa uusia näyttelijöitä, joille voi uusia tehtäviä uskoa. Suomalainen teatteri ei näy olevan suopea maanlaatu näille uusille kyvyille, ja kun joskus joku harva ilmestyy, niin se saa kerrassaan niskoilleen kaikki osat: esim. neiti Högdahl. Sellaiset teatterin pylväät kuin hrat Ahlberg, Leino ja Weckman voisivat vähitellen ansaita rauhallisempaa elämää ja teatterin yleisö olisi vähitellen oikeutettu näkemään uusia voimia astumassa heidän jälkiänsä. Mutta missä nämät ovat ja mikä on syy siihen että niitä niin harvoin näkee tällä näyttämöllä — sillaikaa kun siellä täällä kuuluu eri tahoilla valmistuvan uusi polvi suomenkielisiä näyttämötaiteilijoita?

W. Söderhjelm.

5.

Pikkuporvareita. — Siunauksen toivo. — Pärttylin yö. — Juhannustulilla. — Sydämen oikeudet. — Kylmää vettä, y. m.

Paitsi edellä jo esitettyjä, suuremman tai pienemmän menestyksen saavuttaneita kotimaisia uutuuksia, joiden runsaus on ollut kuvaava tämän näytäntökauden kevätpuoliskolle, on vielä mainittava pari ulkomaista, joiden esitys — päinvastoin kuin niin monen muun, jotka ovat olleet Kansallisteatterimme nykyisille voimille „yli voimain" — ansaitsee hyvinkin korkeaa kiitosta. Nämä sekä maaperältään että taidesävyltään niin erilaiset näytelmät ovat venäläisen Maksim Gorjkin „Pikkuporvareita" ja alankomaalaisen Herm. Heyermansin „Siunauksen toivo".

Tehtyään jo kiertonsa Europan suurilla näyttämöillä saapui meillekin vihdoin Gorjkin mielenkiinnolla odotettu näytelmä — viimeisellä viivytyksellä, sen jo ollessa harjoitettuna näyteltäväksi, oli oma korkeampi syynsä. Sen edellä oli kulkenut vastakkaisia huhuja, mutta heti esiripun noustua valtasi se ehdottomasti mielet puolelleen. Eheän ja etevän esityksen kannattamana tuli siitä yksi tämän näytäntökauden suuria menestyksiä, joskin kokonaisvaikutukselle oli jonkun verran haitaksi se laajaperäisyys, jolla tekijä, ammentaen luonnonneroisesta runsaudensarvestaan, on näytelmän puitteisiin pannut haukansilmäisiä huomioitaan enemmän kuin hänen tarkoituksensa saavuttamiseksi olisi ollut tarpeen.

„Pikkuporvareissa" puhuu sama Maksim Gorjki, jonka tunnemme hänen kulkurinovelleistaan ja kertomuksistaan, sen henkilökunnassa esiintyy noita samoja hänen kirjallisuuteen tuomiaan tyyppejä, siinä piirtyy salamoivat menetekel-kirjat saman pikkuporvari-yhteiskunnan harmaille muuriseinille, jolle hänen laulamansa maankulkija, vapaan seikkailun sankari, kääntää selkänsä, tuomio tämän yhteiskunnan kalvetustautisille kasvateille, ja samalla näköala valoisampaan tulevaisuuteen terveine, elämänkelpoisine airuineen. Siitä puhuu, sanalla sanoen, koko hänen intohimoinen elämännuorentamis-halunsa. Mutta kaikki tämä elää näytelmän eri henkilöissä heidän omissa rinnoissaan sykkivinä tunteina, kalvavina, lamaavina tai riemuitsevina, purkautuen heidän suustaan välittömiksi, elämän satunnaisista situatsioneista singahtaneiksi sanoiksi, jotka vain luojan luoma runoilija osaa siepata kiinni lennostaan. Edessämme ei ole maailmanparantajan saarna, vaan palanen elävää elämää, harmaata, har-

maiden taivaanrantojen saartamaa, mutta siellä täällä välähtää harmauden halki salama, enne ilmoja raikastavan ukkosen tulosta.

„Pikkuporvareissa" ei draamallista vaikutusta synnytä jännittävä toimintajuoni, vaan näytelmän ylen tuores ja joustava luonnekuvaus. Kohtaus kohtaukselta näytelmä pitää oikeusistuntoaan henkilöidensä kanssa, kaivaa esille piirre piirteeltä todistuskappaleita, suurempia ja pienempiä, kunnes niiden nojalla vihdoin lopullinen tuomio, langettava tai vapauttava, käy yli kaikkien päiden. Ratkaistavana oikeusasiana on uudenajan synnyttämä murros, pohjan järkytys venäläisessä keskiluokassa, tuo iäti uudistuva ristiriita vanhan ja nuoren välillä. Varakkaan pikkuporvarin Bessemjonovin, maalariammattikunnan vanhimman koti on se etuala, jolla tämä taukoamaton, kaikki repivä taistelo näytelmässä käydään, väärinymmäryksessä, vihassa, toistensa soimauksissa niiden välillä, joita luonnon lujimmat siteet velvoittaisivat rakastamaan toisiaan, se areena, jolla itsevanhurskas vanha valhe ja sen siittämä ja kasvattama nuori valhe kiistävät yksinoikeudestaan. Toivottomana karkkoaa totuudentaju pois tästä ympäristöstä joko itsetiedottomaan luonnon puhtauteen, lapseniloisen lintukauppiaan, Petshinin kera, tai tukahduttaa itsensä paloviinan unhoitusvirtaan, josta kirkkolaulaja Teterev, rappeutunut nero, hakee lohdun omalleen ja ympäröivän yhteiskunnan lääkitsemättömälle selkäydinsairaudelle. — Bessemjonov on menestynyt ja kauan elänyt maan päällä. Hänellä on ollut kaikki siihen tarvittavat edellytykset, ennen kaikkea pienen sielun onnellinen aavistamattomuus kaikista ulkopuolellaan olevista, itseään suuremmista elämänarvoista. Hän on elänyt ikänsä nuhteettomasti omissa ja kaikkien muiden silmissä, johtanut hyvin kotinsa ja asiansa, kasvattanut lapsensa parhaan ymmärryksensä mukaan, hän rakastaa heitä, rakastaa vieläkin, vaikka hän näkee saavansa heiltä palkaksi vain mustaa kiittämättömyyttä. Eihän hän tahdo heille tehdä mitään pahaa, sanoo hän, kun mykistyneenä tuskaan ja pelkoon hiljaa pakahtuva äiti koettaa torjua yhteentörmäyksiä isän ja lasten väliltä. Se mitä hän on tavoittanut ja saavuttanut elämässä on hänen mielestään elämän totuus, eikä hän saata käsittää, että voi olla olemassa toinenkin ja toisiakin totuuksia, hänen päähänsä *ei* mahdu että hän on pikkumainen, mariseva kotityranni, joka on orjuuttanut oman vaimonsa sielun, hän ei aavista että hän koettaessaan vetää lapsiansa luokseen oikealle tielle loukkaa heissä sana sanalta pikkumaisella mestaroimisellaan sydämeen asti kaik-

kea sitä arempaa ja parempaa, mitä hänen heille kustantamansa sivistys on heidän sieluunsa saanut istutetuksi. Päinvastoin, hän huomaa, että lasten kouluttaminen on hänen elämänsä ainoa suuri, myöhään kaduttu erehdys. Ja rintoihinsa lyöden hän jää kysymään, miksi kaikki tämä hänelle, kun hän huomaa lopulta seisovansa yksin autioksi jääneessä kodissaan, jossa tapahtuu kuulumattomia vetäen häpeää hänen harmaan päänsä päälle, kun poika, eroitettu ylioppilas lähtee kauniin, elämänhaluisen lesken paulomana, epämääräisiin seikkailuihin, tytär, naimaton kotiopettajatar, tekee itsemurhayrityksen ja hänen kasvattipoikansa ja talossa oleva sukulaistyttö, lintukauppiaan tytär, kihlautuvat vastoin hänen tahtoaan ja tarkoituksiaan. Lintukauppias ja kirkkolaulaja lausuvat hänelle tuomitsevan totuuden, jota hänellä ei ole voimia ei ymmärtää eikä torjua.

Kuten jo yllä mainittu, esitettiin „Pikkuporvareita“ odottamattoman hyvin, jopa niin että moni kotimaisista näytelmistämme saisi kadehtia sellaista esitystä. Ensi sijassa ovat mainittavat hrat Lindfors, Lattu ja Närhi sekä rva Rautio, jotka mitä vaikuttavimmalla luonteentotuudella tulkitsivat Bessemjonovin, lintukauppias Petshinin, kirkkolaulaja Teterevin ja hilpeän leskirouvan Helena Nikolajevnan osia, hra Lindfors tunnetulla näyttämötaituruudellaan ja vivahduskyvyllään, hra Lattu tuoreella luonnonkomiikallaan, hra Närhi vaikuttavalla luonnekuvaus-taidollaan ja rva Rautio sillä kirkkaaksi tahkotulla pienoistaiteella, jolla ennenkin olemme nähneet hänen syventyvän aitovenäläisiin luomiin. Muutkin osat (Tatjana rouva Salo, Pjotr hra Weckman, Polja nti Tähtinen, Nil hra Suonio, j. n. e.) — joskaan eivät voineet kohota edellisten tasalle — esitettiin tunnustusta ansaitsevasti rikkomatta näytelmän suurta kokonaisvaikutusta.

„Siunauksen toivo“, toinen näytäntökauden loppupuolella ollut uutuus, jonka esitys monessa suhteessa kohosi hyvän matkaa yläpuolelle tavallisen, on sekin suurella voimalla kirjoitettu, täynnä kursailematonta alankomaalaista realismia, jonka muutamat kuvaelmat vaikuttavat aivan kuin tämän maan vanhojen mestarien vilkkaat laatumaalaukset. Se on synkkä, polvi polvelta uudistuva tarina Pohjanmeren rannikon köyhistä kalastajista, jotka ovat olemassa, elävät ja kuolevat vain sydämettömien laivanvarustajain — entisten orjakauppiasten jälkeläisten — rikastuttamiseksi, saaden heidän armoillaan niukan toimeentulonsa, kunnes kohtaavat loppunsa joko

vankilantapaisessa vanhuuden hoitolassa tai uppoavat kenenkään silmän näkemättä „uivan ruumisarkkunsa" kera, tuottaen vielä isännälleen runsaan laivanvakuutussumman. Sellaisessa maaperässä on kaikki elämänilo ja elämäninto tuomittu murtumaan. Se muuttuu joko voimattomaksi kapinoitsemiseksi, jonka väkevämmän puolella oleva yhteiskuntalaki syvine vankikomeroineen ja vihdoin vielä syvempi meren kuilu vaientaa, tai tylsistyneeksi alistumiseksi, joka saa äidin niiden kädestä, joiden kautta hän on menettänyt kaikki kalleimpansa, kiittäen vastaanottamaan lohdutukseksi tarjotun kupillisen — lihaliemen tähdettä. — „Siunauksen toivo" on voimakas vetoaminen näiden vähäväkisten puolesta, sen kohtauksissa on paljon näyttämöllistä elämää — ainoastaan kolmannessa näytöksessä merimiesleskien vuorottaiset yhä samaa toistavat kärsimyslegendat kaikessa vaikuttavaisuudessaan — Maeterlinckin tapaan — tuntuvat jossakin määrin näyttämöllisesti väärin lasketuilta.

Kansallisteatterin esityksellä yllämainitusta näytelmästä oli monta hyvää kohtaa. Niinpä suoritettiin yleensä noiden „sorrettujen" osat huomattavalla luonteenomaisuudella, jota vastoin sortajat, laivanvarustaja perheineen, jäivät laimeammiksi. Köyhää kalastajaleskeä, Kniertjiä, tulkitsi nti Lähteenoja suurella herkkyydellä ja vaatimattomuudella, hänen kahta poikaansa, Gertiä ja Barentia, hrat Riddelin ja Gestrin, joista edellinen oli tällä kertaa saanut luontaisen nuorekkaan reippautensa taltutetuksi taiteellisempiin puitteisiin kuin muistaakseni milloinkaan ennen, sen silti välittömyyttään kadottamatta; jälkimäinen taas, joka ensi kertaa esiintyi huomattavammassa osassa, osoitti harrasta tehtäväänsä syventymistä ja kokeilijalle vähemmin tavallista vivahdusrikkautta. Nti Högdahlilla oli „Jona" hiukan samansukuinen tehtävä kuin „Stine"nä näytelmässä „Vetten päällä" ja hän esitti sen hyvinkin samantapaisesti. Hrat Rautio, Pesonen ja Lattu, muita mainitsematta, loivat mainioita tyyppejä ympäröivästä kalastajamaailmasta. — Näyttämöllepano oli kaikkea kiitosta ansaitseva, erittäinkin mitä muutamien kohtauksien kuvaelmantapaiseen ryhmitykseen tulee.

Paitsi näitä kahta näytelmää on Kansallisteatterissamme tämän kevätkauden lopulla esitetty vielä pari kotimaista uutuutta, Hemmo Kallion sovitelma „Pärttylin yö" ja Larin-Kyöstin kansanpila „Juhannustulilla", sekä Giacosan „Sydämen oikeudet" ja Fuldan huvinäytelmä „Kylmää vettä", joiden herättämä mielenkiinto on liian vähäinen vaatiakseen seik-

kaperäisempää selontekoa. Uusinnoista ovat mainittavat Marivaux'in „Lemmen leikki“ ja Beaumarchais'in „Figaron häät“, joissa kumpaisessakin olemme jälleen olleet tilaisuudessa näkemään palasen hra Lindforsin erinomaista komiikkaa.

O. M.

Katsaus Helsingin musiikkielämään kevätkautena 1903.

„Hätääkärsivien hyväksi“ on tänä talvena ollut hyvin tavallinen lisäys konsertti-ilmoituksissa. Paljon on musiikinkin alalla ja avulla yleisön uhraavaisuuteen ja lähimäisen rakkauteen vedottu. Eikä suinkaan turhaan, vaikka myöntää täytyy, että liian tiheään käytettynä tuo „termi“ alkoi jo vetovoimastaan kadottaa. Niinpä noin 200-miehinen kööri (koottu kaikista kaupunkimme suomalaisista mieskööreistä) sai antaa konserttinsa melkein tyhjille seinille, vaikka tarkoitus oli niin jalo, kuin hätääkärsivien auttaminen. Sensijaan oli aineellinen tulos verrattain hyvä siitä konsertista, jonka eräs tilapäinen sekakööri maisteri A. Siegbergin johdolla hiljakkoin antoi. Sydäntä lämmittävää on ollut nähdä, että ulkomaalaisetkin taiteilijat ovat suurta osanottoa ja sydämen jaloutta osoittaen antaneet täällä konsertteja maamme hätääkärsivien hyväksi. Niin teki tuo lahjakas, entuudesta meillä tunnettu puolalainen pianisti Josef Slivinski, ja niin tekivät nuori, lahjakas tanskalainen sellotaiteilija neiti Agga Fritsche ja etevä kreikkalainen pianisti Telemaque Lambrino. Viimeksi mainittu pianisti, rouva Carreñon oppilas, on epäilemättä kohoava suureksi taiteilijaksi. Hyvällä alulla hän jo on.

Muista pianisteista on mainittava Alfred Reisenauer, jota aina erinomaisella nautinnolla kuunnellaan, Selim Palmgren ja Leopold Godowski. Palmgrenin konsertti onnistui erittäin hyvin. Lahjakas pianistimme oli valmistanut suurenmoisen ohjelman (m. m. kaksi konserttia orkesterin säestyksellä) ja soitti sen varmalla tekniikillä ja musikaalisella innostuksella. Leopold Godowskista kävi huhut, että hän olisi oikea ihmettentekijä, silmänkääntäjä pianolla, ja ne puhuivat totta. Mitään sen täydellisempää pianotekniikin alalla ei koskaan ole kuultu. Vielä enemmin täytyy tuota jättiläistekniikkiä ihmetellä, kun se suoritetaan aivan rauhallisesti, ilman suuria ruumiillisiakaan liikkeitä, ikäänkuin olisi kysymys jostakin helpoimmasta asiasta maailmassa. Vaikka tekniikki Godowskin soitossa vetää päähuomion puoleensa, ei hän kuitenkaan yksinomaan ole taituri. Hienolla musikaalisella käsityksellä tulkitsee hän monet kappaleet ja hänen kosketuksensa nyanssirikkaus tarjoo hänen

mestarilliselle soitollensa hienoja värityksiä. Kuitenkin häneltä puuttuu Reisenauerin valtava suuripiirteisyys, d'Albertin hämäränhieno haaveilu, Carreñon mukaantempaava innostus ja Slivinskin intohimot —, mutta hän taas voittaa mainitut pianistit tekniikissä. Miten uskomattoman pitkälle pianotekniikki Godowskissa on kehittynyt, todistavat selvimmin hänen sovituksensa Chopinin 50:stä pianoetyydistä, jotka sovitukset ovat nyt alkaneet painosta ilmestyä. Hänelle ei ole mahdotonta soittaa tersseissä, seksteissä tai oktaaveissa nopeimpiakaan juoksutuksia, tai soittaa suuri, kahdelle kädelle kirjoitettu etyydi yksistään vasemmalla kädellä, tai soittaa kaksi, jopa kolmekin etyydiä yht'aikaa! Hänen tekniikkinsä laatu, sormijärjestys y. m. ovat jotakin aivan uutta, niin että täydellä syyllä voi väittää, että Godowski on nykyisen pianotekniikin vienyt siitä korkeasta huipusta, jolle Liszt sen asetti ja jota täydelliseksi luultiin, vielä pitemmälle.

Muita instrumentalisteja on täällä esiintynyt viuluniekat ARVE ARVESEN, J. HAJEK ja ROSÉ-kvartetti sekä etevä harpputaiteilija A. KASTNER. Arvesenin ryhdikäs ja varma soitto on helsinkiläisille ennestään jo tuttua; konserttimestariamme J. Hajekia on tämän talven pitkään saatu monasti kuulla. Rosé-kvartetti Wienistä esitti klassillisia teoksia erittäin etevällä tavalla. Yhteissoiton täsmällisyydessä ja kokonaisvaikutuksen taiteellisessa eheydessä voitti kuitenkin brysseliläinen kvartetti.

Laulutaiteilijoista puhuessa on etusijassa mainittava ALICE BARBI. Hänen kolme konserttiansa olivat kuin kirkkaita tähtiä musiikkielämän taivaalla. Joskaan laulajattaren ääni ei olekkaan enää aivan sama, kuin ennen — mikään suuri tai huomattava ääni se ei koskaan ole ollutkaan — on hänen sielunsa yhä sama ja hänen esityksensä kaikille laulutaiteilijoille esikuvaksi kelpaava. „Niin ei voi laulaa kuin ainoastaan se, joka myöskin ihmisenä on suuri ja jalo“, ajattelin jo silloin, kuin ensi kertoja Barbia kuulin Helsingissä ja Berliinissä. Seurustelun kautta laulajattaren kanssa tulin nyt huomaamaan, että niin olikin laita. Sielun aateli puhui koko hänen olennostaan, niinkuin hänen laulustaankin, jalot pyyteet innostivat koko hänen elämänkäsitystään, niinkuin hänen taidettaankin, sielun syvyys kuvastui hänen silmissään, niinkuin hänen esityksessäänkin. Monta vuotta kestäneen sairauden jälkeen on laulajatar taas alkanut esiintyä, mutta ainoastaan kotiseutunsa köyhien ja orpolasten hyväksi. Mitä hän itse kärsimysten kautta on voittanut, sen huomaa hänen nöyrästä, vaatimattomasta ja sydämellisen lämpöisestä esiintymistavastaan. Aukeaa kuin toinen maailma silmien eteen, kun kuulee Barbin laulavan, mutta yhä suuremmaksi kasvaa tämä taiteilija, kun häneen ihmisenä tutustuu.

Kotimaisista laulajattaristamme on MAIKKI JÄRNEFELT herättänyt enin huomiota sekä konsertillaan täällä että vierailullaan Tukholmassa.

Rouva Järnefelt on nykyään taiteensa huipuilla. Hänen raikas, voimakas ja sointuisa äänensä, oivallinen laulutapansa ja dramaattinen, sielukas esityksensä tekevät vastustamattoman vaikutuksen jokaiseen kuulijaan. Toinen etevä laulajattaremme IDA EKMAN on ulkomailla esiintynyt erinomaisella menestyksellä. Kreivitär AINA MANNERHEIM on parissa konsertissa lämpimällä, kaunisvärisellä äänellänsä ja tunteellisella esityksellään suuresti miellyttänyt yleisöä. Hänen esiintymisensä Ruotsissa on niinikään tuottanut hänelle paljon tunnustusta. CONSTANCE NEUMANN onnistui toisessa konsertissaan melkoista paremmin, kuin ensi kerralla. ANNA FABRITIUS oli, mitä laulutaidon puhtaasti teknilliseen puoleen tulee, ennen Berlinissä käyntiään paljoa varmemmalla kannalla. Kuten niin moni ennen häntä, oli hänkin siirtyessään uuden opettajan ja uuden „metodin“ käsiin, ottanut taka-askeleen, jonka korjaamiseen nyt kysytään innokasta työtä, mutta myöskin omaa arvostelukykyä ja korjattavien kohtien käsittämistä. Neiti F:n musikaaliset lahjat ovat huomattavat ja esityksiinsä hän saa paljon lämpöä ja väritystä. Jatkuvalla työllä on hän varmaan teknillisestikin kehittyvä yhtä kauniita tuloksia näyttämään. AGNES POSCHNER ja ANNA BEHSE ovat ensikertalaisia. Heidän ensimäiset konserttinsa onnistuivat varsin kauniisti. Neiti Poschnerilla on kaunis ääni ja suuret musikaaliset lahjat. Neiti Behsellä on pieni ääni ja yksinkertaista musikaalista tunnetta. Neiti Poschnerin edellytykset laulajattareksi kehittymistä varten ovat suuremmat. Rouva SALLY BASILIERin omituinen laulutapa, äänen värisyttäminen ja liian „kapriisimainen“ esitys ei ainakaan tämän kirjoittajaa miellytä.

Kirkkokonsertteja ovat antaneet rouva Sally Basilier ja urkutaiteilija KAARLE SAARILAHTI, urkuri KARL SJÖBLOM ja hrat A. OJANPERÄ ja O. MERIKANTO. Hra Saarilahti on saavuttanut taiteilija-aseman, jossa häneltä ei enää puutu muuta, kuin — vakinainen virka. Toivottavasti tämän etevän taiteilijamme ei tarvitse varmaa toimeentuloa kauan odottaa. Hrat Sjöblom ja Merikanto esittivät kumpikin konsertissaan nuoren italialaisen säveltäjän Enrico Bossin konsertin uruille ja orkesterille. Samaan aikaan sama konsertti esitettiin myöskin Tukholmassa. Tämä todistaa, miten tuo etevä italialainen säveltäjä yhtäkkiä on saavuttanut ystäviä ja ihailijoita pohjoismaissa.

Kirkkokonsertteihin on vielä luettava soittokautemme suurin musikaalinen esitys, Lisztin oratoorio „*Christus*“. Kapellimestari R. Kajanuksen tarmokkaalla johdolla esitettiin nimittäin tämä musiikkikirjallisuuden merkkiteos sinfoniaköörin ja solistien avulla neljä kertaa Uudessa kirkossa. Sinfoniakööriimme suoriutui kunnialla perin vaikeasta tehtävästään, soolotehtävissä esiintyivät neidit MARIE BERG Berliinistä, ALEXANDRA AHNGER ja hrat ALFRED BORUTTAU Wienistä ja ETTORE GANDOLFI musikaalisella varmuudella muodostaen aivan erinomaisen soolokvartetin. Hra KAJANUS

päätti tällä teoksella mitä arvokkaimmalla tavalla koko soittokauden monet oivalliset musiikkitilaisuudet, joissa hänen suuri johtajakykynsä ja orkesterimme etevyys ovat voittojaan viettäneet. Tarkoitan etupäässä sinfoniakonsertteja, jotka sekä ohjelmiensa, avustajiensa että esityksen puolesta ovat olleet parasta, mitä meillä koskaan on saatu kuulla. Sitä ikävämpi on mainita, että etevän orkesterimme helppotajuisissa konserteissa on käynyt niin vähän yleisöä, että filharmooninen seura on soittovuoden saanut päättää melkoisella tappiolla ja on ollut pakoitettu tuntuvasti vähentämään orkesteriamme ensi talveksi. Musiikin tosiystävistä on tämä sangen huolestuttava ilmiö. Toivottavasti yleisömme ensi talvena ottaa oikein sydämen asiakseen orkesterimme kannattamisen, muussa tapauksessa tämä laitos on ennen pitkää pakoitettu kokonaan kuolemaan. Sellaisen onnettomuuden merkitystä kaikessa laajuudessaan ei varmaan monikaan ole tullut ajatelleeksi.

Sinfoniakööorillä on, kuten mainitsin, ollut vaikea tehtävä harjoitettavanaan tänä talvena. Mutta myöskin muut köörimme, sekä ylioppilas- että työväen piiriin kuuluvat, ovat voimiensa mukaan ja innolla työskennelleet. Kaikki ne ovat myöskin onnistuneita konsertteja antaneet. Y. L. on viettänyt 20-vuotista, M. M:seura 25-vuotista juhlaa. Laulu ei siis ole laannut, eikä saa laata. Vaikka kannel onkin molliin viritetty, on laulu kuitenkin se voima, joka mielet virkistää ja tulevaisuuden toivon meissä vahvistaa. —

Laulukappaleet Kansallisteatterissamme ovat aina osakseen saaneet yleisön täyden suosion. Paitsi „Tukkijokea", joka ei vieläkään näy vanhaksi tulleen, on uusia laulukappaleita esitetty „Vapunpäivänä", jossa on Bellmanin tunnettuja lauluja, „Pärttylin yö", johon Otto Kotilainen on säveltänyt varsinkin kööriosissa hyvin onnistuneen musiikin ja „Juhannustulilla" O. Merikannon lauluilla, joista paras, „Reppurin laulu", kumma kyllä, on jätetty pois. Tämä sama laulukappale on muuten niin hätäisesti Kansallisteaatterissa harjoitettu, että se, mitä laulupuolen esittämiseen tulee, ei lainkaan vastaa kohtuullisia vaatimuksia. Paljon suuremmissa ja vaikeammissa laulutehtävissä on sensijaan teatterimme kerrassaan hämmästyttänyt yleisöä. Tarkoitan satuoopperan „*Hänsel und Gretel*" esitystä. Että tämä ooppera, jonka musiikki ei lainkaan ole helpointa laatua, voitiin teatterin omilla voimilla (yhtä avustajaa lukuunottamatta) esittää, on teatterin lauluvoimille ja sen lahjakkaalle kapellimestarille, J. LEINOlle, kunniaksi luettava. Tietysti ei voi olla kysymys taiteellisia vaatimuksia likimainkaan vastaavasta oopperaesityksestä. Mutta puheena olevan oopperan kauniista sisällyksestä ja meloodisesta musiikista sai varsin tyydyttävän käsityksen. Ikävä on ajatella, ettei meillä säännöllisiä oopperaesityksiä parhailla lauluvoimillamme saa kuulla. Suuri olisi nautinto, kunhan edes jokukaan kuukausi vuodessa saataisiin oopperoita nähdä.

Kaupunkiimme asettuu ensi syksynä asumaan oopperalaulajatar, joka monta vuotta on ollut Parisin oopperan primadonnana ja jolla on maailman maine, Aino Achté-Renvall, mutta häntä ei saada kotimaan näyttämöllä ihailla, kun ei meillä ole oopperata. Yksi suomenkielinen ooppera on sävelletty, mutta niinkauan kun sitä ei esitetä eikä oopperanäytäntöjä meillä ole, eivät säveltäjämme tälle alalle aikaansa tuhlaa.

Mitä muuten säveltäjiin tulee, on ERKKI MELARTIN lyönyt ison valtin ja astunut sinfonikkojen harvaan riviin. Hänen sinfoniansa todistaa nuoressa säveltäjässä harvinaisen voimakasta edistystä. Sekä musikaalisten aiheiden, että muodon, kokoonpanon ja instrumentatsionin puolesta on Melartin todella hämmästyttänyt musikaalista yleisöä tällä onnistuneella teoksellaan. Senaatin ehdoittama tämän vuoden säveltäjäpalkkio olisi ansion mukaan ollut kokonansa annettava Erkki Melartinille. Muista säveltäjistämme on SELIM PALMGREN useilla erittäin omatakeisilla ja mestarillisesti kokoonpannuilla sävellyksillä miesköörille osoittanut kykenevänsä juuri tätä sävellysalaa kehittämään ja sillä tavallista arvokkaampaa esiintuomaan. OTTO KOTILAINEN on useilla soololauluilla ja parilla viulukappaleella herättänyt huomiota ja osoittanut edistyneensä, jotavastoin hän ei vielä ole kylliksi itsenäinen eikä kehittynyt suurempia sävellysmuotoja käyttämään, kuten hänen orkesterille säveltämä sviittinsä todistaa. ARMAS JÄRNEFELTin „Åbo slott“ köörille ja orkesterille, johon sävellykseen M. M:seuran konserteissa saimme tutustua, on kuvaava, väri- ja tunnelmarikas, isänmaallista henkeä uhkuva sävellys ja kuuluu tekijänsä parhaimpiin luomiin. Järnefeltin „Korsholma“ samoin kuin JEAN SIBELIUKSEN e-moll-sinfonia ja sinfoniset runoelmat „Tuonelan joutsen“, „Lemminkäisen paluu“ ja „Satu“ kiertävät nykyään koko musikaalista maailmaa, herättäen huomiota, saaden suurta tunnustusta ja tuottaen maallemme ja sen nuorelle taiteelle kunniata.

Musiikkiopiston, orkesterikoulun ja lukkari-urkurikoulun vuosinäytteet ovat todistaneet, miten suurella innolla ja miten lupaavilla tuloksilla nuoressa polvessamme musiikkia harjoitetaan. Joskaan ei kaikista voi ammattitaiteilijoita eikä virkailijoita musiikin alalla tulla, on ilahduttavaa nähdä, että suuri osa nuorisostamme on innostunut niin jaloon työhön, kuin laulun ja soiton harjoittamiseen. Harrastus musiikkiin ja sen käsitys tämän kautta kasvavat, kehitys leviää yhä laajemmalle, ja niin tämä tärkeä sivistyksen välikappale pääsee yhä enemmin versomaan ja hedelmätä kantamaan.

O. M—o.

Kirjallisuutta.

Runoutta.

EINO LEINO, *Kangastuksia*. Helsingissä 1902, Otava. 121 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Sivistysolojemme kehkeämättömyys ilmenee tuskin muussa selvemmin kuin suomenkielisen yleisömme suhteessa runoilijoihinsa. Muualla kyllä lienee suhde vanhojen ja nuorten ilmiöitten välillä kirjallisuudessa katkerampi, vanhojen ryhmä on kukaties tietoisampi ja tuomitsevampi nuoriin nähden kuin meillä, mutta toisaalta ovat nuoretkin selvempinä asemastaan, ja jokainen nouseva alkuperäinen ilmiö tietää myöskin saavansa innostuneen tunnustuksen osakseen. Meillä eivät uudet ilmiöt tapaa yleisön vastaanotossa sitä kaikupohjaa, jonka avulla ne voisivat astua esiin tunnustuksen teholla voimistettuina.

Itsestään johtuu tähän mietteeseen, kun rupeaa puhumaan Eino Leinosta. Vastahakoisena ja ynseänä, ikäänkuin juuri ja juuri suoden anteeksi hänelle hänen jokaisen ennätyksensä runouden alalla, on yleisömme seurannut hänen esiintymistään. Nuoriso, joka, jos siinä olisi ollut oikea henki, olisi ihanassa riemastuksessa tervehtinyt hänen esiintymistään, tämä tunnustuksensa antava ja oikealla tunnustuksellaan valtaavampiin henkisiin tekoihin kannustava nuoriso on pysynyt näkymättömänä Eino Leinon viereltä ja ympäriltä. Ja kuitenkin olisi Eino Leino ansainnut tämmöistä tunnustusta. Rohkeudella ja innostuksella on hän astunut uusien sivistysvaatimusten ja uusien syvempien ihanteiden tulkiksi keskuudessamme. Vasta hänen käyttämänään on runokielemme saanut täyden kaikunsa ja täyteläisen, pehmeän ja hyvin leveän sointunsa. Mutta yksin kielemme käytännölle ei Eino Leino ole laskenut omaa leimaansa, sisällykseltäänkin on hän luonut erinomaista runsaasti. Jos ajattelisi kootuiksi hänen lukuisista runokokoelmistaan hänen parhaimmat laulunsa yhteen kokoelmaan, tulisi siitä todella kirja, joka olisi kirjallisuutemme kauniimpia koristuksia. On kyllä totta, että hra Leino ehkä on esiintynyt liian tuotteliaana. Jaloinkaan sampanja ei pysy laimenemattomana, jos siltä yhtämittaa on tulppa suulta. Jos runoilija aina kohta ikäänkuin realiseeraa jokaisen heräävän tunnesykäyksensä runoksi, niin saattaapa tapahtua, ettei hänessä silloin pääse tihenemään ja patoumaan sitä sisällistä valtaavaa hengenkäyntiä, josta joskus kuin luonnonvoimana puhkeaisi esiin suuri ja valtaava hengenluoma. Mutta on huomattava että liikanaiseen tuotteliaisuuteen voi olla ulkonainenkin

pakoituksensa. Runoilijakin on ihminen, joka ei elä paljaista kauniista silmistä ja kedonkukkasista, vaan joka elääkseen tarvitsee proosallista leipääkin. Joka tapauksessa on Eino Leinon ilmestyminen kirjallisuuteemme antanut lisää virkeyttä kirjallisuutemme profiiliin. Enpä tiedä, jos eroittaa Aleksis Kiven ja Juhani Ahon huomiostaan, kuka muu kirjailijoistamme voisi siinä määrässä valmistaa taiteellista nautintoa lukijalle kuin Eino Leino. Ainakaan ei yksikään toinen runoilijoistamme voi antaa sitä puhdasta kielellistä ja muodollista nautintoa, kuin hän. Kehoitan vain lukemaan ääneen itselleen melkein minkä tahansa hänen säkeistään, niissä on niin merkillinen pehmeä täyteläisyys ja soinnun hyväily. Kieli taipuu kuin lammin lehahtava laine, loiskahtaa lempeänä, liplahtaa ja lepajaa ruohoisella rannalla, ja häilyttää kalvollaan kuin pehmeitä lummekukkia ja ulpujen kupuja. Eino Leinon kielessä on kuin tuntuna läsnä koko Suomen suvinen luonto pehmeine lehtevine kauneuksineen, koivurantaisine järvineen, metsiksi ja niittynurmikoiksi lainehtevine maisemineen ja hiljaa kummahtavine virrankalvoineen. Hänen ei ollenkaan tarvitse kuvata niitä, itse sanojen nousussa ja laskussa ne kuvastuvat, ne ovat läsnä kuin sointuna koko hänen lausunnassaan, luonnon tuntu ikäänkuin välittömänä kummahtaa hänen sanojensa aallonnaksi. Olen lukenut ja lukenut, joka kerta ääneen, hänen runojansa, ja joka kerta luomoutunut niiden kummallisesta soinnullisesta hyväilystä. Niissä on niinkuin jotakin musikaalista, joka lempeänä lainehtii koko oloon. Muutoinkin on koko Eino Leinon runoudessa jotakin musikaalista. Se ei niinkään vaikuta käsitteellisillä ajatuksilla ja selvästi piirretyillä kuvilla, siinä on vain jotakin koko sielullista oloa hivelevästi tuudittavaa, ajatuksiin ei herää, mutta herää ajattelevaan mielialaan, varmaan näkemykseen ei herää, mutta herää kuin hyväilevään näkemysmielialan välkyntään. Muutamat hänen runonsa vaikuttavat kuin sinfoninen runoelma, kuulee kuin orkesterin muodottoman humun, josta ei ensin selvitä muuta kuin ilmaisuaan hakevan, kamppailevan mielentilan käynnin, siitä selkenee kuin solistin resiteeraamana ajatusten ulkohaamu, mutta ei vielä ennätä selvittää itselleen sen täyttä käsitteellistä sisällystä, kun jo kuorojen solina on ottanut sen syliinsä ja kiemuen kantanut sen tavoitettavista ulos ilmaisten sointujen häilyävään mereen, johon kuulijakin ajatuksineen hälvenee. Näennäisesti poikkeaa kyllä usea Eino Leinon runo tästä yksinomaan musikaalisesta vaikutuspyrinnöstä, onhan hänellä runsaasti runoja, jotka ensi silmäyksellä yksinomaan näyttävät ajatukselle rakennetuilta, — tarkoitan tässä runoja semmoisia kuin esim. „Lapin kesä“, „Puro“, „Tuulien erehdys“ y. m. „Kangastuksissa“, nehän kuin kaikki ensi silmäyksellä näyttävät kuin epigrammaattisesti suppean ajatuksen esittämiseltä. Mutta tarkemmin katsoen on näissäkin suppeus ainoastaan tekotavassa, ajatus, jonka ne esittävät, ei itse asiassa ole mikään

varsinainen selväksi kiteytynyt ajatus, onhan vain herkähtyneen mielialan sanonta, joka lausuttunaan saa lukijassa kangastamaan kaikenlaisia epämääräisiä ihania mieliyhtymiä, joiden kantamaksi tahdottomana jättää itsensä.

Nyt puheenamme olevassa Eino Leinon viime jouluksi ilmestyneessä runokokoelmassa „Kangastuksia“ ilmenee tämä Eino Leinon niin sanoakseni musikaalinen runoilutapa ehkä selvempänä ja vaikuttavampana vielä kuin ennen. Kokoelman viimeinen runo „Väinämöisen laulu“ esimerkiksi vaikuttaa kuin mahtavan kantaattikuoron esittämä suurtyylinen sävelteos. Ajatus ajatuksen takaa sukeltaa mielessä hereille sitä lukiessa, ne ajatukset eivät sentään ota mitään varmaa tarkkaa muotoa, purjehtivat vain kuin pehmeät toistensa takaa kohahtavat laineet, jotka hetken tuutivat mieltä, jättäen mielen kohta taas seuraavan aallon tuutimaksi. Semmoista pehmeätä laajarytmistä nousemista ja laskemista on koko mielentila sitä runoa lukiessaan, velloutuu tahdottomana esityksen mukaan, antaa kuin itsessään kangastaa ihmeellisiä laaja-aaltoisia ajatuksia, jotka sentään tarkemmin katsottuina eivät olekkaan mitään varmapiirtoisia, täsmällissisältöisiä ajatuksia, ovat vain kuin ajattelevan mielen sointunutta aallontaa, joka milloin kirkastuu kuin kummalliseksi aavistavaksi kaikenymmärtämiseksi, milloin taas kuin antautuu ulos epämääräisiin ihanina heijaileviin avaruuksiin hälveneväksi. Ei ajattele mitään, ei tee mielikään mitään ajatuksellaan selvittää, antautuu vain ja aaltoaa mukana. Myöskin toisia runoja on kokoelmassa, joissa runoilijan täysinäisen tulvehtivan sanonnan kantama esitys täydellisesti lumoo lukijan mielen puhtaaksi runoksi ja soinnuksi. Ihana ja vaikutukseltaan täydellinen on esim. „Kimmon kosto“, jossa varsinkin loppusäkeet ovat erinomaisen vaikuttavat, ne kun kylmällä täydellisellä talvisen raikkaan metsänantiuden kuvauksellaan silmänräpäyksellisesti antavat puitteen edellä olleelle, synkeän jylhälle, lyhyesti, mutta täydellisesti kuvatulle aarniometsäkohtaukselle. Ihanat ovat myöskin suurta ihastusta herättäneet „La Tricoteuse“, „Tahtoisin nähdä ma Karthagon naisen“ ja „Temppeliherra“, jotka kaikki sekä sisällykseltään että muodoltaan ovat täydellisintä, mitä ikinä suomen kielellä on kirjoitettu. Niissä on Eino Leinon runous päässyt korkeimpaan lentoonsa. Paitsi Eino Leinon ihmeellistä kielisuloa ja hyväilyä, ja paitsi hänen esityksensä musikaalista vaikutusvoimaa, on näissä runoissa lisäksi erinomaisen tiheä ja uhkuva tunnesisällys, joka esitettynä Eino Leinon erinomaisen suppeaksi kehittyneellä tekotavalla, johon sentään mahtuu kaiken sisällyksen täyteläinen ja tulvahtunut sanonta, tekee nämät runot kirjallisuutemme helmiksi. Myöskin „Tuska“ on ihana runo, varsinkin sen kaksi ensimäistä värsyä, joissa ahdistuksenalaisen sielun hätä sekä itse kuvauksessa että runon rakenteessa tulee erinomaisen tartuttuvasti esiin. Voisi vielä kauniina ja täydellisinä runoina

mainita esim. „Trubaduurin laulun“, „Sukkamielen sauvan“, „Imatran tarinan“ y. m. Kokoelman pisimmästä runosikermästä „Perman taru“, en pidä, huolimatta sen muutamista yksityisistä loistokkaista kohdista. Siltä puuttuu mielestäni tarpeellista valtaavaa tunnesisällystä, joka selittäisi sen sisällisen tarkoituksen ja tekisi sen ihmisellisesti vaikuttavaksi. En pidä siinä käytetystä runomuodostakaan, vaikka sillä kyllä täytyy tunnustaa olevan koko lailla reippautta ja vauhtia ja vaikka loppusoinnut siinä esiintyvätkin erinomaisen selkeinä ja energisinä.

On viime aikoina tullut muotiin arvostelijain kesken aina joka kirjasta puhuessaan lopuksi mainita otaksumisensa kirjailijan „kehittymisestä“ edellisiin teoksiin nähden. Niin lyhytajatuksinen kuin semmoinen puheleminen ihmisen kehittymisistä uus- ja toissisällyksiseksi vuoden tai parin kuluessa onkin, — mitä omimpaansa ja sisällisimpäänsä ihminen nimittäin luo, sitä luonnottomampaa on odottaa, että hän jokaisessa uudessa, vuoden parin väliajalla ilmestyvässä kirjassaan, ilmenisi aivan uutena ja toisena ihmisenä taaskin; jos ihmisessä sisällistä uudestaan muodostumista tapahtuu, ei semmoisia kehitysjaksoja ainakaan lasketa vuosissa, vaan vuosikymmenissä; ainoastaan kokeileva pintapuolinen kyky, joka ei ole löytänyt itseänsä, saattaa monikirjavassa, epämääräisesti valitussa tuotannossaan tarjota joka kevät ja syksy tilaisuuden puhumaan uuden näkö- ja tunnepiirin aukenemisesta hänelle, — niin lyhytajatuksinen kuin siis semmoinen puheleminen „kehittymisestä“ onkin, jos katsoo olennaista henkistä sisällystä, on puheella kehittymisestä sentään oikeutuksensa, jos sen rajoittaa muodolliseen tekotavan kehittymiseen kirjailijassa. Tässä suhteessa voimme sanoa Eino Leinon „Kangastuksissa“ kehittyneen yhä varmempaan ja suppeampaan aineidensa käsittelytapaan. Jo varsinkin „Pyhässä keväässä“ esiintyi hän muutamissa runoissaan erinomaisena taiturina rajoittamaan kunkin runon täydelliseksi, sisällyksensä ilmoittavaksi helmeksi. „Kangastuksissa“ on vielä lävitsekäyvämpänä piirteenä tämä kunkin runon sisällinen rakennetäydellisyys. Voisi mainita monta esimerkkiä siitä tavasta, jolla hän erinomaisen yksinkertaisilla, mutta vaikuttavilla keinoilla sulkee kuin selviin puitteisiin kunkin yksityisen runonsa. Ajatus saa hänellä aina täydellisen sanapukunsa, ja mistä hän puhuukin, on sanontansa aina niin täydellinen ja täyteläinen, että koko sanottavan sisällys tulvivan rikkaana ja selvänä kirkastuu eteen, mutta samassa niin rajoitettu, että tuntuu kuin joka sana olisi välttämätön sanottavan täydelliseksi ilmaisuksi; loppusäkeissään osaa hän useasti vielä heittää kuin uuden loisteen taakse koko runon ylitse, niin että koko runo eroittuu kuin itsenäiseksi maailmaksi tunnossa. Paitsi tätä kehittynyttä taituruutta runojen sisällisessä rakentamisessa on Kangastuksilla vielä toinenkin yleispiirteensä, joka sen jossakin määrässä eroittaa Eino Leinon toisista runokokoelmista. Tarkoitan siinä löytyvien ballaa-

dinomaisten laulujen runsautta. Ne ovat melkein järjestään kirjan parhaimpia runoja, ja todistavat tiheässä tunnesisällyksessään Eino Leinolla vielä löytyvän laajan pohjasävyn pyhitettyä ilmaisematonta tunnetta, josta vielä voi monta ihanaa kuolematonta runoa puhjeta.

Loppuvaikutukseni Eino Leinon „Kangastuksista" on, että siinä löytyy koko joukko parhaimpia suomen kielellä kirjoitettuja runoja, ja että hän on lahjoittanut kansalleen kirjan, joka voi lukijansa moneksi hetkeksi saada ihanaksi. Toivoni olisi vain, että Eino Leino saisi rauhan ja levon kokoontua ja tihetä yhä suurempiin, laajasisällyksisempiin luomiin, joissa hänen hedelmällinen runousvoimansa saisi vielä ihanamman esiintymistilaisuuden. Ja olisi toivoni vielä, että yleisö entistä tietoisammin havaitsisi, mitä kirjallisuudellamme Eino Leinossa on, ja että se sytyttävällä tunnustuksellaan antaisi hänelle ilmaa siipien alle kohota yhä suurempiin tekoihin. Runoushenki on herkkä kasvi, tunnustuksetta epäsuotuisessa ympäristössä se helposti voi imeä myrkkyä lehtiinsä, voipa lakastuakkin.

V—r K—i.

Elämäkerrallista kirjallisuutta.

E. Nervander, *Ett konstnärslif.* Till minne af Severin Falkman. Helsingissä 1902, Söderström & C:o. 274 siv. 8:o. Hinta 5: 75.

Severin Falkman! Suurimmalle osalle meidän taidetta harrastavasta yleisöstämme on tämä nimi epäilemättä jotenkin outo ja niillekin, jotka jossakin määrin ovat nuoren kuvaamataiteemme historiaan perehtyneet, edustanee se jotenkin pintapuolista ja ikäänkuin sivumennen hankittua tuttavuutta. Eikä se olekkaan mitään kummallista. Taideyhdistyksen kokoelmissa on Falkmanilta vain kaksi taulua, mutta nekään eivät pysäytä katsojaa erinomaisemmilla aiheillaan eivätkä myöskään omituisemmalla, uusia uria aukovalla tekotavallaan. Toinen on tummasävyinen, italialaista talonpoikaisperhettä kuvaava, toinen kylläkin värihohtoinen, mutta jossakin määrin historiallista juhlakulkuetta muistuttava maalaus: Kaarle Knuutinpoika Bonden lähtö Viipurin linnasta kuninkaan vaaliin Tukholmassa v. 1448. Ja tuskin muuta on nykyinen sukupolvi Falkmanin maalauksista nähnytkään, ellemme ota lukuun hänen v. 1885 julkaisemaansa kuvateosta: *Itä Suomessa,* jolla kuitenkin luonteensa vuoksi on enemmän kansatieteellinen kuin puhtaasti taiteellinen merkitys ja joka ikävä kyllä jäi keskeneräiseksi.

Hiukan epäillen lieneekin senvuoksi moni ottanut viime jouluksi ilmestyneen E. Nervanderin kirjoittaman laajan esityksen Severin Falkmanista

katseltavakseen. Mutta epäilys muuttuu pian sitä lukiessa mielenkiinnoksi ja mitä pitemmälle kirjassa ehtii, sitä suuremmalla ihastuksella ja sympatialla seuraa kuvattavan elämäntarinaa loppuun saakka. Ja kun kirjan viimein sulkee, tekee sen kaipauksella, sillä tuntee, että on lukenut hyvän kirjan. Ja niitä ei ole meillä liiaksi. —

Severin Falkman tuli meille muukalaisena — hän oli syntynyt Tukholmassa v. 1831 ja muutti vanhempainsa mukana 14-vuotiaana Suomeen —, mutta meidän maaperäämme hän niin kotiutui, että hän jäi tänne kuolemaansa saakka v. 1889. Tänne Helsinkiin on hän haudattukin. Falkmanilla oli suuret synnynnäiset edellytykset taiteilijaksi, luontaiset lahjat monenkin eri taiteen alalle, mutta kova kohtalo — isän ankaruus — ei sallinut hänen ryhtyä ajoissa niitä kehittämään. Nuoruuden nuorteimmat oppivuodet kuluivat ilman asianymmärtävää ohjausta, ja kun hän vihdoin 26-vuotiaana sai tilaisuuden antautua kokonaan rakkaalle taiteelleen, oli se jo liian myöhäistä. Taiteen hengetär on oikullinen ja vaativainen impi. Kun se ei voinut saada nuorukaisen ensi lempeä jakamattomana, ei se myöskään myöhemmin suostunut täysi-ikäisen miehen kosintaan, vaikkakin tämä sille lunnaiksi lupasi elämänsä ja ponnistuksensa. Se pysyi ystävättärenä, mutta oikein omaksi se ei enää antautunut. Ja niin sai Falkman tyytyä siihen, että hänestä tuli vain keskinkertainen taiteilija. Sen tunsi ja tunnusti hän itsekin ehkä avonaisemmin kuin monet muut.

Falkman oli ensimäisiä pohjoismaalaisia maalareita, jotka lähtivät oppia hakemaan Pariisista. Mutta ranskalainen maalaustaide ei hänen olonsa aikana siellä (1857—64) ollut vielä saanut käsiinsä niitä suitsia, joilla se vuosikymmentä paria myöhemmin alkoi ohjata Europan taiteellista elämää. N. s. valöörimaalaus ei ollut vielä ehtinyt hapatuksena läpitunkea ajan taiteellista tietoisuutta. Sen makua edustivat historiallinen ja laatukuvamaalaus, jotka jotenkin uskollisesti käsitykseen ja tekotapaan nähden noudattivat edellisten aikojen viittomia teitä. Cogniet ja Couture olivat ne mestarit, joiden jalkojen juuressa eri maiden nuoret taiteilijat istuivat oppia ottamassa. Näiden oppilaaksi, varsinkin viimemainitun, tuli Falkmankin.

Pariisista muutti hän v. 1864 Roomaan, jossa oleskeli 6 vuotta, siis v. 1870 saakka. Tutkien hartaasti vanhoja italialaisia mestareja ja myöskin itsenäisesti ahkerasti työskennellen, ei hänelle jäänyt paljon aikaa tunnustellakseen niitä uusia tuulia, jotka vähitellen alkoivat Seinen rannoilta puhallella. Maisemamaalaus, joka yhä enemmän voitti alaa, jäi hänelle vieraaksi. Ja epäilemättä vetivät hänen luontaiset taipumuksensakin — helppo sommittelukyky ja värien dekoratiivinen käsittely — häntä paremmin figuurimaalauksen puolelle. Mutta myöhästynyt koulutus teki sen ettei hänestä tälläkään alalla huomattavaa mestaria tullut.

Hänen siveltimensä käyttelyä haittasi kankeus, josta hän ei ahkerallakaan harjoituksella täysin päässyt, värit olivat kovia ja raskaita ja henkilöiltä puuttui useinkin syvempi sielullinen luonteenkuvaus.

Mutta huolimatta kaikista puutteellisuuksista, oli Falkman sittenkin tositaiteilija. Hänellä oli oikean taiteilijan silmä, tuo niin harvinainen lahja, näkemään sitä, mitä luonnossa ja elämässä oli kaunista ja taiteellisesti arvokasta. Ja vaikka ei hänen siveltimensä aina kyennytkään luomaan sisäisiä mielikuvia kyllin kirkkaaseen näkyvään muotoon, oli hänellä toinen keino tuoda ne himmentymättöminä toistenkin ihailtaviksi. Se oli hänen erinomainen sekä suullinen että kirjallinen kertomiskykynsä. Että se todellakin oli jotakin aivan erikoista, sen osoittavat ne monet otteet hänen kirjeistään, jotka Nervander on teokseensa liittänyt. Ne eivät luonnollisesti ole alkuaan yleisölle aiottuja, mutta ilman niitä olisi kuva Falkmanista tullut sangen puutteelliseksi, puhumattakaan siitä, että ne puheenaolevan teoksen hauskuutta ja arvoa lisäävät aivan tavattomasti. Monet Falkmanin kuvaukset Italiasta ja elämästä siellä ovat aivan valmiita laatukuvia ja valitettavaa on, kuten Nervanderkin sanoo, ettei Falkman niistä valinnut aiheita tauluihinsa.

Falkman asettui v. 1870 Helsinkiin. Taideyhdistyksen toimeenpanemaan seuraavan vuoden näyttelyyn otti hän osaa lukuisilla teoksilla. Hän tahtoi näyttää ystävilleen ja yleisölle, mitä oli pitkän poissaolonsa aikana saanut valmiiksi. Mutta kritiikki, jota siihen aikaan hoiteli diktaattorin oikullisuudella Fr. Berndtson, ei hänen tauluissaan löytänyt mitään hyvää ja mikä hienotunteista taiteilijaa enimmän loukkasi, oli se pilkallisen ylenkatseellinen henki, johon arvostelu oli kirjoitettu. Falkman vetäytyi pitkäksi aikaa erilleen julkisesta taide-elämästä. Mutta onneksi meidän nuorelle taiteellemme ei Falkman ollut henkilö, joka kauemman aikaa olisi kuoressaan katkerana hautonut kärsimiään vääryyksiä. Hänen apuaan ja neuvojaan alettiin kysyä yhä enemmän, sillä huomattiin, että meillä ei ollut varaa hukata niin hienosti ja monipuolisesti sivistynyttä kykyä, kuin hän oli. Ja Falkman oli aina aulis auttamaan. Tuskinpa oli 1870- ja 80-luvulla sitä taiteellista yritystä Helsingissä, jossa hänen hienostunutta makuaan ei olisi otettu lukuun.

E. Nervanderin teos ei ole taidebiografia tavallisessa merkityksessä. Falkmanin tuotteliaisuus ei ollut niin suuri, eivätkä hänen teoksensa niin huomattavia, että se puoli yksin voisi kannattaa laajaa elämäkertaa. Eikä tekijä ole sellaista esitystä tarkoittanutkaan. Hän on tahtonut luoda „kuvan Severin Falkmanista taiteilijaluonteena, esittää sen harmonisen personallisuuden, joksi hän kehittyi ja joka ei kuulunut 'katoavaan untenmaailmaan', vaan oli hänen luonteensa pysyvän puolen hedelmä". Ja että kuvattava on löytänyt arvoisensa kuvaajan, se tunne täyttää lämmittävänä lukijan kaiken matkaa. Ilman samanlaista ylevää käsitystä ih-

misistä ja asioista, ilman todellista „sielunsukulaisuutta" ei Nervanderin teos olisi voinut siinä määrin onnistua. Hän on etsinyt kuten Falkmankin kanssaihmisistään „luonteen hyviä, kauniita ja rehellisiä peruspiirteitä". Ja ne on hän runsain määrin löytänytkin.

E. Nervander on tehnyt itsensä jo aikaisemmin tunnetuksi sivistyshistoriamme tuntijana ja onnistuneena kuvaajana. Tämä puoli tulee ylämainitussakin teoksessa runsaasti esille. Helsingin taiteelliset harrastukset ja sen huomatuimmat henkilöt 1840- ja 50-luvulla, samoinkuin Falkmanin palattua ulkomailta 1870- ja 80-luvulla esitetään elävästi ja hauskasti. Falkmanin lapsuuden koti oli aikaisempina aikoina yksi meidän taiteellisen maailmamme kohtauspaikkoja ja myöhemmin hankki hänen oma sympaattinen luonteensa ja hieno ja monipuolinen taiteellinen sivistyksensä hänelle lukuisia ystäviä.

E. Nervanderin kirja Severin Falkmanista on joulukirjallisuutemme merkkiteoksia. Sen arvoa lisäävät onnistuneet kuvat sekä miehekkään kauniista taiteilijasta itsestään että myöskin muutamista hänen teoksistaan, joista varsinkin suurelle yleisölle tuntematon „Il Decamerone" on sangen soma. Teoksen ulkonainen asu on sisällyksen arvon mukainen.

F. L.

Tietoja eri aloilta.

Kuppa- ja ihotautien professorinvirka yliopistossa.

Äskettäin on yliopiston konsistori niinkuin tiedetään tehnyt lopullisen ehdoituksen kuppa- ja ihotautien ylimääräisen professorinviran täyttämiseksi asettaen ehdolle yksimielisesti ja yksinään lääkeopin ja kirurgian tohtorin J. J. KARVOSEN. Täten siis on toivo vihdoinkin saada täytetyksi professorinvirka, joka parin vuosikymmenen kuluessa on antanut huolta yliopiston sekä konsistorille että lääkeopilliselle tiedekunnalle. Suurimman osan tätä aikaa on virka ollut viransijaisten hoidettavana, lukuunottamatta paria vuotta, joiden kuluessa viranomistajana oli prof. Smirnoff; tämäkin viran vakinainen omistaja oli saavuttanut pätevyytensä ainoastaan erivapautustietä ilman yliopiston ammattiviranomaisten puoltoa.

Kun virka prof. Smirnoffin kuoltua v. 1896 tuli avoimeksi, hakivat sitä tohtorit V. Collan, J. W. Hjelmman ja lääkeopin lisensiaatti J. J. Karvonen. Näistä hakijoista toht. Hjelmman pyysi päästä päteväksi ennen julkaisemansa väitöskirjan nojalla; tämä oikeus hänelle myönnettiinkin tiedekunnan ja konsistorin enemmistön lausunnon perustuksella. Lisensiaatti Karvosen taas tuli pätevyytensä osoittamiseksi julkaista kaksi

väitöskirjaa. Kaiken lisäksi lisensiaatti Karvonen vielä sairastui ja pyysi silloin, suoritettuaan tohtoriväitöksen keväällä 1898, pidennystä professoriväitöksen julkaisemisessa seuraavan syyslukukauden alkuun. Katsoen erään lis. Karvosen hakukumppanin epäävään lausuntoon ei konsistori kuitenkaan myöntänyt pidennystä enempää kuin muutamia viikkoja. Hra Karvonen sai kuitenkin määräajan kuluessa professoriväitöskirjansa (Die Nierensyphilis. I.) valmiiksi, mutta sen tiedekunnan enemmistö hylkäsi. Kolmas hakija toht. Collan peruutti hakemuksensa, joten hänellä koko haussa oli ainoana tehtävänä estää toht. Karvosta saamasta sairauden vuoksi pyytämäänsä pidennystä. Konsistorilla ei ollut muuta neuvoa kuin asettaa ainoa päteväksi tunnustettu hakija toht. Hjelmman ehdolle. Ehdollepano antoi aihetta vastalausuntoihin useiden konsistorin jäsenten sekä valituksiin toht. Karvosen puolelta, mutta kaikki tämä ei johtanut muuhun kuin että toht. Hjelmman syksyllä 1900 nimitettiin puheenalaiseen professorinvirkaan. Nimitetty professori pyysi kuitenkin paikalla virkaeron ensinkään virkaan astumatta.

Kun virka uudelleen julistettiin avoimeksi, hakivat sitä tohtorit V. Collan ja J. J. Karvonen sekä lääkeopin lisensiaatti A. Cedercreutz. Näistä peruutti viimeksimainittu, joka ei virkaa hakiessaan vielä ollut julkaissut mitään tieteellistä kirjoitusta, ajoissa hakemuksensa. Jäljelle jäivät siis ainoastaan Collan ja Karvonen, joiden tieteellisistä ansioista oli asiantuntijain lausuntoa kysyttävä. Sillä, niinkuin lukijoillemme on tunnettua, professorinviran asettaminen oli tällä välin joutunut uudelle kannalle siinä suhteessa, että nimenomainen väitöskirja ei enää ollut välttämätön ja että ainakin kahden varsinaisen asiantuntijan lausuntoa oli kysyttävä hakijain koko tieteellisestä toiminnasta. Asiantuntijoiksi valittiin Königsbergin yliopiston professori J. CASPARY, Kööpenhaminan yliopiston professori ALEX. HASLUND sekä ylilääkäri toht. MAGNUS MÖLLER Tukholmasta. Lausunnot, jotka saapuivat tämän kevään kuluessa, sisälsivät pääasiassa seuraavaa.

Prof. J. Caspary lausuu että kun toht. Karvosen teoksista lukee pois ne, jotka käsittelevät kirurgisia aineita, jääpi kuitenkin jäljelle tuotteliaisuus, joka sekä paljouden että monipuolisuuden puolesta on hämmästyttävä. Hän on käsitellyt useita lukuja syfilidologian laajasta alueesta, monta niistä laajaperäisellä tiedolla ja itsenäisesti aineeseen syventymällä sekä kliinillisessä että patalogis-anatomisessa ja kemiallisessa suhteessa. Mainiten useita toht. Karvosen teoksia, etenkin kiittäen hänen suurta teostaan, „Die Nierensyphilis“, lausuu arvostelija että hän pitää nämä teokset tieteellisesti sangen arvokkaina sekä hänet, niin paljon kuin yksinään teosten lukemisen nojalla voi päättää, erittäin taitavana haettuun toimeen. Myöskin toht. Collanin kirjoituksista, joista hän, kielentaitamattomuuden vuoksi, oli voinut tutustua vain kahteen, hän sanoo että

hänen teoksensa ovat „mieltäkiinnittävät ja tieteellisesti arvokkaat", mutta ei sano mitään hänen kelpoisuudestaan hakemaansa professuuriin.

Prof. Haslund lausuu että toht. Collanin kirjallinen toiminta ei ole juuri runsas, ensi sijalla hänen teoksistaan on hänen tohtorinväitöksensä „maksan muutoksista syfiliksessä", joka on kelvollinen ja hyvä kirjoitus, mutta ei tuo esille mitään uutta ja on puhtaasti patologis-anatominen sekä voisi olla varsin hyvin semmoisen miehen kirjoittama, joka ei ensinkään tai vähässä määrässä olisi perehtynyt syfiliksen patologiaan yleensä; missään tapauksessa se ei osoita mitään sairauden kliinillisten ilmiöiden eikä sen yleisen patologian tuntemista. Toht. Collanin pieni kirjoitus „gonorrhoisesta spermatocystitiksestä" on oikein hyvä monografia, muut ovat vain kasuistisia tiedonantoja, jotka osoittavat hyvää huomiokykyä, mutta eivät sisällä mitään mieltäkiinnittävä. — Toht. Karvosen pääteokset — lausuu arvostelija — koskevat munuaispatologiaa; „akatemiallisen väitöskirjan vuodelta 1898 'Über den Einfluss des Quecksilbers auf die Nieren' minä pidän hyvänä", hän sanoo, „mutta sen voittaa huomattavassa määrässä 'Die Nierensyphilis' (Berlinissä 1901), jossa teoksen ajatus ja tutkimus on saatettu eteenpäin ja jossa tekijä osoittautuu yhtä taitavaksi tutkijaksi kuin teräväksi kriitikoksi". Hän on tosin työskennellyt edeltäjiensä tutkimusten perustalla, mutta hän ei ole ainoasti varmentanut niitä, vaan hän on päässyt hyväksyttävämpiin tuloksiin, jotka ilman epäilystä ovat näyttäytyvät oikeiksi ja paikkansapitäviksi. Vielä kiitettyään toht. Karvosen kriitillistä kykyä ja hänen moitteetonta loogillista johdonmukaisuuttaan arvostelija lausuu toht. Karvosen näissä teoksissaan osoittavan ettei hän hallitse ainoastaan taudin patologista anatomiaa, vaan että hän täysin tuntee syfiliksen kliinillisen käsittelyn meidän aikanamme ja sen patologian yleensä. Myöskin toht. Karvosen muiden teosten katsoo arvostelija osoittavan että hän on perusteellinen tutkija ja luotettava diagnostikko, niinikään kelvollinen mikroskopikko samalla kuin hän on tietorikas patologi ja terävä kriitikko. „Niinkuin toht. Karvosen teokset", lopettaa prof. Haslund, „kvantitatiivisessa suhteessa melkoisesti voittavat toht. Collanin, tulee myöskin sanoa niiden kvalitatiivisessa suhteessa olevan korkeammalla; useimmat niistä ovat merkittävät erittäin hyviksi ja hänen kokonaistuotantonsa osoittaa yleisempää koko erikoisalan tuntemista kuin mitä toht. Collanin teokset tuntuvat todistavan." Hän siis kirjallisten töiden perustuksella pitää toht. Karvosta haettuun paikkaan sopivimpana.

Ylilääkäri Magnus Möller huomauttaa ensinnäkin että toht. Collanin kirjoituksia on vain neljä numeroa. Etevimpänä näistä hän pitää kirjoitusta „Ueber spermatocystitis gonorrhoica"; hänen tohtorinväitöstään („Bidrag till kännedomen om förändringarna i lefvern vid syfilis") hän pitää heikkona teoksena, jonka esitys tekee pintapuolisuuden vaikutuksen

ja on tarpeettoman monisanainen. Lopuksi hän sanoo: „Katsoen siihen että toht. Collanin teokset ovat niin harvalukuiset sekä verrattain pieniä teoksia sekä viitaten siihen, että tuskin useammalla kuin kahdella niistä voidaan katsoa olevan tieteellistä arvoa, saatan ainoastaan suuresti epäillen katsoa toht. Collania päteväksi ylimääräiseen kuppa- ja ihotautien professorinvirkaan.“ — Luettelo toht. Karvosen teoksista käsittää, sanoo arvostelija, lähes 50 numeroa. Kun näistä lukee pois joukon pienempiä kirjoituksia, jotka käsittelevät muita lääkeopin aloja sekä kirjoitukset, jotka ovat kahdesti julkaistut (esim. sama kirjoitus eri kielillä j. n. e.), jää kuitenkin jäljelle kolmattakymmentä suurempaa ja pienempää teosta kuppa- ja ihotautien alalla. Erityisesti kohoaa näiden joukossa arvokas teos „Die Nierensyphilis“ (Berlinissä 1901), jossa tekijä on perinpohjaisesti syventynyt aineeseensa, yhdistänyt ja selvällä yleiskatsauksellisella tavalla järjestänyt koko aineeseen kuuluvan kirjallisuuden sekä omilla lukuisilla ja tarkoilla kliinillisillä ja patologis-anatomisilla huomioilla rikastuttanut tietoa munuaissyfiliksestä; ja täten on syntynyt monografia, jolla on suuri ja pysyvä arvo. Arvostelija mainitsee edelleen toht. Karvosen muita teoksia, joissa hän huomaa samoja eteviä ominaisuuksia, katsoo niiden edullisesti todistavan tekijän ahkeruutta, avointa silmää ja harrastusta tieteellisiin asioihin sekä osoittavan että hän on hyvin perehtynyt erikoisalansa eri tutkimus- ja käsittelymetodeihin. Arvostelijan loppulausuntona on että „toht. Karvosen taitavuus haettuun ylimääräiseen kuppa- ja ihotautien professorinvirkaan on, mikäli se käy selville hänen julkaisemistaan teoksista, katsottava erittäin eteväksi“.

Asiantuntijain lausuntojen saavuttua toht. Collan peruutti hakemuksensa. Lääkeopillisen tiedekunnan käsiteltävänä oli tämän jälkeen ainoastaan toht. Karvosen pätevyys, ja sen tiedekunta nyt yksimielisesti tunnustikin; ainoastaan parin jäsenen lausunto sisälsi jonkinlaista rajoitusta tai epäilystä. Näin ollen tietysti konsistorikin yksimielisesti asetti toht. Karvosen ehdolle puheenalaiseen professorinvirkaan.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Historialliselta Seuralta: Historiallinen arkisto XVIII: 1. 2: —.

Tilastollisesta toimistosta: Kauppa 1 a. — Teollisuustilastoa v. 1901 I. II. — *G. R. Snellman*, Tutkimus Suomen tupakkateollisuudesta.

Kansanvalistusseuralta: *Gunnar Lindström*, Skotlannin ja Englannin yhdistäminen Suur-Britanian kuningaskunnaksi. —: 75. — Yksiäänisiä lauluja. 6 vhk. —: 50.

Otavalta: *Max Oker-Blom*, Heikkohermoisuus ja kasvatus. 1: —. *N. R. af Ursin*, Arbetarfrågan i Finland: 25. — *Johannes Öhqvist*, Aus den Jugenderinnerungen deutscher Dichter. II. —: 85. — *K. J. Ståhlberg*, Laki maanvuokrasta maalla, selityksillä varustettuna. 4: 75. — Otavan pieni koulukartasto. —: 75. — *Teuvo Pakkala*, Pieni elämäntarina. 3: 75. — *Alma Söderhjelm*, Ranskan vallankumouksen sivistyselämästä. Suom. O. A. Kallio. 4: 50 — *Samuli S.*, Ensimmäinen pettymys. Näytelmä yhdessä näytöksessä 1: 50. — *A. Petrelius*, Neuvoja karjanhoidossa ja maatiaisvoin valmistuksessa —: 50. — *John Bunyan*, Kristityn vaellus. 10 vhk. —: 55. — *Gustav Frenssen*, Jörn Uhl. Suom. Volter Kilpi. 1 vhk. 1: 50. — Suomen Nuorison Liiton albumi III. 2: —

Werner Söderströmiltä: *Th. Kolde*, Martti Luther. 8 vhk. 1: 10. — *Gustaf Bang*, Europan sivistyshistoria. 7 vhk. —: 55. — *Christian de Wet*, Buurien ja englantilaisten sota. 10—13 vhk. à - : 60. — *Sven Hedin*, Aasian erämaissa 1 vhk. —: 35. — *Erik Lindgrén*, Kasvitarha. Suomen oloihin muk. Klas Stening. Suom. K. Korpela ja Aug. Wikstén. 1: 50. — Pyhä muisto Suomen rippikoulunuorisolle. —: 35. —. Kyläläisten kirjasia, toim. Vihtori Peltonen, n:rot 34, 37, 40, 43, 46 à —: 05. — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 16—18 vhk. à —: 55. — *Theodor Storm*, Rannikon ratsastaja. Suom. Ester Peltonen. 1: 75. — *W. Rudin*, Puheita nuorisolle. Suom. Sigrid Hahl 1: 50. — *Peter Rosegger*, Tapaturma Alpeilla. Suom. A. O. —: 25. — *Paul Krügerin* elämän muistelmat. IV. —: 75. — *Joh. Ludv. Runebergin* teokset. 9 vhk. —: 65. — *H. G. Wells*, Tähti; *Edgar Allan Poe*, Maalströmin pyörteessä. Suom. Olli. —: 25.

K. J. Gummerukselta: *Jaakko Gummerus*, Mikael Agricola. Hänen elämänsä ja kirjallinen toimensa. 1: —. — *Henry Ussing*, Evankeliumin voittokulku kautta maailman. Suom. Jaakko Gummerus 1, 2 vhk. à —: 40. *Ludvig Kiljander*, Käytännöllisiä neuvoja luonnontieteiden opettamiseen kansakouluissa 2: —. — Kyläkirjasto, n:o 1 v. 1903.

Yrjö Weilinillä: *Fredrik Klaveness*, Sukupuolinen puhtaus nuoruusvuosina. Suom. Paavo Snellman. 1: 50 — *Ellen Sandelin*, Nuorison siveellisestä kasvatuksesta. Suom. Paavo Snellman. 1: 50. — *Max Oker-Blom*, Sielunelämä ja viettielo. 1: 50. — *Erkki Hynninen*, Lukemista siirtolaisille vapaaseen Amerikkaan mennessä. —: 75.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Alma Söderhjelm*, Kulturförhållanden under franska revolutionen. I. II. 4: 50 — *Max Oker-Blom*, Nervositet och uppfostran. 1: 50.

G. W. Edlundilta: *Gustaf Hedström*, Kansakoulun luonnonoppi. Suom. 1: 25. — Asetukset paloviinasta. 2: —.

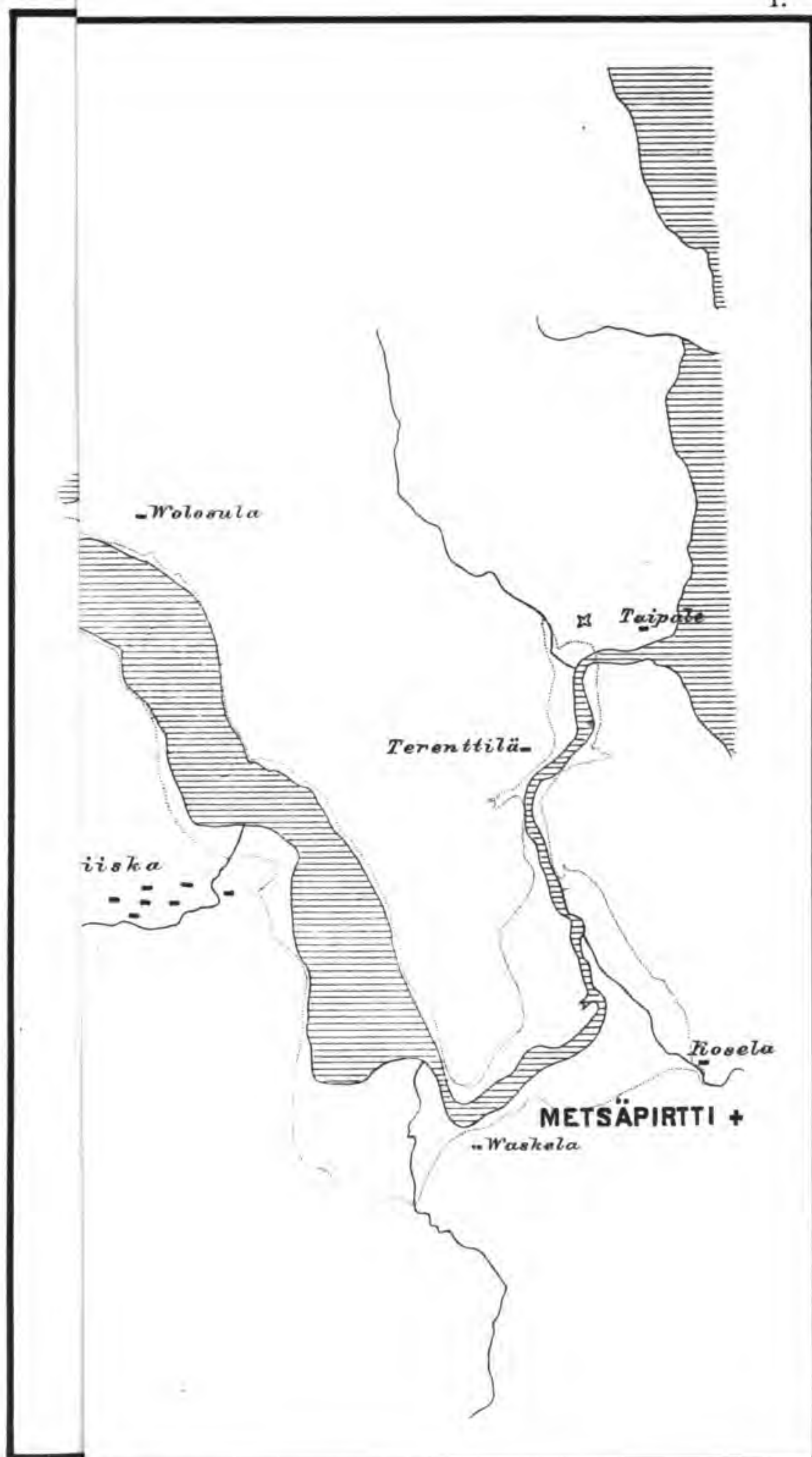
Työväen sanomalehti o. y:ltä: *Maksim Gorjki*, Kolme ystävystä. Suom. Anton Helve. I. II. 4: —.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Ernst Lagus*, Bref, tal och andra skrifter af Mikael Choreus. 4: 50.

Taloudelliselta yhdistykseltä: Föredrag och förhandlingar. III,3. 1: 50

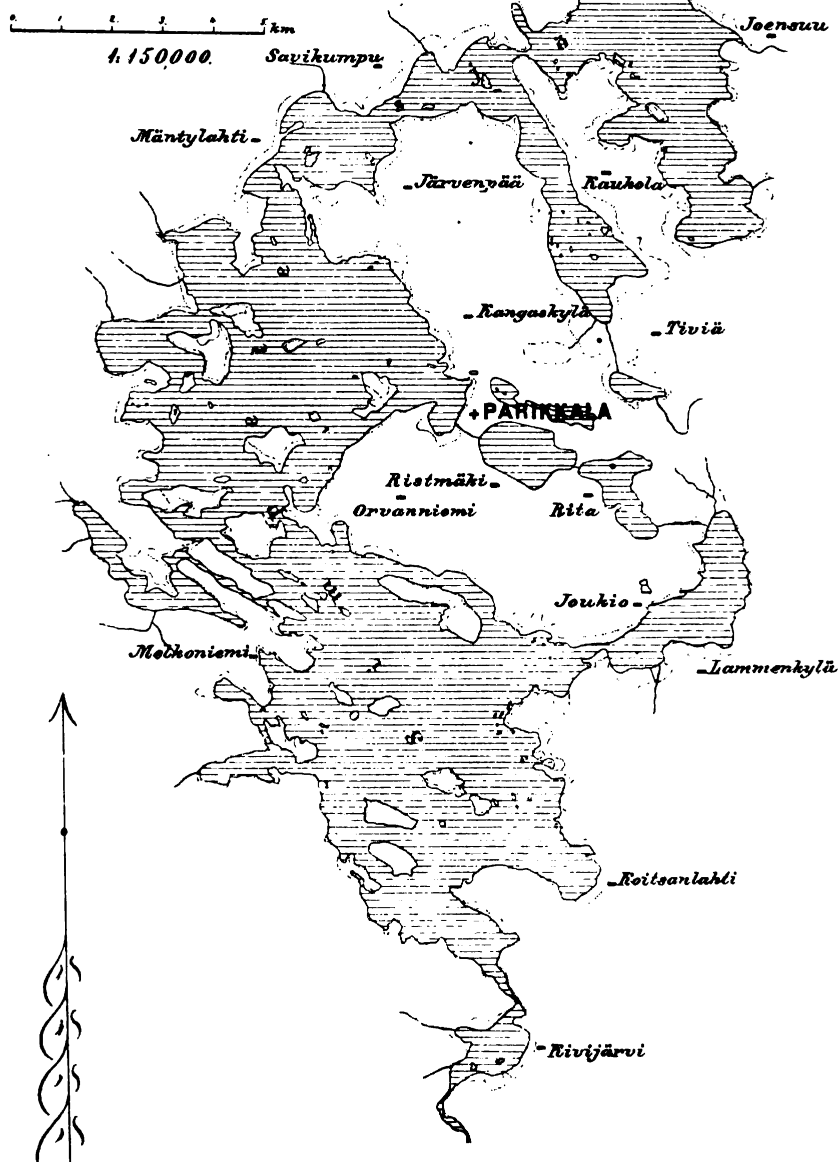
E. E. Sundvallilta: *Lauri Soini*, Punasta ja vihreää. 1: 25.

Tekijöiltä: *T. Lehtinen*, Kirjanpidon ohjeita pienitilallisille. —: 50. — *Ernst Wänttinen*, Kemian alkeet. —: 75. — *Lauri Ingman*, Kärsimyksen probleemi vanhassa testamentissa. —: 50. — *Walter J. Snellman*, Poimintoja Joensuun lyseon työkaudelta (1865—1902). — *K. A. Widenius*, Kuopion kauppakoulun kertomus 1902—1903.

Wolosula
Taipale
Terenttilä
iiska
Kosela
METSÄPIRTTI +
Waskela

Parikkalan pitäjän
SIMPELEEN
kartta.

Ennen ja jälkeen laskemista 1833.

III.

Muolan pitäjän

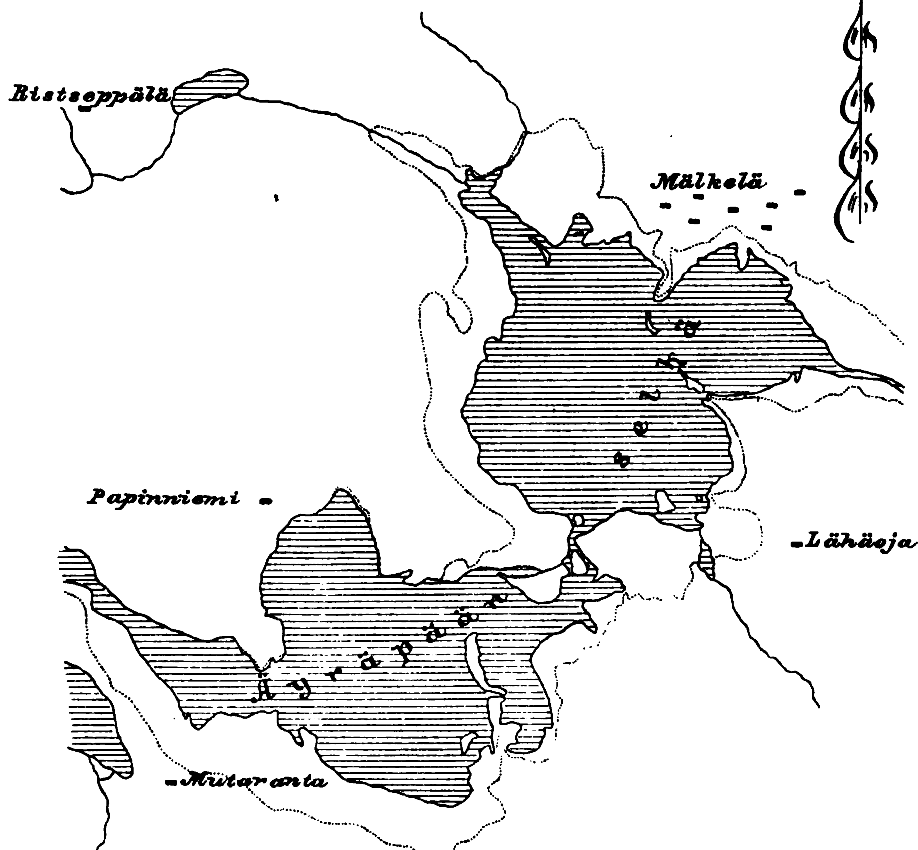
Äyräpäänselän

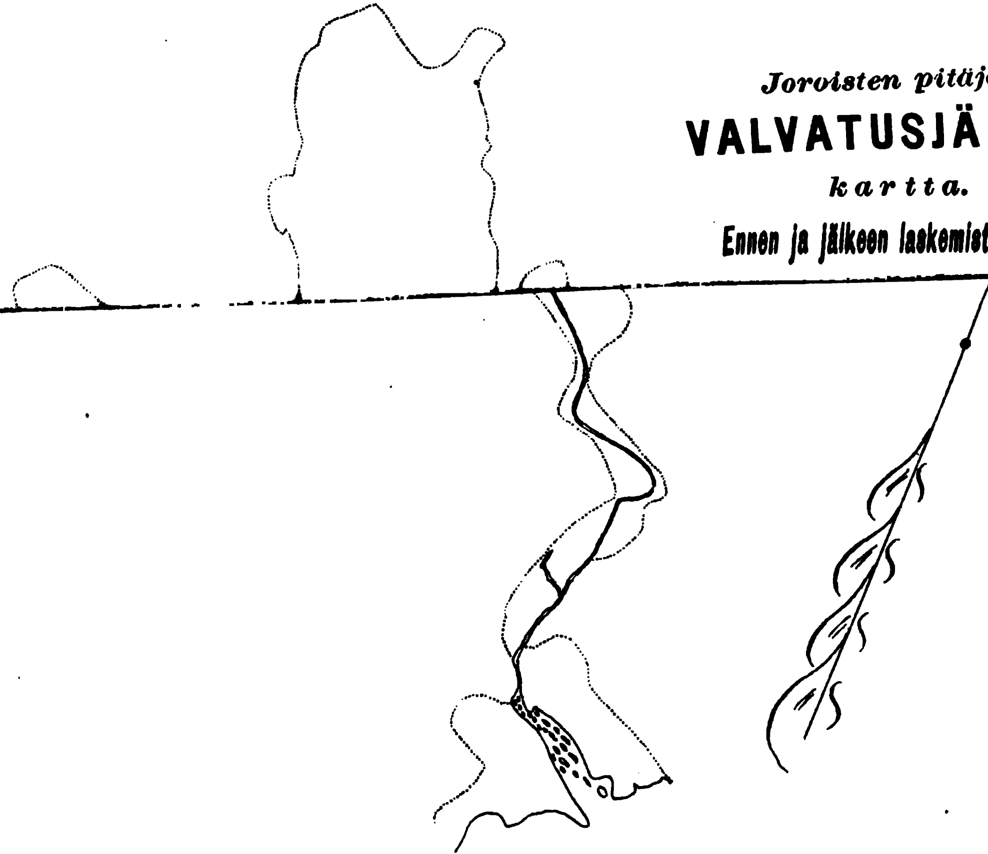
kartta.

Ennen ja jälkeen laskemista 1857.

0 1. 2. 3. 4. 5. km

1:100000

Joroisten pitäjän
VALVATUSJÄRVEN
kartta.
Ennen ja jälkeen laskemista 1861.

Suomessa tapahtuneista järvenlaskuista.

Kirjoittanut

E. G. Palmén.

Tuhatjärviseksi maaksi Suomea mainitaan, ja tämä nimitys on siksi kuvaava, että se on Suomen ulkopuolellakin tunnettu. Mutta jos tahtoisi tieteellisellä tarkkuudella määritellä maamme sisävesien lukua, olisi tuhatluku kyllä muutamilla sadoilla, kenties suuremmallakin määrällä kerrottava. Tuskinpa kukaan on vielä yrittänyt tarkasti laskea, kuinka monta järveä, lampea ja lammikkoa maassamme oikeastaan on; siihen tehtävään eivät suuretkaan kartat anna riittävää apua.

Tämä järvien lukemattomuus on takeena siitä, että Suomi yhä edelleen ja ennen muita maita on pysyvä Europan tuhatjärvisenä maana. Mihinkä tulemmekin tässä maanosassa, — Venäjän-Karjala ja muutamat osat Itä-Preussiä vain poisluettuna, joissa vesien paljous kartasta päättäen johonkin määrin muistuttaa Suomen oloja, — oudoksuttaa järvien olemattomuus tahi harvalukuisuus suomalaista, ja muukalainen sitä vastoin ei voi kyllin kummeksia meidän rikkauttamme tässä kohden. Että tämä omituisuus maan muodostuksessa on syvät jäljet jättänyt kansan luonteeseen ja elämäntapoihin, on itsestään selvää.

Sopii kuitenkin epäillä, voiko maamme iän kaiken tätä omituisuutta säilyttää. „Vedenväheneminen“ tuli jo vuosisatoja sitten huomatuksi meren rannoilla ja aiheutti eri selityksiä. Mitä sisämaan järviin tuli,

huomautti vanha piispa Eerikki Eerikinpoika Sorolainen aikoinaan postillassaan, että „monicahdoisa paicoisa vesi on aleman itzensä laskenut, nijn että carit ja vahat, iotca ovat olleet ennen veden alla, ia eij yxikän nijtä tietänyt, ne nyt näkyvät ia seisovat corkiana vedestä, ia cusa ennen on ollut vesi, sijnä nyt ovat nijtud ia cangared". Arvoisa piispa otti tästä aiheen teroittaakseen aikalaistensa mieleen, „että se vijmeinen päivä on läsnä, ia itzecukin mahta hänens sihen valmista", mutta nykyajan ihmistä mainittu ilmiö lähinnä johtaa kysymykseen, onkohan Suomeakin, jos kohta myöhään, odottamassa se aika, jolloin ainoastaan vähäpätöiset joet laaksoineen alankoineen muistuttavat entisten aikojen vedenpaljoutta.

Tämmöinen pelko ei taida kansanlapselle tulla mieleen, mutta ei ole vaikea todistaa, että oppineetkin vielä pari sukupolvea sitten arvelivat vettä olevan aivan liialti. Porthan kirjoitti aikoinaan siitä, miten Suomessa oli järviä, soita ja hyödyttömiä nevoja niin paljon, että haittaa tuottamatta voisi niitä vähentää, ja eräs tiedemies, jonka varsinaisena tehtävänä oli toimittaa vedenmittauksia, silloinen professori N. G. Schultén, on vielä jyrkemmässä muodossa osoittanut vakaumustaan, että mitä vähemmäksi vain voisi veden alaa supistaa, sitä parempi. Kerran hän erotessaan Ruotsin tiedeakatemian esimiehyydestä piti esitelmän (v. 1801) Suomen järvien ja vesistöjen laadusta sekä mahdollisuudesta saada ne liittymään mereen kulkuväylien kautta, ja silloin tämä korkeasti oppinut mies rohkeasti väitti, että sulut ja kanavat muka olivat Suomelle tarpeettomat; luulipa vielä todistaneensa „järjettömäksi ja melkein naurettavaksi", jos ruvettaisiin rakentamaan kanavaa Saimaasta Suomen lahteen! Niin sitä silloin saattoi arvostella tehtävää, joka kuuluu 19:nnen vuosisadan kauniimpien voittojen lukuun. Schulténista ei tarvittu muuta kuin perata kosket ja väljentää salmet; jos sisämaan vedet siitä rupeaisivat vähenemään, sitä parempi. Kanta on sukua sille, joka on uudisasukkaalla metsästä: korpea on muka loppumattomiin, ja niinpä metsää kirveen ja tulen yhdistyneellä voimalla hävitetään, aavistamatta aikaa, jolloin jälkeläiset kaivaten muistelevat entisaikojen aarniometsiä sekä rupeavat itselleen suojaksi puita istuttamaan.

Kun tiedemiehet olivat tällä kannalla, niin ei voi kummeksia, että käytännön miehet seurasivat kehoituksia. Kauan onkin tässä tuhatjärvisessä maassa tehty mitä ihmisvoimin on voitu, jotta järvistämme tulisi

loppu. Kun tulokset kuitenkin ovat vähäiset, on tämä riippunut voimien enemmän kuin tahdon riittämättömyydestä.

Jos tahtoo luoda silmäyksen entisaikojen huomattavimpiin järvenlaskemisyrityksiin, on ensiksi otettava huomioon, että eri kerroin on tahdottu Salpausselän läpikaivamisella saada *Saimaan* suurelle vesistölle suorempaa tietä mereen.

Viipurin kuuluisa linnanhaltia Eerik Tuurenpoika Bjelke teki keskiajan lopussa yrityksen siihen suuntaan; Kaarle IX uudisti yrityksen vuosina 1607 ja 1608, — josta jälkimäisestä vielä tänä päivänä näkyvä „Uusi kaivanto" eli Lauritsalan ja Joutsenon kirkon välillä näkyvä niin sanottu Pontuksen kaivanto on muistomerkkinä; Pietari Brahe ajatteli hänkin työn jatkamista, josta ei kuitenkaan mitään tullut. Arvaamattomalla tavalla olisi täten voitu vaikuttaa koko Suomen ilmanalaan, sillä jollei kovaa kalliota olisi valitulla paikalla sattunut vedenjuoksulle esteeksi, olisi epäilemättä Saimaan korkeus yli Suomen lahden pinnan aiheuttanut luonnonmullistuksen, jommoista ei meillä ikinä ole nähty. Kaukaisimpaan Savoon ja Karjalaan asti olisivat seuraukset tuntuneet, jos varsinaisen Saimaan pinta olisi päässyt alenemaan usealla kymmenellä metrillä. Jos sitä vastoin kallioseinä olisi Salpausselän soravallin alta noussut vedentulvalle esteeksi, olisi tärkeä muutos sittenkin seurannut. Kaiketi Lapveden pitäjässä silloin olisi syntynyt suurenmoinen koski, kun sitä vastoin Imatra olisi jäänyt kuiville, joten myöskin uudet olot koko Vuoksen laaksolle olisivat alkaneet.

Luonnon muodostamia oloja ihmiskäsi ei sillä kertaa kyennyt voittamaan; koko yrityksestä ei jäänyt muuta kuin mahtava jälki. Muita muutoksia vesien juoksussa sitä vastoin joskus nähtiin. Iso *Kyrösjärvi* on — arvatenkin keskiajalla ja ilman ihmisten myötävaikutusta — saanut entistä suoremman laskuväylän, mahtavan Kyröskosken kautta; etelämpänä on Häme toisenkin suuren mullistuksen nähnyt, kun *Längelmävesi*, todennäköisesti v. 1604, rupesi purkamaan vetensä *Pälkäneenveteen*, sen sijasta että ennen oli juossut Sarsan kautta Roineeseen. Toistaiseksi ei kuitenkaan tullut näkyviin, miten riittämätön uusi väylä, Ihari, itse asiassa oli.

Kahdeksannellatoista vuosisadalla vihdoin saatiin selvä todistus, ettei ollut helppoa veden voimaa hallita, mutta onnettaret ohjasivat sillä kertaa kaikki, kuten arveltiin, hyvään tulokseen. Eräs talonpoika kau-

kaisessa Karjalassa, Lassi Nuutinen, joka asui silloisessa Ilomantsin, nykyisessä Enon pitäjässä, toivoi voivansa laskemalla *Sarvingin* (alisen) järven saada hyvää viljelysmaata, ja kun eivät kylän miehet yrityksestä välittäneet, rupesi hän yksin väkinensä työhön. Aimo väylä olikin saatu valmiiksi hiekkaharjun läpi, kun laskettavan järven vedet vuonna 1743, syyskuun 17 päivänä, rupesivat sitä syventämään. Silloin seurasi muutos niin hämmästyttävä, että kylässä aluksi pelättiin maailman viimeisen päivän jo olevan tulossa. Hirmuisella pauhinalla vesi äkkiä uursi syvän väylän ja tempasi suuret puut, kivet ja möhkäleet maata mukanaan. Koko entisestä järvestä, joka kuitenkin oli ollut lähes kaksi peninkulmaa pitkä ja muutamia kilometriä leveä sekä useita metriä syvä, ei jäänyt paljon mitään jäljelle; kauniit niityt tulivat sijaan. Viereisestä Jakojärvestäkin, joka suureksi osaksi täyttyi veden poishuuhtomalla maalla, muodostui samassa tasainen ja muutenkin hyvä niittymaa; saadut alueet tuottivat aluksi viljelemättä paljon heinää.

Niinpä tämänkin tapauksen arveluttavat puolet jäivät varteen ottamatta; koko laskemista pidettiin erittäin onnistuneena. Alkuunpanija sai kiitokset ja suhteellisen suuren palkinnon itse valtiosäädyiltä, joilla siihen aikaan oli korkein valta. Luulisi että monenkin olisi tehnyt mieli ruveta samanlaiseen yritykseen, mutta joka paikassa ei ollut hyvää tilaisuutta ja voimaa siksi suuriin puuhiin. Yhteistoiminnan aikaan saaminen kohtasi sen ohessa vastusta: jos oli järven toisella puolella matalia rantoja ja maan voittamisen toivoa, odotettiin toisaalla enemmän hankaluuksia kuin voittoa. Siksipä jäi tavallisesti kaikki luonnonvoimien huostaan. Sarvingin kuivatus jäi kauan ainoaksi laatuansa. Sanottavaa edistystä viljelykseen nähden ei kuitenkaan seurannut tätä yritystä, mutta pahat sumut tulivat säännöksi; heinäkasvu ei enää sekään ole kehuttava.

Samaan aikaan kuin Nuutinen kaivautti ojansa, oli kuitenkin toinen samanlainen yritys ollut tekeillä Venäjän puolisessa Suomessa. *Suvannon* järvi Sakkulassa, joka nykyään laskeutuu Laatokkaan, oli silloin kaitaisella hietasärkällä siitä eroitettu ja laski vetensä länteenpäin pienen puron kautta Vuokseen. Mutta tämä Kiviniemen väylä oli vähäinen, maanlaatu sitä vastoin oli siksi kestävää, ettei virta voinut sitä väljentää. Tästä aiheutui Suvannon vedenpinnan tosin hidas, mutta aikaa myöten kovin turmiollinen nouseminen. Oltuaan alkujaan Laatokan ja Vuoksen vesien tasalla oli mainittu järvi vähitellen noussut siihen määrään,

että ero sen ja Laatokan välillä läheni kymmentä metriä, nousipa joskus sen yli. Siitä seurasi että varsinkin Sakkulan itäisiltä Suvantolaisilta meni maita hukkaan, joko ne sitten ainaisesti tai vain ajoittain olivat veden vallassa. Alueet, missä ennen oli kasvanut metsää, muuttuivat järvenpohjaksi; toisaalla vesi uursi jyrkät rantaäyräät, joten järvi silläkin puolen teki valloituksia.

Avun saanti näytti sitä helpommalta, koska hiekkaharjun läpi Suvannon ja Laatokan välillä avattava väylä lupasi tuottaa edellisen vedenpinnan laskeumista. Seudun väestöllä ei ollut yritteliäisyyttä itse ruvetakseen työhön. Mutta sillä oli toivo avusta: vuonna 1741 oli jo määrätty, että venäläisiä sotilaita lähetettäisiin sinne kaivaustyötä suorittamaan. Mutta Pikku viha tuli väliin, joten yritys raukesi, unohtuaksensa pitkiksi ajoiksi.

Epäkohdat eivät kuitenkaan poistuneet, kävivätpä vain yhä arveluttavimmiksi, ja vaikka vedentulva tavallisesti olikin vain lyhyen ajan vuotta oikein tuntuva, riitti tämäkin tekemään viljelystyöt mahdottomiksi. Taipaleen kyläläisille varsinkin näytti apu olevan lähellä, läpikaivettava kannas kun tulvan aikana ei ollut kuin toista sataa metriä leveä. Noin v. 1810 tehtiinkin yritys tähän suuntaan. Mutta vaikkei ollut muu kuin hiekkainen valli vastuksena, puuttui sittenkin voimia; oja saatiin aikaan, ei kuitenkaan siksi syvä, että vesi olisi liikkeelle päässyt.

Mutta toukokuulla 1818 kevättulva sattui tulemaan tavallista kovempi. Lumi suli kovin äkillisesti; Kiviniemen puro ei ehtinyt johtaa liikoja Vuokseen, ja niinpä vettä nousi tuohon ennestään kaivettuun mutta puolitekoiseksi jääneeseen ojaan. Eikä enempää tarvittu: ennenkuin tiedettiinkään, oli jo todellinen mullistus täydessä vauhdissa.

Kummia kerrotaan silloin tapahtuneen: vuolas virta syntyi pitkulaisessa järvessä, ja Taipaleen kyläläiset, jos ennen olivat toivoneet järven laskemista, saivat nähdä, ettei tuo muutos ollut leikin asia. Isot palat maata puineen rakennuksineen syöksyivät uuteen, yhä vuolaammaksi käyvään virtaan, joka hämmästyttävällä pauhinalla syöksi ne Laatokkaan; olipa suorastaan onnen kauppa, ettei puolet kylää ja ihmishenkiä mennyt samassa. Venäläinen pieni rukoushuone ja hautausmaa katosivat kokonaan; hengenvaarassa oli eräs mies, joka otti pelastaakseen pyhimysten kuvat. Riiskan kylän puolella, monta kilometriä Taipaleen länsipuolella, joutui eräs kalastaja pulaan, kun ei voinut mitenkään löytää edellisenä

päivänä laskemiansa verkkoja tai rysiä; kun hämmästyneenä souti kotiin, pysähtyi vene mutaiseen rantaan, joka oli kaukana kylästä. Toinen oli aitaa tekemässä, ja tahtoi ennen suurusta saada työnsä valmiiksi rantaan saakka, vaan miten ponnistelikin, ei päässyt toivottuun paikkaan, ranta kun yhä siirtyi loitommaksi. Seitsemässä tunnissa taisi Suvanto sinä päivänä laskeutua seitsemän metriä, ja suurenmoiset muutokset olivat sillä välin ehtineet tapahtua. Taipaleella tämä varsinkin näkyi: missä päivää ennemmin oli kuljettu pohjoiseen maantietä myöten, siellä juoksi seuraavana iltana lännestä itään syvä, korkeitten ja jyrkkien rantaäyräitten ympäröimä joki; entinen kapea niemi oli tullut puolta peninkulmaa leveäksi. Kiviniemen Vuokseen johtava joki sitä vastoin oli kokonaan kadonnut; sen pohja törrötti nyt pari metriä korkeammalla joen pintaa.

Mutta tässä kävi kuin ennen Sarvingissa: hetken pelko pian unohtui, kun saatiin selkoa siitä, mitä vedeltä oli voitettu. Oli saatu noin 5,000 hehtaaria maata, enimmäkseen erittäin viljavaa, josta paikoittain saattoi kahdestikin niittää heinää, tekemättä mitään näiden alueiden viljelemiseksi. Voiton jakamisesta tuli semmoiset riidat, että yksi mies, Antti Pölläkkä, siinä sai surmansa; sotaväkeäkin ajaksi kutsuttiin apuun järjestystä ylläpitämään. Laajat alueet voitettiin idässä, mutta muualla järven ulkomuoto, niinkuin tähän liitetty kartta osoittaa, pysyi jokseenkin muuttumatta, — luonnollinen seuraus siitä, että rannat yleensä olivat olleet matalat idässä, syvät lännessä. Saatiinpa muutakin voiton saaliiksi kuin maata. Kiviniemen puolella oli ennen muinoin ollut seudun kirkko, ja kansantarina tiesi kertoa, että kolme talonpoikaa Isonvihan aikana, kun julma, ryöstönhaluinen vihollinen oli odotettavissa, oli ottanut alas kirkonkellon, pelastaaksensa tämän seurakunnan kalliimman omaisuuden, ja upottanut sen järveen. Turhaan sitä sitten rauhan aikana oli etsitty, eikä järven laskemisestakaan aluksi ollut apua. Mutta eräänä päivänä joukko lapsia näillä seuduin huvittelihe kiviä nakkelemalla, ja silloin luultiin jostakin paikasta kuullun kumeata ääntä. Etsittiin ja aivan oikein: kello tavattiin mutaan vajonneena, siksi hyvin säilyneenä, että se vähäisen korjattuna vieläkin tänä päivänä tekee tehtävänsä. Se on valettu v. 1616 ja painaa lähes 70 kiloa.

Suvannon laskemisesta tuli tärkeitä seurauksia, sillä sekä kansassa että virastoissa syntyi yhä varmempi vakaumus, että kunhan vain saisi järviä lasketuiksi, olisivat suuret ja hyödylliset vesijätöt samassa tarjona.

Vähää ennen oli entinen Koskenperkaustyön johtokunta herätetty eloon, ja tämä virasto, joka Rosenkampffista, „koski-paroonista“, oli saanut innokkaan ja hyvän johtajan, rupesi ajamaan kuivatustyötä suurella innolla. Hallitus antoi sille myös eri kehoitukset pitää huolta Savon ja Karjalan suurempien järvien laskemisesta, „jotta asukkaat sillä autettaisiin nykyisestä voimattomuudestaan ja köyhyydestään vaurauteen ja hyvinvointiin“, sekä jotta „ympäröiväin seutujen väestö saisi tilaisuutta tarpeelliseen peltojen ja niittyjen viljelemiseen“.

Päijänne oli ensimäisiä järviä, jotka tällöin tulivat huomioon. Tutkimukset teki siinä kohden insinööri F. A. Hällström jo v. 1819, ja rantamaiden viljavuuteen katsoen hän ehdoitti sellaisia toimenpiteitä, että vastainen korkein vedenpinta tulisi silloista alinta vastaamaan; toisin sanoen: järvi oli laskettava puolentoista metriä. Pahana esteenä oli silloin nykyisen Iitin pitäjän alueella löytyvä Koskenniskan saha, mutta se lunastettiin ja hävitettiin; myyntikirjassa myyjät vetoovat muun muassa siihen, että muka viime aikoina oli ollut vaikea saada tukkeja! Eipä aavistettu aikoja, jolloin jokea myöten uitettaisiin miljoonittain tukkeja paikan ohi. Kaikkien Päijänteen viereisten kuntien asukkaat sitoutuivat tekemään ilmaiseksi sovitun määrän päivätöitä perkaustyön edistämiseksi, ja vuosina 1825—1832 oli ehditty saada alemmat kosket peratuiksi sen verran kuin tarpeelliseksi katsottiin. Mutta kun sitten tuli Kalkkisten kosken vuoro ja sitäkin mahdollisuutta oli ajateltu, että Sääkstaipaleen kautta kaivettu uusi kanava voisi paremman laskun tarjota, voitti varovaisuus. Pelättiin näet ihan arvaamattomia seurauksia siitä, jos vesi ottaisi uurtaakseen insinöörien padot. Niinpä väylä sai jäädä entiseen paikkaan, paitsi että Kalkkisten koskea perattiin. Tätä luonnon rakentamaa kynnystä eivät ylämaan vedet purkaneet.

Tällä kertaa osoitettu varovaisuus aiheutui tapauksesta, joka juuri ennen oli sattunut, kumoten kaikki insinöörien laskut. *Längelmäveden* yllämainittu väylä Iharin kautta sekä Kostianjoki olivat vihdoinkin osoittauneet siksi riittämättömiksi, ettei enää jaksettu kestää veden yhä uudistuvia valloituksia. Niinpä oli päätetty, että Kangasalla Kaivannon kohdalla, missä harju kapeimmassa paikassa oli vain 119 metriä leveä sekä noin 13—20 metriä korkea, kaivettaisiin uusi uoma veden poisjohtamiseksi Längelmävedestä Roineeseen. Edellisessä järvessä vesi silloin sei-

soi noin 2 metriä korkeammalla, joten putouksen mahdollisuutta ei puuttunut.

Aluksi oli aiottu siirtää tähän paikkaan Längelmäveden silloisessa laskuväylässä, Iharinkoskessa olevat myllyt, joista suoritettiin kruunulle vuosittain veroa 59 tynnyrillistä viljaa. Mutta kun läpileikattavan hiekkaharjanteen pohjassa tavattiin erittäin höllää maata, luovuttiin tuosta tuumasta; sen sijaan olisi rakennettava pato, jonka avulla aina muka voisi tulvaa hillitä. Mutta tuskin oli työ saatu valmiiksi ja avattu luukut, ennenkuin virta rupesi uurtamaan taidetyöt, pian työntääkseen padon sileäkivisine penkereineen siltoineen alas Roineen syvyyteen. Kaivetun kanavan sijaan tuli kahta leveämpi sekä 6—8 kertaa syvempi uusi väylä, jonka kautta Längelmävesi tuossa tuokiossa laskeutui Roineen tasalle. Tämä pettymys jätti aluksi syvät jäljet asianomaisten mieleen, eikä toistaiseksi menty aivan umpimähkään laskemaan vettä valloillensa.

Samaan aikaan tarjoutui insinööreille toinen ja harvinaisen kiitollinen tehtävä. Parikkalan pitäjä, joka silloin oli Viipurin läänin köyhimpiä, — olipa maaherra Klinckowström pilkaten väittänyt, että kunhan vain saisi katon rakennetuksi koko pitäjän yli, olisi aimo vaivaistalo saatu! — kärsi ylen paljon *Simpeleen* ja sen lisävesien tulvista, jotka sen ohessa pitivät viereiset alavat maat viljelemättömyyden tilassa. Tässä tapauksessa järvien lasku siis oli ihan tavattoman tärkeä, ei ainoastaan sen tähden, että vedenalaisen pohjan saisi kuiville, vaan myöskin jotta vetisen alan, kartoilla maaksi merkityn, saisi viljelyskelpoiseksi. Läänin silloinen maaherra Ramsay kannatti innokkaasti pitäjäläisten hakemusta, nämä ottivat tehdäkseen vaaditut päivätyöt ilmaiseksi, suostuivatpa pitkien ja kalliitten riitojen välttämiseksi siihenkin, että maaherra saisi sovintotuomarina ensimäisessä ja viimeisessä oikeudenasteessa ratkaista kaikki tässä asiassa esiintyvät riidat. Niinpä saatiin mutkikas tehtävä muutamien vuosien kuluessa 1830-luvulla suoritetuksi, vieläpä erinomaisella menestyksellä. Jollemme ota lukuun sitä, että tulvavesi lyhyeksi ajaksi upotti Veijalanjärven alavat rantamaat, peittäen ne liejulla, kävi kaikki edellytysten mukaan. Järvien pohjasta saatiin kaupanpäällisiksi niin paljon puita, ettei pitkään aikaan tarvittu hankkia halkoja metsästä, ja kuten tähän liitetystä kartasta näkee, voitettiin paljon maata. Edullisinta oli kuitenkin, että entiset hallanpesät oli saatu kuivattaviksi, joten ennen

pitkää muuttuivat viljaviksi pelloiksi ja niityiksi. Eräs pitäjäläinen, J. Fr. Lagervall ilmoittaa myöhemmin, arvatenkin luotettavien laskujen perustuksella, että saavutetut voittomaat vastasivat 5,900 hehtaaria. Se huomattava taloudellinen kukoistus, jonka seuraavat vuosikymmenet ovat tuoneet mukanaan, tehden tästä läänin muinoin köyhimmästä sen kenties vauraimman pitäjän, vahvistavat kaikin puolin tätä kiitoslausetta, jonka vertaista kenties ei yksikään muu laskutyö ansaitse.

Kuinka tuntuvasti umpimähkään tehdyn työn tulokset saattoivat pettää, sen näytti sitä vastoin vähän myöhemmin tehty *Puulan* eli *Puulaveden* laskeminen. Tätä yritystä varten oli jo v. 1819 tehty tutkimuksia, ja oli jo silloin huomattu, ettei voisi mainittavaa vedenpinnan laskemista saada aikaan, jos tyytyisi perkamaan Puulan ikivanhaa ja pitkää, Jousan, Hartolan ja Sysmän läpi eli Kälän, Viherinkosken, Tainionvirran ja Nuoramoisen kautta Päijänteen Majuslahteen käyvää väylää. Samassa nähtiin myös, että vaikkakin suurta ääntä pidettiin siellä täällä voitettavista maista, olivat toiveet siinä kohden niukat, koska kuivattavien soiden pohja oli kivikkoa tai soramaata. Mutta tutkiva insinööri luuli kuitenkin jotakin hyötyä lähtevän yrityksestä sekä huomautti aivan oikein, että jos kerran Puula oli laskettava, täytyisi sille luoda aivan uusi väylä, joka suorempaa tietä Mäntyharjun kautta johtaisi Kymijokeen, läpi kapeita taipaleita sekä väljennettävien salmien kautta. Mutta vaikka luonto oli hyvät esityöt tehnyt, tuli yritys kalliiksi: noin 60,000 markkaa, mikä siihen aikaan oli hirvittävä summa; lisäksi tarvittiin vielä toista sataatuhatta päivätyötä, jotka yhteinen kansa toivottuun yhteiseen hyötyyn nähden oli ottanut tehdäkseen ilmaiseksi, kunhan kruunu vain suoritti ruokarahat.

Vaikka työ tuli hyväksytyksi itse hallituksen puolelta, ei kuten tavallisesti Koskenperkausjohtokunnassa, jäi se niiden joukkoon, jotka eivät luo hyvää valoa koskenperkaustoimeen. Uutta väylää myöten rupesi vettä tulvimaan siksi paljon, että paikoittain saatiin aivan liikaa; täytyi siis ottaa vanhakin jo kuivunut väylä uudestaan armoon ja perattavaksi. Vielä pahempi oli että vedestä nousseet maat olivat arvottomia sekä että kalastukset ainakin toistaiseksi hävitettiin. Koko yritys oli pääasiassa aivan turha, osaksipa vahingollinenkin, mutta tehtyä ei sitten enää voinut auttaa.

Mutta tästä ja muista tällaisista kokemuksista huolimatta pysyi järvenlaskemisinto entisellään. Arpajaisissa jokainen ajattelee suurten voittojen mahdollisuutta; että enemmistö palajaa tyhjin käsin kotiin, se unohtuu, eivätkä entisen ajan järvenlaskemisetkaan aina olleet noppapeliä paremmat, jos kohta parooni Rosenkampffin varovaisuutta ja käytännöllistä silmää tässä kohden, luultavasti syystä, on kiitetty.

Seuraava suuri laskemisyritys, josta meidän on syytä tässä puhua, oli pantu alulle aikoja ennen Puulan laskemista, siis ottamatta sen antamia opetuksia huomioon. Melkein heti sen jälkeen kuin viljavia maita oli noussut Suvannon pohjasta, ruvettiin uneksimaan äärettömiä voittoja, jotka *Vuoksi* laskettaessa voisi pohjastaan antaa. Viranomaisten suostumusta ei saatu, mutta uudestaan ja yhä uudestaan tehtiin hakemuksia. Vähitellen taipuivat virastot, suomalaiset näet, erittäin siihen nähden, että turmiollisia tulvia tuon tuostakin tapahtui Vuoksen rannoilla. Semmoinenkin mies kuin parooni von Kothen, silloin Viipurin läänin maaherra, kirjoittaa kerran, että tämä laskemistuuma siihen määrin oli juurtunut yhteisen kansan mieleen, että oli paras suostua; muuten oltiin valmiit vaikka väkisin panemaan aikeet toimeen.

Mutta este virallisen luvan saannille löytyi ja se mahtava. Aleksanteri Nevskin luostari Pietarissa omisti kalastukset Vuoksessa ja pelkäsi kadottavansa tuloja, jos aiottu muutos tulisi toteutettavaksi; ehkäpä muitakin Suomen menestymiselle vieraita näkökohtia liittyi vastustamaan yritystä, josta kansa, Vuoksen alueen väestö, odotti suurta taloudellista etua. Niinpä hakemukset ja valitukset tehtiin ikään kuin kuuroille korville. Asiaa oli lopulta siksi huolellisesti valmistettu kuin yleensä tähän aikaan tarpeelliseksi tahi mahdolliseksi katsottiin; kaikki asiakirjat olivat korkeimpaan paikkaan lähetetyt, — mutta ratkaisusta ei vain kuulunut mitään.

Kannattaa ottaa tarkastettavaksi, millä tavoin tällaista suurta työtä valmistettiin; samassa olemme saaneet käsityksen niistä näkökohdista, jotka yleensä sen ajan järvenlaskuissa tulivat huomioon otettaviksi.

Sanottavaa edistystä ei siinä suhteessa pitkään aikaan huomata: otettakoon asiakirjat 1830-, 1840- tai 1850-luvulta, aina vain kohtaa meitä miltei sanasta sanaan sama todistelutapa. Tahdottiin ennen kaikkea tehdä työt niin huokeiksi kuin mahdollista, sillä suuria varoja valtio ei tahtonut tai voinut panna likoon tällaisia yrityksiä varten, mutta jos

oltiinkin oikeassa siinä, että veden voima sopivasti ohjattuna kykeni suuria aikaan saamaan, näyttää aivan unohdetun, että tämän palvelijan tottelevaisuuteen ei voitu varmasti luottaa. Kangasalla vuonna 1830 saatu kokemus oli ilmeisesti muutaman vuoden kuluttua kadottanut vaikutuksensa, joutuakseen lopulta unohdukseen.

Niinpä insinööri Werving, jota pidettiin hyvin etevänä ammattimiehenä ja joka ansiokkaasti on ollut Saimaan kanavan rakentamisessa osallisena, 1833 antamassaan lausunnossa Vuoksen laskemisesta huomauttaa, että kun vain jonkunmoisella väylällä saisi Kiviniemen läpileikatuksi, saattoi luottaa siihen, että Vuoksen vedet itse huuhtoisivat leveämmän tien Laatokkaan, sillä vuoria tai kivisiä maita ei muka ollut esteenä. Kuinka kauan tämä luonnon toimitettava perkaus kestäisi, kuinka korkealle vesi Suvannossa ensiksi olisi nouseva ja mitkä vahingot vedentulva olisi tekevä, — ne vain olivat kysymyksiä, joista tutkija ei ottanut ennakolta mitään varmaa päätöstä lausuakseen; mutta hän piti luultavana, että kestäisi hyvinkin kauan, ennenkuin tuo työ olisi suoritettu. Tosiaankin kovin laiha lohdutus niille, joiden maat jäisivät tulvan alle! Samaan suuntaan käy eversti Alfred Stjernvallin 1840-luvulla samasta kysymyksestä antama lausunto, jos kohta se on laajempi ja perusteellisempi. Paikka, josta Vuoksen alentaminen oikeastaan riippui, antoi jo nimellään Kiviniemi viittauksen niiden vastusten lujuudesta, jotka tässä olivat voitettavat, mutta sittenkin tutkija rohkeasti vetoo maaperän laatuun, väittäen, että se muka oli „mudansekaista kivetöntä savea", sekä päättää: „niin pian kun vain on saatu siksi väljä kanava", — uoma tai väylä olisi tässä ollut oikeampi sana, koskei ollut suluista puhettakaan — „että suurempi vesimäärä yhtaikaa siihen syöksyy, syntyy vahva virta, joka jokseenkin lyhyessä ajassa kanavan syventää ja levittää, ja leikkaus jatkuu sitten välttämättömästi, kunnes vedenpinta Vuoksessa ja Suvannossa ovat tasalla. Samassa määrässä kuin kanavan aliosissa maa on tullut veden voimalla uurretuksi ja poishuuhdotuksi, jatkuu leikkaus ylöspäin uomaa myöten Vuokseen asti; kanavan syventyessä syöksyvät äyräät virtaan, joka nopeudellaan kuljettaa pois siihen vierineen maan".

Tämmöinen lausunto ei tietysti antanut viittaustakaan niistä vahingoista, jotka virta voisi saada aikaan, eikä myöskään mitä voittomaita saattoi odottaa. „Joksikin aikaa" arveltiin kuitenkin Suvannon rantalaisten kärsivän vedentulvasta; senpä tähden alemmat rakennukset olisi-

vat varmuuden vuoksi siirrettävät pois. Aleksanteri Nevskin luostarin kalastus oli lunastettava, koska se häviäisi, mutta lausunnossa ennustetaan, että uusi kalastus oli syntyvä, joka vahingon korvaisi. Varmana pidettiin, että Vuoksi täten tulisi laivakululle sopivaksi, Laatokasta Antrean kirkolle asti, sekä että voittomaa tulisi kovin suuri.

Sen tarkempaa selvitystä ei vaadittu; tämän suunnitelman mukaan työ aikoinaan tulikin tehdyksi. Lupa vihdoin saatiin varsin omituisesta syystä. Vuosien 1854—1856 sota oli räikeästi valaissut maan silloisten kulkuneuvojen riittämättömyyttä. Merellä olivat Englannin ja Ranskan yhdistyneet laivastot vallinneet; ajaksi pelättiin maallenousuakin. Sen johdosta oli pidetty huolta höyrylaivain asettamisesta Päijänteeseen, jonka suojassa kaiketi, jos vihollisjoukot tunkeutuisivat maahan Pietariin pyrkiäkseen, aiottiin puolustautua sekä mahdollisesti hätyyttää niitä takaapäin; Viipurin puolustusneuvoja koetettiin kaikin mokomin parantaa. Mutta varsin arveluttava puute oli tietysti näiden olojen ja edellytysten mukaan siinä, että oikeastaan vain yksi tie, Viipuriin johtava valtatie, johti Pietarista Suomeen. Sen tähden tarvittiin toinenkin mahdollisuus kuljettaa sotaväkeä ja sotatavaroita Suomeen. Niinpä keisari Aleksanteri II Helsingissä käydessään 1856 määräsi, että Kiviniemen kannas aikoja ennen tehdyn suunnitelman mukaisesti oli avattava. Kulkuneuvojen parantamista silloin ilmeisesti ensi sijassa ajateltiin: uutta väylää myöten toivottiin voitavan esteettömästi lähettää höyrylaivoja Pietarista Nevajokea myöten Laatokkaan sekä Taipaleen ja Kiviniemen kautta Antreaan tai Jääskeen asti. Yhteinen kansa sitä vastoin on ilmeisesti ajatellut koko yritystä viljelystarkoitusten kannalta; kulkuneuvojen parannus varmaan sille ei ole aivan tärkeältä näyttänyt.

Omituista on näihin edellytyksiin ja aikeisiin verrata sitä tulosta, joka itse asiassa saavutettiin.

Insinöörien tuumat pantiin toimeen: kapean kannaksen poikki kaivettiin pieniä väyliä, joita tarpeen mukaan saattoi sulkea tai avata; kulloinkin kun oli saatu vähän työtä ihmisvoimalla tehdyksi, annettiin virran huuhtoa pois maata. Usean rinnakkain käyvän uoman avulla suoritettiin täten niin paljon työtä kuin mahdollista; kivet vain täytyi aina nostaa yksitellen pois, ja niitä oli Kiviniemellä paljon. Jotta vahingot Suvannon rantamailla tulisivat vähemmiksi ja Taipaleen kylän lähinnä jokea oleva osa pelastuisi häviöstä, kaivettiin idässä uusi Laatokkaan

johtava väylä niin ikään veden syvennettäväksi; vanha suljettiin risukimpuilla. Ja kun kaikki oli näin pitkälle saatettu, aikoi johtava insinööri, eversti Appelberg, panna oikean juhlanäytännön toimeen. Määrättiin, että Vuoksen vedet laskettaisiin valloilleen 17 päivänä syyskuuta 1857; kutsuttiin korkeita asianomaisia, sivistynyttä yleisöä ja muuta kansaa tulemaan ihailemaan, kuinka „mahtava joki viskattaisiin uuteen uraan". Odotettiin että silloin kävisi kuten Taipaleella vuonna 1818, jolloin oikea mullistus syntyi.

Ja kenraalikuvernööri sekä senaattoreja saapui Helsingistä; muita vieraita tuli muualta; Ehrenburg, Viipurin paras ja kallein ravintoloitsija, otti pitääksensä asianomaisten ruumiillisesta hyvinvoinnista huolta. Kansastakin, joka nyt näki toteutuvan mitä vuosikymmeniä oli pyydetty ja haluttu, taisi suuret joukot olla läsnä juhlavaatteisiin puettuina.

Mutta luvattu komea näytelmä ei vain ottanut onnistuakseen. Vesi kyllä osoitti voimansa: niin pian kuin oli poistettu suojeluspadot ja avattu luukut, ei enää voitu jälkimäisiä saada sijoillensa. Niinpä kävi mahdottomaksi enää nostaa virrasta niitä lukuisia kiviä, jotka saven alta tulivat esiin. Nekin palaset maata, jotka olivat kaivettujen väylien väliseiniksi jätetyt, toivossa että avattava virta ne yhdellä rusauksella työntäisi tieltään, kestivät sitkeästi aaltojen hyökkäyksiä, ennenkuin lopulta ottivat sortuakseen. Eipä Taipaleellakaan muuta saatu aikaan, kuin että uusi väylä syntyi; kosket jäivät entiselleen. Siinä vain kävi hyvin, ettei Suvanto noussut yli odotettua määrää, tuskin siihenkään, — luonnollinen seuraus Kiviniemen maakerrosten sitkeydestä. Päiväkausia Suvanto näytti suurelta savilätäköltä ja Taipaleessa vesi juoksi sakeana kuin velli, kertoi insinööri, mutta mitäpä siinä oli korkeille herroille näytettävää! Kiviniemestä syntyi toivotun kulkuväylän sijasta koski, itsessään kyllä komea, mutta ei sen merkillisempi kuin että meillä Suomessa hamasta pakanuuden ajasta on semmoisia suuri määrä. Jos onkin kerta tai kahdesti voitu saada höyrylaivan nousemaan Laatokasta Taipaleen joen ja Kiviniemen kautta Antreaan asti, ei tästä sittenkään ole kulkuväylää tullut; päinvastoin kysymys varsinaisten sulkujen asettamisesta näihin paikkoihin on useamman kerran ollut puheena, tähän asti aiheuttamatta muuta kuin kalliita tutkimuksia ja suurellaisia ehdoituksia.

Myttyyn meni siis se osa suunnitelmaa, joka oli hallitseville pääasia, ja korkeat katsojat kuuluvatkin jotenkin nolattuina palanneen Hel-

sinkiin. Mutta se minkä kansa oli yrityksestä toivonut eli Vuoksen vedenpinnan laskeminen, se sitä vastoin toteutui, — ei tosin värisyttävällä nopeudella, mutta varmasti. Ennen vuoden loppua oli vesi joen yläosassa alentunut 6 ½ metriä, keskiosissa se teki 4 ja Käkisalmen puolella noin puolitoista metriä. Kun samana syksynä Höytiäisen lasku tapahtui odottamattoman äkillisesti, nousi vesi tilapäisesti koko Saimaan vesistössä; Taipaleellakin seuraukset tuntuivat, tosin vain muutamien päivien kuluessa sekä 27 sentimetrin koroituksella. Ylempänä veden nousu tietysti oli tuntuvampi, sitä pahempi, mitä lähempänä oltiin Höytiäisen kanavaa.

Eri paikoin tulokset Vuoksen laskemisesta tuntuivat aivan eri tavalla — luonnollinen seuraus siitä, että rantoja joen varrella oli ja on jos jonkinlaisia. Äyräpäänselän alueella voittomaat ehkä kaikkein paraiten tulevat näkyviin, eivät kuitenkaanselläkään tasaisesti, kuten myötä seuraava kartta osoittaa. Suuri osa tällä kartalla järveksi merkittyä alaa on sitä paitsi niin matalaa, että maatuminen nopeasti edistyy. Mutta moniaalla, missä Vuoksi juoksee kankaitten välillä, ei veden laskemisella voitettu mitään; kalastuksen paikat sitä vastoin tulivat sen kautta häirityiksi. Käkisalmen ja Räisälän puolella oli koko yrityksestä enemmän haittaa kuin hyötyä: hukkaan meni kalastus ja kulkuneuvot; viljelysmaata ei sanottavasti voitettu. Niinpä onkin myöhemmin, esim. valtiopäivillä 1872, ollut puhetta siitä, miten voisi Vuoksen taas koroittaa entiseen tilaansa, ja kovia sanoja on lausuttu insinöörien työstä, jota kansa miespolvi ennemmin niin kiihkeästi vaati. Mutta nyt oli tuiki mahdotonta asettaa kaikkea taas entiselleen.

Otettakoon vielä puheeksi kaksi valtion toimeenpanemaa laskemistyötä, koska niiden johdosta vihdoinkin ruvettiin tyystemmin tarkastamaan mitä sellaisilla yrityksillä oli voitettavissa.

Edellinen niistä koski *Vanajaveden* reittiä, joka Janakkalasta alkaen ulottuu eteläisen Hämeen kautta aina Tampereelle asti. Vedet eivät tällä puolen ole ylen avaroita, mutta rannikkoseudut ovat suhteellisen tiheään asuttuja, jonka tähden vedenpinnan vaihtelut olivat kovin vahingolliset. Tuommoisten hankaluuksien torjumiseksi oli jo kahdeksannellatoista vuosisadalla tehty paljon, mutta yhdeksännentoista keskipaikoilla nostettiin sen lisäksi ehdoitus, että veden pinta laskettaisiin kahdella metrillä, jonka kautta toivottiin saatavan 5,200 hehtaaria suomaata viljelyskuntoiseksi

ja sen lisäksi 2,900 hehtaaria puhdasta vesijättömaata. Epäilyksiä lausuttiin, olivatko nämä laskut päteviä, mutta lopulta määrättiin yritys toimeenpantavaksi.

Ja kyllä salmet saatiin syvennetyiksi ja kosket, erittäinkin Kuokkalan koski, peratuiksi, joten vedelle tuli väljempi väylä, mutta kun näillä seuduin ei ollut veden korkeutta tasoittamassa yhtä laajoja järviä, kuin Savossa, Karjalassa ja pohjoisessa Hämeessä, jäi entinen epäkohta voimaan, jollei se suorastaan kasvanut. Syksyisin ja keväisin nousi vesi korkealle. tosin pian aletaksensa, mutta mahdottomaksi tuli lyhyenkin tulvan loputtua ottaa noita vedenrajalla olevia alueita säännöllisen viljelyksen alaisiksi. Voitto veden laskemisesta tuli siis Vanajanvesistössä yhtä pettäväksi kuin veden korkeuskin, ja tyytymättömyys koko yritykseen oli pian yleinen.

Mutta vähänpä tämä tyytymättömyys sittenkin merkitsi sen myrskyn rinnalla, joka samaan aikaan syntyi suuren *Höytiäisen* laskemisesta. Koska ihmeen erilaisia mielipiteitä aikoinaan lausuttiin tästä yrityksestä ja se varsinkin sai yleisön juurtunutta vakaumusta järvenlaskemisen hyödyistä horjumaan, puhuttakoon tästä asiasta laajemmin. Kysymys on sitäkin enemmän huomattava, koska — päättäen tämän vuoden Karjalattaren n:oissa 70 ja 76 olleista tiedoista — aivan äskettäin on nostettu ehdoitus Höytiäisen jatketusta laskemisesta, nyt Pyhäselän tasalle, joten kovin vähän enää jäisi muinoin ylen mahtavasta järvestä.

Ikivanhoista ajoista asti Höytiäinen laski vetensä länteenpäin, Viinijoen ja Sotkuman kautta Viinijärveen, josta sitten Komperonjoki johti Oriveden Heposelkään. Mainitut joet eivät kuitenkaan riittäneet; vahingollisia tulvia tuon tuostakin sattui, maamiehille vahingoksi, joten kyllä oli syytä väylän väljentämiseen. Lisäksi tuli vielä sitten sekin seikka, että Höytiäisen rannat pohjoisessa, luoteessa ja lännessä olivat kovin matalat, joten saattoi laskemisesta odottaa suuria vesijättöjä; olivatpa ylen laajat suot kuivattavissa vasta sittenkun mainitun järven pinnan saisi alennetuksi. Kuuluisa „koski-Jaakko“, provasti Stenius nuorempi, oli jo sata vuotta sitten näiden asiain perustuksella harrastanut asiaa, mutta tarpeellista kannatusta ei saatu. Ukko kuuluu silloin sanoneen: „jääköön kysymys toistaiseksi; ei tuo tuosta happane eikä homehdu“. Maaherra Vibelius sitä vastoin katsoi mahdolliseksi, että Höytiäisen „meri“ ottaisi kokonaisuudessaan tulviakseen alas uutta väylää myöten, jolloin suurta vahin-

koa tulisi alempana asuville, — olettamus, joka aikoinaan osaksi toteutuikin — ja epäsi koko yritystä. Mutta tuuma ei sillä ollut ainaiseksi torjuttu. Myöhemminkin tuli asiasta puhetta, mutta, kuten eräs kansan mies kerran lausui: kylän venettä ei saatu tervatuksi. Kalastuksen pilautumista pelättiin, samoin myös myllyjen ja muitten vesilaitosten häviötä; sen ohessa vedenpaisumuksen pelko yhä eli alempana asuvien mielessä.

Mutta v. 1849 tultiin vihdoin niin pitkälle, että tutkimusta pyydettiin, ja sellainen tapahtuikin seuraavina vuosina. Silloin lausui tutkiva insinööri, ettei Viinijoen perkaamisesta olisi apua, koska tulvat vain tulisivat pahemmiksi, mutta hän lisäsi, että Pyhäselkään voisi Höytiäisen vettä vaaratta laskea, koska väljät selät olivat edessä; samoin hän oli havainnut, että Höytiäisen ja Pyhäselän välinen harjanne oli hiekkaa sekä erään lammin kautta vielä helpommin käytettävä järven laskemiseen. Arveltiin että voisi Höytiäisen pintaa alentaa ainakin 9 metrillä; ei näy odotetun yrityksestä sen pahempaa vaaraa, kuin että maantieliike ajaksi tulisi estetyksi. Etuja sitä vastoin odotettiin aivan verrattomia: voitettavissa olivat laajat alueet, osaksi soita ja nevoja, osaksi järvenpohjaa. Niinpä tuli päätös lopulta tehdyksi; yhteinen kansa lupasi ilmaiseksi päivätyöt, ainespuut j. n. e. ja valtio antoi johdon.

Vuonna 1854 työ alkoi ja 1859 sen oli määrä valmistua. Keskellä läpileikattavaa kannasta olevaan Valkealampiin kaivettiin ensin „kanava“ eli oikeammin sanoen uoma Pyhäselästä, ja sitten sitä jatkettiin ylöspäin, Höytiäiseen. Koko ajan koetettiin päivätöitten säästämiseksi antaa veden itsensä huuhtoa liiat maat pois. Patoa rakentamalla ensin Valkealammin ja sitten Höytiäisen alapuolelle luultiin voitavan veden voimaa hillitä. Valkealammilla saatiin tosin nähdä, että vesi altapäin uursi ihmisten rakentamat laitokset, mutta sittenkin käytettiin samaa tapaa Höytiäiseen nähden, missä tietysti vaara oli saman verran suurempi, kuin veden paljous oli isompi.

Ja niinpä kävi kuten ennakolta olisi saattanut ennustaa: Höytiäisen voima ei ajan pitkään ollut kukistettavissa puisella padolla, jonka luukkuja vähä väliä suljettiin ja sitte taas avattiin. Vuorta havaittiin siellä täällä pohjassa, mutta sitä räjähytettiin pois, jotta ei olisi leikkaukselle esteeksi. Sitä helpommin vesi jatkoi työtään; pahaa pauhinaa yhtä mittaa kuului, kanavan rantaäyräät kuin uurrettuina syöksyivät virtaan, milloin siellä, milloin täällä, mutta insinööri vain merkitsi tyytyväisenä kir-

jaansa, miten putous yhä läheni Höytiäistä. Viimein hän mainitsee senkin, että itse järvessä näkyi vahva virta kanavaan päin, — josta olisi pitänyt havaita, että vesi oli hänen patorakennuksiaan uurtamaisillaan. Mutta sittenkin hän jatkaa esteitä poistamalla!

Tietysti tämmöinen menettely vihdoin oli viepä huonoille perille; vahinko vain, etteivät korkeat asianomaiset tällä kertaa tulleet näytäntöä katselemaan. Elokuun 3 päivänä 1859 veden voima oli siksi vahva, että insinööri ei enää saanut luukkujaan suljetuksi. Kun oli päivällisloma ja vahtikin oli syömässä, sai vesi työnsä valmiiksi: sylen korkuinen vesipylväs syöksyi äkkiä esiin nuolen nopeudella, niin että insinööri itse apulaisineen hädin tuskin saatiin pelastetuksi, kun juuri olivat kanavassa veden korkeutta mittailemassa. Kova oli pelästys, ja kaiken mokomin koetettiin vaaranalaista patoa pelastaa, mutta turhaan: se meni menojaan, samoin tiellä olevat niityt, pellot, puut, rakennukset ja siellä täällä elukatkin. Muutamissa päivässä kapeasta kanavasta kasvoi vuolas virta, joka leveydellään veti Pielisjoelle vertoja ja hyrskyllään muistutti, ehkäpä voitti Imatran. Kanavan reunalla sijaitsevat Onttolan talot olivat vaarassa hävitä; kymmenvuotista Joensuun kaupunkia uhkasi suuri vaara, koska alanko kanavan polvesta johtaa juuri sinnepäin. Onneksi vuori sattui olemaan tiellä, ja sitä ei vesi kyennyt voittamaan.

Höytiäisen pinta aleni nopeasti, eikä alempana olevien vesien laajuus riittänyt tuon äkillisen tulvan vaikutusta torjumaan: parilla kyynärällä nousi Oriveden pinta, ja matkustajat hämmästyen näkivät rakennuksia, heiniä, ruislyhteitä y. m. uiskentelevan Oriveden ja alempien järvien aalloilla. Liperin, Rääkkylän ja Kihtelysvaaran ranta-asukkaat lähinnä kärsivät vahinkoa, mutta kun vesi Savonlinnan kohdalla nousi kyynärällä ja muualla samassa suhteessa, ja tämä kaikki sattui aikaan, jolloin Saimaan vedet ilmankin sattuivat olemaan tavallista korkeammalla, ymmärtää helposti yleisön pelästystä. Eräs kansan mies kirjoitti johonkin sanomalehteen, kertoen että ehkä neljäsosa Karjalaa näin oli hukutettu Höytiäisen vesiin; toinen arvasi tapahtuneet vahingot 200,000 ruplan arvoiseksi j. n. e.

Siinä oli liioittelua tuntuvasti, ja syystä ruvettiin noita kuvauksia vastustamaan. Vähemmin onnistunut oli puolustus kun väitettiin, että kaikki oli käynyt sen mukaan kuin oli tarkoitettu, sillä sen johdosta kysyttiin ivallisesti: kuuluiko sekin tarkoitukseen, että insinööri apulaisi-

neen olisi vaarassa hukkua kanavaan? Mutta toiselta puolen huomattiin, että vahingot, jos kohta köyhille tuntuvat, olivat helposti korvatut; 24,000 ruplaa (nimellisesti lähes 100,000 markkaa) suorittamalla kruunu teki hyväksi minkä oli vahingoittanut. Mutta hyvää aluetta sitä vastoin oli saatu kaikiksi ajoiksi, noin 13,000 hehtaaria, enimmäkseen erittäin hyvää maata, hinnasta, joka yhteensä teki noin kymmenen markkaa hehtaarista, yhteisen kansan päivätöitä lukuunottamatta. Tämä ei siis ollut mikään huono kauppa, mutta kun sattumuksella oli ollut suuri osa siinä, ettei mitään pahempaa tapahtunut, tuli seuraukseksi että yleisön ja ammattimiesten käsitys tällaisista töistä melkoisesti muuttui [1]. Muuten tapahtui tässäkin, että voittomaat tulivat erittäin epätasaisesti ympärillä asuvien hyväksi, kuten karttammekin osoittaa. Etelässä ei voitettu mitään, pohjoisessa sitä enemmän. Kaikki viittasi siihen, että entistä suurempi maltti ja tarkemmat tutkimukset olivat tarpeen, ennen kuin mentiin luonnon oloja muuttelemaan.

Sattumus teki, että pian saatiin uusi opetus, joka meni samaan suuntaan kuin Höytiäisen antama. Joroisten pitäjässä eräs rustitilallinen Teittinen 1850-luvulla ammattimiesten neuvoa kysymättä oli ottanut kaivaaksensa paremman väylän *Valvatusjärvelle*, ja kun oja loppuosaltaan meni hiekkaisen maan ja suon läpi, ei tietysti ollut takeita sen kestävyydestä. Seuraukseksi tulikin, että Joroisselkään johtava puoli muutamien vuosien kuluessa syventyi, kenenkään siitä välittämättä, ja lopulta tuli Valvatuksen ja sen alempana olevan Pappilanlammen välinen salmi, jonka yli maantie meni, koetuksen alaiseksi. Ensin huomattiin, että vesi rupesi maantietä leikkaamaan, vaikka sitä yhä paranneltiin, ja vihdoin, yöllä vasten heinäkuun 13 päivää 1861 ei enää voitu millään muotoa tulvaa vastustaa: vesi ikäänkuin pyyhkäsi pois maata, synnyttäen 18—26 metrin levyisen aukon, josta Valvatuksen vesi tulvi alas. Ensin Pappilanlampi tuli täyteen ja sen rannoilla olevat pellot turmeltuivat, mutta sitten vesi syöksyi Joroisselkään. Vuorokauden kuluessa oli Valvatus laskeutunut 2 metriä sekä ennen heinäkuun loppua 3,5 metriä. Kartta osoittaa, miten perinpohjaiseksi muutos oli tullut: vanhat rantaviivat olivat

[1] Nämä ja muut ylempänä käsitellyn aineen yksityiskohdat olen laajemmalti esittänyt tutkimuksessa »Äldre och nyare sjöfällningar och sjöfällningsförsök i Finland», joka on ilmestyvä Maantieteellisen Seuran julkaisussa Fennia 20, n:o 7. Tässä olevat kartat ovat samaa julkaisua varten tehdyt.

kadonneet ja kolme pientä järveä, lammikkoja lukematta, oli saatu yhden järven sijasta. Kulkiessa maantiellä näillä seuduin huomaa vieläkin sen suuren, 100—300 metrin levyisen notkon, jonka tulva jätti muistoksensa. Hyvät viljamaat saatiin tosin tässäkin kadotetun kalastuksen korvaukseksi, mutta uudestaan saatiin myös opetus, ettei ollut vaaraton työ, jos uskalsi mennä veden luonnollista tietä muuttelemaan.

Tässä ei ole ollut puhetta kuin kahdestatoista tehdystä tai yritetystä järvenlaskusta, mutta helppoa olisi niitä luetella kymmenkertainen määrä, koska arkisto on täynnä sellaisia tietoja. Muutamista harvoista tapauksista voipi kuitenkin jo suunnilleen oppia koko suuntaa tuntemaan. Jos tahtoo asiaa tarkemmin tutkia, täytyy tietysti seurata eri tapaukset yksityiskohtiin saakka ottamalla kunkin luonnolliset edellytykset ynnä tehdyn työn tulokset huomioon, mutta siihen tarvitaan apua muiltakin tieteiltä, ja edellämainittu tutkimus on tehty historialliselta kannalta. Onhan eri maakuntainkin välillä tavattava erilaisuus otettava huomioon, koska järvien pinta toisessa voi olla neljäsosa seudun koko alaa, toisessa aivan vähäinen, mikä tietysti tuntuvasti vaikuttaa arvosteluun.

Saadut kokemukset, jotka esitetyistä tyypillisistä tapauksista tulevat selville, selittävät sitä vastahakoisuutta järvien laskemista vastaan, joka noin keskipaikoilta viime vuosisataa vähitellen ja yhä selvemmin tulee näkyviin oppineissa ja kansassakin. Menipä tyytymättömyys niinkin pitkälle, että vuonna 1867 pantiin toimeen erityinen virallinen tarkastus, oliko todellakin järvenlaskuista ollut tarkoitettua hyötä. Vastauksia kysymykseen annettiin erilaisia, mutta vastaukset ovat siksi epätasaisia, erittäin luotettavuuteensa nähden, ettei niistä voi varmaa päätöstä vetää. Kuvaavaa on kuitenkin, että suhteellisen harvoista tapauksista (20 $^0/_0$) sanotaan tuloksen vastanneen tarkoitusta; noin 40 $^0/_0$:sta arvellaan, että tulos hyvin oli korvannut kustannukset, mutta noin neljäsosa kaikista tapauksista (27 $^0/_0$) ilmoitettiin onnistumattomaksi. Muissa tapauksissa ei vielä ehditty riittävää kokemusta saada.

Asianomainen virkakunta, entinen Koskenperkausjohtokunta, joka nyt oli Tie- ja vesiyhdistysten ylihallitukseksi muutettu, koetti johonkin määrin näiden tietojen merkitystä vähentää, huomauttaen, että se järvenlaskemisen johdosta syntynyt suurempi hallanarkuus, josta usein kuultiin valitettavan, ei muka ollut todistettu ja joskus aiheutui siitä vain, ettei voitettuja maita ojitettu eikä pidetty tarpeenmukaista huolta kai-

vettujen viemärien kunnossapitämisestä. Mutta nämä epäilykset eivät olleet kyllin vakuuttavia. Senaatti saadun selvityksen nojalla päätti, että vastedes mitä tarkimmin otettaisiin alempana asuvien oikeus huomioon; että samoin oli asianomaisilta vaadittava kirjalliset sitoumukset kaivettujen johtojen ylläpitämisestä ja saadun maan viljelemisestä. Sen ohessa päätettiin, ettei vastedes muuta kuin poikkeustilassa pitäisi kruunun varoja antaa yritykseen, joka tarkoitti vesijättöjen saavuttamista. Silloin olisi myös todistettava, ettei muuta yhtä sopivaa viljelysalaa ollut, samoin myös, että kuivattavat maat olisivat täydelleen sopivia viljeltäviksi.

Niinpä voi sanoa, että tällä alalla eri jakso maamme viljelyshistoriaa oli päättynyt noin keskipaikoilla 19:ttä vuosisataa. Kuivatusriento kyllä ei silti tauonnut, päinvastoin, mutta se sai entistään sopivampia esineitä. Soiden ja nevojen tekeminen viljelykselle mahdolliseksi on siitä lähin etupäässä tullut huomioon, ja jos joskus joku järvi on otettu kuivattavaksi, on se miltei aina ollut sellainen, joka jo on varsinaiseksi lätäköksi muuttunut tai muuttumaisillaan, joten siitä ei ole ilmastolle hyötyä, mahdollisestipa haittaakin. Toinen ylen tärkeä tehtävä tarjoutuu siinä, että pannaan rajat vedenpinnan nousulle ja alenemiselle, mikä nykyänsä on moniaalla tuntuva maanvaiva sekä este järkiperäiselle viljelykselle.

Kansantalouden historia osoittaa, että melkein kaikilla aloilla vanhempi aika tyytyy talouteen, jota on tapana nimittää ryöstöviljelykseksi. Kun esim. hyvää metsämaata, vuosisatojen kasvullisuutta uhraamalla, haaskataan kaskeksi, yhden tai parin vuoden laihon vuoksi, tai kun tilasta äkkiään tuhlataan mitä entisajoilta on säästynyttä metsää, tulevaisuutta ajattelematta, huolimatta muusta kuin hetken voitosta, on tämä varsinaista ryöstötaloutta, sitä tavallisempaa mitä alemmalla kannalla seudun väestö seisoo. Ja tämmöiselle taloudelle sukua oli moni järvenlaskukin: hetken voitto sai merkitä enemmän kuin kaikkien tulevien aikojen edut. Siksi puutteellinen on vielä toistaiseksi meidän tietomme ilmanalan vaikuttavista voimista, että ainoastaan mitä suurimmalla varovaisuudella sopii mennä luonnon luomia edellytyksiä muuttamaan. Kannattaa todellakin ottaa huomioon sitä varoitusta, jonka eräs lähettäjä Höytiäisen laskemisesta puhuessaan puoli vuosisata sitten lausui: niin kauan kuin meillä on yksi ainoa viljelemätön suo, yksi ainoa käyttämätön neva, on tuhlausta panna valtion varoja suurten järvien kuivatukseen. Nämä

järvet ovat kuitenkin vuosisatojen kuluessa olleet paraana suojanamme halloja vastaan, ja ovat sen lisäksi tai voisivat ainakin olla tyhjentämätön aarreaitta, jos vain tiedämme oikealla tavalla käyttää kalastusta.

Ettei vuosisatoihin puutuu työtä, jos tahdotaan Suomen hallanpesistä tehdä loppu, se on kyllin tunnettu. Tarkemmat tiedot siinä suhteessa antoi aikoinaan kenraali A. A. Järnefelt, muistaaksemme kahdeksankymmen-luvulla. Ettei hänen ehdoituksestaan muuta sanottu sanomalehdistössä, kuin että eräs ruotsinmielinen lehti otti sitä pahasti ilkkuakseen, on kyllin kuvaavaa, miten vähän ymmärrystä välistä on kolmannellakin valtiomahdilla.

Tuberkulosi kansantautina ja sen vastustaminen.

Kirjoittanut

J. W. Runeberg.

Se tie, jota kriitillisen lääkintätaidonharjoittajan on kulkeminen, aina oppiaikansa alusta alkaen, on tosiaan monella muotoa „via dolorosa“, tie täynnä kivikkoa ja ohdakkeita. Ja jos hän lähtee sitä kulkemaan mieli täynnä liian suuria ajatuksia lääkintätaidon varmuudesta ja siitä voimasta, mikä lääkärillä on yksityistapauksessakin hallita tautia, parantaa taudin tuottamaa kärsimystä, niin on se oleva täynnä haihtuvia harhakuvitteluja. Hän saa nähdä, että useimmilla sisätaudeilla on pääasiasiallisesti sama kehityskulku mitä erilaisimpia parannusmenetelmiä käytettäessä ja että usein on noudatettu käsittelytapaa, joka on semmoinen, että hänen täytyy ymmärtää ettei sillä voi olla mitään vaikutusta itse tautiin. Hän saa nähdä, että paljon siitä, jota jonakin aikana tai jollakin taholla on pidetty varmana, seuraavana aikana tai toisella taholla todistetaan vääräksi sekä että ajatuskannat, jotka ovat aikansa eläneet ja hävinneet, uudelleen esiintyvät, jos kohta hiukan erilaisissa muodoissa. Hän saa nähdä epävarmuutta ja epäröimistä sen varmuuden ja katkeamattoman edistymisen

sijasta, jota hän oli odottanut. Hän voi silloin näennäisessä sekasorrossa helposti kadottaa johtavan langan, inhimillisen tietämyksen voitot näyttävät hänestä vähäisiltä ja arvottomilta niiden alueiden rinnalla, jotka ovat hämärän peitossa, ja hän johtuu siten epäilemään lääkeopillisen tieteen ja lääkintätaidon koko perustusta ja merkitystä. Ja jos hän sen lisäksi on luonnostaan tunnollinen ja sairaalloisesti hermostunut, täyttyy hänen sielunsa levottomuudesta ja epätoivosta, jotka herpaisevat häneltä toimintatarmon ja kyvyn asettautua todellisen elämän monimutkaisiin ja vaikeasti hallittaviin muotoihin, — niinkuin tätä kaikkea taidokkaalla ja myötätuntoisuutta herättävällä tavalla äskettäin on kuvattu venäläisen lääkärin ja kirjailijan VERESAJEVin tuskaisessa tunnustuksessa.

„Jotta voisi vastustaa tämmöistä alkujaan ilmiöiden historiallisesta tarkastelusta johtunutta epätoivoa ja epäilystä lääkintätaidon tehtävästä ja merkityksestä", — sanoo tunnettu tanskalainen sivistyshistorioitsija TROELS LUND perin mieltäkiinnittävässä teoksessaan pohjoismaiden terveyskäsitteistä 16:nnella vuosisadalla — „saattaa turvautua ainoastaan yhteen varmasti vaikuttavaan keinoon — uudistettuun historian tarkasteluun. Kun on arvosteltava lääkintätaidon tuottamaa hyötyä yleensä, niin on ratkaiseva todistus etsittävä vastauksesta kysymykseen: mitä hyötyä on se tähän saakka tehnyt? Mikä ero on olemassa silloisen ja nykyisen ajan välillä? Ja silloin kuuluu historian vastaus: harvoilla tai ei millään muilla aloilla ole edistyminen niin selvästi nähtävissä kuin juuri tällä. Lääkintätaidon kokonaispanos siihen lakkaamattomaan taisteluun, jota viimeksi kuluneiden 300 vuoden kuluessa on käyty kansojen kesyttämiseksi, kasvattamiseksi ja parantamiseksi, on runsaampi kuin mitä voidaan osoittaa millä muulla sivistyshistorian eri alalla tahansa. Jos tahdotaan mitata lääkintätaidon saavuttamien voittojen laajuus, niin verrattakoon 16:nnen vuosisadan oloja nykyisiin."

Ei ole ollenkaan syytä epäillä, että Troels Lundin esittämä katsantokanta on pääasiallisesti oikea. Eivät niin paljon edistykset taudin käsittelyssä kussakin erikoistapauksessa astu etualalle tämänlaista vertailua tehtäessä, vaikka tässäkin vähitellen saavutettu selvempi tieto erikoisten tautien luonteesta ja muutamien yksityisten tärkeiden lääkkeiden ja käsittelymetodien vaikutukset sekä ennen kaikkea se täydellinen uudistus, joka on toimeenpantu sairaanhoidossa, olisivat kylliksi puhuvia todistuksia kumoamaan liiaksi pessimistisen käsityksen lääkintätaidosta. Monta ver-

taa suuremmat ja tärkeämmät ovat kuitenkin lääkintätaidon voitot sen taistelussa suurien kansantautien levenemistä ja hävityksiä vastaan.

Isorokko, ne erilaiset taudinmuodot, jotka ruton nimellä levittivät kauhua aikaisempien sukupolvien keskuudessa, kolera, kurkkumätä, haavataudit verenmyrkytyksineen, jotka vielä nykyjään elävän vanhemman polven kokemuspiiriin kuuluvana aikana tekivät mahdottomaksi kirurgian tehoisan toiminnan, ja monet muut aikaisemmin yleisesti levinneet taudit ovat askel askeleelta yhä enemmän tulleet ehkäistyiksi. Ja niiden merkitys sivistyskansoille on meidän päivinämme perin vähäpätöinen sen rinnalla mikä niillä on ollut kuluneina vuosisatoina. Sen hoito, joka kerran on sairastunut johonkin näistä taudeista, ei juuri anna paljoa parempia tuloksia nyt kuin ennenkään. Mutta ylipäänsä niiden käsiin joutumisen vaara on meidän päivinämme verrattain vähäinen entisiin aikoihin nähden. Tahdon tässä vain esimerkkinä mainita, että Saksanmaan 50 miljonan asukkaan joukossa, jossa maassa rokotus ja uudestaan rokottaminen on mallikelpoisella tavalla pantu toimeen, isorokon aiheuttamat kuolemantapaukset viime vuosina ovat olleet harvinaisia poikkeustapauksia, — niiden luku on välistä alentunut kahteen koko valtakuntaa kohti. Mitä tämä merkitsee tautiin nähden, johon ennen rokotuksen toimeenpanoa kuoli 2—4000 jokaista miljonaa asukasta kohden ja joka vielä 19:nnen vuosisadan edellisellä puoliskolla levitti surua ja kauhua tuhansiin perheisiin, on helppo ymmärtää. „Terveydenhoidon alalla“, sanoo TROELS LUND, vielä kerran hänen sanojaan käyttääkseni, „on lääkäritaito, tämä väsymätön lääkintätaito, joka ei koskaan kadottanut rohkeuttansa, vaan lakkaamatta koetti selittää ruoskaniskujen riimukirjoituksia, saavuttanut kieltämättömimmät voittonsa. Sen keinot ovat osoittautuneet tehoisiksi yhteiskunnan itsemyrkytystä vastaan. Kaikki todistaa ajan edistysaskeleita. Elämän pituuden lisääntyminen osoittaa tätä niinkuin viisari kellossa.“

Voidaan sanoa, ja jossakin määrin ollaan oikeassa siinä, ettei lopulta mikään erityinen lääketieteen keksintö eikä mikään lääkintötaidon harjoittajain välitön toimenpide ole syrjäyttänyt suuria kansantauteja niiden merkityksellisestä asemasta yhteiskuntaelämässä, vaan pikemmin yleensä se yhteiskunnallisten elämänehtojen parantuminen, joka tänä aikana vähitellen on voittanut alaa ja johon kaikki yhteiskuntaluokat ovat olleet osaltaan vaikuttamassa. Mutta yhtä totta on, että edistysas-

keleet taisteltaessa hävittäviä kansantauteja vastaan ovat johtuneet ja käyneet mahdollisiksi ainoastaan näiden tautien luonteen ja syiden yhä lisääntyneen tuntemisen avulla, ja tämä tunteminen taas on saavutettu lääkintataidon väsymättömillä ponnistuksilla „ruoskaniskujen riimukirjoituksien" selittämiseksi ja sen harjoittajien yhtä uupumattomalla työllä yleisön valistamiseksi ja ohjaamiseksi. Se lausunto, joka usein yhtä hyväätarkoittavalta kuin arvostelukyvyttömältä taholta ihmisyyden nimessä ja tietämättömyyden tavallisella itsetietoisella varmuudella tehdään lääketieteellistä tutkimusta vastaan, sisältää sentähden itse asiassa kaikelle ihmisyydelle vihamielisen taantumispyrkimyksen. Siinä taistelussa, jota yhteiskunnan yhdistetyin voimin ja yhä lisätyllä tarmolla ja taidolla tulee käydä kansantauteja vastaan, on lääkärien tehtävänä vastedes, niinkuin tähänkin saakka, tienraivaajina ja johtajina kulkea etunenässä. Ja tämän taistelun edistysaskelten tulee vastedes, niinkuin tähänkin saakka, perustua lisääntyneeseen tietoon, joka askel askeleelta saavutetaan lääketieteen tutkimuksen kautta.

Etteivät lisääntynyt hyvinvointi ja parantuneet yhteiskunnalliset olot yleensä yksinään voi ehkäistä hävittävää kansantautia, jollei ole olemassa tarkempaa tietoa taudin luonteesta ja siihen perustuvaa selvittelyä niistä toimenpiteistä, jotka ovat omiansa vastustamaan juuri tätä tautia, siitä antaa puhuvan todistuksen sen taudin historia, jonka vastustaminen on tämän kirjoituksen aineena. Huolimatta niistä suurista yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistysaskeleista kaikilla aloilla, joita uudemmalla ajalla on on osoitettavana, huomaamme, ettei tuberkulosi aina viime vuosikymmeniin saakka ole näyttänyt vähentymistä, vaan päinvastoin nykyisenä vilkkaan teollisuuden sekä yhä kasvavan taajan kaupunkikunnittaisen ryhmäasutuksen aikana entistä enemmän levinnyt. Syystä on voitu sitä tautia sen nykyisessä muodossa pitää ilmiönä, joka on uudenaikaisen kultuurielämän seuralaisena. Se on itse asiassa tätä nykyä verrattomasti huomattavin kaikista yhteiskunnan hyvinvointia ja taloudellista ydintä jäytävistä taudeista, alkoholismiakaan ja kuppatautiakaan poissulkematta. Tuberkulosi yksinään korjaa useampia henkilöitä kuin kaikki akuuttiset tartunnaistaudit yhteensä ja aiheuttaa viidennen osan kaikista kuolemantapauksista. Saksalaisen Gesundheitsamtin presidentin Köhlerin tiedonantojen mukaan kuolee tuberkulosiin kutakin miljonaa asukasta kohden Venäjällä 3,986, Itävallassa 3,625, Unkarissa 3,184, Ranskassa 3,023, Ruotsissa

2,310, Saksassa 2,245, Sveitsissä 2,031, Irlannissa 2024, Tanskassa 1,912, Alankomaissa 1,884, Italiassa 1,817, Belgiassa 1,763, Norjassa 1,737 ja Englannissa 1,358 henkilöä.

Mitä meidän maahamme tulee, ei ole käytettävissä mitään koko maata käsittäviä tietoja kokonaiskuolleisuudesta tuberkulosiin. Kuolleisuus keuhkotautiin 15—60 ikävuodella on laskettu 2,900 kutakin miljonaa hengissä olevaa samanikäistä kohti. Helsingin kaupungissa on taas kokonaiskuolleisuus tuberkulosiin viisivuotiskaudella 1896—1900 ollut 37 10,000 asukasta kohti, siis 3,700 miljonaa kohti.

Tuberkulosi on siis, huolimatta kaikista yhteiskunnallisen hyvinvoinnin edistyksistä, säilyttänyt ankarasti hävittävän yleisen kansantaudin luonteen, ja se on kuolemantapausten lukumäärään katsoen vetänyt vertoja isollerokolle ennen rokotuksen käytäntöön ottamista. Mutta jos ottaa huomioon niiden uhrien monta vertaa suuremman lukumäärän, joiden elinvoima pitkällisen sairauden vuoksi on murtunut, on sillä ollut yhteiskunnalle vielä tuhoisampi merkitys. Vasta sen jälkeen kuin KOCHin puhtaasti tieteellisestä tutkimuksesta johtunut, seurauksista rikas tuberkelibasillin keksiminen oli perustanut ja tehnyt mahdolliseksi taudin luonteen ja sen levenemisen ehtojen syvemmän tutkimisen, sekä BREHMERin alkuunpanema keuhkotaudin parantolahoito avannut uusia näköaloja tämän taudin menestyksellisen hoidon ehtojen tuntemiselle, — vasta sen jälkeen on parannusta näihin huolestuttaviin oloihin saatu aikaan. Vasta tämän jälkeen on päämäärästään tietoinen, suunnitelmallinen, menestyksellinen ja yhä suurempaa menestystä lupaava taistelu tätä aikamme suurta kansantautia vastaan voinut herätä eloon.

Niin on vihdoinkin meidän päivinämme lääketieteellisen tutkimuksen aiheuttamana ja lääkärien johdolla sivistyskansoissa syntynyt ja kehittynyt mahtava jalon ihmisrakkauden ja valistuneen tiedon kannattama liike, joka on asettanut määräkseen vastustaa keuhkotautia kansatautina. Tämä liike on asettanut määräkseen kohdistaa taistelunsa kaikilla aloilla ja kaikilla käytettävinä olevilla keinoilla taudin kehittymisen ja levenemisen pesäpaikkoja vastaan sekä sen lisäksi mahdollisimman laajoissa määrin pitää huolta sairaiden hoidosta ja mahdollisuutta myöten heidän parantamisestaan. Yhdistyksiä, jotka ovat tämän ottaneet tehtäväkseen — osaksi kansallisia, kokonaisia maita käsittäviä liittoja, osaksi pienempiä seuroja, joilla on rajoitetumpi tarkoitusperä — on viime vuosina perustettu useim-

piin maihin. Kaikista yhteiskuntaluokista on niihin runsaasti liitytty, ja ne ovat vilkkaasti toimineet levittämällä lajoihin piireihin valaisevia kansankirjasia sekä plakaatteja ja tauluja, avustamalla sekä itse sairaita että erilaisten sairas- ja terveydenhoitolaitoksien, työväenasuntojen y. m. perustamista. Työväen vakuutuslaitokset, työväensairaskassat, punaisen ristin yhdistys ja sentapaiset laitokset ovat ottaneet keuhkotaudin vastustamisen yhdeksi ohjelmansa tärkeimmistä kohdista, sekä erittäin Saksassa erinomaisen tehokkaasti edistäneet tämänsuuntaisten toimenpiteiden toteuttamista. Valtion ja kunnalliset viranomaiset ovat yhä enemmän oppineet käsittämään, että tehokkaisiin toimenpiteisiin ryhtyminen keuhkotaudin vastustamiseksi on heidän virkavelvollisuuksiensa tärkeimpiä tehtäviä, ja ovat lainsäätämis-, hallinnollisilla ja taloudellisilla toimenpiteillä tehoisasti vaikuttaneet tällä alalla. Keuhkotautia koskevia kysymyksiä ja sen vastustamiskeinoja ovat tiedemiehet ja käytännöllisen toiminnan miehet yhdessä käsitelleet useissa kansallisissa ja kansainvälisissä kongresseissa, jotka ovat kutsutut kokoon nimenomaan tähän kuuluvia kysymyksiä käsittelemään.

Tämä liike on nykyään yhä enemmän saanut kansainvälisen luonteen ja osoittautunut kykeneväksi yhdistämään kansoja yhteistyöhön ihmisyyden ja sivistyksen etujen hyväksi, etujen, jotka kaikille sivistyskansoille ovat yhtä tärkeät. Viimeksi kuluneena vuonna on keuhkotaudin vastustamiseksi perustettu kansainvälinen toimisto, jossa on jäseniä kaikista maista, ja täten on tämä kansainvälinen liike saanut pysyväisen järjestävän johdon. On syytä toivoa että tämä yhteisjohto on onnistuva koossa pitämään ja järjestämään työtä sekä helpoittamaan niiden edistysten ja uusien menettelytapojen tunnetuksi tulemista ja levenemistä, jotka ovat eri kansojen työn tuloksia.

Käyn nyt mahdollisimman lyhyesti esittämään tärkeimpiä kohtia, joita vastaan hyökkäykset ovat suunnattavat taisteltaessa tuberkulosia vastaan kansantautina, sekä myöskin niitä keinoja, joita tässä taistelussa etupäässä on käytettävä. Hyökkäyssuunnitelmia tehtäessä voidaan seuraavilla lauselmilla katsoa olevan perustava merkitys.

1) Tuberkulosin aiheuttaa tuberkelibasilli, mutta jotta tämä voisi saada pysyväisen jalansijan ruumiissa ja synnyttää taudin, täytyy elimistössä olla siihen erityinen dispositsioni, vastaanottavaisuus eli taipumus.

2) Tuberkelibasillia ei tavata kaikkialla, mutta sen alituiseen runsaasti pulppuavana alkulähteenä ovat semmoisten sairasten eristykset, jotka potevat hajoamassa olevia tuberkeleita eli nystyröitä, ja etupäässä keuhkotautia sairastavien ysköksel.

3) Tuberkulosia ei yleensä saada ulkona vapaassa ilmassa, vaan etupäässä ja melkein yksinomaan yhdyselämässä ja yhteistyössä asuinhuoneissa ja työhuoneustoissa, joita ei tarpeeksi puhdisteta, tuuloiteta ja valaista.

4) Tuberkulosi voidaan todenmukaisesti, joskin harvemmin, saada myöskin tuberkelibasillin saastuttamista ravintoaineista ja etenkin utaretuberkulosia sairastavien lehmien maidosta.

5) Tuberkulosi on vain poikkeustapauksissa suoranaisesti perinnöllinen, mutta taipumus siihen voi kulkea perintönä, ja lapset saavat helposti tartunnan keuhkotautisessa perheessä.

6) Tuberkulosi ei ole parantumaton tauti, vaan se voidaan päinvastoin usein sairasta tarkoituksenmukaisesti hoitamalla parantaa tai saatetaan ainakin sen kehittyminen pysähdyttää.

Kuten näistä lauselmista käy selville, on tuberkulosin levenemisen kaikkein tärkeimpänä syynä kotoinen yhdyselämä huoneiden sisällä, etupäässä asunnoissa, sen jälkeen työhuoneustoissa, sen jälkeen muissa suljetuissa huoneissa, joissa ihmisiä oleskelee. Juuri saastutetuissa asuinhuoneustoissa saadaan keuhkotauti useimmissa tapauksissa, ja tässäpä on siis tärkein kohta, johon hyökkäys taistelussa keuhkotautia vastaan kansantautina on kohdistettava. Asuntojen terveydellisyys, niiden ja niissä olevien esineiden huolellinen puhdistaminen ja puhtaanapito on ensimäinen ehto, jotta tuberkulosin levenemistä menestyksellä voitaisiin vastustaa. Raitis ilma, valo, etenkin suoranainen auringonvalo, huolellinen puhtaus ovat parhaat keinot tekemään vaarattomiksi tuberkelibasillit, missä niitä on olemassa. Tarkka huolenpito siitä, etteivät keuhkotautiin sairastuneen henkilön yskökset saa levitä huoneessa tai pito- ja vuodevaatteisiin tai muihin esineisiin, vaan että ne kootaan tarkoituksenmukaisiin sylkykuppeihin, on erittäin tärkeätä.

Missä asunto on tyydyttävä ja mainitut puhtaudenvaatimukset oikealla tavalla toteutetaaan, voidaan sanoa, että tukerkulosia sairastavan henkilön olemassaolo asunnossa on ympäristölle vaaraton. Sitä vastoin missä tartunta-ainetta huolimattomasti levitetään ja missä se likaisuudesta saa suo-

tuisan maaperän menestymiselleen, voi asunto helposti muuttua oikeaksi rutonpesäksi, etenkin pienille lapsille, jotka oleskelevat lattialla ja siten helposti tulevat hengittäneeksi tai suuhunsa saattaneeksi tartunta-ainetta. Vaara käy luonnollisesti sitä suuremmaksi, kuta useampia henkilöitä asuu samassa huoneessa. Nämä saastutetut asunnot ne saavat aikaan sen, että kuolevaisuus tuberkulosiin aikaisimmalla lapsuusiällä on niin kauhistuttavan suuri. Helsingissä kuolee 10,000 elossaolevasta lapsesta alle 5 ikävuoden vuosittain 115 tuberkulosiin ja ehkä vielä suurempi lukumäärä saa tällä iällä tuberkulositartunnan joutuaksensa myöhemmin sen uhriksi.

Tuberkulosin levenemisen vaara, joka johtuu asuntojen epäterveellisyydestä, voidaan kyllä verrattain helposti poistaa varakkaampien kodeissa, joissa vain on tarpeen, että selvä käsitys äsken viitattujen toimenpiteiden tärkeydestä ja laadusta pääsee vaikuttamaan ja tunkeutuu yleiseen tietoisuuteen. Mutta paljon vaikeampi on saada aikaan epäkohtien parannuksia köyhien ahtaissa, asukasluvultaan rikkaissa kodeissa, joista niin usein puuttuu ilmaa ja valoa sekä keinoja ja mahdollisuutta tarkan puhtauden ylläpitämiseen. Kokemus osoittaakin, että tuberkulosi etenkin juuri näissä harjoittaa hävitystyötään. Niinpä on, esimerkin mainitaksemme, Helsingin pääasiallisesti työväen asumissa osissa, joissa asukasluku on lähes 3 henkilöä huonetta kohden, kuolevaisuus tuberkulosiin kahta vertaa ja enemmänkin kuin kahta vertaa suurempi kuin niissä kaupunginosissa, joissa asuu verrattain parempiosaista väestöä ja joissa asukasluku vain hiukan nousee yli 1 henkilön asuinhuonetta kohden. Siinä syy onkin, miksi hyvien ja huokeiden asuntojen hankkiminen työväestölle on niin erittäin tärkeä, jotta menestyksellä voitaisiin vastustaa tuberkulosia kansantautina, samoin kuin tällä kysymyksellä muutoinkin monelta muulta näkökannalta katsoen on äärettömän suuri merkitys yhteiskunnan hyvinvoinnille. Tähän tarvitaan tarmokasta ja päämäärästään tietoista yhteistyötä työnantajain, tätä tarkoitusta varten perustettujen yhdistysten, asiaan innostuneiden yksityisten, kunnan ja valtion puolelta, semmoista, jommoiseksi sen on nähty viime aikoina kehittyvän edistyneemmissä maissa, etenkin Englannissa ja Saksassa. Ja varmaa on, että se pääoma ja se työ, mikä kiinnitetään tämänlaatuisiin yrityksiin, antaa hyvän koron, sekä tuberkulosivaaran ehkäistymisen muodossa että niiden muun yhteiskunnallisen merkityksen johdosta.

Kun tahdotaan vastustaa tuberkulosia asuntosuhteita parantamalla, on arvaamattoman suuri merkitys sillä seikalla, että mitä laajempiin piireihin levitetään tietoa tämän taudin syntymisen edellytyksistä ja keinoista sen välttämiseksi. Tässä kaikkialla on tiedon levittäminen ensimäinen ja tärkein perustus kaikelle edistymiselle. Kuinka paljon rikotaankaan pelkästä tietämättömyydestä ja ajattelemattomuudesta yksinkertaisimpia ja tärkeimpiä terveyssääntöjä vastaan tuberkulosivaaran vastustamiseen nähden myös varakkaidenkin kodeissa, joissa epäkohtien poistaminen ja vaaran välttäminen ei kohtaisi mitään vaikeuksia. Ja tietenkin on asianlaita vielä enemmän semmoinen köyhien asunnoissa, joissa mahdollisuudet vaaran torjumiseen ovat vähäisemmät ja tietämättömyys vielä suurempi. Siitä syystä on taistelun tuberkulosia vastaan kansantautina ensi tehtäväkseen asetettava viedä taistelunsa koteihin jakelemalla tietoa ja missä tarvitaan aineellistakin apua. Tärkeä osansa näyttää tässä suhteessa olevan suoritettavana niillä, etenkin Ranskassa ja Belgiassa viime vuosina suosiota saavuttaneilla laitoksilla, joita on nimitetty „*dispensaires antituberculeux*“. Semmoinen „dispensaire“ on osittain tavallaan keuhkotautisten poliklinikka, jossa apua etsivät tutkitaan ja saavat neuvoja tautinsa hoitamiseen. Mutta tämä on vain vähäinen osa laitoksen tarkoituksesta. Päätehtäväksi jää laitokseen turvautuneiden sairasten kodeissa käyminen ja sairasten ja heidän ympäristönsä vakuuttaminen siitä, miten tärkeät sopivat terveydenhoidolliset toimenpiteet kodeissa ovat, neuvominen ja avustaminen niitä toimeen pantaessa, auttaminen ravintoaineilla, missä niin tarvitaan, sairasten varustaminen tarpeellisilla sylkykupeilla ja lysoliliuoksella, asunnon ja sairaan vuode- ja liinavaatteiden puhdistaminen ja desinfisieeraaminen. Tämän opetuksen ja avustuksen antaminen kodeissa on tätä tarkoitusta varten erityisesti koulutettujen apulaisten tehtävänä. Näin viedään taistelu tuberkulosia vastaan suoraan koteihin, joissa itse asiassa tärkein työ on suoritettavana ja tällä tavoin vähenee suuressa määrin ympäristöltä vaara, joka johtuu sairaan kotiin jäämisestä — ja tämähän kuitenkin useimmissa tapauksissa on välttämätöntä. Sillä vaikkakin hoitolaitoksia taajaan saataisiin perustetuiksi, voivat ne kuitenkin ottaa vastaan ainoastaan vähäisen osan kaikista sairaista, joiden sitä paitsi olojen pakosta on pysyminen työssään niin kauan kuin suinkin mahdollista. Ja samalla myös sairasten parantamis- ja paranemismahdollisuudet lisääntyvät melkoisesti. Kun kansainvälinen keskustoimisto tuberkulosin vastustamiseksi piti ensimäistä

kokoustaan Berliinissä viime lokakuussa antoi professori CALMETTE sangen huvittavan ja valaisevan selonteon näiden periaatteiden mukaan järjestetystä dispensairesta, nimeltään Émile-Roux, Lillessä, joka oli perustettu 9 p:nä helmikuuta 1900 ja vähäisestä alusta kasvanut niin, että se nykyään antoi apuaan 120 sairaalle päivässä ja että avustuksen vuotuiskustannus nousi 30,000 franciin. Laitos saattoi iloita erittäin hyvistä tuloksista.

Toinen pääasema, jota vastaan hyökkäys taisteltaessa tuberkulosia vastaan kansantautina on suunnattava, ovat huonosti järjestetyt ja hoidetut työhuoneustot. Ei ole olemassa vaarallisempaa paikkaa, missä tuberkulosi voi leviytyä, kuin valaistuksen ja ilmanvaihdon puolesta puutteellinen, tomuinen ja huonosti puhtaana pidetty työhuoneusto. Kun siinä työskentelee samalla kertaa melkoisen suuri määrä työmiehiä, joiden joukossa tavallisesti on joku tai joitakin tuberkulosia sairastavia, ja nämät puolestaan eivät noudata mitään erityistä varovaisuutta, niin he jokaisella yskäyksellä levittävät tartunnansiemeniä ympärillensä. Vaara yhä lisääntyy, jos työmiehet saavat nauttia ateriansa itse työhuoneissa. Kokemus osoittaa myöskin kaikkialla, että tuberkulosi varsinaisen työ-iän aljettua saavuttaa suuresti kasvavan levenemisen, joskaan se ei edes silloin aiheuta niin suurta kuolevaisuutta kuin aikaisemmalla lapsuusiällä, jolloin lapset, niinkuin edellä on huomautettu, huonosti hoidetuissa asunnoissa niin suuresti ovat tartunnalle alttiina. Niinpä Helsingissä vuosina 1891—1900 on alle 5 vuoden olevien lasten kuolleisuus keskimäärin 115 10,000 elossa olevaa kohti: sitävastoin nuorisossa 5—20 ikävuoteen, s. o. sinä ikäkautena, jolloin he enemmän kuin muulloin ovat suojatut asuntosuhteiden ja työhuoneustojen vaikutuksesta, alenee 14:ään 10,000 kohti. Varsinaisen työ-iän aikana nousee kuolleisuus taas 40:ksi 10,000 kohti ja syynä tähän on epäilemättä suureksi osaksi puutteellisten työhuoneustojen vaikutus, jos kohta muitakin asianhaaroja saattaa tähän tulla lisäksi.

Tässä on siis ala, jolla työnantajia ja työväkeä valistamalla ja terveyshoidollisten viranomaisten valvonnan avulla hyvin suuria tuloksia taistelussa tuberkulosia vastaan voidaan saavuttaa. Tärkeintä on että pidetään huoli riittävästä ilman ja valon määrästä, että mahdollisuutta myöten ehkäistään tomun muodostuminen työtä tehdessä ja sen hengittäminen, että ankarasti valvotaan ja estetään yskökset leviämästä pitkin permantoa ja huoneustoa yleensä, ettei sallita aterioiden nauttimista työhuoneissa sekä etupäässä ja ennen kaikkea, että kaikin puolin huolellisesti pide-

tään yllä puhtautta, tomuttomuutta ja siisteyttä näissä huoneustoissa. Jos tätä vaarinotetaan, ei tuberkulosin tartuttamaa työmiestä tarvitse karkoittaa työstä, yhtä vähän kuin semmoinen sairas, missä huolellista ja ymmärtäväistä puhtautta noudatetaan, tuottaa sanottavaa vaaraa sille asuinhuoneustolle, jossa hän oleskelee. Tässä niinkuin kaikkialla, missä on kysymys tuberkulosin vastustamisesta, on tarkoin varottava, ettei taistelu tuberkulosia vastaan saa muuttua taisteluksi tuberkulosia sairastavia vastaan, niinkuin tanskalainen parantolalääkäri professori Saugman niin sattuvasti lausui viime tuberkulosikokouksessa Berliinissä pitämässään esitelmässä. Itse asiassa on erittäin tärkeää, että vääräsuuntaista, liioiteltua ja mieletöntä tuberkulositartunnan pelkoa, joka usein ehkä enemmän kuin itse tauti uhkaa katkeroittaa sairaan elämän ja enemmän kuin tarpeellista vaikeuttaa ihmisten yhdyselämää, asiantuntevalta taholta mitä vakavimmin vastustetaan. Eikä ainoastaan siksi, että tuommoinen aiheeton basillipelko suuresti voi katkeroittaa sairaan elämän, vaan se myöskin antaa helposti tuberkulositaistelulle kieron suunnan ja vaikeuttaa järjellisen ja maltillisella menettelyllä toteutettavissa olevien varokeinojen toimeenpanoa.

On kuitenkin aina olemassa melkoinen määrä keuhkotautisia, jotka pitkälle kehittyneen tautinsa, runsasten yskästensä ja yleensä ulkonaisten olosuhteiden takia eivät tuottamatta vaaraa ympäristölleen voi jäädä köyhiin, ahtaasti asuttuihin ja lapsirikkaisiin koteihinsa eivätkä olla mukana yhteistyössä muiden kanssa yhteisissä työhuoneustoissa. Katsoen asiata niin hyvin asuntojen ja työhuoneustojen puhtaanapidon näkökannalta, joka yleiselle terveydenhoidolle on niin erittäin tärkeä, kuin myös sairaiden inhimillisen kohtelun kannalta on siis riittävien sairaaloiden ja hoitolaitosten perustaminen semmoisia sairaita varten toimenpide, jolla on mitä laajin merkitys. Ja tämä toiminta on samalla tärkeä puoli järjestelmällistä taistelua tuberkulosia vastaan kansantautina. Jotta terveyshoidollisille viranomaisille kävisi mahdolliseksi pitää silmällä kaikkia näitä seikkoja ja tarpeen vaatiessa ryhtyä toimimaan, on välttämätöntä että ne saavat tietoa sairaasta. Tämän vuoksi onkin ilmoitusvelvollisuus — säädetty velvollisuus ilmoittaa paikallisille terveyshoidollisille viranomaisille mikäli mahdollista jokainen tuberkulosisairaus ja etenkin sellaiset, joissa viranomaisten välitys näyttää olevan tarpeen vaatima — erittäin toivottava, missä se suinkin on toteutettavissa. Norjassa, missä terveyshoidollinen

lainsäädäntö yleensä on pitkälle kehittynyt ja käytännössä hyvin järjestetty, on pari vuotta sitten voimaan astuneen tuberkulosilain kautta saatu aikaan tämmöinen velvollisuus ilmoittaa tuberkulositapaukset terveydenhoitolautakunnan puheenjohtajalle, eikä se näytä aiheuttaneen yhtään niitä vaikeuksia, joita muutamilta tahoilta oli pelätty.

Kuinka suuri merkitys, järkiperäisesti toteutetulla hygienisellä asuntojen ja työhuoneustojen hoidolla sekä erityisten tuberkulosisairaaloiden perustamisella on tuberkulosin vastustamiselle, käy selville Englannin antamasta esimerkistä. Siellä, käytännöllisen terveydenhoidon kotimaassa, on jo ennen viime aikain erityisesti tuberkulosia vastaan tähdätyn, monipuolisen ja järjestelmällisen taistelun eloon heräämistä, saavutettu suuria tuloksia etupäässä tämänsuuntaisten toimenpiteiden avulla. Tämä käypi selville jo siitä että tuberkulosikuolevaisuus Englannissa nykyään, vaikka siellä teollisuus on erittäin korkealla kehityskannalla, on pienempi kuin missään muussa maassa. Tähän on kuitenkin myös vaikuttanut siellä vallitseva nuorison kasvatusjärjestelmä, jossa urheilulla ja ruumiinliikkeillä ulkoilmassa on niin tärkeä sija.

Paljoa vähemmän tärkeä tuberkulosin leviämiselle kuin äskenmainitut asunto- ja työhuoneustoseikat, on tuberkelitaudin tarttuman mahdollisuus ihmiseen ruoka-aineiden, etupäässä maidon kautta, mutta tämä mahdollisuus ansaitsee kuitenkin taistelussa tuberkulosia vastaan erityistä huomiota. Tämä kysymys on tosin viime aikoina saanut uuden käänteen KOCHin tuberkulosikongressissa Lontoossa 1901 pitämän huomiotaherättäneen esitelmän johdosta. KOCH tahtoi siellä saada todistetuksi että nautaeläimissä niin usein tavattava tuberkulosi muka on olennaisesti toista laatua kuin ihmisessä ilmenevä ja ettei sentähden tuberkelitautisten eläinten maidon ja muiden tuotteiden nauttiminen tuota vaaraa ihmiselle. Mutta tätä oppia on painavilla syillä useilta tahoilta vastustettu ja viimeksi Berliinin tuberkulosikokouksessa viime lokakuussa, jolloin useat etevät tiedemiehet esiintyivät sitä vastaan. Jos kohta on myönnettävä, että taudin levenemisvaara tätä tietä näyttää olevan pienempi kuin mitä aikaisemmin on oltu taipuvaisia luulemaan, on kuitenkin yhä edelleen pidettävä välttämättömänä varokeinona etenkin lapsiin nähden, että maito, jossa mahdollisesti voi olla tartunta-ainetta, kiehauttamalla tai pasteuriseeraamalla tehdään vahingottomaksi. Tuberkulosin vastustaminen nautaeläimissä, jolla myöskin taloudellisesti on niin suuri merkitys, sekä varovaisuustoimenpiteet tuberku-

losia sairastavien eläinten maidon ja muiden tuotteiden käyttämisessä ovat sentähden ainakin toistaiseksi tunnustettavat tärkeäarvoisiksi taisteltaessa tuberkulosia vastaan kansantautina.

Niinkuin jo johtolauselmissa olen viitannut, on tarpeen, jotta tuberkelibasilli voisi saada pysyväistä jalansijaa ja aiheuttaa taudin, jonkinlainen taipumus eli vastanottavaisuus elimistössä. Taistelun tuberkulosia vastaan kansantautina tulee tarkoittaa myöskin tätä asian puolta, ja kaikki mikä voi edistää elimistön vahvistamista ja vähentää sen vastaanottavaisuutta tautiin nähden, ehkäisee osaltaan tuberkulosin levenemistä ja tekee myöskin mahdolliseksi sairastumisen kohdatessa taudin suotuisamman kulun.

Edellä puheenaolleilla toimenpiteillä on tässäkin suhteessa huomattava vaikutus. Sillä raitis ilma ja valo, tarkan siisteyden ja puhtauden noudattaminen asunnoissa ja työhuoneustoissa sekä myöskin niissä vietettävässä yhdyselämässä eivät ainoastaan ole omiansa ehkäisemään tartunta-aineen viihtymistä ja levenemistä, vaan ne edistävät myöskin suuresti ruumiin hyvinvointia ja sen vastustuskyvyn lisääntymistä yleensä.

Tarkoituksenmukaisella ravitsemisella ja ymmärtäväisellä hygienisellä hoidolla yleensä lapsuus- ja varttumisvuosina on erinomainen merkitys tuberkulositaipumuksen vastustamiselle. Riittävä ja sopiva ravinto, runsas raittiin ilman ja auringonpaisteen saanti asunhuoneihin, ihon karkaiseminen kylmillä valeluilla ja sen puhtaana pito kylvyillä, ruumiinharjoitukset, urheilu ja muut askareet ulkoilmassa ovat etenkin lapsuus- ja nuoruusvuosina omansa ruumista vahvistamaan ja lisäämään vastustuskykyä tautia vastaan. Vieläpä milloin perinnöllinen taipumus on olemassa, voidaan sitä suuressa määrin vastustaa tai saada poistetuksi tarkoituksenmukaisella hygienisellä hoidolla lapsuuden aikana, ja tämä hoito saa sentähden niin erinomaisen suuren merkityksen, kun on kysymys tuberkulosia sairastavien vanhempien lapsista.

Myöskin koululla on suuri tehtävänsä täytettävänä taistelussa tuberkulosia vastaan. Itsestään selvää on, että edellä mainitut asuntojen ja työhuoneustojen vaarattomiksi tekemistä koskevat periaatteet johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti ovat sovitettavat kouluihin, joten yhdessäolosta johtuva vaara ja tartunnan saamisen mahdollisuus niistä poistetaan. Mutta vielä useilla muilla keinoilla voi koulu vaikuttaa tuberkulosin vastustamiseksi. Sopivalla tavalla järjestämällä koulutyön ja

lepoajat, herättämällä halua ruumiinharjoituksiin, urheiluun ja leikkeihin ulkoilmassa ja niitä edistämällä, koulukylpyjen, lomasiirtoloiden ja muiden koululasten terveydellistä hoitoa tarkoittavien laitosten avulla voi koulu koululääkärien ja opettajien valistuneen yhteistoiminnan kautta vaikuttaa paljon oppilaidensa ruumiillisen kehityksen hyväksi ja heidän vastuskykynsä vahvistamiseksi. Se vaikuttaa sitä paitsi käytännön tietä oppilaihin juurruttamalla oikeita terveysopillisia käsitteitä, erittäinkin tuberkulosin levenemistapaan ja sitä vastustaviin varokeinoihin nähden, mikä, kuten edellä on mainittu, on niin perin tärkeää taistelussa tuberkulosia vastaan. Berliinin tuberkulosikokouksessa viime syksynä puolusti pariisilainen professori Landouzy innolla ja pontevuudella eräänlaisen tätä tarkoittavan havainto-opetuksen ottamista koulun ohjelmaan.

Vielä kouluajan loputtua voidaan, ammattitoimen ymmärtäväisen valinnan kautta, jossa lukuunotetaan asianomaisen ruumiillisen kehityksen ja terveystilan vaatimukset, sekä hankkimalla työväelle semmoisia laitoksia, jotka tekevät mahdolliseksi terveellisen virkistyksen vapaa-aikoina ja tarkoituksenmukaisen ravinnon saannin, tehdä paljon elimistön vahvistamiseksi ja siten vähentää taipumusta tuberkulosiin sairastumaan. Heikot, vähäveriset tai hentorakenteiset lapset ovat estettävät semmoisista ammateista, jotka vaativat harjoittajansa alituiseen oleskelemaan suljetussa huoneessa ja etenkin istuallaan etunojassa suoritettavassa työssä. Työväenpuutarhoja, joissa työmiehellä kullakin on oma pikku kaistaleensa, ja muita laitoksia, joista työmies voi etsiä lepoa ja hupia ulkoilmassa tai valoisissa, ilmakkaissa kokoushuoneistoissa, tulee kunnan ja yksityisen perustaa mikäli olosuhteet sallivat. Kaikkia, mitä voidaan tehdä järjellisen ruokajärjestyksen ja ruuanvalmistuksen edistämiseksi työmieskodeissa, työväenkeittiöiden ja muiden samantapaisten laitosten perustamiseksi, joista työmies voi saada terveellistä ja ravitsevaa ruokaa j. n. e., on erittäin tärkeäarvoista taisteltaessa tuberkulosia vastaan kansantautina. Sillä sitenhän vähenee taipumus tartuntaan ja taudin kohdatessa parantuminen käy mahdolliseksi.

Ja samaa on sanottava kaikesta, mikä koskee vahingollisten, terveydelle vaarallisten huonojen tapojen ja väärinkäytösten vastustamista. Tässä suhteessa on taistelu alkoholin väärinkäyttöä vastaan etusijalla, ja täydellä syyllä voidaan sanoa, että alkoholin väärinkäyttö on tuberkulositaudin parhaita liittolaisia. Alkoholin väärinkäyttö edistää suuresti tu-

berkulosin levenemistä sekä sen ruumiin vastustuskyvyn vähenemisen kautta, jonka väkijuomien väärinkäyttö aiheuttaa alkoholin valtaan antautuvassa yksilössä, että myöskin sen johdosta, että huolimattomuus kodin hoidossa ja välinpitämättömyys varokeinoista taudin tartuntaa ja levittämistä vastaan, niinkuin alituiseen saa kokea, on alkoholin väärinkäytön luonnollisena seurauksena. Saattaa todellakin täydellä syyllä sanoa taistelun alkoholin väärinkäyttöä vastaan samalla olevan osana, eikä suinkaan vähimmin tärkeänä, taistelusta tuberkulosia vastaan kansantautina.

Edellisessä on ollut puhetta tuberkulosin vastustamisesta etupäässä ottamalla huomioon suojeluskeinot siihen sairastumisen vaaraa vastaan, joskaan en ole voinut kosketella muuta kuin pääkohdissaan niitä alueita, joilla taistelu on suoritettava. Siirryn nyt kysymykseen tuberkulosiin sairastuneiden käsittelystä ja hoidosta, tarkastamalla tätäkin kysymystä etupäässä pitämällä silmällä yhteiskunnan suojelemista tältä uhkaavalta vihollliselta.

Niinkuin jo johtolauselmissa viittasin ei tuberkulosi suinkaan ole parantumaton tauti, vaan voidaan se päinvastoin tarkoituksenmukaisella käsittelyllä sangen monissa tapauksissa saattaa ainakin suhteelliseen parannukseen. Tärkeimmät lääkkeet ovat raitis ilma, runsas ravinto ja ihon karkaiseminen vesihoidolla. Näitä periaatteita on ennen kaikkea noudatettu uudenaikaisessa keuhkotautisten parantolahoidossa, jonka tulokset ovat katsottavat sangen tyydyttäviksi sairaihin itseensä nähden. Mutta keuhkotautiparantoloiden tehtävä ja merkitys ei suinkaan rajoitu ainoastaan terveyden palauttamiseen tai suuremman tai pienemmän parannuksen aikaan saamiseen joidenkuiden tai useiden keuhkotautisten terveydentilassa. Niin ollen olisi niiden tehtävä taisteltaessa tuberkulosia vastaan kansantautina suhteellisesti vähäarvoinen, sillä semmoinen parantolahoito voi tulla ainoastaan verrattain harvojen osaksi ja sitä paitsi täytyy taistelun tuberkulosia vastaan kansantautina asettaa päämääräkseen ei ainoastaan jo sairastuneiden hoito ja mahdollisuudenmukainen parantaminen, vaan etupäässä ja ennen kaikkea koko taudin syrjäyttäminen sen nykyaikaisessa yhteiskunnassa anastamalta sijalta s. o. sairastumisen estäminen. Mutta juuri tässä onkin keuhkotautiparantoloilla tärkeä tehtävä suoritettavana olemalla ei ainoastaan sairaiden hoitolaitoksina, vaan samalla tuberkulositieteen korkeakouluina, opetuslaitoksina, joissa

opitaan oikeat periaatteet, miten keuhkotautisten tulee järjestää elämänsä, etteivät he ole vaarallisia ympäristölleen, ja sen lisäksi, kuinka heidän on itseään hoitaminen, jotta heillä olisi mahdollisimman parhaat toiveet voittaa tautinsa tai pitää sitä kohtuullisissa rajoissa. Keuhkotautiparantolat ovat korkeakouluja, joissa tietoa näistä seikoista jaellaan sekä lääkäreille että potilaille ja joista se sitten leviää yhä laajempiin piireihin. Samoja periaatteita, joita parantolahoidossa noudatetaan, voidaan kaiken lisäksi toteuttaa yleisissäkin sairashuoneissa, suuremmissa ja pienemmissä yksityissairaaloissa, yksityisissä kodeissa, sekä keuhkotautisten koko elämässä ja elinlaadussa. Tämä keuhkotautiparantoloiden kasvattava merkitys se ehkä etupäässä oikeuttaa niille aikamme taistelussa tuberkulosia vastaan kansantautina sen tärkeän sijan, joka niillä tätä nykyä etenkin Saksassa täydellä syyllä on. Tämän sijansa ne varmaankin vielä kauan säilyttävät, vaikkakin parantola oikeastaan on vain kehitysaste eikä viimeinen vastaus tuberkulosin vastustamiskeinoja koskevaan kysymykseen. Pääasiana tulee aina olla taistelun siirtäminen koteihin, työhuoneustoihin, ihmisten väliseen yhdyselämään käytännöllisen elämän kaikilla aloilla.

Tärkeä tehtävä on myöskin hoidon hankkiminen ympäristölleen vaarallisille keuhkotautisille, joita taudin kehitysasteen ja epäsuotuisien ulkonaisten olosuhteiden vuoksi ei voida kotona hoitaa. Tätä tehtävää eivät varsinaiset parantolat kuitenkaan suuremmassa määrässä voi täyttää. Näiden tarkoituksena tulee aina etupäässä ja melkein yksinomaan olla semmoisten sairasten hoitoonsa ottaminen, joiden tauti on alkuasteella ja joiden parantumisesta on parempia toiveita. Näiden ympäristölleen vaarallisten ja elämäntaistelussa avuttomien yksilöiden hoidon täytyy joutua erityisesti tätä tarkoitusta varten aiottujen sairaaloiden ja asylien tehtäväksi. Tällaisia laitoksia, suurempia ja pienempiä, aina paikallisen tarpeen mukaan, olisi välttämättä perustettava; tällä toimenpiteellä on kieltämättä laaja merkitys sekä yleiselle terveydenhoidolle että ihmisyyden vaatimusten täyttämiselle, niinkuin edellä olen huomauttanut.

Olennaisesti toinen ja paljoa vähempiarvoinen asema taistelussa tuberkulosia vastaan kansantautina on parantoloilla risatautisia lapsia varten. On kyllä totta että tuberkulosi tässä muodossa ehkä enemmän kuin esiintyessään keuhkotautina on mahdollinen menestyksellä hoitaa

ja että siitä syystä melkoinen osa niistä pikku potilaista, jotka saavat semmoista parantolahoitoa osakseen, voidaan palauttaa terveeseen ja toimeliaaseen elämään. Mahdollista myöskin on, että osa näistä muussa tapauksessa olisi myöhemmin voinut joutua keuhkotaudin saaliiksi ja niinmuodoin edistää taudin edelleen levenemistä ympäristöönsä. Mutta yleensä ei tuberkulosi risataudin muodossa ollenkaan tuota sitä tartunnan levenemisen vaaraa, jota se keuhkotaudin muodossa tuottaa. Ja sitä perin tärkeätä tehtävää kasvatuslaitoksina, joka, niinkuin jo sanottu, on keuhkotautiparantoloilla, sitä eivät risatautisten parantolat milloinkaan voi saada, tai voivat sitä ainoastaan perin vähäisessä määrässä. Niiden vaikutus rajoittuu melkein yksinomaan siihen, että ne ovat hoitolaitoksia jo sairastuneille, jonka lisäksi vielä on muistettava että se hoito, jota semmoisissa laitoksissa voidaan antaa, voi tulla ainoastaan vähäisen sairaiden osan hyväksi, vaikkapa siihen verrattain suuriakin kustannuksia uhrattaisiin. Myöskin risatautiin nähden jää tärkeimmäksi tehtäväksi niiden epäkohtien vastustaminen, jotka aiheuttavat taudin, ja etusijalla ovat tässäkin huonoista asumusoloista ja puutteellisesta ja sopimattomasta ravinnosta johtunut tartunnan leveneminen ja lisääntynyt vaarallisuus. En tahdo tällä kuitenkaan millään muotoa alentaa tämänlaatuisten hoitolaitosten ihmisystävällistä merkitystä itsessään. Mutta kun on kysymys yleisistä toimenpiteistä, joilla vastustetaan tuberkulosia kansantautina, niin ei näille parantoloille voitane tunnustaa mitään huomattavampaa sijaa.

En voi tässä käydä seikkaperäisemmin tekemään selkoa useista muista laitoksista, jotka ovat aiotut antamaan hoitoa ja paranemisen tilaisuutta henkilöille, jotka sairastavat tuberkulositauteja tai ovat alttiina niihin sairastumisen vaaralle, niinkuin toipilaskodeista, maanviljelyssiirtoloista, rannikkoparantoloista, työväkeä varten etenkin suurten kaupunkien läheisyyteen perustetuista virkistyskodeista j. n. e. On huomattu, että tämmöiset laitokset suuremmissa ja edistyneemmissä oloissa vähitellen ovat tulleet yhä suuremman huomion esineiksi ja saavuttaneet yhä tärkeämmän aseman tuberkulosin kaikenpuolisten vastustamistoimenpiteiden järjestelmässä. Mutta tilaisuus ei salli minun tällä kertaa kajota muuhun kuin kaikkein tärkeimpiin ja kaikissa oloissa enimmän huomiota ansaitseviin seikkoihin.

Tuberkulosin vastustaminen parantoloita ja useita muunlaatuisia tuberkulositautisten hoitolaitoksia perustamalla on etenkin Saksassa viime

vuosina saavuttanut kehityksen, joka on aivan ainoa laatuaan, ehkäpä vielä painanut tähän liikkeeseen jonkun verran yksipuolisen leiman. Ei niin, että muut puolet tuberkulosin vastustamisessa kokonansa olisi syrjäytetty ja laiminlyöty. Päinvastoin on siellä työväen asumusolojen parantamista, työväenpuutarhoja, kylpylaitoksia y. m. tarkoittaviin toimenpiteihin nähden sekä yhteiskunnan että yksityisten puolelta viime vuosina kehitetty suurenmoinen ja tarkoin suunniteltu toiminta. Mutta voidaan kuitenkin sanoa että parantoloiden ja erilaatuisten parannuslaitosten („Heilstätten") perustamisinto vallitsee koko kysymystä ja antaa Saksan tuberkulositaistelulle oman leimansa, niinkuin sille Englannissa on tunnusmerkillinen käytännön kannalta katsoen esimerkiksi kelpaava terveydenhoito kodeissa, työhuoneustoissa ja muissa ihmisten yhdyselämää ja vuorovaikutusta palvelevissa laitoksissa. Voimakkaan liittolaisen on tämä liike saanut pakollista vanhuus- ja työhönkykenemättömyys-vakuutusta koskevasta lainsäädännöstä, kun vakuutuslaitokset ovat käyttäneet hyväkseen lain niille myöntämää oikeutta taudin uhatessa vakuutuksenottajan työkykyä hankkia hänelle sellaista hoitoa, joka mahdollisesti voi ehkäistä tai tuonnemmaksi lykätä hänen työhönkykenemättömyyttään. Tämän perustuksella ovat vakuutuslaitokset, joilla on käytettävänään sangen suuria pääomia, viime aikoina laajaperäisesti alkaneet osaksi itse perustaa, osaksi huokeilla lainoilla avustaa parantoloiden ja muiden parannuslaitosten (Heilstätten) perustamista etenkin keuhkotautisia varten. Näistä mainittakoon mallilaitos Beelitz, jonka Berlinin „Landesversicherungsanstalt" on perustanut Potsdamin läheisyyteen 9,000,000 Saksan markan kustannuksella. Etupäässä tämän vakuutuslaitosten tehokkaan toiminnan johdosta on Saksassa nykyään olemassa keuhkotautisten hoitamista varten lähes 100 parantolaa ja parannuslaitosta (Heilstätten), joissa on tilaa lähes 700:lle sairaalle, ja niiden luku on yhä nopeasti kasvamassa. Myöskin punaisen ristin varsinaisesti sairaanhoitoa sota-aikana tarkoittava yhdistys on oikein oivaltamalla aseman ja ylläpitääkseen yhdistyksen elinvoiman myöskin rauhanaikana osoittanut huomattavaa toimintaa samaan suuntaan, perustamalla ja kannattamalla useita samanlaatuisia laitoksia. Samassa tarkoituksessa työskentelevät monet muut enemmän paikalliset yhdistykset ja koko tämän „parantolaliikkeen" („Heilstätten-Bewegung") koossa pitävänä johtajana toimii vuonna 1895 perustettu keskuskomitea parantoloiden ja parannuskotien perustamista varten,

jolla on keisarinna ylisuojelijana, valtiokansleri Bülow kunniapresidenttinä sekä johtajina etevimmät tuberkulosikysymykseen perehtyneet hallinnolliset virkamiehet ja kliinilliset opettajat. Etupäässä tämän parantolajärjestelmän ainoalaatuisen kehityksen perustalla, mutta muutoinkin tuberkulosin kaikenpuolisen vastustamisen systemaattisen järjestelyn sekä laajoihin piireihin levinneen asianharrastuksen nojalla on Saksa nykyään tässä suuressa kultuuritaistelussa saavuttanut etevimmän ja johtavan aseman kansojen joukossa.

Tuberkulosin vastustaminen kansantautina on, niinkuin edellä sanotusta lienee selville käynyt, muuttunut päivänkysymykseksi kaikissa sivistysmaissa. Meidänkin kaukaiselle maallemme, jonne suurten kultuurivirtausten laineet myöhemmin ja heikontuneina saapuvat, ei se saa jäädä vieraaksi tai vain liikkeeksi, jota syrjästä katsellaan. Meilläkin on tuberkulosi ainakin yhtä yleinen, yhtä tuhoisa kuin muissa maissa ja sen ehkäiseminen yhtä tärkeä ihmisystävälliseltä kuin taloudelliselta kannalta katsoen. Meidän voimamme ovat verrattain vähäiset, nykyiset olosuhteet eivät ole suotuisat kultuuriharrastusten kehitykselle. Mutta lopulta kuitenkin juuri näiden kultuuriharrastusten edistymisen tulee olla meidän vahvimpana voimanamme. Meidän tulee sentähden voimiemme mukaan nousta jäntevään taisteluun yhteiskunnan elinvoimaa jäytävää maanvaivaa vastaan eikä suostua arkkipiispalliseen oppiin toimettomasta alistumisesta niiden rangaistusten alle, joita Herra viisaudessaan lähettää., Jumala antaa teryeydenlahjan ja hänellä on oikeus ottaa se pois. Kun Jumala sitä suojelee, niin se jää pysyväiseksi, mutta jos se hänen sallimuksestaan otetaan pois, eivät mitkään ihmistoimet auta. Eihän mikään ole todempaa eikä mikään myöskään väärempää.

Valmistuksia tehokkaaseen tuberkulositaisteluun ei suinkaan meilläkään viime aikoina ole puuttunut ja aleneva tuberkulosikuolleisuus Helsingissä, — jossa se 50:stä 10,000 asukasta kohti vuosittain, minkäsuuruinen se oli vv. 1881—85 ja 1886—90, on alennut 44:ään vuosittain vuosina 1891—95 sekä 37:ään vuosina 1896—1900, — todistaa osaltaan yleisten terveyshoidollisten olojen parantumisen vaikutusta. Suomen lääkäriseura otti pohdittavakseen kysymyksen tuberkulosin vastustamistoimenpiteistä jo v. 1889 ja hyväksyi perusteellisesti asiasta keskusteltuaan erinäiset yleisöä varten valmistetut lausunnot ja tiedonannot, jotka lähetettiin terveydenhoitoyhdistykselle pyynnöllä että yhdistyksen

toimesta näiden päätösten sisällys saatettaisiin yleisön ja viranomaisten tiedoksi. Tämän perusteella sepitettyä kirjasta „tietoja ja neuvoja keuhkotaudin (tuberkulosin) vastustamiseksi" levitettiin 25,000 kappaletta plakaatin muodossa. Samana vuonna otti lääkäriseura vielä keskusteltavakseen kysymyksen keuhkotautisten parantolan aikaansaamisesta ja asetti v. 1895 komitean tuuman toteuttamista valmistamaan ja tämän komitean onnistui muodostaa yhtiö semmoisen laitoksen perustamista varten. Lääkäriyhdistys Duodecim toimi myöskin yhtä suurella menestyksellä tätä tarkoitusta varten, ja nyt kohoavat valtion avustamina molempien yhtiöiden parantolat, toinen maan itäisessä, toinen läntisessä osassa, ja saatetaan toivoa että molemmat tämän syksyn kuluessa voidaan avata yleisölle. Näin lienee ainakin aluksi tarve tässä suhteessa kohtuullisella tavalla tyydytetty. Myöskin kesäparantola risatautisia lapsia varten on lääkäritaholta lähteneestä yksityisestä aloitteesta ja valtion avustuksella pari vuotta sitten saatu perustetuksi. Tuberkulosikysymystä on myöskin käsitellyt valtion asettama komitea, joka v. 1900 antamassaan mietinnössä on tehnyt ehdoituksia lainsäädäntö- ja muiksi tuberkulosin vastustamista tarkoittaviksi toimenpiteiksi. Mutta paljon, äärettömän paljon, on meillä vielä tehtävänä, ennen kaikkea on perustettava keuhkotautisairaaloita ja hoitolaitoksia, jotka vastaavat kunkin paikkakunnan paikallista tarvetta, työhuoneustot ja etenkin työväen asunto- ja elantosuhteet ovat parannettavat, useilla muilla inhimillisen yhdyselämän aloilla vallitsevia terveydelle vahingollisia epäkohtia ja väärinkäytöksiä on vastustettava j. n. e. Jotta nämä ja muut samansuuntaiset toivomukset voisivat toteutua, vaaditaan kuitenkin ennen kaikkea, että elinvoimainen harrastus tuberkulosikysymykseen herää eloon laajoissa piireissä, sekä että elävä tieto taudista ja sen levenemistä ehkäisevistä keinoista saadaan levitetyksi kaikkiin yhteiskunnan kerroksiin ja juurtumaan yleiseen tajuntaan. Sillä jos yleensä, niinkuin sananlasku sanoo, sodankäyntiin tarvitaan ensiksi rahaa, toiseksi rahaa, ja kolmanneksi rahaa, niin ei kai sitä ole halveksittava taistelussa tuberkulosiakaan vastaan, mutta jotta tätä taistelua voitaisiin käydä todellisella menestyksellä, vaaditaan kuitenkin ennen kaikkea ensiksi valistusta, toiseksi valistusta ja kolmanneksi valistusta.

Jo siitä epätäydellisestä ja lyhyestä yleiskatsauksesta esillä olevaan kysymykseen ja sen kehitykseen aikamme sivistysmaissa, jonka edellisessä olen voinut antaa, käynee selville, kuinka äärettömän monimutkaiset ja monipuoliset ne tehtävät ovat, jotka järjestelmällisen ja monipuolisen taistelun tässä puheenaollutta hävittävää kansantautia vastaan tulee suorittaa. Kysymys ei ole niitä, jotka voidaan ratkaista tai edes saattaa olennaisesti lähemmäksi ratkaisuaan jonkun määrätyn, erityisen kansalaisryhmän suorittaman, toimenpiteen avulla. Vaaditaan päinvastoin laajaperäistä, innokasta, taidolla järjestettyä ja johdettua moninaisten erilaisten yhteiskunnallisten voimain yhteistyötä yhteiskuntaelämän useilla eri aloilla, sekä yhteisymmärtämystä ja yhteistyötä eri kansojen kesken, jotta tuo peloittava, yleistä hyvinvointia niin ankarasti uhkaava vihollinen saataisiin karkoitetuksi. Ja ennen kaikkea vaaditaan lakkaamattoman tieteellisen tutkimisen avulla saavutettua yhä lisääntyvää tietoa vaaran luonteesta ja keinoista sen vastustamiseksi, sekä myöskin tämän tiedon levittämistä mitä laajimpiin piireihin. Jos missään, niin tässä toteutuu lause: tieto on valtaa, ja siinä määrin kuin oikeat käsitteet kysymyksessä olevasta asiasta juurtuvat yleiseen tajuntaan ja toteutuvat jokapäiväisen elämän töissä ja toimissa, samassa määrin saamme nähdä nyt täydellä syyllä kovasti pelätyn kansantantaudin merkityksen vähenevän sivistyneiden kansain keskuudessa.

Missä määrin näin tulee käymään, siitä ei kukaan voi todennäköistä arvelua lausua, kaikista vähimmin tällä hetkellä, jolloin mahtava taudin vastustusliike, josta nyt on puhuttu, niin äskettäin on herännyt eloon kaikissa sivistyskansoissa. Niinkuin edellä olen huomauttanut, kuolee nykyään tuberkulosiin melkein yhtä paljon ihmisiä kuin entisaikoina isoonrokkoon. Saanevatkohan meidän jälkeläisemme nähdä ajan, jolloin tuberkulosilla ei ole aikansa yhteiskunnalle suurempaa merkitystä kuin isollarokolla nykyään? Kuka voi siihen varmuudella vastata, mutta epätodennäköiseltä se ei näytä, vaikkakaan mitään semmoista keinoa kuin rokotus tässä ei ole käytettävissä ja vaikkakin tehtävä siksi on monta vertaa monimutkaisempi ja vaikeampi suorittaa. Ja oli miten oli, varmaa kuitenkin on, että paljon on voitettavissa ja että jokaisen kansan velvollisuus on kunkin kohdaltaan olla osallisena tässä ihmiskunnalle kokonaisuudessaan niin tärkeässä kultuurityössä.

Onnen saarella.

Kirjoittanut

VOLTER KILPI.

Oletteko kuulleet onnen saaresta? Se on saari kaukaisilla hohtelevilla vesillä. Joskus varhaisina suviaamuina saattaa sen nähdä juuri auringon herätessä. Ei siitä silloinkaan eroita muuta kuin punertavan autereen kaukana taivaan rannalla, ja muutamat sanovat, ettei sekään ole muuta kuin kuultavan taivaan ja nousevan auringon heijastelua etäisiin liikkuviin vesiin. Toiset vakuuttavat sentään, että onnen saari on siellä, ja monta valkoista purjetta näkeekin semmoisina kirkkaina suviaamuina liitävän vesien sinistä peiliä autereen punerrusta kohden siellä kaukana. Olen minäkin kerran yhtenä heleänä suviaamuna suloisten tuulien puhaltaessa levittänyt venheeni purjeet ja morsiameni kanssa lähtenyt purjehtimaan sinne merien kirkasta selkää. Se olikin iloinen matka, raikkaat aallot solisivat purtemme vierellä ja valkoiset linnut seilailivat yllämme ja tulivat istumaan purtemme mastoon. Mutta päivempänä meni taivas harmaaksi ja pilviseksi ja kirkkaat kuvastukset taivaan rannalla sammuivat, niin että näkikin vaan suuren meren ympärillänsä, jolla aallot vierivät toisensa takana. Minun täytyikin kääntää takaisin silloin morsiameni kanssa, sillä minä en tietänyt, mitä päin minun olisi pitänyt purjehtiman onnen saarelle saapuakseni, enkä minä senjälkeen ole lähtenyt toista kertaa koettamaankaan sinne. Yhdeltä ystävältäni, joka myöskin oli koettanut sinne onnen saarelle, olen taas kuullut, että hänelle tuli ilta ennenkuin hän minnekään saapui, ja että hänen täytyi morsiamensa kanssa soutaa kylmän yön läpi takaisin sieltä mereltä, niin että he aamulla rannalle päästyään olivat sangen väsyksissä kumpikin. Kyllä minä sentään luulen, että onnen saari löytyy, ja yhteen aikaan uskoinkin varmasti siihen, vaikken nyt enää siitä niin varma ole. Olen kuullut, että kaikki toisetkin jonkun ajan elämästään uskovat sen saaren olevan, vaikka he sitten tavallisesti kuuluvat rupeavan epäilemään sitä.

Siitä onnen saaresta kertoi minun morsiameni minulle kerran tarinan, kun me kahden istuimme meren rannalla, ja katselimme iltaisille

hämärille vesille, joilta huokaavat aallot tulivat ja valittavina sammuivat rantaan. Näin hän kertoi, kätensä minun kädessäni, silmänsä siellä vesillä.

Tiedäthän sinä onnen saaren, ja olet monta kertaa minun kanssani huoannut, kun me hiljaisina olemme istuneet rinnatusten ja ajatelleet sitä viihdytyksen saarta. Nyt minulla on tarina nuoresta neidosta ja nuorukaisesta, jotka kerran saapuivat sille saarelle ja elivät elämänsä siellä.

Nuorukaisen nimi oli Thalamis, ja nuori neito oli Thalatta, molemmat olivat he hyvin ihanat ja iloiset. Thalamiksen silmät olivat varsinkin olleet merkilliset; ne, jotka olivat nähneet hänet, puhuivat että hänen silmänsä sädehtivät aina niin, kuin olisi hän aina nähnyt auringon edessään ja siitä loistanut. Välkähdyksen tähdeksi kutsuivatkin häntä kaikki, ja kun hän oli toisten joukossa, olisi jokainen tahtonut syleillä häntä ystävänä, semmoinen kultasateinen riemullisuus sykähti joka hetki hänessä ja sytytti jokaisen sydämen. Thalatta taas oli väistyvä neito, punastuvainen, ihanat silmänsä ripsillänsä kätkevä. Mutta vallatonkin oli se keltahiuksinen Thalatta, joskus kun hän loi ne ihanat silmänsä ylös, loistivat ne kahtena tähtenä, ja silloin ei tietänyt, yhtyisikö hänen ilmassa heläjävään nauruunsa, vai jäisikö syvämieliseksi värähtävänä katsomaan niihin ihanasti vangitseviin silmiin. Jokainen syttyi ystäväksi Thalattankin edessä, ja valaistuksi tuli ihminen, kun sai ottaa häntä hennosta kädestä ja katsoa hänen hymysyviin silmiinsä.

Meren rannalla kohtasivat Thalamis ja Thalatta toisensa ensi kerran yhtenä heleänä päivänä. Thalamis purjehti iloitsevalla merellä, purtensa liiti kuin valkorinta lintu sinisiä vesiä, hän itse seisoi suorana purtensa perällä, kätensä peräsimellä ja katseli ympärillensä, kaunis kaulansa kaaressa. Thalatta seisoi rannalla keltaiset hiuksensa auringossa säkenöitsevinä, varjosti kädellään silmiänsä ja katseli merelle, jolla aallot riemuitsivat. Siinä näkivät he toisensa ensi kerran, Thalamiksen käsi pysyi yhä peräsimellä ja Thalatta varjosti yhä silmiään huikaisevalta auringolta, mutta kummankin silmät olivat värähtämättä liittyneet toisiinsa. He katsoivat toisiaan vieläkin, kun Thalamis käänsi purtensa, hellitti purjeensa tuulesta ja pursi kumarrellen lensi rantaa kohden. Vasta kun venhe pehmeän aallon nostamana sukelsi rantaan ja Thalamis notkeana hypähti rannan sannalle, silloin vasta heräsi Thalatta, loi silmänsä maahan ja seisoi punastuneena, kun Thalamis oli rientänyt hänen rinnalleen ja hoh-

tosilmäisenä ottanut hänen vastustamattoman kätensä. Thalamiskin hiljeni sitten ja punastui, hetken seisoivat he rannalla rinnan käsi kädessä ja kummankin silmät maassa. Vasta viimein nostivat he molemmat yhtä haavaa silmänsä, taaskin aaltoili hento punastus heidän kasvoillaan, mutta nyt he eivät osanneet hellittää katsomasta toisiansa silmiin, ja värähtävä käsi pysyi kädessä. Eivät he sitä huomanneetkaan, kun he hiljaa kumartuivat toisiansa kohden, he kumartuivat, katsoivat toisiansa silmiin yhä, silloin yhtyi huuli huuleen ja he jäivät liikkumattomiksi, silmänsä yhä toisen silmässä, kädet riippuvina, hiljaa kumartuneina. Hetki . . . ja hetki . . . yhä kesti hiljainen suutelo ja ihanat silmät pysyivät toisen silmissä. Miksei kuole ihminen joskus ihanuudesta? — — — Viimein vasta heräsivät Thalamis ja Thalatta, nousivat suoriksi, nostivat silmänsä ympärilleen ja luulivat elämän uneksi. Oliko meri ikinä levännyt niin raikkaana silmien edessä? Olivatko aallot koskaan säkenöineet niin helmisinä? Oliko santa rannalla koskaan ollut niin valkoinen ja hyväilevä jalkojen alla? Niinkuin ruusu kasvoi sydän. Siellä heleän meren keskellä olisi ihanaa liidätellä toinen ihana rinnallansa, jota ajatellessa värisi helmeksi! Sinne he lähtivätkin, ottivat toisiansa käsistä ja kävivät sinne, itse nosti Thalamis Thalattansa venheeseen ja istutti hänen tuhdolle, työnsi sitten venheensä pehmeältä sannalta vesille, niin että se jäi keinumaan vapaille aalloille kuin kepeäkeväinen suorsa, ja hypähti kumartelevaan venheeseensä.

Kerronko minä sen iloisen matkan iloisilla vesillä? Kahden istuivat Thalamis ja Thalatta keinuvassa venheessä heiluvain aaltojen povella, purje oli valkoinen yllä, meri, merikin oli valkoinen ympärillä ja aallot niinkuin valkokiehkuraiset kukkaset, jotka suutelevasti liitivät venhe sylissään. Sitä merta liidättivät Thalamis ja Thalatta venheessään, rinnan he olivat, Thalamiksen käsi lepäsi Thalattan kädellä, muutoin he istuivat hiljaa ja katselivat ihanassa ihmetyksessä. Ylhäällä ilmoissa liitelivät joutsenet, mutta korkeammalla vielä uiskenteli joku yksinäinen pilvi, purjehti kevyenä taivaan kantta, kunnes viimein haihtui silmistä sinisyyksien helmaan. Vielä ihanampaa oli katsella merta, kun se hyväilevänä solisi ja silitteli siinä venheen ympärillä ja sitten levitti lempeän vaalean liinansa kauas ympärille, kunnes rannattomana katosi taivaan vaalevaan heleyteen kaukana. Tuulikin tuli hyväilevänä sieltä mereltä, suuteli lauhkeana otsaa ja silmiä, suuteli valkoista purjettakin ja taivutti lempeästi

venhettä, niin että aallot vaahtoisina väistivät kahden puolen. Niin purjehtivat Thalamis ja Thalatta, katsoivat hiljaisrintaisina niitä meriä ja taivasta niiden ylitse ja viihtyivät aaltojen keinuvaan hyväilyyn. Joka kerta kun heidän silmänsä palasivat sinisiltä vesiltä, jäivät he suloisimpina katsomaan toinen toistansa silmään, välistä he huomaamattaan istuivat pitkät hetket sillä tapaa ja katselivat toisiansa, myöhään vasta he silloin taas heräsivät huomaamaan niitä heijastelevia vesiä, joilla heidän liitävä purtensa puhkesi aallolta toiselle.

Niin purjehtivat ja purjehtivat Thalamis ja Thalatta. Kultainen aurinko vaeltaa taivaan sinisen laen ylitse, aurinko laskeuukin ja veden väri vaihtuu, yhä purjehtivat Thalamis ja Thalatta sitä illan hohteessa rusottavaa merta, ihanina hymisevät he vielä sittenkin, kun auringon teräshohtoisa pallo sukeltaa merien syliin ja sen viimeinen punerrus väistyy vesiltä. Käsi kädessä he istuvat, kun viileä yö kylmenee ympärillä ja vaippaa kosteat meret hämäryyteen ja heidän venheensä liikkumattomana, riippuvin purjein seisoo sen väljyvän peilin keskellä, he istuvat käsi kädessä yönkin ja hämärtävät onnellisina, ja kun aamu viimein herää ja levittää ruusuiset uutimet meren peilille ympärillä ja taivaalle yllä, heräävät he yhtä hartauden hymisevinä uuden päivän kirkkauksien keskelle.

Niin purjehtivat Thalamis ja Thalatta päiviä ja öitä, päiviä ja öitä, mutta yhtenä aamuna, kun maailma taas herää kirkaskasvoisena heidän ympärillänsä ja ylitsensä, nousee hohtoisen maailman keskeltä saari heidän eteensä, se saari on punervassa autereessa ensin, mutta sitten se seestyy heidän silmäinsä edessä. Saari ylenee ylhäisenä veden sylistä, kirkas ja korkea saari, vesi on heleä sen edessä ja ympärillä, sen kirkaslehtiset rannat heittävät väräjävän kuvastuksen veden häilyvälle peilille edessään. Valkorintaiset korkeakaulaiset joutsenet viiltelevät hiljaa veden varjopäilyvää pintaa saaren edessä, oma kuvastuksensa veden rajassa allansa yhtä valkountuvaisena ja sirokaulaisena kuin he itsekin. Thalamis ja Thalatta seisovat liikkumatta venheessään ruusutetun meren keskellä ja katsovat sitä häilyvää lumousta. Vasta viimein monen ihanan hetken väristyttyä rientää Thalatta venheen keulaan, vaipuu polvilleen siellä ja ojentaa molemmat kätensä sitä kirkasta saarta kohden. „Se on onnen saari“, saa hän viimein puhutuksi, mutta jää sitten viljavain, avonaisista silmistä herääväin ihanain kyyneltensä hyväilemäksi, kätensä yhä

ojennettuna ulos merelle sitä saarta kohden. „Se on onnen heleä saari, jonka rannalla joutsenet uiskentelevat", saa Thalamiskin viimein sanotuksi, rintansa kultamerenä, ja jää seisomaan liikkumattomana, unohtaen polvistuakin. Vasta kun on värähtänyt hetki ja uusi hetki, herää Thalamis herkynnästään, hän värähtää suoraksi ja tarttuu purtensa peräsimeen, sitten hän puhuu, katsoen Thalattaan: „Thalatta, me purjehdimme onnen saarelle, jossa kyyhkyset istuvat puissa ja pääskyset visertelevät valkoisten ilmojen keskellä, sinne me purjehdimme, Thalatta." Ei Thalatta siihen vastannut yhtään sanaa, muuta kuin nosti silmänsä kiitollisena hohteena hetkeksi Thalamikseen, ja kääntyi sitten takaisin katsomaan sitä saarta, kun se läheni. Sitä hohtoista saarta lähenivätkin Thalamis ja Thalatta, Thalamis suorana venheensä perällä, Thalatta polvillaan venheen keulassa hunturintaisena, pursi kuin joutsenena työnnellen aaltoja puoleen. Jo liitää venhe rantojen varjoon, siinä aukeni edessä lahti ylhäisten rantojen välillä, sinne lahden varjoon liukuu venhe, tuuli haihtuu purjeesta. Kuinka hiljaista. Kuinka hiljaista. Äänetöntä kuin hiljaisimmassa kirkossa. Ylhäällä ympärillä taivaan sinen keskellä häilyvät lempeinä korkeat — korkeat latvat, alhaalla riippuvat pitkät hinteloiset oksat veden ylitse, aallot ovat kuolleet heilumasta ympärillä. Venhe liukuu ja luikuu, purje riippuu velttona ja hiljaa jäävät riippuvat oksat, sinne lahden pohjaan liukuu venhe, sukeltaa oksien varjoon, kohahtaa pehmeästi rannalle, kallistuu hiukan ja laskeutuu levolle rannan pehmeälle sannalle. Thalamis ja Thalatta eivät hetkeen muista nousta seisomaan, vaan istuvat äänettöminä venheessään riippuvien oksien verhoomina, viimein vasta he nousevat ja astuvat venheestä yhtä sanattomina kuin siihenkin asti. Kun he astuvat venheestä, irtautuu venhe rannalta, liukuu takaisin vesille, ja jää keinumaan sinne aalloille, mutta he eivät huomaa sitä, vaan lähtevät käsi kädessä astumaan pehmoista santaa puiden välillä. Mutta muutaman askeleen vaan käyvät Thalamis ja Thalatta metsän varjostoa, kun he yhtäkkiä seisahtuvat ja muutaman silmänräpäyksen kuluttua molemmat yhtä haavaa vaipuvat polvilleen. Missä he olivat? Niinkuin urkujen äänenä nousi metsä joka puolella, korkeat pilarit ylös — ylös sinne ympärille, mutta siellä sinisessä korkeudessa se pilaristo lauhtui lempeänä huojuilevaksi, raikaskukkaiseksi lehdistöksi. Rinta kuolee hartaudesta sitä heiluvat ylhäisyyttä nähdessä, mutta alhaalla puiden siimeksessä on hämärää niinkuin kirkossa, siellä istuvat valkorintaiset

kyyhkyset hiljaisina oksilla ja alhaalla maassa avaavat viileät valkoiset kukkaset silmänsä ja siellä täällä puhkee kirkaskatsantoinen sinikello tummankelmeältä ruohostolta. Kauan polvistuivat Thalamis ja Thalatta, eivätkä muistaneet hellittää toinen toistansa kädestäkään. Se metsän korkeus väljensi ja ylensi mielen ylhäispilariseksi, ja rinta viihtyi lempeänviileäksi, niitä heiluvia latvoja nähdessä, siellä sinisen keskellä. Metsä itse, sen sininen siimes, ja kukkassilmät sen kalpeassa varjossa seisahtivat sydämen, siellä asui hiljaisuus, joka istui kuin syväsilmänä, käsi poskella metsiin tuijottavana impenä joka puun juurella, mustat hiukset olkapäillä hajalla. Hetket varisivat niinkuin helmet Thalamiksen ja Thalattan sydämelle, ja vasta kun oli värähtänyt monta hetkeä, tohtivat he hiljaa nousta ja lähteä astumaan metsän ruohostoa. He pitivät yhä kättänsä toisensa kädessä, mutta he eivät puhuneet yhtään sanaa, hiipivät hiljaisina vaan korkean metsän sisustaa rinnoissaan aran ihmetyksen hunnutettu tähti. Kuinka viileäntumma ruohosto oli, ja kuinka pehmeätä oli käydä sillä! Uudet puut, yhtä ylhäiset ja yhtä lempeinä huojuvat heräsivät eteen, ja uudet yhtä kirkkaat kukkassilmät visersivät sinisiimeksisten puiden varjossa. Puhkeamaton kyynel herkkyi koko ajan silmässä ja sielussa, kun he hengitystään hiljentäen astuivat metsän kirkkoa. Joskus, kun he siinä kävivät rinnan, loivat Thalamis ja Thalatta silmänsä toisiinsa, silloin he jäivät joka kerta pitkäksi hetkeksi katsomaan toisiaan, merkillinen kuolettava ihanuuden liikutus tuntui valuvan heihin silloin, ja vasta pitkän hetken kuluttua heräsivät he silloin katsomasta toisiansa ja taas käsi kädessä vaeltamaan hartauksien metsää.

Niin vaelsivat Thalamis ja Thalatta, ja saari heräsi heidän sieluunsa ihmeellisenä kangastelevana liikutuksena. Kerronko minä ne kaikki ihanat soinnit, joihin he värisivät sillä saarella? Siellä oli lampi, siniviileät myrtit rannalla, äänetön lampi, jonka kuvastuksessa ylhäisten puiden latvat heiluvat. Hetken . . . ja hetken istuivat Thalamis ja Thalatta sen lammen rannalla, he istuivat rinnatusten, kumpikin piti käsiänsä ristissä sylissään, paljaat jalkansa riippuivat lammen heleässä vedessä. He istuivat hiukan kumartuneina, silmänsä omituisen vaaleasti kaikessa läsnäolevina. Lammen ympärillä seisoivat myrtit totisina; niiden himmeydestä pilkistivät valkoiset kalpeat kukkaset kyynelpisaroina silmään, koko tummanhimmeä seppele myrttejä ja valkokukkaisia toistui toisen kerran vielä seisahtuneemmassa juhlallisuudessa lammen heleässä kuvastuksessa

ihan seppelen alla. Sen kaiken sinikelmeän totisuuden ylitse kasvoivat korkeat hinteloiset puut, joiden hoikat varret taipuilivat lammin ylitse ja liikahtelivat hiljaa heilumaan sen kuvastuksessa joka kerta kun joku kyyhkynen lähti lentoon niiden riippuisilta oksilta. Äänettöminä päilyivät Thalamis ja Thalatta sen lammen rannalla istuessaan. Eivät he olisi tohtineet liikauttaa kättänsäkään siinä sen syväsilmäisen hiljaisuuden keskellä istuessaan. Keveästi kumartuneina he istuivat, rintansa hiljaa värjyvänä aaltona. Vaikkeivät he katsoneet toisiaan silmiin, heltyivät he sentään kuin toinen toiseensa, ja jokaisen ihanan väräyksen tunsivat he kuin tuntisivat he sen toinen toisensa kanssa yhdessä. Jos he joskus hetkeksi nostivat silmät toisiinsa, kesti se silmäys vaan silmänräpäyksen ja he palasivat taaskin katsomaan sitä kuvastelevaa lampea myrtteinensä ja kyynelisine kukkasineen, mutta he tunsivat kuin olisivat he semmoisessa silmäyksessä puhuneet koko sydämensä toisilleen, ja pitkiksi ajoiksi viihtyivät he taas istumaan rinnatusten ja katsomaan ympärilleen.

Toisenkin kerran vaelsivat Thalamis ja Thalatta niitä metsiä, käsikädessä he nytkin astuivat ja välttivät tallaamasta valkoisia kukkasia maassa. Metsä oli varsin hiljainen heidän ylitsensä ja heidän oma rintansa oli yhtäläistä valkoisuuden hyminää. He astuivat ja astuivat ja luulivat hunnuttuvansa valkoisiksi. Kaikki olikin niin ylennettyä ja heleätä ympärillä, eivätkä he tietäneet visersikö heissä itsessään niin hopeankimalluksisesti, vai linnutko heiluvilla oksilla heidät semmoisiksi helistivät. Silloin seisahtuneen metsän keskellä, jonka sinervässä varjossa hinteläiset oksat riippuivat yllä ja kalpeat kukkaset uneksuivat maassa, värähtivät he yhdessä silmänräpäyksessä molemmat tummasti. Siitä kalpeiden kukkasten keskeltä katsoi punainen valmu heitä silmään, punainen tulipunainen valmu. Thalamis ja Thalatta värähtivät kummallisesti, he eivät olleet saada silmiänsä helteämään siitä tulitummasta kukkasesta, se silmä katsoi ja katsoi, nousi niinkuin verenpisarana ihmiseen ja pyörrytti keveästi. Kun viimein nosti silmänsä, jäi vieläkin liikkumattomaksi, sieltä täältä metsästä katsoi samanlainen punainen silmä niiden valkoisten kukkasten keskeltä sieluun, niitä kirpoili siellä täällä, ja kun katseli tarkemmin, näki vielä useampia niitä. Ihmettelevinä lähtivät Thalamis ja Thalatta viimein eteenpäin, mutta kuta kauemmas he tulivat puiden väliin, sitä tiheämmin kirpoili niitä punaisia kukkasia silmään, viimein ne jo katsoivat joka taholta kedolta ja puiden

välistä ja värähtivät ihmiseen. Kun he vielä kulkivat jonkun matkaa, ja väistelivät puita, oli koko maa punainen heidän edessään, he itse saivat seista rintaan asti siinä punaisessa meressä. Liikahtamatta seisoivat Thalamis ja Thalatta valmujen keskellä. Mitä niissä oli, niissä valmuissa, kun niiden edessä värähti niin purppuraisesti? Thalattan täytyi ottaa lämpimämmin Thalamiksen kädestä, kun häntä ahdisti niin kummallisesti, mutta Thalamis seisoi kalpeana ja liikahtamattomana, niinkuin olisi hän aaltoa, jota hänen hiljaa ollen täytyi pidätellä, ettei se läikähtäisi ylitse. Merkillisesti se valmujen häilyvä puna lainehtikin ihmiseen, olisi itse haihtunut siksi punerrukseksi, tai olisi itse ollut se tulipunainen säkene, joka sinkoi niiden valmujen silmistä ihmisen vereen ja hykähdytti sen. Värisivät Thalamiksen ja Thalattankin kädet, kun ne lähemmin liittyivät toisiinsa ja ihmeellisenä suloisena painona huokasivat rintansa. Viimein he yhtähaavaa heräävät niistä valmuista ja katsovat toisiansa silmiin. He katsovat . . . väräjävä hetki, punainen hetki . . . Thalamis ja Thalatta lainehtivain valmujen keskellä, silmänsä toisensa silmässä, kätensä toisensa kädessä. He luulevat itsensä kahdeksi ruusu-aalloksi, jotka sulavat toinen toiseensa. — — Valmut lainehtivat, valmut lainehtivat . . . pitkät tykähtelevät hetket kuluvat, ennenkuin Thalamis ja Thalatta taas heräävät ihanuudestansa ja ovat siinä metsässä vaeltamassa.

Semmoinen oli se onnen saari, onnen hämärä ja hohtoisa saari, ja niin elivät Thalamis ja Thalatta onnen saarella. Päivät ja hämärät illat he elivät ja hiljaiset yöt, ja hartauden hymistys hiveli heidän sieluansa aina. Kerrotaan että he elivät siellä vuodet ja vuodet, joka päivä yhtäläisenä ihanuuden palveluksena. Mutta kerrotaan myöskin, että he eivät itse tietäneet olivatko he tulleet sinne saarelle äsken juuri, vai olivatko he aina olleet siellä, he eivät muistaneet nimittäin muuta kuin toinen toisensa ihanaksi kasvavan silmän. Vuodet ja vuodet he elivät ja vaelsivat sen saaren hämyisiä puistoja ja värähtivät joka silmänräpäys. Viimein vasta, yhtenä hetkenä, kun he taas olivat niiden valmujen edessä ja lainehtivat punaisiksi, sanotaan heidän sammuneen elämästä, silmänsä toisensa silmässä. Sanotaan myöskin, etteivät he tunteneetkaan sitä sammumistaan, tunsivat vaan olevansa toisensa sylissä ja itkivät ihanuuttansa.

Se on tarina Thalamiksesta ja Thalattasta, jotka kerran tulivat onnen saarelle, ja elivät elämänsä siellä, mutta se on surullinen tarina, sillä

yksikään ei ole heidän jälkeensä löytänyt sille saarelle, ja jokainen nuorukainen ja nuori sävelrinta neito toivoo sille saarelle sentään.

Niin kertoi minun morsiameni kerran, kun me istuimme kahden meren rannalla, jolta aallot tulivat surullisina. Minun morsiameni oli sangen kaunis, kun hän kertoi siitä, ja koko ajan kiilsi hänen silmässään kirkas kyynel. Minä muistan että minä häntä kuullessani uskoin itse istuvani sillä saarella, ja katselin hämärille vesille, rintani suloisen kipeäksi kasvavana. Minun morsiamellani olivat silloinkin kyyneleet silmissä, kun hän lopetti kertomuksensa ja jäi hänkin sitten käsi poskellaan ja huokaavana katsomaan sinne vesille, jolta ne tummamieliset aallot tulivat hiljaa nukkuen rannan sannalle.

1901.

Radziwill.

(1656.)

Kirjoittanut

VALTER JUVA.

Ratsun kapseen käyvän kuulet,
Kalpein otsin, kiinni huulet,
Sotaleirist' ajaa miesi
Yöllä sivu vartioin.
Tunnussanan tietää antaa,
Orhi kohti metsänrantaa
Herraansa jo kiitäin kantaa
Säkenöivin kavioin.
Hälytys ja pyssyin pauke! —
Radziwill, sa uskotoin,
Pääsetkö jo pakoon noin?

Turha enää takaa ajaa
Kaksin kerroin kavaltajaa —
Vojevodi metsään töytää

Syventyin sen hämärään.
Ratsun säälle suitset heittää,
Hiki kylmä otsaa neittää,
Ja hän käsillänsä peittää
Ohimoita kuuman pään.
Radziwill sa huokaisitko?
— Voiko patto ikänään
Päästä pakoon itseään!

Metsän yö on sysimusta,
Oihkinaa ja huokausta
Synkät siimekset on täynnä,
Ja ne vihmoo, raskaat säät.
Ratsu korskuu, seisoo tiellä!
Mitkä vaarat eessä vielä?
Mitä lehväin varjoss' siellä
Kätkee tammet iäkkäät?
Radziwill jo päätään nostaa —
Mitä säikyt? Mitä näät?
— Yössä kilosilmä päät!

Kiitää ratsu, — pimentoihin
Kammoin tuijottaa hän noihin;
Sade valuu, myrsky viuhuu,
Metsä huohuu, huminoi.
Satalatvat rungot ryskii,
Ja ne kaatuu ja ne jyskii;
Äänet irnuu, nauraa, yskii,
Hornan henget ilkamoi.
Kähinät käy eestä, takaa —
Ja hän selvään kuulla voi
Kuiskeet, jotka korvaan soi.

„Turha enää katumukses,
Pysyy tehty kavallukses;
Radziwill, sa vojevodi,
Syöksit perikatoon maan.
Turva maas, sen tarmon jänne,
Vieraat joukot tuotit tänne!
Tunsithan ne! tiesithän ne!“
— „Oi, ma tasavaltaa vaan

Tahdoin jälleen pystyyn nostaa" —
Äänet hänen takanaan
Nauraa hornannauruaan.

„Vierahalle valas vannoit,
Maasi lahjaks pois sa annoit,
Jotta laittomuuttas itse
Saisit jatkaa eelleen ain.
Näitkö missään miestä moista,
Näitkö koskaan kansaa toista,
Joka luopui isäin ko'ista,
Puoltain valtaa vainoojain!"
— „Oi, nää tuimat tunnonvaivat —
Mitä kurjaa aikaan sain!"—
Äänet ilkkuin nauraa vain.

„Turha enää katumukses,
Pysyy tehty kavallukses;
Radziwill ja maansa patto
Nimenäs vain mainitaan!"
— „Oi, ma tahdon kansan nostaa,
Käydä taisteluun ja kostaa!
Verelläin mä tahdon ostaa
Anteeksannon synnyinmaan!" —
Radziwill, miks pääsi painuu?
— Äänet hänen takanaan
Nauraa hornannauruaan.

„Kerskaa, kurja! raukka, koita!
Ylivoimaa et sä voita:
Urhotyös on liian myöhät" —
Kiusanhenget ilkamoi.
Vilahdellen tuossa, tässä,
Kaikkialla – aina lässä —
Aina jälleen väijymässä,
Hurjina ne riehakoi.
Raipat häntä rapsii, iskee,
Käyrät kynnet haparoi,
Herjanaurut korviin soi.

Ajamana raivotarten,
Heitä pakoon vasta varten,

Ratsuaan hän karkuun kiihtää
Läpi metsän holvikkoin.
Ja ne seuraa, kulkee kanssa,
Naurain julmaa nauruansa,
Piesten häntä raipoillansa,
Seuraa kautta pimentoin!
Pois vain, pois käy pako hurja —
Radziwill, sa uskotoin,
Et sä pääse pakoon noin!

1903 $^3/_2$.

Kirjallisuutta.

Romaaneja.

AURA, *Vuosisatain perintö.* I. II. Porvoossa 1902, Werner Söderström. 260 + 226 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Historiallisen romaanin oikeutettua olemassaoloa ei pantane kysymyksenalaiseksi „Välskärin kertomusten“ kotimaassa. Tunnustettava kuitenkin on, että tämä kaunokirjallisuuden laji luonteeltaan jossakin määrin poikkee muun runouden poluilta. Se ei pyri yksistään antamaan meille eheätä taiteellista luomaa, vaan tahtoo sen ohessa luoda eteemme elävän, todenmukaisen kuvauksen entisistä ajoista, jolloin samalla myöskin tavallisesti tarkoitus vaikuttaa isänmaallisiin tai yleisinhimillisiin tunteihimme on silminnähtävä. Historiallisen romaanin kirjoittajalla on sentähden aina vaara, että hän, koettaessaan täyttää tehtävänsä toista puolta, laiminlyöpi toista, ja välttäessään Scyllaa joutuu Karybdin nieluun. Ja arvostelijallakin on kaksinainen tehtävä edessään: hän voi joko ottaa näkökohdakseen esityksen pelkästään taiteellisen puolen, tai hän voi tarkastaa missä määrin kirjoittajan on onnistunut tunkeutua kuvattavansa ajan ytimeen ja luoda siihen jälleen luuta ja lihaa.

Nimimerkki *Aura*, jonka takana piilee eräs naiskirjailija, ei ole mikään vasta-alkaja. Jo kauemman aikaa sitten ilmestyi hänen kynästään historiallinen kertomus „Härkmannin pojat“, joka yleensä vilkkaasti ja ansiokkaasti kuvasi ison vihan synkkiä aikoja kansamme elämässä. Nykyään ilmestynyt romaani „Vuosisatain perintö“ on kuitenkin paljoa laajemmin ja suuremmin suunniteltu. Se esittää tuota historiassamme häpeällistä

hattujen sotaa vv. 1741—43, ja tekijä tahtoo kuvata siihen aikaan vallitsevia oloja ja mielialoja, ilmi tarkoituksella näyttää, kuinka ajatus Suomen itsenäisyydestä ja erosta Ruotsista, edellisinä aikoina vähitellen valmisteltuna, silloin muuttuu itsetietoiseksi. Se on tuo *vuosisatain perintö*. Tämä tarkoitus, samoinkuin tekijän mielipide mitenkä kehitys oli tapahtunut, käy ilmi siitäkin Fr. Cygnæuksen lausunnosta, jonka hän on asettanut kertomuksen eteen: „Epäluulo vieroitti ensin yksityiset mielipiteet. Nyt tunkeutui se, nostaen vihaa niiden kansojen keskeen, jotka silloin yhdessä muodostivat Svean valtakunnan. Suomalaiset luulivat itsensä kavalletuiksi, pahoin kohdelluiksi, ja se tuntui sitä ilettävämmältä, kun se tuli niiden puolelta, joiden edestä he olivat uhranneet verensä ja henkensä." Nuori haaveksivainen tyttö Maria Sprengtport, tunnetun Yrjö Maunu Sprengtportenin vanhempi sisarpuoli, ja eräs salaperäinen henkilö Attila, joka sitten huomataan olevan sissipäällikön Stefan Löfvingin Venäjälle joutunut kuolleeksi luultu poika, ovat tuon itsenäisyyden aatteen edustajina ja romaanin päähenkilöinä.

Aine on siis kylläkin suurenmoinen ja tämä on nähdäkseni ollut selvä tekijällekin; katsokaamme miten hänen on onnistunut se suorittaa. Kohta on tunnustettava, että esitys on tarkoin punnittu ja huolellinen. Se kelpaisi tässä suhteessa esikuvaksi monelle meidän nuorista kirjailijoistamme. Tekijä on nähtävästi pannut paljon työtä tarkoin perehtyäksensä niihin aikoihin, joissa kertomus liikkuu, ja niistä annettu kuva on luullakseni pääasiassa oikea. Tosin tahtoisin tehdä sen muistutuksen, että tekijän kuvaus on puolueellinen myssyjen eduksi, mutta väärin olisi häntä siitä syyttää, sillä hän on saanut kantansa tunnettujen historiankirjoittajain teoksista. Pimeä vain se kuvaus on, jonka saa mainitun sodan synnystä ja vaiheista. Olisi mielestäni voitu lausua täysin niin ankara arvostelu, kuin tekijä lausuu, hattujen sotavarustuksista ja sodankäynnistä Suomessa — sen ne täysin ansaitsevat — ja kuitenkin tunnustaa, että silläkin puolen oli olemassa todellista isänmaallista harrastusta olemassa. Yksi valonsäde olisi esim. voitu esiintuoda, jos olisi liitetty piirre maaherra Stjernstedtin — hatun — ja talonpoikaisjohtajain Sallisen, Rädyn, Haapalaisen urhoollisesta Savon puolustuksesta. Mutta ovathan nämä jälkimäiset jo edustettuina Stefan Löfvingin kautta. En voi tässä olla mainitsematta yhtä kohtaa, joka tavallaan osoittaa kuinka hyvin kirjoittajan on onnistunut asettua kuvaamansa ajan mielialaan ja tilaan. Kertoessansa Löfvingin vankeudesta Hämeenlinnassa, venäläisten maahan tullessa, sanoo hän Löfvingin yhä odottavan, että hänen neuvoansa nyt kysyttäisiin. Äsken ilmisaatu, ennen tuntematon asiakirja näyttää, että niin todellakin tapahtui ja että linnan komentaja kutsui luoksensa kavalluksesta muka vangitun Löfvingin saadakseen tietää hänen mielipidettänsä, mitenkä oli meneteltävä puolustuksessa! Pari liiaksi uskomatonta pikkupiirrettä, niin-

kuin esim. Buddenbrockin jääminen yksin leiriin raivoisten talonpoikain keskeen, Maria Sprengtportin kuolema ja Gerhard Buddenbrockin romantinen hovinpito Viipurin linnassa, on näin ollen anteeksi annettava, kun aikakauden luonne yleensä on oikein esitetty.

Se läpikäyvä ajatus, joka määrää kirjoittajan arvostelua henkilöistä ja tapauksista, on nähtävästi, että jokaisen aina tulee tehdä velvollisuutensa, ja että moraalinen velvollisuus ristiriidan sattuessa käypi muodollisen edellä — huomaa esitystä Wrangelin käytöksestä Lappeenrannan luona, samoin kuin itse päähenkilön Maria Sprengtportin kuvausta. Kevytmielisyydestä johtunut velvollisuuden laiminlyöminen hattu-johtajien puolelta, sehän synnyttää onnettoman sodan, sotaväen toivoton velvollisuuden laiminlyöminen maan puolustuksen suhteen saattaa onnettomuuden kukkuralleen. Tämän yleisen kunnottomuuden vastakohtana esiintyvät Wrangel, majuri Sprengtport, Löfving vakaumuksen miehinä ja velvollisuuden täyttäjinä. Ja tämä näkökanta ajan tapausten arvostelemiseksi on varmaankin hyväksyttävä.

Arvelen siis että historiallinen ja niin sanoakseni eettinen puoli Auran romaanissa on hyvin osuttu. Mutta heikon vaikutuksen, tekijän päämäärään nähden, tekee kertomus keisarinna Elisabetin tunnetusta itsenäisyyden julistuksesta siinä, että se syntyy kokonaan varsinaisten suomalaisten siihen osaa ottamatta, eikä se seikka, että Maria Sprengtport sitten haaveellisella innostuksella sen omaksuu, riitä itse suomalaisten alunpanon-puutetta korvaamaan. Ehkä olisi tähän nähden sodan historia tarjonnut erään kohtauksen, jota romaaninkirjoittaja olisi voinut menestyksellä käyttää. Asian laita on näet, että venäläisten valloitettua v. 1742 maan pidettiin Turussa säätykokous, jossa ajateltiin Elisabetin julistuksen toteuttamista ja Holsteinin herttuan Kaarlo Pietari Ulrikin pyytämistä Suomen hallitsijaksi, mutta tuuma ei enää ollut Venäjän valtiomiehille mieleen, ja kokous hajoitettiin. Tämä olisi myöskin ollut omansa täyttämään esitystä, näyttämällä kuinka paljon totta ehdoituksella tarkoitettiin.

Olemme jo siirtyneet arvostelemaan teoksen taiteellistakin vaikutusta ja eheyttä, ja tässä suhteessa voitaneen oikeutettuja muistutuksia sitä vastaan tehdä. Se tuntuu lukijasta pitkänlaiselta: syy ei ole suinkaan tapausten puutteessa, sillä niitä on runsaasti, eikä aiheessa, joka kyllä riittää laajaakin esitystä ylläpitämään, vaan luullakseni siinä että tapaukset eivät esiinny pääajatuksen, Suomen itsenäisyyden aatteen, vaan sattumuksen tai ulkoseikkojen ohjaamina. Luonteenkehitystä usein puuttuu tai tuntuu se uskomattomalta, niin itse päähenkilönkin Maria Sprengtportin. Vaikka otetaankin lukuun hänen haaveksivaisuutensa, ei sittenkään voi käsittää, kuinka hän yhtäkkiä, tahdottuansa ase kädessä puolustaa maata venäläistä vastaan, muuttuu venäläisten tuuman asianajajaksi. Paremmin onnistunut on tekijä toisessa päähenkilössä, Attilassa. Hänen kehityksensä

niissä oloissa, joihin hänet on asetettu, näyttää luonnolliselta, ja varsin sattuvasti keksitty piirre on hänen muuttumisensa lopulta hengelliseksi kuljeksivaksi saarnamieheksi. Myöskin Wrangel, majuri Sprengtport, Stefan ja Leena Löfving kiinnittävät useasti intressiämme itseensä.

Huolimatta muistutuksista, joita voidaan tehdä Auran historiallista romaania vastaan, tarjoo se siis mielestäni paljon hyvääkin. Jos mahdollisesti sen historiallinen osa onkin taiteellista etevämpi, kaikissa tapauksissa se on huomattava teos kotimaisessa kirjallisuudessamme, ja sen, joka tahtoo tätä seurata, on siihen tutustuminen. Hän on löytävä siitä paljon ajateltavaa ja mielenkiintoa herättävää. Auran „Vuosisatain perintö" ei ole ainoastaan hetkeksi kirjoitettu, sitten unheeseen heitettäväksi, vaan sillä on pysyvä arvonsa.

Kieli kirjassa on yleensä hyvää ja virheetöntä. Objekti-virheitä, joihin useimmat kirjailijamme tekevät itsensä syypäiksi, tavataan tässäkin muutamia: joskus on käytetty akkusatiivia, kun pitää olla nominatiivi (I s. 179, hänenkin täytyi nähdä *yhden,* pro: yksi; II s. 71, Marian toivo oli saada itse näyttää *tämän manifestin,* pro: tämä m:i), joskus päinvastoin (I s. 215, Maria unhotti lujan päätöksensä saada *tuo inhottava mies* ovesta ulos, pro: tuon inhottavan miehen; II s. 216, aijotteko kehottaa meitä heittämään kaikki ja jättämään *valtakunta*, pro: valtakunnan), joskus kokonais- pro osa-objektia (ellei kuningas kutsu *hänet* pois, pro: häntä p.). Toisen osan ensi sivulla ovat kai muutamat sanat jääneet pois yhdestä lauseesta, koska ajatusta ei nyt synny; II s. 43 lienee joku kirjoitusvirhe, sillä Pietari I:n veljenpojat eivät koskaan Venäjän valtaistuimelle nousseet. Painovirhe on I s. 211 1290 pro: 1293, ja samoin lienee II sivv. 64 ja 65, jossa Löfvingin vaatimus saada 200 miestä Viipurin valloittamiseksi yhtäkkiä kohoo 2,000:een, vaikkei suinkaan liene tarkoituksena esittää päättäväistä kapteenia näin häilyvänä. Muita kielellisiä muistutuksia olen pannut muistiin: I s. 109, ei häikäillyt puolustaa, pro: e. h. p:masta; II s. 46, monikin ei luullut, pro: monikaan e. l.; II s. 133, miehet ovat kyllä suutuksissaan, kun ovat ensi vaarassa *jättäneet* heidät alttiiksi, pro: kun on e. v. jätetty h. a., sekä ainakin minulle tuntemattomat sanat: *ounaansarvi,* I s. 86, ja *kaijakka,* II s. 148. Niitä ei siis ole monta näin laajassa teoksessa.

K. G.

Historiallisia kuvauksia.

ADOLF SCHIEL, *23 vuotta Etelä-Afrikassa.* Kuopiossa 1902—3, K. Malmström. Suom. Tähän asti ilmestynyt 16 vihkoa à —: 40.

H. C. BREDELL & PIET GROBLER, *Presidentti Paul Krügerin elämänmuistelmat.* Hänen oman kertomuksensa mukaan kirjoittaneet — — —. Painosta toim. A. Schowalter. Suom. Irene Mendelin. Helsingissä 1902—3, Söderström & c:o. 288 siv. 8:o. Hinta 4: 20.

CHRISTIAN DE WET, *Buurien ja englantilaisten sota.* Tekijän luvalla suomennettu hollantilaisesta alkuteoksesta. Porvoossa 1902—3, Werner Söderström. 420 siv. 8:o. Hinta 7: 80.

Vaikka on vain vuosi umpeen kulunut siitä, kun suuri taistelu buurien ja englantilaisten välillä Eteläafrikassa päätettiin, on tämä historiallinen tapahtuma jo ehtinyt synnyttää laajan kirjallisuuden, joka pyrkii valaisemaan ei ainoastaan sotatapahtumia, vaan myöskin aikaisempaa asutushistoriaa Eteläafrikassa, sikäläisiä kansoja, tapoja ja yhteiskunnallisia laitoksia. Eniten huomiota ovat kuitenkin herättäneet ne teokset, joita buurien johtavat miehet nyt sodan loputtua itse ovat julkaisseet, ne kun suoranaisesti tuovat ilmoille buurien käsityksen asioista, jotka sodan aikana varsin yksipuolisesti ovat olleet vain englantilaisten selittelyjen valaisemia. Ja etenkin ilmoitettavanamme olevat teokset, joita jo kauan ennenkuin painosta ilmestyivätkään kaikkialla jännityksellä oli odotettu, suomen kielellä ainoat laatuaan, ansaitsevat huomiota.

Eversti SCHIELin, buurien palveluksessa olleen saksalaisen vapaajoukon päällikön teos sisältää kertomuksen tekijän 23-vuotisesta olosta Transvaalissa, jossa hän melkein keskeymättä on ollut mainitun buurivaltion palveluksessa, ja niinmuodoin ollut tilaisuudessa tarkoin seuraamaan sitä yhteiskunnallista kehitystä, mikä transvaalilaisessa tasavallassa sanottuna aikana on tapahtunut. Ja juuri viimeinen neljännesvuosisatahan Transvaalin historiassa on ollut tärkein, vieden tasavallan kehityksen huimaavaa vauhtia eteenpäin ja tuoden mukanaan kaikki ne käänteet ja selkkaukset, jotka sitten aikaansaivat sodan englantilaisia vastaan. Eversti Schiel puolestansa, ollen itse muukalainen Transvaalissa ja entisenä saksalaisena upseerina sivistystä saanut henkilö, on epäilemättä ollut hyvin sopiva tekemään havaintoja. Sitäpaitsi on hänellä terävä ja vilkas esitystapa ja hyvä kyky kertoa.

Teos alkaa kertomuksella ajoista, jolloin Schiel Transvaalin palveluksessa oli rajaluutnanttina s. o. jonkinlaisena poliisipäällikkönä, jonka tehtäviin etupäässä kuului valvoa neekeriheimojen toimintaa. Sijoitettuna Transvaalin itä- tai kaakkoisosaan joutui hän etenkin zulukafferien kanssa paljon tekemisiin. Nämä olivat juuri siihen aikaan hyvin levottomia käy-

den alituisesti keskenään sotia sekä uhaten myöskin usein valkoihoisia buureja ja toisinaan englantilaisiakin, joiden siirtomaahan, Nataliin, heidän alueensa rajoittui, ja jotka vastikään vuonna 1879 päättyneessä sodassa olivat toimittaneet heille tappion. Varsin elävät ovatkin rajaluutnantin kertomukset toimistaan zuluneekerien parissa, viimemainittujen omituisista tavoista ja heidän luonteestaan. Hän oleskelikin heidän luonaan monasti milloin rauhallisissa asioissa, milloin miekka kädessä auttamassa jotakin neekeripäällikköä toista vastaan. Eräänkin kerran tällaisten sisällisten vainojen raivotessa zulujen keskuudessa oli Schiel tilaisuudessa useiden Transvaalin itäosassa asuvien buurien ja saksalaisten kanssa palkaksi eräälle päällikölle sodassa antamasta avusta anastamaan suuren kappaleen kaffereille kuuluvaa maa-aluetta, josta sitte muodostettiin itsenäinen tasavalta, nimeltä Vryheid (vapaus). Tämäkin kohta Schielin kertomuksessa on erinomaisen kuvaava Transvaalin historialle. Nuoressa tasavallassa olivat yhteiskunnalliset siteet vielä siihen aikaan siksi höllät, että yksityiset partiojoukot helposti saattoivat maasta poistua ja keskenään muodostaa uuden yhteiskunnan. Vryheid liitettiin myöhemmin Transvaaliin. Juuri sen kautta, että buurien asutushistoriassa vapaasti muodostuneita yhteiskuntia silloin tällöin on emämaahan liitetty, olikin Transvaal saavuttanut tavattoman laajan alueen.

Vuonna 1887 tuli Schiel, oltuaan yhdessä ja toisessa toimessa osallisena, tykistöupseeriksi Transvaalissa. Myöhemmin oli hän myöskin alkuasukas-asiamiehenä Zoutpansbergissä. Näissä viroissa tuli Schiel, jos kohta hän myöskin, etenkin viimemainitussa, vielä hyvinkin paljon oli tekemisissä alkuasukkaiden kanssa, läheiseen yhteyteen myöskin buurikansan ja heidän johtavien miestensä kanssa. Näistä hän kertoo paljon huvittavaa, heidän yleisesti tunnetuista jaloista ominaisuuksistaan kuten heidän urhoollisuudestaan, kestävyydestään ja isänmaanrakkaudestaan yhtä hyvin kuin myös heidän patriarkalisista tavoistaan sekä uskonnollisista käsityksistään ja siitä kuinka viimemainitut usein, europpalaisen silmillä katsottuna, naurettavalla tavalla puhkeavat ilmi heidän toimissaan ja askareissaan. Monta hauskaa juttua Schiel kertoo tästä ja huippuunsa kohoaa koomillisuus hänen kertomuksessaan eräästäkin buurien sodasta alkuasukkaita vastaan, jolloin buurit sotataktiikkinsa esikuvaksi olivat valinneet raamatun kertomuksen siitä, kuinka Sodoma ja Gomorra tulikivellä ja rikellä hävitettiin. Vihollisilla oli suuren metsän suojassa valloittamaton asema ja kun pitkäaikainen piiritys ei heidän vastustuskykyään lannistanut, niin buurit Pretorian paloruiskuilla arvelivat voivansa valaa heidän asemansa öljyllä ja sitten sytyttää koko laitoksen tuleen. He tekivätkin tähän suuntaan menevän yrityksen, joka kenties hiukan muistutti vanhan testamentin aikoja, mutta se tietysti ei tarkoitustaan täyttänyt. Kenties tämä juttu kuitenkin on hieman liioiteltu?

Jotkut tällaiset kertomukset buureista eversti Schielin teoksessa osoittavat kuinka hän itse, vaikkakin 23 vuotta on heidän keskuudessaan asunut, ei kuitenkaan milloinkaan ole pitänyt itseään täydellisesti buurina eikä buureja omina kansalaisinaan. Hän oli Transvaalissa muukalainen ja etupäässä saksalainen. Hänen täysveristä saksalaista patriotismiaan osoittavat monet pikkuseikat, kuten esim. se, että hän farmilleen on antanut saksalaisen korvissa epäilemättä ihanasti kaikuvan nimen Rossbach, taikka esim. hänen kertomuksensa Elandslaagten tappelusta viime sodassa, jolloin hän ja hänen saksalaiset soturinsa keskellä taistelun hyörinää täydellä todella juovat hänen majesteettinsa Saksan keisarin maljan. Missä ikinä teoksessaan Schiel muuten on tilaisuudessa saksalaisista puhumaan, tapahtuu se suurella ihastuksella ja täydellisellä itsetietoisuudella siitä, että he, yksin buureihinkin verrattuina, ovat kaikin puolin korkeammalla seisova kansakunta. Kun tekijä muuten puhuu buurien johtavista miehistä, tekee hän sen suurella kunnioituksella, jos kohta hän heidänkin omituisuuksistaan silloin tällöin saa vähän naurun aihetta. Etenkin on Krüger, tuo vankka presidentti, häneen tehnyt syvän vaikutuksen.

Kun sota buurien ja englantilaisten välillä lokakuun 11 p. 1899 alkoi, lähti Schielkin koottuaan johtoonsa vähäisen etupäässä Transvaalissa asuvista saksalaisista muodostetun vapaajoukon mukaan. Hän seurasi sitä armeijanosastoa, jonka tarkoituksena oli valloittaa englantilainen siirtomaa Natal. Paljon hän ei välittänyt siitä, millä riitapuolueella varsinaisesti oli oikein niitten kysymysten suhteen, jotka antoivat sotaan aihetta, mutta siitä huolimatta hän sotilaan innostuksesta ja hallituksensa uskollisena alamaisena tahtoi ottaa vapaudentaisteluun osaa. Sitä hän ei kuitenkaan paljon ollut tilaisuudessa tekemään, sillä jo ensimäisessä taistelussaan Elandslaagten luona hän joutui haavoitettuna vihollisen vangiksi. Hyvin tarkka ja huvittava on hänen kertomuksensa mainitun kuuluisan taistelun kulusta.

Teoksensa viimeisissä luvuissa puhuu Schiel olostaan englantilaisten vankina. Nämäkin luvut sisältävät paljon mieltäkiinnittävää sille, joka buurivankien oloihin tahtoo tutustua, yhtä ja toista englantilaisten tavasta kohdella vankejaan, johon Schiel ei ole aivan tyytyväinen.

„Presidentti Paul Krügerin elämänmuistelmat“, jotka presidentin sihteerit hänen omien kertomustensa ja virallisten lähteiden nojalla ovat kokoonpanneet, on sille, joka tahtoo buurikansan historiallisiin vaiheihin lähemmin tutustua, aivan välttämätön lukea, sillä sen kautta, että teoksen sankari, Krüger, kansansa historiassa on ollut sen etevin johtaja, luo teos valoa koko kansan vaiherikkaaseen menneisyyteen.

Teoksen alku vie lukijan ajatukset niihin levottomiin ja buurien historiassa käänteen tekeviin aikoihin, jolloin buurien suuri siirtyminen, suuri „trek“, englantilaisten hallussa olevasta Kapsiirtolasta pohjoisempiin

seutuihin tapahtui. 12-vuotianaana paimenpoikana (vuonna 1836) otti tuleva presidentti siirtolaisten vaivalloisiin retkiin osaa. Näillä retkillä ja uusilla enemmän tai vähemmän pysyväisillä kotiseuduillaan, alueilla, jotka vilisivät villipetoja, ja aikoina, jolloin villikansat joka taholta uhkasivat, oli siirtolaisten elämä täynnä seikkailuja ja vaaroja. Paul Krügerin kertomukset omista metsästys- ja sotaseikkailuistaan antavat epäilemättä lukijalle erinomaisen kuvan sen ajan elämästä buurien keskuudessa. Vaivalloinen uutisasukaselämä loi buureista voimakkaan, karaistun kansan ja Krügeristä miehen, joka, kokeneena, päättäväisenä ja lujaluontoisena, kykeni liittämään hajallaan parveilevat kansalaisensa yhteen ja heidän keskuudessaan muodostamaan lujan valtion.

Jo hyvin ajkaisin alkoi Krügerin julkinen toiminta, 17-vuotiaana hänet jo valittiin varakenttäkornetiksi ja kymmenen vuotta myöhemmin (1852) vakinaiseksi. Näissä viroissa ollessaan hän otti usein osaa sotaretkiin kaffereita vastaan ja kohosi vähitellen etevyytensä kautta yhä huomattavampaan asemaan, kunnes jo 1850-luvun loppupuolella oli yksi kansansa johtajia. Seurasi sitten surullisia aikoja buurien historiassa, aikoja, jolloin heidän yhteiskuntansa oli täydessä hajaannuksen tilassa ja jolloin eri puolueiden välillä vallitsi kansalaissotiakin. Krüger, näihin aikoihin jo etevä puoluepäällikkö, koetti mahdollisuuden mukaan välttää sisällistä eripuraisuutta ja aikaansaada sovintoa kansalaistensa keskuudessa, mutta osasi myöskin, kun niin tarvittiin, lujalla päättäväisyydellä viedä tarkoituksensa perille ja hänelle onkin siitä syystä suuri ansio rauhallisten olojen palauttamisesta entiselleen.

Seurauksiltaan tärkein tapaus Transvaalin historiassa tämän jälkeen oli englantilaisten anastus v. 1877 ja buurien vapaussota neljä vuotta myöhemmin. Näinä buurien historiassa vaikeina aikoina sai Krüger erinomaisen tilaisuuden osoittamaan mihin hän valtiomiehenä kykeni; ja juuri hänen tähän kuuluvat toimensa epäilemättä olivat aiheena ruhtinas Bismarkin tunnettuun lausuntoon hänestä, nim. että hän oli yksi aikakauden etevimpiä valtiomiehiä. Hän ei tehnyt mitään äkkipikaisuuden tai suuttumuksen vaikutuksesta, vaan tyyneesti ja viisaasti hän yhdessä parin muun johtavassa asemassa olevan kansalaisen kanssa koetti keskusteluiden kautta englantilaisten viranomaisten kanssa, aina uudelleen kansansa valtuuttamana, ja milloinkaan tunnustamatta englantilaisten yliherruutta, saada asiat entiselleen. Kun Krüger ja hänen kansalaisensa kuitenkin neljän vuoden rauhallisen vastustelemisen jälkeen huomasivat mahdottomaksi saavuttaa englantilaisilta myönnytyksiä, tarttuivat he vihdoin aseihin. Sota päättyi kuten tiedetään englantilaisten tappiolla.

Vuonna 1882 valittiin Krüger ensi kerran valtion presidentiksi ja tässä toimessaan hän sen jälkeen, aina uudestaan valittuna, oli tasavallan kukistumiseen saakka. Paljon on hän presidenttinä kansansa hyväksi

toiminut; mutta tärkeimmän sijan hänen elämänmuistelmissaan anastavat ne katkerat rettelöt tasavallan ja Englannin hallituksen välillä, jotka vihdoin aiheuttivat viimeisen sodan. Nämä rettelöt ja keskustelut ovat siksi tunnetut, ettei niitä tässä tarvitse uudestaan kertoa. Kaikissa tapauksissa mainittakoon, että ne viralliset asiakirjat mainituista keskusteluista, joista otteita Krügerin elämänmuistelmissa julkaistaan, hyvin selvästi todistavat, kuinka Englannin tarkoitus Eteläafrikan politiikissaan on ollut täydellisesti imperialistinen ja lähtenyt yksinomaisesta halusta saada valtaansa itsenäiset tasavallat. Krügerin politiikki puolestansa oli se, että hän mahdollisuuden mukaan tahtoi myöntyä englantilaisten vaatimuksiin, mikäli nim. eivät sisältäneet mitään hänen isänmaansa itsenäisyyttä uhkaavaa. Mutta kun Englanti, muiden vaatimustensa ohella, yhä kovaäänisemmin rupesi pitämään kiinni luuloitellusta ylivallasta Transvaaliin nähden, silloin Krüger, joka ei tähän saattanut myöntyä ja yhä selvemmin huomasi englantilaisten tarkoitusten todellisen laadun, ei enää voinut välttää veristä yhteentörmäystä. Syttyi pitkä ja verinen sota, jonka kulkua meilläkin innostuksella ja odotuksella seurattiin, ja sen buureille onneton loppu on myöskin kaikille tuttu.

Paul Krüger esiintyi sodan aikana patriarkalisen kansansa todellisena isänä, neuvojana, lohduttajana ja rohkaisijana. Kun englantilaiset vihdoin monta tappiota ensin kärsittyään kesällä 1900 olivat valloittaneet Transvaalin pääkaupungin Pretorian ja tunkeutuivat yhä syvemmälle onnettomaan tasavaltaan, silloin Krüger, joka vanhuutensa takia ei enää jaksanut seurata komennuskuntien nopeita liikkeitä, oli pakoitettu pakolaisena jättämään isänmaansa ja matkustamaan Europpaan, jossa yhä edelleen koetti vaikuttaa kansansa hyväksi. Nämä seikat ovat kuitenkin yleisölle vielä vallan tuoreessa muistissa, jotenka niistä ei enempää tarvitse puhua.

Kirjan lopussa julkaisee sen toimittaja useita presidentti Krügerin pitämiä puheita, niiden virallisessa asussa. Siitä ansaitseekin toimittaja kaikkea kiitosta, sillä nuo puheet, joiden julkaiseminen kai oikeastaan on tarkoittanut antaa buurien historian tutkijalle joukon virallisia lähteitä, ovat, „setä“ Krügerin suusta lähteneinä, laajemmallekin yleisölle tervetulleet, sillä ne harvinaisen elävällä tavalla antavat hyvän kuvan buurien yhteiskunnallisista katsantotavoista yleensä ja erityisesti Krügerin omasta tuoreesta ja voimakkaasta olennosta kansansa ensimäisenä kansalaisena. —

Oranjen vapaavaltion sotajoukkojen ylikomentajan kenraali CHRISTIAN DE WETin kertomus itse sotatapauksista oli ehdottomasti se, jota yleisö suurimmalla jännityksellä odotti. Tähän on epäilemättä ollut syynä De Wetin taitava esiintyminen sodassa, jonka kuluessa hän ehti saavuttaa koko maailman huomion.

Sotaan lähti De Wet tavallisena kansalaissotilaana, mutta pian hän kohosi komentajaksi ja sitten kenraaliksi. Alussa otti hän osaa sotaliikkeihin Natalin siirtokunnassa, jossa hän oli mukana muun muassa Nicholsons Nekin suuressa taistelussa, missä itse hämmästyttävän vähäpätöisiä tappioita kärsien voitti ja otti vangiksi pari englantilaista jalkaväkirykmenttiä. Sen jälkeen tuli hän siirretyksi Oranjen valtion länsirajalle ja otti silläkin puolella sotanäyttämöä osaa moneen uskaliaaseen retkeen ja taisteluun. De Wetin ylipäällikkö näillä tienoilla oli transvaalilainen kenraali Cronje, tunnettu rautaisesta urhoollisuudestaan, mutta myöskin siitä, että hän 17 päivänä helmikuuta 1900 vähemmän taitavien liikkeittensä kautta joutui saarroksiin ja 10 päivää myöhemmin oli pakoitettu buurien vähäiseen lukumäärään nähden suurine sotajoukkoineen antautumaan. Cronjen antautumisen päivä oli käännekohta sodan historiassa. De Wet miehineen ei tosin ollut yhdessä Cronjen muun armeijan kanssa saarroksessa, mutta hän oli kuitenkin tilaisuudessa näkemään asiain menon, sillä koko ajan hän joukkoineen ponnisteli raivatakseen Cronjelle tietä saarroksesta pois, mikä pari kertaa olikin hyvin lähellä onnistua.

Näihin tapauksiin osaaottaneena antaa De Wet lukijalle elävän ja katkeran kuvauksen siitä masennuksesta, minkä mainittu antautuminen buurien keskuudessa aikaansai. Sodan alkuajat olivat olleet kansalaisille melkeinpä iloista leikkiä, se mieliala vallitsee ainakin täydellisesti De Wetin kertomuksessa sodan ensi kuukausista. Innostuneina ja voittamattomina olivat buurit isänmaansa itsenäisyyden puolesta taistelleet, kaikkien mielissä vallitsi luottamus ja toivo. Mutta kun Cronjen antautumisen kautta musertava tappio oli kohdannut heidän pyhää asiaansa, silloin rupesi epäilys saamaan jalansijaa monen mielessä, ja sotahistoriassa alkoi uusi ajanjakso. Ja yhdessä suhteessa kesti tämä ajanjakso sodan loppuun saakka: mielten masennus ei enää lakannut.

Monet buurit arvelivat jo nyt olevan turhaa jatkaa sodankäyntiä ja lähtivät, koska ei mikään sotilaskuri heidän keskuudessaan saattanut sellaista estää, kotiinsa. Sotajoukkojen lukumäärä väheni tämänkin kautta arveluttavasti ja niinpä tapahtui, että lordi Roberts, englantilaisten armeijan ylipäällikkö, varsin helpolla vaivalla sai haltuunsa molempien tasavaltojen pääkaupungit Bloemfonteiniin (13 p. maaliskuuta) ja Pretorian (5 p. kesäkuuta). Englantilaisella taholla luultiin, että nämä tapaukset vakinaisesti jo sodan päättivät, mutta molemmissa tasavalloissa oli kuitenkin jäljellä komennuskuntia, jotka olivat päättäneet pontevasti jatkaa sotaa. De Wet oli tällä välin nimitetty Oranjen vapaavaltion sotajoukkojen ylikomentajaksi.

Sodan varsinaisesti kolmas ajanjakso alkoi syksyllä (1900) vähän sen jälkeen, kun lordi Roberts oli julistanut Transvaalin englantilaiseksi alusmaaksi, sen kautta, että suurin osa niitä buureja, jotka jo olivat tais-

telusta luopuneet, uudestaan tarttui aseihin osaksi sotivien toveriensa innostamina osaksi sen tähden, että englantilaiset ryhtyivät entistä ankarampiin toimenpiteihin tasavalloissa. Nyt alkoi sodan historiassa se aika, jolloin buurit käyden sissisotaa kaikkialla tasavalloissa, jopa englantilaisissa siirtokunnissakin, tosin epätoivolla, mutta kuitenkin voimakkaasti ja viimeiseen saakka kestävällä sitkeydellä jatkoivat vapaustaisteluaan. Komennuskunnat toimivat hajoitettuina kukin omaan piiriinsä ja sentähden De Wet, joka teoksessaan kertoo vain sellaisesta, johon hän itse on ollut osallisena, ja jonka siis varmasti tietää, ei anna mitään yksijaksoista kertomusta sodan tärkeimmistä tapahtumista, vaan mainitsee yksinomaan omista retkistään, seikkailuistaan ja taisteluistaan. Mutta nämä tarjoovatkin lukijalle mitä mieltäkiinnittävimpiä tapahtumia, sillä De Wet uskollistensa kanssa liikuskeli tosiaankin salaman nopeudella oikealle ja vasemmalle iskujaan jaellen, milloin Kapmaassa, milloin Oranjen vapaavaltiossa, joskuspa Transvaalissakin. Etenkin painuvat syvästi lukijan mieleen hänen kertomuksensa uhkarohkeista marsseistaan Kapmaahan, siellä ja sieltä pois sekä hänen monet äkkiarvaamattomat hyökkäyksensä englantilaisten sotaväenosastojen kimppuun, kuten Dewetsdorpin tai Tweefonteinin luona. De Wet oli tosiaankin oikea mies onnettomuuden ja vainon aikoina esiintymään kansalaistensa rohkaisijana ja johtajana ja hänellä olikin buuriensa keskuudessa täysi luottamus.

Teoksensa lopussa kertoo De Wet sodan päättymisestä ja niistä keskusteluista englantilaisten kanssa, jotka rauhan solmimiseen johtivat. Kun kysymys rauhan päättämisestä keväällä 1902 tuli polttavaksi, tekivät englantilaiset ja buurit keskenään aselevon, jonka kuluessa eri komennuskuntien edustajia kokoontui Vereenigingin kaupunkiin kansalaiskokoukseen neuvottelemaan rauhan teosta ja sen ehdoista. Tämän kokouksen pöytäkirjat on De Wet teoksensa lopussa liitteenä julkaissut, sekin erittäin hyvä ajatus, sillä mainitut pöytäkirjat antavat selvän kuvan mielialasta ja mielipiteistä buurien keskuudessa tuohon aikaan. Niistä käy muun muassa selville, että halu vielä edelleen jatkaa sodankäyntiä oli paljon suurempi oranjelaisten kuin transvaalilaisten keskuudessa, seikka, johon epäilemättä juuri De Wetin rohkaiseva personallinen vaikutus mahtoi olla syynä.

De Wet lopettaa sotakertomuksensa kehoituksella kansalaisilleen olemaan uudelle hallitukselleen yhtä uskollisia kuin vanhallekin, epäilemättä järkevä sana, sen jälkeen lausuttu, kun valittu kansankokous kerran oli lausunut päätöksensä alistua. Ainoastaan niitä buureja De Wet halveksii, jotka sodan aikana antoivat personallisen vakuutuksensa siitä, että kansan tulevaisuus jo aikaisemmin olisi vaatinut alistumista, mennä niin pitkälle, että suorastaan kehoittivat sotivia jättämään lippunsa, jopa lopulta englantilaisten rauhoittamispyrintöjä suorastaan auttoivatkin. Näistä

lausuu hän tuomitsevan sanansa: heidän tekonsa ovat osoittaneet siveellisen voiman puutetta.

De Wetin teosta lukiessa on vaikea määrätä, mitä eniten tulee ihmetellä sitäkö, mitä hänen kirjansa sisältää kansansa loistavista urotöistä vaiko tekijää itseään, hänen rohkeata esiintymistään sotilaana ja nyt teoksessaan taitavana kynäniekkana. On nim. varsin harvinaista, että yksinkertaisissa oloissa elänyt henkilö, kuten tekijä, joka maanviljelijänä ei ole ylhäisempi kuin muutkaan kansalaisensa ja itse yksinkertaisesta sotilaasta on oman toimintansa kautta kohonnut ylimmäksi kenraaliksi, niin erinomaisen selvin ja voimakkain lausein perehdyttää lukijansa kysymyksessäolevaan asiaan. De Wetin teos on epäilemättä kirjallisessakin suhteessa laatuaan parhaita.

Yhdessä puheenaolleet luettaviksi suositeltavat kolme teosta muodostavat kokonaisuuden, joka monipuolisesti valaisee buurien vapaustaistelua. Eversti Schielin kirja sisältää ulkomaalaisen upseerin tekemiä havaintoja elämästä ja olosuhteista itse buurikansan keskuudessa, Krügerin elämänmuistelmat sisältävät kertomuksen presidentin omasta tärkeästä toiminnasta kansansa hyväksi ja sen ohella seikkaperäisen selonteon niistä selkkauksista Englannin hallituksen kanssa, jotka kävivät sodan edellä. De Wetin kirja antaa puolestaan luotettavan ja erinomaisen hyvin kirjoitetun selityksen sotatapauksista, niistä nim., joihin hän itse otti osaa.

K. R. B.

Kertomuksia ja kuvauksia.

PEKKA ERVAST, *Haaveilija*. Mikkelissä 1902, Tekijä. 274 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Teoksella on luullakseni merkityksensä, jonka vuoksi sille on huomiota annettava. Tätä merkitystä ei mielestäni arvostelija voi saada esille, jos hän siihen soveltaa vain ne arvostelukannat, jotka näyttävät hänelle lähinnä tarjoutuvan. Mutta erityistä näkökohtaa silmällä pitäen arvostelija kaikissa tapauksissa voi lausua teoksesta tunnustuksensa ja toivoa sille lukijakuntaa.

Teos on osittain kaunokirjallista, osittain filosofista laatua, mutta kummaltakaan näkökannalta arvostellen ei tämän kirjallisen ilmiön merkitystä pääse huomauttamaan.

Kaunokirjallisena tuotteena teos ei saa aikaan taiteellista kokonaisvaikutusta etupäässä mielestäni sentähden, että tekijä tavallaan on liian lähellä käsittelemäänsä aihetta. Lukijalle ei anneta mitään selvää perspektiivisuhdetta, jossa hän voisi nähdä kirjassa esiintyvät henkilöt ja ta-

paukset, etenkin päähenkilön, „haaveilijan" todellisen elämänkehityksen. Tosin voi jo teoksen nimen ymmärtää siten, että tahdotaan lukijalle kuvata hapuilevaa, kehittymätöntä, tosikokemuksia kaipaavaa ihmistä. Onpa myöskin kirjassa kohtia, joissa hapuileminen, kypsymättömyys, heikko ihastus kauniisiin sanoihin tai epämääräisiin „aatteihin" esitetään tosielämän vaatimassa valossa. Mutta nuo viittaukset todellisiin elämänkokemuksiin eivät pääse kylliksi esille, ne eivät pääse muodostamaan sitä korkeutta, jolta lukija saisi nähdä „haaveet" haaveiksi ja samalla tuntea myötätuntoa „haaveilijan" rehellisiä pyrkimyksiä kohtaan. Kaikki kietoutuu liiaksi yhteen; nuoret „haaveet", ne, jotka kirjassakin paikoitellen haaveiksi osoitetaan, ja elämän omat opetukset eivät erkane kyllin kauaksi toisistaan. Todellisen elämänkokemuksen puoli hukkuu niihin monisanaisiin ja tyhjiin „haaveiden" esityksiin, jotka tekijä sallii „haaveilijan" yhä uudestaan saattaa painettuina lukijan eteen häntä ikävystyttämään. Lukija ei olisi halunnut saada noita haaveilijan muistelmia niin välittömästi eteensä; hän olisi halunnut tutustua niihin sellaisen elämänymmärryksen valossa, joka perustuu vakaisiin kokemuksiin eikä haaveisiin. Taikka, toisin sanoen, lukija olisi halunnut sitä, että haaveilijan sielunelämä olisi saanut käydä taiteilijan seulan läpi ja siten jalostua inhimilliseksi luonnekuvaksi.

Vaikka kirjan kokonaisvaikutus täten ei ole sellainen, joka voisi sallia sen luettavaksi kaunokirjallisuuteen, niin on siinä kuitenkin yksityiskohtia, jotka osoittavat kaunokirjallista kykyä. Sellaisissa kohdissa, joissa tekijällä on havaintoa takanaan olematta siihen liian likeisessä, liian subjektiivisessa suhteessa, tekijä osoittaa varsin tunnustettavaa kuvaamiskykyä. Sellainen yksityiskohta on esim. se luonteen pikakuva, jonka tekijä antaa „ajattelija-ukosta", luonnekuva, jonka yksityispiirteet nähtävästi ovat havaintoperäisiä ja sattuvasti yhteen sommiteltuja. Tässä yksityiskuvauksessa on vielä jotakin muutakin hyvää, jota kirjassa kokonaisuudessaankin olisi saanut olla runsaasti katsoen siinä käsitellyn aiheen laatun, siinä on — huumoria.

Kun sanoin että kirja osittain on filosofista laatua, niin sillä en voinut tarkoittaa, että se tahtoisi esiintyä teoreettisena tutkimuksena, vaan että se osoittaa tekijän harrasta halua saada personallisesti varman vastauksen elämän korkeimpaan kysymykseen. Mitä on elämä, minkä vuoksi elämme, kysyy kirjan sankari monta kertaa itseltään ja muilta. Hän ottaa esille yksityisiäkin elämänkysymyksiä, niinpä uskonnollisen kysymyksen ja yhteiskunnallisen kysymyksen. Ei sovi kieltää sitä intoa ja hartautta, joilla näitä kysymyksiä käsitellään, mutta käsittelyssä kaipaa syvyyttä ja elävyyttä. Puhutaan paljon ihanteesta, totuudesta y. m. ja „haaveilija" tuntuu lopulta löytävän sen ihanteen, jolle hän voi oman elämänsä tositeossa antaa, mutta tämän ihanteen havainnollista perää lukija ei kirjassa huomaa.

Kokemusperäistä elämäntehtävää kirjan sankari ei sittenkään nähdäkseni saa itselleen asetetuksi.

Mutta sittenkään ei arvosteluni pääty pääasiassa negatiiviseen tulokseen. Joskin teos on kaunokirjalliseen kokonaisuuteen katsoen heikko ja joskaan se ei tunnu voivan antaa todellisia lisiä elämänkysymysten käsittelemiseen, niin sillä sittenkin on oma merkityksensä. On huomattava, mistä sen varsinainen aihe on otettu. Siinä esitetään niitä kaipauksia ja mielialoja, jotka liikkuvat meikäläisissä oloissa kehittyneiden nuorukaisten sieluissa. Siinä annetaan esim. nähtävästi sangen läheltä saatuja kuvauksia siitä, mitä kokemuksia koulun ylimpien luokkien oppilas voi saada kokea uskonnonopettajansa puolelta, kun hänessä herää itsetunto ja itsenäisen ajattelemisen kaipuu. Sellaiset kuvaukset voivat antaa monelle opettajalle hyödyllistä ainesta ymmärtämään niitä henkisiä tarpeita, jotka heräävät koulupojassa, kun hän on varttumaisillaan ajattelevaksi nuorukaiseksi. Ne antavat myöskin jotakin viittausta siitä, mikä käytöstapa opettajan puolelta todellakin voi vaikuttaa syventävästi ja ohjaavasti tähän sielunelämään. Mainitsemani esimerkki ei ole ainoa, vaan voi kirjasta saada havaintoja siitä, mihin suuntiin ainakin jollakin taholla meikäläisten nuorukaisten, lyseinoppilaiden ja nuorten ylioppilasten henkiset kaipaukset ovat käyneet. Saa myöskin viittauksia siitä, miten näitä kaipauksia on koetettu täyttää, kun on huomattu tarve omin päin etsiä sitä, mikä on tuntunut puuttuvan annetuista opetuksista ja ohjauksista.

Luulenpa että se nuorison opettaja, joka kirjan tältä kannalta lukee, voi tehdä usean hyvän huomion ja saada vakavaa ajatuksen aihetta. Kirja on ymmärtääkseni erityisesti niiden huomattava, jotka kysyvät, miksi nuorisomme on osaksi niin taipuvainen yltiöindividualismin aatetta omaksumaan. Siitä tuntuu huokuvan erittäinkin yksi nuorison, opiskelevan nuorison kaipaus, se että opettajain ja opetettavain suhteen pitäisi olla läheisempää, toverillisempaa, personallisempaa.

Z. C.

Taidekirjallisuutta.

ROBERT DE LA SIZERANNE, *Ruskin och skönhetens religion.* Moderna tänkare II. Bemyndigad öfvers. af E. A. T. Tukholmassa 1902, Söderström & C:o. 201 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Sairaana on europpalainen yhteiskunta ottanut vastaan 20:nnen vuosisadan, niinkuin se sairaana otti vastaan 19:nnenkin. Sata vuotta sitten koetettiin sitä parantaa ankaralla, syvälle käyvällä leikkauksella, mutta tuskin ovat suuren vallankumouksen haavat vielä ehtineet arvet-

tua, kun huolestuttavat symptoomit — itsekkyys, nautinnonhimo, ylellisyys ylhäällä, tyytymättömyys ja viha alhaalla — taas jo alkavat näkyä. Lääkäreistä ei ole puutetta, mutta parannuskeinoista ei vain olla yhtä mieltä. Leikkausveitsi tekee nytkin ahkerasti työtänsä: nykyisen yhteiskunnan sairauden syitä etsivät ja sen mätähaavoja paljastavat ei yksin varsinaiset sosiologiset teoreettikot — rikostieteilijät, sosialistit, moralistit —, vaan myöskin nykyaikainen taide ja kaunokirjallisuus eri maissa työskentelee saman intressin palveluksessa. Probleemiromaani ja probleemidraama — Zola, Tolstoi, Ibsen — ovat meidän aikamme ominaisia taidemuotoja. Täydellistä mullistusta, vanhan yhteiskuntamoraalin perinpohjaista hävittämistä ja uusien ihanteiden asettamista entisten sijalle vaativat toiset (sosialistit, Nietzsche); toiset vähemmän jyrkät suosittavat parannuskeinoksi sitä, mitä jo ennenkin on monesti käytetty: yksinkertaisia elintapoja ja työn tasaisempaa jakamista sillä tavoin, että työ kaikille eroituksetta kuuluu velvollisuutena, mutta myöskin lepo ja osallisuus nykyajan sivistykseen oikeutena (Ruskin).

Kuka on Ruskin? Puoli vuosisataa takaperin tuo nimi oli tuskin vielä hänen kotimaassaan Englannissakaan laajemmalta tunnettu; nykyään on samalla nimellä yleiseuroppalainen maine. Silloin pidettiin häntä haaveilijana, jonka puuhilla ei olisi mitään pysyvää merkitystä; nyt kiiruhtavat sivistyneet kansat kilvan omistamaan ja tutuksi tekemään hänen ajatuksiaan ja opetuksiaan. Eikä ainoastaan tutuksi tekemään, vaan myöskin toteuttamaan, sillä kokemus on osoittanut, että niillä on myöskin suuri ja runsaita käytännöllisiäkin hedelmiä kantava merkitys. On syntynyt kokonainen laaja Ruskin-kirjallisuus, joka kasvaa päivä päivältä.

Mitä hän on sitten opettanut? Sitä on helppo kysyä, mutta siihen ei ole helppo vastata. Ensiksikin siitä syystä, että Ruskin on kirjoittanut paljon, tavattomankin paljon yhden ihmisen osaksi. Hänen teoksensa käsittävät yli neljäkymmentä paksua nidosta. Nykyajan ihmisillä ei ole monellakaan aikaa ryhtyä niitä kunnollisesti läpilukemaan. Toiseksi ei Ruskinin lukeminen ole niinkään helppoa, se vaatii lukijalta paljon enemmän alkeistietoja, kuin mitä n. s. yleissivistys hänelle on antanut. Sillä Ruskinin oma tietomäärä on tavattoman monipuolinen ja runsas; hän käsittelee teoksissaan kysymyksiä erilaisten tieteiden: estetiikan, taidehistorian, arkeologian, geologian, kansantalouden, historian, yhteiskunta- ja siveysopin aloilta. *Of many things* — monesta asiasta — kutsuukin hän itse yhtä osaa kuulusta teoksestaan Modern Painters (Nykyaikaisia maalareita); se voisi olla yhtä hyvin otsakkeena koko hänen kirjalliselle tuotannolleen. Kolmanneksi tekee Ruskinin teosten lukemisen sangen vaikeaksi niissä ilmenevä täydellinen suunnitelman ja yhtenäisyyden puute. Ken tahtoo tutustua Ruskinin mielipiteihin jonkun eri tieteen

alalla, hän saa käydä läpi koko hänen teostensa sarjan, poimia ajatuksen sieltä toisen täältä ja itse yhdistää ne kokonaisuudeksi.

Eri maissa onkin jo aikaisin ryhdytty suurelle yleisölle, jolla ei ole aikaa eikä tilaisuutta perinpohjin syventyä Ruskinin kirjoituksiin, toimittamaan niistä systemaattisesti järjestettyjä selontekoja ja ajatuspoimintoja. Sellaisia ovat esim. englantilaisen Collingwood'in „The Art-Teaching of John Ruskin", saksalaisen Jakob Feis'in sarja „Wege zur Kunst" jatkoineen, joka on ruotsiksikin ilmestynyt ja ilmoitettavanamme oleva ranskalaisen Robert de la Sizeranne'n „Ruskin och skönhetens religion", joka on *lyhennys* alkuperäisestä teoksesta „Ruskin et la religion de la beauté".

Kuka on Ruskin ja mitä hän on opettanut? Tähän kysymykseen koettaa Sizerannekin antaa kirjassaan vastauksen seuraamalla niin paljon kuin mahdollista Ruskinin omia sanoja ja ajatuksia. Ja ihmetellä täytyy, miten paljon on verrattain pieneen tilaan (ranskal. painos 360 siv.; ruotsal. 201) saatu sopimaan. Teos jakaantuu kolmeen osaan: Ruskinin elämä ja vaikutus, hänen oppinsa ja hänen esteettiset ja sosiaaliset mielipiteensä. Hänen elämänsä ja vaikutuksensa on yhtä mieltäkiinnittävät, kuin hänen ajatuksensakin, sillä hän oli se mies, joka myöskin elämällään tahtoi tukea ja toteuttaa aatteitaan. *Kauneuden uskonnoksi* on Sizeranne kutsunut Ruskinin oppia ja nimi onkin sangen sattuva, sillä kauneus oli se voima, joka muodosti Ruskinin esteettis-moraalisen yhteiskuntasuunnitelman perustuksen, kauneus oli se valta, jota hän pitkän elämänsä aikana hartaudella palveli. Kauneus oli hänestä Jumalan näkyväinen ilmestymismuoto maan päällä; neitseellinen luonto, jota ihminen koneillaan ja tehtaillaan ei vielä ollut ehtinyt häväistä, on Hänen pyhäkkönsä. Oikea kauneuden tajuaminen niin luonnossa ja elämässä kuin taiteessakin herättää katsojassa nöyryyttä ja rakkautta ja on siten mahtava siveellinen voima ihmiskunnan kasvatuksessa paremmaksi ja jalommaksi. Ruskinin uskontunnustus kuuluukin: „Uskon, että tieto kauniista on oikea tie ja ensi askel tietoon hyvästä ja arvokkaasta, ja että kauneuden lait, elämä ja ilo ovat yhtä iäisiä ja pyhiä osia Jumalan aineellisessa luomakunnassa, kuin on hyve henkisessä ja jumaloiminen enkelien maailmassa." Mutta kauneus vähenee maailmassa sitä myöten kuin suurteollisuus voittaa alaa anastaen luonnolta sen sunnuntai-tunnelman ja tehden ihmisistä tylsiä, tunteettomia koneita. Rikkaus kyllä kasvaa, mutta miten on tyytyväisyyden ja todellisen onnellisuuden laita? Minne ne ovat nykyajan ihmisiltä hävinneet? Ruumiillisen työn arvo on alentunut aivan mitättömiin; ylhäiset ja varakkaat kuluttavat aikansa joko joutilaisuudessa tai yhä uusia rahankokoamiskeinoja miettien. Raha, jonka tulisi olla siunauksena, on muuttunut kiroukseksi, välikappaleesta päämääräksi. Ruumis, jonka tulisi kuvastaa ihmisen aateluutta ja kauneutta, kuihtuu

ja rumentuu karkaisevan työn puutteessa. Ja varsinaiselta työtätekevältä luokalta häviää kaikki työn tuottama ilo, koska koneelliselta työltä puuttuu kokonaan personallisuuden ja omintakeisuuden virkistävä leima.

Näiden epäkohtien korjaamiseksi käytti Ruskin koko pitkän elämänsä ja suuren omaisuutensa, toimien työväen opettajana, kasvattajana ja ystävänä, perustaen sille piirustus- ja ammattikouluja, taidemuseoita ja hauskoja omakoti-siirtoloita suurkaupunkien ulkopuolelle humisevien metsien ja vehreiden niittujen keskelle. Työn tuli olla kaikkien ihmisten velvollisuutena; mutta kauneuden, luonnossa ja taiteessa, tuli myöskin suoda säteitään kaikille kuten auringon. Taidetta kaikille! se on yksi Ruskinin nykyajalle antamista tunnussanoista. „Elämä ilman työtä on rikosta, mutta työ ilman taidetta on eläimellisentymistä."

Että Ruskin ei ole turhaan puuhannut, sitä todistaa Englannin käsi- ja taideteollisuuden nykyinen korkea kanta ja se taiteellista makua johtava asema, joka sillä kieltämättä on. Ja kuten jo mainittiin, herättävät Ruskinin lausumat ajatukset yhä laajempaa vastakaikua muissakin maissa ja varsinkin hänen aatteensa taiteesta elämän muodostajana ja ihmisen kasvattajana saa yhä uusia kannattajia.

„Kauneuden uskonto." Nimi on kenties monesta loukkaava, varsinkin kun sitä viime aikoina on niin paljon väärinkäytetty, käytetty merkitsemään sellaista estetisismiä, taiteen- ja nautinnonjumaloimista, joka asettaa yksilön kauneudessa hekkumoimisen kaiken yhteisen hyvän ja elämän muiden harrastusten yläpuolelle. Näin ei Ruskin kauneuden uskontoaan käsittänyt. „Se on uskonto, joka kääntyy yhtä hyvin rikkaiden kuin köyhienkin puoleen. Se ei tahdo syrjäyttää kristinuskoa, päinvastoin on se protesti itsensäjumaloimista, materialismia ja ylhäisten maallisten asemien tavoittelua vastaan; se on vain oksa kristinuskon maailmanpuusta. Se opettaa, että luonnon kauneus on kallisarvoista siksi, että se on Jumalan rakkauden ja voiman ilmaus maan päällä. Se opettaa, että siellä missä ei ole totuutta, ei myöskään voi olla taidetta eikä elämää", näin lausuu Sizeranne'n teoksen englantilainen kääntäjä Miss Galloway.

Sizeranne'n kirja on lämmin kirja, herättävä ja aaterikas. Siihen palaa mielellään uudestaan sen kerran luettuaan. Kirjoitettuna ranskalaisen herkällä tyyliaistilla ja selvällä, kevyellä esitystavalla, ansaitsee se laajalti lukijoita niissä piireissä, missä ruotsin kieltä ymmärretään. Ulkoasu on miellyttävä ja sen arvoa lisää vielä kaksi onnistunutta kuvaa John Ruskinista eri ikäkausilta.

F. L.

MAURICE MÆTERLINCK, *Bikupan (La vie des abeilles).* Moderna tänkare I. Bemyndigad öfvers. från franskan. Tukholmassa 1902, Söderström & C:o. 226 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Samaan sarjaan — *Moderna tänkare* — kuin Robert de la Sizeranne'n teos „Ruskin och skönhetens religion“, kuuluu myöskin Maurice Mæterlinckin kirja mehiläisten elämästä. Mæterlinck on yksi meidän monessa suhteessa omituisen aikamme omituisia ilmiöitä. Alkuaan asianajaja, on hän myöhemmin jättänyt tämän alan ja antautunut yksinomaan kirjailijaksi voidakseen tutkia elämää itse elämästä eikä vain asiakirjoista. Mutta elämä ei Mæterlinckin mukaan ole se, jonka me näemme joka päivä vierivän ohitsemme; elämän suuri salaisuus on etsittävä paljon syvemmältä, kuin mihin meidän aistimme meitä kykenevät johtamaan, se on etsittävä meidän sieluelämämme pimeimmistä ja luoksepääsemättömimmistä sopukoista ja meidän tunne-elämämme hennoimmista ja haihtuvimmista ilmauksista. Mæterlinck on runoilija, mutta ei ainoastaan säkeiden ja loppusointujen tekijä, hän on myöskin ajattelija, joka säkeihinsä ja sointuihinsa osaa kätkeä kokonaisen omintakeisen maailmankatsannon, salaperäisen elämänviisauden. Hän on syntyään flaamilainen, Belgian molempien rajakansojen ominaisuudet yhtyvät hänessä yhdeksi personallisuudeksi: romaaninen muodon täydellisyys ja tyylin notkeus ja germaaninen taipumus syventyä ajattelun kautta ilmiöiden syntyjä syviä tutkimaan. Hänen ensimäisistä draamoistaan puuttuu kaikki reaalinen elämä, henkilöt niissä eivät ole todellisia toimivia ja itsetietoisia ihmisiä, vaan marionetteja — niin on hän itse niitä joskus nimittänytkin —, joita salaperäiset voimat lankojen tavoin liikuttelevat. Heidän puheensa on kylmästi ja loogillisesti punnitsevalle järjelle käsittämätöntä ja sisällyksetöntä, tapaukset vierivät katsojan ohi kuin unikuvafantasia. Mutta siinä on myöskin juuri niiden viehätys, se on juuri niiden herättämien kuvien ja tunnelmien epämääräisyys ja hämäryys, joka miellyttää naturalismin tarkkoihin selontekoihin väsynyttä yleisöä. Epämääräisyys tekee kuvat ikäänkuin suuremmiksi ja valtavammiksi; „heti kun me jotakin selitämme, teemme sen samalla tavattomassa määrässä pienemmäksi“, on Mæterlinck itse lausunutkin.

Mutta Mæterlinck hakee elämän ydintä, maailmansielua, muualtakin, kuin vain ihmiselämästä. Hän näkee saman ikuisen, äärettömän hengen myöskin muualla luonnossa, vähäpätöisten eläintenkin jokapäiväisten tointen takana, tointen, joihin me emme tavallisesti luo vähintäkään huomiota. Sitä todistaa juuri hänen kirjansa „La vie des abeilles“ (Mehiläisten elämä). Se ei ole luonnontieteellinen esitys mehiläisistä, eikä käsikirja mehiläishoidossa, vaikka se epäilemättä tieteen uusimpiin tutkimuksiin perustuen voi tarjota paljon hauskuutta sekä luonnontieteilijälle että mehiläisten

hoitajalle; se on paljon enemmän, sillä se on esitys luonnonfilosofiasta: pienten, näöltään merkityksettömien elinilmausten ja tapahtumien takana hän näyttää meille niitä yhdistävän ajatuksen, joka on johdonmukainen ja säälimätön kuin itse logiikka. Mehiläisten elämä vuoden mittaan keossa on suuri draama, jolta ei puutu kauniita episodeeja, mutta jossa kuitenkin kaikki kehittyy vasten lopullista katastrofia: kuningatar-mehiläisten taistelua ylivallasta.

Ja miten paljon tuollainen kuvaus tarjoaakaan kosketuskohtia ihmiselämän kanssa. Onhan mehiläiskeko täydellisesti järjestetty yhteiskunta, jossa kaikki kehittyy varmojen, melkein tekisi mieli sanoa siveellisten, lakien mukaan. Jokaisella on määrätty tehtävänsä, jokainen työskentelee ahkerasti ja nurkumatta yhteisen hyvän eteen sillä alalla, mihin luonto on hänet asettanut. Vain sen kautta, että jokainen tekee tehtävänsä, pysyy yhteiskunta pystyssä ja voi antaa elämän uusille sukupolville ja uusille yhteiskunnille. Me ihmiset olemme niin usein taipuvaisia ylpeilemään omien laitostemme etevyydestä ja täydellisyydestä ja kuitenkin löytyy „järjettömillä“ eläimillä paljonkin sellaista, josta meillä on oppimista, kun vain tahdomme oppia. Luonto on sittenkin monessa suhteessa paljon suurempi taituri, kuin ihminen.

Ylläolevasta voisi luulla, että Mæterlinckin teos olisi sellainen kirja mitä varsinainen n. s. suuri yleisö pitää ikävänä. Niin ei kuitenkaan ole laita, sillä Mæterlinck on, kuten alussa jo huomautettiin, todellinen runoilija. Kesän koko sanomaton sulo huokuu hänen kuvauksistaan, kesän moniääninen surina, sen värihohtoisten kukkien tuoksu ja se oloa uhkuva voima, joka näkymätönnä tekee työtänsä ilman tuulissa, puiden ja kasvien putkiloissa ja syvällä maan mustassa povessakin. Hänen kirjansa on hymni elämälle, joka aina joka kesä sykkii yhtä täyteläisenä ja yhtä rikkaana, jos kohta yksilöt, joissa se ilmaantuu, vaihtelevat ja kuolevatkin. —

On mielestämme oltava kiitollisia kustannusyhtiölle siitä, että se mahdollisia tappioita säikähtämättä tarjoaa kansalleen mitä on parasta muiden maiden kirjallisuudessa varsinaisen romaanikirjallisuudenkin ulkopuolella. Tällaisista teoksista jäänee sittenkin suurin voitto lukijalle, sillä ne rikastuttavat ja kasvattavat. Olisi vain suotava, että yritys, jota luvataan jatkaa, saisi sellaista kannatusta, että hinta, joka tuntuu liian korkealta, tekisi niiden laajemmankin leviämisen mahdolliseksi.

F. L.

Kokoelmia.

Ernst von Wendt, *Svenska skalders sånger till vinets lof*, samlade och ut gifna af — —. Helsingissä 1902, O. Y. Hagelstamin kirjakaupan jaettavana. 188 siv. pientä 8:o. Hinta 3: 50.

Tämä kokoelma käsittää, kuten nimikin osoittaa, ruotsalaisten runoniekkain lauluja viinin kunniaksi. Siitä saapi nähdä, kuinka tämän lauluhaaran voima alkaen 1600-luvulta kasvoi huippuunsa Kustaa III:n aikana, kuinka se vielä Bellmanin jälkeen sai useita lennokkaita, leikillisen viehättäviä ilmauksia, erittäinkin Franzénin ja Valeriuksen pöytälauluissa, ja kuinka se sitten vähitellen on painunut alas käsin. Ei ainakaan voi kokoelmaan otetuista Frödingin ja Heidenstamin runoista, niin kauniita kuin ne muuten ovatkin, enää löytää tuota vanhaa, oikeata dionysolaista riemua. Julkaisija puolustautuu esipuheessa sitä käsitystä vastaan, että nämä laulut jo olisivat meidän aikamme hengen vastaisia. Uskokoon ken tahtoo! Paperi on hyvää, kirjaimet sinertäviä, ulkoasu siisti. Painovirheitä on, joita olisi sopinut välttää.

E. Bk.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderström: Vänrikki Stoolin miehet, 6 vhk. 1: 15. — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 19—21 vhk. à 1: 10. — *Elis Bergroth*, Suomen kirkko. 9 vhk. 1: 10. — *Th. Kolde*, Martti Luther. 9 vhk. 1: 10. — *Gustav Bang*, Euroopan sivistyshistoria. Suom. O. A. Forsström. 9—11 vhk. à —: 55. — Kyläläisten kirjasia, n:ot 38 a, 47, 49 à 5 p.

Otavalta: *Matti Tarkkanen*, Siirtolaisuudesta, sen syistä ja seurauksista. — *Kustavi Grotenfelt*, Kaksi unkarilaista valtiomiestä. —: 25. — Kalastussääntö. —: 35.

Boman & Karlssonilta: *Elisabeth Rundle*, Martti Lutherus. Suom. Anna Klutas. 7—12 vhk. à —: 40. — *Morten Pontoppidan*, Miksi olette murheelliset? Suom. Helmi Keckman. 1: 50.

K. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*, 23 vuotta Etelä-Afrikassa. 15—16 vhk. à —: 40.

Hagelstamin kirjakaupasta: *J. E. Rosberg*, Land och folk. 3. 1: 40 —. — *Ralf Saxén*, Kort öfversikt af svenska språkets grammatik. 1: 25.

Yrjö Weilinillä: *G. Panzer*, Naisruumiin rakennus. Suom. K. V. Natunen. — *Paavo Snellman*, Kristinusko ja uskonnonhistorian tutkimus. 1: 25. — *Tyykö Lehtirikko*, Alankomaiden vapaussodasta. —, Sama ruotsiksi. 1: —. — *M. Payard*, Ei savua ilman tulta. (Näytelmäkirjasto n:o 1).

Kotkan Sanomilta: *Helene Lassen*, Vanhaa perintöä. Suom. —: 50.

Tekijöiltä: *Alexandra Gripenberg*, Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning. III. 5: —. — *Aatu Karhu*, Lemin ensimäinen kansakoulu

1893—1903. —: 40. — *Lauri Soini,* Kansanlaulun poljento. Hieman suomalaista runousoppia. —: 50.

Dansk Tidsskrift, heinäk: J. C. Jacobsen, Om Babel-Bibel-striden. — N. C. Frederiksen, Froandring i Rusland.

Duodecim, n:o 5: Onni Törnqvist, Edullinen uuninrakenne.

Kansakoulun lehti, n:ot 11—16: Mikael Johnsson, Rinnastuksesta seminaariopetuksessa. — John Seppälä, Opettajan personallinen vaikutus kasvatuksessa. — Taavi Puttila, Kansakoulusta pohjakouluna ja valmistavasta koulusta. — Opettajayhdistysten toimintaa. — Liitteenä: Gust. Pettersson, Opetusjärjestelmä Sveitsin kanttoneissa.

Teologinen aikakauskirja, n:o 6: Jaakko Gummerus, Kristinusko ja vanhan maailman yhteiskunnalliset olot. — Arthur Hjelt, Konung Hammurabis lagar och Israels Thora.

Luonnon ystävä, n:ot 6—8: O. Hynén, Lintujemme äänistä. — V. Borg, Piirteitä soittemme kehityksestä. — K. M. Levander, Ahvenanmaa kuninkaallisena metsästyspaikkana ennen aikaan.

Suomen urheilulehti, n:o 4: I. W:n, Tämänkesäisistä voimistelujuhlistamme. A. Th. B., Kalastusoloja Suomessa 1700-luvun alkupuolella. — L., Polkupyöräkartoista Suomessa. — L. Porthan, Hevossiittola-asiasta, y. m.

Pyrkijä, n:ot 6—8; S. A., Maalaisnuorisomme suhteesta siveellisyyskysymykseen. — Suomen Nuorison Liiton kokous Paimiossa. — Z. Castrén, Puhe Suomen Nuorison Liiton kokouksessa, y. m.

Kyläkirjaston kuvalehti, A-sarja, B-sarja, kesä-elok.

Luonnon ystävä, n:o 5.

Kanerva, n:ot 9—16.

Kodin ystävä, n:o 5—8.

Metsän ystävä, n:o 5—7.

Pellervo, n:ot 5—8.

Puutarha, n:ot 4—7.

Postimees, n:ot 78—173.

VALVOJA 1903.

Valvojan *kolmaskolmatta* vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Jo kauan sitten on Valvoja määritellyt tehtävänsä siten, että sen silmämääränä on tosikansallisen kultuurin ja tosikansanvaltaisten aatteiden kehittäminen oikeuden ja vapauden vankalla pohjalla. Tälle ohjelmalle tahtoo Valvoja vaikeinakin aikoina pysyä uskollisena ja kutsuu samalla yhteistyöhön kaikkia niitä, jotka tätä päämäärää silmällä pitäen tahtovat työskennellä kansallisen kultuurimme syventämiseksi.

Valvoja toivoo voivansa edelleenkin tarkkaavaisesti seurata koti- ja ulkomaan kirjallisuutta ja taidetta. Erityisessä **katsauksessa** m. m. ilmoitetaan ja arvostellaan *tärkeimmät toimitukselle lähetetyt julkaisut kotimaan kirjallisuudesta.* Yhteiskunnallisten ja valtiollisten kirjoitusten ohella julkaistaan, niinkuin tänäkin vuonna, helpompaakin lukemista: *kaunokirjallisuutta*, *pikkutietoja*, *katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ja tieteeseen* y. m. Samoin aiotaan vastakin eri kirjoituksia silloin tällöin *valaista kuvilla.*

Valvojaan ovat kolmen viime vuoden kuluessa kirjoittaneet m. m. seuraavat henkilöt: **Juhani Aho, Eliel Aspelin, Edvin Castrén, J. H. Erkko, J. Forsman, Kaarlo Forsman, Hannes Gebhard, Alexandra Gripenberg, Arvi Grotenfelt Jaakko Gummerus, Jalmari Hahl, Onni Hallstén, A. O. Heikel, Edv. Hjelt, A. Igelström, K. F. Ignatius, L. Ingman, Santeri Ingman, Erik Johansson, Mikael Johnsson, Arvid Järnefelt, Aino Kallas, O. A. Kallio, K. F. Karjalainen, A. Osw. Kihlman, Volter Kilpi, Gust. Komppa, Ilmari Krohn, Kaarle Krohn, Taav. Laitinen, Eino Leino, Niilo Liakka, V. Malin, Aino Malmberg, J. Mandelstam, Oskari Merikanto, A. Meurman, Joos. J. Mikkola, Ernst Neovius, Teuvo Pakkala, E. G. Palmén, J. A. Palmén, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, J. W. Runeberg, Martti Ruuth, Yrjö Sadenius, G. Schmidt, Th. Schvindt, Helmi Setälä, J. Sieber, Edv. Stenij, Werner Söderhjelm, Knut Tallqvist, Yrjö Wichmann, Martti Vuori** y. m. m., ja toimitus toivoo ensi vuonnakin saavansa apua maamme kirjailijoilta ja tiedemiehiltä.

Valvojaa voipi tilata **toimitukselta suoraan, kaikista maamme postitoimistoista** sekä **maamme kirjakaupoista,** esim. *Helsingissä* **Akateemisesta, Edlundin, Hagelstamin, Minervan** ja **Waseniuksen** kirjakaupasta sekä **O. V. Laurent ja K:lta,** *Turussa* **Kansallisesta, Frenckellin** ja **Edgrenin,** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **E. Lyytikäisen,** *Mikkelissä* **Toini Strengin,** *Kuopiossa* **S. Kastegrenin** ja **U. W. Telénin ja K:n,** *Oulussa* **O. Jalanderin** ja *Porissa* **Satakunnan** ja **Gust. Roneliuksen** kirjakaupasta.

Hinta: **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa** puolelta. Sen lisäksi tulee:

1:o) *toimitukselta* tilattaessa postin kautta siteessä lähettämistä varten postimaksua 60 penniä koko vuodelta ja 30 penniä puolelta;

2:o) *postitoimistosta* tilattaessa postimaksua 80 penniä koko vuodelta ja 40 penniä puolelta.

Venäjällä voi Valvojaa tilata **Palmgren** Veljesten kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

E. N. Setälä. Vastaava toimittaja. **Zach. Castrén.** **K. Grotenfelt.**

U. Karttunen. Toimitussihteeri. **O. Manninen.**

Valvoja 1881—1902.

Valvojan edellisiä vuosikertoja, paitsi vuosien 1884, 1890, 1891, 1895 ja 1897, jotka ovat loppuunmyydyt, saa tilata suoraan toimitukselta.

Hinnat ovat:

Vuosikerroilta 1881—1883, 1885—1889, 1892—1894 (noin 7,000 sivua) . . . . Smk. 40.
Vuosikerroilta 1898—1902 (lähes 4,000 siv.) . . . . „ 33.
Yksit. vuosik. (paitsi 1896, 1898, 1902). . . . . à „ 6.
Vuosik. 1896, 1898, 1902 . . . . à „ 10.

Huom.! *Valvojan edelliset vuosikerrat,* jotka nykyään jo alkavat käydä *perin harvinaisiksi,* sisältävät maamme etevinten miesten kirjoituksia tärkeimmistä valtiollisista, yhteiskunnallisista, kirjallisista ja tieteellisistä kysymyksistä kotimaassa ja ulkomaalla ja soveltuvat siis erittäin hyvin tilattavaksi *kansanopistoihin, koulu-* ja *opettajakirjastoihin* y. m.

Helpoittaaksemme tämmöisen sivistyttävän lukemisen leviämistä maamme kirjastoihin tarjoamme, mikäli rajoitettu varastomme riittää, *kansankirjastoille, kansanopistojen kirjastoille, lukutuville* ynnä *kansansivistämistä tarkoittaville seuroille ja yhdistyksille*

Valvojan viisi edellistä vuosikertaa suurella alennuksella:

Vuosikerrat 1898—1902 (33 markan sijasta) Smk. 25.
„ 1899 ja 1900 yksitellen . . à „ 5.

Valvojan toimitus.

Astemittaukset Huippuvuorilla.

Kirjoittanut

ANDERS DONNER.

Kaukana pohjoispuolella Europan manteretta, 600 kilometriä Norjan pohjoisrannikosta kohoaa Jäämeren raskaista aalloista laaja-alainen ryhmä lukuisia suuria ja pieniä saaria, välilleen jättäen salmia ja merenselkämiä ja itse avautuen joka taholta sisääntunkeville lahdille ja vuonoille, jotka usein ulottuvat niin pitkälle, että ne melkein kohtaavat toisensa maan keskustassa. Mahdottoman suuri kallioryhmä, enimmäkseen laajan ikuisen jäätikön peittämä, josta korkeimmat osat kohoavat aina 1700 metriä yli meren, milloin huippuisina vuorenkärkinä terävine piirteineen, milloin enemmän pyöristyneinä torneina ja kupoleina, milloin taas muodostaen ylätasankoja, — sellainen on yleensä luonto *Huippuvuorilla.* Usein ylettyvät alastomat tunturit mereen saakka, tavallisesti jyrkästi veteen syöksyen ja eroitettuina toisistaan myöskin aina mereen asti kulkevien jäätikköjen kautta, joista silloin tällöin irtautuu jäälohkareita kauas ympäristöön kuuluvalla jyskeellä ja pauhinalla. Näitä sitten jäävuorina virta ja aallot ajelevat merelle ja usein sangen kauas jäävuoren kotipaikasta. Rannalla vuoren juurella on kuitenkin monin paikoin matala tulvamaa, tavallisesti hiedan ja mukulakivien peittämä, joka tuskin kohoaa vedenpinnan yläpuolelle ja siitä syystä usein, ainakin osittain, on tulvaveden alla.

Huippuvuoret muodostavat hyvin laajan saariryhmän. Sydkapista, 76° 26′ pohjoista leveyttä, ulottuu se Seitsensaarille saakka, joista äärimäiset ovat aina 80° 49′ etäisyydellä päiväntasaajasta. Tämä leveysero vastaa lähimailleen Helsingin ja Raahen leveysasteiden keskinäistä etäisyyttä.

Maan keskusta on vähän kauempana kuin puolivälissä napapiiristä pohjoisnavalle.

On luonnollista, että ilmaston niin pohjoisissa seuduissa täytyy olla ankaran. Huippuvuorien pohjanperäistä ilmastoa miedontaa kuitenkin suuresti Atlantin-valtameren lämpimämmistä osista tuleva Golfvirta, josta eräs pohjoinen haara kulkee Huippuvuorien rannikoita kohti ja lopullisesti sulkee syliinsä koko tämän saariryhmän, eteläisemmistä seuduista tuoden mukanaan lämpöä niin hyvin vedelle, kuin sen yhteydessä oleville ilmakerroksille. Mutta nämä ottavat samalla itseensä suuressa määrin kosteutta, jonka tähden ne kohdatessaan toisia, Huippuvuorien jääkenttien jäähdyttämiä ilmakerroksia aikaansaavat äkisti syntyviä, erittäin sakeita sumuja. Sumut ovatkin hyvin luonteenomaisia Huippuvuorille ja tekevät kaikki matkat ja toimet näissä seuduissa sangen vaarallisiksi. Samoin äärimäisyyteen saakka tuimat ja äkkiarvaamatta nousevat myrskyt, jotka myöskin ovat seurauksena näistä äkkinäisistä lämmön ja kylmyyden vaihteluista ja yhä kiihtyvät supistuessaan noiden taivasta kohti kohoavien vuorien soliin. Sillä välin taas vallitsee pitkät ajat tyventä.

Golfvirran vaikutuksesta on Huippuvuorien ilmasto lauhkeampi kuin millään muulla niin korkeilla leveysasteilla olevalla mantereella. Talvi kestää kuitenkin täydelleen yhdeksän kuukautta ja jäljellä olevaa osaa vuodesta, alkaen Juhannuksen tienoilta, voidaan pikemmin sanoa kevääksi kuin kesäksi. Kuitenkin on lämpömäärä silloin tavallisesti jäätymäpisteen yläpuolella, nousten ajoittain aina + 10 ja + 12 Celsiusasteeseen.

Kasvullisuus on luonnollisestikin niukka ja surkastunut, ja sen muodostavat matalat napaseutujen kasvimuodot ilman puita ja korkeampia pensaita. Eläinkunta sitävastoin on huomattavasti rikkaammin edustettu sekä maalla että meressä. Etenkin lintumaailma on monilukuinen näillä seuduilla, vesilintuja on äärettömästi; sitä paitsi tavataan hyljelajeja, jääkarhu, villipeura y. m. Metsästys onkin viime aikoina houkutellut näihin kaukaisiin seutuihin myöskin urheilijoita — ja urheilijatta-

ria, niiden joukossa sellaisiakin, jotka surmaamalla joukottain lintuja, mitkä viattomuudessaan eivät ymmärrä edes paeta, ovat julmuutensa vuoksi herättäneet oikeutettua paheksumista kaikissa niissä, jotka eivät voi hyväksyä moista tarkoituksetonta elämän sammuttamista ainoastaan verenhimon tyydyttämiseksi tai rekordin saavuttamiseksi. Onpa vielä metsästäjien ja matkailijoiden mukavuudeksi v. 1896 rakennettu, tosin hyvin vaatimaton „turistihotelli“ Adventbayhin Huippuvuorien länsirannalle, jonne noin kuukauden ajan sydänkesästä höyrylaiva kulkee Hammerfestista säännöllisesti kerran viikossa.

Mutta riistanajoa ei näissä seuduissa harjoiteta ainoastaan huviksi. Erittäinkin valaanpyynti on ollut tuottava ja sitä ovat täällä harjoittaneet aina 1500-luvun lopulta ja 1600-luvun alusta hollantilaiset ja englantilaiset, tanskalaiset ja norjalaiset sekä venäläiset. Hyvin lukuisia jälkiä on vielä löydetty rakennuksista, jotka kuitenkaan tavallisesti eivät ole tarkoittaneet mitään kauempi-aikaista asutusta, vaan ovat etupäässä rakennetut tarjotakseen suojaa ja hauskuutta siksi aikaa, jolloin pyyntiretkeilijäin on täytynyt viipyä maissa esim. ihran keittämistä varten. Usein on niitä kuitenkin käytetty talvehtimisiin, vapaa-ehtoisiin tai pakollisiin, kun nimittäin jää äkkiä on yllättänyt pyyntimiehet ja sulkenut heiltä paluumatkan. Etenkin 17:nnellä ja 18:nnella vuosisadalla pidettiin valaanpyyntöä Huippuvuorilla tuottavana. Kerrotaan että 110 vuoden kuluessa, v:sta 1669 v:teen 1778, oli tapettu 57,000 valasta, edustaen noin 100 miljonan markan omaisuutta. Näinä aikoina oli myöskin Huippuvuorien pohjoisrannikolle, Amsterdam-saarelle perustettu kaupunki, Smeerenburg, jossa kesäiseen aikaan väkiluvun sanotaan nousseen aina 15 tuhanteen. Runsaan saaliin tähden kokivat eri kansakunnat laskea nämä seudut valtansa alle ja riitoja syntyi. Kun riistanpyynti myöhemmin kävi vähemmän antavaksi, luopuivat pyyntimiehet vähitellen näistä matkoista, aikaisimmin englantilaiset ja hollantilaiset; venäläisten taajat retket lakkasivat noin 1840 tienoilla ja nykyään enimmäkseen vain norjalaiset harjoittavat näissä kaukaisissa seuduissa valaanpyyntiä, metsästystä ja kalastusta.

Myöskin ovat Huippuvuoret olleet monen sekä maantieteellisen että luonnontieteellisen tutkimusmatkan päämääränä. Siihen kysymykseen nähden, joka on tämän kirjoituksen aineena, oli erittäin tärkeä se, jonka vuonna 1823 teki myöhemmin geodeettina kuuluisa englantilaisen meriväen kap-

teeni E. SABINE. Matkan tarkoituksena oli nimittäin panna toimeen *pendelihavaintoja* niillä alueilla, jotka pohjoinen napapiiri sulkee sisäänsä, ja siten myöskin näistä pohjoisista seuduista kerätä lisiä maan muodon määräämiseksi. Pendelin heilahdusajasta s. o. siitä ajasta, minkä vapaasti ripustettu pendeli tarvitsee kerran heilahtaakseen edes ja takaisin, voidaan nimittäin nähdä miten painovoiman suuruus vaihtelee; tiedämmehän kuinka pituudeltaan muuttumattoman pendelin heilahdusaika lyhenee samalla kun painovoima suurenee, ja päinvastoin. Ja kun painovoima on sitä suurempi, mitä lähempänä joku seutu on maan keskipistettä, voidaan tästä niinmuodoin päättää missä suhteessa eri seutujen etäisyydet maan keskipisteestä ovat toisiinsa. Samalla on myöskin maan muotoa koskeva kysymys ratkaistu. Sellaisia pendelihavaintoja panivat englantilaiset toimeen 19:nnen vuosisadan alkupuoliskolla systemaatillisesti valituissa seuduissa eri osissa maapalloa ja Sabinen v. 1823 tekemä retki oli vain solmu laajassa maan yli levitetyssä verkossa.

Oli luonnollista että Sabine kokeneena geodeettina tällaisella matkalla myöskin kiinnittäisi huomionsa mahdollisuuteen panna Huippuvuorilla käytäntöön toista eli paremmin ensimäistä keinoa maan muodon ja suuruuden määräämiseksi, nimittäin käyttämällä *astemittausta*, joka kuitenkin vaatii hyvin paljon enemmän työtä ja aikaa, sekä perille viedäkseen erityisiä edellytyksiä, varsinkin koskien maanpinnan laatua. Saadakseen selville oliko tämä keino yleensä suotuisa, nousi Sabine useille vuorenhuipuille ja kokosi kysymyksessä olevaa tarkoitusta varten tarpeellisia tietoja sekä omien havaintojensa että toisten antamien kertomuksien nojalla. Saavuttamansa kokemuksen perusteella katsoi hän 1826 voivansa ehdoittaa Englannin keskeiselle tiedeyhdistykselle „Royal Society"lle Lontoossa, että koitettaisiin saada Englannin hallitusta toimeenpanettamaan meridianiastemittauksen Huippuvuorilla. Ennenkuin mittaukseen kumminkaan voitaisiin ryhtyä, täytyi yksityiskohtiin saakka tutkia seudun luonne ja Sabine tarjoutui, jos hän sitä varten saisi käytettäväkseen jonkun pienemmän laivan, ottamaan tämän työn tehdäkseen, siten, niinkuin hän itse sanoo [1], „joko näyttääkseen yrityksen mahdotto-

---

[1] DUNÉR-NORDENSKIÖLD: Förberedande undersökningar rörande utförbarheten af en gradmätning på Spetsbergen. K. Sv. Vet. Akad. Handl. Bd. 6, N:o 8.

muuden tahi toimeenpannakseen niin täydellisiä valmistavia tutkimuksia, että astemittauksen suorittamista voitaisiin pitää varmasti mahdollisena".

Tässä tieteellisessä yhdistyksessä herätti Sabinen ehdoitus tosin vilkasta myötätuntoisuutta ja se voitti myöskin lämmintä kannatusta useiden huomattavien henkilöiden puolelta. Enempiin toimenpiteisiin ei se kuitenkaan johtanut, luultavasti suurien vaikeuksien tähden, joita pelättiin aiheutuvan sumuista, ilmastosta ja usein oikkuisista jääsuhteista. Mitään varsinaisia ponnistuksia tämän hankkeen toteuttamiseksi ei myöhemmin ole englantilaiselta taholta tehty, vaikka ajatus siitä on useampia kertoja uudelleen herännyt ja on huomautettu, joskin vain ohimennen, mikä etu tieteellä olisi astemittauksesta Huippuvuorilla.

Aivan toisella taholla oli kysymys uudelleen heräävä, nimittäin Ruotsissa. Ruotsin Tiedeakatemialle antamassaan suunnitelmassa ruotsalaista tutkimusretkeä varten Huippuvuorille 1861 professori OTTO TORELL ehdoitti että tätä tilaisuutta myöskin käytettäisiin selvyyden saamiseksi, oliko mahdollista toimeenpanna tarpeeksi laaja-alainen ja tarkka astemittaus Huippuvuorilla; sitä varten oli maanpinnan laatu ja ilmasto-olot eri osissa Huippuvuoria tarkasti tutkittavat, sekä lopullisesti otettava selkoa, voitiinko päästä eri havaintopaikoille. Tämä ehdoitus saavutti myöskin Akatemian niin hyvin lämpimän kannatuksen kuin hyväksymisen ja vuoden 1861 matka Huippuvuorille järjestettiin pääasiassa sen mukaan. Retkikunta jaettiin tätä tarkoitusta varten kahdelle laivalle, joista toinen piti ohjattaman Huippuvuorien pohjoisosaan ja kauimpana koillisessa oleville Seitsensaarille sekä kapealle meren salmelle, Hinlopen-Straitille, joka Seitsensaarien eteläpuolella kulkee Huippuvuorien koillisten saarien välillä. Täällä piti kansalaisemme, maisteri CARL CHYDENIUKSen panna toimeen valmistavia tutkimuksia, samalla kun yhtäläinen tehtävä toisella aluksella oli uskottu nykyiselle tähtitieteen professorille Upsalassa, N. C. DUNÉRille. Tämän aluksen piti käydä Huippuvuorien eteläisillä saarilla sekä Länsirannalla ja Isossavuonossa, joka viimemainittu Jäämerestä tunkee sisälle pääsaaren itäpuolella ja pohjoisessa kapean salmen kautta lopullisesti yhtyy mereen lähellä Hinlopen-Straitin itäistä suuta.

Täydellisesti ei kuitenkaan voitu vuoden 1861 matkalla täyttää tehtyä työsuunnitelmaa, osittain voitiin se ainoastaan panna alulle. Sitä jatkettiin sentähden myöhemmällä NORDENSKIÖLDin johtamalla tutkimus-

retkellä 1864 sekä täydennettiin vielä yksityiskohtiin nähden hänen matkoillaan 1868 sekä 1872—1873. Viimemainituilla olivat osanottajina myöskin kansalaisemme, professorit ANDERS JOHAN MALMGREN eläintieteen tuntijana ja SELIM LEMSTRÖM fyysikkona.

Näiden tutkimusretkien tuloksiin, jotka, kuten jo mainittiin, toimeenpantiin yksinomaan Ruotsista, perustuu viime vuosina lopullisesti suoritettu astemittaus Huippuvuorilla. Työ siinä on ollut jaettuna ruotsalaisten ja venäläisten kesken.

Ennenkuin lähden tarkemmin kertomaan tästä mittauksesta ja äsken mainituista, sitä varten tehdyistä valmistustöistä, on kuitenkin tarpeellista ensin tarkemmin selittää kysymyksessä olevien töiden tarkoitus. Ainoastaan siten käy mahdolliseksi käsittää käytettävän menettelytavan laatu, vaikeudet, jotka siihen ovat yhdistetyt, sekä ne vaatimukset, joiden täyttäminen on välttämätön tarkoitetun tieteellisen päämäärän saavuttamiseksi.

Astemittaukset tarkoittavat maan muodon ja suuruuden määräämistä. Aikaisin käsitys maan muodosta, jonka ihmiset seuraten aistimiensa välitöntä ilmoitusta ovat itselleen muodostaneet, on se että maa on taso, jota kaikkialla taivaanranta rajoittaa ja ionka yli taivaslaki pilvineen, aurinkoineen ja tähtineen on kiinnitetty. — Mutta kun matkustetaan pohjoisista seuduista etelämpiin, huomataan helposti tähtitaivasta tarkastaessa, että se on näöltään muuttunut. Uusia tähtiä on noussut eteläisen taivaanrannan yli, samalla kun toisia, joita on totuttu näkemään silloinkin, kun ne ovat alimmillaan pohjoisessa, on kadonnut näköpiirin taakse. Selitys siihen on selvä. Maa kätki pohjoiselta seudulta osan tähtiä etelässä, jotka sitä vastoin tulivat näkyviin etelään matkustaessa; ja samalla tavalla peitti maa eteläisemmältä seudulta osan tähtiä alhaalla taivaan pohjoisosassa. Maan pinnalla täytyy sentähden olla eri suunta molemmilla seuduilla; sen täytyy olla kaareva pohjoisesta etelään. Maan pinnan kaarevuus idästä länteen näkyy siitä, että kun esim. kuunpimennyksen alku näkyy samassa silmänräpäyksessä kaikilla seuduilla, joissa sitä yleensä voi havaita, kuu silloin on taivaalla sitä korkeammalla, mitä itäisempi seutu on. Maan pinta alenee niinmuodoin itäänpäin kuun alla.

Nousi kysymys maapallon suuruudesta. Jos kerran voi olla vakuutettu, että maan pinta on kaareva pohjasta etelään s. o. puolipäivä-piirin suunnassa, sen perusteella, että etelään matkustaessa näkee alati uusia tähtiä nousevan eteläisen näköpiirin ylitse, niin on myöskin selvä, että

mitä kaarevampi maan pinta on, sitä lyhempi matka on kuljettava, jotta näkisi tähden korkeuden kasvavan määrätyn verran. Jos sentähden on mitannut saman tähden korkeuden silloin, kun se on ollut korkeimmillaan kahdessa eri paikassa samalla puolipäiväpiirillä, laskenut eron molempien korkeuksien välillä, ja jos sitä paitsi tietää matkustetun tien pituuden molempien paikkojen välillä, voi siitä ilman muuta määrätä maanpinnan kaarevuuden. Jos ero tähden korkeuksien välillä on 1 aste s. o. $^1/_{360}$. osa iso-ympyrästä taivaalla, täytyy myöskin olla matkustanut $^1/_{360}$ osan maan kehästä ja kysymyksessä olevilla paikoilla on sentähden asteen suuruinen leveysero. Siten että mitataan kahden seudun välinen etäisyys, löydetään yhden meridiani-asteen pituus. Nämä mittaukset yhteensä muodostavat astemittauksen. Siinä täytyy niinmuodoin yhdeltä puolen erittäin huolellisesti mitata määrätty matka pitkin maanpintaa ja toiselta taas toimeenpanna tarkkoja tähtitieteellisiä havaintoja sekä leveyseron että puolipäiväpiirin suunnan määräämiseksi. Jälkimäisen avulla on mahdollista, jos mittaus ei olekkaan tapahtunut tarkkaan puolipäiväpiirin suunnassa, projisioida mitattu matka mainitulle kehälle ja siten löytää leveyseroa vastaavan meridiani-kaaren pituus.

Mitä kaarevampi maan pinta on, sitä pienempi on asteen pituus. Jos maa olisi pallon muotoinen, olisi myöskin maan pinnan kaarevuus kaikkialla sama ja aste pituudeltaan muuttumaton. Napojen kohdalta litistynyt maa aiheuttaa vähemmän käyristyksen napojen läheisyydessä ja asteen pituus kasvaa silloin päiväntasaajalta molempia napoja kohti. Jos maa taas olisi munan tavoin pitkulainen, olisi asteen pituus pienin napojen kohdalla, suurin päiväntasaajalla. Toimeenpanemalla kaksi astemittausta, toisen parhaiten päiväntasaajalla, toisen niin lähellä kuin mahdollista toista napaa, voidaan niinmuodoin saada selville maan muoto.

Oliko maa litistynyt napojen kohdalta vaiko pitkulainen, oli kauan 1600-luvun lopulla ja 1700-luvun alussa väittelykysymyksenä, jossa etenkin Lontoon ja Parisin kuuluisat tiedeakatemiat seisoivat vastatusten, edellinen NEWTONin, jälkimäinen CASSINI suvusta lähteneiden tähtitieteilijöiden edustamana. Sen jälkeen kun HUYGHENS oli keksinyt sentrifugaali-voiman, väitettiin yhdeltä taholta, että maan pyörimisessä syntyneen sentrifugaali-voiman täytyi heittää massat päiväntasaajaa kohti ja tehdä maa napojen kohdalta litistyneen pallon muotoiseksi. Tätä otaksumista puolustivat myöskin ranskalaisen astronoomin RICHERin pendelihavainnot

Parisissa ja Cayennessä, jälkimäiset niinmuodoin tehdyt lähellä päiväntasaajata. Ranskassa toimitetut astemittaukset näyttivät sitävastoin antavan aihetta pitää maata pitkulaisena. Saavuttaakseen täydellistä selvyyttä riitakysymyksessä, lähetti Ranskan Tiedeakatemia 1730-luvulla kaksi retkikuntaa hyvin eri leveysasteilla oleville seuduille, joissa niinmuodoin asteen pituuden täytyi olla huomattavasti eri suuri, toisen Peruun, toisen „Lapinmaahan" s. o. Tornionjoen tienoille. Vaikka jälkimäisen tuloksessa onkin jotenkin suuri virhe huomattava, katsottiin kuitenkin että se yhdessä ranskalaisen ja perulaisen astemittauksen kanssa lopullisesti ratkaisi puolivuosisadan kestäneen riitakysymyksen ja sen johtajata MAUPERTUIS'ta saattoi hänen ystävänsä VOLTAIRE onnitella sen johdosta, että hän oli „aplâti les pôles et les Cassini" — litistänyt navat ja Cassinit. Yksi geodesian historiassa tärkeimpiä vanhemmista astemittauksista suoritettiin siten maamme rajojen sisäpuolella ja, niinkuin minulla nyt on syytä luulla, ei se suinkaan entisinä aikoina ollut merkityksettä herättäessään innostusta tähän tieteeseen, joka innostus myöskin osoittautui teossa GADOLINin, JUSTANDERin, SCHULTÉNin y. m. toimittamissa mittauksissa.

Mitä nyt tulee itse kaaren mittaamiseen pitkin maan pintaa, niin ei pidä ajatella että se voi tapahtua yhtä mittaa pitkin koko kaaren pituutta esim. maanmittarin ketjulla tahi tangoilla. Sellaisia mittauksia on tosin muutaman kerran tehty, mutta, lukuun ottamattakaan työn vaivaloisuutta, on ainoastaan poikkeustapauksessa mahdollista löytää kyllin tasainen ja samalla kyllin laaja seutu sellaista mittausta varten. Asteen pituus on näet noin 111 kilometriä. Tavallisesti käytetään kolmiomittausta.

Kun kolmiossa on mitannut sivun ja vähintäin kaksi kulmaa, voi sitten laskemalla löytää molempien toisten sivujen suuruuden. Jos yhteen näistä sivuista liittää uuden kolmion, jossa myöskin on mitannut kulmat, voi samalla tavalla kuin edellisessä määrätä vielä tuntemattomat osat. Silloin on vieretysten kaksi kolmiota, joiden kaikki osat ovat suuruudeltaan tunnettuja ja joilla on yksi sivu yhteinen. Yhdistämällä ne kaksi kulmankärkeä, jotka eivät ole yhteisellä sivulla, voidaan edellä mainituista kolmioista tunnettujen kulmien ja sivujen avulla määrätä sekä lävistäjän suuruus että sen suunta. Sillä tavalla kuljetaan kolmioiden avulla kauemmaksi, yhä suurempien alojen ylitse, ja joka kerta löyde-

tään viimeisen kärkipisteen eli kolmiopisteen niin hyvin etäisyys lähtökohdasta s. o. kaaren pituus, kuin sen suunta ensimäiseen sivuun nähden. Jos vielä lisäksi on määrännyt kulman, jonka tämä ensimäinen sivu muodostaa puolipäivä-piirin kanssa, mikä taas tapahtuu tähtitieteellisten havaintojen avulla, niin voidaan projisioida mitattu kaari puolipäivä-piirille ja siten löydetään meridianikaaren pituus, joka vastaa edellämainitun kaaren päätepisteiden leveyseroa. Yksinkertaisen verrannon avulla saadaan sen jälkeen yhden meridianiasteen pituus.

Kaikille seuduille ei kuitenkaan voi tällaista kolmioverkkoa asettaa. Seutu on sentähden ensin tutkittava ja samalla etsittävä kolmiopisteille sopivia paikkoja. Koska niiltä täytyy voida tähdätä lähimmille, on kolmiopisteiksi valittava paikkoja, joilta on laaja näköala. Muussa tapauksessa tulisivat myöskin kolmiot liika pieniksi, ja koska jokaiseen kulmamittaukseen ehdottomasti liittyy havaintovirheitä, keräytyisivät, joskin kaikilla tavoin koetettaisiin lisätä kulmien tarkkuutta, kuitenkin monissa kolmioissa virheet huomattavaan määrään. Vuorinen seutu, jossa kukkulat kohoavat jonossa, niin että yhdeltä aina voidaan nähdä lähimmille, on sentähden myöskin sopivin kolmiomittausta varten.

Kolmioiden avulla löydetään koko kaaren pituus ensimäiseen sivuun perustuen. Kun tämä sivu on paljoa pienempi kuin kaari, vaikuttaa virhe sen pituudessa verrannollisesti suurennettuna koko kaaren pituuteen ja täytyy sentähden sivun pituus olla tunnettu sitä tarkemmin. Tavallisesti ei kuitenkaan mitata ainoatakaan sivua, vaan vielä lyhyempi, muutaman kilometrin pituinen *perusviiva*, joka erityisen pienen kolmioverkon avulla yhdistetään yhteen sivuista; tämä sitten laskemalla määrätään perusviivan pituudesta. On luonnollista, että vaatimuksia tarkkuuteen nähden silloin myöskin on lisättävä ja että ne perusviivan mittauksessa asetetaan hyvin korkealle. Todennäköistä virhettä, joka ei nouse yli miljonannen osan perusviivan pituudesta, pidetään nykyisin ei suinkaan liioiteltuna vaatimuksena.

Tämän järjestelmän mukaan ovat kaikki suuret astemittaukset viime aikoina suoritetut. Tärkein niistä kaikista on ehkä venäläis-skandinavialainen astemittaus, lopetettu vuonna 1852, joka mahtavassa kaaressa, käsittäen 25° 20′ leveyttä, ylettyy Tonavan suulta aina Fugleåsille saakka Jäämeren rannalla ja jonka kolmioverkko noin kolmanneksi osaksi sisältyy Suomen alueille. Venäläinen osa astemittauksesta, ylet-

tyen Tornioon saakka, suoritettiin TENNERin ja STRUVEn johdolla; siinä osassa, joka kulkee Suomen lävitse, työskentelivät kuitenkin suomalaiset miehet. Torniosta jatkoivat ruotsalaiset työtä, ja pohjoisimman osan mittauksen suorittivat Norjan geodeetit. Tärkeimpänä syynä molempien viimemainittujen kansakuntien osanottoon oli toivo ulotuttamalla mittauksia niin kauas pohjoiseen kuin mahdollista, saada yhä arvokkaampia lisiä maan litistymisen määräämiseksi. Tiedämmehän että juuri pohjoisimmat mittaukset ovat tässä suhteessa tärkeimmät. Etenemistä kauemmaksi pohjoiseen esti Jäämeri Norjan pohjoisrannikolla. Jos tämä tärkeä yhdysside Jäämeren ylitse olisi voitu saavuttaa, olisi myöskin astemittaus Huippuvuorilla saanut yhä suuremman arvon ja merkityksen. Mutta ilman sitäkin on astemittaus Huippuvuorilla yksi kaikkein tärkeimpiä yrityksiä geodesian alalla. Ovathan Huippuvuoret ilmastollisten ja paikallisten suhteidensa vuoksi ainoa mantere lähimainkaan niin korkeilla leveysasteilla, jossa niin suurella tarkkuudella toimitettavat työt ovat maan nykyisessä tilassa ajateltavia.

Edellä mainituilla retkillä Huippuvuorille 1861 ja 1864, joilla oli tehtävänä seudun tutkiminen astemittausta varten, oli näyttäytynyt että Huippuvuoret yleensä tarjoavat mainittuun tarkoitukseen suotuisat ehdot, maa kun on rikas enimmäkseen jäättömistä, kauas näkyvistä vuorenhuipuista. Erityisen huomion esineenä oli matka Sydkapista pitkin Isonvuonon ja sittemmin Hinlopen-Straitin rantoja Seitsensaarille saakka, johon näytti voitavan sovittaa pisin, ei paljon puolipäivä-piirin suunnasta eroava jakso kolmioita. Jo ensimäisen kesän tutkimusretkellä 1861 huomasi CHYDENIUS, että sopiva jono kolmioita voitaisiin ilman kovin suuria vaikeuksia muodostaa Seitsensaarilta lähtien pitkin Koillismaan länsirannikkoa ja sisäänsulkien Hinlopen-Straitin aina siihen saakka, missä tämä avautuu Jäämerelle. Toinen DUNÉRin johtama osa matkuetta, jonka tehtävä oli tutkia seutuja etupäässä Isonvuonon ympärillä, ei voinut näissä osissa Huippuvuoria vallitsevien, erittäin vaikeiden jääsuhteiden tähden saavuttaa matkan päämäärää tuon jotensakin lyhyen työajan kestäessä. Käyttääkseen edes jollakin tavoin aikaansa, tutki Dunér länsirannan sopivaisuutta astemittaustarkoitukseen, mutta hän tuli siihen lopputulokseen, että työ siellä „kohtaa suoraan sanoen voittamattomia vaikeuksia“.

Ei ole lainkaan omituista että Huippuvuorien pohjoisiin seutuihin on jäiden puolesta helpompi päästä kuin Isollevuonolle. Selitys siihen on Golfvirrassa, joka kulkee suoraan Huippuvuorien läntistä ja luoteista rannikkoa kohti, sittemmin kääntyy ja jatkaa matkaansa pohjoista rannikkoa pitkin, jolloin Isovuono jää syrjään tämän lämpöä tuovan merivirran vaikutukselta.

Isonvuonon lopullista tutkimista varten lähetettiin vuonna 1864 uusi matkue. Vähän ennen sen lähtöä oli CHYDENIUS kuollut ja tehtävän olivat sen kokonaisuudessa ottaneet suorittaakseen DUNÉR ja NORDENSKIÖLD, joille myöskin, ensin kuitenkin saatuaan pari kuukautta taistella ajojäätä vastaan, lopullisesti onnistui näyttää, että Isollavuonollakin edullinen kolmioverkko voitiin muodostaa. Vaikeutena oli vain vielä molempien, pohjoisen ja eteläisen verkon yhdistäminen, — ne harvat kolmiot, joiden piti peittää kapea Isonvuonon pohjois- ja Hinlopen-Straitin eteläpuolella ulkoneva maakaistale. Puute ei suinkaan ollut korkeista, laajalle näkyvistä tuntureista, vaan niiden huipuille oli perin vaikea päästä. Ennen näitä tutkimusmatkoja olivat valaanpyytäjien kertomusten mukaan Huippuvuorien tunturit olleet pahamaineiset luoksepääsemättömyytensä tähden. Retkeilijöiden onnistui nyt nousemalla lukuisille vuorenhuipuille näyttää, että nämä luulot enimmäkseen olivat liioiteltuja. Oli ainoastaan yksi vuori, joka innokkaimmista yrityksistä huolimatta niinhyvin näiden matkojen kuin myöskin NORDENSKIÖLDin tutkimusretken aikana 1872—1873 pysyi luoksepääsemättömänä, tunturi eli paremmin vuorijono, joka on saanut nimensä edellä mainitun Chydeniuksen mukaan. Kuitenkin oli perin tärkeä päästä tälle Chydeniustunturille, koska se ei ainoastaan ollut erittäin sopivalla paikalla sitä kolmiopistettä varten, jonka piti välittää eteläisen verkon yhdistäminen pohjoiseen, vaan sitä oli myöskin mahdoton millään muulla korvata. Vastaisen astemittausretkikunnan tuli sentähden erityisesti kiinnittää huomionsa tämän aukon täyttämiseen kolmiojaksossa. Se olikin ainoa tärkeämpi, jonka tämä erittäin huolellisesti tehty valmistava tutkimus oli jättänyt.

Perusviivalle sopivan seudun löytämistä eivät nämä matkueet pitäneet vaikeana. Tasaisia, monen kilometrin pituisia maakaistaleita löydettiin monin paikoin rannikolla, jotka „usein olivat kivitettyjen katujen kaltaisia" toisen kerran taas muistuttivat „parkettilattiata". Perusviivan tahi perusviivojen valitsemiseen nähden ei retkikunta sentähden

tehnyt mitään määrättyä ehdoitusta, vaan se tyytyi ainoastaan mainitsemaan koko joukon sopivia paikkoja.

Näiden laajojen tutkimuksien tuloksiin perustuen oli nyt suunnitelma astemittauksen suorittamista varten Huippuvuorilla pääpiirteissään valmis. Kuitenkin olivat edelliset tutkimusretket käyneet hyvin kalliiksi ja ne tärkeät kysymykset, joiden ratkaisemisen Nordenskiöld oli pannut elämänsä tehtäväksi, vaativat sentähden seuraavina vuosina suuressa määrin sekä varoja, joita sellaisiin tarkoituksiin voitiin käyttää, että myöskin yleistä kannatusta. Kesti asian näin ollen aina vuoteen 1891 ennenkuin kysymys uudelleen otettiin esille, tällä kertaa geodesian professorin Ruotsin kenraali-esikunnassa P. ROSÉNin toimesta, joka eräässä Ruotsin Tiedeakatemialle antamassaan kirjoituksessa esitti kysymyksen silloisen tilan. Nordenskiöldin ehdoituksesta päätti Akatemia silloin asettaa valiokunnan, johon tulivat kuulumaan vapaaherrat NORDENSKIÖLD ja SKOGMAN sekä professori ROSÉN ja joka, niinkuin sille oli annettu toimeksi, vuonna 1893 esitti professori Rosénin laatiman, yksityiskohtiin menevän suunnitelman astemittausta varten. Suureksi hyödyksi tämän suunnitelman laatimisessa oli Huippuvuorien kartta, yksi päätuloksia edellisiltä ruotsalaisten tutkimusretkiltä. Sen mukaan on myöskin tähän kirjoitukseen liittyvä karttaluonnos muodostettu, osaksi vielä täydennettynä maantieteellisillä merkitsemisillä itse astemittauksen aikana.

Vielä oli kuitenkin tarpeen muutamia vuosia, ennenkuin vakituiseen astemittaukseen voitiin ryhtyä. Melkoisia kustannuksia, jotka siihen välttämättä kuuluivat, pidettiin liian suurina Ruotsille yksinään. EDVARD JÄDERIN, lehtori Tukholman Teknillisessä Korkeakoulussa ja tunnettu etevänä geodeettina etenkin hänen keksimänsä, pitkien metallilankojen käyttämiseen perustavan keinon johdosta, joka suuresti helpoittaa perusviivan mittausta, käytti kuitenkin kaiken pontensa ja vilkkaan harrastuksensa edistääkseen tämän hankkeen toteutumista. Ja samalla kertaa oli Pulkowan tähtitornin johtaja, valtioneuvos OSKAR BACKLUND henkilö, joka tahtoi tehdä kaikki saadakseen Venäjää kannattamaan yritystä ja ottamaan siihen osaa. Marraskuussa 1897 saattoi vihdoin lehtori Jäderin esittää Ruotsin Tiedeakatemialle lopullisen ehdoituksen. Akatemia päätti silloin heti diplomaatista tietä kutsua Venäjän Tiedeakatemiaa osaa ottamaan yhteiseen Huippuvuorilla tehtävään astemittaukseen suunnitelman mukaan, josta yhdessä sopisivat venäläinen ja ruotsalainen valiokunta.

Näillä valiokunnilla olisi sitten yrityksen korkein johto ja valvonta. Puheenjohtajaksi ruotsalaiseen valiokuntaan tuli Perintöruhtinas GUSTAF ADOLF ja jäseniksi professorit NORDENSKIÖLD, ROSÉN, DUNÉR ja MITTAG-LEFFLER, geoloogi professori G. J. DE GEER ja lehtori JÄDERIN. Sen jälkeen kun Venäjän hallitus oli hyväksynyt ehdoituksen, määrättiin venäläisen valiokunnan puheenjohtajaksi Tiedeakatemian presidentti Suuriruhtinas KONSTANTIN KONSTANTINOVITSH ja jäseniksi akateemikot BACKLUND, BREDICHIN, TSHERNYSHEV ja ruhtinas GALITSIN sekä kenraali BONSDORFF. Yrityksen johto oli niinmuodoin järjestetty ja tarpeellisia varoja myönnettiin ennen pitkää.

Työhön ryhdyttiin heti. Jo kesällä 1898 lähti Huippuvuorille retkikunta JÄDERINin johdolla sekä apulaisina tohtorit V. CARLHEIM-GYLLENSKIÖLD ja H. v. ZEIPEL Ruotsin, ja everstiluutnantti SCHULTZ Venäjän puolelta. Tämän tehtävänä oli täydellisesti tutkia kolmioverkon keski- ja eteläisin osa, nousta vuorenhuipuille, joille oli sopivinta asettaa kolmiopisteitä, ja siellä pystyttää merkkejä, muodoltaan tarkoituksenmukaisia kulmamittauksessa käytettävää tähtäämistä varten. Nämä merkit olivat osaksi Ruotsista mukana tuotuja teräskartioita tahi sylintereitä, kiinnitettyinä korkeisiin rautapylväisiin, osaksi ympäristön kivistä rakennettuja pyramiideja. Myöskin piti retkikunnan valita paikka kahdelle perusviivalle, suunnitella yhdysverkot perusviivan ja lähimmän kolmiosivun välillä sekä lopullisesti toimeenpanna kartoittamis- ja peilaustöitä etenkin paikoilla, joita astemittauksen aikana voitaisiin käyttää satamina.

Jääsuhteet olivat taas samat kuin useita kertoja ennen. Pohjoisessa osassa, Seitsensaarilta eteläänpäin ja pitkin Hinlopen-Straitia kävi kaikki erinomaisesti, merkkejä rakennettiin kaikille aiotuille paikoille, jotka olivat valitut jotenkin yhtäpitävästi professori Rosénin ehdoituksen mukaan. Tämä taas perustui, ainoastaan harvoissa kohdin poiketen, Dunérin ja Nordenskiöldin suunnitelmiin. Mutta Isollavuonolla ei voitu pystyttää enempää kuin yksi ainoa kolmiomerkki, eikä myöskään onnistunut yritys nousta Chydenius-tunturille, jolle nyt koitettiin päästä luoteispuolelta lähtien Wijdebay-lahden pohjasta. Isollavuonolla olivat taas jääsuhteet epäsuotuisia. Tutkimuksia ja luonnollisestikin vielä enemmän kulmamittauksia vaikeutti siellä kolmiosivujen usein kovin suuri pituus, se kun nousi aina 130 kilometriin. Onhan selvä että merkit näkyvät näillä pitkillä välimatkoilla ainoastaan silloin kun ilma on erittäin kir-

kas ja että sentähden mittauksien aikana kärsivällisesti täytyi odottaa suotuisaa tilaisuutta. Seurauksena tästä saattoi kuitenkin olla, että mittaukset, Huippuvuorilla näille töille suotuisan vuodenajan lyhyyden tähden tulisivat kestämään useita kesiä. Kotiin palattuaan sanoi sentähden Jäderin luulevansa mahdottomaksi toteuttaa ohjelmata sen kokonaisuudessa ja tahtoi tämän perusteella supistaa astemittausta sen pohjoiseen osaan. Siten olisi kuitenkin mitatun kaaren pituus vähennyt enemmästä kuin 4 asteesta aina 2 asteeseen.

Syksyllä ja talvella 1898—99 pitivät molemmat valiokunnat tiheään kokouksia sopiakseen ohjelmasta yhteisiä töitä varten. Päätettiin että vaikeuksista huolimatta koetettaisiin ulotuttaa työt Isollevuonolle saakka. Tämä oli onnellinen päätös. Sillä miten yhtäpitävä Jäderinin mielipide olikin aikaisempien kokemuksien kanssa, näkyi kuitenkin astemittauksen lopulla, kuinka ennenaikainen siihen perustuva päätös olisi ollut. Vielä päätettiin että koska työn suorittamiseen joka tapauksessa tarvittiin vähintäin kaksi kesää, useimmat osanottajista viettäisivät talven Huippuvuorilla, siten saavuttaakseen pitennetyn työ-ajan, osaksi jatkamalla töitä koko sen ajan syksystä, jota siihen tarkoitukseen voitiin käyttää, osaksi ollakseen valmiina keväällä ryhtymään mittauksiin heti kun olosuhteet sen sallisivat. Talvella oli tosin tuskin mahdollista mitään toimittaa, joka suoraan koski itse astemittausta. Mutta sitäkin aikaa voitaisiin hyödyllisesti käyttää tieteellisessä suhteessa arvokkaisiin havaintoihin, jotka saattaisivat olla omiaan valaisemaan Huippuvuorien ilmastoa, niiden kasvi- ja eläinmaailmaa, kivennäissuhteita y. m. Vielä oli sen ajalla tilaisuus toimeenpanna tähtitieteellisiä ja pendeli-määräyksiä, maamagnetismia ja revontulia koskevia havaintoja j. n. e. Saadakseen tulokset mitä monipuolisimmiksi, piti molempien retkikuntien talvehtia niin kaukana toisistaan kuin mahdollista.

Valiokuntien tekemän ohjelman mukaan oli kesä 1899 käytettävä osaksi talvehtiessa tarpeellisten rakennuksien kuntoon panemiseksi, osaksi kulmamittausta varten verkon pohjoisimmassa osassa, jossa sen silloin yhdessä suorittaisivat venäläiset ja ruotsalaiset. Vielä oli tämän kesän ajalla saatava loppuun tutkimukset Isollavuonolla ja sinne rakennettava tarpeelliset kolmiomerkit.

Molemmat retkikunnat, ruotsalainen JÄDERINin ja DE GEERin, venäläinen BACKLUNDin ja TSHERNYSHEVin johdolla, kokoontuivat touko-

ja kesäkuun aikana Tukholmaan, aluksi täydentääkseen koneittensa tutkimisen ja verratakseen keskenään niiden ominaisuuksia. Sen jälkeen kun matkustajat olivat sieltä eri teitä saapuneet Tromsöhön, lähdettiin viime mainitusta paikasta matkalle koko asujamiston vilkkaan myötätuntoisuuden saattamana kirkkaana auringonpaisteisena yönä kesäkuun 25 ja 26 päivän välillä. Saavuttua Karhusaaren tienoille, noin $^2/_3$ matkasta Huippuvuorien Sydkapille, peittyi kuitenkin kaikki sumuun, josta vihdoin kohosi rannikko näyttäen matkailijoille mahdottoman suuren jäätikön. Seudun tunsi jääluotsi Hornsundiksi, joka on Huippuvuorien lounaisella kulmalla. Venäläisen retkikunnan laivasto, johon kuului kolme alusta: jäämurtaja Ledokol, sotalaiva Bakan ja Ruotsista vuokrattu kuljettaja-alus Betty, laski täällä ankkuriin. Sen jälkeen kun oli tutkittu ankkuripaikkoja Sydkapin läheisyydessä ja havaittu että ainoastaan satama lähellä Hornsundia oli tarpeeksi suojattu, päätettiin sijoittaa tänne talviasema ja ryhdyttiin heti purkamaan laivoista rakennustarpeita. Tosin piti työpaikaksi seuraavana keväänä tulla Isovuono ja olisi ollut sentähden edullisempi saada talviasunto johonkin sen lahdista. Mutta nämä lahdet ovat aivan avonaisia ja suojatta, ja itse talvehtiminen olisi siellä epäilemättä käynyt vaikeaksi Huippuvuorilla talviseen aikaan hyvin tavallisten, erittäin tuimien myrskyjen tähden, jotka myöhemmän kokemuksen mukaan voivat saavuttaa aina 40 metrin nopeuden sekunnissa. Hornsund on myöskin enimmäkseen jäistä vapaa; talvehtimisen aikana jäätyi lahti vasta tammikuun lopulla ja heitti jääpeitteensä jo huhtikuun keskipaikkeilla. Voitiin sentähden toivoa, että kauan saatettaisiin ylläpitää yhteyttä ulkomaailman kanssa; ja toiselta puolen näytti mahdolliselta päästä suksien avulla maitse useille Isonvuonon kolmiopisteille sekä saada sinne koirien vetämissä reissä koneita, tarve- ja ruokatavaroita.

Ruotsalaisen retkikunnan kaksi laivaa, tykkivene Svensksund ja rahtilaiva Rurik olivat sillä aikaa Hòrnsundille poikkeamatta jatkaneet Jäderinin johdolla matkaansa pitkin Huippuvuorien länsirannikkoa. Tarkoituksena oli suoraan pyrkiä Seitsensaarille ja siellä panna kuntoon ruotsalainen talvikortteeri. Kuitenkin kohdattiin jäätä, joka pakoitti laivoja viipymään kokonaisen viikon Tanskansaaren luona Huippuvuorien luoteisimman niemen edustalla, aivan lähellä sitä paikkaa, missä ANDRÉE oli rakentanut pallohuoneensa ja mistä hän alkoi uhkarohkean ja on-

nettoman matkansa. Sen jälkeen koetti Svensksund Rurikin seuraamana osaksi jäätiköiden välitse, osaksi jäätä särkien jatkaa matkaa itäänpäin pitkin Huippuvuorien pohjoisrannikkoa. Eteneminen oli kuitenkin hyvin vaikeaa ja kävi lopulta vaaralliseksi, kun siteet, joilla laivat olivat jäähän kiinnitetyt, murtuivat ja jää uhkasi murskata alukset. Täytyi sentähden palata länteenpäin ja heinäkuun 10 p. kohtasi ruotsalainen retkikunta osan venäläistä, joka Backlundin johdolla oli sopimusta noudattaen tänne lähtenyt jäämurtaja Ledokolin seurassa koettaakseen yhdessä ruotsalaisen matkueen kanssa saavuttaa Seitsensaaret. Vähän sen jälkeen piti Tshernyshevin ja De Geerin toisella venäläisellä aluksella Bakanilla suunnata matka Isollevuonolle pystyttääkseen sinne kolmiomerkkejä. Kolmas laiva Betty lähetettiin Tromsöhön hakemaan hiiliä jäämurtajia varten, jotka niitä kuluttivat paljon enemmän kuin niiden pieniin lasti- ja säilytyspaikkoihin saattoi sopia. Kuitenkin koetettiin ajoittain lisätä varastoa murtamalla hiiltä etenkin Jäävuonolla (Isfjorden) olevan n. s. Linnoituksen (Fästningen) luona.

Kun Ledokolin hiilivarasto laivojen kohdatessa toisensa heinäkuun 10 p. huomattiin liian vähäiseksi pitkällistä jäänmurtamista varten, joka silloin näytti tarpeelliselta matkan pitkittämiseksi itäänpäin, palasi alus Linnoitukselle vahvistamaan hiilivarastoaan ja jatkoi sieltä matkaansa etelään aina Sydkapin ohitse auttaakseen työssä, joka sen vuoden jääsuhteisiin nähden tuntui kiitollisemmalta, nimittäin Isollavuonolla.

Jäderin Svensksundilla koitti sillä aikaa yhä tunkeutua itäänpäin pohjoisrannikkoa myöten. Suurien vaikeuksien jälkeen, alituisesti taistellen jäätä vastaan ja ajoittain sen kovasti pusertaessa, hän vihdoin heinäkuun 20 p. saapui Treurenberg-baylle Hekla-Hookin, Länsi-Huippuvuorien koillisniemen vieressä, jonne myöskin ruotsalaisten perusviiva oli määrätty asetettavaksi. Huomaten mahdottomaksi lähimmässä tulevaisuudessa voida tunkea Seitsensaarille saakka ja kun sen lisäksi aika, joka ohjelmassa oli määrätty rakennustarpeiden purkamiseen, loppui juuri heinäkuun 20 p., päätettiin tänne sijoittaa ruotsalainen talvi-asema. Puheenalainen seutu oli edullinen useissa suhteissa etenkin ilmastoon nähden ja vielä lisäksi sen vuoksi, että paikka oli aivan perusviivan vieressä, joten oli helppo jouduttaa sen mittausta. Purkaminen lopetettiin elokuun 2 p., jonka jälkeen ryhdyttiin tuon 10 kilometrin pitkän perusviivan mittaamiseen. Tämä kesti ainoastaan lyhyen ajan elokuun

14:sta 22:een päivään 1899. Mittaus suoritettiin Jäderinin keinon avulla, käyttämällä n. s. dilatatsionista vapaita metallilankoja, s. o. valmistettuja metalliseoksesta, joka ei laajene lämmön vaikutuksesta. Perusviivan mittaus onnistui erinomaisesti: ero edestakaisin tehtyjen mittausten välillä oli ainoastaan 19 millimetriä. Vielä ennenkuin ruotsalainen retkikunta meni talvikortteeriin, ehdittiin toimeenpanna joukko kulmamittauksia perusviivan yhdistämiseksi pää-kolmioverkkoon. Erään Chydenius-tunturille lähetetyn matkueen, jonka toimena oli nousta mainitulle vuorenhuipulle ja siellä pystyttää kolmiomerkki, ei onnistunut saavuttaa matkan päämäärää, vaikka sen tekemät havainnot kyllä saattoivat olla hyödyksi vastaista yritystä varten, eivätkä ne myöskään olleet maantieteellistä merkitystä vailla.

Vastoin useilla edellisillä, kertomillamme tutkimusretkillä saavutettua kokemusta olivat kesällä 1899 jääsuhteet Isollavuonolla suotuisammat kuin pohjoisrannikolla. Vieläpä oli Isovuono suuren osan elokuuta täydellisesti jäätön. Retkikunnan jäsenet jakautuivat kolmeen ryhmään, joista yksi suoritti mittaukset vuoden 1898 matkalla rakennetun, Kap-Leellä olevan kolmiomerkin luona, toinen työskenteli Whales-Pointilla, lähellä Stans-Forelandin eteläkärkeä, pystyttäen niin hyvin kolmiomerkin kuin toimeenpannen mittauksia. Kolmas rakenti merkkejä viidelle Isonvuonon länsirannalla olevalle paikalle, muun muassa vaikeasti ja ainoastaan yli jäätikköjen luoksepäästävälle Svanberg-vuorelle, joka kohoaa enemmän kuin 20 kilometrin etäisyydellä merestä, sekä myöskin Isonvuonon itäpuolella olevalle Barents-Landille. Merkkien rakentaminen pitkin Isonvuonon rannikoita, joka 1898 oli tarjonnut voittamattomia vaikeuksia, oli siten kesällä 1899 onnellisesti loppuun saatettu. Vielä oli tultu yhä suurempaan varmuuteen siitä, kuinka kaikkien yrityksien onnistuminen Huippuvuorilla yksinomaan riippuu jääsuhteista. Esteettä ei työ käynyt Isonvuononkaan alueella. Tuimat myrskyt ja nuo sakeat, äkkiä ilmaantuvat sumut olivat usein haitaksi. Vihdoin joutui Ledokol haaksirikkoon, joka pakoitti vähän ennen aikojaan menemään talvikortteeriin.

Eivät ruotsalaisen eivätkä venäläisen retkikunnan kaikki jäsenet kuitenkaan ottaneet osaa talvehtimiseen; johtajista ainoastaan Jäderin. Mutta jäljelle jääneet olivat jokainen alallaan siksi taitavia havainnontekijöitä ja tiedemiehiä, että talvityöt voitiin heille uskoa täydellä luot-

tamuksella. Edeltäpäin saattoivat he kuitenkin nähdä, että heidän kestävyyttään ja intoaan suuressa määrin kysyttäisiin, täydellisesti eroitettuina kun heidän piti olla muusta maailmasta vähintäin yhdeksän kuukauden aika, joista kolmena aurinko kokonaan pysyisi taivaanrannan takana. Tieto siitä, että molemmilla asemilla tulisi olemaan yhdessä henkilöitä, joita sama innostus elähytti, ja että sitäpaitsi jokaisella olisi työtä tarpeeksi koko aikaa varten, teki tulevaisuuden kuitenkin valoisammaksi. Heidän aineellisen olemassaolonsa sulostuttamisesta oli kaikin tavoin pidetty huolta, kuten myöskin kaikesta, joka saattoi edistää terveyden säilymistä. Kun sentähden talvehtijat seuraavana keväänä taas saivat sanoa maanmiehensä tervetulleiksi, ei ketään kaivattu heidän piiristään ja tuskin oli ollut ainoatakaan sairaudenkohtausta. Sitä vastoin kohtasi ruotsalaiseen retkikuntaan kuuluvata insinööri FRAENCKELiä surkea onnettomuus, kun hän eräällä matkalla syöksyi alas vuorijyrkänteeltä ja taittoi pahasti jalkansa. Asunnot suojasivat myöskin erittäin hyvin pakkasta ja myrskyä vastaan ja olivat m. m. täydellisesti sen luottamuksen arvoiset, jota venäläinen valiokunta oli osoittanut uskoessaan rakennusten hankkimisen Hornsundia varten eräälle suomalaiselle liikkeelle, Hietalahden osakeyhtiölle. Jäderin, jolla oli ollut suuri etu saada käyttää hyväkseen Nordenskiöldin pitkää kokemusta, oli pitänyt huolta ruotsalaisen matkueen varustuksesta; venäläisen taas oli varustanut retkikuntaa seuraava, meilläkin monelle tunnettu tohtori BUNGE, joka matkoillaan pohjois-Aasiassa ja Uuden-Siperian saarilla oli ollut tilaisuudessa tutustumaan kaikkeen, mitä vaadittiin talvehtimista varten ankarassa pakkasessa.

Töistä talviasemilla on jo edellä kerrottu. Erilaiset ilmatieteelliset, magneetiset, tähtitieteelliset ja pendeli-havainnot edistyivät hyvin, vaikka niiden toimeenpaneminen usein oli perin vaikea. Myrsky oli monta kertaa niin tuima, että ainoastaan ryömien pääsi liikkumaan, samalla kuin jääpuikot ja ympäripyryävät pikkukivet pieksivät kasvoja. Asunnot järkkyivät ja kerran tempasi tuuli ilmatieteellisen laitoksen katon 150 askeleen päähän. Pimeys oli niin täydellinen että jääkarhuja, jotka lopulta alkoivat tiheään käydä vierailuilla, saattoi eroittaa vasta muutaman askeleen päästä ja ne sen vuoksi tulivat hyvinkin vaarallisiksi. Niistä onnistuttiin myöskin ampua useita ja niiden monta kertaa aivan tyhjistä

sisälmyksistä saattoi nähdä, kuinka vaikea alkuasukkaidenkin oli näissä seuduissa talviseen aikaan hankkia elatuksensa.

Pakkanen ei kuitenkaan ollut erittäin tuima. Keskilämpö Hornsundilla oli sekä joulu- että tammikuun kuluessa — 5 astetta; helmikuussa laski se usein — 29 asteeseen ja maaliskuun 17 p. havaittiin alin lämpömäärä — 31,6 astetta. Treurenberg-baylla oli kuitenkin olo tässä suhteessa vaikeampi ja usein laski lämpömäärä — 30 ja — 40 asteen välille.

Syksyllä oli ruotsalainen retkikunta suorittanut mittauksensa kahdella kolmiopisteellä: vastapäätä talviasemaa olevalla Celsius-vuorella ja aivan aseman viereisellä Hekla-Hookilla. Syksyn ja kevään kuluessa yhdistettiin vielä perusviiva useampia kertoja yhteen kolmiosivuista; ja lopullisesti oli toimitettu tähtitieteellisiä havaintoja ja niitä sovitettu matkan tarkoitukseen. Uuden matkueen, joka toukokuussa 1900 lähetettiin Chydenius-vuorelle, ei nytkään onnistunut saavuttaa tätä luoksepääsemätöntä tunturihuippua.

Huhtikuussa läksi osa venäläisen retkikunnan jäsenistä liikkeelle koettaakseen sisämaanjään ylitse rekien ja koirien avulla päästä eteläisimmille, Isonvuonon viereisille kolmiopisteille Keilhaun- ja Mont- Hedgehogvuorilla. Matka halkemia täynnä olevien jääkenttien ylitse oli perin vaikea. Usein ainoastaan köydellä toisiinsa yhdistettyinä saattoivat miehet päästä etenemään ja monta kertaa syöksyivät sekä ihmiset että koirat halkeamiin. Lumimyrskyjä raivosi ja tarvittiin sekä intoa että rohkeutta näitä vaaroja ja vastuksia voittamaan. Perille tultua huomattiin kolmiomerkit enimmäkseen jään ja lumen peittämiksi, osittain hävitetyiksi, ja täytyi sentähden lykätä havainnot toukokuun loppuun.

Kärsimättömästi odotti kumpainenkin retkikunta kesän tuloa, jolloin laivat ystävien ja kauan kaivattujen tietojen kanssa kodista ja kotimaasta saapuisivat. Eteläisemmällä asemalla toteutuivat toiveet odotettuun aikaan. Kesäkuun 5 p. 1900 laskivat ruotsalaiset, 8 p. venäläiset alukset ankkuriin Hornsundin edustalla. Mutta samalla havaittiin että Huippuvuoret, länsirannikkoa lukuun ottamatta, olivat yltyleensä yhä lisääntyvän jään saartamina. Retkikuntien historia tämän kesän ajalta on täynnä kertomuksia onnistumattomista yrityksistä tunkea tämän jään lävitse, matkustelemisista edes takaisin, usein vain tarkoittaen lai-

vojen pelastamista perikadosta. Paraimmat tulokset saavutettiin matkoilla sisämaanjään ylitse, vaikka nekin olivat erittäin vaivaloisia ja aikaakuluttavia. Kaikista näistä matkoista oli ehkä huomattavin se, jonka astronoomi VASILJEV ja ylioppilas BACKLUND, johtajan poika, tekivät Chydenius-tunturille. Lähtökohdaksi olivat he valinneet erään Isonvuonon lahden, Klaas-Billen-Bayn. Tällä 45 päivää kestäneellä matkalla sisämaanjään ylitse, jolla nuori Backlund syöksyi syvään jäähalkeamaan töin tuskin pelastuen ja jolla retkeilijöiden koko ajan täytyi olla eroitettuina matkueen muista jäsenistä, onnistui heidän, mikä niin monta kertaa ennen oli näyttäytynyt mahdottomaksi, nousta Chydenius-tunturille ja yhdelle sen huipuista, Tshernyshevin vuorelle, pystyttää suuri kiviröykkiö tarpeeksi laajalle näkyvänä kolmiomerkkinä. Tämän 1700 metriä merenpintaa ylempänä olevan kolmiopisteen kautta oli lopullisesti kauan tavoiteltu yhteys pohjoisen ja eteläisen kolmioverkon välillä saavutettu. Paluumatkalla käytiin myöskin Svanbergin tunturilla, ja kun havaittiin ettei sinne pystytetyltä kolmiomerkiltä voitu nähdä merkkiä Tshernyshevin vuorella, rakennettiin uusi lähellä olevalle Backlundin vuorelle.

Toinen tärkeä tulos oli mittauksien lopettaminen koko astemittausverkon eteläisimmällä kolmiopisteellä, Keilhaun vuorella, joka kuitenkin maksoi ei vähemmän kuin 90 päivän ponnistukset. Sinne saapuessa oli ensimäinen tehtävä pystyttää kolmiomerkki, jonka jää ja myrskyt olivat kumoon kaataneet. Vaikeutena oli senjälkeen voida nähdä toisille kolmiopisteille, joista muudan oli 130 kilometrin päässä. Näyttäähän se miltei mahdottomalta kun muistaa sumuja, jotka alituisesti Huippuvuorilla vallitsevat. Kuitenkin olivat matkailijat yhtä mieltä siinä, että kun ilma Huippuvuorilla kerrankin on kirkas, se silloin on tavattoman läpinäkyvä, niin että silmä vaikeudetta läpitunkee 100 kilometrin matkan ja enemmänkin. Etteivät nämä lyhytaikaiset, suotuisat hetket jäisi käyttämättä, vaadittiin kuitenkin erinomaista valppautta, jonka vuoksi pitkät ajat jonkun aina täytyi pitää vahtia läpi vuorokauden.

Myöskin kahdella läheisimmällä Isonvuonon länsirannalla olevalla kolmiopisteellä lopetettiin työt ainakin pääasiallisesti.

Ruotsalaisten laivojen oli tahollaan taisteltava erittäin suuria vaikeuksia vastaan, jotka aiheutuivat tavattoman epäsuotuisista jääsuhteista kesällä 1900. Alituisesti, milloin siellä, milloin täällä, etsien tietä jään

lävitse ja yhä uudelleen takaisin pakoitettuina, onnistui laivojen vasta elokuun 8 p., niinmuodoin kun työaika jo läheni loppuaan, saapua talviasemalle Treurenberg-baylle. Täällä oli siten kokonaista 11 kuukautta oltu muusta maailmasta eroitettuina. Muutamien onnistumattomien yritysten jälkeen päästä edes jollekin läheisimmistä kolmiopisteistä, alkoi jää näyttää niin uhkaavalta, että uuden pakollisen talvehtimisen välttämiseksi ei muuta neuvoa ollut, kuin palata laivoilla kotia.

Epäsuotuisa kesä 1900 oli siten särkenyt toiveet saada koko astemittaus suoritetuksi kahden kesän kuluessa. Jäljellä oleva osa töistä oli vielä niin suuri että valiokuntien täytyi ryhtyä vakavasti harkitsemaan, oliko astemittauksen lopettaminen heti jaettava kahta kesää varten vai koitettaisiinko saada kaikki valmiiksi vuoden sisällä. Jälkimäistä puolusti tilaisuus voida jouduttaa töitä henkilökuntaa ja koneita lisäämällä, sekä myöskin toivo että jääsuhteet mahdollisesti saattaisivat tulla suotuisammiksi. Uusi talvehtiminen tuli enää tuskin kysymykseen, edellinen kun oli näyttäytynyt siksi vähän hyödylliseksi retken päätarkoitukselle.

Sen sijaan koitettaisiin ryhtyä töihin niin aikaiseen keväällä kuin mahdollista. Laivat kokoontuivat sentähden jo toukokuun 25 p. Trondhjemiin Tromsöhön lähtöä varten, jonne tunnetun Makarovin jäämurtajan Jermakin piti saapua kesäkuun 1 p., kulkeakseen jonkun aikaa venäläisen retkikunnan mukana ja raivatakseen sille tietä jään lävitse.

Ruotsalainen retkikunta nyt vahvasti rakennetulla höyryaluksella Antarctic'illa koitti vapaaherra de Geerin johdolla tavallista tietä pitkin Huippuvuorien länsi- ja pohjoisrannikkoa päästä työpaikalleen Seitsensaarien ja Hinlopen-Straitin läheisyydessä. Kuitenkin oli tänäkin kesänä tuo ennen verrattain helpompi tie vahvan napajään sulkema. Pitkällisen taistelun jälkeen jäätä vastaan joutui Antarctic vihdoin Norsksaarien luona 23-vuorokautiseen jääsaarrokseen, josta se töin tuskin saattoi pelastua. Ei ollut muuta jäljellä, kuin koettaa olivatko jääsuhteet Isollavuonolla suotuisammat ja voitaisiinko sieltä jotenkin olla avuksi venäläiselle retkikunnalle. Antarctic lähti sentähden Isollevuonolle. Mutta kun molemmat retkikunnat tapasivat toisensa heinäkuun 7 p., havaittiin kysymyksessä oleva apu tarpeettomaksi, ja sen jälkeen kun oli neuvoteltu venäläisten johtajan Tshernyshevin kanssa, erosi ruotsalainen matkue uudelleen ja pitkitti matkaansa Isonvuonon lävitse koittaen sitä tietä

päästä työalueilleen. Heinäkuun 11 p. jätettiin astronoomi v. ZEIPEL lähellä Hinlopenin eteläsuuta olevalle Thumbpointille, missä hän vielä ennen 20 p. ehti lopettaa työt. Muu osa retkikuntaa jatkoi matkaansa „Mustalla vuorella“ (Svarta Berget) olevalle kolmiomerkille, jossa havainnot myöskin olivat pian suoritetut. Jääsuhteita, vaikka ne eivät olleetkaan mitenkään edulliset, voitiin kuitenkin, tarkkaan huomioon ottamalla kaikki mahdollisuudet, käyttää niin että työt ilman pitempää keskeytystä edistyivät ja voitiin lopettaa vielä neljällä kolmiopisteellä. Yhdessä niiden kahden kanssa, jotka talvehtimisen aikana ja vähää sitä ennen olivat valmistuneet, oli ruotsalainen retkikunta siten suorittanut havainnot pohjoisen kolmioverkon 8 pisteellä. Vihdoin kohdattiin 5 metrin paksuista jääsohjua, jonka läpi enää ei käynyt tunkeutuminen. Kolme pohjoisinta kolmiota täytyi siten jättää kesken. Tämä täydennys oli sentähden annettava pienemmälle retkikunnalle, joka täällä työskenteli kesällä 1902 tohtorien v. ZEIPELin ja RUBINin johdolla. Koska, niinkuin edellä mainittiin, perusviivan mittaaminen ja sen yhdistäminen kolmioverkkoon oli ollut töiden päätarkoituksena 1899—1900, oli ruotsalainen retkikunta täten lopettanut tärkeän ja työlään tehtävänsä.

Myrskyisen matkan jälkeen Jäämerellä kulkivat venäläisen retkikunnan laivat Isoonvuonoon kesäkuun 5 p. 1901. Jermak, joka kulki laivojen edellä, sai täällä vaikean tehtävän murtaessaan tietä jään lävitse. Pohjoisessa oli Isovuono täynnä jäätä, joka näytti tekevän pääsyn mahdottomaksi, mutta pitkin länsirantaa kimalteli juova avovettä. Päätettiin käyttää tilaisuutta ja pyrkiä siellä olevalle Whales-Headin kolmiopisteelle. Sen jälkeen kun kolmiomerkki täällä oli havaittu olevan paikoillaan ja merkki Keilhaun vuorella oli vapautettu lumesta ja jäästä, jonka tältä jyrkästi kohoavalta kalliolta saattoi vyöryttää suoraan 500 metriä alempana lainehtivaan mereen, tekivät jään liikunnot mahdolliseksi suunnata matkan Whales-Pointille, tänä kesänä erittäin senkautta tärkeälle paikalle, että venäläisten perusviivan mittaus siellä oli suoritettava. Kun tämän mittaamisen ja perusviivan yhdistämisen pääkolmioverkkoon erityisen kolmiorakenteen avulla aina täytyi olla aikaa kuluttavan, oltiin luonnollisesti halukkaita saamaan niin pian kuin mahdollista ryhtyä mittaustöihin. Perille tultua havaittiin suurella mielihyvällä, että lumikinokset rannalla, jolle perusviiva oli sijoitettava, olivat enimmäkseen sulaneet, ja töihin, jotka luultiin aikaisimmin voitavan alkaa vasta kesäkuun lo-

pulla, saatettiin ryhtyä nyt jo kolme viikkoa sitä ennen. Kesäkuun 8 p. saapui Rurik vaikeuksia kohtaamatta tuoden mukanaan valtioneuvos Backlundin, jonka tehtävänä oli johtaa töitä perusviivan mittaamisessa. Jäderinin nopeasti toimivan ja tarkan keinon avulla saatiin tuon 6 $^1/_4$ kilometriä pitkän perusviivan mittaaminen, johon heti voitiin ryhtyä, valmiiksi neljässä päivässä, tarkkuudella, missä todennäköinen virhe ei noussut yli $\frac{1}{800,000}$:n perusviivan pituudesta. Kun mittausta ei toimiteta tangoilla, vaan noin 25 metrin pituisilla metallilangoilla, ei siinä myöskään vaadita mitään erittäin tasaista seutua; maassa voi olla halkeamia tai puroja, jotka esteet tankoja käyttäessä tekisivät mittauksen mahdottomaksi. Perusviivan yhdistäminen yhteen kolmiosivuun edistyi myöskin nopeasti ja jo kesäkuun 29 p. saattoi Backlund palata Norjaan.

Kaunis ilma, joka auringonpaisteisena ja aina + 10 asteen lämpimänä vallitsi osan kesäkuuta, teki mahdolliseksi nopeasti jouduttaa töitä. Whales-Pointin kolmiopisteellä, missä taas oltiin tekemisessä tuon 130 kilometrin pituisen tähtäysviivan kanssa Keilhaun vuorelle, lopetettiin työt kahdessa viikossa. Jälkimäisellä paikalla oli sama sivu vaatinut kokonaista kolme kuukautta.

Heinäkuun aikana oli ilma taas kurjaa. Alituisesti peittivät sumut seudun ja aurinko näyttäytyi tuskin kertaakaan viikossa ja silloinkin ainoastaan muutamaksi tunniksi. Sen jälkeen kun selkeämpi aika taas oli alkanut, valmistuivat työt helposti Harhaniemen (Förvexlingsudden), Whales-Headin sekä Agardhin vuoren kolmiopisteillä. Sitä vastoin tuotti Isonvuonon pohjoisrannalla oleva Hellvaldin vuori odottamattoman suuria vaikeuksia, jotka kuitenkin paljon vaivan ja monen ponnistuksen jälkeen voitettiin, niin että merkki sielläkin saatiin pystytetyksi. Nyt oli oikeastaan vain jäljellä mittausten suorittaminen neljällä kolmiopisteellä, nimittäin Hellvaldin vuorella, vierekkäin olevilla Svanbergin ja Backlundin kukkuloilla sekä Chydenius-tunturilla olevalla Tshernyshevin huipulla. Mutta nämä olivatkin kaikkein vaikeimpia, monet kaukana sisämaanjään takana. Ilmakin oli yhä huonoa. Tehtiin kaikki mikä oli mahdollista, havaitsijoita asetettiin jokaiselle kolmiopisteelle, mutta tiedonannot heiltä olivat lannistavia ja toiveet työn lopullisesta suorittamisesta vähenivät vähenemistään. Oltiin jo elokuun keskivaiheilla ja työaika läheni loppuaan.

Lopulla elokuuta muuttui kuitenkin kaikki. Taivas selkeni ja 8 päivän ajan paistoi aurinko yhtämittaa. Kaikki laaksot olivat tosin yhä

sumun peitossa, samoin kuin merikin ja vuorten alaosat aina usean sadan metrin korkeuteen; mutta vuorten huiput kolmiomerkkineen pistivät siitä esille ja ilma oli taas erinomaisen kirkas ja läpinäkyvä, niin että voitiin 50 kilometrin päästä eroittaa ei ainoastaan kolmiomerkit ja teltat, vaan vieläpä yksityiset henkilötkin. Kun kaikki oli edeltäpäin tarkoin valmistettu suotuisaa tilaisuutta varten, havainnontekijöitä kaikilla kolmiopisteillä, edistyivät työt erinomaisen nopeasti ja syyskuun 3 p. saattoivat retkikunnan vielä jäljelle jääneet jäsenet onnitella toisiaan hyvin suoritetun tehtävän johdosta.

Sen jälkeen kun ruotsalaiset mittauksillaan kesällä 1902 olivat täydentäneet kolmioverkon Seitsensaarien luona, oli nyt koko astemittaus valmiina, käsittäen 475 kilometrin pituisen kaaren, jonka päätepisteiden leveysero oli 4° 10′. Äärettömiä ponnistuksia oli tämä suurenmoinen työ maksanut aina ensimäisistä CHYDENIUKSEN, NORDENSKIÖLDin ja DUNÉRin matkoista saakka 1860-luvulla siihen asti, jolloin lopullisesti onnistuttiin kokoamaan, muodostamaan ja yhteen sovittamaan kaikki eri kivet tässä tieteellisessä jättiläisrakennuksessa. Täytyy omistaa ihailunsa ja syvin kunnioituksensa kaikille niille miehille, jotka elävästä innostuksesta suureen tehtäväänsä ja kestävyydellä, jota eivät mitkään vastoinkäymiset, vaarat tai kärsimykset voineet lannistaa, pysähtymättä ja vaikeuksista huolimatta kulkivat tietään eteenpäin, kunnes he voivat sanoa: kaikki on täytetty. Osanottajilla on kuitenkin ollut tieto siitä, että heidän työnsä tieteellinen arvo on aina pysyvä ja että astemittaus Huippuvuorilla on kaikkien aikojen geodesian historiassa oleva sen huomattavimpia tapauksia. Tämän kautta on todellakin yksi kaikkein tärkeimpiä peruskiviä laskettu maan muodon ja suuruuden perinpohjaista tutkimista varten. Ja kun astemittausta täydentävät useilla kolmiopisteillä toimitetut pendeli- ja tähtitieteelliset havainnot, tarkoittaen niin hyvin painovoiman suuruuden kuin sen paikallissuunnan määräämistä, on täten äärettömän paljon voitettu sekä pääkysymyksen ratkaisemiseksi että myöskin maan vaihtelevan tiheyden selvittämiseksi. Tämän ohella ovat astemittausmatkueet keränneet arvokkaita lisiä valaisemaan Huippuvorien maantiedettä, niiden ilmasto-, kivennäis- y. m. suhteita, niiden kasvi- ja eläinmaailmata.

Mietelmiä taiteestamme.

Kirjoittanut

PONTUS ARTTI.

C. G. E., Den moderna konsten. Helsingissä 1903, Söderström & Co. 32 siv. 8:o. Hinta —: 50.

Taiteita käsittelevä kirjallisuus on meillä surullisen köyhä. Se supistuu melkein yksinomaan sanomalehtien säännöllisiin teatteriarvosteluihin ja kirjallisuusilmoituksiin joulunaikaisten kirjamarkkinain aikana sekä taidenäyttelyjen johdosta syntyviin pariin sanomalehtikirjoitukseen, joissa lyhyesti ja usein mielivaltaisesti luokitetaan teokset, vieläpä näytteille pantujen taulujen lukumäärän mukaan arvioidaan kuka taitelija on ollut „tuottelias", kuka ei. Ja tämäkin tapa seurata taide-elämää on vain pääkaupungin lehdillä. Maaseutulehtien „arvostelut" eivät kaikkein useimmassa tapauksessa ansaitse vähintäkään arvoa. Siihen on johduttu esim. kirjallisuuden alalla, että kustantajat joskus, ainakin käännöskirjallisuutta julkaistessaan, varustavat toimitusten kappaleet lyhyellä painetulla lipulla, jossa kuivasti ja värittömästi mainitaan mikä merkitys kirjalla yleisesti katsotaan olevan, ja tämä selonteko painetaan lehteen. Tämä hätäkeino on välttämätön, sillä muuten ei kirjoista mainittaisi sanaakaan.

Taide-aikakauskirjoja meillä ei ole ainoatakaan suomalaista, ruotsalaisia on kaksi. Mutta vaikka toinen näistä on koettanut huolellisessa ja kauniissa asussa tehdä selkoa huomattavista taideilmiöistä kotona ja ulkomailla, ja toinen, Euterpe, joka aivan välittömästi seuraa kotoista taidettamme, on osoittaunut eloisaksi ja itsenäiseksi, on niiden kannatus ollut laimea ja innoton.

Mitä tämä todistaa? Sitä, että taide on meidän yleisöllemme vielä aivan vieras maailma. Me emme ole päässeet oppimaan että sillä olisi meille jotain sanottavaa, sellaista, jota emme missään muualla saa kuulla, että se voisi tuottaa iloa päivien yksitoikkoiseen samankaltaisuuteen, että se voisi panna liikkeelle ajatuksia, jotka eivät viriä jokapäiväisen työn touhussa, ja elähyttää mielikuvitusta, herättää tunteita, jotka loisivat elä-

mällemme virvoittavia juhlahetkiä. Taide ei ole tullut meille voimaksi, jonka vaikutusta välttämättä kaipaisimme, ja jonka puute olisi meille kärsimys. Meillä ei ole taidetarvetta.

Ellei asianlaita olisi tämä, niin ei varmaankaan voisi taiteeseen nähden olla vallalla meidän nykyinen uneliaisuutemme, joka nyt riistää taiteilijoiltammekin sen elähyttävän tunteen, että he toimivat heille suosiollisessa ilmapiirissä, että heidän harrastuksiinsa otetaan osaa, että heidän sanojansa ymmärretään siinä kansassa, jolle he lähinna luovat. Ei pidä nimittäin kenenkään luulla, että on kylliksi käydä kerran tai kahdesti vuodessa taidenäyttelyssä, jossa joukko tauluja on huumaavassa kirjavuudessa ripustettu suuren salin korkeille seinille, ihmetellä niitä hetken, lukea sanomalehdistä asianomaiset luokitukset — ja unohtaa ne oman onnensa nojaan. Eikä ole tarpeeksi sekään että isänmaallisella tyytyväisyydellä hymyillään, kun nähdään, että ulkomailla on herättänyt huomiota joku taideteos, jolle kotimaassa on muutamilla aroilla tavallisilla lauselmilla annettu laimea hyväksyminen, mutta jonka arvoa vasta nyt aletaan aavistaa. Tämä kaikki, niin kaunista kuin lieneekin, ei vielä todista rakkautta taiteeseen; ja sitä vaatii sekin, sillä yhtä vähän kuin mikään henkinen viljelys, voi se ajan pitkään menestyä Kullervo-kohtalon alaisena.

Tosin on meilläkin sellaisia henkilöitä, joiden asemaan luulisi kuuluvan tehdä jotakin yleisen taideaistin kehittämiseksi, yleisön herättämiseksi ymmärtämään ja rakastamaan taidetta. Onhan meillä julkisten taidekokoelmien hoitajat, onhan meillä estetiikan opettajat yliopistossa. Mutta edellisten toiminnasta ei julkisuuteen näy tulevan muuta kuin vuotuiset niukat ostot, ja jälkimäisten — niin sieltähän on lähtösin se kirjanen, jonka johdolla aion tässä käydä osoittamaan, mihinkä suuntaan heidän holhouksensa tahtoisi taiteemme kehityksen viedä.

Viime keväänä ilmestyi nimittäin kirjakauppaan eräs vihkonen, jolla oli tuo laajasisältöinen nimi: „Den moderna konsten". Siis vihdoinkin meilläkin taidetta käsittelevä teos. Ja lisäksi teos, joka noin kolmellakymmenellä sivulla lupasi käsitellä koko nykyaikuisen taiteen, sekään ominaisuus ei ole vähimpiä ansioita tähän maailman aikaan, jolloin ihmisellä, niinkuin väitetään, on niin vähän tarpeellista lepoa ja tilaisuutta muuta varten kuin ammattitoimiaan. Ja tekijän nimi herätti kunnioittavaa uteliaisuutta, sillä olihan se yliopistomme entinen estetiikan ja nykyis-

kansain kirjallisuuden professori, valtioneuvos C. G. ESTLANDER, jonka elävä taiteenharrastus siis oli saattanut hänet vielä virastaan lepoon siirryttyänsäkin sanomaan sanansa taiteen nykyisen kannan synnyttämissä tärkeissä kysymyksissä. Vihkosen nimi, tekijän asema, kaikki saattoi otaksumaan, että siinä mies, joka pitkän ajan on viran puolesta seurannut taiteen kehitystä, ollut mukana kun moderni taide, ahtaammassa merkityksessä, luotiin, nyt kokosi yhteen mitä hän oli nähnyt ja ajatellut, tasapuolisesti punniten lausui ilmi mitä viimeiset taiteilijapolvet olivat kuumeisessa työssä etsineet, mitä he olivat sanoneet ja kuinka he olivat onnistuneet luomaan taiteellista muotoa viime vuosisadan pakoitetulla nopeudella tapahtuneen kultuurikehityksen monenlaisille virtauksille.

Ensimäinen hämmästys kohtasi, kun avasi ensi lehden ja siinä huomasi, että tämäkin ilahuttava ilmiö oli satunnaista laatua. Ellei eräs ylioppilasosakunta olisi pannut toimeen esitelmäsarjaa satunnaista tarkoitusta varten, niin oltaisiin siis meillä vielä epätietoisia siitä, miltä moderni taide meiltä päin katsottuna näyttää. Ja kun oli kirjan lukenut, oli hämmästys suurempi. Siitä ei nimittäin löytynytkään myötätuntoisen ymmärtävää selontekoa uudemman taiteen pyrkimyksistä, vaan sensijaan sai ylimalkaisissa lauseissa uudelleen lukea kaikki, mitä realismin päivistä alkaen ovat taiteen ja kirjallisuuden kehityksestä moittivaa ja halventavaa sanoneet ne, jotka eivät ole voineet tai tahtoneet sen kulkua seurata, vaan ovat isoisien tavalla katselleet taakseen ja sanoneet: toista oli ennen. Mutta jos valtioneuvos Estlanderin kirjanen olisi ollut vain tällainen muistopuhe menneisyydelle, niin voitaisiin se kaikella kunnioituksella sellaisenaan jättää sen historian haltuun, jolle tuo menneisyyskin kuuluu, mutta siinä on myöskin jonkinlainen yritys kateederilta viitoittaa tietä taiteen ja eritoten meidän oman taiteemme enemmälle kehitykselle, ylimalkaisesti määrätä mitä se saa ottaa esitettäväkseen, mitä ei. Ja tällainen tarkoitus ei sekä taiteen itsensä että sen yleisön vuoksi, jonka sitä tulisi kannattaa, saa jäädä vastustamatta, varsinkin kun hänen katsantokantansa näkyy olevan pohjaltaan vihamielinen koko meidän nuorelle itsenäiselle taiteellemme.

„Voi surumielisesti kysyä itseltään, miksi meidän runotaiteemme ei voinut jäädä pysymään niillä aurinkoisilla kukkuloilla, joilla se oli 30-, 40- ja 50-luvuilla, miksi ei saanut jatkua se iloinen, valoisa katsantokanta, joka elähytti Runebergia, Topeliusta ja kaikkia pienempiä sen

ajan runoilijoita ja tuli ilmi myöskin alkavassa taiteessamme, Holmbergilla ja Walter Runebergilla, Lindholmilla ja Munsterhjelmilla ja vieläpä kuningatar Blancassakin säteilee meitä vastaan niin lupausrikkaana", — siinä on lause, joka jo kyllin selvästi valaisee herra valtioneuvoksen kannan koko meidän myöhäisempään sivistyselämäämme. Hän on itse noiden „kukkulain" lapsi, on imenyt sen ajan katsantokannan itseensä, ja on nyt näyttänyt kuinka hän on ne voinut säilyttää vuosikymmenien halki. Koko se rikas, uusia muotoja ja uusia aatteita uhkuva elämä, joka on valtaavana vyörynyt hänen ohitseen, on jättänyt häneen jälkiä vain sen verran, että huomaa hänen sen vaihtelun sentään havainneen. Hän on koko ajan katsellut takana heijastavia „kukkuloita", kysynyt surumielisesti, miksi niin täytyy olla, miksi elämä kulkee edelleen hakien uusia kukkuloita. Siinä surussa on varmaan traagillisuuden siementä.

Kysymyksessä oleva kirjanen tarjoaa aluksi omituisesti viehättävän tilaisuuden nähdä estetiikan professorin vielä meidän päivinämme ruoskimassa ohitse mennyttä taidemuotoa — naturalismia —, jonka kehityskelpoiset taiteilijat itse usein hyvinkin pian jättivät. Dickensiltä saadulla vertauksella kutsuu tekijä tätä aikakautta „lepakkojen ja pöllöjen ajaksi, mitä tulee kykyyn ja haluun etsiä ravintoa pimeydessä", ja vaikka hän selittääkin, mikä muutos filosofisessa katsantokannassa oli tätä vaihetta luomassa, niin voi hän vain ihmetellä taiteen halua sinä aikana esittää elämän synkkiä puolia. „Sillä se juuri on ihmeellistä", sanoo hän, „että lähdettäissä kuvaamaan (afbilda) todellisuutta, syrjäyttäen hengen ja aatteen maailma, mieluimmin tuotiin esiin elämän soraa ja liejua ja sitä runossa esitettiin, että rikoksen, siveettömyyden ja elämään kyllästymisen ilmiöitä kuvattiin." Onko se todellakin ihmeellistä? Sille, joka katsoo taidetta elävänä, kehittyvänä ja vaikuttavana tekijänä kultuurielämässä, eikä minään keinotekoisesti ihannoituna kukkulain korukasvina, ei niin voi olla. Ja tuollainen elävä tekijä oli taide silloin. N. s. kolmannen säädyn vapautumisen jälkeen oli nimittäin, kuten on jokaiselle tunnettua, pian syntynyt uusi ylimystö, jolla ei ollut sitä vuosisatain hienostusta, mikä oli ollut hovin ympärille keräytyneellä aatelilla, mutta, jolla oli sitä enemmän rahaa, ja joka pian huomasi, että sen alapuolelle voi vielä syntyä yksi sorrettavaksi sovelias yhteiskuntaluokka. Silloinhan syntyi vuorostaan proletariaatin vapautusliike. Samassa määrässä kuin sivistys syventyi, samassa määrässä kuin keksintöjen kautta elämänehtojen

olisi pitänyt tulla jokaiselle helpommiksi, samassa määrässä pisti luonnollisesti yhä räikeämmin silmiin se kurjuus, jossa suuri joukko ihmisiä eli. Ja silloin kun tämä ristiriita voimalla nousi vallitsevaan asemaan ajan henkisissä virtauksissa, silloin tuli myöskin näkyviin että taide — huolimatta Schilleristä — ei voi olla iloinen, kun elämä on vakava. Silloin eivät „ihmiset enää voineet olla taiteelle unelmanäkyjen henkilöitä, joita elämän aurinko valaisee“, eivät voineet pysyä huolettomina, keveinä olentoina, jotka eivät kylvä eivätkä niitä, vaan joita taivaallinen isä elättää. Taide sanoi silloin sanansa niissä kysymyksissä, jotka henkistä elämää vallitsivat, se heijasti, niinkuin aina, aikansa henkistä ulkomuotoa; jos kuva ei silloin tullut valoisa, niin ei se juuri ole ihmeteltävää.

Naturalismin viimeinenkin huippu syntyi luonnollisen kehityksen kautta, sillä taide, jota eivät teoriat koskaan johda, vie, niinkuin elämäkin, johtopäätökset loppuun asti. Ja sitten tapahtui käänne. Naturalisminkin sijalle tuli uusi suunta, jota tavallisesti kutsutaan symbolismiksi. Valtioneuvos Estlanderille tällä suunnalla on merkitystä vain siinä, että se todistaa naturalismin hengettömyyttä. Mahdotonta onkin luonnollisesti väittää ettei se todistaisi muutamia puolia ihmishengen tarpeissa jääneen tyydyttämättä, mutta samaa todistaa jokainen uusi, vapaasti kehittyvä suunta edeltäjästään ja siis myöskin valtioneuvos Estlanderin päiväpaisteisesta ajasta sitä seuraavat. Yhtä vähän kuin mikään yksityinen taideteos voi käsittää elämän kokonaisuuden, vaan on pakoitettu murtamaan siitä vähäisen osan, yhtä vähän voi mikään „koulu“ tai „suunta“ s. o. joukko samaan aatesuuntaan pyrkiviä, samaa teknillistä menettelytapaa seuraavia taiteilijoita, tuoda esille muuta kuin oman rajoitetun, aikakauden yleistä tarvetta vastaavan alansa. Mikä yhdellä aikakaudella on jäänyt syrjään, sen korvaa toinen; taidehistorian kehitys käy näin polvitellen, näiden vaihtelujen kautta, ja sitä totuutta, jonka taide voi luoda ilmi, löytyy jokaisessa vaihteessa. Yksitellen otettuna ei toinen ole sitä lähempänä kuin toinenkaan. Niinpä syrjäytyi valtioneuvos Estlanderin nuoruuden aikuinen katsantokantakin siitä syystä, että sen tapa „osaksi uskonnosta, osaksi spekulatsionista johtaa liitto henkisen ja ruumiillisen, maallisen ja taivaallisen välillä“ ei enää vastannut uuden ajan tarvetta, sillä ei enää ollut sitä totuutta, jota oli alettu kaivata. Vaikkakin taide, varsinkin kirjallisuus, seuraavina aikoina suureksi osaksi rajoittui kuvaamaan mitä se näki nyt, kun sen silmät olivat auenneet elämälle,

välähtää kumminkin siellä täällä esille mitä kaivattiin, minkälaiseen elämäniloon tahdottiin päästä. Myöntäähän valtioneuvos Estlander itsekin että esim. Ibsenillä tulee ilmi tuollainen elämänilon ja elämän eheyden vaatimus, mutta se ei estä häntä samassa hengenvedossa väittämästä että suuri kirjailija ei tätä kaipaustansa saanut mahtumaan elämänviisautensa loppusummaan. Näin käy kun ennakolta leikattujen ahtaitten mallien mukaan lähtee mittailemaan sitä, mikä elää ja vaihtelee.

Kun mies, joka meidän maamme koko itsenäiseen kansalliseen kehityskulkuun nähden on ollut niin eristetyssä asemassa kuin valtioneuvos Estlander, näin arvostelee yleiseuroppalaisia kultuurivirtauksia, joita ymmärtämään hänellä olisi luullut olevan edellytyksiä, niin ei oikeastaan enää voi ihmetyttää se tapa, jolla hän pyrkii mestaroimaan taidettamme senjälkeen kun se on lähtenyt aivan itsenäiselle tielle. Mutta hänen sanansa ovat uusi, räikeä todistus sille seikalle, ettei vanha polvi oppilaineen, löytykööt he sitten mistä tahansa ja toimikoot millä alalla tahansa, kumminkaan koskaan mitään opi eivätkä pohjaltaan tahdo hievahtaakkaan sammaltuneista käsityksistään, ja että siis niiden, jotka tahtovat käydä eteenpäin, on jättäminen heidät kokonaan syrjään koettamattakaan vetää mukanaan kuollutta lastia. Ja erityisesti näkevät taiteilijat itse tästäkin, kuinka vähän heillä on syytä luottaa siihen, että he saisivat tukea ja kannatusta pyrinnöissään niiltä, joiden oppiarvojensa ja asemansa puolesta pitäisi olla edistyskelpoisen ja itsenäisen taiteen ensimäisiä kannattajia maassa.

Johtuu ehdottomasti kysymään itseltään, liekö vaitioneuvos Estlanderilla mitään henkisiä juuria siinä kansallisuudessa, johon hän nimellisesti kuuluu, kun näkee hänen voivan syyttää taidettamme natsionalismista. Tällä nimityksellä hän luonnollisesti ei voi tarkoittaa, että se kuuluisi nykyaikana niin runsaasti ilmeneviin yrityksiin painaa väkivaltaisesti kaikkeen oma leimansa huolimatta siitä että siten niin paljon jaloa ja arvokasta voidaan hävittää ja huolimatta siitä että siten luodaan vain pinnallista valhetta. Tuskinpa hän voi tarkoittaa sitäkään yltiöpäistä, epätaiteellista, kansallista itsejumaloimista, joka ilmenee esimerkiksi Saksan Wilhelmin Siegesallé-taiteessa, ja johon tuo nimitys hyvin sopii, sillä sellaistahan ei meillä ole. En siis voi tulla muuhun lopputulokseen kuin että hän tuolla nimityksellään tarkoittaa sitä taidettamme, joka on etsinyt aiheensa kansamme elämästä. Ja oikein merkitäkseen kantansa

tähän taiteeseen sanoo hän sitä talonpoikamaisuudeksi ja väittää sen olevan alhaista, halpaa ajatuksiltaan, „vulgär till tankar". Näillä mielipiteillä varustettuna hän on siis todellakin pitkät ajat toiminut Suomen nuorison kasvattajana. Onko silloin ihmetteleminen, jos taiteilijoillamme onkin vaikea maa-ala muokattavananaan, kun ylioppilaamme, jotka muutenkin ovat osoittaneet niin suurta halua onttoon virkamiessivistykseen, vielä vapaitten taidetten professoriltakin ovat kuulleet sellaisia opetuksia. Talonpoikamaista, ajatuksiltaan halpaa ja alhaista on tämän yliopistomme entisen opettajan mielestä se taide, joka on löytänyt kansamme elämästä taiteelliselle käsittelylle kelpaavia aiheita, on palannut omaan maaperäämme ja sieltä lähtenyt luomaan suurtenkin kultuurimaitten kiittävää huomiota saavuttaneita teoksia. Hän tahtoisi, että taiteemme tulisi ottaa hänen nuoruudenaikansa hyviksi tunnettuja aatteita, ideoja ja ijankaikkisia absoluuttisia totuuksia rungokseen ja vielä vanhempia „symbooleja" ja „attribuutteja" lihakseen. Ja kun hän sitten voisi saada kaiken maailman taiteen ryhtymään samanlaisiin tehtäviin, niin silloinpa todella olisi syntynyt kaunis kilpajuoksu siitä, mikä milloinkin olisi saanut yhden tai toisen ikuisen totuuden enimmin jonkun professorin mielen mukaan kuvatuksi. Sellaiseen kilpailuun meillä ei ole aikaa eikä varoja. Hoitakoot suuremmat ja rikkaammat tuollaisia taiteen korukukkasia — jos tahtovat — suurissa, lämpimissä kasvihuoneissaan, meillä sellainen viljelys tuskin menestyisi. Kaikkialla muuallakin pyrkii taide nykyään kansalliselle perustalle ja vielä enemmän ehkä kuin useammassa muussa maassa, meillä asemamme ja viljelyksemme laatu osoittaa, että taiteemme voi pysyä virkeänä ja elinvoimaisena ja pystyy ehdottomasti arvokasta ja uutta luomaan vain sikäli kuin se pysyy niiden muotojen pohjalla, joita elämä on meidän kansassamme luonut, vain sikäli kuin sitä elvyttää kansamme henki. Yksinomaan siltä pohjalta lähtien meidän taiteemme voi nousta muiden tasalle ja samalla olla tärkeänä välikappaleena omallekin kehityksellemme, jota sitäkään ei saa arvata vähimmäksi taiteen vaikutuksista.

Mutta sitähän myöskin valtioneuvos Estlander tarkoittaa. Hän on nimittäin viime aikojen aatevirtauksissa huomannut köyhimpien, tähän saakka varsinaisen sivistyselämän ulkopuolella olleitten yhteiskuntaluokkien pyrkimyksen ylöspäin. Ja tätä hän käyttää omaan tarkoitukseensa. Tuo „talonpoikamainen", „halpa-ajatuksinen" taide, joka esittää „yhteis-

kunnan syvyydessä kaiken esteetisen arvon menettäneitä vanhoja kultuurimuotoja", „ne laihat, tyylittömät, kömpelöt muodot, joita ensin Englannissa on alettu tuoda esiin alempien luokkien elämästä, ja jotka meillä ovat synnyttäneet tuon niin reippaasti esiin tunkeutuvan suunnan siinä, mikä on kotimaista rakennustaiteessa ja dekoratsionissa", tämä kaikki ei muka voi noiden heräävien kansankerrosten kauneustarvetta tyydyttää. He eivät huomaa nousevansa ylöspäin, jos näkevät taiteessa heijastuvan juuri sen, jonka ovat jättäneet taakseen, niin väittää valtioneuvos. He luulivat päässeensä päivänkirkkaille kukkuloille ja löytävätkin vain oman itsensä — pettymyksekseen, niin hän arvelee. Kuinka hämmästyttävän suuressa määrässä onkaan tällä ajatuskululla kamariteorian ummehtunut tuoksu! On todella vahinko, ettei valtioneuvos Estlander ole lähemmin ilmoittanut millä tavoin näiden alempien luokkien on hankittava sitä tyyliä, ja sitä muotojen sulavuutta, joka antaisi heille esteetistä arvoa. Tarvittaneekohan siihen muuta kuin Runeberg ja Topelius sekä Holmberg, Walter Runeberg, Lindholm, Munsterhjelm ja — koska hän tämän rinnakkainasetuksen välttämättä tahtoo — vielä kuningatar Blancakin? — Mutta jos aatteet olisivatkin toiset, jos ihanteet olisivatkin kerrassaan muuttuneet, jos nyt pyrittäisiinkin eheämpään, terveempään, luonnollisempaan tai sanalla sanoen järjellisempään elämään ja yhteiskuntajärjestykseen, eikä ensinkään niihin päämääriin, joita herra valtioneuvos näyttää haaveksivan. Ja olisipa todellakin surullista, jos köyhälistömme suuntaisi pyrkimyksensä niille kukkuloille, joilla heidän nykyinen elämänsä näyttää niin perin alhaiselta ja halvalta. Siinä tapauksessa olisi nuorella taiteellamme sekin suuri tehtävä muistuttaa noita luokkia omasta alkujuurestaan ja siis myöskin siitä pohjasta, jolle heidän on rakentaminen, jotta heistä tulisi aineksia heidän pyrintönsä esineenä olevaan yhteiskuntaan, toiseen kuin se, joka päivänpaisteessaan elellen ei ole tiennyt heidän kurjuudestaan mitään. Muuhun tulokseen ei voi tulla kuin että valtioneuvos Estlander ei ole koskaan tuntenut kansan elämästä ja pyrinnöistä muuta kuin mikä monen välikäden kautta on päässyt tunkeutumaan hänen opintokamariinsa, että hän tuntee sen vain traditsionin kautta, ja siksi ovat hänen mietelmänsä niistä niin harhaan käyneet.

Näille alemmille luokille on siis taiteella kasvattava ja kehittävä merkitys hänen mielestään. Mutta voiko ja tuleeko sen olla mikään

kehityksen väline niille, jotka jo ovat kukkuloilla? Sitä hän ei näytä pitävän tarpeellisena. Kun hän nimittäin vaatii että taiteen on ottaminen symboolit ja attribuutit jälleen käytäntöön, lisää hän, että niiden symboolien tulee olla sellaisia, jotka jo ovat yleisessä tietoisuudessa: siis, joiden sisältö ja ilmaisuvoima jo on moneen kertaan punnittu ja arvioitu, ja jotka ovat joka miehen käsissä kuluneet, niinkuin osoittaa hänen mainitsemansa esimerkkikin: kaksi ristiin pantua puuta kuvaamassa Kristuksen maailman lunastustyötä. Symbolismista puhuessaan hän ei huomauttanut sitä, mikä siinä ainakin oli edistyspyrkimystä, nimittäin yritykset löytää uusia keinoja, uusia välikappaleita sanottavan ilmituomiseen ja tässä hän suoraan kieltää taiteilijoita tuollaisesta yrityksestä ja vaatii heitä siinäkin suhteessa vanhastaan hyväksi tunnetun uudestaan ja yhä uudestaan jäljittelemiseen. Mukavaahan se olisi. Jokaisen uuden esittämiskeinon edessä tulee nimittäin katsojan ponnistaa mielikuvitustansa voidakseen omistaa itselleen taiteilijan luoman. Hänellä ei ole vertauskohtaa eikä esimerkkejä, joiden avulla hän pääsisi ilman muuta luokittamaan taideteoksen johonkin tunnettuun kategoriaan, varustamaan sen arvosanalla ja unohtamaan. Itsenäisen taideteoksen edessä täytyy hänen oman henkensä voimalla ponnistautua siihen maailmaan, jossa taiteilija on työskennellyt, hänen täytyy voida omin sieluin sulautua siihen tunteeseen ja aatemaailmaan, joka elää taideteoksessa, ja silloin se tulee hänelle eläväksi ja hän varmaan menettää halun luokittaa ja ryhmittää! Mutta tuollainen henkinen työ voi olla raskasta, taiteen, joka tuo uutta, voi sentähden syrjäyttää alemmille luokille, niiden, jotka ovat „kukkuloilla“, on niin mukava märehtiä noita moneen kertaan pureksittuja symbooleja ja attribuutteja.

Niin, köyhälistö on meidän aikanamme jo tullut niin tärkeäksi tekijäksi sivistyselämässä, ettei sitä taidekaan varmaan voi syrjäyttää. Mutta älköön silti yritettäkö tehdä taiteesta koulumestaria, älköön sille asetettako pakkoröijyä edes kuinkakaan filantroopisessa tarkoituksessa. Se veisi taiteen alennustilaan sensijaan että se nyt on kahdella tavalla tästä yhteiskunnallisesta liikkeestä voittanut. Ensiksikin tulee sen kautta laajenemaan, uusilla sivistyshaluisilla, lämminmielisillä joukoilla lisääntymään se piiri, jolle taide voi puhua. Ja toiseksi on köyhälistö jo rikastuttanut taidetta niinkuin muitakin sivistyselämän aloja sillä, että se on tuonut oman elämänsä, omat pyrintönsä yleisen harrastus-, intressipiirin sisäpuo-

lelle, ja siten suuresti laajentanut taiteen ainesalaa. Tämän kautta on taide vasta laskenut valtansa alle koko maailman, elämän kaikki asteet, se oli valloituskulun viimeinen askel. Eikä tätä viimeistä valtausta enää voi minkään, yksityisen aivoissa syntyneen teorian mukaan jälleen tehdä autioksi erämaaksi. Sillä toivottavasti ovat jo harvassa ne, jotka valtioneuvos Estlanderin kanssa pitävät kansan elämää halpana, alhaisena ajatuksiltaan. Useimmille on täytynyt käydä selväksi, että samassa määrässä kuin ylhäälläpäin elämä köyhtyy ja kangistuu sovinnaisuuksiksi, siellä alhaalla virtaa terve, voimakas veri ja elämä luo yhä uusia muotoja. Siellä elää vielä mielikuvitus raikkaana voimana, siellä on vielä laajalti luovaa kykyä, jonka tarvitsee vain päästä vaikuttamaan, tulla herätetyksi voidakseen todenteolla rikastuttaa henkistä elämäämme. Mutta tätä herätystä ei edistetä sillä, että pyritään holhoamaan taiteesta jonkunlaista korukasvia nyt, kun se juuri on päässyt laajemmalle pohjalle, nyt kun ainakin taiteilijoissa jälleen on herännyt tietoisuus taiteen ja elämän välillä vallitsevasta läheisestä molemminpuolisten vaikutusten suhteesta. Tämän yhteyden ylläpitämiseksi ja sen yhä syventämiseksi sallittakoon taiteen pitää hallussaan koko se ala, jonka se on valloittanut, koko se elämänmuotojen alue, jonka se on ottanut haltuunsa, sillä totuus on ainoastaan elämässä, jokaisessa sen ilmiössä on totuutta, ja siksipä onkin se koko laajuudessaan kelvollinen taiteellisesti käsiteltäväksi. Yhtä vähän kuin missään muussakaan, saa tässä mahtisanalla, yksityisen ihmisen taaksesilmäilevän käsityskannan mukaan ryhtyä ylimalkaisesti tuomitsemaan ja poissulkemaan. Taideteokseen nähden ei saa ajatella: tuohon on aihe otettu sieltä ja sieltä; koska se ainesala ei minua miellytä, on minulle vastenmielistä (vedervärdigt), niin täytyy teoksen olla huono tai ainakin alhainen, vaan tulee muistaa että taideteoksessa ei ole pääasia aihe, anekdootti, vaan se muoto ja se henki, jonka taiteilija on antanut sille. Toinen kysymys on, missä määrin katsoja, yleisö voi omistaa itselleen teoksen, mutta siitä huolehtiminen jää yleisön itsensä ja erityisesti tietenkin taiteellisen sivistyksen ensimäisten edustajain asiaksi, sen mukaan ei taiteilija voi toimia. Jos hän alentuisi pyrkimään työnsä sovelluttamiseen yleisönsä käsityskantojen mukaan, lausuisi hän silloin kuolemantuomion omasta taiteestaan. Hän asettaisi silloin itsensä henkisesti kaikenmaailman prokrustespenkkiin: yksi tulisi ja venyttäisi häntä hieman oman mittansa mukaiseksi, toinen katkaisisi tuuman tai pari sen mukaan

kuin luulisi jonkun „iankaikkisen totuuden" vaativan. Sellaisesta raajarikkotaiteesta meitä hyvät henget varjelkoot. Taiteilijan on seuraaminen vain elämää ympärillään ja omassa itsessään, eikä ketään ulkopuolista lainlaatijaa. Lohdullista onkin joka tapauksessa ettei mikään esteetinen dogmatismi maailmassa ole voinut taidetta oman näköpiirinsä mukaan ohjata, vaan ovat sitä määränneet korkeammat lait kuin kateederilta lausutut. Se on oppinut omista erehdyksistään ja saanut voimaa omista voitoistaan, ja näin tulee se epäilemättä vastakin tekemään.

Eräästä lyhyestä viittauksesta näyttää siltä kuin olisi valtioneuvos Estlanderilla vielä yksi syy taiteen holhoamisyritykseensä, nimittäin: „nykyinen aika". Kuinka moneen erilaiseen tarkoitukseen näkyykään kelpaavan tämä surullinen aika. Edistyspyrinnöitä koetetaan tehdä tyhjäksi sen nojalla, ja sen avulla myöskin tahdotaan saada tukahdetuiksi erilaisia elämänilmauksia, jotka jostakin syystä ovat vastenmielisiä. Ikäänkuin ei voimakas elämä aina ilmenisi yhä useammissa ja erilaisissa muodoissa ja ikäänkuin edistys lopulta voisi olla missään oloissa vaarallinen. Keinotekoinen leikkeleminen ja yritys pakoittaa elämää mielivaltaisesti joihinkin erityisesti suosittuihin muotoihin, on aina ollut kuolettava. Sitä on „nykyisen ajankin" kannalta katsoen jokainen yritys köyhdyttää taidettamme puristamalla sitä jonkun yksityisen aivoissa syntyneihin, vaikka hänen mielestään kuinkakin soveliaisiin kaavoihin. Taide palvelee aikaamme parhaiten sillä että se pysyy sinä voimakkaana yhteiskielenä, jolla me kaikki aina ymmärrämme toisemme ja tunnemme toisemme ja itsemme. Ja paremmin kuin mikään muu pystyy se viemään viestiä siitä, mitä omaa meillä on yhteiseen kultuurityöhön tuotavaa, heijastamaan meidän sisällistä elämäämme. Mutta ainoastaan silloin, kun sitä ei keinotekoisesti puutarhuroida. Siinäkin elämä etsii itselleen oikeat ja tarpeelliset muodot ja työntyy esiin, jos se nimittäin saa sisällisesti olla vapaana, minkälaisen painon alla tahansa.

Mutta modernin taiteen päämäärä, sen tuleva kehitys? Kuka niistä, jotka tässä monenlaisten voimien risteilemässä, huippuunsa yhä kärjistyvässä murroskaudessa elävät, sen voisi sanoa? Kuka voi sanoa edes, miltä maailma näyttää kymmenen, viiden vuoden perästä? Ja kuka voi edeltäpäin määritellä kehitystä sillä alalla, joka on välittömästi yhdistetty yleisimmän kultuurielämän kulkuun, ja sitäpaitsi on itse sitä laatua että

siinä kaikki sanat ovat värittömiä hapuilemisia, että se, viivoilla ja väreillä työskennellen, on jotakin sanoilla sanomatonta? Onko viime aikojen „uus-idealismi", „uus-romantiikka", tai miksi sitä sanottaneekin, jatkuva, tai onko seuraava uusi taiteen naturaliseerautuminen, ja onko silloin oleva vallalla se yksinkertaiseen monumentaalisuuteen pyrkiminen, joka sekin on viime aikojen ilmiöitä? Tämän kaiken tulevat tietämään vain ne, jotka sen kerran näkevät. Nykyajalla ei siinä suhteessa ole muuta tekemistä kuin vähintäinkin olla vaikeuttamatta nykyään elävien taiteilijain työtä, antaa heidän säilyttää lähtökohtanansa se kansallinen pohja, jolta he voivat itsenäisyyteen ja alkuperäiseen luomiseen kohota, ja sallia heidän kulkea sinne, mihin elämä heidät vie. Ja olisiko tämä velvollisuus vähin sellaisella miehellä, joka jo ulkonaisen asemansa kautta voi tulla monelle auktoriteetiksi? Vähemmänkin arvonimiä kunnioittavassa maassa kuin meidän, voivat olla vaarallisia tuollaiset meediot, joiden silmillä kaikkien omaa makua kehittämään ja sen mukaan arvostelemaan tottumattomien ja haluttomain on niin mukava taidetta katsella. Taiteen kylmämielisiä, itsetyytyväisiä „arvostelioita" meillä ei ole tarvis, mutta niitä me kaipaamme, jotka asettaisivat silmämääräkseen ymmärtämisen ja muidenkin opettamisen ymmärtämään, ja jotka ohjeena pitäisivät noita vanhoja sanoja — Spinozan ne lienevät —: non ridere, non lugere, neque detestari, sed intelligere.

Molemmat hyvät.

Kirjoittanut

K. M. STANJUKOVITSH.

Suomentanut V. K.

KONSTANTIN MIHAILOVITSH STANJUKOVITSH, äskettäin kuollut etevä venäläinen kirjailija, syntyi Sevastopolissa v. 1844, missä hänen isänsä oli amiraalina. Saatuaan alkeisopetuksensa kadettikoulussa hän isänsä tahtoa noudattaen antautui sotilasuralle sotalaivastoon ja otti osaa v. 1860 purjehdukseen maan ympäri, jota kesti kolme vuotta. V. 1863 Tyynen meren laivaston päällikkö lähetti hänet Singaporesta Pietariin meriministeriöön tärkeitä papereita tuomaan ja siten palasi Stanjukovitsh purjehdukseltaan maan ympäri Kiinan ja Siperian kautta.

Stanjukovitshia ei sotilas- ja merielämä kuitenkaan miellyttänyt ja niinpä hän vuosi sen jälkeen, kun oli palannut matkaltaan, pyysi ja vastoin isänsä tahtoa saikin eron sotapalveluksesta pyhittääkseen elämänsä kokonaan kirjalliseen toimintaan. Isä, vanha amiraali Stanjukovitsh, joka oli toivonut pojalleen samaa loistavaa elämänuraa, jota hän itse oli kulkenut, oli asian kulusta hyvin yrmeä ja vastasi poikansa tinkimättömään päätökseen ainoastaan: »Virtaa vastaan en voi uida; suostun.»

Tutustuakseen kansan elämään, joka hänelle, kuten muillekin hänen arvoisilleen, tähän asti oli ollut aivan vierasta, toimi Stanjukovitsh vuosina 1865—66 kyläkoulun opettajana Tshaadajevan kylässä Muromin piirissä Vladimirin kuvernementissa.

V. 1863 julkaisi St. ensimäisen kirjallisen tuotteensa: »Piirteitä merimieselämästä», joka ilmestyi »Morskij Sbornik»-nimisessä aikakauskirjassa. Tämän jälkeen seurasi useampia pienempiä kertomuksia eri aikakauskirjoissa. V. 1871 kirjoitti St. ensimäisen suuremman ja erittäin suurta huomiota herättäneen teoksensa, huvinäytelmän: »Siksi on hauki meressä, ettei kouri nukkuisi.» Näytelmän hyväksyi ensin sensuuri ja muudan etevä venäläinen näyttelijä Subov oli sen jo valinnut resettinäytelmäkseen, kun sen esittäminen sisäasiain ministerin toimesta äkkiä kiellettiin näytäntöpäivän aattona, koska siinä huomattiin loukkauksia rautatienviranomaisia kohtaan. Samalla huhuiltiin, että syynä kieltoon oli ollut muutamien rautatievirkamiesten ankarat ponnistukset. Kaksi kertaa tämän jälkeen esitettiin ministeriölle pyyntö että kappale saataisiin esittää, mutta kummallakin kerralla tuli kieltävä vastaus. V. 1872 julkaistiin näytelmä aikakauskirjassa »Djelo».

Samassa aikakauskirjassa on julkaistu useita muitakin hänen terävästi kirjoittamia kertomuksiaan ja novellejaan yhteisellä nimellä: »Kuvauksia yleisestä elämästä» ja »Ylhäisten ulkomaalaisten kirjeitä». Tämänlaatuisten kirjoitusten alla käytti St. salanimeä »Avomielinen kirjai-

lija». Muutamissa muissa sanomalehdissä julkaistuissa novelleissa käytti hän myös salanimeä »Pimen».

Oltuaan täten kirjallisena avustajana useissa sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa vuokrasi St. »Djelon» v. 1882 sekä osti sen v. 1883. Kauan ei St. kuitenkaan saanut lehteään rauhassa toimittaa, sillä jo v. 1885 lähetettiin hän Tomskin kuvernementtiin. Täälläkin jatkoi St. kirjallista toimintaansa lähettäen kirjoituksiaan Vjestnik Jevropyyn, Sjeverni Vjestnikiin ja Ruskaja Mysliin. Vasta v. 1888 sallittiin hänen palata pakolaisuudestaan. Sittemmin oleskeli St. milloin Venäjällä milloin ulkomailla ahkerasti kirjoitellen. Viimeksi oli hän Italiassa Neapelissa, jossa hän kuolikin toukok. 19 p. tänä vuonna.

Mitä tulee St. yleiseen luonteeseen kirjailijana, on siinä pääsävynä puhtaan todellisuuden kuvaaminen ilman minkäänlaisia idealisia pyrintöjä. Alkuaikoina ilmenee niissä myöskin taipumusta tendensikirjallisuuteen, mutta myöhemmin se näyttää hioontuneen pois. Varsinkin ovat hänen kertomuksensa merielämästä hyvinkin etevinä pidettyjä ja yleisesti tunnustettuja.

Allaoleva kertomus on hänen viimeisiä teoksiaan ja päässyt julkisuuteen vasta kirjailijan kuoleman jälkeen. Ruskija Vjädomosti mainitsee saaneensa sen vasta vähää ennen kuin tieto Stanjukovitshin kuolemasta saapui.

I.

Myrsky raivosi kokonaisen viikon. Jäänpeittämät laivat etsivät suojaa myrskyltä Mustanmeren rannikon suljetuissa satamissa ja lahdelmissa, niissäkin pahasti keikkuen ja tempoen ankkuriköysiään.

Jännittyneinä ja vakavina värjöttelivät merimiehet jäätävässä koillistuulessa ja tavallista useammin muistelivat Jumalaa, rantaa ja omaisiaan.

II.

Saman jäätävän myrskyn aikana käveli aivan meren partaalla lähellä Alupkaa olevan talon suuressa kylmässä huoneessa edestakaisin pitkä, jäntevä, vähän kumarainen ja harmaapartainen vanhus. Tavan takaa hän pistäytyi terrassille ja katseli pienillä, terävillä, ilkeänvälkkeisillä silmillään pauhaavalle merelle.

Raivokkaina räiskähtelivät hyökyaallot korkeuteen, niiden harmajat harjat huuhtelivat rantaa ja vyörähtelivät aina rakennuksen alakerroksen ikkunoihin asti.

Meren vaahto kasteli kokonaan vanhuksen laihat kurttuiset kasvot, mutta hän ei näyttänyt tätä edes huomaavan.

Yhä uudelleen hän kuunteli myrskyn ulvontaa, yhä kiinteämmin tähysteli hurjistuneita, harmaita aaltoja ja palasi taas saliin, missä jatkoi kävelyään edestakaisin harmaja pää alaspainuneena. Rinnasta nousi tavantakaa raskas huokaus. Vähän väliä hän pudisti painunutta päätään ikäänkuin karkoittaakseen raskaita mietteitä, vaipui sitten nojalleen ikkunaa vasten syviin mietteisiin painuneena.

Jo kolme vuotta on Aleksei Ivanovitsh Dolinin asunut tässä pienessä talossa meren partaalla.

Hän elää siinä aivan yksin; tuskin kukaan käy häntä tervehtimässä.

Itse hän karttaa ihmisiä, eikä käy missään. Päivillä hän kävelee huoneessaan ja ihailee pengermältä merta, mutta pitkinä iltoina, jolloin tuuli ulvoo savupiipuissa ja ovet ja ikkunaluukut kitisevät, hän kirjoineen istuu nojatuolissaan. Usein irtaantuu kuitenkin kirjastaan ja vaipuu pitkiin mietteisiin.

Kaikki tällä seudulla tietävät, että Aleksei Ivanovitsh Dolinin on tullut Pietarista.

Ihmiskammonsa vuoksi kutsuttiin Aleksei Ivanovitshia „synkäksi herraksi“ ja hänestä kertoiltiin kokonaisia legendoja.

Toiset tiesivät hänen olevan entisen korkean virkamiehen, toiset taas että hän oli jokin hassahtava professori, joka perheellisten vastoinkäymisten vuoksi oli vetäytynyt erikseen asumaan Krimille; arvelivatpa muutamat vielä, että hän oli vähämielinen. Siitä olivat kuitenkin kaikki yksimieliset, että Dolinin on rauhaton ja vastenmielinen ihminen, joka karttaa kaikkea tuttavuutta naapurien kanssa ja on ystävyyssuhteissa ainoastaan tatarien kanssa.

III.

Tänään „synkkä herra“ oli tavallista kolkompi ja äreämpi. Tavantakaa hän painoi sähkökellon nappia.

Kun tällöin ketterästi ja pehmeästi huoneeseen astui vanha pienikasvuinen, kuivahko ja laiha tatari Abdul, joka jo muutamia vuosia oli asunut Dolininin luona, kysäsi vanhus karskisti:

— „Onko posteljooni käynyt?"

— „Ei ole, herra" — kuului tavallinen vastaus.

— „Eikö posti ole ajanut ohi?"

— „Vastikään ajoi."

Ja huomattuaan että Dolinin yhä enemmän synkistyi, jatkoi tatari lohduttavasti.

— „Vieläkin voi posti tulla, ja sinullekin tulee kirje, mutta raskaat mietteesi heitä. Allah muuttaa kaikki. Onhan sinun Allahisi sama kuin minunkin. Jos tahtoo — rankaisee, jos tahtoo — antaa anteeksi. Jos tahdot, Abdulisi menee asemalle ja vie sähkösanoman ja vastauksen saat. Vaikka siten turhaan rahoja hukkaantuu."

— „Ei ole tarvis" — vastasi Dolinin.

— „No hyvä! Rahat eivät turhaan mene. Vaan nyt on sinun, herra, aika syödä. Kello on jo yksi ja sinä olet vielä syömätön."

— „En tahdo!"

— „Etkö sitten suo, että minä juoksen Bajdariin ja kutsun luoksesi tutun herran."

— „Kiitos! Mutta ei ole tarvis."

— „Ei ole tarvis — ei ole tarvis, . . . noin yksinäiseksi jäätkin. Liiaksi ikävöit. Kuule Abdulia: kun ihminen on noin yksin, tulevat kaikenlaiset pahat ajatukset kalloon. Eiväthän vuohi ja pukkikaan halua yksin olla."

Aleksei Ivanovitsh hymyili ja melkein hellästi lausui:

— „Miksi *sinä* olet jäänyt luokseni Abdul? Saat pienen palkan, lahjoja en anna ja kuitenkin seuraat minua kuin lapsenhoitaja. Mene! — ja minä, veliseni, en suutu. — — Minä tunnen sinut. Simeisissä on sinulle tarjona puutarhurin paikka. Siellä on enemmän hopeakolikoita ja siellä on suuressa huvilassa sinun parempi elää. Siellä on kansaa. — — Täällä synkän herran kanssa, mikä sinulla on ilo. Parempi kun heität minut."

— „Sinulla kun on hyvä — niin minulla on hyvä. Vähät siitä, jos Allah on ankara vieraalle uskolle. Muistan, kun ostit hevosen minulle ja tyttäreni paransit. Hyvän työn minä kyllä muistan."

— „Sinä olet hölmö, Abdulka, kun muistelet“, lausui Dolinin äreästi. „Parempi on olla muistamatta. Siellä sinulla on hauskempi ja hopeakolikoita enemmän.“

— „Kylläpä huonosti ymmärrät Abdulia. Ja kuitenkin olet oppinut mies ja sanoit että teidän Allahinne on hyvä. . . . No lähdenkö?“

— „Tässä pakkasessako?“

— „Pukeudun turkkiin — ja hei vaan!“

— „Ei ole tarvis — älä mene.“

Dolininin synkkiä kasvoja valaisi pehmeä hymy. Hän puristi rajusti tatarin kättä ja kääntyi pois salataksensa häneltä liikutuksensa.

Kuului kova kolkutus ovelle. Tatari juoksi ulos.

IV.

Hetken kuluttua astui huoneeseen nuori mies. Hän oli puettuna lyhyeen turkkiin ja hänen kasvonsa punottivat pakkasesta. Nopein askelin lähestyi mies Dolininia.

Hänen edessään seisoi poikansa Nikolai. Näyttipä kuin ukko tahallaan olisi tekeytynyt vielä synkemmäksi.

— „Suvaitsit tulla?“ kysyi ukko hillitysti ja ikäänkuin tyytymättömänä.

Mutta sydämensä sykähteli ilosta. Hän ojensi pienen, valkean ja hienon kätensä. Väistäen poikansa suuteloa kysyi hän:

— „Varmaankin olet matkalla Sevastopoliin — niinkö?“

— „Varta vasten tulin sinun luoksesi tervehdyksille, kuulin että olet sairas.“

— „Niinkö — kiitos! Olen erittäin iloinen. Abdul, samovaari pian! Ja sano Marfalle, että valmistaa pian ruokaa. Minä, veliseni, syön päivällistä kolmen aikaan, mutta sinä ehkä jo olet nälkiintynyt. . . . Sinä edistyt tietysti?“ lausui ukko hieman ivallisesti.

— „Tuossapa menee. Olen kuten ennenkin dosenttina.“

— „Minäpä, kuten näet, en edisty. Polta veliseni?“

— „No Abdulka — joko on valmis? No pikemmin!“

Kärsimättömänä kiirehti ukko huoneesta itse toimimaan.

V.

Kiharatukkainen, kaunis, tummaverinen, alle kolmenkymmenen ikäinen mies riisui lyhyen turkkinsa ja jäi matkatakkisilleen, joka oli hieman keikarimainen, tehty itävaltalaiseen malliin ja nahalla reunustettu.

Tarkkaavaisesti hän katseli huonosti siivottua huonetta, jonka keskellä seisoi suuri kirjoituspöytä ja sillä suuri, kauniin nuoren naisen valokuva sekä huiskin haiskin kirjoja ja sanomalehtiä. Kaikkialla oli paperossin pätkiä, tuhkaa ja paljon pölyä. Kaikki huoneessa todisti ukon hylättyä tilaa.

Nuoren miehen mieleen muistui tahdottomasti entinen aika, jolloin hän vielä nuorena kimnasistina oli isänsä ystävä ja rajattomasti rakasti häntä. Isäkin näytti silloin suunnattomasti rakastavan poikaansa ja usein neuvotteli ja puheli hänen kanssaan kaikenlaisista — aivan kuin vertaisensa kanssa. Usein he yhdessä valmistelivat läksyjä, purjehtivat sekä kertoilivat satuja ja huvittavia juttuja. He olivat silloin eroittamattomat. . . .

Ja sitten . . .

Nuori mies ei enää tuntenut samaa rakasta sääliä, joka ennen aika ajoin syttyi pojan sydämessä, kun isä joskus suri ja sairasteli. Sen sijaan hän oli nyt alkanut paljon vakavammin, yksinkertaisemmin ja raittiimmin katsoa isäänsä. Hän ei enää nähnyt tätä entisessä ihanteellisessa valossa. Loistokehä oli hänestä jo hävinnyt.

— „Yhä hän vain korskeilee ja pitää itseään muita viisaampana!"

Näin tuumaili poika. Häntä sekä harmitti että loukkasi, että isä niin kuivasti oli ottanut hänet vastaan.

— „Hän on käynyt itsekkääksi", — päätteli Nikolai.

Samaa ajatteli isäkin pojastaan, kun hän tullessaan takaisin huoneeseen katseli poikansa elämänhaluisia rauhallisia kasvoja.

— „Itseensätyytyväinen — tietysti, pitää itseään moitteettomana . . . ja onnellisena. . . . Ja minä!?"

Ukko rohkaisihen yhä enemmän ja kysyi:

— „Yhäkö teillä, kuten ennenkin, jokainen pitää huolta itsestään ja Jumala kaikista?"

— „Siihen suuntaan, isä. . . . Mutta sinä yhä vain et vielä näy rauhoittuneen?"

— „Kuten näet, Kolja“ — vastasi ukko ja lisäsi — „Juo nyt teetä ja syö. . . . Minä varta vasten olen käskenyt tuoda sinulle murikoita ja hapanta kermaa. Sinähän pidät siitä, syö, muutoin voimme riitaantua.“

— „Minulla todella onkin nälkä.“

Syötyään alkoi Nikolai tiedustella isänsä asioita.

Isä väänteli kasvojaan niinkuin hammastautinen eikä vastannut mitään.

— „Sinä ehkä tarvitset rahoja? Minä kyllä voin.“

Ukossa alkoi viha kiehua. Hän muisti, miten hän poikansa tähden, kun tämä lapsena sairasti, oli panttaillut viimeiset tavaransa ja olisi ollut valmis vaikka paitansa hänelle riisumaan, mutta nyt Nikolai sen sijaan, että olisi rahoja hänelle lähettänyt, kysyi, tarvitseeko hän rahaa.

— „Kiitos, rahaa en tarvitse“ — murahti Dolinin, — „on niitä pahoja päiviä ollut, mutta minulla on pankkiiri.“

— „Pankkiiri? Missä sinä täällä pankkiirin olet tavannut?“ — kysyi Nikolai melkein hymyillen.

— „Juuri tämä Abdulka. Hän jotakin saa. Ja kuuleppas minkälainen hän on hölmö tämä tatari“ — hymähti ukko ivallisesti — „Hän ei milloinkaan kysy, tarvitsenko rahaa, mutta tuo aina kunnes saan eläkkeen. No mutta mitenkäs on sinun asiaisi laita, Nikolai?“

— „Hyvänlaisesti isä, maleksien menee“, — vastasi Nikolai.

— „Aika poika! Olen iloinen, ettet ole minun kaltaiseni. Toivottavasti sinulla ei ole velkoja?“

— „Ei ropoakaan!“ — vastasi Nikolai hieman ylpeästi.

— „No niin, mutta minä“ — lausui ukko — „olen kevytmielinen. Velkoja on ja tuntuvasti onkin.“

Seurasi muutaman hetken äänettömyys.

Tapansa mukaan ei ukko voinut olla taas ivallisella äänellä lausumatta:

— „Sinä tietysti olet ihastunut uusimpiin neroihin?“

— „Kuinkas sitten! He ovat aukaisseet uusia uria. He kuvailevat niitä tunteita ja sitä totuutta, johon vanhat kykymme eivät uskaltaneet antautua. Nämät osoittivat ainoastaan osan totuutta, mutta eivät kaikkea. Mutta meidän kirjailijoillamme on nyt sekä rohkeutta että voimaa. He eivät säiky mitään.“

— „Todellakaan he eivät mitään pelkää, vaan näyttäytyvät hölmöytensä koko itsetyytyväisessä loistossa“, — keskeytti ukko halveksien. — „Sinä tietysti yhdessä mielitiettyjesi kanssa olet aivan välinpitämätön vanhaan kirjallisuuteen nähden? Aatteita ei taiteessa enää tarvita? Ainoastaan mielentiloja? Muodikas laulajatar on tietysti myöskin teidän ihailunne esine?“

— „Miksei, jos hän on kyvykäs.“

— „Niinpä niin, tuollaiset kyvyt kaikissa muodoissaan saattavat teidät vasikkamaiseen ihastukseen. He ovat teille elämän opettajina. Jokaiselta hölmöläiseltä ja kehittymättömältä nerolta, joka ei edes tunne historian oppikirjoja, odotatte te vastausta niihin polttaviin elämänkysymyksiin, joiden ratkaisussa nerokkaat miehet ovat vuosisatoja työskennelleet. . . . Mutta mitäpä kummia siinä? Ainahan voi löytyä kymmenen tolvanaa, jotka yhdettätoista pitävät nerona. . . . Niin, niin . . . kirjallinen makunne on häpeällisesti alentunut. Tolstoi on teidän mielestänne jo vanhentunut. Te ette edes ymmärrä nerokkaan kirjailijan koko voimaa. Sanoppa minulle totuuden mukaan — oletko lukenut Shakespearea? Oletko lukenut Gogolia? Oletko kuullut Dobroljubovista ja Thernyshevskistä? Oletko lukenut milloinkaan, miten ihmiselo on muodostunut ja miksi se useimmille on mahdoton? Oletko koskaan tuntenut totuuden etsimisen tarvetta? Onko koskaan vääryys saattanut sinut kuohumaan? Ei! Minä olen nähnyt ainoastaan kuivaa järkeilyä, eläimen pelkuruutta, eläimen, joka pelkää omaa nahkaansa, pelkuruutta, jota te peittelette järkeilemisellä, sellaisella tietysti, joka on perustuvinaan mielentilaan ja muka tieteeseen. . . . Teidän kanssanne on kaikki mahdollista!“ . . . huudahti Dolinin ärtyneenä. — „Tietysti sinun mielestäsi toisin ei voi olla — sellainen on luonteenlaatu, sellainen kesytetyn kotieläimen järkähtämätön vaiston voima. Sellaiset selitykset ovat sen lisäksi erittäin mukavia ja voivat kaikki selittää. . . . Myöskin Juudaksen kavalluksen.“

— „Isä, taas sinä sätit. . . . Varmaan maksa sinulla? . . . Vai olet saanut jonkun huvittavan kirjeen?“ lisäsi Nikolai myrkyllisesti. „Parasta on ettemme puhele!“

— „Sinä olet oikeassa, älkäämme siitä puhuko!“

Ja ukko tunsi että poikansa oli hänelle melkein vieras. Entistä rajatonta rakkautta, jota hän tunsi, kun Kolja vielä oli poikanen, ei

enää ollut olemassa. Heidän välillään oli jonkinlainen kuilu, jota isän mieltymys ei voinut täyttää.

Nikolai ei näyttänyt vähääkään loukkaantuneen, vaan alkoi kertoa töistään, tuttavistaan ja soitannosta, mutta kirjallisuudesta hän ikäänkuin pelkäsi puhua, jottei isäänsä kiusoittaisi. Myöskin muita asioita, jotka olisivat taas saattaneet heidät erimielisiksi, hän vältteli.

Isän syyllinen ja sairaalloinen muoto näytti liikuttavan poikaa. Hän näytti säälivän, vaikka sisimmässään hieman halveksi häntä.

VI.

Herkkätunteista ukkoa tämä kaikki yhä enemmän kiusoitti, mutta hän koetti, kuten poikakin, hillitä itseään.

Kuitenkaan hän ei voinut olla huuliaan mutristamatta kysyessään:

— „No mitä tekee sinun serkkusi ja ystäväsi Vasja?"

— „Hän on Italiassa."

— „Kipeäkö?"

— „Eikä, terve."

— „Taiteilijanako matkusti sinne? Työskentelemäänkö?"

— „Ei. Hän ei työskentele."

— „No mitä hän sitten siellä tekee?"

— „Nauttii ruusujen ja liljojen tuoksusta, . . . katselee merta ja ihailee pilviä."

— „Ja siinäkö on kaikki hänen työnsä?"

— „Vasja rakastaa luontoa."

— „Eikös häntä ihmiset huvita?"

— „Onko se hänen syynsä, jos häntä huvittaa tämä eikä muu?"

— „Tolvana" huudahti Dolinin äkkiä vihaisesti, ja heittäen poikaansa halveksivan kylmän katseen lisäsi hän:

— „Sinä tietystikin hyväksyt serkkusi toimet?"

— „En hyväksy enkä moiti."

— „Yhdentekeväkö? Etkö tosiaankaan eroita mustaa valkoisesta?"

— „Enköhän — aivan samoin kuin sinäkin, mutta meillä voi olla erilaiset katsantotavat."

— „Entäs kun ihmistä lyödään? Onko sinulla siitäkin eri mielipiteet?"

— „Kaikki riippuu mielentilastamme ja olosuhteista."

— „Tietysti, sinä tulet onnellisemmaksi. Ja jos aikaa voittaen tulet vielä tyhmemmäksi, tulet yhtä onnelliseksi kuin Ivana — hölmönen. — Tarina on oikeassa. — Varsinkin mitä nykyaikaan tulee. — Järki ei voita, jos siihen liittyy omatunto. — Muuten on tämä sana jo lakkautettu. Nyt on vain jäljellä yleinen mielentila ja fysiologia. Kyllä olette hyviä! Järkeä on teillä vähän. No se onkin Jumalalta."

— „Siispä sinulla ei ole menestystä sen vuoksi, että olet liian järkevä?" kysyi kiihtyen Nikolai.

— „Mitä sinä sitten luulet?"

— „Luulen, että jokainen ihminen saa niittää sitä, mitä on kylvänyt. Toisin sanoen: teot ovat mielialan ja luonteen tuloksia."

— „Olet lukenut Schopenhaueria? Etkö tunnusta syitä ja ulkonaisien olosuhteitten vaikutusta?"

— „Järkeä, nähtävästi, on juuri siinä, että ihminen voi taistella olojen kanssa juuri sinä aikana, jolloin tämä taistelu on mahdollinen. Ellet uida osaa ja kuitenkin veteen heittäydyt, niin ehdottomasti hukut. Eiköhän se ole yhtä selvää, kuin että kaksi kertaa kaksi on neljä. . . . Mutta sinä tahdot meiltä . . ."

— „Keneltä teistä?" keskeytti Dolinin kärsimättömästi ja ilkeästi.

— „Vaikkapa minulta", — vastasi Nikolai. — „Ja suo anteeksi isä, mutta minua ihmetyttää sinun ylimielisyytesi. Näyttää kuin nykyään olisi muotiasiana puhua nuorisosta halveksien."

— „Se ei ole totta. — Ei koko nuorisosta. On kunnioitettavaakin nuorisoa, joka on siksi osoittautunut nälänhädän ja koleran aikoina. Minä puhun uusimmasta mielentilasta eräällä nuorison osalla ja varsinkin nuorilla n. s. „yli-ihmisillä."

Nikolai ei kuunnellut isänsä puhetta, vaan jatkoi loukkaantuneena:

— „Me muka olemme sankareita — te typerän halpamaisia. Toden totta, isä, se ei todista mitään ja kuuluu kuluneelta. Olettakaamme, ettemme sankareiksi pyri, — ettemme usko mitään kauniita fraaseja. . . . Me olemme ymmärtäneet, etteivät ne kelpaa niin mihinkään. Me luotamme vain tieteeseen ja omaan sieluntilaamme. Elämä on samaa kuin kaikenlaiset luonnolliset yhdistykset ajassa ja ulottuvaisuudessa. Kaikella tulee olla syynsä. Ja minä tunnen sielussani oman Jumalani, ja minun maailman katsantokantani ei ole sama kuin sinun."

— „Niin, kuinkas muuten!"

— „Sinä tietysti olet vakuutettu siitä, että te vanhat olette löytäneet totuuden. Mutta me tiedämme ainoastaan etsivämme sitä. Ja jos meidän etsimisemme ei teitä miellytä, miksi sitten teidän tulisi miellyttää meitä? Missä suhteessa teidän sitten on parempi? Ja mitä olette te sitten saavuttaneet? Oletteko saaneet hyötyä ihmisille tai itsellenne! Entäpä taito pitää itse huolta itsestään ja samalla huolehtia muista? Sanoppa, miksi esim. sinun totuutesi on tehnyt sinut noin ärtyisäksi ja yksinäiseksi? Vieläpä hänkin, jota pidät ainoana ystävänäsi, näyttää vain kirjoittavan sinulle pelkkiä ystävällisiä kirjeitä."

Vanhus hätkähti, varsinkin kun hänelle muistutettiin „ainoasta ystävästään". Hänen huulensa puristuivat yhteen, silmät salamoivat ja hillityllä, mutta ilkeyttä uhkuvalla äänellä hän lausui:

— „Minä huomaan, että sinun arvostelusi mukaan minä ansaitsen tuomion."

— „Me emme tuomitse, isä! Me ainoastaan vahvistamme asian todeksi. — Te tuomitsette ja kuinka julmasti vielä. Me elämme, kuten käskee elämä. Kellä on voimaa ja terveyttä ja joka osaa taistella, hän saavuttaa päämaalinsa. Riittää meille yleviä pyrintöjä, kun täytyy elää. Me emme ole enkeliä, mutta me pyrimme lähestymään meissä asuvaa jumaluutta, kuten kaikki kasvutilassa olevat olennot. — Ja mitä olet sinä sitten tehnyt saadaksesi meidät toisenlaisiksi?" — kysyi vihdoin Nikolai.

Vanhus tuli miettiväiseksi.

— „Niin tosiaankin — mitä olen minä tehnyt?" — tuumaili hän.

Poika jatkoi:

— „Sinä et rakasta totuutta. Sinä rakastat ainoastaan puhua omasta totuudestasi muille. Meidän taas tulee muka ainoastaan joko olla ihastuneita teihin tai pitää ajatuksemme salassa. Koko elämänne ajan puhutte te aatteen vapaudesta, mutta jos me aukaisemme suumme, olemme muka paikalla hölmöjä. Monet ovat kyllä uskoneet, että te raukat olette maan suola, yksin siitä syystä että olette kulkeneet kaukaisilla mailla tai jättäneet professorin virkanne itsestänne riippumattomista syistä. Te luulette ratkaisevanne sosiaalisen probleemin ja kerskailette voivanne elää pelkällä hunajalla ja heinäsirkoilla, mutta itse asiassa haaveilette mielessänne rikkaudesta, ylellisestä elämästä, naisista. . . . Sinä — —"

— „No mitäpä, sinä, Jumalan kiitos, olet moitteeton, — puhu pois! Minä en totuutta pelkää. — Vieläpä pyydän“, — keskeytti vanhus.

— „Miksi puhuisin. Sinua en kuitenkaan saa vakuutetuksi.“

— „Koeta. Olen erittäin iloinen, jos vihdoinkin voisin käsittää, mitä sinä elämältä tahdot, ja mikä on tärkeintä, saada tietää, mihin nähden me olemme syyllisiä teidän edessänne. Ainoastaan siitäkö syystä, ettemme ole valmistaneet teitä järkevään elämään. Sinä olet oikeassa. Me olemme syyllisiä. Me luulimme teidän tajuavan meidän onnetonta aikakauttamme, jonka kuluessa kuitenkin orjatkin vapautettiin. Alku on tehty. Teille kuuluu työn päättäminen, jotta orjat todellisuudessa tulisivat vapaiksi. Vai ajatteletteko te laisinkaan kansaa? Te nähtävästi tuumailette vain omaa etuanne. Me kumminkin toivoimme ja epäilimme. Mutta te? Teillä ei ole edes toiveita eikä epäilyksiä. Parempi on nykyaikaisen, itseensä rakastuneen eläimen muuttunut muoto. Pelkkää käsittämätöntä lörpöttelyä sielun sopukoista, vapaan vaikutuksen oikeudesta ja aikansa siveellisten lakien täydellistä hylkäämistä. Mitään rajoja ei ole? No tuomitse minua. Miksi vaikenet! Puhu — no!“ — huudahteli vanhus hurjistuneena.

— „Sinä tietysti tiedät, miksi olet yksinäinen, miksi viime aikoina erittäinkin olet intoillut ja käynyt katkeraksi, että perhe sinua häiritsee. — Miksi siis puhuisin.“

— „Puhu“ — huusi vanhus.

— „No niin — mutta minä pyydän — älä suutu.“

— „Minä koetan“ — lausui vanhus katkerasti — „samalla sytytän sikarin. Siten tulee syytetylle ehkä helpommaksi kestää tuomarinsa tuomio.“

VII.

Nuori mies joi kahvinsa, sytytti sikarinsa ja alkoi:

— „Sinä itse et sallinut minun tulla idealistiksi. Ja Jumalan kiitos, en ainakaan nyt tavoittele valhekuvia. Minä tunnustan sen, minkä tunnen, ja ulkonaisesta maailmasta sen, mikä heijastuu sielussani. Mutta sinä et elä todellisuudessa, vaan haaveissa, jotka hyväilevät ainoastaan sinun suunnatonta itserakkauttasi. Sanoppa totuuden mukaan — oletko

minusta suurinkaan ollut huvitettu? Oletko halunnut tunkeutua minun sieluuni? Sinä hemmoittelit minua ja hyväilit, pidit huolta siitä, että minulla olisi aineellisesti hyvä olla, sinä rakastit minua, mutta minä pysyin sinulle kuitenkin kokonaan vieraana. Sinä varmaankin tuumailit: „lapsi, mitä voineekaan hän ymmärtää ja tuntea.“ Mutta minä — minä yhä enemmän sulkeuduin itseeni, olin hylättynä, ymmärsin ja ajattelin itsekseni. Annoitko esimerkkejä siitä, josta niin hehkuvasti puhuit? . . . Niin — varsinkin naisille ja eritoten kauneille, jotka sinua kuuntelivat, jotka sinulle keikailivat — ja niitä sinä hännystelit unohtaen, että toinen nuoruus on naurettavaa, kuten myöhästynyt intohimo. Täten saatit itsesi tyhmään asemaan. . . .“ lisäsi Nikolai myrkyllisesti.

— „ No . . . lisää“ — lausui isä, kun poika vaikeni, sipristi kauniita silmiään ja rypisti otsaansa, ikäänkuin tuumien oman puheensa jatkoa.

— „No minä jatkan. Sinä rakastat puhua siveellisestä laista ja naurat ihmisen oikeudelle antautua mielentilansa ja vaikutusten valtaan. Mutta mikä on sinusta tämä siveellinen laki eli niin kutsuttu omatunto?“

Isä painoi päänsä tahtomattaan alas.

VIII.

Aivan kuin ei huomaisikaan isän kärsivää, katkeroitunutta katsetta tämän huomatessa syyllisyytensä, jatkoi poika.

— „Perheesi sinua ensin rakasti, mutta sittemmin sinua pelkäsi. Sinä olit aina kärtyinen. Eiväthän lapset voineet tietää kaikista sinun vastoinkäymisistäsi“, — huomautti poika erityisellä painolla — „mutta omat yksityiset harmisi sinä aina purit omaistesi niskaan. Ja kuitenkin sinä luulet rakastavasi omaisiasi, luulet olevasi hyvä. Olettakaamme, ettei sinun luonteesi ja mielenlaatusi riippunut sinusta itsestäsi. — Mutta mitä se koski lapsiisi, että sinulla oli sellainen luonne ja mieli? Eihän meidän tästä tiedosta tullut sen helpompi olla. Nämät jyrkät vaihdokset raakuudesta hyväilyyn pakoittivat meidät vetäytymään erilleen ja minä jo aikaisin aloin käsittää, että sanat ja teot eivät aina ole sopusoinnussa. Kimnaasissa minä vielä enemmän opin huomaamaan eroavaisuuden opet-

tajien puheen ja heidän tekojensa välillä. Vähitellen minussa ilmeni välinpitämättömyys vanhuksia kohtaan, josta sinä niin paljon puhut, — välinpitämättömyys sinuakin kohtaan. Kaikkialla puhuttiin ja kiitettiin velvollisuuden täyttämistä, uhrautumista ja lähimäisten rakkautta ja sanansa pitämistä. Sanalla sanoen puhuttiin kaikesta siitä, mikä pystyy nuoreen sydämeen. Mutta samalla olit sinä sellainen."

— „Ei!" — vastasi vanhus synkästi. — „Ja tästä minua rangaistaan."

— „Kuka rankaisee? Eikä lainkaan siitä. Sinä et ole pahempi etkä parempi kuin muutkaan aikalaisesi. Sinun „siveellinen lakisi" ei voinut suojella sinua vaikutuksilta. Sinäkin olit ihminen. Minä en ole tuomarisi — minä tahdon vain selittää, että olet väärässä minun suhteeni."

— „Kiitos — kiitos. Jatka — minä tahdon oppia järkeä."

— „Älä ole pilkallinen, isä. Sinä olet pyytänyt kuulla mielipiteeni."

— „Kuuntelen."

Nuori mies jatkoi vielä enemmän opettavalla äänellä.

— „Sinun ajatuskantasi ei ole sama kuin minun."

— „Se on, että olemme ainoastaan parannettu muoto eläimestä."

— „Sekä meillä että eläimellä on sama päämaali — elää. Ja jokainen asettaa elämänsä siten, kuin hänelle on mukavampi ja parempi. Ajatteleppas, eivätkö ihmiset teekin niin. Ja sinä, joka kuvailet olevasi ylevällä kannalla, samalla kuitenkin — älä suutu — menettelit samoin kuin tavallinen eläin alhaisine vaistoineen, kuten sinä sanot. Mutta ne, huomaa se, eivät voi olla ylhäällä eivätkä alhaalla, vaan ovat yksinkertaisesti luonnollisia. Hillitä niitä kyllä voi, mutta sinä teet sitä ainoastaan sanoissa. Olitko sinä hyvä aviomies? Etkö kiusannut naista, joka sinua rakasti, vaikka sinä olit viehättynyt muihin? Sanon uudestaan, että sinun viehättymisesi oli luonnollinen, mutta miksi sitten puhutaan jostakin siveellisyyden puutteesta, kun vaimo jättää miehensä ja seurustelee muiden kanssa?"

— „Siitä ei ole puhe" — huusi Dolinin hurjistuneena. — „Siitä ei ole kysymys että nainen lakkaa rakastamasta miestänsä. Rakkaus on vapaa, valhe on epäsiveellinen."

— „Mikä on sitten siveellisyys, siinä on vielä kysymys. Mies ja vaimo ovat samanlaisia eläimiä, miksi siis vaadit heiltä sellaista, jota et itse täytä. Vai oletko täyttänyt? Vastaa!“

— „En täyttänyt, mutta minä en ainakaan valehdellut enkä milloinkaan ollut yhtaikaa kahden vaimon mies,“ — lisäsi Dolinin aivan kuin tahtoen puolustautua poikansa edessä.

Kummallista. Mitä enemmän Dolinin piti itseään syyllisenä poikansa edessä, sitä enemmän pehmeni nuori tuomari ja tahtoi sielussaan ikäänkuin puolustaa isäänsä omaa näkökantaansa vastaan. Hän ei enää kohdellut häntä entisellä kovuudella.

Dolinin taas katkeroitui poikaansa yhä enemmän siitä, että tämä ikäänkuin alentui lähestyessään isäänsä ja puhuu hänelle niin säälimättömästi sydäntä ilmankin painavista asioista. Vieläpä erittäin viittaa hänen ystävyyteensä, mikä kuitenkin kiusasi perhettä.

Ja isä sai mielessään ikäänkuin ilmoituksen siitä, että poika vielä puhuu rauhallisesti ja luottavasti siitä, mikä isästä tuntuu kiusoittavalta.

— „Hän on syyntakeeton!“ tuumaili ukko ja hänen kasvonsa kävivät synkän näköisiksi.

— „Sinä siis arvelet, että rakkaus on vain tunteen kiihko“, — huudahti isä.

— „Melkeinpä niin. Vai oletko sinä isä rakastanut naisia ainoastaan heidän sielunkauneutensa vuoksi?“

— „Valehtelet! Minä ajattelin sieluakin. Sinä varmaankaan et itse vielä ole rakastanut.“

— „Tietysti, olen rakastanut. Ainakin silloin kun suutelen naista, mutta en puhu hänelle yhteiskunnallisista pulmakysymyksistä, kuten te teette. Kun haluatte ruumiillista omistusta, houkuttelette naista maailman parannuksella. Onko tämä parempi teidän vanhalla tavallanne kuin uudella.“

— „Mutta te vain maistelette lemmentunnelman herkkuja. Ja sitten juoksette erillenne kuin kaksi koiraa?“

— „Ainakaan emme ole pettäneet.“

— „Niin. Olet oikeassa. Te ette petä“, huomautti ukko halveksien.

Ja äkkiä huudahti vanhus hurjistuneena:

— „Meillä ei ole enää mitään puhumista. Mene, mene, jätä minut yksin!“

Poika kohautti olkapäitään ja astui ulos huoneesta.

Vanhus uudelleen astuskeli kiivaasti huoneessaan:

Ilottomia mietteitä risteili hänen päässään. Hän muisteli koko kulunutta elämäänsä. Ja mitä enemmän hän muisteli, sitä raskaammaksi kävi hänen mielensä. Hän tunsi itsensä rajattoman syylliseksi poikansa edessä ja samalla auttamattoman yksinäiseksi.

— „Me olemme hyviä“, — äännähti vanhus tuskaillen.

IX.

Kahden päivän kuluttua isä ja poika erosivat kylmästi. Molemmat näyttivät olevan tyytyväisiä tähän eroon.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

AINO MALMBERG, *Yksinkö?* Helsingissä 1903, Otava. 148 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Kun Aino Malmbergin kaunokirjallinen debyyttiteos pari vuotta takaperin ilmestyi, sai se sangen myötätuntoisen vastaanoton sekä arvostelijoiden että yleisön puolelta. Ne pikakuvat, jotka tekijä teokseensa oli „tien ohesta temmannut“, vaikuttivat tuoreudellaan ja erittäinkin hilpeällä huumorillaan virkistävästi lukijaan. Ne herättivät hänessä halua saada sellaisen elämänkulkijan havaintoihin enemmältikin tutustua.

Se Aino Malmbergin kirja, joka viime kevännä ilmestyi, ei ole, kuten edellinen, kokoelma eriaiheisia kuvauksia, vaan tekijä tahtoo laajahkossa novellissaan muodostaa näkemänsä yhtenäiseksi kokonaiskuvaksi. Tehtävä on siten suurempi ja vaikeampi kuin aikaisemmassa teoksessa. Odotus ei ole aivan vähäinen lukijalle, kun hän tarttuu Aino Malmbergin ensimäiseen suurempaan luomaan.

Alusta asti ja läpi koko kirjan lukija saa iloita luistavasta kertomustavasta; tyyli on notkeaa ja lauseet huolellisesti muodosteltuja. Tyydytystä lisää vielä lukijassa se pirteys ja leikillisyys, mikä silloin tällöin välähtää esiin, varsinkin muutamissa henkilökuvauksissa. Eikä aikaakaan, niin lukija pysähtyy siihen kysymysmerkkiin, joka kirjan päättää.

Mutta — niin se painava „mutta“ on siinä, ettei lukija huomaakkaan kiintyneensä noihin tapauksiin ja henkilöihin, jotka ovat luistaneet hänen ohitsensa. Kirja ei saanutkaan hänen mieltään liikkeeseen, hän jää kylmäksi.

Aiheensa puolesta kirjan pitäisi vaikuttaa päinvastoin. Sillä tahdotaanhan kirjan päähenkilöissä esittää sitä sydämellisyyden tarvetta, jota hienot ja syvät luonteet tuntevat elämän muodollisissa ja vieroittavissa oloissa. Luonteenpiirteet näissä ihmisissä, joita olosuhteet kaikin tavoin tahtovat tehdä yksinäisiksi, tahdotaan esittää syvyydessään sitä nimenomaisemmin kun niiden vastakohdaksi asetetaan pintapuolinen, naureskeleva tyttöletukka ja poroporvarillinen, „prinsiipeillä“ kovisteleva „täti“. Mutta sepä se juuri on, että lukija ei tule vakuutetuksi noiden korkeampien luonteiden jaloudesta ja syvyydestä. Kernaammin ne hänestä ovat ikäviä ja utuisia, kun hän kirjan luettuaan niitä koettaa mieessään mluistella eikä enää rivi riviltä seuraa luistavan etevää kertomusta. Kentiespä vaikutus olisi toinen, jollei kuvaus olisi myötäänsä noiden henkilöiden päitä silitellyt, vaan antanut humoristisen välähdyksen joskus valaista heidänkin heikkoja puoliansa.

Erittäinkään lukija ei pääse näkemään ja ymmärtämään, mikä tuossa dosentti Hartissa vetää Anna Hemmeriä puoleensa vielä kirjan lopussakin. Hart on tarvinnut kypsyneen naisen äidillistä osanottoa, antanut tämän viihdyttää mieltään, kun se elämän vähäpätöisyyksistä rasittuu, ja saanut elämänrohkeutta ystävättären kiittelevistä kehoituksista. Seuraus on, että Anna, joka nuoruudessaan on kerran rakastunut ja pettynyt, tahtoo annettuaan koko mielensä Hartin puuhiin hänkin puolestaan jotakin omakseen ja katsoo mustasukkaisena, miten Hart vakavuudestaan huolimatta on hyvin kärkäs rakastumaan nuoriin tyttöletukoihin. Vihdoin Hart puolestaan rupeaa aavistamaan, että Anna häntä rakastaa, päättää tarjoutua Annan aviomieheksi, *jos* hän todellakin pääsisi huomaamaan käsityksensä oikeaksi, ja vihdoin hän tosin vieläkin epävarmana kosiikin. Anna, joka on ulkomaanmatkalla mielensä karaissut ja nauttinut yksinäisyyden kasvattavaa vaikutusta, huomaa Hartin vaikuttimet, antaa rukkaset, mutta kiittää hyvin lämpimästi tarjouksesta, joka ei näy ollenkaan hänen mieltään pahoittaneen, sanoo, että he nyt ovat toisensa kokonaan käsittäneet, heidän välillään ei ole enää varjoa, he voivat viettää „elämänsä pyhäpäivät“ yhdessä. Lukija jää arvailemaan, onko sitten tarkoitus, että Hart arkipäiviensä sulostuttajaksi valitkoon jonkun noista nuorista tyttöletukoista, jotka eivät ymmärrä yksinäisyyden suuruutta eivätkä hengenheimolaisten hienoja ystävyyssiteitä. Silloinhan tuo kaksoisluonne saisi olla varma siitä, että hän säästyy kaikilta ikäviltä mielialoilta ja on onnellinen. Vai onko tarkoitus että ystävyyssuhde Annan kanssa Hartin mielessä on syventynyt ja tunkenut syrjään häiritsevät vaikuttimet? Tahtooko hän olla „yksin“ Annan kanssa?

En tahdo ruveta kehittelemään näitä ajatuksia ja kysymään, onko tekijä tahtonut asettaa kuvauksensa lopulta jonkun avioliittoaatteen palvelukseen, mahdollisesti sen kylläkin modernisen, että avioliitto on

vain arkisieluja varten. Mutta mikä on tässä pääasia, se on se, että henkilökuvaukset vaikuttavat kernaammin tympäisevästi kuin mieltäkiinnittävästi. Hieno ja hiottu esitystapa ei silloin voi mitään sille, että kirjan taiteellinen vaikutus tulee heikoksi.

Mahdollisesti olen jossakin kohden ymmärtänyt väärin niitä kuvauksia, joihin äsken viittasin. En tahtoisi kuitenkaan siinä tapauksessa ottaa kaikkea syytä päälleni. Kirja päättyy, kuten jo olen sanonut, kysymysmerkkiin. Olen kuullut erään kirjailijamme, joka ei liiku kaunokirjallisella alalla, kertovan itsestään, ettei hän koskaan lopeta kirjoitustaan kysymyslauseella. Sellainen tapa saattaa monastikin olla paikallaan vakaumuskuntoisen kirjoittajan kirjoituksissa, jotka tarkoittavat lausua mietityn ja vakavan sanan käytännöllisen elämän kysymyksissä. Poikkeuksettomaksi säännöksi sitä en puolestani tahtoisi koroittaa. Vähimmin sitä periaatetta kaunokirjailijat lienevät halukkaita omakseen ottamaan. Mutta mitä tehnevätkin, niin on ainakin sellainen loppu, jonka Aino Malmberg antaa kirjalleen, vaarallinen. Se on vaarallinen silloin, kun ei edelläkäyvästä sisällyksestä käy varmasti selville, miten on tehtyyn kysymykseen vastattava.

Aino Malmbergin teos osoittautuu ulkonaiselta tekotavaltaan eteväksi, mutta syvemmälti tulisi kaivaa esille ihmissielun omituisuutta, jotta saavutettaisiin tarkoitettu taiteellinen kokonaisvaikutus — niin tahtoisin muodostaa loppulauseen arvostellusta teoksesta.

Z. C.

Historiallista kirjallisuutta.

ELIS FURUHJELM, *Ur Finlands kulturhistoria under 1840—1870 talen.* I. Helsingissä 1902, G. W. Edlund. VI+132 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Herra Elis Furuhjelm on ylläolevalla nimityksellä painosta julkaissut muutamat Helsingissä pitämänsä esitelmät, jotka koskettelevat Suomen uusinta historiaa ja etupäässä perustuvat hänen isävainajansa, senaattori Victor Furuhjelmin, ja vapaaherra K. v. Kothenin jälkeenjättämiin papereihin. Tämä seikka tietysti vaikuttaa että esitys monesti näihin henkilöihin nähden saa sangen personallisen ja itsepuolustavan värityksen, ja myöskin kirjoittajan omat arvostelut tuntuvat usein — huolimatta siitä että hän nähtävästi on koettanut pyrkiä objektiivisuuteen — hyvin yksipuolisilta, niin erittäinkin mitä J. V. Snellmaniin tulee. Muutoinkin huomaa että tekijä historiankirjoittajana liikkuu dilettanttina, jossakin määrin oudolla alalla. Tästä huolimatta sisältää hra Furuhjelmin kirja eräitä varsin huomattaviakin ja intressantteja tietoja viime vuosisadan keskivai-

heilla vaikuttaneiden valtiomiestemme tuntemiseksi. Muita asioita tässä mainitsematta, kirjoittaja laajemmin kertoo erittäinkin koulu- ja kansakouluasian kehityksestä sekä niistä tapauksista, jotka olivat yhteydessä 1863 v:n valtiopäiväkutsumuksen ja kreivi Bergin eron kanssa. Kansakoululaitoksemme perustamiseen sen nykyiselle kannalle otti senaattori Furuhjelm varsin tehokkaasti osaa kirkollisasiain toimituskunnan päällikkönä Uno Cygnæuksen mielipiteiden kannattajana J. V. Snellmania vastaan, joka monessa kohdin oli eriävällä kannalla. Nämä asiat ovat kuitenkin jo vanhastaan olleet pääpiirteissään tunnetut. Sitä vastoin ovat luullakseni uusia eräät kenraalikuvernööri Bergiä ja hänen suhdettaan Stjernvall-Walléniin ja v. Kotheniin valaisevat kirjeotteet. Kreivi Berg esiintyy näissä paljon epäedullisemmassa valossa, kuin olemme tottuneet häntä näkemään. Merkillinen on tieto eräästä v. Kothenin v. 1860 itse keisarille jättämästä esityksestä Suomen asioista, jossa hän — kaikenlaisten enemmän tai vähemmän epäkypsien ehdoitusten joukossa — ei häikäillyt lausumasta, että „Kenraalikuvernöörin anastettua kaiken vallan ja Senaatin tultua pelkäksi hänen unelmiensa ja oikkujensa rekistreerauskonttoriksi, kansa vuodesta vuoteen yhä enemmän huomaa mitä se on kadottanut tullessaan Ruotsista eroitetuksi, kuinka yleinen mieliala tulee ilmi ajatuksissa, sanoissa ja teoissa, ja kuinka, jos tämä saa jatkua, ne siteet, jotka ovat yhdistäneet meidän maamme Venäjän valtakuntaan, yhä höltyvät ja lopulta välttämättömästi katkeavat“ (s. 77). Samoin Stjernvall-Wallén keisarille annetussa nuotissa kuvaa Bergin hallitusta seuraavalla tavalla: „antaa lupauksia, joita ei pidetä; suopealla käytöksellä ylläpitää usko valtiopäiväin hyväntekoon, mikä usko sitten julistetaan vääräksi; epäillä henkilöitä, ilman mitään todistuksia heitä vastaan; uskoa salaisten nurkkakuntain olemassaoloon, jotka suosisivat pahanilkisiä ja hallitusvihollisia aikeita — tämä kaikki vieroittaaksensa Hänen Majesteettinsa sydäntä uskollisesta maasta, jonka asukkaat kunnialla koko maailman silmäin edessä ovat täyttäneet pyhän velvollisuutensa äsken menneellä koetuksen ajalla, ja synnyttääksensä maassa epäluuloa Hallitsijan korkeista tarkoituksista“ (s. 70). Me näemme, kuinka kireä kreivi Bergin ja suomalaisten valtiomiesten väli oli viime aikoina ennen hänen eroansa kenraalikuvernöörin virasta, ja kuinka nämä jälkimäiset hyvin käsittivät velvollisuutensa lausua suoraan ja peittelemättä Keisarille totuuden ja sen pelkäämättä tekivätkin. Tämä on aina pysyvä heidän kunniananssa historian lehdillä samoin kuin heidän „politiikkinsa“ myöskin saattoi toivotuille perille. Niinkuin näistä esimerkeistä näkyy, sisältää kirja yhtä ja toista huomioon otettavaa sille, joka tahtoo uusimpaan historiaamme tutustua, ja saanee siis intresseeratun lukijakunnan.

K. G.

Uskonnollista kirjallisuutta.

J. A. MAUNU, *Kuvauksia Jeesuksen ajan historiasta.* Porvoossa 1902, Werner Söderström. 173 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Jokainen tarkkaavainen Uuden Testamentin lukija on epäilemättä lukiessaan tullut huomaamaan joukon asioita, joista hän haluaisi lähempiä tietoja. Semmoisia ovat pyhän maan maantieteelliset, historialliset ja sivistysolot, uskonnolliset puolueet, oppisuunnat j. n. e. Näitä asioita käsittelee lehtori Maunun ilmoitettavanamme oleva kirja. Se sisältää seuraavat luvut: 1. Palestiina Jeesuksen aikana; 2. Valtiollinen historia; 3. Sisälliset olot a. verot, b. ulkojumalisuus, c. terveysolot, d. siveellisyyskäsitteet ja olot, e. kreikkalaisen sivistyksen vaikutus; 4. Suuri raati ja ylimäinen pappi; 5. Papisto ja temppelipalvelus; 6. Raamatun arvo ja kirjanoppineet; 7. Puolueet, a. fariseukset, b. saddukeukset, c. essealaiset, d. herodiaanit, e. kiivastelijat, f. maan hiljaiset; 8. Koulu ja synagooga; 9. Elämä lain alla; 10. Messias-toiveet; 11. Juutalaiset hajauksessa.

Viime aikoina on historiallinen tutkimus tälläkin alalla saavuttanut paljon tärkeitä tuloksia. Jeesuksen ajan historiaa koskevan tutkimuksen etunenässä on kulkenut E. SCHÜRER, jonka teos „Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi" on saavuttanut kaikkein yksimielisen tunnustuksen. Tämä teos on myöskin lehtori Maunulla varmaankin ollut päälähteenä. Vahinko, ettei tekijä ole voinut hyväkseen käyttää BOUSSETin myöhemmin ilmestynyttä teosta „Die Religion des Judenthums im neutestamentlichen Zeitalter", joka huomattavalla tavalla luo valoa aikakauden uskonnollisiin oloihin.

Lehtori Maunun teos on hauskasti ja mieltäkiinnittävästi kirjoitettu. Suosittelemme sitä luettavaksi papeille, kansakoulunopettajille ja yleensä kaikille niille, jotka harrastavat ymmärteellistä raamatunlukemista.

E. Johansson.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Rahakysymyksen johdosta.

Kun tieto äsken on tullut, että Suomen rahakysymys tulee pohdittavaksi Pietariin kokoontuvassa komiteassa, ja kaikkien huomio siten on kääntynyt tähän koko maan menestykselle tärkeään asiaan, lienee lyhyt silmäys tämän kysymyksen entisiin vaiheisiin paikallaan.

Ruotsin aikana olivat taloudelliset olot Suomessa vasta alullaan ja käytettiin täälläkin Ruotsin rahaa: markkaa, äyriä, hopeariksiä, talaria. Ainoana näkyväisenä merkkinä Suomen osallisuudesta tähän rahaan oli se että Ruotsin pankin setelit varustettiin suomenkieliselläkin ilmoituksella niiden arvosta.[1] Ja vasta aivan Ruotsin vallan viimeisinä vuosina, v. 1805, perustettiin Suomea varten edes erityinen pankkilaitos, n. s. Turun Diskonttilaitos, jonka pohjarahaston muodostamiseen yksityiset ja valtiosäätyjen pankki Tukholmassa, kummatkin puoleksi, ottivat osaa. Tämän laitoksen sota sitten lakkautti, jonka ohessa sodan aikana Buxhoevden määräsi Venäjän rahalle kohtuuttoman pakkokurssin: kaksi seteliruplaa piti olla yhtä kuin yksi hopeariksi, siis nyk. rahassa 5 m. 67 p., vaikka itse asiassa tuskin vastasi 4 markkaa. Sekasorto oli asiain näin ollen ylimmillään.

Rahakysymys oli siis yksi Porvoon valtiopäivillä keskusteltavia tärkeitä asioita. Suomen uusi asema eri taloudellisena alueena Venäjän yhteydessä vaati uutta järjestystä, ja tämä olikin Porvoon miehille selvää. Säätyjen päätös oli, että päärahaksi toistaiseksi, kunnes maamme olisi saanut oman rahansa, tulisi Venäjän hopearupla, mutta että Ruotsinkin rahaa, samoin kuin Venäjän setelirahaa, oli vastaanotettava kaikessa liikkeessä niiden todellisen arvon mukaan — ainoastaan porvarissääty tahtoi Suomen päärahana säilyttää Ruotsin hopeariksiä, ja aatelisto päätti että verot ja yleiset maksut olisivat yksinomaan Venäjän rahassa maksettavat. Säätyjen loppulausuntona oli: „Kuitenkin ja kun niitä häiriöitä, jotka eri valtakuntain yhtaikaa liikkeessä olevista rahalajeista ovat syntyneet, ei suinkaan voida minkäänlaisilla asetuksilla täydellisesti estää ja korjata, jollei oman Kansallisen Vaihto- ja Lainapankin perustamisen

[1] Keskiajan loppupuolella lyötiin tosin Turussa erityisiä n. s. Turun rahoja, »Moneta Aboensis», joskus esittäen Suomen suojeluspyhän pyhän Henrikin kuvaa, ja kauppasopimuksia tehtiin »Turun rahoissa», mutta missä suhteessa nämä olivat senaikuisiin Ruotsin rahoihin, on vielä vastaisen tutkimuksen selvitettävänä.

kautta Kansakunta saa keinoja yhdessä ainoassa, saatavissa olevassa sekä yleisellä ja täydellisellä luottamuksella vastaanotetussa rahassa täyttää sekä yleiset että yksityiset sitoumuksensa, niin ovat Valtiosäädyt huomanneet, että mitä yllämainitulla tavalla Alamaisimmasti on ehdoitettu Suomen rahalaitokseen nykyään esiintyneitten vaikeuksien poistamiseksi, asian luonnon mukaan ei voi jäädä voimaan pitemmäksi ajaksi, kuin niin kauan kuin tarve kestää, ja kunnes Säätyjen samalla suunnittelema Kansallinen Vaihto- ja Lainapankki on ehtinyt päästä täyteen toimintaan.“ Keis. manifesti 29 p:ltä jouluk. 1809 ratkaisi sittemmin asian ja sääsi „Säätyjen tekemän ehdoituksen nojalla“ Suomen Suuriruhtinaskunnan pohjarahaksi hopearuplan; viittaamalla aatelissäädyn päätökseen määrättiin että kaikki verot ja yleiset maksut olivat suoritettavat Venäjän rahassa, ja yksityisten liikkeessä saataisiin käyttää Ruotsin rahaa ainoastaan 1 p:vään tammik. 1811; tämän toimenpiteen väliaikaisesta luonteesta, josta säädyt olivat puhuneet, ei mainittu mitään. Sen ohessa perustettiin (v. 1811) Suomen Suuriruhtinaskunnan Vaihto-, Laina- ja Talletuskonttori.

Tämä jyrkkä ratkaisu oli etupäässä kenraalikuvernööri Barclay de Tollyn vaikutusta. Mutta taloudellinen elämä ei vain ottanut totellakseen mahtikäskyä. Toiselta puolen ilmoitettiin 1810 pohjois-Suomesta, ettei rahvas mitenkään voinut suorittaa verojansa Venäjän rahassa, jonka tähden täytyi antaa lupa Ruotsin rahan vastaanottoon, toiselta valittivat maassa olevat venäläiset ettei kansalla Venäjän rahaan ollut luottamusta, josta syystä hallitus vuoden lopulla 1810 ryhtyi viimeiseen keinoonsa, kokonaan kieltämään Ruotsin rahan käyttämisen. Mutta toivottua hyötyä ei tästäkään keinosta lähtenyt. Ruotsin raha pysyi sittenkin yleisesti Suomessa liikkeessä, niin kauan kuin Venäjän rahan kurssi oli epävakainen, ja hallituksenkin täytyi useamman kerran tunnustaa tämä asianlaita.

Vasta L. G. v. Haartmanin aikaansaama raharealisatsioni v. 1840, jonka kautta määrättiin, että hopearupla olisi Suomen rahana ja että Suomen pankin asettamat ruplansetelit aina olivat pankissa hopealla lunastettavat, jonka ohessa Ruotsin maassamme liikkuva raha lunastettiin ja lähetettiin Ruotsin valtiopankkiin, poisti meiltä Ruotsin rahan yleisen käytännön. Tämä parannus ei kuitenkaan tullut pysyväiseksi, kun pankki velvoitettiin lunastamaan myöskin venäläiset setelit, ja jo 1854, Krimin sodan alkaessa, täytyi Suomen pankin lakkauttaa setelien lunastus hopealla. Myöskin oli hopearupla näyttäynyt liian suureksi rahayksiköksi Suomen oloihin nähden. Tästä taloudellisen elämämme uudesta häiriötilasta pelasti meidät Fabian Langenskiöldin ja J. V. Snellmanin rahareformi.

Armollisella manifestilla $\frac{\text{23 p. maalisk.}}{\text{4 p. huhtik.}}$ 1860 lausui keisari Aleksanteri II huomanneensa pienemmän rahayksikön Suomen suuriruhtinaskunnalle olevan tarpeen vaatiman, mistä syystä yksi markka, jaettuna sataan

penniin, säädetään Suomelle eri rahayksiköksi, jonka hopea-arvoltaan tulee vastata neljättä osaa sen-aikuisesta venäläisestä hopearuplasta. Suomen pankille annetaan oikeus laskea liikkeeseen tälle rahayksikölle asetettuja seteleitä ja lyödä vaihtorahaa. Eri asetuksella määrättiin uusi rahayksikkö otettavaksi käytäntöön kaikissa kruunun tileissä, kulunkiarvioissa y. m. s. Näin aloitettu rahareformi kohtasi kuitenkin jäljestäkin päin monenlaisia vastuksia Pietarissa, jossa siinä vainuttiin „separatismia". Katkovin ja panslavistisen puolueen yhä kohoavasta vaikutuksesta pääsi Puolan venäläistyttämistä vaativa ja muillekin rajamaille vihamielinen suunta yhä suurempaan valtaan. Taloudellinen asema Suomessa kävi tällaikaa yhä vaikeammaksi ja liikemiehille miltei kärsimättömäksi. Vasta 4 p. marrask. 1865 sai Snellman keisarin lopullisen hyväksymisen rahanmuutokselle siinä muodossa, että paitsi Suomen hopearahaa ja Suomen pankin seteleitä myöskin Venäjän hopearupla olisi laillisena maksuvälikappaleena Suomessa. Venäjän valtioneuvostossa oli erittäinkin sen puheenjohtaja, suuriruhtinas Konstantin Nikolaievitsh, „suurella selvyydellä osoittanut Suomen toivomuksen oikeutta ja muutoksen tarpeellisuutta katoaikojen vaivaamalle maalle" (Snellmanin muistoonpanot). Täten oli maamme vihdoinkin saanut sille sopivan rahayksikön ja Suomen pankki voi ruveta lunastamaan seteleitänsä täyteen nimellis-arvoon, joten rahalaitoksemme tuli tukevalle pohjalle. Kaksi vuotta myöhemmin, vuoden alusta 1868, ottivat säädyt Suomen pankin hallinnon käsiinsä, ja ovat siis takaajina pankin sitoumusten täyttämisestä, mikä seikka on ollut omansa pankin ja valtiovarastomme luottoa suuresti vahvistamaan. Miten taloudellinen elämämme tämän jälkeen on äärettömästi edistynyt, miten kauppa, teollisuus ja maanviljelys ovat ennen arvaamattomassa määrässä voimistuneet, on silminnähtävä jokaiselle, joka kehitystä vähänkään tarkastaa.

Kun kuitenkin seuraavilla vuosikymmenillä hopean arvo suuresti rupesi alenemaan, kultaan verraten, ja toinen Europan maa toisensa jälkeen ottamaan kullan rahanarvon ainoaksi määrääjäksi, kävi Suomellekin välttämättömäksi seurata esimerkkiä, jos se tahtoi säilyttää rahalaitoksessansa saavutettua vakavuutta. Tämän johdosta jätettiin valtiosäädyille v. 1877 keis. esitys laiksi Suomen suuriruhtinaskunnassa käytettävästä rahasta. Esitys, jonka kautta kultamarkka määrättiin Suomen ainoaksi rahayksiköksi, sai säätyjen hyväksymisen ja julkaistiin hallituksen ja säätyjen säätämänä lakina jo 9 p. elok. 1877, astuaksensa täyteen voimaansa seuraavan vuoden alusta. Silloin kun Suomi täten siirtyi kultakantaan, oli Venäjällä vielä hopea rahalaitoksensa pohjana; vasta 1888 määrättiin siellä että oli omistettava kultakanta ja 1895 ruvettiin kullalla lunastamaan ulkona olevia seteleitä $^2/_3$ osalla nimellis-arvosta.

Olemme täten seuranneet rahalaitoksemme kehitystä sillaikaa kuin Suomi on ollut Venäjän yhteydessä, siitä sekasorrosta, johon se oli joutunut 1808—1809 vuosien sodan jälkeen, jolloin Ruotsin ja Venäjän rahat ynnä ala-arvoiset setelit liikkeessä vaihtelivat, kultakannan toimeenpanemiseen asti v. 1877, minkä kautta se saavutti varman pohjansa ja luottamuksen Europan rahamarkkinoilla. Kun rahakysymyksemme nyt jälleen otetaan perustuksiltaan pohdinnan alaiseksi, uskallamme lausua sen vakaumuksen, että ratkaisu on oleva sellainen, ettei se mitenkään ole järkyttävä rahakantamme varmuutta eikä valtiotaloutemme saavuttamaa siitä johtuvaa luottamusta Europassa. Raha-asiaimme nykyinen järjestys on orgaanisesti, asteettain muodostunut maamme taloudellisen kehityksen vaatimuksista viime vuosisadan kuluessa, ja jokainen muutos vaatii tarkkaa punnitsemista, ennenkuin semmoiseen ryhdytään. Tämä on epäilemättä välttämätöntä koko Venäjän valtakunnankin etuun nähden.

23. IX. 03.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderströmiltä: Vänrikki Stoolin miehet, 7 vhk. 1: 15. — *Gustav Bang*, Europan sivistyshistoria. Suom. O. A. Forsström. 12—13 vhk. à —: 55. — *J. L. Runebergin* Teokset. 10 vhk. —: 65. — *Elis Bergroth*, Suomen kirkko. 11 vhk. 1: 10. – *Th. Kolde*, Martti Luther. suom. 10 vhk. 1: 10. — *O. W. Segersvärd*, Saarnoja. Toim. K. R. Jauhiainen. Sid. 2: 80. Koruk. 3: 80. — *Z. Yrjö-Koskinen*, Puolan kapinat vv. 1831 ja 1863. 1: —. — *Edvard Hannula*, Kristillisestä saarnasta. —: 85.

Otavalta: *G. G. Rosenqvist*, Nattvardstvånget. 1: 50. — *Karl Erwast*, Raamatun historia. Neljäs painos. 1: 75. — —, Raamatun historia kansakouluille. Kolmas muutettu painos. —: 85. — *B. F. Godenhjelm*, Runous-opin pääkohdat. Toinen painos. 1: —. — *Gustav Frenssen*, Jörn Uhl. 2 vhk. 1: 50. — *Johannes Öhqvist*, Saksankielen alkeiskirja. Neljäs painos. 2: 75. — —, Tysk elementarbok. Tredje upplagan. 2: 75. — *Uno Lindelöf* ja *Joh. Öhqvist*, Lyhennetty Saksan kielioppi. Suomeksi sov. A. R. Toinen painos. 2: 75. — *K. J. Ståhlberg*, Laki osakeyhtiöistä. —: 60.

G. W. Edlundilta: *Zacharias Topelius*, Samlade Skrifter, I: 1—4 vhk. à —: 75. IV. 16 vhk. —: 50. — *M. G. Schybergson*, Suomen historia. Suom. O. Manninen. 5 vhk. 2: 50. — Kukkaiskieli. —: 50.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Henry Perl*, Venezia, 1 vhk. 2: 50.

Wahlström & Widstrandilta: Suomen Sotalaitos. 7 ja 8 vhk.

Pellervo seuralta: *Evert von Konow*, Osuusmeijerit. 1: —. — Osuuskaupat 2: —.

Boman & Karlssonilta: *Elisabeth Rundle*, Martti Lutherus. Suom. Anna Klutas. 13—14 vhk. à —: 40.

Raittiuden Ystäviltä: Kertomus Raittiuden Ystävien vaikutuksesta vuonna 1902.

K. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*, 23 vuotta Etelä-Afrikassa. Suom. Salu Latvala. 17 vhk. —: 40.

Tekijältä: *G. Cleve*, Haminan suomalainen yhteiskoulu 1902—1908. Liitteenä seuraa: *Waldemar Lindblad*, Latinankielen muoto-oppi.

Duodecim, n:o 6—7: Kalle Brax, Minkälaisia sairaita voidaan ottaa keuhkotautiparantolaan hoidettaviksi?

Finsk tidskrift, n:o 5: Knut Tallqvist, „Babel och Bibel“ y. m.

Dansk Tidsskrift, kesäk., elok., syysk.: Knud Berlin, Hammurabis och Mose Lovbog; Aug. Goll, Politiske Forbrydere i Rusland; L. Moltesen, Pave Leo XIII; Arthur Christensen, Babismen i Persien; Valdemar Ammundsen, Kristendom og Moral.

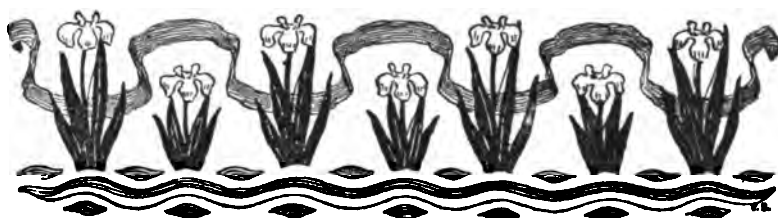
Vartija, n:o 7—8: Elis Bergroth, Frans Nordlund †. — K. K. Kallio, Toinen käsitys Herran kurituksesta.

Teologinen aikakauskirja, n:o 7: Knud Heiberg, Bref från Danmark. — H. Klemetti, Uudistuksia kirkkolaulun alalla.

Kansakoulun lehti, n:o 17 ja 18: A. H., Uskonnon opetuksesta. — K. G. T., Ulkonainen ja sisällinen maailma. — A. J:nen, Kansakoulun arkiston järjestämisestä.

Kanerva, n:ot 17 ja 18.
Puutarha, n:o 8.
Pellervo, n:o 9.
Kodin-Ystävä, n:o 9.
Nutid, n:o 6 & 7.
Metsän ystävä, n:o 8.
Pyrkijä, n:o 9.
Postimees, n:ot 193—200.

Yleisen mielipiteen olemuksesta ja arvosta.

Kirjoittanut

ZACH. CASTRÉN.

I.

Kun J. V. SNELLMAN ikimuistettavassa Saima lehdessään v. 1846 julkaisi kirjoitussarjan, jonka otsakkeena oli: „Allmänna opinionen“, niin hän hän aloitti kirjoituksensa ajatuksella, jonka voin ottaa esitykseni lähtökohdaksi. Snellman lausui näet, että se suuri ääni, jota hänen päivinään pidettiin yleisestä mielipiteestä, voisi houkutella aikalaisia uskomaan tätä ilmiötä aivan uudeksi keksinnöksi. Eikä kuitenkaan, niin Snellman jatkaa, liene mitään aikakautta eikä mitään kansaa, joka ei ole saanut nähdä yleisen mielipiteen johtavan tapausten kulkua.

Olen lähtenyt tästä Snellmanin huomautuksesta en vain siksi, että saisin tilaisuuden aloittaa esitykseni mainitsemalla sen suurmiehemme nimen, jonka elämäntyö enemmän kuin kenenkään muun Suomen miehen saattaa liittyä kysymykseen yleisen mielipiteen olemuksesta ja arvosta. Sillä olihan Snellmanin elämäntyö ennen kaikkea hänen kansansa yleisen mielipiteen herättämistä ja luomista, valaisemista ja puhdistamista. Mutta tahdoin aloittaa esitykseni liit-

tymällä Snellmanin huomautukseen myöskin sen vuoksi että siihen sisältyvää ajatusta saatan käyttää viittauksena siitä, miltä näkökannalta aion ainettani käsitellä. Jos yleinen mielipide on, kuten Snellman huomauttaa, pysyvästi ja yleisesti esiintyvä ilmiö kansojen ja aikakausien historiassa eikä mikään vain tilapäinen ja ohimenevä yksityisilmiö, niin se historiallisena yleisilmiönä sisältää sellaisia periaatteellisia puolia, joiden selvittäminen saattaa muodostaa tehtävän periaatteiden tieteelle, filosofialle. Muodoiltaan ja sisällykseltään vaihtelevana yleinen mielipide esiintyy eri kansoissa ja eri aikakausina, mutta vertaamalla sen erilaisia ilmauksia filosofinen tutkimus pyrkii löytämään yleisen mielipiteen varsinaista käsitettä, niitä ehtoja, joiden alaisena se kehittyy määräämään kansojen kohtaloita, ja niitä yleisiä näkökantoja, joilta siinä ilmenevän vaikutusvoiman arvoa on punnittava.

Eri mieliä saattaa kuitenkin olla siitä, onko yleisen mielipiteen historiallinen ilmiö todellakin siinä määrin yleistä laatua kuin Snellman mainitsemassani huomautuksessa väittää. Sitä ajatustaan ettei liene olemassa kansaa eikä aikakautta, joka ei ole nähnyt yleisen mielipiteen määräävän tapausten kulkua, Snellman lähemmin kehittää tavalla, joka on kuvaava hänen filosofiselle katsantokannalleen. Vedoten järjellisen ajattelemisen välittömään todistusvoimaan Snellman katsoo aivan ilmeiseksi ja selväksi sen, että lait, laitokset, kaikki yleisiä asioita tarkoittavat hankkeet, joita ei kansan yleinen mielipide hyväksy, välttämättömästi jäävät tehottomiksi sanoiksi, saamattomiksi yrityksiksi. Yksilö saattaa alistua toimimaan sellaisen asian hyväksi, joka on vastoin hänen omaa vakaumustaan ja mielentaipumustaan. Mutta kansan suuri joukko ei voi, siitä Snellman on vakuutettu, muuta kuin hetkeksi hairahtua oikealta uraltaan, se ei ajan pitkään voi harrastaa sellaista, jonka hyödyttömyyden tai turmiollisuuden se oivaltaa.

Onko se Snellmanin ajatus oikea, että yleinen mielipide kaikkina eri aikoina ja kaikissa kansoissa määrää tapausten kulun, sitä sopii epäillä erittäinkin siihen nähden, että yleisen mielipiteen mahdollisuus päästä johtavaan asemaan näyttää riippuvan kansojen kehitysasteesta ja varsinkin niiden valtiomuodosta.

Perustuslaillisissa maissa yleinen mielipide luonnollisesti vaikuttaa kaikkiin edusmiesten vaaleihin ja siten ainakin välillisesti hallitusvaltaan asti. Edistyneimmin kansanvaltaisissa maissa yleisen mielipiteen vaikutus asiain johtoon saattaa olla aivan välitön ja suoranainen. Niinpä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa, kuten englantilainen James Bryce tunnetussa suuressa teoksessaan tämän maan sivistyksellisistä ja valtiollisista oloista yksityskohtaisesti osoittaa, yleinen mielipide ei ainoastaan välillisesti pidä käsissään valtion korkeinta johtoa, vaan se suorastaan hallitsee (not only reign but govern), sillä lainsäätäjäkuntain jäsenet ja hallitusmiehet määräävät toimintaohjeensa sen mukaan, mihin suuntaan he voivat huomata yleisen mielipiteen kulkevan, ja tunnustavat empimättä oikeaksi noudattaa sen viittauksia.

Mutta jos kysymme, mitä oikeutta on puhua yleisen mielipiteen vaikutuksesta absolutistisesti hallituissa maissa, niin vastaus ei näytä voivan olla sopusoinnussa Snellmanin käsityksen kanssa.

Siltä kannalta, jolta Snellman tahtoo kysymykseen vastata ja jota hän „Läran om staten“ teoksessaan on selvitellyt, tahdotaan pitää kiinni siitä, että yleinen mielipide lopulta on kansanjohtoa määräävä valta yhtä hyvin absolutistisesti hallituissa kuin kansanvaltaisissa maissa. Yleinen mielipide on Snellmanin mielestä sama voima, jota hän muutoin nimittää kansallishengeksi, kansan yleinen tapa ja sivistys sekä se kansan tunto, joka sen tapaa ja sivistystä kannattaa. Nimitettäköön, sanoo Snellman, sitä voimaa, joka kansan elämää lopulta kannattaa, millä nimellä tahansa, sanottakoon sitä yleiseksi mielipiteeksi, kansan luottamukseksi, kansan siveelliseksi tietoisuudeksi, niin kuitenkin lopulta sama valta on hallinnut niin hyvin Aasian despoottisesti hallittuja maita kuin länsimaisia kansanvaltaisia ja perustuslaillisia valtiota. Yksinvaltaisissakin maissa hallitusvalta lopulta kohdistuu siihen että kansan suuri joukko tottelee hallitsijan käskyjä niin kauan kuin ne pysyvät niiden hyvinkin laajojen rajojen sisäpuolella, jotka niille kansan tavat ja käsitykset asettavat. „Kun yksilö hallitsee miljonia“, sanoo Snellman eräässä kohdassa, joka on kuvaava hänen ajatustavalleen, „niin hän ei sitä tee väkevyyden oikeudella. Sanottakoon että suuri joukko on orjamielinen, välinpitämätön, ja ettei se voi yhtyä vastarintaan; kaikella

tällä ei sanota muuta kuin että joukon mieli, sivistys, tapa on sellainen, että sitä täytyy hallita. Kuitenkin — kun käytetään tuollaisia halveksuvia lausetapoja, niin puhutaan myöskin vastoin historian todistusta. Sillä on todellakin olemassa sellainen kohta tämän joukon tajussa, joka lyö kumoon sen välinpitämättömyyden, katkoo tottelevaisuuden siteet ja yhdistää mielet vastarintaan. Mikä sen tekee, se on kansan tietoisuus oikeasta ja väärästä, kansan siveellinen taju, kansallishenki.“

Näin Snellman. Mutta sitä ajatusta että yleinen mielipide kansan kehitysasteesta ja valtiomuodosta huolimatta johtaa asiankulkua ja että se ylläpitää siveellisen vastuunalaisuuden vaatimusta hallitusmenoon nähden, on toista ajatusjuoksua seuraten katsottu selväksi erehdykseksi. Niinpä tanskalainen sosiologi C. N. STARCKE esittäessään laajassa teoksessa „inhimillisen yhdyskuntaelämän periaatteita“ (v. 1896) moittii valtio-opin tutkijoita siitä että he myötäänsä tekevät itsensä syypäiksi yleisen mielipiteen väärään käsittämiseen. Starcke käsittelee kysymystä yleisen mielipiteen merkityksestä yhteydessä sen kysymyksen kanssa, missä suhteessa politiikki ja moraali, valtiotaito ja siveellisten toimintaohjeiden noudattaminen ovat toisiinsa. Tahdon esittää hänen ajatuksensa samassa yhteydessä kuin hän sen itse tekee, vaikkakin niin menetellessäni saan hiukkasen poiketa aineestani.

Se tosiasia ettei valtiollisessa toiminnassa siveellisyyden periaatteille useinkaan myönnetä samaa vaikutusvoimaa kuin muussa kansalaistoiminnassa, merkitsee Starcken mielestä sitä, ettei kehitys ole vielä riittävän selvästi ilmaissut siveysperiaatteiden pätevyyttä valtiollisella alalla. Yksityiselämän alalla tämä pätevyys on tunnustettu, sillä järkevä ihminen tietää, ettei hän siveyden käskyjä syrjäyttäen voi saavuttaa vakavaa menestystä elämässä. Poliittisenkin elämän alalla on kyllä paljonkin kokemusta siitä että siveyden noudattaminen on valtion varman menestyksen elinehto, mutta tämä kokemus ei ole yhtä ratkaisevan selvä. Tunnollinen valtiomies, joka katsoo valtionsa menestyksen korkeimmaksi laikseen, kuten hänen tuleekin tehdä, voi joutua sellaiseen poikkeusasemaan, että hän tuntee velvollisuudekseen syrjäyttää tavallisen siveyssäännön valtiollisessa toiminnassaan. Sellaisia poikkeustapauksia, joissa siveyssäännön nou-

dattaminen tuottaa vauriota tarkoitusperäisen elämän menolle, on valtiollisella alalla verrattomasti enemmän kuin muun kansalaiselämän aloilla. Tällaisissa tapauksissa valtiomies ei saa panna kansaansa alttiiksi pitämällä kiinni omastatunnostaan, jonka ääntä hän muuten noudattaa. Tunnollinen yksityisihminen voi joutua siihen traagilliseen tilaan että hän luovuttaa elämänsä onnen sen vuoksi että hän noudattaa omaatuntoansa. Mutta sitä ei voi puolustaa että valtiomies omantunnonmukaisuudellaan saattaa kansansa samanlaiseen traagilliseen asemaan. Starcken johtopäätös tästä kaikesta on se, että ehdottomasti siveelliseksi valtiollinen toiminta voi tulla vasta silloin kun ne poikkeustapaukset, joissa tunnollisuus vaikuttaa tuhoavasti ja tunnottomuus edistävästi, tulevat niin harvinaisiksi ja niin vaikeiksi tuntea, että niihin antautuminen on liian vaaranalaista. Tähän suuntaan kehitys käy sitä enemmän kuta mutkikkaammiksi olot käyvät ja kuta elävämmin kansa oppii seuraamaan ja muistamaan omaa historiallista kehitystään. Sillä kuta mutkikkaammiksi olot käyvät, sitä vaikeampaa on saada yleiskatsaus niistä seurauksista, jotka johtuvat säännöllisten toimintaohjeiden rikkomisesta, ja kuta elävämmäksi kansojen historiallinen muistikyky kehittyy, sitä kauemmin saa valtio, jota on ohjattu rikkomaan siveyttä vastaan, kärsiä sen epäedullisen vaikutuksen johdosta, jonka sen epäsiveellinen toiminta on määrätyssä yksityistapauksessa herättänyt. Historiallinen muisti ei ole yksinvaltaisissa tai ylimysvaltaisissa maissa todellisen elävä, sillä niissä on sellaista kykyä ainoastaan muutamilla harvoilla johtomiehillä, joihin kaikenlaiset muut näkökohdat vaikuttavat; ainoastaan demokraattisissa maissa se tulee koko kansan omaisuudeksi ja saa siten paljoa suuremman merkityksen. Se voima, minkä kansan historiallinen muisti voi saada, on sama kuin yleisen mielipiteen vaikutus, joka ainoastaan kansanvaltaisissa maissa voi saavuttaa täyden merkityksensä. On aivan väärin sanoa, kuten valtio-opin tutkijat usein sanovat, että yleinen mielipide vaikuttaa yhtä hyvin absolutistisesti hallituissa kuin kansanvaltaisissa maissa. Edellisissä voi puhua yleisestä mielipiteestä ainoastaan siinä määrin että niissä kyllä muodostuu kulkupuhetta yleisten tapahtumain johdosta, että niissäkin miehestä mieheen siirtyy lause: sanotaan että . . ., mutta valistunutta yleistä mielipidettä ei sellaisissa maissa voi olla,

sen syntyminen edellyttää vapaata julkista ajatuksenvaihtoa. Ainoastaan kansanvalta voi antaa yleiselle mielipiteelle todellisen merkityksen ja ainoastaan siinä hallitusvalta, ministeristö on todellisesti edesvastuussa kansalle, jota vastuuta juuri yleisen mielipiteen ilmaukset ylläpitävät ja jota ei asian ytimeen katsoen mikään muu pysty ylläpitämään.

En ryhdy tässä arvostelemaan Starcken mielipidettä, mikäli niiden käsitteleminen veisi niin laajalle alalle kuin pohtimaan kysymystä politiikan ja moraalin suhteesta toisiinsa. Hänen pyrkimyksensä ottaa eetillisessä ratkaisemisessa lukuun valtioelämän historiallisesti vallitsevat olosuhteet on oikeutettu ainoastaan sillä ehdolla että samalla pidetään silmällä, ettei kehitys parempaan päin ja „poikkeustapausten" supistamiseksi käy itsestään, vaan että juuri se edellyttää valtioelämän johtajissa ja valtionasioita harrastavissa rehellistä pyrkimystä edistää siveellisten periaatteiden vaikutusta valtiolliseen elämään. Tosiolot varsinaisissa kultuurimaissa näyttävät viittaavan siihen että valtioelämän etiikki saattaa toivoa sangen vähän olojen kehittämiseksi siltä taholta, jolta valtionjohtoon on tähän saakka voimakkaimmin vaikutettu. Mutta mikäli nykyaikaisissa sivistysvaltioissa kansan laajimmat kerrokset ehtivät saada herätystä valtiollisiin harrastusperiin antautumaan, sikäli tuntuu kultuurielämässä kasvavan voimakkaaksi se vaatimus, että valtiollisella alalla on uhrauksienkin uhalla annettava vaikutusvaltaa siveellisille periaatteille.

Mutta mitä tulee siihen muistutukseen, jonka Starcke tekee yleisen mielipiteen määrittelemistä vastaan niin yleisesti kuin m. m. Snellman käsittää asian, niin saattaa kyllä huomata sen eroavaisuuden kansojen valtiollisessa kehityskannassa, johon Starcke tahtoo panna erityistä painoa, vaikkei määrittelekkään yleisen mielipiteen käsitettä niin ahtaasti kuin hän tahtoisi tehdä. On oikeampaa menetellä niin, että rajoittamatta käsitteen alaa ottaa huomioon ne vaihtelevat historialliset asteet ja muodot, joissa kansojen yleinen mielipide ilmaantuu. Yhtä vähän kuin muiden historiallisten yhteisilmiöiden tutkimusaloilla esim. kielentutkimuksen suljetaan käsitepiirin ulkopuolelle ensimäiset kehittymättömät ja hapuilevat yritykset ja hengentuotteet, yhtä vähän on syytä sellaiseen yhteiskunnalliseen yleisilmiöön nähden kuin yleinen mielipide on, jättää muutamat kehitysas-

teet käsitteen ulkopuolelle. Yleinen mielipide esiintyy kyllä kehittyneimmässä muodossaan silloin, kun se esiintyy valistuneena vapaan julkisen keskustelun perustuksella, mutta silti ei pidä sen toisiakaan muotoja sulkea käsitteen ulkopuolelle.

Tällaista laajan käsitteen asettamista ei puolusta ainoastaan metodillinen etu, kun näet ilmiön eri asteita vertaamalla voi saada siitä monipuolisemman ja täydellisemmän käsityksen, vaan myöskin asialliset näkökohdat. Kun rajoitetaan yleisen mielipiteen vaikutus sillä tavoin että sanotaan sen ainoastaan kansanvaltaisissa maissa määräävän asiain johdon, niin annetaan aihetta juurruttamaan sitä käsitystä, että joitakin yhteiskuntia ja valtioita hallitaan ainoastaan ulkonaiseen pakkoon nojaten. Sillä niin menetellen ei anneta suoranaista viittausta siihen voimaan, mihin hallitsevan johdon mahdollisuus lopulta perustuu. Snellman on sittenkin oikeammassa, kun hän puolustaa sitä käsitystä, että absolutistisestikin hallittuja maita johtaa lopulta kansan yleinen mielipide tai sanoisinko mieliala. Sillä tällä sanalla on merkittävä myöskin kansan passiivinen suostumus niiden valtojen alaiseksi, jotka kerran ovat toimillaan hankkineet itselleen kansakunnan luottamuksen ja joita pitkän tottumuksen perustuksella on ruvettu pitämään aivan itseoikeutettuina hallitsemaan. Tällä yleisen mielipiteen alimmalla asteella, sanoo ennen mainittu Bryce, kansalaiset eivät kysy syytä siihen, miksi he tottelevat hallitustaan; tottelemisen tottumus on riittävä syy. Eikä tätä tottelemisen halua hallituksen väärinkäytöksetkään saa järkkymään. Kuinka onnettomasti Turkki tai Persia alueitaan hallinnevatkaan, lisää sama tutkija, niin muhammedilainen kansa kuitenkin uskonnollisella hartaudella osoittaa hallitukselleen kunnioitusta. Tähän passiiviseen tottelevaisuuteen kansan puolelta hallituksen valta lopulta perustuu, mutta kansalla itsellään ei ole tietoisuutta siitä, että valta, joka sitä hallitsee, on sen itsensä luoma ja hallitsee sen hiljaisella suostumuksella.

On tärkeätä käytöllisen siveysaatteen kannalta pitää kiinni siitä, että kansalaisten alistuva suostumus hallituksen johtoon on kansan yleisen mielipiteen ilmausmuodoksi luettava. Miksi asia on tärkeä, se selvenee etenkin kun ajattelee sellaisia oloja, joissa on oireita pyrkiä ylemmäs passiivista suostumusta valtion absolutistiseen johtoon, korkeammalle asteelle yleisen mielipiteen kehityksessä. Tällai-

sissa oloissa ne kansanainekset, jotka eivät tahdo luopua valtiollisesta välinpitämättömyydestään ja entisestä johdonalaisuudestaan, passiivisuudellaan joutuvat puolustamaan ja ylläpitämään kehityksen seisahduttamista. Kun kansalainen tahtoo pysyä erillään valtiollisesta toiminnasta ja jättää valtiolliset harrastusperät niiden huostaan, jotka hänen mielestään ovat itsestään oikeutettuja maata ja kansaa hallitsemaan, niin hän, sillä tavalla ratkaisten oman asemansa, kannattaa määrättyä hallitussuuntaa eikä saa luulla välttäneensä edesvastuuta valtion johtoon nähden.

Sillä kansan kehitysasteella, josta on ollut puhetta, johtava valtiomies saattaa hyvin laajojen rajojen sisäpuolella täydellisesti luottaa siihen, että kansan yleinen mielipide alistuu hänen johtoonsa. Tämä seikka voi saada hänet itsensäkin kuvittelemaan ja kerskaamaan, että hänen maassaan valtionjohto saattaa olla kokonaan välittämättä siitä, mitä sanotaan kansan yleiseksi mielipiteeksi. Mutta itse asiassa hänen sellaisissa tapauksissa, jolloin hän tekee syvimmälle käyvät päätöksensä, täytyy ottaa tarkkaan huomioonsa kansan perintötapaiset katsomukset, siinä vallitsevan mielialan, suunnan, johon sen intohimot käyvät.

Kun laajempiin piireihin alkaa levitä tietoisuutta siitä, että kansa itse kannattaa valtion voimaa eivätkä ne harvat hallitusmiehet, jotka eivät tahdo myöntyä tunnustamaan johtavaa arvoansa kansan itsensä heille uskomaksi, niin syntyy taistelua vallitsevia oloja vastaan. Kansan mielipide on ollut uinaileva ja unohdettu voima, mutta se pyrkii nyt pääsemään toimivaksi ja hallitusjohtoa tarkastavaksi vallaksi. Tätä syvän ristiriidan ja taistelun kehityskautta saatamme Brycen mukaan pitää toisena yleisenä asteena yleisen mielipiteen kehityskulussa.

Mitä Europan sivistysvaltioihin tulee, niin on suurissa piirteissä katsoen tämä taistelu yleisen mielipiteen oikeudesta julkisesti vaikuttaa valtionjohtoon ratkaistu niiden vapautumispyrintöjen nojassa, jotka selvimmin puhkesivat ilmi Ranskan suureen vallankumoukseen.

Niillä liikkeillä, joiden kautta yleinen mielipide sai itselleen hankituksi tunnustetun aseman europpalaisessa sivistyselämässä, on Englannissa klassillinen kotimaansa. Tämän maan valtiollisessa elä-

mässä kehittyi alkuperäisesti se katsantokanta, jonka mukaan „kansan äänelle“ myönnettiin vapaa tilaisuus ilmaista itsensä, ennenkuin sen kohtaloista ja johdosta käydään päättämään. Englannista ovat muut suuret sivistyskansat saaneet myöskin sen sanamuodon, joka useissa sivistyskielissä vastaa yleisen mielipiteen käsitettä. Meidän kielessämme vastaisi tätä sanamuotoa selvemmin kuin käytännössä oleva, lausetapa: julkinen mielipide. (Vrt. engl. public opinion; ransk. la voix public; saks. öffentliche Meinung; tansk. ja välistä myöskin ruotsiksi offentlig mening.) Se valtiollinen käsitys, jonka tämä lausetapa sisältää, on kotoisin aikakaudelta, joka muodostaa käännekohdan Englannin valtioelämässä. Parilla sanalla on siihen tässä viitattava.

„Julkinen mielipide“ on Englannissa valloittanut itselleen tunnustetun aseman taistelussa, jota se ainakin muodollisesti katsoen kävi parlamenttia eli sen enemmistöä eikä suoranaisesti hallitusta vastaan. Asian kehitys oli näet seuraava. Niin kauan kuin aikakautisesti ilmestyvää kirjallisuutta, sanomalehdistöä ei ollut olemassa, saattoi se ajatus tuntua luonnolliselta ja vähitellen vakaantua, että Englannin parlamentti yksin oli oikeutettu ilmaisemaan kansassa vallitsevia mielipiteitä. Kun parlamentin keskustelemukset alkuaan eivät olleet julkisia, niin syntyi 18:nnella vuosisadalla kiivas taistelu sanomalehdistön, julkisuuden äänenkannattajain, ja salaperäisyyteen verhotun parlamentin välillä. „Julkinen mielipide“ merkitsi siis sitä mielipidettä, joka vallitsi parlamentin ulkopuolella valitsijakunnassa ja yleisössä ja joka sanomalehdistön julkisesti esiintuomana asetettiin vastakohdaksi eduskunnan epäjulkisia neuvotteluja vastaan. Taistelu kävi vuosisadan keskipaikalla yhä kiivaammaksi, koska pääministeri Walpolen aikana saatiin aikaan tärkeitä parlamenttipäätöksiä parlamentinjäsenten lahjomisten avulla. Jyrkimmässä muodossaan tämä julkisuuden ja epäjulkisuuden vastakohta siis ilmeni sellaisena, että yleisön julkiset äänenkannattajat asettuivat vastustamaan salaisesti toimivaa, lahjottua parlamenttienemmistöä.

Sama vastakohta esiintyi tämän 18:nnen kuluessa Europan mannervaltioissa siinä muodossa, että julkinen mielipide pyrki vastustamaan salaneuvoista kabinettipolitiikkia ja oikeudenkäytön epäjulkisuutta. Se seikka että julkisella mielipiteellä oli näissä valtioissa

yhdenlaatuinen voima vastassaan, ja ettei se ollut hajautunut kansallisuuksien mukaan, antoi sille suuren ja yhteispiirteisen leiman. Se ei suorastaan kääntynyt rajatonta ruhtinaanvaltaa vastaan, sillä varsin yleinen oli luottamus valistuneen yksinvallan viisauteen ja hyväntahtoisuuteen. Vaan se vastusti ennen kaikkea virkavallan hengetöntä ja muodollista hallitustapaa, joka verhoutui syvimpään salaperäisyyteen, se vastusti vielä oikeudenhoidon turmelusta kidutuslaitoksineen sekä kehittämättä jääneen lainsäädännön luonnottomuutta. Vastakohtana kaikelle tälle julkinen mielipide sai 18:nnen vuosisadan kuluessa erinomaisen merkityksen. Se ei vaikuttanut erikseen joka maassa, vaan yhdistettynä voimana se ryntäsi sivistysmaiden yhteistä vihollista vastaan. „Sensuuri ja valtiotoimen salaisuus", sanoo Franz von Holtzendorff tunnetussa teoksessaan yleisestä mielipiteestä, „nostivat 18:nnen vuosisadan julkisen mielipiteen aikakaudeksi." Valtiollinen vaino kiihoitti mielet vaatimaan valistuksen, ihmisyyden ja yleishyvän nimessä vanhojen etuoikeuksien kumoamista. Se mielipide kasvoi vahvaksi että uusi olojen järjestys oli tuleva.

Kun sitten suuri vallankumous oli tapahtunut, oli yleisen mielipiteen asema ja merkitys muuttunut. Ei ainoastaan Ranskassa, vaan viime vuosisadan keskivaiheilta lukien tunnustettiin useimmissa muissakin Europan mannervaltioissa oikeus julkisesti käsitellä ja arvostella valtionasioita. Muistettava on, että tämä oikeus oli edellisillä vuosisadoilla ollut Europan sivistysvaltioissa tunnustamaton. Itse Englannissa niin vapaa-aatteinen mies kuin Thomas Morus esittää (v. 1516) kuvaamansa ihannevaltion olot tässä kohden sellaisiksi, että ne, jotka virallisten kokousten ulkopuolella kokoontuvat neuvottelemaan yleisistä asioista, tekevät itsensä syypäiksi rikokseen, joka kuolemalla rangaistaan. Julkinen mielipiteiden vaihto oli 16:nnen vuosisadan kuluessa saanut sensuurista katkerimman vihollisensa. Sittenkuin olot Ranskan vallankumouksen jälkeen muuttuivat ja Europan useimmissa sivistysmaissa oli tunnustettu oikeus julkisesti käsitellä ja arvostella valtionasioita, saattaa Holtzendorffin mukaan huomata, että se erinomainen jännitys suuressa määrin laukesi, jota julkisen keskustelun kieltäminen oli ylläpitänyt. Suurissa piirtein

katsoen vapautuu yleisen mielipiteen voima ylenmääräisesti jännitetystä kiihkostaan, kun valtionelämä muuttuu julkiseksi.

Kun tällainen valtiollinen elämän kehityskanta on saavutettu, kanta, jolle aikamme useimmat kultuurivaltiot ovat päässeet, saattaa yleinen mielipide esiintyä monessa eri muodossa. Erityisesti ovat tietysti siitä asti, kuin kansallisuusaate pääsi voimaan ja vaikutukseen, yleisen mielipiteen ilmaukset eri maissa riippuneet kansallisista seikoista. Vertaillessaan sitä yleistä muotoa, jossa europpalaisten sivistyskansain yleinen mielipide esiintyy 19:nnellä vuosisadalla ja erittäinkin sen jälkipuoliskolla, 18:nnella vuosisadalla vallitsevaan yleiseen mielipiteeseen, huomauttaa Holtzendorff erityisesti sitä, että kysymyksessä oleva ilmiö myöhemmällä vuosisadalla esiintyy kansallisvaltiollisten rajain sisäpuolella. Vähemmän kuin edellisellä vuosisadalla se koskee eri valtioiden suhteita toisiinsa. Kansallisten rajojen sisäpuolella seisovat suuret valtiolliset puolueet vastakkain ja saavat taisteluillaan sen aikaan, että pyrintöperien jyrkkä eroavaisuus tuntuu kansassa voimakkaampana kuin yhteisten käsitysten yhdistävä vaikutus. Holtzendorff tuntuu arvelevan että 19:nnen vuosisadan loppupuoliskolla sivistyskansain yleinen mielipide ei jaksa koutua yhteisvaikutusta aikaansaamaan. Mutta jotta ei syntyisi epäilystä hänen vaarinottokyvystään tai puolueettomuudestaan, täytyy ottaa huomioon, että hänen kirjansa on ilmestynyt niin aikaisin kuin v. 1879. On omituista huomata, miten Holtzendorff, esittäessään havainnollisella esimerkillä 18:nnen vuosisadan etevyyttä 19:nteen verraten kansojen yleisen mielipiteen harrastusalaan nähden, iskee kirveensä kiveen, jos näet on lupa mennä häntä oikaisemaan ottamalla huomioon tapahtumia, joiden olemassaolosta hänellä luonnollisesta syystä oli oikeus olla tietämätön. Ylistettyään yleisen mielipiteen suurta vaikutusta 18:nnella vuosisadalla, miten sen suuret luojat ja edustajat olivat englantilaiset deistit, Montesquieu, Diderot, Ranskan ensyklopedistit, Rousseau, Mirabeau, ja ennen kaikkea mitä vaikutusvoimaan tulee, Voltaire, viitattuaan siihen, että valistuneet hallitsijat, kuten Fredrik suuri, Katarina II, Joseph II, kuuntelivat sen neuvoja, osoitettuaan miten sen vaikutuksesta erittäinkin entiset julmat rangaistukset ja kidutukset

poistettiin, esittää Holtzendorff seuraavan väitteen. Kun Voltaire kohotti äänensä sen oikeusmurhan johdosta, joka oli kohdannut Jean Calas'ia, niin hän sai osakseen niin suurta hyväksymystä Europan kuuntelijakunnalta, ettei sitä nykyänsä samanlainen aihe koskaan voisi yhdelle miehelle tuottaa. Sen mieltä, joka meidän päivinämme lukee tämän väitteen, valaisee samassa hetkessä nimet Zola ja Dreyfus! Ja samalla lukija on selvillä siitä, että hänen päivinään on sivistyskansain yleisen mielipiteen ilmauksissa oireita, joita ei vielä v. 1879 voinut huomata. On oireita siitä, että se sivistyselämän häiriötila, jonka kansallisuuspyrintöjen yksipuolisuudet ovat 19:nnen vuosisadan lopulla aikaansaaneet, sittenkin lopulta on herättänyt kansojen yleisen mielipiteen puhumaan oikeuden puolesta ja kaikkea kansallisuussortoa vastaan. Ei ole aivan mahdotonta ajatella että jalot henget saattavat herättää nykyajan mielipiteen, kansojen syvimmän äänen yhtä voimakkaaksi vastoin kansallisuusoikeuksien polkemista kuin miksi 18:nnen vuosisadan johtomiehet saivat sen kohoutumaan vanhettuneita oikeusoloja vastaan. Erittäinkin tämä ääni tulee voimakkaaksi, jos kansallisuusoikeuksien puoltajat ja poljettujen yhteiskuntakerrosten nostajat saavat äänensä yhteisin voimin kuuluville.

Mutta palaan taaskin mielipiteen yleisiin kehitysmuotoihin, niihin, joissa se voi esiintyä päästyään sille kannalle, että se on saavuttanut julkisuuden oikeuden.

Luettelin jo Brycen mukaan kaksi yleisen mielipiteen yleistä kehitysastetta. Sittenkuin ristiriita ja taistelu kansan oikeudesta saada äänensä kuuluville on päättynyt sen puolen eduksi, joka edustaa kansassa piilevää vapauden ja edistyksen henkeä, sekä siten saavutettu se kanta, jolle aikamme useimmat kultuurivaltiot ovat päässeet, voi Brycen mukaan eroittaa kaksi astetta yleistä ilmausmuotoa yleisen mielipiteen kehityksessä. Toisissa maissa kansan yleinen mielipide on sillä tyydytetty, että se aika ajoittain saa yleisten vaalien kautta ilmoittaa suuntansa; se jättää niiden jälkeen asiain johdon luottamuksella valitun lainsäätäjäkunnan ja tämän edessä vastuunalaisen hallituksen hoitoon. Kansan suuri joukko pitää vielä kiinni tottumuksestaan alistua johtomiestensä ja virkamiestensä johdon alaiseksi; tavallinen kansalainen katsoo suorittaneensa valtiollisen tehtä-

vänsä, kun on laskenut äänilippunsa vaaliuurnaan, eikä tahdo sen jälkeen sekaantua valtion johtoon. Ne vaikeudet, jotka valtiolaivan johtoa kohtaavat eivät saa häiritä hänen mieltään eivätkä hänen jokapäiväistä tointaan. Sellaiset asiat ovat, arvelee hän, hallituksen ja valtiopäiväin hoidettavia, „minulla ei ole mitään niiden kanssa tekemistä". Kansalaiset pysyvät niin erillään valtion johdosta ja niin alistuvina luottamusmiestensä toimenpiteihin, etteivät he aina selvästi huomaakaan, että hallitusvalta lopulta on peräisin heistä itsestään.

Esimerkkinä sellaisista kansoista, jotka ovat tällä asteella, Bryce mainitsee ensinnäkin Saksan. Tulee huomauttaa että hänen teoksensa toinen painos, jota tässä käytän, ilmestyi v. 1891, sillä tähän kansaan nähden olot ovat selvästi muuttuneet teoksen ilmestyttyä. Bryce nähtävästi tarkoittaa Bismarckin ja keisari Wilhelm I:n Saksaa, kun hän sanoo, että saksalaiset käytännössä antautuvat jumaloidun hallitsijan ja voimakkaan ministerin hallittaviksi sekä myöntävät heille vapaan hallitusoikeuden niin kauan kuin heidän politiikkinsa tyydyttää kansallista mielialaa ja kohottaa kansallista kunniantuntoa. Meidän päivinämme Bryce saisi puhua siitä Saksasta, jossa yleinen mielipide ilmaisee sosialidemokratian kasvavassa mahtavuudessa tyytymättömyyttään ylhäältäpäin tulevaan valtionjohtoon.

Mitä Ranskaan tulee, niin Brycen mielestä senkään kansa ei ole taipuvainen suoranaisesti sekaantumaan valitsemainsa johtomiesten puuhiin. Ranska vaihtaa usein ministeristöjä, mutta sen kansa tottelee siivosti jokaista hallitsevaa ministeristöä ja keskittää sen käsiin suuret oikeudet valvoa yksityisten kansalaisten toimia. Puolueiden vaihdellessa ei muutu itse se järjestelmä, että hallituksen käsiin on koottu suunnaton valta, jonka omistamisesta puolueet taistelevat.

Omassa kotimaassaan sanoo Bryce asiain olleen viimeisiin aikoihin asti — hän sanoo jättävänsä tutkimatta, onko aivan viime vuosina käännettä tapahtunut — sillä kannalla, että yleinen mielipide on samalla yleisellä kehitysasteella kuin molemmissa edellisissä maissa. Vaikkakin hallituksen valtapiiri on laissa hyvin tarkasti määrätty ja vaikkei kenenkään yksityisen englantilaisen tarvitse ketään viranomaista kumarrella, niin on tapa kuitenkin sellainen, että pääasiassa katsotaan lainsäätäjäkunnan asiaksi pitää hallitusta silmällä ja että kansa ainoastaan pitkien väliaikojen perästä vaaleihin ryh-

tyessään tarkastelee lainsäätäjäinsä ja ministeriensä toimenpiteitä. Kansa hallitsee, mutta se ei hallitse suoranaisesti, vaan parlamenttinsa kautta ja tämä edustaa useinkin sitä yleistä mielipidettä, jonka aika kansassa jo on ohi.

Neljännelle asteelle yleisen mielipiteen kehityksessä Bryce tahtoo kohottaa Amerikan Yhdysvallat. Tässä maassa hänen mielestään valtiollinen johto on alinomaa ja suoranaisesti kansan enemmistön käsissä. Kansa ei jätä valtionjohtoa kokonaan niiden vapaasti hoidettavaksi, jotka se on eduskuntaansa valinnut. Se pidättää johdon alituisesti kansan suuren joukon käsissä. Kansa ei hallitse vain siten että sen vallassa on valita eduskunnan jäsenet, vaan se johtaa asioita suorastaan ilmaisemalla — yleisen mielipiteensä. Yleinen mielipide ilmaisee itsensä monin keinoin alinomaa kansan johtomiehille, ministereille ja edusmiehille, ja nämät pitävät tarkkaan silmällä sen ilmauksia sekä asettavat toimintansa sen vaatimusten mukaan. Kansan edustajat voivat tietysti yleisen mielipiteen ilmauksia tarkatessaan erehtyä siitä, mikä heidän valitsijainsa yleinen mielipide kussakin asiassa on, vaikka Brycen mielestä yleisen mielipiteen ilmaisukeinot ovat Amerikan yhdysvalloissa luotettavampia kuin muualla. Mutta pääasiana tässä on se, että kansan edustajat ja johtajat pyrkivät kuuntelemaan ja noudattamaan niitä vaatimuksia, joita ylin johtajavalta, yleinen mielipide, asettaa. Samaten kuin hallitsija ei kadota hallitusvaltaansa, vaikkakin hänen käskyjään voidaan joskus kuulla väärin ja kertoa väärin, samaten Amerikassa ylin valta tunnustetaan suoranaisesti kuuluvan kansan yleiselle mielipiteelle ja sen ääntä jokainen koettaa kuunnella joskin hän sitä usein saattaa väärin ymmärtää. Edustavat valtiomiehet eivät toimi oman näkökantansa mukaan aikoen jäljestäpäin asettaa toimenpiteensä valitsijain hyväksyttäväksi, vaan ne asettavat toimensa sen mukaan kuin katsovat kansan, valitsijain, sillä hetkellä vaativan. Tällainen asiain johto edellyttää kansan suuressa joukossa alinomaista valtiollisten asian harrastusta ja sitä käsitystä siinä että se itse todellisesti hallitsee ja että valtion johtajat ovat suuremmassa määrin palvelijoita kuin johtajia.

Sitä valtiollista asiaintilaa, joka vallitsee kansanvaltaisissa yhdysvalloissa, Bryce kuvaa lausetavalla: „yleisen mielipiteen hallinta“

(government by public opinion). Kansan yleinen mielipide on sellaisissa oloissa samalla sen yleinen tahto, jolla on vastustamaton voima ohjata asiain menoa. Tällaisen hallitusjohdon etevyys ei ole siinä että se olisi erehtymättömän viisas, se voi erehtyä yhtä hyvin kuin toisenlainenkin johto. Mutta se on etevä lujuutensa, varman rakenteensa puolesta. Sitä on vanhastaan verrattu pyramiidiin, joka seisoo vankemmalla pohjalla kuin mikään muu rakenne. Kun kerran se periaate on juurtunut kansaan ja muodostunut sen katsantotavaksi että enemmistön tahto, rehellisellä tavalla ilmi saatuna, on noudatettava, niin sellainen kansa on kestävä ja sillä on erinomainen voima. Sen ei tarvitse pelätä keskustelua ja kiihoitusta. Sellaisen maan oloissa ei tunnu sitä revinnäisyyttä, joka vallitsee siellä missä edellisiltä sukupolvilta perityt lait ja laitokset ovat ristiriidassa kansan tunteiden ja toivomusten kanssa. Enemmistön ratkaisusta ei voi kukaan mihinkään vedota. Se on aina käytettävissä, milloin vaikeuksia ja erimielisyyksiä esiintyy. Sitä sopii verrata avaimeen, joka voi avata minkä oven tahansa.

Tässä ei ole ryhdyttävä tekemään lähempää selkoa niistä kansallisista ja historiallisista edellytyksistä, niistä eduista ja haitoista, joita Bryce tutkimuksessaan Amerikan oloista löytää „yleisen mielipiteen hallinnassa". Saatan tähän päättää esityksen niistä yleisistä ehdoista ja olomuodoista, joissa yleinen mielipide historiallisesti esiintyy. Olemme nähneet, miten yleinen mielipide saattaa esiintyä uinailevana ja itsetiedottomana voimana kansan povessa, mutta miten se viimeisellä asteellaan esiintyy tunnustettuna ratkaisuvaltana määräämässä kansan johtoa. Se saa säännöllisen vaikutusvallan siellä missä kansan eduskunta esiintyy välittämässä sen vaikutusta vastuunalaiseen hallitusvaltaan. Missä se ei saa tällaisen järjestyksen pohjalla esiintyä tyynenä ja terveenä, siellä se saa aikaan oloissa jännitystä ja kuumeentapaista liikettä, minkä tarkkaaminen sekin erityiseltä kannalta valaisee sen olemusta.

Näin luotuani katsauksen yleisen mielipiteen kehityskulkuun ja yleisiin ilmenemismuotoihin tahdon seuraavassa kirjoituksessa esittää periaatteellisia huomautuksia sen syntymisehdoista, olemuksesta ja arvosta.

Dilettantismin suhde taiteeseen.

Kirjoittanut

FREDR. J. LINDSTRÖM.

Niiden lukuisain taideteosten joukossa, jotka syksyin-keväin täyttävät taidenäyttelymme seinät, tapaa tarkkaava katsoja epäilemättä melkoisen joukon sellaisia, jotka joko jättävät hänet aivan kylmäksi tai joiden herättämä esteettinen nautinto on kovin heikko ja epämääräinen. Edellisiä ovat sellaiset teokset, joissa kyllä ilmenee taiteilijan taituruus ilmaisukeinojen käyttelyssä, mutta joista tykkänään puuttuu sisällys s. o. se voimakas, personallinen tunne, joka jokaisesta todellisesta taideteoksesta lämmittävänä huokuu katsojalle vastaan; jälkimäisiä ovat taas sellaiset teokset, joissa kyllä huomaa taiteilijan hyvän tahdon ja pyrkimyksen, mutta joissa puuttuva taiteellinen koulutus estää tunnelman siirtymästä ehjänä ja kokonaisena katsojalle. Samanlaisen huomion, mutta vielä suuremmassa määrässä, voi tehdä se, joka ottaa vaikkapa vain vuodenkin ajan seuratakseen meidän kirjallista elämäämme. Kirjamarkkinoillemme ilmestyy vuosittain niin paljon sellaisia sekä suorasanaisia että varsinkin runomuotoisia teoksia, jotka heti synnyttyään ovat tuomitut joutumaan unhotuksen pohjattomaan hautaan, joiden elämä ei jätä mitään muistoa jälkeensä ja joiden katoamista ei kukaan muu kaipaa kuin ehkä niiden kirjoittaja itse. Eikä aina tämäkään, sillä hänen pyrkimyksensä ei ole usein sen pitemmälle ulottunutkaan, kuin saada nähdä kyhäyksensä painettuna ja kauniisti kansitettuna kirjakaupan joulupöydällä. Ei ole hän kirjoittaessaan tuntenut sitä haltioissa olemisen tenhoa, jota tuntee luomistoimessa oleva tositaiteilija, ei sitä sisäistä pakoitusta, joka ajaa tämän etsimään tunteilleen ulkonaista muotoa, ei tunne hän vuoriseutujen suuria näköaloja, ei synkkien metsien salaperäistä viehätystä eikä jyrkänteillä kasvavien kukkien tuoksua, vaan laulaa hän niistä maisemista valtatien varsilla, jotka jo kaikki tuntevat ja laulaa niistä samalla tavalla kuin niin monet muut ennen häntä. Ei siis ole ihmeellistä, että hänen kuvansa eivät jaksa lukijassakaan herättää mitään muita tunteita kuin ikävystymistä ja — nukuttavaa tyhjyyttä.

Tällaisia teoksia kunnioitetaan tavallisesti taideteoksen nimellä, vaikka ne sitä eivät ansaitse. Arvostelijoilla on kuitenkin niille toinenkin nimitys, joka paremmin vastaa niiden luonnetta. Niitä kutsutaan dilettanttiteoksiksi ja sitä ilmiötä taiteellisessa elämässä, joka sellaisia teoksia tuottaa, sanotaan dilettantismiksi. Että nämät nimitykset eivät ole mitään kunnianimiä, sen tietävät paitsi arvostelijoita, myöskin taiteilijat ja jossakin määrin vaistomaisesti n. s. suuri yleisökin. Nykyaikaiselle dilettanttikäsitteelle on saksalainen kirjailija Paul Heyse luonut seuraavan leikillisen, mutta samalla purevan määritelmän:

»Dilettant heisst der curiose Mann,
Der findet sein Vergnügen daran,
Etwas zu machen, was er nicht kann!» [1]

Tämän määritelmän mukaisesti on dilettantismin tuomio selvä: yleinen arvostelu pitää sitä loisena, joka elää suuren taiteen parhaista elinnesteistä, jonka leviäminen uhkaa tositaidetta perikadolla ja jota siis on kaikin voimin vastustettava. Taiteilijat kohtelevat dilettanttiparkoja yhtä syvällä halveksumisella, kuin lääkärit — puoskaroitsijoita, sillä ovathan kummatkin ammatin pyhyyden häväisijöitä.

On kuitenkin viime aikoina yleisemmän taiteellisen intressin herätessä alkanut siellä täällä kuulua epäilyksiä siitä, onko Heysen lausuma ja yleisesti hyväksytty määritelmä dilettanteista täydellinen ja siis myöskin sen mukainen tuomio oikeutettu. Samoin kuin lääkärien hylkäävä, useimmissa tapauksissa aivan apriorinen arvostelu itseoppineista luonnonlääkäreistä ei ole osoittautunut aina täysin päteväksi, samoin voi olla myöskin muka syytä uskoa, että arvostelijoiden ja taiteilijoiden lausumalle anateemalle dilettanteista on käynyt kuten niin monasti ennenkin kategoriselle arvostelulle: kylpyveden mukana on viskattu lapsikin pois s. o. huonoja puolia hakiessa on hyvät puolet kokonaan unohdettu. Ja että dilettantismillakin on hyvätkin puolensa ja että se oikein käsitettynä ei suinkaan ole suuren taiteen vihollinen, vaan sen ystävä ja välttämätön liittolainenkin, sen tukeeksi viittaavat dilettantismin puolustajat sekä dilettantti-sanan alkuperäiseen merkitykseen että myöskin taiteellisen

[1] Dilettantti on se kumma mies, jolle tuottaa huvia sellaisen työn tekeminen, jota hän ei taida.

dilettantismin suurenmoiseen leviämiseen meidän päivinämme. Seuraavan esityksen tarkoituksena on, valaisemalla dilettantismin molempia puolia, osoittaa sen oikea asema nykyajan taide-elämässä. Tosin tämä kysymys ei ole mikään estetiikan peruskysymyksiä, mutta silti ei se kuitenkaan ole vailla omituista intressiään eikä varsinkaan vailla käytännöllistä merkitystä. —

Mitä merkitsee sitten sana dilettantti? Se johtuu italialaisesta verbistä *dilettare* (lat. delectare), joka merkitsee huvittaa, harrastaa, nauttia. Alkuaan sillä siis on tarkoitettu henkilöä, joka valitsematta jotakin tointa — siis myöskin taidetta — varsinaiseksi elintehtäväkseen harjoittaa sitä omien ja ehkäpä myöskin lähimmän piirinsä joutohetkien huviksi ja ajanvietoksi. Nimitys dilettantti vastaa tämän mukaan siis aivan samaa, jota nykyään ilmaistaan sanoilla taiteenharrastaja, amatör, Liebhaber. Että sillä nykyisessä kielenkäytännössä on vain ani harvoin tämä merkitys, jossa kuitenkin on niin paljon positiivista sisällystä, vaan että se päinvastoin on yleisön tietoisuudessa tullut merkitsemään — kuten jo ylempänä osoitettiin — jotakin aivan negatiivista ja siis hylättävää, siihen lienevät syynä sekä dilettantit itse että myöskin arvostelijat. Dilettantit itse eivät ole oikein käsittäneet tehtäväänsä ja suhdettansa ajan taide-elämässä, eivät ole aina tahtoneet tyytyä taiteenharrastajan vaatimattomaan asemaan; arvostelijat taas ovat säilyttääkseen selvän rajan taiteilijoiden ja yleisön välillä tuominneet dilettantit, jotka eivät heidän mielestään ole kumpiakaan, kokonaan poissuljettaviksi taiteen pyhitetyiltä alueilta. Onko tällaisen jyrkän rajan säilyttäminen taiteelle itselleen eduksi, sitä voi suurella syyllä epäillä. Eiköhän asianlaita ole pikemmin sellainen, että „vasta sitten me täydelleen omistamme vieraan maailman, kun me muodostamme sen itsessämme sillä sisimmällä tavalla, jonka yksin oma työskentely tuo mukanaan“.[1] Eiköhän taiteellinen tuotanto ja yleinen taiteellinen aisti voita paljon sen johdosta, että osa yleisöä ymmärtää myöskin niitä keinoja, joiden avulla taiteilija pyrkii ihanteitansa ilmituomaan ja eikökän juuri tämä osa yleisöä voi parhaiten lähestyä n. s. suurta yleisöä ja välittäjänä ja kasvattajana kehittää siinä harrastusta ja herättää rakkautta taiteeseen? Juuri tämä puoli dilettantismista, sen suhde

[1] *Hermann Muthesius*, Der kunstgewerbliche Dilettantismus in England, s. 4.

yleisöön on mielestämme arvostelussa syrjäytetty. Dilettantteja on arvosteltu taiteilijoina eikä maallikkoina ja itsestään on silloin selvää, minkäläiseksi tuomion on täytynyt muodostua. —

Jokaisessa taideteoksessa voi eroittaa kaksi päämomenttia, nimittäin tahtomisen ja taitamisen. Kun joku ulkonainen ilmiö on niin huomattavalla tavalla vaikuttanut taiteilijan sieluun, että sen kuva on lähtemättömästi kiintynyt hänen tietoisuuteensa ja samalla herättänyt hänessä erikoisen voimakkaan tunteen, herää hänessä halu tehdä tuo sisäinen mielikuvansa muidenkin tajuttavaksi ja lisäksi sellaisella tavalla, että se myöskin muissa kykenisi herättämään eloon saman tunteen. Jos hän nyt pitkällisen harjoituksen kautta on oppinut taiteellisia ilmaisukeinoja niin hallitsemaan, että tunteiden välittäjäksi valittu aine täydellisesti mukautuu hänen tahtonsa alaiseksi, on hänen ponnistustensa tuloksena ehjä, sopusointuinen taideteos. Mutta näin onnellisesti käy vain verrattain harvoissa tapauksissa. Helppous taiteellisten ilmaisukeinojen käsittelyssä houkuttelee usein taiteilijan luomaan teoksia, jotka häikäisevät katsojaa tekotavan taituruudella, mutta jotka eivät voi herättää mitään tunteita, koska noita tunteita ei ollut taiteilijalla itselläänkään. Häneltä on puuttunut rakkaus tehtäväänsä; se on ollut vain leikkiä, jossa käsi ja ehkä pääkin ovat olleet mukana, mutta sydän poissa. Tällaista muodollista, indifferenttiä korua kasvattavat runsaasti varsinkin taiteen rappeutumis- eli dekadensikaudet. Olkootpa tällaisten teosten luojat mitenkä suuria neroja tahansa aikalaisten silmissä, heidän teoksensa ovat sittenkin paremmin luettavat dilettantismin kuin todellisen, suuren taiteen piiriin. Mutta dilettanttiteosten luku karttuu myöskin, vieläpä pääasiallisestikin toisenlaisista teoksista. Voi olla, että taiteilijalla on suuria aatteita ja voimakkaita tunteita sekä myöskin palava halu jakaa niitä muillekin, mutta laiminlyöty taiteellinen koulutus tekee kaikki hänen ponnistuksensa turhiksi. Hän ei saa ulkonaista kuvaa vastaamaan sisällistä, ja niin jää hänen teoksensa herättämä tunne aivan sekavaksi tai kokonaan syntymättä. Kaikkien aikojen taidetuotannossa on yllin kyllin tällaisia teoksia, jotka eivät tosiaankaan voi tekijästään todistaa muuta, kuin hyvää tahtoa. Ja mitä heikompia laadultaan tahto ja taito ovat, sen kehnommiksi käyvät niiden aikaansaamat tulokset.

Näin voi taideteokset ja niiden nimellä kulkevat jakaa monen monituisiin laadultaan ja arvoltaan erilaisiin asteihin lähtien eri aikakausien

kuolemattomista klassillisista luomista aina absoluuttiseen dilettantismiin saakka, joka ei mitään tahdo eikä mitään taida, ja jonka tuloksetkin siis ovat nollan arvoiset. Jyrkkiä rajoja on mahdoton määrätä: suurikin taiteilija voi heikkoina hetkinä syntyneissä teoksissaan alentua dilettantiksi ja päinvastoin voi dilettanttien tuotteissa joskus tavata piirteitä ja kohtia, jotka kohoovat tositaiteen tasalle.

Ei ole siis kummasteltavaa, jos dilettanteilla ei ole aina selvillä, mikä heidät eroittaa tositaiteilijasta. He eivät tunne omaa kykyänsä kylläksi, koska se ei ole läpikäynyt taiteilijan vaikeata ja pitkällistä koulutusta, vaan kuvittelevat voivansa aivan helposti ratkaista suurimpiakin tehtäviä. Kun Faustin toinen osa ei tuntunut kyllin nopeasti valmistuvan, pyysi muudan nuori ylioppilas Goetheltä sen suunnitelmaa, — luodakseen teoksen pikemmin valmiiksi.[1]

Tämä tapaus on tyypillinen esimerkki dilettanttien itseensäluottamisesta. Juuri turhamaisuus, oman kyvyn arvaaminen liian suureksi, on yksi dilettantismin varjopuolia. Kuuleehan kaikkialla nykyään teroitettavan mieliin subjektiviteetin pyhyyttä ja yksilöllisen vapauden loukkaamattomuutta. Onko siis niinkään ihmeellistä, että moni taiteenharrastaja alkaa uneksia itsessään suuren neron piilevän ja laskea julkisuuteen pienen henkensä kypsymättömiä hedelmiä. Ankara itsekritiikki on verrattain harvinainen lahja, useimmilla ihmisillä on päinvastoin taipumus kuvittelemaan rakkaan itsensä suuremmaksi ja kykenevämmäksi, kuin on todellisuudessa laita. Näin on käynyt monen monille dilettanteillekin. Heillä ei ole hetikään niin sydämellä taiteen edistyminen, kuin oman nimensä saaminen tunnetuksi. Sellaisista sanookin Goethe, että heistä on tärkeämpää, että *he* tekevät jotakin, kuin että jotakin tehdään.

Toiseksi houkuttelee dilettanttia usein jäljittelyhalu ulos vaatimattomasta, kotoisesta piiristään. Jos joku on sattunut arpajaisissa voittamaan, kiihoittaa se suuresti toisten ostohalua. Onnistunutta taiteilijaa seuraa tavallisesti joukko jäljittelijöitä, joista jokainen pitää oman onnistumisensa mahdollisena. He ovat kuin komeetin pyrstö, jonka valo heikkenee sitä myöten kuin se etenee loistavasta päästä. He kuvittelevat loistavansa omalla valollaan, mutta itse asiassa on se vain sen heijastusta heihin, jonka jälkiä he seuraavat. Kun se sammuu, sammuvat hekin.

---

[1] Vrt. *Wilh. Bode*, Goethes Ästhetik, s. 282.

Dilettantit arvostelevat kuitenkin tavallisesti sangen ankarasti muita. Kun he löytävät jonkun huomatun taiteilijan teoksissa virheitä, sanovat he: Vai tämä nerokin tekee sellaisia tuhmuuksia? Ja kuitenkin häntä ylistellään? Etpä sinäkään hänen sijassaan olisi sen huonommin onnistunut![1] Ja tukeakseen väitettään he laskevat julkisuuteen omia teoksiaan. Nämä teokset virheineen herättävät taas vuorostaan eloon uusia vieläkin heikompia kykyjä ja näin jatkuu sarja askel askeleelta alaspäin. Arvostelemishalu voi siis olla yhtenä syynä dilettantismin ilmautumiseen.

Julkisen dilettantismin heräämiseen vaikuttanee paljon sekin seikka, että kulutus muutamilla aloilla on suurempi kun taiteellinen tuotanto. Tämä koskee varsinkin alempia taidehaaroja, taideteollisuutta, kevyempiä huvinäytelmiä, n. s. kassakappaleita, salonki- ja tanssimusiikkia, följetoniromaaneja ja osaksi myöskin näyttelijätaidetta. Missä eivät todelliset kyvyt riitä puutetta poistamaan eivätkä taiteilija-arvonsa vuoksi sitä tahdo tehdäkään, turvaudutaan dilettantteihin. Samoin käy myöskin silloin, kun maksava yleisö pitää kunnollisten taiteilijoiden honorarioita liian korkeina ja kääntyy sen vuoksi tilauksillaan dilettanttien puoleen. Näin käy usein varsinkin arkkitehtuurin alalla.

Sellaisissa maissa, missä taiteellinen kultuuri on jo vanha, on dilettanttien luku aina paljoa suurempi kuin sellaisissa, missä taide vielä kulkee lapsenkengissä. Edellisissä on taiteelliset ilmaisumuodot ehditty kehittää joltiseenkin täydellisyyteen ja niiden yleisyys tekee dilettanteille niiden omistamisen verrattain helpoksi. Mutta kun heillä ei ole näihin valmiisiin muotoihin valettavana mitään omaa sisällystä, muuttuu heidän taiteensa tyhjänpäiväiseksi leikiksi, kylmäksi korutavaraksi, joka ei ketään voi lämmittää, koska siltä puuttuu taiteen pääehto: elämä. Tällaista on tavallisesti n. s. dekadensitaide. Esimerkkinä tällaisesta vahvasti dilettanttimaisesta taidesuunnasta voi mainita ranskalaiset runouskoulut Les Parnassiens (Parnassolaiset) ja Les Décadents (Dekadentit), joiden runous tahtoi olla, kuten Paul Verlaine sanoi, vain „runomuotoista musiikkia, sanattomia romansseja", mutta joka Guyau'n arvostelun mukaan merkitsee „sanoja ilman ajatusta". Tällaisista teoksista sanoi jo Goethe aikoinaan: „Nykyään käyvät sellaiset tuotteet mahdollisiksi, jotka itse ovat nollan arvoisia, olematta huonoja: nollan arvoisia, koska niillä ei

[1] Vrt. *Leo Berg*, Gefesselte Kunst (Psychol. des Dilettanttismus), s. 65.

ole mitään sisällystä, olematta huonoja, koska hyvien esikuvien yleinen muoto häilyy tekijöiden mielessä".[1]

Eikä ollut Goethe sen suosiollisempi arvostellessaan sellaisiakaan dilettantteja, joilla tosin on omintakeisia ajatuksia tai hehkuva mielikuvitus, mutta joilta puuttuu kyky ilmituoda niitä taiteellisessa muodossa. Sellaisista hän kerran lausui keskustellessaan taiteesta muutamien naisten kanssa, jotka ylistelivät erästä itseoppinutta runoilijaa: „Näkee, että nuorella miehellä on kykyä, mutta sen vuoksi, että hän on oppinut kaiken itsestään, ei häntä tule kiittää, vaan moittia. Kyky ei synny jäädäkseen omiin hoteihinsa, vaan kääntyäkseen taiteen ja hyvien mestarien puoleen, jotka sitten hänestä jotakin tekevät".[2] Ja väitteensä tueksi hän vielä siteerasi seuraavan Mozartin lauselman: „Teitä dilettantteja tulee moittia, sillä teissä ilmenee tavallisesti kaksi seikkaa: joko teillä ei ole mitään omia ajatuksia ja silloin te omistatte vieraita, tai jos teillä onkin omia ajatuksia, ette osaa niitä käyttää". Tällaisia „väärinkäsitettyjä neroja" on varsinkin nykyaikana paljon. He pitävät taiteellista oppilasaikaa tarpeettomana, koska muka nerolla, joka vain ammentaa, „aus der Tiefe des Bewusstseins", on oikeus olla ulkonaisesta muodosta riippumaton ja koska hämäryys ja sekavuus heistä on vain omintakeisuuden ja ylempihenkisyyden ilmauksia. Niitä, jotka yhä kulkevat sovinnaisten „akateemisten" sääntöjen kahleissa, halveksivat he syvästi.

Nykyaikainen yleissivistys, universalismi, synnyttää myöskin suuren joukon dilettantteja. Ajatelkaamme vain kirjailijoita. Heillä pitäisi olla tietoja mahdottoman monelta eri alalta, voidakseen tyydyttää yleisön yhä kasvavaa uutuudenjanoa. Kun ei heidän aikansa luonnollisesti riitä perin pohjin syventymään tietämisen eri haaroihin, tyytyvät he kokoilemaan itselleen hajanaisia, pintapuolisia piirteitä sieltä täältä ja uskovat lopuksi itsekin edustavansa aikansa korkeinta sivistystä. He yrittelevät ja hapuilevat yhdellä ja toisella alalla, mutta välttämättömien fiaskojensa syyn he säännöllisesti hakevat muualta, kun omasta itsestään.

Nämä edellä esitetyt lienevät tärkeimmät julkisen taiteellisen dilettantismin varjopuolista. Tällaiseen dilettantismiin voi syyllä sovittaa Paul Heysen alussa olleen määritelmän. Eikä ole epäilystäkään siitä, että

[1] *Bode*, Goethes Ästhetik; s. 279.

[2] *Bode*, Goethes Ästhetik; s. 295.

tällainen ilmiö on vahingoksi sekä itse dilettanteille että myöskin ajan taiteelle ja taiteelliselle maulle. Dilettanteille itselleen, koska jo paljas julkinen esiintyminen estää heitä useinkin näkemästä kykynsä oikeita mittasuhteita, ajan taiteelle, koska monien ala-arvoisten teosten ilmaantuminen antaa varsinkin vieraille siitä huonomman kuvan, kuin se todellisuudessa ansaitseekaan, ja taiteelliselle aistille, koska ainakin vähemmin sivistynyt taideyleisö pitää taideteoksena jokaista tuotetta, jolla on julkisuuden leimalappu kyljessään ja koska sellainen tuote taas puolestaan saa olla mallina monille jäljennöksille ja siten levittää huonoa makua yhä laajempiin piireihin. Varsinkin rakennustaiteen tuotteet ovat julkisen asemansa ja kestävyytensä vuoksi omiaan suuremmassa määrässä kuin muut kasvattamaan tai turmelemaan yleisön makua ja niissä siis myöskin dilettantismin varjopuolet ovat vaikutuksiltaan vaarallisimmat. Mutta myöskin runous kärsii suuresti julkisuudessa esiintyvistä dilettanteista. Kielen hienoimmat vivahdukset ja kauneimmat käänteet kadottavat uutuuden tuoksunsa ja muuttuvat ontoiksi fraaseiksi ja tyhjäksi sanahelinäksi. Ei ole siis niinkään ihmeellistä, että taiteilijat pitävät tällaisia dilettantteja kiusallisina loiseläjinä, joita vastaan on kaikin keinoin taisteltava. —

Mutta, kuten jo alussa huomautettiin, väitetään dilettantismilla olevan toinenkin — valoisa — puoli, jonka kuitenkin yleinen arvostelu usein jättää huomioon ottamatta. Arvostelemista käsitetään tavallisesti liian yksipuolisesti, s. o. paljaitten virheitten etsimiseksi, vaikka tulisi muistaa, että kriitikolta ennen kaikkea tulee vaatia asian jokapuolista valaisemista ja sympaattista ymmärtämistä. Monet dilettantit tahtovat vaatimattomasti pysyä sinä, mitä ovat: taiteenharrastajina, siis osana taidetta rakastavasta *yleisöstä*. Siinä juuri on suuri ero huonojen ja hyvien dilettanttien välillä, että edelliset tahtovat kuulua *taiteilijoihin*, jälkimäiset sen sijaan *taiteen nauttijoihin*. Tällaisten dilettanttien harrastuksille antoi Goethekin, niin ankarasti kuin hän yleensä dilettantismia tuomitsikin, täyden tunnustuksensa ja näiden puolesta on ALFRED LICHTWARK'kin kirjoittanut lämpimät ja lukemista ansaitsevat kirjansa „Wege und Ziele des Dilettantismus“ ja „Vom Arbeitsfelde des Dilettantismus“. Tällaisia dilettantteja ei taiteilijoidenkaan tulisi suinkaan kohdella vihollisinaan, vaan liittolaisina ja ystävinä.

Se juopa, joka on olemassa taiteilijan ja yleisön välillä, on nykyaikana eri taiteiden alalla eri suuri. Kuvaamataiteiden alalla on se

paljoa leveämpi ja syvempi, kuin musiikissa ja runoudessa. Syyt ovat jotenkin helposti löydettävissä.

Soitannonopetusta on pidetty ja pidetään yhä vieläkin hyvään kasvatukseen kuuluvana. Naisista osaavat melkein kaikki n. s. sivistyneet soittaa ja miehistäkin suuri osa. Taito, vaikkapa aluksi pienikin, ylläpitää harrastusta ja tämä vaikuttaa taas edistävästi taitoon takaisin. Näin kasvaa eri maissa joukko henkilöitä, joilla ei ole ainoastaan abstraktista musiikinrakkautta, vaan joilla on myöskin käytännöllistä taitoa soitannon harjoittamisessa, vaikka tuo taito ei olekkaan niin suuri, että se tekisi heistä taiteilijoita. Kun joku nerokas säveltäjä sitten ensi kertoja alkaa laskea julkisuuteen sellaisia suuren henkensä luomia, jotka eivät kulje edeltäjien kovaksi tallaamia valtateitä, vaan jotka avaavat aivan uusia, laajoja ja hurmaavia näköaloja vaivalloisten ja tuntemattomien syrjäpolkujen varsilta, on hänen alussa ylen vaikea, miltei mahdotonkin saada suurta yleisöä itseään retkille seuraamaan. Tuo uusi maailma on yleisölle aivan outo ja käsittämätön, ja kaikkea outoa katselee ihminen epäillen. Mutta suuren yleisön keskeltä astuu pian erilleen ryhmä sellaisia, jotka jo osaksi tuntevat noiden outojen polkujen tienviitat, he ovat monasti itsekin sinne pyrkineet, vaikka eksyneinä ja kesken väsyneinä palanneet takaisin. He voivat tarjoutua nyt oppaiksi toisille, kun itse ovat mestarin opastamina ensin määränpäässä käyneet. Ne ovat juuri dilettantteja. Käytännöllinen musiikinharrastus on heillä se avain, joka vie heidät säveltäjän ihanimpien ajatusten ja tunteiden maailmaan ja auttaa heitä käsittämään sitä ulkonaista muotoa ja niitä taiteellisia keinoja, joiden avulla nämä ajatukset ja tunteet siirtyvät toisille. Konsertti-yleisön parhaimman ja pysyvimmän osan muodostavat juuri dilettantit; he myöskin ovat ne, jotka ajan soitannollista elämää ylläpitävät ja takaavat sille mahdollisuuden kehittyä eteenpäin.

Runoudessa on taas taiteilijan käyttämä väline, kieli, niin yleisinhimillinen ja hänen ilmaisukeinonsa niin läpikuultavan selviä ja yksinkertaisia, että suurikin yleisö voi häntä jotenkin esteettömästi seurata. Mutta tälläkään alalla ei terveen dilettantismin vaikutus ole kuitenkaan arvoton. Se voi herättää yleisössä rakkautta kirjallisuuden tuotteihin ja tarkistaa sen silmää näkemään jokapäiväisyyden pintaa syvemmälle osoittamalla, että tavallistenkin ilmiöiden takana on useinkin rikastunteinen, iloa tai surua sykkivä elämä. Se voi vaikuttaa kieleen kokonai-

suudessaan jalostavasti puhdistamalla yleistä kieliaistia ja teroittamalla korvaa tajuamaan rytmin hienoimpiakin nousuja ja laskuja. Ja antamalla mielikuvituksen kohota ylhäisiä ilmoja kohti, voi se estää sen ainakin ajaksi vajoamasta maan mutaisiin alanteihin. Onhan sekin lintu onnellinen, joka laulaa vaaralla kasvavan hongan oksalla, jos kohtakaan hän ei jaksa kotkana kohota luoksi auringon.

Mutta paljoa vaikeampi, kuin soitannon ja runouden, on kuvaamataiteiden asema yleisöön. Monen monilta, melkeinpä kaikilta, n. s. sivistyneiltäkin, puuttuu ensimäinen edellytys kuvaamataiteiden käsittämiseen: he eivät ole oppineet käyttämään silmäänsä näkemään esineitä elämässä ja luonnossa taiteilijan tavalla; heiltä puuttuu myöskin kaikki kyky kiinnittää pysyväksi sitä kuvaa, jonka ulkomaailma heissä herättää. Piirustukseh opetus on meidän päiviimme saakka ollut sangen puutteellista. Se on rajoittunut melkein yksinomaan painettujen kaavojen tai puupalikoiden ja kipsivalelmien jäljentämiseen. Värit ja niiden vaikutus tunnelmain herättäjänä ovat jääneet aivan oppilaiden havaintopiirin ulkopuolelle, vaikka juuri värien oikea käsittely on koko maalaustaiteen a ja o. Kun elävää luontoa ei ole koskaan käytetty mallina, ei silmä ole voinut teroittua näkemään siinä esiintyvien ääriviivojen suloa eikä sen vaikuttavia ja vaihtelevan kauniita väriyhtymiä, eikä siis myöskään ole voinut syntyä aavistustakaan siitä, mikä taideteoksen eroittaa valokuvasta, toisin sanoen, että sama maisema voi eri silmille näyttäytyä erilaiselta riippuen sen sieluntilasta ja temperamentista, joka maisemaa katselee.

Ja kuinkahan moni on koulusta päästyään omin päin yrittänytkään jatkaa ja hedelmöittää saamaansa vaillinaistakaan ohjausta? Tuskinpa muut, kuin ne, joita erikoisen voimakas taiteellinen taipumus välttämättömyyden pakolla on siihen ajanut, tai ne, joiden erityinen ammatti on vaatinut heitä täydentämään — vaikka tietysti yksipuoliseen suuntaan — piirustustaitoaan. Suurelle yleisölle ovat kuvaamataiteilijoiden käyttämät keinot salattua viisautta. Eikä kuitenkaan voitane väittää, että silmän kehittäminen itsessään olisi vaikeampaa kuin korvankaan tai että ihmiseltä yleensä puuttuisi enemmän taipumuksia piirtämään kuin soittamaankaan. Se voi tosin siltä näyttää, kun ei oteta huomioon sitä vuosisatojen työtä, joka on tehty ihmiskunnan soitannollisen aistin eduksi.

Puutteita tässä suhteessa ei omituista kyllä yleisemmin tunneta eikä tunnnusteta. Päinvastoin pidetään asioiden nykyistä tilaa aivan

luonnollisena. Epämusikaalisen henkilön arvosteluille musiikista ei anneta mitään arvoa eikä hän itse sellaista vaadikaan, mutta kuvaamataiteiden tuotteista lausumaan tuomionsa luulee melkein jokainen pystyvänsä. Ja kuten Lichtwark kuvaavana omituisuutena mainitsee, puuttuu jo kaikista kielistä sanakin, joka kuvaamataiteiden alalla vastaisi sanaa epämusikaalinen. Miten vähän taide tällaisten arvosteluista hyötyy, on itsestään selvää. Lichtwarkin ankaran lausunnon: „On kamala kohtalo olla Saksassa suuri taiteilija. Yleisön tunnustus ja kannatus riippuvat tavallisesti väärinkäsityksestä. Ylistys ei tuota iloa, mutta moite ymmärtämättömien suusta kohtaa kaksinkertaisella kovuudella"[1] — voi sovittaa melkein jokaisen muunkin maan taideoloihin.

On kuitenkin eräs Europan maa, jossa asianlaita on toinen, jossa yleisön ja taiteilijoiden vuorovaikutus on paljoa läheisempi kuin muualla. Tämä maa on Englanti. Mutta ei myöskään missään muualla ole dilettantismi kuvaamataiteiden alalla niin levinnyt kuin Englannissa. Kuten soitannonopetusta muissa maissa, pidetään piirustuksen ja maalauksen opetusta Englannissa hyvään kasvatukseen kuuluvana. Sivistynyt englantilainen nainen käsittelee piirustinta tai vesivärisivellintä yhtäläisellä helppoudella ja rakkaudella kuin hänen mannermaiset sisarensa jotakin soittokonetta. „Jotakin aivan jokapäiväistä on voida kiinnittää joku maisema paperille erityisellä taiteellisella tavalla", sanoo Hermann Muthesius.[2] Eikä tämä arvostelu koske yksinomaan ylempiä kansanluokkia, jotka saavat opetuksensa kalleissa kouluissaan, vaan varsinaista työtätekevääkin luokkaa, jota varten on kaikkialla lukuisia, enimmäkseen iltakouluja, joissa heillä on tilaisuutta oppia piirtämään, maalaamaan ja modelleeraamaan. Opettajina tällaisissa laitoksissa toimii yksinomaan asiaan innostuneita dilettantteja, enimmäkseen ylimpien luokkien naisia, mutta myöskin muita kansalaisia, kuten pappeja, koroillaan-eläjiä y. m. Englannin viimeisellä suurella taiteellisella liikkeellä, prerafaelitismilla, on ollut vahvasti demokraattinen leima. Tähän liikkeeseenhän liittyi — ei varsinaisena taiteilijana, mutta lämminsydämisenä esteetikkona John Ruskin, jonka nimi on eroittamattomasti kiinnitetty Englannin suurenmoisen

---

[1] *Lichtwark*, Wege u. Ziele des Dilettantismus; s. 25.

[2] Der kunstgewerbliche Dilettantismus in England. Tähän hauskaan, kuvilla varustettuun kirjaseen perustuu esitys dilettantismista Englannissa.

taiteellisen uudistuksen historiaan. Hänen oppejaan luetaan ja ihaillaan muuallakin, mutta Englannissa sadat ja tuhannet koettavat niitä elämässään toteuttaa.

Varsinaisen taideteollisuuden alalla osoittaa englantilainen dilettantismi aivan hämmästyttäviä tuloksia. Joka vuosi pannaan kokoelma oppilastöitä Lontoon Albertshalliin näytteille ja parhaat palkitaan. Sanomme oppilastöitä, sillä dilettantismi taideteollisuudenkin alalla leviää vapaiden ja vapaaehtoisten kurssien kautta. Jokainen saa oppia sitä taideteollisuuden haaraa, mikä häntä huvittaa. Kustannukset aineista, työkaluista ja malleista suorittaa yleisö, s. o. yhdistys, johon kuuluu asianharrastajia kaikista kansankerroksista. Ja että taiteilijatkin antavat arvoa dilettanttien harrastuksille, sitä kuvaavat m. m. nekin seikat, että kuuluisa maalari G. F. Watts on mainitulle yhdistykselle lahjoittanut kantarahastoksi summan, joka nykyään nousee 50,000 Saksan markkaan, ja että Englannin parhaat kyvyt dekoratiivisten taiteiden alalla, sellaiset kuin Voysey, Walter Cave, Benson, Spooner, Quennell ovat yhdistyksen käytettäväksi valmissaneet sarjan malleja taideteollisuuden eri aloilla. Opetusta hoitavat maksutta kehittyneet dilettantit ja eri opetushaaroina ovat pakoitetut metallityöt, puunleikkaus ja -kirjailu (n. s. intarsia), taiteellinen ompelu, nahkaplastiikka, modelleeraus, kutominen, korien palmikoiminen, keramiikka ja taiteellinen kirjansitominen. Mikä nämät eroittaa muiden maiden n. s. pikkutaiteista, on niiden hyödyllisyys. Niiden tarkoituksena on antaa taiteellinen leima kaikille pienimmillekin tarve-esineille, jotka meitä kodin piirissä ympäröivät. Pois kaikki se arvoton, ruma ja tarpeeton rihkama, joka nykyään täyttää kodit lattiasta kattoon saakka ja sijalle yksinkertaisia, kauniita ja tarkoituksenmukaisia tarve-esineitä! Se on yksi päämäärä, jonka eteen englantilainen dilettantismi työskentelee; toinen on se, että jokaisen tulee kehittää niin itsenäisesti kuin mahdollista taiteellista aistiaan, voidakseen ainakin sanoa omasta kodistaan, että siinä tuntuu hänen, eikä vain arkkitehdin ja huonekalutehtailijan hengen leima.

Olemme viipyneet näin kauan englantilaisessa dilettantismissa, koska se mielestämme on muissakin maissa malliksi otettava. Taideteollisuuden ja n. s. pikkutaiteiden uudistus ja elpyminen edellyttää välttämättä harrastusta ja taiteellista taipumusta muillakin kuin varsinaisilla taiteilijoilla. Niiden levittäminen yhä laajempiin piireihin sekä teoriassa että käytännössä jää suurimmaksi osaksi dilettanttien asiaksi. Ajatelkaamme vain

sitä merkitystä, mikä on naisten käsitöillä kotoisessa elämässämme. Kodin estetiikan luominen ja kehittäminen on pääasiassa naisten tehtävä, heidän sydämenasianaan olkoon valvoa, minkälaiseksi nousevan nuorison taideaisti muodostuu, näkeekö se ympärillään yksinkertaisen jaloja piirteitä ja sopusointuisia värejä, vaiko turhaa prameutta ja valheellista, päältäpäin kullattua loistoa.

Ja koti se kasvattaa varsinaisten vapaiden taiteidenkin yleisön. Kenen silmä on jo nuorena avautunut taiteen perusominaisuuksia, viivojen ja värien kauneutta tajuamaan, sen on helpompi pyrkiä suuren taiteilijan vaikeimpienkin probleemien perille. Ei uusi silloin enää viehätä vain siksi, että se on uutta, vaan siksi, että se tuo esille taiteilijan omituisen tunne-elämän, jonka ilmauksia yleisökin voi ymmärryksellä ja sympatialla seurata. Ja ken oman työskentelynsä kautta on tutustunut taiteilijan käyttämiin keinoihin, hän ei takerru näistä keinoista kiistelemään, vaan pyrkii syvemmälle taidetta hakemaan. Sillä hän tietää, että nämät keinot ovat taiteessa vain välikappale eikä suinkaan tarkoitus.

Vaatimaton, yksityiselämän piirissä pysyvä taiteellinen työskentely, jollaista oikean dilettantismin aina tulee olla, on omansa suuressa määrin herättämään ja levittämään oikeata käsitystä taiteesta sekä samalla rakkautta ja kunnioitusta siihen. Sellainen dilettantti ei arvostele suuriksi omia yrityksiään, mutta hän osaa oikealla mitalla punnita todellisen taiteilijan tuotteita. Hän tietää, että oikea, suuri taide vaatii luojiltaan paitsi erityisen eteviä synnynnäisiä lahjoja, paljon ponnistuksia, paljon uhrauksia, vaatii heiltä heidän olentonsa syvimmän ja parhaimman osan. Hän tietää, että useimman kuulun taiteilijan loistavat voitot ovat olleet vasta pitkän ja okaisen „via dolorosan" takana. Ja kun hän tämän tietää, lähestyy hän suuren taiteen kuolemattomia luomia nöyrällä kunnioituksella ja rakkaudella. Sillä me kunnioitamme vain sitä, jonka ylevämmyyden ymmärrämme ja rakastamme sitä, jota olemme oppineet jossakin määrin tuntemaan.

Oikea dilettantismi muodostaa myöskin taiteellisen arvostelun hienotunteisemmaksi. Se tosin ei myönnä oikeaksi lausetta: „tout comprendre, c'est tout pardonner" (kaiken ymmärtäminen on kaiken anteeksiantamista), mutta se tietää kuitenkin, että ymmärtäminen on kaiken oikean arvostelun ensi ehto. Ja siten se kuluttaa kärjen siltä keskinäiseltä, kireältä suhteelta,

joka useinkin taiteilijan ja yleisön välillä on molemminpuoliseksi vahingoksi vallitsemassa.

Lisäksi voi se olla monilla vakavilla luonteilla, ellei juuri elämän sisällyksenä, niin kuitenkin kallisarvoisena höysteenä, sanoo Alfred Lichtwark. Sillä monen ihmisen taipumukset eivät ole siksi itsenäisiä ja voimakkaita, että heillä olisi tulevaisuutta taiteilijoina. Miten monet toiveet ovatkaan särkyneet, miten moni elämä onkaan katkeroitunut, kun tulokset eivät ole olleet odotusten arvoisia. Monesta olisi voinut tulla erinomaisesti paikkansa täyttävä ja hyödyllinen henkilö jollakin muulla alalla, sen sijaan, että liian suuret luulot omasta kyvystä ovat hänestä tehneet keskinkertaisen tai kehnon elämäänsä kyllästyneen taiteilijan. Hän ei ole luullut voivansa hankkia taiteellisille taipumuksilleen elämisen mahdollisuuksia työskennellessään muuna kansalaisena kuin varsinaisena taiteilijana. Dilettantismi pelastajana ei ole johtunut hänen mieleensäkään.

Yleisöä kasvattavan ja eri yhteiskuntaluokkia yhdistävän vaikutuksensa kautta on dilettantismilla suuri siveellinen ja yhteiskunnallinen merkitys. Mutta ei se myöskään voi olla kansantalouden tutkijallekaan aivan yhdentekevä ilmiö. On selvää, että taideteoksien ja taideteollisuuden tuotteiden menekki riippuu yleisön taiteellisesta sivistyksestä. Missä taiteellinen aisti on kehittymätöntä, siellä taiteellinen tarve, joka ihmisellä on aina olemassa, korvataan ulkomaisella aliarvoisella tehdasrihkamalla ja oman maan taide kituu ja näivettyy kannatuksen puutteessa. Sillä taide tarvitsee elääkseen muutakin kuin vain hyväntahtoista arvostelua, se tarvitsee välttämättä aineellistakin ravintoa. Missä taas, kuten nykyään Englannissa, suuri yleisökin kykenee omin käsin ainakin osaksi taidetarvettansa tyydyttämään, siellä jäävät suuret summat kotimaan käytettäviksi ja siellä on myöskin rahanarvoista lähetettävänä toisiin maihin. Englannin taideteollisuuden nykyisessä sekä taiteellisessa että taloudellisessa kukoistuksessa on epäilemättä laajalle levinneellä dilettantismillakin tärkeä osansa. —

Syvä ja leveä on se juopa, joka meidän päivinämme yhä vieläkin eroittaa taiteilijan ja yleisön toisistaan. Taiteilijat valittavat yleisön ymmärtämättömyyttä ja yleisö taas puolestaan sitä, että taide yhä enemmän eristyy fakkitaiteeksi, atelieeriprobleemeiksi, siis taiteeksi vain toisia taiteilijoita varten. Että kumpikin puoli siitä kärsii, on itsestään selvää, sillä taide ei voi yleisöttä elää eikä myöskään yleisö tulla toimeen ilman

taidetta alentumatta barbaarin kannalle. On siis pyrittävä saamaan niin monta siltaa kuin mahdollista tuon juovan yli. Yksi sellainen silta on epäilemättä dilettantismi, jos sitä vain oikein ymmärretään. Taiteilijalle se on kyllä askel taaksepäin, mutta yleisölle askel eteenpäin. „Taiteilija voi joutua vaaraan sille *alentua,* maallikon tulee sille *kohota*", sanoo CARL NEUMANN puhuessaan kirjassaan „Der Kampf um die neue Kunst" dilettantismista. Dilettantin tulee aina muistaa asemansa: hän ei ole *taiteilija*, vaan *taiteenharrastaja.* Siitä huolimatta on hänen tehtävänsä kyllin suuri ja tärkeä, ja jos hän sen oikein täyttää, ei nimitys dilettantti ole enää herjaus-, vaan kunnianimi.

Goethen runoja.

Suomentanut

EINO LEINO.

Prometheus.

Peitä taivaasi, Zeus,
pilviusmalla,
ja koe kuin lapsi,
joka ohdakkeita hosuu,
voimaasi tammiin
ja vuorten huippuihin;
jätä rauhaan maani,
majani, jota et rakentanut,
lieteni, jonka lämpöä minulta kadehdit!

En tunne kurjempaa
auringon alla
kuin te jumalat!

Te ravitsette vaivoin
uhrianneilla
ja rukousten hengellä
majesteettianne,
ja nääntyisitte, ellei
ois lapsia, kerjureita,
toivovia houruja.

Kun olin lapsi,
kun tiennyt en tietä, en määrää,
käänsin silmäni erheen
aurinkoon päin,
aivan kuin siellä olisi
korva, kuuleva minun valitustani,
sydän, kuin minun,
ahdistettua armahtava.

Ken auttoi minua
vastaan titaanein ylimieltä?
Kuka pelasti minut kuolemasta,
kuka orjuudesta?
Tätä etkö kaikkea itse täyttänyt,
pyhä, hehkuva sydän,
hyvä, nuori, petetty sydän,
joka pelastuksesta kiitit
suurta ylhäällä-nukkujaa.

Mun sinua kunnioittaa?
Miksi?
Oletko koskaan vaivoja lievittänyt
raskautetun?
Oletko kyyneleitä pyyhkinyt
ahdistetun?
Eikö ole minua mieheksi tehnyt

kaikkivaltias aika
ja ikuinen kohtalo,
laki minun ja sinun?

Luulitko ehkä,
minä vihaisin elämää,
erämaahan pakenisin,
koska eivät kaikki
kukkaunelmat kypsyneet?

Tässä istun,
teen ihmisiä
kuvani mukaan,
sukukuntaa, kaltaistani,
ilohon, itkuun,
kärsimään, nauttimaan,
sua halveksumaan
kuin minä!

Jumala ja bajadeeri.

Intialainen legenda.

Mahadöh, maan Herra, alas
astui kerran kuudennen,
tuta Tuomar' itse halas
ilot, huolet ihmisten.
Alentuu tääll' asumahan,
inehmo kanss' inehmoin,
palkitakseen hyvän, pahan,
itse kaikki kokee noin.
Kun kulkunsa kaupungin kautt' on hän tehnyt,
sen katsonut korkeat, halvatkin nähnyt,
hän illalla lähtee, eespäin käy.

Näkee portin luona neidon,
luona taloin viimeisten,
kadotetun, kauniin, keidon
immen maali-ihoisen:
Terve neitsyt! — Tyttö ehti
portahille. — Tänne jää. —
Ken sa olet? — Lemmen lehti,
rakkauden on maja tää.
Hän liikkui, hän symbalit soittohon suori,
hän läikkyy, hän väikkyy, on norja ja nuori,
kukan taittaa ja tarjovi vieraalleen.

Viekoitellen kynnykselle,
vilkkahasti sisään vie:
Lampun-kirkas maja kelle,
jos ei sulle, kohta lie!
Sulo vieras, liennän sulta
vaivat, jalkas virkistän,
mitä tahdot, saat sa multa,
levon, riemun, leikinnän.
Hän tuskat ne teeskellyt hoitavi. Hymyy
jumalainen, hän riemulla huomaa: lymyy
sydän sykkivä turmeluksessakin.

Ja hän vaatii töitä orjan,
ilahtuvi impi vaan,
taide-eljet neien sorjan
muuttuu luonnoks uudestaan.
Katoo kullan päältä kuona,
kukka heilii hedelmään:
Kuss' on kuuliaisuus luona,
loitolla ei lempikään.
Mut hänt' yhä tutkien, taivainen Hyvyys,
hän, jolle on tuttuja korkeus, syvyys,
nyt riemun ja tuskan ja kauheuden tuo.

Suukoin maaliposken peittää,
tyttö tuskat rakkauden
tuntee, säikkyy, empii, eittää,
ensi kerran itkien;
vaipuu jalon jalkain juureen,
vuoks ei palkan, hekkuman,
sulaa riutumukseen suureen,
raukee syliin rakkahan.
Ja niin yli vuotehen, huolitun lempeen,
nyt huntunsa heittävi, tumman ja hempeen,
yön hetkien karkelo kaunoinen.

Myöhään uupuin kisailulta,
varhain nousten leikkimään,
näkee tyttö, ett' on kulta
kuollut hänen vierellään.
Huutaa, mainii armastansa,
eipä armas nousekaan;
kohta liekkihautahansa
ruumis kylmä kannetaan.
Hän kuulevi kuolemanlaulut, jo valkee
lyö lieskaan, hän raivoo, hän rientävi, halkee
väkijoukot: Ken oot? Mihin tunkeudut?

Parkuen hän sydän-huolla
paarin luokse vaipuvi:
Mieheni ma tahdon! Kuolla
tahdon kanssa mieheni.
Katoaisko kaunis multa?
Hälle soin, min muuten myön.
Mun hän oli, oma, kulta,
ah, vain yhden, kauniin yön!
Papit laulaa: Me kannamme hautahan harmaat,
jotka myöhään vaipuu, me kannamme armaat
elon nuoret jo ennen kuin aavistavat.

Kuule pappeis opetusta:
Ollut eihän miehes tää.
Siis ei sulla velvoitusta,
bajadeeri hourupää.
Vainen varjo ruumiin tiestä
eroa ei kuollenkaan.
Vainen vaimo seuraa miestä
hiljaisehen Tuonelaan.
Torvi raikahda, soi pyhä vaitelo! Tulkaa
te taivaiset, tupruttaen tulisulkaa,
pois, päivien kaune, hän kannelkaa!

Kaikuu kuorolaulu, syttö
sydämessä armoton,
käsin ojennetuin tyttö
syöksyy kuumaan kuolohon.
Jumal'-sulho liekin kesken
nousee, kantaa päältä maan
käsivarsillansa lesken
ilman kotiin korkeaan.
Ilo on katuvaisista tarhoissa taivaan.
Kuolemattomat astuvat syntisten vaivaan,
käsin lieskavin nostavat pilvihin nuo.

Vanitas! Vanitatum vanitas!

Nyt tyhjän päällä mun eloni on.
Hih hei!
Siks on minun olla niin huoleton.
Huh hei!
Kera maista, jos olet ystävä,
kera laula tässä piirissä,
tään viinin vierellä.

Panin onneni maailman mammonaan.
Hih hei!
Ei riemua, rauhaa milloinkaan.
Ah ei!
Rahan kierivän kiini ken saada vois?
Kun täältä sen ehkä jo tavannut ois,
se tuolta oli jo pois.

Panin onneni naisihin sittemmin.
Hih hei!
Ei ollut se aika armahin.
Ah ei!
Haki viekas uuden sulhasen,
mua ikävystytti uskollinen,
paras tullut ei tarjollen.

Panin onneni retkihin, matkoihin.
Hih hei!
Isänmaani säädyn ma hylkäsin.
Ah voi!
Ei ollut missään mukava,
ruoka huonoa, huonoja vuoteita,
myös kieli outoa.

Panin onneni kunnian etsintään.
Hih hei!
Kas, toinenpa ehti jo enempään.
Ah voi!
Kun kunnostin itseni, katsottiin
mua karsaasti, mua vainottiin,
tein kaikille väärin niin.

Panin onneni sotaan ja taistohon.
Hih hei!

Me voitimme myös monen voittelon.
Huh hei!
Vihamiehiä miekkamme surmasi,
se ystäviä ylen hurmasi,
multa koipi katkesi.

Nyt tyhjän päällä on elämäin.
Hih hei!
Siks maailman herra ma olen näin.
Huh hei!
Pidot loppuu nyt, myös laulumme,
ja vaikk' on viime malja se,
sen pohjaan juomme me.

Taidetta.

Coquelin-näytännöt.

Harvinaisen näyn tarjosi Kansallisteatterin laaja katsomo t. k. 9 päivän illalla. Huone oli myöty katosta permantoon, toisella parvella hienoja naisia ja juhlapukuisia herroja, kaikkialla, minne silmänsä loi, vain sitä yleisön kermaa, josta muuten vain silloin tällöin joku pisara tavallisten teatteri-iltojen osaksi tipahtaa.

Odotettiin väliverhon syrjään siirtymistä. Toiset, ne, jotka olivat nähneet Coquelinin hänen omalla pariisilaisella näyttämöllään, istuivat varmoina, puoliääneen naapurinsa kanssa keskustellen mestarin siitä ja siitä loisto-osasta, sinä ja sinä vuonna; he eivät tästä tilapäisestä taidenäytteestä suuriakaan odottaneet. Tiedettiin Coquelinin saapuneen kaupunkiin samana päivänä klo 3 i. p., hänellä olleen harjoituksen klo 5, — epäilemättä tulisi hän olemaan väsynyt, ehkäpä vanhentunutkin.

Sillä aikaa kyyristyivät ne, jotka eivät ennen olleet häntä nähneet, häpeissään tuoleihinsa, tunsivat kiitollisuutta siitä harvinaisesta taidetilaisuudesta, joka heitä odotti, mutta siristivät samalla silmiään arvostelun halusta. Onko hän todellakin niin merkillinen kuin sanotaan? Jos ei ole, niin jumala varjelkoon häntä niistä kymmenmarkkasista, jotka hän on pääsylipuillaan kiskonut. Luuleeko hän ehkä eskimoiden maahan tulleensa?

Väliverho jakausi, alkukohtaukset menivät gallialaisella vilkkaudella, Cyrano astui esiin. Kiinnyttiin heti hänen lausumistapansa kauneuteen. Sellaista kielen jokaisen tavun helisevää kirkkautta ei meillä saa kuulla. Kaksintaistelu suoritettiin erinomaisella keveydellä, pääpaino oli ballaadilla, miekat heiluivat kaikella tottumuksella, mutta ikäänkuin leikin vuoksi. Kuuluisa nenä-saarna, joka ei ole lyhyydellä pilattu, meni samoin ohitse kuin salama. Vielä hiukan kirkasta lausumista, vielä sulavia liikkeitä ja hatun heilahduksia, — väliverho laski. Yleisö oli tyytyväinen, mutta edelleenkin odottavalla kannalla. Tämä oli Coquelin, mutta ei vielä suuri Coquelin.

Tuli toinen näytös. Kohtauksessa Roxanen kanssa tuli jo enemmän eloa tuohon ääneen ja plastiikan hurmaavaan loistoon. Humoristinen kohtaus Christianin kanssa kaikkine „nokkapiuveineen“ antoi meille välkähdyksen suuresta Coquelinista. Ne, jotka olivat ennen nähneet hänet, katsoivat voitokkaasti hymyillen ympärilleen, ja ne, jotka eivät olleet nähneet, taputtivat innokkaasti käsiään. Hän oli epäilemättä suuri taiteilija.

Mutta se oikein suuri taiteilija, joksi hänet sekä Seinen kaupunki että muu maailma oli kruunannut, — sitä me emme vielä nähneet. Odotettiin kolmannen näytöksen balkongikohtausta. Siinä, jos missään, tulisi hän varmaankin tekemään jotakin aivan hämmästyttävää.

Epäilemättä olikin se hämmästys. Kuka olisi uskonut, että noita kuiskaavia, haaveellisia, tunteellisuudesta väräjäviä säkeitä voitaisiin niin lausua? Paljoakaan siitä nopeasta, meillä tavattoman nopeasta temposta poikkeamatta, jolla hän koko Cyranonsa esitti, tuprutteli hän sanoja suustaan kuin tulisäkeniä, ilman vähintäkään sentimentaalisuutta, mutta myöskin ilman sitä intohimon tukahdettua, tummaa ääntä, jota me pohjoismaalaiset olisimme tässä näyttelijältä vaatineet. Eräänlaisen korvauksen tuotti meille „kuun-tarina“, jossa me jälleen näimme suuruuden välkähdyksen.

Neljännestä näytöksestä ei ole paljon mainittavaa. Cyranolla ei tässä ole oikeastaan muuta loistokohtausta kuin ensin Christianin kanssa ja sitten hänen ruumiinsa ääressä pari merkillisen kaunista sanaa, jotka myöskin tulivat yhtä kauniisti tulkituiksi. Koko näytöstä oli lyhennetty ja statistikohtaukset todistivat harjoitusten puutetta. Loppunumeron pamahtava vaikutus epäonnistui samasta syystä täydellisesti. Väliverho laski.

Oli jäljellä enää ainoastaan yksi näytös. Alkupuoli tästä on Roxanen. Hän oli ollut kaiken iltaa jotenkin heikko eikä tässäkään kyennyt suurempaa mielenkiintoa herättämään. Astui sitten haavoitettu Cyrano esille. Coquelinin tempo oli tässä kokonaan toinen, hitaampi ja ikäänkuin jälkimainingin tapainen. Soreita, sointuvia säkeitä, aina sammuvampaa poljentoa, samalla aina syventyvämpää säveltä. Kirjeen lukeminen hämärän yhä pimeämpänä luostaripuistoon laskeutuessa oli hyvin kaunis. Tuli sitten loppukohtauksen viimeiset, pitkät, myrskyiset akordit.

Tässä näimme me suuren Coquelinin. Tässä eroitteli ja jakeli hän jokaisen asian niin selvästi meidän eteemme kuin tarjottimella, tässä saimme me suurta tyyliä, suuria piirteitä, ukonjyrinää ja salamoita. Pitkät paussit, kasvava paatos, äänen paisuttaminen, kaikki oli mestarillista. Vielä pari miekanpistoa ilmaan, vielä pari viimeistä jyrähdystä, ja väliverho laski. Yleisö oli haltioissaan.

Olemme tässä selonteossa otaksuneet näytelmän sisällyksen lukijoillemme tunnetuksi. Rostandin „Cyrano de Bergerac“ on sukkeluutta säkenöivä ja ritarillista kauneutta uhkuva taituriosa, joka on Coquelinia silmällä pitäen kirjoitettu ja jota hän epäilemättä onkin oikea mies esittämään. Mutta mitään kuolettavaa iskua ei hän mielestämme tässä osassa muillekaan mahdollisuuksille antanut. Paikoitellen kyllä. Hänellä oli kohtia, joita ei voi paremmin tehdä. Mutta oli kohtia, joista ehkä toisentapainen suuri taiteilija voisi tehdä enemmän.

Kaikissa tapauksissa oli se pienempiinkin yksityisseikkoihinsa asti kokonainen kuva, jonka hän meille antoi. Mutta se suuri, se oikein suuri Coquelin, — no niin, välkähdyksiä olimme me hänestä nähneet. Seuraava ilta, jolloin sama seurue „Porvarin aatelismiehenä“ esitti, oli salliva meidän nähdä hänet kaikessa loistossaan.

Tässä paistoi meille Coquelinin näyttelijänero todellakin kuin aurinko. Tätä näytäntöä on mahdoton, niinkuin edellistä, ruveta kohtaus kohtaukselta, näytös näytökseltä paloittelemaan. Se oli alusta loppuun yhtä ainoata älyn, laajan personallisuuden ja hienon taiteen ilotulitusta. Pelkäsikö hän burleskisuutta? Eipä suinkaan. Hän otti porvariparan tanssikohtaukset niinkuin ilmetty Dovrefjeldin tonttu. Erehtyikö hän koskaan yleisölle alleviivaamaan? Ei. Kukin kipuna syttyi ja sammui samassa, joka ei sitä ehtinyt näkemään, näki toisen ja kolmannen, kukin sai osansa tästä syksy-illan tähtisateesta. Meitä huvittivat juuri nuo

burleskiset kohdat enemmän. Nähdä tämän salonkitaiteen kaikkia vivahduksia hallitsevan miehen niitä suorittavan, tuovan esille pulppuavaa luonnon komiikkaa, hassunkurista, leveätä, syvää kuin elämä itse, — sillä oli todellakin aivan erikoinen viehätyksensä.

Mitkä kasvojen eleet? Sellaista miimillistä joustavuutta ei meillä saa nähdä. Hänen suunsa oli välistä niin leveästi hymyilevä, että se ulottui korvasta korvaan, välistä oli se taas niin suloisesti supussa kuin suuttuneen tyttölapsen. Loistokohtauksia tässä suhteessa olivat hänen ja hänen vaimonsa väliset vuoropuhelut.

On sangen vaikeata kirjoittaa siitä, jossa ei ole nähnyt pienintäkään puutteellisuutta. Maître Coquelin on maître Poquelinin teosten niin täydellinen tulkitsija, että meikäläiselle arvostelulle ei jää hänen suhteensa muuta tehtävää kuin tulkita omaa ihastustaan. Sitä on tämän kirjoittaja yllä olevassa koettanut.

Pari sanaa vielä seurueesta. Se oli kokoonpantu sangen kunnollisista näyttelijöistä, jotka suorittivat mainiosti tehtävänsä sinä taustana, jota vasten mestarin oma taide esiintyi. Yhteisnäyttely oli meikäläisiä taidelaitoksia hyvyydellään häpäisevää laatua. Kaikki kävi kuin kello, vuoropuhelut iskivät toisiinsa koskaan erehtymättä ja tekotavan hallitseminen oli kaikille yhteistä. Onko meidän näyttämöillämme kuultu kenenkään esim. sillä tavoin nauravan kuin eräs nainen heistä nauroi Molièressä? On: Ida Aalberg-Cyprienne („Erotaan pois"). Mutta täällä oli tämän erinomaisen ääniväylä-näytteen esittäjä vain joku joukosta. Koulu!

Myöskin Molièren näytelmää oli lyhennetty. Seurueella oli kiire Pietarin yöjunaan, johon se myöskin kaikella hopulla lienee ennättänyt. Yleisöä, jonka täytyi istua alallaan kaikki olemattomat väliajat, rupesi lopulta väsyttämään tuo alituinen sukkeluuden tulva. Olisi mielellään välillä hengähtänyt.

Tämä on viimeinen kiertomatka, jonka Coquelin tekee. Ollen jo yli kuudenkymmenen vanha, aikoo hän pysyväisesti asettua, ei viisaan lepoon, vaan omaan teatteriinsa Pariisissa.

Eino Leino.

Kansallisteatteri.

6.

Professori Crampton. — Maria Magdalasta. — Pohjalla. — Vasantasena.

Kansallisteatteri ei todellakaan ole sitten viime kevään kukkasilla kulkenut. Samalla kuin sen johtaja, toht. Bergbom yhä edelleen potee halvausta, joka häntä kesällä kohtasi, ovat teatterin raha-asiat joutuneet epäkuntoon ja lisätty valtioapu siltä odottamatta kielletty. Myöskin kaksi teatterin etevimmistä voimista, Otto Närhi ja Lilli Högdahl ovat olleet kesästä saakka sairastuneina, vaikkakin on toivoa heidän paranemisestaan. Onpa siinä kyllin vastoinkäymisiä muutamien kuukausien osaksi.

Kaikesta huolimatta on teatterin ohjelmisto näinä puolenatoista kuukautena ollut erinomaisen vilkkaasti hoidettu. Esittämisen suhteen pitävät vanhat muistutukset edelleenkin paikkansa, mutta koska ne lienevät, ainakin lähimpään tulevaisuuteen nähden, korjaamattomat, on meidän tyydyttävä siihen, että me saamme kansalliselle näyttämöllemme ainakin hyvän ja vaihtelevan ohjelmiston. Kansallisteatterin uusinnot, varsinkin klassilliset, ovat syystä kyllä olleet ennenkin hyvässä maineessa, mutta ulkomaiset uutuudet ovat usein antaneet odottaa itseään. Usein ei niitä myöskään ole ollenkaan kuulunut.

Tämä syksy on, kuten sanottu, tässä suhteessa muodostanut poikkeuksen, lieneekö se sitten johtunut teatterin nykyisestä varajohtajasta hra Finnestä taikka siitä, että johtokunta on nyt enemmän kuin ennen kiinnittänyt huomiotaan teatterin toimintaan. Kenties on myöskin rahastojen tyhjentyminen osaltaan tähän vilkkauteen vaikuttanut. Mikäli tietoomme on tullut, onkin tämän syksyn aineellinen tulos, viime vuoteen verrattuna, isosti ilahduttavampi.

„*Professori Crampton*“ oli teatterin ensimäisen uutuuden nimi. Näytelmä ei ole Hauptmannin uusimpia eikä parhaimpia, mutta ei myöskään huonoimpia. Se kuvaa saksalaisia taideakatemian oloja, joihin Hauptmann omassa nuoruudessaan — hän aikoi, kuten tunnettu, ensin kuvanveistäjäksi — lienee personallisesti tutustunut. Akatemian opettaja, prof. Crampton, tämä „rappiolla oleva Goethe“, kuten saksalaiset kuuluvat häntä nimittävän, muodostaa sen keskuksen.

Näytelmän juonta on sanottu novellin aiheeksi ja sitä se epäilemättä onkin, vaikka Hauptmannin tavallisella tunnollisuudella ja draa-

mallisella tottumuksella kehitetty. Kukin näytös muodostaa oman kokonaisuutensa. Me näemme ensimäisessä näytöksessä Cramptonin omassa atelierissaan, taideakatemian suojelevain muurien sisällä, köyhänä, mutta iloisena, hyväntahtoisesti kyynillisenä sekä jälleen tunteellisena, iloitsevana siitä onnesta, joka hänen osakseen on tuleva. Itse prinssi, hänen vanha tuttavansa, on nimittäin ilmoittanut tulevansa akatemiaa tarkastamaan. Hän tuleekin — toisessa näytöksessä — mutta ei käy ollenkaan Cramptonin osastossa. Se merkitsee samaa kuin epäsuosio ja epäsuosio niissä oloissa samaa kuin „consilium abeundi". Crampton lähteekin, vuokraa itselleen asunnon eräässä kolmannen luokan ravintolassa ja luopuu tyttärestään, jota hän hellästi rakastaaa. Hän ei tahdo ottaa tätä kerallaan „kerjäämään", kuten hän sanoo.

Tytär pelastaa hänet rappiolle joutumasta. Hänellä on sulhanen, eräs Cramptonin entisiä oppilaita, rikas nuorimies. Yhdessä päättävät he laittaa Cramptonille uuden atelierin, kalustaa sen mikäli mahdollista samoilla esineillä, mitkä hänen entisestä työpajastaan ovat huutokauppakamariin vaeltaneet, ja kutsua hänet siihen asumaan. Tämä tapahtuu. Sulhanen tekee neljännessä näytöksessä vierailun Cramptonin „yömajaan", jossa tämä seurustelee mitä epämiellyttävimpien yksilöiden kanssa, ja viimeinen näytös päättyy suloiseen päivänpaisteeseen ja sopusointun. Koko näytelmän juoni on ollut vain synkkä unennäkö Cramptonin elämässä.

Päähenkilöä esitti Kansallisteatterissa Adolf Lindfors, jonka merkillisimpiä taiteilijaennätyksiä tämä oli. Harvoin olemme me nähneet hänen joustaan niin tiukalle jännittävän, käyttävän kaikkia tekotapansa ja erinomaisen luonnekuvauskykynsä tuhatlukuisia keinoja. Sekä koomilliset että traagilliset puolet tässä taiteilevassa Bakhoksen palvelijassa tulivat mestarillisesti tulkituksi, samoin erityisesti hänen pyhä innostuksensa kaikkeen suureen ja korkeaan. Mielestämme oli se Lindforsin suurin voitto traagilliseen suuntaan, siihen, johon hän esim. Foldalillaan „John Gabriel Borkmanissa" on jo niin kauniin alun tehnyt.

Muista näyttelijöistä ei ole paljoa sanomista. Nti Granfelt esitti Cramptonin tyttären osaa, hra Snellman rakastajaa. Ravintolatyypeistä muistamme hra Latun ja Cramptonin alituisena palvelushenkenä oli hra Kalliolla muutamia kauniita kohtia.

Seurasi sitten Paul Heysen „*Maria Magdalasta*", jolle saksalainen sensuurikielto oli antanut jo edeltäkäsin paljon kuuluisuutta. Näytelmä

osoittautui olevan sangen arvokas jälkipoiminto iäkkään runoilijan ehtymättömästä kynästä, viehättävä tyylinsä eheyden ja luonnekuvauksensa puolesta, mutta hiukan pitkäveteinen liian suuren seikkaperäisyyden takia, jolla raamatusta tunnetut tapahtumat ovat näyttämölle asetetut.

Draamana ei tämäkään teos ole moitteeton. Tekijä on mielestämme tehnyt erehdyksen sovittaessaan Marian kääntymyksen jo kolmannen näytöksen loppuun. Sillä olisi koko näytelmän pitänyt loppua. Maria, se syntinen ilotyttö, jona hänet meille ensimäisen näytöksen alussa esitetään, jää tietysti tämän jälkeen jokseenkin värittömäksi ja näytelmä muodostuu kertomukseksi Judaksen, Pontius Pilatuksen veljenpojan y. m. sielunasioista.

Näytelmässä on yksinkertaisesti liian paljon aineksia. Siinä on ensiksikin päähenkilön oma, raamatusta tunnettu elämäntarina. Siinä on Judas, voimakas, intohimoinen, leimuava luonne, joka vihaa roomalaisia, rakastaa Mariaa ja sekä vihaa että rakastaa Kristusta, jonka suuruuden hän tuntee, mutta jonka nöyryyttä hän ei voi ymmärtää. Hän yksinään, sellaisena kuin Heyse on hänet ajatellut, olisi ollut omiaan yhden draaman täyttämään. Lopuksi on siinä yllämainittu Aulus Flavius, roomalainen ylimys, joka myöskin rakastaa Mariaa, mutta turhaan toivoo tätä sukukunnalleen uskollista Israelin tytärtä omakseen. Vielä turhempi on hänen toivonsa sen jälkeen kuin Maria on kääntynyt, vaikka Aulus Flavius lyökin pöytään viimeisen valttinsa. Kristus on sillä välin vangittu, hänen kuolemansa on päätetty, mutta Aulus Flavius lupaa hänet temmata sotilaiden käsistä, jos vain Maria suostuu hänen omakseen tulemaan. Tämä aihe muodostaa näytelmän hiukan mauttoman nousukohdan.

Lopuksi suuri kohtaus Golgathalla, monien valaistusvaikutusten, Judaan katumuksen, ukkosen ja kansankuvaelman kanssa. — Epäilemättä ei tämä loppu ole erinomaisten alkunäytösten arvoinen.

Teoksen taiteellinen tyyli vaikuttaa kuitenkin, että sitä mielihyvällä seuraa alusta loppuun. Siinä suhteessa on „Maria Magdalasta“ asetettava ehdottomasti yläpuolelle esim. Sudermannin „Johanneksen“. Myöskin luonnekuvaus, tehty taiturin kädellä, on samalla syvää ja monipuolista kuin herkullista. Ajan ja paikan väri on myöskin onnistuneesti osattu.

Nimiosassa esiintyi rva Katri Rautio, jota älykästä näyttelijää me täten voimme pitemmän väliajan jälkeen uudessa, suuressa ensi-illan osassa tervehtiä. Rva Rautio suoriutui ei niinkään helposta tehtävästään

kaikella kunnialla. Syntistä Mariaa, häntä, jonka suloista roomalaiset ylimykset unta näkivät, olisi ehkä ensimäisessä näytöksessä toivonut vielä herkullisemmaksi, mutta toisessa näytöksessä täytti hän jo kaikki kohtuulliset toivomukset tässäkin suhteessa. Marian sieluntaistelo neljännen näytöksen lopussa tuli myöskin tulkituksi vivahdusrikkaasti. Kokonaisuudessaan oli se hyvä, plastillinen taideluoma.

Yhtä onnellinen ei ollut Benjamin Leino Judaksena. Voimaa hänellä kyllä oli tarpeeksi, mutta ei vivahduksia. Sitä paitsi vaikutti osan silminnähtävä kiitollisuus hänen vahingokseen. Siitä olisi pitänyt voida tehdä enemmän.

Axel Ahlberg suoritti roomalaisen ylimyksensä tavallisella tottumuksellaan, joka ei tällä kertaa liian paljon slentriaania lähennellyt. — Ylimäisenä pappina oli hra Falck heikompi.

Gorjkin „*Pohjalla*“ tarjosi teatterille jälleen tilaisuuden näyttää vanhoja hyviä traditsionejaan erityisesti venäläisen ohjelmiston esittämiseen nähden. Muistamme, miten yleistä ihastusta saman tekijän „Pikkuporvarien“ esitys viime keväänä herätti. Samoin ovat Gogolin „Reviisori“ sekä „Naimapuuhat“ saaneet tällä näyttämöllä erittäin onnistuneen tulkinnan. Tällä kertaa ei tosin yhteisnäyttely ollut moitteeton eivätkä kaikki tehtävät tasaisesti edustetut, mutta väritys oli kylläkin oikea. Teos on samaan aikaan esitetty myöskin pääkaupunkimme molemmilla ruotsinkielisillä näyttämöillä.

Gorjkin „Pohjalla“ on herättänyt keskustelua puoleen, jos toiseenkin. Useimmat ovat pitäneet sitä liian synkkänä; seurata koko illan vain pelkkää roistoelämän kuvausta on ollut monenkin hermoille liiallista voimistelua. Toiset taas ovat kyllä nauttineet teoksesta sekä sen erinomaisesta näyteltäväisyydestä, mutta eivät ole siinä draaman kannalta nähneet muuta kuin sarjan kansanelämän kuvauksia. Tietysti on myöskin sellaisia, joille Gorjkin koko kirjailijapersonallisuus on epäsympaattinen.

Kuitenkin on Gorjkin „Pohjalla“ mielestämme rakenteeltaan aivan oikea draama, tosin ei johdonmukaisesti kehitetty, mutta ainakin ulkonaisilta puitteiltaan koossa pysyvä. Samoin, tahtomatta yhtyä siihen sokeaan Gorjki-innostukseen, jolla epäilemättä meilläkin on omat edustajansa, emme me voi olla itsellemme tunnustamatta, että näytelmä ei ole merkillinen ainoastaan erittäin tuoreen luonteenkuvauksensa takia, vaan myöskin niiden monien syvyyksien, joita siinä on kauniiseen ja yksin-

kertaiseen muotoon kätketty. — Menköönpä sanomaan joku muu yhtä suuren käsityksen Jumalasta: „Hän on olemassa, jos häneen uskot, eikä olemassa, ellet usko“.

Nämä sanat on Gorjki asettanut Lukas-pyhiinvaeltajan suuhun, joka muodostaa sen murtavan voiman, joka traagillista päähenkilöä kohtaa. Päähenkilö taas on koko tuo yhteiskunnan „pohjalla“ elävä kansanluokka, jonka Gorjki omasta elämänkokemuksestaan niin mainiosti tuntee ja jonka keskuudesta hän on kaivanut esille niin monta nerokasta luonnekuvaa. Näytelmä muodostuu siten taisteluksi valkeuden ja pimeyden voimien välillä.

Vääjäämättömällä realismilla on Gorjki tämän esittänyt. Pyhiinvaeltajan korkeampi, lempeä, ihmisymmärtäväinen maailmankatsomus vaikuttaa mitä erilaisimmalla tavalla synkän pimentolan asukkaihin. Toiset ihastuvat heti hänen sanoihinsa ja alkavat tuumia parannusta, toiset työntävät hänet luotaan kuin verivihollisensa, vaistomaisesti tuntien, etteivät kaikki nuo puheet omastatunnosta, siveydestä ja paremmasta elämästä ole heitä varten. Muutamat kohtelevat häntä taas välinpitämättömyydellä, tylsyydellä.

Katsojan huomio kiintyy tietysti etupäässä niihin, joissa jotakin kehitystä tapahtuu. Ne murtuvat. Juoppouteen vajonnut näyttelijä, jonka pyhiinvaeltaja on saanut parannusta ajattelemaan, hirttää itsensä kalvavan omantunnon taikka kohmelon tuskissa, varas, jonka silmäin edessä on samoin ruvennut väikkymään Siperian uutissiirtolat, rehellinen elämä ja nuoren tytön rakkaus, tekee murhan samaa tyttöä ruumiilliselta väkivallalta puolustaessaan. Tyttö, joka samoin on hetkeksi uskonut paremman, puhtaamman onnen lupauksiin, joutuu tuosta tietysti mitä synkimpään epätoivoon. — Pyhiinvaeltajan käynti tässä kaiken paheen, rappion ja mädänneisyyden pesässä muodostaa näytelmän toiminnan. Neljännessä näytöksessä ei hän enää itse esiinny, mutta jälkimainingit tuntuvat hänestä erilaisina eri ihmisten mielissä. Hän on sytyttänyt kynttilöitä pimeyteen. Näyttelijän itsemurha on se viimeinen traagillinen sammutus, jonka jälkeen kaikki jälleen jää pimeään.

Näyttelijöistä ovat rva Suonio yömajan emäntänä, hra Lindfors rappiolle joutuneena paroonina, nti Tähtinen Natasha, sekä hra *Suonio* Vasjka Pepel, varas, mainittavat. Hra Lattu esitti pyhiinvaeltajan osan tasaisesti, mutta hiukan yksitoikkoisesti, hra Riddelin taas nuoren Aljosh-

kan omaperäisesti, mutta liian ylimielisesti. Sairaana vaimona oli nti Lähteenoja tilaisuudessa taituruuttaan tällä alalla näyttämään.

Viimeksi on teatteri uusinut „*Vasantasenan*“, tuon tuhansien vuosien takaa ilmestyksen tavoin vaikuttavan näytelmän, josta yleisömme on osoittanut niin suuresti pitävänsä. Uudella, laajalla näyttämöllä esiintyy myöskin sen ulkonainen loisto aivan toisella voimalla kuin vanhassa Arkaadiassa. Hevonen oli kuitenkin tällä kertaa jätetty pois. Vasantasenana esiintyi, kuten ennenkin, rva Rautio ja Tsharudattana Axel Ahlberg. Samoin oli Benjamin Leinolla Samsthanakana entinen tehtävänsä. Rva Olga Leino oli mitä viehättävin bajadeeri ja hra Snellman Ariakana hämmästytti meitä, mikäli muistamme, ensimäisellä onnistuneemmalla esiintymisellään.

Eino Leino.

Kirjallisuutta.

Lyyrillistä runoutta.

BERTEL GRIPENBERG, *Dikter*. Helsingissä 1903, Hagelstamin kustannus-o.y. 122 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Suurta huomiota herättivät viime keväänä ilmestyessään Bertel Gripenbergin „Dikter“. Ja huomiota ne ansaitsevatkin moninaisista syistä, mutta erittäinkin katsoen siihen kieltämättömään runolliseen ja puhtaasti lyyrilliseen kykyyn, joka niissä osoittautuu. Kokoelma on runoilijan esikoinen, mutta huomattava on, että sitä ei ensinkään haittaa tämäntapaisten julkaisujen tavalliset puutteet; konventtirunouden jälkimaininkeja, pilviätavoittelevia aatteita, joita uljas laulaja ei ole jaksanut kannattaa ja sulattaa, Heinen jäljittelyä ja kielen pahoinpitelemistä, kaikkea tätä ei lukijan tarvitse pelätä tapaavansa tässä kokoelmassa. Gripenbergin kehitys on nähtävästi sivuuttanut tämän asteen kokonaan tahi on hän ainakin lukijoitaan siitä säästänyt, josta me olemme hänelle kiitollisia. Hänen on nähtävästi hyvin helppo pukea ajatuksensa ja tunteensa — joista jälkimäisistä tässä melkein yksinomaan on kysymys — runolliseen muotoon; mutta se ei yksin ole saanut häntä

viettellyksi runoilemiseen. Hänellä on ollut syvä, pakoittava, sisällinen tarve purkautua runomittaan ja riimiin ja vaikeata on löytää yhtään riviä, yhtään kuvaa näissä runoissa, joka tuntuisi ontolta tai valheelliselta. Minusta sentähden puhe vaikutuksista sieltä ja täältä tuntuu jokseenkin tarpeettomalta tällä kertaa, vaikkakin muilta luullakseni on jäänyt huomaamatta se uusimman suomenkielisen runouden vaikutus, joka on huomattavissa muutamissa hänen runoissaan.

Kokoelman 55 runoa jakaantuu kahteen suurempaan osastoon, joitten toisistaan eriävä luonne ei kuitenkaan ole varsin selvä, jos kohta intohimojen ja aistillisuuden runous onkin ensimäisen osan voimakkain piirre ja elähyttävä henki. Runot ovat muuten sangen kuvaavasti järjestetyt, koska ne ylipäänsä osoittavat runoilijan kehittymistä, jollei taiteellisuudessa — kokoelman ensimäiset runot ovat siinä suhteessa jo niin korkealla — niin ainakin tunteiden puhtaudessa ja aatepiirin laajenemisessa. N. s. rakkauden, oikeammin aistillisen huumauksen lisäksi on ainehistoon tullut myöskin isänmaa. Monet ensimäisen osaston runoista paljastavat mielestäni jokseenkin alhaista ja epämiellyttävää tunneelämää, eivätkä jätä lausetavan suoruuteen ja kuvien voimakkuuteen nähden mitään toivomista. Mutta tässäpä onkin näitten runojen vahva puoli, se ominaisuus, joka kohottaa ne taiteellisuuden piiriin, jopa antaa niille hyvinkin suuren taiteellisen arvon. Siinä suhteessa juuri nuo kuusi „Sånger till Salome“ ovat asetettavat sangen korkealle. Kaunokirjallisuuden, varsinkaan runoteoksen siveellistä arvoa ei pidä määritellä yksityisten sanojen ja lauseitten, vaan sen yleisvaikutuksen mukaan, joka ilmituo sen todellisen luonteen ja on ikäänkuin sen lopputuloksena. Ja siinä suhteessa mielestäni Gripenbergin runoja vastaan ei ole paljon muistutettavaa, sillä hänen tapansa käsitellä ainettaan on läpeensä taiteellinen ja kirjan lopputulos juuri siitä syystä kohottava. Kuitenkin on sangen väsyttävää lukea kaikki runot yhdessä jaksossa, koska ainehisto on varsin rajoitettu ja runot senkautta käyvät sangen yksitoikkoisiksi; myöskin tunteen ilmilausuminen on kaikissa niin voimakas, tunteet jopa äärimäisyyteen kiihoitetut, että se ajan pitkään käy lukijalle sangen rasittavaksi.

Kokoelman monista erinomaisista lauluista tahdon vain mainita nimeltä muutamia, esim. „Champagnerus“, „Orkidé“, „Skärseld“ sekä toisesta osasta „Jag bidar —“, „Den sång är skönast —“, „Det skönaste landet“ ja „Mot norr“; ei ole kokoelmassa yhtään runoa, jolla ei olisi arvoansa, vaikka pari kolme niistä haitatta olisi voinut jäädä pois. Erittäin huomattavia ovat nuo kaksi viimemainittua laulua, joilla on isänmaallinen sisällys, siitä etevästä tavasta, jolla tämä aine niissä on käsitelty ja joka tuo aivan uuden runollisen lisän tähän runouteen, joka meillä kuitenkin ennen jo on niin verrattomasti edustettu. Varsinkin

kirjoittaessa runoa „Det skönaste landet“ on varmaan „näkymätön ystävä suudellut hänen kynänvarttaan“. Siinä on lentoa ja inspiratsionia. Voisi luulla sen syntyneen improvisatsionin huumaavassa hetkessä täysin valmiina, ehjänä, niin ettei siinä mitään voi toivoa toisenlaiseksi kuin se on. Tässä ensimäinen ja viimeinen värsy:

Det skönaste landet är landet i norr,
där åkern ger vika för skogen,
där marken är stenig och karg och torr,
ej rörd af spaden och plogen,
där väldiga furor med mossig bark
mot himlen trotsande sträfva,
och högt öfver tigande ödemark
bland skyarna örnar sväfva.

— — — — — — — — — —

Du irrande, husvilla tankars ro,
du ensamma drömmars rike,
du nordens ändlösa furumo,
din skönhet är utan like!
Det skönaste, käraste land jag vet,
är skogarnas land, det vida,
i kärf och storvulen enslighet,
där ofödda sånger bida.

Varsin lyhyesti olen voinut puuttua tämän mieltäkiinnittävän kokoelman sisällykseen. Aivan varmasti se kuitenkin minusta näyttää, että se muodostaa päättyneen kehitysjakson, jonka runoilija, samassa kuin hän on saanut runot ilmilausutuiksi, myöskin on jättänyt taakseen. Mokomaa „kiirastulta“ eivät kuitenkaan useimmat kestäkkään, vaikka toivottavasti ja varmastikin runoilija itse on niitä, jotka karaistuina ovat käyneet sen läpi ja joista hän laulaa:

Se den som har brunnit i brännhet brand,
han lämnar slagget i elden —
med luttradt hjärta och hårdnad hand
han lämnar lustarnas välden.
Beredd på den stormflod, som komma skall
när dårskapens lek är öfvad,
mot farans famntag och kampens kall
han träder härdad och pröfvad.

Muutamat runot jo viittaavat toisiin aloihin, toisiin tunne- ja aatepiireihin, joissa Bertel Gripenbergin harvinainen ja paljon lupaava runoilijakyky on saavuttava uusia voittoja runoudellemme.

A. H. B.

GUNNAR VON NUMERS, *Berglit och andra dikter*. Helsingissä 1902, Söderström & C:o. 140 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Jo viime jouluksi ilmestyi Gunnar von Numersin runokokoelma „Berglit". Että se on hänen ensimäinen tuotteensa, huomaa kyllä luettuaan muutamia sivuja. Tekijän on nähtävästi sangen helppo saada kokoon värsy toisensa perästä, vaikkakin riimien laita silloin tällöin on vähän niin ja näin. Mutta runoonhan tarvitaan vielä muutakin, todellista, voimakasta tunnetta, tai aatteita, jotka ovat innostuttaneet runoilijaa ja voivat herättää lukijassa samaa mielenkiintoa. En tahdo kuitenkaan kieltää, että monessa näistä runoista löytyy jotakin tämänkintapaista, todellista tunnetta, joka myöskin on saanut vastaavan ilmaisumuodon. Mutta yleensä tuntuu, niinkuin runot olisivat enemmän satunnaisia kyhäyksiä, joille runoilija ei itsekään tahdo erityistä arvoa vaatia, niinkuin osaksi kai myöskin kirjan toinen vaatimaton nimitys „Versbok för mina kära" osoittaa.

Kirja jakaantuu neljään osastoon: „Berglit", „Lill'vännen och jag", „Fosterlandet", „Vita" sekä näitten molempien viimeisten välillä eräs pitkänlainen Vänrikki Stoolin tapainen runo „Peder Skutnäs".. Molemmat ensimäiset osastot ovat enemmän yksityistä laatua, esittäen hämärissä piirteissä rakkaudentarinan, jonka kuolema ensin näyttää katkaisevan, mutta joka taas pääsee uuteen vauhtiin, kun kaikkivoipa aika on saanut vanhoja haavoja parantaa. Minun täytyy sanoa, että näistä lauluista, joissa vallitsee vieno surumielisyys ja lempeä sävyisyys, ei mikään ole minua kuitenkaan erittäin miellyttänyt. Ne tuntuvat jokseenkin kypsymättömiltä, eivätkä monet epäonnistuneet runokuvat ja mauttomat vertaukset voi olla tätä tunnetta vahvistamatta. „Fosterlandet" nimiseen osastoon kuuluvista runoista tekee „Österbotten" jokseenkin väsyttävän, ikävän vaikutuksen, huolimatta siitä innostuksesta, joka nähtävästi kyllä on elähyttänyt runoilijaa itseään, vaikka sekin on jaksanut saada hänen tunteensa kohdistumaan etupäässä vain ruotsalaiseen Pohjanmaahan, niinkuin hän itse laulaa; runolla on auttamattomasti pikkumaisen nurkkapatriotismin leima. Sitä vastoin lukee suurella mielenkiinnolla seuraavan runon „Myren", joka on kokoelman parhaimpia ja niitä, jonka nojalla voi toivoa tekijältä edelleenkin uutta hyvää. Sangen kuvaavasti ja elävästi on runoilja sattuvilla piirteillä saanut tuon kuolonaution

maiseman silmiemme eteen ja samalla personoinut sen hirviövoimaksi, jota vastaan ihminen voitokkaasti taistelee.

Että tekijällä voi olla voimaakin tunteissaan, osoittavat runot sellaiset kuin „Jovi tonanti", „Det skall gå" ja „Skam", joissa myös ilmenee syvästi tunnettua inhoa sitä mielen ja luonteen halpamaisuutta vastaan, jota hän kansassaan on huomannut. Yleensä jalot pyrkimykset ja puhtaat tunteet ovat kaikille näille runoille ominaisia, joskin suurempi kypsyys ja laajemmat näköpiirit olisivat olleet suotavia. Tahdon vain toivoa, että tekijä ei jätä runollisia harrastuksiansa kesken, vaikkakin ne nyt ovat tuntuneet jotenkin tilapäisiltä, vaan kehittää edelleen niitä epäämättömiä luonnonlahjojaan, jotka näissä runoissa jo ovat tulleet näkyviin, nyt taas uudestaan versovan ruotsinkielisen kotimaisen runoutemme hyväksi.

A. H. B.

Kertomuksia ja kuvauksia.

MARJA SALMELA, *Unelmiensa uhri.* Porvoossa 1902, Werner Söderström. 176 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Kirjan tekijä on nähtävästi jo jotakin elämästä itse kokenut ja yleensä elämän suhteen pyrkinyt pitämään silmänsä auki. Hän on myöskin elämän ongelmoita koettanut itsellensä selittää ja ratkaissut ne omalla tavallaan. Hänen käsityksensä mukaan on ihmisen elämän tarkoitus itsensä kieltämisen kautta vapautua kaikesta itsekkäisyydestä ja siten jalostua sekä tätä että tulevaa elämää varten. Kirjan päähenkilö, Eevi, ei ole itsellensä omistanut tätä elämän ohjetta. Avioliitossaan hän ei voi alistua ankaran miehensä alituisten itsensä kieltämisen vaatimusten alle, ja siitä koituu heille epäsopu ja katkerat pettymykset. Kuolinvuoteellaan hän huomaa „elämänsä suureksi erehdykseksi", koska hän on „antanut itsekkäisyydelle etusijan". Hän on nimittäin „sisimmässään unelmoinut onnea, jota hänen miehensä rakkaus hänelle tuottaisi". Eikä hän kärsimystensäkään kautta voi vapautua oman onnen tavoittelemisesta kuten Erkki, joka kätkettyään rakkaan morsiamensa hautaan käy otsa tyynenä ja kirkkaana elämään ainoastaan muitten onneksi. Tämä pääsee eheänä elämän taistelusta, kun sitä vastoin Eevi raukka joutuu „unelmiensa uhriksi".

Ei liene monikaan lukija tekijän kanssa samaa mieltä siinä, että oman onnen haaveileminen ja tavoitteleminen olisi jotakin, joka ei olisi sopusoinnussa ihmisen korkeimman päämäärän kanssa. Tekijä rakentaa ympärillemme oman maailmankatsomuksensa aituukset ja tekee ne

niin ylitsepääsemättömiksi, että elämä niiden sisäpuolella käy ahdistavaksi. Kertomuksen henkilöt sitä paitsi eivät tunnu todenmukaisilta. Miksi iloisesta juoksupojasta tuli niin pikkumaisen ankara pappismies? Ei ole viitattukaan kehitysjaksoon niiden kahden välillä. Erkki on kuvattu melkein luonnottoman pehmeäksi ja värittömäksi. Todellisimman vaikutuksen tekee sairasmielinen Eevi.

Ahtaus ja epätodenmukaisuus vähentävät kirjan taiteellista arvoa, joka sen lisäksi heikkenee vielä siitä, että päätoimintaan on lisätty sivutoiminta, joka ei ole missään suoranaisessa yhteydessä edellisen kanssa. Kuitenkin on teos, ollakseen tekijänsä ensimäinen, huomiota ansaitseva. Kirjallisia taipumuksia nähtävästi ei puutu.

Kertomistapa on sujuva ja kieli luontevaa.

E. H.

HELMI KECKMAN, *Sydämmen kevät.* Kertomus. Hämeenlinnassa 1902, Boman & Karlsson. 214 siv. 8:o. Hinta 2: —.

Yllä mainittu pieni, vaatimaton kirja on arvatenkin aiottu nuorisolle luettavaksi. Se sopiikin siksi, koska se on lapsellisimmallekin lukijalleen täysin vaaraton. Nuoret tytöt näkyvät sitä lukevan mielenkiinnolla ja painavat luultavasti sydämeensä opetuksen, jonka kirja pyrkii antamaan, nimittäin, ettei ole luottamista äkillisiin rakastumisiin. Ne aina pettävät, kun sitä vastoin ystävyydelle ja keskinäiselle toistensa tuntemiselle perustettu rakkaus, tyyni, intohimoista ja kiihkeistä tunteista vapaa rakkaus on ainoa suuri ja pysyväinen.

Tuo oppi on kuitenkin kaikitenkin liian dogmaattisesti esitetty, puhumattakaan siitä, ettei rakkauden synnyn suhteen lie mahdollista lakia säätää. Muutenkin on koko kertomus hyvin kypsymätön ja pintapuolinen. Se liikkuu nykyisen Helsingin opiskelevan nuorison keskuudessa, kertoo ohimennen konserteista, teattereista, ylioppilasiltamista y. m., mutta piirteet ovat epäselvät ja kuva jää värittömäksi. Parahiten on tekijä onnistunut nuoren tytön mielentilojen kuvaamisessa, vaikka nekin kuvaukset pyrkivät olemaan pitkäveteisiä. Paljon vielä tarvitaan kypsymistä ja syventymistä, ennenkuin tekijän kädestä lähtee teos, jonka lukemisesta todella on nautintoa tai hyötyä.

E. H.

THEODOR STORM, *Rannikon ratsastaja*. Pohjoisfriisiläinen tarina. Suom. Ester Peltonen Porvoossa 1903, Werner Söderström. VIII + 162 siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Saksan monilukuisista novellikirjailijoista on Slesvig-Holsteinissa v. 1817 syntyneellä ja v. 1888 kuolleella Theodor Stormilla sijansa ensimäisten joukossa. Hän tosin ei ole ollut niin monipuolinen kuin esim. Paul Heyse, mutta hänen erinomaisen sujuva kertojakykynsä, hänen lyyrilliset taipumuksensa ja ennen kaikkea hänen perinpohjainen ja hieno taiteellinen käsittelytapansa ovat hänestä tehneet Saksassa yhden sen enimmin luetuista ja enimmin suosituista kirjailijoista. Sekä lyyrillisissä runoissaan että myöskin ensimäisissä kertomuksissaan on Storm melkein yksinomaan tunnelmamaalari, hienojen pienoiskuvien piirtäjä, ja kaikissa niissä on pohjasävel suruvoittoinen, joskus melkein synkkäkin. Siellä täällä vilahtaa sentään joku iloisempikin, leikillinenkin väri joukossa. Sellaisia ovat esim. kertomus Immensee, joka ensin teki Stormin nimen tunnetuksi ja rakastetuksi, sellaisia ovat myöskin Im Sonnenschein, Viola tricolor, Psyche ja useat muut. Mutta hänen myöhemmissä teoksissaan tulee iän ja kokemuksen karttuessa lisää piirre, joka kohottaa hänen tarinansa pikkukertomusten tavallisen huvittavaisuuden yläpuolelle, antaa niille kantavuutta ja laajempaa yleisinhimillistä merkitystä. Se on joku traagillinen ristiriita, joka tarttuu päähenkilön elämän kulkuun johtaen sen pois rauhalliselta radalta ja lopuksi vie hänet perikatoon. Esimerkkeinä tällaisista voisi mainita kertomukset Renata, Eckenhof ja varsinkin hänen viimeisen teoksensa, v. 1888 ilmestyneen „Der Schimmelreiter“ (Rannikon ratsastaja).

„Rannikon ratsastaja“ on kuvaus Pohjanmeren rantamilla asuvan kansan ankarasta ja yhtämittaisesta elämäntaistelusta. Rannikkolaiset ja meri ovat siellä alinomaisella sotajalalla keskenään, sen maan minkä asukkaat kovalla vuosikausien työllä tuuma tuumalta saavat mereltä anastetuksi, sen voivat ahnaat aallot yhtenä myrskyisenä yönä vallata takaisin. Patojen rakentajilta vaaditaan rohkeutta, kestävyyttä ja myöskin taitoa kuten sotapäälliköltä ainakin. Jos hänen alaisensa miehistö häntä ymmärtää ja jokainen täyttää velvollisuutensa, voidaan saada voitto ylivoimaisestakin vihollisesta, mutta jos tuhmuus ja kateus pääsevät vallalle, on kaikki menetettyä ja niin johtajan kuin miehistönkin surma varma kaikista päällikön ponnistuksista huolimatta. Näin käy juuri Stormin kertomuksen päähenkilönkin. Hauke Haien on jo poikavuosinaan tehnyt sen huomion, että patojen ollakseen kestäviä, tulee olla toisin rakennettuja kuin esi-isäin aikuisten. Mutta kuten tavallista herättää tällainen väite uutuudellaan vastustusta. Hänen oma isänsä ei käsitä hänen suuria tuumiaan, ja kun hän vihdoin vuosikaudet ponnisteltuaan ja puuhattuaan

pääsee patopäälliköksi ja alkaa niitä toteuttaa, ei hän tapaa toisissa sitä hyväntahtoista ymmärtämistä ja aulista auttavaisuutta, joka yksin tekee työn meille iloksi ja suuretkin ponnistukset nautinnoksi. Päinvastoin kohtaa häntä kylmyys, kateus ja taikauskoinen epäluuloisuus sekä vertaistensa tilanomistajain että myöskin alaistensa työmiesten puolelta. Ja vähitellen muuttuu hän itsekin ylpeäksi, kärtyisäksi ja tylyksi. Vain vaimonsa, vanhan patopäällikön tytär, häntä käsittää, kotona yksin odottaa häntä onnellisuus niinä lyhyinä lepohetkinä, jotka meri hänelle suo. Mutta sielläkään ei onni ole kokonainen. Hänen ainoa lapsensa on surun lapsi, tylsäjärkinen raukka, joka pelkää kuin kuolemaa merta, joka kohisee isän rakennuttaman padon ulkopuolella. Näin elelee Hauke Haien yksinäistä, ilotonta elämäänsä vuodesta toiseen. Nousee sitten eräänä syksynä ankara myrsky ja patopäällikkö saa nähdä miten hänen laitoksensa kestävät. Hänen oma rakentamansa pato kestääkin horjumatta, mutta vanhempi ja heikompi murtuu, kun Hauke Haien ylpeänä työstään ei suostu uhraamaan hiljan voitettua marskimaata sen pelastukseksi. Meri tulvii kuohuen yli kylien ja vainioiden, sen pyörteihin hukkuu hänen silmäinsä edessä hänen vaimonsa ja lapsensa ja sen pauhaavaan syliin syöksyy hän lopuksi itsekin kuulun ja pelätyn kimonsa selässä. —

„Rannikon ratsastaja“ on oiva lisä meidän käännöskirjallisuuteemme. Siinä on eri puolia, jotka erilaisia lukijoita tyydyttävät. Se on jännittävä, ken sellaista kaipaa, siinä on hieno lemmentarina kauniisti kerrottuna, ja ken etsii kertomuksista muutakin kuin vain huvia, sille se tarjoaa opetusta ja ajattelemisen aihetta. Suomennos on sangen sujuvasti ja taidolla tehty; kielivirheitä ei tapaa, tuskinpa painovirheitäkään. Alkuun on toht. Gustav Schmidt liittänyt lyhyen, mutta asiallisen selonteon Theodor Stormista ihmisenä ja kirjailijana. Hintakin ulkoasuun ja paperiin nähden on varsin kohtuullinen.

F. L.

Uskonnollista kirjallisuutta.

Johanneksen evankeliumi. Suomentanut ja selittänyt Lauri Ingman. Helsingissä 1902, Kansanvalistusseura. 364 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Paitsi uupumattomalla hiljaisella työllään on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran monivuotinen sihteeri maisteri F. W. Rothsten vainaja pystyttänyt itselleen kauniin muistomerkin määräämällä Kansanvalistusseuralle viidentoistatuhannen markan suuruisen summan käytettäväksi

raamatun tuntemista edistävän suomalaisen kirjallisuuden toimittamiseksi. Ilmoitettavanamme oleva Johanneksen evankeliumin selitys ja suomennos on ensimäinen tätä sarjaa.

Ilolla on heti tunnustettava, että sarja tuskin olisi voinut arvokkaammalla tavalla alkaa. Esipuheessa tekijä sanoo kirjansa tarkoitukseksi „auttaa evankeliumin lukijoita näkemään evankeliumissa kuvatun Vapahtajan kirkkautta", ja tässä hän on onnistunut hyvin. Huomaa heti että selittäjä on todellakin hartaudella syventynyt selitettävänsä sisällykseen, ja tuon tuostakin levitetään lukijan eteen monta kaunista kuvaa, jotka kyllä ovat vanhoja tuttuja, mutta esiintyvät nyt kirkkaampina, selvempinä, ja monta tärkeätä yksityiskohtaa, jotka ehkä monelta ovat jääneet huomaamatta, kohoaa antamaan kuvalle eloa ja ennen kaikkea *luonnollisuutta*. Selitys kulkee tasaisesti ja sivulle poikkeamatta eteenpäin. Huomaa että tekijällä koko ajan on selitettävä evankeliuminsisällys silmäinsä edessä ja siksipä hän ei horjahdakkaan pitkiin uskonnollisiin selityksiin, jotka, niin hyödyllisiä kuin ovatkin, eivät kuulu yhtäjaksoiseen evankeliumin selitykseen. Varman kannan näkyy tekijä omaksuneen evankeliumin selitystä koskevissa erimielisyyskysymyksissä. Hän ei ryhdy asettamaan rinnan eri selitystapoja, vaan tyytyy yhteen selitykseen. Tästä kyllä johtuu se, että lukija ikäänkuin tahtomattaan ajattelee samoin kuin selittäjä, mutta tämän pienen epäkohdan korvaa mielestämme täysin se eheys ja yhtenäisyys, jonka kuvaukset saavat siitä, ettei useampia selityksiä aseteta rinnan. Moni harras raamatun ystävä on ehkä levottomuudella seurannut niitä mielipiteitä ja epäilyksiä, joita eri tahoilta on lausuttu tämän evankeliumin alkuperästä ja arvosta verrattuna synoptisiin evankeliumeihin. Ilman ennakkoluuloja voi jokainen arkaileva sielu ottaa kirjan luettavakseen, sillä tekijällä on sama mielipide neljännen evankeliumin alkuperästä kuin mikä perinnäisesti on juurtunut suureen yleisöön. Aikamme parhaiden tieteellisten apuneuvojen johdolla tehty suomennos on huolellinen, ja verrattuna vanhaan kirkkoraamattuumme on jo itse teksti useissa paikoin lyhyen selityksen arvoinen.

Tohtori Ingmanin Johanneksen evankeliumin selitys on sopiva käsikirja oppikoulujen ja kansakoulujen opettajille käytettäväksi uskonnonopetuksessa, ja kokemuksesta voimme sanoa että siitä tässä suhteessa voi olla suurta hyötyä. Saakoon kirja lukijoita myöskin papiston keskuudessa sekä ennen kaikkea raamattuaan rakastavassa suuressa yleisössä, jolle se etupäässä lienee aiottukin.

L. H.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Viides yleinen kirkolliskokous. — Venäjän kielen käytäntöönsaattaminen Suomen hallinnollisessa elämässä.

Kun viime kirjeeni kirjoitin, oli Suomen viides yleinen kirkolliskokous paraillaan koossa, mutta sen töistä ja tuloksista ei saattanut juuri mitään sanoa, sillä sen käsiteltävistä asioista olivat enimmät silloin vielä ratkaisematta. Nyt kun tämän kirkolliskokouksen työ jo kokonaan on historian omana, lienee sopiva tässäkin lehdessä sitä antaa pieni yleiskatsaus, jos kohta kenties olemmekin ajassa sitä liian lähellä voidaksemme siitä lopullista arvostelua antaa.

Seikka, joka jo heti alussa oli omansa kiinnittämään jokaisen huomiota puoleensa, oli kokouksen jäsenistön muuttunut kokoonpano. Useat niistä, joita on totuttu pitämään ikäänkuin leimaa-antavina kirkolliskokoukselle, olivat tällä kertaa poissa. Niinpä oli poissa usea kokouksen veteraani; ei siellä näkynyt provasteja Lyraa eikä Nordströmiä, joita oli aina totuttu tarkkuudella kuuntelemaan, ei siellä kuulunut kunnallisneuvos Meurmanin sukkeluuksia, eikä senaattori Yrjö-Koskisen suvusta, jota viime kerralla edusti senaattori itse kahden poikansa ja yhden veljensä kanssa, enää ollut muita saapuvilla kuin lehtori E. S. Yrjö-Koskinen. Poissa oli myös provasti Josua Johansson, jonka kuuluva ääni ennen kuului yhtä hyvin keskusteluissa kuin jaa- ja ei-lippuja luettaessa, poissa provasti Stenbäck, poissa heränneispappi kirkkoherra Malmberg y. m. Sijalla oli enimmäkseen verraten nuorta väkeä, ja uusien joukossa oli kieltämättä keskinkertaisten ohella hyviäkin kykyjä. Vaikka täytynee sanoa että kirkolliskokous, henkilömuutoksista huolimatta, kuitenkin kaikitenkin oli luonteeltaan ja olemukseltaan pääasiallisesti sama kuin ennen, ei sittenkään voine kieltää, että nämä uudet ainekset osaltaan vaikuttivat siihen edistykseen, joka entiseen nähden oli tässä kokouksessa huomattavissa.

Suuri osa kokouksen työstä suoritettiin tässä kirkolliskokouksessa, niinkuin yleensäkin eduskunnallisessa elämässämme on laita, valiokunnissa. Kun kokouksen aika on rajoitettu yhteen kuukauteen ja monelkin valiokunnista oli erittäin laajaperäisiä asioita käsiteltävänään, niin voipi ymmärtää että valiokunnilla oli työtä riittämään asti; monet yksityiset valiokunnanjäsenet, joiden osalle enimmät kotityöt sattuivat, liene-

vät kokouksen aikana kylläkin saaneet kärsiä tuntuvaa liikarasitusta. Valiokuntien lukumäärä oli tällä kertaa 7: noiden neljän aina palautuvan valiokunnan: kirkkolaki-, yleisen valmistus-, talous- sekä toimitus- ja tarkastusvaliokunnan lisäksi oli asetettuna lakitekstivaliokunta kirkkolain suomenkielisen tekstin tarkastamista varten, koraalivaliokunta uuden koraalivirsikirja- ja koraalikirjaehdoituksen tarkastusta varten sekä käsikirjavaliokunta, jonka tuli antaa lausunto käsikirjan korjaamisen tarpeellisuudesta. Kun kussakin valiokunnassa oli 7 jäsentä ja 3 varajäsentä, vieläpä kirkkolaki- ja valmistusvaliokunnissa 14 vakinaista ja 6 varajäsentä kahtiajakaumisen varalta, niin joutui tietenkin miltei jokainoa edusmies ainakin varajäseneksi johonkin valiokuntaan, jotkut useampaankin kuin yhteen.

Mahdotonta on tässä tilaisuudessa edes päällisin puolin kosketella niitä monia asioita, jotka tällä kirkolliskokouksella oli käsiteltävänään; tyydyn sen vuoksi vain muutamien tärkeimpien asioiden mainitsemiseen.

Asioista, jotka ilman suurempaa erimielisyyttä kirkolliskokouksessa suoritettiin, mainittakoon ensinnäkin uuden *koraalivirsikirjan* (s. o. melodioilla varustetun virsikirjan) *hyväksyminen* ja uuden *koraalikirjan* (s. o. neliääniseksi soinnutetun koraalikokoelman) *suosittaminen* seurakunnissa käytettäväksi, samalla kuin asetettiin uusi komitea, jonka tulee kirkon koraalivarastoon vielä etsiä lisiä hengellisistä kansansävelmistä. Edellisissä kirkolliskokouksissa oli oltu sitä mieltä, ettei päättäminen kirkkomusiikista kirkkolain mukaan ollut kirkolliskokouksen asia, mutta tällä kertaa kirkolliskokous katsoi tämän asian päätösvaltaansa kuuluvaksi. Saattaa epäillä, onko hengellisen musiikin asialle onneksi, että se kiinnitetään kirkolliskokouksen ratkaisuun, kun muistaa että pientenkin muutosten tekemiseen vaaditaan $^3/_4$:n enemmistö; sitä vastoin on syytä olettaa, että seurakuntien ratkaisuvalta takaisi suurempaa eloisuutta tällä alalla. Kuitenkin on myönnettävä että koraalivaliokunnan ehdoittama ja kirkolliskokouksen hyväksymä ponsilause myöntää eri seurakunnillekin jonkun verran vapaata liikkuma-alaa.

Koska kirkkolain *suomalainen teksti* kielen nopean edistyksen vuoksi oli käynyt sangen vanhanaikaiseksi, asetti viime kirkolliskokous komitean puheenalaista lakitekstiä tarkastamaan. Komitean ehdoituksen edelleen tarkasti tämän kirkolliskokouksen asettama lakitekstivaliokunta, jonka ehdoitus aivan vähiä muutoksia tehden hyväksyttiin. Jos tämä lakiteksti saa tarpeellisen vahvistuksen, niin on suomalainen kirkkolakimme epäilemättä saanut sangen hyvän suomalaisen asun, vaikkakin välttämätön yhtäpitäväisyyden tavoittelu ruotsalaisen tekstin kanssa ei ole saattanut olla tähänkään lakitekstiin jälkiään jättämättä.

Tärkeimmät lainsäädäntöasiat, jotka tällä kertaa kirkolliskokouksen puolelta saatettiin päätökseen, olivat kysymykset kirkon taloudenhoidosta,

edusmiesten vaalista kirkolliskokoukseen sekä kirkkokurista. Ensimäinen näistä asioista suoritettiin ilman erimielisyyttä, mutta molemmat viimeksimainitut antoivat eri mielipiteille aihetta törmätä vastakkain.

Voimassaolevan kirkkolain määräykset *edusmiesten vaalista* kirkolliskokoukseen ovat osittain olleet epäselvät, osittain liian ahtaalle ulottuvat. Erinäisten anomusten johdosta oli edellinen kirkolliskokous antanut kirkkolakikomitealle toimeksi ehdoituksen tekemisen osaksi puheenalaisten säädösten selventämistä, osaksi vaalioikeuden laajemmalle ulottamista varten. Varsinaista edistystä on, että kirkolliskokous nyt hyväksyi tehdyn ehdoituksen, että kaikki evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat papit ilman poikkeusta olisivat oikeutetut valitsemaan papillisia edusmiehiä kirkolliskokoukseen. Olisi vain odottanut, että samalla myöskin vaalikelpoisuus olisi ulotettu yhtä laajalle. Kun valitsijat kaikki ovat 22 vuotta täyttäneitä ja teologisen tutkinnon suorittaneita henkilöitä, niin tuntuisi sangen luonnolliselta, että kaikki myöskin olisivat valittaviksi kelpaavia. Mutta jos kerran ei katsottu mahdolliseksi luottaa valitsijakunnan arvostelukykyyn, vaan pidettiin jokin raja välttämättömän tarpeellisena, olisi luullut sopivimmaksi, että vaalikelpoisuuden ehdoksi olisi pantu vähin määräikä, niinkuin on maallikkojäsenten vaalikelpoisuuden suhteen säädetty. Niin ei kuitenkaan tehty, vaan siksi määrättiin „vakinaista papinvirkaa varten tarpeellisten näytteiden“ suorittaminen, josta siis seurauksena on että 30 vuotta täyttäneet papit, jotka eivät ole suorittaneet n. s. „pro munere“ eli „pastoraali“-tutkintoa — vaikkapa olisivat kylläkin saaneet kokemusta seurakunnan tai koulun palveluksessa — tulevat sekä papeista että maallikoista olemaan ainoat miespuoliset henkilöt koko Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, jotka eivät kelpaa kirkolliskokoukseen valittaviksi. Edelleen päätettiin että vaalikelpoisia papillisiksi edusmiehiksi ovat ainoastaan hiippakunnassa asuvat henkilöt, kun sitä vastoin maallikkojäseniä on oikeus valita sekä provastikunnasta että sen ulkopuolelta. Vaikkapa tehdyt päätökset kyllä yleensä entisestään laajentavat vaalikelpoisuutta, täytyy samalla valittaa, ettei kerrassaan ole astuttu koko askelta ja että muutamissa tapauksissa on menty supistavaankin suuntaan, jos nimittäin liittyy lainselitykseen, joka on sekä mahdollinen että ainakin osittain käytännössä noudatettu. Tähän asti on nimittäin olemassaolevien ennakkotapausten mukaan koulun vakinaisessa palveluksessa olevaa papiksi vihittyä henkilöä pidetty vaalikelpoisena; uusien säädösten mukaan hän tulisi olemaan vaalikelpoinen vain siinä tapauksessa, että hän on „pro munere“ tutkinnon suorittanut. Edelleen voidaan nykyistä kirkkolakia tulkita niin, ettei se pane esteitä hiippakunnan ulkopuolellakaan asuvan papin valitsemiseen, mikä tulkitseminen nyt tulisi kumottavaksi rajoittavaan suuntaan.

Kirkkokuria koskevat säädökset ovat jo kauan, miltei siitä ajasta asti kuin kirkolliskokouksia on ollut. olemassa, olleet niiden huolen esineenä. Kymmenen vuotta sitten oli päästy niin pitkälle että kirkkokuria koskeva kirkkolainluku oli kirkolliskokouksessa saatu hyväksytyksi, mutta tämä lakiehdoitus ei 1894 vuoden valtiopäivillä saavuttanut valtiosäätyjen hyväksymystä. Sen vuoksi asia uudelleen tuli esille 1898 vuoden kirkolliskokouksessa, joka sen lykkäsi kirkkolakikomitean uudestaan valmistettavaksi erittäin pitäen silmällä että saataisiin aikaan ehdoitus, jonka valtiosäädyt voisivat hyväksyä. Pitkäaikuisen työn tuloksia olivat siis ne ehdoitukset, jotka nyt kirkolliskokoukselle esitettiin ja siellä hyväksyttiin. Meidän tulee heti väärien käsitysten estämiseksi sanoa, etteivät nyt tehdyt päätökset itsessään sisällä nimenomaista kovennusta kirkkokuriin tai aseta kirkkokurin alaiseksi semmoista, jota ei voimassaolevan kirkkolain mukaan ole sen alaiseksi luettu. Yleensä katsoen voinee sanoa että päätetyt määräykset eivät entisiin säädöksiin nähden sisällä olennaisesti uutta; ne ovat pääasiallisesti entisten säädösten selvittämistä ja seikkaperäisentämistä. Mutta vaikka kohta hyväksytyt säädökset eivät sisälläkään entisiin määräyksiin verraten taantumusta, vaan kenpäties jossakin kohden pientä edistystäkin, piilee kuitenkin taantumus siinä, että näiden säädösten hyväksymisellä tietenkin tarkoitetaan kirkkolain kirkkokuripykälien uudelleen elvyttämistä. Ja itse asiassa ovat kirkkokurinmääräykset suureksi osaksi olleet kuolleena kirjaimena, mikä onkin sangen luonnollista semmoisessa kirkkoyhdyskunnassa kuin kansan- tai valtiokirkko on, jossa, niinkuin prof. Rosenqvist vastalauseessaan sanoo, „puuttuu usein vapaa, personalliseen vakaumukseen perustuva tunne kirkkoon kuulumisesta". Ja suuria epäilyksiä saattaa olla näiden määräysten elvyttämisestä ainakin kaikissa kohdin. Vaikka tietysti olisi eduksi katsottava, jos kirkko kurikeinoillakin voisi tehdä jotakin jäsentensä siveellisen kunnon parantamiseksi, missä se horjuu, tulee tietysti ensinnäkin muistaa että tämmöisten asiain ajamisen pitäisi tapahtua aivan harvinaisella taidolla ja rakkaudella, jota ei kaikissa kansankirkon papeissa aina saattane ilman muuta olettaa. Arvostelukyvytön ja tahditon pappi saattaisi hyvin helposti johtaa asian rettelöimisen alalle ja tuottaa sille enemmän vahinkoa kuin hyötyä. Kaikista arveluttavin asia kuitenkin on se, että kirkkokuri sekä voimassaolevan kirkkolain että tehtyjen päätösten mukaan tulee kohtaamaan semmoista tekoa, joka ei ole rikokseksi luettava. Kirkkolain §:n 33 mukaan tulee nimittäin kirkkoneuvoston kieltää evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvaa maallikkoa pitämästä opetuspuheita, jotka ovat vastoin evankelista oppia ja 104:n §:n mukaan se, joka ei tottele sellaista kieltoa, joutuu kirkkokurin alaiseksi; tämä voi edelleen johtaa siihen, että asia lykätään maalliseen oikeuteen, jossa syyllinen voidaan tuomita aina 500:n markan sakkoihin — teosta, jota protestanttisen katsanto-

kannan mukaan ei pitäisi voida vääränä pitää. Sillä „jos joku", niinkuin prof. Rosenqvist sanoo vastalauseessaan, „muodostettuaan itselleen oman itsenäisen käsityksen ajan ja iäisyyden tärkeimmistä kysymyksistä, avoimesti ja rehellisesti koettaa tehdä sitä muille tunnetuksi, niin on tämä teko, jota semmoisenaan ei voi eikä saa lukea kellekään ihmiselle viaksi". „Evankelisen kirkon oikeaan henkeen ei mitenkään voi soveltua, että sen maallikkojäseniä voidaan kirkkokurilla ja maallisen rangaistuksen uhkauksilla peloittaa esittämästä vakaumusta, joka ei pidä yhtä sen kirkon opinkäsityksen kanssa, josta heillä ei edes ole oikeutta erota." Jos näitä säädöksiä — niinkuin keskustelujen aikaan lausuttiin — olisi sovellutettava esim. Martin Lutheriin, niin hän epäilemättä joutuisi opetuksestaan saamaan — 500 markkaa sakkoa!

Sangen kuvaava kokouksessa vallinneille mielipiteille on eräs keskustelun aikana esitetty lausunto, joka kävi siihen suuntaan, että harhaoppi, s. o. evankelis-luterilaisesta opista poikkeava uskonkäsitys, onkin vaarallisempi kuin mikä siveellinen mädännys tahansa. Se joka menee juopposeuraan, tietää, minne hän menee, samoin se, joka menee haureutta harjoittamaan, mutta se, joka menee hartausseuraan, menee sinne siinä uskossa, että hän siellä saa kuulla Jumalan väärentämätöntä sanaa, mutta hän pettyykin kauhealla tavalla, jos siellä opetetaan harhaoppia — tähän suuntaan kävi puhujan ajatus. Johtopäätös siis: parempi mennä harjoittamaan juoppoutta tai haureutta kuin mennä kuulemaan vakavamielistä opetuspuhetta, joka poikkeaa evankelis-luterilaisen kirkon opista! Tämä käsityskanta unohtaa tietysti kokonaan sen tosiseikan, että jokainen vakava uskontomuoto, mikä tahansa, on siveelliseltä arvoltaan äärettömästi ylempänä julkeata kevytmielisyyden harjoitusta. Prof. Rosenqvistin tekemä ja valtioneuvos Reinin kannattama ja kumpaisenkin suurella taidolla puolustama vastalause, joka kävi siihen suuntaan, että ainoastaan vietteleminen luopumaan evankelisesta uskosta olisi kirkkokurilla rangaistava, saavutti kokouksessa perin vähän kannatusta; yhtä vähän ja vielä vähemmin kannatettiin sitä prof. Rosenqvistin mielipidettä, ettei toimijana missään kirkkokuritoimenpiteessä koskaan pitäisi olla valtion tai maallisen tuomioistuimen. Asian lopullinen ratkaisu riippuu tietysti tässä, niinkuin muissakin lainsäädäntökysymyksissä säätyjen ja hallitsijan hyväksymisestä. Jos kirkolliskokouksen päätökset laiksi tulevat, on tulevaisuus osoittava, mitkä käytännölliset seuraukset niistä tulevat olemaan — kirkkokurin elvyttäminen ja erityiskohtainen toimeenpanoko vaiko säädösten jääminen edelleen pelkiksi paperisäädöksiksi, joita ei noudateta.

Rauenneista lainsäädäntöasioista kaikista tärkein oli kysymys kirkkolain 73 §:n b) kohdan muuttamisesta s. o. ehtoollispakon poistamisesta avioliiton ehtona. Asia, joka jo v. 1893 oli kirkolliskokoukselle esi-

tettynä, mutta silloin jätettiin käsittelemättä ja joka 1898 vuoden kirkolliskokouksessa, poispannun lipun avulla, pääsi niin pitkälle, että se lykättiin kirkkolakikomitean käsiteltäväksi, on siinä määrin ollut tyhjentävän keskustelun alaisena, ettei siitä tässä tarvitse enempää puhua. Enemmistö oli nyt siksi kasvanut, että muutosta puolsi 47 ääntä 37:ää vastaan, mutta tarvittavaa kolmen neljänneksen enemmistöä, jota ei kukaan liene uskaltanut toivoakaan, ei vielä saavutettu. Kaikesta saattoi kuitenkin huomata että asia kaatui eteenpäin. Sen sijaan että edellisessä kirkolliskokouksessa oli kaikenmoisilla kiertelyillä koetettu todistaa ettei ehtoollispakkoa ole olemassa, myönsivät nyt useimmat pakon puolustajat sen olemassaolon. Sen sijaan että edellisessä kirkolliskokouksessa ehtoollispakon asiaa ajettiin suurella voimalla ja pontevilla puheilla, teki pakon pysyttämisen puolustus puhetulvasta huolimatta tällä kertaa asiallisen heikkouden ohessa myöskin laimean vaikutuksen. Asia tulee viiden vuoden perästä uudestaan esille sen anomusesityksen johdosta, jonka herrat Sundvall, G. G. Rosenqvist, Luoma ja Hellman tekivät ja jonka kirkolliskokous ankaran vastustuksen perästä 12 äänen enemmistöllä hyväksyi; toivottava on että asia siksi ehtii kypsyä, niin että se silloin voi saada vaadittavan enemmistön. Toivottavaa on myöskin, ettei vapaaherra Yrjö-Koskisen tekemä anomus, että tuomiokapituleille myönnettäisiin oikeus erivapaustietä myöntää kuulutus ja vihkiminen ehtoollisellakäymättömillekin henkilölle, saa asiata sekoitetuksi. Tämäntapainen ehdoitus oli jo keskusteltavana edellisessä kirkolliskokouksessakin saavuttamatta sanottavia sympatioja. Ehdoituksen varsinainen henkinen isä, asessori Hannula, joka sen silloin henkiin herätti, tunnusti tässä kirkolliskokouksessa itse oman lapsensa kuolleena syntyneeksi; sen vuoksi olisi saattanut toivoa, että se — kirkkolain mukaan — olisi hiljaisesti haudattukin eikä milloinkaan enää esiin vedetty. Suomen kansan oikeuskäsitys on ainakin ennen aikaan ollut se, että se on tahtonut lakia eikä erivapautuksia; lieneekö tässäkin kohdassa jo käsitys muuttumassa?

Muut rauenneet asiat olivat laadultaan vähäpätöisempiä, nk. esim. kysymys siitä, että teologiankandidaatti vapautettaisiin pastoraalitutkinnosta — ehdoitus, joka kyllä asiallisesti olisi ollut hyvinkin paikallaan. Niinikään raukesi kirkkolakikomitean ehdoituksen mukaan kysymys kirkkolain määräysten muuttamisesta siihen suuntaan, että aviokuulutusta eroitetulle puolisolle ei annettaisi ilman tuomiokapitulin lupaa sekä että tuomiokapituli vapautettaisiin velvollisuudesta antaa erokirjoja. Oli luonnollista että kysymyksen täytyi raueta jo senkin vuoksi, ettei siviiliavioliittolainsäädäntöä ole olemassa. Valtioneuvos Reinin esitys, että tehty ehdoitus hyväksyttäisiin, mutta samalla anottaisiin asianomaisille oikeutta rakentaa avioliittoa siviiliviranomaisten edessä, ei saanut riittävää kannanatusta osittain siitäkin syystä, että moni ei hyväksynyt sitä raamatun

sanain (Matth. 5: 32) selittämistä, johon vaatimus kirkollisen avioliiton kieltämisestä perustui, eikä myöskään katsonut siviiliavioliiton määräämistä yksinään tähän erikoistapaukseen suotavaksi.

Pappiskokousten puolelta tulleista ehdoituksista tärkein oli epäilemättä kysymys kirkkokäsikirjan ynnä siihen liittyvän evankeliumi- ja rukouskirjan tarkastuksesta, joka kysymys ratkaistiin siten, että erityinen käsikirjakomitea asetettiin tarkastustyötä suorittamaan. Keskustelun aikana huomautettiin muutamia korjattavia kohtia käsikirjassa, m. m. että olisi tarpeen tarkastaa kasteenliitonuudistuslupauksia (sama kysymys, joka meillä nostettiin jo edellisessä kirkolliskokouksessa ja silloin hylättiin, oli tänä syksynä myös Ruotsin kirkolliskokouksessa esillä) sekä muuttaa n. s. kirkkoonottamistapaa y. m. Muista pappiskokouksien kautta esille tulleista asioista mainittakoon vain Kuopion hiippakunnasta tullut kysymys, miten Suomen pipliaseurain toiminta voitaisiin niin järjestää, että se täysin vastaisi oman maamme tarvetta. Tehdyn ehdoituksen aiheuttajana näytti osittain olleen se seikka, että brittiläinen pipliaseura lähimmässä tulevaisuudessa rupeaa noudattamaan tieteellisten tutkimusten vakauttamaa uuden testamentin tekstiä, sekä halu koettaa tämän tekstin leviämistä estää; ehdoitus, joka muuten esiintyi kovin epämääräisenä, ei aiheuttanut toimenpidettä kokouksen puolelta.

Anomusesitysten lukumäärä tässä kirkolliskokouksessa oli melkoista vähempi kuin lähinnä edellisissä: niitä oli kaikkiansa vain 18 (niistäkin 2 tuotu esiin aivan kirkolliskokouksen viime hetkinä), sen sijaan että esim. 1898 vuoden kokouksessa anomusten luku oli 35. Niistä, jotka raukesivat, olivat ehkä tärkeimmät ne, jotka tarkoittivat sen epäkohdan poistamista, että tuomiokapitulien asessoreiksi valitut papit kymmeniäkin vuosia tulevat olemaan seurakunnistaan poissa, sekä rehtori A. Bergrothin anomus kirkolliskokouksen kestämisajan pidentämisestä. Edellistä seikkaa koskevista anomuksista kävi yksi siihen suuntaan, että asessorinvirat muodostettaisiin vakinaisiksi viroiksi — ehdoitus, joka tietenkin sekä nykyjään että yleensäkin on kovin arveluttava — toiset taas tahtoivat määrätä kaksi tai kolme kolmivuotiskautta pisimmäksi ajaksi, minkä asessori saisi virassa olla, mitkä ehdoitukset olisivat varmaankin tarkempaa harkintaa sietäneet. Muut rauenneet anomusesitykset olivat osaksi vähäpätöisiä, osittain tarpeettomia sen vuoksi, että ehdoitettuihin toimiin jo ilman kirkolliskokouksen aloitetta oli ryhdytty.

Niistä anomusesityksistä, jotka valmistelua varten lykättiin kirkkolakikomiteaan, on jo puheena ollut anomusesitys ehtoollispakon poistamisesta sekä tästä aiheutunut vapaaherra Yrjö-Koskisen anomus. Muista mainittakoon prof. Setälän anomus, että kirkolliskokous ryhtyisi toimenpiteihin kirkkolain 82, 83 ja 88:n §:n muuttamiseksi siihen suuntaan, että tulisi säädetyksi, että hautauskaava on oleva ainoastaan yksi ja senlaa-

tuinen, että se soveltuu kaikessa kristillisessa ruumiinsiunaamisessa käytettäväksi. Lähetekeskustelussa tapahtui anomusta vastaan ankara hyökkäys. Kun huomattiin mahdottomaksi saada se heti tapetuksi, toivottiin sen surmautuvan sillä keinoin, että sitä ei lykätty kirkkolakivaliokuntaan, vaikka se tarkoitti kirkkolain muutosta, vaan käsikirjavaliokuntaan, jonka jäseniä nähtävästi arveltiin taatummiksi. Käsikirjavaliokunnan enemmistö hylkäsikin anomusesityksen muissa kohdin, mutta ehdoitti kuitenkin että kirkkolakikomitea saisi toimekseen laatia ehdoituksen sellaiseksi muutokseksi kirkkolain 88 §:ään, että kuolleena syntyneet ja kastamattomina kuolleet lapset poistettaisiin niiden luvusta, jotka kirkkolain mukaan ovat hiljaisesti haudattavat. Mietintöön liitetty rehtori V. T. Rosenqvistin tekemä vastalause, johon piispa Forsman oli yhtynyt, puolusti suurella taidolla ja vakuuttavalla tavalla anomusesitystä. Keskustelu asian käsittelyssä oli sangen vilkasta, vaikka kohta valiokunnan hylkäävän kannan puolustajina esiintyivät miltei yksinomaan valiokunnan jäsenet. Kokouksen päätökseksi tuli seminaarin johtaja Sundvallin välitysehdoitus, jonka mukaan kirkkolakikomitean, samalla kuin se tekisi ehdoituksen kastamattomien ja kuolleena syntyneiden lasten poistamisesta hiljaisesti haudattavien luvusta, tulisi ottaa harkittavakseen, eikö kirkkolakia olisi syytä muuttaa anomuksentekijän esittämään suuntaan. Joka tapauksessa siis on tällä kysymyksellä tilaisuus ensi kirkolliskokouksessa tulla koko laajuudessaan esille.

Muutamat anomusehdoitukset johtivat anomuksen tekemiseen maan hallitukselle kirkolliskokouksen puolelta. Tämmöisiä olivat anomukset mielisairaiden ja kuuromykkien sielunhoidon parantamisesta, soitannollisten jatkokurssien toimeenpanosta lukkareita ja urkureita varten, lepopäivärauhaa koskevien säädösten täydentämisestä sekä maan suurempien kaupunkien esikaupunkien hengellisestä hoidosta. Lepopäivärauhaa koskevien säädösten keskustelunalaisena ollessa tuli osittain kylläkin näkyviin liiallinen, luterilaiselle käsitykselle vieras, taipumus juutalaiseen sabatinviettoon. Toht. Renvallin anomus esikaupunkien siveellisten olojen parantamisesta tuli kieltämättä 14-miehisestä valmistusvaliokunnasta takaisin huononnettuna — minkä useampi kokki, sen vetelämpi velli, onkin tapana sanoa; itse anomus sai lopullisessa käsittelyssä osakseen moitteita ja hyökkäyksiä niiden päänsilitysten sijaan, joita lähetekeskustelussa oli anomuksentekijälle annettu. Valiokunnan esityksen ja kirkolliskokouksen päätöksen mukaan anomuksesta katosi se, mikä oli katsottava sen pääasiaksi, nimittäin semmoisten pappien hankkiminen esikaupunkeja varten, jotka olisivat Europan suurissa kaupugeissa tutustuneet köyhälistön oloihin ja perehtyneet aatevirtauksiin etenkin työväen sosiaalisten pyrintöjen alalla.

Olen kenties liiaksikin rasittanut lukijaa erikoisseikkojen luettelemisella, vaikkakin koko joukko vähemmin tärkeitä asioita on tässä katsauksessa kokonaan sivuutettu. Kun koettaa itselleen luoda jonkinmoista kokonaiskuvaa niistä katsantokannoista, jotka eri asiain käsittelyissä usein jyrkästi asettuivat toisiaan vastaan, niin huomaa, ettei tämmöisen kuvan muodostaminen ja varsinkaan sen esittäminen toisen tajuttavaksi ole mikään helppo tehtävä. Edellisessä kirkolliskokouksessa oli kysymys ehtoollispakon poistamisesta varsinaisena puolue-eroituksen määrääjänä, jos kohta vaikuttimet kunkin yksityisen kantaan tässä asiassa saattoivat olla erilaiset. Kysymys siviiliavioliitosta ja kunkin suhde siihen vaikutti tietysti myös osaltansa puoluemuodostukseen, mutta tulee huomata että siviiliavioliittoehdoitus oli tuotu esille aivan rajoitetussa muodossa ja vain ehtoollispakon poistamisen välttämiseksi, joten siis tämä kysymys ei voinut saada samaa periaatteellista merkitystä kuin edellinen. Tämänsyksyisessä kirkolliskokouksessa oli tosin kyllä ehtoollispakkokysymyksellä tärkeä sija, mutta samalla oli monta muuta kysymystä ja erittäinkin kunkin kanta isänmaan yleisissä kysymyksissä, jotka kävivät tämän kanssa ristikkäin, niin että tuskin voi mainita tässä kirkolliskokouksessa mitään semmoista kirkollista kysymystä, jota olisi saattanut sanoa puoluejaon eroittimeksi. Prof. Rosenqvist on „Teoloogisen aikakauskirjan" viime vihkoon kirjoittamassaan katsauksessa lausunut, etteivät nuo tavallisesti käytetyt kategoriat vapaamielisyys ja vanhoillisuus tässä kohden tapaa asian koko, ainakaan sisintä ydintä, vaan että pikemmin olisi vastakohta katolisen eli katoliseeraavan ja protestanttisen uskonnon- ja kristillisyydenkatsomuksen välillä omansa valaisemaan asiata. Tässä epäilemättä on paljon perää, jos me katoliseeraavalla pyrinnöllä ymmärrämme sitä, joka asettaa kirkkopolitiikin ja ulkokuoren säilyttämisen omantunnonvapauden ja personallisen vakaumuksen arvon tunnustamisen edelle, ja protestanttisella sitä, joka kirkossakin oivaltaa kehityksen mahdollisuuden tunnustaen ennakolta sitovasta auktoriteetista vapaata arvostelua tälläkin alalla, ja sitä, joka, niinkuin prof. Rosenqvist sanoo „antaa meidän ihmisten etsiä turvaa ja takeita hyvän ja toden omasta sisäisestä voimasta eikä inhimillisistä järjestelyistä ja tehdaslaitoksista".

Kirkolliskokous on joutunut jokapäiväisessä sanomalehdistössä kovin ankaran arvostelun alaiseksi. Minä puolestani olisin kuitenkin taipuvainen siihen käsitykseen, että tämä arvostelu on ollut liiankin ankara, että on liian vähän huomattu niitä valokohtia, joita on ollut olemassa. Kirkolliskokouksen positiivisista tuloksista tosin useimmat koskevat asioita, jotka eivät sanottavasti ole etualalla, ja yleistulos niissä kysymyksissä, jotka olivat sentraalisempaa laatua, on niukka tai negatiivinen, mutta tulee kuitenkin myöntää, että äänestykset ja keskustelut useista asioista, niinkuin ehtoollispakon poistamisesta, kirkkokurista, kirkon

suhteesta muutamiin avioerokysymyksiin, hiljaisesta hautauksesta j. n. e. olivat omansa — etenkin yksityisiin jäseniin nähden — osoittamaan ilahuttavaa mielipiteiden edistystäkin.

Se ankara tuomio, joka kirkolliskokouksesta on lausuttu, on kyllä täysin ymmärrettävä. On ajateltu, että nykyiset suuret koko isänmaan onnea ja menestystä koskevat kysymykset olisivat suuremmassa määrin kuin mitä on nähty herättävästi vaikuttaneet koko kansaan ja myös kirkolliskokoukseen, että tämäkin laitos olisi suuremmassa määrässä kuin on tapahtunut, tajunnut ajan vakavuuden ja sen vaatimukset. On petytty samalla tavoin kirkolliskokouksen suhteen kuin koko kansankin suhteen, ja tämän pettymyksen tunteen vallassa ankara tuomio langetettu. Mutta ihmiset ovat vain ihmisiä — ei ankarakaan sysäys voi vanhaa ihmistä yhtäkkiä kokonaan uudistaa; osoittaahan kokemus kylläkin, että semmoista vanhoillisuutta, joka ei ole puolustettavissa, huolimatta nykyisistä oloistamme ja vieläpä nimenomaan niihin vedoten, ilmaantuu muuallakin kuin kirkolliskokouksessa. Toivokaamme vain, että se kehityksen alku, joka mielestämme tässä kirkolliskokouksessa oli huomattavissa, ei alkuunsa tukahtuisi.

Hyvin lähellä on vertaus Ruotsin samaan aikaan koossa olleeseen kirkolliskokoukseen. Jos se yleisvaikute, jonka siitä olen saanut, pitää paikkansa, tuntuu siltä, että tuossa vanhassa konservatiivisuudestaan tunnetussa maassa on nykyään liikettä ja elämää hengellisellä alalla ja että sen kirkolliskokouksessakin oli esillä suurempia kysymyksiä kuin meillä, missä usein oltiin pikkuseikkoihin ja joutavaan puhetulvaan uppoamassa. Mutta lopputulos suuriin kysymyksiin nähden ei sielläkään sanottavasti näytä valoisammalta kuin täällä!

Suotava olisi että ne henkilöt, jotka harrastavat eetillisen edistyksen asioita suuremmassa määrässä kuin tähän asti aikakautisessa kirjallisuudessa ja lentokirjoissa käsittelisivät näitä kysymyksiä. Ei voi toivoakkaan että maaperä ilman viljelemistä voipi tulla muokatuksi.

Merkittävin tapaus viime aikoina on se, että v. 1900 julkaistu kielimanifesti on nyt toimeenpantu siinä kohdin, että Suomen senaatin esittelyjen ja keskustelujen kielenä tämän kuun 1:stä päivästä alkaen on venäjän kieli.

Tämä on merkittävä tapaus jo itsessään; se on merkittävä sitä enemmän, kun se on tarkoitettu aluksi maamme virkakuntien kieliolojen syvälle käypään muutokseen, niinkuin erittäinkin käypi ilmi siitä kertomuksesta, jonka sanomalehtemme ovat sisältäneet senaatinistunnosta 22 p. lokak.

Tässä istunnossa, jossa Suomen kenraalikuvernööri itse johti puhetta, muistutti hänen ylhäisyytensä senaatin jäseniä siitä, että Hänen Majesteettinsa armollinen tahto vaatii venäjän kielen, Venäjän valtioelämän perusteen, käytäntöönsaattamista maan hallinnollisessa elämässä. Kenraalikuvernööri lausui pitävänsä valtakunnankielen levittämistä parhaana takeena siitä että se tehtävä, joka valtaistuimen korkeudesta oli hänelle annettu, Suomen kiinnittäminen puhtaasti venäläisiin kuvernementteihin, oli menestyvä; ja tämä kiinnittäminen, lausui hän, merkitsee samaa kuin suuriruhtinaskunnan, tämän koko Venäjän valtakunnan eroittamattoman osan, pysyvää onnea. Tähän pyhään asiaan kenraalikuvernööri toivoi herrojen senaattorien kokenutta ja vilpitöntä myötävaikutusta, molemminpuolisen luottamuksen vallitessa herra kenraalikuvernöörin ja herrojen senaattorien välillä, ja hän lausui samalla vakaumuksenaan että kaikki esiintyvät osittaiset vaikeudet tulevat voitettaviksi ja että venäjänkieli ei ole kotiutuva ainoastaan Suomen korkeimpaan hallinnolliseen virastoon, vaan asteittain, senaatin esikuvan mukaan, ulotettava myös tämän alaisiin virkakuntiin.

Vastauspuheessaan senaatin varapuheenjohtaja hovijahtimestari Linder, ensinnä sanomalehdissä julkaistun kertomuksen mukaan, lausui senaatin ilon saadessaan nähdä puheenjohtajansa keskuudessaan sekä toi senaatin puolelta esiin sen yksimielisen ja sydämellisen alttiuden edistämään niitä hyviä toimenpiteitä, joihin Hänen Majesteettinsa saattaa suvaita käskeä ryhtymään maan hyväksi — sen alttiuden ponnistamaan kaikki voimansa ollaksensa hallitsijan heille niin kalliin luottamuksen arvoiset. Uuden Suomettaren pari päivää myöhemmin julkaiseman tarkistetun toisinnon mukaan oli senaattori Linder vastauspuheessaan lausunut hänen ylhäisyytensä tervetulleeksi sanaatin puheenjohtajan toimeen ja vakuuttanut että senaatti järkähtämättä pyytää noudattaa Hänen Majesteettinsa armollisia määräyksiä sekä käyttää kaikki voimansa ansaitakseen Hallitsijan senaatille niin kallista luottamusta.

28. 10. 03. Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Tilastollisesta päätoimistosta: Suomen tilastollinen vuosikirja. — Säästöpankkitilasto. — Panttilainaustilasto.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Hugo Pipping,* Bidrag till eddametriken. 3: —. — *Carl Johan Ljunggren,* Skildring af krigshändelserna i Öster- och Västerbotten 1808—1809. 2: 50. — Förteckning.

Maanviljelyshallitukselta: Vuosikertomus Suomen meijeriyhdistykseltä. — *Enzio Reuter*, Kertomus tuhohyönteisten esiintymisestä Suomessa vuonna 1902. — Redogörelse för landtbruksekonomiska försök å Mustiala landtbruks- och meijeriinstitut under åren 1896—1900. — *Östen Elfving*, Växtkultur, växtförädling och försöksverksamhet.

Otavalta: *B. F. Godenhjelm*, Lyhyt runous-oppi. Toinen parannettu painos. 2: 25. — *Gustav Frenssen*, Jörn Uhl. 3, 4 vhk. 1: 25. — *Hilja Haahti*, Israelin tyttäret. 3: 50. — *Boleslaw Prus*, Etuvartia. Suom. Maila Talvio. 3: 75. — *Kaarle Halme*, Murtuneita, nelinäytöksinen näytelmä. 2: 25. — *K. J. Ståhlberg*, Elinkeinolaki ja työväen suojelusta koskevat asetukset. —: 85.

Werner Söderströmiltä: *Hanna Favorin*, Maantieto. Toinen painos. 1: 35. — Suomen nuorison laulukirja. 1: 50. Koruk. 2: — — Joh. Ludv. Runebergin teokset. III osa. 11 vhk. —: 65. — *Lilli Törnudd*, Piirustusopetuksen ohjeita. 2: —. — —, Kansakoulun ensi ja toisen osaston piirustus-oppimäärään kuuluvia tehtäviä. 1: 50. — *Alice Gray*, Kriston pojanpoika. Suom. T—i. —: 85. — Kyläläisten kirjasia, n:ot 35, 39, 45. à —: 5. — Vänrikki Stoolin miehet. 8 vhk. 1: 15. — *Th. Kolde*, Martti Luther. Suom. 11 vhk. 1: 10 — *Gustaf Bang*, Euroopan sivistyshistoria. Suom. O. A. Forsström 14, 15 vhk. à —: 55. — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia 24 vhk. —: 55. — *Daniel March*, Raamatun yökohtauksia. Suom. Kaarlo Forsman. 1 vhk. —: 35. — *J. E. Rosberg*, Maa ja Kansat. 1 vhk. — 55. — *Matti Helenius*, Väkijuomain vaikutus. —: 10. — *Artur Granström*, Pieniviljelijä ja hänen maataloutensa. —: 60.

K. J. Gummerukselta: *Henry Ussing*, Evankeliumin voittokulku kautta maailman. Suom. Jaakko Gummerus. 3, 4, 5, 6, 7 vhk. à —: 40. — *M. E.* Opas sunnuntaikoulujen opettajille. Toinen painos. 2: 25. — Kyläkirjasto. 2.

Yrjö Weilinilta: *Thv. Klaveness*, Evankeliumi julistettu nykyajalle. Suom. Paavo Snellman. 1, 2, 3 vhk. à 1: 40. — *Fredrik Klaveness*, Sukuvietin oikea sija ja merkitys persoonallisuudessa. Suom. Paavo Snellman. 1: —. — *Pasi Jääskeläinen*, Kanteleen soiton alkeita. I. 1: 50. — *Alarik Hernberg*, Laki maanvuokrasta maalla. Toinen lisätty painos 1: 50. — *T. H. Järvi*, Olemassaolon taistelusta luonnossa. —: 25. — *Alvilde Prydz*, Gunvor Thorin tytär Heröstä. Suom. 2: 75.

Hagelstamin kirjakaupasta: *V. K. E. Wichmann*, Suomen kasvatuksen ja opetuksen historia. 2: 50. — —, Folkskolans Geografi och kartbok. 1: 80. — *Henry Perl*, Venezia 2 vhk. 2: 50. — Revue mensuelle illustrée d'art decoratif moderne, lokak.

Kuopion uudesta kirjapainosta: *Å. G. Selmer*, Lastemme siveellinen kasvatus. Suom. Hilma Bäck. 1: —. — *James Stalker*, Jeesuksen elämä. Suom. J. A. Peltonen. 1: 75.

Boman & Karlssonilta: *Väinö Kataja*, Kulmuja II. 2: —. — *Kössi Lindström*, Kynnyksellä. 1: 75. — *M. P.*, Aatteen voima, näytelmä. 1: 25. — *Elisabeth Rundle*, Martti Lutherus. Suom. Anna Klutas. 15—17 vhk. 1: —.

Wahlström & Widstrandilta: Suomen sotalaitos. 6, 9, 10 vhk.

Tekijältä: *L. Mechelin*, Suomen itsehallinto ja perustuslait. Suom.

Finsk tidskrift, kesä—lokak.: C. G. Estlander, Carl Snoilsky †. — I. A. Heikel, Konstantin den stores förhållande till kristendomen. — E. Schybergson, A. Meurmans senaste broskyr. — J. J. Tikkanen, Donatello. — Georg Estlander, Språkförhållandena i Finlands städer. — M. G. Schybergson, E. Stjernvall-Walleens memoarantekningar. — Leo Ehnrooth, Synpunkter i vår arbetarefråga, y. m

Dansk tidskrift, lokak. J. Warming, Fører Nutidens Udvikling til Socialismen? y. m.

Nutid, vhk. 8. 9.

Teologinen aikakauskirja, n:o 8: A. Hjelt, Konung Hammurabis lagar och Israels Thora. — G. G. Rosenqvist, Kyrkomötet.

Historiallinen aikakauskirja, n:o 4—5: K. Grotenfelt, Eräs kuninkaallinen uskonpuhdistaja neljä vuosituhatta sitten. — Väinö Wallin, Tampereen kaupungin vaiheita. — K. R. Brotherus, Muutama sana individualistisesta ja kollektivisesta historiankirjoituksesta. — Gunnar Palander, Eräs matka Suomessa vähän toista sataa vuotta sitten. — Ernst Neovius, Historian tutkimuksen olemuksesta.

Duodecim, n:o 8: Rob. Elmgrén, Liikkuvaisen munuaisen synnystä, symtoomeista ja hoidosta. — Osv. Streng, Tuberkuloosin alalta I.

Luonnon ystävä, n:o 9 : A. Ruotsalainen, Entisten aikain eläintiedettä. — C. G. Björkenheim, Muutamien kaalilajien sienitauteja.

Suomen urheilulehti, n:o 5.

Kansakoulun lehti, n:ot 19, 20: K. G. T., Ulkonainen ja sisällinen maailma II. — A. J:nen, Vanhempain kokouksista. — E. T., ostakaa maatila koululle. — Gust. Petterson, Kansanopetuksesta Sveitsissä.

Suomen museo, n:o 8.

Pyrkijä, n:o 10.

Kyläkirjaston kuvalehti A-sarja, B-sarja., syysk., lokak.

Helsingin kaiku, n:ot 1, 2.

Pellervo, n:o 10.

Metsän ystävä, n:ot 9, 10.

Puutarha, n:o 9.

Kodin ystävä, n:o 10.

Kanerva, n:ot 19, 20.

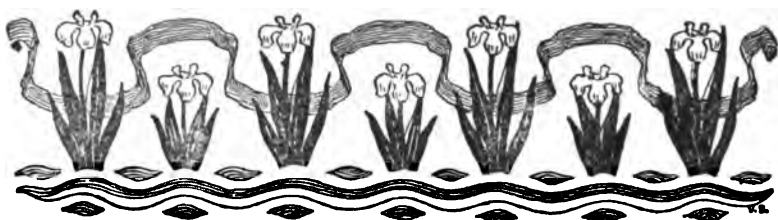
Veterinärtidskrift, vhk. 4.

Postimees, n:ot 201—230.

Yrjö Koskinen.
(v. 1872)

Yrjö-Koskinen.

Etevän ja kuuluisan miehen etuoikeutena on että häntä nimitetään ainoastaan hänen sukunimellään. Hänen kauttaan on tämä nimi tullut tunnetuksi ja hänen personaansa se on kansan tajunnassa eroittamattomasti yhdistetty. Muut saman perheen jäsenet ovat ristimänimillään eroitettavat toisistaan, mutta ei hän.

Kirjoitamme tähän otsakkeeksi ainoastaan Yrjö-Koskinen, ja siihen on syynä sekin, että nimi oli hänen oma luomansa, hänen itsensä ja hänen seurusteluystäväinsä, vieläpä muukalaistenkin käyttämä sekä koti- että ulkomaalla kauan, ennenkuin se virallisesti otettiin ja tunnustettiin. [1]

Ei ole mikään helppo tehtävä muutamilla sivuilla esittää ja arvostella niin runsasta ja monipuolista elämäntyötä kuin Yrjö-Koski-

[1] Nimi Yrjö Koskinen, jolla salanimellä hän nuorena kirjailijana ensiksi esiintyi, oli suomennos hänen ruotsalaisesta nimestään Georg Forsman. Hänellä oli jo aikaiseen ajatus virallisestikin muuttaa nimeä, ja helpoittaakseen pojilleen muutosta hän antoi kunkin ristimänimeen liittää nimen Koskinen. Syy siihen, miksi hän ei itse toteuttanut aikomaansa nimenmuutosta, oli kunnioitus isäänsä kohtaan, jolle hän tiesi tämän olevan epämieluista. Kuitenkin tuli nimi Koskinen yhä enemmän ja enemmän käytäntöön ei ainoastaan

sen äsken lopettama on. Tehtävä vaikeutuu sen lisäksi suuressa määrin siitä, ettei objektiivista ja puolueetonta arvostelua useista tämän elämäntyön kaikkein tärkeimmistä puolista nykyisissä oloissa voida antaa eikä pitkään aikaan ole odotettavissakaan. Yrjö-Koskinen oli ehkä enemmän kuin kukaan mies tässä maassa — Snellmaniakaan pois eroittamatta — taistelunmies poliittisen elämän tanterella. Kaikki ne intohimot, joita katkerat poliittiset taistelut herättävät, niin sanoaksemme keskittyivät hänen personaansa. Hänen osakseen tuli tulvaamalla toiselta puolen ehdottoman luottamuksen, mielisuosion ja sokean, arvostelua puuttuvan ihailun osoituksia, toiselta puolen sitä vastoin solvaavia syytöksiä, kiivaita hyökkäyksiä ja intohimoista vihaa. Allekirjoittanut, joka lähes neljänkymmenen vuoden ajan oli hänen kanssaan mitä läheisimmässä yhteydessä, otti osaa hänen pyrkimyksiinsä ja hänen taisteluihinsa sekä myöhemmin useamman vuoden on seisonut hänen rinnallaan kotimaisessa hallituksessamme, ei kuitenkaan näinä kolmena viime vuonna, joiden monivaiheiset tapahtumat ovat synnyttäneet surullista erimielisyyttä kansassamme, ole hyväksynyt hänen katsantokantaansa, saati sitten niitä ohjeita, jotka hän tahtoi asettaa sille puolueelle, joka ryhmittyi hänen ympärilleen. Ehkäpä tämä meidän mielipiteidemme eroavaisuus, joka ei kuitenkaan ainakaan minussa koskaan ole tukahduttanut vanhan ystävyyden tunnetta, tekee minut vähemmin soveliaaksi kirjoittamaan näitä muistosanoja, mutta todennäköistä on että samanlaiset vaikeudet kohtaavat jokaista muutakin, joka ottaa suorittaakseen tämän teh-

---

seuraelämässä, vaan myöskin julkisessa, missä se vain voi käydä päinsä, niinkuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Historiallisen Seuran y. m. julkisten seurain asiakirjoissa ja kirjeenvaihdossa. Tällä nimellä hän myöskin esiintyy Biografisessa Nimikirjassa. Kun hän sitten v. 1884 aateloitiin, ei mikään häntä estänyt virallisesti ottamasta tätä käytännössä vakaantunutta nimeä, mutta siksi ei tullut Koskinen, vaan Yrjö-Koskinen. 12 p:nä heinäkuuta 1884 päivätyssä näiden rivien kirjoittajalle osoitetussa kirjeessä hän ilmoitti syyn siihen seuraavasti: »Nimi »Koskinen» yksistään olisi käytännössä varsin epämukainen, ei juuri sen vuoksi, että löytyy maailmassa paljon suutareita sillä nimellä, vaan pääasiallisesti siitä syystä, että allekirjoitukset siinä tapauksessa pitäisi kuulua »Georg Z. Koskinen». Olen siis päättänyt panna sukunimeksi: »Yrjö-Koskinen» ja virallisissa allekirjoituksissa jättää pois kaikki ristimänimet.» Myöhemmin hän kuitenkin virallisesti kirjoitti Z. Yrjö-Koskinen.

tävän. Varmaa kuitenkin on, että kuinka tuomio Yrjö-Koskisesta poliittisena henkilönä langenneekin, hänen ansionsa suomalaisen kirjallisuuden ja suomalaisen kansallistunnon kohottajana ovat kuitenkin siksi suuret, ettei niitä mikään moite voi varjollaan pimittää. Ei kukaan suomalainen saa tätä unohtaa. Kun Yrjö-Koskinen oli hakenut historian professorinvirkaa, lausui Juhana Vilhelm Snellman konsistorin äänestyksessä: „Se että hän (Y.-K.) on kirjoittanut suomen kielellä ja on etevin tämänkielinen kirjalija, on vain sitä varmemmin säilyttävä hänen teoksensa ja nimensä jälkimaailman muistossa. Sillä ei mikään kansa ole unohtanut niitä, jotka ovat raivanneet ensimäisen tien kansalliskirjallisuuteen.“ Silloin (1862) oli Yrjö-Koskinen vielä nuori aloitteleva kirjailija. Sen jälkeen loi hänen väsymätön toimeliaisuutensa melkein kokonaisen kirjaston.

Yrjö-Koskinen, joka kasteessa sai nimen Georg Zakris — Georg isänsä mukaan, Zakris isänisänsä mukaan —, syntyi Vaasassa 10 p. joulukuuta 1830. Hänen vanhempansa olivat silloinen Vaasan triviaalikoulun kollega Georg Jakob Forsman ja tämän puoliso Anna Lovisa Ebeling. Sekä isän että äidin suvut olivat molemmat alkujuureltaan ulkomaalaisia. Forsman suku johtui Ruotsista, mutta oli jo viisi miespolvea asunut Pohjanmaalla, jossa sen useimmat jäsenet olivat toimineet pappeina. Ebeling suku oli saksalainen ja oli äsken maahan muuttanut. Anna Lovisa Ebelingin isä oli nimittäin saksalainen lääkäri, joka oli saanut viran Vaasan pataljonassa ja asettui sitten vaimoineen, joka oli synnynnäinen saksalainen, asumaan mainittuun kaupunkiin. Äidiltään kaiketi oli Yrjö-Koskinen, jossa Forsman suvun sukupiirteet kuitenkin muuten olivat tunnettavissa, perinyt sen muukalaisen ulkonäkönsä, joka etenkin hänen nuorempina päivinään heti herätti huomiota. Laiha, hento, tummaverinen, mustaviiksinen ja suippopartainen mies voi vieraasta näyttää pikemmin Italiasta tai etelä-Ranskasta kotoisin olevalta kuin kylmän pohjolan pojalta. Kun Aleksanteri II syksyllä 1863 itselleen esitytti yliopiston opettajakunnan, näyttää häntäkin Yrjö-Koskisen ulkonäkö oudostuttaneen. Hän kysyi näet tältä: „Êtes vous de l'université d'ici?“ (kuulutteko täkäläiseen yliopistoon?) Hiukan hämillään odottamattomasta kysymyksestä vastasi Yrjö-Koskinen ainoastaan „d'ici“. Kun hän sitten kertoi tämän tapahtuman, niin hän leikillisesti lisäsi,

että vastauksen suomenvoittoisuus kylläkin vahvisti sen todenperäisyyden.

Yrjö-Koskinen kasvoi ruotsinkielisessä perheessä ja keskellä ruotsalaista ympäristöä. Hänen äitinsä ei koskaan oppinut suomen kieltä, ei edes senkään jälkeen, kuin hän kirkkoherranrouvana suomalaisessa seurakunnassa muutamia vuosikymmeniä oli oleskellut suomenkielisten keskuudessa, hänen kielitaitonsa ulottunut pitemmälle kuin että hän suomea solkaten välttävästi voi saada itsensä ymmärretyksi arkipäiväisessä elämässä. Mitään tilaisuutta käytännölliseen suomen kielen harjoittamiseen ei siis koti tarjonnut. Vaasan koulut olivat niinkuin kaikki maan oppikoulut myöskin ruotsalaisia, josta syystä mitään muuta opetusta suomen kielessä ei annettu, kuin minkä vuoden 1841 kouluasetus määräsi, nimittäin kaksi tuntia ylialkeiskoulun ylimmällä luokalla ja kaksi tuntia lukion kummallakin luokalla. Poikavuosinaan ei Yrjö-Koskisella siis ollut Vaasassa, joka siihen aikaan oli paljoa enemmän ruotsiapuhuva kun nykyään, juuri mitään mahdollisuutta oppia sitä kieltä, jonka hän sitten, vanhemmaksi tultuaan, oli omistava omakseen ja jonka kehittämiselle ja luonnollisiin oikeuksiin saattamiselle hän oli uhraava kokonaisen elämän uupumattoman työn.

Mutta joskaan siis elämä ja kasvatus kodissa ei voinut antaa mitään perustusta tai käytännöllistä apua tälle työlle, niin se kuitenkin antoi teoreettisen herätyksen siihen. Yrjö-Koskinen oli juuri täyttänyt kolmetoista vuotta, kun Snellman alkoi julkaista Saimaa. Tätä lehteä luettiin suurella hartaudella hänen isänsä kodissa. Vaasan ylialkeiskoulun rehtori Ebeling, Yrjö-Koskisen eno, joka usein vietti illat lankonsa luona, oli erittäinkin Snellmanin mielipiteiden harras suosija. Näissä illanvietoissa syntyneissä keskusteluissa oli tavallisesti nuori Yrjö läsnä kuulijana; ja silloin heräsi hänessä tunne siitä luonnottomasta asemasta, jossa Suomen kansan suuri enemmistö oli, kun sen kieli oli pois suljettu ja karkoitettu kaikilta poliittisen ja kunnallisen elämän aloilta. Yhä selvemmäksi kävi hänelle se välttämättömyys, että tämä epäkohta oli poistettava. Mutta kuta enemmän tämä aate kypsyi hänessä, sitä varmemman ja jyrkemmän muodon se sai. Hän ei koskaan asettanut lopulliseksi päämääräkseen hankkia suomen kielelle samoja oikeuksia kuin ruotsin kie-

lellä oli tai asettaa molempia kieliä rinnan virallisessa hallinnossa. Hänen päämääräkseen tuli „suomi Suomessa niinkuin ruotsi Ruotsissa ja franska Franskassa; olevaisille oloille on annettava ainoastaan väliaikainen oikeus“[1]. Tämä periaatteenaan, josta hän sitten koko elämänsä ajan horjumatta piti kiinni, hän kuudentoista ikäisenä tuli v. 1847 yliopistoon.

Täällä ei Saiman ääni ollut vastakaiutta kaikunut opiskelevan nuorison keskuudessa. Suomalaiseen kansalliseen liikkeeseen — fennomaniaan, niinkuin parjaajat sitä nimittivät, mutta jonka sen puoltajat sitten itse ottivat kunnianimekseen — liittyi muutamia harvoja poikkeuksia lukuunottamatta koko ylioppilaskunta; mutta useimmille se jäi ainoastaan abstraktiseksi aatteeksi, jonka toteuttaminen oli jätettävä epävarmaan tulevaisuuteen. Muistamista ansaitsevia poikkeuksia oli kuitenkin olemassa. Samana vuonna, jona Yrjö-Koskinen tuli ylioppilaaksi, oli neljä nuorta miestä, A. E. Ahlqvist, D. E. D. Europaeus, P. Tikkanen ja A. Warelius, perustanut Suomettaren ja siten luonut äänenkannattajan suomalaisuuden asialle, äänenkannattajan, joka sittemmin oli saapa käänteentekevän merkityksen meidän valtiollisessa ja sivistyselämässämme. Siitä piiristä, johon nämä nuoret miehet kuuluivat, julkaistiin samaan aikaan suomenkielisiä käännöksiä kaunokirjallisista teoksista y. m. Sen innostuksen, joka elähytti Ahlqvistia, hän tartutti myöskin ahtaampaan nuorten akatemisten kansalaisten piiriin, jotka allekirjoittamallaan kirjallisella sitoumuksella antoivat juhlallisen lupauksen ei ainoastaan oppia suomea, vaan myöskin vastaisuudessa mahdollisuuden mukaan jokapäiväisessä puheessa yksinomaan käyttää tätä kieltä.[2] Useimmat eivät kuitenkaan täyttäneet lupaustaan, joka sitäpaitsi silloisissa oloissa lienee ollut jokseenkin vaikeaa. Ruotsin kieli oli silloin Helsingin sivistyneiden perheiden yksinomainen keskustelukieli. Tällä kielellä myöskin kävivät vielä kauan sen jälkeen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran keskustelemuksetkin; ja suomen kielen ensimäinen professori, kuuluisa M. A. Castrén piti luentonsa ja toimitti ne kirjoitukset, jotka hän julkaisi kotimaassa, ruotsin kielellä.

---

[1] Yrjö-Koskisen omat sanat.

[2] Ks. Valvoja 1889, siv. 555 ja seur.

Kun Yrjö-Koskinen astui ylioppilaiden riveihin, oli siis suomalainen kansallisuusaate teoriana niissä jokseenkin yleisesti tunnustettu, ja vieläpä jotkut harvat olivat ryhtyneet sitä käytännössä toteuttamaankin. Että Yrjö-Koskinen mieluimmin oli liittyvä näihin jälkimäisiin, oli luonnollinen seuraus hänen tarmokkaasta luonteestaan. Häntä eivät paljaat sanat voineet tyydyttää; hän vaati toimintaa. Uupumattomalla uutteruudella hän antautui suomen kielen opintoihin, ja tässä hänelle oli suureksi helpoitukseksi se, että hän, kun hänen isänsä oli nimitetty Hämeenkyrön kirkkoherraksi, oli (v. 1845) joutunut muuttamaan suomalaiseen seutuun. Täällä hänellä oli hyvä tilaisuus saada käytännöllistä harjoitusta suomen kielessä ja täällä hän myöskin tutustui suomalaisen rahvaan elämään ja katsantotapaan, — tuttavuus, joka vielä laajeni niillä kävelyretkillä, joita hän ylioppilaana teki maan eri osiin, muun muassa Laatokan seuduille. Kaksikymmen-vuotiaana hän jo oli niin perehtynyt suomen kieleen, että hän tällä kielellä saattoi kirjoittaa esikoisteoksensa „*Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä. Yrjö Koskinen kirjoittanut.*“ Teos tarjottiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle otettavaksi Suomi-kirjaan; mutta esteenä sen painattamiselle oli vähää ennen (8 p. huhtik. 1850) julkaistu asetus, joka kielsi suomen kielellä painattamasta muita kuin uskonnollisia ja taloudellisia kirjoja. Turhaan koetettiin häntä taivuttaa kääntämään teostansa ruotsin kielelle. Huolimatta kaikista vastaväitteistä hän vaati sen painattamista sen alkuperäisessä muodossa. Kuinka sitten onnistuttiin saamaan silloinen sensori H. MOLANDER (sittemmin senaattori ja raha-asiain toimituskunnan päällikkö) kirjoittamaan imprimatur'insa siihen, en tarkemmin tiedä[1]. Mutta suomenkielisenä pitäjänkertomus ilmestyi Suomi-kirjassa v. 1851 ja oli ensimäisenä poikkeuksena äsken mainitun, surullisenkuuluisan sensuuriasetuksen kovista määräyksistä.

Sen jälkeen kuin Yrjö-Koskinen v. 1853 oli vihitty maisteriksi, hän heti siirtyi koulunopettajan uralle, joka silloin tarjosi nopeimman tilaisuuden valtionvirkamiehenä saada palkan, joskin niu-

---

[1] JULIUS KROHN, Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet, s. 346, kertoo että kirjoitus tekijän tietämättä lähetettiin korkeimpaan paikkaan Pietariin tarkastettavaksi, josta sille saatiin erityinen painolupa.

kan. Hän oli nimittäin aikaisin mennyt kihloihin isänsä edeltäjän tyttären SOFIA FRANSISKA FRIBERGin kanssa eikä sentähden tahtonut viivytellä oman kodin perustamista. Nuori pari menikin naimisiin seuraavana vuonna ja asui aluksi jonkun aikaa Turussa sekä senjälkeen Pietarsaaressa; tänne oli näet Vaasan lukio, jossa Yrjö-Koskinen oli saanut apulaisen paikan, kaupungin palon jälkeen joksikin aikaa siirretty. Yrjö-Koskisen puoliso oli paria vuotta miestänsä vanhempi; hänellä oli etenkin myöhemmällä iällään raskasmielinen luonne, joka teki hänet seuraelämässä täydelliseksi vastakohdaksi seurusteluun tottuneelle ja päivänkysymyksiä harrastavalle miehelleen. Usein tuli itselleen tehneeksi kysymyksen, mitenkä nämä kaksi luonnonlaadultaan niin erilaista henkilöä olivat voineet kiintyä toisiinsa. Selitykseksi jäi kuitenkin se, että heitä molempia innosti sama lämmin harrastus suomalaisuuden asiaan. Sofia Fransiska Friberg osasi jo lapsuudestaan täydellisesti suomen kieltä. Hänestä tuli sulhasensa ja puolisonsa opettajatar, ja hän se teki mahdolliseksi sen ajatuksen toteuttamisen, että suomen kieli oli oleva perhekielenä heidän uudessa kodissaan. Ystäväinvälisissä keskusteluissa Yrjö-Koskinen usein toi tämän seikan esiin. Hänen rakkautensa ja hellyytensä puolisoansa kohtaan pysyikin muuttumatonna tämän elämän loppuun saakka.

Vaasan lukion etenkin historiallisesta kirjallisuudesta rikas kirjasto tuli Pietarsaaressa oleskelun aikana Yrjö-Koskisen opintojen ja tutkimusten lähteeksi. Tällöin heräsi hänessä ajatus kirjoittaa *nuijasodan historia*, johon aineksia oli jo koottuina Grönbladin julkaisemissa asiakirjoissa. Käydessään Tukholmassa hän itsekin harjoitti tutkimuksia valtion arkistossa tätä ainetta varten. Teos, josta osa julkaistiin tohtori-väitöskirjana, herätti syystä suurta huomiota, koska se oli ensimäinen yritys tieteellisellä tarkkuudella ja täydellisyydellä valaista meidän historiassamme tärkeätä ajanjaksoa. Teoksen johdatus osoittaa nuoren kirjailijan saaneen vaikutuksia Macaulaylta, vaikkakin kuivat lähteet ja verrattain pienet olot jo semmoisenaan estivät yhtä elävän ja havainnollisen kuvauksen aikaansaamista, kuin suuren englantilaisen historiankirjoittajan luoma on. Näin onnistuneesti väitöskirjallaan historiankirjoittajana esiinnyttyänsä saattoi Yrjö-Koskinen täydellä syyllä hakea vähän sen perästä G. Reinin jälkeen avoi-

meksi joutunutta historian professorinvirkaa. Tähän valmistuakseen hän yliopiston avustuksella teki matkan Ranskaan ja Englantiin vuosina 1860—1861. Tutkimustensa tulokset hän julkaisi laajassa akatemiallisessa väitöskirjassa: *Tiedot Suomen-suvun muinaisuudesta,* jonka hän huolimatta ystäviensä, vieläpä Juhana Vilhelm Snellmaninkin varoituksista julkaisi suomen kielellä. Teos, joka tosin monessa suhteessa ei enää kestä uudempien löytöjen ja tutkimusten tuloksiin perustuvaa arvostelua, todistaa laajaa lukeneisuutta ja selvää historiallista silmää. Virallinen vastaväittäjä Rein antoikin sille siitä syystä epäämättömän etusijan kilpahakijan väitöskirjan edellä. Mutta tiedekunnassa ja konsistorissa ei asia käynyt yhtä helposti. Jo tiedekunnassa professorit Lagus, af Brunér ja Gyldén selittivät, ettei heillä ollut semmoista suomen kielen taitoa, että he voisivat arvostella Yrjö-Koskisen väitöskirjaa, vaikkakaan he kuitenkaan eivät tahtoneet poiketa virallisen vastaväittäjän hyväksyvästä lausunnosta. Gyldén, tahtomatta kieltää teoksen tieteellistä arvoa, katsoi kuitenkin, että se, koska se käsitteli esihistoriallista suomalaista ainetta, ei vastannut sitä tarkoitusta, jota varten se oli julkaistu, ja lausui tällä perustuksella, ettei Yrjö-Koskinen ollut pätevä professorin virkaan. Konsistorissa taas professori Bonsdorff otti hylätäkseen väitöskirjan tieteellisenäkin teoksena, vaikka hän selitti, että hän, joka auttavasti osasi puhua suomea, ei ymmärtänyt suomalaista kirjaa. Huolimatta tästä kaikesta Yrjö-Koskinen kuitenkin sai 13 äänellä 9 vastaan ensimäisen ehdoitussijan hakemaansa professorinvirkaan. Hänen puoltansa pitivät lämmöllä Snellman, Fr. Cygnaeus ja Z. J. Cleve, ja hänet nimitettiinkin 21 p. maalisk. 1863 yleisen historian professoriksi. Sittemmin hän vaihtoi tämän opettajaviran Suomen, Venäjän ja pohjoismaiden professorinvirkaan.

Virka yliopistossa ja oleskelu pääkaupungissa vaikutti erittäin elähyttävästi Yrjö-Koskisen kirjalliseen toimintaan. Harvat henkilöt tässä maassa ovat kehittäneet niin runsasta ja monipuolista kirjallista tuotteliaisuutta kuin hän. Huomattavimmat ovat hänen historialliset teoksensa, joista *Oppikirja Suomen kansan historiassa* ja *Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa* ovat merkillisimmät. Ensiksi mainittu teos täytti kauan tunnetun tarpeen ja sitä tervehtivät ilolla kaikki suomenmieliset; mutta ruotsinmielisten puolella se sai osakseen moit-

tivia ja hylkääviä lausuntoja. Suomen kansan historia ei ollut kirjoitettu objektiivisesti ja puolueettomasti, sanottiin, vaan tendensillä fennomaniseen henkeen. Vieläpä toistettiin eräs Topeliuksen nuorempina vuosinaan lentoon päästämä lause, ettei Suomen kansalla ollut mitään historiaa ennen vuotta 1809. Eräässä Historiallisen Seuran vuosikokouksessa pitämässään esitelmässä otti Yrjö-Koskinen tämän aineen käsittelyn alaiseksi. Hän osoitti ensin, ettei kansan historia ole sama kuin maan historia. Useat ensinmainitun kehitykselle tärkeät tapahtumat ovat tapahtuneet ja tapahtuvat ulkopuolella maan rajoja eivätkä ollenkaan vaikuta sen oloihin, sekä päinvastoin. „Kieli on varsinaisin tunnusmerkki yhteisestä kansallisuudesta." Kuitenkin ilmenee joskus kansan elämässä „vieraita aineita", jotka ovat niin läheisesti yhtyneet tähän kansaan, ettei niitä voi pitää vieraina. „Jonakuna aian-hetkenä nämä saattavat olla kansallistuneina henkensä puolesta, vaikka kieleltään ovat vieraina. Eikä sen vuoksi kansallinen yhteys ole hajotettu, vaan semmoinen tila on ainoastaan joku vajavaisuus siksi hetkeksi. Mutta luonnollista on että kansallis-henki ehtimiseen pyrkii poistamaan tätä vajavuutta. Semmoisissa oloissa juuri *pyrintö* yhteiseen kieleen on niitä merkkejä, jotka ilmoittavat että kansallis-henki elää." Että Suomen kansa ennen 1809 on osoittanut pyrintöä sekä omaan kieleensä että myöskin autonomiaan, „tuskin käynee kieltää". Tämä jo antaa oikeuden omaan historiaan; mutta tästä riippumatta on Suomen kansa kysymyksessä, onko sillä historiaa vai ei, ainoa ratkaiseva tuomari. „Se *tahtoo* itsellensä historiaa, *ergo:* sillä on historiaa. Sillä . . . oman henkensä alalla on jokainen kansakunta esivaltiaana, suveräninä. Itse *tahto* todistaa, että ominainen kansa-henkilö on olemassa, ja tätä tahtoa vastaan ei löydy mitään vetomista."

Käsitystä että kansalla on itsellään oikeus ratkaista tämä kysymys, ei voitane koskaan vääräksi väittää. Sitä vastoin voidaan syyllä tehdä kysymyksenalaiseksi, onko kansan historian eroittaminen saman kansan isänmaan historiasta mahdollinen saattamatta esitystä täydellisyytensä ja objektiivisuutensa menettämisen vaaraan. Sivistysmaan ja sen asukasten välillä on olemassa vuorovaikutus, joka ei salli, että ne historiassa viedään toisistaan erilleen. Niinkuin maan maantieteellinen asema, ilmasto, fyysillinen muodostuminen ja luon-

nolliset tulolähteet ovat painaneet yhteisen leiman sen asukkaiden elämänlaatuun, ajatusalaan, tapoihin ja yleiseen luonteeseen, niin on myöskin maan ulkomuoto kunakin erityisenä aikana sekä sen samanaikuinen viljelyskanta tulos asukkaiden yhteisestä työstä. Eri kieliryhmäin esiintyminen saman maan rajojen sisäpuolella ei voi hävittää sitä yhdyssidettä, jonka tämä yhteinen sivistystyö sekä yhteinen yhteiskuntajärjestys ja yhteiset kohtalot ja kärsimykset luovat. Suomen kansan historian täytyy siis olla sama kuin Suomen historia ja päinvastoin, samoin kuin esim. Englannin kansan historia on sama kuin Englannin.

Yrjö-Koskiselle kyllä oli selvää, kuinka vähäistä osaa Suomen kansa oli näytellyt valtiollisessa suhteessa, mutta hän lausui siitä kerran sangen sattuvasti: „koko Suomen kansan entinen elämä on yhtämittaisena poliittisen heikkouden todistuksena, mutta tällä heikkoudellakin on historiansa.“ Tunnettu on hänen usein toistettu lauseensa, että Jumala on niin paljon vaivaa nähnyt Suomen kansasta, ettei hän suinkaan voinut sallia sen hukkaan joutua. Tässä puoleksi leikillisessä lauseessa ilmeni harras luottamus kansamme tulevaisuuteen.

Teoksessaan „Johtavat aatteet ihmiskunnan historiassa“, jolla ajatusten syvyyteen ja muodolliseen esitystapaansa nähden ehkä on ensimäinen sija Yrjö-Koskisen kaikkien teosten joukossa, hän on tarkemmin selvittänyt historiallista kantaansa. Historia on hänen mielestään *inhimillisen kehityksen tiede* ja sen tutkintoaineena on sentähden *inhimillinen eli ihmisyysaatteen kehitys*. Tämän ihmisyysaatteen kehityksen päämäärä on koko ihmiskunnan menestys, yleisihmisyys. Jokaisen kansan tulee ottaa osaa työhön tämän päämäärän toteuttamiseksi. „Kansa-henkilö, suuri tai pieni, joka ei yhdy yleis-ihmisyyden työhön, joka ei yhdy aian-hengen palvelukseen taikkapa asettuu inhimilliselle kehitykselle vastukseksi, se muserretaan armottomasti historian vaunu-pyörien alle.“ Kansallisuuden ensimäinen elämänehto on virkeä kansallishenki, mutta toisena elämänehtona on siis „taipumus ja kyky täyttämään yleis-inhimillistä virkaa“. Joskin paljon voitaisiin tätä katsantotapaa vastaan väittää, niin ei kuitenkaan voitane kieltää että se sisältää paljon totta ja osoittaa syvää historian kulkuun perehtymistä.

Syytös Yrjö-Koskista vastaan, että hän historian kirjoittajana on antanut puoluekannan johtaa itseään ja siinä tarkoituksessa värittänyt, jollei suoraan vääristellyt tosiasioita, on parjausta, jonka jokainen hänen teoksiaan tunteva on perusteettomana torjuva. Että Yrjö-Koskisen personallisuus ja hänen personallinen käsityksensä tapahtumista ja toimivien henkilöiden luonteista on painanut leimansa hänen esitystapaansa, on sitävastoin jotakin aivan toista; mutta semmoinen subjektiivisuus — jos niin saamme sanoa — on aivan luonnollinen ja ilmenee jossakin määrässä jokaisessa historiankirjoittajassa. Selvää oli että Suomen kansan historian kirjoittaja oli erityisellä mielenkiinnolla tarkastava sellaisia tapauksia, joissa kansan oma toimintakyky selvimmin esiintyi. Samaten ei voi myöskään ihmetellä että hän, niinkuin kuka muu historiankirjoittaja hyvänsä, oli erityisellä lämmöllä käsittelevä maansa ja kansansa suurmiehiä. Että hänen arvostelunsa poikkeustapauksissa joskus voi joutua harhaan, myönnettäköön kuitenkin. Näin käy etenkin esityksessä *Yrjö Maunu Sprengtportenista,* jossa hän, tuntematta niitä tekoja, jotka myöhemmin ovat tulleet päivänvaloon ja nojautuen enimmäkseen Sprengtportenin omiin kirjeisiin ja muistiinpanoihin, koetti tehdä tämän tosin lahjakkaan ja kunnianhimoisen, mutta moraalisesti moitittavan miehen todelliseksi vapauden- ja isänmaanystäväksi.

Yrjö-Koskisen kirjallinen toiminta oli muuten niin suuri ja niin monipuolinen, että sitä voidaan vain yleisin piirtein tässä kosketella. Se liikkui etupäässä, niinkuin jo on huomautettu, historian, niinhyvin suomalaisen kuin yleisen, alalla, mutta käsitti myöskin kansantaloudellista ja uskonopillista sisällystä olevia kirjoituksia ja tutkimuksia. Myöskin kaunokirjallisuuden alalla hän teki itsensä tunnetuksi. Hänen novellinsa „*Pohjan-piltti,* kuvaus lopulta 13:tta vuosisataa", joka ilmestyi kalenterin „Mansikoita ja Mustikoita" ensi vihossa, herätti huomiota, vaikka se on enemmän vapaan mielikuvituksen luoma, kuin varsinainen historiallinen ajankuvaus. Niistä runokokeista, joita hän aikaisempina vuosinaan silloin tällöin julkaisi sanomalehdissä ja kalentereissa, on laulu *Honkain keskellä* tullut varsinaiseksi kansanlauluksi, johon myös melkoisessa määrässä lienee vaikuttanut onnistunut J. Enlundin sepittämä sävellys.

Yrjö-Koskisen kirjallisella toiminnalla on, puhumattakaan sen arvokkaasta sisällyksestä, suuri merkitys myös siinä, että se tuntuvasti on kehittänyt suomen kirjakieltä. Hänen tyylinsä on selvä ja kehittynyt ranskan klassillisessa koulussa. Se seikka, että suomen kieli oli hänelle vasta myöhemmin opittu kieli, ei voinut kuitenkaan olla siihen leimaansa painamatta. Se vaikutti jonkunmoista esitystavan kuivuutta ja köyhyyttä, jonka haitat vain muutamissa teoksissa, esim. juuri „Johtavissa aatteissa" ja kirjasessa „Savo ja Savonlinna", ovat vähemmin tuntuvat. Että hän muuten kielen käytännössä ajan kuluen suuresti edistyi, on epäämätöntä.

Puhuja sanan varsinaisessa merkityksessä ei Yrjö-Koskinen ollut. Esityksestä puuttui eloa ja lämpöä, ja se muodostui kuulijoille usein rasittavaksi sanojen uusimisien ja tapailemisen vuoksi. Sisällys oli kuitenkin tavallisesti hyvin mietitty, ja sille oli ominaista ajatuksen selvyys, terävä dialektiikka ja kekseliäisyys. Suuren vaikutuksensa Yrjö-Koskinen saavuttikin enemmän auktoriteetillaan sekä kirjailijana ja puolueenjohtajana kuin puhutun sanan avulla.

Ei voi puhua Yrjö-Koskisesta kirjailijana huomauttamatta hänen merkitystään julkisen sanan käyttäjänä ja sanomalehtimiehenä. Semmoisena hän taisteli väsymättömästi suomen kielen asian puolesta, ajaen sen ottamista opetuskieleksi kouluissamme, virkakieleksi tuomioistuimissa ja virastoissa sekä puhekieleksi sivistyneissä kodeissa. Tapa, jolla hän kävi tätä taistelua, sai usein osakseen moitetta maan hiljaisten puolelta ja veti hänet muun muassa kerran vaikeaan painojuttuun. Hän oli näet Suomettaressa 1864 kirjoittanut artikkelin, jossa mitä ankarimmin moitti senaattia siitä, ettei se täyttänyt mitä keisarillinen asetus 1 p:ltä elokuuta 1863 määräsi suomen kieleen nähden, vaan päinvastoin sillä näytti olevan tarkoituksena tehdä hallitsijan tahto mitättömäksi. Silloinen kanneviskaali Turun hovioikeudessa, minne syytös jätettiin, (myöhemmin presidentti VON HELLENS) vaati puolestaan edesvastausta rikoskaaren 5 luvun 2 kohdan nojalla, siis sitä rangaistusta (kuolemanrangaistusta), joka oli säädetty entisen Ruotsin valtakunnanneuvoston herjaamisesta, jonka kanssa senaattia pidettiin samanarvoisena. Yrjö-Koskinen selvisi kuitenkin asiasta melkoisilla sakoilla, jotka hänen ystävänsä keräsivät kokoon. Ei voida tosiaankaan kieltää, että hän riitakirjoituksissaan melkein

aina käytti pilkallista ja suuressa määrin ärsyttävää kieltä. Olkoon kuitenkin sanomatta, olisiko se asia, jonka puolesta hän taisteli, niin nopeasti edistynyt ilman tätä katkeraa taistelua. Itse hän kerran selitti minulle huomanneensa, että asianomaiset tavallisesti jättivät huomioonsa ottamatta suomenkielisen sanomalehdistön lausunnot, jolleivät ne olleet kylliksi purevia. Hän täten tavallaan pakoitti vastustajansa ja etupäässä juuri maan vallanpitäjät lukemaan kirjoituksiaan. Veisi tässä kuitenkin liian pitkälle tehdä selkoa hänen vaikutuksestaan sanomalehtimiehenä. Tultuaan professoriksi hän oli koonnut ympärilleen piirin nuorempia, samoinajattelevia tieteenharjoittajia, joista tässä mainittakoon JULIUS KROHN, O. BLOMSTEDT, F. PERANDER, J. V. CALAMNIUS, K. BERGBOM, TH. REIN, O. DONNER, B. F. GODENHJELM, hänen veljensä JAAKKO FORSMAN sekä allekirjoittanut. Milloin toisen, milloin toisen luona pidetyissä iltaseuroissa käsiteltiin kirjallisia ja valtiollisia kysymyksiä, ja täällä pantiin sitten alulle monta kirjallista yritystä. Näissä seuroissa luettiin julki ja arvosteltiin tärkeämpiä kirjoituksia, joita oli aikomus julkaista, ja niissä perustettiin myös sanomalehdet *Helsingin Uutiset, Kirjallinen Kuukauslehti* ja *Uusi Suometar*, jotka tulivat suomalaisen puolueen äänenkannattajiksi. Siten syntyi ja kehittyi suomenkielinen valtiollinen sanomalehdistö, joka ulotti vaikutuksensa kansamme suureen enemmistöön.

Tämän yhteydessä älköön jääkö unohduksiin, että Yrjö-Koskinen antoi aloitteen tai ainakin tehokkaasti myötävaikutti „Suomen Historiallisen Seuran“ ja „Kansataloudellisen Yhdistyksen“ perustamiseen. Täten saatiin aikaan tarpeellinen yhdysside sekä Suomen historiantutkijain kesken että myös niiden välillä, jotka harrastivat tärkeiden taloudellisten kysymysten ratkaisua.

Sanomakirjailijan toimi teki Yrjö-Koskisen valtiolliseksi henkilöksi, jonka arvo ja vaikutusvalta eneni vuosi vuodelta. Jo 1872 vuoden valtiopäivillä hän istui pappissäädyn jäsenenä ja valittiin samaan säätyyn seuraavillekin valtiopäiville, kunnes hänet v. 1882 kutsuttiin senaatin jäseneksi. Valtiopäivillä hän, 1872 vuoden valtiopäiviltä alkaen, jolloin suomalainen puolue ryhmittyi hänen ympärillensä[1], oli suomalaisen puolueen tunnustettuna johtajana, ja sellai-

[1] Tältä ajalta on tämän kirjoituksen edessä oleva kuva.

sena hänellä on melkoinen osansa niihin voittoihin, joita suomen kieli vähitellen taistelemalla saavutti, etusijassa suomenkielisten oppikoulujen perustamisen kautta. Sitä paitsi on suureksi osaksi luettava hänen ansiokseen, että hänen yhdessä A. Meurmanin kanssa onnistui saada aikaan yksimielisyys liberaalisen ruotsinmielisen puolueen kanssa asevelvollisuuskysymyksessä ja siten saada vuoden 1878 asevelvollisuuslaki hyväksytyksi. Se että hän jälkeenpäin, viimekuluneina vuosina, ei koroittanut ääntänsä tämän säätylain ja sen pätevyyden puolesta, vaan pikemmin esiintyi päinvastoin, oli yksi niitä monia hänen edellisen rakennustyönsä alasrepimisiä, jotka hän kai katsoi välttämättömiksi.

Aleksanteri II:n vapaamielisen hallituksen aikana pysyi ruotsinmielinen virkavalta, vahvistettuna aineksilla siitä leiristä, jonka puhetorvena tällöin oli Helsingfors Dagblad, edelleen maan hallituksessa. Juhana Vilhelm Snellmanin senaattiin kutsuminen, jota maan kaikki kansallismieliset ilolla tervehtivät, ei tehnyt tässä suhteessa mitään sanottavaa muutosta. Snellmanin senaattorina-olo oli sitä paitsi lyhytaikainen. Silloinen kenraalikuvernööri kreivi Adlerberg, jolle joka tapauksessa täytyy antaa tunnustus siitä, että hän tarkasti noudatti valtiosääntöämme, ei ollut mikään suomalaisen kansallisuusliikkeen eikä suomenmielisten ystävä. Hänpä se juuri kukisti Snellmaninkin. Adlerbergin hallitus loppui kuitenkin Aleksanteri II:n kuolemaan. Uusi kenraalikuvernööri kreivi Heiden osoittautui heti alusta pitäen suomalaisen puolueen suosijaksi. Heidenin saapuessa Helsinkiin (kesällä 1881) vietti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura suurella juhlallisuudella 50-vuotisen olemassa olonsa muistoa. Yrjö-Koskinen, seuran silloinen puheenjohtaja, käytti tällöin tilaisuutta käyden kunniatervehdyksellä uuden kenraalikuvernöörin luona ja kutsuen hänet seuran juhlaan — kutsumus, jota Heiden tosin ei noudattanut, mutta josta hän epäilemättä oli hyvillänsä. Luultavasti ei kuitenkaan yksistään tuo siten tehty tuttavuus, vaan pikemmin Pietarista saadut ohjeet saivat Heidenin valmistamaan suomalaiselle puolueelle sijaa maan hallituksessa. Hän ehdoitti Yrjö-Koskisen, joka manifestilla $\frac{\text{29 p:ltä huhtikuuta}}{\text{11 p:ltä toukokuuta}}$ 1882 nimitettiin senaattoriksi ja kamaritoimituskunnan päälliköksi. Kolmea vuotta myöhemmin hänet määrättiin kirkollistoimituskunnan päälliköksi.

Samaa tarmoa, joka elähytti Yrjö-Koskisen edellistä toimintaa, hän osoitti senaattorinakin. Hänen päällikkyyttään noissa molemmissa toimituskunnissa seurasi monen tärkeän reformin alkuunpano, joista tosin muutamia ei ehditty ajaa perille hänen aikanansa, mutta joista kuitenkin suuren osan hän jo itse ennätti saada toimeen ja loppuun suoritetuksi. Että nämä reformit yksinomaan kuuluivat niiden toimituskuntain toimialaan, joiden päällikkö hän oli, on itsestään selvää, kun tuntee senaatin silloisen työjärjestyksen. Mitä erityisesti suomen kieleen tulee, niin on huomattava, että tällä alalla oli jo paljon tehty valmiiksi ennen Yrjö-Koskisen senaattiin tuloa. Täydellisiä suomenkielisiä lyseoita oli jo Jyväskylässä ja Hämeenlinnassa ja toisia oli käsketty avattaviksi Turussa, Oulussa ja Porissa (viimemainittu tosin aluksi neliluokkaisena). Suomen kielen käytäntö oikeuksissa ja virastoissa oli turvattu ja lähemmin vahvistettu julistuksella 9 p:ltä toukok. 1881 ja asetuksella 29 p:ltä jouluk. 1883. Viimeisen asetuksen antamisessa oli Yrjö-Koskisella kyllä osansa, mutta on otettava huomioon, että senaatin vaikutus tässä asiassa silloin jo oli rajoitettu vuoden 1882 valtiopäiville asiasta annetulla esityksellä ja valtiosäätyjen siihen antamalla vastauksella, jonka vuoksi mitään alustavia keskusteluja ei ollut tarvis. — Vuoteen 1885 saakka olivat Yrjö-Koskinen ja Oker-Blom ainoat suomenmieliset jäsenet talousosastossa eivätkä siis, vaikkapa olosuhteet milloin olisivatkin herättäneet riitoja kieliasiassa, olisi yleensä voineet saada senaatissa mitään aikaan. Toiseksi kävi asianlaita viimemainitun vuoden jälkeen. Silloin lisääntyi suomenmielisten luku kahdella uudella jäsenellä, jota paitsi vastanimitetty varapuheenjohtaja, vapaaherra S. W. von Troil, usein kallistui heidän puolelleen. Kuitenkaan ei edes silloin ollut mikään helppo asia saada suomen kielen oikeudellista asemaa täysin tunnustetuksi. Se tapahtui vasta armollisella kirjeellä 4 p:ltä huhtik. 1887, joka määräsi paikallisten virkakuntain ja virkamiesten ehdottomaksi velvollisuudeksi suorittaa virkakirjanpitonsa ja muut virkatoimituksensa sekä virkakirjeensä sillä kielellä, jolla pöytäkirja kunnallisasioissa pidettiin. Selonteko niistä valmistavista kokouksista ja lopullisista keskusteluista, joita senaatissa pidettiin ennen tämän asian hallitsijalle esittämistä, ansaitsisi yksistään erityisen luvun. Ehdoitus tämmöisestä kieliasiain järjestelystä hylättiin suurella enem-

mistöllä senaatin täysi-istunnossa, mutta kenraalikuvernööri asettui vähemmistön puolelle, mistä oli seurauksena keisarillisen kirjeen ilmestyminen. Ei tarvinne sanoa että Yrjö Koskinen otti tehokkaasti osaa tämän kysymyksen ratkaisemiseen. Kuitenkin on liioittelua ja yksityisen senaattorin merkityksen ylen suureksi arvioimista, jos, kuten joskus on tapahtunut, väitettäisiin Yrjö-Koskisen olleen ehdottomasti johtavana henkilönä senaatissa. Suomen senaatti ei ollut mikään puoluеministeristö, jossa jäsenten yksityisten mielipiteiden täytyy taipua puolueohjelman edessä. Asioissa, jotka riippuvat senaatin ratkaisusta tai missä pyydettiin senaatin alamaista lausuntoa, voi sentähden syntyä mielipiteen eroavaisuutta, ja äänestykset päättyivät useinkin vastoin toimituskunnan päällikön mieltä. Yrjö-Koskinen sai monasti sitä kokea.

Uskonnolliselta katsantokannaltaan Yrjö-Koskinen oli korkeakirkollinen. Hän puolusti ehtoollispakkoa ja kävi tästä asiasta jotenkin ankaraa väittelyä piispa Johanssonin kanssa. Tämä hänen kantansa olikin aiheena siihen, ettei häntä, vaikkapa olikin kirkollispäällikkö, valittu senaatin edustajaksi 1898 vuoden kirkolliskokoukseen. Samoin herätti myös se tapa, jolla hän sovellutti säädöstä 5 p:ltä elok. 1886, joka koskee papiston palkan järjestelyä maan evankelis-luterilaisissa seurakunnissa, paljon vastarintaa senaatissa. Useissa seurakunnissa oli tämä järjestely, joka vastoin asetuksessa ilmoitettuja perusteita oli melkoisessa määrin lisännyt pappien tuloja kansan kustannuksella, jo vahvistettu, ennenkuin senaatin huomio kiintyi asiaan. Sittemmin tulivat tavallisesti palkkausjärjestelykomiteain tekemät ja kirkollisasiain toimituskunnan hyväksymät tai muuttamat ehdoitukset perinpohjaisen uudistuksen alaisiksi, joka luonnollisesti ei voinut olla pahoittamatta toimituskunnan päällikön mieltä. Samanlaista mielipahaa hän sangen usein sai kestää papillisen esittelijänsä puuttuvien lainopillisten tietojen vuoksi. Ne päätökset, joita kirkollistoimituskunnan oli laadittava, saivat osakseen moittivaa arvostelua talousosaston lainopillisten jäsenten puolelta sekä joutuivat usein melkoisten korjausten alaisiksi. Tämä vaikutti joskus suuressa määrin katkeroittavasti Yrjö-Koskisen mielialaan.

Suurempaa kannatusta hän sitä vastoin sai osakseen pyrkiessään valtiosäätyjen myötävaikutuksella samaan aikaan eriuskolaislakia,

samoin myös uusien suomenkielisten koulujen perustamista tai kannattamista koskevissa kysymyksissä. Siltä ajalta (1885—1899), jona Yrjö-Koskinen oli kirkollisasiain päällikkö, ovat myös lukuisat ajanmukaiset, välistä komeat koulutalot, jotka nyt kaunistavat pääkaupunkia ja monta maaseutukaupunkia. Näiden rakentamiseen ei riittänyt tarkoitusta varten määrätty koulurahasto; mutta senaatti ja ennen kaikkea silloinen raha-asiain päällikkö, vapaaherra MOLANDER oli taipuvainen ja salli tarvittavain varain siirtämistä valtiorahastosta ennakkolainan muodossa. Ei kukaan tahtonekkaan kieltää, että valtion varat täten tulivat hyvin käytetyiksi.

Kreivi Heidenin luona oli Yrjö-Koskinen yhteen aikaan suuressa suosiossa. Heiden juuri sai v. 1884 toimeen, että hän koroitettiin aatelissäätyyn ja siten sai itsestääntulevan oikeuden ottaa osaa valtiopäiväin keskusteluihin. Tämän kautta valmistettiin hänelle myös suurempi mahdollisuus puoluepäällikkönä johtaa suomalaisen puolueen kantaa useissa tärkeissä kysymyksissä. 1897 vuoden valtiopäivillä annettiin valtiosäädyille kolmas kerta esitys keisarikunnassa olevan tuomio-istuimen riita-asiaan antaman tuomion täytäntöönpanemisesta Suomessa. Säätyjen lakivaliokunta ei nytkään voinut hyväksyä esitystä muuttamattomana; mutta kaikki valiokunnan suomenmieliset jäsenet liittivät vastalauseen, jossa selittivät että esitys olisi hyväksyttävä muuttamattomana, jollei säätyjen muutosehdoitus saavuttaisi hallitsijan suostumusta. Säätypäätös laadittiin sitten tämän vastalauseen mukaisesti. Korkeimmassa paikassa luettiin tämä Yrjö-Koskisen ansioksi, ja ystävänsä W. v. DAEHNin esityksestä hän koroitettiin vapaaherralliseen säätyyn.

Tulemme nyt Yrjö-Koskisen elämän viimeisiin vuosiin. Liikanaista on toistaa, mitä niin monelta taholta jo on sanottu, ettei aika vielä ole kypsynyt langettamaan puolueetonta tuomiota siitä, vaan on tämä tuomio jätettävä historialle, joka lähteiden nojalla, mitkä nyt eivät ole julkisesti käsiteltävissä, voi puolueettomasti tarkastaa olosuhteita ja punnita niitä vaikuttimia, jotka ne aiheuttivat. Kaikille on tunnettu, kuinka Yrjö-Koskinen oltuaan, vaikka tosin epäilyn jälkeen, äänellään mukana julkaisemassa helmikuun manifestiä 1899 joutui kiihtyneen yleisön kiivaiden syytösten ja hyökkäysten alaiseksi. Tapa,

millä hän vastasi näihin hyökkäyksiin, ei ollut omansa asettamaan myrskyä. Turmiota tuottavaksi ajattelemattomuudeksi on — lievimmin sanoen — merkittävä se vastalause, jonka hän pani senaatin pöytäkirjaan prokuraattorin lausuntoa vastaan ja jonka hän sitten julkaisi sanomalehdissä. Ne katurauhattomuudet, jotka julkaisun vuosipäivänä häiritsivät hänen kotirauhaansa, veivät häneltä mielen tasapainon ja vetivät hänet ikävään oikeudenkäyntiin. Kaukana siitä, että yleisen mielipiteen myrskyt olisivat lannistaneet häntä, singahutti hän poliittisia vastustajiaan vastaan 70:ntenä syntymäpäivänään *avoimen kirjeensä,* joka aikana, milloin yksimielisyys enemmän kuin koskaan oli tarpeen, tarkoitti herättää eloon vanhoja kielelliselle pohjalle perustuvia puoluetaisteluja. Uudessa Suomettaressa julkaistuissa artikkeleissa ja lentokirjasissa (osittain nimettömissä, mutta helposti tunnettavissa) hän yhä edelleen lietsoi tätä taistelua, joka vähitellen tuli yhä katkerammaksi ja nyt jo näyttää uhkaavan jakaa kansamme kahtia. Vanha puoluemies ei voinut heittää aseitaan, jotka olivat teroitetut sisäisessä taistelussa ja joita ainoastaan ja yksinomaan myös siihen käytettiin.

Pitkän elämänsä aikana oli Yrjö-Koskinen tottunut olemaan suomenmielisen puolueen päällikkönä ja johtajana. Kun sittemmin yhteiskunnallisen kehityksemme jatkuessa uusia kysymyksiä tuli päiväjärjestykseen ja ne aiheuttivat muun muassa nuorsuomalaisen puolueen, joka katsoen sen pyrintöihin ajamukaisten yhteiskunnallisten reformien ajamiseksi oli monessa kohdassa entistä ruotsalaista liberaalista puoluetta lähempänä, niin ei hän tunnustanut sitä kansallisesti suomalaiseksi. Se oli ainoastaan ruotsinmielisten „suomeksi heiluva häntä". Muutoin hän näkyy yhä enemmän, joskin itsetiedottomasti, sekoittaneen suomalaisuuden asian omaan personaansa ja personallisiin mielipiteisiinsä. Tästä saanee se häikäilemättömyys, jolla hän itsepäisesti koetti ajaa kerran lausumaansa ajatusta, selityksensä. Päämääränsä saavuttamiseksi hän myös toisinaan käytti keinoja, joita hänen taistelutoverinsa eivät tahtoneet hyväksyä ja jotka aiheuttivat pitempi- tai lyhyempiaikuisia häiriöitä ystävyyssuhteissa. Hänen kantansa viimeisten aikain tapahtumissa rikkoi vihdoin hänen ja muutamien hänen entisten ystäväinsä välit kokonaan.

Yrjö-Koskisen hautajaisissa lausui muistopuhuja Yrjö-Koskisen aikomuksen olleen, kun vastarinta hallitsijan määräyksiä vastaan nyt on tauonnut, matkustaa Pietariin ja personallisesti hallitsijan luona koettaa saada helpoituksia muutamiin hallinnollista tietä annettuihin asetuksiin, mutta että kuolema oli tullut väliin ja niin tehnyt tyhjäksi tämän aikomuksen. Jälkimaailman suotaneen saattaa puolueettoman ja ennakkoluulottoman harkinnan alaiseksi ne syyt, joihin hän on perustanut toiveensa tämän toimenpiteen onnellisesta tuloksesta.

Jokaisen ihmisen elämässä on valoa ja varjoa vaihetellen. Erittäinkin molemmat nämä puolet selvästi käyvät näkyviin henkilöissä, joilla on ollut etevä tehtävä maailmassa tai kansansa keskuudessa. Puoluemiehessä ovat kuitenkin valo- ja varjopuolet vielä selvemmin huomattavissa kuin muissa, koska nämä valo- ja varjopuolet tavallisesti juuri ovat puolueiden kiistanesineenä. Se on toteutunut Yrjö-Koskisenkin elämäntaipaleessa.

K. F. Ignatius.

Theodor Mommsen.

Kirjoittanut

HERMAN GUMMERUS.

Marraskuun 2 p:nä kuoli Berlinissä tuo kuuluisa historiantutkija ja kirjailija, jonka nimen luemme tässä ylempänä — nestori Europan tiedemiesten joukossa, Saksan ylpeys ja koko oppineen maailman ihmetelty esikuva. Harvoille on suotu pitempi työaika, mutta vielä harvemmat voivat elämänsä lopulla viitata toimintaan ja vaikutukseen niin suurenmoiseen kuin Theodor Mommsen. Jo hänen kirjailijatoimensa laajuus herättää meissä hämmästystä. V. 1887 laski hänen ystävänsä ja elämänkertojansa Zangemeister häneltä olevan yli 800 julkaisua ja kirjoitelmaa, ja sen jälkeen lienee luku noussut jo yli tuhannen. On tuskin yhtäkään haaraa antiikkisen muinaistutkimuksen alalla, jota hän ei olisi edistänyt, ja monessa kohdin hän on johdattanut tutkimuksen vallan uusille urille. Kokonaiskuvan antaminen Theodor Mommsenin elämäntyöstä olisi samaa kuin antiikkisen muinaistutkimuksen historian kirjoittaminen viimeisten 60 vuoden ajalta. Tämän lyhyen kirjoitelman tarkoitus onkin vain esittää äärimäiset rajaviivat Mommsenista kirjailijana ja sen ohessa myös valtiollisena henkilönä.

Theodor Mommsen syntyi 30 p. marraskuuta 1817 pienessä Slesvigin kaupungissa Gardingissa, jossa isä oli pappina. Kotiseutuaan hän säilytti aina rakkaassa muistossa eikä koskaan lakannut pitämästä itseään slesvig-holsteinilaisena. Sellaisena hän otti vilkkaasti osaa siihen saksalais-kansalliseen liikkeeseen, joka lopulta vei herttuakuntain väkivaltaiseen irroittamiseen Tanskasta. Muun muassa hän tuona myrskyisenä vuonna 1848 toimitti Rendsburgissa ilmestyvää sanomalehteä „Schleswig-holsteinische Zeitung". Tieteellisen sivistyksensä Mommsen sai Kielin yliopistossa. Klassillisen filologian ohella hän täällä opiskeli lakitiedettäkin ja tuli v. 1843 lainopin tohtoriksi. Hänen lainopilliset tietonsa olivat hänelle myöhemmin

arvaamattomaksi hyödyksi hänen selvitellessään monia vaikeita valtio- ja yksityisoikeudellisia kysymyksiä Rooman historian alalta.

Nuori lahjakas tutkija tuli pian huomatuksi. Berlinin kuninkaallinen tiedeakatemia antoi hänelle toimeksi tutkia Ranskassa ja Italiassa roomalaiselta ajalta tavattavia piirtokirjoituksia. Vuosina 1844—47 hän tässä tarkoituksessa matkusteli yllämainituissa maissa. Italiassa ololla oli ratkaiseva merkitys Mommsenille. Tällöin hän näet hankki itselleen tuon Italian maan ja kansan ja sen vanhalta ajalta polveutuvain muinaisjäännösten tarkan tuntemisen, joka on ominaista kaikille hänen teoksilleen. Italian kieltä hän oppi pian hallitsemaan samalla mestaruudella, jolla hän käsitteli vanhaa roomalaiskieltäkin.

Kohta Italiasta palajamisensa jälkeen — v. 1848 — Mommsen nimitettiin lainopin ylimääräiseksi professoriksi Leipzigin yliopistoon. Täällä hänen toimintansa ei kuitenkaan tullut pitkäikäiseksi. Koko hehkuvan sielunsa intoisuudella Mommsen näet liittyi „hullun vuoden" (v. 1848) vapauspyrintöihin. Kun taantumus pääsi jälleen voitolle, sai hän monen muun saksalaisen professorin tavoin — niiden joukossa olivat veljekset Grimm, Virchow ja Kuno Fischer — maksaa osanottonsa virasta-erotuksellaan. Mommsen lähti nyt Zürichiin, missä hän v. 1852 sai professorin viran roomalaisessa oikeudessa. V. 1854 hän julkaisi ensimäisen osan „Römische Geschichte"ään, mikä teos tuotti hänelle heti suunnattoman maineen ja suosion. Saksa kiiruhti nyt heti voittamaan hänet takaisin tieteelliselle elämälleen. V. 1854 hän siirtyi roomalaisen oikeuden professoriksi Breslaun yliopistoon, mistä hänet v. 1858 kutsuttiin vanhan ajan historian professoriksi Berliniin. Siellä hän on vaikuttanut siitä saakka, ollen sen ohella v:sta 1873 alkaen kuninkaallisen tiedeakatemian sihteerinä.

Saksan pääkaupungissa Mommsen pian alkoi esiintyä valtiollisellakin näyttämöllä. Hänet valittiin v. 1873 valtiopäiville, joiden jäsenenä hän pysyi vuoteen 1882 saakka. Kuuluen aluksi kansallis-vapaamieliseen puolueeseen hän v. 1880 liittyi askelta kauempana vasemmalla seisovaan vapaamieliseen yhdistykseen. Kuuluisaksi on tullut se taistelu, johon hän v. 1881 joutui ruhtinas Bismarckin kanssa. Hän näet nousi kiivaasti vastustamaan sitä taantumismielistä suuntaa, jota valtakunnan kansleri oli alkanut ajaa sisäpolitiikassaan. Hyökkäys aiheutti teräviä vastauksia Bismarckin puolelta, joka niissä sai sopivan tilaisuuden ilmaista halveksu-

misensa politiseeraavia professoreja kohtaan. Erittäinkään ei Bismarck koskaan voinut unhottaa puheenpartta „konstitutionelle Hausmeierei", jolla Mommsen taistelun kuumuudessa oli sattunut kuvaamaan Bismarckin kantaa.

Ollen jo nuoruudessaan Saksan yhteyspyrintöjen lämpimimpiä kannattajia Mommsen kaiken ikänsä pysyi ilmettyisenä imperialistina. Saksanmaan suuruus ja Saksan kansan maailmanvalta oli hänen unelmanaan. Ranskalais-saksalaisen sodan aikana hän Ranskaa vastaan suunnatuilla terävillä lausunnoillaan herätti suurta suuttumusta tässä maassa, ja kestikin 25 vuotta ennenkuin ranskalaiset voivat sen unhottaa. V. 1872 hänet oli pyyhitty pois „Société des antiquaires de France" seuran jäsenluettelosta. Vasta v. 1895 tapahtui sovinto, kun Mommsen nimitettiin Institut de France'n jäseneksi. Tunnettua on myös Mommsenin esiintyminen saksalaisuuden puolesta Itävallassa, mikä seikka aikoinaan tuotti hänelle ankaraa paheksumista.

Mutta huolimatta näistä natsionalistisista taipumuksistaan Mommsen kuolemaansa saakka pysyi uskollisena vuosisadan keskivaiheelta polveutuville vapaamielisille aatteilleen. Kun pari vuotta sitten opetusvapautta Saksan yliopistoissa uhattiin rajoituksilla hallituksen puolelta, niin sai opetusvapauden asia Mommsenista pelottoman puolustajan.

Mommsen poliitikkona saa tietysti kuitenkin antaa etusijan Mommsenille tiedemiehenä. Suurelle yleisölle on hänen „Rooman historiansa" parhaiten tuttu. Teos ilmestyi vv. 1854—1855 kolmessa osassa, käsitellen Rooman historiaa Thapsuksen taisteluun saakka eli vuoteen 47 ennen Kristusta. V. 1885 ilmestyi viides osa, käsitellen maakuntain kehitystä Rooman keisariajalla. Neljäs osa jäi kirjoittamatta. 50 vuotta on jo kulunut siitä kun tämän käänteentekevän kirjan ensimäinen osa ilmestyi, mutta yhä vieläkin se vaikuttaa yhtä tuoreesti, yhtä välittömästi, ja esitys on yhä yhtä mukaansatempaava ja vakuuttava, huolimatta monessa kohdin ilmenevästä yksipuolisuudestaan ja huolimatta siitä että uudempi tutkimus on osoittanut monta tekijän rohkeaa väitelmää paikkansa pitämättömäksi.

Ymmärtääksemme sen vaikutuksen, jonka tämä teos teki aikalaisiinsa, tarvitsee vain verrata sitä muihin samanaikaisiin, vanhan ajan historiaa käsitteleviin teoksiin, kuten esim. Schweglerin perusteelliseen, yhä vieläkin ammattimiehille välttämättömään Römische Geschichte'en.

Oli totuttu katselemaan klassillista muinaisuutta niin sanoaksemme kauempaa ja eroitettuna omasta ajastamme kaksituhatvuotisella kuilulla. Sen historialliset henkilöt, sellaisina kuin ne kuvastuivat historiallissa esityksissä, olivat peitetyt vuosituhansien kunnianarvoisella tomulla. Nyt vedettiin nämä olennot yhdellä iskulla esiin folianttien piilosta, asetettiin ilmielävinä keskelle nykyajan levotonta elämää, esitettiin toimivina, ajattelevina ja tuntevina henkilöinä, joiden tekeminen ja jättäminen joka suhteessa arvosteltiin saman mittakaavan mukaan, jolla me mittaamme oman aikamme tapauksia. Tähän saakka oli järkkymättömänä sääntönä kaikelle historiankirjoitukselle pidetty Tacituksen vanhaa lausetta „sine ira et studio". Nyt Mommsen käänsi tämän säännön päinvastaiseksi. Hän jos kuka kirjoitti „*cum* ira et studio". Kun ennen oli pidetty kunnianasiana kirjoittaa niin kylmästi ja objektiivisesti kuin mahdollista, oli Mommsenin arvostelu sen sijaan mitä korkeimmassa määrässä intohimoista ja subjektiivista. Lukija temmataan keskelle tapausten pyörrettä, hänet tutustutetaan „miliööhön", kansan mielipiteen vaihteluihin ja toimivain henkilöin sisäisimpiin vaikuttimiin. Hänet pakoitetaan niin sanoaksemme istumaan juryssa joko tuomitakseen tai vapauttaakseen, ja hänen sivullaan seisoo tekijä asianajajana, milloin kantajan, milloin vastaajan puolella, ja tahtoen tai tahtomattaan pakoitetaan tuomari myöntämään että kaunopuheinen asianajaja on oikeassa.

Mutta ei sillä hyvä. Alati ja uudestaan pyrkii esityksessä esiin politiikki — 1850-luvun politiikki. Silloin elettiin Saksassa keskellä 1848-vuoden maininkeja. Toivo siitä, että vapaatahtoisen sopimuksen kautta saavutettaisiin ikävöity kansallinen yhteys, oli hukkunut Frankfurtin kokouksen pöytäkirjoihin. Kuiva todellisuus yksityisten Saksan valtioiden erityisetujen muodossa oli hävittänyt uskon että aatteet voittaisivat oikean asian oman sisäisen voiman avulla. Ainoa perille pääsön mahdollisuus näytti olevan voiman oikeuteen vetoamisessa. Preussin, joka oli mahtavin näistä valtioista, tuli asettua yhteyspyrintöjen etunenään ja, jos tarvittiin, väkisin pakoittaa muut niihin yhtymään. Sellaisten olosuhteiden vallitessa yleinen mielipide vähitellen kypsyi Bismarckin laajentamispolitiikalle. Oikeus ilman valtaa, vaatimus ilman voimaa sitä puolustamaan on jotakin sellaista, jota politiikassa ei tarvitse ottaa lukuun — niin kuului se perusohje, jonka häikäilemätön sovelluttaminen oli tämän politiikan etevimpiä tunnusmerkkejä.

Mommsenin Rooman historiasta tämä mielipide löysi niin sanoaksemme historiallista tukea. „Verellä ja raudalla“, käyttämällä häikäilemättä kaikkia tarjona olevia keinoja ja arvostelemalla selväjärkisesti mikä oli mahdollista ja saavutettavissa, oli Rooman vuosisataisten taistelujen jälkeen onnistunut yhdistää koko Italia valtansa alle. Ihmeteltävällä selvyydellä kuvaili Mommsen tätä askel askeleelta edistyvää laajennustointa, osoittaen mitkä olivat edellytykset sen onnelliselle päätökselle. Tässä löysivät Saksan yhteyden ystävät tien viitotuksi itselleenkin: uhrautuva miehuus, sitkeä kestävyys, viisas todellisten valtasuhteiden vaarinotto, ei mitään joutavaa hentomielisyyttä, jos tarvittiin musertaa heikompi, joka asettui eteenpäin vyöryvän laviinin tielle. „Purevalla terävyydellä — sanoo C. Wachsmuth[1] — ivataan kaikkia aatteen miehiä, ankaralla painolla yhä uudestaan teroitetaan mieliin, että vain se, joka valtiomiestoimissaan kylmästi ymmärtää punnita ja käyttää hyväkseen olevia valtasuhteita, voi toivoa menestyvänsä.“

Meihin vaikuttaa tämä Mommsenin Rooman historiassa esiintyvä tendensi vastenmielisesti. Meidän oikeudentuntomme ei voi hyväksyä perusjohdetta: valta on oikeus, ja sitä tapaa, jolla Mommsen esim. koettaa todistaa, että roomalaiset olivat täysin oikeassa tehdessään lopun kreikkalaisten itsenäisyydestä. Mutta me voimme ymmärtää tämän tendensin ilmaukseksi siitä kansallisen voiman tunnosta, joka tällöin väkevänä pyrki ilmi Saksan kansassa.

Mommsenin tyylistä ei voi olla muuta kuin yksi mielipide: kaikkien täytyy ihmetellä sen sopusuhtaisuutta, eloisuutta, havainnollisuutta ja sattuvia ja kuvaavia lausetapoja. Sepä se juuri osaltaan on meilläkin tehnyt Mommsenin Rooman historian yhdeksi suosituimpia yliopistollisia kurssikirjoja.

Ylläsanottu on kylliksi selittämään sen huomion, jonka teos herätti ilmestyessään ja sen suosion, jonka se kohta saavutti mitä laajimmissa piireissä ja jota se yhä vielä nauttii. Mutta yhtä selitettävissä on myös se seikka että se ammattimiesten puolelta kohtasi vakavaa vastustusta. Nämä protesteerasivat sellaista subjektiivista historiallisten ilmiöiden arvostelua vastaan ja lausuivat epäileviä arvelujaan tekijän rohkeista oletuksista. Todellakin tarjoo Mommsenin esitys helposti hyökkäyskohtia. Hänen

[1] Einleitung in das Studium der alten Geschichte, siv. 50.

THEODOR MOMMSEN

Cicerosta lausumansa hylkäystuomion selvä vääryys, hänen liioitteleva innostuksensa ja ihmettelynsä suurta Cæsaria kohtaan, hänen tendensimäinen käsityksensä Gajus Gracchuksesta itsetietoisena monarkistisena vallananastajana — tämä kaikki ja paljon muuta sen lisäksi on täydellä syyllä joutunut arvostelun alaiseksi. Mutta terävimmätkin arvostelijat ovat syvästi ihmetelleet sitä kaikki käsittävää, perusteellista lähdetutkimusta, sitä kummasteltavaa kykyä ulkonäöltä vähäpätöisistä tosiasioista vetää tärkeitä johtopäätöksiä, joka sisältyy sujuvaan ja kaikkia lähdesitaatteja puuttuvaan kuvaukseen. Ei vähimmän ihmeteltävä ole se tapa, jolla Mommsen käsittelee Rooman sivistyshistoriaa. Aikana, jolloin historioitsijat harvaa poikkeusta lukuunottamatta jättivät kokonansa syrjään sivistyskehityksen valtiollisten tapausten rinnalla ja hyvin vähän välittivät näiden molempien puolien yhteydestä, ymmärsi Mommsen tunkeutua niiden sosiaalisten ja taloudellisten ilmiöiden ytimeen, jotka muodostivat Rooman valtion perustan. Että myöhemmän ajan tutkimus olennaisissa kohdissa on oikaissut ja täydentänyt Mommsenin esitystä tässä suhteessa ei ollenkaan vähennä sen suuria ansioita. —

Olen ehkä tarpeettoman kauan viipynyt tässä Mommsenin suosituimmassa ja tunnetuimmassa teoksessa. Ammattimiesten keskuudessa tunnustetaan yhtä suuri, ehkäpä suurempikin arvo useille hänen muista enemmän puhtaasti tieteellisistä teoksistaan. Näistä on huomattava „Römische Forschungen“, kahdessa osassa (vv. 1864 ja 1879), sisältäen joukon erityistutkimuksia, joissa tekijä useinkin johtuu toisenlaisiin tuloksiin kuin Rooman historiassa. Lisäksi mainittakoon „Römisches Staatsrecht“ 3 osassa ja 5 nidoksessa, julkaistut vuosien 1871 ja 1888 välillä — perustava teos, jolla on käänteentekevä merkitys. Varsinkin on siinä huomattava prinsipaatin oikean luonteen selvittely, joka levittää uutta valoa keisarikunnan valtio-oikeudelliseen kehitykseen. Vieläkin ilmeisempää lainopillista laatua on „Römisches Strafrecht“, Mommsenin viimeinen suurempi teos, julkaistu 1899.

Mutta kenties kauneimmat laakerinsa on Mommsen niittänyt epigraafikkona eli piirtokirjoitusten tutkijana. Tällä alalla hän seisoo saavuttamattomana aikansa oppineiden keskuudessa. Kuten yllä on mainittu lähti hän v. 1844 matkustuksille Ranskaan ja Italiaan tutkimaan näissä maissa hajallaan tavattavia piirtokirjoituksia. Hänen epigraafisten tutkimustensa ensimäinen tärkeä hedelmä oli „Inscriptiones regni Neapolitani

latinae", lajissansa mallijulkaisu. Hänen oli etsittävä, tarkasti jäljennettävä ja selitettävä kaikki ne piirtokirjoitukset, jotka löytyivät hajallaan tällä alueella, piilotettuina museoihin tai yhäti ollen tavattavissa alkuperäisellä paikallaan kaduilla ja toreilla, piirrettyinä hautapatsaihin ja rakennusten raunioihin. Suuri osa näistä piirtokirjoituksista oli tosin painettuna niihin kokoelmiin, joita 1500-luvulta alkaen italialaiset oppineet olivat julkaisseet. Mutta osaksi jättivät jäljennökset, mitä tarkkuuteen tulee, paljon toivomisen varaa, osaksi oli mainittuihin kokoelmiin pujahtanut koko joukko väärennyksiä. Tarvittiinpa siis terävä silmä ja perinpohjainen arvostelukyky saamaan selville näiden piirtokirjoitusten oikea sisällys. Osaksi omalla silminnäöllä, osaksi filologisesti sivistyneiden apulaisten toimella Mommsen hankki itselleen tarkat jäljennökset kaikista piirtokirjoituksista, jotka vielä olivat tallella tai yleensä olivat tavattavissa. Kaikkiaan koottiin piirtokirjoituksia noin 8,000 kappaletta. Siten saatu ainevarasto valikoitiin ja järjestettiin maantieteellisten periaatteiden mukaan ja koko kokoelma varustettiin perinpohjaisella rekisterillä.

Tämä v. 1852 ilmestynyt kokoelma antoi uutta eloa latinalaiselle epigrafiikalle. Kreikkalaiset piirtokirjoitukset löytyivät jo suureksi osaksi koottuina ja August Boeckhin julkaisemina kahdessa nidoksessa „Corpus Inscriptionum Graecarum". Nyt tehtiin suunnitelma kaikkien käsillä olevain latinaisten piirtokirjoitusten kokoomiseksi ja julkaisemiseksi. Berlinin kuninkaallinen tiedeakatemia ryhtyi yritykseen, jonka johtajaksi Mommsen valittiin. Se oli jättiläistyö, joka siten aloitettiin. Mutta Mommsen oli siihen juuri oikea mies. Varmalla kädellä hän teki työsuunnitelman, ja tavattoman järjestämiskykynsä avulla hän sai sen pian täyteen käyntiin. V. 1863 ilmestyi ensi nidos julkaisua „Corpus Inscriptionum Latinarum", sisältäen vanhimmat, Rooman tasavallan ajoilta polveutuvat, piirtokirjoitukset, ja varustettuna laajoilla selityksillä. Sen jälkeen jatkettiin julkaisemista nopeaa menoa. Tämän työn kautta, josta Mommsen itse suoritti sangen suuren osan, hän hankki itselleen sen kuuluisan, melkeinpä ennustustaitoisen kyvyn tulkita tekstejä, joissa tavallinen silmä voi huomata vain sekavan kokoelman käsittämättömiä kirjainkatkelmia. Hänen johdollaan kehittyi joukko taitavia epigraafikkoja, jotka pian voivat omavaraisesti jatkaa alettua työtä. Muissakin maissa kuten esim. Ranskassa, on myöhempinä aikoina epigrafiikka tullut innokkaan tutkimuksen esineeksi. Koko tämän työn tulos on nyt valmiina 15 osassa ja enemmän kuin kaksi

kertaa niin monessa mahtavassa folionidoksessa, jotka kaikki ovat varustetut Mommsenin tarkoin ajatellun suunnitelman mukaan tehdyillä rekistereillä, mitkä suuressa määrin lisäävät niiden käytettäväisyyttä.

Ainoasti se, joka on seurannut viime vuosien filologisia ja historiallisia julkaisuja, voi oikein arvostella, kuinka suuri merkitys piirtokirjoituksilla on antiikkiseen historiantutkimiseen nähden. Tietomme klassillisesta muinaisuudesta on niiden avulla äärettömästi laajentunut, varsinkin mitä sivistyskehitykseen tulee, josta aikaisemmin oli kovin epätäydellinen tieto. Mommsen itse on Rooman historiansa viidennessä osassa, jossa hän kuvailee tilaa kaikissa Rooman keisarikunnan maakunnissa, näyttänyt, kuinka paljon voidaan rakentaa piirtokirjoitusmaterialin nojalle.

Yllä sanottu riittänee antamaan lukijalle käsityksen Mommsenin merkityksestä historioitsijana. Ja kuitenkin olen jättänyt kokonaan syrjään ne lukemattomat monografiat, joissa hän on käsitellyt suurempi- tai vähempiarvoisia erityiskysymyksiä. Ne löytyvät osaksi hajallaan eri aikakauskirjoissa ja tieteellisten seurain toimituksissa, osaksi julkaistuina kirjan muodossa. Ja lopuksi en ole ollenkaan kosketellut Mommsenin toimintaa filologina. Hän on näet julkaissut erinäisiä latinaisia lähdekirjoituksia kriitillisissä painoksissa, etusijassa kirjallisessa suhteessa vähäpätöisiä kirjailijoita, jotka kuitenkin ovat tärkeitä historiallisina lähteinä. Erityisesti arvokas on Mommsenin julkaisema n. s. pandektien kriitillinen painos „Digesta Justiniani Augusti“.

Ominaista Mommsenille samoinkuin yleensäkin saksalaiselle tiedemiehelle on hänen rakkautensa yksityisseikkoihin, detaljeihin, tuo koskaan väsymätön huolellisuus, jonka hän kohdistaa pienimpiinkin, näennäisesti aivan mitättömiin asioihin. Yhtä sitkeästi kuin hän koettaa sovitella yhteen jonkun piirtokirjoituksen hajanaisia katkelmia tai hakea kivestä puoliksi kuluneita hakattujen merkkien jälkiä, yhtä huolellisesti punnittu on jokainen lukutapa hänen julkaisemissaan klassillisten kirjailijain painoksissa. Mutta mikä teki Mommsenin suuruuden oli se, että hän ei hukkunut yksityisseikkoihin, vaan aina piti silmällä kokonaisuutta, jonka vuoksi juuri noita yksityisseikkoja tutkitaan. Hänen suhdaton muistinsa teki mahdolliseksi sen lähdeainesten suvereenisen hallitsemisen, joka antaa hänen teoksilleen niiden pysyvän arvon.

Niin eli ja työskenteli Theodor Mommsen heikontumattomalla työkyvyllä ja ajatuksen terävyydellä aivan kuolemansa edellisiin viikkoihin

saakka — hän, tunnustettu kuningas historiallisen tieteen maailmassa. Kun hänet joku vuosi sitten valittiin Rooman kansainvälisen historiallisen kongressin kunniapresidentiksi, kun samaan aikaan Nobel-palkinto annettiin hänelle, oli se ainoasti ilmaus siitä kunnioituksesta ja kiitollisuudesta, jota koko sivistynyt maailma tunsi vanhaa mestaria kohtaan. Meidänkin maallamme on erityinen syy tuntea kiitollisuutta häntä kohtaan. Hänenpä nimensä on luettavana etumaisena eräällä suuren kansainvälisen adressin v:lta 1899 lehdistä. 19:nnen vuosisadan henkisten suurmiesten joukossa ei Theodor Mommsenin nimi ole oleva viimeisiä.

Jonas Lie.

Kirjoittanut

K. S. LAURILA.

Marraskuun 6 päivä on ollut taaskin Norjan kansalle merkkipäivä. Jonas Lie, kolmas Norjan kolmesta suuresta kirjailijasta, on silloin täyttänyt 70 vuotta ja siten saavuttanut sen ikärajan, jonka yli Ibsen ja Björnson, hänen maineessa edellä kulkevat suurveljensä, ovat jo ennen astuneet.

Se kirjallinen tuotanto, joka Jonas Liellä nyt 70 v. täyttäissään on takanaan, on sekä kooltaan että sisällykseltään niin runsas, että lyhyessä aikakauskirja-artikkelissa ei voi yrittääkkään antaa siitä mitään ehyttä ja tyydyttävää kuvaa. Jonas Lie on kuitenkin meilläkin siksi tunnettu ja suosittu, ja hänellä on meillä niin paljon hartaita lukijoita ja uskollisia ihailijoita, joille hänen maineensa on yhtä rakas „kuin meidän oisi hän“, että on täysi syy hänen merkkipäivänsä johdosta omistaa hänelle joku sana.

Jonas Lie syntyi 6 p. marrask. 1833 Ekerin pitäjässä (lähellä Drammenia) missä hänen isänsä Mons Lie oli jonkunlainen hallinnollinen virkamies. Lien esivanhemmat isän puolelta olivat lähtöisin Holtaalenista Trondhjemin lähistöltä. Suvun kantatalon nimi oli Storli, minkä eräs esi-isistä, joka ensimäisenä virkamiesuralle antautui, lyhensi nimeksi Lie. Lien äiti (Pauline Christine Tiller) oli kauppiaan tytär Trondhjemista.

Lien oma luulo on, että äidin kautta tuli sukuun „Finneblod“ (lappalaisverta). Lien ajatus onkin muuten, että „Finneblandingen har været en stor og væsentlig Faktor i sammensætningen af det nuværende norske Folks Aandsegenskaber“ [1]. Esimerkkinä hän mainitsee „väririkkaan piirteen Norjan kansassa, joka ilmenee runoilija Wergelandin äärettömässä kuvarikkaudessa ja hyppäyksissä yli logiikan“.

Juuri tämän rotusekoituksen perustuksella on tahdottukin selittää sitä omituista kaksinaisuutta, mikä on huomattavissa Jonas Lien luonteessa ja kirjallisessa tuotannossa. Yhdellä puolen isän peru, monessa polvessa perityt juristiominaisuudet: halu laskea vain reaaliarvoilla, läpitunkevan tarkka silmä huomaamaan elämää kaikkine pikkupiirteineen sellaisena kuin se on, mitkä ominaisuudet kirjailija Jonas Liessä esiintyvät huomioiden tekemisen tarkkuudessa ja kuvauksen harvinaisen havainnollisessa elävyydessä. Toisella puolen äidinperu, velhoheimon ja „kaukonäkijäin“ luonnetunnusmerkit: fantasian ylivalta kylmästi harkitsevan järjen yli, taipumus mystisismiin, syvä, pelon- ja hartaudensekainen kunnioitus luonnon salaperäisiä voimia ja ilmiöitä kohtaan.

Jos tällä mystillisyyteen taipuvalla puolella Jonas Lien luonteessa liekin ollut juurensa jo äidin puolelta perityissä sukuominaisuuksissa, niin oli varmaan omiaan vielä kehittämään juuri tätä mystillistä puolta hänen luonteessaan se seikka, että Jonas Lie tuli viettämään suurimman osan lapsuuttaan kaukana pohjoisessa velhouden ja taikauskon vanhassa kotimaassa Finmarkenissa. Jonas Lien isä tuli nim. 1838 amtmanniksi Tromsaan, missä hän oli aina vuoteen 1846. Täten nuori Jonas tuli saamaan lapsuutensa tärkeimmät ja syvimmät vaikutukset täältä kaukaa pohjoisesta, ja ne vaikutukset ovat kylläkin tuntuvat hänen kirjallisessa tuotannossaan.

Kun isä v. 1846 muutti Tromsasta takaisin eteläänpäin, lähetettiin nuori Jonas Fredriksværnin merikadettikouluun, sillä hänestä piti tulla „merisankari“. Se oli ainakin hänen oma unelmansa. Likinäköisyys esti kuitenkin tämän unelman toteutumasta, mutta Fredriksværnin episodilla on kuitenkin tärkeä merkitys Jonas Lien elämässä, sillä juuri tällä merikadettiajalla saadut vaikutteet ja tehdyt havainnot ovat var-

---

[1] Lappalaissekoitus on ollut suurena ja olennaisena tekijänä nykyisen Norjan kansanhengen ominaisuuksissa.

maan suureksi osaksi todellisuusperustana yhdelle hänen parhaimmista romaaneistaan „Kommandørens Døttre".

Merikadettikoulusta siirtyi Jonas Lie Bergenin katedraali-kouluun. Sitä hän ei kuitenkaan käynyt loppuun, vaan erosi kesken ja päätti yksityisopetusta nauttimalla joutua pikemmin ylioppilaaksi. Viimeisen „voitelunsa" ylioppilastutkintoa varten hän sai Heltbergin aikoinaan kuuluisassa „ylioppilasleipomossa" Kristianiassa, jossa samaan aikaan oli „leivottavana" kolme muutakin ylioppilaskokelasta, joista yksikään ei ole varmaankaan tuottanut opettajalleen häpeää: Ibsen, Björnson ja Vinje.

Ylioppilaaksi tuli Lie v. 1851. Sama vuosi on toisessakin suhteessa tärkeä hänen elämässään. Silloin hän nimittäin tapasi ensi kerran tulevan puolisonsa ja uskollisen työtoverinsa Thomasine Lien (Jonas ja Thomasine Lie ovat serkkuja), joka silloin oleskeli tilapäisesti isänsä kanssa Kristianiassa. Arne Garborg, Lien elämäkerran kirjoittaja, ei mainitse, tokko Jonas Lie silloin jo kohta aavisti, mikä merkitys Thomasinella tulisi olemaan hänen elämässään. Thomasinelle sitävastoin jo yhdessäolon aikana Kristianiassa kävi selväksi, „at det maatte bli ham — skulde det bli nogen" [1].

Kauan ei liene kuitenkaan kestänyt, ennenkuin Jonaksellekin kävi selväksi, että hänen valittunsa oli oleva Thomasine tai ei kukaan. Ja kun hän kerran itsestään oli selvillä, piti hänen saada selvyys Thomasineltakin. Se halu tuli muuten hänen päälleen hyvin puuskapäisesti. Thomasine oli kesävieraana Jonaksen kodissa ja Jonaksen piti eräänä kevätaamuna anivarhain lähteä isänsä kanssa käräjille. Silloin iski hänen mieleensä yhtäkkiä se ajatus, että hän ei voi lähteä taipaleelle, ennenkuin „kohtalo" on ratkaistu. Ei muu neuvona kuin herättää Thomasine aamuunestaan klo 7 ja puhua hänelle asia selväksi. Vastaus oli vakava „jaa", ja sen saatuaan Jonas iloisena lähti taipaleelle kummastellen vain mennessään, että Thomasine hänestä huoli!

Suurempaa epäröimistä kuin elämänkumppanin valinta tuotti nuorelle ylioppilaalle elämän uran valinta. Jonas Lie ei ollut ollut koulussa mikään „valo", ja sen vuoksi tahtoi kotiväki häntä papiksi. Kuuliaisena ja mukautuvana päättikin Jonas seurata omaisten toivomusta, meni Kristianiaan, hankki koko pinkan „mustia kirjoja" ja tuijotti niihin yhden

[1] Että se oli oleva hän, jos se oli oleva kukaan.

vuorokauden. Mutta sitten hän alkoi miettiä, ettei hän rupea koko ikäänsä olemaan puettuna papinkaapuun, joka tekee miehen ihan naisen näköiseksi. Ja niin hän päätti ruveta lääkäriksi. Mutta käytyään katsomassa anatomiasalia, tuntui hänestä, että se on ilkeää tointa sekin, ja niin hän kääntyi juristiksi. V. 1858 hän suoritti lainopillisen virkatutkintonsa ja asettui seuraavana vuonna Kongsvingeriin asianajajaksi.

Se seitsemän vuoden aika, jonka hän sitten yhdessä uskollisen Thomasinensa kanssa teki työtä ja taisteli Kongsvingerissä, on varmaan merkillisin ajanjakso Jonas Lien elämässä siihen nähden, että se epäilemättä syvimmin ja ratkaisevimmin on vaikuttanut hänen kehitykseensä, enimmin rikastuttanut hänen ihmistuntemustaan ja elämänkokemustaan ja tehnyt hänet yksilönä siksi, mikä hän on: lujalla selkärangalla varustettu, vastuksista lannistumaton, myrskyjä uhmaileva luonne, jolla on uskallus, jos niin tarvitaan, olla yksin kaikkia vastaan. Eikä Kongsvingerissä olo kehittänyt ja terästänyt Lietä ainoastaan karakteerina, se oli myöskin hänelle erinomainen koulu hänen vastaista kutsumustaan varten kirjailijana. Tämä mestarillinen todellisuuden kuvaaja, jolla lienee harvoja vertaisiaan arkielämän pienien ilojen ja suurien surujen esittäjänä, hän joka on jokapäiväisen ahertamisen ja käytännöllisten puuhien runoilija par excellence, jonka luonteet ja tapahtumat ovat niin todellisuudentarkat ja havainnollisen elävät, että tuntuu monasti kuin ei tarvitsisi muuta kuin ummistaa silmänsä nähdäkseen kuvatun — hän ei voisi olla se, mitä hän on, jollei hän itse olisi välittömästi ja tuntuvasti joutunut kosketukseen käytännöllisen elämän arkipuuhien ja huolien kanssa. Ja tähän kosketukseen hän juuri tuli oloajallaan Kongsvingerissä. Se aika oli muuten koko Norjan taloudellisessa elämässä jonkunlainen murrosaika. Vastarakennetut rautatiet saivat liike-elämän alalla aikaan jonkunlaisen „Umwertung aller Werte“. Tilat ja maa-alueet, jotka vielä äsken eivät olleet minkäänarvoisia, olivat seuraavassa hetkessä puhdasta kultaa. Tällaisesta taloudellisten arvojen äkkinäisestä kohoamisesta oli luonnollisena seurauksena ihan huumautunut spekulatsionikiihko, joka varsinkin raivosi metsäkauppojen alalla. Se kiihko tarttui kohta Liehinkin, ja asianajotoimiensa ohella hänestä pian kehittyi suuri liikemies, joka vähitellen kietoutui yhä laajempiin asioihin ja sitoumuksiin. Ja niin tapahtui, että kun taloudellisten arvojen äkkinäistä kohoutumista seurasi yhtä äkkinäinen laskeutuminen, Lie kauhulla huomasi seisovansa taloudellisen perikadon partaalla,

josta ei mikään keino enää voinut häntä pelastaa. Mutta epätoivosta ja täydellisestä lannistumisesta hänet pelasti hänen oma syntyperäinen luonteensa lujuus ja Thomasinen tukeva tarmo. Tänä ahdistuksen aikana Jonas Lie vasta täydelleen tuli huomaamaan, mikä aarre hänen vaimonsa oli. Hän huomasi, että Thomasine osasi ei ainoastaan hyvin vaalia ja edustaa perhettä onnellisissa oloissa, mutta myöskin „seisoa ystävänä vieressä kuulasateessa". Kenties lopultakin voimakkain vaikutin pitämään yllä elämänrohkeutta Jonas Liessä keskellä musertavia koettelemuksia kuitenkin oli vähitellen varmuudeksi kehittynyt tunne siitä, että hänellä oli edessään suuri elämäntehtävä, johon hänen nyt oli pakko antautua, kun kaikki muut tiet olivat häneltä suljetut. Ja niin teki hän sankarimaisen päätöksen kirjailijatoimellaan maksaa velkansa ei vain kuvaannollisesti, vaan puustavillisesti, vaikkapa hänen sitten pitäisi kirjoittaa maailman loppuun saakka. Ja kuvaannollisessa merkityksessä hän velkansa jo on moneen kertaan maksanut, niin suuret kuin ne lienevät olleetkin. Kenties hän on ne maksanut puustavillisestikin. Jonas Lien vararikko on siten muodostunut hedelmälliseksi vararikoksi, siitä on tullut yksi Norjan kirjallisuuden parhaimpia tulolähteitä.

Kongsvingeristä lähdettyään Jonas Lie ensin muutti Kristianiaan. Hänellä ei ollut aluksi mitään varmaa elinkeinoa, koetteli yhtä ja toista, kirjoitteli sanomalehtiin ja julkaisi pieniä runokokeitakin, jotka eivät kuitenkaan saavuttaneet mitään mainittavampaa menestystä. V. 1870 ilmestyi sitten jouluksi hänen ensimäinen suurempi teoksensa „Den Fremsynte" („Kaukonäkijä")[1]. Se oli kirjoitettu „kahden pianon välissä". Viereisessä huoneessa yhdellä puolen antoi Jonas Lien käly, Ida Lie, soittotunteja ja toisessa huoneessa harjoitteli toinen käly itse soittoa. Mutta Jonas Liellä oli „pää kuin sepällä", hän ei häiriytynyt. Kun teos oli valmis, niin hän sen kaikkein ensin luki vaimolleen. Se oli hiukan tärkeä hetki se, kertoo Lie. Thomasine makasi sohvalla ja kuunteli, sillä hän oli väsynyt päivän askareista. Elämä ei siihen aikaan heille suinkaan ollut ruusuilla astelemista. Jonas luki ja luki ja salavihkaa silmäsi aina väliin tuomariaan. Mutta tämä pysyi liikkumatonna. Mutta sitten, kun tultiin sinne asti, missä on puhe Susannan kuolemasta, silloin Thomasine hypähti ylös sohvalta ja huudahti: „Mutta tämähän on suurta,

[1] Suomeksi ilmestynyt nimellä »Aaveiden näkijä», Jyväskylässä 1877.

Jonas Lie

Jonas!" Siinä oli vain hänen mielestään liikaa seikkailuja ja pohjolainnostusta, ja hän karsi siitä puolet. Sitten kutsuttiin Björnson ja luettiin uutukainen hänelle, ja Björnson teoksen kuultuaan kirjoitti siitä eräälle tuttavalleen, että se oli lentävä „kuin kalalokki yli pohjoismaitten". Ja se ennustus toteutui. Sekä arvostelijat että yleisö tervehtivät yksimielisellä riemulla sitä uutta kykyä, joka näytti niin paljon lupaavan, mutta joka nyt yli 30 vuoden aikana on vielä paljon enemmän pitänyt kuin mitä hän koskaan lupasikaan.

Yleisön ja arvostelijain tunnustusta seurasi valtion. V. 1871 sai Lie apurahan ensinnä tutkimusmatkaa varten kotimaassa, sitten suuremman apurahan ulkomaamatkaa varten „kehittääkseen itseään runoilijana". Ja v. 1874 myönsivät Norjan Suurkäräjät Lielle samansuuruisen vuotuisen runoilijapalkkion kuin mikä Ibsenille ja Björnsonille ennemmin jo oli myönnetty.

Tämän jälkeen on Jonas Lien elämä kulunut ulkonaisessa suhteessa tasaisesti ilman mitään merkillisempiä käänteitä. Hän on kolme viime vuosikymmentä enimmäkseen asunut ulkomailla, ensin joitakin vuosia yhtämittaa Roomassa, sitten pari viime vuosikymmentä enimmäkseen Pariisissa. Kotimaassaan hän on vain silloin tällöin ollut lyhyempiä aikoja.

* * *

Jonas Lien päävoima kirjailijana on epäilemättä romaanin ja kertomuksen alalla. Hän on kyllä koettanut sekä lyriikkaa että draamaakin, mutta kumpaakin ilman suurempaa menestystä. Draamaan nähden tämä hänen epäonnistumisensa oikeastaan ensi silmäyksellä hiukan oudoksuttaa. Sillä Lien romaanien pääansioita on juuri esityksen ihan draamallinen elävyys ja vuoropuhelun luontevuus. Ibsenin kerrotaankin sanoneen joutohetkiensä mieluisimpia huveja olevan ajatella Jonas Lien romaaneja draamoiksi. Mutta kai sittenkin ero romaanin ja draaman välillä on syvempi kuin me huomaammekaan, niin ettei se vielä riitä tekemään kirjailijaa onnistuneeksi näytelmäkirjailijana, vaikka hänellä romaaninkirjoittajana onkin dramaatikon ansioita. Tosiasia on nyt joka tapauksessa, että ainakaan Jonas Lietä eivät hänen draamalliset romaaninkirjoittaja-ansionsa ole riittäneet tekemään onnistuneeksi näytelmäkirjailijaksi. Mutta kenties se juuri on ollut onneksi. Kenties hän juuri sen vuoksi, että hän on

tyytynyt olemaan vain yhtä, on voinut olla sitä niin täydellisesti kuin hän on. Ja romaaninkirjoittajana hän todella on jotakin täydellistä ja kypsää, „kiistämätön suurmestari alallaan“, niinkuin Ibsen hänestä on sanonut.

Mitkä ovat sitten ne ominaisuudet, jotka tekevät Jonas Lien niin viehättäväksi romaaninkirjoittajana? Ensiksikin varmaan se seikka, että Jonas Lien romaanit jo puhtaastaan teknillisessä suhteessa, s. o. itse tekotapaan, esityskeinojen taiturimaiseen käsittelyyn nähden ovat niin korkealla, että mitään teknillisessä suhteessa niitä täydellisempää lienee ylen vaikea löytää. Toiseksi se seikka, että Lie personallisuutena on niin lämmin, syvä, rikas ja rakastettava, että se sisällys, minkä hän antaa s. o. se personallinen lisä, minkä hän, niinkuin jokainen tositaiteilija teoksiinsa tieten tai tietämättään panee, on sisällyksellisesti ylen arvokas. Ja kolmanneksi se seikka, että Lien oma maailmankatsantotapa, joka hänen romaaneinsa takaa, milloin selvemmin, milloin hämärämmin häämöttää, on niin terve ja vakava ja ainakin meille pohjoismaalaisille kai yleensä hyvin miellyttävä.

Pikainen silmäys muutamiin puoliin Jonas Lien romaaneissa voi ehkä hiukan valaista sitä, mitä edellä on sanottu.

Jonas Lien romaanien teknillinen etevyys tulee ehkä selvimmin näkyviin, jos vertaa niitä muitten tunnettujen romaanikirjailijain teoksiin. Varsinkin on mielestäni vertaus Zolan teoksiin monessa suhteessa valaiseva. Zola on kyllä personallisuutena varmaan suuremmin suunniteltu kuin Lie, mutta taiteilijana on Lie mielestäni ehdottomasti eheämpi ja täysverisempi. Jos tahtoo yhdellä sanalla lausua sen pääeron, mikä teknillisessä suhteessa on olemassa Zolan ja Jonas Lien romaanien välillä, niin täytyisi kai sanoa, että Lie on objektiivisempi romaanikirjailija, Zola subjektiivisempi. Zolan romaaneissa on niin paljon jähmeitä ja kuolleita kohtia, paljon referaatteja, refleksioneja ja johtopäätöksiä. Zola muistuttaa teoksissaan usein tunkeilevaa museosiseronia, joka pyrkii aina itse meille huomauttamaan sitä ja tätä eikä anna meidän itsemme rauhassa katsella ja tehdä johtopäätöksiämme omin päimme. Lie sitävastoin on kuin ylhäinen, kultakaluunainen vahtimestari, joka ovella pistää meille vain katalogin käteen, opastaa meidät oikeaan huoneeseen, mistä on lähdettävä, vetäytyy sitten itse takaisin, kumartaa vain lähtiessään ja sanoo: vær so god! Lien romaaneissa ei Jonas Lie tule todellakaan

suoranaisesti missään muualla näkyviin kuin — kansilehdellä. Zolan romaaneissa sitävastoin ottaa tekijä itse suoranaisesti ehtimiseen puheenvuoron, tavallisesti haitaksi vaikutuksen eheydelle.

Nimitystä subjektiivinen ja objektiivinen taiteilija ei saa väärinkäsittää, niinkuin kai hyvin helposti tehdään. Objektiivinen romaanikirjailija ei ole suinkaan käsitettävä miksikään kylmästi kopieeraavaksi memorialistiksi, joka tekee vain pöytäkirjaa näkemistään panematta siihen mitään personallista väritystä ja tunnetta, ilmaisematta, mitä kuvattu häneen itseensä on vaikuttanut. Tällaisesta memorialistista on Lie niin kaukana kuin mahdollista, ja kaukana sellaisesta on jokainen muukin tositaiteilija, sillä taideteoshan ei ytimessään muuta ole kuin sen tunnevaikutteen tartuttava ilmaus, minkä elämänilmiöt ovat taiteilijaan tehneet. Mutta tämä tunnevaikute voidaan ilmaista suoranaisemmin ja epäsuoremmin ja aina sen mukaan on taiteilija subjektiivinen tai objektiivinen. Se joka suoranaisesti pyrkii ilmaisemaan tunnettaan, on subjektiivinen taiteilija. Se sitä vastoin, joka tekee sen epäsuorasti s. o. loitsii eteemme sellaisia elämänkuvia, jotka ovat omiaan synnyttämään meissä tarkoitetun tunteen, ja antaa niitten puhua puolestaan, hän on objektiivinen taiteilija. Ja ilman epäilystä on objektiivinen menettelytapa vaikuttavampi ja tarkoituksenmukaisempi. Tämän on Lie selvästi käsittänyt, ei ainoastaan taiteilijavaistollaan, vaan myöskin järjellään. Hän sanoo aivan oikein: „Kokemus osoittaa, että kaikista taiteellisista esityskeinoista ovat suoranaiset usein vähimmän vaikuttavat.“ „Yksi ainoa onnistunut refleksivalaistus korvaa kaikki ne yksityisseikat, joitten luettelemiseen tarvittaisiin runsaat määrät sivuja.“ Silti Lie ei luettele yksityiskohtia. Kun hänen on joku henkilö kuvattava, niin ei hän ryhdy selittämään kiireestä kantapäähän hänen ulkonäköään eikä myöskään luettelemaan hänen sielullisia ominaisuuksiaan, vaan hän aivan yksinkertaisesti antaa henkilön puhua ja toimia meidän edessämme joissakin eri puolia valaisevissa tilaisuuksissa, ja muutamien sellaisten tilaisuuskuvien jälkeen on meillä elävämpi ja havainnollisempi kuva henkilöstä, kuin mikä millään ominaisuuksien ja tunnusmerkkien luettelemisella olisi voinut syntyä. . . . .

Objektiivisuuteen täytyisi varmaan lukea vielä se vaatimattomuus ja diskretsioni — tai miksi sitä sanoisi — joka on huomattava piirre Jonas Lien luonnekuvauksessa. Se ilmestyy esim. siinä, ettei hän pyri asettamaan yhtä voimakkaaseen ja selvään valaistukseen pää- ja sivuhenkilöi-

tään, vaan noudattaen oikean romaaniperspektiivin vaatimuksia näyttää meille eri henkilöt niin sanoakseni eri etäisyydeltä. Hän ei tahdo esiintyä kaikkitietävänä, hän ei koetakkaan meille uskottaa, että hän olisi kaikkein ihmisten salaisuudet selville saanut, heidät nurin kääntänyt ja heidän sydämensä sisäsopukat röntgenöinyt, kuten monilla romaaninkirjoittajilla on tapana. Hän antaa ihmisten pitää salaisuutensa eikä lähde paavillisen varmuuden ilmeellä meille luettelemaan heidän sisimpiä ajatuksiaan, joista meillä ei koskaan voi olla mitään suoranaista tietoa. Ainoa minkä hän itse tietää ja on nähnyt ja minkä hän meille esittää on se, että näin ja näin käyttäytyi tämä ihminen siinä ja siinä tilaisuudessa, tätä puhui ja näin toimi. Päättäkää itse tästä, mitä hänellä mahtoi olla mielessä ja mikä hän oikeastaan on! — Tässäkin johtaa Lietä siis samainen oikea käsitys, että suorin tie ei suinkaan ole taiteessa paras tie. Antaakseen lukijoille elävän kuvan jonkun henkilön luonteesta, ajatuksista ja tunteista, ei suinkaan ole tarkoituksenmukaisinta ryhtyä kuvaamaan tätä henkilöä sisäpuolelta suorastaan, vaan lukija saa parhaan kuvan tämän henkilön sieluelämästä samaa kiertotietä, kuin tekijä itsekin sen on saanut: ulkonaisesti havaittavista ilmiöistä: teoista, puheista ja elkeistä on hänen päätettävä, mikä sieluelämä on noitten tekojen, puheitten ja elkeitten takana.

Millaiset ovat sitten sisällykseltään se personallisuus ja se maailmankatsomus, jotka tämän erinomaisen teknillisen mestaruuden kannattamina Jonas Lien romaaneissa esiintyvät? Siihen vastatakseen tarvitsisi tarkastaa, minkä tunteitten valossa mitkin elämänilmiöt ja luonteet Jonas Lien teoksissa ilmestyvät, mikä hänelle on arvokasta ja suurta, mikä kurjaa ja vähäpätöistä ihmiselämässä, mistä hän innostuu ja haltioihinsa nousee, mistä kiukustuu ja vihaan syttyy. Tässä on vain aivan muutamiin lyhyihin piirteihin rajoituttava.

Jonas Lien mieluisin miestyyppi on epäilemättä tietä raivaava käytännöllinen nero. Sen kuvaamiseen hän ei näytä koskaan väsyvän ja aina hän löytää sille uusia värejä ja muotoja, niin ettei se koskaan tunnu vanhalta, vaikkakin se useamman kerran uudistuu hänen romaaneissaan. Viimeksi hän on sellaista kuvannut Faste Forlandissa, jossa juuri päähenkilö, Faste Forland, on sellainen uusia uria yrittävä luomaintoinen käytännöllinen kyky, joka kuitenkin tekee käytännön alalla haaksirikon. — Naistyypeistä uudistuu varsinkin kaksi erityisesti usein. Toinen —

jolle varmaan Lien oma Thomasine lienee perusmodellina — tarmokas ja älykäs nainen, pikemmin kylmäjärkisyyteen kuin sentimentaalisuuteen taipuva, itsenäinen ja omavarainen personallisuus, mutta kuitenkin samalla naisellinen, „stor saavel i hengivelse som i selvhævdelse“ [1]. Se on se pohjoismainen korkeamman asteen nainen. Se tyyppi on runsaasti edustettuna Lien romaaneissa, johtuneeko sitten siitä, että hän on sitä niin usein tavannut, vaiko vain siitä, että se on hänelle mieluisin. Tämän tyypin edustajia ovat esim. Inger-Johanna „Giljen perheessä“, Kathariina „Thomas Ross“issa, Terna romaanissa „Naar Sol gaar ned“, Faste Forlandin morsian, tavallaan myös Cecilia romaanissa „Kommandørens døttre“, Merete „Dyre Rein“issä ja Marianne „Malstrømissa“ y. m.

Toinen on se demooninen naistyyppi vähän Hedda Gablerin malliin, joka kylvää ympärilleen tuhoa ja kärsimyksiä. Hän on esiintymisessään häikäisevä, ainakin tarpeeksi älykäs kutomaan juonia, kietoo kauneudellaan [1] kaikki miehet pauloihinsa, nauttii voitoistaan, mutta ei voi kenenkään tunteihin vastata, koska hänellä ei mitään tunteita ole. Tämän tyypin selväpiirteisimpiä edustajia ovat Annie Wilkens Thomas Rossissa ja Ternan äiti romaanissa „Naar Sol gaar ned“.

Yksi aivan erityistä tunnustusta ansaitseva puoli Jonas Lien kirjallisessa tuotannossa ei saa jäädä huomauttamatta. Se on se puhdas ja ylevä siveellinen henki, joka uhkuu kaikista hänen teoksistaan. Jonas Lie ei ole teoksissaan mikään suoranainen moraliseeraaja — sitä ei tositaiteilija voi ollakkaan — mutta hän on moraalinen taitelija s. o. hänen teoksissaan ilmenevä tunnesuunta on siveellisesti hyväksyttävä ja puhdas. Ja kuitenkaan eivät hänen romaaninsa ole mitään lastenkamarisatuja prinsseistä, keijukaisista ja enkeleistä vaan todellisuudentarkkoja, usein tärisyttäviä kuvauksia syntisistä ihmisistä, joilla on syntiset intohimonsa ja viettinsä. Mutta ei se tee teosta epäsiveelliseksi, että siinä syntiä kuvataan, vaan siitä se riippuu, miten sitä kuvataan, missä valossa se esiintyy. — On jotenkin yleinen se harhaluulo, että taiteilijan muka välttämättä täytyisi astua yli moraalin vaatimusten, jos hän tahtoo kuvata pahetta sen täydessä voimassa ja luonnonmukaisessa vietteleväisyydessä. Jos ei tämä väite olisikaan teoreettisesti niin helposti kumottavissa kuin se on, niin kumoaisi Lien koko kirjallinen tuotanto sen ainakin käytän-

[1] Suuri yhtä hyvin antaumuksessa kuin itsensä tehostamisessa.

nössä. Ajatellaanpa vain esim. hänen romaaniaan „Naar Sol gaar ned“! Syvemmin vaikuttavia aviorikoskuvauksia lie ylen harvassa. Ja kuitenkaan ei Lie kuvauksessaan astu askeltakaan yli sen, mitä banaalilla nimityksellä kutsutaan sopivaksi ja säädylliseksi. Hänen ei ole tarvinnut paljastaa pikantteja salaisuuksia eikä pilkistää kiellettyjen verhojen taa, mutta siitä huolimatta on hänen aviorikoskuvauksensa ainakin tämän kirjoittajan mielestä syvempi ja vaikuttavampi kuin esim. Flaubertin „Madame Bovary“ kaikkine interiöörineen ja seikkaperäisine lemmenkohtauksineen.

Toinen erinomaisessa määrässä viehättävä ja puoleensa vetävä piirre Jonas Lien kirjailijapersonallisuudessa on koko hänen maailmankatsomuksensa perussävy. Se on se syvä ja nöyrä, mutta ei kuitenkaan toivoton eikä toimettomuuteen vaipuva, vaan lohdullinen ja toimintahaluinen resignatsionin henki, joka puhaltaa lukijalle vastaan hänen teoksistaan kuin lämmin, hedelmöittävä, kesäinen tuulahdus. Hän tuntee kyllä elämän hän, Jonas Lie, tuntee ihmiset ja tietää, mitä viheliäisiä olentoja me olemme, alttiita pahaan ja hitaita hyvään ja niin pohjia myöten heikkoja raukkoja. Mutta hän tietää myöskin, ettei asia paljoa sillä parane, jos yhtämittaa ihmisten pahuutta voivottaa ja huutaa ja myrkyllisillä letkauksilla heidän heikkouksiaan ruoskii. Sillä näiden huonojen olentojen kanssa meidän sittenkin on täällä maailmassa elettävä, kun kerran parempia asuintovereita ei ole saatavissa. Ja toiseksi on terveellistä muistaa, aina kun ihmisten huonous alkaa meitä liiaksi katkeroittaa, että me itse myös kuulumme tähän viheliäiseen sukukuntaan. Ja muuten — kun kaikki ympäri käy, huomaa Lie tavallisesti, etteivät ihmiset pohjaltaan sentään olekkaan niin kovin ilkeitä, ne ovat vain poloiset niin heikkoja — —

Ja sama syvä sovinnollisuus ja lämmin anteeksiantavaisuus, jota Lie osoittaa inhimilliseen viheliäisyyteen nähden, sama katkeruudesta vapaa mieliala ilmenee hänessä myöskin kohtalon raskaita iskuja, elämän pettymyksiä ja inhimillisten laitosten kieroutta kohtaan. Lie ei ole tosin mikään päivänpaisteen runoilija — kaukana siitä — hän ei kaunistele elämää, ei koeta tehdä sitä valoisammaksi kuin minä se hänen tunne-elämälleen esiintyy, ja se esiintyy hänelle tavallisesti vakavan totisena, usein sydäntäkouristavan synkkänä. Mutta hän ei tahdo kuitenkaan riistää meiltä elämänrohkeutta, kun elää kuitenkin täytyy. Helppoa se tosin ei

aina ole — „sletikke, sletikke!“ [1]. — — Mutta ei käy päinsä juosta pakoonkaan, niinkuin isoisä Ternalle sanoo (romaanissa „Naar Sol gaar ned“). Ja silti sama isoisä surunsekaisella myhäilyllä seuraa syrjästä lastenlastensa toiveita ja innostuneita puuhia itsekseen ihaillen sitä viisasta luonnonjärjestystä, joka laittaa niin, että ihmislapsi tänne maailmaan tullessaan saa tarpeellisen annoksen illusioneja mukaansa, sillä jollei hänellä niitä olisi, jos hän tietäisi sen, mitä haudanpartaalla olija tietää, — niin hän ei jaksaisi aloittaakkaan.

Kaikesta synkkyydestään huolimatta sen vuoksi tuskin yksikään Lien kirja tekee ihan toivotonta ja täydelleen masentavaa vaikutusta. Sillä niin paksun ja synkän pilven peittoon kuin niissä monasti taivas lopulta jääkin, niin aina kuitenkin jostakin raosta joku valoisampikin näköala avautuu. Lie on siinäkin niin liioittelusta vapaa ja esittää elämää niin tunnollisen väärentämättömästi, ettei hän sitä tee synkemmäksikään kuin se on, tullakseen siten jollakin tavalla „intressantimmaksi“ ja jonkun systeemin mukaiseksi. Se on varmaan hänen oman sydämensä ajatus, minkä lausuu Merete (Dyre Reinissä), hän jonka „suuri rakkaus“ toteutumisensa aattona meni pirstaleiksi ja joka itse siitä iskusta särkyneenä on vuosikymmeniä elänyt vuoteeseensa kahlehdittuna. Hän se sanoo sen syvän totuuden että ihmisellä pitää olla ilo itsessään, niin ettei kukaan voi sitä häneltä riistää. — Ja „Niobe“ssa, yhdessä Jonas Lien synkimmistä kirjoista, pitää onnettoman perheen isää, tohtoria, häntä joka salaisen rikoksen taakka tunnollaan elää kuin teljettynä neljän seinän sisään, vaikka on näennäisesti vapaa kuin taivaan lintu — häntä pitää elämässä yllä se vakaumus, että ihmisen on elettävä, niin kauan kuin hänellä on jotakin, jonka hyväksi kannattaa elää. — Hän itse tosin sen toduuden lopulta unohtaa eikä jaksa enää elää, mutta siitä huolimatta on se totuus kuitenkin perusajatus Jonas Lien elämänkäsityksessä. Ja tavallisesti hänen onnettomimmatkin henkilönsä aina jonkun elämäntehtävän löytävät, jonka hyväksi huomaavat kannattavan elää.

Tämä erinomaisen syvästä ja oikeasta elämän tuntemisesta ja ymmärtämisestä johtuva sovinnollinen resignatsioni, jolla Jonas Lie elämän kirjavia ilmiöitä kuvaa, vaikuttaa sen, että hänen kirjansa eivät synnytä meissä mitään katkeruutta ja nyrkkiä puivaa kapinamieltä oloja ja ihmi-

[1] Ei suinkaan.

siä kohtaan. Niitten vaikutus on liian syvä ja liiaksi yksinomaan taiteellinen s. o. pelkästään tunne-elämäämme kohdistuva kannustaakseen tahtoamme mihinkään heti suoritettaviin tekoihin. Sellaisen kirjan luettuaan jää tavallisesti isoksi aikaa äänetönnä paikalleen istumaan ikäänkuin sisällisesti sulaneena, mielessä hautajaisjuhlan surunsekainen rauha, katse tähdättynä kauas etäisyyteen ajatuksissaan muistellen vielä niitä vaikuttavia elämänkuvia, joita runoilija on silmäimme sivu vyöryttänyt. On aivan oikein, mitä Arne Gårborg sanoo: „Me emme nosta mitään melua jonkun Jonas Lien kirjan luettuamme, emme pukeudu sotisopaan emmekä singauta salamoivia sanomalehtijulistuksia. Me näemme kyllä, että paljon on nurinkurista täällä maailmassa, tämä ja tuo ja paljon muuta. Mutta epäkohdat ovat syvemmällä, kuin että ne huutain paranisivat. Me olemme runoilijan kanssa luoneet ymmärtävän silmäyksen elämän mylläkkään ja sen tuhatsolmuisiin säikeisiin ja mielemme täyttyy ennemmin hartaudella ja jonkunlaisella surunsekaisella kunnioituksella. Monen monihaaraiset ovat elämän juuret ja lukemattomat sen salaisuudet, eivätkä sen lait ole sormilla laskettavissa. Helppo on tosin sanoa: näin pitäisi olla. Mutta jospa olisikin mahdollista, että se, mikä on, ja se, mikä tulee, ovat jonkinlaisessa yhteydessä keskenään, niin että olevilla epäkohdillakin on joku tehtävä elämänkehityksessä, jota emme vielä näe, mutta jonka joku historiallinen nero voi huomata satojen vuosien perästä?“

Kun on lausuttava jonkunlainen kokonaisarvostelu Jonas Liestä, niin johtuu luonnollisesti lähinnä vertaamaan häntä hänen suuriin maanmiehiinsä Ibseniin ja Björnsoniin. Personallisuutena Lietä ei varmaankaan voida asettaa täysin näitten tasalle, mutta kyllä puhtaastaan taiteilijana. Hänellä ei ole sitä „höfding“-ryhtiä ja suurpiirteisyyttä, joka hänen molemmilla maanmiehillään on. Hän ei ole luotu laumoja johtamaan, tempaamaan aikakautta mukaansa ja määräämään tulevaisuudelle suuntaa. Mutta kenties hän juuri sentähden, ettei hänellä näitä ominaisuuksia ole, on meitä tavallisia ihmisiä inhimillisesti lähempänä, on meille oikeastaan rakkaampi kuin nuo suuret, jotka pitkä välimatka ja korkea aita laumasta eroittaa. Ibsen ja Björnson ovat kuin katolisen kirkon korkeimmat prelaatit, jotka näyttäytyvät kansalle vain etupäässä suurina merkki- ja juhlapäivinä ja esiintyvät silloin kaikessa mahtavuudessaan puhuen ex cathedra. Lie sitävastoin hoitaa virkaansa viikolla-

kin eikä vain sunnuntai- ja juhlapäivinä. Hänen varsinainen alansa on yksityissielunhoito, jos niin saa sanoa. Hän ei tule luoksemme hulmuavassa talaarissa ja virkansa koko arvo kasvoillaan, vaan arkitamineissaan, veljellisen osanoton ilme silmissään, puristamaan kättämme, kun suru meitä on kohdannut ja istumaan lohduttajana vieressämme, silloin kun elämä meitä koettelee. Sen vuoksi on Lie niille, jotka häneen ovat kiintyneet, oikeastaan muutakin kuin vain suuri kirjailija, hän on korvaamaton henkinen ystävä. Niitä ei ole kenties niin aivan harvojakaan pohjoismaissa niitä ihmisiä, jotka lukevat ja ovat lukeneet Lien teoksia kuin hartauskirjoja. Ne ovat olleet heille elämän varrella suruissa lohdutus ja yksinäisyydessä ilo. He ovat niistä niin suuressa määrin sisällisesti syventyneet ja rikastuneet ja niistä on heille avautunut niin paljon laajoja näköaloja, että he Lien kautta entistä paljon täydellisemmällä tavalla ovat oppineet ymmärtämään, „mitä merkitsee olla ihminen, ihmisenä iloita, taistella ja kärsiä!"

Ja se, joka tällä tavalla on vaikuttanut kanssa-ihmisiinsä ja vaikuttanut sitä siinä määrässä kuin Jonas Lie on tehnyt, hän ei ole todellakaan seitsemääkymmentä vuottaan hukkaan elänyt.

Bakhtshisarain suihkukaivo.

Krimiläinen haaremitarina.

Kirjoittanut

A. S. Pushkin.

Suom. O. A. Kallio.

Hirei, hän istui mietiskellen,
jantaari[1] sauhus huulillaan;
hovinsa nöyrä kuiskaellen
odotti julmaa khaaniaan.
Kaikk' oli hiljaa linnass' aivan,
kaikk' kunnioittain katsoivat
vakoja huolen, vihan, vaivan,
joit' tuimat kasvot kantoivat.
Nyt valtaherra ylvähänä
kädellään viittas käskevänä,
ja kaikki poistui kumartain.

Saliinsa yksin jäi hän vain:
Rintansa kohoo korkeammin,
ja sotaa synkkää sydämen
kuvastaa otsans' eloisammin;
niin uhmaa ukkospilvien
heijastaa läike laineiden.

Mik' uhka mieleen käy nyt hälle,
mik' aatos kiertää aivoissaan?
Hän taasko vainoon Venäjälle
vai kimppuun polon Puolanmaan?
Hän kostoako kovaa palaa,
vai sotilaatko kapinoi;
vuortenko kansat pelon toi;
vai vehkeileekö Geenua salaa?

Ei! sodan mainett' ei hän halaa –
väsynyt käsi julma on,
tauonnut into taistelon.

Vai joko petos naiselanki
pyhäkköön osui peitettyyn,
ja orjatar, tuo lemmen vanki,
giaurin[2] syöksyi syleilyyn?

Ei! Hirein naisten aatos arka
poluille moisille ei karkaa;
he kukkii suruss' synkeässä,
vallassa tylyin vahtien,
ja lohdutonna ikävässä
he teit' ei tunne petoksen.
Sulonsa sorjat talteen varmaan
on suljettuna haaremiin,
kuin kukat Arabian armaan
lasien alle ansariin.
Ja suruisessa sarjassaan
pois päivät, kuut ja vuodet kiitää,
ja huomaamatta mukanaan

---

[1] pihkakivinen piippu.

[2] giauri = uskoton vastakohtana moslemille.

myös nuoruus sekä lempi liitää.
On kukin päivä samanlainen
ja ajan juoksu hidas on,
elämä turha, toimeton,
huvi ja ja riemu harvinainen.
Ja siksi nuoret naiset nää,
sydäntään tahtoin viihdyttää,
komeita vaihtaa korujansa
ja leikkii, laskee lorujansa,
tai suihkukaivoin solinassa
vierellä vetten välkkyväin
platanistossa varjoisassa
he käyskelevät käsikkäin.
Muassa eunukki on kylmä
ja turha häntä välttää ois;
korvansa tarkka, valpas silmä
ei käänny hetkeks heistä pois.
On hänen huolenpidossaan
valvonta naisten. Tahto khaanin
häll' ainoona on lakinaan;
ei pyhää käskyä koraanin
hän konsaan täytä tarkempaan.
Ei voi hän lemmen tulta tietää,
vaan kuvapatsaan lailla sietää
hän pilkat, moitteet katkerat,
kujeet ja häijyt herjaukset,
ja katseet hellät, rukoukset
ja huokaukset, nurinat.
Hän tuntee hyvin naisen luonteen
ja tiet hän tietää naisen juonten,
olipa vanki, taikka vapaa.
Häneen ei koske kyynelet,
ei pyynnöt, kauniit katsehet —
ne sydämeens' ei enää tapaa.

Kun hapset kauniit hajallaan
käy vangit uimaan iloissaan —
jos päivän helle milloin palaa —
kun laineilla he lähteen valaa
kepeitä keijusulojaan,
niin vahti valpas heit' on varten,
ja tyynin mielin sulotarten
hän parveen katsoo paljaasen.
Hämyssä yön hän haaremissa
niin hiipii hiljalleen kuin kissa
matoilla äänet' astellen.
Hän ovist' astuu notkeasti,
vuoteitten sarjaa samoaa
ja khaanin vaimoin valppahasti
unt' uhkeata tarkastaa.
Hän tutkii öistä soperrusta
ja hengitystä, huokausta,
kaikk' ahnaasti hän huomajaa.
Ja hukka sen, jok' unissansa
nyt virkkaa vieraan nimen vain
tai uskoo ankeit' aatteitansa
toverin korvaan kuiskuttain!

*

Miks murheinen on Hirein mieli,
miks piippu sammumahan saa?
Värähtämättä, vaiti kieli,
eunukki ovell' odottaa.
Nyt khaani nousee miettimästä,
ov' aukee hälle, vaiti tästä
hän tuttuun asuntoon käy naisten
viel' äsken aivan armahaisten.

Nää valtiasta vartoi luo,
ja suihkukaivon ympärillä
matoilla istuin silkkisillä
niin vallatonna vangit nuo
ilolla lapsen katselivat,
kun kalat veessä sukelsivat
ja marmorilla välkkyivät.
Tahallaan toiset pudottivat
kaloille kultarenkahia;
ja vilveeks orjat vikkelät
toi tuoksuvata sorbettia;
ja laulu raikkain sävelin
helähti kautta haaremin.

*

Tatarilainen laulu.

Suo taivas palkan ihmisille
jälestä vaivain vaikeain;
on Mekkan näkö moslemille
elämän autuus arvokkain.

On autuas, ken Dnjeprin rantaa
pyhittää sankar'kuolollaan;
hänelle taivaan houri antaa
paraimman palkan suukossaan.

Mut oi Zarema, autuaisin
se on, ken mielin auvoisin
hyväillä sua, armas saisi
kuin kukkaa yössä haaremin!

*

He lauloivat. Mut minne lähti
Zarema, khaanin kaunein tähti?
Ah, kalpeana, suruissaan
hän kuuntele ei kiitostaan;
kuin palmu myrskyn polkemana
hän allapäin on ankeana.
Niin kova häll' on kohtalo:
Hirei Zareman hylkäs jo.

Hän petti sun! Mut kuka impi
sua, gruusitar, ois kaunihimpi?
Kas, kaksin kerroin kutrivyö
sun otsaas ympäröi kuin yö;
sun sulot silmäs kirkkahammat
on päivää, yötä tummeammat.
Kenenkä ääni väkevämmin
sydämen tulta tulkitsee,
kenenkä suukko kiihkeämmin
kuin sinun huules hurmannee?
Kuin sydämen, mi sua lempi,
voi koskaan voittaa vieras hempi?
Mut ylväänä ja ynseänä
sulojas Hirei halveksuu,
ja yöt, kun loistaa kalvas kuu,
hän yksin viettää synkeänä:
näet ruhtinatar Puolanmaan
on suljettuna naiselaan.

*

Maria nuori äsken aivan
ol' saanut nähdä Krimin taivaan.
Hän äsken lailla ruusun armaan
kukoisti synnyinseudussaan,
ilona isänsä jo harmaan
ja hänen virvoituksenaan.
Lakina oli vanhuksen
Marian tahto lapsekkainen;
hän tunsi yhden huolen vainen:
ett' onni armaan tyttären
niin kirkas ois kuin kevätpäivä,
ja pieninkään ei pilven häivä
Marian mieltä sumentais,
vaan naitunai hän vielä sais
muistella mairemielin tätä
lapsuuden aikaa auvoisaa
kuin unelmata kerkeätä.
Hänessä kaikk' ol' hurmaavaa:
ol' norjat, vilkkaat liikkehet
ja silmät tummansiniset.
Hän luonnon armait' anteja
korottaa taisi taidollansa,
hän kotoisissa juhlissa
suloista soitti harppuansa.
Ja ylimykset ruhtinaiset
Marian kättä anoivat;
vuoks hänen monet nuorukaiset
salaista tuskaa paloivat.
Mut syvyydessä sydämen
hän lemmestä ei tiennyt vielä,
ja joutohetket nuoruuden
hän linnass' isän lapsenmiellä
kulutti riemuun huvien.

Mut tataarit, ah, taistelolla
kuin tulva peitti Puolanmaan;
niin raivoisasti vainiolla

ei riehu tulipalokaan.
Tuo kaunis tienoo kokonaan
jaloissa sodan sorrettiin,
ja turma rauhan töille koitui;
kylät ja puistot poltettiin
ja uljas linna autioitui.
Marian hukkui huonekunta,
ja kotokirkon siimekseen,
miss' uinuu vainaat kylmää unta,
uus hauta kohos kruunuineen
ja ruhtinaisin kilpineen. —
On tytär vanki, haudass' isä,
ja valta ahnaan perijän,
mi raskain ikein yhä lisää
kurjuutta seudun kärsivän.

*

Ah, Bakhtshisarain linna sulkee
nyt nuoren ruhtinattaren;
suruisna vankilassaan kulkee
Maria itkein, huokaillen.
Hirein käy sääliks onnetonta,
min murhe, huoli, kyyneleet
kevyttä khaanin häirii unta,
ja kohta tälle lievenneet
lait ankarat on haaremin.
Ei häneen koskaan yllä mahti,
jonk' omaa vaimoin tuima vahti;
tää häntä käsin valppahin
ei johda vuoteeu silkkihin;
ei silmää julkeata tohdi
kohottaa konsaan häntä kohti.
Kanss' orjattarens' yksin kylpee
omassa kylpylässään hän,
ja rauhaa vangin khaani ylpee
ei sortaa tohdi synkeän.
Hän yksin syrjäisellä puolla
saa elää harmaan haaremin,
ja hänen huoneessansa tuolla
on taivaallista jotakin.
Siell' yöt ja päivät lamppu palaa
kuvalle Pyhän Neitsyen,
ja lohduks sielun suruisen
siell' asuntonsa toivo salaa,
ja usko nöyrä odottaa,
ja sortunut tuo sydän halaa
siell' aikaa jälleen parempaa.
Siell' impi kylpee kyynelillä
ja osaans' itkee yksinään,
kun kaikki uppoo ympärillä
hekuman eloon hempeään.
Hän pyhätöksensä on luonut
tuon loukon, jonk' on ihme suonut.
Niin sydän, harhain uhri, saa
keskellä humun huumaavaisen
mielensä hurskaan tallettaa
ja tunnon pitää jumalaisen.

*

Yö vaipan tumman varjollansa
kedoille lauhan Krimin loi,
syvällä laaker'lehdossansa
sävelet satakielen soi.
Kuu hiljaa kohoo tähtein joukkoon
ja kirkkahalta taivaaltaan
mäille, laaksoon, metsäin loukkoon
luo hopeaista hohtoaan.
Suojassa huntuin vaaleain
kuin varjot vienot vilahtain
kaduilla Bakhtshisarain niin
talosta taloon tuttaviin
tataarein vaimot rientävät,
miss' illan hetket viettävät. —
On linna vaiti, haaremissa
kaikk' uinuu sulohaavehissa.
Yön hiljaisuutt' ei häiri mikään,
ja valppahana vahdissaan
eunukki kiersi juuri ikään.
Nyt nukkuu hän, mut sielullaan
on unessakin puoli selko;
petosten uudistuva pelko
ei hälle hetken rauhaa suo.
Jokainen liike, kuiske, sana
hänelle oudon tunnon tuo;

ja harhakuulon koskemana
hän vavahtaa ja heräjää
ja korvaans' arkaa heristää.
Mut kaikk' on hiljaa haaremissa,
vain suihkukaivot soreat
solisten soittaa marmorissa,
ja satakielet laulavat
pimeissä ruusupensahissa.
Eunukki kauan kuulee sen
ja uupuu taasen unehen.

Kuink' armaat kauneudet kummat
on idän yön niin uhkean;
kuin mairehet sen tunnit tummat
rukoilijoille profeetan!
Kuin hellä hempi huonehissa
ja puistoissa sen lumoovissa
ja yössä haaremin on varman,
miss' sätehissä kuutamon
kaikk' ääneti ja hiljaa on,
hekumass' uinuin unen armaan!

*

Muut naiset nukkuu; yksi havaa
ja nousee, tuskin hengittäin.
Hän käsin kerkein oven avaa
ja hiljaa astuu yöhön päin,
kepein kulkein askelin.
Siin' unen herkän voittamana
eunukki uinuu harmajana
ah, kivikovin sydämin!
Mut uni hältä silmät sulkee;
kuin haamu nainen ohi kulkee.

Edess' on ovi; epäilyksin
vapisevalla kädellään
hän koskee lukkoon kiinteään,
käy sisään, katsoo hämmästyksin
ja tuntee pelon salaisen:
Kas, lamppu alttarilla palaa
ja lauhaa loistettansa valaa
kuvahan puhtaan Neitsyen
ja ristiin pyhän rakkauden. —
Ja gruusitar, se sielussasi
taas lapsuusmuistot esiin loi,
ja äänet entisajoiltasi
taas keveästi korviis soi.
Siin' uinui ruhtinatar vieno,
ja uni puhdas hehkullaan
punasi hänen poskiaan,
joill' leikki rinnan hymy hieno
ja kyynelhelmi kirkkahin.
Samoinpa kuunkin valo kohtaa
kukkaista, jossa kaste hohtaa.
Ja näytti kuin laps Eedenin,
taivaasta tullut taikateitä,
siin' nukkuin itkis kyyneleitä
vuoks orvon, vangin haaremin.

Zarema, oi, mik' onkaan sulla,
mi tuska mahtoi rintaas tulla?
Hän polvistuu ja kääntyy päin,
rukoillen: „Surku suur' on mulla,
ah, älä hylkää pyyntöäin!"
Hän liikkeillään ja sanoillansa
herätti immen unestansa.
Maria kauhuin edessään
näkevi nuoren, oudon naisen,
kohottain kättään hämillään
hän lausuu kuulla muukalaisen:
„Ken olet? Yksin? Yöllä tässä?
Miks, kuin?" — „Ma tulin onneton:
pelasta minut, elämässä
yks toivo mulla enää on.
Ma kauan onness' olin, elin
ja huoletonna huvittelin,
mut onnikin pois mennä voi!
Ma menehdyn, mua kuule, oi!

„Ma synnyin täältä etähällä,
mut entispäiväin esineet
muistooni hetkell' yhä tällä
syvälle ovat syöpyneet.
Ma muistan vuoret korkeat,

vuorilla purot pauhaavat,
ja tammilehdot humajavat,
ja toiset lait ja toiset tavat.
Mut miten, minkä vuoks ja milloin
ma jätin sorjan synnyinmaan,
en tiedä; muistan meren vaan
ja miehen, joka istui silloin
mastossa laivan —
Tähän asti
ma surutt' elin armahasti,
ja unelmissa ihanissa
kukoistin khaanin haaremissa,
odottain alttihilla miellä
ens' kokemusta rakkauden.
Mun hartaat haluni ne siellä
toteutui. Hirei verisen
pois heitti sodan lemmen vuoksi
ja julmat taistot jättäen
taas saapui vaimojensa luoksi.
Edessä khaanin jännityksin
me seisoimme; hän katseen loi
niin kirkkaan vaiti minuun yksin,
mua kutsui — siitä alkain, oi,
me heittäysimme hekumaan
ja onness' uimme, kertaakaan
ei parjaus tai epäluulo
tai kulkupuheen inha kuulo
kiusannut meitä melullaan. —
Mut sun hän silloin nähdä sai,
ja ah, siit' alkain Hirein mieli
rikosta mustaa mietti kai!
Petosta täys ol' hällä kieli,
hän moitteitan' ei kuunnellut.
Ol' turhaa surku sydämeni
ja lempeni ja tunteheni,
hän niist' ei enää huolinut.
Osaton rikokseen oot sinä,
sen tiedän, sun se syys ei lain.
Mua kuule: kaunis olen minä,
sa yksin haaremissa vain
voit mulle vaaralliseks tulla;
mut intohimo suur' on mulla,
et laillani voi rakastaa,
miks kauneutes kiihkoton
sydäntä hurmais sokeaa?
Suo Hirei mulle, mun hän on!
Vain mulle hyväilynsä palaa,
hän mulle vannoi tuhat valaa.
Meill' oli samat aatokset
jo kauan, tunteet, toivehet.
Ma kuolen petoksensa vuoksi,
ma itken, näätkö, polvillain
ma ryömin jalkojesi luoksi,
sua tahtomatta syyttää lain.
Taas riemu, rauha mulle suo,
taas Hirei helmahani tuo!
Sä älä mitään vastaan sano,
hän mun on, kuin hän sinun ois?
Sa inho häntä, pyydä, ano,
kuin tahdot, kunhan käännät pois!
Sa vanno — joskin vuoks koraanin
ma täällä haaremissa khaanin
lapsuuden uskon unhotin,
ol' äitin' usko kuitenkin
myös sun — sa vanno valallas
Hirein taas mulle antavas!
Vaan kuule: jos on voitto sulla,
tikari terävä on mulla,
ma olen Kaukasian laps!"

Sanoi ja katos. Estää arka
ei ruhtinatar tohtinut;
himojen kieltä tyttö parka
niin kiihkeää ei tajunnut.
Mut äänen kyllä tajus sen
se outo ol' ja tuhoinen.
Mitk' itkut, rukoukset tästä
pelastais hänet häpeästä?
Mi vartoo häntä! Jokohan
elonsa nuoren, katkeran
ois osa jalkavaimon halvan.
Oi taivas! jospa taakse salvan
etäiseen Hirei vankilahan
orjansa iäks unhottais,

tai kohta hänet kuolemahan
pois kurjuudesta kuljettais —
mill' ilolla Maria polon
ja huolten päivät päättää sois,
kun hältä kallis onni olon
jo aikaa sitten häipyi pois!
Mit' tehtävää häll' elon tiellä;
jo aik' on, häntä kutsuvat
taivaasen, rauhan kotiin, siellä
hymyillen vartoo vanhemmat.

*

Aik' eistyy — Mariaa ei näy.
Ol' lyhyt lepo orvon jalon:
hän kauan kaipaamaansa valoon
kuin uusi enkel' sisään käy.
Mut mikä hänet hautaan saattoi?
Suruko synkän vankeuden,
vai tautiko vai turma kaatoi
Marian armaan -- ken ties sen? —
Jäi tyhjäks kolkko linna kohta,
sen Hirei ylväs hylkäs taas;
hän tataarien laumat johtaa
sotahan vierahassa maass'.
Hän sodan liekkeihin taas halaa
janoten verta kauheana;
mut sydämessään toinen palaa
viel' liekki lohtumattomana.
Usein, kun riehuu taisto musta,
hän kalpaa nostaa kauheaa,
mut lakkaa kesken sivallusta
ja ympäri vain tuijottaa;
hän kalpenee kuin kauhuissansa,
höpisee hiljaa huulillansa
ja rajuun itkuun ratkeaa.

Niin Hirei hylkäs naiselansa
sen suisti suruun, ikävään;
ja siellä hiutuin murheissansa
lohduttamatta kenenkään
käy vanhoiks vaimot. Enää sinne
ei tullut gruusitar; ah, sen
jo mykät vahdit haaremin ne
upotti alle aaltojen.
Sin' yönä, jolloin Maria kuoli,
myös hältä loppui tuska, huoli.
Mi lienee vikas ollutkin,
ol' rangaistuskin raskahin!

Tulella sodan sorrettuaan
läheisen Kaukasian maan
ja Venään kylät poltettuaan
palasi khaani Tauriaan.
Hän muistoks Marian murehisen
loi suihkukaivon marmorisen
etäiseen linnan loukkohon.
Sen yllä risti kohoutuu
ja Muhametin puolikuu —
tuo tunnuskuva kelvoton,
min syynä epätieto on.
On kirjoitus: se säilynyt
on siinä aikain vaihtehissa;
sen oudoin merkkein yli nyt
solisee vesi marmorissa
ja tippuu kylmin kyynelin
kuin kuolinlaulu kirkkahin.
Niin äiti itkee katkerasti
poikaa, mi sortui sotahan,
mut seudun tytöt tähän asti
tuon tuntee muinaistarinan,
ja muistomerkin murheisen
he kutsuu kaivoks kyynelten.

Kirjallisuutta.

Romaaneja.

TEUVO PAKKALA, *Pieni elämäntarina.* Helsingissä 1902, Otava. 312 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Meidän suomalainen kaunokirjallisuutemme on vielä siksi yksiväristä ja köyhää, että kun ilmestyy aiheensa ja esitystapansa uutuuden vuoksi niin huomattava teos kuin Pakkalan yllämainittu romaani on, niin tekee mieli sen johdosta ottaa puheeksi muutamia kirjallisia näkökohtia laajemminkin kuin arvostelujemme totutut puitteet oikeastaan myöntävät.

Ensin pieni poikkeus Teuvo Pakkalan edelliseen kirjailijakehitykseen.

Siinä lukuisassa nuorten joukossa, joka noin 1880-luvun puolivälissä reippaasti murtautui esiin suorasanaisen kaunokirjallisuutemme alalla, sulattaen ajan jyrkän naturalistisen hengen suopeammaksi kansanomaiseksi realismiksi ja laskien siten pohjan omamaiselle taidenovellistiikalle, siinä joukossa oli myöskin Teuvo Pakkala. Hän aloitti kirjailijauransa 23-vuotisena nuorukaisena, julkaisten v. 1885 „*Lapsuuteni muistoja*". Hän esittelee sen kautta itsensä yleisölle ja johtaa ymmärtämään sitä maaperää, josta hänen kertomuksiensa aiheet melkein poikkeuksetta ovat kasvaneet, nim. Oulun laitakaupungin köyhälistön piiristä. Kuvauksen pohjaväri on tummanlainen, tunnelma surullinen ja välistä katkerahko yhteiskunnan ylempiä kohtaan, mutta usein leikillä verhottu. Sen jälkeen seurasi v. 1886 „*Oulua soutamassa*", kuvaus Oulujärven takaisten tervamiesten matkasta Ouluun ja sieltä takaisin kotiin. Aihe on pelkkä jokapäiväinen juttu, elämästä ohimennen näpätty pikakuva, jolla ei ole suu-

rempaa taiteellista arvoa kuin se, minkä kansanomainen mehevä kieli ja sujuva esitystapa sille voi antaa. — Kirjailija vielä ikäänkuin hakee omaa alaansa. Hän ei ole kohonnut kansankirjailijan personatonta kantaa ylemmäksi. Mutta tämän jälkeen hän erikoistuu ja kehittyy tietoisemmaksi voimistansa. Oulun syrjäseudut, „Vaara“, mataline mökkeineen tulevat hänen maailmaksensa ja hänen sankareiksensa nuo Nikkilän, Viion, Latun y. m. perheet, joissa on usein pakko panna suu säkkiä myöten ja elää „nikarasta nikaraan“. Pohjasävy pysyy yhä surunvoittoisena, vaikka ilon ja leikillisyyden pilkahduksiakin näkyy. „*Vaaralla*“ (v. 1891), „*Elsa*“ v. 1894) ja „*Lapsia*“ (v. 1895) muodostavat yhteensä huomattavan trilogian tämän köyhän väen elämästä. Ne täydentävät toisiansa, sillä suureksi osaksi samat henkilöt esiintyvät kaikissa niissä, „Vaaralla“ ja „Lapsia“ kirjoissa kehittymättöminä lapsina, „Elsassa“ aikuisiksi varttuvina.

Kirjailijan esitystavasta opimme niissä tuntemaan m. m., että hänen kirjoissaan esiintyy runsaasti henkilöitä, joiden muodostamasta taustasta päähenkilö vain vähän huomattavammin eroittautuu, että nais- ja varsinkin tyttöluonteet ovat etualalla miehisiin verrattuina, että kuvaukset ovat jotensakin havainnollisia, osoittamatta kuitenkaan erityistä taipumusta ympäristön tai luonnonkuvausten käyttämiseen, ja että tekijä mielellään viivähtää pikku seikoissa ja kutoo kertomuksen juoneen monta kokoonpuristettua syrjäepisodia. Hän ikäänkuin tavoittaa kynänsä kärkeen elämän hetkellisimmätkin piirteet ja luonteiden sekä tunnelmien vähäisimmätkin vivahdukset. Se on hänen erikoisuutensa, tuo naisellinen herkkyys, ja hän vie siinä voiton Juhani Aholtakin, pienoistunnelmien taiturilta. Siihen sijaan ei Pakkalassa yhtä vähän kuin Juhani Ahossakaan ole juuri sanottavasti filosofisia aineksia eikä suoranaisia maailmanparantamispyrkimyksiä niinkuin esim. Arvid Järnefeltissämme tai englantilaisessa Richard Sheldonissa. Tahi ehkä sittenkin on oikeampi sanoa, että Pakkalankin taide on tendeerannut välillisesti kurjuudenkuvauksillaan ja katkeralla sävyllään, ei kuitenkaan läheskään siinä määrin kuin esim. Minna Canthin. Ja onhan hän sitäpaitsi kätkenyt tuntuvan syrjätarkoituksen huvinäytelmäänsä „*Kauppaneuvoksen härkä*“ (v. 1901), jonka erikoisuus v. 1899 ilmestyneen „*Tukkijoella*“ kappaleen rinnalla on se, että näemme siinä kirjailijan silmän teroittuneen sangen tarkaksi ihmisten pikku heikkouksille ja naurettavuuksille. —

Nämät Pakkalan esitystavan ominaisuudet ovat periytyneet melkein kaikki „Pieneen elämäntarinaankin“, toiset vahventuneina, toiset heikontuneina. Ja jos lisäksi ajattelemme, millä ymmärryksellä Pakkala on kuvannut lasten vaistoisia luonteita pikku pyyteineen ja toiveineen, iloineen ja suruineen jo esikoisteoksessaan „Lapsuuteni muistoja“ ja sittemmin „Lapsia“ kirjassa ja millä tarkkuudella hän on seurannut kärsimysten kautta itsetietoiseksi naiseksi vähitellen heräävän tytön mielialoja „Elsassa“,

niin ymmärrämme, mitenkä Esteri Kalmin-lainen naisluonne saattoi viehättää kirjailijaa ja ikäänkuin itsestään muodostua luonnolliseksi keskukseksi siinä „pienessä elämäntarinassa“, joka pitkänä valmistumisaikanaan kasvoi 300 sivua käsittäväksi romaaniksi.

Esteri Kalmin nimi ei tiedä, niinkuin Pakkalan entisten sankaritarten, enää köyhyyttä ja kurjuutta; sillä on ylhäisempi, ylpeämpi kaiku. Esterin suonissa virtaa ylimyksellistä verta. Hän on kenraalin tyttärentytär ja tuon ankaran metsäherran lapsi, jonka äänen jylinätä koko kartano pelkää. Esteri on orpo. Äiti on häneltä kuollut, ja äitipuoli ei häntä ymmärrä eikä rakasta, estääpä isääkin tytärtänsä lähestymästä. Vain kerran kesäisenä yönä, ruskotuksen kajastaessa huoneen ikkunoista, saa tämä painautua hopeatukkaisen hymyilevän ukon rintaa vastaan lapsellisella luottamuksella. Se hetki jää kuin unennäöksi ja rakkaus isään sairaalloiseksi, tyydyttämättömäksi kaipaukseksi. Yksinäisyys tekee hänestä omituisen, itseensä sulkeutuvan luonteen, jonka mielialoja ja oikkuja ei kukaan pysty ymmärtämään.

Mitä yksinäisempi hän tuntee olevansa isänsä ja äitinsä seurassa, sitä voimakkaammin hän kiintyy renkitupaan. Siellä hän kuulee piioilta ja rengeiltä ylistäviä kertomuksia äitivainajastaan, tuosta hyvästä rouvasta, joka „syötti kärpäsiäkin“, ja siellä hän oppii janoamaan uhrautuvaa, täyttä rakkautta. Mutta juuri tämä hänen kiintymyksensä renkeihin herättää epäluuloja ja hänet lähetetään kotoa pois kaupunkiin kouluun. Siellä on kuitenkin samanlainen poliisivoima kuin kotonakin hänen tekojansa vartioimassa. Se on täti Smarin, itseensä kutistunut vanhapiika. Esteri elää henkisessä yksinäisyydessä hänenkin luonansa. Silloin hän sattumalta tapaa ikätoverinsa Lauri Holman. Tämä kiintyy häneen ja tunnustaa rakkautensa. Ensi alussa ihailee Esteri vähemmin itse Lauria kuin hänen äitinsä otsaa ja silmiä, jotka muistuttavat hänelle niin elävästi hänen oman äitivainajansa kuvaa. Vasta vähitellen hän mieltyy itse Lauriin, etupäässä siksi, kun huomaa tämän olevan ruman. Laurista tulee siten hänen „ruma prinssinsä“, jolle hän toisina hetkinä antautuu kokonaan, toisina taas kylmäksi jäykistyy. Semmoisina kuluvat ajat. Esteri tulee kesällä käymään kotonaan, mutta löytää sieltä pelkkää tyhjyyttä ja kulkee kuin unissakävijä, ihmisille outona arvoituksena. Laurin sanat ja ajatukset elävät yhä hänen mielessään. Mutta tämä suhde, joka ei ole koskaan ollut aivan eheä, särkyy pian, kun hän huomaa Laurissa pikkumaista ja aiheetonta mustasukkaisuutta renki Juhon vuoksi. Esteri palaa muuttuneena kaupunkiin, sielussa kolkko tyhjyys, joka usein purkautuu katkeraan ivaan ja hermostuneeseen oikullisuuteen. Siitä huolimatta hän on päivänsankaritar, kulkee juhlista juhliin, tulee, näkee ja voittaa kaikkialla ihailua sekä sydämiä, pysyen itse jotensakin kylmänä kaikelle. Hän kihahtaa tosin hetkellisesti Alfred Levoniin, komeaan yli-

mysmieliseen mieheen, ikäänkuin kostoksi tuolle tyhmälle, rumalle Laurille, joka on sillä välin mennyt kihloihin toisen kanssa. Mutta se vanha rakkaus kytee sittenkin. Esteri tapaa vielä kerran Laurin kuohuvan kosken sillalla kuutamoisessa talviyössä. Hän tekeytyy kylmäksi, nauraa hermostuneesti ja vakuuttaa, että heidän suhteensa on katkennut jo aikoja sitten. Se eli „yhden ainoan talven, pimeän kylmän talven, joka oli kirkkaampi kuin mikään kevät, lämpöisempi kuin mikään kesä. Kauvan, kauvan sitten". Mutta pian sen jälkeen hän kohtaa Laurin tanssiaisissa ja „hän ei tiennyt missä oli, ei nähnyt muuta kuin Laurin. — Onneni! Iloni! Sieluni, henkeni, elämäni! Minun kaikkeni!" Ja kun hän läpi yön pakenee Lauria niinkuin takaa-ajajaa, niin laulaa hänen sydämensä rakkaudenlauluansa (ss. 209—210): „Minä tahdon saada sinua rakastaa — — — —" „Minä kuristan sinut käsivarsillani ja tukehdutan sinut suudelmillani!" — — „Minun elämäni ilman sinua on tyhjyys!" — — „Minä tyydyn yhteen iloiseen ja onnelliseen päivään, yhteen tuntiinkin. Ja viskaa sitten minut luotasi!"

Se on kypsyneen naisen voimakasta intohimoa ja se hallitsee hänen koko olemustansa, suomatta hänelle enää koskaan täyttä onnea ja rauhaa. Esteri kokee kyllä voittaa itsensä ja tasaantua elämään kotonansa, toimitellen halpoja karjapiian tehtäviä ja välttäen riitaa isänsä kanssa. Mutta se puhkee kuitenkin. Elämä käypi hänelle sietämättömäksi. Hän näkee sen edessään rautaisena hirviönä, tuntee sen kuuraisen huounnan poskillaan ja sen teräksisen suutelon, joka tukahduttaa hengityksen. Hän aikoo epätoivossaan kirjoittaa Laurille: „tule, niin kerron kaikki!" mutta lähettääkin sen sijaan erokirjan: „Lauri rakas, elä tule!" Sillä on se suhde auttamattomasti lopussa, ja lopussa on suhde kotiväkeenkin. — „Mikä on se kiro, joka estää Esterin ja minun lähestymästä toisiamme?" kysyy forstmestari kerran. Se on lapsuudessa laiminlyöty sydämenkasvatus ja monet väärinymmärrykset, jotka ovat rakentaneet ylipääsemättömän muurin heidän välillensä. Se on vanhempien syy, niinkuin he (s. 266) itse tunnustavatkin.

Sillä välin on Esteri sattumalta uudistanut tuttavuutensa lapsuutensa leikkitoverin Emil Rautiaisen kanssa, joka on niinikään toiveistansa suistunut ihminen. Ja tämä avaa Esterille heikon, kituvan elämänmahdollisuuden. Esteri tahtoo unohtaa Laurin ja tehdä Rautiaisen onnelliseksi menemällä naimisiin hänen kanssaan. Niin käykin. Ja viimeisissä luvuissa tapaamme Esterin rouva Rautiaisena. Hän ei tosin tunne pääsevänsä kyllin lähelle miestänsä, mutta tyytyy niukkaan onneensa. Hän synnyttää tytön, jolla on ohimoissa luultavasti samanlainen punainen luoma kuin Alfred Levonilla, ja senvuoksi äiti kiihkotilassaan arvattavasti kuristaa onnettoman ja kuolee itsekin lapsivuoteeseensa. (Sanon luultavasti ja arvattavasti, sillä kirjan loppupuolella on kuvaus jätetty siksi

epämääräiseksi, että lukija saa tyytyä itse arvaamaan tapauksien kulkua.) Kurja Alfred Levon ja heikkotahtoinen Lauri Holma jäävät hoippumaan hänen haudallansa.

Esteri on niitä naisia, joille rakkaus on kaikki kaikessa. Mutta hän ei ole kuitenkaan noita romanttisia sinisukkia, jotka voivat antautua koko sydämellään ja elää sekä kuolla eheinä. Hänen olemuksensa on särkynyt ja ristiriitainen. Olot ja sisäinen kehitys asettuvat alunpitäen tukahduttamaan hänen sydämensä oikeuksia. Koti ei hänelle rakkautta anna, ei hän maailmaltakaan sitä löytää voi eikä hän itse ole siihen täysin kehittynyt; hän rakastaa eikä rakasta, vetää puoleensa ja sysää taas luotaan, iloitsee hetken, toisen kärsii ja viimein sortuu tämän sisäisen ristiriidan runtelemana.

Tämän itse asiassa syvästi traagillisen päähenkilön ympärille on ryhmittynyt runsaasti henkilöitä, kuitenkin niin, että Esterin luonne, jonka nojaan kirjan suunnitelma on kokonaan rakennettu, astuu paljon jyrkemmin yleisestä taustasta erikoistuvana esiin kuin esim. Elsan „Elsassa". Näistä henkilöistä sydämetön äitipuoli ja ankara isä selittävät hyvin, kuinka kotikasvatus pani alun Esterin omituiselle luonteelle. Täti Smarin on hyvästä tahdostaan huolimatta yhtä kykenemätön sitä luonnolliseen uraansa johtamaan, samoin Lauri Holma, tuo herkästi syttyvä ja herkästi kylmenevä luonne, ja Alfred Levon, joka on vielä heikompi ja epäluotettavampi mies. Ainoa Esteriä oikein ymmärtävä ja muutenkin myötätuntoisesti kuvattu luonne on renki Juho, jonka kovat kärsimykset ovat puhdistaneet ja kouluttaneet toisen onnettomuudelle osaa ottavaksi. Mutta hänkin seisoo liian kaukana Esteristä, ja hänen terve elämänohjeensa: „tee työtä" ei sittenkään tapaa tämän sydäntä, silloin kun sitä tarvittaisiin. (Juhon puhekyvyn äkillinen korjautuminen ja hänen kohoamisensa varakkaaksi isännäksi ja kunnallislautakunnan esimieheksi ovat hyppäyksiä, jotka eivät suinkaan lisää kirjan taiteellista eheyttä.) Rautiainen taas, vaikka onkin „miesten parhaita", pysyy epämääräisenä vähäpätöisyytenä Esterin rinnalla.

Muut sivuhenkilöt niinkuin renki Kalle, piika Miina, ylioppilas Santtu, herra Store ja neiti Vange ovat pääjuonesta siksi kaukana, että heidän kuvauksensa on suoritettu vain ohimennen jollakin sivulla, puristamalla heidän elämäntarinansa muutamaan lauseeseen. Mutta luonteenomaista Pakkalalle on, että hänen taipumuksensa satiiriin ja ilvehtivään koomillisuuteen tulee heissä näkyviin. Kaikkihan he oikeastaan ovat suuremmassa tai pienemmässä määrässä karrikeerattuja. Tekijä on pannut erityistä painoa jollekin luonteen tahi ulkonaisen käytöstavan yksipuolisuudelle ja vahventanut siten pienen yksityispiirteen yleiseksi perusominaisuudeksi. Niin esiintyy Kalle aina viheltäen surullisen haikeasti „Voi äiti parkaa", kömpelöliikkeinen Miina kaataen kaikki mitä eteen sattuu

ja synnyttäen siten oikeita maanjäristyksiä, ylioppilas Santtu sammaltaen pehmeäkielisesti „saakeliansa", hra Store liikkuen konemaisesti ja hitaasti ja nti Vange herättäen epäluuloja salavihkaisilla puheillansa. Tämä kuvaamistapa, joka perustunee tekijän erittäin kehittyneeseen kykyyn huomata liikakasvannaisuuksia, johdattaa ehdottomasti mieleemme „Kauppaneuvoksen härän" luonnottomat liioittelut.

„Pieni elämäntarina" tarjoo näitten ja varsinkin päähenkilön luonteenkuvauksen kautta sangen paljon mieltäkiinnittävää. Esteri on näet luonne, jolla suomalaisessa kirjallisuudessa ei tiettävästi ole edeltäjiä. Ja Teuvo Pakkalalla, jos kellään, oli edellytyksiä sen oikeaan esittämiseen. Kirjan alkupuoli tyydyttääkin psykologisessa suhteessa jotakuinkin vaatimuksia. Mutta loppuun päästyä täytyy lukijan tunnustaa, ettei Esterin kuva kehittynytkään havainnollisen selväpiirteiseksi, vaan jäi ainoastaan intuitiivisella aavistuksella vaivoin käsitettäväksi. Eri voimat, niinkuin kiihkeä rakkaudenkaipuu ja olemuksen yksinäistyminen, käyvät hänessä ristiin, välistä tukahduttavat toisensa ja välistä kietoutuvat yhteen. Ne ne johtavat hänen tekojansa, niin että hän yhdellä hetkellä häilähtää sinne, toisella tänne. Mutta meistä ne jäävät usein näyttämään pelkiltä satunnaisilta oikuilta, kun kirjailija on laiminlyönyt syvemmän psykologisen perustelun. Hän ei ole koonnut noita herkkiä tunteenlankoja yhteen eikä tulkinnut meille Esterin sielun sisintä. Emme läheskään aina pääse ymmärtämään hänen tekojensa vaikuttimia. Ja vaikka kirjailija antaakin (s. 292) Rautiaisen sanoa, että „Tekoihimme ja koko elämäämme vaikuttavat monet erilaiset asiat yhtäaikaa ja usein valtavasti ja ratkaisevasti pieni, mitätön niin sanoakseni mikroskoopillinen seikka", niin on meillä kuitenkin oikeus odottaa taiteelta, että se liittäisi nuo mikroskoopillisetkin vaikuttimet ymmärrettävään yhteyteen sisäisen ihmisen kanssa ja avaisi lukijan silmät näkemään elämää ja ihmisiä pohjemmalta kuin jokapäiväisissä oloissa tavallisesti on mahdollista. Semmoinen kuin Esterin luonteenkuvaus nyt on, emme voi esim. oikein ymmärtää hänen tunteitansa ja suhdettansa Rautiaiseen emmekä myöskään selittää Alfred Levonin ja Esterin välejä. — Kirjailija on kokonaan hylännyt sielullisen erittelyn ja korvannut sen valaisemalla Esterin luonnetta eri puolilta ja eri tiloissa. Kerrotaan joku hänen lauseensa tai mielialansa, väläytetään näkyviimme joku kohtaus, jossa hänen olemuksensa muka selityksistä ja itsestään ymmärrettävänä esiintyy. Mutta nämät pienet pikakuvat eivät ole aina taidolla valitut eivätkä johdonmukaisesti järjestetyt, koskapahan niistä ei kasva kirjan loppuun päästyä lukijan mielessä eheä kokonaisuus. Niin esim. voisi tehdä sen muistutuksen, että kirjan alkuosassa jotkut siirrynnät todellisuuden kuvaamisesta Esterin unelmien tai lausuntojen esittämiseen yllättävät lukijaa valmistumattomalla äkillisyydellään. Voisi myös huo-

mauttaa, että Esterin matkat kaupunkiin ja takaisin kotiin kirjan keskipaikoilla tuntuvat jossakin määrin psykologisesti perustelemattomilta.

Kaikki huomio on kohdistettu henkilöitten esittämiseen, jättämättä ympäristön kuvaukselle ollenkaan tilaa. Tästä on ollut seurauksena, ettei kirjassa tunnu varmaa paikallisväritystä, s. o. emme tiedä, missä paikoin tapahtumat liikkuvat. Ei synny minkäänlaista havainnollista kuvaa mielessämme Esterin kodista eikä siitä kaupungista, jossa hän elelee. Tämä tyyliominaisuus, joka on meidän kirjallisuudessamme verraten outo — muistakaamme kuitenkin Volter Kilpeä —, ei sinänsä tarvitse olla suoranainen heikkous, vaikka se mahdollisesti saattaakin monen lukijan kyllästymään kirjan epämääräisyyteen. Ihmiset ovat ihmisiä ja tunteet tunteita kaikkialla, ja niiden esittäminenhän on kirjallisen taiteen tehtävä. Saattaahan nykyaikainen ihminen olla jo ikävystynyt niihin pikkutarkkoihin ympäristöä ja luontoa maalaileviin kuvauksiin, jotka täyttävät usein pitkiä sivuja entisessä romaanikirjallisuudessa. Ja edustavathan esim. Jonas Lie ja hänen oppilaansa Herman Bang onnistuneesti tästä vanhasta romaanin painolastista vapaantunutta suuntaa uudessa kirjallisuudessa kehitettyään niin itsenäisen ja omintakeisen tyylin, ettei sillä ole vastaavaisuutta muualla Europassa. Heillä on luonnon- ja ympäristönkuvaus supistunut mahdollisimman vähään — vain lyhyt viittaus siellä täällä vuoropuhelun tai toiminnan kuvauksen lomassa. He ovat usein myöskin jättäneet pois selittelevät ylimenot ja siirrynnät yhdestä kappaleesta toiseen. Mutta tarkasti varoen tunnelman eheyttä ja kietoen nuo katkonaiset viittaukset suurella johdonmukaisuudella yhteen, he saavat lukijan mielessä heräämään eheän kokonaiskuvan varsinkin henkilöitten sisäisestä elämästä.

Tähän uudenaikaiseen kokoonpuristettuun pohjoismaalaiseen tyylisuuntaan on Pakkalalla monta liittymäkohtaa. (Mahdollisesti hän on siihen tutustunut suomentaessansa Jonas Lietä ja Knut Hamsunia.) Hänenkin esitystapansa on suppeata ja nopeasti kuvasta toiseen siirtyvää. Mutta hänen kuvauksiansa ei hallitse ankara johdonmukaisuus. Hän tarjoo ne usein vain katkelmina, voimatta liittää niitä yhtäjaksoiseksi kehityskuluksi ja tietämättä tarkoin, mitä kertoa ja mitä jättää kertomatta. — Siinä yksi syy kirjan hämäryyteen. Tuntuu siltä, kuin olisi tekijä ollut varsinkin kirjansa loppupuolta kirjoittaessansa jossain määrin hermostunut ja kuin tyyli olisi siitäkin syystä tullut levottomasti hyppeleväksi.

Kielellisessä tyylissä — joka sekin kuvastaa tekijäänsä — ovat nähtävinä kirjailijan epätasaisen ja herkän tunnelaadun merkit. Lauseet vaihtelevat lyhyistä, yksisanaisista alkaen monimutkaisiin pitkiin periodeihin asti. Ne ovat nekin ikäänkuin kokoonpuserrettuja, tunnevoiman tihentämiä ja ytimekkäitä. Suomen kieltä tuskin lienee kukaan suorasanainen kirjailija tähän saakka pakoittanut niinkään suppeaan ja kiinteään muotoon. Siinä ei ole ollenkaan sitä pehmeää ja venyvää sointuisuutta

mikä on esim. Juhani Aholla, eikä sitä ylimalkaisuutta kuin Santeri Ingmanilla. Uusia kielikuvia on joukko; huomattakoon niistä esim.: „Esteri kitui yksinäisyyden tyrmässä, jonka seinät olivat ankarain määräysten paksua kankea“ (s. 8), „Kaukana heidän takanaan oli . . . kulkusissa soipa kaupunki“ (s. 43), „Kauniit korukantiset kirjat, jotka viime kerralla olivat kirkuneet mustassa loukossa, nyt päivänpaisteisesti hymyilivät“ (s. 73), (mielipiteet ovat) „Pöyhkeitä ennakkoluuloja, töyhtökypärä päässä, kilisevät kannukset kiiltonahkasaappaissa ja ruoska kädessä!“ (s. 106) ja „Hän silmänräpäyksen ajaksi muuttui liikkumattomaksi kauhun ja säikähdyksen patsaaksi“ (s. 297). — Niissä on jotakin, joka muistuttaa Volter Kilven tyyliä.

Teuvo Pakkala ei ole sentimentaalinen kirjailija. Ei hän kauan viivähdä yhdessä tunnelmassa, olkoonpa se vaikka kuinka herkkä, vaan hän rientää eteenpäin. Leikitteleepä joskus särkemällä romantikkojen tapaan kevyesti sen tunnelman, jonka juuri-ikään on herättänyt, niinkuin sivulla 229 sanoilla: „Dässä lebbä Susanna Bulginen ynnä bieni dydäreensä.“ Mutta kokonaisuutena katsottuna on hänen elämänkäsityksensä tässäkin teoksessa surullisen vakava ja raskaanlainen. Sen läpi kulkee inhimillisen kärsimyksen ja heikkouden syvä tunto. Voimakkaatkaan luonteet niinkuin Esteri eivät voi järjestää elämätänsä luonnolliseksi ja sisäisen kaipauksensa kanssa sopusointuisaksi ja jäykkien järkimiestenkin niinkuin Esterin isän täytyy tunnustaa erehtyneensä ja rikkoneensa luonnollista maailmanjärjestystä vastaan.

Teoksen suurin arvo onkin mielestäni juuri siinä, että se tulkitsee tätä elämäntuntoa ja että me voimme jossakin määrin herkentyä tuntemaan sitä mielessämme, emme tosin yhtä voimakkaasti ja syvästi kuin Esteri, jonka rikas mielikuvitus on suurentanut tuskia ja kartuttanut epäilyksiä. Mutta samalla täytyy valittaa, että kirjan omintakeinen ja kiitollinen aihe on paljon menettänyt tehokkaisuuttansa ja käynyt varsinkin loppupuolelta hämäräksi senvuoksi, että siitä puuttuu tarkempaa luonteiden kuvausta ja kokoonpanolta eheätä johdonmukaisuutta.

V. T.

Kertomuksia ja kuvauksia.

VOLTER KILPI, *Antinous*. Kuopiossa 1903, Otava. 122 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Viime keväänä ilmestyi kirjakauppaan taas uusi kirja Volter Kilveltä. Niinkuin kaikki tämän tekijän tuotteet on „Antinouskin“ sarja tunnelmakuvauksia, joissa mitä rajattomiin tunnelmiin „valuminen“ yhdistyy

mietelmiin elämän tarkoituksesta ja todellisesta sisällyksestä. Mitä varten tekijä on ottanut Antinouksen tulkikseen, ei ole helppo ymmärtää, koska, sikäli kuin tunnetaan, Antinous ei ollut henkilö, joka uhrasi elämänsä filosofillis-esteettiseen mietiskelyyn, vaan jouduttuaan harvinaisen kauneutensa vuoksi erittäin läheiseen suhteeseen keisari Hadrianukseen kierteli hän tämän kanssa maita mantereita hänen pitkillä matkoillaan Rooman maailmanvallan toiselta rajalta toiselle. Hän oli syntynyt Bithyniassa ja haki itse surmansa Niiljoessa, niinkuin luullaan, joko mielenhäiriössä tahi tarkoituksessa uhrata itsensä keisarinsa puolesta. Keisari suri häntä tavattoman kiihkeästi ja rakennutti hänen muistokseen temppeleitä, joissa Antinousta palveltiin jumalana. Saavuttaakseen keisarin suosion kuvanveistäjät ahkerasti muovaelivat hänen kuvaansa, jota sentähden vieläkin löytyy harvinaisen monta kappaletta. Runoilijallahan on täysi oikeus nimittää, miten hän tahtoo, sankarinsa, mutta on vaikea ymmärtää, kuinka kirjassa esitetyn sielunelämän tulkiksi on pantu Antinous, jonka elämänvaiheet, niinkuin sanottu, eivät juuri näytä antavan aihetta siihen.

Kirja jakaantuu neljään osastoon: Bithyniassa, Athenassa, Roomassa ja Egyptissä. Niin varsin helppoa ei ole esittää kirjan sisällystä, koska varsinaista kertomusta, tapahtumaa, tuskin on nimeksikään, vaan kaikki „rajatonna uumoilee“ ja „läikähtelee“ tunnelmien „suunnattomassa muodottomassa meressä“. Bithyniassa, „ruusujen ja tummanraskaiden metsien maassa, satakielien ja kaipaavain myrttien maassa“ milloin istuskelee Antinous haaveihinsa vajonneena luonnon ihanuutta imien sieluunsa, milloin pysähtyy Apollon häikäisevän marmorikuvan eteen ja „hälvenee sieluineen Apollon näkyyn“, tahi sulkeutuu hän huoneeseensa ja miettii yksin: „Mitä on elämä? Onko elämä ihmisen heräämistä keveäksi ja soivaksi kauneudeksi“, vai onko se ehkä päinvastoin? Lepoa hän hakee, sopusointua, hakee kaupunkia, „jossa ihmisen olo olisi kauneuden tyyntä lepoa“, ja hän lähtee Athenaan. Täällä „veistosten ja temppelien tyynessä kaupungissa“ tuntee hän suurempaa tasapainoa, tuntee „vartalonsa liikunnon norjempana kuin ennen“. Ihmiskauneus ja taiteen ihanuudet valtaavat täällä hänen mielensä. Mutta sama kysymys yhä edelleen vaivaa häntä. „Mitä on kauniina oleminen?“ Mitä on kauneus ja onko elämä todella „kauniina olemisen hetkiä“? Ja hän uneksii kaupunkia, „jossa koko maailman elämä tykkisi“, mutta „jonka suuren elämän keskellä ihmisen olo olisi täyttyneen rauhan ja onnellisuuden kummuntaa“. Olisiko sitä maata, sitä kaupunkia? Siinä varmassa toivossa saapuu Antinous Roomaan, „humajoivan elämän ja lannistavan suuruuden kaupunkiin“, „jonka valtaavassa humussa ihminen hupenee mitättömäksi kuin hitunen“.

Mahtavasti vaikuttaa hänen mieleensä „marmoripeitteinen“ ja „ankarahahmoinen“ forum ja Colosseumin äärettömässä ihmismeressä seuraa hän jännityksellä miekkailijoitten taistelua elämästä ja kuolemasta. Roo-

malaisten herkullisissa pidoissa, ihanien, harsopeittoisten tanssijattarien saadessa koko hänen olentonsa värähtämään, kokee hän sielussaan hurmaavan nautinnon syvimmät salaisuudet ja siellä Clelian kauneus päästää koko hänen aistillisuutensa valloilleen. „Nauttivana raukeutena“ hän huumausten jälkeen lepää ja filosofeeraa taas. Kauneuden problemi ja tunteen merkitys sen ratkaisussa yhä täyttää hänen mielensä. „Eikö ihminen kauniina ole ikäänkuin tunteeksensa kukkuroitumista ja tunteeksensa kuolemista?“ — — „Eikö kauneus ole ihmisen jäämistä tunteeksi, jonka myötä hän hälvenevänä liukenee olemisensa jokaisesta halusta ja pyrkimyksestä?“ Yhä enemmän hänessä vakaantuu se mielipide, että „kauneinta on levätä, kauneinta tunteinansa levätä“. Hän tahtoo „rauhana levätä“, „tuudittua ihanaan uneksuvaan herpoumistilaan, jossa ei toivo, eikä tahdo mitään, elää ja tuntee vaan ja viruu rauenneena“. Mutta koska elämä on alituista kaipaamista, niin tällainen onnen tila samalla on „kaihon ja suloisen surumielisyyden“ tila, toisin sanoen, „ihmisen herääminen kauniiksi on ihmisen sulamista sairaaksi, sielunsairaaksi“. Tämän varmuuden saavutettuaan toivoo hän sitä hetkeä, silmänräpäystä, jonka suloiseen, vapahtavaan äärettömyyteen saisi hälvetä iäksi.

Egyptissä, ihmisaatteen ja ihmistyön ikivanhojen muistomerkkien edessä, pyramidien ja sfinksien edessä, kun aluton Niilvirta leveänä ja rauhallisena kulkee hänen ohitsensa, saa hän vihdoin elää sen hetken. Ja miksei hän „katsomisen rajattomana hukuttavana hetkenä“ mielellään „ratkeisikin“ tästä „äärettömästä ja kovasta autiudesta“, joka elämä on, ja „jonka keskellä ihmisen jokainen tunto jähmettyy kivenlyömäksi ja hädänsäikähdykseksi“. Kun aurinko laskee taivaanrannalla ja „sen viimeinen hykähtynyt katse punervana hohteena leikkii maailman kasvoilla“, silloin Antinous, katse kirkkaana ja „niinkuin sisältään valaistuna“, niinkuin polttaisi jokaista hänen jännettään „sanomaton kuoleuttava ihanuus“, astuu verkalleen askeleen hiljaan eteenpäin liukuvasta venheestä Niilin tyynen veden hyväilevään helmaan.

Siinä pääasiassa kirjan sisällys. Taitavasti ja vaikuttavasti on kuvaus Colosseumista ja miekkailijoitten taistelusta tehty. Voimakkaat adjektiivit ja koko tunne-elämän alituista vireilläpitämistä tavoittelevat lausetavat, joita hra Kilpi niin mielellään käyttää, ovat täällä oikealla paikallaan ja saavat todellakin aikaan lukijassa sen mielentilan, jota tarkoittavat. Tuon jännittävän taistelun vaikutus noihin tuhansiin katselijoihin, jotka Colosseumin äärettömiltä terrasseilta henkeään pidättäen „tiedottomaksi huumauvassa jännittymisessä“ seuraavat taistelijain jokaista liikettä, on erittäin kuvaavasti esitetty. Ylipäänsä kirjan loppupuoli tekee paremman vaikutuksen; tekijä on epäilemättä saanut esille jotakin tuota roomalaisten kuoleman halveksimista, jotten sanoisi rakkautta kuolemaan,

joka saattoi heidät ilomielin ja kevein sydämin hakemaan tuota pelastajaa elämän loppumattomista taisteluista ja kurjasta pikkumaisuudesta. Antinouksen „hälventyminen" tuohon ikuisuus-silmänräpäykseen on varsin luonnollinen loppu hänen kehitykselleen. Ja sillähän on jo tunnustettu varsin suuri ansio, mitä tulee kirjan taiteelliseen kokoonpanoon.

Mutta muuten täytyy sanoa, että kirja kokonaisuudessaan tekee jokseenkin raskaan vaikutuksen. Siihen on ensiksikin syynä itse aineen yksitoikkoisuus ja kaiken toiminnan puute. Esitetään pitkin matkaa Antinouksen tunne- ja aate-elämää, joka sitäpaitsi on niin kokonaan vaihtelua vailla, suorastaan sairaalloista samojen ajatusten ja tunteiden uudestaan ja uudestaan märehtimistä, jopa jotakuinkin samoissa muodoissakin, joten todellakin melkein liikaa vaaditaan lukijalta. Jos noita Antinouksen mieltä alituisesti painostavia tärkeitä kysymyksiä olisi valaistu eri tahoilta ja neron säteet edes silloin tällöin pääsisivät kirkastamaan hänen mietiskelynsä pimeitä sopukoita, niin tällainen kaunokirjallinen esteettis-filosofinen esitys voisi olla sangen nautittava. Niin ei kuitenkaan ole asian laita tässä. Mitään kehitystä hänen luonteessaan tai tunne-elämässään ei myöskään ole olemassa, joten koko kuvaus tekee saman vaikutuksen kuin lammikko, jossa vesi on liikkumatonta eikä pääse virtaamaan ja uudistumaan, joten se vihdoin tulee aivan sameaksi. Sitä vastoin Antinouksen aistillisuus on erittäin pitkälle kehittynyt ja herkkä, ja hän antautuu mielellään hillittömästi juuri sentapaisen tunne-elämän valtaan. Tätä koskevat kuvaukset menevät aistillisuuden voimassa ja lumoavaisuudessa koko joukon pitemmälle kuin esim. eräät meillä äskettäin siitä niin moititut runot ja tekevät myöskin suorastaan sairaalloisen vaikutuksen. Tavattomaan mauttomuuteen on tekijä tämän kautta tehnyt itsensä syypääksi monessa kohden (ks. varsinkin s. 77!).

Toinen syy siihen, että kirja on niin vaikeasti sulatettava, on sen tyyli. Mainitsin siitä hiukan edellä. Tekijä koettaa pitää lukijan tunne-elämää alituisessa vireessä; alusta alkaen ovat kuvaukset ja lausetavat niin superlatiivisia, että tekijän on aivan mahdoton kauan saada aikaan mitään vaikutusta lukijaan. Samoja sanoja ja lauseita toistetaan vähän väliä; samoin samat ajatukset palaavat ehtimiseen. Tämä kirjoitustapa on nähtävästi mietitty ja on hra Kilpi todella joutunut sen maneerin uhriksi, joka jo Bathseban johdosta varoittavasti lausuttiin olevan pelättävissä. Siihen maneeriin kuuluu nähtävästi, että etupäässä outoja sanoja ja outoja sananmuotoja on käytettävä, sellaisia, joita ei kukaan muu käytä, ja lauserakennus on tehtävä niin tavallisesta poikkeavaksi kuin suinkin, jotta saataisiin aikaan tarpeellinen valtaava vaikutus. Tavattoman pitkiä ja kankeita lauseita on paljon (kts. esim. s. 7). Tekijä luulee kai, että hän tällaisella kirjoitustavalla paremmin saa esille sisällön tunnevivahdukset ja varmemmin vaikuttaa lukijaan. Mutta epäilemättä on hän tässä

suhteessa useimmissa tapauksissa erehtynyt. Hänen kielensä on sitäpaitsi kovin länsisuomalaista, jotta en muuta sanoisi; varsin tarpeellista olisi että tekijä saisi tilaisuutta enemmän tutustua kauniimpaan ja sekä sana- että muotorikkaampaan itäsuomalaiseen murteeseen. Luulen myöskin, että parempi aineen valinta, sellaisen, joka itsessään ei antaisi aihetta mihinkään tunteen purkaukseen ja tunteellisuuden liioittelemiseen, myöskin voisi paremmin aikaansaada tasapainon tässä suhteessa hra Kilven tuotteisiin; sillä tunnetta ja mietiskelyä ei kuitenkaan nähtävästi tule puuttumaan. Puuttuu toimintaa ja kuvauksien ja tapausten selviä piirteitä.

Olen lausunut tässä suoraan muistutukset, joihin minusta tämä hra Kilven viimeinenkin teos antaa aihetta. Olen tehnyt sen sitä paremmalla syyllä, koska pidän suurena vahinkona kirjallisuudellemme, että hra Kilpi näin tieten tahtoen pilaa omaa asiaansa heittäytymällä tällaisen tunnehuumauksen ja sitä seuraavan maneerin valtaan. Herra Kilven luontoisella kirjailijalla olisi kuitenkin epäilemättä tehtävänsä nuoressa kirjallisuudessamme, aukko täytettävänä, joka tehtävä luonnollisesti olisi ollut Bathseban tekijän.

A. H. B.

Historiallista kirjallisuutta.

J. W. RUUTH, *Viborgs stads historia.* Utgifven på Viborgs stads bekostnad, 1, 2 vihko. Helsingissä 1903. (Kuvilla varustettu.) 218 siv. 8:o· Hinta 3: 50.

Viipuri ja Turku ovat kaupungeistamme ainoat, joiden kohtalot jo vanhemmiltakin ajoilta tarjoavat intressiä maamme yleiselle historialle: jälkimäinen maan keskuspaikkana, edellinen rajavartiana Venäjää kohti. Nyt ilmestyvä Viipurin kaupungin historia voi siitä syystä vaatia suurempaa huomiota osakseen, kuin entiset kaupungin historiat. Onni on ollut, että tähän työhön on saatu semmoinen mies, kuin toht. J. W. Ruuth, joka jo edellisillä julkaisuillaan, etenkin teoksillaan „Tutkimuksia Suomen ja Hansan välisistä suhteista ennen v. 1435" ja „Porin kaupungin historia", on osoittautunut tarkaksi ja perehtyneeksi tutkijaksi nimenomaan nyt puheena olevalla alalla. Eivätkä ne toiveet, joilla ryhtyy lukemaan toht. Ruuthin uutta teosta „Viipurin kaupungin historia", petäkkään. Tekijän on sekä onnistunut meille antaa mieltäkiinnittävä kuva kaupunkielämästä entisaikoina että esiintuoda piirteitä koko kansamme kohtaloitten ja kehityksen valaisemiseksi.

Kaksi tähän saakka ilmestynyttä vihkoa sisältää kaupungin historian keskiajalla (v:een 1534) ja osaksi „uudistusajalla“ (öfvergångstiden) vv. 1535—1617. Varmaankin moni oudoksuu sitä tietojen runsautta, jota lähteet näiltä ajoilta tarjoavat yhden kaupungin vaiheista. Ja kuitenkin huomataan läpeensä kuinka tekijä on kertomustansa supistanut vain todellakin huomattavien seikkojen esittämiseen, ja pelastanut meitä hukkumasta yksityisseikkojen paljouteen, niinkuin oli laita Gabr. Laguksen Viipurin historiassa. Linnan ja sotatapausten historiaa kerrotaan ainoastaan siinä määrässä kuin se on tarpeellista kaupungin vaiheitten ymmärtämiseksi tai on niihin vaikuttanut. Juuri tämä näin harjoitettu kritiikki ja siitä johtuva esityksen eheys ovat mielestäni toht. Ruuthin teoksen suurimpia ansioita.

Varsin valaiseva ja tärkeä on esitys Viipurin synnystä. Ensi kerta tulee tässä osoitetuksi, kuinka Vuoksella ennen on ollut läntinenkin suuhaara, joka Yliveden kautta on juossut Suomenvedenpohjaan ja jota keskiajalla ja vielä uuden ajan alussa käytettiin kauppatienä [1]. Mikä merkitys tällä seikalla on ollut kauppapaikan synnylle niille seuduille lienee itsestänsä selvää. Että ruotsalaiset viikingit tästä syystä lienevät tälläkin „Karjalanpohjassa“ ryöstöretkillään käyneet, on hyvin luultavaa, vaan epäiltävää on kuitenkin, tokko mikään skandinavilainen asutus, niinkuin tekijä arvelee, on täällä ollut. Viipurin nimestä meillä ei ole mitään tietoa ennen Tyrgils Knuutinpojan retkeä ja lienee se silloin linnarakennukselle annettu, Björkön (Koiviston) kauppapaikka ilmaisee vain kaupankäyntiä, Vatikivi ja „Rödhäll“ eivät todistuksena paikkaansa pitäne. Jos joku kauppapaikka siellä oli, ennen Viipurin linnan perustamista, ei ole siis mielestäni mitään syytä epäillä sen karjalaista luonnetta — vaikkei se olisikaan, niinkuin taru kertoo, itse Vipusen perustama.

Viipurin kaupungin vanhempaan historiaan painaa erittäinkin kaksi asianhaaraa leimansa: kaupungin riippuvaisuus lääniherrastansa, jona keskiajalla tavallisesti olivat valtakunnan mahtavimmat ylimykset, sekä suhde saksalaisiin hansakauppiaihin ja Venäjän kauppaan. Erittäinkin saadaan Viipurissa vallinneista kauppaoloista paljoa selvempi kuva, kuin ennen on ollut mahdollista. Tuo vilkas ja tuottava salakauppa, jota hansan kauppakieltojen aikana harjoitettiin Viipurin kautta Venäjälle; venäläisten käynti Viipurissa; viipurilaisten pyrinnöt päästä osallisiksi kauppiasten Novgorodissa olevaan Gothenhofiin; yritykset tehdä Viipuri hansalaiseksi tapulipaikaksi: kaikki nämä tärkeät seikat tulevat nyt ensi kerran selvästi

[1] Se kopio Maria Magdaleenan prebendatilojen luettelosta 1500-luvun keskivaiheilta, jossa mainitaan Yliveden saari ja jota tekijä siteeraa (s. 1), on silminnähtävästi kopio Jaakko Teitin valitusluettelosta (ks. painettua laitosta s. 3).

ja yhtäjaksoisesti esitetyiksi. Varsin omituinen episodi Viipurin kauppaoloissa on lopuksi Klaus Kristerinpoika Hornin yritys 1550-luvun lopulla kääntää saksalaisten Venäjän kauppa Viipuriin, vaan hyvän alun hävitti Kustaa Vaasaa epäluulo muukalaisia vastaan.

Myöskin Viipurin entinen topografia saapi epäilemättä toht. Ruuthin tutkimusten kautta paljon valaistusta. Tässä sopii m. m. huomauttaa teokseen liitetyistä vanhojen karttojen, rakennuksien y. m. kuvista. Muista kuvista ovat erittäin huomattavat hyvin onnistuneet jäljennökset kaupungin perustuskirjasta v:lta 1403 ja eräästä pormestarien ja raadin antamasta tonttikirjasta v:lta 1482.

En voi siis muuta kuin lausua iloni siitä arvokkaasta lisästä, minkä maamme historiallinen kirjallisuus saa toht. Ruuthin „Viipurin kaupungin historiassa". Tämän ohella tahtoisin vain, samoin kuin tein ilmoittaessani tekijän „Porin historiaa", valittaa ettei teos ilmesty alkuperäisenä suomenkielisenä painoksena.

K. G.

ALEXANDRA GRIPENBERG, *Reformarbetet till förbättrande af kvinnans ställning. III.* Helsingissä 1903, Koti ja yhteiskunta. 499 siv. 8:o. Hinta 5: —.

Tällä naisasian kehitykselle Skandinaviassa ja Suomessa omistetulla kirjalla on nti Gripenberg lopettanut sen suuren teoksen, josta ensimäinen osa ilmestyi kymmenen vuotta sitten, toinen v. 1898. Jokainen varmaan täysin käsittää, kuinka vaikealaatuinen tekijän tehtävä on ollut. Selvää on että tämmöisen enemmän kuin ehkä minkään muun historiallisen esityksen suhteen mielipiteet käyvät eri suuntiin siitä, mitä olisi pitänyt tuoda esille ja mikä sivuseikkana olisi voinut jäädä syrjään.

Aluksi ja ikäänkuin johdannoksi kuvaa tekijä Skandinavian naisen asemaa vanhimpaan aikaan nojautuen siinä parhaimpiin lähteisiin. Pyydän kuitenkin kiinnittää huomiota erääseen seikkaan, joka on jäänyt huomaamatta. Tekijä tahtoo erityisesti saada osoitetuksi, kuinka vähäiset naisen oikeudet olivat silloin kun hän oli lähimpäin miesheimolaistensa holhouksen alla. Mutta hän jättää mainitsematta että nainen eräiden lakien mukaan oli vapaa siitä edesvastuusta, joka meidän käsityksemme mukaan liittyy ihmisten oikeuksiin. Niinpä säätää vestgötalaki, että jos nainen murhaa jonkun, on hänen lähin miessukulaisensa vedettävä oikeuteen ja tämä saa vastata sakoista tai joutua lainsuojattomaksi.

Seuraa sitten Ruotsia koskeva esitys. Mitä suurimmalla mielenkiinnolla lukee asiallisen, lämmintä harrastusta todistavan kuvauksen,

esimerkin mainitakseni, pyhän Birgitan vaikutuksesta. Sitä vastoin tuntuu minusta ikäänkuin 1500 ja 1600 luvun naiset olisivat saaneet ehkä liian vähän huomiota osakseen. Tekijä lausuu ilmi ihmettelynsä siitä toimeliaisuudesta ja taitavuudesta, jota he osoittivat. Mutta emme kuitenkaan saa minkäänlaista käsitystä siitä, mitenkä nämä naiset valtakunnan miesväen suurimman osan ollessa kaukana sodissa hoitivat maatiloja ja läänityksiä samalla kasvattaen lapsiaan niiksi lujaluontoisiksi ja velvollisuudelle uskollisiksi ihmisiksi, jotka nurkumatta astuivat riviin, kun vanhukset väistyivät syrjään. — Tahdon vain mainita Ebba Lillienhöökin, „kreivi Ebban", niinkuin hän nimensä kirjoitti ja nimitytti itseään, sen jälkeen kuin hän valtiolle tekemistään palveluksista lapsineen oli koroitettu kreivilliseen arvoon ja saanut Raaseporin kreivikunnan läänitykseksi itselleen ja pojilleen. Kun vielä ajattelee, kuinka laajalle naistyö ulottui pelkästään käytännöllisellä alalla, kuinka suuri osa nykyisestä teollisuudesta, esim. koko kutomateollisuus, silloin suoritettiin naisten käsitöinä ja mitä järjestävää kykyä vaadittiin ilman häiriöitä pitämään toiminnassa sitä monimutkaista koneistoa, jota kutsuttiin sisäiseksi taloudeksi, niin ymmärtää minkälaista jättiläistyötä nämä naiset suorittivat.

Tätä naispolvea seurasi kuitenkin, siitä rauhan tuottamille siunauksille, jotka toivat maahan runsasta työvoimaa, ja ranskalaiselle vaikutukselle ansio, 1700 luvulla toinen, jolta puuttuu edellisten sukupolvien työkunto ja joka koettaa korvata sitä humanistisen sivistyksen pintapuolisella ulkokiillolla. Turhaan valitetaan naisen harrastusten puutetta; vieläpä heidät tehdään syypäiksi miesten pintapuolisuuteen. Tunnettua on mitenkä Turun tuomiokapituli vuosisadan keskivaiheilla esitti että enemmän painoa olisi pantava naisten kasvatukseen toivossa että, jos halu heräisi taloustoimiin ja hienoon tapaan katsottaisiin kuuluvaksi ei laverruksilla vaan tosi työssä kotoisen talouden hoitaminen, tästä voisi koitua arvaamatonta hyötyä ja enemmän kuin mikään muu keino korvaisi huolestuttavan väenpuutteen. Mutta vasta vuosisadan loppupuolella alkavat naiset käsittää minkä erehdyksen he olivat tehneet katsoessaan riittäväksi että opittiin „ranskaa, saksaa, kähertämään, tanssimaan ja soittamaan". Ei ole kuitenkaan aivan helppoa muuttaa tapaa, joka on saanut jalansijaa, käsitystä naisesta korutavarana.

Mitä mieltäkiinnittävimmällä tavalla loihtii nti Gripenberg silmiemme eteen sen työn, jonka ovat suorittaneet ne etevät naiset, jotka Ruotsi on kasvattanut puheena olevan vuosisadan kuluessa, sellaiset kuin Fredrika Bremer, Sophie Adlersparre, y. m., ja mitä tukea heillä on ollut ennakkoluulottomista valistuneista miehistä. Hänellä on tähän ollut käytettävänään runsas ainesvarasto: Ruotsissa etupäässä Fredrika Bremer-liiton ja tälle yhdistykselle läheisten henkilöiden toimesta julkaistu kirjallisuus. Meidän on vaikeata olla saamatta sitä käsitystä, että

moniin arvostelmiin ja luonnekuvauksiin tämä seikka on vaikuttanut enemmän kuin olisi ollut tarpeellista, kun tekijä on muukalainen, jonka pitäisi voida katsoa asiaa puolueettomasti.

Myöskin seuraavia, Norjaa ja Tanskaa käsitteleviä lukuja varten on tekijällä ollut käytettävissä runsas ainesvarasto. Hänen perinpohjainen asiantuntemuksensa ja lämmin harrastuksensa aineeseen eivät kuitenkaan salli hänen koskaan esittää vain kylmiä referaatteja; melkein aina tapaa jotakin personallista, jotakin eletyn havainnollisuutta hänen kuvauksessaan.

Paljoa suurempia vaatimuksia on luonnollisesti kotimaisten olojen esittäminen asettanut, osaksi koska ainesten kokoaminen ja seulominen pääasiallisesti on ollut tekijän suoritettavana, osaksi eikä vähimmin siksi että on vaikea puolueettomasti arvostella sitä, mikä on meitä lähinnä. Mitä asian edelliseen puoleen tulee, tunnustetaan mielellään, että työ on suoritettu suurella asiantuntemuksella ja lämpimällä harrastuksella. Sitä enemmän ihmeteltävältä tuntuvat muutamat silminnähtävät aukot. Kuinka on mahdollista ettei nainen, jolla on tekijän harrastus sekä naisasiaa koskevien kysymysten pohtimiseen että työhön kansannaisten hyväksi, ole voinut hankkia itselleen varmoja tiedonantoja niinkin tunnetuista ja toimeliaista yhdistyksistä kuin „Unioni" ja „Martha"? Tuntuupa siltä kuin ei tekijä olisi pannut suurtakaan vaivaa tähän, koska hän varovaisesti sanoo että „kummankin yhdistyksen työ näyttää olevan toinen toiseensa kiedottu". Myöskään esitystä yhteiskoulukysymyksen eri vaiheista ei voine puolueeton lukija hyväksyä!

Että yksityiset henkilöt, jotka riippumattomina mistään yhdistyksestä työllään ovat avanneet uusia aloja naisen toiminnalle, useissa kohdin ovat jätetyt huomioonottamatta, saanee ehkä selityksensä hänen subjektiivisesta kannastaan, hänen erityisestä mieltymyksestään yhdistystyöhön. Mutta seuraukseksihan jää että esitys naisten osuudesta sivistystyössä ja naisten asemasta yhteiskunnassa jää puutteelliseksi.

Voimme kuitenkin, tahdon sen erityisesti saada sanotuksi, olla tekijälle kiitolliset siitä, mitä hän on meille antanut. Teos on muistutus paljosta, alttiudella suoritetusta, hedelmällisestä työstä, joka, myönnän sen mielelläni, usein ei saa tunnustusta osakseen niiden puolelta, jotka ovat korjanneet sen sadon. Mutta en voi nähdä mitään oudoksuttavaa siinä että, niinkuin tekijä sanoo, „moni seuraa virran mukana ja ottaa nyt ylioppilaskirjansa, kantaa palkkansa pankeista ja kouluista ja nauttii suuremmasta personallisesta vapaudestaan asiaa ollenkaan tarkemmin ajattelematta, kuin hänen lukemattomat sisarensa muinoin kirjaillessaan maisemia silkkikankaalle huokailivat riippuvaista asemaansa muiden kodeissa", tai että nuorempi naispolvi „eräänlaisella välinpitämättömyydellä katselee voitettuja etuja". Sillä niinhän käy kaikkien edistysaskelten millä alalla

tahansa, että ne kerran tulevat vanhoiksi ja lakkaavat herättämästä ihmettelyä, muuttuvat siksi pohjaksi, jolle uudet sukupolvet rakentavat. Sivistyshistoriankirjoittajan kiitollisena, mutta samalla arkaluontoisena tehtävänä on loihtia silmäimme eteen menneiden aikain ihmiset, polvi polvelta, heidän toiveensa ja heidän harrastuksensa.

J. F—s.

ALMA SÖDERHJELM. *Kulturförhållanden under franska revolutionen.* I, II. Helsingissä 1903, Hagelstamin kustannus-osakeyhtiö. 163 + 150 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

— » —, *Ranskan vallankumouksen sivistyselämästä.* Suom. O. A. Kallio. (Tieteen työmailta 2.) Helsingissä 1903, Otava. 298 siv. 8:o. Hinta 4: 50.

Tohtori Alma Söderhjelm on yllämainitussa, ruotsiksi ja suomeksi ilmestyneessä kirjassa sujuvasti suurelle yleisölle kuvaillut Ranskan suuren vallankumouksen sivistyselämää. Meidän ulkomaiden historiaa esittävistä teoksista köyhässä kirjallisuudessamme on tämänlaatuinen alkuperäinen tuote aina huomattava. Tekijä on spesialisti vallankumouksen historian alalla, jota hänen edellisetkin tutkimuksensa ovat koskeneet, ja tämänkin kirjan esitys tekee kohta sen vaikutuksen, että kertoja on hyvin perehtynyt aineensa pikkuseikkoihinkin. Tällä en kuitenkaan ole suinkaan tahtonut sanoa, että tekijä niihin liiaksi syventyisi, päinvastoin on hänen yleensä samalla onnistunut antaa pääpiirteiden selvästi ja kuvaavalla tavalla tulla esiin. Me tutustumme täten mielellämme neiti Söderhjelmin johdolla vallankumouksen kirjavaan elämään: noihin älykkäiden naisten johtamiin salonkeihin seurustelua varten; ajan tapauksia valmistaviin valtiollisiin klubeihin; sanomalehtiin; teatteriin; maalaustaiteeseen ja sen etevimpään edustajaan, tuohon vaihemieliseen Davidiin; kirkkoon, sen kumoamiseen, isänmaan ja järjen palvelukseen, sekä konventin toimeenpanemiin muihin reformeihin. Jokainen, jolle tutustuminen historiaan ja ihmiselämän moninaisuuteen tarjoaa viehätystä, on kirjasta löytävä paljon sekä mieltäkiinnittävää että opettavaa. Ja sekin, joka ennestään tuntee vallankumouksen ajan pääkohdat, saapi yksityiskohdissa oppia uutta neiti Söderhjelmin kirjasta.

Useat kirjaan liitetyt kuvat, esim. juhlasta korkeimman olennon kunniaksi 1794, y. m., ovat myöskin omansa esitystä valaisemaan.

Suomalainen käännös on sekin hyvä ja sujuvasti tehty, joten sen mielellään lukee. Yhdestä käännösvirheestä on kuitenkin huomautettava. Vallankumouksen aikuista „Comité de salut public"iä (ruotsiksi vähemmän selvästi: „välfärdskomitté") ei voi suomeksi kääntää sanalla „me-

nestysvaliokunta", vaan „yleis-" eli „yhteishyvän-valiokunta". Jonkun toisenkin vähäpätöisen muistutuksen olen käännöksen suhteen tehnyt: miksikä esim. kääntäjä käyttää „vakuutus"-sanaa „vakaumuksen" merkityksessä; syytä olisi että pidettäisiin nämät erillään toisistansa.

Mielihyvällä katson siis voivani suosittaa neiti Söderhjelmin kirjan sekä ruotsin- että suomenkielisen painoksen yleisön luettavaksi ja ostettavaksi.

K. G.

Siveellisyyskirjallisuutta.

FREDRIK KLAVENESS, *Sukupuolinen puhtaus nuoruusvuosina*. Suom. Paavo Snellman. Helsingissä 1903, Yrjö Weilin. 75 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

— —, *Sukuvietin oikea sija ja merkitys persoonallisuudessa*. Suom. Paavo Snellman. Helsingissä 1903, Yrjö Weilin. 46 siv. 8:o. Hinta 1: —.

ELLEN SANDELIN, *Nuorison siveellisestä kasvatuksesta*. Helsingissä 1903, Yrjö Weilin. 67 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

MAX OKER-BLOM, *Sielulämä ja viettielo*. Helsingissä 1903, Yrjö Weilin. 53 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Ellen erehdy, on julkaisusarjan „Aikamme siveellisyyskysymyksiä", johon ilmoitettavanamme olevat kirjat kuuluvat, esiintyminen ainakin osaksi aiheutunut siitä sukupuolien siveellisyyttä pohtivasta väittelystä, mikä noin vuosi sitten virisi täällä meillä herättäen eri tahoilla yhtä yleistä kuin kiihkeätä huomiota. Että kysymys tuli niin sanoakseni reväistyksi auki, vieläpä niin häikäilemättömällä tavalla, kuin se tapahtui, on varmaankin kaikista vastenmielisistä puolista huolimatta ollut itse asialle eduksi. Siten ovat periaatteet ja tarkoitusperät todellisessa karvassaan esiintyneet ja asema koko pakoittavassa jyrkkyydessään selvinnyt.

Ja ilahuttavaa on ollut nähdä, kuinka niillä tahoilla, missä on asetuttu ilmenevää siveellistä dekadensia vastustavalle kannalle, ei ole antauduttu vain kädet ristissä voivottelemaan ja vitsomaan ja heittäydytty hurskaanmoisen tuomio-innon hedelmättömän tunnelman valtaan, vaan on ryhdytty positiiviseen toimeen ja työhön, jotta saataisi luoduksi tilaa ja mahdollisuutta siveellisten aatteitten ja elämän juurruttamiselle ja kasvattamiselle ja jotta siten saataisi salpa siveellisen rappeutumisen tulvalle.

Tämmöisestä positiivisesta työstä, mikä jaloa elinvoimaista asiaa sen arvoa vastaavalla tavalla edustaa ja edistää, ovat puheenaolevan julkaisusarjan neljä ensimäistä vasta ilmestynyttä numeroa hyvänä osoitteena. Niissä ei ainoastaan puhu hyvä tahto ja vakava asianharrastus, vaan myös samalla syvä ja monipuolinen asianymmärrys ja taito. Ennen kaikkea

ne ovat nousevan sukupolven holhoojille ja kasvattajille erinomaisen valaisevana ja rohkaisevana ohjauksena. Tuon yleisesti kasvattajien puolelta laiminlyödyn velvollisuuden, puhua kasvatettaville ja puhua heille suoraan ja vakaasti, joskin hienotuntoisesti ja varoen, sukupuolielämästä ja sen merkityksestä, sen jaloudesta ja sen vaaroista, laskevat kaikki nämä kirjat vakavasti kaikkien holhoojien sydämille. Eikä vain sitä, vaan niissä annetaan samalla kertaa suurella asianharrastuksella, ymmärryksellä ja hienotuntoisella tavalla ohjausta siihen, miten näitä asioita on nuorisolle esitettävä. Tohtori Oker-Blomin esitelmäsarja käsittelee etupäässä lääketieteelliseltä kannalta, tohtori Ellen Sandelinin esitelmä taas selvittää asiaa enemmän nais-sukupuolikysymyksen kannalta, esittäen samalla varsin valaisevalla tavalla kasvattajien velvollisuuksia nousevan sukupolven siveelliseen kasvatukseen ja opetukseen nähden niin hyvin kodissa kuin koulussa. Norjalainen pastori Fredrik Klaveness taas kääntyy suorastaan nuorison itsensä puoleen valaisten sukupuolielämää eetillisen personallisuuden kannalta tavalla, joka on luonnollisen suoraa ja samalla raitista, hienotunteista ja omiaan nuorukaisen mielikuvitusta ja tunne-elämää puhdistamaan ja kohottamaan. Varsinkin myöhemmin suomeksi ilmestynyt hänen yllämainituista kirjoistaan on kirja, jota varttuneempi nuoriso voi lukea ja lukea sitä herätykseen ja karaistukseen.

Suomennoksissa on kieli kaunista ja sujuvaa, — sisällyksen arvoista kuten julkaisujen typografinen asukin.

Löytäköööt nämä harrasta huomiota ansaitsevat kirjat tien mitä laajimpiin piireihin sekä koteihin että kouluihin sekä varsinkin nuorisoseurojen kirjastoihin. Suomenkielisten kirjastojen hyllyillä tuskin ennestään lienee näitä vastaavia ja korvaavia kirjoja ainoatakaan.

M. R.

Nuorisokirjallisuutta.

ERNST VON WILDENBRUCH, *Cyprianus taikuri*, Kertomus keisari Diokletianuksen vainojen ajoilta. Mikkelissä 1902, Boman & Karlsson. 126 siv. 8:o. Hinta 1: 30.

— „ —, *Veljekset*, Vanhan everstin koulumuistelmia. Suomennos. Oulussa 1902, K. F. Kivekäs. 42 siv. 8:o. Hinta —: 75.

Historiallinen romaani ja historialliset kertomukset ovat kaikkina aikoina olleet kirjallisuutta lukevan yleisön kesken haluttua tavaraa. Niin on yhä vieläkin laita, niiden viehätys ei ole vieläkään vaikutustaan kadottanut. Mutta vaatimukset historiallisen romaanin suhteen ovat

kuitenkin muuttuneet ja kasvaneet. Aikaisemmin tyydyttiin historialliseksi kertomukseksi nimittämään sellaista, missä jonkun aikakauden tapahtumat vierivät lukijan silmäin ohi kuin vaihdettavat taustat näyttämöllä, samalla aikaa kuin etualalla esitettiin jonkun tai joidenkuiden henkilöiden elämänvaiheita, varsinkin rakkautta ja useinkin sangen romanttisessa valaistuksessa. Taustalla oli hyvin vähän tekemistä etualalla toimivien kanssa eivätkä nämäkään tavallisesti ratkaisevasti tapauksiin vaikuttaneet, hoitelivat pääasiallisesti vain omia yksityisasioitaan. Nykyään vaaditaan historialliseltakin kaunokirjallisuudelta enemmän. N. s. psykologinen romaani on tuntuvasti kasvattanut sekä kirjailijoiden että myöskin yleisön aistia. Henkilökuvauksen tulee olla johdonmukaista ja luonnollista ja heidän kehityksensä sielutieteellisesti perusteltua, tapaukset eivät enää ole vain tausta, jota vasten henkilöt varjoina kuvastuvat, vaan ympäristö, milieu, joka määräävästi vaikuttaa yksilöjen kohtaloon ja toimiin ja josta nämä saavat psykologisen selityksensä.

Ne aikakaudet, jolloin historiallisilla tapahtumilla on ollut ihmiskunnan kehityksessä käänteentekevä merkitys, tarjoavat parhaat ja runsaimmat ainekset historialliselle romaanille. Suuret aatteelliset kysymykset murtuvat vastakkain ja aatteiden kannattajina ja niiden puolesta taistelevina esiintyy mahtavia, intohimoisia personallisuuksia, joiden kuvaaminen on omiansa kirjailijoita houkuttelemaan. Tällainen aika oli varsinkin Rooman keisarien aika. Kamppailivathan silloin sellaiset suurmahdit kuin ikivanha pakanuus ja nuori kristinusko, rajaton nautinnonhimo ja yhtä rajaton nautinnoista kieltäyminen, maailman ylivallasta keskenään. Toisella puolella nykyhetken elämä huvituksineen, iloineen, toisella puolen tulevan maantakaisen elämän toivo: toisella puolen sivistynyt ja rikas ylhäisö, toisella tuntematon, köyhä ja oppimaton rahvas. Ja sittekin tämä rahvas jäi taistelussa voittajaksi.

Monen monet ovat ne kirjailijat, tunnetut ja tuntemattomat, jotka ovat koetelleet voimiaan tämän ajan ja sen tapausten kuvaamisessa. Heidän teoksistaan on useita käännetty suomeksikin. Etusijalle niistä on epäilemättä asetettava puolalalaisen Henryk Sienkiewicz'in mestarillinen „Quo vadis“, joka osoittaa miten korkealle vaatimukset historiallisen romaanin suhteen voidaan asettaa.

Köyhältä ja värittömältä tuntuu sen rinnalla teos sellainen, kuin ilmoitettavanamme oleva Ernst von Wildenbruch'in „Cyprianus taikuri“. Tosin ei tämä laajuuteensa nähden pyrikkään olemaan varsinainen romaani, vaan lyhyt tarina vainojen ajoilta. Mutta eihän mitta olekkaan arvon määrääjä, vaan laatu. Ja siinä suhteessa juuri tällä kertomuksella on mielestämme paljon puutteita. Päähenkilöiden Cyprianuksen ja Praksidiken luonteenkuvaus ei ole siksi eheätä ja aukotonta, että lukijalle jäisi jotain kokonaista kuvaa heistä. Miksi on Cyprianuksella oikeas-

taan lisänimenä taikuri „ja miksi häntä kaikki pelkäävät?“ Kertomus ei siihen anna mitään vastausta, ei ainakaan muuta, kuin sen, että hän oli paljon lukenut ja tutkinut aikansa erilaisia oppeja. Ja mikä tekee hänestä, kristittyjen kiivaimmasta vihollisesta ja halveksijasta, yhtäkkiä kristityn? Rakkausko Praksidikeen? Niin kertomuksen mukaan. Mutta onkohan uskottavaa, että mies, arvostelukykyinen, aikansa korkeimman sivistyksen omistava mies, jolle uusi oppi tähän asti on ollut järjettömintä hullutusta, yhtäkkiä voi myöskin sen opin vastaväitteitä omaksua niin, että se tulee määrääväksi koko hänen elämälleen? Oliko Cyprianus muuta kuin nimikristitty? Luonnottomilta tuntuvat myöskin Praksidiken merkilliset, mielisi sanoa hysteeriset, naurukohtaukset, kun hän uudesta opistaan ja uudesta onnestaan todistaa.

Tällä ei ole kuitenkaan sanottu, että kirjaa ei kannattaisi ollenkaan lukea. Jos kohtakaan se mielestämme ei mitään suuria vaatimuksia täytä, voi sillä, sujuvasti kun se on kerottu, kuluttaa jonkun joutohetken yhtä hyvin kuin monella muullakin „helposti sulavalla“ teoksella. Ainakaan ei liene sen lukemisesta kenellekään mitään vahinkoa, ellei kovin suurta hyötyäkään. — Suomennos on jotakuinkin tyydyttävää, paikoin kuitenkin murteellista. Hinta kohtuullinen.

Kysymys hyvästä nuorisokirjallisuudesta on viime vuosina yhä enemnemmän alkanut vetää kasvattajien huomiota puoleensa. Nuorten luonteen muodostamisessa ei ole suinkaan vähin osa sillä kirjallisuudella, jota lapset joutohetkinään lukevat; siitä riippuu suuressa määrin heidän ajatuspiirinsä laajuus, heidän harrastustensa suunta ja myöskin heidän siveellisen selkärankansa kestävyys. Sillä lapsivuosinahan lasketaan koko seuraavan kehityksen horjumaton perustus. Hyvältä nuorisokirjallisuudelta vaaditaan siis paljon: vain paras on lapsille kyllin hyvää. Sen tulee luonnollisesti olla lapsen käsitepiirin mukaista seuraten lapsen iän ja kehityksen kulkua. Sen tulee olla siveellisesti puhdasta, mutta jos se tahtoo tosielämää kuvailla, tulee sen antaa elämästä myöskin oikea, s. o. todenmukainen, eikä suinkaan valheellinen, idealiseerattu kuva. Tosikertomuksissa tulee tapausten liikkua mahdollisuuden rajojen sisällä; saduissahan sen sijaan ei tarvitse leikata mielikuvituksen siipiä useinkin säälimättömän elämän vaatimusten mukaisiksi. Nuorison kirjoilta on vaadittu, että ne pääasiallisesti olisivat opettavaa laatua: mutta jos opetus esiintyy suoranaisena saarnaamisena: hyvien tapojen tyrkyttämisenä eikä ole johdonmukainen seuraus kuvattavien henkilöiden ja tapausten luonteesta, on sellainen teos hyljättävä. Eikä sellainen tavallisesti lastakaan miellytä. Vaaditaan, että aikuisten kirjallisuuden tulee olla taidetta sekä sisällyksen että muodon — sommittelun ja kielellisen asun — puolesta. Taidetta tulee myöskin nuorison kirjojen olla

ja vain taiteilija, vieläpä vain suuri taiteilija, kykenee hyviä sellaisia luomaan.

Näitä seikkoja vaaditaan nykyään nuorisokirjallisuudelta. Mutta verrattain vähän se kirjallisuus, mitä nuoriso tavallisesti lukee, näitä vaatimuksia täyttää. Pojat ahmivat indiaanitarinoita ja muita ryövärikertomuksia, tytöt taas jännittäviä rakkausjuttuja, joiden pääviehätyksenä on „saavatko he toisensa". Kustantajat tekevät hyviä kauppoja ja ovat tyytyväisiä.

Ylläoleviin mietelmiin on antanut aihetta oululaisen kustantajan K. F. Kivekkään nuorisokirjallisuusprogrammi, joka on ilmoitettavanamme olevan „Veljekset"-kirjasen takasivulla. Pääpaino pannaan siinä siihen, että „nuorison kertomuksien pitää olla „oikein jännittäviä", ja että kirjan sankari, joku köyhä, mutta kelpo poika, jonka tielle nousee vastuksia ja vaaroja, lopulta nousee arvoon, rikkauteen ja kunniaan (!).

Tämän reseptin mukaan lie toimitettu sitten se sarja „Nuorten kirjasto", jolla kustantaja on kirjallisuuttamme rikastuttanut ja jonka 12:sta kertomuksesta 8 on tunnettuja saksalaisen Frans Hoffmannin „kertomuksia nuorisolle". Samaan sarjaan kuuluu myöskin Wildenbruchin „Veljekset", vähäpätöinen koulumuistelma. Mutta jos sarjan muidenkin kirjasten kielellinen asu on yhtä kurjaa, kuin yllämainitun, ei se henkinen ravinto, jota niissä nuorisolle tarjotaan, ole ainakaan maultaan kovinkaan houkuttelevaa. Mutta eihän muodollinen eli kielellinen puoli näytä kustantajan ohjelmaan kuuluvankaan.

F. L.

Yhteiskunnallista kirjallisuutta.

WILLIAM MORRIS, *Ihannemaa*. Saksasta suom. J. K. Kari. Työväen kustannus-o.-y. 183 siv. 8:o. Hinta 2: —.

EDVARD BELLAMY, *Vuonna 2000*. Saksasta suom. J. K. Kari. Työväen sanomalehti-o.-y. 274 siv. 8:o. Hinta 3: —.

Saattaakseen sosialismin kannattajat oikein ahtaalle ovat sen vastustajat usein vaatineet edellisiltä tarkkaa ja täydellistä selontekoa siitä, millainen sosialistinen yhteiskunta oikeastaan on oleva ja mitenkä se yksityiskohtia myöten on järjestetty. Tämän itsessään järjettömän vaatimuksen vastauksina saattaa pitää niitä lukuisia tulevaisuuden yhteiskunnan kuvauksia eli utopioja, joita aikojen kuluessa on ilmestynyt ja joiden joukossa ilmoitettavanani olevilla teoksilla on varsin huomattava sija. Sekä Bellamyn että Morrisin ihanneyhteiskunnat ovat puhtaasti sosialistisia. Heidän kuvauksissaan onkin sen vuoksi monta yhteistä piirrettä, ja

yhtä ankaraa on myöskin se arvostelu, jonka alaiseksi he laskevat nykyiset yhteiskunnalliset olot. Mutta toiselta puolen nämä kuvaukset suuresti eroavat toisistaan. Morrista, joka oli runoilija ja taiteilija, loukkaa enimmin nykyajan epäesteettisyys, kaikkialla ilmenevä taiteellisen aistin ja ymmärryksen puute. Hän kuvailee mieluimmin ihannemaansa asukasten ulkomuotoa, pukuja, rakennuksia y. m., mikä vastaa hänen kauneusihanteitansa. Hänen ihannemaansa sisälliset yhteiskunnalliset olot sitävastoin jäävät jotenkin hämäriksi ja epäselviksi. Viimemainitussa suhteessa Bellamyn kirja on paljon selvempi ja asiallisempi, jos kohta se esitystavan runollisessa viehätyksessä ei vedä vertoja Morrisin teokselle. Erittäin kekseliäästi Bellamy koettaa kumota niitä vastaväitteitä, joita hänen esittämäänsä yhteiskuntajärjestystä vastaan saattaa tehdä.

Kehoitan lukijaa tutustumaan puheenaolevien kirjojen sisällykseen. Siinäkin tapauksessa, että hän pitää sosialistista yhteiskuntaa tuulentupana, joka ei saata milloinkaan toteutua, on hänellä niistä paljon oppimista. Molemmilla näillä kirjoilla on se ominaisuus, että ne panevat lukijan ajattelemaan. Sen parempaa kiitosta ne eivät kaipaakkaan.

Saksasta tehtyjen suomennosten kieli on sujuvaa ja yleensä virheetöntä.

J. F.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Valvojan leviäminen. — Yrjö-Koskinen kuollut. — Maltittomuutta.

Noudattaen viime vuosien tapaa, teen marraskuun Helsinginkirjeessä aikakauskirjamme ystäville selkoa Valvojan leviämisestä kuluvan vuoden aikana. Seuraavasta taulusta selviävät Valvojan tilauspaikat sekä tilaajien määrät kullakin paikkakunnalla.

Paikkakunta.	Tilaajamäärä v. 1902.	v. 1903.
Alajärvi	1	1
Alapitkä	—	1
Alastaro	1	1
Alavus	3	2
Anianpelto	—	1
Asikkala	1	1
Aura	1	1
Elisenvaara	2	1
Evijärvi	—	1
Evo	1	1
Finnby	1	—
Forssa (Tammela)	7	7
Förby	—	1

Haapamäki	—	1
Haapavesi	1	—
Hailuoto	1	1
Halikko	2	—
Halila	1	1
Hamina	17	19
Hammaslahti	2	2
Hangon postivaunu	1	1
Hankasalmi	—	1
Hannila	1	2
Harju	1	1
Hartola	—	1
Haukivuori	1	2
Heinola	12	11
Heinävesi	2	1
Helsinki	300	314
Helylä	1	1
Hiitola	2	1
Hikiä	—	1
Himanka	1	1
Hirvensalmi	1	1
Hollola	1	1
Hämeenkyrö	1	2
Hämeenlinna	35	36
Härmä	1	—
Högfors	2	4
Iisalmi	10	13
Ikalinen	1	—
Ilmajoki	5	7
Ilomantsi	2	1
Imatra	1	1
Inkeroinen	2	1
Jaakkima	—	1
Joensuu	30	26
Johannes	—	3
Joroinen	1	1
Joutseno	1	1
Jyväskylä	24	21
Jämsä	2	1
Järvelä	1	2
Järvenpää	3	2
Jääski	—	1
Kaavi	—	1
Kajaani	6	6
Kalajoki	1	2
Kangasala	3	5
Kangasniemi	2	2
Kannus	1	1
Karhula	4	3
Karisalmi	1	—
Karkku	2	1
Karstula	1	—
Karttula	2	5
Kauhajoki	1	1
Kauhava	1	2
Kaukola	—	1
Kaurila	—	1
Kausala	2	2
Kauvatsa	2	2
Kavantsaari	1	—
Kemi	10	8
Kemie (Tohmajärvi)	2	1
Kemiö	1	—
Kempele	1	1
Kerava	—	1
Kesälahti	1	—
Keuruu	1	—
Kiikoinen	1	—
Kirkkonummi	1	—
Kiteen pit.	3	3
Kiuruvesi	—	1
Kivijärvi	1	—
Koiviston pit.	1	—
Kokemäki	1	1
Kokkola	3	1
Koria	2	2
Korkeakoski	1	—
Korpi	1	1
Korpilahti	3	1
Kortesjärvi	1	1
Koski H. l.	1	3
Kotka	24	21
Kouvola	1	2
Kuivaniemi	1	—
Kulju	1	—
Kumlinge	1	1
Kuolemajärvi	1	—
Kuopio	73	69
Kurkijoki	1	3
Kuurila	3	1
Kuusamo	1	—
Kuusjärvi	1	—
Kymi	2	1
Kyrö	2	1
Käkisalmi	3	3
Köklaks	—	1
Köyliö	1	1
Lahti	9	17
Laihia	2	1
Lammin pit.	2	1

Lappajärvi	2	2	Nurmo	2	1
Lappeenranta	20	19	Oitti	—	1
Lapua	3	2	Ojajärvi	1	1
Lapväärti	1	—	Orimattila	2	2
Laukaa	2	1	Oripää	1	1
Lauritsala	1	—	Orismala	1	—
Lauttakylä	4	6	Orivesi	1	1
Lemi	—	1	Ostola	3	1
Lempäälä	3	2	Otalampi	1	1
Leppäkoski	2	2	Otava	1	1
Leppävirta	1	3	Oulainen	—	1
Liminka	—	1	Oulu	55	59
Liperi	1	—	Padasjoki	4	4
Lohja	—	1	Paimio	5	4
Lohtaja	1	2	Palokki	—	1
Loimaa	1	—	Parainen	1	—
Lokalahti	1	1	Parikkala	1	—
Loppi	—	1	Parola	—	1
Lovisa	—	1	Perkjärvi	1	—
Luhanko	—	1	Peltosalmen pys.	1	1
Luvia	—	1	Perniö	2	1
Längelmäki	1	1	Peräseinäjoki	1	1
Malmi	1	—	Petäjävesi	2	—
Masaby	—	1	Pieksämäki	2	2
Matkaselkä	—	1	Pietarin rautatieasma	2	—
Merikarvia	2	2	Pihtipudas	1	—
Metsämaa	1	2	Piikkiö	2	—
Miehikkälä	1	—	Pirkkala	—	1
Mikkeli	33	34	Pitkälahti	1	1
Mouhijärvi	—	1	Pitkäniemi	1	1
Muhos	1	—	Pitkäranta	4	5
Multia	—	1	Pori	15	24
Muola	1	2	Porvoo	9	9
Mustamäki	—	1	Postivaunu N:o 11	—	2
Mustiala	1	1	» » 13	1	1
Myllykoski	1	—	Pulkkila	—	1
Mäntsälä	—	1	Punkalaidun	3	6
Mänttä	—	1	Pyhäjärvi O. l.	1	—
Mäntyharju	1	4	Pyhäjärvi Vp. l.	1	1
Möhkö	—	1	Raahe	6	12
Naantali	1	1	Rajamäki	1	1
Nakkila	2	1	Rantasalmi	2	4
Nerkoo	—	1	Rauma	19	7
Niittylahti	—	1	Rautalampi	4	1
Nivala	—	1	Rautjärvi	1	1
Normarkku	1	1	Rautu	1	6
Nousiainen	1	—	Reposaari	1	2
Nummela	2	5	Riihimäki	4	1
Nummenkylä	1	—	Ruokolahti	1	—
Nurmes K. l.	4	3	Ruovesi	2	2

Ryttylä	1	2	Tuovilanlahti	—	1
Räisälä	1	2	Turenki	4	3
Rättijärvi	—	1	Turku	83	58
Saarijärvi	3	2	Turun postivaunu	1	—
Sahalahti	1	—	Tyrvää	2	4
Sakkola	1	1	Ulvila	1	1
Salo	—	1	Urjala	1	2
Sammatti	1	1	Utti	1	1
Savitaipale	1	1	Uukuniemi	1	—
Savonlinna	27	29	Uuraa	2	1
Seinäjoki	1	—	Uusikaarlepyy	2	3
Soanlahti	—	2	Uusikaupunki	3	3
Sodankylä	—	1	Uusikirkko as.	3	16
Somero	—	1	Uusikylä	2	4
Sortavala	14	21	Vaasa	44	47
Sotkamo	2	3	Valkeala	1	—
Souru	—	8	Valkeakoski	1	1
Suistamo	1	—	Vampula	1	1
Sulkava	3	2	Vanhakylä	1	1
Suomenniemi	2	2	Varkaus	2	2
Suonnejoki	4	4	Ventelä	—	1
Suursaari	—	1	Vesanto	—	1
Sysmä	—	9	Vihti	—	1
Säiniö	2	2	Viiala	1	1
Säkkijärvi	3	2	Viipuri	75	80
Sääksmäki	1	1	Viitasaari	2	—
Taipalsaari	—	1	Vimpeli	1	1
Taivalkoski	1	1	Virolahti	5	12
Tali	—	3	Virtain pit.	3	2
Tammisaari	3	2	Vuojoki	—	1
Tammisuon pys.	1	2	Välimäki	1	—
Tampere	101	98	Ykspila	—	1
Terijoki	1	6	Ylihärma	1	—
Tervola	2	5	Ylistaro	2	1
Teuva	1	—	Ylivieska	—	1
Tikkalan pys.	—	1	Ypäjä	1	—
Toijala	—	2	Äänekoski	3	1
Toivakka	1	2	Venäjälle ja ulkomaille	28	37
Tornio	6	6	Yhteensä	1,418	1,497

Ilmaiseksi jaetaan 50: ulkomaille 19, aikakauskirjoille vaihtokappaleita 11, avustajille ja toimittajille 20.

Valvojaa leviää siis v. 1903 1547 kpl. (v. 1902 1468 kpl.)

Saatamme siis mielihyvällä merkitä että Valvojan leviäminen tänä vuonna viime vuoteen verraten on lisääntynyt 79:llä. Lisäys ei perustu kauttaaltaan tapahtuneeseen suhteelliseen lisäykseen, vaan on toisissa paikoin lisääntymistä, toisissa vähentymistä huomattavana, kuitenkin niin, että lisäys voittaa vähennyksen. Tilauspaikkoja on Valvoja viime

vuodesta menettänyt 52, mutta samalla voittanut 61 uutta tilauspaikkaa. Sitäpaitsi on Valvojan tilaajamäärä viimevuotisesta vähentynyt 48:ssä, mutta enentynyt 51:ssä tilauspaikassa. Vaikka siis enennys yleensä voittaakin vähennyksen, on kuitenkin vähennys muutamissa paikoissa varsin tuntuva. Kaikkien muiden etunenässä on taaksepäin mennyt vanhin sivistyskaupunkimme Turku, jossa vähennys on kokonaista 25 kpl. (83:sta 58:aan). Suhteelliseen kokoonsa nähden viepi eräs toinen länsi-Suomen kaupunki — ehkäpä sekin vanhaksi sivistyskaupungiksi sanottava — ehdottomasti voiton Turulta tilausten taaksepäinmenossa, nimittäin Rauma, jossa Valvoja on 19:sta tilaajasta menettänyt 12 — siis jotenkin tarkoin kaksi kolmannesta tilaajamäärästään! Muut tilaajain vähennykset ovat verraten vähäpätöisiä ja niinkuin näyttää satunnaisluontoisia (mainitsemista ehkä ansaitsee Rautalampi, jossa on tapahtunut vähennys 4:stä 1:teen). Toiselta puolen on paikkoja, osaksi maaseuduillakin, joissa on tapahtunut aivan huomattava lisäys. Niin on Viipurin läänin Uudellakirkolla tilaajamäärä 3:sta kasvanut 16:teen, Sysmässä ja Sourussa, joissa viime vuonna ei ollut tilaajia, tänävuonna ilmestynyt edellisessä 7, jälkimäisessä 8 tilaajaa, Lahdessa tilaajamäärä kohonnut lähes kahdenkertaiseksi (9:stä 17:teen), Virolahdella enemmän kuin kahdenkertaiseksi (5:stä 12:teen), Raudussa ja Terijoella kasvanut 5:llä (1:stä 6:teen), Punkalaitumella kahdistunut (3:sta 6:teen). Kaupungeista, joissa suurempi lisäys on huomattavana, mainittakoon Pori (lisäys 9), Sortavala (lis. 7), Raahe (lis. 6) ja Viipuri (lis. 5).

Lopputulos, noin 80 tilaajan lisäys — joten Valvojan tilaajamäärä nyt on ainoasti 3 vähempi kuin v. 1901, jolloin se oli suurempi kuin milloinkaan ennen — on joka tapauksessa ilahuttavampi kuin mitä erinäisistä merkeistä viime vuoden lopulla ja vuoden vaiheilla saattoi päättää. Tämä seikka todistaa, että kaikesta särynnäisyydestä huolimatta meillä on melkoinen joukko kansalaisia, jotka käsittävät sen merkityksen, mikä korkeamman sivistyksen eri aloja käsittelevällä aikakauskirjalla on kansalliselle sivistykselle. Lausun vain puolestani sen toivomuksen, että tämä kansalaisjoukko yhä on taajeneva ja sankkeneva.

Kun senaattori Z. Yrjö-Koskinen kolme vuotta sitten täytti 70 vuotta, lausuin, ettei silloin elävien miesten joukossa ollut ketään, jonka työ olisi kansamme elämään sen henkisen valveutumisen aikana jättänyt yhtä syviä jälkiä kuin hänen. „Snellmanin herätyshuuto oli kaikunut ruotsin kielellä ruotsalaistuneelle sivistyneelle luokalle; Yrjö-Koskisen elämäntyö on tarkoittanut suomalaisen sivistyneen piirin muodostumista ja talonpojan ottamista tämän sivistyneen piirin yhteyteen. Yrjö-Koskisen ympärille ryhmittyi se suomalainen puolue, joka suomen kielellä kääntyi suomalaisen kansan puoleen, joka herätti suomalaisen yhteisen kansan kansalliseen ja valtiolliseen tietoisuuteen, joka pani käytännössä Snell-

manin aatteet toimeen. Ja tässä työssä Yrjö-Koskinen oli kaikkia muita järkähtämättömämpi ja johdonmukaisempi; hän ei tyytynyt vain suomalaisuuden aatteiden tunnustamiseen ja julistamiseen, vaan hän omaksui suomen kielen, joka hänelle alkujaan oli vieras kieli, kirjallisen toimintansa ja kotinsakin kieleksi."

Nämät silloin lausumani sanat tahdon nyt uudistaa, kun Yrjö-Koskisen elämäntyö kokonaan on historian oma.

Yrjö-Koskisen johtama herätystyö ei ole tosin sekään kohdannut kansaa kokonaisuudessaan. Niinkuin Snellman sai mukaan suuren osan ruotsinkielistä sivistynyttä säätyä, niin sai Yrjö-Koskinen kansalliseen työhön herätetyksi papiston sekä tilallissäädyn varakkaammat ainekset. Tulevaisuudelta odotamme sitä voimakasta henkeä, joka on edelleen johtava herätyksen kansan syvimpiin kerroksiin, joka on saapa kaikki mukaan, kaikki tajuamaan, että Suomen kansan ainoa elämisen mahdollisuus on siinä, että se kokonaisuudessaan, vähimmästä suurimpaan, tahtoo elää erinäisenä Suomen kansana.

Ei missään tapauksessa kukaan voi eikä saa kieltää Yrjö-Koskisen runsaan ja monipuolisen elämäntyön suurta merkitystä kansamme kansallisen ja valtiollisen tietoisuuden heräämiselle — ei sekään, joka surren ajattelee hänen valtiollista kantaansa ja vaikutustansa viime aikojen tapahtumissa.

Tuo vielä ajassa niin lähellä oleva kanta ja vaikutus ei kuitenkaan ollut hautajaistilaisuuteen vaikuttamatta. Moni sellainenkin, joka toivoo vainajalle koko kansan tunnustusta kaikesta siitä, mikä tunnustusta ansaitsee, tahtoi silloin pysyä erillään kunnianosoituksista, koska varoi ilmaista kiitollisuutta ja kunnioitusta vainajan ansioista semmoisella ulkonaisella tavalla, jota voitaisiin käsittää ja väärinkäyttää sellaisenkin kannatukseksi, mikä hänen mielestään on perin valitettavaa. En tahdo tässä ryhtyä arvostelemaan, missä määrin tuo varominen on mennyt liian pitkälle. Mutta pitäisihän joka tapauksessa olla selvää, että seppeleiden ja muiden semmoisten kunnianosoitusten tarkoitustaan vastatakseen tulee olla vapaan tunteen ja vakaumuksen ilmaisuna — muussa tapauksessa ne ovat kerrassaan arvottomia. Olisi senvuoksi saattanut odottaa että ne, jotka tässä maassa nykyhetkellä nimenomaan vaativat itsellensä „maltillisten" nimeä, olisivat tyytyneet siihen, että kaikki, joita eivät senlaiset epäilykset, kuin ylempänä mainitsin, ole pidättäneet, ovat saaneet rauhassa tuoda seppeleensä ja muut kunnianosoituksensa esille, ja että he olisivat antaneet toisten pitää käsityksensä ja vakaumuksensa, joskin katsoivat valitettavaksi että vastustajain kanta oli sellainen kuin se oli. Silloinhan olisi haudan partaalla, missä viha ja vaino lakkaa, esiinnytty sillä arvokkuudella, jota jo etevän miehen muisto ja haudan läheisyys vaatii. Mutta tähän ei tyydytty, vaan „maltilliset" menettivät kerrassaan malttinsa.

Minä en tahdo puhua siitä, että tuntuu jokseenkin oudolta jo se, kun Uudesta Suomettaresta lukee, kuinka suoraan johtajansa haudalta tulleiden kesken pidetään juhlapuheita niistä, jotka eivät olleet hautajaisissa mukana, kuinka mieliala niin kohoaa, että valkohapsisen vanhuksen on noustava tuolille seisomaan puhetta pitääkseen ja kuinka häntä sitten „*riemu*saatossa kannetaan ympäri avaran salin“ — juhla, jonka ulkonaisista tuntomerkeistä eräs venäläinen lehti päätti sen vainajan vihollisten toimeenpanemaksi vahingonilon-juhlaksi. Kaikki tämä olkoon asianomaisten maun asia. Mutta on ainakin kovin vaikea keksiä, mitä „ylösrakentavaa“ on siinä jälkinäytöksessä, joka seurasi hautajaisillallisissa annettua merkkiä käydä kunnianosoituksiin osaaottamattomien kimppuun. Päivittäin on nyt Uudessa Suomettaressa viivan sekä yläettä alapuolella, sekä etu- että takasivulla pauhattu näitä vastaan, ja samaan säveleen ovat yhtyneet monet maaseutulehdet. Ne, jotka eivät ole menetelleet samoin kuin asianomaiset itse, on julistettu „epäkansallisiksi“, on sanottu heidän häpäisseen itsensä ja tehneen „katalan teon“, hankkineen itseensä „tahrapilkun, joka ei hevillä lähde“ j. n. e. Ja niinkuin näkyy, ovat tämmöisiä aineksia maan yliopisto — sitä vastaan eräs vasta eronnut yliopiston dosentti aloitti taistelun jo hautajaisillallisissa — ylioppilaskunta, ylioppilasosakunnat, yhtä ainoaa lukuunottamatta, eräät raittiusyhdistykset, Tiedeseura, Kotikielen seura y. m. Semmoinen vaatimaton ylioppilasseura kuin Kotikielen seura, joka ei ole koskaan ennenkään hautajaisissa esiintynyt seppeleineen muulloin kuin kunniaesimiehensä ja perustajansa Aug. Ahlqvistin haudalla, saa U. Suomettaressa osakseen erityisen pääkirjoituksen, jossa julistetaan etteivät sen jäsenet kelpaa — Suomen kansan johtajiksi! En tiedä lienevätkö nuo seuran kokoukseen saapuneet 8 jäsentä milloinkaan aikoneetkaan noihin paikkoihin pyrkiä, mutta varmemmaksi vakuudeksi, ettei vahingossakaan niin tulisi käymään, on eräs maaseutulehti Suomen kansalle ilmoittanut kokouksessa olleiden (vieläpä erään poissaolleenkin) nimet ja isän säädyn. Eräs toinen maaseutulehti on mennyt vielä pitemmälle: se on selittänyt että kunnianosoituksia vastaan äänestäneet nuorukaiset ylioppilaskunnassa ovat kelvottomia virkamiehinä astumaan Suomen kansan palvelukseen. Sääli vain, että äänestys tapahtui umpilipuilla, joten ei voitane asianomaisten käytettäväksi esittää samanlaista mustaa kirjaa kuin Kotikielen seuran jäsenistä.

Jos tällainen, yksistään ihailijoiden alkuunpanema valittelu ja melu vastapeitetyn haudan ääressä vielä voisikin „maltillisista“ tuntua arvokkaalta ja säädylliseltä tavalta vainajan muiston viettämiseksi, niin ovatko todellakin olot nyt niin perin onnellisella ja turvallisella kannalla, että on varaa tuolla tavoin tuhlata ja ehkä vaaranalaiseksi saattaa tärkeätä kansallispääomaamme, hetken kiukun ja katkeruuden tähden unohtaa ja

kieltää isänmaallinen ja kansallinen merkitys ja kunnollisuus sellaisilta kansamme laitoksilta ja aineksilta kuin edellämainituilta? Vai luulevatko „maltilliset“ todellakin tuolla tavoin edistävänsä sitä, että „kansallamme saisi olla kohtalonsa omissa käsissään“, edistävänsä sitä kansamme tulevaisuutta, johon vakuuttavat niin varmasti luottavansa?

30. XI. 03. **Spectator.**

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Tilastollisesta toimistosta: Justeringsverket. 12. 1902. Kauppa ja merenkulku. 22. 1902.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: Suomi, neljäs jakso. 1 osa. 5: —. — *V. Tarkiainen,* Äänneopillinen tutkimus Juvan murteesta. 2: —. — *Matti Pennanen,* Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunouskokoelmista. 4: —. — Shakespearen dramoja. Kuningas Richard toinen. Suom. Paavo Cajander. 2: 50.

Werner Söderströmiltä: *Santeri Ingman,* Saaristosta. 2: 50. — *Maila Talvio,* Juha Joutsia. 4: —. — *Elis Bergroth,* Suomen kirkko. 12 vhk. 1: 10 — *Matti Helenius,* Alkoholikysymys. 4 vhk. 1: 20. — *K. O. Lindeqvist,* Yleinen historia. 25 vhk. —: 55. — *Gustav Bang,* Europan sivistyshistoria. Suom O. A. Forsström. 16 vhk. —: 55. *Daniel March,* Raamatun yökohtauksia. Suom. Kaarlo Forsman. 2 vhk. —: 35. — *Juhani Aho,* Papin tytär. Toinen painos. 2: 75. Koruk. 3: 75. — *Max Oker-Blom,* Hermotaudit. 1: 50. — *Artur Granström,* Pieniviljelijä ja hänen maataloutensa —: 60. — *Arthur Rindell,* Maanviljelyskemia. Toinen painos. 1: —. — *E. W. Blom,* Loukkauskiviä maataloudessa. 1: 50. — *Martti Luther,* Sillä Herra on sinun lohdutuksesi. Suom. Sigrid Hahl. 2: 25. Koruk. 3: 25. — *Vilhelm Hauff,* Karavaani. Suom. Emmi Wallin. 1: 25. — Vänrikki Stoolin miehet 3 vhk. 1: 15. — *A. Haapanen,* Joulusanoma lapsille 1903.

Otavalta: *Erik Johansson,* Augustinus ja hänen aikansa. 1: 25. — *Th. Rein,* J. V. Snellmanin elämä. Toinen painos, vhk. 1, 2. à —: 50. — Kansakoulun lukukirja I. — *F. M. Franzén,* Runoelmia. Suom. Em. Tamminen. 1: 50. — *Eino Leino,* Maaliskuun lauluja. —: 50. — *Emile Zola,* Totuus. Suom. 7: 50. — *J. Blicher-Clausen,* Inga Heine. 2: 75. — *René Bazin,* Oberlén perhe. Suom. Aune Krohn. 2: 75. — *Fl,* Piirteitä Helena Kellerin elämästä. Suom. Maila Talvio. —: 50. — *K. J. Ståhlberg,* Työttömyysvakuutuksesta. —: 50. — Työväenvakuutusta ja työntekijäin apukassoja koskevat asetukset. —: 80. — *Carl Blink,* Kustaa Vaasa ja hänen aikalaisensa I. II. Suom. Maila Talvio. 3: 50. — —, Eerikki XIV ja Juhana III. I. II. Suom. Sefani S. 3: 50. — *Jules Verne,* Viisi viikkoa ilmapallossa. Suom. K. Suomalainen. 1 vhk. —: 50. — *Aino Malmberg,* Totta ja leikkiä. 2: 50.

Yrjö Weilinilta: *Thv. Klaveness,* Evankeliumi julistettu nykyajalle. Suom. Paavo Snellman. 4 vhk. 1: 40. — *L. Schadewitz,* Göteporin järjestelmän synty. —: 25. — *K. Werkko,* Kodin ja koulun ystävä. 1: 50.

Historialliselta seuralta: Historiallinen arkisto XVIII.

Kansanvalistus-seuralta: *Robert Tigerstedt,* Fysiologia. Suom K. Suomalainen. 5: —. — *O. M. Reuter,* Piirteitä eläinmaantieteestä. Suom. J. Emil Aro. 2: 50. — *O. Relander,* Pohjois- ja itä-Karjala, vhk. 1, 2. à —: 85. — Arvosteleva luettelo suomenkielistä kirjallisuutta. Seuranäytelmiä. 1: —. 1903 vuoden lisävihko. —: 75.

Pellervolta: Osuustoimintaliike Suomessa, Pellervon vuosikirja II. 1901—1902. 5: —. — *Hannes Gebhard*, Osuuskassojen keskuslainarahasto. —: 25. — *Janne Vitikka*, Pellervon välitysliike. —: 25.

Boman & Karlssonilta: *Akseli Salokannel*, Kanervaisilta kankahilta II. 2: —. — *Vihtori Auer*, Purjeettomassa purressa. 1: 75. — *C. W. B.*, Muutamia sanoja raamatunkritiikistä. Suom. —: 50. — *Viktor Rydberg*, Roomalaisia tarinoita Paavalista ja Pietarista. Suom E. F. 1: 25.

Söderström & C:lta: *Jacob Tegengren*, Nya dikter. 3: —. — *Aina*, Vid aftonlampan. Elfte delen. 3: —. — *Irene Leopold*, På samtidsgrund. 3: 75.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Henry Perl*, Venezia, vhk. 3, 4, 5, 6, 7, 8, à 2: 50.

G. W. Edlundilta: *J. W. Latvala*, Kansakoulun ainekirjoitukset. 1: 50.

Wahlström & Widstrandilta: Suomen sotalaitos. Lisävihko.

Alfred Lagerbomilta: *Lea*, Kertomuksia. Suom. — *F. B. Meyer*, Ystävällisiä neovoja. Suom. A. S. 1: 25.

K. F. Wirtamolta: *Juhani Kattelus*, Kotilahden ulpukoita. 2: 25. — —, Kevät-hyräilyjä. 1: —.

Kotkan Sanomalehtiosakeyhtiöltä: *Pierre Loti*, Merimies. Suom. —: 75.

Työväen Sanomalehtiosakeyhtiöltä: *I. N. Potapenko*, Lehtiporvarit. Suom. 1: —.

Eesti Üliõpilaste Seltsiltä: Sirvilauad. 1904.

Tekijöiltä: *Georg Schauman*, Anders Chydenius. — *Uno Saxén*, Viipurin yhteiskoulu. — *Konr. Hildén*, Äidinkielen opetusta koskevia kysymyksiä.

VALVOJA 1904.

Valvojan *neljäskolmatta* vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Noudattaen sitä J. V. Snellmanin lausumaa ajatusta, että on velvollisuus, minkälaiset olevat olot ovatkin, niissä saada tilaa hyödylliselle toiminnalle, koettaa Valvoja edelleenkin kansallisessa ja vapaamielisessä hengessä käsitellä ja suomalaiselle yleisölle esittää kysymyksiä, jotka kuuluvat isänmaallisen ja yleisinhimillisen kultuurin piiriin, ja siten osaltansa vahvistaa kansallista olemustamme.

Valvoja toivoo voivansa edelleenkin tarkkaavaisesti seurata koti- ja ulkomaan kirjallisuutta ja taidetta. Erityisessä **katsauksessa** m. m. ilmoitetaan ja arvostellaan *tärkeimmät toimitukselle lähetetyt julkaisut kotimaan kirjallisuudesta.* Yhteiskunnallisten ja valtiollisten kirjoitusten ohella julkaistaan, niinkuin tänäkin vuonna, helpompaakin lukemista: *kaunokirjallisuutta, pikkutietoja, katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ja tieteeseen* y. m. Samoin aiotaan vastakin eri kirjoituksia silloin tällöin *valaista kuvilla.*

Valvojaan ovat kolmen viime vuoden kuluessa kirjoittaneet m. m. seuraavat henkilöt: **Juhani Aho, Eliel Aspelin, K. R. Brotherus, Edvin Castrén, Anders Donner, J. H. Erkko, J. Forsman, Kaarlo Forsman, Hannes Gebhard, Alexandra Gripenberg, Jaakko Gummerus, Jalmari Hahl, A. O. Heikel, Edv. Hjelt, A. Igelström, K. F. Ignatius, L. Ingman, Santeri Ingman, Erik Johansson, Mikael Johnsson, Arvid Järnefelt, Aino Kallas, O. A. Kallio, Volter Kilpi, Gust. Komppa, Ilmari Krohn, Kaarle Krohn, Taav. Laitinen, K. S. Laurila, Eino Leino, Niilo Liakka, Fr. J. Lindström, V. Malin, Aino Malmberg, J. Mandelstam, Oskari Merikanto, A. Meurman, Ernst Neovius, Teuvo Pakkala, E. G. Palmén, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, W. Ruin, J. W. Runeberg, Martti Ruuth, Yrjö Sadenius, G. Schmidt, Th. Schvindt, Helmi Setälä, J. Sieber, Edv. Stenij, Werner Söderhjelm, Knut Tallqvist, V. Tarkiainen, Yrjö Wichmann** y. m. m., ja toimitus toivoo ensi vuonnakin saavansa apua maamme kirjailijoilta ja tiedemiehiltä.

Valvojaa voipi tilata **toimitukselta suoraan, kaikista maamme postitoimistoista** sekä **maamme kirjakaupoista,** esim. *Helsingissä* **Akateemisesta, Edlundin, Hagelstamin, Minervan** ja **Waseniuksen** kirjakaupasta sekä **O. V. Laurent ja K:lta,** *Turussa* **Kansallisesta, Frenckellin** ja **Edgrenin,** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **E. Lyytikäisen,** *Mikkelissä* **Toini Strengin,** *Kuopiossa* **S. Kastegrenin** ja **U. W. Telénin ja K:n,** *Oulussa* **O. Jalanderin** ja **Bergdahlin** ja *Porissa* **Satakunnan** ja **Gust. Roneliuksen** kirjakaupasta.

Hinta: **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa** puolelta. Sen lisäksi tulee:

1:o) *toimitukselta* tilattaessa postin kautta siteessä lähettämistä varten postimaksua 60 penniä koko vuodelta ja 30 penniä puolelta;

2:o) *postitoimistosta* tilattaessa postimaksua 80 penniä koko vuodelta ja 40 penniä puolelta.

Venäjällä voi Valvojaa tilata **Palmgren** Veljesten kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

E. N. Setälä. Vastaava toimittaja.	**Zach. Castrén.**	**K. Grotenfelt.**
Lauri Hendell. Toimitussihteeri.	**U. Karttunen.**	**O. Manninen.**

Fr. R. Kreutzwald

Fr. R. Kreutzwald.

Satavuotismuiston johdosta

kirjoittanut

SULHO ROSENGREN.

Harvoin ajatuksemme johtuvat Suomenlahden tuolle puolen.

Kansan kaipauksen kangastama „Suomen silta“ on vuosisatojen myrskyihin pirstaantunut, ja Suomen kansalle ovat virolaisveljet ventovieraiksi käyneet. Yhä harvemmin sen vuoksi johdumme vertaamaan kotoisia olojamme likimmän heimokansamme, virolaisten, näkemiin ja kokemiin, niin opettavaisia kuin ne meille ovatkin.

Viimeksi vierähtäneet vuodet ovat kuitenkin olleet omiansa laajentamaan näköpiiriämme, enemmän kuin tähän asti kiinnittämään katseemme viereisiinkin vaiheisiin sekä kehoittamaan meitä — näitä miettimään.

Viron kansalla oli äsken mailleen menneen vuosisadan keskivaiheilla kansallisen heräämisen aika, jolloin rahvaan riveistä nousseet johtomiehet FÄHLMANN, KREUTZWALD ja JANNSEN ryhtyivät työhön kansansa kohottamiseksi. He uneksivat herättämänsä kansallishengen yhdistävästä voimasta sekä siitä onnesta ja sivistyksestä, jonka se oli luova, ja tähän luottaen he tekivät kylvönsä. Mutta nouseva polvi kykeni olojen lisääntyvän painon alaisena vain puolittain jatkamaan näiden alkamaa työtä ja toteuttamaan niitä ajatuksia, joita he onnensa aamukoitteessa mieles-

sään kuvittelivat. Kateus ja keskinäinen eripuraisuus, nuoren kultuurin pahimmat viholliset, tukahuttivat kansallisten harrastusten lupaavat laihot, ja tällaisissa oloissa sai vieras vaikutus hyvän maa-alan.

Tuon lyhyen heräämisajan muisto elää edelleen Viron kansassa, toivottavasti vuosi vuodelta vahvistuvana ja kansalliseen työhön velvoittavana, ja tämän ajan muistoa tahdomme seuraavassa palauttaa Valvojankin lukijain mieleen.

Suomen lahden huuhtomalla etelärannalla laajenee Uudenmaan kaltainen kapea rantakaistale liuskaperäistä alankomaata. Tämän rantamaan itäistä, Narvajokeen asti ulottuvaa osaa sanotaan Virumaaksi, jonka meille lähimmän virolais-maakunnan mukaan me suomalaiset nimitämme koko virolaisen kansan asumaa maa-alaa. Muutamien penikulmien päässä rannasta on Kadrinan seurakunta sen valtaväylän varrella, jota myöten virolainen kansanrunous vuosisatoja on lainehtinut Peipusjärven länsipuoleisilta alueilta itää ja koillista kohden.

V. 1803 joulukuun 26 p:nä (14 p. v. l.) syntyi tämän seurakunnan Jõeperen moision maalla halvan työmiehen, entisen orjan, Juhanan ja hänen vaimonsa Annan *Ristmets*-nimisessä kodissa poika, joka kasteessa sai korealta kaikuvan nimen FRIEDRICH REINHOLD (viroksi: WIDRI REIN). Sen ajan menoja muistain on luultavaa, että moision miespuolisessa vallasväessä nämä nimet kulkivat sukuperintönä; ja tällaisena ne periytyivät alustalaisiinkin.

Ristmetsän pieni Reino kasvoi ensi vuotensa syntymäkodissaan; toiselle kääntyessään hän jo pääsi uusia oloja tunnustelemaan. Hänen vanhempansa muuttivat näet Rakveren lähellä olevaan Kaarlin moisioon, missä hänen isänsä oli saanut pysyväisen paikan. Täällä, työmiesperheen yksinkertaisissa, vähävaraisissa oloissa varttui poikanen lapsuusaikansa. Enempää huomiota herättämättä Reino kehittyi ikäistensä rinnalla kenenkään aavistamatta, että kaitselmus oli tälle pienokaiselle varannut suuren tehtävän.

Kaarlin moision alustalaisissa oli vielä viime vuosisadan alussa vanhanajan runojen osaaminen yleinen. Sekä naisten että miesten piireissä laulettiin noita muinaisia muisteloita, „joit' ei laula kaikki lapset eikä pojat puoletkana“, sekä laskettiin sukkelia sananlaskuja. Yhteisillä

työmailla sekä taivasalla että seinämien sisässä puhdetöiden ääressä suosi sikäläinen rahvas esivanhempiensa perintöjä. „Kun vaimoväki talviseen aikaan kävi kartanon töissä ja kokoontui väen tupaan kutomaan tai kehräämään, oli heidän mieluisimpana toimenaan illan suussa mieleensä johtaa muinaisajan muisteloita. Yksi kertoeli ja toiset kuuntelivat. Nuori Reino pistäytyi tavan takaa kehrääjänaisten tupaan, mistä laulu ja kokkapuheet kaikuivat.“ [1] Täällä hän aikaisimmasta iästään oppi tuntemaan ja rakastamaan satujen ja tarinoiden viehättävyyttä sekä kansanlaulujen sointuisuutta.

Tuvassa olijoista viehätti häntä enimmin orjavanhus Kotleb, jonka laulu- ja kertomistaito yhdistyneenä erinomaiseen muistiin kaikissa kuulijoissa herätti ihmettelyä. Kymmenvuotisena Reino kerran sai seurata Kotlebia niille paikoille, mihin kansanluulo osoitti Kalevinpojan jälkien painuneen Vironmaan pintaan. Täällä Kadrinan, Arukülan ja Rakveren välisillä vainioilla hän omin silmin näki Kalevinpojan Mäeotsan vierteisiin kyntämät vaot, täällä hän näki hänen hevosensa kavionjäljet, paikan, missä tämä Assamallan kedolla sai surmansa. .Näitä kaikkia paikkoja vanha Kotleb oli Reinolle näytellyt, täten ikäänkuin ilmi eläviksi saattaen kertomuksensa.

Kaksitoistavuotisena saatettiin Ristmetsän poika lähimpään kaupunkiin, Rakvereen, missä hän pääsi kaupungin kanttorin Gööckin pitämään alkeiskouluun. Puolentoista vuoden kuluttua oli poika, joka näihin asti oli vain viroa kuullut, jo niin paljon edistynyt opetuskielessä, saksassa, ja muissa aineissa, että hänet otettiin saman kaupungin piirikouluun, mistä kolmea vuotta aikaisemmin (1814) toinen syntyperäinen virolainen ja Viron kirjallisuushistoriassa muistettava mies, Fr. R. Fählmann oli siirtynyt Tarton lukioon. Kouluun tullessaan sai Ristmetsän poika myös varsinaisen sukunimen, — Viron rahvaalla ei näet maaorjuuden aikana yleensä sukunimiä ollut, — hänestä tuli Kreutzwald, joka nimi saatiin Ristmetsästä saksaksi kääntämällä; ei virolainen nimi kelvannut niihin aikoihin Virossa enempää kuin suomalainen Suomessa.

Mutta varattomuus katkaisi pian koulunkäynnin, etenkin kun vanhemmilta oli varastettu heidän vähät säästönsä, ja niin oli nuoren Kreutzwaldin pakko lähteä leipäänsä ansaitsemaan. Näin hän joutui Tallinnaan

[1] Tähtsad mehed. I, s. 61.

erään kauppamiehen palvelukseen, josta kuitenkin, kun taipumukset vetivät toisaalle, jonkun ajan kuluttua näki parhaaksi erota. Hän palasi vanhempiensa luo, jotka nyt olivat muuttaneet Harjumaalle Hagerin seurakunnan Ohulepan moisioon, ja jäi tänne toistaiseksi.

Tähän aikaan sattui kaksi tapahtumaa, jotka näkyvät ratkaisevasti vaikuttaneen nuoren Kreutzwaldin herkkään mieleen. Lapsuudestaan asti oli herkkätuntoinen nuorukainen nähnyt maaorjuuden painavan kansaansa. Silloin sädehti halki hattaroiden kirkkaampi päivä yli kaiken Kalevin kansan: jalo hallitsija ALEKSANTERI I oli — julistamalla 26 p. maaliskuuta v. 1819 orjuuden lakanneeksi — katkaissut ne kahleet, jotka lähes seitsemän vuosisataa olivat Viron kansaa sitoneet. Tuhansien rinnasta pusertuva syvä kiitollisuuden tunne ja herännyt uuden elämän toivo tunki lämmittävänä läpi kansan. Ja on selvää ettei tämmöinen merkkitapahtuma Viron kansan elämässä, joka niin läheisesti koski monia omaisia ja tuttavia, voinut olla Kreutzwaldiin vaikuttamatta.

Toinen seikka, joka vaikutti Kreutzwaldiin hänessä uudistaen lapsuuden muistot, oli tutustuminen erääseen 80-vuotiaaseen vanhukseen, joka tähän aikaan asui Ohulepassa. Hän oli Läänemaan maakunnasta syntyisin, nimeltään Jaagup (suom. Jaakko); sukunimenä hänellä oli meren rannalla asujan ammattia kuvaava, orjuusaikaa muistuttava Fischer (kalastaja). Hänen kotipuolensa kansa kerskaili olevansa äidin puolelta Kalevinpojan sukua. Ja täällä Lääne- ja Harjumaan jylhän, karun luonnon siimeksessä laulettiin muinaisajan runoja yhtä hartaasti, yhtä yleiseen kuin Virumaan päivänpaahtamilla tasangoilla konsanaan. Kreutzwald kertoo itse ensimäisistä havainnoistaan täällä:

„Jo lapsena iloitsin oppiessani tuntemaan vanhanaikuisia kertomuksia laulun ja sadun muodossa, vaikken siihen aikaan tosin ymmärtänyt eroittaa, mikä kertomuksessa oli kuorta ja mikä sydäntä. Sellainen eroittaminen ilmestyi vasta monta vuotta myöhemmin ja useasti oli minun valittaminen, etten ollut tarkemmin merkille pannut monta palasta, mikä lapsen ajatuksen kannalta näytti joutavalta, mutta missä kuitenkin oli salajyväsiä. Vanha tupa-Jaagup, jota moisionrahvas nimitti »tuapapaks», oli osaava satujen kertoja, joka totisia ja leikillisiä kertomuksia tusinoittain taisi jutella, niin että oli hauska kuulla. Nuorempina päivinään oli hän ollut monissa toimissa, kaikista kauimmin kamaripalvelijana ja söi nyt moisiossa armoleipää. Kuitenkaan ei vanhus voinut paljon koskaan levätä, vaan koetti kesällä ja talvella niin paljon kuin voimat kestivät yhdellä tai toisella käsityöllä palkita hyville leivänantajilleen elatustaan. Jos vanhus sattui jonkun kerran saamaan pikarin viinaa tai vähän enemmän olutta, niin liikkui kieli suussa kuin laulavalla rastaanpojalla, niin että

pisin joulunaikainen hämärä ja talvinen ehtoo ei voinut aloitettua satua lopettaa. Äidin piti meitä lapsia ja vanhaa tupaukkoa monta kertaa vuoteeseen väkisin ajaman, ennenkuin nukkumisen rauha tuli tupaan."

Tämän vanhuksen luona kävi Kreutzwald tavan takaa, sillä hänen kertomuksensa kerrassaan lumosivat häntä. Vanha Jaagup oli — kertoo hänestä Kreutzwald — rikaslahjainen, syvämietteinen runoilijaluonne, jonka vilkkaan mielikuvituksen luomat ilmielävinä astuivat kuulijan silmäin eteen. Hän oli nuoruudessaan ollut taitava viuluniekka, — hänen henkensä oli viulussa ja tämä loi hänelle laulut. Jos saamme luottaa Kreutzwaldin antamaan kertomukseen, oli Jaagup runoilija-soittaja, jolle koko luonto oli täynnä laulua: myrskyisenä syysyönä hän istui meren rantakallioilla viuluansa soitellen ja tunsi omituisia säveliä, jotka soivat meren tyrskystä, metsän humina ja lintujen viserrys herättivät hänen hengessään uutta sisäistä ääntä, jota hän koki viulullaan kuvata, öiset tähdet tuntuivat sävelistä kajahtavan, — sanalla sanoen „kaikella maailmassa on oma äänensä, oma puhelaatunsa, mutta meidän korvamme ei tuota puhetta ymmärrä".

16—19 ikävuoteensa asti Kreutzwald vietti kesät talvet Ohulepan moisiossa vanhempiensa kodissa. Tällä ajalla hän kirjoitteli Jaagupin lauluaarteita muistiinsa saaden hänen suustaan ei ainoastaan johdatuksensa Kalevipoeg-tarinaan, vaan myös monta tärkeätä toisintoa.

Kreutzwaldin vanhemmat olivat pojastaan huolissaan. Hän oli täysimieheksi varttumassa eikä ollut hänelle sopivaa elämänuraa tiedossa. Silloin tuli neuvo aavistamattomalta taholta. Eräänä päivänä saapui Hagerin seurakuntaan vieras, Viron veljesseurakunnan vanhin Genge. Tultuaan nuoren Kreutzwaldin kanssa tuttavaksi hän mieltyi suuresti nuorukaiseen ja rupesi tiedustamaan, mille elämänuralle tämä pyrki ja mitä oppia hän mieluimmin haluaisi itselleen. Avomielisesti nuori mies siinä selvittelemään neuvotonta asemaansa, josta ei itsekään tiennyt, kunne kallistuisi. Silloin Genge kertoi olevansa juuri etsimässä kolmea nuorukaista, jotka haluaisivat valmistautua vastaperustettavan vironkielisen seminaarin opettajiksi, ja kehoitti häntä antautumaan tälle alalle huomatessaan hänessä olevan hyvän älyn ja palavan työinnon; ja taivutettava taipui.

Näin joutui Kreutzwald toistamiseen Tallinnaan, mistä hän tuonoin suuresti pettyneenä oli kotiutunut. Mutta valmistuessaan opettajatoimeensa

hän jatkoi Tallinnan piirikoulussa keskenjääneitä opinnoitaan ja suoritti siinäkin tutkinnon. Opettajatoimi, jonka hän pian sai Tallinnassa, ei kuitenkaan näy miellyttäneen häntä, sillä hän oli jo asettanut päämääränsä korkeammalle, hän halusi yliopistoon. Varsin tyytyväinen hän oli saadessaan tietää, että seminaarin perustamishommat olivat rauenneet ja hän vapaa sitoumuksestaan.

Kreutzwald lähti nyt Pietariin, jossa eräs kotiopettajan paikka oli tarjona. „Lapsia opettaessaan“ — kertoo M. J. Eisen — „ja itsekseen opiskellessaan hän istui aamusta iltaan kirjojensa ääressä ja valmistautui väsymättömällä innolla ylioppilastutkintoa varten. Kun hän näin oli puolitoista vuotta uutterasti tehnyt työtä, meni hän tutkintoon ja onnistui hyvin.“ Kauan ei hän kuitenkaan viipynyt Pietarissa, kallis toimeentulo ja levottomat ajat vuoden 1825 lopulla aiheuttivat hänen siirtymisensä kotimaan korkeakouluun.

Tammikuussa 1826 tuli Kreutzwald Tarton yliopistoon, jossa ryhtyi väsymättömällä innolla jatkamaan Pietarin akatemiassa alkamiansa lääketieteellisiä opintoja. Aikaisemmin tekemänsä vähäiset säästöt olivat pian lopussa, ja kun hän ei voinut köyhiltä vanhemmiltaan saada minkäänlaista aineellista apua, oli hänen nytkin omin voimin toimeentuleminen. Hilpeän mielensä avulla hän kuitenkin suoriutui vaikeuksista ja antamalla tuntiopetusta ansaitsi sen verran, että pääsi päivästä toiseen.

Kohta Tarttoon tultuaan hän tutustui Fr. R. FÄHLMANNiin, joka jo kauan oli täällä lääkärintointa harjoittanut, vaikka vasta v. 1827 suoritti lääkäritutkintonsa. Täällä hän myös uudisti vanhan Tallinnan-aikuisen tuttavuutensa D. H. JÜRGENSONin kanssa, joka oli kutsuttu johtajaksi Tarttoon perustettuun seminaariin. Tämä oli toinen niistä virolaisista nuorukaisista, joita Genge oli kehoittanut opettajauralle. Tämän ystäväpiirin puolelta Kreutzwald sai osanottoa ja kannatusta ei ainoastaan taloudellisissa asioissaan, vaan vielä enemmän niissä pyrinnöissä, joita hän lääketieteellisten opintojensa ohessa yhä enenevällä innostuksella oli harrastanut.

Kreutzwald oli lääkäriksi valmistumaisillaan, kun kolerarutto, joka edellisinä vuosina oli raivonnut kaakkois-Venäjällä, v. 1830 levisi Itämeren maakuntiin ja riehui varsinkin Riiassa. Tartosta lähetettiin silloin nuoria tohtoreita ruttoa ehkäisemään, ja näiden joukossa oli myös Kreutzwald. Tuskin oli taudin vauhti saatu Riiassa ehkäistyksi, kun se jo teki

tuloaan Tarttoonkin, jonne nuorten lääketieteilijäin oli palattava sielläkin apuansa antamaan. Sillä välin oli kuitenkin Kreutzwald jo ollut Vastselinnassa Pihkovan rajalla erästä kulkutautia tukehuttamassa.

Näin kului häneltä toista vuotta käytännöllisen lääkärin rasittavassa, mutta kehittävässä toimessa. Kun hän lopulla vuotta 1831 suoritti lääkäritutkintonsa, iloitsi hän siitä suuresti, koska nyt toivoi pääsevänsä rauhallisempaan ja vähemmän huolenalaiseen asemaan. 19 p. (7 p. v. l.) maaliskuuta 1833 hän kutsuttiin kaupunginlääkäriksi vähäiseen Võru-nimiseen kaupunkiin virolaisen väestöalueen eteläraja1la, missä pysyi työpäivänsä loppuun asti.

Täällä hän samoin kuin Lönnrot varsinaisen työnsä ohella, kansansa keskuudessa tuttavallisesti liikkuen, pääsi likeisesti perehtymään sen katsantotapaan sekä tutustumaan sen henkisiin aarteihin. Võruntakainen kansa, Pihkovan rajalla asuvana, oli monessa suhteessa verrattava Kajaanin-takaisiin, joita Lönnrot Venäjän rajalta tapasi. Vanhanajan laulut olivat sen keskuudessa vielä yleisiä ja Kreutzwald sai täältä tärkeitä lisiä kokoelmiinsa. Hänen pitkäaikainen, yli 44 vuotta kestävä toimintansa täällä, eroitettuna kun oli muusta maailmasta, saattoi hänet yhä enemmän syventymään kansan katsantotapaan ja henkiseen elämään yleensä. Täällä hän toimitti runsaat kirjalliset tuotteensa kansansa nähtäville, niin kauan kun työvoimansa kestivät.

Viimeiset vuotensa hän asui tyttärensä Adelheidin [1] ja vävynsä GUSTAV BLUMBERGin rauhaisassa kodissa Tartossa, nauttien — mikäli muuttuneet olot sitä sallivat — sitä viisaan lepoa, *otium sapientis,* jota pitkän ja uutteran elämäntyönsä jälkeen niin hyvin oli ansainnutkin. Siihen kiivaaseen taisteluun, joka 1870-luvun lopulla näytti jakavan Viron kansan kahtia, otti hän ainoasti sen alussa osaa. Kerran on hän kuitenkin

[1] Kreutzwaldilla oli vaimonsa MARIE ELISABETH SAEDLERin kanssa (synt. Tartossa 31 p. toukok. 1805), jonka kanssa meni avioliittoon v. 1833, kolme lasta: tytär ADELHEID, synt. 1834, mennyt naimisiin lukionpettaja Blumbergin kanssa v. 1866; tytär MARIE OTTILIE, synt. 1836, kuollut viisitoistavuotiaana v. 1851; sekä poika ALEXIS, synt. 1845, joka on vielä elossa. Katkerasti kuuluu isä kaivanneen toisen, lahjakkaan, vieläpä runolahjaisenkin tyttärensä poismenoa. Eräässä kirjasessaan „Paar sammakest rändamise-teed“ (1853) arvellaan hänen „Marin“ nimellä kuvanneen kaivatun tyttärensä muistoa. — Näistä, samoinkuin muutamista muista tiedoista, olemme kiitollisuuden velassa past. W. Reimanille.

merkitsevästi osoittanut kantansa. Kun erimielisyydet olivat tunkeutuneet „Eesti Kirjameeste Selts“iin ja Hurt oli luopunut sen esimiehyydestä saaden seuraajakseen vastaisen suunnan johtajan Jakobsonin, erosi Kreutzwald seurasta, jonka kunniaesimiehenä hän oli ollut.

Tartossa hän sitten omaistensa ja kansansa kaipaamana päätti päivänsä 25 p. (13 p. v. l.) elokuuta 1882.

Valkamansa oli löytänyt haaksi, joka oli loppuun asti säästynyt elämän murjovilta myrskyiltä. Olihan hänen purtensa tosin vastavirtojakin tarponut, merenselkiä tuntemattomiakin vastahankaiseen luovinut, mutta onnellisesti se oli vastukset voittanut. Kun hän sitten elämänsä ehtoolla näki kylvämänsä kasken tuleentumassa, pani kylmä halla sen laihot pahnoiksi. Suru sydämessään hän näiltä ilmoilta erosi.

„Se tulevaisuus, josta Kreutzwald epäili, vaan jonka edestä hän kuitenkin uskollisesti teki työtä, se on nyt tulemassa“, ennusti hänen työtään ylistelevä heimoveli.[1] Mutta tietäjän silmä näki ja tunsi toisin.

* * *

Nämä ovat virolaisten Elias Lönnrotin, „*Viru laulik*un“ vaiherikkaan, runsassisällyksisen elämän harvat ulkopiirteet. Näihin puitteisiin sisältyy kuitenkin elämäntyö, jommoisen suorittaminen kansansa hyväksi vain harvoille ihmisille on suotu.

„Jos Fählmannin jossakussa määrässä voisi verrata meidän Castréniin“ — lausuu Ahlqvist kirjoituksessaan „Viron nykyisemmästä kirjallisuudesta“ — niin on RETRIKKI KREUTZWALDin yhtäläisyys Lönnrotin kanssa paljoa suurempi. Hänkin on rahvaasta syntyisin, hänkin alkoi jo oppilaisena kerätä kansansa vanhoja lauluja, joiden kerääminen, täydentäminen ja järjestäminen jonkunlaiseksi kokonaiseksi (niinkuin Kalevala on) on hänenkin miehuudenikänsä suurinna tarkoituksena ollut. Että hän paremmin voi täyttää tämän tarkoituksensa saattoi tapahtuma hänenkin lääkäriksi, ja toinen tapahtuma asetti hänenkin pieneen kaupunkiin (Veroon) kansansa piirin laidalle, josta virantoimitukset useasti saattoivat hänen Venäjän rajalle Pleskovan eli Pihkovan lääniä vasten. Tämän rajan takana löysi hänkin kansalaisiansa, joista siihen asti oli aivan vähä tiedetty, ja näiden

[1] A. Gt, Kaksi muistettavaa Viron miestä (Kansanvalistusseuran kalenteri 1883).

seasta lauluaarteen, joka siellä oli säilynyt samoin kuin Kalevala Venäjän Karjalaisissa. Tämmöisissä vertauksissa on aina paljo erilaisuuttakin, ja näiden Suomalaisuuden sankarien välillä on erilaisuus siinä, että Kreutzwaldin tähän asti julkasemat laulut eivät ole niin täyteläiset, niin isoarvoiset kuin Lönnrotin, ja toiseksi siinä, että edellinen puuttuu jälkimäisen kielitieteellisyyttä, samoin kuin tämä taas ei ole näyttänyt itsellänsä olevan sitä runolahjaa, joka Kreutzwaldilla on."

Vaikka tämä vertailu on tehty aikoja ennemmin (v. 1855) kuin kummankaan elämäntyö oli loppuun suoritettu, pitää se kuitenkin vielä nytkin paikkansa.

Kreutzwaldin yhtä vähän kuin Lönnrotinkaan elämäntyö ei ole siinä, minkä hän tunnollisena ja taitavana lääkärinä uhrasi köyhän kansansa hyväksi, vaan siinä, minkä hän raskaan työnsä ohella suoritti kansansa henkisen elämän valistuttamiseksi. Hänen kirjallinen toimintansa on kuitenkin niin laaja ja monipuolinen, ettemme tässä voi käydä tyhjentävästi sitä esittämään; meidän on vain tyytyminen merkitsemään sen huomattavimmat ilmiöt.

Edellisessä on kerrottu, miten Kreutzwald jo Ohulepassa ollessaan, siis 16 v. ikäisenä, aloitteli kirjallista tointaan merkitsemällä kansan suusta kuulemiansa lauluja ja kertomuksia muistiin. Tätä tehdessään hänen omakin kirjoitus- ja käsitystapansa vuosien kuluessa yhä enemmän mukaantui kansan lausetapojen mukaiseksi, omaksuen sen tuoreuden, luonnonomaisen raittiuden ja leikillisyyden. Mikäli hänen aikaisimmista muistiinpanoistaan ja valitsemistaan aiheista voi päättää oli hänelle varhain suotu erittäin tarkka silmä ja aivan vaistomainen valintakyky.

Vanhin tunnettu Kreutzwaldin kirjallinen yritys on „*Wagga Jenowewa* ajalik elloaeg", joka D. Jürgensonin antaman todistuksen mukaan jo v. 1820 oli viroksi käännetty. Nuoren Kreutzwaldin kera Tallinnassa ollessaan oli tämä kerran nähnyt sen hänen pöydällään sekä silloin sen lukenut. Tuo kuuluisa kansankertomus oli nähtävästi suuresti miellyttänyt herkkätunteista nuorukaista, jonka kirjailijainto tämän kääntämisestä kansansa kieleen luuli löytävänsä ymmärtäväisyyttä sen puolelta ja tyydytystä itselleen. Kainoudesta kääntäjä kuitenkin jätti käännöksensä julkaisematta. Luultavaa kuitenkin on, ettei kukaan kustantaja vielä uskaltanut ottaa tämänlaista kirjallisuutta levittääkseen. Maaorjuudesta äsken vapautetun rahvaan henkiset tarpeet olivat siksi vähäiset, ettei

ensimäinen virolainen sanomalehtikään „Maa rahva näddalaleht", jota O. W. MASING v. 1820 alkoi toimittaa, jaksanut elää kuin muutaman vuoden.

Virolaiset harrastukset elpyivät Tartossa 1830-luvulla. Fählmannin onnistui koota ympärilleen muutamia samoin ajattelevia ja näiden kanssa hän perusti „Viron oppineitten seuran" (Gelehrte Estnische Gesellschaft), jonka tarkoituksena oli Viron kansan muinaisuuden ja nykyisyyden, sen kielen ja kirjallisuuden tutkiminen. Mutta elävä kansanvalistusharrastus elähytti seuraa, joka Viron kansan kohottamisen tietämättömyyden ja raakuuden kuilusta katsoi tärkeimmäksi tehtäväkseen. Tähän piiriin liittyi myös Kreutzwald, joka tuli yhdeksi seuran innokkaimmista työmiehistä.

Ensimäisiä tuloksia seuran kansanvalistusharrastuksista oli Zschokken „Brantweinspest"-nimisen, juoppoutta kuvaavan kertomuksen virontaminen, jonka Kreutzwald toimitti v. 1840 nimellä „*Wina katk.* Üks tähhele pannemise wäärt jutt, mis wana ning noore rahwale juhhatuseks ja kassuks wälja on antud". Kirjasen alkulehdessä on juoppouden valtaa räikeästi esittävä kuva, johon liittyy Kreutzwaldin sepittämä runo. Tämä hänen esikoisensa, josta ilmestyi v. 1881 toinen laajennettu ja kielen puolesta korjattu painos, oli nähtävästi löytänyt ilmestymisensä oikean hetken: kansa luki sitä ja rupesi miettimään. Kreutzwald onkin ensimäinen raittiusaatteen ajaja Virossa — tässäkin uusi vertauskohta Elias Lönnrotiin.

Silloin Jürgenson, muistellen kolmattakymmentä vuotta sitten Kreutzwaldin kirjoituspöydällä näkemäänsä käännöstä, rohkaisi ystäväänsä. Näin ilmestyi „*Wagga Jenowewa* ajalik elloaeg" v. 1842. Tällä kirjasella oli Viron oloihin nähden hämmästyttävä menekki, niin että Kreutzwald sai nähdä sen leviävän neljässä painoksessa; hänen kuolemansa jälkeen ilmestyi vielä viides painos 1887.

Varsinkin pienten helppohintaisten kalenterien kautta koetti Kreutzwald jaella kansalle tietoja. V. 1844 hän perusti kalenterin „*Maarahwa kasuline kalender*", jota väsymättä toimitti vuoteen 1875 eli 31 ajastaikaa. Tässä hän julkaisi useimmat senaikuiset sekä suorasanaiset että runomittaiset tuotteensa. Kalenteri saavutti yhä suurenevaa suosiota ja levisi lopulla 20,000 kappaleen suuruisissa painoksissa. — Kalentereihin on myös luettava julkaisu „Sipelgas", jota ilmestyi kaksi osaa v. 1843 ja 1861.

Mutta Kreutzwald halusi tarjota kansalle syvällisempääkin opetusta, kuin mikä kalenterien ahtaissa puitteissa oli mahdollista. Näin hän alkoi

julkaista v. 1848 aikakauskirjan tapaan toimitettua „*Ma-ilm ja mõnda, mis seal sees leida on*“, jota varsinkin kansakoulunopettajat lukivat. Vähäisen kannatuksen vuoksi ei yritystä voitu jatkaa ja se lakkasi jo seuraavan vuoden kuluessa. Puuttuva menestys ei kuitenkaan lamauttanut Kreutzwaldin mieltä, vaan kiihoitti häntä yhä edelleen puuhaamaan kansan hyväksi. Näistä uusista yrityksistä ovat mainittavat „*Maa- ja merepiltid*“ (neljä osaa), „*Ristsõitjad*“ ja „*Kilplaste* imewärklikud, wäga kentsakad, maailmas kuulmata ja tänini weel üles kirjutamata jutud ja teud“.

Käytännöllisenä lääkärinä kiinnitti Kreutzwald myös huomionsa rahvaan terveydenhoitoon ja koetti antaa siinäkin ohjausta. Paitsi kalentereissa ilmestyneitä kirjoituksia ovat mainittavat „*Õpetus tervise hoidmisest*“ ja „*Kodutohter*“, joka ilmestyi v. 1879.

„Jos teemme yhteenvedon siitä, — kirjoittaa W. Reiman äsken ilmestyneessä Sirvilauad-kalenterissa — mitä Kreutzwald neljän vuosikymmenen kuluessa on tarjonnut kalentereissa ja erinäisissä kirjoissa, niin tulemme siihen, että Kreutzwald on meidän kansan hengen pimeyteen luonut kirkkaampaa valoa, kuin kukaan ennen tai myöhemmin ja että hän on ollut suurin ja uskollisin opettajamme ja kasvattajamme.“

Edellämainitun kirjallisen toimintansa kautta on Kreutzwald lähtemättömästi kiinnittänyt nimensä Viron kansan sivistyshistoriaan, *Kalevipoeg*in kautta liitti hän sen myös maailman kirjallisuuteen.

Kalevinpojan tarut, joita kansa kertoi itä- ja pohjois-Virossa, tulivat Viron oppineitten seuran ensimäisissä kokouksissa huomionalaisiksi ja synnyttivät, ilmeisesti Kalevalamme vaikutuksesta, ajatuksen näiden tarujen yhteenliittämisestä. Fählmann, joka syntymäseudullaan itä-Järvamaalla oli kuullut lauluja laulettavan ja niitä muistiinpannut, teki kaunopuheisessa esityksessä selkoa Kalevipoeg-tarusta ja kehoitti tähän satujaksoon kuuluvia aineksia keräämään. Hänen lempiaatteensa oli, raskaasta lääkärintoimesta luovuttuaan, saada käydä Kalevinpojan lauluihin käsiksi luodakseen niistä kokonaisuuden, verrattoman virolaisen sankarilaulun. „Hän toivoi kuolemaansa asti että hänen kerran onnistuisi antaa kaikki täydellisenä. Hänen ajatuksensa mukaan olivat sankarityöt, sitä mukaa kuin koko aine muodostui enemmän tai vähemmän kiitolliseksi, esitettävät raamatun luomiskertomuksen mukaan seitsemässä osassa tai niinkuin

Herkuleen sankarityöt kahdessatoista osastossa.“ [1] Sitä ennen hän tahtoi tehdä retken Viron halki kootakseen uusia aineksia ja täydentääkseen Kalevipoeg-tarun puuttuvat osat. Mutta tämän toivon katkaisi ennenaikainen kuolema.

Fählmannin kuoltua uskoi Viron oppineitten seura hänen likimmälle ystävälleen Kreutzwaldille hänen lempiaatteensa toteuttamisen. Yli 30 vuotta oli Kreutzwald itse koonnut muinaisajan lauluaarteita, joten hän epäilemättä oli pätevin tämän perinnön haltiaksi. Niistä aineksista, joita Kreutzwaldilla oli käytettävänä Kalevipoeg-tarua varten, oli suurin osa suorasanaista satua. Kauan aikaa hän oli epätietoinen millaista esitystapaa hän käyttäisi. Setukaisilta saamiensa runojen johdosta hän tuli vihdoin siihen päätökseen, että koko Kalevi-taru vuosisatoja sitten on runomuotoisena elänyt kansan huulilla, ja tämä vaikutti ratkaisevasti hänen menettelyynsä.

Verrattomalla uutteruudella ryhtyi Kreutzwald Kalevipoeg-tarun katkelmia liittämään toisiinsa. Kesällä 1850 kirjoittaa hän: „Minä en säästä mitään vaivaa enkä jätä mitään keinoa käyttämättä. Jos minun onnistuu esittää Kalevipoeg-taru niin, että yksityiset toisinnot pakoittamatta liittyvät kokonaisuudeksi, silloin olen tehtäväni suorittanut ja Kalevipoeg on oleva elämäni pääteos.“ Kolmen vuoden kuluttua oli käsikirjoitus valmis ja Viron oppineitten seura aikoi jo ryhtyä sen painattamiseen. Mutta silloin tuli odottamaton este. Painoasiamies ei antanut hyväksymistään, vaan ehdoitti muutettavaksi muutamia kohtia, joissa esiintyi sanoja sellaisia kuin „ilo“, „onni“ j. n. e. Tämä viranomaisten menettely koski kipeästi Kreutzwaldiin, ja itsekseen teki hän päätöksen olla julkaisematta Kalevipoegia.

Viron oppineitten seuran sihteeri oli silloin kääntynyt Paavo Tikkasen puoleen Helsingissä ja tiedustellut, millaiset mahdollisuudet olisivat olemassa Kalevipoegin julkaisemiselle Suomessa. Tikkanen oli jo valmis ottamaan sen kustantaakseen, kun Tarton viranomaiset myöntyivät ja sallivat Kalevipoegin ilmestyä semmoisenaan.

Sillä välin oli Kreutzwald käynyt Kalevipoegiin kiinni ja ruvennut sitä muodostamaan toistamiseen. Uusia aineksia tuli lisää ja teos kasvoi kolmattaosaa pitemmäksi, kuin oli alkuperäisesti suunniteltu. Lopulla vuotta 1856 oli Kreutzwald jättänyt Kalevipoegin käsikirjoituksena Viron

[1] Quellen und Realien des Kalevipoeg, siv. 9.

oppineitten seuralle, joka päätti toimittaa siitä saksankielisen käännöksen ja julkaista sen rinnan vironkielisen kanssa. Teoksen painattaminen viivästyi tämän johdosta niin, että „*Kalevipoeg*, eine estnische Sage, verdeutsch von Carl Reinthal, estnisch und deutsch" valmistui neljän vuoden kuluessa (1857—1861) sisältäen 20 runoa.

Yhä enemmän yleismaailmalliseksi muuttuvan Viron oppineitten seuran julkaisut eivät kuitenkaan päässeet suurestikaan leviämään Viron kansaan. Sen vuoksi ryhdyttiin toimiin uuden, yksistään vironkielisen Kalevipoeg-painoksen hankkimiseksi. Tuuma oli kyllä hyvä, mutta ei niin helposti toteutettavissa. Vihdoin keksi Kreutzwald keinon. Hän lähetti teoksensa Suomenlahden toiselle puolelle ja niin ilmestyi helppohintainen painos: „*Kalevi poeg.* Üks ennemuistene Eesti jut, kaheskümnes laulus. Kuopio linnas, Soome maal 1862." Sittenkään ei tämä Viron kansan hengentuote löytänyt tietä syvällekään oman kansansa keskuuteen. Lukutaito oli monin paikoin vielä heikko ja kirjalliset harrastukset vielä heikommat. Kansa ei ymmärtänyt kaikkinaan kieltä eikä sen runollista henkeä. „Moni ymmärtäväinen mies valittaa että hänen on mahdoton saada täydellisesti selkoa Kalevipoegista, koska siinä on niin paljon arvoituksia, joita hän ei voi selittää", kirjoittaa Kreutzwald v. 1869 lyhyessä selityksessään Kalevipoeg-laulujen sisällyksestä.

Kalevipoeg levisi kuitenkin vähitellen kansaan ja vaikutti siihen herättävästi. Se synnytti yhteisyyden tunnetta ja sen mukana käsityksen yhteisestä isänmaasta, Eestimaasta, jonka pinnalla Kalevipoeg sankari muinoin vapaana oli liikkunut. Mutta samalla Kalevipoeg on myös herättänyt innon virolaisen kansanrunouden keräämiseen, johonka Viron kansa niin uutterasti on ottanut osaa tohtori J. HURTin ja pastori M. J. EISENin johdolla, että virolaiset kansanrunouskokoelmat, varsinkin jos kansan väkiluku otetaan huomioon, ovat ainoat laatuaan maailmassa.

Jo ennenkuin Kalevipoeg oli täydellisesti ilmestynytkään, herätti se oppineen maailman huomiota ja teki Viron pienen kansan nimen tunnetuksi. Kalevipoegista ei tosin ole ilmestynyt muuta kuin saksan- ja venäjänkielinen kokonaiskäännös, mutta ne lukuisat kirjoitukset, joissa Kalevipoeg-tarua ulkomailla on käsitelty, osoittavat sen tuoneen jotakin uutta maailman kirjallisuuteen. Eräässä arvostelussaan[1] Kalevipoegista lausuu Pietarin akatemian jäsen ANTON SCHIEFNER seuraavasti:

[1] Bulletin de l'Académie — de St.-Pétersbourg. II, siv. 296.

„Mitään Iliasta ei tohtori Kreutzwald ole luonut, mutta kuitenkin hän on lahjoittanut virolaiselle kirjallisuudelle merkkiteoksen, joka kaikkina aikoina on virolaisille oleva sitä, mitä Ilias oli kreikkalaisille. Se on kansanomainen teos täynnänsä virolaisen elämänviisauden arvokkainta rikkautta ja koko virolaisen maailman nerokasta ajatustapaa. Joskin siellä ja täällä joku nykyaikainen aines on sisääntunkeutunut, joskin siellä ja täällä on käytetty puheenpartta, joka loukkaa ankaran epiikan sääntöjä, on se kuitenkin kokonaisuutena oivallinen rakenne, missä virolainen sydän kaikkine iloineen ja suruineen, kaipuineen ja toivoineen aina on asuva ja aina löytävä virkistystä ja lohdutusta."

Kreutzwaldin Kalevipoeg on, niinkuin sanomattammekin on selvä, Kreutzwaldin kaikista julkaisuista tärkein, se se varsinaisesti kantaa hänen nimensä jälkimaailman muistettavaksi. Minkäarvoinen on siis tämä julkaisu kansaneepoksena? Mitä sanoo tästä eepoksesta aikamme kriitillinen tiede?

„Kalevipoegin arvon pätevyydestä" — niin kirjoittaa OSKAR KALLAS — „tai pätemättömyydestä on aikanaan paljon kiistelty. Sitä on kiitetty taivaaseen asti, ja — siltä on kaikki arvo kielletty. — — Tutkimus on varmaan osoittava, mitä suurissa piirteissä ennen on tunnettu: että meidän Kalevipoeg on paljoa enemmän proosan kuin runon sankari, — suurin osa eepostahan on, sitä Kreutzwald itsekään ei kiellä, runomuotoon sovitettua satua; että kaikki nämä käytetyt sadut eivät kuulu pääsankariin; että edelleen väliin sovitetut laulut vain harvoin tuntevat nimellisen sankarin, ja vielä harvemmin Kalevipoeg-nimisen; ja vihdoin että ne ovat joutuneet muutoksien — ainakin kielellisten — alaisiksi niissäkin paikoin, missä Kreutzwald on tahtonut tarjota alkuperäistä kansanrunoa muuttamattomana ja väärentämättömänä." [1]

Luullaksemme tämä lausunto sisältää pääasiallisesti oikean vastauksen esittämäämme kysymykseen. Mutta vaikkapa meidän onkin tunnustaminen ne rajoitukset, joihin tämä lausunto viittaa, emme missään tapauksessa saata kieltää Kalevipoeg-runon arvoa virolaisen kansanelämän kuvauksena, jommoisen kuvan antaminen on yksi kansaneepoksen ensimäisiä tehtäviä. Semmoisena tällä eepoksella on merkityksensä Viron kansalle itselleen, ja siihen perustuu se kansallinen herättävä vaikutus, joka Kalevipoegilla on ollut virolaisten elämässä. Semmoisena tällä virolaisella runolla on myös merkityksensä maailman kirjallisuudelle, jolle se toistaiseksi esiintyy varsinaisesti ainoana Viron kansan sille antamana lisänä.

---

[1] Finn.-ugr. Forschungen II, siv. 25—26.

Kreutzwaldin tieteellinen toiminta keskittyi kansanrunouden ja jumaluustaruston käsittelemiseen. Viron oppineitten seuran toimituksissa ja aikakauskirja Inlandissa ilmestyivät hänen tutkimuksiensa tulokset, jotka kansanrunouden ja mytologian tutkijoille ovat erittäin tärkeät. Yhtä huomattavat ovat myös Kreutzwaldin Pietarin tiedeakatemian kustannuksella julkaisemat teokset „*Der Ehsten abergläubische Gebräuche, Weisen und Gewohnheiten*" sekä „*Mythische und magische Lieder*", joissa hän luo uutta valoa virolaiseen mytologiaan. Edellinen näistä oli uusi painos eräästä suomalaisen Juhana Forseliuksen kirjoittamasta ja tavallaan kuuluisaksi tulleen papin J. W. Boeclerin omassa nimessään v. 1685 julkaisemasta teoksesta. Kreutzwaldin julkaisu sisälsi samalla useita arvokkaita lisäyksiä ja muutoksia tähän sangen merkilliseen kirjaan. Kalevipoegin ilmestymisen jälkeen Kreutzwald järjesteli runsaita satukokoelmiansa, jotka, kun kustantajaa ei ollut Virossa saatavana, ilmestyivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksissa Helsingissä nimellä „*Eesti rahva ennemuistesed jutud*".

Kreutzwald oli myös runoilija, niinkuin satuainesten vapaa käsittely Kalevipoegin kokoonpanossa osoittaa. Kansanrunouden henkeen oli hän sulautunut ja sen mukaan hän sujuvasti sepitti runoja. Sitä vastoin ovat hänen taiderunonsa heikommat, kieli on niissä kankeaa ja aiheet ovat lainattuja; enimmät niistä ovatkin mukailuja ja käännöksiä Saksan tunnetuimpain runoilijain teoksista. Jonkun kerran hän on viroksi mukaillut Runebergiakin; tämmöinen mukailu on runo „Leinaja tütarlaps", jonka alkulähteeksi ei voi olla tuntematta Runebergin „Torpantyttöä", vaikka ei mukailija tässäkään, enempää kuin muuallakaan, Virossa vallitsevan tavan mukaan, ole esikuvaansa maininnut. Mainittavimmat Kreutzwaldin runojulkaisuista ovat käännös Bürgerin „*Lenorasta*" (1851), „*Angervaksad*", „*Wiru lauliku laulud*", uskonnollisella pohjalla liikkuvat „*Rahunurme lilled*" sekä hänen kuolemansa jälkeen Helsingissä (v. 1885) ilmestynyt taide-eepos „*Lembitu*".

*

Kun virolaiset näinä päivinä viettävät suuren tietäjänsä, kansallishengen herättäjänsä sadatta syntymäpäivää, on hänen muistonsa kehoittava jatkuvaan työhön kansan vapauttamiseksi sitä uhkaavasta aineelli-

suudesta ja sen kohottamiseksi henkisesti itsetietoiseksi kansaksi. Ja varsinkin korkeamman sivistyksen saaneitten virolaisten on muistettava ne sanat, jotka Kreutzwald lausui viidettäkymmentä vuotta sitten: „virolaisen pitää omassa sydämessään olla uskollinen kansallensa eikä suinkaan halveksia mustunutta kehtoa, missä hän on lapsena keinunut. Niin on, onnellista kyllä, minun laitani ollut, ja minä olen oikein ylpeä siitä, että uskallan nimittää itseäni virolaiseksi. Niitä heikkoja minä surkuttelen sydämestäni, joiden poskille nousee puna, kun sattumalta tulee tunnetuksi, että he ovat olleet Viron poikia.“

Hermanarik ja Kullervo.

Mietteitä suomalaisten ja virolaisten Kalevanpojan alkuperästä.

Kirjoittanut

KUSTAVI GROTENFELT.

Useimmille tämän kirjoituksen lukijoille lienee Hermanarikin nimi outo. Ja nekin, jotka mahdollisesti kouluajoiltansa muistavat hänen olleen mahtavan goottilaiskuninkaan, joka sai surmansa silloin kuin hunnit hyökkäsivät Europpaan suuren kansainvaelluksen alkaessa, arvelevat varmaankin: mitä tekemistä hänellä on Suomen Kullervon kanssa? Seuraavan esityksen tarkoituksena on näyttää, että jotakin yhteyttä on olemassa näiden molempien henkilöiden välillä, ja siihen katsoen rohkenen toivoa, että suomalainen yleisö mielellään on tutustuva Hermanarik kuninkaan taruun ja niihin vertauskohtiin, joita se tarjoaa Kullervon kohtaloon.

Varmaa on, että Hermanarik on historiallinen henkilö. Vanhimman tiedon hänestä antaa meille roomalainen sotaeversti ja kirjailija Ammianus Marcellinus († noin 390 Kr. s. j.), se samanaikuinen kirjailija, joka jälkimaailmalle on kuvaillut hunnien samoamisen Mustan meren pohjoispuolisiin maihin ja siitä johtuvia tapauksia, joita hän epäilemättä itse silminnäkijänä ja osanottajana on kokenut. Hän kertoo, kuinka hunnit voitettuansa alanein kansan ja pakoitettuansa sen liittoonsa hyökkäävät

itägootteja vastaan. „Äkkinäisellä ryntäyksellä samosivat Ermenrich'in, sotaisen ja monien urhotöittensä vuoksi lähikansoille pelätyn kuninkaan laajoihin ja viljaviin alueihin: tämä, odottamattoman myrskyn kukistamana, vaikkapa kauan koettikin pysyä lujana ja pystyssä, huhun vielä enentäessä uhkaavien vaarojen kauhua, sammutti vapaaehtoisella kuolemalla pelkonsa suurista onnettomuuksista."

Vähän tarkempia, vaikkei niin luotettavia tietoja Hermanarikista antaa sittemmin goottien historiankirjoittaja Jordanes. Itse goottilaista sukuperää ollen hän kirjoitti Krotonin piispana (Italiassa) v:n 550 paikoilla tunnetun teoksensa „Goottien syntyperästä ja urhotöistä" (De origine actibusque Getarum). Hän kertoo Hermanarikin, Amalein kuuluisasta suvusta, tultuaan kuninkaaksi voittaneen monta kansaa ja laajentaneen valtaansa niin, että muutamat syyllä ovat verranneet häntä Aleksanteri suureen. Näin hän voitti herulit, venetit (s. o. slaavilaiset, venäläiset), „eestit" (luultavasti: liettualaiset) pitkin Germanien meren rannikkoa, sekä useat „pohjoiset kansat", joiden omituisten nimitysten joukosta jonkunlaisella varmuudella voitaneen tuntea „tshudien", vepsäläisten, merjalaisten ja mordvalaisten nimet. Näin hallitsi Hermanarik kauan mahtavana valtakunnassaan, kunnes hunnien hyökkäys tuotti lopun hänen vallalleen. Kun Rosomonein kansa silloin uskottomasti hänestä luopui, niin hän raivoissaan surmautti heidän päällikkönsä vaimon Svanhildan, sillä tavoin että villeillä hevosilla revitytti hänet kuoliaaksi; mutta Svanhildan veljet Sarus ja Ammius kostivat sisarensa kuoleman ja haavoittivat miekalla Hermanarikia vaarallisesti kylkeen. Kun hunnien kuningas Balamber nyt hyökkäsi itägootteja vastaan, niin vanha Hermanarik ei enää kestänyt haavan tuottamaa tuskaa ja hunnien puolelta uhkaavaa vaaraa, vaan kuoli (defunctus est). Tässäkin kertomuksessa siis ulkonainen väkivalta, haava ja tuska, äkkiä tekee lopun Hermanarikin vielä äsken niin mahtavasta vallasta.

Näemme näissä vanhimmissa tiedoissa Hermanarikista, joita pääkohdissaan kumminkin voimme pitää historiallisina, kaksi tapausta, joilla on ratkaiseva merkitys Kullervonkin tarulle ja jotka ovat sitä laatua, että ne välttämättömästikin ovat painuneet syvälle aikansa mieleen ja ikäänkuin kehoittaneet mielikuvitusta tapausten juonta kehittämään: ylhäisen naisen surmauttaminen villeillä eläimillä ja mahtavan sankarin kuolema (itsemurha) äkkinäisen vaaran uhatessa.

Hermanarikin taru onkin sitten laajalti levinnyt. Sekä Pohjoismaiden kansojen että germanein muinaismuistoista löydetään siitä monta jälkeä. N. s. suorasanaisessa eli Snorren Eddassa, Völsunga-sadussa y m. islantilaisissa lähteissä kerrotaan mahtavasta kuninkaasta Jörmunrekistä, joka menee naimisiin Svanhildin, kuuluisan Sigurd Fafnesbanen tyttären kanssa, vaan sitten hänet surmaa. Jörmunrekin poika Randver on isänsä puolesta käynyt Svanhildia kosimassa ja kotiin tuomassa. Kuninkaan paha neuvonantaja Bikki herättää kuninkaan epäluulon luvattomasta Svanhildin ja Randverin välillä olevasta suhteesta, ja Jörmunrek hirttää ensin poikansa ja poljettaa sitten hevosilla Svanhildin kuoliaaksi. Mutta Svanhildin veljet Hamder ja Sörle ryhtyvät kostoon ja surmaavat vuoroonsa Jörmunrekin. Useissa vanhoissa saksalaisissa kronikoissa kerrotaan samoin Ermanarich kuninkaan kuolemasta. Kolme veljestä Hamidus, Serila ja Adoacarus, hänen veljenpoikansa, surmasivat hänet kostaaksensa Ermanarichin surmauttaman isänsä kuoleman. Näin kertovat Quedlinburgin aikakirjat (11:nnen vuosisadan alulta). Toisissa lähteissä kerrotaan, kuinka Ermanarich pahan neuvonantajansa, Odoakerin eli toisin Sibichen, kiihoittamana, raivoaa omia sukulaisiansa vastaan, surmaten m. m. oman poikansa. Muutamassa sadussa, Tidrekinsadussa, sanotaan tämän tapahtuneen siten, että hevonen polki hänet kuoliaaksi. Syyksi Sibichen vihaan kuningasta vastaan mainitaan, että tämä oli hänen puolisoansa häväissyt. Useimmissa myöhemmissä saksalaisissa kertomuksissa ei tunneta Ermanarichin väkivaltaista kuolemaa, vaan kerrotaan tämän tapahtuneen vaikean taudin seurauksena, jumalankostona hänen monista pahoista töistänsä. Kuitenkin on tämän yleisemmän kertomistavan rinnalla muutamissa säilynyt tuo toinenkin Ermanarichin väkivaltaisesta lopusta.

Varsin merkillinen niiden vertauskohtien tähden, joita se tarjoaa suomalaiselle kertomukselle Kullervosta, on se muoto, jossa Hermanarikin satu tavataan vanhalla tanskalaisella historiankirjoittajalla Saxolla, joka kirjoitti kuuluisan „Tanskan historiansa“ v:n 1200 paikoilla. Saxon kertomuksen yhtäläisyydestä Kullervo-runojen kanssa onkin jo Julius Krohn huomauttanut Kalevalan tutkimuksissaan (Suomalaisen kirjallisuuden historia, I, ss. 283—284). Tahdomme tässä tarkastaa kertomusta lähemmältä.

Jarmerik — niin nimittää Saxo Hermanarikia — on kuninkaanpoika, joka lapsena siskojensa kanssa joutuu isänsä maata hävittäneen

slaavilaiskuninkaan vangiksi. Pikku tytöistä myydään toinen sinne, toinen tänne orjaksi; Jarmerik rintaveljensä Gunnin kanssa jää kuninkaan, Ismarin, luokse. Vanhemmaksi tultuaan hän pannaan peltotyöhön ja muihin talonpoikaisaskareihin. Näissä töissä osoitetusta kunnosta hän pääsee kuninkaan suosioon, mutta kuningatar häntä epäilee. Ismarin kerta ollessa poissa päättää Jarmerik paeta, sillä vaikka suosionosoituksilla kohdeltuna käsittää hän kuitenkin olevansa kuninkaan orjana. Kuningatarta pettääksensä hän valmistaa niinistä ja vitsaksista ihmisen näköisen esineen, pannen sen sisään elävän koiran, jonka haukuntaa kuullessansa kuningatar kysyy mitä se on. Gunn sanoo silloin sen olevan Jarmerikin, joka on tullut mielipuoleksi. Täten valmistetaan Jarmerikille tilaisuus päästä pakoon. Yöllä surmaavat Jarmerik ja Gunn talon vartiat ja kun kuningatar, yhä epäluuloisena, melua kuullessaan rientää ulos syytä katsomaan, surmataan hänkin. Ennen kuolemaansa hän vielä soimaa ja toivottaa onnettomuutta murhaajalle. Näin Jarmerik pääsee kotia Tanskaan, jossa hänen isänsä on surmattu ja hänen setänsä nyt hallitsee ja otetaan tämän sijaan kuninkaaksi. Jarmerik voittaa ensin ruotsalaiset, joiden kuningas Götar oli kostaaksensa sisarensa häväisemistä surmannut erään toisen ruhtinaan; sitten slaavilaiset, joille hän ankaralla ja julmalla tavalla kostaa heidän pahojatekojansa sukuansa ja maatansa vastaan m. m. hirttämällä 40 slaavilaista vankia ja kunkin viereen suden. Jarmerik kokoaa nyt rikkauksia monilta voittamiltaan kansoilta ja kulkee viikinkiretkillä saalista etsimässä. Aarteitaan varten hän rakentaa korkealle kalliolle suurista kivilohkareista mahtavan säilytysaitan. Mutta samalla hän tulee julmaksi tyranniksi, pahan neuvonantajansa, liiviläisen kuninkaanpojan Bikken yllyttämänä. Tähän aikaan menee Jarmerik naimisiin erään ulkomaisen ruhtinattaren Svanhildin kanssa, mutta Bikke herättää hänen mustasukkaisuuttansa hänen omaa poikaansa Broderia vastaan, jonka johdosta kuningas hirtättää Broderin ja surmauttaa Svanhildin ajamalla hevoslauman hänen ylitsensä. Svanhildin veljet tulevat sisarensa kuolemaa kostamaan. Jarmerik sulkeutuu linnaansa. Kun viholliset eivät voi muuten linnaa valloittaa, niin he kääntyvät erään noita-akan puoleen. Tämä sokaisee luotteillaan Jarmerikin soturit, niin että rupeavat tappamaan toisiansa, piirittäjät tunkeutuvat linnaan ja tässä ottelussa saa myöskin Jarmerik surmansa.

Tarpeetonta lienee huomauttaa tämän kertomuksen eri tapausten ja piirteiden yhtäläisyydestä Kullervo-tarun kanssa ja siitä kuinka ne siinäkin, missä ulkonaisesti eroavat, merkillisellä tavalla muistuttavat toisiansa — esim. kertomus kuningattaren surmasta Jarmerikin kautta ja Ilmarisen emännän tapattaminen metsän pedoilla, Jarmerikin kosto slaavilaisille ja Kullervon kosto Untamolle j. n. e. —, sillä tarkkaavalle lukijalle se itsestänsä on selvä.[1] Mutta vaikkapa tämä myönnettäneenkin, niin voidaanko sittenkään olettaa suomalaisilla olleen mitään tietoa tuosta puolentoista vuosituhatta sitten eläneestä goottilaiskuninkaasta Hermanarikista?

Tämän suhteen on ensiksi huomattava, että Hermanarik, kuten olemme nähneet, hallitsi useita suomensukuisia kansoja, ja niiden joukossa nähtävästi länsisuomalaisiakin, sillä niitä erittäinkin näyttää Jordaneen mainitsema tshudien nimi tarkoittavan, samoin kuin Venäjän vanhimmissa kronikoissa. Mainitsemista ansaitsee myöskin, että prof. J. R. Aspelin on eri tutkimuksessa koettanut näyttää rosomonein kansalla, jonka kapina joudutti Hermanarikin lopun, tarkoitettavan jotakin Väinäjoen seuduilla suomalaisten naapureina elänyttä ruotsalaista heimoa. Nämä tapaukset olivat siis suomalaisia hyvin likellä ja vaikuttivat aikoinaan ratkaisevasti heidänkin kohtaloonsa. — Mutta eihän nyt oikeastaan olekkaan puhetta siitä, että Hermanarik itse, vaan että Hermanarikin taru olisi siirtynyt Suomen kansan muistiin.

Tutkiaksemme tätä kysymystä, on paikallaan, että lähemmälti koetamme tarkastaa Kullervo-tarun syntyperää ja sen suhdetta virolaisten Kalevipoegaan.

Julius Krohnin mielipiteen mukaan (Suom. Kirj. Historia I, ss. 519—534) on Kullervon nimiin liittynyt runojakso syntynyt neljästä alkuansa itsenäisestä runosta: Kalevanpojan kosto, Sotaan lähtö, Kuolon sanomat ja Sisaren turmelus. Itse Kullervo nimi on verraten myöhempiaikainen, arvattavasti syntynyt Kuolon sanomissa hänen soittamisestaan käytetystä sanasta: *kullervoipi* kankahalla. Sankarin nimenä on alkuaan ollut vain

---

[1] Tähdelle pantavaa on, että useampi seikka Saxon kertomuksessa esiintyy kahdesti, niinkuin kuningattaren tappo, Jarmerikin kosto y. m. Jälkimäinen kohtaus uudistuu Kullervo-runossakin, mutta sovitettuna eri henkilöihin, Ilmariseen ja Untamoon.

„Kalevanpoika", jota tavataan useammin päärunossa Kalevanpojan kostosta ja Kuolon sanomissa; sitä vastoin on sotaan lähtijänä tavallisesti „Anterus sorea sulho" ja päähenkilönä runossa sisaren turmeluksesta Tuiretuinen (l. Tuurikkinen, Turo j. n. e.). Viimemainittu runo on Krohnin mukaan venäläinen laina. Varmana voitaneenkin pitää, että tämä runo nykyisessä muodossaan on eri alkuperää ja vasta myöhemmin liittynyt Kullervo-runoon, ja itse päähenkilön nimikin Tuiretuinen on ehkä väännös venäläisen sankarin Dobryinjan nimestä. Niin ollen on meidän eroitettava se vertailusta, ja pysyttävä ainoastaan alkuperäisessä Kalevanpojan runossa. Mitä Sotaan lähtöön ja Kuolon sanomiin tulee, niin ne käsitellen eri syrjätapauksia eivät ole nyt esillä olevaan kysymykseen katsoen kovin tärkeitä; mutta en voi kuitenkaan katsoa esiintuotuja syitä niiden eroittamiseksi eri runoiksi yhtä sitoviksi, kuin Tuiretuisen runon suhteen. Mitä Kuolon sanomiin tulee, viittaa jo Kalevanpojan nimen yleisempi esiintyminen siinä sen yhteyteen alkuperäisen runon kanssa, ja ne sekä Sotaan lähtö kuuluvat ilmeisesti yhteen; toisista seikoista seuraavassa. Krohnin arvelua, että muutama nykyään tavattu piirileikkilaulu Inkerissä olisi näiden runojen perustusmuotona, täytyy nähdäkseni pitää aivan uskomattomana. Se yhteys, joka mahdollisesti voidaan näyttää sen ja runon välillä, on varmaankin syntynyt päinvastaisella tavalla, siten että jotkut piirteet vanhemmasta runosta ovat voineet leikkilauluun vaikuttaa.

Jos nyt tällä perustuksella tarkastamme alkuperäistä Kalevanpojan runoa, semmoisena kuin se esiintyy kansan laulamissa runotoisinnoissa, löydämme sille pääasiassa seuraavan sisällyksen: veljessota Kalervon ja Untamon välillä, jolloin koko Kalervon suku surmataan paitsi yksi poikalapsi tai raskas vaimo; poikaa yritetään kaikenlaisilla keinoilla surmata, vaikka turhaan; myydään orjaksi Ilmolaan seppo Ilmollisen (myöskin Köyretyisen, Äyriäisen y. m.) tykö ja pannaan erilaisiin työntekoihin, jotka kuitenkin liiallisella voimallaan pilaa; kutsuu sudet ja karhut kokoon repimään sepon emännän kuoliaaksi, jolloin tämä vielä kuollessaan toivottaa onnettomuutta surmaajalleen. Erikseen, mutta nähtävästi alkuansa yhteen kuuluvana, lauletaan sitten Kalevanpojan sotaan lähdöstä, koston tuumissa, kuinka „läksi soitellen sotahan, ilon lyöen muille maille"; hänen jälkeensä tuodaan sanomat kotiväen kuolemasta, jolloin joskus isä nimitetään Ismaroksi, mutta poika ei niistä sen enempää huoli,

vaan jatkaa kulkuansa, kunnes lopulta suuressa sodassa „kaattihin Kalevan poika suurille sotakeoille, miesten tappotanterille“ eli „Kalevainen kaaettihin, suku suuri sorrettihin“ — tämä on näet hänen sotaretkensä tavallinen päätös kansanrunossa, toisin kuin painetussa Kalevalassa.[1] Silminnähtävää on että tämä Kullervo-runon alkuasu vielä likemmin vastaa Hermanarikin tarua Saxon kertomana, kuin sen nykyinen muoto Kalevalassa. Molemmissa tavataan järjestänsä samat kohdat, ainoastaan surmayritykset ja kuolonsanomat poikkeuksena. Myöskin pantakoon merkille kansanrunossa samoinkuin Saxolla esiintyvä Ismar-nimi; tämä luonnollisesti helposti sekaantui suomalaiseen Ilmariin, ja niin liittyi Kalevanpoika alkuperäisiin suomalaisiin taruihin ja hänen isännäksensä tuli itse seppo Ilmarinen, takoja iänikuinen.

Tärkeä vertauskohta, koettaessamme määrätä Kullervon eli vanhemmalla nimellä Kalevanpojan runojen alkuperäistä asua ja ikää, tarjoutuu meille virolaisten kansallis-eepoksessa Kalevipoeg-runostossa. Luokaamme siis nyt silmäys siihen, mikäli se sisältää ainettamme valaisevia kohtia.

Virolaisten Kalevipoeg on meille säilynyt niin sekaantuneessa ulkomuodossa, että on vaikea saada selville edes alkuperäisen tarun pääjuoksua. Mutta selvää on kuitenkin, että useammalla Kalevanpojan runon episodilla on ollut vastaavansa virolaisessa tarussa. Nykyisessä runossa ei tosin virolaisen Kalevipoegan syntyperästä ja lapsuudesta ole Kullervo-runoa vastaavia tapauksia, mutta muutamat viittaukset, esim. hänen saapumisensa tuntemattomien vanhempiensa luo ja kertomus paimeneksi pannusta orjapojasta, tekevät luultavaksi, että virolainen taru alkuansa on sisältänyt jotenkin saman kertomuksen, kuin suomalainen. Hänen yliluonnollisesta voimastansa kerrotaan samanlaisia seikkoja, kuin Kullervosta: mitenkä jo kätkyessä katkaisi kapalovyönsä, rikkoi kaikki kätkytlaudat; miten leikki suurilla kivilohkareilla ja isoista hongista laittoi leluja itselleen;[2] vieläpä yhdessä virolaisessa runokatkelmassa tavataan

---

[1] Omituisena seikkana mainittakoon myöskin, että parissa Kuolonsanomain toisinnossa, joissa Ismaro esiintyy, sanotaan Kalevanpojan lähtevän »Tanumarkin tappeluhun», joten joudumme aivan skandinavilaisen sadun piiriin ja niille seuduille, joissa Saxon kertomus Jarmerikista liikkuu.

[2] Jos nämä kohdat runossa ovatkin Kreutzwaldin muodostelemia, ei ole kuitenkaan mielestäni epäilemistä, etteivät ne perustu kansankertomaan.

meille tuttu kertomus Kullervon kaskenraatamisesta, milloin hän huudollaan metsän kaataa: „kuni ääni kuulunevi, sini metsä murtukohon, puut pinohon lähteköhöt, halot ristikkäin ajaukoot.“ Kullervon kostoretkeä ja sotaanlähtöä muistuttavat useat kohdat Kalevipoegan runossa; laajalti kerrotaan siinä kuinka: „ajoi Suomen siltaa myöten, rahatietä raksutteli, harjun paadet paukahteli, Viron tie kovin tärisi“; ja kuinka „tuttu-luttu, tuttu-luttu! kaikui Kalevaisen sarvi, kalliot vastahan kajahti, käskyn ääntä kasvatteli!“ Näemme siis virolaisen runon panevan erityistä huomiota tähän kohtaan, joka on suomalaisiakin viehättänyt ja Kalevanpojalle antanut uuden Kullervo-nimen. Sanomat kotiväen kuolemasta tuodaan Kalevipoegalle samoin kuin Kullervolle ja niiden vaikutus häneen on sama. Sitävastoin kertomus Kalevipoegan kuolemasta nykyisessä virolaisessa runossa on toisenlainen kuin suomalaisessa, Kalevipoeg kun haavoittaa itseänsä Kääpäjokeen pudottamaansa ja kiroamaansa miekkaan, mutta tässäkin kohdin voitaneen syystä epäillä, eikö ole runon esitys myöhempisyntyinen, ja Kalevipoegan surma alkuansa ollut suoranaisessa yhteydessä hänen viimeisen suuren taistelunsa kanssa vihollisiansa vastaan.

Niinkuin jo Julius Krohn Kalevalan tutkimuksissaan on lausunut, „ei puutu siis virolaisilta paljon mitään meidän Kullervo-jaksomme aineksista“, vaikka nuo ainekset suurimmaksi osaksi ovatkin liittyneet — minä tahtoisin mieluummin sanoa: liitetyt — yhteen aivan toisella tavalla.[1] Kalevipoeg ja Kalevanpoika ovat alkuansa *sama, virolais-suomalainen, sankari,* niinkuin nimikin todistaa; ja useista, osaksi nyt sekaannukseen joutuneista viittauksista selviää, että Kalevipoegan taru alkuansa on ollut kertomusta Kullervosta paljon likempänä, ja melkein kohta kohdalta sisältänyt yhtäläisiä tapauksia kuin tämä: että ne siis huolimatta niiden nykyisestä erilaisuudesta ovat yhteisestä lähteestä syntyneet. Mutta tämä päätelmä pakoittaa meidät asettamaan tarun yhteisen alkuperän jotenkin kauas muinaisuuteen, ennenkuin kohtalo siroitti sen sirpaleet eri suuntiin, „yhen kantoi Karjalahan, toisen vei Venäjän maalle, kolmannen kotihin heitti“. Rupeamatta tässä esittämään mitään tarkempaa ajan määräystä,

[1] Vrt. myöskin O. Donnerin tutkimusta »Kalevipoeg jumalaistarulliselta ja historialliselta kannalta» (Suomi, toinen jakso, 5:s osa, jossa Kalevipoegan ja Kullervon yhteenkuuluvaisuus on osoitettu.

tahdon vain huomauttaa, että näiden runojen kehittyminen varmaankin edellyttää useampia vuosisatoja ennen 1800-luvun ensimmäisiä vuosikymmeniä, jolloin ne ensin muistiin pantiin; m. m. Kullervo-tarun jätteiden löytyminen länsi-Suomessakin (Munapojan sadussa) on silloin huomioon otettava.

Tässä yhteydessä on myöskin mainittava se merkillinen yhtäläisyys, mikä tavataan parissa Kalevipoegan ja skandinavilaisen Sigurd Fafnesbanen tarujen episodissa. Ja huomattavaa on, että tämä taru, kuten jo olemme nähneet, on likeisessä yhteydessä Hermanarik-Jörmunrek-tarun kanssa. Semmoinen kohta on esim. kertomus Kalevipoegan miekan ostosta Suomen sepältä. Ensin tarjottu miekka ei hänelle kelvannut, sillä vaikkapa se silmukalle väännettynä jälleen oikenikin suoraksi, halkesi se kuitenkin hänen iskiessänsä sillä sepän alasimeen; toinenkaan ei häntä tyydyttänyt, sillä samassa koetuksessa terä kävi tylsäksi; vasta kolmannella halkaisi hän raskaan alasimen maahan asti eikä näkynyt vähäistä naarmuakaan miekanterässä; se olikin hänen isänsä Kalevin miekka, joka oli joutunut Suomen sepälle. Aivan sama tapaus kerrotaan Völsunga-sadussa y. m. skandinavilaisissa lähteissä Sigurd Fafnesbanen miekan Gramin takomisesta. Samoin Kalevipoegan turmiota tuottava kerskaus Saaren neidon viettelemisestä, hänelle myötyyn miekkaan kiintyvä kirous ja hänen aarteidensa kätkeminen maahan ennen sotaan lähtöä, kuten Julius Krohn on huomauttanut, ilmeisesti vastaavat samankaltaisia kohtauksia Sigurd-tarussa. Miekan heittäminen jokeen, jossa se sitten tuottaa Kalevipoegan surman, muistuttaa myöskin merkillisellä tavalla, kuinka Sigurd upottaa Nibelungien aarteen Rhein-virran pohjaan. Muutamat näistä episodeista ovat niin yhtäläisiä, ettei niitä minun päättääkseni voida selittää olettamatta lainaa skandinavilais-germanilaisesta tarusta virolaiseen.

Näemme yllämainitusta myöskin että kertomus neidon turmelemisesta ja siitä johtuvasta onnettomuudesta ei ole vieras virolaiselle runolle, yhtä vähän kuin Hermanarik- ja Sigurd-taruillekaan. Näyttääpä virolainenkin runo käsittävän Saaren neidon Kalevipoegan tuntemattomaksi sisareksi. Tämä asianlaita tekee luultavaksi, että jos kohta suomalainen Tuiretuisen runo nykyisessä muodossaan onkin muualta tullut, sen liittyminen Kullervo-jaksoon ei ole tapahtunut ilman jo ennen olemassa ollutta aihetta siihen. Muutamassa runon toisinnossa nimitetään Turon ja neidon isä „Ismarut“, mikä seikka sekin osoittaa yhteyttä Kalevan-

pojan tarun kanssa. Meillä on tässä edessämme yksi satututkimuksen vaikeimpia problemeja: missä määrin eri tahoilta tulleet virtaukset ovat samaan taruun vaikuttaneet, ja missä määrin uusi taruun liittynyt lisä on voinut tunkeutua ennen siinä olleen samanlaisen episodin sijaan. Mutta jätän tämän vaikean kysymyksen, jonka ratkaisu ei ole välttämätön nykyiselle aineelleni, siksensä.

On usein huomautettu sitä erilaisuutta, mikä on olemassa siinä, että orjuudessa eläneet virolaiset ovat käsittäneet Kalevipoegansa voimalliseksi kuninkaaksi, kun sitä vastoin vapaana ollut Suomen kansa on kuvaillut Kullervonsa köyhäksi orjaksi. Ei tarvinne olla epätietoinen siitä että virolainen kertomustapa, samalla kertaa kuin se tässä pitää yhtä Skandinavian satujen kanssa, on suomalaista alkuperäisemmällä kannalla. Suomalaiset, jotka eivät mahtavia kuninkaita koskaan nähneet, asettivat Kullervonsa heille tuttuun ympäristöön, tavalliseksi sotaorjaksi.

Mutta eipä puutu kuitenkaan suomalaisestakaan runosta kaikkea jälkeä siitä, että Kullervo ennen on käsitetty ylhäiseksi kuninkaanpojaksi. „Sinisukka Äijön poika, kengän kauto kaunokainen“ ei näy aina olleen niin halveksittuna, kuin runon nykyinen juoksu olettaa; samaa viittaavat hänelle annetut „sotijalon“ ja „kullansoljen“ nimet. Todistuksena voitaisiin mainita myöskin Kullervon veromatka, joka varmaan alkuansa on tarkoittanut veronottoa, eikä veronmaksua — niinkuin jo nykyisestäkin Kalevalan runosta näkyy, missä kerrotaan kuinka hän *koti*matkalla ollen „aukaisi rahaisen arkun, kimahutti kirjokannen, näytteli hope'itansa, verkaliuskoja levitti“ — jollei tämä kuuluisi Tuiretuisen runoon, jonka olemme katsoneet oikeimmaksi jättää syrjälle vertailusta.[1] Mutta kansan laulamissa toisinnoissa tavataan vielä useampia kohtia, jotka antavat hänelle nykyistä loistavamman sukuperän. Kuvatessaan esim. Untamon sotaa veljeänsä Kalervoa vastaan, kertoo runo: „ei paista Jumalan päivä, kuumottele kuu Jumalan, paistavat sotisatulat, sotilänget läimättävät, sotisuitset kuumottavat, huuahtavat sota-orhit“, „Untamon sota tulevi Kalervolle veljellehen, viisinkymmenin hevosin, viisin miekoin miehen päälle“ — kuvaus antaa silminnähtävästi Untamolle ja Kalervolle muinaisajan, tekisi mieli sanoa: kansainvaellus-ajan, pikkukuninkaiden aseman. Muu-

[1] Verrattakoon tämä Kullervon veromatka Saxon kertomaan Jarmerikin veronkantoon voitetuilta kansoilta.

tamassa katkelmassa käytetään Unnosta ja toisissa itse Kullervosta kuningasnimi. Etempänä siteeratut sanat Kalevanpojan kuolemasta suurilla sotakedoilla asettavat nekin hänet ruhtinaan ja mahtavan sotapäällikön asemaan.

Näiden toisintojen joukkoon on myöskin luettava tuo jo 17:nnellä vuosisadalla Pohjanmaalla muistoonpantu kertomus „Kalavanpojasta“ Soinista — Soini on myöskin Viron tarustossa Kalevipoegan nimi — joka suurista kivistä oli rakentanut itsellensä linnan keskelle järveä, siihen paikkaan, missä Limingan kirkko nyt on. Samoin toiset Kalavanpojat olivat pystyttäneet linnoja eräälle korkealle vuorelle y. m. Erittäin on huomattava tämän episodin yhtäläisyys Saxon ylempänä esiintuodun kertomuksen kanssa Jarmerikin linnarakennuksesta.

Olemme täten tulleet vertailujemme päähän. Tarkastuksemme on vienyt seuraaviin tuloksiin. Suomalainen Kullervo-runo ja virolainen Kalevipoeg ovat alkuansa olleet varsin likellä toisiansa, nähtävästi yhtä alkuperää. Virolainen runo on vanhemmalla kannalla kuvatessaan sankarinsa mahtavaksi kuninkaanpojaksi, josta käsityksestä suomalaiset runotoisinnot vielä ilmaisevat selviä jälkiä. Sitä vastoin suomalainen Kullervon eli Kalevanpojan taru on säilyttänyt kertomuksen juoksun paljoa paremmin ja turmelemattomammin kuin Kalevipoeg. Tarun alkuperäinen muoto, mikäli siitä voidaan selvää saada, osoittaa merkillisiä yhtäläisyyksiä germanilais-skandinavilaisen Hermanarikin, ja sen yhteydessä olevan Sigurdin, tarun kanssa. Tämä yhtäpitäväisyys on niin suuri, ettei se tunnu olevan selitettävissä, olettamatta alkuperäistä yhteyttä niiden välillä. Ja olisikohan tämä oudoksuttavaa? Kun tiedämme, mitenkä kielitutkimuksen on onnistunut näyttää ikivanhoja lainoja gootin ja muinais-skandinavisesta kielestä suomeen, olisi pikemmin merkillistä jollei tarustojenkin alalla kosketuksia jo hamasta muinaisajasta voitaisi osoittaa.

Jääkööt nyt lausutut arvelut vastaisen satututkimuksen lopullisesti ratkaistaviksi; en luule kuitenkaan voitavan kieltää näiden tarujen tässä esitetyn yhteyden olemassaoloa. Olemme tehneet retkeilyn kansansadun ja kansanrunon taikamaailmaan: siellä sadun immet kutovat ihmeellistä, välkkyvää lointansa, mistä omituiset kuvat häämöittävät ja häipyvät. Olemme siinä nähneet onnettoman Kullervo-orjan kasvavan mahtavaksi kuninkaaksi, Hermanarikiksi, joka historiankirjoittajain mukaan hallitsi kaikkia itä-Europan kansoja, gootteja, slaavilaisia, liettualaisia ja suoma-

laisia ja jota valtansa puolesta verrattiin Aleksanteri suureen, kunnes sai väkivaltaisen kuoleman hunnien hyökätessä Europpaan. Eipä olekkaan siis kummaa, että suomalaiset, jotka hekin hänen valtakuntaansa kuuluivat, ovat runossansa säilyttäneet tuon mahtavan kuninkaan muiston meidän päiviimme asti, enemmän kuin puolentoista vuosituhannen ajat hänen kuolemansa jälkeen.

Yleisen mielipiteen olemuksesta ja arvosta.

II.

Kirjoitti

ZACH. CASTRÉN.

Ken tahtoo halventaa yleisen mielipiteen arvoa, hän menettelee useinkin niin, että jo alusta pitäen painaa sen käsitteeseen ristiriitaisuuden ja järjettömyyden leiman. Niin menetellessään hän saattaa käyttää hyväkseen sitä seikkaa, että käsitteen varsinaisista tunnusmerkeistä ei useinkaan ole keskustelussa täyttä selvyyttä.

Kysymme itsetuntoiselta yksilöltä, joka ei ole taipuvainen ottamaan huomioonsa yhteiskunnallisen elämän ominaisia kehittymisehtoja, hänen ajatustaan yleisen mielipiteen käsitteestä, ja hän vastaa tähän suuntaan: yleinen mielipide — sen laskuun täytyy tietysti kirjoittaa kaikki ne mielipiteet jostakin julkisuutta koskevasta asiasta, jotka kansalaisten lausumina jollakin tavoin pääsevät kuuluviin. Näin määrättynä yleinen mielipide ei ole mikään yhteydellinen ilmiö, vaan se sisältää mitä erilaisimpia ja keskenään mitä ristiriitaisimpia ajatusaineksia. Eipä ajatteleva ihminen hevillä anna mitään arvoa tällaiselle „yleiselle mielipiteelle“; sitä noudattaessaan hän menettelisi samoin kuin se, joka aikaa tietääkseen rupeaisi laskemaan keskiarvon mo-

nesta epätarkasti käyvästä kellosta. Järkevä mies hankkikoon itselleen — kronometrin!

Sekä ajattelijoissa että valtiomiehissä saattaa tavata sen käsitteen yleisestä mielipiteestä, että tämä on niiden mielipiteiden summa — tai siitä saatu keskiarvo —, jotka yksityiset kansalaiset tuovat ilmi määrätystä kysymyksestä. Tällainen käsite on nähtävästi esim. tunnetun valtiomiehen ROBERT PEELin mielessä, kun hän v. 1820 päivätyssä kirjeessä halveksuen puhuu siitä „suuresta sekoituksesta mielettömyyttä, heikkoluonteisuutta, ennakkoluuloisuutta, väärätuntoisuutta, oikeatuntoisuutta, itsepäisyyttä ja sanomalehtilauselmia, jota sanotaan yleiseksi mielipiteeksi.“ Ja sama merkitys on osittain Hegelin mielessä, kun hän ajattelijan vakavuudella lausuu oikeusfilosofiassaan: „yleiseen mielipiteeseen sisältyy kaikki mikä on väärää ja mikä on totta, mutta sen löytäminen mikä siinä on totta, jää suuren miehen tehtäväksi.“ Hegel lisää vielä, että suuri mies yleisen mielipiteen kirjavasta sisällyksestä noutaa esiin sen, mikä hänen aikansa katsomuksissa on olennaista ja arvokasta; sen hän aikalaisilleen lausuu ja saattaa sen elämässä toteutumaan, mutta jollei hän ymmärrä halveksua yleistä mielipidettä sellaisena, kuin hän sen siellä täällä kuulee, niin hän ei koskaan voi saada mitään suurta aikaan.

Jyrkät vastakohdat ovat lähellä toisiaan Hegelin dialektisessa ajattelemisessa, ja niin tässäkin kohdassa. Toiselta puolen yleinen mielipide on sisällykseltään ristiriitainen ja halveksittava; toiselta puolen sille taas annetaan se tunnustus, että suuri mies, suuri yksilö löytäessään sen olennaisen sisällyksen samalla löytää korkeimman elämänkäsityksensä. Yleiselle mielipiteelle myönnetään siis tässä sellainen tuottava voima, jonka tuloksia suuri personallisuus saattaa itselleen omaksua tarvitsematta niitä henkensä sisäisellä ponnistuksella luoda esiin.

Ei kumpikaan näistä Hegelin käsityksistä tunnu mielestäni oikealta.

Kun ajatellaan, että yleiseen mielipiteeseen on luettava kaikki ne erilaiset mielipiteet, jotka julkisessa keskustelussa tulevat ilmi määrättyihin kysymyksiin nähden, niin katsotaan, että kansan yleinen mielipide on kussakin ajankohdassa sama kuin lausuttujen yksityismielipiteiden, privaattimielipiteiden, summa. Mutta kun kysytään kan-

san yleistä mielipidettä jossakin asiassa, niin on kysyttävä sellaista siinä vallitsevaksi kehittynyttä mielensuuntaa, joka osoittautuu muita mielipiteitä voimakkaammaksi ja on saanut kansan suuren joukon tai — jos kansa on sillä asteella, että sen suuri joukko vaieten hyväksyy johtavan vallan määräykset — vaikutuskykyisen kansanluokan puolelleen.

Mutta kun siis vastoin niitä, jotka katsovat yleisen mielipiteen aatesisällykseen kuuluvan mitä erilaisimpia ja ristiriitaisimpia aineksia, puolustan yleisen mielipiteen yhteydellisyyttä, niin täytyy pysähtyä sen kysymyksen eteen, minkä yleisten tunnusmerkkien perustuksella sellainen vallitseva ja yhteinen kansan mielipide on kussakin tapauksessa määrättävä.

Täytyy tämän kysymyksen edessä sanoa, että yksityistapauksiin suoranaisesti sovellettavia yleisiä tunnusmerkkejä yleisen mielipiteen selvillesaamiseksi on mahdotonta kenenkään antaa. Tässä ei tietysti ole kysymys siitä että valtio-oikeudellisesti voidaan määrätä, minkä tunnusmerkkien perustuksella määrätyssä maassa on katsottava jokin vireillä ollut kysymys ratkaistuksi niin, että kansalaisten oikeudellinen velvollisuus on ratkaisua noudattaa, kunnes aikaansaatu ratkaisu, esim. voimaan astunut lakisäädös, taaskin määrätyssä järjestyksessä kumotaan. Vaan kysymys on siitä, minkä tunnusmerkkien mukaan voitaisiin laskea sen päävirran suunta, jota kansan mieliala määrättyihin kysymyksiin nähden noudattaa. Joka tahtoo koetella esim. perustuslaillisen kansan valtimoa, kansan, jonka elämänoloissa julkinen keskusteluvapaus tunnustetaan, hän huomaa edessään mahtavan määrän ilmaisukeinoja ja elimiä, joiden avulla kansan yleinen mielipide tahtoo päästä kuuluviin, kuten esim. eduskunnan keskustelut, yleiset vaalit, kokoukset, joukkoanomukset, puolueorganisatsionit, ennen kaikkea tietysti sanomalehdistön. Mutta jotta hän kaikesta tästä osaisi tehdä oikeita johtopäätöksiä kansan todellisesti vallitsevasta mielipiteestä, täytyy hänellä olla, joskaan ei juuri se henkinen suuruus, mitä Hegel edellyttää yleisen mielipiteen tietäjässä, kuitenkin tarkka valtiollinen aisti ja hieno arvostelukyky. Valtiomiehellä on sangen arvokas kyky, jos hän osaa jo ennakolta laskea sen suunnan, mihin odotetut tapahtumat ja toimenpiteet saattavat kansan mielipiteen kulkemaan. Suurella englantilaisella sano-

malehdellä Timesillä väitetään olevan se luonne, että se tarkasti pyrkii seuraamaan yleisen mielipiteen käänteitä sekä mukaantumaan niiden mukaan kernaammin kuin pitämään tiukasti kiinni määrätystä puoluekannasta. Se tahtoo olla yleisen mielipiteen ilmapuntarina ja on monta kertaa ajoissa arvannut asettaa asiansa sen mukaan, kuin kansassa tapahtunut mielipiteiden vaihdos on vaatinut.

Kuinka vaikeata saattaa olla sen suunnan tunnusteleminen, jota kansan yleinen mielipide noudattaa, sen lausuu Bryce erääseen huomattavaan ehtoon katsoen sangen havainnollisella tavalla. Ken on ottanut tehtäväkseen, sanoo tämä englantilainen kirjailija, koetella Englannin yleisen mielipiteen valtimoa, hänen on täytynyt huomata se seikka, että hän oltuaan muutamia viikkoja Englannista poissa kadottaa tuntokykynsä varmuuden Englannissa vallitsevaan yleiseen mielipiteeseen nähden, vaikkakin hän ulkomailla ollessaan mitä suurimmalla tarkkuudella on seurannut maansa johtavia, erikarvaisia lehtiä. Sanomalehdet tuntuvat hänestä lausuvan, mitä niiden kirjoittajat toivovat voivansa saada kansan uskomaan, ja ulkomailla oleskeleva tuntee viikkojen vieriessä yhä suurempaa tarvetta saada keskustella muutamien eri suuntia edustavien tuttaviensa kanssa saadakseen selkoa siitä, mitä hänen kansalaisensa todella ajattelevat ja tuntevat juokseviin valtiollisiin asioihin nähden. — Ajatteleva valtiomies, joka joutuu oleskelemaan oman maansa rajojen ulkopuolella, varmaankin vahvistaa esitetyn huomion yleisesti päteväksi.

Valtiollisia puolueita on pidettävä yleisen mielipiteen varsinaisimpina eliminä, sillä ne tahtovat järjestetyllä tavalla saada määrätyissä kansanjoukoissa vallitsevat mielialat ja mielipiteet kuuluviin. Mutta käsitteeltään yleinen mielipide ei aina mahdu järjestettyjen puolueiden puitteisiin. Historiasta on esimerkkejä siitä että valtiollisten puoluetaistelujen rasittavan vaikutuksen johdosta yleinen mielipide vetäytyy kannattamasta eduskuntaan valittua enemmistöä sekä tasoittaa tien valtiokaappauksen toimeenpanijalle. Näin on suuren vallankumouksen jälkeen useamman kerran Ranskan kansalle käynyt. Mitä yleensä tulee siihen suhteeseen, mikä vallitsee yleisen mielipiteen ja valtiollisten puolueiden välillä, niin edellinen pyrkii jälkimäisten yläpuolelle ja tahtoo esiintyä niiden ylimpänä riidanratkaisijana. Sen mukaan kuin Holtzendorff väittää, vallitsee Englannin

puolue-elämässä se onnellinen suhde, että kumpikin suuri valtiollinen puolue periaatteellisesti edellyttää mahdolliseksi voivansa kadottaa tukensa yleisessä mielipiteessä sekä sitoutuu noudattamaan sen langettamaa tuomiota. Mannermaavaltioiden puolueet sitä vastoin ovat taipuvaisia pitämään dogmaattisesti kiinni omista puolueopeistaan ja vaatimaan niille ehdotonta tunnustusta yleisen mielipiteenkin puolelta.

Erityisten puoluesuuntien yläpuolelle yleinen mielipide kohoaa samaten kuin esiintyviä yksityismielipiteitä ylemmäs. Se ei ehdottomasti tunnusta erityisen puolueen tai erityisen yhteiskuntakerroksen määräysvaltaa, ei silloinkaan kun perustuslaillisen eduskunnan enemmistö on puoluesuunnan kannalla. Sillä voi tapahtua että uudet vaalit osoittavat sellaisen käänteen yleisessä mielipiteessä, joka muuttaa entisen enemmistön vähemmistöksi. Siitäpä seikasta juuri, että parlamenttienemmistön mielipide saattaa osoittautua poikkeavansa kansassa vallitsevasta yleisestä mielipiteestä, johdetaan hallitsijan oikeus hajoittaa parlamentti ja vedota uusiin vaaleihin. Kun uudet vaalit muuttavat puolueiden voimansuhteet eduskunnassa, niin siinä on todistus siitä ettei vallassa-ollut puolue edustanutkaan vallitsevaa yleistä mielipidettä, se ei ollut joko voinut tai tahtonut seurata yleisen mielipiteen kehitystä.

Yleisen mielipiteen määrittelemisessä emme ole voineet päästä pitemmälle kuin siihen, että se on yleisössä vallitseva yhteydellinen mielipide. Mikä on sitten yleisö, joka muodostaa yleisen mielipiteen subjektiivisen kannattajan?

Kun näemme joukon ihmisiä julkisissa paikoissa, kaduilla, teattereissa, ravintoloissa, niin sanomme heitä yleisöksi, jollemme tiedä heidän kokoontuneen valvomaan ja hoitamaan oikeudellisesti määrättyjä yhteisetujansa tai ulkonaisen järjestön perustalla suunnittelemaan yhteistä toimintaa. Ihmisjoukkoa, joka on kokoontunut yhtiö- tai puoluekokousta pitämään, emme sano yleisöksi. Mutta yleisön käsitteeseen ei myöskään kuulu ehdottomasti se, että määrätty ihmisjoukko esiintyy ulkonaisesti yhdistyneenä. Kun esim. sanotaan että jollakin kirjailijalla on määrätty yleisönsä, joka häntä lukee ja tunnustaa, niin tarkoitetaan vain sitä henkistä vuorosuhdetta, mikä on olemassa kirjailijan ja hänen vaikutuksensa alaisen kansalaispiirin välillä.

Yleensä saatamme niin muodoin yleisöksi sanoa sellaista kansalaisjoukkoa, joka olematta ulkonaisesti ja oikeudellisesti järjestäytynyt ottaa vastaan määrättyjä yhteisiä vaikutuksia sekä niiden johdosta saattaa kuuluviin yhteisen mielialansa. Eroitamme täten, käyttäen tunnetun sosiologin A. SCHÄFFLEN käsitteitä, yleisön niistä vaikutuskykyisistä yksilöistä, jotka järjestyneesti ja ammatillisesti toimien pyrkivät antamaan yhteiselle henkiselle elämälle ja erittäinkin valtiolliselle määrätyn suunnan. Sellaisia yksilöitä ovat oppineet, kirjailijat, runoilijat, puhujat, kiihoittajat, saarnaajat, sanomalehtimiehet, puoluejohtajat. Nämät vaikuttavat kukin puolestaan yleisöön, joka niihin verraten on ensi sijassa vastaanottavalla, passiivisella kannalla. Mutta yleisö ei ole mikään eloton massa, vaan se reageeraa, se muodostaa omalaatuisen kaikupohjan siihen sattuville vaikutuksille, se osoittaa „mielialansa“ julkisesti esiintyvien mielipiteiden ja tekojen suhteen. Tämä mieliala on yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa niin mahtava tekijä, että toimiva valtiomies, yhtä hyvin kuin myöskin esim. liikemies, katsoo tärkeäksi tutkia „vallitsevaa mielialaa“, ennenkuin päättää ryhtyä johonkin laajaan yritykseen. Mielialansa mukaan yleisö lausuu hyväksyvän tai hylkäävän mielipiteensä johtaviksi tarjoutuvista suunnista ja pyrinnöistä.

Perustus siihen, että yleinen mielipide merkityksensä puolesta asetetaan yksityisten mielipiteiden, jopa myöskin puoluemielipiteiden yläpuolelle, on luonnollisesti siinä yhteiskunnallisessa vaikutuksessa, mikä yleisellä mielipiteellä voi olla. Yksityisellä mielipiteellä, olkoonpa kuinkakin hyvä ja arvokas, ei ole sellaisenaan sitä vaikusvaltaa ihmisten mieliin kuin yleisellä. Yksityinen mielipide on todellakin vain „mielipide“, ajatus, joka saa puhua puolestaan. Mutta sellaisella mielipiteellä, jonka yksilö kuulee ympäristössään uudestaan ja uudestaan, sillä on tukenaan omat yhdyskunnalliset vaikutuskeinonsa. Siitä poikkeaminen ei ole samaa kuin toisen yksilön mielipiteen vastustaminen, vaan yleisön tunnustama mielipide on aina uudestaan moittimassa sitä, joka ei sitä hyväksy, kykeneepä se monella tapaa tuntuvasti haittaamaan hänen etujansa.

Olemme sanoneet että yleisellä mielipiteellä on todellinen yhdyskunnallinen vaikutusvalta. Mutta toiselta puolen on osoittautunut kovin vaikeaksi määritellä mitä yleisiä tunnusmerkkejä sellaisella

mielipiteellä on, jota voidaan pitää todellisesti vallitsevana ja vaikutukseen pystyvänä. Asianlaita on se että yleisenä mielipiteenä usein esiintuodaan sellaista, joka ei todella olekkaan yhteiskunnassa yli muiden vallitseva mielipide, vaan ainoastaan yksityis- tai puoluemielipide. Asia käy vieläkin mutkitkaaammaksi sen johdosta että vallitseva mielipide, jos se olisikin saatu selville, on itse monenlaisten vaikutusten alaisena, jotka pyrkivät sitä muuttamaan ja todella saavatkin siinä usein „käänteitä" aikaan. Saadaksemme joitakin näkökohtia, joiden mukaan saatamme ymmärtää yleisen mielipiteen arvostelemisessa esiintyviä vaikeuksia, tulee meidän huomauttaa niitä erilaisia syitä ja ehtoja, joista yleisen mielipiteen synty saattaa riippua.

Kun tahtoo päästä perille yleisen mielipiteen synnystä, niin on ensinnäkin tärkeätä tietää, missä määrin kansan perityt peruskäsitykset, sen historiallista elämää määräävät siveys- ja oikeuskäsitykset ovat vaikuttaneet mielipiteen syntymiseen. Siinä määrin kuin tämä on laita, on yleisellä mielipiteellä luja ja pysyvä perustus. Sellaisen mielipiteen kansa ilmaisee omaehtoisesti, ulkoapäin tullutta kehoitusta odottamatta. Siihen liittyy sellainen pohjatunto, joka on herkkä kohoutumaan tapahtuvia loukkauksia vastaan. Sellainen yleinen mielipide, joka todella saattaa imeä voimansa kansallisesta oikeudentunnosta, pysyy vireillä siitäkin huolimatta että sen ulkonaisia ilmaisuja voidaan väliaikaisesti tukahuttaa. Ulkonaisesti sellaisen mielipiteen ääni kyllä saattaa muuttaa muotoansa, mutta se ei sittenkään lakkaa elinvoimaisessa kansassa kuulumasta. Sellaisessa tapauksessa „kansan ääni" todellakin on „Jumalan ääni".

Toinen yleinen näkökohta, joka on otettava huomioon yleisen mielipiteen syntyä kysyttäissä, on se, onko yleinen mielipide kehitetty riittävän keskustelun pohjalla, jossa mahdolliset eri näkökannat on otettu tunnollisesti huomioon. Jos eri näkökannat määrätyn kysymyksen ratkaisemiseksi on tuotu esiin kansalaisten tutkittaviksi, niin sellaisen keskustelun pohjalla syntynyt mielipide on luonnollisesti pysyvämmän arvoinen kuin vastakkaisessa tapauksessa. Jälkimäisessä tapauksessa ei ole helppoa tehdä eroa todellisesti ja näennäisesti yleisen mielipiteen välillä. Sillä silloin mielipiteiden leviämiseen varsinaisimmin vaikuttaa se voimakas vietti, jota sanotaan matkimiseksi. Tämä vietti ei vaikuta ainoastaan muotien synty-

miseen, vaan saattaa myöskin määrätä ihmisten henkisen leiman. Jos yksilö ympäristössään kuulee vain yhdenlaatuisia mielipiteitä, niin hän tottuu ajattelemaan niitä ainoiksi mahdollisiksi. Kun muutamat yksityiset saavat vastaansanomatta yhä uudestaan ja uudestaan toistaa samaa mielipidettä, niin se näennäisesti on yleinen mielipide ja tunnustetaan siksi. Mielipiteen lausuminen toiselle on itsessään jonkunlainen voima, joka synnyttää saman mielipiteen. Julkisiin ja valtiollisiin asioihin nähden tulee matkimisvietille avuksi se seikka, että niin harvoilla ihmisillä on tilaisuutta ja aikaa niitä ominpäin ajatella. Omaksutaan kernaasti mielipide, jonka ystävä tai hengenheimolainen lausuu. Usko auktoriteetteihin ja halu saada rauhassa nauttia järjestyneitä oloja, tarvitsematta niiden säilyttämiseksi nähdä vaivaa, muodostavat yhteiskunnallisessa elämässä sangen voimakkaat toimintavaikuttimet.

Holtzendorff huomauttaa muudatta erityistä seikkaa syyksi siihen minkätähden yleinen mielipide useissa tapauksissa syntyy sen johdosta vain, että vallitseva käsitys näyttää jo olevan valmiina olemassa. Kun henkilö tuntee, miten vaikeata on muodostaa itselleen kestäviä itsenäisiä mielipiteitä julkisista asioista, niin hän samalla ymmärtää helposti voivansa joutua sellaiseen asemaan, että hänen täytyy korjata ja muuttaa kerran hyväksymänsä mielipide. Tällainen mielipiteensä muuttaminen tuntuu hänestä vastenmieliseltä. Siitä syystä hän kernaasti on puhumatta omista mielipiteistään ja tyytyy vain toistamaan samat mielipiteet, joita on kuullut muiden yleisiksi kehuvan. Siten hän näyttää vapautuvan yksityisestä vastuunalaisuudesta, kun hän tyytyy esittämään valmiina kulkevat mielipiteet. Kenties Holtzendorff pukee ajatuksensa liiaksi harkitsevaan muotoon, mutta se huomio on varmasti hyvin usein tehtävissä, että määrätyn ihmisjoukon omaksuma mielipide sangen vähältä osalta perustuu yleisön personalliseen ja omin ehdoin suoritettuun ajatustyöhön. Kun jokin vaikeampi kysymys esiintyy ratkaistavaksi, odottavat ja odottavat monet, mitä johtavilta tahoilta rupeaa kuulumaan, muutamat yksilöt lausuvat tunnuslauseen, joka kenties sekin on ilman tarkempaa harkintaa ja ainoastaan esiintymishalusta syntynyt, ja niin on joukkomielipide valmis, josta ei kukaan tahdo varsinaisesti vastata.

Luonnollisesti sellainen mielipide, joka on syntynyt ilman edellä-

käypää varsinaista keskustelua ainoastaan halusta jäljitellä muita ja välttää personallista vastuuta, ei ole samanarvoinen kuin sellainen, joka perustuu tunnolliseen punnitsemiseen ja ajatusvaihtoon.

Yhteydessä tämän näkökannan kanssa tahdon lausua huomautuksen muutaman erityiskeinon arvosta, jota usein käytetään yleisen mielipiteen synnyttämiseksi. Keino on yleisten kokousten toimeenpaneminen keskusteluja ja päätöslausuntoja varten. Käytän tässä, jossa tavallaan koskettelen erästä päivänkysymystä, mielelläni Holtzendorffin lauseita. Hän sanoo: „Ainoastaan silloin on julkisten kokousten keskustelu omiansa saamaan aikaan vallitsevan mielipiteen, kun pidetään huolta siitä, että tunnollisesti kerrotaan *kaikki* merkittävät lausunnot, ja kun julkisissa kokouksissa jotakuinkin yhtä pystyvät vastaväittäjät taistelevat riidanalaisten mielipiteiden puolesta. Sitä vastoin on ilmeistä että valtiollisten puoluekokousten usein yksimielisesti hyväksymät päätökset eivät voi todistaa mitään yleisen mielipiteen kannasta, eivät puoleen eivätkä toiseen. Tällaisten mielenilmaisujen tarkoituksena tapaakin todellisuudessa olla se, että puolueet aikaajoittain pitävät sotajoukkojen katsastelun, teroittavat puolueuskollisuuden velvollisuuksia mieliin ja vahvistavat horjuvien käsityksiä. Kuitenkin täytyy myöntää että kokoontumisoikeuden tarmokas käyttäminen ja lukuisien puoluelaisten personallinen läsnäolo saattaa monen epävakaisen silmät kiintymään siihen, että *näennäisesti* mielipide on voimakkaasti edustettu. Siten se myös vaikuttaa herättävästi matkimisviettiin, siispä se myöskin voi saada mielipiteet leviämään."

Toisestakin erityiskeinosta, joka tarkoittaa samalla kertaa sekä ilmaista vallassaolevan mielipiteen että myöskin vaikuttaa sellaisen muodostamiseksi, lausuttakoon tässä lyhyt huomautus. N. s. joukkoanomusten toimeenpanemisessa vaikuttaa allekirjoitusten kerääminen, varsinkin kun paikkakunnallista luottamusta nauttivat henkilöt sitä toimittavat, tehokkaana keinona mielipiteen muodostamiseksi yleisössä, joka kernaasti tahtoo numeroilla merkitä valtiollisten voimain suuruuden. Mitä siihen tulee, että joukkoanomukset samalla ovat vallitsevain mielipiteiden ilmisaattajina, niin Holtzendorff huomauttaa että joukkoanomukset erittäinkin Englannin parlamentarismin historiassa ovat aikoinaan saavuttaneet melkoisen merkityksen, mutta että niiden vaikutusmahti myöhemmin on tuntuvasti alentunut. Alenemi-

nen riippuu siitä, että jokainen anomus, joka tarkoitusperältään on huomattavan tärkeä, säännöllisesti herättää vastaliikkeen. Jos Holtzendorffin huomautuksesta poistamme sen kieltoperäisen muodon, niin saamme siihen sisältymään sen ajatuksen, että joukkoanomus silloin, kun sitä vastaan ei saada syntymään kansassa läheskään samanvoimaista vastaliikettä, on mitä varmin kansan todellisen mielipiteen ilmaisu.

Mitä vielä tulee yleisen mielipiteen yleisiin syntymisehtoihin, niin olisi vielä muita näkökantoja, joilta asiata tulee katsoa. Niinpä saattaa kysyä, onko sen muodostamiseen mahdollisesti vaikuttaneet jotkut sellaiset tilapäiset pakoittavat syyt, jotka eivät salli kansan oman varsinaisen mielipiteen tulla vapaasti ja selvästi esille. Jos esim. keskusteluun jostakin yleisestä asiasta on äkkinäinen kiihoitustila ja intohimo vaikuttanut, niin punnitseva valtiomies epäilee pitää sellaisen keskustelun tuloksia kestävän mielipiteen ilmaisuina. Sillä juuri sellaiset tilat ovat yksilöissä kuten joukoissakin sangen ohimeneviä ja vaihtelevia.

Tietysti on myöskin erittäin tärkeätä ottaa huomioon niiden henkilöiden laatu, jotka ottavat osaa keskusteluun yleisen mielipiteen muodostamiseksi. Mielipiteen arvo ja vaikutus, jonka yksilö esim. sanomalehdessä lausuu, sanokaamme jostakin siveellisestä asiasta, riippuu myöskin sen henkilön luonteesta ja kokemuksesta, joka mielipiteen lausuu. Yhdyskunnallisilla ja valtiollisilla asioilla on aina siveellinenkin puolensa, ainakin sillä tavalla että ne vaativat henkilöä omalta kohdaltaan vastaamaan sanoistaan ja töistään. Mielipide, jonka lausuja ei anna yleisölle tilaisuutta ottamaan huomioon hänen vakaumuksensa ja luonteensa luotettavuutta, ei ole samanarvoinen julkisessa keskustelussa kuin avonaisesti esiintynyt lausunto. Sen vuoksi nimettömät kirjoitukset julkisista asioista ovat säännöllisissä oloissa yleensä epäilyttävät. Sellaisissa oloissa vastuu on pääasiallisesti siinä, että henkilö, joka ottaa arvostellakseen julkisia asioita ja henkilöitä, tarjoutuu hänkin puolestaan keskustelussa arvostelun ja kritiikin esineeksi. Mutta asianlaita on tietysti melkoisesti toinen sellaisissa oloissa, joissa julkisen keskustelun vapautta ei tunnusteta, ja sitä enemmän se muuttuu, kuta enemmän säännöttömyys astuu säännöllisyyden sijalle. Sellaisissa oloissa, joissa valtiovalta pakoittavasti

sekaantuu yleisen mielipiteen muodostamisprosessiin, on tietysti aivan erityinen näkökanta otettava huomioon tutkittaessa niitä syitä, jotka yleiseen mielipiteeseen vaikuttavat. Huomattavimpana syynä siihen, että Europan mannervaltioissa on useinkin täytynyt puhua yleisen mielipiteen väärentämisestä, t. s. siitä, että kansan todellinen mieliala ei ole päässyt esiintymään, mainitsee Holtzendorff sen, että muutamat sanomalehdet joko antavat valtionhallituksen käyttää itseänsä määrättyjen mielipiteiden ja tosiasioiden levittämiseen taikka että ne saattavat luulotella olevansa joidenkin johtavain valtiomiesten suosiossa ja ottavansa vastaan tietoja näiltä. „Tällaisten sanomalehtien heikkoluontoisista lukijoista,“ sanoo Holtzendorff, esittääkseni hänen ajatuksensa sanasta sanaan, „omaksuvat sangen monet valtiollisia mielipiteitä omikseen ainoastaan sentähden, että he uskovat visseissä lehdissä tapaavansa hallituksen mielipiteen, jonka seuraamiseen he katsovat oman etunsa, voitonhimonsa tai alistumishalunsa heitä velvoittavan. Jos valtiovallalle onnistuisi tätä tietä synnyttää yleinen mielipide valtiollisesti kypsymättömässä väestössä, niin saavutettu tulos olisi joka tapauksessa arvoa vailla. Jos sellainen mielipide olisi itsessään oikea, niin siltä siinäkin tapauksessa puuttuisi siveellinen voima, koska se ei perustuisi kansan omaan ja itsenäiseen ajattelemiseen. Jos se on väärä, niin hallitus sen lisäksi on vastuussa siitä, että sen oma auktoriteetti ehkäisee kansan henkistä kehityskulkua.“

Kun yleiseltä kannalta on tutkittu yleisen mielipiteen syntymisehtoja ja syntymismuotoja, niin on ajateltu yleisen mielipiteen kannattajisto, yleisö, jaetuksi eri ryhmiin, riippuen siitä, missä määrin kukin ottaa osaa yleisen mielipiteen syntymiseen. Niinpa Bryce tehdäkseen selväksi, että hänen mielestään yleisen mielipiteen syntymisehdot ovat toiset Amerikan Yhdysvalloissa kuin hänen omassa kotimaassaan Englannissa, eroittaa yhteiskunnan jäsenet kolmeen ryhmään, — luokiksi hän ei tahdo niitä sanoa, koska ne eivät vastaa eri yhteiskunnallisia asteita. Ensimäiseen hän lukee varsinaiset valtiolliset johtajat ja ammattipolikoitsijat, ne suhteellisesti harvat, joiden toimena on määräävästi luoda valtiolliset mielipiteet sekä levittää ne joukkoihin. Toiseen ryhmään kuuluvat ne, jotka omaksuvat itselleen valmiiksi muodostetut mielipiteet ja pitävät niistä kiinni. He seuraavat valtiollisten asiain kehitystä jonkunlaisella harrastuksella, kuulu-

vat tavallisesti johonkin puolueyhdistykseen ja käyvät silloin tällöin valtiollisissa kokouksissa, he menevät omasta halustaan vaaliuurnille äänestämään. Kolmanteen ryhmään kuuluvat ne valtionjäsenet, joilla ei ole vakinaista mielipidettä valtiollisista kysymyksistä eikä valtiollista harrastusta. Nämät määräävät kantansa tilapäisten näkökohtien mukaan, ottavat esim. osaa vaaleihin sen mukaan, mitä hyötyä katsovat itselleen siitä olevan tai sen mukaan minkä puolueen miehet sattuvat heihin vaalin edellä vaikuttamaan. Usein he eivät viitsi nähdä sitä vaivaa, mikä äänestämisestä on. He eivät osaa sanoa mihin puolueeseen kuuluvat, vaan ovat sen puolueen käytettävissä, joka vaalien aikana osaa heihin voimakkaammin vedota. „Vaalikarjaksi" heitä voi todella sanoa ja he muodostavat valtioelämässä sangen epäilyttävän aineksen.

Verratessaan Englannin ja Amerikan oloja toisiinsa sen suhteen, mikä merkitys kullakin ryhmällä kumpaisessakin maassa on yleisen mielipiteen syntymiseen nähden, Bryce esittää sen mielipiteen että Englannissa on ensimäisen ryhmän lukumäärä suhteellisesti suurempi kuin Amerikassa, mutta että korvaukseksi kolmas ryhmä on Amerikassa paljoa pienempi. Se olisi vieläkin pienempi kuin mitä se todellisuudessa on, jolleivät siirtolaiset ja neekerit valtiollisesti piittaamattomien lukumäärää koroittaisi. Yleinen mielipide syntyy niin muodoin Brycen väitteen mukaan toisella tavalla Englannissa kuin Amerikassa. Edellisessä sen muodostavat muutamat harvat valtiomiehet yhteisissä neuvotteluissaan, toisella ryhmällä on varsinainen merkityksensä mielipiteiden levittämisessä ja värittämisessä, kolmannen ryhmän merkitys on tietysti melkein mitätön. Amerikassa sitävastoin äänioikeutettujen suuri joukko ei odota saavansa valmiita valtiollisia mielipiteitä muutamilta eteviltä valtiomiehiltä, jotka ovat helposti nimiltäänkin lueteltavia, vaan ottaa itse toimivasti osaa mielipiteiden muodostamiseen. Amerikassa ei ole yhtä helppoa kuin Englannissa osoittaa niitä eteväin valtiomiesten piirejä, joissa yleinen mielipide syntyy; se näyttää kehittyvän ikäänkuin itsestään tavallisten kansalaisten suurissa joukoissa. Amerikassa ei yleistä mielipidettä tehdä, vaan se kasvaa. Tietysti Amerikassakin kansalaiset, ihmiset, yksilöt muodostavat sen henkisen tuloksen, jota sanotaan yleiseksi mielipiteeksi, mutta Amerikassa ei ole helppo löytää sen alkusyntyä. Kun

kansalaiset seisovat valtiollisesti samalla kehitysasteella ja asuvat suurella maa-alalla, niin useinkin syntyvät samat aatteet yhteen aikaan monin paikoin; valtiollinen tapahtuma käsitetään alusta pitäen samalla tavalla useammassa piirissä ja herättää niissä yhtäläistä toimintaa. Harvassa tapaa valtiollisia neroja, mutta kansalaiset harrastavat suurimmalta osaltaan elävästi valtion asioita ja aatteet leviävät kulovalkean nopeudella.

Tässä ei ole tilaisuutta lähemmältä tarkastaa niitä historiallisia oloja, jotka ovat yhteydessä yleisen mielipiteen syntymisen muodon kanssa kummassakin maassa. Itse se yleinen kysymys, syntyykö yleinen mielipide jossakin maassa harvojen ammattimiesten vaiko lukuisain harrastajain vaikutuksesta, ansaitsee kyllä huomiota, kun määrätyssä tapauksessa käydään jonkin vallitsevan mielipiteen syntymisehtoja tutkimaan. Mitä taas siihen kysymykseen tulee, kummalleko on annettava suurempi arvo, sellaiselleko valtionjohdolle, jota ammattimiehet hoitavat, vai sille, jonka voi sanoa olevan suoranaisemmin ja varsinaisemmin yleisen mielipiteen käsissä, niin kummallakin on omat etunsa ja haittansa. Ammattimiesten johtama politiikki on yhtenäisempää ja johdonmukaisempaa, se osaa paremmin valita tarvittavat ja sopivat keinot määrättyjen tarkoitusperien saavuttamiseksi, se on sen vuoksi paremmin paikallaan, missä tarvitaan teknillisiä tietoja ja taitoja mutkallisten kysymysten ratkaisemiseksi. Toiselta puolen kansan suuri joukko itse paraiten tuntee omat tarpeensa ja tarkoitusperänsä; kuta laajempi ja yleisempi ratkaistava valtiollinen kysymys on, kuta läheisemmin se koskee itse niitä siveellisiä periaatteita, jotka yhdyskunnallista elämää määräävät, sitä suuremman merkityksen kansan suoranainen yleinen mielipide voi saada. Milloin kansa joutuu sellaiseen asemaan, että siltä vaaditaan sitkeätä pysymistä niissä periaatteissa, jotka olennaisesti sen historiallista elämää kannattavat, milloin sen todella on olemassaoloansa puolustettava, silloin sen elämä on paremmin turvattu, jos se nojautuu elävään yleiseen mielipiteeseen, syvien rivien omaehtoiseen harrastukseen kuin jos se etsii turvaa muutamien harvojen viisaasti laskevasta valtiotaidosta.

Huomautettakoon vielä muutamia yleisiä näkökohtia, joilta yleisen mielipiteen syntyä, merkitystä ja vaikutusta tulee arvostella.

Holtzendorff on muiden valtiotieteen tutkijain kanssa yksimielinen siitä että yleinen mielipide on voimakkaampi sellaisissa tapauksissa, joissa se paneutuu määrättyjen hallitustoimien suoritusta vastaan, kuin niissä, joissa se positiivisesti ajaa omia vaatimuksiaan. On helposti ymmärrettävissä, sanoo hän, että ilman kansan myötävaikutusta sellaiset valtiotoimet eivät menesty, jotka tarvitsevat kansan positiivista tukea. Esimerkkinä mainitaan ne vaikeudet, jotka kohtaavat tilastollisen tiedustelun toimeenpanoa, jos väestö on välinpitämätön, vastahakoinen ja yhteishenkeä vailla, kuten esim. itämaisissa valtioissa. Se seikka että yleinen mielipide on voimakkaampi kieltäessään kuin vaatiessaan, saa selityksensä ensinnäkin siitä, että yleensä on paljoa helpompi saada suuri määrä ihmisiä jotakin kieltämään ja vastustamaan kuin positiivisesti jotakin tunnustamaan ja ajamaan. Ei tarvita kovinkaan suurta taitavuutta esim. siihen, että herätetään yksityisiä kansanluokkia vastaan vihaa niissä, jotka eivät näiden etuoikeuksia nauti. Samaa seikkaa selittää vielä se että ihmiset voivat pitemmän aikaa helposti pysyä kieltävällä kannallaan eivätkä tarvitse siihen erinomaisempaa kehoitusta. Toiselta puolen huomauttaa Holtzendorff sitä kaikkien aikojen valtiollista ohjetta, joka neuvoo kansassa vallitsevien epämukavien tai epäoikeutettujen vaatimusten syrjäyttämiseksi työntämään toisia harrastusperiä julkisen elämän etualalle ja kiinnittämään huomiota toisiin asioihin. Myöskin on, niin hän vielä sanoo, vaikutuskykyisten valtiomiesten helppoa tehdä yleiselle mielipiteelle näennäisiä myönnytyksiä, joita kansan tarmottomampi osa pitää riittävinä, mutta joihin taas toiset yleisen mielipiteen edustajat eivät tyydy.

Keskustelu, henkinen vaikutus ympäristöön on yleisen mielipiteen varsinainen muodostamiskeino; nykyajan sanomalehdistö tarjoo siihen paraimman tilaisuuden ja sillä on yleisen mielipiteen muodostajana erinomainen merkitys. Mutta onpa muitakin vaikutusmahteja yleisen mielipiteen muodostamiseen kuin keskustelu. Niitä on sellaiset tosiasiat, jotka mahtavasti ja syvästi vaikuttavat kansan elämään. Usein yleinen mielipide on esim. kaikuna niistä voitoista tai tappioista, jotka valtion sotavoimalle taistelutantereella sattuvat. Sellaiset tosiasiat voivat vaikuttaa aivan äkkinäisiä käänteitä voimakkaassakin kansan mielipiteessä. Esimerkkeinä voidaan mainita ne

käänteet, jotka tapahtuivat Preussin yleisessä mielipiteessä v. 1866 ja Ranskassa v. 1870.

Sisäisessä valtiollisessa elämässä koettavat valtiolliset puolueet vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen kovakouraisemmillakin keinoilla kuin keskustelulla ja vakuuttamisella. Kun valtiollisessa elämässä käytetään aineellisia ja pakoittavia keinoja tarkoittaen vaikuttaa toisten mielipiteeseen, eikä karteta loukata sitä oikeutta vapaasti päättää valtiollisesta kannastaan, joka heillä muodollisesti on, niin sellaista toimintaa sanotaan terrorismiksi. Terrorismia on monta laatua, sitä harjoittavat esim. tshekkiläiset, kun he uhkaavat lakata ostamasta saksalaisten kauppiaiden tavaroita, jolleivät nämät käytä puotikylteissään tshekin kieltä. Ei siis tarvitse terrorismista puhuttaissa heti ajatella dynamiittia ja salamurhia, vaikka nekin keinot saattavat kuulua terrorismiin sen äärimäisessä muodossa. Terrorismin yleiseksi tunnusmerkiksi katsotaan sitä, että valtiollinen henkilö koettaa vahingoittaa vastustajaansa saattamatta omaa personallisuuttaan julkisesti näkyviin; siitä johtuu, että terrorismia eivät harjoita puoluejohtajat, vaan sen muut jäsenet. Saattaakseen vastustajat huonoon huutoon syyttävät puolueet toisiaan useinkin terrorismista ja leimaavat sen kelvottomaksi taisteluaseeksi, samalla kun kyllä kumpikin samaa keinoa sopivissa tilaisuuksissa arastelematta käyttää. Tavallisissa oloissa pitää paikkansa se periaate että yleinen mielipide, joka rauhallisesti myöntää toisillekin mielipiteille oikeuden keskustelussa päästä kuuluviin, todistaa kansan henkistä kypsyyttä ja siveellistä voimaa. Mutta ainakaan valtiotieteen edustajat eivät ole yksimielisiä tuomitsemaan terrorismia kaikissa oloissa hylättäväksi taistelukeinoksi. Gustav Ratzenhofer esittää laajassa teoksessaan „Wesen und Zweck der Politik“ (v. 1893) sen mielipiteen, että hylättävien terrorismin muotojen rinnalla on myöskin arvokasta ja rehellistä terrorismia. Esim. se terrorismi, jota unkarilaiset harjoittivat itävaltalaisten absolutistista hallitusjärjestelmää vastaan 1850-luvulla, ansaitsee historian puolelta tunnustuksen. Terrorismi voi siis hänen mielestään todistaa valtiollisen ymmärryksen kypsyyttä ja siveellistä tarmoa. Sellaiset puolueet, joita siveellinen arkuus estää käyttämästä terroristisia keinoja vastustajia vastaan ja jotka sen sijaan tahtovat kerskailla keinojensa puhtaudesta, joutuvat taistelussa auttamattomasti tappiolle. Haaveilu ei auta

politiikassa. — En lähde kysymystä laajemmin pohtimaan; sen ratkaisemisessa ei saa jättää ottamatta huomioon historiallisia ja kansallisia näkökohtia eikä myöskään sitä yleistä seikkaa, että terrorististen keinojen käyttäminen edellyttää tarmokasta ja eheätä yleistä mielipidettä kansassa. Sellaisissa tapauksissa, joissa on kysymyksenä yleisesti vallitsevan mielipiteen nojassa pitää kurissa satunnaisesti esiintyviä, mutta kansallisesti vaarallisia ilmiöitä turmeltuneissa kansanaineksissa, terrorismi näyttää voivan olla valtiollisesti hyväksyttävä ja käytettävä keino.

Esityksestäni on käynyt selville, että yleisen mielipiteen olemusta ja arvoa arvostellessa ei pääse vain yhdellä näkökannalla asian perille. Täytyy yleisestä mielipiteestä puhuttaissa ottaa huomioonsa monta yleistä näkökantaa ja sen lisäksi vielä kussakin tapauksessa konkreettiset historialliset olot. Sen asian voi kuitenkin katsoa yleisesti tunnustettavaksi että varsinaisessa sivistysvaltiossa tulee valtionjohdon ottaa yleinen mielipide huomioonsa. Siitä ei seuraa, että sitä aina on noudatettava sen vaihtelevissa muodoissa. Mutta asia on niin, että milloin valtiomies ei vallitsevaa mielipidettä hyväksy, hänen tulee vakuuttavin ja sopivin keinoin taistella sitä varten, että saisi yleisen mielipiteen kääntymään ja uuden syntymään. Ne jotka luottavat aatteittensa elinvoimaan, menettelevätkin todellisuudessa siten, että he, tahtomatta moittia yleisen mielipiteen koko olemusta kelvottomaksi, heittäytyvät rehelliseen taisteluun vakaumuksensa puolesta vastakkaista yleistä mielipidettä vastaan. Paljaalla yleisen mielipiteen halveksumisella ei ole mitään arvoa. Mutta se, joka vaikuttaa yleisen mielipiteen selvittämiseksi ja kehittämiseksi, täyttää tärkeän siveellisen ja kansallisen velvollisuuden.

Jotta yleinen mielipide voisi kansassa vaikuttaa terveesti ja puhdistavasti, kuten sen tulee, niin on tarpeen kehittää kansalle yleisiä sivistyskeinoja. Valtiollinen sivistys ei tule itsestään ilman työtä ja uhrauksia. Se valtiotieteellinen kirjailija, jonka tutkimusta yleisestä mielipiteestä olen edellisessä monta kertaa käyttänyt, esittää eräässä kohden muutaman vertailun Englannin ja Saksan puoluesanomalehdistön vaikutukseen nähden. Jälkimäisessä sanomalehdistö, kun se rupesi laajemmalti vaikuttamaan, tapasi sellaisia

kansanjoukkoja, joilla kyllä oli alkeissivistys, lukutaito, mutta joilta puuttui valtiollinen kasvatus. Toisin oli sitävastoin laita Englannissa; sen kansalla oli käytännössä saatu valtiollinen sivistys. Kirjoittaja katsoo hyvin epäiltäväksi, onko todellakin valtion sivistyselämälle edullista tehdä suuria uhrauksia kansan alkeisopetuksen hyväksi sekä siten luoda maaperä, johon siveellisesti heikontava kirjallisuus ja häikäilemättömät puoluelehdet saattavat kylvää turmiolliset siemenensä, jollei valtio samalla pidä huolta kelvollisten kansankirjastojen ylläpitämisestä ja kansanomaisesti kasvattavan kirjallisuuden tarjoomisesta kansan luettavaksi.

Muistettakoon siis, ettei kansalle riitä vain se alkeissivistys, jota lapsuuden iässä suoritettava koulu tarjoaa, vaan että se tarvitsee vielä sekä tiedollisessa että siveellisessä suhteessa kasvatusta kypsyneemmällä iällä, kasvatusta, jota varsinkin vakava kirjallisuus tarjoaa. Mitä sivistyneempi ja siveellisempi kansa, sitä suurempi merkitys on sillä yleisellä mielipiteellä, jota se kannattaa.

Kumma kapine se rakkaus!

Kirjoittanut

JONAS LIE.

Suom. H. S.

Kun merimies Rusten käveli kirkkoon sunnuntaisin lyhyt sininen takki yllään, sateenvarjo kainalossa, ja hänen vaimonsa snmalla aina ajelehti vähän matkan päässä jäljessä alla tuulen toisella puolella katua, niin tiedettiin, että nyt sitä täsmälleen kolmatta kertaa soitettiin kirkonkelloja.

He näyttivät niin somilta ja sopuisilta, aivan kuin he koettaisivat astua yhtä jalkaa, mutta tarvitsisivat vain runsaanpuolisesti tilaa kumpainenkin.

Ja jos ihmiset eivät olisi tienneet asian oikeata laitaa, niin he olisivat ajatelleet että tässähän sitä vasta kulki rauhaisa ja Jumalalle otollinen aviopari Herran huoneeseen.

Hurskaina ja hartaina he myös yhdessä istuivat kirkossa, — virsikirjasta he vain eivät voineet oikein sopia, sillä merimies oli pitkänäköinen ja kun hän veisasi ja piti kirjaa etäällä itsestänsä, niin vaimon täytyi kohota seisoalleen ja kurkotella voidakseen nähdä.

Mutta harvoinpa kesti juuri enemmän kuin pyhän sunnuntai-aamupuolen, ennenkuin merimiehen kelloon tuli toinen ääni ja hän taaskin alkoi riidellä ja näykkiä ja pistellä ja kiusoitella vaimoaan, niin että se oli ääninä koko paikkakunnalla.

— Hän oli juuri selvinnyt pitkästä, hyvästä sunnuntai-iltapuolen ettoncesta ja juuri saanut piippunsa sytytetyksi, — ja seisoi nyt paitahihasillaan siinä helteessä puuportailla ja katseli vaimoaan, joka riiteli Paalsenilaisten kanssa toisessa kulmassa.

Hänpä tuolla määkii kuin vuohi . . . häiritsee sunnuntairauhan koko mäellä . . .

„Ku-ku-ku-ka, kuka, niin, kuka jo . . . je-e-esta poo . . . Ku-uka jo“, matkii hän suutuksissaan.

Vaimo seisoi ja näytti talon väelle hurstipakkaa, jossa oli multatahroja, ja väitti, että naapurin pojat olivat kiivenneet aidan yli ja jaloillaan tallanneet valkaisuvaatetta, — juuri nyt tänä päivänä heidän kirkossa ollessaan, ja sen he olivat tehneet vain noiden kurjain omenaraakaleiden vuoksi, jotka eivät saaneet olla rauhassa.

Merimies Rusten veti sauhuja ja mutisi vahingoniloisena:

Pahus periköön, luulenpa melkein että hän kerran ihmeen vuoksi saa nenällensä. Hänhän vaikenee ihan kerrassaan . . .

Hän siirottaa tyytyväisenä silmiänsä . . . Välistä sitä tapaa toisenkin matamin, joka ei myöskään — siedä mitään, hi hi hi-ih —. Silloin sitä täytyy mennä kumoon . . . Hi hi hi-h — täytyy mennä kumoon.

Äkkiä väittely taas leimahtaa uudelleen ilmituleen ja merimiehen hiukan värikkäät ahavan ja totijuoman puremat kasvot kurkottivat porraskaiteen yli:

Ho hoo, — nyt syttyi uusi tuli . . . Merimies sylkäisi ja irvisti piipunnysä suussa.

Kas vaan, nyt hän koko mäen ylösrakennukseksi tuo esille yhdeksän lastansa . . . Aivan niin. Sven on San Franciscossa. Ja Olli kuljettaa satamahöyryä Limassa; nyt se surisee täydellä voimalla . . . Hä-

nen sitte täytyy kehua, vaikka seisoisi päälaellaan pesupunkassa ... Hi, hi, hii — nyt ne vasta ovat päässeet Mareniin, joka sai kotoansa vaatteita „täydet tusinat pestyinä, ommeltuina ja nimillä merkittyinä, kun hän meni Fredrikshaldiin". „Ja, Jumalan kiitos, näkiväthän kaikki, että hän tuli kunnollisten ihmisten kodista ..." „Ja kyllä se sopii yhteen, mikä on yhtä maata, tiedättekös".

Ho hoo, aivan niin, sanoi merimies häntä matkien, — olemmeko me yhtä maata, — hän ja minä ... Olemmehan me ihan samanlaiset — aivan kuin kaksi munaa. Koko ero on vain siinä, että kun hän tuli munasta, hän sai pienen naarmun.. Huh — hui — hän yritti vähän vihelttää ...

Ilme muuttui mieluisaksi irvistykseksi, kun hän näki purjeentekijä Timmen tulla jymyyttävän mäessä. Merimies antoi piipun riippua suupielessään ja teki liikkeen ikäänkuin hän tähystelisi häntä kiikarilla.

Purjeentekijä pysytteli talojen seinustalla. Vähän väliä hän seisahtui ja katseli ylöspäin, — tähysteli, saisiko hän seuraa Gjørsan kapakkaan iltapuolella totilasin tai parin juontiin ja jutteluun Chincasin asioista. He olivat yhdessä purjehtineet sinne neljättäkymmentä vuotta sitten ja maanneet siellä saaristossa ja odotelleet kaksi kuukautta auringonpaahteessa.

Purjeentekijä seisahtui hiukan epävarmana vähän matkan päähän portaista.

„Kuuma päivä, purjemestari".

„Puh, niin on". Hän tähysteli ylös ikkunoihin ... Ollaanko sitä yksin kotona näin iltapuolella ..."

„Melkeinpä kyllä — emäntä veisaa iltavirttä tuolla mäellä", — irvisteli hän.

Purjeentekijä katseli silmiään siirotellen laivuriin:

„Mitäpä jos hinautuisimme alas Gjørsan luo iltapuolella, Rusten? Siellä on niin vilpoinen olo siellä Gjørsan takakamarissa".

Hän vilkaisi nopeasti ylöskäsin: — „Pitäisi laittautua pian liikkeelle."

„Ei mitään hätää, ei mitään hätää. Hänellä on vielä kolme lasta paikoilleen panematta ..."

Merimies kopisti tuhan piipustaan aitausta vasten.

Hän oli juuri käynyt sisällä ottamassa liinatakin ylleen, kun ma-

tami Rusten tuli hengästyneenä ja nopeammin, kuin mitä hänen lihava, verevä ruumiinsa olisi sietänyt. Hän oli huomannut purjeentekijän ja aavistanut vaaran olevan tulossa.

Merimies otti hänet vastaan suurella pettymyksen irvistyksellä.

„Kylläpä sinulle tuli kiire, Gjertru. Sinun pitäisi malttaa vetää henkeäsi, sinähän tuskin saat sanaa suustasi . . . Hys, hys — odota nyt, — malta, malta ... Se sinun päänhuimauksesi, tiedäthän ...

Lähdetään nyt sitten, purjeentekijä."

„Tässäkö helteessä?" — huudahti matami ... „Käykää sisään, purjeentekijä, saamaan hiukan suunavausta, olisihan meillä lasillinen olutta tarjottavana."

„Kas vain, — nyt soitellaan helliä, houkuttelevia kieliä — viritetään ansoja."

„Voi, minä olen oikein ikävöinyt saada kuulla, miten teidän sairas vaimo raukkanne jaksaa, Timme, häntä kun tuo selkäleinikin niin pahasti kiusaa —."

„No, jos hän ei tahdo, että pääsemme lähtemään, — niin emme pääse lähtemään ... Ja kärme oli kavalin kaikkia eläimiä maan päällä..."

„Janna parka, me juoksimme ja leikimme yhdessä monta kertaa tuolla alhaalla merikadulla lapsina ollessamme. Niin hänhän oli hiukan minua nuorempi ..."

„Nyt hän soittaa monenlaisia kieliä ... Hoh hoo, hi hii — tällä merellä tarvitaan useampia purjeentekijöitä. Ja pitempää rihmaa tarvitaan kuin mitä purjeentekijällä on, jotta voisi luotia tuota syvyyden syvyyttä ... Hänestä saa kiinni vasta kolmen sadan sylen syvyydeltä."

„Mitä sinä siinä seisot ja haastelet ja muriset kaiken aikaa, Rusten. Ethän aio lähteä kylälle keskellä valoisaa pyhä-iltapuolta repaleinen takin tasku riipuksissa, ennenkuin minä ehdin ommella sen ehjäksi ..."

„Kuulkaas moninaisuutta! Hänellä on aina eri nokka sitä mukaa, kelle hän laulaa, sen minä sanon sinulle, purjeentekijä ... Eikö vast'ikään kuulunut siltä kuin itse huuhkaja olisi huutanut tuolla mäellä. — Huuh-ka-ja —" toisti hän ontosti ja kammottavasti. — „Se oli matami Paalsenin korville se. Ja nyt hän meille laulaa laululintusen liverryksiä."

„Ette suinkaan te halveksi lasillista hyvää, kylmää olutta tässä kuumuudessa, Timme. Ja voisinhan aina saada hiukan purtavaakin lisäksi."

Purjeentekijä vilkaisi laivuriin. Pitihän hänen puolestaan kiittää, kun matami tahtoi tarjota.

„Kas, kas, kas, kas“, viihelteli merimies. „Hän saa toisen suostumaan, — hän saa hänet suostumaan ... Piru periköön, purjeentekijä, eikö hän ole vetänyt meitä molempia nyt maihin. Nyt saamme pärskytellä kuivalla maalla ... Mutta onpa tässä yksi, joka pysyttelee hänen perässään, missä hän vain luikerteleekin, olipa siinä vaikka kuinka syvältä meriruohikkoa. Ja jos ei muu auta niin isken pöytään ja panen eukolle top tykkönään. Sillä tässä talossa on vain yksi, joka komentaa ...“ Hän hiljentää äänensä hiljaisen tuttavalliseksi: — „Enpä usko, että kukaan muu olisi pitänyt häntä aisoissakaan, — ei kukaan muu koko maailmassa. Sillä hän tietää niin hyvin, että minä tunnen hänen keinonsa ... He, he hee, eihän tässä tule uni eikä ikävä, sanoi mies, kun makasi orjantappurapensaassa ...

No, no, oikea viisaus sanoo, että pitää kääntää onnettomuudet ja vastoinkäymiset hyväksensä, purjeentekijä ... Käydään nyt vain tupaan“ ...

„Tässä olisi kartuusia piippuun ja tässä olisi tulitikkuja.“

He panivat piippuun ja sytyttivät tulen ja asettuivat kahvipöydän ääreen savuja tuprutellen.

„Missä hän viipyy? ... Jos hän aikoo antaa meidän odottaa tuota olutpisaraa — niin — piru periköön — me lähdemme laputtamaan, purjeentekijä!“

Samassa tuolta kyökinovelta kuului kilinää, ja matami Rusten toi tarjottimella sisään kaksi pulloa olutta, korkkiruuvin ja voileipiä.

„Minäpä olisin voinut antaa pääni pantiksi siitä, ettei talossa ole pisaraakaan olutta. Mutta sellaista se on, kun on kaksi taloa hoitamassa. Hän voi pitää takanaan paljonkin, totta tosiaan.“

„Minä panin säästöön nuo kaksi pulloa kellariin palotarkastuksen jälkeen, joka meillä vast'ikään oli“, selitti matami Rusten. „Ja eivätkös ne tulleet nyt ihan parhaaseen tarpeeseen. Kyllä säästävällä tavaraa on, niinkuin tiedätte, purjeentekijä.“

Niinpä vain, — ja viina viljan vähentää ... ja jotkut eukot ovat sellaisia ... ja huhhuijaa, sanoi akka, kun piti laulaa hallelujaa ... ja Kyrie eleison ja — jokainen kantakoon ristinsä kärsivällisesti ... Olisipa meillä ollut juotavaksi kelpaavaa vettä sillä kertaa siellä linnunson-

tamaassa Chincasissa, purjeentekijä. Mutta vain ruukullinen ruskeaa mädäntynyttä vettä vuorokaudessa ja nelisenkymmentä astetta, niin että terva suli ... Huh, maku pyrkii vieläkin kurkkuun, kaikesta siitä guanosta. En eläissäni koskaan pääse siitä oikein irti. Kippis!"

„Tämä on hyvää olutta — kylmää olutta tämä", puuttui purjeentekijä puheeseen.

„Mutta naisväki, katsos Timme", — hän vilkaisi eukkoonsa, — „on kovaa rotua yli koko maailman. Espanjassa ja Guayaquilissä ja koko Etelä-Amerikassa niillä on hevosenjouhet — yhä jäykemmät, mitä etelämmäksi tasaajasta kulkee, — ja intiaaneilla ne on sidottuina solmuun kuin hevosenhäntä. Ja kun tulet neekerien luo, niin niillä on kaikilla järjestään vain villat hiusten asemasta. Ja se ei ole valetta, vaan totinen tosi, että mitä etelämmäksi tulee, sitä pahemmalle vaimoväki haisee. Ja jos ei Herra tuota estettä olisi asettanut — sillä hän tuntee sydämien kevytmielisyyden ja hulluuden, — niin olisi täällä merimiehiä enemmänkin, jotka toisivat tullessaan sekä keltaisia että punaisia ja mustia häntyreitä ... Annappas tänne korkkiruuvi ... Kippis Timme!"

„Sillä aikaa kuin te täällä istutte ja jupakoitte", — keskeytti matami Rusten puhetta, — „käväisen minä laivuri Eilertsenin luona viemässä hamekankaan, jonka olen värjäyttänyt Marenille, ehkäpä saan sen lähetetyksi hänen mukanansa ja samalla terveiset tyttärelle. Sillä Eilertsen lähtee yöllä pursineen matkalle. He olivat jo eilen aivan valmiina."

„Piru periköön, eikös hän heitä saalia hartioilleen — tässä palavassa kuumuudessa", — huudahti merimies suutuksissansa. „Hän voisi saada halvauksen, se ei tee mitään — niin helposti kuin veri nousee hänelle päähän ... Älä luule että runkosi siitä pulskistuu, Gjertru. Mutta se turhamaisuus, se ..." kuului matami Rustenin jälkeen, kun tämä kiiruhti ulos ovesta hamekangas kainalossa.

„Nytpä saat nähdä", — merimies kiiruhti ikkunan ääreen, johon hänen suuri vartalonsa jäi koukkuisena seisomaan — „miten eukko panee höyryä päälle ja liipottaa alas katua. Voitkos sanoa, minkä linnun näköinen hän on, — ei hän näytä ankalta eikä oikein kalkkunakanaltakaan. Vaan, herra nähköön, hänhän on ihan ilmetty hanhi . Pahimmassa auringonpaahteessa, vaikkapa vielä pakahtuisi, niin vaikea kuin hänen on hengittää ... Terveys — vaikkapa hän pakahtuisi, — se ei

merkitse mitään, ei kerrassaan mitään, — kun vaan saa tahtonsa läpi! Kippis, Timme."

„Kippis, Rusten."

He huuhtelivat viimeisen lasin alas kurkustaan. Purjeentekijän silmät seisovat jäykkinä kiinni katossa, mutta merimies vilkaisee häneen aina vähän ajan takaa.

„Jaa — jaa — ei tässä enää ole olutta, Timme, — niinkuin näet, Huh, huh — tätä kuumuutta. Jospa eukko edes olisi pysynyt kotona ja tuonut pari pulloa lisää. Tästähän vain jano yltyi ...."

Purjeentekijä murahteli ilmaan, mutta ei antanut viekoitella itseään moittimaan talon vieraanvaraisuutta.

Sauhuja vedeltiin yhä edelleen.

„Hm, hm" —.

„Hm, hm" —.

Purjeentekijä puhalsi ja kopisti pois tuhan ja pani uudestaan piippuun hitaanpuolisesti.

Merimieskin puhdisti piippunsa; mutta pisti sen sukkelaan taskuunsa ja nousi pystyyn:

„Totiahan meidän oikeastaan piti saada; emmekä me tähän jää ankkuriin noiden kahden tyhjän pullon kylkeen, juuri kun saimme janon päästä kiinni."

Talon avain piiloitettiin tavalliseen reikään ovenkehykseen ja yhdessä he mennä tallustivat mäkikatua myöten Gjørsan luo.

Gjørsan kapakassa suljettiin ovet täsmälleen kello yksitoista, ja merimiehen raskas ruumis pimensi porstuan ikkunata, vaikka ilta olikin valoisa, ja niin hän kopeloi turhan kauan saadakseen ulko-oven auki ja taas kunnolla kiinni. Hän möyrysi ja murahteli hiljalleen porstuassa, avasi sitten tuvan oven ja jäi seisoaltaan tähystelemään avonaiseen makuusuojaan.

„Enkös minä sitä tiennyt, että hän istuisi ylhäällä yöröijysillään, — pitäisi silmällä, niin ettei pääse rauhassa vuoteeseen ...

Niin, aivan niin, kun nuo puhuvat suupielet värähtelevät, — niin näyttää siltä, kuin koko maan onnettomuudet olisivat keräytyneinä hänen nenänsä alle ...

Ehei, sinä et sano mitään, sinä ... Sillä sinä osaat laulaa messun ilman sanojakin ... Teksti se ... Hu-huu, — katsos häntä nyt ... Puhu suusi puhtaaksi, ämmä ... Tuo salamielisyys ja surkeus, jonka tähden täytyy sukkajaloissa kepsuttaa."

„Jumalan kiitos, sanon minä vaan, että vihdoinkin olet kotona, Rusten, — erilläsi tuosta juopottelevasta purjeentekijästä ... Sinun maksasi, tiedätkös sinä ..."

„Vai niin, — juopoksiko sinä tahdot minua sanoa, — ettäkö minä kaikennäköisten kanssa ...

Ja sitten hän puhuu niin kauniisti minun maksastani, jolle muka ei väkevä sovi, ei. Jäljestäpäin sitten — niin jäljestäpäin ... Sillä aina sitä pitää saada olla oikeassa. Heittää henkensä, jollei myönnetä olevan oikeassa ja jollei saa istua ja saarnata meille kelvottomille ... Perhanan eukko, — hän on kuin tulppa, joka aina asettuu ylimmäksi vanhurskauden huipulle ... Tai esimerkiksi, sinä Gjertru, vain tämän yhden kerran, — eiköhän voisi hiukan sinunkin suurta kelvollisuuttasi ravistella ... Tässähän minä käyn ja annan sekä maksani että kukkaroni kärsiä kipua, — ja aivanpa sinä siinä olet oikeassa, kun sen vuoksi asetut hurskaan happameksi, — sillä purjeentekijä, hän ei ole se mies, joka maksaa tai tarjoo puolestaan ... Ja maksa, mikä siitä voi tulla, — niin ... Niin, voit lohduttautua sillä, että tunnen pistosta — juuri tässä — oikeassa kyljessäni. Hu-h, — kuinka se kirvelee ja polttaa ... Niin että voit huoleti ilahuttaa itseäsi sillä, että tässä kohdin olet oikeassa ...

Kas nyt, hän on kuin hautapatsas, nenä suulle riipuksissa ... Ei-i, minä *en vielä* ole kuollut.

Mutta nyt minä kysyn vain, kenen syy se oli, että minä sekaannuin siihen soppaan?

Jaa-a, — kuinka se kävi, sinä ... Viekkaudella ja kavaluudella sitä käytiin ympäri, kiemurreltiin ja voisulana hymyiltiin ja tarjottiin ruokaa ja olutta, jotta saataisiin purjeentekijä viekoitelluksi tupaan. Kun kerran linnut olivat häkissä, niin — niin ne myös jäisivät orrelle istumaan —. Hi hi hii, — hän saa kaksi vanhaa miestä juomaraiteille ja

juoksee sitten itse, Herra nähköön, pois talosta! — Antaa meidän siinä istua kuivalla maalla ja kuivin suin ja ikävissämme ... Tämä on pahempaa, kuin jos se olisi edeltäpäin ilkeyksillään keksitty ja mietitty. Marenin hame se sellaisen innon sinuun toi ... Ja, — ho — hoo, — kun joku lapsista on kysymyksessä, niin ...

Mutta mies! ... hänestä viisi väliä. Mies, hän", merimiehen ääni kävi sapenkarvaaksi, — „*hän* saa tehdä vain työtä ja raataa, kunnes hän on vanha ja harmaa kuin kulunut koni.

Mutta onhan minulla nyt tuo maksa, joka antaa hiukan toivoa ... Sillä kun pitää katsoa tuommoista hullutusta, — kuinka sinä käyt ja riehut ja raadat ja juokset ja riitelet auringonpaahteessa ja seisot ja nyyhkyttelet mäellä, — vaikka tiedät, että sinulla on hengenahdistus-kouristus uhkaamassa ... Ennen sitä oli ihmeen homma kaikkien niiden yhdeksän lapsen pesemisessä ja kampaamisessa ja syöttämisessä ja opettamisessa ja kurittamisessa. Mutta, Jumala nähköön, ei nyt ole hiuskarvaakaan parempi elämä. Hän pyörii kuin peräsimetön ilmapallo, kun siitä on koko pohjalasti poistettu ..."

„Koetappas nyt päästä levolle, Rusten", — kiirehdyttää matami suuttumatta.

„He, he, ei mikään pysty vanhurskauteen — se on kiiltävän korea.

... Ei, ei hän juuri ole leppäkertun näköinen. Hänellä on nokka kuin käpylinnulla ja silmät kuin hanhella — ja sihisee — ja sihisee", — murisi hän jo maatessansa.

„Sait kai Marenin hameen lähetetyksi, Gjertru?" — hän kohottautui äkkiä innoissaan ylös.

Eräänä aamuna muutamia viikkoja myöhemmin riippui valkoisia hursteja tuvanikkunoissa ylhäällä mäellä Rustenin asunnolla, sekä puutarhan- että kadunpuolisessa tuvassa. Matami oli kuollut edellisenä päivänä illan suussa hengenahdistus-kohtaukseen.

Sisällä kulkea tepsutteli merimies tuvasta makuuhuoneeseen ja istuttuaan siellä hetken aikaa ja katseltuansa kuollutta vaimoansa hän meni taas tupaan. Matami lepäsi vielä vuoteessa silmät kiinni ja nenä ilmassa

ja myssynnauhat leuan alla, niinkuin Jensenin muori oli ne sitonut, kun hän aamulla oli apuna ruumista asetellessa, — aivan entisensä näköisenä, yhtä suuttumatonna — ikäänkuin hän ei häntä huomaisi eikä pitäisi hänestä lukua; ja kasvoissa levollinen piirre, ikäänkuin hän ymmärtäisi ja käsittäisi kaikki, mitä mies hänestä tuumi, jos vain tahtoisi.

Tuvassa merimies istui milloin millekin tuolille. Siinä hän istui ja pureskeli rystöjänsä ja mutisi . . .

„Enkös sitä arvannut . . . enkös minä arvannut, — siinä hän puuhailisi, kunnes kerran . . ."

Hän hypähti taas levottomasti ylös, avasi kaapin, katsoi siihen sisään, sulki sen taas . . . Seisoi sitten tuumien levypöydän ääressä, missä ompelutyyny oli täynnä nuppineuloja ja villalanka parsineulan silmässä. Ei liikuttanut sitä, ei kajonnut siihen, katseli vain. —

Hän tähysteli lautasriviä kyökissä. Kissa kiskotteli siellä jäseniänsä ja katseli häntä lakkaamatta, keltaiset silmät palavina päässä — ja vihdoin kuului surkea naukuminen. Ukosta tuntui niin kostean tahmealta, ikäänkuin hän olisi nähnyt laivatontun kummittelevan kalustohuoneessa sinä onnettomana yönä, jolloin he kadottivat aluksensa ja seitsemän miestä Sandy-Hookissa.

Ja hiljaisesti hän astui vaatesäiliöön, jossa hänen leninginliivinsä ja hameensa riippuivat orrella ja kengät nauhoineen olivat asetetut lattialle. Hänen kasvonsa hykähtelivät aivan kuin niissä olisi ollut elohiiri ja hän veti syvästi henkeään ja huokasi raskaasti.

Sitten hänen täytyi taas palata makuusuojaan hiljaa varpaillaan hiipien . . . Istua siellä, niinkuin hän oli istunut kaiken yötä ja katsella häntä ja ajatella, että hän mahdollisesti voisi tuntea ja huomata hänet ja ettei hän vielä kuitenkaan ollut poissa . . . Siinähän oli niin vähä, mikä eroitti —

Että hän saattoi olla kokonaan poissa . . .

Kuitenkin he olivat eläneet yhdessä siitä saakka kuin hän oli kahdeksantoistavuotias — seitsemäntoista, niin, jo ennenkin sitä.

Hänen mieleensä muistuu niin paljon asioita, aina siltä ajalta, kuin hän nuorena tytönletukkana juoksenteli sillalla . . . ja kuinka hän kiusaili häntä ja piti peliä hänen kanssansa.

Hän istui vuoteen ääressä ja katseli äänetí ja jäykästi häneen, eikä voinut käsittää . . . että Gjertru — hänen vaimonsa — oli — lakannut

olemasta . . . hän, joka lepäsi siinä, niin että hän saattoi tarttua häntä käteen kiinni . . . Osa kasvojen varjoa kuvastui harmahtavana seinälle ja hänen sisäisen silmänsä eteen nousi kuva toisesta maasta, jonne Gjertru kulkisi ilman häntä.

Päivemmällä Gjertrun silmät hiukan raoittuivat ja hän näki että ne olivat sammuneet. Jäätävä tunne tunki hänen ruumiinsa läpi. Se oli varma tieto, — Gjertru oli kuollut, — poissa.

Hän painoi silmät varovaisesti kiinni, suuteli niitä — haki nurkkakaapista kaksi vaskirahaa ja asetti ne kummallekin silmälle.

Hän istahti hänen viereensä ja piteli hänen käsiään ja katseli niitä . . .

„Sinä olit aina minun ilonani. Koko elämäni iän . . .“

Illan suussa tuli nikkari Andersen tiedustelemaan arkun tekoa.

Hän näki merimiehen nojautuneena vuoteen yli, leveä selkä ja harmaa pää vasten tyynyä.

„Merimies – merimies“, — hän kuiskasi ja koetti kohottaa häntä

„Merimies!“ — huudahti hän kauhistuneena.

Mutta merimies Rusten oli kylmä ja jäykkä, ja nikkari ymmärsi että hän oli kuollut.

Taidetta.

Kansallisteatteri.

7.

Onnen-Pekan matka. — Oppineita naisia. — Antigone. — Kuolema. — Hemming Gad.

Kansallisteatteri on yhä edelleen jatkanut sitä höyryvauhtiaan uusien ohjelmain valmistamisessa, jolla se heti syksyllä herätti huomiota. Nyt alkavat kuitenkin jo myöskin sellaisen menettelytavan varjopuolet esiintyä. Harjoitus tuntuu hätäiseltä, näyttelijäin ulkomuisti pettää, yleinen vaikutus jää tilapäiseksi ja epämääräiseksi. Tätä emme pidä niinkään paljon sen syynä, että uusia ohjelmia — tähän saakka seitsemän — olisi ollut liiallisen paljon, mutta enemmänkin sen, että näyttelijöiltä puuttuu tarpeellinen ja jäntevä ohjaus yhteisnäyttelyyn nähden. Ilman sitä tuntevat he itsensä aina epävarmoiksi.

Tämän syyskauden merkkitapauksiin kuuluu, että STRINDBERG on jälleen päässyt teatterin ohjelmistoon. Häneltä ei liene suomeksi ennen esitettykään muuta kuin „Kustaa Vaasa". Usein on ollut kysymys, miksi mennä merta etemmäksi kalaan, miksi teatterimme yleensä esittävät niin paljon keskinkertaisia saksalaisia, ranskalaisia ja englantilaisia näytelmiä, kun pohjoismainen näytelmäkirjallisuus tätä nykyä kuitenkin on niin harvinaisessa kukoistuksessa. Toiselta puolen on totta, että nämä,

eritoten Strindbergin draamat, vaativat yleensä syvällisempää psykologiaa ja nykyaikaisempaa näyttelemistä kuin mitä Kansallisteatteri vielä voi meille tarjota.

„Onnen-Pekan matka“ ei ole Strindbergin uusimpia eikä edes hänen parhaitaan. Siinä huomataan leijonan kynnet, mutta ei myöskään mitään enempää. Iva ei ole vielä niin terävää, pirullista, runollisuus ei niin puhdasta ja ikäänkuin tulen läpikäynyttä, sanontatapa ei niin leimuavaa kuin nykyisen Strindbergin. Jos taas teatteri tahtoi tutustuttaa yleisöään vanhempaan Strindbergiin, olisi „Mestari Olof“ (ei ennen suomeksi esitetty!) ollut itseoikeutettu. —

Näytelmän esitys ei ole kovin vaativainen; yleinen tyyli on satunäytelmän. Hra Weckman ei ollut hullumpi Onnen-Pekka, varsin onnistunut keveämmissä, vähemmin onnistunut korkeampilentoisissa kohdissa. Hänen kerallaan oli rva Olga Leinolla suurempi osa Liisana, Pekan hengettärenä, jona hän jälleen oli tilaisuudessa antamaan näytteen viehättävästä, yksityiskohtaisesti tahkotusta taiteestaan. Uusista esiintyjistä mainittakoon hra Kilpi eräästä melkoisella varmuudella tekemästään luonnekuvauksesta, hra Gestrin parista irvikuvastaan ja hra Kallio haltiastaan.

Molière kuuluu jo ammoisista ajoista teatterin vakinaiseen ohjelmistoon. Kuitenkaan ei ole hänen lukuisista runonäytelmistään vielä yhtään ollut suomenkielisessä asussa saatavana. Nyt on maist. O. Manninen suomentanut *„Oppineet naiset“*, tehden sen tavalla, joka saattaa toivomaan, että sama taitava kynä edelleenkin ottaisi tätä tärkeätä puutetta kirjallisuudessamme poistaakseen. — Teatterimme kunniaksi on luettava, että se heti otti näytelmän ohjelmistoonsa.

Se oli Pyrrhuksen voitto teatterille. Selvemmin kuin pitkään aikaan esiintyivät ne puutteet suomen kielen lausumisessa, jotka vanhastaan kuuluvat tämän kansallisen laitoksen perisynteihin. Molière vaatii tulkitsijaltaan vilkkautta, selvyyttä, kärkevätä hienoutta. Näitä kaikkia ominaisuuksia ei Kansallisteatterissa tavata muilla kuin Adolf Lindforsilla, joka vanhastaan on kuuluisa mestarillisista Molière-luomistaan ja joka tälläkin kertaa Trissotinina leikkasi kauniin laakerin. Mutta vaikeata on hänenkään lausumisestaan sanoa, että se olisi mallikelpoista suomalaista lausumista. Muista näyttelijöistä on yhdellä yksi hyvä Molière-ominaisuus, toisella toinen, mutta kokonaiskuva jättää monille toivomuksille sijaa. Hra Raution Chrysale on kuitenkin mainittava parhaiden joukossa. Armande, rva Salo ja

Bélise, nti Lähteenoja, olivat ansiokkaita luonnetutkielmia, mutta ilman Molièren keveyttä, nti Tähtisen Henriette taas sievä ingènue-luoma, vaikkakin liian naiviin suuntaan. Herrat yleensä puhuivat kovin epäselvästi.

„Antigone“ kuuluu niihin teatterin uusintoihin, joita aina mielihyvällä tervehtii. Rva Rautio nimiosassa on yhtä viivavarma kuin ennenkin, vaikkakaan hän ei voi täydellistä illusionia antaa; hra Axel Ahlbergilla taas on Kreonina pari hyvin vaikuttavaa kohtaa, kuten esim. näytelmän loppu. Ismenenä esiintyi nti Helmi Helenius (ennen Lilli Högdahl), joka vain näyttää odottavan jotakin suurempaa osaa todistaakseen huomattavia näyttämötaipumuksiaan. Hra Snellman näytteli Haimonia, muuten mukiinmenevästi, mutta lausumisensa suhteen on hänen tehtävä työtä. Muut osat olivat entisissä käsissä.

Pari kotimaista uutuutta on teatteri myöskin ehtinyt meille tarjota, ARVID JÄRNEFELTIN „*Kuoleman*“ ja ALPO NOPOSEN „*Hemming Gadin*“, ilman että kumpikaan niistä on näyttänyt voivansa suuremmassa määrin yleisöä viehättää. Edellisestä lienee kuuluisa „kurki“ se, joka useimmille lienee pysyväisimmin mieleen jäänyt.

Muuten on Järnefeltin näytelmässä pari sangen kaunista kohtaa, „danse macabre“ ensimäisessä näytöksessä ja toisessa Elsan „Eilaa“-laulu. Sellaisenaan voisi näitä valokohtia ehkä poimia useampiakin kustakin näytöksestä, — paitsi viimeisestä. Mutta ne eivät mitenkään sovellu samoihin puitteisiin. Kukin kuvaelma särkee toisensa vaikutusta; se on 5-valjaikko, jossa kukin hevonen vetää omaan suuntaansa. Aatteelliselta sisällykseltäänkin, joka aina on ollut huomioon otettava Järnefeltin teoksia arvosteltaessa, on tätä näytelmää pidettävä tekijänsä heikoimpana.

Esitys ei teoksen puutteita parantanut. Rva Rautio kyllä oli hyvä äitinä ja nti Granfelt suloinen Elsana, mutta hra Weckman (naamioitukseltaankin täydellinen Onnen-Pekka) veti Paavalina alas senkin vähän, mitä tästä osasta mahdollisesti olisi voinut tehdä. — Parhaimman avun tarjosi ehkä Jean Sibeliuksen musiikki.

Alpo Noposen „Hemming Gad“ oli suuresti tekijänsä edellistä draamaa, „Ahabia“, parempi. Näytöksiin jako oli yleensä oikea, toiminnan juoksu vilkasta ja päähenkilön luonne johdonmukaisesti kuvattu. Syy, miksi tällekään näytelmälle kuitenkin on vaikea korkeampaa kirjallista arvoa tunnustaa, on luonnekuvauksen liian yksinkertaiset puitteet ja eräänlainen mauttomuus vuoropuhelussa, joka kyllä muuten on pontevaa ja draamal-

lista. Kuitenkin oli teos sellaisenaan lupaava. Vielä yksi samanlainen askel eteenpäin, niin hra Noposella on huomattava sija näytelmäkirjallisuudessamme.

Nimihenkilönä oli Axel Ahlbergilla jälleen pitkästä kotvasta tilaisuus näyttää, mihinkä hän kykenee. Se oli erittäin voimakas luonnekuva, täynnä renessansin elämää ja väriä. Paavillisena legaattina esiinyi Adolf Lindfors, Kristian II:na Benjamin Leino ja Siegbrit-rouvana Katri Rautio. — Hra Weckmanilla oli jälleen onnettomuuden-iltansa Sten Sturena.

Eino Leino.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

HILJA HAAHTI, *Israelin tyttäret.* Helsingissä 1903, Otava. 323 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Kirjallisuudessamme aivan uuden aiheen on neiti Hilja Haahti ottanut käsiteltäväkseen uudessa romaanissaan „Israelin tyttäret". Juutalaisten elämä ja olot maassamme tarjoovat epäilemättä lukijalle monta mieltäkiinnittävää puolta ja kirjailijalle kiitollisen alan, jossa hänen kykynsä seurata ja esittää erilaisia mielentiloja ja tapoja voi saada arvokkaan ja myöskin uutuutensa vuoksi viehättävän tehtävän. Mitä aiheen valintaan tulee, on siis neiti Haahti osunut aivan oikeaan. Kuitenkaan hänen kuvauksensa ei rajoitu ainoastaan Suomen juutalaisiin, vaan ulottuu, niinkuin sopiikin, kun on kysymys tästä kansainvälisestä kansasta, kauas ulkopuolelle yhden maan ahtaita rajoja. Ei voi silti sanoa, että tekijä antaisi mitään perusteellisempaa tai yksityiskohtiin menevää kuvaa heidän tavoistaan ja elämästään, vaan on lukijan — niinkuin nähtävästi tekijänkin — tutustuminen heihin verrattain pintapuolista ja satunnaista. Se, mihin tekijä on pannut suurimman painon, on enemmän yleistä, aatteellista tahi oikeammin sanoen uskonnollista laatua. Juutalaisuuden epätäydellisyyttä, juutalaisten uskonnon puutteellisuuksia ja rajoituksia verraten kristinuskoon ja jokaisen ajattelevaisen ja kansansa parasta tahtovan juutalaisen siitä seuraava kääntyminen kristinuskoon, se on kirjan pääponsi, sen kannattava aate.

Päähenkilö on Haijele, nuori, kaunis, intohimoinen juutalaistyttö, joka on syntynyt köyhissä oloissa eräässä Suomen pikkukaupungissa,

mutta sitten, isänsä kuoltua, joutuu suureen maailmaan, Leipzigiin, rikkaan setänsä ottotyttäreksi. Jo lapsena hän haaveilee suurista tehtävistä ja korkeista aatteista ja hänen harras toivonsa on kasvaa oikeaksi Israelin tyttäreksi, joka kerran nostaisi kansansa sen alennustilasta ja kostaisi noille vihatuille kristityille kaiken sen ylenkatseen ja häväistyksen, minkä sekä personallisesti hän ja hänen omaisensa että yleensä koko hänen kansansa ovat saaneet kärsiä. Näissä haaveiluissa hän varttuu, ja kun hänen lapsuutensa leikkitoveri ja nuoruutensa rakastettu Ruuben, joka myöskin on Suomesta muuttanut Leipzigiin ja siellä lukenut lääketieteen tohtoriksi, yhä enemmän vieraantuu kansastaan, omistaa muukalaisten tavat ja käsitykset eikä jaksa innostua hänen korkealle lentäviin aatteihinsa Israelin tulevasta suuruudesta, niin Haijele hänelle ojentaa takaisin jo vastaanottamansa kihlasormuksen. Hän uhraa yksityisen rakkautensa rakkautensa tähden kansaansa ja palaa äitinsä ja sisarensa luo Helsinkiin. Täällä Mirjam, hänen sisarensa, joka on Haijelea muutama vuosi nuorempi, on kasvanut aivan toisenlaisissa oloissa. Köyhyys ja kurjuus ovat estäneet hennon kasvin kehitystä, mutta lumoava kauneus on hänessä yhtynyt mitä vienoimpaan sulouteen. Sattumalta joutuu hänen tiellensä nuori ylioppilas Esko Kaisla, johon hän kohta rakastuu lapsellisen sielunsa koko hellyydellä ja luottamuksella. Suhde on kuitenkin pidettävä tarkoin salassa sekä äidiltä että Haijelelta, joka ei suurempaa rikosta ja häpeätä voisi ajatella kuin sisarensa liittymistä vihattuun kristittyyn. Joululomalla Esko, joka kyllä on ollut jonkunmoisissa tosissa aikeissa tytön suhteen, kuitenkin sangen pian rakastuu toverinsa sisareen, joka myöskin melkeinpä liian peittelemättä koettaa kietoa hänet pauloihinsa. Seuraavan lukukauden alussa näkee Mirjam sattumalta kadulla äsken kihlatun parin käyvän käsikynkässä, on pyörtymäisillänsä, viedään kotiin, sairastuu isoonrokkoon ja kuolee. Sillä välin Haijele on ennättänyt käydä Leipzigissä, ottaa rakastettunsa armoihinsa taas, hänen kanssaan matkustaa Baseliin sionistien kokoukseen, joitten työhön hän, yhä tyytymättömänä elämäänsä ja epävarmana totuudesta, nyt on innostunut. Vähää ennen Mirjamin surullisen kohtalon ratkaisua hän taas on saapunut Helsinkiin sulhasensa kanssa äitinsä kirjeen kutsumana juuri sisartansa kohdanneen ikävän tapahtuman johdosta. Hän vihaa nyt kristityitä enemmän kuin koskaan, vaikka hän kyllä kuitenkin jo on sattumalta saanut käsiinsä heidän kirotun kirjansa, uuden testamentin, ja sitä lukenutkin, samoinkuin Ruuben. Mutta samalla juuri Mirjamin kohtalo saattaa hänelle hiukan toiset ajatukset kristityistä. Mirjamilla on ollut ystävätär, Eskon sisar Sointu, hento ja haaveileva, lapsellinen luonne, niinkuin hän itse, ja tämä on häneen erittäin kiintynyt, muun muassa siinä toivossa, että hän voisi saada Mirjamin luopumaan väärästä uskonnostaan ja liittymään ainoaan oikeaan s. o. kristinuskoon. Silloin-tällöin on hän Mirja-

mille tästä puhunut ja, kun Mirjam sairastuu tuohon kauheaan tautiin, menee hän kaikista varoituksista huolimatta hänen luokseen häntä hoitamaan lapsellisella naivisuudella selittäen: „Jos Jumala tahtoo varjella minua, niin hän kyllä tekee sen. Jos ei — niin en minä pelkää..." Seuraus onkin, että hän 14 päivän sisässä sairastuu samaan tautiin ja kuolee ilomielin, ajatellen, että hän sittenkin sai edes tuon yhden sielun pelastetuksi ja nyt itsekin pääsee tuohon valon ja ilon valtakuntaan, johon hän koko elinikänsä oli halunnut tästä riitaisesta, syntisestä maailmasta, jota hän ei ymmärtänyt ja johon hän ei sopinut. Tämä uhrautuvaisuus toisen hyväksi ja tyyni, jopa iloinen mieli itse kuolemassa, jota Haijele ja Ruuben olivat Soinnussa huomanneet, saattoi heidät vihdoinkin vapautumaan vanhasta, epätyydyttävästä uskonnostaan ja liittymään tuohon ennen niin vihattuun Jeesus Natsarealaisen oppiin, jota he sitten itse hääpäivänään Leipzigissä julkisesti tunnustavat omaistensa ja kansalaistensa kauhuksi ja heidän kiroominansa.

Kirjan tendensi käynee jo tästä lyhyestä ja hajanaisesta esityksestä selville. Uskonnolliset mietteet, jotka tekijän mieltä täyttävät, kristinuskon etevämmyys juutalaisuuteen verraten ja kuinka ei muualla kuin siinä voi saada rauhaa ja tyydytystä sielulleen, kaiken tämän on tekijä nähtävästi tahtonut saada sanotuksi ja sitä tarkoitusta varten sommitellut mietteensä kaunokirjallisiin puitteisiin. On selvää, että kirjan kaunokirjallinen, taiteellinen puoli tästä kärsii, varsinkin, kun tämä tendensi tulee niinkin selvästi esille, kuin tässä tapahtuu. Jopa tekijätär eräässä paikassa hairahtuu aivan ulkopuolelle itse kertomuksensa luonnollisia, taiteellisia rajoja, innostuksessaan lukijalle esittää sionismiliikkeen tarkoitusta. Siinä esiintyy kaksi henkilöä, jotka eivät ensinkään kuulu itse kertomukseen, keskustellen sionismista ja selitellen lukijalle, mitä sillä tarkoitetaan. Tämä on epäilemättä taiteelliselta kannalta katsoen virhe, joka olisi ollut helposti poistettavissa.

On muuten huomattavaa, miten kaunokirjallisuudessamme ollaan taipuvaisia tendensiin ja juuri sen räikeissä muodoissa. Minna Canthista saakka se on huomattavissa varsinkin romaani- ja novellikirjallisuudessamme ja onpa se jättänyt jälkensä lyriikkaammekin. Kaunokirjallisia teoksia sommitellaan milloin työväenaatteen, milloin naisasian, milloin raittiuden, milloin uskonnon hyväksi. Että tekijä silloin kaunokirjailijana on aloittanut väärästä päästä, on selvää. Ei niin, ettei hän tämänkintapaisissa teoksissa saisi esiintuoda jotakin erityistä aatetta ja sitä kannattaa enemmän kuin toista; kirjallisuudenhan päinvastoin juuri pitää ilmituoda niitä aatteita ja virtauksia, jotka sinä aikana ja siinä kansassa liikkuvat. Mutta jotta se kävisi päinsä romaanin tai novellin muodossa, on taiteellinen puoli, taiteellinen näkökanta epäilemättä oleva etusijalla. Yhtä vähän kuin taiteilija veistää marmoriin ihanan ihmismuodon tai nälän ja

tuskan surkastuttamat kasvot tahi kankaalle kuvailee ihmiselämän eri tiloja siinä tarkoituksessa, että hän osoittaisi, kuinka pitäisi olla tai ei olla ja mitä olisi parannettavaa, yhtä vähän on taiteilija kaunokirjailijanakaan oikeutettu asettamaan eetillistä, moraalista puolta etusijalle. Hänen tulee antaa todenmukainen kuva elämästä, ulkonaisesta ja sisällisestä, tavoista ja aatteista, mutta hän ei saa päästää näkyviin mitään ulkonaista tarkoitusperää. Silti ei ole sanottu, ettei hän saisi kannattaa toista aatetta enemmän kuin toista myöskin kaunokirjallisessa esityksessä, mutta taiteellisen näkökannan tulee kuitenkin aina olla etusijalla. Kirjailijalla on tietysti täysi vapaus seurata taipumuksiaan, valita alansa, ne tavat, aatteet, tunteet, jotka hänen mieltään kiinnittävät. Mutta, kun se on tapahtunut, tulee hänen ryhtyä tehtäväänsä ei moralistina, käytännöllisyyden miehenä, vaan taiteilijana, inspiratsionin kohottamana, läpitunkemana. Se on se, joka tekee hänen teoksestaan kaunokirjallisen tuotteen.

Että neiti Haahti uudessa kirjassaan, tämän mukaan arvosteltuna, suuresti on rikkonut oikeutettuja vaatimuksia vastaan, on kai myönnettävä. Kuitenkin tässä on huomattava edistysaskel hänen edellisestä kirjastaan „Helvistä", joka etupäässä on koulutyttölukemista. Juutalaisten elämää kuvailee hän mitä suurimmalla myötätuntoisuudella ja nähtävästi ainakin koettaa puolueettomasti esittää heidän katsantokantaansa, joka seikka vaikuttaa sangen edullisesti lukijaan. Kuitenkin huomaa pitkin matkaa, kuinka asiat esitetään erityisessä valaistuksessa, määrätyssä tarkoituksessa, jonka tekijä koettaa saavuttaa lukijassa. Myöskin tyylin suhteen on tapahtunut edistys; se on yleensä joustava ja vaikuttava, vaikka se paikka-paikoin tahtoo käydä kuivakiskoiseksi ja tuntua hiukan raskaalta. Mauttomuuksista siellä-täällä tekijä ei ole pelastunut, niinkuin esim. tuossa Mirjamin kastejutussa. Varsin onnistuneesti on „esitoiminta" suoritettu. Varmoin ja kuvaavin piirtein astuu eteemme tuo eloisa kuva pikkukaupungin pihalta, jossa poikaviikarit mitä suurimmalla ihastuksella kiusaavat pieniä „juuteja" ja Haijele puolustukseksi puraisee yhtä heistä ranteeseen. Mutta kun kertomus sitten jatkuu „kymmenen vuoden perästä", ei siinä enää ole sitä todenmukaisuutta ja varmuutta kuvauksessa. Se tuntuu jossakin määrin ontolta ja tekaistulta, joka epäilemättä juuri johtuu tuosta turmelevasta tendensistä. Haijele ei tunnu täysin luonnolliselta, todelta; hän on marionetti, jota tekijä omia tarkoitusperiänsä saavuttaakseen kuljettaa määrättyyn päämäärään: juutalaislähetyssaarnaajan luo kääntymään kristinuskoon, samoinkuin kertomuksen muutkin päähenkilöt. Ruuben on sangen epäjohdonmukaisesti ja hajanaisesti kuvattu; yleensä tekijä ei näy oikein onnistuneen miesluonteiden suhteen. Sitä vastoin on Mirjam varsin onnistunut luonnekuvaus; hän, niinkuin varsinkin tuo vieno, lähetystyötä haaveileva Sointu, tuntuukin olevan tekijää itseään lähempänä.

Kaikesta huolimatta tämä neiti Haahden teos on sitä laatua, että se painuu lukijan mieleen ja kuuluu epäilemättä joulukirjallisuutemme luettaviin tuotteisiin.

A. H. B.

BOLESLAW PRUS, *Etuvartia, (Placówka).* Puolankielestä suom. Maila Talvio. Helsingissä 1903, Otava. 355 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Puolalle syntyi 1840-luvulla kolme kirjailijaa, jotka, antautuen novellin ja romaanin alalle, kaikki ovat saavuttaneet kunnioitetun nimen ja huomattavan sijan isänmaansa kirjallisuudessa. Ne ovat Eliza Orzeszko, Boleslaw Prus ja Henryk Sienkiewicz. Toistaiseksi on kuitenkin Prus (synt. 1846) vähimmän tunnettu näistä kolmesta. Mutta erittäin mieluisata on tutustua häneen, ja tarjoamastaan tilaisuudesta ansaitsee suomentajatar kauniit kiitokset.

Prusin oikea nimi on Aleksander Glowacki. Salanimi Prus (= preussiläinen) saattaa oudostuttaa asiantuntematonta, joka ei tiedä, että se on otettu Glowacki-suvun aatelisvaakunan mukaan, ja panna häntä arvailemaan jos mitä. Luettuaan vain tämänkin teoksen on jokainen kuitenkin myöntävä, että kirjailijan henki on niin puhtaasti isänmaallinen kuin konsanaan kenen muun. Tosin hän on samalla huomaava tekijässä erään ominaisuuden, joka väärin ymmärtäen voitaisiin tulkita salanimen henkiseksi. Prus osoitaksen nim. olevansa vapaa chauvinismistä, mikä seikka on tuottanut hänelle maassaan paljon kärsimyksiä ja estänyt häntä ennen saavuttamasta sitä yleistä suosiota, joka oikeudenmukaisesti oli hänelle tuleva jo varhaisemmalta ajalta. Hän on siten vasta viime vuosina, 1890-luvulla, päässyt valloittamaan itselleen tunnustusta. Ollen sanomalehtimies hän sitäpaitsi oli näihin asti kirjoitellut enimmäkseen vain „luonnoksia, kertomuksia“ y. m. pienempiä tekeleitä.

Kaiken aikaa ovat aatteelliset harrastukset pysyneet hänessä elävinä ja joskaan hän ei yhtä mieliaatettaan — työväenkysymystä — ole saanut esitetyksi taiteelliselta kannalta tyydyttävästi, on hän onnistunut monilla muilla. Hän on esim. menestyksellä kuvaillut talonpoikaisen kansan elämää ja heidän suhteitaan aatelisiin, tai hän on osaavasti osoittanut naiskysymyksen harha-askelia. Onpa hän eräässä suuresti suunnitellussa historiallisessa romaanissa „Pharao“ (1898) vaikuttavasti esittänyt maallisen ja hengellisen vallan taistelua Egyptissä, taistelua, jossa jälkimäinen pääsi voitolle. — „Etuvartia“, Prusin laajemmista teoksista ensimäinen, ilmestyi jo v. 1884 ja kuuluu hänen talonpoikaiskertomuksiinsa.

Kirjan lukemisen aloittaa suurella niin sanotulla nautinnolla. Meitä erityisesti miellyttää ja hyväilee se tapa, jolla tekijä, käyttäen höysteenä

herttaista huumoria, vapauttaa meidät samoista arkielämän huolista, joita hän juuri kuvailee, ja nostaa meidät runollisuuden värikkäisiin maailmoihin, kuten tästä kaikesta niin erinomaisen kauniisti saatettaisiin kirjoittaa. Seikka on se, että kirjailijan täysi myötätunto on kuvattavansa puolella, että hän lämpimällä osanotolla seuraa köyhän puolalaisen talonpojan ajatuksia tämän astellessa auran kurjessa laihtuneita maitaan kyntämässä, että hänestä on hauskaa kuulla talonpojan vaimon kurikalla takovan pesuvaatteita, mieleistä nähdä talon pojan ja piikatyttösen toisilleen veitikkamaisesti lauleskellen hyörivän työnsä ääressä. Toisin sanoen: kuvaus voittaa meidät puolelleen, koska se on lähtenyt kirjailijan oman sydämen tunteista, joita on lämmittänyt osanotto siihen, minkä hän sanoo olevan talonpojan ainainen huoli ja päämäärä: elatuksen hankinta. Ja meidän puolestamme on mieleistä viipyä tässä seurassa, koska se niin uskollisesti pyytää täyttää paikkansa ja koska meidän rauhaamme eivät siinä mitkään erinomaiset soraäänet häiritse. Mutta eipä aikaakaan, niin alkaa nousta tälle selkeälle taivaalle pilviä, ensin hyväntuntuisia, leppoisasti tuulta leuhottelevia, sitten mustempia, synkempiä, uhkaavampia, ja vihdoinhan se rajusää puhkee valloilleen hävittäen kaiken rauhan, rikkoen ja särkien kalleimpia ja vahvimpiakin siteitä, niin että kun se taaskin — lyhyehkön ajan mellastettuaan — on ohitse, kirjailijalla on meille näytettävänä taulu, joka peräti eroaa siitä, mihin me ensimmältä tutustuimme.

Vieras valta se on ollut tämä raivoava myrsky. Vieras valta se oli pyrkinyt pääsemään niille maille, joita puolalaiset talonpojat ikimuistoisista ajoista olivat Bialkajoen laaksoissa asuneet ja viljelleet, vieras kansallisuus — saksalainen — oli yrittäynyt sijoittautua entisen kansallisuuden sijalle ja työntää sen pois asemiltaan. Eikä ollut kamppailu suinkaan ollut leikintekoa, varsinkin kun puolustautuminen itse asiassa joutui vain yhden talonpojan asiaksi. Verrattain heikko ja vähävoimainen oli tämä talonpoika, jonka osalle lankesi „etuvartian“ raskas ja tarkka toimi, ja vielä heikommaksi täytyi hänen tuntea itsensä sen kautta, että kylän puolalaisista muut hänet „luopiona“ hylkäsivät ja jättivät avutta ja suojatta, koska hän ei ollut asettunut yhtä jyrkästi vihamieliselle kannalle rauhallisiakin ja ystävällisiä saksalaisia kohtaan kuin he. Vasta sitten, kun „etuvartia“, talonpoika Slimak, sitkeytensä kautta on kukistanut saksalaisten siirtolaisten johtajat, jotka pyydystelevät itselleen juuri Slimakin maita, nämät kun eräistä syistä ovat heille tärkeät, ja siten tehnyt tyhjäksi koko siirtoyrityksen pakoittaen saksalaiset painumaan muualle, vasta silloin tulevat kyläläiset käsittämään, että „luopio“ Slimak se todella on yksinään käynyt tätä ruuditonta sotaa ja pelastanut aseman, eivätkä ne, jotka luulivat muutamilla rosvouksillaan peloittavansa ja karkoittavansa uudet tulokkaat tiehensä. Mutta kuinka pahasti onkaan Slimak-parka runneltu! Toinen hänen pojistaan hukkunut, toinen putkassa,

vaimo kuollut, mökki palanut: onhan siinä jo tarpeeksi talonpoika-poloisen kantaa. Kuitenkin hän vielä on säilyttänyt voimansa ja kun nyt hänen heimolleen paremmat ajat koittavat, hän toivottavasti on vastustajiltaankin osannut oppia yhtä ja toista hyödyllistä.

Tekijä on sangen optimistinen käsityksessään tämän taistelun menosta. Kuitenkaan ei hänellä pitäisi sellaiseen käsitykseen olla kovinkaan runsaita eikä painavia syitä. Kertoohan hän itse, kuinka peräti tietämätöntä, taitamatonta, toimetonta väkeä puolalaiset talonpojat — erityisesti juuri itse etuvartia — ovat, valaisevaksi vastakohdaksi heille asettaen rivakat ja tarkat, valistuneet ja järjestystä harrastavat saksalaiset. Mutta hänestä kumminkin puolalaisella talonpojalla on pari ominaisuutta, joihin kannattaa luottaa, nim. itsepäisyys ja kiintymys maahansa. Esi-isiltä perityltä konnulta tuntuu talonpojasta olevan tuiki mahdotonta paeta pois ja peräti onnetonta sitä paitsi, sillä „jos puu metsästä kaivetaan ylös, ja istutetaan uuteen maahan, niin se kuivuu". Kerrassaan ei tekijä sentään saata karkoittaa luotaan synkempiäkään ajatuksia esim. kerta kirjoittaessaan, että sivistyksen edistyminen se tietää samaa kuin rikkaitten rikastumista, köyhien köyhtymistä, mahtavien voimistumista, heikkojen sortumista. Mutta sellaiset ajatukset kuitenkin nähtävästi ovat hetken pessimistisiä purkauksia, äänensävy yleensä pysyy uskovana ja luottavana.

Kaikki tämä on kerrottu erittäin puoleensa vetävällä tavalla. Tyyli on leveätä, tarkkaa, maalailevaa, mutta ei saivartelevaa, ja sen hyväntahtoinen huumori pitää meitä lämpiminä kaiken aikaa. Sangen hupaisa puoli kirjassa on siinä luonnolle ja eläimille annettu harkitseva ja toimiva osa. Puut puhelevat, varpuset tiuskivat opetuksia, hevoset ja lehmät valittavat vaivojaan j. n. e. kuin konsanaan satumaailmassa, ja kuitenkin se kaikki sopii hyvin yhteen kertomuksen realistisuuden kanssa, koska siten vain toista tietä ilmaistaan itse ihmisten ajatuksia ja tunteita. Kaiken kaikkiaan täytyy tunnustaa, että „Etuvartia" on läpeensä miellyttävä tuttavuus.

Suomennoksessa huomaa kielenkäyttäjän työhönsä tottuneeksi. Mutta vaikea ei myöskään ole löytää kohtia, jotka herättävät vastaväitteitä. Eipä suinkaan tekisi mieli puolustaa yleisölle tuiki outoa sanaa, sellaista kuin „horha" (= rotkotie), käyttämistä. Sitä paitsi havaitsee sellaisia hairahduksia kuin heti ensi sivulla sana „vaipuu", jonka käytäntöä siinä ei ymmärrä muuksi kuin virheeksi. Sen laita on varmaan sama kuin kansilehden „sumentanut" muodon: korrehtuurivirhe (pro vaippuu = vaappuu). — Joka on jonkunkaan kirjan toimittanut painon kautta julkisuuteen, tulee suuttumukseekseen huomaamaan, mitenkä tehtäviksi merkittyjä korjauksia ei aina tehdäkkään. Sellainen sitten luetaan tietenkin aina kirjailijan syyksi. Ulkomailla monin paikoin on tavallista, että kirjapainot vastaavat korjausluvusta ja ettei kirjailija

itse siihen ensinkään puutu. Ja tulos on yleensä hyvä, painovirheitä tapaa harvinaisen vähän, toisinaan ei ensinkään. Sietäisi kenties meilläkin koettaa saada aikaan tämäntapaista järjestystä.

H. I.

RENÉ BAZIN, *Oberlen perhe*. Suom. Aune Krohn. Helsingissä 1903. Otava 233 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

René Bazinin kirjailijanimi on meillä tähän asti tuntematon. Hän on viidenkymmenen vuoden vanha mies ja ammatiltaan oikeustieteen professori kotikaupungissaan Angersissa. Kirjailijana on hän tuottanut kymmenkunnan romaania ja matkakertomuksia, jotka ovat hänelle tuottaneet Ranskan Akatemian jäsenyyden, mutta jotka eivät kuitenkaan olisi hänen nimeänsä tänne asti saattaneet, ellei hänen viime teoksensa „les Oberlé" aihe Elsassin kansan elämästä olisi omansa juuri meidän mielenkiintoamme puoleensa vetämään.

Romaanin aiheena on surullinen perhedraama, joka merkitykseltään on sitä kantovoimaisempi, kun se ahtaaseen piiriin suljettuna kuvastaa koko voitetun ja sorretun kansan suhdetta ylimieliseen ja epähienoon voittajaansa. Isänmaanrakkaus ja itsekkäisyys aikaansaavat Oberlén perheessä ristiriidan, joka täydellisesti särkee perheonnen. Vanhemmat eivät toisiaan ymmärrä ja lapset nousevat vanhempia vastaan.

Kun romaani alkaa, saapuu nuori Jean Oberlé pitkän poissaolon jälkeen kotiinsa Saksasta ja lukijalle selvitetään, millä kannalla asiat täällä ovat. Perheen päämies Joseph Oberlé, sahaliikkeen omistaja, kuvataan itsekkääksi ja kunnianhimoiseksi mieheksi, joka huomaa ainoastaan saksalaisten avulla voivansa toteuttaa unelmansa. Sentähden hän alentuu heitä hännystelemään ja torjuakseen lapsiltaan sen ristiriidan, jonka heissä, niinkuin hänessäkin, täytyy syntyä elsassilaisuuden ja saksalaisuuden välillä, on hän heidät lähettänyt Saksaan kasvatettaviksi. Tyttären Luciennen suhteen isän aikeet onnistuvat, ja hänestä hän saa liittolaisen vaimoansa ja vanhaa halvautunutta isäänsä vastaan, jotka eivät voi kolmeakymmentä vuotta aikaisemmin tapahtunutta Elsassin väkivaltaista eroittamista Ranskasta unhoittaa. Monta hyvin raskasta hetkeä on Monique Oberlé kärsinyt huomatessaan miehensä saksalaiset sympatiat ja ollessaan pakoitettu häntä seuraamaan saksalaisten seurapiiriin. Katkera on pojan kehitys ollut Philippe Oberlélle, joka on taistellut ja edustajana Saksan valtiopäivillä pontevasti puhunut saman maan puolesta, jonka hänen poikansa nyt hylkää.

Tähän särkyneeseen kotiin palaa suoritettuaan Saksassa virkatutkintonsa Jean Oberlé. Jännityksellä häntä odotetaan ja kumpikin puo-

lue toivoo hänestä liittolaista. Jean on elsassilainen. Pitkän oleskelunsa aikana Saksassa ei hän ole voinut oppia sitä rakastamaan. Hän inhoaa Preussia, joka „raatelee omiatuntoja, eikä myönnä elämisen oikeutta muuta kuin kolmenlaisille ihmisille: veronalaisille, virkamiehille ja sotilaille". Ranska on sitävastoin se maa, jota hän enemmän tai vähemmän epämääräisesti ihailee. Sen kansassa on „jalomielisyyttä, oikeudenrakkautta, kaunoaistia, hienoutta ja jonkinlaista sankaruutta". Tämmöinen nuorukainen ei tietysti voi ruveta preussiläiseksi virkamieheksi. Jean saa isänsä taivutetuksi sallimaan hänen nyt jäädä kotiin liikettä hoitamaan. Toiminnassa kotiseudullaan luulee hän löytävänsä onnensa, varsinkin kun naapurissa asuu hänen lapsuudenlemmittynsä Odile Bastian.

Mutta juuri rakkaudesta tulee se voima, joka lopullisesti eroittaa perheen jäsenet toisistaan. Lucienne rakastuu preussiläiseen luutnanttiin von Farnowiin, joka hänet lupaa viedä suureen maailmaan, saksalaiseen tietysti. Isä suosii tätä avioliittoa ja perheen vastustuksesta huolimatta tapahtuu kihlaus. Jean uhrautuu sisarensa tähden hyvin tietäen, että Odile Bastian ei koskaan saa tulla preussiläisen luutnantin kälyksi. Mutta nyt on perhe-elämä ainiaaksi rikkoontunut ja Jean huomaa, että hänen on mahdotonta jäädä kotiinsa. Äidilleen hän kuitenkin rauhoittaakseen tätä, joka pahaa aavistaa, lupaa pysyä kotona astuakseen jonkun kuukauden perästä vapaaehtoisena saksalaiseen rykmenttiin. Mutta rykmenttiin tultuaan hän katsoo itsensä vapaaksi ja karkaa jo toisena päivänä. Vaarallisen pakoretken jälkeen hän haavoittuneena pääsee Ranskaan. Itsekkyytensä palkaksi Lucienne menettää sulhasensa, joka preussiläisenä luutnanttina ei voi naida karkurin sisarta.

Siinä toiminnan ulkonaiset puitteet. Kertomuksen jonkun verran pingoitettu juoksu edistyy koko ajan varsin jännittävällä tavalla. Niinikään ovat yksityiset tapahtumat usein sangen elävästi kuvatut. Huomautamme vain — ehkä hiukan teatterimaisesta — kohtauksesta Alsheimissä, kun vanha isoisä ajaa Farnowin Lucienneä kosivan enon ulos ja hetkeksi saa puhelahjansa jälleen. Tämä romaanin jännittäväisyys, puhumattakaan aiheen laadusta, on varmaan hankkiva kirjalle runsaasti lukijoita.

Kertomuksen taustana esiintyy Elsassin kansa ja luonto. Näemme kansan, jossa kolmekymmentä pitkää vuotta ei ole voinut vähentää vihaa saksalaisia voittajia kohtaan. Isänmaanystävien, kuten Bastianin perheen, ovi on jokaiselta saksalaiselta tai saksalaisystävältä suljettu. Kun Farnowin eno, korkea saksalainen virkamies, ajaa Alsheimin kylän läpi, sulkeutuvat portit, ja ihmiset ovat näkymättömissä. Ainoastaan omassa keskuudessaan tuntevat nuo kunnon elsassilaiset itsensä onnellisiksi ja laulelevat kaihomielisiä isänmaan lauluja.

Usein kirjailija kiinnittää huomiotamme Elsassin kauniiseen luontoon Näemme milloin Vogeesien synkän kuutamoisen metsän, milloin Elsassin

viljavan lakeuden, milloin laskevan päivän kultaamat Strassburgin tornit j. n. e. Näihin hyvästi kerrottuihin maisemakuvauksiin liittyy paljon tunnelmaa.

Mutta mitä henkilökuvauksiin tulee, on niiden psykologia perin yksinkertaista laatua. Kehityksestä ei ole puhettakaan. Romaanin kaikki henkilöt ovat joko isänmaan tai omia ystäviään ja sen mukaan joko hyviä tai pahoja. Että nämä vastakkaiset asiat ihmissydämessä saattavat muodostaa kaikenmoisia yhtymiä ja että semmoisista juuri ihmissielun koko monivärisyys käy esille, on romaanin tekijältä unhoittunut taikka ei hänen tendensinsä ole sitä sallinnut. Mutta semmoisinaan ovat muutamat luonteet sangen hyvästi huomattuja. Kertomuksen sankari, jos semmoisesta tahtoo puhua, Jean ei meitä huvita. Hän on hyvyydessään liian ponneton, ilman että sitä puolta hänessä olisi tahdottu tuoda esiin. Sitävastoin hänen äitinsä Monique, tuo paljon kärsinyt, jalomielinen ja hyvin naisellinen olento herättää syvän myötätuntoisuutemme. Psykologisena tutkielmana hauskin on Lucienne. Tämän kauniin neitosen itsekkäisyydessä on jotakin niin täysiveristä ja hänen kunnianhimonsa on niin voitonvarmaa, että kernaasti olisimme suoneet hänen, ranskattaren, kerran preussiläisessä maailmassa loistaneen. Saksalaisia edustaa von Farnow. Ettei hän ole miellyttävä, kuuluu tietysti asiaan. Näemme edessämme tuon niin usein karrikeeratun preussiläisen upseerin, jolle suurin asia maailmassa on armeija ja jonka mielestä ihmiset alkavat vasta reserviluutnanteista.

Romaanin käännös on ansiokas. Ne harvat muistutukset, jotka arvostelija on merkinnyt, eivät ansaitse huomauttamista. Kun kirjan jättää käsistään, tuntee lukeneensa hyvää ja sivistynyttä suomenkieltä.

E. J—m.

INGEBORG VON ALFTHAN, *Bilder*. Helsingissä 1903 Söderström & C:o 229 siv. 8:o Hinta 3: 25.

Uusi ruotsinkielinen naiskirjailija Ingeborg von Alfthan esiintyy nyt ensi kerran kokonaisella teoksella yleisön eteen. Sen nimi „Bilder“ on kirjalle hyvin kuvaava, sillä tekijä näyttää meille siinä suuren joukon kuvia, omia vaikutteitaan enimmäkseen Italian sinisen taivaan alta. Ja Italian kaunis, kirkas taivas se pilkoittaakin joka kuvasta esille, vaikka useimmat hänen tarinansa ovatkin maailman vähäosaisimmista. Hän näkee kauniita, liikuttavia piirteitä kaikissa kuvattavissansa, kerjäläislapsissa ja -vanhuksissa, karkean työmiehen takin ja merimiehen puseron alla, joka paikasta hän löytää jotakin, josta muut ehkä eivät osaisi mitään etsiäkkään.

Eikä yksin ihmissielusta hän osaa etsiä esille hyvää ja kaunista, vaan luontokin on hänelle täynnä eloa ja sielua. Hän on nähnyt Campagnan tuhansissa valo- ja värivivahduksissa, hän on ihaillut Välimeren sinisiä laineita, kun ne huuhtelevat Sorrenton ja Amalfin hurmaavia rantoja ja hän on samoillut Albanivuorien rinteillä. Ja häneen itseensä on tarttunut jotakin tästä luonnosta ja tästä kansasta, joka on niin erilainen kuin kaikki täällä, häneen ovat tarttuneet ne unelmat, joita „Albanivuoristossa niin runsaasti unelmoidaan".

Toivomme tälle kirjalle monta ystävää.

H. S.

AINA, *Vid aftonlampan*. Skizzer och noveller. Elfte delen. Helsingissä 1903. Söderström & Co. 185 siv. 8:o. Hinta 3 mk.

Täksikin jouluksi on Aina julkaissut kokoelman kertomuksia „iltalampun ääressä". Tämä on yhdestoista järjestyksessä ja sen sisällys on samantapainen kuin edellisissäkin. Kirjan viidestä kertomuksesta on viimeinen ja pisin „Daggryning", joka kuvaa etsivän sielun kamppailua. „En gammal pedagog" osoittaa, kuinka tyynen ja ulkonaisesti levollisen kuoren alla saattaa sykkiä lämmin sydän. Muut kertomukset ovat „Ett julminne", „Fjäriln" ja „Ett barns mission". Niinkuin tunnettu, on kaikissa Ainan kertomuksissa uskonnollinen perussävy, joka antaa niille oman leimansa.

Ilman mitään korkeampaa kirjallista arvoa ja vaatimattakaan sitä on tämä osa varmasti voittava suosiota siinä lukijapiirissä, jonka Ainan kertomukset jo monen vuoden kuluessa ovat hankkineet itselleen.

A. H. B.

Runoutta.

EINO LEINO, *Helkavirsiä*. Helsingissä 1903. Otava. 88 siv. 12:o Hinta 2: 50.

Kautta koko runoutemme tuntuu toistaiseksi omituinen kahtiajako, siinä kuvastuvat vielä yhtymättöminä ne molemmat pohjavoimat, joista se on puhjennut kasvuunsa: toiselta puolen rikas, ikivanhan viljelyn kypsyttämä muinaisruno ja toiselta taas ne monenmoiset ulkoa tulleet herätteet, jotka ovat virittäneet nuori-ikäisen taidelaulumme taivuttelemaan kieltä uusiin, muualta omaksuttuihin muotoihin, runolliseksi ilmaisimeksi nykyaikaiselle sielunelämälle. Tämä ero ilmenee jo ulkomuodollisessa runorakenteessakin, jossa nämä molemmat runoudet seisovat eri perustallaan,

olematta voineet sulautua uudeksi omaperäisiä muotoja synnyttäväksi yhteydeksi — samantapaisesti kuin kerran keskiajalla joutuivat seisomaan rinnatuksin latinankielinen virsirunous ja humanistien elvyttämä antiikkinen runoilu. Mutta syvempänä ja tärkeämpänä syynä tähän kaksikantaisuuteen on että runoutemme ilmiöt henkisesti vielä ovat olleet niin suuressa määrin jälkikaikua, Europasta tai Kalevalasta, että siinä kuvastuu sama juopa, joka koko sivistyselämässämme on kiinnitetty alkuperäisen suomalaisen hengensävyn ja siihen vielä omaksi itseksi eläytymättömien europpalaisten kultuurimuotojen välille, joiden yhdistys silloin on ollut mahdollinen vain jommankumman tai tavallisesti molempien siitä kärsimällä.

Runomuotoon nähden tämä eroitus tuskin on enää poistettavissa — ainakin on tähänastinen kehitys sen tehnyt vain entistä selvemmäksi, niin outoa kuin itse asiassa onkin että runous siten yhtärinnan noudattaa kahta aivan erilaista muotoperustetta. Sisäiseen sävyyn katsoen on laita toinen. Jokainen edistysaskel kansallisessa elämässämme ja sen kuvastajassa, taiteessa, on samalla ollut askel kohti tätä päämäärää. Että muut taiteemme, etupäässä sävelen ja siveltimen, ovat kilvassa ennättäneet runotaiteesta edelle, ei ole johtunut ainoastaan siitä, että luomisvoimaisempia henkiä on ollut niitä kannattamassa, niiden kehitystä ei myöskään ole ollut pidättämässä sellainen esityö, mikä kielen muokkaamisessa on runoudelle ja yleensä kirjalliselle viljelykselle välttämätön.

On mielestäni syytä viitata tähän ottaessani puheeksi Eino Leinon viimeksi ilmestyneen runosikermän „Helkavirsiä“. Näissä runoelmissa hän on näet merkittävällä tavalla saanut taiteellisesti vallituksi nuo molemmat vastakkaiset puolet, soinnuttanut sarjan mielikuvituksensa kutomia aiheita, mielessään kyteneitä ajatuksia ja elämänkysymyksiä täysitakeiseksi, uusi- ja samalla omituisen suomalaistyyliseksi runoudeksi.

Hänen tämänedellisessä kokoelmassaan „Kangastuksia“ oli pari runoelmaa, „Kimmon kosto“ ja „Luojan leipä“, joissa oli ikäänkuin ovi avattuna siihen kangastelevaan mielikuvitusmaailmaan, mihin hän nyt on samonnut onnelliselle löytöretkelle. Jo itse runoelmain yhteisnimi „Helkavirsiä“ helähtää mielessä runoilijan tarkoittamaksi pohjatunnelmaksi. Ja heleässä väikynnässä kuvastuu näistä virsistä eteemme tuo taruinen legendan ja ballaadein, kansanrunon ja kansansadun maailma, jonka tekijä kutoo ajatuksiensa ja mielialojensa ympärille, ja jonka luomisessa hän paikoittain osoittaa kansanrunoilijan myyttejä sepittävää kuvausvoimaa. Ainoastaan yksi runoelma, „Mantsin laulu“, liittyy myöhempään historialliseen motiiviin, mutta sen ajatusponsi on symbolinen kuten muidenkin.

Niin taiteellisesti suoritettuja kuin kaikki nämä virret ovatkin, kohoo niistä ajatuksen kantavuudelta ja myöskin esityksen voimalta ylemmäksi muita kolme runoelmaa, jotka erikseen tahtoisin mainita. Ensinnäkin ballaadi

Ylermistä, ylpeästä isännästä, mahtava aatekuva ihmishengen ikuisesta uhmasta ja kapinasta sille kahleita panevia voimia vastaan, ja toiseksi runo Koudasta, tietäjien suurimmasta, jylhällä voimalla vaikuttava laulu siitä kolkosta suuruudesta, jonka saavuttaa se, ken tahtoo tietämisen kautta päästä vallitsemaan koko olevaisuuden. Miten pitkiä ajatussarjoja täytyykään olla noiden kolmen kysymyksen takana, joihin tässä runoelmassa Maahinen vaatii Koudalta vastausta nähdäkseen, onko hän kypsynyt ottamaan vastaan viimeisintä ja syvintä tiedon mahtia: „Annoitko oman veresi?" — „Murhasitko muut ilosi?" — „Kirositko kantajasi?" — Ja lopuksi sikermän viimeinen runo „Tumma". Minusta tuntuu kuin tekijä tähän runoelmaan olisi pannut kaikkein enimmän omaa sieluaan ja kuin hänen runosävelensä saisi siinä kaikkein hartaimman ja herkimmän sointunsa. Tuossa liikuttavassa tarinassa maammon tummasta lapsesta, syntymässä säikkyneestä, joka sekä luonnossa että ihmisissä näki vain pahoja, vihamielisiä valtoja ja joka vasta vietettyään tuonenyönsä taaton haudalla palaa takaisin elämään hiljaisena, kauhunsa hillinneenä miehenä — siinä on ikäänkuin henkilöityneenä koko suomalaisen heimon tarina, henkilöityneinä ne karsaan luonnon ja vielä karsaampien ihmisneuvojen tuottamat kauhut, jotka siltä niin usein olisivat riistäneet elämänuskalluksen, ellei isien ääni, heidän työnsä, taistelunsa ja laulunsa ääni, olisi sitä rohkaissut, opettanut sille resignatsionin kohtaloja korkeampaa voimaa. — Ikäänkuin kolmena laajalle katsovana huippuna nämä runoelmat kohoavat yli „Helkavirsien" muun monivivahteisen maisemiston.

Se tyylimuoto, johon nämä runokuvat ovat kiteytyneet, on runomitallisesti sama vanhan muinaislaulun, mikä Kantelettaren Helkavirsilläkin. Mutta yhtä vähän kuin tämä kansanrunoutta muistuttavalla mielikuvituksen runsaudella ja välittömyydellä luotu kuvapiiri henkiseltä pohjaltaan on noiden Kanteletar-motiivien toisintoa tai mukailua, yhtä vähän on tämä muoto vain niiden taituroivaa tyylijäljittelyä. Siinä ilmenee kypsyneenä se personallinen sanan taide, jonka Eino Leino itsetietoisella taiteilijapyrkimyksellä on askel askelelta kehittänyt. Kansanrunouden leveän, monisanaisen esitystavan ja sattumanvaraisen kokonaissommittelun sijalla siinä vallitsee vaikuttava suppeus, jossa joka sanalla on merkityksensä, ja runorakenteen eriosien tarkoin punnittu tasasuhta, samalla kuin siinä on se kielen herkkä elo ja vanhan viljelyksen painama koskemattomuuden leima, jonka runokielemme ainoastaan tässä tyylissään toistaiseksi on saavuttanut. Kuuliaisesti kuvastaa runonpoljento kaikkia mielialojen eri vivahduksia, osoittaen tekijän suurta muodonantamistaitoa, joka sekin tässä esiintyy varmempana kuin missään muualla Eino Leinon tähänastisessa tuotannossa.

En luule paljon erehtyväni, jos katson tämän pienoisen kirjan tekijänsä tähän saakka merkittävimmäksi runolliseksi maavoitoksi, ja jos kat-

son siinä samalla olevan syntymässä runotaiteen alalla suomalaista taidetta samassa merkinnössä kuin se sävel- ja maalaustaiteessamme jo on olemassa. Runoutemme on „Helkavirsissä" löytänyt asteikon ennen soimattomia ydinsointujaan.

O. M.

MIKAEL LYBECK, *Dikter*. Tukholmassa 1903, Albert Bonnier. 150 siv. 8:o. Hinta 3 kr.

Mikael Lybeckin runotar ei ole niitä, jotka ensi näkemällä herättävät suurempaa huomiota. Se on hiljainen, ylhäinen runotar, jonka otsalle on kirjoitettu: noli me tangere! Sama koskemattomuuden leima kuvastuu myöskin hänen runojensa muodossa, joka on tahkottu ja taiteellisesti viimeistelty.

Lybeckin voima ei ole mielikuvituksen korkeassa lennossa, mielialojen pulppuavassa runsaudessa taikka runokuvien loistavuudessa. Mietiskely ja hiljainen, miehekäs resignatsioni ovat ne kielet, joita hän varmimmin soittaa. „Uneksija, uneksija!" sanoo Mörk pienessä „Lähteen tarinassa" Dagfinnille, „todellisuus on julmasti ja aina ivannut sinun ennustustasi." Siihen vastaa Dagfinn hiljaa: „Uneni on vilahdus siitä, joka ennustaa elämän täydellisentymistä."

Tämä surumielinen sävel ei koskaan käy hennoksi, vaikeroivaksi taikka katkeraksi. Liikuttava tässä suhteessa on mielestämme tuo kaikessa yksinkertaisuudessaan kaunis „Mina söner", jotka tilapäisenä käännöksenä kuuluu seuraavasti:

Pojilleni!

Kaihtaen, voimatonna seison
eessä välttämättömän: kaiken raskaan,
mi teitä vartoo.

Mut älkää katsoko synkästi elämää —
älkää silti kovasti, säälimättä,
kuin elämä katsoo!

Käsin kaksin nostakaa
taakka; mutta päänne pystyssä pitäkää
ja kirkkaana katse!

Hyvä olkoon hymynne,
lämmin, viisas kuin harvoilla vielä
voimakkailla on täällä!

Vihamiehiä karta ei kukaan;
eivät he koskaan lepää, eivät unhoita työtään,
se heille kuuluu.

Mutta olkaa liian ylpeät kostamaan!
Sydämen tyyni ylemmyys on kunnia
kotinne, heimonne!

Toisessa, „Eräälle ystävälle“ osoitetussa runossa sanoo tekijä:

Ääni sisälläni kuiskaa: „Unhoita jokainen katkera muisto, joka sinua kiusaa!“

Ja hän vastaa:

En koskaan, koskaan.
Se sopii sille, joka ei tohdi
katsoa syvälle elämän synkkään virtaan.

Tällaisissa runoissa esiintyy tekijän subjektiivinen sielunelämä mielestämme kauneimmassa valaistuksessaan. Mutta sama resignatsionin sävel kaikuu myöskin niissä yleisaiheisissa ajankuvissa, joita kirjassa on muutamia. Yhden nimi niistä on

Väsyneitä puita.

Yö, jota kauan, kauan varroimme, lujaan
ympäri päittemme sulkeukoon!
Myrsky ei lepää,
aallot eivät asetu —
ei mikään huomen meitä varro,
meitä, jotka törmällä seisomme kaukana, kauimpana.

Taita runkomme, myrsky, taita viimeinen vastus
juurista syömessä vanhan maan!
Yö ei sitä kerro,
aallot eivät asetu —
ei mikään huomen meitä varro,
vaan tää: ei taipua, murtua vaan . . . vain murtua.

Laineet, jotka pohjan ryöstitte, tehkää laajaksi hautamme,
tehkää suureksi kaatumisemme!
Kerran vaikenee myrsky,
kerran valkenee yökin —
meitä ei varro mikään huomen,
meitä, jotka väsyimme myrskyssä seisomaan, myrskyssä sotimaan.

Eräissä pienissä paloissa niinkuin „Lilla Pärlemor“, „Till dina händer små“, pistäytyy tästä melankolisesta pohjasävelestä esille sydämellisiä, hiljaa värähtäviä sointuja, jotka pehmeästi kiertyvät rakastetun laulunesineen ympärille. — Pitempi sarja „Tolf sånger om den gamla kungen“ vaikuttaa heikommin.

Eino Leino.

Katsaus joulukirjallisuuteen 1908.

Tavaksi on tullut Valvojassa luoda lyhyt katsaus jokavuotiseen joulukirjallisuuteen. Joulu näet on sekä kirjailijoille että kustantajille paras aika ansioon ja menekkiin nähden, mistä syystä useimmat kirjat juuri joulun edellä ilmestyvätkin kirjakauppain täyteen ahdetuille pöydille. Muuten voisin aloittaa katsaukseni samalla Salomon Saarnaajan syvämielisellä lauseella, joka oli mottona viime vuotisessa joulukatsauksessa, sillä uusia kirjoja on nytkin runsaasti, niin että varsinkin sanomalehtien kirja-arvostelijat voivat todella »ylönpalttisella lukemuksella» vaivata ruumiinsa jollei sieluansakin. Valvojan arvosteluosastossa on kai muutamista kirjoista jo laajempiakin esityksiä, niin että tässä katsauksessa voin tyytyä tavanomaiseen pikapuoliseen mainitsemiseen.

Kääntyäkseni ensin alkuperäiseen kaunokirjallisuuteen on tietysti, jollei muun niin kohteliaisuuden vuoksi, naisille — en sano rouville enkä neidille, sillä se kai herättäisi yhteisen naispuhuttelunimen etsijöissä pahaa verta — annettava etusija. Ja aloittaakseni vanhimmasta — nimittäin kirjailijana — on ensin mainittava Maila Talvio, joka täksi jouluksi on julkaissut laajahkon kertomuksen nimeltä *Juha Joutsia*, missä hän elävästi ja sujuvasti kuvailee edistystaistelua kapakkaa ja muita paheita ja vanhoja tapoja vastaan eräässä hämäläisessä kirkonkylässä, keskittäen kertomuksensa edistysmiehen Juha Joutsian ympärille. Hilja Haahti taas on laajan kertomuksensa *Israelin tyttäret* aiheeksi ottanut juutalaisten olot, mitkä uutuudellaan ja outoudellaan epäilemättä herättävät paljon mielenkiintoa. Kirja on taiteellisessa suhteessa sujuvasti ja lennokkaasti kirjoitettu ja asettaa tekijättärensä epäilemättä naiskirjailijaimme eturiviin. Aino Malmberg julkaisee kirjassaan *Totta ja leikkiä* joukon osaksi jo ennen julkaistuja satiirisia ja tunnelmallisia »lastuja», jotka kuitenkaan eivät herätä erikoista huomiota. . Tekijätär tuntuu pysähtyneen kirjailijakehityksessään esikoisteoksensa asteelle, jollei liene hieman taantunutkin siitä.

Mieskirjailijain kunnianarvoisa patriarkka Pietari Päivärinta on taas pitkien aikojen kuluttua tarttunut kynään ja julkaissut novellikokoelman *Pikku Mari*, jossa hän yksinkertaisella tavallaan piirtelee kuvia kansanelämästä, minkä hän niin hyvin tuntee. Tunnettu nimimerkki Samuli S. on *Andante* nimiseen kirjaseen koonnut joukon lastuja, joissa kaikissa on joku musikaalinen aihe, esitettynä tekijän sujuvalla ja herkällä kynällä. Tuottelias Santeri Ingman on tällä kertaa ottanut kuvatakseen vallan uuden maailman, esittämällä kirjassaan *Saaristosta* joukon hauskoja pikkukuvauksia suomenkielisen saaristokansan elämästä ja taistelusta merta vastaan. Uudella alalla liikkuu myös uusi kirjailija O.

Hynén, joka *Metsolassa* nimisen kirjansa lastuissa luonnontieteilijän tarkalla silmällä huvittavasti kuvailee metsästysretkiä ja metsolan elämää ja asujamia. Lisäksi mainittakoon kertomuskirjallisuudesta vielä Väinö Katajan *Kulmuja II,* joukko humoristisia ja tunnelmallisia lastuja Juhani Ahon malliin, sekä Akseli Salokantelen *Kanervaisilta kankahilta II,* joka samoin sisältää joukon pieniä eriaiheisia kertoelmia, ja lopuksi kertomus *Purjeettomassa purressa,* missä tekijä, Vihtori Auer, kuvailee erään elämänuraa kaipaavan nuoren ylioppilaan surullista tarinaa.

Mainitsemista ansaitsee että muutamia kirjallisuudessamme vanhastaan tuttuja teoksia täksi jouluksi on ilmestynyt uutena tarkastettuna painoksena: Teuvo Pakkalan vaikuttava *Elsa* sekä Juhani Ahon *Papin tytär* ja *Yksin.*

Runoutta edustaa tällä kertaa etusijassa vain tuottelias Eino Leino, jonka viidestoista teos *Helkavirsiä* sisältää puolitoistakymmentä Kantelettaren henkeen kirjoitettua ballaadi- ja legendamaista »virsilaulua». Niissä runoilija osoittaa aistiaan ja taitoaan kansanballaadin ja vanhan runomitan mukailemisessa ja aiheiden keksinnässä. Lisäksi voisi vielä mainita, että Lauri Soini, Herman Vuorimaa, Vihtori Auer, Eetu Lohipoika, Alb. Eerola ja Kössi Lindström ovat lähettäneet maailmalle runovihkoset, jotka kaikki näkyvät pyrkivän esiintymään vähillä vaatimuksilla ja sisältävät etupäässä lyriikkaa, »sitä vanhaa ja iäti uutta». Lauri Soinin *Kuoleman kilpakosija* on pieni, idyllimäinen runokertoelma.

Näytelmäkirjallisuutta edustaa Alpo Noposen suurisuuntainen ja huomattava historiallinen näytelmä *Hemming Gad,* jossa tekijä melkoista draamallista kykyä osoittavalla tavalla käsittelee tuon Ruotsin ja Suomen historiassa merkillisen miehen traagillista elämäntarinaa. Näytelmässään *Murtuneita* kuvailee näyttelijänä ja näytelmänkirjoittajana tunnettu K. Halme erilaisten luonteiden ja näkökantojen voimakkaita yhteentörmäyksiä mahtavassa talonpoikaiskodissa, missä itsevaltias isä tahtoo yksin määrätä lastensa onnesta. Larin Kyösti on kansansadun aiheesta sepittänyt satunäytelmän *Tuhkimo ja kuninkaantytär,* jossa ilmestyvät satunäytelmän tavalliset ansiot ja puutteet. Hemmo Kallio julkaisee Johannes Häyhän itäsuomalaisten kansantapain kuvauksista sommittelemansa näytelmän *Pärttylin yö,* joka sopinee hyvin seuranäytelmäksi. Tavallista suurempaa ja ansaittua huomiota herättää aivan uusi kirjailijanimi Johannes Linnankoski, jonka näytelmäfantasia tai sanoisinko mysterio *Ikuinen taistelu* keskittyy ensimäisten ihmisten, etupäässä uhkamielisen ja omin voimin luonnon herraksi pyrkivän Kainin ympärille. Suuri Byron on aikoinaan Kainista kirjoittanut syvämielisen mysterionsa, joka nähtävästi, samoinkuin Miltonin eepos »Kadotettu paratiisi», ei ole ollut tuntematon »Ikuisen taistelun» tekijälle. Kuitenkin on heti myönnettävä että Linnankoski käsittelee aihettansa kyllin itsenäisesti ja omavaraisesti,

jopa itse perusajatuksessakin Byronista eroavalla tavalla. Meikäläisen Lagervallin »Kain»-nimistä näytelmäkyhäystä ei voi edes verratakkaan Linnankosken voimakkaaseen, syntyjä syviä ja elämän ja ihmishengen ikuisia ongelmoita käsittelevään näytelmään, joka niin sisällykseen kuin muotoon katsoen on suurena voittona ensikertalaiselle. Mainittakoon vielä nimimerkki M. P:n näytelmä *Aatteen voima.*

Kaunokirjallisuuteen voidaan myös lukea albumikirjallisuus, josta etualalle astuu Kaunokirjailijaliiton komea ja sisällysrikas joulujulkaisu *Liitto II,* mihin lukuisat vanhemmat ja nuoremmat kynäniekkamme ovat runsaasti antaneet avustuksiaan. Siinä on runoa, on proosaa, on vakavia jos leikillisiäkin jutelmia, niin että siitä eri lukijat saanevat vaatimuksensa tyydytetyiksi. Tietysti Päivälehden joulualbumi *Nuori Suomi XIII* on ilmestynyt tänäkin vuonna yhtä nuorteana, monipuolisena ja kuvarikkaana kuin aina ennenkin. Lisäksi tarjotaan kansalle helppohintainen joulualbumi *Koitto,* jossa raittiusasiaa kosketellaan monipuolisesti kuvin, sanoin ja sävelin, mainitsemattakaan kaikkia niitä erinimisiä ja erivärisiä joululehtiä ja pikkujulkaisuja, joita nytkin ilmestyy joulupyhien ajanvietteeksi ympäri Suomea niinkuin ennenkin. Lopuksi mainittakoon vielä *Kodin kirja,* johon kustantaja, Werner Söderström, on hankkinut kirjoituksia tunnetuimmilta kaunokirjailijoiltamme sekä osaksi vieraskielisiltäkin, »silmälläpitäen, että kirja tarjoisi täyskelpoista lukemista kaikille ikä- ja kehityskausille». — Siinäpä se onkin lueteltuna varsinainen alkuperäinen kaunokirjallisuus, ja onhan siinäkin jo varaa valita tai ostaa kaikkikin kenen kukkaron kannattaa.

Tieteellistä ja yleistajuista uutta kirjallisuutta on niinikään runsaasti tarjona. Siitä mainittakoon etusijassa prof. Kaarle Krohnin kirjoittama *Kalevalan runojen historia I* ja *II,* jossa tekijä tunnetulla perusteellisella, mutta samalla yleistajuisella tavallaan tekee selkoa Sampo-runojen sekä Ilmarista koskevien runojen synnystä ja kehityksestä. Kalevalan opettajille ja lukijoille tämä teos ja siihen odotettavat jatkot ovat varmaan sangen tervetulleita. Toht. Th. Schvindtiltä on ilmestynyt sarjasta *Suomalaisia koristeita* III osan 1:nen ja 2:nen vihko: *Nauhakoristeita,* jolla paitsi tieteelle myöskin naiskäsitöiden ja kutomateollisuuden mallikirjana on suuri merkitys. Prof. J. E. Rosberg on ryhtynyt julkaisemaan suurta, runsaasti kuvilla varustettua teosta *Maa ja kansat,* antaen siinä suurelle yleisölle aiotun, uusimpiin tutkimuksiin ja tietoihin perustuvan maantieteellisen kuvauksen maasta ja sen asujamista. Tämä tarpeen vaatima teos on varmaan saava paljon lukijoita, sillä maantieto, jos mikään, on omiansa huvittamaan niin nuoria kuin vanhojakin. Vihtori Peltosella on tekeillä *Keksintöjen kirja,* missä tullaan esittämään kaikkien tärkeimpien keksintöjen historia vanhimmista ajoista nykypäiviin saakka parhaiden ulkomaisten samanlaatuisten teosten mukaan. Kirjasta luvataan tulevan tuhatsivuinen, 800 kuvalla kaunistettu teos. Sama

kustantaja (W. Söderström) on ryhtynyt julkaisemaan *Tietoaarre* nimistä sarjaa, jossa tullaan antamaan runsaasti tietoja tärkeimmiltä tieteen aloilta. Ensimäisenä osana mainittua sarjaa ilmestyy saksal. prof. Kirchhoffin teos *Maa ja ihminen,* jonka loppuun suomentaja toht. Väinö Wallin on kirjoittanut erityisen maantieteellisen esityksen *Suomesta ja sen kansasta.* — Tässä yhteydessä voisi myös mainita Z. Topeliuksen *Matkahavaintoja puoli vuosisataa sitten,* joissa tuo sujuvakynäinen kirjailija antaa pirteitä ja sattuvia kuvauksia matkoiltaan Europan eri maissa. Samoin voimme mielihyvällä suositella Kansanvalistusseuran — sen jokajouluisesta monipuolisesta Kalenterista puhumattakaan — toimittaman *Suomen Maakunnat* sarjan toista osaa, joka paraillaan ilmestyy ja käsittelee, tohtori O. Relanderin kirjoittamana, *Pohjois- ja Itä Karjalaa.* Tietysti ensi osakin, toht. V. Wallinin kirjoittama *Varsinais-Suomi ja Ahvenanmaa,* on vielä saatavissa. Tämä laajasti suunniteltu julkaisu on epäilemättä ylen arvokas lisä kotimaiseen maan- ja kansatieteelliseen kirjallisuuteen, se kun maakunta maakunnalta kuljettaa lukijansa kautta Suomen. Kansanvalistusseuran arvokkaaseen elämäkertasarjaan on ilmestynyt uusia osia: kenraali H. Schulmanin kirjoittama esitys *Aleksanteri I*:stä. Suomen hyväntekijästä, prof. K. L. Tallqvistin kirjoittama kuuluisan maanmiehemme ja itämaiden matkailijan *Yrjö Aukusti Wallinin,* ja toht. O. A. Kallion kirjoittama suuren englantilaisen valtiomiehen ja kansanystävän *William Ew. Gladstonen* elämäkerta. Valtioneuvos Th. Reinin kirjoittamasta suuresta *J. V. Snellmanin elämästä* ilmestyy paraillaan toinen, täydellinen ja tarkastettu suomalainen painos; kun tämä painos on erittäin helppohintainen, leviää se varmaankin laajalti niihin koteihin, joihin tämä elämäkerrallis-historiallinen merkkiteos, Suomen heräämisen ajan historia, hinnan kalleuden tai muun syyn vuoksi ei aikaisemmin ole päässyt.

Käännöskirjallisuutta on nytkin runsaasti, varsinkin kaunokirjallista laatua. Etusijaan lienee asetettava Otavan Romaanisarja, josta syksyn kuluessa on ilmestynyt numerot 14—20. Niitä on Volter Kilven suomentama saksalaisen Gustav Frenssenin maailman maineen saavuttanut laaja kertomus *Jörn Uhl,* joka kuvailee friisiläisen maakansan oloja ja mietteliään talonpojan Jörn Uhlin taisteluja ja elämänkokemuksia. Edellisen vertainen kuuluisuudelta, suurempi vielä koolta on Emile Zolan kolmas »evankeliumi» *Totuus*, missä tekijä voimakkaan intohimoisesti Dreyfus-jutusta saadun aiheen avulla taistelee katolista kirkkoa ja sen synnyttämää hengenpimeyttä vastaan, saarnaten Ranskalle uutta totuuden, oikeuden, valistuksen ja vapauden evankeliumia. Puolalaisen Boleslaw Prusin laajahko kertomus *Etuvartia,* jonka Maila Talvio on suomentanut, kuvailee itsepäisen puolalaisen talonpojan elämää »etuvartiana» saksalaisuuden tulvaa vastaan. Samoin Aune Krohnin suomentama René Bazinin kertomus *Oberlén perhe* esittää meille Elsassin ranskalaisten asujanten suh-

detta maan saksalaisiin herroihin ja niitä ristiriitoja, joita valloitus on synnyttänyt Oberlén perheen eri jäsenten kesken. Samuli S. on tanskasta suomentanut J. Blicher-Clausenin kirjan *Inga Heine*, jossa on sisällyksenä erittäin kiihkeä ja voimakas lemmentarina taisteluineen, kärsimyksineen ja voittoineen. Samalta kirjailijattarelta on Hilma Suomalainen suomentanut kertomuksen nimeltä *Kjeld*, minkä aiheena on erään katumaalarin liikuttava tarina. Ja sarjan viimeksi ilmestyneenä osana on Helmi Setälän suomentama Johan Skjoldborgin kirjoittama voimakas ja taiteellisesti vaikuttava työväen romaani *Gyldholm*, missä kuvaillaan Tanskan maatyöväen oloja ja elämää. — Otavan »Helppohintaisessa kirjastossa» ilmestyvät uusina numeroina E. Nervanderin sievät kertomukset *Jouluvieraita* ja Henryk Sienkiewiczin kertomuskokoelma *Majakan vartia*, jonka Maila Talvio on suomentanut. — Ulkomaista kertomakirjallisuutta edustavat myös norjalaisen Alvilde Prydzin paljon kiitosta saanut romaani *Gunvor Thorintytär Heröstä*, joka valitettavasti kuitenkin on puolustamattoman huonosti suomennettu; Larin Kyöstin suomentama Per Hallsrömin huomiota herättänyt kertomuskokoelma *Jalokivikoriste*, Selma Lagerlöfin uusin novelli *Aarne herran rahat*, joka suomeksi ilmestyi ennen ruotsalaista alkuteosta, kuuluisan Charles Dickensin hauska romaani *Kaksi kaupunkia*, Marie von Ebner-Eschenbachin puhdashenkinen kertomus *Kunnanlapsi* ja Mathilda Roosin lämpimällä taidolla kirjoitettu, Aune Krohnin suomentama avioliittokertomus *Näkymättömiä teitä*, muita lukuisia romaanikäännöksiä mainitsematta (Boothby: Tohtori Nikola; Brand: Matka maan ympäri; Braun: Kadetti Napoleon; Ingemann: Waldemar Seier; Potapenko: Lehtiporvarit; Sick: Tunturivuoriston pappi; Elisabeth Rundle: Martti Lutherus y. m. m.). Viktor Rydbergin *Roomalaisia tarinoita*, jotka nyt ovat suomeksikin ilmestyneet, ansaitsevat mainitsemista, ollen tervetulleena jatkona Rydbergin muiden teosten suomennoksille.

Nuorisokirjallisuutta, joka meillä usein on hyvinkin laiminlyötynä, on tällä kertaa monta numeroa edustamassa. Niistä mainittakoon Otavan aloittama sarja *Seikkailumatkoja*, johon on tarkoitus ottaa maankuulun Jules Vernen eteviä seikkailukirjoja. Sarjan ensi niteenä ilmestyy *Viisi viikkoa ilmapallossa*, K. Suomalaisen suomentamana. Uusi, erittäin kiitosta ansaitseva yritys on kokonainen sarja *Nuorten kirjoja*, jonka kustannusosakeyhtiö Otava on pannut alkuun ja joka heti alkaessaan esiintyy viidellä numerolla. Ensimäisenä osana on suomalaisten kansansatujen mukaan kerrottuja, Väinö Hämäläisen kuvittamia *Vanhoja tarinoita;* edelleen tarjotaan valikoima J. H. Erkon runsaasta runovarastosta nimellä *Nuorten runoja*, Hilda Käkikosken laulu- ja kertomuskokoelma *Leikki ja työ*, jonka Ester Hjelt on kuvittanut, Jules Sandeaun kertomus *Lokkiluoto*, uutena kuvitettuna laitoksena, ja ennen kaikkia hullun-

kuriset, Dorén kuvilla valaistut *Parooni von Münchhausenin retket ja seikkailut*, jotka molemmat viimeksi mainitut kirjat Samuli S. sujuvalla kynällään on suomentanut. Z. Topeliuksen suositut *Lukemisia lapsille* ilmestyvät nyt aivan uutena runsaasti kuvitettuna suomalaisena laitoksena Werner Söderströmin kustannuksella, jonka nuorisokirjallisuuteen kuuluu myös Anni Swanin toinen kokoelma *Satuja* ja saksalaisen romantikon Wilhelm Hauffin itämainen kertomus *Karavaani*, missä »Tuhannen ja yhden yön» tapaan on kerrottuna joukko jännittäviä tarinoita, muita kertomus-, satu- ja leikkikirjoja mainitsematta (H. v. Kleist: Mikael Kohlhaus; K. H. Caspari: Opettaja ja hänen poikansa; Theodor Storm: Nukke Nikke; Josef Baierlein: Laivapoika Jan Kattegatt. y. m.). — »Kypsyneemmälle nuorisolle» sopiva on Yrjö Weilinin kustantama sarja »Aikamme siveellisyyskysymyksiä», jonka uusimmat numerot ovat Mary Wood-Allenin kirjaset *Pojasta mieheksi* ja *Tytöstä naiseksi*. Samaan sarjaan liittyy läheltä toht. Max Oker-Blomin kirjanen *Tohtori-enon luona maalla*, jossa kertomuksen muodossa ja enemmän tieteelliseltä kannalta käsitellään nuorisoa koskevia siveellisyyskysymyksiä.

Uskonnollisesta kirjallisuudesta mainittakoon Thv. Klavenessin saarnakirja *Evankeliumi julistettu nykyajalle*, missä tekijä, kuten kirjan nimestä huomaa, tahtoo sovelluttaa evankeliumin julistusta nykyajan ihmisille. Daniel Marchin henkevä hartauskirja *Raamatun yökohtauksia* ilmestyy toht. Kaarlo Forsmanin suomentamana; edelleen ilmestyy Adolf Saphirin *Koko Raamattu on Jumalan sanaa*, suom. M. Tarkkanen, Ch. Wagnerin on *Kotilieden ääressä*, Martti Lutherin erityisiä kirjoitelmia nimeltä *Sillä Herra on sinun lohdutuksesi*, Morten Pontoppidanin virkistyssanoja *Miksi olette murheelliset?* — muita mainitsematta.

Kotimainen ruotsinkielinen kirjallisuus tarjoo luonnollisista syistä suhteellisesti vähän uutta. Kaunokirjallisuutta edustavat ensi sijassa muutamat runokokoelmat. Niin on Mikael Lybeck, kaikista nykyisistä ruotsalaisista runoilijoistamme kriitillisin, julkaissut kolmannen kokoelman hienoja runoja nimellä *Dikter*. Arvid Mörne esiintyy runokokoelmassaan *Ny tid* voimakkain säkein uuden ajan ja uusien sosiaalisten pyrintöjen runoilijana. Kolmantena on vielä Jakob Tegengrenin runokokoelma *Nya dikter*, missä edelleen ilmenevät tämän lahjakkaan lyyrikon ansiot ja puutteet. Helena Westermarck on kirjoittanut romanttisen kertomuksen *Ljud i natten*, jossa kosketellaan niitä aatteita, mitkä 1850-luvulla elähyttivät Suomen sivistyneitä. Nimimerkki Aina on julkaissut yhdennentoista osan suosittuja kertomuksiaan ja kuvauksiaan *Vid aftonlampan*; Ingeborg v. Alfthanin kokoelmassa *Bilder* tarjotaan lukijalle kolmattakymmentä kuvausta, jotka pääasiassa liikkuvat ulkomaisella pohjalla, ja Harald Selmer-Geeth julkaisee laajahkon romaanin nimeltä *Inspektorn på Siltala*, jossa sisällyksenä on eräs romanttinen epi-

sodi ja puitteina Siltalan seudun kauniit luonnonkuvaukset. — Th. Rein julkaisee kokoelman kirjoitelmia ja puheita nimellä *Uppsatser och tal*, ja Irene Leopold joukon kaunotieteellisiä kirjoitelmia *På samtids grund*. Emelie Degerholm saattaa julkisuuteen toisen osan muistelmia ja kuvauksia Helsingin ruotsalaiselta näyttämöltä *Vid svenska scenen i Helsingfors*. Vihdoin mainittakoon komea loistoteos *Venezia*, joka kotimaisen kustantajan, Hagelstamin kirjakaupan, kustantamana voidaan lukea kotimaiseen kirjallisuuteen; siinä tekijä, Henry Perl sanoin ja kuvin esittää tuota ihmeellistä muistorikasta lagunikaupunkia.

Olenpa nyt luullakseni luetellut jotenkin tarkkaan kotimaisen joulukirjallisuuden tärkeimmät, jopa vähemmän tärkeätkin ilmiöt. Niiden paljous on omiaan osoittamaan että huolimatta ahtaista ajoista kirjailijat ja kustantajat koettavat uusilla tuotteilla pitää vireillä kirjallisuuden viljelystä ja harrastusta. Menekki asianomaisten lausunnoista päättäen kuulostaa, sen pahempi, huonolta ja sangen vähän kannattavalta niin tekijöihin kuin kustantajiin nähden, mutta senpä tähden tulisikin yleisömme ostoillaan kannattaa kirjallisuutta ja saattaa valitukset vaikenemaan. Mutta ehkäpä toiselta puolen on syytä liiassa tuotteliaisuudessakin. Kukapa sen niin tarkoin tiennee? Samaahan valitetaan suurissa sivistysmaissakin, esim. Saksassa ja Ranskassa.

20. 12. 03. O. A. K.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Werner Söderströmiltä: *Johannes Linnankoski*, Ikuinen taistelu. Näytelmä. 3: 25. — Keksintöjen kirja, Berdrowin y. m. mukaan toimitti Vihtori Peltonen. 1 vhk. —: 65. — Kodin kirja. I. — *Z. Topelius*, Lukemisia lapsille. 1 vhk. —: 75. — — —, Matkahavaintoja puoli vuosisataa sitten. Suom. 1 vhk. —: 85. — *Alpo Noponen*, Hemming Gad. Näytelmä. 2: 75. — *Larin Kyösti*, Tuhkimo ja kuninkaantytär. Seikkailunäytelmä. 2: 50. — *Artur Siegberg*, Lyhennetty ruotsin kielioppi. 1: 35. — *Anni Swan*, Satuja II. — *Ch. Wagner*, Kotilieden ääressä. Suom. 2: 50. — *Selma Lagerlöf*, Aarne herran rahat. Suom. J. 1: 25. — *Mathilda Roos*, Näkymättömiä teitä. Edell. osa. Suom. Aune Krohn. 1: 75. — — —, Ystäväni kertomus. Suom. — 25. — *Marie von Ebner-Eschenbach*, Kunnan lapsi. Suom. Ester Peltonen. 3: 25. — *Charles Dickens*, Kaksi kaupunkia. Suom. Saimi Järnefelt. 1: 25. *Zachris Schalin*, Vanha ja uusi käsky lastenkasvatuksessa. —: 25. — *Adolf Saphir*, Koko raamattu on Jumalan sanaa. Suom. Matti Tarkkanen. —: 75. — *Lina Sandell*, Suuri syntymäpäivä. Suom. —: 25. — *Alfred Kirchoff*, Maa ja ihminen. Suom. V. W. 1: 50. — *Alice Gray*, Allan Haywood. Suom. T—i. —: 85. — *N. E. W.*, Syntymäpäiväkirja. 1: 60.

Otavalta: *Th. Rein*, J. V. Snellmanin elämä. 3 vhk. —: 50. — *Teuvo Pakkala*, Elsa. Toinen painos. 3: 50. — *E. Nervander*, Jouluvieraita. 1: 25. — *Samuli S.*, Andonte. 1: 50. — *J. H. Erkko*, Nuorten runoja. 1: 25. — *Hilda*

Käkikoski, Leikki ja työ. 2: 25. — *J. Blicher-Clausen*, Kjeld. Suom. Hilma Suomalainen. 2: 25. — *J. Skjoldborg*, Gyldholm. Suom. Helmi Setälä. 2: 25. — *Juhani Aho*, Yksin. Toinen painos. 2: 50. — *Henryk Sienkiewicz*, Majakanvartia y. m. kertomuksia. Suom. Maila Talvio. 1: 25. — *Jules Sandeau*, Lokkiluoto. Suom. Samuli S. Vanhoja Tarinoita. 1: 25. — Parooni von Münchhausenin retket ja seikkailut. 1: 50. — *Jules Verne*, Viisi viikkoa ilmapallossa. 2 vhk. —: 50.

Yrjö Weilinillä: *Pietari Päivärinta*, Pikku Mari. 3: —. — *O. Hynén*, Metsolassa. 2: —. — *Per Hallström*, Jalokivikoriste. Suom. Larin Kyösti. 2: 25. — *Mary Wood-Allen*, Pojasta mieheksi. Suom. O. L. Hellman. —: 75. — — —, Tytöstä naiseksi. Suom. O. L. Hellman. —: 75. — Koitto-Albumi. Toinen painos. 1: 25. — Liitto, Suomen kaunokirjailijaliiton albumi 1903. 3: —. — *Thv. Klaveness*, Evankeliumi julistettu nykyajalle. Suom. Paavo Snellman. 5 ja 6 vhk. 2: 80. — *Hemmo Kallio*, Pärttylin yö. Näytelmä. 1: 50. — *Max Oker-Blom*, Tohtori-Enon luona maalla. 1: 25. — *Oskar Merikanto*, Säveleet J. H. Erkon suomalaiseen huoneentauluun. Yksi- ja neliäänisesti. —: 75 ja 1: 75.

Kansanvalistusseuralta: *H. Schulman*, Aleksanteri I. 1: 75. — *K. L. Tallqvist*, Yrjö Aukusti Wallin. 1: 75. — *O. A. Kallio*, W. E. Gladstone. 1: 75.

G. W. Edlundilta: *Z. Topelius*, Samlade skrifter. Sarja I. 5—7 vhk. ja sarja IV. 17—19 vhk. à 2: 25. — *Georg Ebers*, Pormestarin vaimo. Suom. Hilja Wallldén. 3: 75. — *Wilhelm F. Brand*, Matka maan ympäri. Suom. Martti Humu. 2: 50. — *Wilhelm v. Braun*, Kadetti Napoleon. Suom. J. J. 2: —. — *Harry Rajander*, Bygdeberättelser från södra Finland. 1: 25.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Alexander Boldt*, Ungdomen, „kulturen" och äktenskapet. 1: 50. — *Arvid Mörne*, Ny tid (Runoja). 3: —. — *Max Oker-Blom*, Hos morbror doktorn på landet. 1: 75. — *Henry Perl*, Venezia 9 vhk. 2: 50. — Det unga Ryssland II. (Käännöksiä). 4: 50.

Söderström & C:lta: *Th. Rein*, Smärre uppsatser i spridda ämnen. 2: 25. — *Emelie Degerholm*, Vid svenska scenen i Helsingfors II. 6: 50.

K. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*, 23 vuotta Etelä-Afrikassa. Suom. Salu Latvala.

K. F. Kivekkäältä: *Josef Baierlein*, Laivapoika Jan Kattegatt. Suom. —: 75. — *Albert Richter*, Lystikkäitä juttuja menneiltä ajoilta. Suom. —: 50. — *Theodor Storm*, Nukke-Nikke. Suom. —: 75. — *Heinrich von Kleist*, Mikael Kohlhaas. Suom. 1: 25. — *K. H. Caspari*, Opettaja ja hänen poikansa. Suom. 1: 25.

Boman & Karlssonilta: *Vihtori Auer*, Matkailijan lauluja. 1: —.

Sortavalan evankeliselta seuralta: Toivo, kristillinen kalenteri 1904. 1: 50. — *Zachris Schalin*, Kun kivet puhuvat. 1: 50.

Haminan Kansankirjapainon Osakeyhtiöltä: Poimintoja. Valikoima venäläisten kirjailijain kertomuksia. I. Suom. Santeri Grönberg. 2: 25.

K. E. Sundvallilta: *Lauri Soini*, Punasta ja vihreää. Toinen painos. —: 50. — *Eetu Lohipoika*. Kotipuronen. 1: 50. — Kansalaisalbumi III. 1: —.

Raittiuden Ystäviltä: *Malvina Bråkenhjelm*, Tehtailijan perillinen. Suom. Uuno Kahma. 2: —.

Herättäjältä: *M. Rosendal*, Den finska pietismens historia i XIX:de århundradet. 1 osa, 1 vhk. 2: —.

Tekijöiltä: *K. Kerkkonen*, Lasten kasvatuksesta niiden yhdeksänä ensi ikävuotena. 1: 50. — *Herman Vuorimaa*, Päiviön laulaja-ajoilta. 1: 50. — *Mikael Lybeck*, Dikter III. Kr. 3: —.

Finsk tidskrift, marrask.: F. Gustafsson, Theodor Mommsen. — Herman Gummerus, Den ekonomiska utvecklingen under antiken.

Duodecim, n:o 9—10. Onni Törnqvist, Keuhkotautisten parantola Takaharjulla. — Ernst Therman, Yhtä ja toista psykiatrian alalta. — N:o 11: Gust.

Komppa, Radioaktivisista aineista. — Rob. Elmgren, Muistiinpanoja obstetrikan alalta. — Hj. Trönroth, Vähän lisää pyosalpinxin hoitoon.

Dansk tidskrift, marras- ja jouluk.: Carl Nærup, Jonas Lie. — N. Zahle og Eva Moltesen, Ægteskabet. — Hans R. Egebjerg, Gladstone. — Ernst Møller, Traaord. — N. Zahle, Skolen og Fortplantningslæren. — N. C. Frederiksen, En Plan till en skandinavisk Union.

Vartija, n:ot 11 ja 12: Elis Bergroth, Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen. — A. Meurman, Toivon voima. — K. Aug Hilden, Miten on kirkkomme meneteltävä niihin jäseniinsä nähden, jotka hylkäävät kristinopin maailmankatsomuksen?

Teologinen aikakauskirja n:o 9. Paavo Snellman, Rooman seurakuntaelämää kolmannen vuosisadan alkupuoliskolla. — Edv. Stenij, Silmäys ruotsalaisen raamatunkääntämistyön vaiheisiin. G. G. Rosenqvist, Femte allmänna finska kyrkomötet II.

Luonnon ystävä, n:o 10. A. J. Mela, Kukkalajimme. — O M. Reuter, Merkillisiä ruokatovereja.

Kansakoulunlehti, n:o 21 22. O. Manner, Tie tunteeseen I. — Gust. Pettersson, Kansanopetuksesta Sweitsissä. — N:o 23. Kaarlo Lind, Mitä opettajat voisivat tehdä suomenkielisen kasvatusopillisen kirjallisuuden kartuttamiseksi? — O. Maunu, Tie totuuseen.

Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folklif, 78, 79, 80 vhk.

Nutid, vhk. 10—12: Helmi Setälä, Laura Kieler. — Helena Westermarck, Ur Fredrika Runebergs lif.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 4.

Suomen urheilulehti, n:o 6.

Pellervo, n:ot 11 ja 12.

Puutarha, n:ot 9—11.

Kyläkirjaston kuvalehti, B-sarja, n:o 11.

Metsän ystävä, n:o 11.

Kanerva, n:ot 21, 22.

Kodin ystävä, n:o 11.

Pyrkijä, n:o 11.

Keski-Savo, näytenumero.

Talvikukkia, evankelinen joululehti.

Postimees, n:ot 231—256.

